
Ljubo Mićunović

SAVREMENI
LEKSIKON
STRANIH REČI

KNJIŽEVNA ZAJEDNICA NOVOG SADA
UNIVERZITETSKA RIJEČ
1988.

PREDGOVOR

Ovaj *Leksikon* je koncipiran i izrađen tako da širokom krugu korisnika pruži kratka, tačna i jasna tumačenja stranih termina koji se često, ili i u retkim prilikama, javljaju u dnevnom govoru, u štampi, na radiju ili televiziji, zatim u naučnoj i drugoj literaturi.

Svi termini koji su bili dobro definisani i protumačeni u postojećim rečnicima i leksikonima svestrano su korišćeni u izradi ovog *Leksikona*, koji će, nadajmo se, imati praktičnu vrednost za sve one koji će ga svakodnevno upotrebljavati. U čemu se ovaj Leksikon razlikuje u odnosu na postojeća izdanja iste sadržine i namene?

Prvo, učinjen je znatan napor da se sakupe i protumače novi termini koje je primio naš jezik u poslednje četiri decenije. Tih novih reči i izraza *Leksikon* donosi preko 4.000, uključujući i one najnovije koje su nam tek stigle kao što su *perestrojka*, *glasnost*, *Irangjt* i dr. Osvežen novim račima, koje se inače veoma često upotrebljavaju u svakodnevnom komunikacijama, novi *Leksikon* postaje aktuelan, ažuran i praktičan priručnik, tim pre što su postojeći rečnici i leksikoni prilično zanemarili sve brojnije nove termine u našem jeziku, a ima ih i takvih da ih uopšte ne beleže.

Drugo, uneto je i preko 1.000 standardnih, „starih“ reči koje su često u upotrebi, a kojih, iz ovih ili onih razloga, nema u postojećim knjigama koje tumače strane reči. Sve to novom *Leksikonu*, koji je dugo, sistematski i brižljivo pripreman, daje karakter potpunosti i kompletnosti kad je reč o tumačenju standardnih i novih stranih termina u našem jeziku, jer ukupno sadrži preko 5.000 reči kojih nema u priručnicima iste namene.

Treće, učinjen je takođe znatan napor da se svi pojmovi, kojih u *Leksikonu* ima preko 30.000, protumače na najsavremeniji način, jer, kao što je poznato, tokom vremena, značenja mnogih pojmova se menjaju ili proširuju na nove oblasti, o čemu se posebno vodilo računa kod izrade ovog *Leksikona* (npr. značenje termina raketa pre drugog svetskog rata i danas znatno se razlikuje). Uz to, valjalo je dati kratke i jasne definicije koje će biti razumljive za korisnike različitog nivoa obrazovanja, a tamo gde je bilo potrebno odrednice su duže i detaljnije.

Četvrto, radi preglednosti i sažetosti *Leksikona* izostavljeni su stručni termini koji nisu od interesa za široki krug korisnika (npr. nisu uneti neki termini iz oblasti medicine kao što je to učinio jedan naš obimni leksikon, koji samo o jednjaku ima 32 odrednice, o grkljanu 24, ili o nosu — 28). Ovim i sličnim terminima mesto je u specijalizovanom medicinskom leksikonu, jer takve odrednice zaslužuju i stručnija i detaljnija objašnjenja. Peto, protumačen je na kritički način znatan broj i onih termina koji su se kao kovanice ili na drugi način javile u našem jeziku kao rezultat burnog društveno-ekonomskog razvoja. Ovaj *Leksikon* prvi u nas u većem broju donosi tumačenja tih novih reči i izraza kao što su *monocentrizam*, *policentrizam*, *birokratski socijalizam*, *policentrični etatizam*, *birokratsko-etatistički nacionalizam*, *naciokrat(a)*, *naciokratija* i sl.

I pored korišćenja obimne literature, ipak osnovna grada za izradu ovog *Leksikona* bili su postojeći rečnici i leksikoni koji tumače strane reči. Pre svega, svestrano je korišćena i primenjena izvrsna sistematika obimnog i iscrpnog dela M. Vujaklije. Uz to, neke dobre i još uvek aktuelne definicije ovog značajnog dela preuzete su delimično ili u celosti.

Sveobuhvatno i briljantno delo B. Klaića nije se moglo zaobići kod izrade ovog *Leksikona*, tim pre što njegov enciklopedijski rečnik nema premca u našoj celokupnoj leksikografiji stranih reči. Dobre definicije u ovom delu, naučno potkrepljene, u velikom broju našle su svoje mesto u novom *Leksikonu* u autentičnom tumačenju, ili su korišćene na najpogodniji način.

Rečnik stranih reči dr Dragoljuba Aleksića, koji sadrži mnoštvo dobrih definicija, takođe je poslužio autoru u izradi ovog *Leksikona*. Njegove definicije prednjače po sažetosti, jasnoći i tačnosti u odnosu na definicije nekih poznatih leksikona i rečnika.

Pored korišćenja jednog broja rečnika manjeg obima i značaja, autoru je korisno poslužio i *Rečnik novih reči* Jovana Čirilova, koji je svestrano protumačio preko 1.500 najnovijih stranih termina.

Za učenike svih razreda i svih profila osnovnih i srednjih škola izrađena je nešto kraća verzija ovog *Leksikona* (pod nazivom *Savremeni rečnik stranih reči*), tj. prilagođena je njihovom znanju, zrelosti i iskustvu. Međutim, ova kraća i adaptirana verzija *Leksikona* korisno će poslužiti i svima onima koji se intenzivno obrazuju, posebno radnicima u neposrednoj proizvodnji, pa i onima koji poseduju srednje ili visoko obrazovanje.

Ljubo Mićunović

OBJAŠNJENJA

Odrednice su složene azbučnim redom, a knjiga štampana latinicom iz praktičnih razloga, tj. da bude pristupačna i korisnicima na područjima gde se pretežno upotrebljava latinica. Sve strane reči koje se u odrednicama pominju protumačene su na određenom mestu i zato, po potrebi, mogu se lako naći njihova značenja.

Strani termini su dati u srpskohrvatskoj i hrvatskosrpskoj varijanti, a obe varijante uporedo su date za infinitiv (npr. *informisati* i *informirati*). One reči koje imaju isto značenje a sličan oblik date su u istoj odrednici.

Reči na *-ist* s dubletnim oblikom na *-ista* davane su pod jednom odrednicom na ovaj način: *komunist(a)*, *publicist(a)*, itd.

Reči s nepostojanim *a* navedene su u ovom obliku: *dokumen(a)t*, *prospek(a)t*, *akcen(a)t*, itd.

Reči koje imaju kraći i duži oblik navedene su ovako: *magnezij(um)*, *kalij(um)*, *aluminij(um)*, itd.

Skraćenice uglavnom služe kao naznaka za poreklo reči (dve skraćenice date zajedno za složene reči naznačuju poreklo prvog, odnosno drugog dela složenice).

Značenja unutar odrednica označena su brojevima, a slična značenja razdvaja znak tačke i zareza.

Zbog štednje i razloga praktičnosti, nisu uz odrednice data etimološka objašnjenja, tj. kako se strani termini pišu u jeziku iz kojeg potiču.

Mnoge strane reči vode poreklo iz latinskog ili grčkog jezika, pa se u približno sličnom obliku javljaju u mnogim savremenim jezicima iz kojih su stigle u naš jezik. Zbog toga je i stavljena oznaka (kratica) onog jezika iz kojeg su nam došle takve reči. Mnoge arapske reči, kao i reči persijskog i drugog porekla, stigle su u naš jezik preko turskog jezika, pa je tako i označeno njihovo poreklo.

Neki naslovi odrednica sastavljeni su od reči stranog porekla (obično je to prva reč u odrednici) i neke domaće reči (zato se naznaka porekla u odrednici odnosi samo na poreklo strane reči).

SKRAĆENICE

alb.	albanski	malaj.	malajski
ar.	arapski	mat.	matematički
bug.	bugarski	medic.	medicinski
br.	broj	muz.	muzički
v.	vidi	nem.	nemački
gram.	gramatički	norv.	norveški
grč.	grčki	npr.	na primer
dan.	danski	pers.	persijski
dr.	drugo	polj.	poljski
elektr.	električno	port.	portugalski
eng.	engleski	rus.	ruski
etiop.	etiopijski	rum.	rumunski
ind.	indijski	sanskrt.	sanskritski
island.	islandski	sl.	slično
ital.	italijanski	staroslov.	staroslovenski
itd.	i tako dalje	tibet.	tibetanski
jap.	japanski	tj.	to jest
jev.	jevrejski	tur.	turski
kin.	kineski	tzv.	takozvani
kg	kilogram	fr.	francuski
lat.	latinski	fizič.	fizički
lingv.	lingvistički	filozof.	filozofski
log.	logički	hebr.	hebrejski
m	metar	hemij.	hemijski
mak.	makedonski	crkv.-slov.	crkvenoslovenski
mađ.	mađarski	češ.	češki
		šp.	španski

SADRŽAJ

A.....	13
B.....	69
V.....	95
G.....	113
D.....	131
Đ.....	167
E.....	171
Ž.....	201
Z.....	207
I.....	213
J.....	241
K.....	249
L.....	305
LJ.....	321
M.....	325
N.....	369
NJ.....	385
O.....	389
P.....	403
R.....	457
S.....	489
T.....	529
Ć.....	557
U.....	563
F.....	571
H.....	595
C.....	617
Č.....	625
DŽ.....	631
Š.....	637

„U današnjem društvu ne možemo biti bez internacionalnih pozajmica. Nauka i kultura postaju opštečovečanske, pa tako i rečnik njihov postaje opšti . . . Ali to ne znači i da treba otvoriti širom ulaz svakojakim tuđicama u naš jezik . . . Naprotiv, tuđice se dopuštaju samo u slučaju nesumnjive potrebe . . . Dužnost je književnika, naučnika za pojedine naučne i kulturne grane da stalno napominju o potrebi upotrebe stranih reči samo u izuzetnom slučaju. Jer je lepota književnog jezika u upotrebi narodnih reči svugde gde je to moguće.“

Aleksandar BELIĆ

aba⁻¹ *tur.* 1. grubo domaće (seljačko) sukno od vune ili kostreti; 2. ogrtač od abe, gunj; 3. grubo, ružno, podera-no odelo.

aba⁻² — otac; starozavetni naziv za praoca.

abažur *fr.* štit na lampi koji ublažuje svetlost; 2. prozor sa rešetkastim das-kama koje zaklanjaju vidik spolja.

abazija *grč.* nesposobnost hodanja zbog poremećenosti živčanog sistema.

abak(us) *lat.* 1. računalo kod starih naroda; 2. četvrtasta ploča koja pokriva kapitel (glavu) stuba građevine grčkog dorskog stila; 3. u katoličkoj crkvi: sto pored oltara.

abaliјencia *lat.* otuđenje, ustupanje, prenošenje neke stvari na drugog.

abalijenirati *lat.* otuđiti, ustupiti, prene-ti neku stvar na drugo lice.

abanacija *lat.* progonstvo iz zemlje na godinu dana (u starom rimskom pravu).

abandon *fr.* napuštanje, odricanje; ustupanje osiguravajućem društvu ošteće-ne robe ili broda, s tim da se osigura-niku isplati svota na koju je osigurao robu ili brod.

abaton *grč.* deo pravoslavnog hrama u koji ne smeju stupiti nevernici.

abadžija *tur.* krojač seljačkih odela od abe (grubo sukno).

abadžiluk *tur.* 1. abadžijski zanat; 2. deo grada u kome su smeštene abadžijske radnje.

abadžinica *tur.* abadžijina radionica ili trgovinska radnja; v. *abadžija*.

Abver *nem.* nemačka vojno-obaveštajna služba za vreme fašističke Nemačke, sve do kraja drugog svetskog rata, kada je raspuštena.

abver *nem.* odbrana.

abd *tur.* sluga, rob u turskim i arapskim imenima (npr. Abd-alah — sluga Alahov).

abderićanin *grč.* ograničen čovek, glu-pak (Abderićani, stanovnicima starog grčkog grada Abdere, važili su kao ograničeni ljudi).

abdest i **avdest** *tur.* 1. ritualno umivanje muslimana pre molitve; 2. mesto gde se obavlja abdest.

abdikacija *lat.* 1. odricanje od prestola ili nekog visokog položaja; 2. odstup,

ostavka; 2. odricanje od nekog prava ili uverenja.

abdicirati *lat.* 1. odreći se prestola, zva-nja ili neke časti; 2. podneti ostavku, odstupiti s vlasti, povući se s položaja (vladarskog).

abdomen *lat.* 1. trbuh, trbušna šupljina; 2. zadnji deo tela kod insekata i ljuskara.

abduktor *lat.* mišić odmicač, koji ima funkciju odmicanja, odvlačenja.

abdukcija *lat.* 1. odvođenje, odstranje-nje, odvlačenje; 2. u logici: silogizam čija je druga premisa verovatna, pa je i zaključak takav; 3. u medic.: odmi-canje, pokret u nekom zglobu prema spoljnom delu tela.

Abdulah *tur.* rob božji, sluga Alahov, tj. boga koji sve oprašta.

aber *tur.* v. haber.

aberacija *lat.* zastranjivanje, skretanje s puta; odstupanje od normalnog ili tipičnog; 1. u fizici: rasturanje, rasi-panje svetlosnih zrakova, tzv. **sferna aberacija** koja daje rasplinutu sliku u obliku mrlje (nakon odbijanja svetlo-snih zraka od udubljenog ogledala ili njihovog prolaska kroz sočivo); slaba ostrina slike dolazi kao posledica **hromatske aberacije** koju izaziva nejed-naka snaga prelamanja sočiva za zra-ke različitih boja, pa dovodi do boje-nja slike duginim bojama; 2. u biolo-giji: odstupanje od tipičnih oblika (grada, boja, veličina) u razvoju neke životinjske vrste; 3. prividna promena položaja posmatranog nebeskog tela usled Zemljinih kretanja; 4. u pravu: sudska zabluda, skretanje od istine; 5. *prenosno*: zastranjivanje, odstupanje, neprirodnost.

aberdar *tur.* v. *haberdar*, *habernik*.

abernik *tur.* v. *habernik*.

abeceda — 1. utvrđeni redosled svih slova nekog jezika (npr. latinska abe-ceda); 2. utvrđeni redosled slova u latinici (u tom se slučaju grčka abe-ce-da zove *alfabet*, a staroslovenska i ćirilica *azbuka*); 3. *prenosno*: osnovna znanja iz oblasti neke naučne disci-pline ili veštine.

abecedar i **abecedarij (um)** *lat.* 1. popis reči po abecednom redu za neku odre-đenu svrhu (npr. za sastavljanje nekog rečnika); 2. bukvar, knjiga-početnica

u učenju; 3. slova abecede kao pomoćno nastavno sredstvo u osnovnim školama; 4. *prenosno*: učenik prvog razreda osnovne škole, početnik, prvoskolac.

abecedarij (um) *lat. v. abecedar.*

abzac *nem.* nov pasus, odeljak u tekstu, nov stav, alineja.

abiogeneza *grč.* postanak žive materije od nežive, začec bez oplodjenja, samoniklost, spontano rađanje u prirodi.

abioza *grč.* opšta nesposobnost za život.

ab. inicio *lat.* od početka.

abilogija *grč.* nauka o mrtvoj, anorganskoj prirodi.

abiostatika *grč.* nauka o neživotnim telima.

abit *ital.* mantija katoličkih sveštenika; 2. dečija ili ženska haljina.

abitura *lat.* ispit zrelosti na završetku srednje škole, matura.

abiturijent *lat.* svršeni učenik srednje škole koji je položio maturu.

abiturij (um) *lat.* ispit zrelosti u srednjoj školi, matura.

abjudikacija *lat.* sudsko osporenje, nepriznanje, uskraćenje, odricanje.

abjudicirati *lat.* sudski osporiti, ne do-suditi, uskratiti, ne priznati.

abjuracija *lat.* odreknuće, poreknuće, poricanje pod zakletvom.

abjurirati *lat.* pod zakletvom odricati, poricati, odreći.

ablaktacija *lat.* 1. odbijanje deteta od sise; 2. *prenosno*: odvikavanje.

ablativ *lat. gram.* šesti padež u deklinaciji nekih jezika (npr. u latinskom koji označava udaljšavanje, odvajanje, poticanje odnekuđ, poreklo).

ablaut *nem. lingv.* promena samoglasnika u sklopu istog korena ili osnove koja se javlja kao unutrašnja fleksija, prevoj vokala, npr.: *plesti* plot, *radati* — rod i sl.

ablacija *lat.* 1. oduzimanje, skidanje, odvajanje, uklanjanje; 2. *medic.* amputacija dela tela, odsecanje, odrezivanje; 3. geološki: odnošenje delova rastresite Zemljine površine usled delovanja vode, vetra, glečera i drugih prirodnih sila; 4. u kosmonautici: otpa-panje površinskog sloja na vrhu rakete (tako se odvajava višak toplote koja se stvara trenjem od vazduha).

ablegat *lat.* 1. izaslanik, predstavnik (najčešće papski); 2. prognanik, izgnanik (onaj koji je negde poslat da bi se uklonio s položaja).

ablegacija *lat.* prognostvo iz zemlje na godinu dana.

ablendati i ablendovati *nem.* podesiti jačinu svetlosti na farovima automobila ili drugog vozila (noću) kad se vozila kreću jedno u susret drugome, tj. prigušiti svetla.

ablender *nem.* uređaj u motornom vozilu kojim se prigušuju farovi kad se vrši ablendovanje, tj. kad se podešava jačina svetla kod mimoilaženja vozila u toku noći.

ablepsija *grč.* duhovna zaslepljenost, nepromišljenost, glupost, budalaština.

ablokacija *lat.* iznajmljivanje, davanje nečega u zakup, u najam.

ablutomanija *lat.* bolestan nagon za stalnim pranjem i kupanjem (duševna bolest).

ablucija *lat.* simboličko ritualno pranje ruku (običaj katoličkih sveštenika posle pričesća).

abnormalan i abnorman *lat.* 1. protiv-prirodan, nenormalan, nepravilan, neispravan; 2. duhovno poremećen, lud, nastran, bolestan; 3. čudan, neobičan, izuzetan.

abnormalnost i abnormitet *lat.* nenormalnost, neprirodnost, neispravnost, nastranost, neobičnost.

ab ovo *lat.* 1. od početka; 2. vrlo iscrpno, potanko, podrobno.

abolirati *lat.* primeniti aboliciju; ukinuti, obustaviti ili poništiti sudski postupak pre nego što presuda bude pravnosnažna.

abolicija *lat.* 1. ukidanje, poništenje, stavljanje van snage nekog rešenja, zakona, odluke (npr. ukidanje nekog zakona, smrtno kazne, ropstva i sl.); 2. akt milosti najvišeg organa državne vlasti kojim se pre nego što nastupi pravnosnažnost presude oslobađaju od krivičnog gonjenja neka krivična dela ili neki počinitelji, tako da krivično gonjenje za neka dela, ili pokrenuto protiv nekih lica, neće ni početi, a u koliko je započeto, obustaviće se (u našem krivičnom zakonu pojam *abolicija* zamenjen je pojmom *amnestija*).

abolicionizam *lat.* 1. društveni pokret kome je cilj primena abolicije, tj. ukidanje nekog zastarelog i nepravednog društvenog rešenja (zakona, uredbe, običaja i sl.); 2. društveni pokret za ukidanje ropstva polovinom 19. veka, koji je naročito došao do izražaja u SAD i doveo do ukidanja rop-skog položaja američkih crnaca.

abolicionist(a) *lat.* pristalica abolicionizma.

abominalan *lat.* odvratan, gadan, mrzak, nepodnošljiv, težak, gnusan.

abominacija *lat.* odvratnost, gadost, mrskost, nepodnošljivost, sramno delo, gnusoba, oskrnavljenje.

abonen (a) t fr. pretplatnik, najčešće na hranu u određenom restoranu, na neke novine, na stalnu pozorišnu kartu i sl.

abonirati (se) i abonovati (se) *fr.* pretplatiti (se), preplaćivati (se), unapred platiti za stvari ili uslugu.

abonman *fr.* 1. pretplatnik, stalni naručilac i korisnik (npr. hrane u nekom restoranu, časopisa i sl.); 2. ugovor između dve strane o trajnijim isporukama roba ili o davanju usluga.

abonos *tur.* crno, tvrdo i teško tropsko drvo koje raste u tropskim predelima Azije i Afrike; služi za izradu luksuznog nameštaja, pogodno za rezbarenje i za izradu raznih predmeta; poznato je i pod grčkim imenom *eban*.

abordaža *fr.* napad na neprijateljski brod neposrednim pristajanjem uz njega ili udaranjem u njega pramcem radi zauzimanja.

aborigini *lat.* 1. prvobitno rimski narod koji je u svojim naseljima živio od početka; 2. stanovnici neke zemlje u davnoj prošlosti naseljeni u nekom kraju, prastanovnici, urođenici.

aborter *lat.* osoba koja vrši pobačaj na drugim osobama.

abortivan *lat.* 1. koji je u stanju da izazove pobačaj, pobačajni; 2. koji se odnosi na suzbijanje neke bolesti u samom početku njenog nastajanja; 3. rođen prerano, pre vremena, nedovoljno dozreo, nedonešen; 4. nerazvijen dovoljno, zaostao u razviku, krležjav, zakrležlao; jalov, promašen.

abortivni *lat.* sredstva za izvršenje pobačaja.

abortirati *lat.* 1. prekinuti trudnoću nasilnim putem; 2. pre roka roditi; pobačiti.

abortus *lat.* pobačaj; prirodno ili veštačko prevremeno prekidanje trudnoće; **spontani abortus**: pobačaj bez želje trudnice (dolazi kao posledica neke bolesti ili zbog uginuća ploda u materici iz raznih uzroka); **kriminalni abortus**: pobačaj obavljen nasilnim putem a po želji trudnice; **inducirani abortus**: pobačaj izvršen u bolnici iz zdravstvenih razloga trudnoće.

abrazivi *lat.* materije velike tvrdoće koje služe kao sredstvo za brušenje, poliranje i čišćenje tvrdih površina (korund, kvarc, dijamant i dr).

abrazija *lat.* razorno delovanje na obale morskih i jezerskih talasa, slično eroziji; odronjavanje; 2. *medic.* odstranjivanje bolesnih delova tkiva metodom struganja; 3. uopšte: strugane površine, ogrebotine.

abrakadabra *hebr.* 1. srednjovekovni mađjski zapis na amuletima bez ikakvog smisla; hokus-pokus, izraz koji je služio kao amajlija; 2. besmislen govor, bezvezno brbljanje, besmislica.

abreakcija *lat. medic.* oslobađanje potisnutih emocija postepenim dovode-njem izvornog iskustva u svest čoveka.

abrevijator *lat.* 1. skraćivač, skratilac (npr. nečijeg rukopisa, knjige); 2. pisar kod pape koji izrađuje njegove breve (manje važna službena akta).

abrevijatura *lat.* kratica u muzičkim oznakama (može biti i znak za ponavljanje); kratica naročito česte u starim srednjovekovnim rukopisima (sigle); kratice su u starom Rimu služile i kao neka vrsta stenografije (tironske note).

abrevijacija *lat.* 1. skraćenica, kratica nastala iz potrebe skraćivanja rukopisa; 2. kraćenje, skraćivanje nekog teksta, knjige i sl.

abreže *fr.* izvod, sažet, kratak sadržaj naučnog ili umetničkog dela.

abrogacija *lat.* ukidanje (poništenje) zakonskog propisa novim propisom koji sadrži izričit opoziv ranijeg propisa.

abrogirati *lat.* ukinuti, opozvati (naredbu); povući naredbu robe.

abronoša *tur. v. habronoša.*

abruptan *lat.* 1. strm, vrlentan; 2. grub, neugladen; 3. nagao, žestok; 4. otkinut, odsečen, isprekidan, npr. stil govora.

abuzemzen *pers.-ar.* 1. voda sa izvora Zemzen u blizini Čabe; 2. *prenosno*: dragocena, retka stvar.

abulija *lat.* bezvoljnost, nedostatak volje, neodlučnost, utučenost.

avaz *tur.* glas, vest, novost.

avaks *eng.* skraćena za obaveštajni elektronski sistem, ugrađen na specijalnim avionima u SAD (otkriva lovce i druge ciljeve).

aval *fr.* jemstvo, garancija posljednjeg potpisnika na menici.

avalirati *fr.* potpisati menicu kao jemac, kao garant, žirirati.

avalist (a) *fr.* posljednji potpisnik na menici, jemac, garant na menici.

avan *tur.* 1. sud za tucanje kafe, bibera i dr.; 2. sprava za rezanje duvana; 3. prangija (starinski top); 4. nevera, izdajstvo.

avangarda *fr.* 1. deo vojske koji prethodi glavnini, u pokretu, prethodnica, izvidnica u nastupanju ili maršu; 2. društvena snaga koja krči put, prednjači u nekom pokretu; 3. *prenosno*: predvodnica naprednog pokreta (npr. Savez komunista Jugoslavije je avangarda radničke klase).

avangardizam *fr.* predvodništvo, prednjačenje u nekoj ideji, pokretu.

avangardni *fr.* predvodnički, krčilački, napredni, istaknuti.

avangardist(a) *fr.* pripadnik avangarde, predvodnik, krčilac, pionir novih puteva, stremljenja, nosilac naprednih ideja.

avangardija *ital.* fašistička omladinska organizacija u Italiji za vreme diktature Benita Musolinija, čiji su članovi (avangardisti) bili stari od 14—18 godina.

avanzirati *fr. v. avanzovati.*

avanzman *fr.* 1. napredovanje, unapređenje u službi; 2. plaćanje unapred, avans, predujam.

avanzovati i avanzirati *fr.* 1. napredovati u službi, dobiti viši položaj ili čin; 2. plaćati unapred, davati avans, predujam.

avanica *tur.* 1. zlikovac, hulja, nitkov; 2. ptica-lovica (u narodnoj pesmi).

avans *fr.* 1. predujam, akontacija; uplata za robu koja još nije isporučena ili uslugu koja još nije učinjena; 2. stećena prednost u poslu, poslovni dobitak; 3. posebni ustupak u nečemu.

avanscena *fr.* 1. prednji deo pozornice (između zavese i orkestra); 2. prvi plan, istaknuti položaj.

avanti *ital.* napred.

avantura *fr.* 1. uzbudljiv, neobičan doživljaj, pustolovina, dogodovština; 2. poduhvat sa puno rizika, nesiguran poduhvat koji računa na slučajan uspeh; 3. sumnjiv poduhvat, neizvestan, pretežno sa nepoštenim name-rama.

avanturizam *fr.* neobuzdana strast za pustolovinama, za neobičnim doživljajima, sklonost pravljenju avantura, pustolovstvo.

avanturist(a) *fr.* 1. čovek koji nema svoja načela, pustolov, koji sve stavlja na kocku da bi zadovoljio svoje strasti; 2. onaj koji neodoljivo želi krenuti u avanture, u neobične doživljaje, u rizik.

Avari — ratnički nomadi Azije; izazvali seobu Slovena, sudelujući sa drugim nomadskim plemenima u osvajanju tuđih teritorija; uništeni u 9. veku od strane Franka sa kojima su ratovali na tlu Evrope.

avgust *lat.* osmi mesec u godini, kolovoz; **glupi avgust**: lakrdijaš u cirkusu.

avdest *tur. v. abdest.*

ave *lat.* zdravo, pomozi bog; zbogom, u zdravlju!

Avelj — nevino ubijen čovek (po Bibliji ubio ga brat Kain iz zavisti).

Ave Marija *lat.* 1. zdravo, Marijo (reči kojima je, po Bibliji, anđeo pozdravio Mariju nagoveštavajući joj da će roditi Isusa Hrista); 2. u katoličkoj crkvi: početak molitve „Bogorodice devo“; 3. večernje zvonjenje zvona u katoličkoj crkvi.

avenija *fr.* široka velegradska ulica, najčešće sa drvećem sa obe strane.

averzija *lat.* odvratnost, antipatija, gnušanje, netrpeljivost, mržnja.

avet *tur.* 1. utvara, prikaza, strašilo, sablast; 2. vrsta majmuna.

avetan *tur.* mahnit, lud, blesav.

avetinja *tur.* 1. utvara, prikaza, strašilo; 2. osoba luckasta, lake pameti, koja slabo shvata, priglupa osoba.

avetati *tur.* govoriti koješta, raditi koješta.

aviza *ital.* 1. obaveštenje, upozorenje, oglas, savet, sećanje; 2. izveštaj da je poslata roba prispela; 3. mali brzi izviđački ratni brod.

avizirati *ital.* obavestiti, upozoriti, javiti, opomenuti.

avijatika *fr. v. avijacija.*

avijatičar *fr.* letač, pilot, vazduhoplovac, zrakoplovac.

avijacija i avijatika *fr.* vazдушna flota, vazdušne vojne snage (avioni, helikopteri, jedrilice).

avikultura *lat.* gajenje ptica; gajenje živine.

avio- *fr.* premetak u složenicama sa značenjem: veza sa avijacijom i letenjem.

aviobiologija — grana biologije koja proučava uslove pod kojima se čovek i uopšte živa bića mogu održati u životu na velikim visinama, pa i na drugim nebeskim telima.

aviokonstruktor *lat.* konstruktor aviona, inženjer, specijalista za gradnju aparata za letenje

aviomehaničar *lat.-grč.* stručno lice koje sklapa i popravlja aparate za letenje.

avion i aeropla *fr.* mašina za letenje (aeroplan, hidroplan, helikopter, jedrilica i dr.)

aviopark *lat.-eng.* svi avioni neke vazduhoplovne institucije.

aviofon *lat.-grč.* telefon od gumenih cevi u ratnom avionu, koji služi, kad je avion u letu, za vezu između pilota i ostalog osoblja.

a vista *ital.* po viđenju (čekovi i menice plativi čim se predoče).

avitaminoza *grč.-lat.* oboljenje organizma zbog pomanjkanja vitamina.

avlija *tur.* 1. dvorište; oграда, zid oko kuće i dvorišta; 2. stanari jednog dvorišta; 3. bela marama kojom mlade i žene pokrivaju lice; 4. čaršav, prostirka; 5. ubrus, peškir.

avokacija *lat.* opozivanje; zahtev da se akta vrata od nižeg suda višem.

avulzija *lat.* 1. čupanje zuba; 2. komad zemljišta koji reka otrgne i odnese na drugu obalu.

aga *tur.* 1. vlasnik zemlje u staroj Turskoj ili vojni starešina; 2. titula kod muslimana; 3. gospodin, gospodar, gazda.

agava *lat.* tropska biljka, poreklom iz Južne Amerike; raste visoko do 10 m; njeno lišće se upotrebljava u narodnoj medicini.

aga-kan — nasledna titula muslimanskog verskog poglavara u sekti izmaelita.

agalaktija *grč.* izostajanje mleka posle porođaja ili njegovo pre vremena nestajanje u dojilja.

agaluk *tur.* 1. zvanje, dostojanstvo age; 2. posed koji pripada agi; 3. deo prihoda koji se daje agama; 4. *prenosno*: samovlašće, osionost.

agamija *grč.* 1. bezbračnost, stanje kad neko nije u braku; 2. razmnožavanje bez oplođavanja (partenogeneza); 3. бесплодность цветова.

agamist(a) *grč.* neženja, momak, bečar.

agapa *grč.* zajednička gozba u prvih hrišćana kao znak bratstva.

Agarjani i Agareni — naziv za Turke i muslimane u starim spomenicima.

agatobiotika *grč.* nauka o dobrom načinu života.

agatologija *grč.* deo etike koji uči o najvišoj moralnoj vrednosti, o najvišem dobru, koje se postiže vežbanjem i učenjem.

agenda *lat.* 1. podsetnik s beleškama o onome što treba uraditi; beležnica, notes; 2. delokrug rada.

agenezija *grč.* 1. nesposobnost žene za rađanje, jalovost; 2. nepotpuna razvijanost embrija ili nedostatak nekog dela organizma; 3. učenje hrišćana da bog (otac) nema ni početka ni svršetka.

agens *lat.* snaga, pokretna sila, delotvorno sredstvo.

agent *lat.* 1. zastupnik neke firme, trgovački putnik; posrednik u poslovanju; 2. špijun, detektiv, diverzant; tajni organ službe bezbednosti.

agent provokator *lat.* plaćeni izazivač nereda, podstrekač nemira za tuđ račun; tajni policijski organ kome je zadatak da stekne poverenje politički sumnjivih, pa da ih onda navede na vršenje kažnjivih dela, kako bi ih policija uspešnije predala sudu.

agentura *lat.* 1. mreža špijuna i diverzantata neprijateljskih vlada; 2. posao agenta, zastupstvo; 3. podružnica firme, poslovnica; 4. posredništvo u poslu.

agencija *lat.* 1. posrednička firma koja radi za druge firme i za privatna lica određene poslove; 2. ustanova koja se bavi skupljanjem i širenjem vesti (novinska, obaveštajna i sl.); 3. predstavništvo neke firme.

agilan *lat.* okretan, vredan, radan, brz, spretn, marljiv, preduzimljiv.

agilnost *lat.* radinost, preduzimljivost, pregalaštvo, okretnost.

aginija *grč.* život bez žene, bezbračnost, neoženjenost.

agitator *lat.* lice koje vrši agitaciju.

agitacija *lat.* 1. podsticanje, ubeđivanje (obično šireg kruga ljudi) u korist nekog mišljenja, ideje; delovanje na mase radi pridobijanja za određene ideje, za partije ili pokret; 2. unutrašnji nemir.

agitovati i agitirati *lat.* vršiti agitaciju, delovati na ljude, pridobijati mase za određene ideje.

agitprop *rus.* skraćenica od reči: agitacija i propaganda, tj. odeljenja za agitaciju i propagandu pri političkim i drugim organizacijama.

aglobulija *grč.* nedovoljnost krvnih zrnaca.

aglomerat *lat.* 1. masa koja se sastoji od raznovrsnih delova rude bez vezivnih elemenata; 2. gomila, hrpa; 3. gusto naseljeno mesto; 4. slepljen kamen.

aglomeracija *lat.* 1. nagomilavanje sitnih ruda u komade; 2. skupina raznorodnih elemenata; 3. gusto naseljeno mesto.

aglutinacija *lat.* 1. nagomilavanje crvenih krvnih zrnaca ili bakterija; 2. spajanje raznih jezičkih elemenata s korenom ili osnovom u jednu reč, tako da se lako raspoznaju; **aglutinativni jezici** — jezici u kojima se oblici pojedinih reči tvore pripajanjem određenih sufiksa (npr. turski, mađarski), za razliku od fleksivnih jezika u kojima postoji deklinacija.

agneć — u pravoslavnoj liturgiji: deo posvećenog hleba koji se prinosi kao žrtva.

agnozija *grč.* 1. nesposobnost da se shvati značenje čulnih utisaka (vide-no, čuveno, opipano, omirisano i sl.); 2. stav uzdržanog suđenja u odnosu na tvrđenje jedne određene istine.

agnostik *grč.* v. *agnostičar*.

agnosticizam *grč.* idealističko-filozofsko učenje koje poriče mogućnost spoznaje objektivnog sveta, mada nema ničeg što se ne bi dalo spoznati; postoje samo stvari i pojave koje se na određenom stupnju razvitka nauke još ne mogu saznati.

agnostičar i agnostik *grč.* sledbenik, pristalica agnosticizma.

agovati *tur.* 1. biti aga, gospodariti; 2. živeti, uživati kao aga.

agogika *grč.* naziv za sitne izmene tempa kod izvođenja muzičkih dela radi postizanja življeg i plastičnijeg izraza.

agonija *grč.* 1. borba sa smrću, umiranje, izdisanje, ropac; 2. smrtni strah, očajanje; 3. besvesno stanje neposredno pred smrt; 4. lagana smrt.

agora *grč.* 1. glavni trg u starogrčkim gradovima gde se narod skupljao da čuje novosti; 2. narodna skupština starih Atinjana; 3. mesto gde se ta skupština sastajala.

agorafobija *grč.* bolesni strah od velikog prostora (od prelaženja preko ulica, trgova, praznih prostora i sl.).

agramatizam *grč.* bolesna nesposobnost stvaranja ili razumevanja rečenica i nastojanje za izražavanjem u telegrafskom stilu.

agramatist(a) *grč.* nepismen, neuk čovek.

agrar *lat.* poljoprivreda, sve što se odnosi na zemljišni posed i ukupnu poljoprivrednu proizvodnju.

agrarac *lat.* 1. zemljoposjednik, vlasnik zemlje; 2. pristalica politike koja štiti interese vlasnika zemlje.

agrarizam *lat.* pokret za unapređenje poljoprivredne proizvodnje.

agrarizovati i agrarizirati *lat.* pretvoriti neplodno, neobrađeno zemljište u plodno, obrađivo.

agrarije *lat.* poljoprivredni proizvodi.

agrarna reforma *lat.* deljenje zemlje velikih zemljoposjednika siromašnim seljacima, bezemljašima ili onima sa malo zemlje.

agrarni *lat.* koji se odnosi na agrar, na poljoprivredu, zemljišni, koji se odnosi na kompleks poljoprivredne proizvodnje.

agrarni maksimum *lat.* najveći kompleks zemljišta koji može privatno lice posedovati po zakonu jedne zemlje.

agrarni minimum *lat.* najminimalniji intenzitet obrade zemlje koja daje poljoprivredne proizvode.

agrafa *fr.* 1. predica, kopča, spona (kao ukras); 2. hirurška kopča za spajanje ivica spoljašne rane posle izvršene operacije.

agrafa *grč.* naziv za Hristove izreke kojih nema u evanđelju (tzv. usmena predanja).

agrafija *grč.* nesposobnost pisanja kao posledica bolesti mozga.

agregat *lat.* 1. sprega dve mašine od kojih jedna pokreće drugu (npr. parna mašina pokreće generator električne struje); 2. skup istih čestica; 3. kombinovana poljoprivredna mašina; 4. dušebrižnik, veroučitelj.

agregatno stanje *lat.* način na koji su spojeni najmanji delovi svakog tela; postoje tri agregatna stanja: čvrsto, tekuće i gasovito, odnosno u novije vreme i savremeniji izrazi: gasovito, kristalno i amorfnost stanje, te plazma kao četvrto agregatno stanje.

agregacija *lat.* gomilanje, združivanje, sjedinjenje, zbijanje; pridruživanje manje firme nekoj većoj organizaciji.

agregirati *lat.* udružiti, pripojiti, pridružiti, ujediniti; skupiti, spojiti; nagomilati, prikupiti, nakupiti.

agreman *fr.* pristanak, saglasnost vlade jedne države da primi novog diplomatskog predstavnika druge države; **džentlenski agreman**: prijateljski sporazum između država zasnovan na moralnim principima.

agresivan *lat.* nasilan, nasrtljiv, napadački; koji napada; neprijateljski orijentisan.

agresivitet *lat.* tendencija ka agresiji.

agresivnost *lat.* nasrtljivost, nasilnost, sklonost napadanju.

agresija *lat.* napad jedne ili više država na jednu ili na više zemalja u cilju osvajanja njihovih teritorija i potčinjavanja stanovništva; uopšte: nepri-

jateljstvo, nasilno oduzimanje nečega, nasrtanje.

agresor *lat.* napadač, zavojevač, onaj koji vrši agresiju; pokretač, izazivač rata.

agrikultura *lat.* zemljoradnja, poljoprivreda, ratarstvo.

agripnija *grč.* nesanica, bdenje, budnoća, nemogućnost spavanja.

agro- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: polje, poljski.

agrobiolog *grč.* stručnjak u agrobiologiji.

agrobiologija *grč.* nauka o uspevanju i korišćenju biljaka s obzirom na kvalitet zemljišta.

agrobotanika *grč.* nauka koja proučava morfološke i fiziološke osobine kulturnih biljaka.

agroekologija *grč.* nauka o smeštaju i položaju poljoprivrednih površina.

agrokemija *grč.* v. *agrohemijska*.

agroklimatologija *grč.* grana klimatologije koja proučava klimatske elemente koji utiču na rasprostranjenost biljnog sveta na površini Zemlje.

agromaksimum *lat.* najveći zakonom dozvoljen posed zemlje pojedinca.

agromelioracija *grč-lat.* racionalna obrada tla, isušivanje, navodnjavanje i sl.

agrometeorolog *grč.* stručnjak u agrometeorologiji.

agrometeorologija *grč.* nauka koja se bavi uticajem meteoroloških pojava na razvoj pojedinih biljnih kultura.

agrominimum *lat.* 1. osnovni pojmovi o agronomiji; 2. najmanja količina zemljišnog poseda koju ima pojedinac.

agronom *grč.* inženjer agronomije, poljoprivredni stručnjak.

agronomija *grč.* nauka o poljoprivredi.

agropedologija *grč.* nauka koja proučava zemljišta u vezi sa podizanjem i gajenjem biljnih kultura.

agrotehnika *grč.* obrađivanje zemljišta uz primenu savremenih tehničkih sredstava (traktori, kombajni, veštačka đubriva i dr.).

agrohemijska i agrokemija *grč.* grana hemije koja se bavi proučavanjem hemijskih procesa s obzirom na plodnost zemljišta (upotreba veštačkih gnojiva, primena pesticida i dr.).

agrumi *ital.* zajedničko ime za kiselkastu, sočno voće, za limune, naranče, mandarine i grejp.

ad *grč.* podzemni svet po verovanju starih Grka; *isto* i **had**, **hades**.

Ad *grč.* mitološki: bog podzemnog sveta kod starih Grka.

ada *tur.* rečno ili jezersko ostrvo.

adadeto *ital.* malo sporije (kod izvođenja muzičkog dela).

adadisimo *ital.* veoma lagano, što lakše (kod izvođenja muzičkog dela).

adado *ital.* blago, lagano, dostojanstveno izvođenje muzičkog dela.

adado osai *ital.* veoma lagano.

ad akta *lat.* 1. odložiti, ostaviti predmet kao svršen u akta, u arhivu; stvar se neće uzeti u obzir; 2. posao oko toga predmeta smatra se okončanim.

adaktilija *grč. medic.* urođeni nedostatak svih prstiju na ruci ili nozi.

Adam *hebr.* po Bibliji ime prvog čoveka koji je navodno napravljen od zemlje; **Adamov kostim**: golo muško telo; **Adamova jabučica**: kod nekih muškaraca veoma istaknuta izbočina na prednjem delu vrata; **Adamovo rebro**: žena (po Bibliji: bog je prvu ženu stvorio od jednog Adamovog rebra).

adam *tur.* čovek, ljudsko biće.

adamelit — dubinska eruptivna stena, granit.

adamizam — jedna od evropskih književnih struja koja se oslanja na primitivne i instinktivne pojave u ljudskoj prirodi.

adamit — 1. v. *nudist(a)*; 2. pripadnik jedne starohrišćanske sekte koja je naročito poznata po tome što muškarci i žene svim obredima prisustvuju potpuno goli.

adamli *tur.* čovečno, ljudski, humano.

adamluk *tur.* čovečnost, ljudskost.

adaptabilan i **adaptivan** *lat.* prilagodljiv, prikladan za preuđenje, preuređenje, preinačiv.

adaptor *lat.* prepravljivač, preuređivač, podešavalac, koji vrši adaptaciju.

adaptacija *lat.* 1. prilagođavanje živih bića sredini, klimi i sl.; 2. preuređenje nečega, prepravljanje; 3. objekat preuređen, preuđen, preinačen.

adapter i **adaptor** *lat.* dodatni uređaj za poboljšanje rada nekog aparata.

adaptivan *lat.* v. *adaptabilan*.

adaptivnost *lat.* sposobnost prilagođavanja, prilagodljivost.

adaptirati i **adaptovati** *lat.* 1. prilagoditi; 2. preurediti, preinačiti.

adaptor *lat.* v. *adapter*.

a dato *lat.* od dana pisanja, od danas, od sada.

advent *lat.* 1. ponovni, predstojeći dolazak Hristov na zemlju; 2. kod katolika: vreme od oko šest nedelja pre Božića (početak crkvene godine).

adventivan *lat.* 1. tuđ, slučajan, neočekivan, sporedan, pridošao; 2. koji ne raste na pravom mestu, npr. **adventivni koren**: onaj koren koji se razvija na samoj stabljici (bršljan, divlja jagoda i dr.).

adventizam *lat.* učenje i pokret adventista.

adventist(a) *lat.* pristalica hrišćanske sekte koja propoveda da je blizu drugi dolazak (advent) Hristov na zemlju koji znači konac sveta; **adventisti** za osnovu svoje vere uzimaju Bibliju, svetkuju subotu umesto nedelje (otuda naziv *subotari*); sprovode apstinenciju.

adverb *lat. gram.* prilog.

adverbijal *lat. gram.* pridev u službi pridevske reči, kao priloška odredba.

adverbijalizacija *lat. lingv.* pretvaranje promenljivih reči u kategoriju priloga (adverba), npr. dom — *doma* (kod kuće), jutro — *jutros*.

ad verbum *lat.* od reči do reči, doslovno.

adverzativan *lat.* suprotan, protivan;

adverzativna rečenica: suprotna rečenica, tj. ona koja kazuje radnje koje su jedna drugoj suprotne (npr. Ja radim, a on leži).

advokat *lat.* 1. branitelj, branilac, odvetnik, naročito pravni zastupnik; 2. *prenosno*: zagovornik.

advokatisati i **advokatovati** *lat.* 1. vršiti advokatske poslove, braniti druge pred sudom; 2. *prenosno*: zauzimati se za nekoga ili nešto.

advokatura *lat.* 1. obavljanje advokatskih, odvetničkih poslova; 2. advokatska kancelarija.

advocirati *lat.* v. *advokatisati*.

adekvatan *lat.* 1. jednak, izjednačen, isti, prikladan, koji se uklapa; 2. srazmeran, u svemu podudaran, odgovarajući, primeran, sazreo, dorastao.

adekvatnost *lat.* jednakost, izjednačenost, podudarnost, srazmernost.

adekvacija *lat.* izjednačenje, srazmera, podudaranje, usklađivanje.

adet *tur.* 1. običaj, ustaljena navika, tradicija; 2. kod islamskih naroda: običajno (šerijatsko) pravo.

adidar *tur.* 1. skupocen ukras, nakit; 2. *prenosno*: vrlo lepa stvar ili osoba.

adijafon *grč.* 1. instrumenat sličan harmonici; 2. klavir koji umesto žica ima viljuške.

adinamija *grč.* opšta slabost organizma, iznemoglost, malaksalost.

adinamičan *grč.* slab, iznemogao, bez snage, nesposoban za rad, klonuo.

ad infinitum *lat.* u beskonačnost, bez prestanka, bez kraja i konca, večno.

adio *ital.* zbogom, doviđenja.

Adisonova bolest — (otkrio ju je engleski lekar Adison, 1793—1860), oboljenje nadbubrežnih žlezda (znaci: bronzana boja kože, opšta iznemoglost; može da bude smrtonosna).

aditiv *lat.* dodatak, obično radi poboljšanja svojstava nekog proizvoda.

aditivi *lat.* supstance koje se dodaju nekim proizvodima radi poboljšanja njihovog kvaliteta.

aditon *grč.* najsvetije mesto starogrčkog hrama u koje je samo sveštenik mogao stupiti, svetilište; v. *abaton*.

adicija *lat.* zbrajanje, dodavanje, sumiranje, sabiranje.

adjektiv *lat. gram.* pridev.

adjudikacija *lat.* dosuda, presuda u nečiju korist, dodela, dosuđivanje.

adjucirati *lat.* dosuditi, odobriti, doznati presudom.

adjuracija *lat.* zaklinjanje, polaganje zakletve pred sudom.

adjustaža *lat.* doterivanje, udešavanje.

administrativa *lat.* uprava, upravna vlast; skup upravnih poslova.

administrativni *lat.* upravni, izvršni, koji se tiče uprave.

administrator *lat.* 1. upravnik, upravni činovnik; onaj koji rukovodi kancelarijskim poslovima neke ustanove; 2. koji obavlja materijalno poslovanje u redakciji novina, časopisa i sl.

administracija *lat.* 1. uprava, upravljanje, rukovođenje; 2. činovništvo, upravna vlast, vlada; kancelarijski poslovi; 3. odeljenje za materijalne

poslove novina, časopisa i sl.; 4. institucije i službe koje obavljaju aktivnosti pod 1.

administrirati *lat.* upravljati, vršiti dužnost administratora.

admiral *fr.* najviši čin pomorskog oficira u ratnoj mornarici.

admiralit *nem.* 1. najviša komandna vlast ratne mornarice; 2. skup admirala.

admiralštab *nem.* u nekim zemljama naziv za admiralitet.

adolescent *lat.* nezreo mladić ili devojka.

adolescencija *lat.* period od početka puberteta do nastupanja zrelosti kod mladića ili devojke.

Adonis *grč.* 1. u grčkoj mitologiji mladić izvanredne lepote, ljubimac boginje Afrodite i simbol predstavljanja proleća; 2. *prenosno*: lep mladić (često podrugljivo); 3. vrsta leptira; 4. biljka gorocvet.

adoptant i **adoptator** *lat.* usvojilac deteta, podsvojilac deteta.

adoptat *lat.* usvojeno dete, podsvojče, podsvojak, posinak.

adoptacija i **adopcija** *lat.* uzimanje pod svoje, usvajanje deteta, usinovljenje.

adoptirati *lat.* uzeti pod svoje (dete), usvojiti; priznati za svoje.

adopcija *lat.* v. *adoptacija*.

adoracija *lat.* obožavanje, klanjanje, čašćenje; klanjanje božanstvu, vladaru, heroju; poklonstvo novorođenom Hristu.

adrapovac *grč.* 1. odrpanac, rdavo odeven; 2. propalica, skitnica, protuva.

adrenalin *lat.* hormon nadbubrežne žlezde koji se luči u krv (podize nizak krvni pritisak); proizvodi se i sintetički (veštački).

adresa *fr.* 1. mesto stanovanja, prebivališta; oznaka imena, zvanja i stanovanja (obično na omotu pisma); 2. predstavka na ime vladara ili na kakvu drugu ustanovu.

adresant *fr.* pisac pisma, predstavke.

adresat *fr.* lice ili firma na koju se upućuje pismo ili molba.

adresar *fr.* spisak lica ili institucija sa adresama.

adresovati i **adresirati** *fr.* napisati adresu na pismo, paket ili na drugu poštansku pošiljku.

adresograf *fr.* mašina za brzo i pouzdano ispisivanje adresa na pošiljkama.
Adrijatik *lat.* Jadransko more; Jadran.
adrogacija *lat.* usvajanje onoga koji je već punoletan.

adsorbat *lat.* hemij. supstanca koja se adsorbuje (upija, pripaja), tj. telo podložno adsorpciji.

adsorbensi *lat.* hemijske materije (koštani ugalj, isitnjen kaolin i dr.) koje imaju svojstvo da na svojoj površini fizički vežu mnogobrojna hemijska jedinjenja, koja se kasnije pogodnim hemij. rastvorom mogu skinuti.

adsorbent *lat.* telo koje vrši adsorpciju (životinjski ugljen, kaolin i dr.).

adsorbovati i **adsorbirati** *lat.* 1. srkati, upijati; 2. pripijati, nakupljati; 3. zgušćivati, skupljati, sabijati.

adsorpcija *lat.* svojstvo nekih tela, najčešće su to čvrsta tela, da na svojoj površini upijaju tečnosti i gasove, što je rezultat dejstva privlačnih molekularnih sila.

adum i **adumac** *tur.* v. *hadum* i *hadumac*.

adut *fr.* 1. najjača boja u igračim kartama, najjača karta; 2. *prenosno*: jaka ličnost; najjače sredstvo; najjači način u rešavanju nečega.

adutirati *fr.* 1. igrati najjačim kartama, adutima; 2. pobijati neku tvrdnju jakim dokazima.

adhezija *lat.* v. *athezija*.

ad hok *lat.* samo za sada, samo za ovaj slučaj, samo za ovu priliku, samo za ovu svrhu, samo za ovu zgodu.

ad honorem *lat.* u čast, iz počasti.

adustaža *lat.* tehničko doterivanje, glaćanje, podešavanje delova radi pasovanja i uspešne montaže neke mašine ili instrumenta.

adustirati *lat.* doterati, namestiti, podešati, udesiti, upasovati.

adutant *lat.* pomoćnik; mlađi oficirodeljen kao pomoć u službi višem oficiru; pomoćnik, pratilac višeg oficira; pomoćnik u vojnom štabu.

adutantura *lat.* služba, zvanje i kancelarija adutanta.

aed *grč.* pevač, pesnik, osobito pevač junačkih pesama u starih Grka.

aer *grč.* 1. vazduh, zrak; atmosfera; 2. visina, nebo.

aerauto i **aeroautomobil** *grč.* mali avion s krilima koja se mogu sklopiti ili uvući, tako da se posle upotrebljava kao automobil.

aeracija *lat.* 1. provetravanje prostorija i napajanje čistim vazduhom; osvežavanje (vode, zemljišta) atmosferskim vazduhom; 2. utiskivanje vazduha u biološke filtere radi prečišćavanja tekućih voda.

aerifikacija *lat. fiz.* prevođenje, prelaz tečnih ili čvrstih tela u gasovito stanje.

aero- *grč.* u složenicama znači: odnos prema vazduhu i prema vazduhoplovstvu.

aerobat *grč.* 1. akrobat, plesač na konopcu; 2. *prenosno*: mudrijaš, varalica.

aerobik *grč.* gimnastička vežba žena radi dobre linije i izgleda.

aerobomba *grč.* razorna bomba koja se baca iz vazduha, iz aviona.

aerobus *grč.-lat.* veći avion za prevoz putnika.

aerogram *grč.* vest preneti vazдушnim putem; v. *radiogram*.

aerograf *grč.* sprava kojom se prskaju bojom štampane knjige po rubovima.

aerografija *grč.* opis, opisivanje vazduha.

aerodin *grč.* vazдушna letilica (jedrilica, motorna jedrilica, zmaj).

aerodinamika *grč.* nauka o kretanju gasova.

aerodinamičan *grč.* najpovoljniji oblik nekog tela (aviona, automobila) kojemu, kod kretanja, vazduh pruža najmanji otpor.

aerodrom *grč.* uređeno zemljište (s pistama, uređajima, zgradama) za polatanje, sletanje, smeštaj i održavanje vazдушnih letilica.

aeroduktor *grč.* instrumenat kojim se, pri porođaju, trudnici dovodi vazduh.

aeroelektrana *grč.* električna centrala sa pogonom na vetar.

aeroembolija *grč.* stvaranje gasnih mehurića u krvi i tkivima usled izlaganja organizma sniženom pritisku koji vlada na većim visinama.

aerokar *grč.-eng.* novokonstruisano vozilo u SAD koje se kreće po zemlji i kao letilica po vazduhu; v. *aeroauto*.

aerokartograf *grč.* aparat za izradu geografskih karata s avionskih snimaka.
aerokartografija *grč.* izrada geografskih karata pomoću avionskih snimaka.

aeroklimatologija *grč.* nauka koja istražuje klimu troposfere i drugih delova stratosfere.

aeroklinoskop *grč.* sprava za merenje vazдушnih strujanja, tzv. predskazivač oluje.

aeroklub *grč.-eng.* društvo za popularisanje i unapređenje civilne avijacije.

aerokonvoj *grč.-fr.* vazdušni konvoj, skup aviona koji prate i zaštićuju neki vazdušni transport.

aerolinija *grč.-lat.* avionska vazдушna linija za putnički saobraćaj.

aerolit *grč.* komad meteorita, kamen meteorita.

aerolog *grč.* stručnjak koji se bavi aerologijom.

aerologija *grč.* nauka koja se bavi ispitivanjem slobodne atmosfere, tj. područja koja su iznad neposrednog uticaja Zemljine površine (grana meteorologije).

aeromagnetometrija *grč.* istraživanje i otkrivanje rudnog blaga pomoću aviona, helikoptera ili satelita.

aeromedicina *grč.-lat.* nova grana medicine koja se bavi proučavanjem i lečenjem bolesti koje nastaju kao posledica dugih letova avionima i satelitima.

aerometar *grč.* sprava za merenje pritiska, gustine i težine vazduha.

aerometrija *grč.* nauka o merenju gustine, težine i pritiska vazduha.

aeromehanika *grč.* nauka o kretanju (aerodinamika) i ravnoteži (aerostatika) gasova.

aeromehaničar *grč.* stručni radnik za popravke aviona, avionskih motora i ostalih uređaja.

aeromiting *grč.-eng.* 1. skup vazduhoplovaca radi popularisanja avijacije; 2. javna priredba sa izvođenjem avijatičkih veština.

aeromonter *grč.-fr.* radnik metalne struke koji vrši montažu aviona.

aeronavigacija *grč.-lat.* nauka o upravljanju vazдушnim letilicama po određenom putu (maršrutom) pomoću karata, radija i drugih sprava.

aeronaut *grč.* vazduhoplovac, avijatičar.

aeronautika *grč.* vazduhoplovstvo; nauka o kretanju po vazduhu letilica težih od vazduha (u avijaciji) i aparata lakših od vazduha.

aeropauza *grč.* slojevi vazduha iznad 25 km gde je vazduh toliko razređen da se u njemu ne može održati avion za vreme leta.

aeroplan *grč.* letilica teža od vazduha, avion; v. *avion*.

aeroplast *grč.* materijal kojim se prekriva rana radi sprečavanja infekcije.

aeroport *grč.-lat.* vazdušno pristanište; veliki aerodrom gde se ukrštaju mnoge vazdušne linije međunarodnog značaja.

aeroprojektor *grč.-lat.* fotogrametrijski instrumenat za izradu topografskih karata na osnovu fotografskih snimaka načinjenih iz vazduha.

aerosaonice *grč.* saonice koje se kreću pomoću propelera.

aeroskop *grč.* uređaj za merenje prašine prisutne u vazduhu.

aeroskopijska *grč.* pregled i proučavanje sastava vazduha i primesa u njemu.

aerosol *grč.* sredstvo za prečišćavanje vazduha, za dezinfekciju, sterilizaciju, za uništavanje insekata i sl.

aerosoli *grč.-lat.* čvrste ili tečne čestice koje lebde u vazduhu u vidu magle ili dima.

aerostat *grč.* 1. vazdušni balon (lakši od vazduha); 2. aparat za inhalaciju.

aerostatika *grč.* nauka o ravnoteži vazduha i gasova.

aerotaksi *grč.* avion za prevoz putnika na manjim udaljenostima.

aeroterapija *grč.* lečenje nekih bolesti, naročito hroničnih plućnih bolesnika, planinskim ili morskim vazduhom.

aerotermodinamika *grč.* nauka koja proučava probleme toplote kod letenja (npr. procese izgaranja u mlaznim motorima ili zagrevanje letilice pri letu velikim brzinama).

aeroterorizam *grč.-lat.* 1. bombardovanje iz vazduha naselja radi zastrašivanja i demoralisanja stanovništva; 2. u novije vreme: otmica aviona i ucene.

aerotehnika *grč.* grupa srodnih naučnih disciplina koje se bave razvojem letilica (konstrukcijom, eksploatacijom i istraživanjima).

aerotopografija *grč.* izrada geodetskih planova i karata na osnovu snimaka iz vazduha.

aerotransport *grč.-lat.* promet koji se obavlja vazдушnim putem.

aerotropizam *grč.* svojstvo biljke da se okreće tamo gde ima najviše vazduha (pozitivni aerotropizam) ili najmanje vazduha (negativni aerotropizam).

aerotunel *grč.-nem.* naročito napravljen hodnik u kojem se pomoću veštačkog podešavanja brzine vazdušnog strujanja ispituju avioni i avionski modeli.

aeroturbina *grč.-lat.* sprava za pretvaranje energije vetrova u električnu energiju.

aerofagija *grč.* gutanje vazduha za vreme jela (javlja se kod neuropata).

aerofilatelija *grč.* skupljanje samo onih poštanskih maraka koje se upotrebljavaju u vazдушnom saobraćaju.

aerofilter *grč.-lat.* filter u obliku rezervoara napunjenog šljakom kroz koji se propušta voda u cilju aeracije (provetranja, pročišćavanja).

aerofite *grč.* biljke koje rastu sasvim u vazduhu; *suprotno:* geofite.

aerofobija *grč.* bolestan strah od vazduha, izbegavanje vazduha.

aerofon *grč.* sprava kojom se ljudski glas prenosi na velike daljine (izumitelj Edison); **aerofoni instrumenti:** duvački instrumenti.

aerofor *grč.* sprava za disanje pod vodom, u zagušljivom prostoru i sl.

aerofotogrametrija *grč.* izrada geografskih karata na osnovu fotografija snimljenih iz aviona.

aerofotografija *grč.* 1. slikanje, snimanje iz vazduha, fotografisanje iz aviona, jedrilica, satelita i vasioniskih brodova; 2. snimak, fotografija napravljena iz vazduha, sa velike visine.

aždaja *tur.* ala, čudovište, zmaj, neman, ponekad višeglava i krilata, ogromnih razmera, koja proždire ljude i životinje.

aždaha *pers.* v. *aždaja*.

ažuran *fr.* tačan i brz u poslu, koji sve poslove svršava na vreme; uredan, ispravan, pregledan.

ažurirati *fr.* obaviti poslove na vreme; ubrzati tempo rada; obaviti zaostale poslove.

ažurnost *fr.* tačnost, urednost, blagovremenost, pedantnost u poslu.

azbest *grč.* magnezijumov silikat, vrsta nesagorljivog minerala; od njegovih vlakana izrađuju se tkanine za vatrogasna odelja, zavese i dr.; otporan prema vatri i kiselinama, loš provodnik toplote i elektriciteta; služi za termo i elektro-izolaciju.

azgin *tur.* 1. pun životne snage, bujan, neobuzdan, besan; 2. osion, plahovit čovek.

azdija *tur.* dugačka gornja haljina.

azil *grč.* 1. zaštita koju jedna država pruža političkim izbeglicama iz drugih država; 2. ustanova za nebrinute stare osobe, bolesne i maloletna lica.

azilijant *grč.* osoba koja traži i koristi azil.

azimut *ar.* 1. ugao (od 0° do 360°) računat u smeru od juga ka zapadu, između južnog dela posmatračeva meridijana i vertikalne posmatranog nebeskog tela; 2. ugao između meridijana i pravca kretanja broda.

azoijski period *grč.* najstariji period u razvoju Zemljine kore, slojevi na kojima nema organskih ostataka.

azoosperija *grč.* potpuni nedostatak muških oplodnih ćelija (spermatozoida), jedan od glavnih uzroka nesposobnosti oplodavanja.

azot *grč.* gas bez boje, mirisa i ukusa, jedan od glavnih sastojaka vazduha; služi naročito za proizvodnju veštačkih đubriva.

azotometar *grč.* aparat za merenje prisustva amonijaka u oranicima.

azur *fr.* nebesko plavetnilo, plava boja neba.

azur *tur.* spreman, gotov, pripravan za posao, za akciju, azuran.

azurit *fr.-grč.* plav mineral. karbonat bakra.

air *tur.* 1. sreća, dobro, korist; 2. dobrotna ustanova, zadužbina; 3. naпев, arija; 4. vazduh, zrak, atmosfera; *isto i hair.*

airli *tur.* srećan, dobar, čestit, vredan; *isto i hairli.*

airluk *tur.* v. *hairluk*.

ajam *tur.* deo ama koji se stavlja konju na vrat, ogrlina.

Aja Sofija *grč.* 1. Sveta Sofija, nekada čuvena hrišćanska bazilika (građena u

srednjem veku); 2. danas: muzej u Carigradu (Istanbulu).

ajatolah *pers.* vrhovni sveštenički čin u muslimanskoj (šiitskoj) hijerarhiji, posebno u Iranu koja oličava teokratsku vlast.

ajvaz *tur.* 1. sluga; 2. ranije: majordom, upravitelj u gospodskoj kući.

ajvan *tur.* 1. stoka, brav; 2. *prenosno:* glupak, neznalica, budala; *isto i hajvan.*

ajvar *tur.* 1. usoljena ikra; 2. vrsta konzervirane salate od mlevenih paprika; *isto i hajvar.*

ajgir *tur.* pastuv, ždrebac.

ajduk *tur.* v. *hajduk*.

ajerkonjak *nem.-fr.* vrsta likera od jaja i konjaka (vinjaka).

ajkula *nem.* morski pas.

ajkuna *tur.* dragana, ljubavnica.

ajlajner *eng.* kozmetički preparat za izvlačenje tamnih linija po rubovima očiju, koji naročito koriste žene.

ajlugdžija *tur.* v. *ajlukčija*.

ajluk *tur.* prihod, dohodak, stalna mesečna plata, posebno vojnika.

ajlukčija i **ajlugdžija** *tur.* 1. plaćenik, plaćeni vojni najamnik; 2. službenik ili radnik sa mesečnom platom; *isto i ajlučar.*

ajman(a) *tur.* 1. domaća životinja, marva, stoka; 2. *prenosno:* neradnik, skitnica, bitanga; v. *ajvan*.

ajme *ital.* jao, kuku, lele.

ajmokac *nem.* vrsta supe s mesom i raznim dodacima.

ajnzac *nem.* 1. umetanje, uložak (npr. za krevet); 2. umetanje jednog muzičkog odeljka u drugi.

ajnlag *nem.* uložak, naročito onaj koji se stavlja u obuću kod ravnog stopala.

ajnleger *nem.* 1. radnik koji umeće neki deo u mašinu, ulagač, umetač (npr. papir u štamparsku mašinu, drvo u pilanu i sl.); 2. deo štamparske mašine koji služi za umetanje papira u mašinu.

ajnc *nem.* vrsta kartaške igre.

ajnstajnij(um) — novi hemijski element (otkriven 1952, nakon eksplozije hidrogenske bombe); naziv prema imenu poznatog fizičara Ajnstajna.

Ajfelov toranj *fr.* velika železna građevina u Parizu, podignuta 1889. u čast svetske izložbe koja se tada održala

(visoka preko 300 m); naziv po projektantu, francuskom inženjeru Ajfelu.

akademac *grč.* popularni naziv za studenta vojne škole.

akademizam *grč.* 1. preterano teoretiziranje; knjiški formalizam, naročito u umetnosti; 2. odvajanje nauke od života; 3. tehnička veština, bez invencije i novih saznanja.

akademizirati *grč.* raspravljati učeno, ali besplodno, bez rezultata.

akademija *grč.* 1. naziv za najvišu naučnu ili umetničku ustanovu; 2. visoka škola u rangu fakulteta; 3. naziv za neke srednje stručne škole (npr. trgovačka, pomorska akademija); 4. svečana priredba povodom nekog važnog događaja.

akademik *grč.* član akademije nauka.

akademski *grč.* 1. koji se odnosi na akademiju nauka; 2. naučan, znanstven; 3. obrazovan na visokoj školi, sa završenim fakultetom, diplomiran; 4. učeno, na teorijskom nivou, teško shvatljivo, kruto, doktrinarno; **akademski rasprava:** naučna, objektivna i nepristrasna rasprava; **akademski građanin:** student univerziteta.

akati *grč.* himna u čast Bogorodice koja se peva u pravoslavnoj crkvi.

akacija *grč.* 1. vrsta tropskih i suptropskih biljaka; 2. bagrem.

akva *lat.* voda.

akvabatik *lat.-grč.* nova naprava za duboko ronjenje i posmatranje života pod vodom (roni do 45 metara i može ostati dva i po sata).

akva destilata *lat.* destilacijom prečišćena voda, prekapnica.

akvadukt i **akvedukt** *lat.* vodovod, veća cev za protok vode, a u novije vreme i naftovod ili gasovod, postavljeni preko reke ili dolina, sa odgovarajućim građevinskim objektima za premošćivanje odstojanja.

akvalung *lat.-eng.* aparat koji ronionicima omogućuje disanje pod vodom.

akvamarin *lat.* 1. providan poludragi kamen, vrsta berila, koji ima boju morske vode; 2. vrsta slikarske boje slična akvamarinu.

akvanaut *lat.* ronilac, istraživač podmorskih dubina.

akvanautika *lat.* ronjenje i ispitivanje najdubljih delova okeana.

akvaped *lat.* podvodni bicikl, sprava za kretanje pod vodom.

akvaplan *lat.* sportska naprava u vidu široke daske, podešena za vožnju na vodi (vuče je motorni čamac).

akvaplaning *eng.* sportsko skijanje na vodi akvaplanom koji vuče motorni čamac.

akvarel *ital.* 1. vodena, posna boja; 2. slika izrađena vodenim bojama.

akvarelirati *ital.* slikati vodenim bojama.

akvarelist(a) *ital.* slikar koji radi akvarele, tj. koji slika vodenim bojama.

akvarij(um) *lat.* 1. naročiti stakleni sud ili bazen u kome se drže i gaje rečne i morske životinje i biljke; 2. jedno ili više odeljenja u zgradi, ili cela zgrada, za držanje, gajenje i izlaganje vodenih životinja i biljaka.

akvarist(a) *lat.* onaj koji se bavi akvaristikom.

akvaristika *lat.* negovanje vodenih životinja ili biljaka u akvarijumu kao poseban hobi.

akvatel *lat.-fr.* hotel na vodi, obično stariji brod, preuređen za boravak turista.

akvatilije *lat.* životinje i biljke koje žive u vodi, vodene životinje i vodene biljke.

akvatinta *ital.* način štampanja, poseban postupak u tehnici štampanja vodenim bojama, osobito u bakrorezbarstvu.

akvatorij(a) *lat.* vodene (morske) površine koje imaju određene granice nekom međunarodnom konvencijom.

akvedukt *lat.* v. *akvadukt*.

akviziter *lat.* 1. ovlašćeno lice koje uz platu ili procenat prikuplja narudžbine za robu ili mušterije za neke usluge; 2. skupljač pretplatnika za novine, knjige ili davalaca oglasa u novinama. 3. osoba koja pronalazi nove osiguravnike za osiguravajući zavod i sl.

akvizicija *lat.* 1. ono što je stečeno, tekovina, dobar pronalazak; 2. nove nabavke, narudžbenice, zaključeni poslovi, naročito u vezi pretplate štampanih publikacija, oglasa u novinama i sl.

akvizirati *lat.* 1. pribaviti, steći, obezbediti, zaključiti poslove; 2. naći nove mušterije, nalaziti nove pretplatnike, klijente i sl.

akik *tur.* crveni poludragi kamen koji se upotrebljava za nakit.

aklamacija *lat.* 1. jednodušno glasno odobravanje, oduševljenje, burno odobravanje; klicanje, povlađivanje; 2. biranje, izbor klicanjem ili dizanjem ruku bez pojedinačnog glasanja.

aklamirati i **aklamovati** *lat.* bučno odobravanje, klicati; birati, odobravati aklamacijom.

aklimatizacija *lat.* 1. prilagođavanje, privikavanje živih bića novim uslovima, prvenstveno klimatskim i geografskim prilikama; 2. *prenosno*: privikavanje ljudi na novu sredinu.

aklimatizovati i **aklimatizirati** *lat.* priviknuti se, prilagoditi se drugom podneblju, drugoj klimi, odomačiti se.

aklimacija *lat.* v. *aklimatizacija*.

akmak *tur.* glupan, budala, blesan.

akmeizam *grč.* struja u ruskoj literaturi nakon revolucije od 1905. g. koja je propovedala „umetnost radi umetnosti“ (larpurlartizam).

akmeist(a) *grč.* pristalica akmeizma u ruskoj literaturi; v. *akmeizam*.

akne *grč.* gnojnice, bubuljice (najčešće po licu), pretežno kod mladih.

akov *mađ.* stara mera za zapreminu tečnosti (oko 50 litara).

akozmizam *grč.* v. *akosmizam*.

akomodacija *lat.* 1. prilagođavanje (npr. oka da jasno vidi predmete na različitim udaljenostima); 2. podešavanje; 3. poravnanje o plaćanju.

akomodirati *lat.* 1. prilagoditi, podesiti; 2. namestiti se udobno; 3. isplatiti dug, poravnati se.

akontacija *ital.* predujam, avans, isplata dela novca na račun buduće zarade, odnosno primanje novca na račun nečega unapred, posla i sl.

akontirati *ital.* uzeti (ili isplatiti) deo novca unapred na račun buduće zarade, posla i sl.

a konto *ital.* na račun nečega, u ime predujma, unapred; v. *akontacija*.

akord *fr.* 1. sazvučje, istovremeno zvučanje tri ili više tonova; sloga, sklad; 2. nagrađivanje radnika prema količini izvršenih poslova (po komadu).

akordator *fr.-lat.* popravljivač, doterivač muzičkih instrumenata.

akorporacija *lat.* pripojenje, združenje više firmi.

akosmizam i **akozmizam** *grč.* filozofski pogled da telesni svet ne postoji nezavisno od svesti.

akotiledone *grč.* biljke koje nemaju razgovetnih kotiledona.

akr *eng.* mera za površinu u Engleskoj i SAD (oko 4000 kvadratnih metara).

akreditiv *fr.* pismeni nalog jedne kreditne ustanove (banke, štedionice) drugoj kreditnoj ustanovi da nekome isplati određenu svotu novaca.

akreditivi *fr.* pismeno punomoćstvo diplomatskog predstavnika jedne države kod vlade druge države koje diplomata predaje šefu države kod stupanja na dužnost.

akreditovati i **akreditirati** *fr.* 1. ovlastiti, opunomoćiti, naimenovati diplomatskog predstavnika da u stranoj državi zastupa interese svoje domovine; 2. imenovati dopisnika novina, radija ili televizije za slanje informacija sa nekog područja ili ustanove; 3. otvoriti nekome kredit.

akrep *tur.* 1. škorpion, otrovna životinja; 2. *prenosno*: ružna, mršava osoba.

akribija *grč.* krajnja tačnost i preciznost, naročito u naučnom radu; savesnost, temeljitost, brižljivost u radu.

akriologija *grč.* savesnost i tačnost u govoru, pisanju, istraživanju i uopšte u životu.

akribometar *grč.* instrument za merenje sićušnih predmeta.

akribometrija *grč.* tačno, veoma precizno merenje.

akrizija *grč.* 1. nedostatak sposobnosti rasuđivanja; 2. neodlučnost; 3. neodređenost kod stanja bolesti.

akrilik *eng.* vinilska boja koja se u slikarstvu upotrebljava umesto uljanih boja; stvara smolasto-lakastu površinu.

akrobat(a) *grč.* 1. veštak u izvođenju vratolomnih gimnastičkih podviga u cirkusu, na konopcu i na drugim mestima; 2. *prenosno*: snalažljiv čovek.

akrobatika i **akrobacija** *grč.* 1. veština koju izvodi akrobata; 2. *prenosno*: vratolomija, opasan poduhvat.

akrogrami *grč.* pesme kod kojih stihovi počinju poslednjim slovima prethodnog stiha.

akromazija *grč.* pomanjkanje normalne pigmentacije kože; bezbojnost, bleđoća.

akropola *grč.* 1. visoka tvrđava u starim grčkim gradovima; najčuvenija Akropola sa hramom Partenon; 2. gornji grad.

akrostih *grč.* 1. pesma kod koje početna, katkada i krajnja slova (ili slogovi), kad se čita odozgo prema dole, daju neko ime ili rečenicu; pesma s takvim stihovima; 2. porez koji su Bar i Budva plaćali, u srednjem veku, srpskim vladarima.

akrotizam *grč.* 1. *filoz.* istraživanje prauzroka stvari (težnja za onim što je najviše u saznanju); 2. *medic.* odsustvo pulsa ili nemogućnost da se puls opipa.

akrofobija *grč.* preteran, bolestan strah. od pogleda sa visine nadole.

aksijalni *lat.* osni, osovinski, koji je u smeru ose.

aksiologija *grč.* nauka o vrednostima; opšta teorija vrednosti.

aksiološki *grč.* koji se odnosi na vrednost, na teoriju vrednosti.

aksiom(a) *grč.* 1. naučna istina jasna sama po sebi, istina kojoj nije potreban dokaz; osnovna istina, osnovno načelo; 2. *mat.* stav koji se usvaja bez dokaza i koji ne proizilazi iz ranije usvojenih aksioma.

aksiomatika *grč.* nauka o aksiomima.

akt *lat.* 1. delo, čin; 2. zvanični spis, službeni spis; 3. u likovnoj umetnosti: slika ili skulptura golog ljudskog tela; 4. čin u pozorišnom komadu.

aktentašna *nem.* tašna od fine kože ili skaja za službene spise, akta.

akter *fr.* 1. važan činilac; 2. glumac, umetnik; 3. *prenosno*: važan učesnik u nekom poslu ili događaju.

aktiv *lat.* 1. *gram.* radno stanje glagola (npr. *pišem, govorim*); *suprotno*: *pasiv*; 2. organizovana grupa ljudi u okviru neke zajednice ili angažovana na nekom posebnom zadatku (npr. partijski aktiv, agitatorski aktiv, itd.).

aktiva *lat.* 1. celokupna imovina jedne privredne organizacije i sva njena potraživanja (novčana, materijalna i dr.)

od drugih privrednih i drugih organizacija; *suprotno: pasiva*; odbijanjem pasive od aktive dobiva se čista imovina ili vlastita sredstva privredne organizacije; 2. aktivna vojna služba; *suprotno: rezerva*.

aktivan *lat.* 1. koji dela, radi, funkcioniše; 2. koji prouzrokuje akciju; koji se odnosi na uzrok akcije; 3. koji se odlikuje sa mnogo aktivnosti ili pokreta, ili promena; 4. koji se odlikuje spontanošću, snagom, inicijativom; 5. koji se odlikuje i liči na ponašanje mužjaka u spolnim aktivnostima.

aktivac *lat.* 1. oficir u aktivnoj vojnoj službi (*suprotno: penzioner*); 2. homoseksualac koji u spolnom odnosu ima ulogu muškarca (*suprotno: pasivac*).

aktivacija i aktivizacija *lat.* pojačanje postojeće delatnosti, ubrzanje tempa rada; odlučnije, smelije delovanje na ostvarenju nekog cilja.

aktivizam *lat.* 1. živo, aktivno učestvovanje u ostvarenju nekih društvenih zadataka, naročito političkih ciljeva; 2. filozof. shvatanje da treba sve znanje i iskustvo staviti u službu neposrednih životnih potreba.

aktivizirati *lat.* pojačati delovanje, ubrzati rad; odlučnije krenuti ka ostvarenju cilja.

aktivirati i aktivisati *lat.* 1. učiniti nešto aktivnim, staviti ga u pokret, u delovanje; 2. povratiti iz mirovine (penzije) u aktivnu službu; *isto i aktivizovati*.

aktivist(a) *lat.* 1. aktivni, angažovani član neke zajednice, osoba koja se naročito ističe u političkom ili nekom drugom radu; 2. pristalica, pobornik aktivizma; za ženu: **aktivistkinja**, **aktivistica**.

aktivitet *lat. v. aktivnost*.

aktivnost *lat.* 1. svojstvo nekoga koji je aktivan, delotvoran, radan; 2. delovanje, angažovanost u radu; podsticanje na delovanje drugih, na akciju.

aktivno *lat.* angažovano, radno, delatno; **aktivno pravo glasa:** pravo da neko može glasati na izborima (za razliku od *pasivnog prava*, tj. prava biti biran, npr. za narodnog poslanika, delegata).

aktinometar *grč.* sprava za merenje toplotne snage sunčevih zraka.

aktinometrija *grč.* 1. grana meteorologije koja proučava Sunčevu energiju u atmosferi; 2. grana astrofizike koja proučava skupno zračenje nebeskih tela na gornjoj granici atmosfere.

aktinomikoza *grč.* zarazna bolest goveda i svinja (katkada i kod čoveka); prouzrokovao su aktinomiceti.

aktinoterapija *grč.* lečenje zracima (npr. ultravioletnim).

aktovka *lat.* 1. kraći pozorišni komad u jednom činu; 2. torba za spise.

aktualan *lat. v. aktuelan*.

aktualizam *lat.* 1. učenje da je stvarnost neprekidna delatnost, samostvaralštvo; 2. teorija da je duševni život stalni proces; 3. teorija da su pojave koje sada oblikuju Zemljinu koru delovale tako i u prošlosti.

aktualizacija *lat.* 1. dostignuća, ostvarenja cilja, ideala; 2. dovođenje nekog dela u sklad sa savremenim zbivanjima.

aktualizovati i aktualizirati *lat.* učiniti nešto aktuelnim, savremenim, osavremeniti ga, privesti ili privoditi u delo, ostvariti.

aktuelan *lat.* sadašnji, današnji, savremen, u ovom času od važnosti, stvaran, potreban; koji je na dnevnom redu, koji se odnosi na današnjicu.

aktuelnost i aktualitet *lat.* savremenost, savremeni značaj, današnja zanimljivost, današnja stvarnost.

akuzativ *lat.* četvrti padež u našem jeziku koji označava predmet na kome se vrši glagolska radnja; dobija se na pitanje: *koga, šta, što*.

akulturacija *eng.* proces kojim jedna kultura preuzima elemente druge, kulturno stapanje dve kulture u etnološkom i sociološkom smislu.

akumulator *lat.* sprava u kojoj se nago milava rezervna električna energija.

akumulacija *lat.* 1. nakupljanje, gomilanje energije; 2. nakupljanje taloga na dnu vode; 3. izdvajanje dobiti firme za proširenje poslovanja, tj. **akumulacija kapitala** koja se stiče od ostvarene dobiti; **prvobitna akumulacija:** proces uništavanja sitnih proizvođača (oduzimanje zemlje seljacima od strane bogatih u doba prelaza sa feudalnog na kapitalistički privredni sistem), kada su stvorena velika imanja kapi-

talista, a s druge strane masa najamnih radnika koji su bili nemilosrdno eksploatisani.

akumulirati *lat.* nagomilavati; sticati, skupljati, zgrtati, steći novac.

akupunktura *lat.* lečenje nekih bolesti koje se sastoji u tome što se zabadaju srebrne ili zlatne igle u kožu najbliže okoline obolelog mesta; primenjuje se kod oboljenja živaca, glavobolje, migrene, reumatizma, išijasa; Kinezima i Japancima ovo je poznato 3000 godina.

akuratan *lat.* tačan, pažljiv, marljiv, savestan, uredan, precizan.

akuratnost *lat.* tačnost, savestnost, urednost, ispravnost.

akustika *grč.* 1. nauka o zakonima zvuka i sluha; 2. osobine sale da prenosi zvuk.

akustičan *grč.* podesan za primanje i prenošenje zvuka, glasa; zvučan, slušni; objekat (sala, crkva i dr.) sagrađen tako da se reči i tonovi mogu svuda lepo i jasno čuti; **akustična sredstva:** sredstva koja služe poboljšanju ili pojačanju slabog sluha.

akustičnost *grč.* svojstvo neke prostorije da dobro prima i prenosi zvuk.

akutan *lat.* oštar, jak, nagao, žestok; 2. gorući, koji traži hitno rešenje zbog naglog razvoja (bolesti); 3. hitan, neodložan.

akuser *lat.* lekar, specijalista za trudnoće i porođaje.

akuserstvo *fr.* nauka o trudnoći, porođaju i negovanju novorođenčeta.

akcelerator *lat.* 1. postrojenje za ubrzavanje kretanja čestica radi proučavanja strukture atomskog jezgra; 2. koeficijent koji pokazuje za koliko će se povećati investicije ako se poveća realni dohodak; 3. pedal u automobilu koji ubrzava kretanje vozila.

akceleracija *lat.* ubrzanje, ubravanje, pojačanje brzine, pospešenje.

akcelerirati *lat.* ubrzavati, požuriti, pospešivati, pojačavati brzinu.

akcelerometar *lat.* instrumenat za merenje ubrzanja.

akcen(a)t *lat.* 1. naglasak sloga ili reči; 2. znak za obeležavanje akcenta (naglasaka); 3. naročiti izgovor čoveka koji govori neki strani jezik.

akcentovanje i akcentuacija *lat.* 1. način akcentovanja reči; 2. sistem akcenata jednoga govora, dijalekta ili jezika.

akcentovati i akcentirati *lat.* 1. staviti akcentske znake na reči; 2. istaknuti nešto u govoru, naglasiti.

akcentolog *lat.* naučnik koji se bavi proučavanjem akcenata.

akcentologija *lat.* nauka o akcentima i akcentuaciji.

akcepis *lat.* potvrda primitka neke pošiljke.

akcept *lat.* 1. saglasnost s predlogom da se sklopi ugovor (primljen, prihvaćen); 2. potpis na menici kojim se preuzima obaveza plaćanja; 3. prihvaćena menica s takvim potpisom; 4. prihvatanje, pristanak, odobravanje.

akceptabilan *lat.* primljiv, prihvatljiv, usvojljiv.

akceptant *lat.* primalac menice, čovek koji jamči da će je isplatiti.

akceptacija *lat.* primanje menice, prihvaćanje, jamčenje (potpisom) za njenu isplatu.

akceptovati i akceptirati *lat.* prihvatiti, primiti, usvojiti; **akceptovati menicu:** obavezati se na plaćanje menice pismenom zabeležkom na samoj menici.

akceptor *lat.* primalac, odobralavalac.

akcepција *lat.* 1. primanje, prihvaćanje, usvajanje; 2. usvojeno značenje neke reči.

akces *lat.* 1. pristup, prilaz; 2. stupanje na neki posao radi sticanja prakse; stupanje pravnika u sud radi prakse; 3. napad groznice.

akcesija *lat.* pristupanje, pridodavanje; pristupanje neke države nekom međunarodnom ugovoru; 2. proširivanje sopstvenosti na sporedne stvari.

akcesist(a) *lat.* početnik, pripravnik u upravnoj službi.

akcesoran *lat.* sporedan, nebitan, pridodan; **akcesoran ugovor:** dopunski, pridodan ugovor koji se dodaje glavnom ugovoru; **akcesorna tužba:** tužba kojom se novi tužilac pridružuje prethodnoj tužbi drugog tužioca protiv istog tuženika.

akcesorij(um) *lat.* ono što je sporedno; dodatak, dopuna.

akcident *lat.* 1. nebitno, slučajno svojstvo; 2. nesrećan slučaj, nezgoda; 3. ono što je nebitno, promenljivo.

akcidentalan *lat.* slučajan, nebitan, sporedan, koji se javlja povremeno.

akcidentalije *lat.* slučajnosti, nebitne osobine neke stvari, sporednosti.

akcidencija *lat.* 1. slučajna oznaka ili momenat; 2. u štamparstvu: posao koji ne spada u knjižarstvo i novinarstvo (npr. plakati, cenovnici, vizitkarte i sl.); 3. slučajno, uzgredno, dopunsko.

akcija *lat.* 1. delovanje, rad, preduzimljivost; pokretačka snaga (*suprotno: reakcija*); 2. vojnička operacija; 3. deo kapitala uložen u neki posao i dokumenat o tom ulaganju koji donosi dobit; 4. politička delatnost radi nekog cilja (protest, kampanja); **radna akcija**: dobrovoljni rad omladine ili većeg broja ljudi na izgradnji nekog objekta.

akcionar *fr.* vlasnik akcija koji stiče pravo dobiti na uloženi novac.

akcionarsko društvo *fr.* društvo osnovano na osnovu uplaćenih akcija kome je cilj zajednički rad i podela dobiti, srazmerno uloženom kapitalu od strane akcionara.

akcioni *lat.* radni, poslovni, delatni, koji se odnosi na akciju, na rad.

akcioni radijus *lat.* domet, doseg; put koji može prevaliti avion, brod ili koje drugo prevozno sredstvo bez dopune goriva.

akcipirati *lat.* primiti, opaziti, osetiti, shvatiti, razumeti.

akşam *tur.* 1. sumrak, tj. doba od zalska sunca do potpunog mraka; 2. četvrta dnevna molitva muslimana.

akšamluk *tur.* večernji razgovor prijatelja i komšija uz kafu.

akšamlučar *tur.* čovek koji akšamluču, razgovara, časka s društvom.

akšamlučiti *tur.* u predvečerje sedeti u društvu i razgovarati, časkati.

akšamdžinica *tur.* gostionica u kojoj se provodi akšamluk (razgovor).

ala *tur.* 1. neman, azdaja, čudovište; biće ogromne snage, proždrljivo, nenasićeno; 2. jaka oluja, velika nepogoda; *isto i hala*.

alabaster *grč.* vrsta veoma tvrdog gipsa.

alabuka *tur.* vreva, galama, graja, vika, gužva, *isto i halabuka*.

alav *tur. v. halav.*

Aladinova lamp — čudesna, čarobna sprava koja ispunjava sve želje (prema arapskoj priči „Hiljadu i jedna noć“, dečak Aladin pecao ribu, pa iz vode izvukao veliku bocu; kad je bocu otčepio, dugo je iz nje izlazio gust, crn dim, koji se na kraju pretvorio u gorostasnog duha; od tog duha Aladin dobi lampu i kad god bi je upalio, stvorili su se pred njim robovi koji su mu ispunjavali svaku želju).

alaj *tur.* 1. četa vojnika, bataljon, puk; 2. mnoštvo ljudi: parada, povorka.

alaj-barjak *tur.* glavna zastava jedne vojne jedinice (alaja).

alajbeg *tur.* zapovednik jednog alaja; *v. alaj*.

alajbegova slama *tur.* imovina koja nema vlasnika, gospodara; imovina o kojoj niko ne brine, kojom se može raspolagati po volji svakoga.

alajka *tur.* 1. robinja, sluškinja; 2. žena opaka jezika, jezičara; 3. pokvarena, raspusna, nemoralna žena; *isto i halajka*.

a la kart *fr.* sve prema jelovniku; biranje jela prema jelovniku.

alakati *tur.* govoriti, vikati alah; *isto i halakati*.

alal *tur.* blagoslov: bravo, odlično; da mu je prosto *isto i halal*.

alalija *grč.* nesposobnost normalnog govora, nemost.

alaliti *tur.* 1. oprostiti se, pozdraviti se (na rastanku); 2. pokloniti nešto nekome; *isto i halaliti*.

alaman *nem.* 1. gladnica, proždrljivac, izelica; 2. neobuzdan čovek, pustahija.

alamanka *tur.* u narodnim pesmama naziv za sablju kovanu u Nemačkoj.

alapljiv *tur. v. halapljiv*.

alarm *fr.* uzbuna; znak za uzbunu, za nemir; strah.

alarmantan *fr.* uznemiravajući, zabrinjavajući glas.

alarmirati *fr.* uzbuniti, dati alarm; pozvati k oružju vojsku.

alas *mađ.* onaj koji se bavi ribolovom, ribar; *isto i halas*.

alat¹ *tur.* alatast konj, riđ, riđan.

alat² *tur.* ručna zanatska oruđa, alatke za rad.

alaturka *ital.* po turski, na turski način. **Alah** *ar.* bog, pravi bog kod muslimana.

alba *lat.* 1. duga bela tunika kod starih Rimljana; 2. bela duga košulja u katoličkih sveštenika za vreme mise.

albanolog — stručnjak za albanologiju.

albanologija — nauka koja se bavi proučavanjem albananskog jezika, književnosti i kulture.

albatros *eng.* velika bela morska ptica koja brzo leti i dobro pliva; živi oko južnih mora.

albinizam *lat.* odsustvo pigmenata (bojena materija) u ljudskom i životinjskom organizmu, zbog čega kosa i koža pobebe a oči pocrvene.

Albion *kelt.* stari naziv za Englesku (gorovita zemlja).

album *lat.* 1. knjiga za čuvanje slika, crteža, poštanskih maraka; 2. spomenar, knjiga za upisivanje uspomena; 3. izdanje dve-tri gramofonske ploče ili kasete poznatog pevača ili muzičara.

albumen *lat.* belančevina koja se nalazi u jajetu.

albumin *lat.* belančevina, najvažniji sastojak životinjskog i biljnog organizma.

albuminat *lat.* materija koja u sebi sadrži belančevine.

albuminimetar *lat.* instrumenat za određivanje količina belančevina u mokraći.

albuminozan *lat.* koji sadrži belančevinu, belančevit, belančevinast.

albuminoidi *lat.* supstance po sastavu i poreklu slične belančevinama.

albuminurija *lat.* izlučivanje belančevina u mokraći.

alva *tur.* vrsta orijentalne poslastice od brašna, masti, masla i ulja; *isto i halva*.

alvaluk *tur.* 1. nagrada, napojnica; 2. posebna čast zbog kupovine novog odela.

alvadžija *tur.* onaj koji pravi i prodaje alvu, slastičar; *isto i halvadžija*.

alveole *lat.* 1. male duplje, jamice u pojedinim organima; 2. ležište za zube u vilicama; 3. završni mehurići u plućima.

alge *lat.* vodene biljke, bescvetnice, bez korena i žila, tzv. talofite.

algebra *ar.* 1. upotreba sile; 2. grana matematike u kojoj se umesto brojeva računaju slovima kao posebnim znakovima, zadatak algebre je da rešava jednačinu i njihova svojstva; 3. knjiga

u kojoj je izložena ta nauka; ta nauka kao školski predmet.

algolagnija *grč.* uživanje u bolovima; *v. mazohizam i sadizam*.

algologija *grč.* nauka o algama.

algoritam *ar.* — *grč.* pravilan postupak pri računanju, tj. efektivna metoda kojom se iz datih polaznih podataka, određenim nizom računskih, odnosno logičkih postupaka, dolazi do traženih rezultata.

algrafija *grč.* pripremanje nacrtu za štampu na aluminijumskoj ploči.

alea *lat. kocka* je pala, kocka je bačena; reči koje se izgovaraju kod donošenja sudbonosnih odluka, a pripisuju se Juliju Cezaru, starorimskom državniku, da ih je izrekao prilikom prelaska reke Rubikon, čime je započeo građanski rat u ondašnjoj Galiji (današnja Francuska).

aleatorika *lat.* kompozicijski postupak u modernoj muzici kojim se izvodio prepušta da sam odabere redosled izvođenja pojedinih delova.

alegat *lat.* 1. pravni spis; 2. citat iz zakona ili dela, odnosno pisca.

alegacija *lat.* 1. citiranje, navođenje nekog mesta iz neke knjige; 2. pravni savet, pravničko mišljenje (Đalski).

alegorija *grč.* 1. slikovit način izražavanja u književnosti, tj. izražavanje koje ima drukčiji smisao od onog koje se neposredno daje; alegorija se obično upotrebljava u basnama (npr. govori se o lukavosti lisice, a misli se na lukavog čoveka, ili prikazuje se naivnost jagnjeta, a misli se na naivna čoveka); 2. u likovnoj umetnosti slika ima drukčiji smisao, drukčiju poruku (npr. naslikan ljudski kostur je alegorija smrti); u alegoriji metafora je protegnuta na veći ili manji niz pojmova ili na celo književno delo (pesmu, priču, roman).

alegorika *grč.* način izražavanja u alegorijama.

alegorist(a) *grč.* onaj koji prikazuje nešto u slikama, slikovito.

alegorisati i **alegorizirati** *grč.* slikovito, u slikama govoriti ili pisati; izražavati misli u zavijenoj formi, u slikama, a ne direktno.

alegoričan *grč.* slikovit, uvijen, iskazan slikom.

alegreto *ital. muzič.* 1. oznaka tempa — umereno brzo, umereno živo; 2. mali, umereno brzi muzički stav (tada se sklanja *alegreto*).

alegrissimo *ital. muzič.* vrlo živo, vrlo veselo, što življe.

alegro *ital. muzič.* 1. veselo, živo, brzo, živahno, vedro; 2. brzi muzički stav (tada se sklanja *alegro*).

aleja *fr.* ureden put između dva reda drveća; drvored; šetalište; uzan prolaz.

alejkum selam *tur.* muslimanski pozdrav: mir među vama!

Aleksandrida *grč.* naziv za književno delo koje opisuje život i delo Aleksandra Makedonskog (ima ih u prozi i u stihovima).

aleksandrinac — rimovani stih od 12 slogova, dvanaesterac, šestostopni stih sa cezurom posle šestog sloga (nazvan po francuskom romanu o Aleksandru Makedonskom).

aleksandrit *grč.* vrsta dragog kamena.

aleluja i **aliluja** *hebr.* pripev u crkvenim pesmama: hvalite boga (pesma u slavu boga).

alem *tur.* 1. dragi kamen, dragulj, dijamant (u narodnoj pesmi: *alemkamen*); 2. pozlaćeni ukras na vrhu minareta u obliku polunesea.

alergen *grč.* supstanca životinjskog ili biljnog porekla koja kod preosetljivih osoba izaziva alergiju.

alergija *grč.* osetljivost, odbojnost organizma prema zaraznoj supstanci, koja je već jednom bila u njemu.

alergičan *grč.* koji pati od alergije.

alergolog *grč.* lekar, specijalista za alergiju.

alergologija *grč.* nauka o alergijskim oboljenjima i lečenju ove bolesti.

alet *tur.* počasna svečana haljina koju je sultan davao visokim dostojanstvenicima.

alibi *lat.* 1. dokaz da je optuženi u času izvršenja krivičnog dela bio na drugom mestu, a ne na mestu gde je izvršeno krivično delo; 2. *prenosno*: često pravdanje za neku učinjenu grešku ili neuspeli poduhvat.

aligator *ital.* vrsta krokodila; živi u tropskim krajevima Severne Amerike i Kine; *isto i kajman*.

aligacioni račun *lat.* račun koji daje srednju cenu dve vrste robe kad se pomešaju.

alijansa *lat.* savez, sporazum, udruživanje; pismeni ugovor o savezu država; **Sveta alijansa**: savez vladara Rusije, Austrije i Pruske, stvoren ugovorom od 1815 (uperen protiv svih revolucionarnih stremljenja).

alijas *lat.* inače, na drugi način, drukčije, pod drugim imenom.

alijenacija *lat.* 1. otuđivanje, otuđenje; položaj ili stanje čoveka u kojem su proizvodi njegovog rada, njegove ideje, moralna načela, postali njemu nešto strano, tuđe (alijenacija je jedan od centralnih pojmova Marksove filozofije); 2. zamena dve stvari, razmena; 3. prodaja; 4. zalog kao garancija; 5. duševno rastrojstvo.

alijenizam *lat.* duševno rastrojstvo, ludilo.

alijenirati *lat.* otuđiti, otuđivati, ustupiti nešto drugom (pravo ili svojinu); odvratiti, odbiti, premamiti (mušteriju); poludeti.

alikvantan *lat. mat.* deo nekog broja kojim taj broj nije deljiv, npr. 2 i 5 su alikvantni delovi broja 9.

alikvotan *lat. mat.* deo nekog broja kojim je taj broj deljiv bez ostatka; npr. 2 i 5 su alikvotni delovi broja 10; 2. pravno: otpadajući deo, deo koji srazmerno otpada na svaku stranku; *isto i alikvota*; **alikkvotni tonovi**: *muz.* niz tiših tonova koji se javljaju uz osnovni ton i daju mu karakterističnu boju i punoću, tj. harmonijski gornji tonovi.

aliluja *grč. v. aleluja*.

alim *tur.* učen čovek, naučnik (u pitanjima vere), teolog, mudrac.

aliment(a) *lat.* novac za izdržavanje, naročito vanbračne dece.

alimentar *lat.* osoba koja po nekoj obavezi ili zaveštenju prima izdržavanje od nekoga.

alimentacija *lat.* 1. hranjenje, ishrana; 2. zakonom određeno ili na osnovu zakona sudskom ili drugom odlukom određeno izdržavanje (deteta, naročito vanbračnog, roditelja, rastavljene žene i sl.); 3. *prenosno*: novčana i druga pomoć ustanovama, pojedincima, radnim organizacijama i sl.

alimentirati *lat.* 1. snabdevati hranom, ishranjivati nekoga; 2. pomagati, pružati potporu, omogućiti nečemu ili nekome rad, opstanak.

alineja *lat.* nov red u tekstu ili stampanom slogu, nov pasus, odeljak.

alir(a) *fr.* 1. način ponašanja (obično otmen) u saobraćaju s ljudima; 2. vrsta konjskog hoda; 3. trag divljači.

aliskaf *lat.* — *grč.* savremeni brod sa ugrađenim krilima na kojima počiva; kod velikih brzina, koje postiže snažnim motorima, brod se izdigne nad vodu i tako dostiže najveću brzinu (uobičajeni naziv — hidrokrilac).

aliteracija *lat.* stilska, poetska figura koja se sastoji u tome što se podudaruju suglasnici ili grupa suglasnika, naročito u početnim stihovima pesme (npr. *Ona poji po putu putnike*); često se javlja u pratnji stilske figure *asonance* u kojoj se ponavljaju samoglasnici.

aliterirati *lat.* praviti aliteraciju, izražavati se pesnički s aliteracijama.

alka *tur.* 1. kolut, prsten, beočug, karika; 2. zvekir, veliki metalni prsten na kapiji koji služi za kucanje kod dolaska u kuću; 3. **Sinjska alka**: viteška igra u Sinjskoj krajini u kojoj konjanici u trku kopljem gađaju i skidaju alku; *isto i halka*.

alkazar *ar.* dvorac, dvor, zamak; grad; tvrđava.

alkalij *ar.* so koja se dobija iz pepela morskih biljaka, potaša.

alkalije *ar.* oksidi, hidrati i soli alkalnih metala, lužine.

alkalni *ar.* 1. koji se odnosi na alkalije; 2. koji ima ukus čeda; 3. koji sadrži neki alkalni metal (npr. kalijum, natrijum).

alkaloidi *ar.* azotna hemijska jedinjenja u biljkama (kinin, kokain, kofein, morfijum i dr.), koja se kao jaki otrovi upotrebljavaju u medicini.

alkar *tur.* takmičar u alci, naročito u Sinjskoj alci.

alkemija *ar. v. alhemija*.

alkemičar *ar. v. alhemija*.

alkotest *lat.* provera količine alkohola u nekom organizmu, naročito kod vozača motornih vozila.

alkohol *ar.* 1. čist spiritus, bezbojna, isparljiva i lako zapaljiva opojna

tečnost, koja se dobija vrenjem šećera i destilacijom; 2. čest naziv za žestoka pića.

alkoholizam *ar.* 1. preterano uživanje alkohola, opijanje, pijančenje; 2. hronično trovanje organizma alkoholom zbog stalnog i preteranog uživanja alkoholnih pića.

alkoholizacija *ar.* prečišćavanje alkohola; mešanje alkohola s nekom tečnošću.

alkoholizirati *ar.* 1. pojačavati piće alkoholom; 2. trovati alkoholom.

alkoholičar *ar.* čovek koji preterano i redovno uživa žestoka pića s jakim alkoholom, pijanac.

alkoholometar *ar.* — *grč.* uređaj koji utvrđuje procenat alkohola u žestokom piću.

alkoholometrija *ar.* — *grč.* postupak utvrđivanja količine alkohola u žestokom piću.

almanah *ar.* godišnji ili povremeni zbornik članaka ili studija većeg broja autora.

alov *mađ.* velika ribarska mreža.

alogičan *grč.* nelogičan, nerazuman, koji je suprotan zdravom razumu.

aloja *grč.* tropska biljka od koje se spravljaju neki lekovi.

alokacija *lat.* 1. smeštanje, određivanje mesta; 2. dobava dobara, sirovina.

alotropan *grč.* hemij. element koji se javlja u više oblika ili stanja.

alotropija *grč.* postojanje jednog hemijskog elementa u dva ili više čvrstih ili gasovitih oblika.

alpinizam *lat.* sportsko planinarstvo, penjanje na visoke i teško prohodne planine.

alpinist(a) *lat.* planinar koji se često penje na planine.

alt *lat.* 1. najdublji ženski ili dečji glas; 2. pevač s takvim glasom; 3. instrument čiji je zvuk sličan altu.

alteracija *lat.* 1. promena, izmena (obično nagore); 2. pogoršanje, oštećenje, krivotvorenje.

alteracija *lat.* 1. *muz.* promena visine nekog tona u lestvici; 2. raspadanje stena pod uticajem Sunčevog zagrevanja i atmosferskih padavina.

alter ego *lat.* 1. „drugi ja“, kaže se za čoveka koji može zameniti u svemu prijatelja; 2. veran, odan prijatelj.

alterirati *lat.* menjati, preinačiti, pogoršati, oštetiti, izopačiti.
alternativa *lat.* izbor između dva jedino moguća rešenja, ili — ili.
alternativan *lat.* koji je u vezi sa alternativom, vezan za izbor jednog od dva moguća rešenja.
alternator *lat.* mašina za proizvodnju naizmenične električne struje.
alternacija *lat.* 1. preinačavanje; 2. zamjenjivanje, odmenjivanje; naizmenično nastupanje dva glumca u istoj ulozi; 3. u lingvistici: promena osnovnog samoglasnika u reči (napr. brati — *berem*; birati — *izbor*).
alternirati *lat.* 1. preinačiti, smeniti, zameniti; 2. naizmenično nastupati u jednoj glumačkoj ulozi.
altimetar *lat.* — *grč.* uređaj za merenje nadmorske visine na letelicama.
altist(a) *ital.* pevač koji peva alt.
altokumulusi *lat.* oblaci sastavljeni od grudvastih delova, grupisani ili poređani u nizove koji su naizmenično beli ili sivkasti.
altostratusi *lat.* beličasti ili sivi oblaci veoma razvučena oblika.
altruizam *lat.* ljubav prema drugim ljudima, žrtvovanje za druge, za dobro ljudi; nesebičnost, odanost, čovečnost.
altruist(a) *lat.* čovek koji se odlikuje altruizmom, plemenit, nesebičan, čovekoljubiv.
aluvijalan *lat.* nanosan, naplavan, stvoeren nanosom, naplavom.
aluvij(um) *lat.* 1. najmlađi period u razvoju Zemljine kore; 2. sloj zemljišta nastao nanosima vode.
aludirati *lat.* činiti aluzije, tj. govoriti o jednoj stvari, a ciljati na drugu; rugati se, prebacivati nekome nešto, bockati u formi aluzije.
aluzija *lat.* govorna figura u kojoj se govori na posredan, zaobilazan način, tj. umesto prave stvari kazuje se njoj slična stvar, a koja lako može da podseti na onu pravu, kao ono u narodnoj poslovi: snahu kara, sverkrvi prigovara.
aluminij(um) *lat.* metal lak a velike otpornosti i čvrstoće; dobija se iz rude boksita; ima široku primenu, naročito u industriji aviona, posuđa i kućnih predmeta.

aluniranje *lat.* pristajanje vasionke letelice na Mesec, sletanje.
alunirati *lat.* pristati letelicom na Mesec, sletati na Mesec.
alfa *grč.* 1. prvo slovo grčkog alfabeta; 2. *prenosno*: neki početak (npr. od *alfe* do *omege*, tj. od početka do kraja).
alfa-zraci *grč.* pozitivno naelektrisani zraci koje ispuštaju radioaktivne materije.
alfabet *grč.* 1. naziv za grčko pismo, nastao spajanjem imena dvaju prvih slova (alfa-beta); 2. opšti naziv za sistem pismenih znakova.
alfabetar *grč.* 1. spisak izrađen alfabet-skim redom; 2. početnik u čitanju i pisanju, osnovac; 3. *prenosno*: početnik u nekoj nauci, veštini, zanatu i sl.
Al Fatah *ar.* najveća vojnopolićka organizacija palestinskih Arapa, osnovana 1965.
alhemija i alkemija *ar.* naziv za nenaučnu srednjovekovnu hemiju, koja se bavila raznim eksperimentima, pokušavajući da obične metale pretvori u zlato, te da nađe lek za sve bolesti i sl.; ipak, u toku tih istraživanja, otkriven je veliki broj hemijskih elemenata i hemijskih jedinjenja, čime su udareni temelji moderne hemije.
alhemiciar i alkemiciar *ar.* čovek koji se bavio alhemijom.
alčak *lat.* 1. lopov, nevaljalac, varalica; 2. mangup, obešenjak, šaljivčina; 3. čovek s nedostatkom: sakat, čorav, itd.
aldžamija *ar.* najveća islamska bogomolja.
am *tur.* deo konjske opreme za prezanje konja u kola; *isto i ham*.
amazonka *grč.* 1. po grčkoj mitologiji: žena-ratnik; 2. *prenosno*: ratoborna žena; jahačica; muškobanija; 3. vrsta ženske haljine za jahanje; 4. vrsta papagaja.
amajlija *tur.* talisman, amulet; predmet ili zapis koji se nosi uza se kao tobožnja zaštita od nesreća, neugodnosti, bolesti; *isto i hamajlija*.
amaksofobija *grč.* bolestan strah od putovanja (vožnje) prevoznim sredstvima.
amal i amalin *tur.* nosač tereta privatnim licima; *isto i hamal, hamalin*.

amalgam *grč.* 1. rastvor nekog metala u živu, odnosno legura žive s nekim drugim metalom; 2. mešavina raznih stvari, spoj, stapanje.
amalgamacija *lat.* 1. dobijanje zlata i srebra iz njihovih ruda pomoću žive; 2. prevlačenje metala amalgamom.
amalgamisati i amalgamirati *lat.* 1. prevući metal, obložiti amalgamom; 2. rastopiti metal u živu i tako napraviti amalgam; 3. vršiti amalgamaciju; *isto i amalgamovati*.
amalija *tur.* v. *hamalija*.
amali *tur.* v. *hamaliti*.
amam *tur.* tursko kupatilo s parenjem; *isto i hamam*.
aman¹ *tur.* 1. milost, pomilovanje, oprostaj; 2. veroispovest, vera; zadata reč; 3. kao uzvik: zaboga! milost! vere mi!
aman² *tur.* taman, baš, upravo, skoro.
amandman *fr.* izmena ili dopuna nekog zakona, popravak, poboljšanje zakona, tj. predlog za njegovu izmenu ili dopunu.
amanet *tur.* 1. poveravanje nekome na čuvanje nekog dobra kao znak poverenja da će biti dobro sačuvano; 2. sama stvar koja se tako poverava; 3. poštanska pošiljka sa označenom vrednošću.
amarela *lat.* 1. vrsta krupne nakisele višnje; 2. vrsta kajsije, marelice.
amater *fr.* čovek koji se iz ljubavi ili naklonosti bavi nekom delatnošću, naročito nekom umetnošću, dobrovoljno, besplatno, a ne profesionalno.
amaterizam i amaterstvo *fr.* bavljenje sportom, književnošću, nekom umetnošću ili kojim drugim poslom iz ljubavi, zabave ili zbog izvesnog smisla za taj posao, tj. bavljenje nestručno, neprofesionalno i besplatno.
ambalaža *fr.* svi materijali koji služe za pakovanje robe, omot robe.
ambar *tur.* 1. objekat, skladište za žito u seoskom domaćinstvu; 2. pregrada u vodi za lov riba; *isto i hambar*.
ambasada *fr.* diplomatsko predstavništvo jedne zemlje u drugoj zemlji koje ima najviši rang, najviši stepen; 2. zgrada tog diplomatskog predstavništva; poklisarstvo.
ambasador *fr.* diplomatski predstavnik najvišeg ranga, višeg ranga od poslanika; poklisar.

ambi- *lat.* predmetak u složenicama sa značenjem: i jedan i drugi, oba, obojica, oboje.
ambivalentan *lat.* koji ima dvojaku vrednost, dvojnju vrednost.
ambivalencija i ambivalentnost *lat.* dvojaka, dvostruka vrednost; dvostruka privlačnost, tj. istovremena pojava duševnih osećanja (npr. ljubav i mržnja) prema istoj osobi.
ambigvitet *lat.* dvosmislenost, dvosmislica, nejasnoća, nejasnost, neodređenost, sumnjivost, neodlučnost.
ambijen (ajt) *lat.* sredina, okolina; društvo u kojem se čovek kreće, radi i živi.
ambis *grč.* 1. provalija, ponor, bezdan; 2. *prenosno*: propast, katastrofa.
ambiseksualan *lat.* koji ima karakteristiku oba pola; v. *biseksualan*.
ambicija *lat.* 1. častoljublje, slavloljublje, taština; 2. pregalaštvo, radno angažovanje, istrajnost, upornost; 3. snažna želja u postizanju nečega (uspeha u radu, učenju i sl.).
ambiciozan *lat.* 1. slavloljubiv, častoljubiv, tašt; 2. pun ambicije, željan da nešto postigne.
ambicioznost *lat.* svojstvo onoga koji je ambiciozan.
amblem *grč.* 1. beleg, znamenje; 2. simbolična oznaka, obeležje nečega, npr. grb, zastava kao oznaka karaktera države; 3. simbolična jezička figura u obliku neke izreke.
ambrel(a) i amrel *ital.* 1. kišobran; 2. suncobran.
ambrozija *grč.* 1. po grčkoj mitologiji hrana grčkih bogova i njihovih konja na Olimpu koja daje mladost i besmrtnost; 2. *prenosno*: jelo koje okrepljuje, izvrsno jelo.
ambulanta *lat.* zdravstvena ustanova u kojoj se obavljaju lekarski pregledi i lečenje bez zadržavanja bolesnika u posteljama (može biti samostalna ili kao odeljenje bolnice).
amvon *grč.* u pravoslavnoj crkvi povišeno mesto ispred oltara (na soleji) sa kojeg se čitaju molitve za vreme bogoslužjenja; amvon simbolički predstavlja kamen koji je anđeo odvalio sa groba Hristovog.
ameba *grč.* najprostija jednoćelijska životinja koja stalno menja oblik.

amelioracija *lat.* 1. poboljšanje, popravljivanje nečega; 2. povećanje plodnosti zemljišta putem isušivanja, krčenja, čišćenja, navodnjavanja i sl.

ameliorisati i ameliorirati *lat.* poboljšati, preurediti, popraviti zemljište, učiniti ga plodnim.

amen i amin *hebr.* 1. neka tako bude (potvrđna reč u molitvama); 2. *prenosno*: potvrda, priznanje.

Ameri *eng.* skraćeni naziv u engleskom jeziku za sve Amerikance.

amerikan — 1. obično, grubo nebeljeno platno; 2. vrsta kukuruza duguljasta zrna; 3. filmski izraz za sliku u kojoj je glumac snimljen do tri četvrtine tela odozgo, tj. do kolena; v. *gropian* i *total*.

amerikanidi *eng.* zajedničko ime za sve prastanovnike (urođenike) Amerike (Severne, Srednje i Južne).

amerikanizam — 1. američki izraz u nekom drugom jeziku, osobito u engleskom jeziku; 2. skup obeležja i osobina koje karakterišu Amerikance: praktičnost, dinamična aktivnost, izvanredna poslovna brzina delovanja, preduzimljivost, poseban način života, mentalitet, itd.

amerikanizacija — 1. pretapanje useljenika u Amerikance, proces asimilacije, poameričenje; 2. preobražaj neke pojave na američki način (poslovnost, tehnička usavršenost, preduzimljivost i sl.).

amerikanizovati i amerikanizirati — 1. poprimiti, poprimiti osobine američke, tj. dobiti američka svojstva; 2. pretopiti se, asimilirati u Amerikanca.

amerikanijada — izvođenje nekog umetničkog dela (film, slika, muzika i dr.) po tobožnjem ukusu američke površne publike, tj. u sadržaju provejaja slatdunjavost, jeftini trikovi, kratkotrajna efektnost i sl.

amerikanistika — nauka o američkim jezicima i književnostima, o američkoj kulturi uopšte.

amerikanist(a) — čovek koji se bavi amerikanistikom.

amerikanka — 1. vrsta vinove loze; 2. vrsta lubenice; 3. vrsta košnice američkog tipa.

amerikanština — v. *amerikanizam* i *amerikanijada*.

amerirati *fr.* spustiti se avionom na vodu; v. *aterirati*.

ametist *grč.* poludrugi kamen ljubičaste boje (po verovanju starih Grka čuvao je ljude od pijanstva).

ametrija *grč.* nejednakost, nesrazmernost, nepravilnost.

ametropija *grč.* zajednički naziv za greške u oku, tj. za kratkovidost i dalekovidost.

amin *hebr.* v. *amen*.

amini *grč.* opšti naziv za derivate amonijaka.

aminokiseline *grč.* organske kiseline koje nastaju kao krajnji proizvodi razlaganja belančevina u procesu varenja.

amidža *tur.* 1. stric; 2. *prenosno*: starac, deda.

amnezija *grč.* delimičan ili potpun gubitak pamćenja, nesećanje; javlja se kod duševnih potresa i kontuzija.

amnestija *grč.* pomilovanje, potpuno ili delimično opraštanje kazne osuđenim licima koje daje najviši državni organ ili šef države.

amnestirati *grč.* pomilovati, oprostiti kaznu; v. *amnestija*.

amonijak *grč.* bezbojno gasovito jedinjenje azota i vodonika; služi za proizvodnju veštačkog đubriva sode, boja, azotne kiseline i dr.

Amor *lat.* 1. u starorimskoj mitologiji bog ljubavi; 2. *amor*: ljubav.

amoral *grč.* — *lat.* moralna iskvarenost u najgorem smislu, odsustvo morala.

amoralan *lat.* nemoralan, čovek bez morala, iskvaren moralno.

amoralizam *lat.* učenje o nepostojanju morala, odbacivanje morala.

amoralnost *lat.* odsustvo morala, nedostatak morala.

amortizator *lat.* v. *amortizer*.

amortizacija *lat.* 1. postepeni otpis vrednosti imovine (mašina, zgrada i dr.) zbog dugog korišćenja i dotrajlosti; 2. izvlačenje, vraćanje uložnog kapitala u proizvodnju; 3. proglašavanje ništavnim izgubljene menice, čeka, polise osiguranja i sl. koji se tim sami od sebe isplaćuju; 4. ublažavanje potresa pri kretanju automobila, aviona ili drugog vozila.

amortizer i amortizator *lat.* sprava za ublažavanje potresa kod spuštanja

aviona ili kretanja vozila po neravnom terenu.

amortizovati i amortizirati *lat.* 1. postepeno isplatiti; 2. izvući korist od kuće, mašine i sl.; 3. poništiti menicu, ček i sl.; 4. ublažiti potres.

amorfan *grč.* 1. koji nema oblika, bezobličan, ružan, nakazan; 2. koji nije u vidu kristala, koji nema građu kristalastu; 3. *prenosno*: nacionalno neodređen, nedefinisan, bez određenih jasnih ideja.

amorfizam *grč.* 1. bezobličnost, bez određenog oblika; 2. nekristalnost, ono što nema građu kristala.

ampelografija *grč.* nauka koja se bavi proučavanjem vinove loze.

amper — jedinica za merenje jakosti električne struje (nazvana po naučniku Amperu, 1775—1836).

amperaža — jakost električne struje izražena u amperima.

ampermetar *fr.* — *grč.* instrumenat za merenje jačine električne struje.

ampir *fr.* umetnički stil mlade industrijske buržoazije u Francuskoj početkom 19. veka koji oponaša umetnost rimskog carstva; karakteristike: preterana kičenost, natrpanost, grubost i raskošnost.

amplituda *lat.* 1. najveća udaljenost od ravnotežnog položaja klatna ili tela koje se njiše 2. prostranstvo nečega, širina, zahvat; 3. na horizontu udaljenost između izlaska i zalaska sunca; 4. *prenosno*: stečeno bogatstvo, veličina, sjaj, sposobnost.

amplifikativ *lat.* v. *augmentativ*.

amplifikator *lat.* uređaj za pojačanje slabih impulsa električnih talasa (najčešće u radiotehnici); pojačalo uopšte.

amplifikacija *lat.* preterano opširno izlaganje jedne misli, gomilanje nepotrebnih, suvišnih reči.

amplifikovati i amplificirati *lat.* suviše opširno izlagati neku misao, gomilati suvišne reči u govoru.

ampula *lat.* hermetički zatvorena uzana bočica s lekom za ubrizgavanje.

amputacija *lat.* 1. odsecanje (operativni zahvat) dela bolesnog tela; 2. *prenosno*: potpuno, nasilno odvajanje nekog dela od celine.

amputirati *lat.* izvršiti amputaciju, odseći deo tela, odstraniti.

amrel *ital.* v. *ambrel*.

amulet *lat.* predmet koji tobože ima čarobnu moć da štiti, amajlija.

amfibija *grč.* 1. vodozemac, životinja koja živi na kopnu i u vodi (žaba i dr.) 2. biljka koja raste na zemlji i u vodi (rogoz, ševar i dr.); 3. motorno vozilo koje se može kretati po zemlji i po vodi.

amfibolija *grč.* dvosmislice, dvosmislenost misli.

amfiteatar *grč.* 1. pozorište pod vedrim nebom ovalnog oblika, sa stepenasto poredanim sedištim i arenom u sredini; 2. studentska slušaonica.

amfora *grč.* ispuščen glineni krčag sa uskim grlićem (kod starih Grka i Rimljana).

an *tur.* krčma, kafana; *isto* i *han*.

anabaptizam *grč.* verski pokret koji zahteva ponovno krštenje u zreli godinama.

anabaptist(a) *grč.* pristalica anabaptizma.

anagnosti *grč.* obrazovani robovi ili slobodnjaci kod starih Grka i Rimljana koji su služili kao čitači ili predavači u boljim kućama.

anagnostici *grč.* tragični pesnici u staroj Grčkoj koji su svoja dela pisali samo za čitanje u užem krugu, a ne za prikazivanje publici.

anagogija *grč.* 1. tajno, mistično tumačenje, alegorično tumačenje tajnovitih mesta iz biblijskih knjiga; 2. traženje skrivenog, tajnog smisla u nekom književnom delu.

anagram *grč.* 1. obratno čitanje reči (npr. *mir* od *Rim*); 2. zagonetka koja se sastoji u premeštanju slova jedne reči.

anagraf *grč.* 1. lekarski recept; 2. popis (registar) stanovništva.

anadiploza *grč.* udvostručavanje, udvajanje; pesnička figura koja se sastoji u tome što naredni stih počinje rečju ili rečima kojima je prvi završen.

anakonda — najveća vodena zmija tropske Amerike.

anakreontika *grč.* pesme ispevane u duhu i stilu Anakreona (grčki pesnik, živeo u 6. veku pre n.e.; pisao epigrame, elegije i lirske pesme u kojima je opevao vino i ljubav).

anakreonski grč. koji opeva ljubav i životne radosti; v. *anakreontika*.

anakronizam grč. v. *anahronizam*.

analan lat. koji se odnosi na anus, čmar (zadnji otvor debelog creva).

analgezija grč. neosetljivost prema bolovima, bezbolnost.

analgetik grč. sredstvo za ublažavanje ili suzbijanje osećanja bola.

anale ital. umetnička priredba koja se održava svake godine; v. *bijenale*.

analeptika grč. nauka o popravljaju zdravlja.

analeptici grč. sredstva za oživljavanje, za jačanje i okrepljenje.

analeptičan grč. okrepljujući, osvežavajući.

anali lat. 1. letopisi, istorijski spisi u kojima su najvažniji događaji zapisani hronološkim redom, po godinama; 2. naziv za periodične časopise.

analiza grč. naučni metod istraživanja putem rastavljanja nekog predmeta na njegove najprostije sastavne delove; rastavljanje, raščlanjivanje nekog pojma u njegove oznake; *suprotno*: **sinteza**.

analizator lat. 1. prizma za ispitivanje polarizovane svetlosti; 2. sprava za ispitivanje električne mreže; 3. čulni organ koji analizira spoljne utiske; 4. onaj koji u proučavanju primenjuje analizu.

analizirati lat. rastaviti, raščlaniti putem analize; rastavljati na osnovne elemente; vršiti ispitivanja, analizu.

analitika grč. učenje o raščlanjivanju; nauka o rastavljanju složenih sudova i zaključaka (silogizama); **analitička metoda**: način istraživanja koji polazi od posledice ka uzroku, od opšteg ka pojedinačnom.

analitičar grč. lice koje vrši analizu, raščlanjivač, istraživač.

analog grč. reč jednog jezika koja, po značenju, poreklu, obliku itd., odgovara reči drugog jezika.

analogan grč. sličan, podoban, saglasan, odgovarajući, srodan.

analogizam grč. zaključak izveden po analogiji, po sličnosti.

analogizirati grč. upoređivati, savniti, dokazivati, zaključivati na osnovu sličnosti, na osnovu analogije.

analogija grč. sličnost; delimična sličnost između dve stvari; istovrsnost ili jednakost odnosa; slaganje, podudarnost, srodnost.

analogija juris lat. sličnost pravna, saglasnost s pravnim načelima.

analogisti grč. predstavnici pravca u klasičnoj filologiji koji, suprotno anomalistima, shvataju analogiju kao prirodnu tendenciju za očuvanje veze između misli i iskaza.

analogon grč. koji po nečemu odgovara nečemu drugom, sličan; **analogon rationis**: nešto što odgovara razumu, što je u skladu sa razumom.

analfabeta grč. nepismen, neznalica, onaj koji ne zna ni azbuku.

analfabetizam grč. opšta nepismenost, neznanje.

anamneza grč. 1. podaci koje bolesnik daje lekaru o bolestima koje je bolovao do momenta dolaska na lečenje; predistorija bolesti; 2. sposobnost sećanja.

ananas lat. vrsta tropske biljke, ukusna ploda, poreklom iz Amerike.

anaplastika grč. uklanjanje raznih telesnih nedostataka hirurškim putem; plastična hirurgija.

anarhizam grč. 1. bezvlašće; 2. malogradska, marksizmu neprijateljska struja koja poriče svaku državu, pa i diktaturu proletarijata; ne priznaje red, disciplinu, autoritet, ulogu države u prelaznom periodu; ne priznaje rukovodeću ulogu proleteraške partije.

anarhija grč. 1. bezvlašće, nered, haos; stanje društva u kome potpuno prestaje vlada zakona i svakog autoriteta; 2. neplanska, neorganizovana, neusklađena proizvodnja i raspodela u privredi.

anarhist(a) grč. pristalica anarhije u društvu, pobornik bezvlašća.

anarhoindividualizam grč. teza o otuđenju čoveka od društva, učenje koje svodi društvo na slobodnog pojedinca kome nikakav red, nikakav zakon ne sme biti nametnut.

anarholiberalizam grč. težnja da se ostvare slobode čoveka u stanju bezvlašća, nereda i haosa društva.

anarhosindikalizam grč. oportunistička struja u radničkom pokretu (pod uticajem anarhizma) koja zastupa tezu

da radnici mogu popraviti svoj ekonomski položaj štrajkovima i uzajamnom pomoći, bez političke borbe i osvajanja vlasti.

anastaza grč. ponovo ustajanje, uskrsnuće.

anastrofija grč. menjanje mesta rečima u rečenici, što kvari stil; npr. „Kazao sam mu ja to“, umesto: „To sam mu ja kazao“.

anatema grč. 1. prokletstvo (crkveno); 2. isključenje iz crkve.

anatemisati i **anatemizirati** grč. 1. prokleti, proklinjati; 2. isključiti iz crkvene zajednice; 3. oštro osuditi.

anatom grč. stručnjak u anatomiji.

anatomija grč. 1. nauka koja proučava građu i sastav živih bića (čoveka, životinja, biljaka); 2. veština razdvajanja (seciranja) tela; 3. veličina, oblik i proporcije jednog organizma, njegovih delova i organa.

anafora grč. poetska figura kod koje više stihova, rečenica ili delova rečenice počinje istom rečju.

anafrodizija grč. gubitak seksualnog osećanja.

anafrodizijak grč. sredstvo za potiskivanje spolnog nagona.

anafrodit grč. čovek koji nije sposoban da oplodi.

anahoret(a) grč. pustinjač, isposnik, usamljenik koji živi sam, povučeno.

anahronizam i **anakronizam** grč. 1. pogrešno računanje vremena kod opisa događaja; 2. smeštanje stvari i događaja u vreme u koje ne spadaju; 3. zastarelost nečega, nesavremenost; održavanje zastarelih običaja i preživelih shvatanja.

an blok fr. sve ujedno, sve skupa, ukupno, duture.

angažman fr. 1. zaposlenje po ugovoru umetnika (glumca, pevača, itd.); 2. radna, ugovorna obaveza; 3. uzimanje učešća u ratnim operacijama.

angažovan fr. 1. zaposlen po ugovoru, obavezan; 2. uzet u službu, zauzet službenim, radnim obavezama.

angažovati i **angažirati** fr. 1. primiti u službu po ugovoru, uzeti u službu; 2. preuzeti obavezu po ugovoru; 3. zauzeti se za nešto, pokrenuti neku društvenu akciju; 4. umešati se u nešto, uplesti se u nešto; 5. uvesti u borbu

vojne jedinice; 6. upotrebiti novčana sredstva.

angelologija grč. nauka o anđelima (Krlježa).

angelus lat. molitva uz večernja i jutarnja zvona (kod katolika).

angina lat. zapaljenje, upala krajnika; bolest grla, ždrela; gušobolja.

angina pectoris lat. bolest srca, arterioskleroza srčanih arterija; srčani grčevi, stezanje grudi.

Angli lat. germansko pleme koje se doselilo u 5. veku n.e. u Englesku.

anglika lat. sva dela pisana na engleskom jeziku ili sva dela pisana o Englezima (npr. u nekoj biblioteci).

anglikan i **anglikanac** lat. pripadnik engleske državne protestantske crkve.

anglikanizam lat. veroispovest u Engleskoj koja predstavlja kompromis između kalvinizma i katolicizma.

Anglikanska crkva lat. engleska protestantska državna crkva kojom upravljaju dva mitropoliti i 24 episkopa, episkopalna crkva.

anglist(a) lat. onaj koji se bavi anglistikom, stručnjak u toj grani nauke.

anglistika lat. 1. naučno proučavanje engleskog jezika i književnosti; 2. studiranje engleskog jezika i književnosti.

anglicizam lat. 1. engleska reč koja se odomacila u nekom drugom jeziku; 2. neka osobina engleskog jezika preneti u neki drugi jezik; 3. izvesno svojstvo engleskog jezika.

Angloamerikanci — Amerikanci engleskog porekla.

Anglo-Amerikanci — Englezi i Amerikanci zajedno.

angloman lat. čovek koji preterano ceni i uzdiže sve što je englesko.

anglomanija lat. preterana ljubav prema Englezima i svemu što je englesko.

Anglosasi — germanska plemena (Angli, Sasi, Juti) koja su u 5. i 6. veku prodrli u V. Britaniju.

Anglosasi i **Anglosaksonci** — narodi kojima je maternji jezik engleski (Englezi, Amerikanci, Australijanci, Novozelandci, Kanadani).

anglofil lat. prijatelj Engleza, koji voli sve što je englesko.

anglofob lat. čovek koji mrzi Engleze i sve što je englesko.

anglofobija *lat.* strah od Engleza; mržnja prema Englezima.

anglofonske zemlje — zemlje u kojima se, pored domaćih jezika, govori jezik bivših kolonizatora (pre svega u školama srednjeg i višeg obrazovanja, u publicistici i dnevnoj štampi, državnim službama, diplomatiji i sl.); to su Zambija, Indija, Kenija, Uganda, Zimbabve i dr.

angora-vuna — vuna od angorske koze i oplemenjenog angorskog zeca (ima tanka i duga vlakna svilasta sjaja); naziv prema gradu Angora (staro ime Ankare) u Maloj Aziji.

angro *fr.* naveliko (trgovina naveliko).

andante *ital.* u muzici: oznaka za umereno brzi tempo.

andezit — vrsta vulkanske stene, nosilac bakarne, olovne i srebrne rude.

andergraund *eng.* pokret protiv establišmenta u stilu života (oblačenje, stanovanje, međusobni odnosi) u publicistici, umetnosti, književnosti pedesetih i šezdesetih godina 20. veka; postoje andergraund filmovi, muzika, novine, stripovi i sl.

andosirati *fr.* potpisati menicu na poleđini i time je preneti na drugog.

andosman *fr.* potpis menice na poleđini, prenos menice na drugog.

Andora — simbolično nezavisna mala republika u Pirinejima pod špansko-francuskim protektoratom.

andragogija *grč.* nauka o vaspitanju i obrazovanju odraslih osoba; pedagogija odraslih ljudi.

andrak *pers.* nevolja, nesreća, zlo, đavo, vrag, nečista sila.

andramolje *grč.* stvari bez ikakve vrednosti: dronjci, prnje, drangulije.

andro- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: čovek-muškarac.

androgamija *grč.* oplodjenje muškog gameta ženskim.

androgenija *grč.* v. *androgenija*.

androfizam *grč.* v. *hermafroditizam*.

androgini *grč.* 1. čovek s muškim i ženskim osobinama; dvospolac, hermafrodit; 2. dvospolna životinja ili biljka; 3. cvet na kojem su prvo muški, pa onda ženski cvetovi, ili uz ženske i nekoliko muških cvetova.

androginija *grč.* 1. dvospolnost, hermafroditizam; 2. muški i ženski cvetovi zajedno.

androgenija i **androgenija** *grč.* 1. stvaranje čoveka, naročito prvog čoveka; 2. rasplodavanje ljudskog roda.

android *grč.* automat u obliku čoveka, veštački napravljen čovek, robot.

androlit *grč.* okamenjen ljudski kostur.

andrologija *grč.* nauka koja se bavi sprečavanjem preranog starenja, osobito kod muškaraca.

andromaniija *grč.* preterana čežnja žene za muškarcima, nezasićenost, upaljenost žene, nimfomanija.

Andromaha *grč. mitološki:* tip plemenite a nesrećne žene i majke, koja je poslužila kao lik u tragedijama Euripida i Rasina (bila je žena najvećeg trojanskog junaka Hektora, a posle njegove pogibije robinja Ahilovog sina Pira i s njim rodila tri sina; posle, kad je ovaj poginuo, postaje žena brata Hektorova).

Andromeda *grč.* 1. u starogrčkoj mitologiji kćerka etiopijskog kralja Keфеја; naljutivši bogove bila je žrtvovana morskome čudovištu, ali je spasio Persej; 2. naziv sazvežđa na severnoj nebeskoj hemisferi u kome se nalazi galaksija.

andromolje *grč.* stvari bez ikakve vrednosti: dronjci, prnje, drangulije; v. *andramolje*.

androsteron *grč.* muški spolni hormon.

androtomija *grč.* sečenje čoveka, naročito ljudskog leša, radi naučnog ispitivanja.

androfag *grč.* ljudožder; v. *kanibal*.

androfob *grč.* onaj koji se plaši ljudi, muškaraca.

androfobija *grč.* bolestan strah od muškaraca.

androfonomanija *grč.* ludilo koje goni ljude na vršenje ubistava.

andeo *grč.* 1. božanski glasnik, polubožansko krilato biće u ljudskom obliku; 2. *prenosno:* oličenje svih vrлина, sušta dobrota.

anegdota *grč.* kratka, duhovita pričica, šala.

anegdotičar *grč.* onaj koji piše ili priča anegdote.

aneks *lat.* 1. dodatak, prilog (npr. ugovoru); 2. dodatak glavnom građevinskom objektu (dogradnja).

aneksija *fr.* nasilno prisajedinjenje, pripajanje tude teritorije; **aneksiona kriza:** kriza nastala zbog austrougarske aneksije Bosne i Hercegovine (1908).

aneksionizam *lat.* politika prisvajanja tuđih teritorija.

aneksionist(a) *lat.* pristalica aneksije.

anektirati *lat.* nasilno pripojiti tuđu teritoriju; prisvojiti, proglasiti svojom tj. izvršiti aneksiju.

anekumena *grč.* deo Zemlje na kojem se ljudi ne mogu stalno nastaniti (Arktik), Antarktik, pustinja, močvara, visoke planine; v. *ekumena*.

anemija *grč.* malokrvnost, oboljenje koje dolazi zbog smanjenja broja crvenih krvnih zrnaca i hemoglobina (krvne boje).

anemičan *grč.* 1. malokrvan, slabokrvan; 2. prenosno: bleđ, nesposoban za život.

anemičar *grč.* čovek koji boluje od anemije.

anemičnost *grč.* malokrvnost, slabokrvnost.

anemograf *grč.* sprava koja automatski beleži smer i jačinu vetra.

anemologija *grč.* nauka o vetrovima; proučavanje vetrova.

anemometar *grč.* 1. sprava za merenje brzine tečnosti, gasa ili vazduha; 2. u meteorologiji: anemograf.

anemometrija *grč.* merenje brzine i snage vetra.

anemopatija *grč.* lečenje čistim vazduhom, klimatsko lečenje.

anemoskop *grč.* vetrokaz, sprava koja pokazuje smer duvanja vetra.

anemostat *grč.* sprava koja služi za provetravanje prostorija.

anemofilija *grč.* oprašivanje biljaka posredstvom vetra.

anepigraf *grč.* knjiga ili spis bez naslova.

aneroid *grč.* metalni barometar bez žive za merenje atmosferskog pritiska.

anemometar *grč.* instrumenat za merenje jačine i brzine vetra.

anestezija *grč.* 1. neosetljivost prema bolu koja nastaje od bolesti, ozleda živaca ili mozga; 2. veštačka anestezija (neosetljivost pojedinih delova tela)

nastaje ubrizgavanjem kokaina ili sličnih tvari, što se čini kod operacija.

anestezilog *grč.* lekar, specijalista za anesteziologiju.

anesteziologija *grč.* grana medicine, nauka o anesteziji.

anestezirati *grč.* dati injekciju anestetika, opiti deo tela, umrtviti.

anestetik i **anestezin** *grč.* sredstvo za postizanje veštačke anestezije, tj. za izazivanje neosetljivosti delova tela uoči operacije.

anestetist(a) i **anestetičar** *grč.* onaj koji ubrizgava sredstvo za izazivanje neosetljivosti tela uoči operacije.

an ženeral *fr.* uopšte, općenito; obično najčešće.

anil *ar.* biljka od koje se pravi indigo, poreklom iz Indije.

anilin *ar.* bezbojno, otrovno aromatično ulje od kojeg se spravljaju anilinske boje i razna hemijska jedinjenja (dobija se od indigo-biljke).

anima *lat.* 1. duh, duša; 2. ženska strana ličnosti u ljudskoj podsvesti, bez obzira na pol (po Jungu).

animal *lat.* životinja; živo biće, živi stvor; **animal racionalis:** misaona životinja (skolastička oznaka čoveka, za razliku od drugih živih bića).

animalan *lat.* životinjski, što pripada životinji, što je svojstveno životinji ili potiče od životinje; preterano čulan, neobuzdan, telesan, bez duhovnosti, bez emocija; **animalna hrana:** hrana koja potiče od životinja: meso, mleko, jaja, itd.

animalizam *lat.* 1. životinjstvo; životinjski postupak; preterana čulnost i telesnost, bez emocija, što je svojstveno životinji; 2. obožavanje, kult životinja, kod primitivnih naroda.

animalije *lat.* životinjska tela; jela od mesa; *suprotno:* vegetabilije.

animalist(a) *lat.* 1. skulptor, kipar koji vaja skulpture životinja; 2. slikar koji slika životinje.

animalitet *lat.* životinjstvo, životinjska priroda.

animalnost *lat.* naklonost prema onome što je animalno, životinjsko, bez osećanja, tj. što je telesno, čulno.

animato *ital. muzič.* živahno, oduševljeno, zanosno, vatreno.

animator *lat.* 1. crtač početnih i završnih pokreta u crtanim filmovima; 2. onaj koji podstiče, pokreće, pokretač, osoba koja podstiče, animira mase za kulturne i zabavne delatnosti (npr. animator kulture).

animacija *lat.* 1. oživljavanje, podsticanje, oduševljavanje; 2. organizovanje kulturnih i kulturno-zabavnih delatnosti; 3. zahvati animatora u crtanom filmu.

animizam *lat.* 1. primitivno verovanje da sve u prirodi (životinje, biljke, stvari, pojave) ima dušu, što je osnov svih religija; 2. idealističko nenaučno shvaćanje da je duša osnov svega materijalnog.

animirani film *lat.* film snimljen animiranjem, tj. „oživljavanjem“ crteža ili lutaka.

animirati *lat.* 1. razveseliti, oduševiti, raspoložiti, zabaviti, oživeti, oživljavati, „udahnuti dušu“; 2. *prenosno*: podsticati, bodriti, sokoliti, pokretati.

animir-dama *lat.* zaposlena žena u baru koja služi za zabavljanje gostiju da bi ih navela na što veći trošak.

animo *lat.* 1. duševno raspoloženje, štimung; 2. animo: samo hrabro odvažno!

animozan *lat.* koji je neprijateljski raspoložen prema nekome, ogorčen.

animoznost i **animozitet** *lat.* neprijateljsko raspoloženje prema nekome ili nečemu; ozlojeđenost, mržnja, ogorčenje.

animus *lat.* 1. duh, duša; 2. muška strana ličnosti u ljudskoj podsvesti, bez obzira na pol (po psihologu Jungu); 3. osećanje aktivnog neprijateljstva.

anis *lat.* biljka od čijeg se ploda dobija začim, a služi i kao lek protiv kašlja.

anker *lat.* 1. kotva, sidro, lenger za održavanje stabilnosti broda u vodi; 2. kalem namotan bakarnom žicom, koji se, u dinamomašinama, obrće u magnetnom polju.

anketa *lat.* službeno istraživanje, prikupljanje, ispitivanje određenih podataka iz odgovora više lica na postavljena pitanja u upitniku (anketnom listu) na osnovu kojih se donosi neka odluka, zakon, itd.

anketar *lat.* 1. lice koje sprovodi anketu; 2. učesnik u anketi.

anketirati *lat.* voditi, izvršiti anketu; istraživati ispitivanjem ljudi.

anlaser *nem.* električni uređaj za stvarljanje u pokret motora (mali elektromotor koji uzima struju iz akumulatora); v. *starter*.

an mas *fr.* u masi, sve skupa, ćutur.

anoda *grč.* pozitivni pol izvora električne struje; *suprotno katoda*.

anomalan *grč.* neredovan, nepravilan, koji odstupa od pravila, neobičan.

anomalija *grč.* 1. nepravilnost, odstupanje od pravila; izuzetnost; 2. ugao pomoću kojeg se određuje položaj planete ili komete prema Suncu.

anomalisti *grč.* predstavnici pravca u klasičnoj filologiji, koji, suprotno analogistima, poriču da postoji veza između misli i iskaza.

anomalologija *grč.* nauka o nepravilnostima u jeziku.

anoniman *grč.* bezimen, nepotpisan, nepoznat, bez navođenja imena autora.

anonimnost i **anonimitet** *grč.* bezimennost, nepoznatost pisca.

anonim(us) *lat.* pisac koji ne potpisuje svoje ime, nepotpisan, bezimen; nepoznat.

anonsa *fr.* oglas, objava (u novinama); insert, reklama; mali oglas.

anonsirati *fr.* oglasiti, oglašavati (u novinama), obznani.

anorgazmija *grč.* nemogućnost doživljavanja orgazma bilo kojeg ljubavnog partnera iz različitih fizičkih uzroka.

anorganologija *grč.* nauka koja proučava mrtvu prirodu, naročito minerale.

anorganski *grč.* mrtav, bez života, koji nema organe; koji pripada neživoj prirodi ili potiče od nje (npr. kamenje, rude).

anormalan *grč.* nepravilan, nenormalan, koji odstupa od zakona, pravila.

anorhija *grč.* bezmuđost, urođeno odsustvo muških spolnih žlezda.

anotacija *lat.* 1. napomena, primedba, objašnjenje; beleška; 2. popis zaplenjenih stvari.

anotirati *lat.* 1. pribeležiti, staviti primedbu; 2. popisati nešto, zapisati.

an pasan *fr.* 1. u prolasku, uzgred, usput; 2. nepravilan prolaz pešaka u šahu.

an profil *fr.* u profilu, gledano sa strane.

ansambl *fr.* 1. zajednica, celina, skup, grupa; 2. grupa muzičara ili glumaca za zajednički nastup; 3. ženski sako i suknja od iste tkanine.

ant- i **anti-** *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: protiv, prema.

antabus *grč.* sredstvo, lek protiv uživanja alkohola.

antagonizam *grč.* 1. uzajamna netrpeljivost, suparništvo, neprijateljstvo; trvenje zbog suprotnosti interesa i mišljenja; 2. sukob (npr. klasni antagonizam proletarijata i buržoazije).

antagonist(a) *grč.* 1. protivnik, rival, takmac; 2. mišić koji dejstvuje suprotno drugom mišiću.

antanta *fr.* savez, sporazum, sloga; **Velika antanta**: Savez Engleske, carske Rusije, Francuske, SAD i nekih manjih država (za vreme prvog svetskog rata); **Mala antanta**: Savez Jugoslavije, Čehoslovačke i Rumunije između prvog i drugog svetskog rata.

Antarktik *grč.* oblast Zemlje oko Južnog pola.

antarktički *grč.* južnopolarni, sve što se odnosi na Južni pol Zemlje.

antedatirati i **antidatirati** *lat.* mesto današnjeg staviti raniji datum.

Antej — nepobediv čovek sve dok čvrsto stoji na zemlji (po grčkoj mitologiji heroj, sin Posejdon, boga mora i Geje, boginje zemlje; po predanju nepobediv u borbi sve dok se doticao zemlje, svoje majke; pobedio ga Heraklo, koji ga je podigao uvis i udavio).

antena *lat.* žičana sprava za odašiljanje i primanje elektromagnetnih talasa, obično učvršćena za visoku motku.

antestat *lat.* lice kome je testamentom ostavljeno neko zavešćenje.

ante faktum *lat.* pre (započetog) događaja; v. *post faktum*.

ante festum *lat.* pre svečanosti, tj prera-no; v. *post festum*.

anti- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: protiv, prema.

antialkoholizam *grč.* pokret protiv uživanja alkoholnih pića.

antialkoholica *grč.* trezvenjak, protivnik uživanja alkoholnih pića.

antibarbarus *grč.* 1. čistunac; protivnik surovosti i zastranjivanja u jeziku; 2. knjiga u kojoj se nalaze uputstva za izbegavanje barbarizama (varvarizama) u jeziku; 3. polemički sastav protiv duševnog i društvenog barbarstva (varvarstva); 4. protivnik upotrebe stranih reči.

antibehi pilule *lat.* sredstvo protiv začeca, protiv oplodjenja žene.

antibioza *grč.* sprečavanje razvitka jednog mikroorganizma delovanjem drugog.

antibiotik *grč.* supstanca biološkog porekla koja sprečava razvoj bakterija (penicilin, streptomycin i dr.); dobija se iz nekih gljivica.

antivitamini *lat.* supstance koje sprečavaju dejstvo vitamina time što ih razaraju ili što se s njima vezuju za iste receptore u ćelijama.

antigeni *lat.* supstanca, najčešće proteinska, koja izaziva imunsku, tj. zaštitnu reakciju organizma (pojačava mu otpornost), proizvođači antitela.

Antigona *grč.* junakinja istoimene drame starogrčkog pisca Sofokla, koja oličava nesebičnu ljubav prema bratu, makakav on bio čovek.

antidatirati *grč.-lat.* v. *antedatirati*.

antidemokratski *grč.* stav protiv demokratije, protiv vladavine naroda.

antidinstančan *grč.* onaj koji je neprijateljski raspoložen prema vladajućoj dinastiji.

antika *lat.* 1. period kulturne istorije Grčke i Rima u doba robovlasničkog poretka; 2. umetnost i vaspitni ideali pomenutih naroda; 3. predmeti iz doba procvata grčke i rimske umetnosti; 4. davno, drevno nestalo vreme, daleka, nepovratna prošlost; 5. *prenosno*: umetnička retkost, nešto izvršno.

antikva *lat.* naziv za uspravno štampana slova latinice, za razliku od kurzivnih slova, koja se ukoso štampaju; antikva nastala u 15. veku.

antikvar *lat.* 1. trgovac starim knjigama i drugim starinama (antikvitetima); 2. poznavalac starina i starih spomenika.

antikvaran *lat.* stari, polovan, upotrebljavan, zastareo.

antikvarnica i **antikvarijat** *lat.* trgovina starim knjigama i retkim umetničkim predmetima.

antikviran *lat.* zastareo, u starinskom stilu, na antički način.

antivirati *lat.* 1. zastareti; proglasiti nešto zastarelim, preživelim; 2. odbaciti, kao zastareo, zakon, propis.

antikvit *lat.* 1. stara stvar velike umetničke vrednosti; 2. retkost, iz drevne prošlosti; 3. *prenosno*: nešto zastarelo.

antiklerikalizam *grč.* pokret protiv nadmoćnosti crkve i sveštenstva.

antiklimaks *grč.* prelaz od jačih izraza ka slabijim; opadanje, smanjivanje, spuštanje; obrnut proces u odnosu na klimaks; v. *klimaks*.

Antikrist *grč.* v. *Antihrist*.

antilogičan *grč.* nelogičan, suprotan logici, besmislen, nedosledan.

antilopa *grč.* tropska životinja iz porodice šupljorogih preživača; u Evropi od ove vrste postoji samo gazela.

antimaterija *grč.-lat.* skup antičestica u atomu, čije negativno jezgro sadrži antiprotone i antineutrone.

antimelanholičan *grč.* koji razbija tugu, koji razvedrava, podstiče raspoloženje.

antimentalizam *grč.* pozitivizam u lingvistici, ograničenje predmeta lingvistike na ono što je neposredno dato u govoru, ne vodeći računa o umnim (mentalnim) procesima, vezanim s primenom jezika.

antimerija *grč.* poetska figura koja nastaje kad se zamenjuju reči, npr. kad se upotrebi imenica umesto prideva: *rumenika* vino — *rumeno* vino.

antimilitarizam *grč.-lat.* borba protiv militarizma, pokret protiv rata.

antimins *grč.-lat.* u pravoslav. crkvi platno sa slikom polaganja Hrista u grob, plaštanica.

antimon *lat.* krt metal; služi za izradu legura sa olovom, cinkom i dr.

antimonarhičan *grč.* koji je protiv monarhijskog oblika vladavine.

antimonit *grč.* glavna ruda iz koje se dobija antimon.

antinomizam *grč.* odbijanje svakog zakona iz etičkih, religioznih i drugih pobuda.

antinomija *grč.* protivurečnost zakona sa samim sobom, tako da ga dve sukobljene strane mogu, svaka za sebe, tumačiti u svoju korist.

antipapa *grč.-lat.* protupapa, papa nepriznat od službene crkve; u istoriji je bilo nekoliko razdoblja kada su, neza-

dovoljni kardinali, birali drugog papu (tako, najduže razdoblje s drugim papom bilo je od 1309. do 1377. kada su protupape stolovale u Avinjonu (Francuska); ukupno je bilo u istoriji 35 antipapa.

antipapizam *grč.-lat.* organizovana borba protiv rimskih papa.

antiparalelogram *grč.-lat.* ravnokraki trapez.

antipasat *grč.* vetar koji, na visini od 4.000 m, duva protiv pasata.

antipatija *grč.* odbojnost, odvratnost, nenaklonost prema nekom licu ili nekoj stvari; *suprotno*: **simpatija**.

antipatičan *grč.* odvratan, nemio, neprijetan, mrzak; *suprotno*: **simpatičan**.

antipiretici *grč.* sredstva za snižavanje visoke telesne temperature.

antipirin *grč.* vrsta antipiretika, sredstvo za sniženje telesne temperature.

antipod *grč.* 1. stanovnik na suprotnim tačkama zemaljske kugle; 2. *prenosno*: čovek sa oprečnim pogledima i crtama karaktera u odnosu na drugog čoveka.

antisemit(a) *grč.* neprijatelj Jevreja i njihovog načina života.

antisemitizam *grč.* neprijateljski stav prema Jevrejima, jedan od oblika rasnog šovinizma; veštački stvorena mržnja i strah, judofobija.

antisepta *grč.* postupak radi sprečavanja razmnožavanja zaraznih klica koje izazivaju oboljenja, naročito kod lečenja rana.

antiseptik(um) *grč.* hemijsko sredstvo radi uništavanja zaraznih klica.

antiseptičan *grč.* koji sprečava sepsu, zarazu, koji uništava klice.

antisocijalan *grč.-lat.* nedruštven, uperen protiv opšteg dobra ljudi.

antiteatar *grč.* naziv za moderne pozorišne komade koji se odlikuju samo iznošenjem golih činjenica bez fabule, bez izrazite dramske radnje.

antiteza *grč.* suprotnost, oprečnost; tvrdjenje koje se s drugim tvrdjenjem (tezom) nalazi u odnosu isključivanja, tj. suprotstavljanja; protivna tvrdnja, protivurečnost; drugi od tri stupnja (teza, antiteza, sinteza) u Hegelovoj idealističkoj dijalektici koji znači poricanje polaznog stanja u procesu razvika; poetska figura koja izražava

dva pojma koji su između sebe jako oprečni (npr. Ja bosiljak sijem, meni pelen niče); **slovenska antiteza** *grč.* poetsko nabranje više predmeta ili pojmova koji imaju zajedničko svojstvo sa upoređivanim predmetom, a zatim negiranje tih predmeta ili pojmova; npr.:

Što se bijeli u gori zelenoj?

Il su snijez, il su labudovi.

Nit su snijez, nit su labudovi

Već je šator age Hasanage.

antitelo *grč.* protivotrov u organizmu kao odbrana od bolesti; v. *antigeni*.

antitoksin *grč.* protivotrov, materija u krvnom serumu koja ima svojstvo da čuva organizam od oboljenja, zaraze (antitoksin nastaje u organizmu pod dejstvom toksina).

antituberkulozni *grč.* namenjen suzbijanju i lečenju tuberkuloze.

antifašizam *grč.-lat.* organizovana borba protiv fašizma; slobodarstvo, naprednost; politički pokret protiv fašističke ideologije.

antifebrilije *grč.* lekovi protiv groznice.

antifeminizam *grč.-lat.* protivljenje feminizmu kao pokretu.

antifemisit(a) *grč.-lat.* protivnik feminističkog pokreta.

antifona *grč.* naizmenično pevanje dvaju crkvenih horova; zapev, otpev.

antifonija *grč.* 1. besmislica, logička protivurečnost; 2. otpevanje, otpev.

antifraza *grč.* govorna figura u kojoj se željeni pojam izriče suprotnim rečima; npr. kaže se: *to je pametno*, mada je vrlo glupo.

antifriz *grč.-eng.* sredstvo koje sprečava zaleđivanje hladnjaka u automobilu.

antiheroj *grč.* heroj neuobičajenih osobina, najčešće suprotnih od konvencionalnih herojskih vrlina u klasičnim romanima; npr. glavni junak Hašekovog romana Švejk je antiheroj (u romanu „Dobri vojnik Švejk“).

Antihrist i Antikrist *grč.* 1. po hrišćanskom verovanju protivnik Hrista, koji će se navodno pojaviti pre tzv. sudnjeg dana; 2. *prenosno*: neprijatelj hrišćanstva, vrag; nemoralan, nekarakteran čovek.

anticiklon *grč.* 1. oblast visokog vazdušnog pritiska u čijem se centru zapažaju strujanja od centra prema

periferiji; 2. nebo bez oblaka i mirno, lepo vreme.

anticipativan *lat.* prevremen, preran, koji se obavlja pre roka, unapred.

anticipator *lat.* koji ide napred, preteča nečega.

anticipacija *lat.* 1. pređujem, akontacija, uzimanje novca unapred; 2. stvaranje suda ili predstave o nečemu unapred, tj. prihvatanje nekog suda (zaključka) unapred kao da je istinit, s tim što će se on kasnije dokazati (potvrditi).

anticipirati *lat.* 1. unapred uzeti (ili uzimati) nešto (npr. platu); unapred primiti (ili primati); 2. stvoriti zaključak o nečemu unapred.

antički *lat.* koji se odnosi na staro rimsko i grčko doba, na nauku i kulturu, na umetnost Grka i Rimljana; koji se odnosi na davninu.

antologija *grč.* zbirka izabranih, po posebnom kriterijumu, književnih dela u stihu ili u prozi; zbirka najboljih književnih ostvarenja.

antologičar *grč.* onaj koji se bavi sastavljanjem antologije.

antonimi *grč.* reči suprotne po značenju; npr. toplo-hladno; kriv-prav.

antonimija *grč.* svojstvo suprotnog značenja nekih reči; v. *antonimi*.

autonomazija *grč.* pesnička stilska figura (trop) kada se vlastito ime upotrebi za neki opšti pojam (npr. *Ciceron* umesto „veliki besednik“ (ili obratno: „veliki besednik“ umesto *Ciceron*)).

antraks *grč.* crni prišt, prostrel, opasna zarazna bolest.

antracit *grč.* najbolji kameni uglj koji ima visoku kaloričnu vrednost.

antre *fr.* 1. malo predsoblje, predvorje; 2. predjelo; 3. ulaznica.

antrešelj *lat.* 1. mesto nasred konjskog samara između dva tovara sa strane; 2. teret, tegoba, nevolja.

antr nu *fr.* među nama, u četiri oka, u poverenju kazano.

antropo- *grč.* prvi deo složenice u značenju: čovek, ljudi.

antropobiologija *grč.* deo biologije koji proučava život čoveka.

antropogenetika i antropogenija *grč.* nauka o postanku čoveka, o njegovom razviku i o postanku ljudskih vrsta.

antropogeografija *grč.* nauka koja proučava značenje i uticaj prirode na čovekove telesne i duševne osobine.

antropognozija *grč.* nauka o poznavanju čoveka.

antropognost *grč.* dobar poznavalac ljudi.

antropogonija *grč.* nauka o postanku čoveka.

antropografija *grč.* nauka o čovečjem telu.

antropozoik *grč.* period razvoja Zemlje u čijem se početku javlja čovek; ovo doba deli se na dilivij (doba potopa) i aluvij (današnje doba).

antropozofija *grč.* religiozno-mistično učenje o saznanju sveta natčulnim, duhovnim opažanjima.

antropoid *grč.* majmun sličan čoveku (gorila, orangutan, čimpanza).

antropoistorija *grč.* istorija čoveka, istorija ljudskog društva uopšte.

antropokemija *grč.* v. *antropohemija*.

antropolatrija *grč.* obožavanje čoveka, izraz i za tzv. kult ličnosti.

antropolog *grč.* naučnik koji se bavi antropologijom.

antropologizam *grč.* učenje koje zastupa gledište da je sve što radimo i saznajemo uslovljeno ljudskom prirodom.

antropologija *grč.* nauka koja proučava čoveka na osnovu anatomije, fiziologije, psihologije, istorije, sociologije, filozofije, arheologije i lingvistike.

antropometar *grč.* sprava za merenje visine čoveka.

antropometrija *grč.* merenje i ispitivanje čovečjeg tela i odnosa u veličini pojedinih njegovih delova i drugih osobina.

antropomorfan *grč.* sličan čoveku, koji ima čovečji oblik.

antropomorfizam *grč.* nenaučni način gledanja po kome predmeti, životinje i prirodne pojave poseduju ljudska svojstva; prikazivanje božanstva ili prirodnih pojava u ljudskom liku.

antropomorfologija *grč.* nauka o oblicima čovečjeg tela.

antropnim *grč.* vlastito ime.

antroponimija *grč.* deo nauke o jeziku koji proučava lična imena.

antroponomija *grč.* 1. nauka o zakonima koji vladaju u čovečjem životu; 2. po Kantu: zakonodavni razum čoveka.

antropopatizam i antropopatija *grč.* shvatanje da je bog biće koje ima sve ljudske osobine, koje oseća i želi isto što i čovek.

antropoplastika *grč.* slikanje ili vajanje čoveka.

antroposkopijska *grč.* veština da se po crtama lica zaključi o umnim i karakternim osobinama čoveka.

antroposomatologija *grč.* nauka o sastavu i osobinama čovečjeg tela.

antropospeleologija *grč.* nauka koja proučava tragove čoveka u pećinama.

antroposfera *grč.* životni prostor na Zemlji koji je pod uticajem čoveka.

antropoteizam *grč.* obožavanje čoveka i sve ono što mu pripada.

antropoteka *grč.* dvorana slavnih, za službihi ljudi.

antropoterapija *grč.* nauka o lečenju čoveka i negovanju njegovog zdravlja.

antropotomija *grč.* rezanje čovečjeg tela radi naučnog ispitivanja.

antropofag *grč.* ljudožder, onaj koji jede ljudsko meso; *isto i kanibal*.

antropofagija *grč.* ljudožderstvo; *isto i kanibalizam*.

antropofiteja *grč.* rađanje čoveka, nauka o spolnom životu čoveka.

antropofobija *grč.* strah, bolesni strah od ljudi; zaziranje od ljudi.

antropofonika *grč.* nauka o ljudskim glasovima.

antropohemija i antropokemija *grč.* nauka koja proučava materije od kojih je sastavljeno telo čoveka.

antropocentrizam *grč.* nenaučno gledište, oslonjeno na idealizam i religiju, prema kojem je čovek centar svemira i konačni cilj svega što postoji.

antrfile *fr.* kratak članak, vest, citat (uokviren), ubačen u novinski članak; informacija koju valja čitati između redova.

anuitet *lat.* godišnja rata otplate duga (zajma) zajedno s kamatom.

anulacija *lat.* poništenje, ukidanje zakona, propisa; opovrgavanje, proglašavanje nevažećim.

anulirati *lat.* poništiti, opozvati, brisati, proglasiti nevažećim.

anuma *tur.* gospođa, žena, supruga, bračna družica (kod muslimana); *isto i hanuma*.

anurija *grč.* prestanak lučenja mokraće.

anus *lat.* čmar, završetak zadnjeg creva.

an fas *fr.* spreda, s lica, oči u oči.

anhidridi *grč.* anhidridi su jedinjenja koja nastaju iz kiselina kad im se oduzme jedan ili više molekula vode.

anhidrija *grč.* bezvodnost, nedostatak vode, suša.

anhidrit *grč.* sumporno-kiseli kreč kome je oduzeta voda.

anhidrobioza *grč.* obamrlost biljaka i nižih životinja usled pomanjkanja vode; čim dobiju vodu, bude se, oživljavaju.

andžija *tur.* v. *hadžija*.

anslus *nem.* priključenje, pripajanje, prisajedinjenje, spajanje; aneksija, naročito aneksija Austrije Nemačkoj, koju je, 1938, izvršila fašistička Nemačka protivno odredbama međunarodnog prava.

aorist *grč.* predašnje svršeno vreme; radnja se završila za jedan trenutak (npr. *pogledah, dadoh*).

aorta *grč.* najvažnija srčana žila koja izlazi iz leve pretkomore; iz nje izlaze sve ostale žile (arterije).

apagogički *grč.* posredan način, zaobilažan, indirektan; *suprotno: apodiktički*; **apagogički dokaz:** dokaz kojim se obara suprotna tvrdnja.

apanaža *fr.* 1. godišnji prihod koji kraljevska porodica prima od države; 2. svota novca kojom porodica stalno podupira (pomaže) svoje članove.

aparat *lat.* 1. sprava, mašina, oruđe, uređaj s različitim namenom; 2. ustanova ili više ustanova koje opslužuju neku oblast državne uprave ili privrede; 3. svi zaposleni u administraciji neke partije, ustanove ili privredne organizacije (npr. partijski aparat); 4. objašnjenja, tumačenja, napomene uz naučni rad, tj. naučni aparat; 5. svi telesni organi koji čine sistem za vršenje iste funkcije (npr. probavni aparat).

aparatura *lat.* svi uređaji, aparati, sva tehnička postrojenja jedne radne organizacije, odnosno fabrike, radionice i sl.

aparatčik *rus.* čovek krutih navika, formiran u otuđenom birokratskom aparatu države ili partije.

apartman *fr.* 1. raskošno uređen stan; 2. stan u hotelu sa više soba koji koriste istaknute ličnosti.

aparthejd *eng.* 1. zasebnost, odvojenost, izdvojenost, odeljenost; 2. naziv za politiku rasne diskriminacije u Južnoafričkoj Republici koja uskraćuje osnovna prava većinskom crnačkom stanovništvu, služeći se terorom i fizičkim uništavanjem svih onih crnaca koji se bore za političku, ekonomsku i socijalnu ravnopravnost sa belcima.

apatija *grč.* neosetljivost, ravnodušnost, utučenost, otupelost, potištenost.

apatikan *grč.* potišten, utučen, ravnodušan, bezvoljan, nemaran.

apatrid *grč.* lice koje nema svog državljanstva.

apaš *fr.* propalica, razbojnik, mangup, lopov, varalica, kriminalac.

Apaš — pripadnik indijanskog plemena, nastanjenog u rezervatima SAD.

apel *fr.* 1. poziv, pozivanje na moralne obaveze, na svest, na solidarnost; 2. opomena na opasnost, na obaveze; 3. žalba višem sudu na presudu nižeg suda; 4. trubni znak u vojsci za zbor.

apelant *lat.* lice koje se žali ili obraća višem sudu ili višoj vlasti.

apelat *lat.* žalba višem sudu protiv odluke nižeg suda.

apelativ *lat. gram.* zajednička imenica.

apelatorija *lat.* viši sud za crkvene sporove.

apelacija *lat.* 1. žalba, pritužba; žalba na odluku prvostepenog (nižeg) suda; 2. drugostepeni, viši sud kome se može žaliti osuđeno lice na presudu nižeg suda.

apelovati i apelirati *lat.* 1. pozivati, pozvati nekoga za pomoć, za solidarnost; 2. ukazati na teškoće i obaveze; 3. ulagati, uložiti žalbu višem sudu protiv presude nižeg suda.

apendiks *lat.* 1. dodatak, dopuna nekoj knjizi ili nekom predmetu; dodatak sadrži beleške i razna objašnjenja uz delo ili dokumenat; 2. u novinarstvu: podlistak, feljton; 3. nastavak slepog creva ili neki privesak na drugim organima.

apepsija *grč.* loša probava, slabo varenje uzete hrane.

aperkat *eng.* udarac u boks odozdo na gore, tj. udarac u bradu odozdo.

aperitiv *lat.* 1. alkoholno piće koje se uzima radi otvaranja apetita; 2. sredstvo za čišćenje (otvaranje) stolice.

apercepcija *lat.* predstava nekog pojma u našoj svesti; jasno shvatanje predmeta pomoću akta pažnje, odnosno mišljenja; svesno opažanje, svesna predstava, shvatanje, svesno saznanje i tumačenje.

apercipovati i **apercipirati** *lat.* primiti, primati u svest putem apercepcije; zapaziti, zapažati, uvideti, jasno shvatiti čulne podatke; logično, svesno opaziti; novo opažanje ili predstavu svesno uvrstiti u postojeći sadržaj svesti.

apetale *grč.* biljke čiji cvetovi nemaju kruničnih listića, koji su bez latica.

apetit *lat.* 1. želja, prohtev za jelom, osećanje gladi; 2. *prenosno*: žudnja za nečim; zadovoljstvo, uživanje u nečemu.

apidiktor *lat.* sprava koja meri zvučne frekvencije pčela u košnici i utvrđuje čas rojenja.

apijarij(um) *lat.* pčelinjak, uljanik, mesto gde su smeštene košnice sa pčelama.

apikultura *lat.* pčelarstvo, gajenje pčela kao privredna grana.

apireksija *grč.* stanje bolesnikovo bez groznice, stanje između dva napada groznice.

apiretičan *grč.* bolesnik bez visoke temperature, bez groznice.

apiriya *grč.* pomanjkanje iskustva, prakse, neiskustvo.

apiričan *grč.* nevičan, bez iskustva, neiskusni.

apiričan *grč.* nezapaljiv, otporan na vatru, teško sagorljiv.

Apis — mitološki: egipatski bog sunca predstavljen kao bik; sveti bik, crn s belom pegom na čelu, simbol zemljoradnje.

apices juris *lat.* pravničke dosetljivosti, pravne začkoljice.

apifobija *lat.* bolestan strah od ujeda pčela.

aplazija *grč.* nedostatak dela tela ili celog organa usled poremećaja u razvoju embriona (začetka).

aplaudirati *lat.* tapšati, pljeskati u znak odobravanja ili pozdravljanja nekog

ili nečeg; bučno odobravati pljeskanjem.

aplaudimetar *fr.-grč.* uređaj za merenje jačine aplauza na nekom skupu ili na sportskom takmičenju.

aplauz *lat.* pljeskanje, tapšanje, pljesak rukama, bučno odobravanje, glasno odobravanje.

aplikativ *lat.* glagol u nekim jezicima sa značenjem naklonosti prema nekome (objektu).

aplikativan i **aplikabilan** *lat.* primenljiv, upotrebljiv, podesan, prikladan, pri-ljubljiv, pogodan, zgodan.

aplikatura *lat.* pravilan položaj prstiju pri sviranju.

aplikacija *lat.* 1. primena; 2. upotreba; 3. stavljanje ili utiskivanje ukrasa na tkanine; nanošenje boja na tkanine; 4. ukrašavanje zgrada, objekata.

aplikovati i **aplicirati** *lat.* 1. primeniti, primenjivati; 2. upotrebiti, upotrebljavati; 3. namestiti, staviti, metnuti, prišiti, priljepiti, utisnuti.

apogamija *grč.* razmnožavanje bez oplodavanja kod jednočelijskih životinja.

apogej *grč.* 1. najudaljenija tačka Mese- ca od Zemlje ili najudaljeniji položaj Sunca od Zemlje; 2. *prenosno*: najviši stupanj nečega, vrhunac.

apograf *grč.* prepis, kopija originalnog, izvornog dokumenta, spisa.

apodiktican *grč.* 1. nesporn, neboriv, dokazan, neminov, apsolutno tačan; 2. nužan, neophodan, odlučan, važan.

apodatura *ital.* ukrašavanje melodije sitnim notama.

apoen *fr.* 1. novčani iznos ili menica koji je potreban za potpuno izmirenje duga; 2. iznos, nominalna vrednost na koji glasi emitovana efektivna valuta neke zemlje, tj. oznaka vrednosti na novčanicama; 3. oznaka nominalne vrednosti neke vrednosne hartije (npr. menice).

apozitiv *lat.* isto što i atribut, odnosno naknadno dodana pridevska oznaka već nekim drugim oznakama određenog pojma (atribut atributu); njime se kazuje privremena osobina imenice (npr. gladan hrabri čovek).

apozicija *lat.* gram. reč ili izraz koji u rečenici stoji uz imenicu ili zamenicu i iskazuje ono što znači ta imenica,

odnosno zamenica, a može i da bliže odredi njihovo značenje; npr. Beograd, glavni grad naše zemlje, ima slavnu prošlost (apozicija može biti i samo jedna reč, npr. grad Zagreb, reka Drina, gde reči grad i reka imaju funkciju apozicije); apozicija može da zameni subjekat u rečenici.

Apokalipsa *grč.* objava, otkrovenje; „Otkrovenje apostola Ivana“ (proročka knjiga koja uglavnom obrađuje kraj, svršetak, uništenje sveta); otuda potiče mračno, fatalno, kobno proročanstvo o sudbini ljudskog roda, ono mistično, tajanstveno što ga neizbežno očekuje.

apokaliptik *grč.* tumač Apokalipse, verski mistik, zanesenjak, fanatik.

apokaliptika *grč.* grana jevrejske književnosti koja prikazuje, u obliku simbola, slike čudesnih, tajanstvenih vizija budućnosti budućeg božjeg carstva i dolazak obećanog Mesije na Zemlju, spasitelja sveta.

apokaliptičan *grč.* 1. tajanstven, nedokučiv za običnog smrtnika, koban, katastrofalan; 2. zagonetan i neobjašnjiv (kao Apokalipsa).

apokaliptični jahaci *grč.* četiri jahača iz Apokalipse: kuga, rat, glad i smrt.

apokrif *grč.* 1. spis biblijskog sadržaja, kanonski nepriznat kao verodostojan; 2. drugi neki spis koji pretenduje na autentičnost, a to mu se službeno ne priznaje; 3. delo koje se podmeće nekom određenom autoru.

apokrifan *grč.* lažan, podmetnut, nekanski, neautentičan (biblijski spis).

apolid *grč.* lice bez svog državljanstva.

apoliticizam i **apolitizam** *grč.* prividna, tobožnja ravnodušnost u političkim pitanjima, izvlačenja od aktivnog učešća u političkom životu; izbegavanje, bojkotovanje političkog delovanja.

apolitičan *grč.* koji se ne bavi politikom, koji nema smisla ni interesa za politikom.

apolitičnost *grč.* 1. ravnodušan odnos prema politici, nezainteresovanost za politiku; 2. nepoznavanje političkih zbivanja, neupućenost.

Apolo — program američke ustanove za svemirska istraživanja; v. NASA.

apolog *grč.* 1. basna s moralnom poukom; 2. poučna priča uopšte.

apologet(a) *grč.* 1. branilac hrišćanstva; 2. *prenosno*: onaj koji brani i veliča nekoga ili nešto.

apologetika *grč.* grana teologije čiji je predmet odbrana hrišćanskog učenja.

apologizirati *grč.* braniti nekoga ili nešto; pisati odbranaške govore.

apologija *grč.* odbrana, odbrambeni govor ili spis u korist nekoga.

apologist(a) *grč.* v. *apologet*.

Apolon *grč.* po mitologiji bog Sunca, poezije, muzike i rečitosti.

apopleksija *grč.* nagli prekid rada nekog čovekovog organa (srce, mozak, bubrezi) praćen onesvešćenjem; udar kaplje, šlog.

aporema *grč.* sumnja, sporno pitanje, težak problem.

aporija *grč.* zbuđenost, nesnalaženje u rešavanju problema.

aposterioran *lat.* stvoren na osnovu iskustva; *suprotno*: **aprioran**.

a posteriori *lat.* na temelju iskustva, zavisao od iskustva; *suprotno*:

a priori.

apostol *grč.* 1. poslanik, onaj koji širi neko učenje; prema hrišćanskom verovanju jedan od dvanaestorice Hristovih učenika; 2. bogoslužbena knjiga pravoslavne crkve koja sadrži dela i poslanice apostola; 3. *prenosno*: vesnik, glasnik, propovednik, krčitelj, pobornik nekog učenja, ideje.

apostolat *lat.* 1. služba apostola, tj. propovedanje vere; 2. papinska vlast.

apostolicizam *grč.* sistem neograničene crkvene vlasti.

apostrof *grč.* gramatički znak kojim se obeležava da je jedan samoglasnik u pisanju neke reči ispušten.

apostrofa *grč.* poetska figura u kojoj se pesnik (govornik) obraća nekoj nepri- sutnoj osobi kao da je prisutna, ili nekoj stvari kao da je živa i razumna.

apostrofirati *grč.* 1. staviti na reč apostrof; 2. osloviti nekoga življim, oštrijim tonom; 3. u govoru posebno pomenuti neku ličnost ili stvar; 4. *prenosno*: ukoriti nekoga, izgrditi.

apoteka *grč.* 1. zdravstvena ustanova u kojoj se spravljaju i prodaju lekovi; 2. kutija za čuvanje lekova u kući; 3. *prenosno*: sredstva za ulepšavanje.

apotekar *grč.* stručno lice koje spravlja i izdaje lekove po lekarskim receptima u apoteci, farmaceut.

apoteoza *grč.* 1. obožavanje, proglašavanje neke ličnosti božanstvom; 2. obožavanje naročitih počasti nekome; 3. veličanje, slavljenje; 4. raskošna slika neke pozorišne priredbe kojom se veliča neka ličnost ili ideja.

apofiza *grč.* 1. koštani izrastaj pri kraju zgloba cevaste kosti; 2. u rudarstvu: prisustvo jedne rude u drugoj.

apresijacija *lat.* povećanje vrednosti nacionalne valute, novca; *suprotno: depresijacija.*

apretirati *fr.* davati tkanini ili koži lepši izgled (glatkoću, sjajnost), što se čini posebnim tehnološkim postupkom.

apretura *fr.* postupak kojim se nekim materijalima (tkanini, koži i dr.) daju bolja svojstva i veća vrednost (sjaj, čvrstoća, glatkoća i sl.).

april *lat.* mesec travanj, četvrti mesec u godini.

aprioran *lat. v. a priori;* koji prethodi iskustvu i praksi, nezavisan od njih.

a priori *lat.* u idealističkoj teoriji saznanja: svojstven razumu pre ikakvog iskustva, nezavisno od iskustva; *suprotno: a posteriori.*

apriorizam *lat.* filozofski pravac koji uči da ima spoznaja nezavisnih od iskustva, bilo u teoriji saznanja, bilo u etici.

aprobativan i aprobatoran *lat.* odobran, koji izražava odobravanje.

aprobator *lat.* osoba, stručna i nadležna, koja vrši aprobaciju, koja o nečemu daje stručno mišljenje i odobrenje (npr. puštanje nekog objekta u rad ili novog proizvoda u promet).

aprobacija *lat.* 1. odobrenje, davanje povoljnog stručnog mišljenja o nekom proizvodu, o nekom stručnom radu i sl.; 2. dozvola za upotrebu objekta, za štampanje knjige, itd.; 3. priznanje nekom licu određene sposobnosti za izvesni posao.

aprobirati *lat.* 1. dati aprobaciju; odobriti nešto na osnovu prethodnog ispitivanja; 2. povoljno oceniti, pohvaliti; 3. priznati nekome sposobnost za obavljanje određenog posla.

aprovizacija *lat.* 1. opskrba, snabdevanje životnim namirnicama; 2. ustanova za snabdevanje.

aprovizirati *lat.* opskrbiti, snabdeti, obezbediti životnim namirnicama.

aproksimativa *lat.* dodirna tačka kao osnov za neko zbliženje.

aproksimativan *lat.* približan, dosta blizak, određen otprilike.

aproksimacija *lat.* približnost; približna vrednost računanja.

aproksimirati *lat.* odrediti nešto približno, odoka, otprilike.

apropro *fr.* 1. u pravi čas, kao poručeno, baš dobro; 2. tim povodom, u vezi s tim.

aproprijacija *lat.* prisvajanje; sticanje svojine; *suprotno: eksproprijacija.*

aps(a) *tur.* lišavanje slobode, zatvaranje, hapšenje; *isto i haps, hapsa.*

apsana *tur.* zgrada zatvora, tamnica; *isto i hapsana.*

apsandžija *tur.* čuvar zatvorenika u zatvoru; *isto i hapsandžija.*

apsentizam *lat.* 1. često odsustvovanje s posla; 2. odsustvo s mesta gde odgovorno lice ili vlasnik mora biti; 3. neprisutnost uopšte.

apsida *grč.* 1. zadnji, polukružni deo oltara; 2. zajedničko ime za perihel i afel (najveća i najmanja udaljenost planeta na putanji oko Sunca).

apsiti *tur.* lišavati slobode, stavljati u zatvor; *isto i hapsiti.*

apsolvent *lat.* student koji je apsolvirao, tj. koji je upisao i ovierio sve semestre, odslušao nastavu, ali još nije diplomirao, odnosno položio sve ispite.

apsolvirati *lat.* 1. završiti školovanje na fakultetu ili na nekoj visokoj školi, ali bez završnih ispita; 2. završiti kakav drugi posao.

apsolut *lat.* u idealističkoj filozofiji: praosnova svega što postoji, sinonim za boga, božanstvo; potpun, savršen, neograničen, koji u sebi obuhvata sve.

apsolutan *lat.* 1. bezuslovan, ničim ne uslovljen; 2. savršen, čist; 3. potpuno neograničen, nezavisan u vršenju vlasti.

apsolutizam *lat.* oblik vladavine u kojem sva vlast pripada jednom čoveku (knezu, kralju, caru); samodržavlje, samovlada, diktatura, tiranija.

apsolutist(a) *lat.* vladar s neograničenom ličnom vlašću, samodržac.

apsolutnost *lat.* bezuslovnost, neuslovljenost, neograničenost, savršenost.

apsolutoran *lat.* koji oslobađa, koji razrešava obaveza, otpusni.

apsolutorij(um) *lat.* 1. razrešnica (npr. staroj upravi); 2. otpuštanje, oslobođenje od krivice presudom; 3. otpusnica nakon završetka studija.

apsolucija *lat.* pomilovanje, opraštanje grehova ili krivice.

apsorbent *lat.* materija, tvar koja upija tečnosti i gasove.

apsorbovati i apsorbirati *lat.* 1. upiti, usisati, primiti u sebe; 2. potpuno zaposliti; 3. privući, privlačiti pažnju.

apsorpcija *lat.* 1. upijanje, usisavanje dima, pare, gasa koje vrše najčešće tvrda tela čitavom površinom, odnosno masom; 2. završni čin varenja hrane u želucu, tj. kada hrana prelazi u krvotok preko crevne sluznice.

apstencija *lat.* 1. odustajanje od nasleđstva; 2. udaljenje počinitelja od mesta počinjenog krivičnog dela.

apstinent *lat.* 1. onaj koji se od nečega uzdržava, odriče dobrovoljno (npr. učešća u društvenom životu); 2. trezvenjak, onaj koji se uzdržava od alkohola, antialkoholičar.

apstinencija *lat.* 1. odustajanje, izbegavanje, dobrovoljno odricanje od učešća u javnom i društvenom životu (npr. uzdržavanje od glasanja ili učešća na nekom skupu); 2. uzdržavanje od nekog uživanja, odricanje (od spolnog života, od uzimanja alkohola i sl.).

apstinirati *lat.* 1. uzdržati se, odreći se nečega (učešća u izborima, od nekog skupa i sl.); 2. uzdržavati, odreći se nekog uživanja (spolnog uživanja, alkohola i sl.).

apstraktan *lat.* 1. misaon, pojmovan; 2. koji je nastao apstrakcijom; 3. koji se može samo zamisliti a ne i iskusiti.

apstraktna umetnost *lat.* skupni naziv za umetničke pravce ekspresionizam, kubizam i fovizam.

apstrakcija *lat.* 1. log. misaono izdvajanje bitnih osobina i svojstava predmeta, a ispuštanje nebitnih elemenata, radi utvrđivanja opšteg i zajedničkog; 2. nešto nestvarno, zamišljeno, poj-

movno neodređeno, koje postoji kao nedefinisan pojam.

apstrahovati i apstrahirati *lat.* 1. izdvojiti, izdvajati ono što je u nekom pojmu glavno, bitno radi dobijanja opšteg, zajedničkog; 2. ne uzimati nešto u obzir; odvojiti, izlučiti, odeliti, isključiti; ne gledati na nešto.

apsurd *lat.* besmislica, glupost, logička nemogućnost, neskladnost.

apsurdan *lat.* besmislen, neskladan, nemoguć, nelogičan, glup.

apsurdnost i apsurditet *lat.* besmislenost, neskladnost, nelogičnost.

apsces *lat.* gnojni čir, upala tkiva na ograničenom mestu, prišt, gnojnica.

apsisa *lat. mat.* u koordinatnom sistemu, odstojanje ma koje tačke u ravni od ordinatne osovine; horizontalna osovina u koordinacionom sistemu.

apcigovati *nem.* 1. oduzeti, oduzimati; odbiti, obustaviti (novac od plate i sl.); 2. napraviti otisak štamparskog sloga pomoću prese.

ar *lat.* jedinica za merenje površine: 100 kvadratnih metara.

arabeska *ital.* 1. vrsta ukrasnih šara u arapskom stilu s motivima iz bilnog sveta; 2. jedna od figura klasičnog baleta, tj. stav kad igrač stoji na jednoj nozi dok je druga ispružena nazad.

arabizam — arapski izraz, arapska reč u nekom drugom jeziku.

arabist(a) — naučnik koji proučava arapski jezik i književnost.

arabica — arapsko pismo, arapski alfabet.

arak *lat.* 1. jedinica za meru papira, tabak; jedanput presavijen list (4 strane); 2. štamparski: veliki list papira iz kojeg se dobija 16 stampanih strana u knjizi; 3. list papira različite veličine za praktične svrhe; 4. **autor-ski arak**: 30.000 grafičkih znakova u rukopisu (obuhvata sva slova u redovima rukopisa, beline između slova u koje se mogu utisnuti slova, zatim naslove, podnaslove, beleške, potpise i sl.).

aram *tur. v. haram.*

arambaša *tur. v. harambaša.*

aramija *tur. v. haramija.*

aranžer *fr.* 1. lice koje nešto aranžira, udešava (npr. izlog); 2. lice koje pri-

prema neku priredbu ili svečanost i njome rukovodi; 3. obrađivač ili priređivač muzičkih dela.

aranžirati *fr.* 1. udesiti, preurediti, uskladiti, urediti, pripremiti; 2. rukovoditi, upravljati nečim; 3. otpočeti uvežbavanje pozorišnog komada pošto su uloge već naučene; 4. nagoditi se u spornom pitanju.

aranžman *fr.* 1. sporazum, nagodba, izmirenje, poravnanje; 2. ustaljeni poredak, raspored, razvrstavanje snaga; 3. obrada, prerada muzičkog ili književnog dela.

Ararat *tur.* po Bibliji brdo u Turskoj na kome je nađena Nojeva lađa nakon potopa.

arati *tur.* v. *harati*.

aratos *grč.* proklet bio, dovraga, dodavola!

arač *tur.* v. *harač*.

arbitar i **arbitar** *lat.* izabrani sudija; posrednik; merodavna ličnost čijem se sudu svi podvrgavaju; *isto* i **arbitrator**.

arbitraža *fr.* 1. izabrani sud; 2. suđenje i presuda izabranog suda; 3. mirno rešavanje sporova između države putem izabranih sudija.

arbitraran *fr.* proizvoljan, samovoljan, koji presuđuje ne po zakonu već po ličnom uverenju; presudan, merodavan; približan u proceni.

arbitrirati *fr.* vršiti arbitražu, biti arbitar u sporu, presuđivati.

argat i **argatar** *tur.* v. *argatin*.

argatin *tur.* najamni radnik; onaj koji radi težak fizički posao; *isto* i **kulučar**.

argatluk *tur.* 1. težak fizički rad; 2. *prenosno*: težak rad uopšte.

argatovati *tur.* raditi težak fizički posao.

argo *grč.* šatrovački jezik; neknjiževan govor jedne sredine, jednog staleža, žargon nerazumljiv za druge.

Argo *grč.* ime lađe na kojoj su Argonauti plovili po zlatno runo u Kolhidu.

argon *grč.* plemeniti gas, bez boje i mirisa; upotrebljava se za reklamne cevaste lampe (daje plavkasto svetlo).

argonaut *grč.* mekušac, živi u moru, a pripada klasi osmorukih glavonožaca.

Argonauti *grč.* 1. mitološki starogrčki junaci koji su, na lađi Argo, plovili do daleke Kolhide (Crno more) u potrazi

za zlatnim runom; 2. *prenosno*: smeli pomorci koji traže neobične doživljaje na moru.

argonautika *grč.* velik, dugotrajan i opasan poduhvat (Đalski).

argumen(a)t *lat.* dokaz, dokazno sredstvo, opravdanje, obrazloženje, razlog.

argumentator *lat.* onaj koji pruža dokaze, koji obrazlaže; raspravljač.

argumentacija *lat.* 1. dokazivanje, obrazlaganje s više argumenata koji isto dokazuju; 2. način iznošenja i korišćenja dokaza.

argumentovan i **argumentativan** *lat.* jak, bogat dokazima, sposoban, vredan da deluje kao dokazno sredstvo; *isto* i **argumentaran**.

argumentovati i **argumentirati** *lat.* podnositi dokaze, dokazivati, izvoditi dokaze, pozivati se na dokaze; *isto* i **argumentisati**.

Argus *grč.* po mitologiji div sa sto očiju po čitavom telu, čuvar kćerke grčkog kralja Inaha; 2. *prenosno*: čuvar koji sve vidi, kojemu ništa ne može izmaći; 3. **Argusove oči**: oči koje sve vide i zapaze.

Arej *grč.* starogrčki bog rata (kod Rimljana: Mars).

arena *lat.* 1. srednji deo antičkog amfiteatra, cirkusa ili stadiona, na kome su se izvodile razne igre i borbe prilikom svečanosti; 2. bojno polje, ratno bojište; 3. *prenosno*: poprište, polje umnog rada; 4. u naše vreme: filmska nagrada (zlatna arena, srebrna arena u Puli).

arenda *lat.* 1. zakup, zakupljivanje zemlje radi obrade; 2. čist godišnji prihod od obrađene i iskorišćene zemlje, tj. kad se odbiju svi troškovi proizvodnje i vlastitog izdržavanja.

arendar *lat.* osoba koja uzima zemlju u zakup, zakupnik.

arendator *lat.* osoba koja daje zemlju u zakup, vlasnik.

arendašica *lat.* zemlja koja se daje u arendu.

arendovati i **arendirati** *lat.* dati zemlju u arendu, iznajmiti; takođe: uzeti zemlju u arendu, zakupiti.

areometar *grč.* sprava za merenje gustine i specifične težine tečnosti.

areometrija *grč.* utvrđivanje gustine i specifične težine tečnosti.

Areopag *grč.* 1. vrhovni sud u staroj Atini; 2. *prenosno*: skup najuglednijih ljudi; vrhovni forum uopšte.

Ares *grč.* v. *Arej*.

arest *ital.* 1. zatvor, haps, tamnica; 2. *medic.* zastoje, prekid rada nekog organa, blokada; **srčani arest**: trenutni zastoje u radu srca ili potpuni zastoje – smrt; privremeni prestanak rada srca zbog opšte anestezije.

arestant *ital.* 1. zatvorenik, uhapšenik, zatočenik; 2. osoba koja traži stavljanje neke zabrane sudskim putem.

arestat *ital.* lice protiv koga se traži stavljanje neke zabrane.

arestacija *ital.* hapšenje, zatvaranje krivca; haps, zatvor.

arestirati i **arestovati** *ital.* 1. zatvoriti, uhapsiti; 2. zaustaviti, učvrstiti neku mašinu da se ne kreće; 3. zaustaviti, prekinuti isporuku neke robe.

arestirati *ital.* v. *arestirati*.

aretologija *grč.* deo etike koji se bavi problemima vezanim za vrline.

arivizam *fr.* bezobzirno guranje u tzv. više krugove, laktaštvo, karijerizam.

arivist(a) *fr.* karijerista, laktaš, lovac na zvanje i visoke položaje.

arija *ital.* 1. *muz.* vokalna kompozicija za jedan glas uz instrumentalnu pratnju, najčešće u operi; 2. melodija, napjev, način pevanja neke pesme.

arija *ital.* 1. vazduh, zrak; 2. klima jednog kraja; 3. strujanje toplog vazduha u letnjoj žezi, jara; 4. *prenosno*: velika količina nečega.

Arijadnin konac *grč.* 1. po mitologiji kći kritskog kralja koja je pomogla mit-skom junaku Tezeju, pomoću klupka konca, da izide iz lavirinta i pobegne; 2. *prenosno*: spasonosno sredstvo da se čovek izvuče iz nekog teškog položaja.

arijanizam — učenje aleksandrijskog sveštenika Arija (iz 4. veka) koji je tvrdio da Isus Hristos nije bog, nego običan čovek.

arijevac — pristalica arijanizma (drugo je *arijac*).

Arijac *sanskrt.* u užem smislu: pripadnik indoevropskih, indoiranskih plemena; u širem smislu: pripadnik bilo kojeg indoevropskog naroda ili plemena (v. Indoevropljani); službena nemačka hitlerovska „nauka“ upotre-

bljavala je taj naziv u smislu: nežidov, nesemit; tako je rođena mračna teorija o tzv. nemačkoj višoj rasi koja treba da vlada svetom.

Arion — slavni starogrčki pesnik i svirač; smatra se osnivačem tragedije.

aristokrat(a) *grč.* plemić po poreklu ili položaju; pripadnik plemićkog staleža, visokog plemstva.

aristokratizam *grč.* 1. aristokratski sistem vladavine; 2. privrženost aristokratskim načelima vladanja; 3. vladavina plemića; 4. izvanredno fino, „plemičko“ ophođenje i ponašanje.

aristokratija i **aristokracija** *grč.* 1. gospodstvo, vladavina visokog plemstva; 2. viši, privilegovani sloj plemstva; visoko plemstvo; 3. *prenosno*: privilegovani sloj neke klase ili socijalne grupe.

aristotelizam *grč.* filozofski pogled na svet i učenje starogrčkog filozofa i mislioca Aristotela (384—322. g. pre n.e.), učenika Platonova, učitelja Aleksandra Velikog, pisca mnogih dela i jednog od najvećih mudraca drevne Atine.

aritmika *grč.* nauka o računanju i brojevima; deo matematike koji obrađuje zakone brojeva.

aritmika *grč.* stručnjak u aritmetici; veštak u računanju.

aritmika *grč.* 1. koji se odnosi na računanje; 2. koji se povećava ili smanjuje za jednu stalnu razliku.

aritmika *grč.* 1. nepravilno, neravnomerno kretanje; 2. nepravilnost u ritmu otkucaja srca.

arka *lat.* lađa (u obliku kovčega, sanduka) u kojoj se, po Bibliji, spasio Noje s porodicom nakon potopa; zaustavio se na brdu Ararat (Turska).

arkada *fr.* 1. niz lukova na stubovima; 2. deo čelone kosti nad okom.

Arkadija *grč.* u idiličnoj poeziji: zemlja srećnih pastira (po imenu jedne pokrajine u staroj Grčkoj).

Arktik *grč.* oblast oko Severnog pola Zemlje.

arlekin *ital.* 1. komedijaš. lakrdijaš u italijanskim komedijama tokom 17. veka; 2. *prenosno*: prevrtljiv, nestabilan čovek; neozbiljan, vrdalama.

armada *šp.* 1. vojska, oružana sila, armija; 2. velika ratna flota; **nepobediva**

armada: španska flota (napala englesku flotu 1588. i bila poražena).

armatura lat. 1. metalni skelet u građevini; 2. naoružanje, odbrambena oprema; 3. mašinski pribor; 4. *muzič.* krstovi i be-moli u početku kompozicije.

armija lat. 1. celokupna vojna snaga jedne države; 2. najveća strategijsko-operativna jedinica koja ima korpuse, divizije, brigade i dr.

armirati lat. 1. naoružati ratnom opremom, ojačati vojsku; 2. nešto učvrstiti, pojačati, osnažiti; **armirani beton:** beton ojačan gvozdanim šipkama.

arnjevi mađ. polukružni skelet za krov na seljačkim kolima.

arogantan lat. drzak, ohol, nadmen, grub, uobražen, gord, razmetljiv.

arogancija i arogantnost lat. nadmenost, oholost, drskost, osornost.

aroma grč. miris, obično prijatan što ga puštaju eterična ulja.

aromatizacija grč. stavljanje mirisa ili začina u lekove, jela i dr.

aromatizirati grč. namirisati, staviti mirisa u nešto; začiniti.

aromatika grč. mirisjlave materije, mirisi, začini.

arondacija fr. grupisanje zemljišnih parcela radi lakše obrade; v. *komasacija*.

arondisman fr. 1. kotar, srez; 2. gradska četvrt.

arpadžik tur. sitan crni luk za presađivanje.

ars lat. umetnost, znanje, nauka, veština, majstorstvo, spretnost.

ars antika lat. 1. stara umetnost; 2. naziv za muziku 12. i 13. veka u Francuskoj.

arsen grč. hemijski elemenat čija su jedinjenja veoma otrovna.

arsenal fr. 1. fabrika za izradu vojne opreme i naoružanja; 2. skladište za čuvanje vojne opreme i oružja; 3. brodograđilište, skladište, dokovi i radionice za održavanje i popravku ratnih brodova; 4. *prenosno:* velika i raznovrsna količina nečega, velike zalihe.

arsenik grč. arsenov trioksid; otrovno brašno.

arsenol grč. preparat arsena koji služi za prskanje voćaka.

art fr. umetnost.

art-bioskop lat. bioskop koji prikazuje filmove visoke umetničke vrednosti, bez komercijalnih pretenzija.

Artemida grč. boginja Meseca, lova i šuma, zaštitnica mladeži.

arterija grč. 1. glavni krvni sud, žila kucavica, damar koji odvodi krv iz srca, odvodnica; 2. *prenosno:* glavni put, glavna ulica.

arterioskleroza grč. zadebljanje i sužavanje zidova arterija; oboljenje koje se javlja kao posledica sužavanja arterija.

arteriostenoz grč. sužavanje ili stanje suženosti arterija.

artesi i arteski — bunar koji se dobija dubokim bušenjem zemlje.

artizam lat. 1. virtuožno savladivanje formalno-tehničkih elemenata u umetnosti; 2. visoka umetnost; 3. smisao za lepotu, za umetnost.

artikulacija lat. 1. tvorba govornih glasova; nameštanje govornih organa (usta, zubi, glasnice) da bi se izgovorio (artikulisao) glas; 2. izgovaranje reči da se mogu razlikovati glasovi i slogovi; 3. u muzici: način izvođenja i međusobno vezanje tonova; 4. dovođenje različitih ideja u smisao odnos tako da one funkcionišu zajedno.

artikulisati i artikulari lat. vršiti artikulaciju; govoriti jasno i razumljivo reči za razliku od neartikulisanih glasova dece i životinja.

artiljerac i artilerac fr. vojnik u artiljeriji, tobožnja.

artiljerija fr. rod vojske kome je osnovno naoružanje topovi.

artist(a) fr. 1. glumac, osobito u varijetetu, kabareu, cirkusu; 2. umetnik koji virtuožno vlada tehnikom svoje umetnosti.

artificijelan lat. veštački, umetnički; izveštačen, neprirodan.

artiritis grč. zapaljenje zglobova, kosta-bolja, gicht.

art-rok engl. pravac u rok-muzici koji je karakterističan po visokom umetničkom nivou, uz obilno korišćenje elektronike.

arhaizam grč. 1. zastarela reč ili oblik koji više nije u upotrebi; 2. neka zastarela preživela pojava.

arhaik grč. prastaro, iskonsko doba razvitka Zemljine kore; deli se na **azo-**

sko doba (beživotno doba, nije bilo tragova života) i **eezojsko doba** (tada se javljaju prvi tragovi živih bića).

arhaican grč. star, prastar, starinski; zastareo, staromodan.

arhandel grč. po hrišćanskom verovanju viši red anđela.

arhe- i arheo- grč. star, drevan (u složenicama kao predmetak).

arheografija grč. opisivanje i izdavanje prastarih pisanih spomenika.

arheolog grč. stručnjak u arheologiji.

arheologija grč. nauka koja proučava ostatke materijalne kulture društva od prve pojave čoveka do pisanih spomenika; bavi se iskopavanjem i proučavanjem predmeta starih kultura.

arhetip i arhitip grč. uzor, model; 1. neki izvorni rukopis, nekompletan koji se može rekonstruisati; 2. prvi primerak novog izdanja.

arhiv lat. ustanova za prikupljanje, čuvanje, sistematizovanje i stručno proučavanje starih rukopisa, dokumenata, akata, spomenika kulture.

arhiva lat. 1. odeljenje ustanove u kome se odlazu i čuvaju predmeti nakon vođenja nekog postupka (npr. sudska arhiva); 2. odeljenje za službena akta ustanove ili firme u kome se obrađuju i čuvaju.

arhivar i arhivist(a) lat. 1. službenik arhiva; 2. zanimanje arhivske struke.

arhivirati lat. odložiti neki predmet ili neki akt u arhiv ili u arhivu.

arhidakon grč. prvi đakon; zastupnik biskupa u katoličkoj crkvi.

arhiepiskop grč. glavni episkop, prvi među episkopima.

arhiepiskopija grč. oblast koja je pod duhovnom upravom arhiepiskopa.

arhijerej grč. 1. vladika u pravoslavnoj crkvi; 2. prvi sveštenik u Jevreju.

Arhijerejski sabor grč. u Srpskoj pravoslavnoj crkvi: najviša crkvenozakonodavna vlast i crkveno-sudska vlast; sačinjavaju ga patrijarh kao predsednik i eparhijski episkopi.

Arhijerejski sinod grč. izvršni organ Arhijerejskog sabora, najviša upravna i nadzorna vlast u Srpskoj pravoslavnoj crkvi; članovi: patrijarh i četiri eparhijska arhijereja.

arhimandrit grč. 1. starešina pravoslavnog manastira; 2. najviši svešteno-monaški čin do vladike.

Arhimedov zakon grč. v. *eureka*.

arhipelag grč. skup ostrva koja leže relativno blizu jedan prema drugom.

arhitekt(a) grč. stručnjak za arhitekturu; inženjer, građevinski umetnik i projektant za visoku gradnju i nadzor kod podizanja objekata.

arhitektonika grč. 1. organsko slaganje delova u skladnu celinu (u arhitekturi); 2. nauka o građevinarstvu i građevinskoj umetnosti; 3. skladnost u izradi nekog umetničkog dela, srazmernost, podudarnost.

arhitektura grč. 1. građevinska umetnost, graditeljstvo; projektovanje i umetničko oblikovanje objekata; stil gradnje; 2. nauka o gradnji.

arhitip grč. v. *arhetip*.

arhihijerarh grč. vrhovni sveštenik, episkop.

arhihijerarhija grč. 1. visoko sveštenstvo; 2. dostojanstvo episkopa.

arhont grč. 1. jedan od devet najviših državnih činovnika u staroj Grčkoj; 2. knez, kralj, vladar (osobito za strane vladare u Vizantiji).

arčiti tur. trošiti neštedimice tuđe, ono što nije zarađeno trudom; *isto i* **harčiti**.

aršin tur. stara mera za dužinu (između 65 i 75 cm), lakat, rif.

as lat. 1. najjača karta u igri; 2. prvak u sportskoj disciplini ili pilot-lovac u vazdušnim bitkama; 3. starorimski sitan novac.

asambleja fr. 1. skupština, zbor, sabor, parlamenat; 2. u novinarskom jeziku: naziv za plenarnu sednicu Skupštine Ujedinjenih naroda.

asanacija lat. 1. ozdravljenje; niz higijensko-tehničkih mera radi popravljanja opštih zdravstvenih prilika (uklanjanje izvora zaraze); 2. isušivanje močvarnih zemljišta iz zdravstvenih razloga.

asanirati lat. učiniti neku sredinu zdravom; sprovesti asanaciju.

ASEAN engl. skraćenica: Savez zemalja Jugoistočne Azije (Indonezija, Malaja, Singapur, Tajland, Filipini).

aseksualan grč. bespolan, koji nema spola, koji ne može oploditi.

asepsija i **asepsa** *grč.* otklanjanje mogućnosti zaraze na mestu gde se vrši operacija.

aseptika *grč.* primena aseptičkih sredstava, tj. sredstava protiv zaraza rana kod operacija.

aseptičan *grč.* koji sprečava zarazu; koji nema zaraznih klica.

asesor *lat.* sudski porotnik; činovnik-pripravnik, pomoćnik.

asignant i **asignator** *lat.* onaj koji šalje novac; izdavalac platnog naloga, čeka.

asignat *lat.* platilac, osoba koja je pozvana da plati ček.

asignatar *lat.* primalac novca po uputnici, platnom nalogu, čeku.

asignator *lat.* v. *asignant*.

asignacija i **asignatura** *lat.* doznaka, uputnica, nalog za isplatu.

asignirati *lat.* 1. uputnicom doznačiti (poslati) novac; 2. dati nalog za isplatu.

asimetrija *grč.* nejednakost dve strane, nedostatak simetrije.

asimetričan *grč.* kad nema jednakosti dve strane, bez simetrije.

asimilacija *lat.* 1. izjednačavanje; proces kojim se novi sadržaji prilagođavaju starim; 2. pretvaranje materije u drugi oblik (npr. hrane u organizmu u telesno tkivo); 3. stapanje jednog naroda s drugim narodom putem usvajanja njegovog jezika i kulture; 4. lingv. jednačenje glasova; 5. psihološki: primanje u svest predstava.

asimilator *lat.* onaj koji vrši asimilaciju naroda.

asimilatorska politika *lat.* obično nasilna politika koju vrši vlast jedne države nad nacionalnom manjinom (nameće jezik, običaje, kulturu) da bi je odnarodila i pretopila u većinski narod; u Istri i Slovenačkom primorju fašistička Italija provodi asimilaciju hrvatskog i slovenačkog življa od 1918—1943.

asimilovati i **asimilirati** *lat.* 1. usvojiti, prihvatiti, prisvojiti; 2. izjednačiti, izravnati; prilagoditi, stopiti.

asimpatija *grč.* nenaklonjenost prema nekoj osobi, nedostatak simpatije.

asimptota *grč.* ravna linija kojoj se približava neka kriva, tako da međusobno odstojanje teži prema nuli.

asindenton *grč.* izostavljanje veznika između rečenica ili njihovih delova gde bi u običnom govoru morali doći (veznici se izostavljaju u pesmi radi pojačanja izraza).

asinhron i **asinhroničan** *grč.* neistodoban, vremenski neusklađen, nepodudaran; *isto* i **asinkron** i **asinkroničan**.

asinhronija i **asinkronija** *grč.* neistovetnost, neistodobnost, nepodudarnost u vremenu; *suprotno*: **sinhronija**.

Asirija — drevna država u Aziji, prva robovlasnička država, Asirsko Carstvo.

asirologija — nauka o životu i kulturi starih Asiraca.

Asirci — stanovnici Asirije; unapredili astronomiju, matematiku, medicinu i geografiju.

asistent *lat.* 1. osoba koja pomaže profesor univerziteta u praktičnom radu sa studentima, lekaru pri operaciji, itd.; 2. službenička titula, zvanje.

asistencija *lat.* 1. pomoć uopšte; 2. pomoć lekaru kod operacije; 3. prisutnost; 4. skup pomoćnika pri nekom značajnom poslu; 5. pomoć u praktičnoj nastavi.

asistirati *lat.* obavljati dužnost asistenta; pomagati, sudelovati u radu.

askeza *grč.* strog način života, odricanje od čulnih uživanja; vežbanje u vrlinama; težnja za moralnim usavršavanjem; pokoravanje, isposništvo.

asker *tur.* vojnik.

asket(a) *grč.* isposnik; čovek koji se odriče čulnih i drugih uživanja.

asketizam *grč.* asketski život monaha (kaludera) i monahinja (kaluderica), isposništvo.

asketika *grč.* nauka o askezi.

asonanca i **asonancija** *lat.* 1. prizvuk, odjek; 2. poetski ukras u kome se podudaraju samoglasnici kod reči u rečenici ili stihu; 3. nepotpuno rimoavanje pri kojem se ne slažu potpuni slogovi već samo vokali.

asortiman *fr.* 1. raznovrstan izbor robe u trgovini iste vrste; 2. razna roba.

asocijalan *grč.-lat.* nesocijalan, nedruštven, nehuman, sebičan.

asocijalnost *grč.-lat.* nedruštvenost, nehumanost, sebičnost.

asocijativan *lat.* pridev izveden od asocijacija; sposoban za udruživanje, za život u asocijaciji, zajednici.

asocijativnost *lat.* sposobnost za udruživanje uopšte, a za spajanje, odnosno za vezivanje misli napose.

asocijacija *lat.* 1. udruženje, savez, zajednica; udruživanje, spajanje; 2. udruženje ljudi radi ostvarenja nekog zajedničkog poduhvata; 3. povezivanje pojedinih pojmova i predstava u mišljenju, tj. kad jedan pojam podseti na drugi (asocijacija ideja); 4. spajanje molekula u složenije čestice.

asocirati *lat.* 1. pridružiti, udružiti; 2. *log.* misleno spojiti predstave.

asparagus *lat.* zeljasta ukrasna biljka.

aspek(a)t *lat.* 1. izgled, vidik, pogled; vid, oblik pod kojim se nešto posmatra; 2. gledište, stanovište, polazište; 3. vid pod kojim se nešto gleda.

aspermizam *grč.* nemogućnost izlučivanja semena iz spolnih žlezda.

aspida *grč.* 1. guja, zmija otrovnica; 2. *prenosno*: zla žena, rospija.

aspirant *lat.* 1. kandidat za neko zvanje, položaj ili nagradu; 2. pripravnik, početnik u službi.

aspirator *lat.* aparat za usisivanje prašine, gasova, tečnosti i dr.

aspiracija *lat.* 1. želja, težnja za nečim; 2. usisivanje, udisanje, uvlačenje.

aspirin — prašak, preparat salicila; lek protiv prehlade, glavobolje.

aspirirati *lat.* 1. disati, udisati; 2. težiti nečemu, tražiti nešto.

astatičan *grč.* koji nije vezan za određeni smer i položaj; koji se nalazi u svakom položaju u ravnoteži, bez određene orijentacije.

Astek — pripadnik starog indijanskog naroda u Meksiku koji je imao visoku kulturu i čvrstu državnu organizaciju.

astenija *grč.* telesna nemoć, slabost; različiti oblici slabosti organizma.

asteničan *grč.* slab, oronuo, nemoćan, iscrpljen od bolesti.

asteroidi *grč.* veoma male planete koje kruže oko Sunca.

astigmatizam *grč.* nedovoljna oštrina vida usled nepravilnog prelamanja zraka u rožnjači i sočivu oka; ispravlja se naočarima.

astigmatik *grč.* onaj koji boluje od astigmatizma.

astma *grč.* teško oboljenje bronhija; sipnja, zaduha, povremeno gušenje.

astmatičar *grč.* čovek koji boluje od astme.

astragan — skupoceno jagnjeće crno kovrdžavo krzno (prema gradu Astraganu u Sovjetskom Savezu); veoma skupoceno krzno.

astralni *lat.* zvezdani, sve što se tiče zvezda, zvezdanog neba.

astro- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: zvezda.

astrobolizam *grč.* 1. udar sunčanice; 2. smrt ili obamrlost od udara groma.

astrobotanika *grč.* grana botanike koja proučava mogućnosti i uslove razvoja i opstanka biljaka na drugim nebeskim telima.

astrogeodezija *grč.* 1. grana astronomije koja proučava oblik Zemlje; 2. nauka koja se bavi proučavanjem nebeskog svoda i njegovih oblika.

astrognozija *grč.* nauka o zvezdama s obzirom na njihov položaj, podelu i grupisanje u sazvežđa, onako kako ih vidi golo oko.

astrognost *grč.* stručnjak u astrognoziji.

astrograf *grč.* 1. uređaj za fotografisanje nebeskih tela i pojava; 2. stručnjak u astrografiji.

astrografija *grč.* nauka koja se bavi proučavanjem nebeskih tela i pojava na osnovu fotografije.

astrokompas *grč.* sprava za utvrđivanje smeru posmatranjem nebeskih tela.

astrolatrija *grč.* obožavanje zvezda.

astrolog *grč.* onaj koji se bavi astrologijom.

astrologija *grč.* veština čitanja i proračuna čovekove sudbine po položaju i kretanju zvezda.

astromantija i **astromantika** *grč.* proračanje (gatanje) budućnosti čoveka iz zvezda.

astrometar *grč.* uređaj za merenje položaja i promena položaja nebeskih tela, zvezdometar.

astrometrija *grč.* nauka o određivanju položaja nebeskih tela.

astronaut *grč.* letač na druga nebeska tela, letač u vasionu; *isto* i **kosmonaut**.

astronautika *grč.* teorija i praksa letenja u svemir; *isto* i **kosmonautika**.

astronom *grč.* naučnik koji se bavi astronomijom.

astronomija *grč.* nauka koja proučava nebeska tela i zvezde.
astronomski *grč.* sve ono što je vezano za astronomiju, za nebeska tela.
astrolog *grč.* dogled za posmatranje zvezda.
astrokopija *grč.* veština posmatranja zvezda pomoću velikog dogleda.
astrofiziologija *grč.* nauka o zvezdama.
astroteologija *grč.* vera u boga na osnovu postojanja zvezda i reda među njima.
astrofizika *grč.* grana astronomije koja se bavi fizičkim svojstvima nebeskih tela.
astrofizičar *grč.* naučnik koji se bavi astrofizikom.
astrofobija *grč.* bolestan strah od nevremena, posebno od грома.
astrofotografija *grč.* fotografsko snimanje zvezda i primena fotografije u izučavanju nebeskih tela.
asura *tur.* prostirač za pod ispleten od rogoza.
asfalt *grč.* 1. zemljana smola, smesa raznih ugljovodonika (ima kiseonika, azota, sumpora i dr.) koja, pomešana sa krečnjakom, služi za pravljenje trotoara i gradskih ulica; upotrebljava se i za izolaciju zidova od vlage i u elektrotehnici, te za fabrikaciju lakova; 2. ulični pločnik, trotoar.
asfaltirati i asfaltovati *grč.* prevući ulicu, trotoar i drugo asfaltom.
ascendenti *lat.* srodnici po uzlaznoj liniji, preci kao roditelji, dedovi, pradedovi; *suprotno: descendenti.*
at *tur.* konj arapske pasmine.
atavizam *lat.* sličnost sa precima; slučaj kad se kod živih bića pojavljuje neko svojstvo koje normalno ne postoji kod dotične vrste, nego kod nekih dalekih predaka (npr. kosmatost, neuobičajena dlakavost tela).
atavistički *lat.* od dalekih predaka nasleden (u telesnom ili duševnom pogledu).
atak *fr.* 1. napad, navala, juriš, nasrtaj; 2. napad bolesti.
atakovati i atakirati *fr.* napadati, navali, nasrtati; vredati.
ataman *rus.* 1. vrhovni starešina kozaka; 2. vođa jednog kozačkog odreda; v. *Kozaci.*
atanazija *grč.* besmrtnost, neumrlost.

atar *mađ.* 1. područje sela ili opštine; 2. ograđeno imanje; *isto i hatar*; 3. *prenosno:* delokrug, područje rada uopšte.
ataraksija *grč.* stanje bez strasti, duševni mir, spokojstvo.
ataše *fr.* službenik u diplomatskom predstavništvu koji vrši funkciju savetnika (za štampu, za kulturu, za vojna pitanja, itd.).
ataširati *fr.* 1. dodeliti na rad; 2. naviknuti se na nešto, zavoleti nešto.
ateizam *grč.* bezbožnost, neverovanje u boga; odricanje od religioznih verovanja.
ateist(a) *grč.* bezbožnik, koji ne veruje u boga; pristalica ateizma.
atelje *fr.* radionica, naročito umetnička; prostorija za rad umetnika.
a tempera *ital.* slikanje temperom (vodenom bojom).
a tempo *ital.* 1. odmah, u pravi čas, na vreme; 2. *muz.* tačno po taktu.
Atena *grč.* 1. boginja, kći Zevsova; zaštitnica junaka, gradova, naročito grada Atene (Atine), boginja rata (kod Rimljana: Minerva); 2. grad u Grčkoj; 3. kulturno središte uopšte.
atentat *lat.* 1. napad na nekoga ili na nečija prava; ubistvo ili pokušaj ubistva neke istaknute ličnosti (obično političke); 2. nasrtaj, napad uopšte.
atentator *lat.* čovek koji vrši atentat, izvršilac atentata.
aterirati *fr.* spustiti se na zemlju avionom ili drugom letilicom.
aterisaža i ateriranje *fr.* sletanje, spuštanje aviona.
ateroskleroza *grč.* novi izraz za arteriosklerozu, tj. njen najteži oblik.
atest i atestat *lat.* potvrda, uverenje, pismena svedožba.
atestacija *lat.* overavanje, potvrđivanje; svedočanstvo, uverenje, potvrda.
atestirati *lat.* potvrditi, overiti; izdati svedodžbu, uverenje, pismenu potvrdu.
atika *lat.* nizak zid oko građevina kojim se skriva krov, što je karakteristika starog atičkog građevinskog stila.
Atika *grč.* pokrajina u Grčkoj s glavnim gradom Atinom.
atila *mađ.* kratak kaput u struk s gajtanima (mađarska narodna nošnja i voj-

nička uniforma); dolama; naziv po kralju Huna Atili.
Atila — kralj Huna (iz 5. veka n.e.), nazvan „bič božji“.
atipičan *grč.* neuobičajen, nesvakidašnji, nepravilan, koji odstupa od obrasca.
Atlant *grč.* v. *Atlas*.
Atlantida *grč.* naziv ostrvske zemlje koja je navodno potonula u Atlantski okean; po Platonu Atlantida je postojala oko 9.000 godina pre njega.
Atlantik *engl.* Atlantski okean, nazvan po džinu Atlasu; v. *Atlas*.
atlantski *lat.* velik, gorostas, koji pripada divu Atlasu; **Atlantska povelja:** izjava od 14. avgusta 1941. Ruzvelta i Čerčila da SAD i V. Britanija ne žele tuđe teritorije i da svaki narod treba sam da bira oblik vladavine; **Atlantski pakt:** v. NATO.
Atlas *grč.* 1. džin koji po grčkoj mitologiji drži na svojim plećima nebeski svod (Atlant); 2. planina u severozapadnoj Africi.
atlas *grč.* 1. figura gorostasa koji nosi glavni deo građevine (glavni potporni stub); 2. zbirka geografskih karata i drugih naučnih karata; 3. prvi vratni pršljen; 4. teška tkanina.
atleta *grč.* 1. sportski borac, rvač; 2. *prenosno:* jak, razvijen, snažan čovek.
atletika *grč.* sportska disciplina koja zahteva snagu i spretnost; **laka atletika:** trčanje, hodanje, plivanje, skakanje, bacanje koplja, diska, kugle i sl.; **teška atletika:** rvanje, boks, dizanje tereta, itd.
atletičar *grč.* čovek koji se bavi atletikom (lakoatletičar, teškoatletičar).
atmosfera *grč.* 1. gasoviti prekrivač kojim su obavijena nebeska tela; 2. vazdušni omotač oko Zemlje; vazduh, zrak; 3. *prenosno:* sredina, okolina, situacija, okolnosti, raspoloženje; 4. jedinica za merenje vazdušnog pritiska.
atmosferilije *lat.* padavine: sneg, kiša, grad, rosa, itd.
atoksičan *grč.* neotrovan, koji ne sadrži u sebi otrova.
atoli *mal.* koralna ostrva, prstenastog oblika, nastala usled taloženja koralja; imaju plitke lagune i strane strme prema moru.

atom *grč.* 1. najmanja čestica hemijskog elementa za koji se, sve do početka 20. veka, mislilo da je nedeljiv; savremena fizika utvrdila je da je atom deljiv i da ima složen sistem koji se sastoji iz pozitivno napunjenog jezgra i elektrona koji se kreću oko njega; jezgro ima isto tako složen sistem: sastoji se iz protona i neutrona; kod sudara vrlo brzih čestica (protona, deutrona, alfa-čestica, neutrona i dr.) dolazi do cepanja atomskih jezgara i pretvaranje atoma u druge oblike, pri čemu se oslobađa vrlo velika količina energije (atomska ili nuklearna energija); 2. *prenosno:* beskrajno mala čestica ili veoma sićušna stvar.
atomizam *grč.* v. *atomistika*.
atomizacija *grč.* rasparčavanje, razdvajanje u veoma sitne delove; v. *atom*.
atomizirati *grč.* rasparčavati, razdvajati u veoma sitne delove; v. *atom*.
atomist(a) *grč.* naučnik koji se bavi atomistikom.
atomistika *grč.* 1. nauka o atomima, o strukturi materije; naučno ispitivanje i praktična primena svih pojava koje su u vezi s razbijanjem atoma i iskorišćavanjem atomske energije; v. *atom*; 2. materijalistička teorija koju su prvi put postavili starogrčki filozofi Leukip i Demokrit, zatim Epikur i rimski filozof, materijalista, Lukrecije; po toj nauci materija se sastoji od večnih, nepromenljivih čestica koje se kreću, atoma (osnove savremene naučne atomistike postavili su Dalton, Mendeljev, Bor i dr.).
atomska *grč.* koji se odnosi na atom, koji je u vezi sa atomom; v. *atom*.
atonalan *grč.* bez tona, bezglasan.
atonalna muzika *grč.* jedan od novijih pravaca u muzici koji negira svaku vezu tona sa bilo kakvom harmonijskim fundiranjem skalom.
atonija *grč.* 1. mlitavost, tromost; bezglasnost, klonulost, slabost tkiva i mišića; 2. *gram.* nenaglašenost neke reči ili nekog sloga.
Atos *grč.* planina na poluostrvu Halkidiku u Grčkoj; na jednom delu ove planine podignut je čuveni pravoslavni srpski manastir Hilandar (zadužbina Stevana Nemanje iz 12. veka);

predeo poznat i pod nazivom *Sveta gora*.

atraktiv *lat.* pun atrakcija, privlačan, primamljiv, zanimljiv, neobičan.

atrakcija *lat.* 1. privlačnost, privlačna snaga; ono što privlači, što izaziva dopadanje, što ima čar, milinu, dragost, zanimljivost; 2. uspela, efektivna tačka u zabavnim priredbama.

atribut *lat.* glavno svojstvo, bitna osobina nekog predmeta ili pojma; *gram.* atributi su pridevi (najčešće), zamenice i brojevi koji se dodaju imenicama za njihovu bližu oznaku.

atribucija *lat.* 1. pravo, nadležnost; 2. doprinos, doznaka; 3. ustupanje, davanje onog što nekome pripada.

atrij(um) *lat.* 1. predsoblje, predvorje; 2. pokriven ulaz u kuću; 3. srčana pretkomora; 3. prednji deo hrama.

atrofija *grč.* 1. smanjenje, sušenje nekog organa ili tkiva usled nedovoljne ishranjenosti; 2. zakržljatost, ushišlost; 3. otupljivanje nekog osećanja.

atrofican *grč.* zakržljao, neishranjen, smanjen, sasušeno, ushišao.

athezija *lat.* 1. fizič. sila koja privlači čestice dvaju tela; 2. medic. sraslina, koja se stvara oko organa i između njih posle zapaljenja ili povreda; 3. pravno: naknadni pristup neke države nekom ugovoru; 4. presuda o imovinskom zahtevu (nadoknada štete, povrata oduzetih stvari i sl.).

Augijeve štale *grč.* 1. mesto mnogo prljavo i zapušteno (po starogrčkom mitu neki kralj Augije imao je štale koje nisu dugo čišćene, ali ih je za jedan dan očisto Heraklo, navrnivši u njih dve reke); 2. *prenosno:* nešto što treba temeljito očistiti.

augit *grč.* vrsta dragog kamena, dobijen iz vulkanskih stena; naziva se i tirkiz.

augment *lat.* prefiks (predmetak) pomoću kojeg se obrazuju prošla vremena u nekim jezicima.

augmentativ *lat.* reč koja, dodavanjem nekog od sufiksa, dobija uvećano značenje ili još češće pejorativno (pogrđno) značenje (npr. ženitina, knjižurina, ručetiina); *suprotno:* **deminutiv**.

augmentacija *lat.* 1. povećanja, umnožavanja, dodatak; 2. muz. produženje, obično podvostručenje trajanja tonova nekog motiva, fraze ili teme.

august *lat.* 1. počasno ime rimskih careva; 2. **avgust:** kolovoz, osmi mesec u godini, mesec žetve.

audijencija *lat.* 1. službeni prijem kod osobe na visokom položaju, obično kod poglavara države; 2. skup slušalaca ili gledalaca jednog govornika ili izvođača.

audimutizam *lat.* vrsta nemosti: čovek normalno čuje a ne može da govori.

audio *lat.* 1. čujni deo televizijskog programa; 2. govorni tekst u filmskim i televizijskim scenarijima.

audiovibrator *lat.* uređaj na gramofonu koji reguliše treperenje i stvaranje zvuka.

audiovizuelan *lat.* koji se odnosi na slušanje i gledanje zajedno, tj. koji istovremeno angažuje i čulo sluha i čulo vida (npr. gledanje i slušanje televizijskih emisija; slušanje i gledanje zvučnih filmova; slušanje i gledanje hemijskih opta u laboratoriji koje predstavlja audiovizuelnu metodu u nastavi).

audiogram *lat.-grč.* grafički prikaz osetljivosti sluha (za svako uvo posebno) na zvučne signale pomoću posebnog aparata audiometra.

audio-kaseta *lat.-fr.* plastična kutijica s magnetofonskom vrpcom na kojoj je obično već snimljen zvučni materijal; kad se kaseta stavi u kasetofon ovaj odmah reprodukuje zvučni materijal.

audio-kasetofon *lat.-fr.* radio-aparat sa uređajem za slušanje audio-kaseta.

audiologija *lat.-grč.* nauka o sluhu.

audiometar *lat.-grč.* aparat za ispitivanje i merenje jakosti nečijeg sluha, odnosno za određivanje stupnja nečije gluvoće; kao rezultat merenja audiometrom dobija se grafički prikaz, tj. audiogram.

audiometrija *lat.-grč.* ispitivanje i merenje oštine nečijeg sluha.

audiometričar *lat.-grč.* stručnjak koji vrši ispitivanja audiometrom.

audiomikser *lat.-eng.* tehničar koji brine o čujnom delu televizijskog programa.

audion *lat.* pojačalo i regulator zvuka u radio-prijemniku.

audiosektor *lat.* čujni deo televizijskog programa.

audioskopik *lat.-grč.* prvi naziv za zvučni film, za tonfilm.

auditiv *lat.* osoba koja bolje uči slušanjem nego viđenjem, slušni tip.

auditivan *lat.* koji se odnosi na sluh, slušni, čujni; **auditivni tip:** onaj koji lakše pamti stvari koje je čuo nego one koje je pročitao ili video.

auditor *lat.* 1. vojni sudija; 2. slušatelj, slušalac; učenik.

auditorij(um) *lat.* 1. slušaonica, predavaonica; 2. slušaoci; publika.

auditus *lat.* čulo sluha, slušno čulo, čuvenje.

audifon *lat.-grč.* aparat koji služi priključivanju da bolje čuju.

audicija *lat.* 1. probni nastup pred stručnim licima ili upravom u pozorištu (glumaca, pevača, muzičara i dr.) pre javnog nastupa; 2. provera muzičkih i glasovnih sposobnosti lica koja se primaju u službu (spikera, članova orkestra, pevača i dr.); 3. prijemni ispit u muzičkim i drugim umetničkim školama; 4. čulna osetljivost ili akt čuvenja.

aukcija *lat.* javna prodaja, dražba; licitacija o rasprodaji robe pri čemu kupac postaje onaj koji ponudi najveću sumu.

aukcionator *lat.* nadmetač pri javnim kupovinama i prodajama.

aukcionirati *lat.* prodavati na aukciji nadmetanjem, javno prodavati najpovoljnijem ponuđaču.

aula *grč.* 1. svečana dvorana za okupljanje i predavanja na univerzitetu ili u nekoj školi; 2. prostrano, otvoreno dvorište ispred starogrčkih zgrada; 3. vladareva palata u starom Rimu.

aura *grč.* 1. vetrić, prijatan, mirisan povetarac; 2. medic. nelagodno osećanje uoči epileptičnog, asmatičkog ili histeričnog napada.

aureola *lat. v. oreol.*

auriskop *lat.-grč.* sprava sa ogledalom za pregled uha.

aurist(a) *lat.* lekar, specijalista za bolesti uha.

Aurora *lat.* boginja zore i jutarnjeg rumenila kod starih Rimljana.

aurora *lat.* 1. zora, jutarnje rumenilo, istok; 2. naziv ratnog broda koji je odigrao značajnu ulogu u oktobarskoj revoluciji 1917. g.

ausvajz *nem.* legitimacija, dokumenat, propusnica na nekom prelazu.

auspuh *nem.* cev na automotoru za ispuštanje pare i sagorelih gasova.

Austro-Ugarska *nem.* naziv nekadašnje „dvojne“ monarhije, Austrije i Ugarske (Mađarske).

autofil *nem.-grč.* prijatelj Austrije, onaj koji voli Austriju.

autrofob *nem.-grč.* neprijateljski raspoložen prema carskoj Austriji.

autrofobija *nem.-grč.* neprijateljsko raspoloženje prema carskoj Austriji.

aut *eng.* 1. izraz za stanje kad lopta pređe izvan crte igrališta; 2. u tenisu znači i pogreška; 3. u boks: nesposoban za dalju borbu.

aut-aut *lat.* stanje kad treba doneti presudnu odluku: ili — ili.

autarkija *grč.* 1. samozadovoljnost, duševno stanje čoveka koji je dovoljan samome sebi, koji je nezavisan od spolnog sveta, kome ništa ne treba; 2. ekonomska politika neke zemlje koja nastoji da privredu osamostali i učini je nezavisnom u odnosu na druge zemlje, tj. teži da se oslobodi uvoza strane robe.

autarh *grč.* samovladar, samodržac, despot, apsolutista.

autarhija *grč.* 1. samovlada, samodržavljje; 2. upravljanje samim sobom.

autentican *grč.* istinit, pravi, izvoran, garantovan, originalan, verodostojan, koji potiče od onoga kome se pripisuje.

autentičnost *grč.* istinitost, izvornost, originalnost, verodostojnost.

autizam *grč.* povlačenje u sebe, nepoverljivost prema ljudima (javlja se često kod šizofreničara).

aut-linija — crta koja omeđuje prostor na kome se odvija igra.

auto *grč.* uobičajena skraćenica za automobil.

auto- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: sam, samo-.

autoanaliza *grč.-lat.* poniranje u samoga sebe, samokritičko preispitivanje svojih postupaka, ispitivanje svoje svesti.

autobaza *grč.* zgrade i prostor za smeštaj automobila, goriva i radionica za opravku motornih vozila.

autobiograf *grč.* pisac vlastite biografije, svog životopisa.
autobiografija *grč.* vlastita biografija; opis vlastitog života.
autobus *grč.-lat.* automobilski omnibus; automobil za prevoz više putnika.
autovakcina *grč.-lat.* vakcina spravljena od klica uzetih od samog bolesnika.
autogamija *grč.* 1. samooplođivanje, nastalo oprašivanjem u istom cvetu; 2. način oplodivanja kod nekih preživara; 3. samooplođivanje kod nekih dvošplaca.
autogen *grč.* samorodan, koji nastaje sam od sebe; **autogeno zavarivanje:** spajanje dva metalna dela pomoću električne struje.
autogol *grč.-eng.* gol koji igrač nepažnjom ili slučajno da svom timu.
autogravira *grč.-fr.* reproduksijski postupak za umnožavanje umetničkih slika, crtanih u bojama.
autogram *grč.* svojeručni potpis.
autograf *grč.* 1. rukopis napisan sopstvenom rukom; 2. svojeručni potpis; 3. instrumenat za izradu topografskih planova.
autografija *grč.* prenošenje crteža ili teksta s papira na litografski kamen radi umnožavanja.
autografirati *grč.* snimiti nečiji rukopis tehničkim sredstvima.
autodafe *šp.* izricanje i izvršenje osuda srednjovekovne inkvizicije, naročito čin spaljivanja jeretika i njihovih dela na lomači.
autodidakt *grč.* samouk, onaj koji sam stiče obrazovanje, bez redovnog školovanja.
autodidaktika *grč.* učenje bez nastavnika i škole, samoučenje.
autodinamičan *grč.* koji deluje sam po sebi.
autodrom *grč.* automobilsko trkalište, vežbalište.
autoerotizam *grč.* zaljubljenost u samoga sebe.
autožir *grč.* avion koji uzleće i sleće vertikalno pomoću propelera, elise.
autokefalan *grč.* samostalan, nezavisan, sam, svoj.
autokefalnost *grč.* samostalnost, nezavisnost, naročito pravoslavne crkve.
autoklav *grč.* 1. hermetički zatvorena posuda u kojoj se vrše hemijski procesi

si pod visokim pritiskom i temperaturom; 2. aparat za sterilizaciju hirurških instrumenata.
auto-kolona *grč.-lat.* dugi niz automobila u pokretu.
auto-komanda *grč.-lat.* vojna komanda, vojni štab koji upravlja motornim vozilima.
autokontrola *grč.-lat.* kontrola nad samim sobom, samokontrola, samonadzor.
autokoš *grč.* pogodak u koš na štetu vlastitog tima (u igri košarke).
autoknips *grč.-nem.* automatski okidač na fotografskom aparatu (tako fotograf može sam sebe da snimi).
autokrat(a) *grč.* samovladar, neograničeni vladalac, neograničeni gospodar, samodržac, diktator, tiranin.
autokratizam *grč.* sistemi i metodi autokratske vladavine koji su zasnovani na gušenju sloboda, na proganjanju progresivnih ljudi, na ograničavanju prava širokih slojeva naroda, uz ispoljavanja surovosti u vršenju lične vlasti autokrata.
autokratija i autokracija *grč.* 1. neograničena lična vlast, samovolja vladara, vlada autokrate; 2. oblik državnog uređenja u kojem vladar države lično vlada prema svom nahođenju, uz primenu nasilja prema progresivnim ljudima i narodu čija su prava ograničena; diktatura, tiranija, samovlada koja svim sredstvima ograničava slobode građana.
autokritika *grč.* samokritika, ocenjivanje samoga sebe objektivno, nepristrasno, ocenjivanje svojih dela, tvorevina, postupaka.
autolatrija *grč.* obožavanje samoga sebe.
autoliza *grč.* omekšanje i raspadanje tkiva nakon smrti.
automat *grč.* 1. aparat koji, stavljen u pokret, vrši određenu radnju samostalno, bez čoveka, pomoću unutrašnjeg mehanizma, pri čemu se uloga čoveka svodi na puštanje u rad, kontrolu i regulisanje; robot; 2. vatreno oružje koje jednim okidanjem ispaljuje više metaka; 3. *prenosno:* čovek koji se slepo pridržava naredbi starijeg po rang, zanemarujući situaciju koja često nameće drugačije ponašanje.

automatizam *grč.* 1. sposobnost čoveka ili životinje da tačno ponavlja određene radnje bez svesnog regulisanja tih pokreta, tj. stečene navike koje se dobijaju dugim vežbanjem; 2. radnje, pokreti koji se čine bezvoljno, nesvesno, podsvesno, automatski.
automatizacija *grč.* 1. široka primena automata u procesu proizvodnje; 2. *prenosno:* pretvaranje određenih radnji čoveka u automatske pokrete, što se postiže čestim, sistematskim ponavljanjem.
automatizovati i automatizirati *grč.* učiniti da nešto deluje kao automat, samo od sebe.
automatika *grč.* naučno-tehnička disciplina koja proučava teoriju i konstrukciju za regulisanje i upravljanje tehnološkim procesima.
automatski *grč.* koji radi sam od sebe, mehanički, nesvesno, bezvoljno.
automacija *grč.* v. *automatizacija*.
autonoman *grč.* nezavisan, samosvojan, samoupravan.
autonomija *grč.* nezavisnost, samouprava; ustavom i drugim zakonima države regulisano pravo nacionalno-teritorijalne oblasti da samostalno rešava stvari unutrašnje uprave, uz poštovanje saveznih zakona i propisa državne zajednice u kojoj i autonomna jedinica uzima odgovarajuće učešće u upravljanju (u Jugoslaviji postoje dve takve samoupravne, autonomne jedinice: Kosovo i Vojvodina).
autonomizam *grč.* pokret koji teži ostvarenju autonomije neke oblasti.
autonomizacija *grč.* proces ostvarenja autonomije i primena autonomije.
autonomas *grč.* pristalica autonomije Dalmacije u okviru Austrije, tj. protiv sjedinjenja Dalmacije sa Hrvatskom u prošlosti.
autonomist(a) *grč.* pristalica autonomije, borac za autonomiju.
autoopervacija *grč.-lat.* posmatranje samoga sebe, ispitivanje svoje savesti, poniranje u vlastitu psihu.
autopilot *grč.-fr.* automatski uređaj u avionu koji omogućuje automatsko upravljanje letilicom, tj. reguliše ravnomeran let bez uticaja pilota.
autoplastika *grč.* hirurška operacija radi otklanjanja nekog nedostatka tela uz

presadivanje tkiva samog bolesnika s jednog mesta na drugo.

autoportret *grč.-fr.* slika, crtež ili skulptura kad umetnik izradi sam sebe.

autopsija *grč.* 1. lično posmatranje vlastitim očima; 2. *medic.* pregled bolesnika i određivanje dijagnoze na osnovu simptoma, bez ispitivanja; 3. *medic.* pregled i seciranje leša radi utvrđivanja uzroka smrti.

auto-put *grč.* v. *auto-strada*.

autor *lat.* pisac, stvaralac, tvorac umetničkog ili naučnog dela, pronalazač, izumitelj; **autorsko pravo:** isključivo pravo književnika, umetnika, naučnika, pronalazača, izumitelja da mogu moralno i ekonomski iskorišćavati svoje duhovne tvorevine, naročito u vezi objavljivanja, prevodenja ili umnožavanja njihovih dela; skup pravnih propisa koji regulišu prava stvaralaca.

autoradiokasetofon *grč.-lat.* radio sa uređajem za radio-kasete ugrađen u automobilu.

autorizacija *fr.* ovlašćenje, odobrenje autora, odnosno nosioca njegovih autorskih prava da se neko književno delo ili drugo delo, spis i slično može objaviti kao da ga je sam priredio (ovo se čini na osnovu uvida u pripremljeni tekst za objavljivanje).

autorizovati i autorizirati *fr.* 1. ovlastiti, dati ovlašćenje, dopustiti; 2. odobriti širenje svog dela, odnosno korišćenje svojih autorskih prava.

autoritaran *lat.* 1. zasnovan na slepom, podaničkom potčinjavanju vlastima; 2. v. *autoritativan*.

autoritarizam *lat.* oblik državne vlasti koncentrisane u rukama grupe ljudi ili, još češće, u rukama jedne ličnosti koja zavodi okrutnu diktaturu; autoritarizam su imale sve apsolutne monarhije, a najbrutalnije se ispoljava u fašističkim režimima Nemačke, Italije, Španije i Portugalijske; autoritarna ideologija odbacuje demokratiju i negira ulogu pojedinca, čoveka, građanina, a sudbina društva prepušta se jednom čoveku „vođi“ nacije, mističnoj ličnosti kojoj birokratska mašina neguje kult ličnosti, kult sile, kult nepogrešivosti (autoritarizam se snaž-

no ispoljio i za vreme okrutne vladavine J.V. Staljina u SSSR-u).

autoritarnost *lat.* 1. metoda kontrolisanja drugih po kojoj jedno lice postavlja zadatke, propisuje postupke i ocenjuje rezultate, ne dopuštajući drugima da učestvuju u procesu odluke; 2. verovanje u princip autoriteta u socijalnim odnosima; 3. verovanje u autoritet kao izvor istine; 4. personalna (lična) tendencija da se žudi ili zahteva poslušnost i subordinacija, tj. potčinjavanje, pokornost.

autoritativan *lat.* 1. stav koji traži pokoravanje bez ikakve kritike ili bilo kakvog otpora podređenih, potčinjenih; 2. odlučan, uporan, nadležan, merodavan da presuđuje, strogo služben, zvaničan.

autoritativnost *lat.* ponašanje na dogmatski, imperativan, tiranski način.

autoritet *lat.* 1. stvoreni ugled i na ugledu osnovana vrednost, dostojanstvo i snaga uticaja u odlučivanju i presuđivanju u spornim stvarima; 2. istaknuti stručnjak, naučni radnik, kvalifikovana osoba za određeno područje čijem se mišljenju ili sudu svi priklanjaju i bez pogovora pokoravaju; 3. čin, delo, princip, institucija, zakon, misao, itd. koji imaju snagu uticaja na osnovu poštovanja zbog vrednosti, uverljivosti, duhovne snage.

auto-stop *grč.-eng.* zaustavljanje automobila na putu i molba pešaka (obično turista) da ga vozač poveže besplatno.

autostoper i autostopist(a) *grč.-eng.* putnik koji, dižući palac desne ruke uvis, moli vozače automobila da ga povežu besplatno.

autoštopirati *grč.-eng.* putovati auto-stopom.

autoskop *grč.* sprava za lekarski pregled grla bez ogledala.

autoskopska *grč.* 1. pregled grla autoskopom; 2. halucinacija u kojoj čovek vidi samoga sebe pred sobom ili vidi svoje unutrašnje organe.

autostopist(a) *grč.* v. *autostoper*.

auto-strada *grč.-ital.* moderan drum za motorna vozila sa više traka (obično po tri ili četiri u jednom smeru a toliko u drugom).

autosugestija *grč.-lat.* 1. sugestivno uticanje na samoga sebe; samoubedičavanje; 2. sadržaji svesti koji se pojavljuju putem autohipnoze.

autoteizam *grč.* obožavanje samoga sebe, smatranje sebe samoga bogom.

autoterapija *grč.* lečenje samoga sebe prirodnim sredstvima.

autotip *grč.* dobijeni otisak, kopija, faksimil putem autotipije.

autotipija *grč.* umnožavanje slike urezivanjem u cink ili drvo, tj. postupak izrade klišeja na osnovu slike, kliširanja; kliše služi za umnožavanje slike kod štampanja.

autotrofija *grč.* sposobnost nekih organizama da se hrane neorganskim jedinjenjima (npr. zelene biljke).

autofobija *grč.* 1. bolestan strah od samoće; 2. strah od samoga sebe.

autohipnoza *grč.* uspavlivanje samoga sebe, dovođenje samoga sebe u hipnotičko stanje; v. *hipnoza*.

autohton *grč.* 1. samonikao, samorodan; 2. urođen, starosedelački; koji odavna živi u nekom kraju, prastanovnik, starosedelac.

autohtonija *grč.* 1. urođeništvo, starosedelaštvo; 2. samoniklost, samobitnost.

autocenzura *grč.* samocenzura umetnika, svesno ograničavanje svoje slobode stvaralaštva zbog moguće službene kontrole.

autput *grč.* 1. ono što, ili količina onoga što čovek ili mašina proizvodi za određenu dužinu vremena; 2. signal koji odašilje neki izvor (npr. izlazni rezultat kod kompjutera), za razliku od *imputa* (označava ulazne podatke).

autsajder *eng.* 1. takmičar koji ima male izgledne na pobjedu, koji se ne ubraja u favorite; 2. *prenosno*: onaj koji stoji po strani, neangažovan.

afek(a)t *lat.* strast, uzbuđenje, razjarenost; napeto stanje psihe čoveka koje, u kriznim situacijama, kratko traje i paraliziše svest.

afektacija *lat.* izveštačeno ponašanje, prenemaganje, neprirodnost, uslijenost, pretvaranje.

afektivan *lat.* uzbuđljiv, osećajan, osetljiv, razdražljiv.

afektivnost *lat.* stanje raspoloženja, osećajnost, način na koji osećanja prate psihička zbivanja u čoveka.

afektirati *lat.* prenemagati se, ponašati neprirodno, izveštačeno.

afektuozan *lat.-fr.* ljubazan, srdačan, veoma naklon, nežan, odan.

afekcija *lat.* 1. uzbuđenje, uzbuđenost; 2. naklonost, sklonost; 3. oboljenje koje je zahvatilo celo telo ili njegov deo.

afel(ijum) *grč.* najveća udaljenost planeta ili kometa od Sunca.

afera *fr.* neugodan događaj, spor, sukob; lopovluk, pljačka, prljavi poslovi, skandal; slučaj koji uzbuđuje javnost.

aferaš *fr.* lice koje čini afere, koje je umešano u neku aferu.

afirim *tur.* bravo, živ bio!

afefobija *grč.* neosnovan, bolestan strah od dodira drugih lica.

afidavit *lat.* pismeni iskaz pred sudom pod zakletvom o tovaru broda.

afiks *lat.* zajedničko ime za prefiks i sufiks.

afilantropija *lat.* 1. pomanjkanje ljubavi i pažnje prema porodici; 2. nedostatak razumevanja za ljude; mržnja prema ljudima.

afilijacija *lat.* 1. sporedna firma, pripojena glavnoj firmi; 2. poslovnica, filijala, osnovna organizacija udruženog rada, predstavništvo; 3. prijem u neku organizaciju ili društvo.

afilirati *lat.* pripojiti manju firmu većoj kao filijalu, podružnicu.

afinitet *lat.* 1. sila kojom se spajaju hemijski elementi; 2. srodnost, sličnost, bliskost, međusobna privlačnost.

afion *tur.* 1. sirovi opijum; 2. sok iz makovih semenki; služi u medicini za spravljanje raznih preparata.

afirmativa *lat.* potvrdno mišljenje o nečemu; potvrda, potvrđivanje.

afirmativan *lat.* potvrđan; odlučan; pokazan, potvrđen; *suprotno*: **negativan**.

afirmacija *lat.* 1. potvrda, potkrepljenje, tvrdnja; 2. postizanje nekog uspeha u radu, nauci, u politici; 3. uzdizanje iznad prosečnosti.

afirmisati i afirmirati *lat.* potvrditi uspeh, steći priznanje za rad, za angažovanje; biti uvažan.

afiš(a) *fr.* objava, oglas, plakat.

afiširati *fr.* oglasiti, objaviti, plakatirati.

afobija *grč.* neosećanje prirodnog straha kod izvesnih osoba.

afonija *grč.* bezglasnost, promuklost, gubljenje glasa usled oboljenja mišića i živaca koji pokreću glasne žice.

afoničan *grč.* bezglaslan, promukao.

aforizam *grč.* kratka, jezgrovita, mudra, poučna misao, iskazana duhovito.

aforist(a) *grč.* pisac, sastavljač aforizama.

aforistika *grč.* pisanje aforizama kao književna vrsta.

Afrikander — belac rođen u Južnoj Africi; u užem smislu: Bur.

afrikanist(a) — naučnik koji se bavi proučavanjem afričkih jezika, kultura i književnosti.

afrikanistika — nauka o afričkoj književnosti i jezicima, o afričkim kulturama.

afrikat(a) *lat.* suglasnik koji je složen iz dva suglasnika (npr. d + ž).

afrodizijak *grč.* preterano razvijen spolni nagon; pomama, pohota.

afrodizijak *grč.* sredstvo za jačanje i izazivanje spolnog nagona, često štetno po zdravlje.

Afrodita *grč.* 1. starogrčka boginja lepote i ljubavi (kod Rimljana: Venera); 2. *prenosno*: ljubavno uživanje; obluba; parenje; ljupkost.

ahat *grč.* vrsta dragog kamena.

Aheron *grč.* 1. reka žalosti u podzemnom svetu (prema mitologiji); 2. podzemni, donji svet.

Ahilova peta *grč.* 1. jedino ranjivo mesto najvećeg starogrčkog junaka Ahila, koji se osobito istakao u trojanskom ratu; prema mitologiji mogao je biti ranjen samo u petu; 2. *prenosno*: slabost, slaba strana jednog čoveka, ranjivo mesto.

ahromatizam *grč.* 1. bezbojnost, bledilo; 2. nedostatak spektralnog bojenja slike u optičkim staklima.

ahromatičan *grč.* 1. bezbojan; 2. kod sočiva: bez hromatske aberacije.

ahromatopsija *grč.* nesposobnost razlikovanja boja, odnosno potpuno slepilo za boje, praćeno smanjenom oštrinom vida.

ahronija *fr.* isključenje vremenskog činioca iz jezičkog ispitivanja.

ahroničan *grč.* nesavremen, neblagovremen; koji se uvek dešava u nevreme.

acedija *grč.* duhovno mrtvilo, tromost, ravnodušnost prema životu.

acera *lat.* kutija s tamjanom, kadionica.
acetati *lat.* soli sircetne kiseline.

acetilen *lat.* gas koji služi za osvetljenje,
 a kod gorenja razvija visoku tempera-
 turu.

aceton *lat.* bezbojna tečnost koja se
 dobija suvom destilacijom drveta.

adžamija *tur.* 1. neiskusan, nevešt, mlad
 čovek (u narodnoj poeziji: dete, nei-
 skusno, nerazumno, naivno, dete lu-
 do); 2. i u značenju: neiskusan, mlad
 konj.

adžija *tur.* v. *hadžija*.

ašik *tur.* ljubav; zaljubljen čovek; lju-
 bavnik, dragan, momak koji ašikuje.

ašiklija *tur.* osoba koja je zaljubljena,
 koja vodi ljubav (dragan ili draga).

ašikovanje i **ašikluk** *tur.* udvaranje, mi-
 lovanje; ljubav momka i devojke.

ašikovati *tur.* voditi ljubav; voleti se,
 milovati se; udvarati se; maziti se.

ašluk *tur.* novac za svakodnevni trošak,
 džeparac.

aščija *tur.* kuvar u restoranu; vlasnik
 gostionice.

aščiluk *tur.* kuvarska, kulinarska vešti-
 na u spremanju raznih jela i pića.

aščinica *tur.* restoran, kafana, javna
 kuhinja, gostionica.

B

Baas *ar.* skraćenica naziva za socijalističke partije Sirije i Iraka.

Babilon *hebr. v. Vavilon.*

babu *tur.* 1. otac, poočim, ded, svekar, tast; 2. stariji muškarac uopšte.

babovina *tur.* očevina, imanje od oca nasleđeno; *isto i* **babaluk**;

habuvizam *fr.* nauka i ideje francuskog utopijskog socijaliste Fransoa Babefa (18. vek); borio se za socijalnu jednakost metodom revolucionarnih prevrata i zavera (podigao ustanak, 1796, pod nazivom „zavera jednakih“, ali ubrzo je bio savladan i s drugovima pogubljen).

bagav i **bangav** *tur.* hrom, ćopav, sakat.

bagaza *fr.* 1. prtljag za put, stvari; 2. *prenosno*: ološ, fukara, bagra.

bagatela *fr.* 1. jevtina stvar, niska cena; 2. sitnica, malenkost, nevažna stvar; 3. kratak muzički komad lakšeg sadržaja.

bagatelan *fr.* jevtin, nevažan, tričav, male vrednosti.

bagatelisati i **bagatelizirati** *fr.* omalovažavati, potcenjivati, prezirati, gledati s visoka na nekoga, nipodaštavati.

bagas *lat.* stara mera za zapremninu, različita od mesta do mesta.

bager *hol.* postrojenje za vađenje peska i šljunka sa dna mora, reka, jezera, kanala; služi za čišćenje voda od mulja i načosa, za kopanje zemlje i drugih materija, za skidanje jalovine i vađenje uglja.

bagerist(a) *hol.* radnik koji rukuje bagerima i buldožerima.

bagerovati *hol.* čistiti vode bagerom od raznih nanosa; kopati zemlju, ugalj i dr.

bagra *tur.* 1. fukara, banda; 2. soj, vrsta, pasmina; 3. vrsta morske ribe.

badava *tur.* 1. besplatno ili vrlo jeftino; 2. beskorisno, neopravdano, uzaludno.

badavadžija *tur.* gotovan, lenčina, besposličar, danguba.

badavadžisati i **badavadžiti** *tur.* 1. živeti muktaški, od tuđeg rada; 2. lenstvovati, besposličiti, dangubiti, tračiti uzaludno vreme.

badanj *mađ.* bure, bačva, kaca.

badem *tur.* nisko drvo koštičava ploda koje se gaji u toplim krajevima; služi za kolače, a ima primenu i u medicini.

bademantil *nem.* ogrtač za ogrtanje posle kupanja.

badminton *eng. v. bedminton.*

baždar *tur.* 1. naplaćivač carine, carinik; 2. kontrolor mera; 3. merač na vagi, kantardžija.

baždarenje *tur.* 1. službeno ispitivanje ispravnosti mera i utega; 2. određivanje nosivosti broda.

baždarina *tur.* 1. taksa za proveravanje mera koju naplaćuje baždar; 2. carina; skelerina; mostarina; 3. taksa za merenje na opštinskoj vagi.

baždari *tur.* službeno ispitivati i utvrđivati ispravnost mera i utega; 2. određivati nosivost broda.

baždarnica *tur.* ustanova koja obavlja poslove baždarenja.

baza *grč.* 1. osnova, temelj, podloga, osnovica; 2. tačka uporišta, središte, centar, polazno mesto za vojna dejstva; 3. skladišta, naoružanje, radionice, prevozna sredstva i drugo za opskrbu vojske i stanovništva ili za ekspedicije; 4. oblast koja služi za snabdevanje namirnicama i sirovinama; 5. materija lužasta ukusa koja s kiselinama stvara soli; 6. *mat.* osnova pri stepenovanju.

bazalt *lat.* vrsta vrlo tvrde stene vulkanskog porekla (tvrđa od granita); tvori dno dubokog mora; služi kao dobar građevinski materijal, naročito za gradnju puteva.

bazar *pers.* 1. velika trgovinska kuća u kojoj se prodaju razne stvari za kućne potrebe; 2. pokrivena istočnjačka tržnica, pijaca; 3. orijentalni robni sajam, pazar; 4. modni list, magazin.

bazati *tur.* besposlen tumarati, lutati bez cilja.

Bazedovljeva bolest — oboljenje štitne žlezde čije su posledice: buljavost očiju, drhtanje prstiju, preznijavanje, naglo mršavljenje, malaksalost, nervoza i dr. (naziv po nemačkom lekaru K. Bazedovu, koji je prvi utvrdio ovu bolest).

bazen *fr. v. basen.*

bazilika *grč.* 1. tip prvih hrišćanskih crkava; 2. saborna, glavna crkva; 3. antički i srednjovekovni tip građevine sa dva reda stubova; 4. u starom Rimu: zgrada za trgovačke i sudske poslove.

Bazilike *grč.* zakonik cara Basilijusa Velikog za područje grčkog carstva, objavljen 887. godine.

bazirati *grč.* 1. osnivati se, počivati na nečemu; temeljiti se na nečemu; 2. skloniti se, sklanjati u bazu.

bazuka *eng.* 1. ručni protivtenkovski bacač granata na raketni pogon; 2. puška za podvodni ribolov.

bajagi *tur.* tobože.

bajadere *port.* 1. indijske obredne ili profesionalne plesačice i pevačice (katakda i javne žene); 2. u 18. i 19. veku glavno lice u baletima.

bajat *tur.* star, pokvaren od dugog stajanja; ustajao, nesvež, užežen.

bajati *tur.* vraćati (u svrhu lečenja), opsenariti, varati, obmanjivati.

bajzuka *ital.* 1. cirkuski lakrdijaš, harlekin, klov; 2. smešan, komičan čovek; 3. smešna dečja igračka (predstavlja smešna čoveka), pajac.

baj-baj *eng.* familijaran pozdrav pri rastanku (oponašanje dečjeg pozdrava).

bajbok i **bajbokana** *nem.* zatvor, tamnica, mesto izdržavanja kazne zatvora.

bajdara *rus.* mali sibirski čamac s kosturom od riblje kosti.

bajka — kraća poetska priča, ispunjena fantastičnim zbivanjima i natprirodnim bićima.

Bajkonur *rus.* raketodrom u Kazahstanu (SSSR); mesto odakle se lansiraju velike sovjetske rakete u vasionu koje nose veštačke satelite i kosmičke brodove s ljudskom posadom.

bajonet i **bajunet** *fr.* dug nož sa dva reza koji se stavlja na vojničku pušku.

bajrak *tur.* v. *barjak*.

bajraktar *tur.* zastavnik, onaj koji nosi bajrak, v. *barjaktar*.

Bajram *tur.* Barjam.

bajpas *lat.* presađivanje (kalemljenje) parčeta vene istog čoveka na deo njegove aorte da bi se sa nje uklonio oštećeni, odnosno suženi deo, tj. da bi se taj deo oštećene aorte zamenio parčetom prohodne vene (presađivanje se popularno zove „most života“).

bajronizam — pesimističko shvatanje života (da zlu nema leka), nazvano po engleskom pesniku Bajronu (1788—1824).

bajt *eng.* jedinica memorije digitalnog računara (sastoji se od osam bitova).

bajc *nem.* 1. kiseljenje, salamura, močenje; 2. razne kiseline za čišćenje metala; 3. specijalni sok za konzerviranje mesa ili divljači.

bajcati i **bajcovati** *nem.* kiseliti, namakati (kožu, drvo i dr.) radi smešavanja i stavljanja boje, bojadisanja, farbanja.

bakalar *ital.* vrsta ribe iz severnih mora koja kod nas dolazi sušena.

bakalaureat *lat.* 1. nekada najniži akademski stepen (sada samo u Engleskoj); 2. velika matura, ispit zrelosti u nekim zemljama.

bakalin *tur.* trgovac na malo, pretežno životnim namirnicama.

bakalnica *tur.* trgovina na malo, pretežno kućnim namirnicama.

bakaluk *tur.* razna roba u trgovini na malo, kućne potrepštine.

bakandže *mađ.* vrsta teških, pretežno vojničkih cipela.

bakar *tur.* hemijski elemenat, metal koji ima široku primenu.

bakelit — tvrda netopljiva veštačka smola (služi za izradu dugmadi, česljeva, izolatora, kutija za telefone, radio-aparate i sl.).

Bakingemska palata *eng.* kraljevski dvor u Londonu.

baklava *tur.* vrsta slatke pite sa orasima, prelivena medom i šećerom.

baklaža *fr.* taksa koju plaćaju brodovi za pristajanje u luku.

baklja *nem.* upaljena buktinja ili luč koja se nosi na svečanostima noću.

bakljada *nem.* svečana noćna povorka sa bakljama i muzikom.

bakrač *tur.* kotao, osobito bakreni; posuda uopšte.

bakračlija *tur.* stremen, uzengija (prvobitno od bakra), deo na kome jahač drži nogu dok jaše konja.

baksuz *tur.* čovek koji nema sreće ili donosi drugome nesreću; nesreća.

baksuzan *tur.* nesrećan, koji donosi nesreću.

baksuzluk *tur.* stanje u kojem je neko baksuz.

baksuznik *tur.* čovek koji drugome donosi nesreću.

bakterijemija *grč.* prodiranje bakterija u krvotok, trovanje, sepsa.

bakterije *grč.* najmanji jednoćelijski živi organizmi, golim okom nevidljivi; izazivaju zarazne bolesti (tifus, tuberkulozu, kugu, koleru i dr.).

bakterioze *grč.* biljne bolesti koje nastaju usled prodiranja bakterija u biljke (od njih biljke trunu, lišće i plodovi dobijaju pege ili uvenu cela stabla).

bakterioliza *grč.* raspadanje bakterija pod dejstvom izvesnih fermenta.

bakteriolizini *grč.* sastojci imunog seruma koji imaju moć da rastvaranjem ubijaju bakterije.

bakteriolog *grč.* stručnjak u bakteriologiji.

bakteriologija *grč.* nauka o bakterijama (osnivači: Luj Paster i Robert Koh).

bakteriološki rat *grč.* rat koji bi vodili bakteriolozi širenjem bakterija koje bi ubijale ljude.

bakteriostatici *grč.* sredstva koja zaustavljaju razvitak bakterija (antibiotici, sulfonamidi i dr.).

bakterioterapija *grč.* lečenje obolelih pomoću nekih vrsta bakterija.

bakteriofazi *grč.* klicožderi, najsitniji mikroorganizmi, slični virusima, koji rastvaraju i uništavaju bakterije.

baktericidi *grč.* klicomori, uništaci raznih klica, sredstva za uništavanje bakterija.

bakšiš *tur.* 1. dar, poklon; 2. nagrada za učinjenu uslugu; 3. mito, potkupnina.

bal *fr.* zabava sa plesom; svečana, otmena zabava sa svećanim ruhom.

bala *fr.* 1. denjak, svežanj; 2. mera za količinu sukna, sena, papira, pamuka i dr.

balaban *tur.* 1. krupan, nezgrapen čovek; 2. krupan petao.

balada *fr.* 1. lirsko-epika pesma sumornog sadržaja; 2. muzička kompozicija u duhu balade; 3. srednjovekovni društveni ples uz pratnju viole i oboe.

balalajka *rus.* ruska narodna tambura sa tri ili više žica.

balans *fr.* 1. ravnoteža; 2. kolebanje, neodlučnost; **balans privrede:** uspostavljanje planskih proporcija u razvitku pojedinih grana i zaposlenosti; uspostavljanje ravnoteže između proizvodnje, raspodele i potrošnje.

balanse *fr.* u baletu i plesu: igračevo nihanje s noge na nogu.

balansiranje *fr.* 1. kolebanje, ravnoteža; 2. muz. drhtanje, treperenje, ljuľanje.

balansirati *fr.* 1. održavati ravnotežu; 2. kolebati se; 3. uspostaviti ravnotežu između primanja i izdataka; 4. izjednačiti dugovanja i potraživanja; 5. vešto se snalaziti u pojedinim nezgodnim situacijama.

balast *kelt.* 1. nepotreban, suvišan teret, breme koje smeta; 2. vreća peska, kamena i dr. materijala za održavanje ravnoteže broda ili aviona.

bal-boj *eng.* dečko koji, kod igre tenisa, kupi lopte i donosi ih igračima.

balvan *tur.* 1. gređa, trupac, brvno; 2. *prenosno:* glupak, tikvan, prosto čeljade.

baldahin *ital.* 1. svećani pokrov nad nosiljkom, krevetom ili oltarom od skupocene tkanine; 2. „nebo“ koje se nosi u crkvenim procesijama.

haldisao *tur.* iznemogao, iscrpljen, one-moćao; klonuo od napora ili bolesti.

baldisati *tur.* iznemoci, klonuti, onesvestiti se od iscrpljenosti, bolesti.

balerina *ital.* plesačica u baletu; umetnica u baletnom plesanju.

balet *fr.* umetnički ples uz muziku koji simbolički prikazuje različita osećanja i strasti.

baletan *fr.* plesač u baletu; umetnik u baletskom plesu.

balet-majstor *fr.* 1. režiser baleta, koreograf; 2. prvi igrač u baletu.

balzam i **balsam** *grč.* 1. melem, mešavina eteričnih ulja i smola, lekovita mast za ublažavanje bolova i lečenje rana; 2. *prenosno:* uteha, olakšanje.

balzamovati i **balzamirati** *grč.* 1. posebnim postupkom napraviti zaštitu leša od truljenja unošenjem materija koje suzbijaju truljenje; 2. namirisati balzamskim mirisima.

balija *tur.* 1. ranije pogrdan naziv za Turčina; 2. kasnije: lenjivac uopšte, protuva.

Bali Kombetar *alb.* Nacionalni front (albanska nacionalistička organizacija, koja je u II svetskom ratu pomagala u borbi okupatore protiv NOP).

balist(a) *alb.* pripadnik albanske nacionalističke organizacije Bali Kombetar u toku II svetskog rata koja se borila na strani okupatora.

balista *lat.* starorimska ratna sprava za bombardovanje kamenjem, bacač, bacalo.

balistika *grč.* 1. nauka o kretanju projektila u cevi oruđa (unutrašnja balistika) i nakon njegovog izlaska iz oruđa (spoljna balistika); 2. nauka o gađanju iz vatrenih oruđa.

balističar *grč.* naučnik koji se bavi balistikom.

balistička raketa *grč.-eng.* raketa koja, nakon utroška goriva, leti do cilja bez ikakvog vođenja.

balistogram *grč.* u sudskoj medicini: snimak napravljen pomoću balistoskopa, koji služi kao identifikacija između pojedinih oruđa (puške, revolvera) i ispaljenog zrna.

balistoskop *grč.* u sudskoj medicini: aparat kojim se utvrđuje iz kojeg je vatrene oruđa ispaljen metak (u slučajevima gde je u pitanju više oruđa istog modela i istog kalibra).

balistofobija *grč.* bolestan strah od metaka, granate i sl. kojih često i nema u neposrednoj blizini.

Balkanijada *tur.* takmičenja u sportskim disciplinama predstavnika balkanskih naroda (održavaju se od 1929. godine).

balkanistika i **balkanologija** *tur.-grč.* nauka koja se bavi proučavanjem balkanskih naroda, naročito zajedničkih pojava u jeziku, književnosti, folkloru, istoriji, mentalitetu.

balneografija *lat.* opis lekovitih voda i kupališta.

balneologija *lat.* nauka o lekovitoj primeni mineralnih voda, blata i morskih kupki.

balneoterapija *lat.* lečenje kupanjem u mineralnim vodama i oblaganjem mineralnim blatima.

balneum *lat.* banja, kupatilo.

balon *fr.* okruglo šuplje telo od različite materije koje se, napunjeno gasom lakšim od vazduha, diže uvis; **probni balon**: informacija koja ima za cilj da ispita javno mišljenje.

balota *fr.* kuglica za glasanje, glasačka kuglica.

balotaža *fr.* glasanje kuglicama (balotama); tajno glasanje, tajni izbor.

balotirati *fr.* glasati kuglicama „za“ ili „protiv“; tajno glasati.

balsam *grč. v. balzam.*

balsamovati i **balsamirati** *grč. v. balzamovati* i **balzamirati**.

Balti — zajedničko ime za Estonce, Letonce, Litvance i stare Pruse.

Baltik — 1. skraćeni naziv za Baltičko more; 2. područje koje nastanjuju Balti.

baluster i **balustar** *grč.* vrsta potpornog stubića, elemenat balustrade.

balustrada *fr.* ograda, naslon na balkonima ili stepeništima i sl.

balčak *tur.* drška od sablje ili mača.

bambadava *tur.* 1. sasvim badava, sasvim besplatno; 2. sasvim uzalud.

bambus *eng.* vrsta trske, često visoka i do 20 metara; raste u Indiji.

banak *ital.* 1. teza u radnji, kafani; klupa; 2. ozidano uzvišenje za sedenje.

banalan *fr.* opšti, običan, svakodnevn, neznatan, otrcan, prost, neukusan.

banalizovati i **banalizirati** *fr.* učiniti nešto banalnim, prostim, neukusnim, običnim, otrcanim.

banalnost i **banalitet** *fr.* ono što je banalno, prosto, otrcano, bez duha, obično, dosadno.

bangav *tur. v. bagav.*

banda *ital.* 1. razbojnička, organizovana lopovska družina; 2. ološ, fukara, rulja; 3. muzički: grupa svirača, muzikanata, naročito vojna muzika; 4. strana, kraj, bok.

bandaža *fr.* 1. zavoj previjanje veće rane, prelom kosti i sl.; 2. zavoj oko glave sportiste; 3. utega, ojačanje kod boksera i mačevalaca; 4. okov na točku; 5. veza, spojnica.

bandažovati i **bandažirati** *fr.* stavljati bandaže, omotati ranu zavojem.

bandera *ital.* 1. zastava, barjak, steg; 2. stub za vešanje zastave ili za telefonske žice i sl.

banderilja *sp.* koplje sa zastavicom koje se upotrebljava u borbi s bikovima.

banderiljero *sp.* borac s bikovima, naozuhan banderiljom.

banderola *fr.* 1. traka papira sa carinskim ili poreskim žigom; 2. nalepnica na robu kao dokaz da je taksa plaćena; 3. zastava na koplju ili katarci broda; 4. omotač na cigaret-papiru; 5. traka s parolom na knjizi ili časopisu.

bandist(a) *ital.* 1. muzičar, muzikant, svirač; 2. pripadnik bande.

bandit *ital.* 1. drumski razbojnik; 2. lopov; 3. plaćeni ubica; 4. nevaljalac, propalica.

banditizam *fr.* organizovano razbojništvo, hajdukovanje, nevaljalstvo.

bandola *ital.* muzički instrumenat sličan mandolini.

bandura *rus.* ukrajinski i poljski muzički instrumenat nalik na mandolinu.

bank *eng.* 1. zaravnjena površina ispod mora na dubini od 200 metara; 2. bogato ribolovno područje; 3. novac koji su svi igrači položili kao ulog.

banka *ital.* ustanova za novčane i kreditne poslove (prima novac na štednju; daje zajmove uz zaračunavanje kamata).

bankar *fr.* 1. vlasnik ili suvlasnik banke; 2. onaj koji se bavi trgovačkim i kreditnim poslovima; 3. igrač koji pri kartanju ili kockanju „drži banku“.

banket *fr.* svečani obed neke ili nečemu u čast uz prigodne govore.

bankina *ital.* 1. klupa; 2. nasip; 3. peron; 4. most, brvno; 5. pešačka staza uz put.

banknota *lat.* 1. papirna novčanica; 2. doznaka banke umesto gotovog novca.

banko-konto *ital.* knjiga u kojoj trgovac beleži svoje poslove vezane za banke.

bankokrat *ital.-grč.* pristalica vladavine i društvenog uticaja bogatih ljudi i novčanih zavoda; 2. *prenosno*: bankar, bogataš, kapitalista.

bankokratijsa i **bankokracija** *ital.-grč.* vladavina velikih banaka, krupnog kapitala.

bankrot *ital.* 1. slom banke, obustava njenog plaćanja; 2. slom neke firme; 3. *prenosno*: propast uopšte, neuspeh, krah, debakl.

bankroter *ital.* 1. čovek koji je najavio i sproveo stečaj neke firme; 2. *prenosno*: čovek koji je materijalno i moralno propao.

bankrotirati *ital.* 1. najaviti i izvršiti stečaj firme, tj. likvidaciju; 2. doživeti ekonomsku i finansijsku propast; 3. *prenosno*: potpuno propasti uopšte.

bansek i **bonsek** *nem.* mašinska testera, pila u obliku beskrajne trake.

bantam *eng.* 1. bokser, rvač ili dizač tereta od 51 do 57 kg (bantam-kategorije); 2. patuljast a vrlo ratoboran petao.

baptizirati *grč.* 1. krstiti, pokrstiti, učiniti hrišćaninom; 2. nadenući ime.

baptizma *grč.* crkvena tajna krštenja; krštenje, krštavanje.

baptisterij(um) *grč.* deo crkve u kome se obavlja krštenje.

baptist(a) *grč.* član hrišćanske sekte koja odbacuje krštenje male dece, već traži da se krštavaju odrasli koji su svesni toga čina.

bar ⁻¹ *eng.* 1. noćni lokal s muzikom i atraktivnim umetničkim programom; 2. manji ugostiteljski objekat u kome se alkohola pića piju pretežno stojeći; 3. kućni bife, posebno uređen ili ugrađen u deo regala.

bar ⁻² *grč.* jedinica za merenje atmosferskog pritiska; *v. milibar.*

bar ⁻³ i **barem** *tur.* nešto najmanje, makar toliko, makar koliko.

baraba *hebr.* propalica, nevaljalac, mangup, lopov, nitkov, skitnica.

barabar *tur.* zajedno, uporedo, ukorak (pešačenje), jednako, ravno.

barabariti *tur.* 1. izjednačavati, uspoređivati, stavljati u isti red sa drugim; 2. održavati ravnotežu.

baraž(a) *fr.* 1. zapreka, brana, prepreka; 2. prepreka u vazduhu, stvorena od baražnih zaštitnih balona, koja ometa bombardovanje neprijateljskih aviona; **baražna vatra**: stalna, unakrsna puščana ili artiljerijska vatra koja tuče prostor kojim bi se mogao kretati neprijatelj; **baražni baloni**: baloni postavljeni oko nekog mesta kao zapreka (vezani užadima za zemlju u lancu onemogućavaju pristup neprijateljskih aviona).

baražirati *fr.* 1. zagradi, preprečiti, onemogućiti pristup, prelaz, prodor; 2. uspostaviti sistem balona u vazduhu ili neprekidno patroliranje aviona radi onemogućavanja dejstva neprijateljske avijacije; ratnim brodovima zaprečiti pristup obali ili lukama, itd.

baraka *fr.* kuća od dasaka za privremeno stanovanje (obično radnika), a služi i kao kantina, tj. kao prodavnica na pogodnim mestima.

baratati *ital.* 1. vešto poslovati; 2. razumeti se u nešto; 3. rukovati vešto nečim, spretno postupati.

barba *ital.* ujak, stric; u primorju kod nas obraćanje starijem čoveku: čika,

čiča (na brodu se tako naziva zapovednik broda).

barbar i **barbarin** *grč.* v. *varvar* i *varvarin*.

barbarizam *grč.* v. *varvarizam*.

barbarin *grč.* v. *varvar* i *varvarin*.

barbarski *grč.* v. *varvaski*.

barbarstvo *grč.* v. *varvarstvo*.

barbudos *šp.* popularan naziv kubanskih boraca koji su, na čelu sa Fidelom Kastrom, izveli revoluciju na Kubi i uspostavili socijalizam.

bard *eng.* 1. pesnik i pevač junačkih pesama kod starih Kelta; 2. *prenosno*: prvak, najugledniji predstavnik u književnosti ili umetnosti.

bardak *tur.* zemljani ili bakarni sud, krčag, vrč, kablčić, najčešće za rakiju.

baril i **baril** *eng.* mera za zapreminu tečnosti (oko 160 litara).

barelje *fr.* niski reljef s blagim ispupčenjem.

beret(a) *ital.* okrugla ili uglasta kapa bez štita; *isto* i *bere*.

barijera *fr.* 1. prepreka, pregrada, brana; 2. *prenosno*: smetnja, zapreka.

barij(um) *fr.* hemij. elemenat, metal; njegova jedinjenja imaju široku primenu u industriji i u medicini.

barikada *fr.* 1. pregrada, načinjena od raznih predmeta, koja služi kao zaklon pri uličnim borbama; 2. prepreka uopšte; 3. *prenosno*: građanski rat, ulična borba.

barikadirati *fr.* zaprečiti, pregraditi zauzeti busiju.

barirani *ček* *eng.* ček kojim se novac prenosi s računa na račun; v. *ček*.

barisfera *grč.* jezgro Zemlje; pretpostavlja se da je sastavljeno od gvožđa, nikla i drugih elemenata.

bariton *grč.* 1. duboki muški glas (između tenora i basa); 2. pevač toga glasa.

baritonist(a) *grč.* pevač koji peva bariton.

barjak i **bajrak** *tur.* zastava, steg.

barjaktar *tur.* v. *bajraktar*.

Barjam i **Bajram** *pers.* najveći muslimanski verski praznik; u godini su dva: ramazanski (posle posta ramazana) i hadžijski ili kurban (70 dana posle ramazanskog); prvi traje tri dana, a drugi četiri dana.

barka *ital.* lađa, lađica, čun, čamac, brodić, brodica.

barkarola *ital.* 1. lađarska, ribarska pesma; 2. muzička kompozicija u stilu vojničkih pesama.

barmen *eng.* 1. vlasnik ili poslovođa u baru; 2. kelner u baru.

barogram *grč.* kriva linija koju ispisuje barograf kod beleženja vazdušnog pritiska.

barograf *grč.* barometar koji automatski zapisuje promene vazdušnog pritiska.

barok *port.* umetnički stil u Evropi od kraja 16. do sredine 18. veka; osnovne odlike: jaki efekti svetla i senki, bogatstvo, kićenost, dekorativnost, patetičnost, bombastičnost (u pisanju).

barokomora *grč.* specijalna komora u kojoj se stvara veštački nizak barometarski pritisak, pogodan za treniranje kosmonauta.

barometar *grč.* sprava za merenje vazdušnog pritiska.

barometrija *grč.* merenje vazdušnog pritiska pomoću barometra.

baron i **barun** *lat.* plemićka titula po rangu niža od grofovске.

baronat i **baronija** *lat.* posed za koju je vezana baronska titula.

baronesa *ital.* baronova kći.

baronet *eng.* engleska plemićka titula, nasleđena po muškoj liniji.

baronija *lat.* v. *baronat*.

baroskop *grč.* stariji naziv barometra.

baroterapija *grč.* terapija baroaparati-ma pomoću kojih se menja atmosferski pritisak u laboratoriji.

barofon *grč.* čovek koji ima dubok ili grub glas.

barter *eng.* trampa, razmena dobara: roba za robu (barter-aranžmani u međunarodnoj trgovini).

Bartolomejska noć — 1. pokolj, koji su u toku noći, 24. avgusta 1572. godine (uoči dana sv. Bartolomeja) izvršili katolici u Parizu nad hugenotima po nalogu francuskog kralja i odobrenju katoličkog visokog sveštenstva; 2. *prenosno*: pokolj uopšte, genocid.

barun *lat.* v. *baron*.

barut *tur.* puščani prah, smesa kalijeva nitrata, sumpora i drvenog uglja; služi kao eksploziv za punjenje metaka i kod razbijanja tvrdih predmeta.

barutana *tur.* 1. radionica ili fabrika baruta; 2. zgrada u kojoj se čuva barut.

barutar i **barudžija** *tur.* radnik koji radi na proizvodnji baruta.

bas *ital.* 1. najdublji muški glas; 2. pevač koji peva taj glas; 3. muzički instrument koji daje niske tonove; 4. dugmad na levoj strani harmonike.

basamak *tur.* 1. stepenica na stepeništu; 2. prečaga na lestvicama.

basen i **bazen** *ir.* 1. udubljenje, objekat za kupanje; 2. oblast s koje se slivaju vode u reke, jezera, mora; 3. područje sa naslagama raznih ruda.

basist(a) *fr.* pevač koji peva bas ili svirač koji svira u bas.

Baski — veoma star narod, živi u Španiji.

basna — kratka priča u kojoj životinje predstavljaju ljude i njihove osobine.

basnoslovno — nešto ogromno, brojno veliko, gotovo nedostižno, kao u basni.

bastard *ital.* 1. vanbračno dete, kopile; 2. hibrid, melez, nastao ukrštanjem dvaju različitih životinjskih ili biljnih vrsta.

bastati *ital.* smeti, usuditi se, biti hrabar, odvažan, sposoban.

bastilja *fr.* 1. tvrđava; 2. Bastilja: pariska tamnica za političke krivce; razorena za vreme buržoaske revolucije, 14. jula 1789.

bastion *fr.* 1. kula tvrđava; istureni deo bedema na tvrđavi; 2. *prenosno*: dobro čuvano mesto, oslonac u odbrani nekog položaja.

bataliti *tur.* pokvariti, poremetiti, napustiti; okaniti se čega, odbaciti, ostaviti.

bataljon *lat.* deo vojnog puka, sastavljen od dve do četiri čete.

baterija *fr.* 1. artiljerijska jedinica od 4—8 topova; 2. spoj nekoliko galvan-skih elemenata ili akumulatora; 3. džepna električna lampa.

baterflaj *eng.* poseban stil u plivanju, tzv. leptir stil.

batiskaf *grč.* ronilački brod, opremljen za ispitivanje morskih dubina.

batist *fr.* vrsta finog lanenog ili pamučnog platna.

batisfera *grč.* 1. morska dubina; 2. aparat za merenje i ispitivanje morskih dubina; 3. morski omotač Zemlje.

batler *eng.* 1. glavni sluga; 2. pivničar, pekar.

batli i **batlija** *tur.* srećan čovek, koji donosi sreću; *suprotno*: **baksuz**.

batometar *grč.* sprava za merenja morskih dubina, dubinomer.

batoskop *grč.* aparat za merenje, posmatranje i proučavanje morskog dna.

batofobija *grč.* preteran, bolestan strah od visina i dubina.

bačuška *rus.* 1. otac (nežno oslovljavanje); 2. Rus; 3. pravoslavni pop.

bauk *nem.* strašilo za decu, za ptice i divljač.

bahanalije *lat.* 1. pijanke, terevenke; 2. svetkovine u čast boga Baha, boga vina i veselja; 3. kod starih Rimljana orgijske svečanosti.

bahat *tur.* osion, nasilnički nastrojen, drzak, bezobziran.

Bahus *lat.* 1. starogrčki bog vina; zvali su ga i Dionis; 2. *prenosno*: dobar vinopija, pijanica, bekrija.

bacil *lat.* mikroorganizam, bakterija; izazivač tifusa, tetanusa i drugih bolesti.

bacilofobija *grč.* bolestan strah od bacila i mikroba uopšte.

bačija *rum.* izgon stoke tokom leta na planinu; *isto* što i **katun**.

bačijar *rum.* stočar na bačiji, katunar.

bačijati *rum.* izgoniti stoku na bačiju, boraviti kod stoke na bačiji.

badža *tur.* otvor za izlaženje dima na krovu kuće, pa i sam dimnjak.

badža *tur.* 1. uvozna carina, taksa, dažbina; 2. siromašna žena; 3. stara služavka; 4. ružna, zapuštena žena; 5. sitan, krhljav muškarac.

badžak *tur.* 1. noga, bedro; 2. krak nekog postrojenja; 3. oderana koža s nogu životinje.

badžakli *tur.* nogat, krakat; čovek dugih nogu; čovek dobro građenih nogu.

badžanak *tur.* pašenog, pašenac (pašenozi su muževi dvaju sestara jedan drugome).

badžomet *tur.* dimničar, odžačar.

baš *tur.* 1. u složenicama: najstariji, glavni (npr. **baš-vezir**: najstari, glavni vezir); **bašarsija**: glavni trg; 2. prednji deo lađe, pramac.

baša *tur.* 1. poglavar, prvak, general; 2. naziv janičara u 19. veku; 3. paša.

bašibozluk *tur.* razuzdano, obesno ponašanje vojnika.

bašibozuk *tur.* 1. vojnik neredovne turske vojske; 2. uporni, okrutni pljačkaš.

baška *tur.* zasebno, odvojeno, napose, izdvojeno na stranu, po strani.

baškariti *tur.* lenstvovati, ponašati se komotno, opušteno, bezbrižno.

bašlik *tur.* 1. marama koja pokriva glavu, vrat i ramena; 2. nadgrobni kamen kod muslimana; 3. naslov knjige; 4. konjski ular.

bašluk *tur.* 1. muslim. nadgrobni spomenik; 2. oglav za konja; 3. kapa od kišne kabanice.

bašta *tur.* v. *bašča*

baštovan *tur.* povrtar, vrtlar, onaj koji se bavi gajenjem povrća.

bašča *tur.* vrt, gradina, bašta.

baš-čaršija *tur.* glavni trg u gradu, najveće pokriven.

baš-čauš *tur.* narednik, podoficir u turskoj vojsci.

beata virgo *lat.* blažena devica, tj. majka božja, Bogorodica.

beatizam *lat.* pravljenje svecem, tobožnja svetost, licemerstvo.

beatikum *lat.* poslednja pričest samrtnika (kod katolika).

beatifikacija *lat.* proglašavanje za sveca, uvrštenje u red posvećenih, blaženih od strane pape.

beatifikovati i **beatificirati** *lat.* posvetiti, proglasiti svecem, uvrstiti se u red svetitelja, svetaca.

bebi *eng.* beba, vrlo malo dete, detence.

bebi-bif *eng.* mlada govedina (junetina).

bebi-siter *eng.* lice koje čuva bebe.

bevanda *ital.* vino, najčešće crno, pomešano s vodom (u Dalmaciji).

beg *tur.* 1. plemić i veliki posednik u staroj Turskoj; 2. knez, upravnik jedne oblasti; 3. titula koja se obično stavlja uz lična imena, gospodin, gospodar.

begenisanje *tur.* biranje; dopadanje; izabiranje, izbor.

begenisati i **begenati** *tur.* 1. svidati se, poželeti, za voleti, milovati; dopadati; 2. odabrati, izabrati po svom ukusu; 3. odobriti, dati saglasnost; 4. diviti se, visoko ocenjivati nekoga.

begine *lat.* 1. vrsta katoličkih kaluđerica koje se više vekova posvećuju negova-

nju bolesnika; 2. *prenosno*: bogomoljke, one koje se prave sveticama.

begler *tur.* veleposednik zemlje za vreme stare Turske.

beglerbeg *tur.* 1. vrhovni zapovednik, upravitelj velike oblasti u staroj Turskoj; 2. titula paše sa tri tuga.

beglerbegat i **beglerbegluk** *tur.* 1. područje, oblast, pokrajina kojom je upravljao beglerbeg u staroj Turskoj; 2. čast i dostojanstvo koje je imao beglerbeg.

begluk *tur.* 1. državno dobro, državna blagajna, erar; 2. begovo imanje u Bosni za vreme Turaka na kome nije bilo kmetskih odnosa (beg je davao zemlju u zakup seljacima a delimično ju je i sam obrađivao); 3. područje kojim je upravljao beg; 4. kuća u kojoj je živio beg; 5. besplatan rad raje na begovom imanju; 6. kneževina, država; 7. stočni trg.

beglučiti *tur.* 1. raditi, služiti na begovom imanju; 2. rasipnički trošiti.

begovati *tur.* biti beg, upravljati, vladati kao beg.

begovina *tur.* 1. imanje begovo; 2. područje pod upravom jednog bega.

begoglija *tur.* begov sin.

begonija *fr.* ukrasna biljka velikih mirisnih cvetova (ima oko 400 vrsta).

begum *tur.* 1. udovica — carica, udovica velikog gospodina; 2. titula jedne indijske kneginje.

bedak *tur.* luda, budala, glupak, ograničen čovek.

bedast *nem.* glup, tup, budalast čovek.

bedevija *tur.* 1. kobila dobre arapske pasmine; 2. ogroman, tovarni konj.

bedeker *nem.* knjiga sa kratkim opisom nekog grada, kraja, zemlje ili područja, namenjena, kao vodič, turistima i drugim posetiocima.

bedem *tur.* 1. visoki zaštitni zid oko tvrđave; 2. zemljani nasip; 3. *prenosno*: jaka zaštita radi odbrane od upada neprijatelja.

bediner *nem.* sluga, poslužitelj u bogatim kućama.

bedinerka i **bedinerica** *nem.* kućna pomoćnica za određene i povremene poslove koja se plaća na sat ili po dnevnom radu.

bedminton *eng.* igra slična tenisu; igra se reketima i lopticama koje imaju usađena pera na jednoj strani.

beduini *ar.* stanovnici pustinjskih predela, pretežno pripadnici arapskih nomadskih plemena koja žive u pustinjama Arabije i Severne Afrike.

Be-dur *ital. muz.* tvrdo zvučanje sa osnovnim tonom *b*; *suprotno*: **Be-mol**.

bež *fr.* 1. bledosmeđa prirodna boja; 2. platno prirodne boje peska.

bezbeli *tur.* dabome, dakako, svakako, zaista, naravno.

bezistan *tur.* 1. trg, tržište; 2. pokriveni deo gradske čaršije gde se prodaje raznovrsna roba, naročito u istočnim zemljama.

bejbol *eng.* vrsta američke i japanske igre loptom i štapom; u dva tima igra po devet igrača; lopta za tu igru.

bejzik *eng.* jedan od savremenih programskih jezika za elektronski računar (kompjuter).

bek *eng.* igrač iz uže odbrane fudbalskog tima (svaki tim ima po dva beka, levog i desnog).

bekgraund *eng.* 1. pozadina, podloga; 2. u džez muzici: ansambl duvača sa udaraljkama koji prati svirku solista; 3. u radio-dramama zvučna kulisa, tj. ozvučenje događaja na pozornici.

bekerel *fr.* jedinica za merenje radioaktivnog zračenja.

bekon *eng.* 1. osušena slanina sa slojevi mesa; 2. svinja koja ima takvu slaninu.

bekrija i **bekrijan** *tur.* pijanica, lola, propalica.

bekrijati *tur.* lumpovati, pijančiti, terevenčiti.

bel *eng.* jedinica za merenje jačine zvuka (naziv po pronalazaču telefona Aleksandru Belu, 1874—1922).

belaj *tur.* 1. nevolja, nesreća, zlo, beda, patnja; 2. gužva, metež; 3. nepogoda, ružno vreme, kijamet; 4. *prenosno*: davo, vrag.

belvedere *ital.* 1. vidikovac, toranj iznad kuće s kojeg puca lep pogled na okolinu (belvi); 2. deo Vatikana s kipom Apolona; 3. naziv dvorca, hotela i sl.

belvi *fr.* v. *belvedere*.

beleg *nem.* 1. dokaz, prilog; 2. isprava kao opravdanje isplaćenog računa.

belegija *tur.* brus za oštrenje kose i noževa, gladilica.

belegijati *tur.* 1. brusiti, oštriti sečivo kose; 2. *prenosno*: gladiti, laskati.

belenzuk(a) *tur.* 1. narukvica, grivna; 2. okovi na nogama; 3. karika.

beletrist(a) *fr.* pisac beletrističkih dela; v. *beletristika*.

beletristika *fr.* lepa književnost; umetnička literatura u prozi (romani, novele, pripovetke); zabavna književnost svake vrste.

beli *tur.* jasno, besumnje, dabome, dakako, zaista, sigurno tako.

belinograf *fr.* fototelegrafski aparat koji šalje štamparski kliše na velike daljine; tako snimljena slika naziva se *belinogram*.

belogardejac *rus.* pripadnik kontrarevolucionarne vojske u oktobarskoj revoluciji u Rusiji ili „bele garde“ u Sloveniji za vreme revolucije.

belogardist(a) *rus.* v. *belogardejac*.

bemol *ital. muz.* znak za snižavanje glasa.

BEMUS *eng.* skraćenica za međunarodni muzički festival u Beogradu.

bena *tur.* luda, glupak, budala.

benaviti *tur.* govoriti gluposti, budalaštine.

Ben-Akiba — pseudonim književnika Branislava Nušića (Akiba ben Josip. poznati jevrejski naučnik iz II veka naše ere koji se ničemu nije čudio u životu).

bengal *eng.* polusvilena tkanina, muslin u više boja.

bengalska vatra — obojeni vatromet koji daju zapaljene različite smese.

bend *eng.* manji instrumentalni sastav, manji orkestar sa izvođenjem plesne muzike.

benevolentan *lat.* naklonjen nekome, odan, privržen.

benevolencija *lat.* naklonjenost, odanost, privrženost, milostivost.

benediktinci *lat.* pripadnici kaluđerskog reda sv. Benedikta.

benedikcija *lat.* blagoslov u katoličkoj crkvi; **benedikcija apostolika**: blagoslov pape koji, tri puta godišnje, daje celom katoličkom svetu.

Beneluks — privredno-politički savez Belgije, Holandije i Luksemburga.

benetati *tur.* govoriti gluposti, lupati.

beneficija *lat.* 1. povlastica, prednost, korist, olakšica; 2. dobročinstvo.
beneficirani (staž) *lat.* povlašćen, smanjen radni staž za lica koja rade na težim poslovima (rudari, livci i dr.).
benzin *lat.* destilat, derivat nafte; služi za pogon motora.
benzol *ar.* ugljovodoničnik; bezbojna, lako upaljiva tečnost; upotrebljava se u proizvodnji lakova, eksploziva i dr.
benigni *lat.* bezopasni, dobroćudni tumor; *suprotno:* maligni.
benka *nem.* vrsta košuljice za dojenče.
bent *tur.* 1. brana, nasip, jaz, ustava; 2. propis, paragraf; 3. uzvišica, mogila.
bentonit — vrsta gline; služi za izradu livačkih kalupa i kod vađenja nafte; pogodna i kao stabilizator i emulgator u emulzijama.
benđžo *eng.* muzički instrumenat (sličan gitari) severnoameričkih crnaca.
Beotija *grč.* jedna od starogrčkih državića (glavni grad Teba).
Beotanci *grč.* 1. stanovnici Beotije; 2. *prenosno:* glupi, ograničeni ljudi.
berat *ar.* sultanov dekret (ukaz, odluka, povelja) o nekom važnom pitanju (postavljanje na neki položaj ili o dodeli spahiluka i sl.).
beratlja *tur.* onaj koji poseduje berat za neko pravo ili neku službu.
bere i beretka *fr.* plitka okrugla francuska kapa.
berza i burza *fr.* u kapitalističkim zemljama tržište vrednosnih papira i robe, npr. pamuka, žita, kafe, itd.; na robnim berzama poslovi se ugovaraju tako da kupac ne vidi robu; **berza rada:** ustanova koja registruje nezaposlene i posreduje u poslovima zapošljavanja; **crna berza:** nedopuštena trgovina, šverc.
berzijanac *fr.* čovek koji trguje na berzi, koji se bavi berzanskim poslovima.
beriberi *ind.* krvna bolest, pretežno tropskih krajeva, koja se javlja usled nedostatka B vitamina u ishrani
beril *grč.* skupoceni dragi kamen žutozelenkaste boje; vrste: akvamarin i smaragd.
berilij(um) *lat.* hemij. elemenat, lak metal koji ulazi u sastav berila; služi za pravljenje legura.
beričet *tur.* 1. blagoslov, sreća; 2. dobra letina, rodna godina, izobilje, uspeh.

beričetan *tur.* 1. plodan, rodan, obilat, koristan, unosan, bogat; 2. srećan, uspešan.
berkljij(um) — hemij. elemenat, proizveden veštački u laboratoriji Kalifornijskog univerziteta u Berkliju (otuda i njegov naziv).
berksir *eng.* rasa crnih svinja, dobijena ukrštanjem sijamske, kineske i napolitanske rase (naziv po grofoviji Berkšir u Engleskoj).
bermuda — **pantalone** — pantalone do kolena (nose se na ostrvu Bermuda).
bernardinac *nem.* veliki, snažni planinski pas; upotrebljava se kao putovođa kroz snežne mećave i za spasavanje putnika.
bernardinac *nem.* redovnik katoličkog kaluderskog reda koji svojim osnivačem smatra sv. Bernarda.
besa ⁻¹ *fr.* padanje cena i vrednosnih papira, akcija i drugih hartija od vrednosti, kao i robe koja se prodaje na berzi.
besa ⁻² *alb.* 1. časna reč, čvrsta vera, svečano obećanje kod Albanaca; 2. sporazum, ugovor o prekidu neprijateljstva između zavađenih, zakrvljenih strana.
bes-bol *eng. v. bejzbol.*
beseda *češ.* 1. jedna vrsta zabave, zanimljivo pričanje (npr. Svetosavska beseda kod Srba) 2. vrsta plesa (čuvana je beseda u Smetaninoj operi Prodana nevesta); 3. sastajalište, zborište.
beseže *fr.* vakcina protiv tuberkuloze.
besežirati *fr.* vakcinisati protiv tuberkuloze vakcinom beseže.
besemer — aparat za dobivanje čelika iz rastopljenog gvožđa u konvertorima, metodom uduvavanja vazduha (naziv po pronalazaču Besmeru).
beskompromisan *lat.* onaj koji ne pravi sporazume, kompromise; koji je nepomirljiv i nepopustljiv.
beskrupulozan *lat.* bezobziran, nesavestan, drzak, nepošten.
besprizoran *rus.* zapušteno dete, koje je bez ikakvog staranja i nadzora; vaspitno zapušteno dete, bez domaćeg odgoja.
bestija *lat.* 1. životinja, zver, stoka; 2. okrutna, krvoločna osoba sa životinjskim osobinama, nečovek; 3. budala.

bestijalan *lat.* životinjski, zverski, surov, divljački, grub, nečovečan.
bestijalnost *lat.* zverstvo, divljaštvo, surovost, nečovečnost; životinjsko, nečovečno postupanje.
bestijarij(um) *lat.* 1. zbirka podataka i bajki o životinjama u stihu i prozi, naročito omiljeno štivo u srednjem veku; 2. prostor za životinje u starorimskom cirkusu.
bestseler *eng.* knjiga, ploča ili druga roba koja se najviše traži, koja se najviše prodaje.
beta *grč.* naziv drugog slova grčkog alfabeta.
beta-zraci *grč.* elektroni koje ispuštaju radioaktivne materije.
beton *lat.* smesa šljunka, cementa, peska i vode; služi kao građevinski materijal.
betatron *grč.* postrojenje za bombardovanje atoma pomoću elektrona.
bećar *tur.* 1. neženja, momak; 2. man-gup, zavodnik; 3. lola, bekrija; 4. radnik.
bećarluk *tur.* bećarstvo, momkovanje, bećarski život.
bećarovati *tur.* momkovati, živeti bećarskim životom.
bećaruša *tur.* 1. žena koja živi bećarskim životom; 2. bubuljica na momačkom licu.
befel *nem.* 1. zapovest, nalog starešine; 2. odgovor potčinjenog u službi u značenju: razumem!
behaviorizam *eng.* ponašanje, način rada; psihološki smer koji svoja saznanja crpi iz tačnog posmatranja kako se pod raznim uslovima vladaju ljudi, osobito deca, i na osnovu tih opažanja objašnjava duševne procese.
behar *tur.* 1. miris; 2. prolećni cvet na voćkama.
beharati i behariti *tur.* cvetati, cvasti.
beharija *tur.* pesma o cveću.
beharli *tur.* rascvetan, procvao (cvet).
bedž *eng.* znak, značka, simbol; obeležje, marka (proizvodna, trgovačka i sl.).
bešika *tur.* kolevka za dete, zipka, kočeta.
bešika *lat.* 1. mokraćni mehur; 2. zdela, karlica.
bešija *tur.* 1. stražar; 2. konjanik, pripadnik telesne straže velikog vezira.

bestek *nem.* pribor za jelo, escajg: nož, viljuška, kašika, tanjiri, salвете.
biblizam *grč.* biblijska reč u nekom tekstu, biblijski izraz.
Biblija *grč.* u grčkom jeziku znači: knjiga, pod Biblijom se podrazumeva zbirka tekstova poučnog, moralističkog i poetskog sadržaja, napisanih u rasponu od preko hiljadu godina (imaju značaj svetinje i otuda — Sveto pismo); u njima su legende i mitovi o postanku sveta i ljudi, prožete starojevrejskom, helenističkom i starohrišćanskom tradicijom; prvi deo, **Stari zavet**, sadrži jevrejske poučne i poetske knjige, umetnički nadahnutе (Knjiga o Jovu, Psalmi, Solomonove priče, Pisma nad pesmama); **Novi zavet** je sveta knjiga hrišćana, s četiri jevanđelja (o životu i učenju Hrista), poslanice i jedno otkrovenje (Biblija je ušla u temelje svetske kulture i civilizacije).
biblio *grč.* prvi deo u složenim rečima sa značenjem: knjiga, knjižni.
bibliobus *grč.-lat.* putujući autobus s knjigama za posuđivanje čitaocima.
bibliograf *grč.* 1. dobar poznavalac knjiga; 2. sastavljač spiska knjiga.
bibliografija *grč.* 1. pomoćna nauka o poznavanju knjiga (sadržaj, oprema); 2. popis knjiga i članaka o nekom predmetu; 3. spisak dela jednog pisca.
biblioklast *grč.* osoba koja oštećuje knjige vadeći iz njih neke listove.
biblioklastija *grč.* bolesna sklonost pojedinih osoba za uništavanjem i oštećivanjem knjiga.
bibliokleptomanija *grč.* bolesna sklonost za krađom knjiga.
bibliolatrija *grč.* 1. preterano, zanese-njačko verovanje u tekstove Svetog pisma; 2. slepo, nekritičko verovanje u svaki pisani i štampani tekst.
biblioliti *grč.* antički rukopis, napota oštećen usled delovanja vulkana.
bibliologija *grč.* 1. nauka o knjigama i bibliotekama, o njihovom sadržaju, obliku i nastanku; 2. nauka o sadržaju Biblije i njenim izdanjima.
biblioman *grč.* strastveni skupljač starih i retkih knjiga iz davnina.
bibliomanija *grč.* bolesna strast za skupljanjem i posedovanjem raznih knjiga.

biblioteka *grč.* 1. zbirka knjiga, knjižnica; 2. ustanova za čuvanje i pozajmljivanje knjiga i raznih publikacija; prostorija u stanu s knjigama.

bibliotekar *grč.* stručna osoba koja rukuje bibliotekom javnog značaja, knjižničar; za ženu: **bibliotekarka**.

bibliotekografija *grč.* proučavanje, opisivanje biblioteka.

bibliotekonomija *grč.* nauka o bibliotekama, njihovom uređaju i vođenju, bibliotekarstvo, knjižničarstvo.

biblioterapija *grč.* popravak, „lečenje“ oštećenih knjiga, dezinfekcija i sl.

bibliofil *grč.* strastveni ljubitelj knjiga; skupljač starih, vrednih knjiga.

bibliofilija *grč.* 1. ljubav prema knjigama; 2. skupljanje retkih knjiga.

bibliofobija *grč.* bolest, neosnovan strah od knjiga.

bibli(a) i bibličar *grč.* dobar poznavalac, proučavalac Biblije.

biblištika *grč.* nauka o Bibliji, stručno poznavanje Biblije.

biblicitet *grč.* u propovedima: dosledno držanje Biblije, neodstupanje od nje.

biblo *fr.* malo umetničko delo; ukrasna sitnica, dražesna stvar.

bivakovati *fr.* logorovati, boraviti pod šatorima.

bivalentan *lat.* hemijski: dvovalentan (kod nekih elemenata), čiji se atom jedini sa dva atoma vodonika ili ih zastupa u jedinjenjima.

bigamija *lat.-grč.* brak sa dve žene; dvobračnost; dvoženstvo.

bigamist(a) *lat.-grč.* čovek koji živi sa dve žene, dvoženac, dvobračnik.

bigot *fr.* bogomoljac, onaj koji je preterano pobožan, verski zatucan; koji se pravi da je strogo religiozan; licemer.

bigotan *fr.* slepo pobožan, verski zatucan, licemeran.

bigoterija i bigotizam *fr.* bogomoljstvo, preterana pobožnost, verska zatacnost; licemerna pobožnost.

bigotirati *fr.* praviti se svecem, svetitelj, prenemagati se, pretvarati; ponášati se licemerno.

bigotnost *fr. v. bigoterija i bigotizam.*

bide *fr.* mala kada u kupatilu za intimno ispiranje genitalija žene.

bidermajer *nem.* malograđanski, jednostavan stil (naročito u nameštaju), nastao u Evropi u prvoj polovini 19.

veka; komotnost, udobnost osnovna je karakteristika ovog stila.

bižu — *fr.* nakit, ukras, dragocenost, dragi kamen.

bižuterija *fr.* 1. trgovina nakitom i dragocenostima, juvelirska radnja; 2. fabrička proizvodnja ukrasa i nakita.

bizam *lat.* mirišljavi sok koji se luči iz bizamove trbušne žlezde; upotrebljava se kao lek za živce i kao prijatan miris (mošus).

Bizant *grč.* isto što i **Carigrad**; v. **Vizant** i **Vizantija**.

Bizantinac *grč. v. Vizantinac.*

bizantinizam *grč. v. vizantinizam.*

bizantolog *grč. v. vizantolog.*

bizantologija *grč. v. vizantologija.*

bizar *fr.* 1. čudak, osobenjak; 2. nemoralan, nastran čovek.

bizaran *fr.* 1. čudan, osoben, neobičan; 2. nemoralan, nastran čovek.

bizarnost *fr.* čudnost, neobičnost, nesvakidašnjost, osobenost.

bizmut *lat.* hemij. element, metal; služi za građenje legura (najčešće)

biznis *eng.* unosan posao, pretežno trgovački; posao koji donosi zaradu.

biznismen *eng.* poslovan čovek, trgovac.

bizon *grč.* divlje goveče, bivo; živi u Evropi i Americi (bufalo).

bijenale *lat.* kulturna manifestacija (najčešće izložba) koja se održava svake dve godine u Veneciji.

bikvadrat *lat.* četvrti stepen jedne veličine; **bikvadratna jednačina**: jednačina četvrtog stepena; **bikvadratni koren**: četvrti koren neke veličine.

bikefalan *grč.* 1. dvoglav; 2. onaj koji istovremeno ima dva poglavara.

bikini — vrsta ženskog kupaćeg kostima koji pokriva najmanje moguće površine (po ostrvu Bikini na kome su vršene probe atomske bombe).

bikonveksan *lat.* dvogubo ispupčen, s obe strane, npr. bikonveksno sočivo.

bikonkavan *lat.* dvogubo izdubljen, s obe strane, npr. bikonkavno sočivo.

bilans i bilanca *fr.* 1. završni, zaključni račun firme, ustanove (obično godišnji) prihoda i rashoda; 2. *prenosno*: rezultat bilo kakvog rada.

bilansirati *fr.* praviti završni račun, bilans; utvrditi ekonomsko stanje.

bilansist(a) *fr.* lice koje vodi knjigovodstvene poslove u firmi.

bilanca *nem. v. bilans.*

bilateralan *lat.* obostran, dvostran; ugovor koji obavezuje dve strane.

bilateralizam *lat.* trgovina između dve zemlje s prebijanjem dugova.

bilateralnost *lat.* obostranost, dvojnost, uzajamnost dve strane, ispomaganje.

build-ap *eng.* sistematska reklama pri uvođenju novog proizvoda na tržište.

bilder *eng.* 1. čovek koji dugim vezbanjem razvija mišiće; 2. vrlo jak čovek; 3. snob, hohštapler.

bildovati *nem.* obrazovati, vaspitati.

bildung *nem.* obrazovanje, obrazovanost, vaspitanje (Zmaj, Senoa).

bilet(a) *fr.* 1. ulaznica, karta, pozivnica; 2. uverenje, potvrda, dokument.

biletar *fr.* prodavac ulaznica, karata (za voz, autobus, bioskop i sl.).

biletarnica *fr.* kiosk, šalter za prodaju karata, ulaznica i sl.

bilijar *fr.* igra sa tri ili više kugla na četvrtastom stolu.

bilijarda *fr.* hiljadu biliona.

bilingvizam *lat.* dvojezičnost; govorenje dva jezika, obično u pograničnoj zoni.

bilion *fr.* milion miliona.

bilmez *fr.* nezalica, glupak: neradnik, danguba, skitnica.

bilo — 1. puls, damar u čoveka; 2. širok deo planinskog venca na oštrom grebenu.

biologija *fr.* dva književna dela jednog pisca koja čine celinu; v. *trilogija*.

bilokacija *lat.* istovremena prisutnost na dva mesta.

bilten *fr.* 1. kratak, zvanični izveštaj o nekom važnom događaju (o toku ratne operacije, o stanju zdravlja neke ličnosti, o poplavi i sl.); 2. naziv za neke povremene ili stalne publikacije.

Biljarda *fr.* 1. naziv dvorane u dvoru na Cetinju (u njoj su igrali bilijar) i ime Njegoševa dvora; 2. danas: muzej.

biljur *grč.* 1. kristalno staklo; 2. sočivo durbina ili naočara; 3. sam durbin.

bimbaša *tur.* vojni zapovednik; starešina za vreme prvog srpskog ustanka.

bina *nem.* pozornica u pozorištu, mesto na kome glumci izvedu predstave.

binar *lat.* celina sastavljena od dva dela.

binarni *lat.* 1. sastavljen od dva elementa ili dela; dvojni, dualni; 2. *mat.* odnosi se na sistem numeracije (npr. binarni logaritam).

binarni sistem *lat.* za razliku od decimalnog sistema, koji ima 9 cifara i jednu nulu, binarni sistem ima samo jednu cifru (1) i nulu.

binda *nem.* 1. veza, vrpca, zavoj za ranu; 2. povež, pojas; 3. uložak za menstruaciju.

binokl *fr.* manji dvogled, dogled, dalekozor za uveličavanje vidnog polja.

binokularan *fr.* koji ima dva oka; koji je rađen za potrebe dva oka.

binom *lat.* dvočlan, dvočlani broj (npr. a+b); v. *trinom* i *polinom*.

binomizam *lat.-grč.* učenje o dva zakona, o dve zakonitosti koje objašnjavaju složenu stvarnost (npr. život čoveka objašnjava biologija i društvena zakonitost).

binjak i binjek *tur.* konj za jahanje, jahači konj.

binjaktaš i binjektaš *tur.* kamen od stepenica s kojeg se uzjahuje konj.

binjadžija i binjedžija *tur.* dobar, uvežban, iskusan jahač konja.

binjiš *tur.* ogrtač od crvene čoh (nosila ga turska konjica).

bio- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: život, životni.

bioaritmika *grč.* nauka koja se bavi izračunavanjem trajanja prosečnog ljudskog života.

biobiografija *grč.* popis dela i knjiga koje se odnose na život i rad neke značajne ličnosti ili pisca.

biogen *grč.* belančevinasta tela koja su pravi i glavni nosioci života.

biogeneza *grč.* postanak i razvoj života na Zemlji.

biogenija *grč.* istorija razvitka života.

biogeografija *grč.* nauka o rasprostranjenosti živih bića na Zemlji.

biograf *grč.* životopisac, onaj koji opisuje nečiji život, pisac biografije.

biografija *grč.* opisivanje nečijeg života, životopis.

biodinamika *grč.* nauka o snagama u živim bićima.

bioelektronika *grč.* ukrštanje, kombinacija biotehnologije i elektronike; novonastala tehnologija.

bioenergetika *grč.* energetika svih živih bića, svih životnih procesa.

bioenergija *grč.* energija koju poseduje čovek.

bioenergetičar *grč.* osoba koja poseduje neuobičajeno veliku bioenergiju.

bioinženjering *grč. v. genetički inženjering.*

bioinformacija *grč.* pretpostavka o prenošenju informacija pomoću biotokova velikog mozga; parapsihološka pojava.

biokemija *grč. v. biohemija.*

biokemičar *grč. v. biohemičar.*

biokibernetika *grč.* deo kibernetike koji proučava tokove informacija i sisteme regulacije u živim organizmima.

bioklimatika *grč.* nauka koja proučava uticaje atmosferskih promena na čoveći organizam i na sva živa bića.

bioklimatologija *grč.* nauka koja proučava uticaj klime na živa bića i obratno: uticaj živih bića na klimu.

biolingvistika *grč.-lat.* grana lingvistike koja se bavi biološkim uslovima razvoja pojedinih jezika.

bioliti *grč.* kamenje koje je postalo od životinjskih i biljnih organizama.

biolog *grč.* naučnik koji se bavi biologijom.

biologizam *grč.* učenje po kojem se svi društveni fenomeni tumače kao biološki procesi, te rešavaju na osnovu metoda i rezultata biologije.

biologija *grč.* nauka o živim bićima.

biološko oružje *grč.* patogeni mikrobi koji se mogu razmnožavati velikom brzinom i upotrebiti u ratu protivu neprijatelja kod kojeg izazivaju širenje zaraznih bolesti.

biomagnetizam *grč.* nauka koja proučava delovanje magnetizma na živa bića.

biomant *grč.* osoba koja se bavi vraćanjem, proricanjem ljudske sudbine na osnovu crta na ruci, pulsa i drugih karakteristika ljudskog tela.

biomantija *grč.* vraćanje, proricanje ljudske sudbine na osnovu crta na ruci, pulsa i drugih karakteristika tela.

biomatematika *grč.* matematička disciplina prilagođena potrebama bioloških nauka, uključujući i medicinu.

biometeorologija *grč.* proučavanje odnosa između klime i živih bića; *isto i bioklimatika.*

biometrija *grč.* matematičko-statistička metoda pri istraživanju živih bića.

biomehanika *grč.* nauka koja proučava mehaničke procese u živim bićima.

biomorfizam *grč.* učenje koje sve pojave u društvu objašnjava biologijom.

bionegativan *grč.-lat.* koji je nenormalan za životne funkcije i potomstvo (bogalj, nakaza, duševno zaostao, fizički slabašan).

bionika *grč.* nova grana nauke koja traži polazne tačke za rešenja nekih tehničkih problema u uzorima što ih čoveku pruža sama priroda.

bionomija *grč.* nauka o opštim zakonima života; posebno proučava kako se organizmi odnose prema njihovoj sredini, odnosno okolini.

bioontologija *grč.* nauka o živim bićima.

bio-program *grč.* program pranja rublja u mašini za pranje veša u kojoj se, pomoću deterdženata, biološkim putem razgrađuje prljavština i odstranjuje.

biopsija *grč.* analiza obolelog telesnog organa na temelju uzetih (izreznih) uzoraka sa živog čoveka kad se sumnja na kakav tumor (rak).

biopsihologija *grč.* 1. psihologija kao grana biologije; 2. psihologija u odnosu prema biologiji, tj. psihobiologija.

biorizator *grč.* mašina za biorizaciju mleka (pasterizaciju, sterilizaciju).

biorizacija *grč.* postupak pasterizacije i sterilizacije mleka, tako da i dalje zadržava sva svojstva sirovog mleka.

bioritam *grč.* prema nedokazanoj teoriji, ljudski organizam ima od rođenja određeni ritam po kome se mogu odrediti izuzetno povoljni ili nepovoljni periodi fizičkih, emotivnih i intelektualnih sposobnosti svakog pojedinca; ova teorija je istočnjačkog porekla.

biosenzor *grč.* sićušni aparat, treća generacija senzora, kojim se munjevitno i tačno dobija komplikovana hemijska analiza krvi (služi i za druge potrebe savremenih tehnologija).

biosinteza *grč.* stvaranje organskih hemijskih jedinjenja u ćelijama živih organizama; osnovni oblik je fotosinteza.

bioskopija *grč.* ispitivanje da li jedno telo ima sposobnosti za život.

biosofija *grč.* životna mudrost, učenje o praktičnoj životnoj mudrosti.

biosociologija *grč.-lat.* deo sociologije koji proučava probleme obnavljanja, množenja ljudi i društveni značaj dužine čovekovog života.

biostatika *grč.* nauka o zdravstvenom stanju i prosečnom trajanju života ljudi koji žive pod izvesnim okolnostima (u nekom gradu, oblasti).

biosfera *grč.* celokupni prostor na Zemlji koji naseljavaju živa bića; tu spada kopneni deo Zemlje, jedan deo atmosfere, litosfere i hidrosfere, jer živih bića ima u vazduhu, u zemlji i u vodi.

biosateliti *grč.* u njima se živi organizmi (bakterije, biljke, životinje) izlažu kosmičkim uslovima života radi naučnog ispitivanja.

biotelemetrija *grč.* prenošenje, preko radija, stanja zdravlja kosmonauta za vreme leta kroz vasionu (disanje, rad srca, puls i dr.).

biotehnika *grč.* proces nasleđivanja i prilagođavanja, mehanika razvitka i drugi procesi u živim bićima.

biotehnologija *grč.* proučavanje i primena delatnosti mikroorganizama u privrednim delatnostima, npr. organizama koji izazivaju vrenja.

biotika *grč.* nauka o praktičnom životu; učenje o životu.

biotip *grč.* čist tip, čista rasa; ujednačene odlike nasleđa.

biotipologija *grč.* nauka o različitim tipovima ljudi u istoj etničkoj grupi; ispituje biološke, psihičke i druge karakteristike.

biotomija *grč.* nauka o stanju u kojem se telo nalazi u razna doba života.

biotop *grč.* uže područje gde žive biljke ili životinje u istim klimatskim i životnim uslovima.

biofizika *grč.* nauka koja proučava odnose između radijacija i živih bića.

biofori *grč.* nevidljive životne jedinice u protoplazmi, koje rastu i razmnožavaju se, a sposobne su i za asimilaciju; tzv. nosioci života.

biohemija i biokemija *grč.* nauka o hemijskom sastavu živih bića i o hemijskim procesima u zdravom i bolesnom organizmu.

biohemičar i biokemičar *grč.* stručnjak koji se bavi biohemijom.

biocenoza *grč.* prirodna i stalna zajednica živih bića.

biočip *grč.* u savremenoj tehnologiji treća generacija čipa (*čip, mikročip* i najzad *biočip*), tj. proizvod koji nastaje primenom elektronike i biologije; kombinacijom ovih dveju naučnih oblasti dobija se provodnik sintetizovanog proteina koji će, kako se predviđa, omogućiti rad kompjutera koji će „misлити“ poput čovekova mozga.

bipartijski *lat.* dvopartijski, dvostranački.

biped *lat.* 1. dvonožac, biće koje ima dve noge, dvonožno biće.

bipedija *lat.* obeležje bića koje hoda na dve noge, dvonožnost.

biplan *lat.* avion, aeroplan sa dvostrukim krilima, dvokrilac.

bipolaran *lat.* 1. koji se nalazi na oba Zemljina pola; 2. koji ima oba pola, muški i ženski, dvopolan.

bipolaritet i bipolarnost *lat.* 1. postojanje dva Zemljina pola, karakteristike, osobenosti svakog pola i razlike među njima; 2. *prenosno:* postojanje globalnih društvenih grupacija, a u najnovije vreme i uporedno postojanje kapitalističkog i socijalističkog društvenog uređenja, te odnosi koji između njih vladaju, snošljivi odnosi, tzv. detant.

bipolarnost *lat. v. bipolaritet.*

bir *tur.* 1. jedno, jedinstvo, kompaktnost; 2. jedna vrsta poklona, više obaveza raje prema Turcima u toku njihove okupacije balkanskih naroda.

birger *nem.* građanin.

birgermajster *nem.* gradonačelnik, predsednik opštine većeg grada.

birling *eng.* omiljeni sport u šumskim krajevima SAD; igra se izvodi s balvanima spuštenim u reku, na čijim krajevima stoje protivnici, koji nastoje, okretanjem balvana nogama, da protivnički tim svale u reku.

biro *fr.* 1. kancelarija, ured; 2. deo ustanove, firme; 3. agencija, manja firma.

birov mađ. 1. opštinski služitelj (vikač, pozivar); 2. poljak, čuvar polja; 3. opštinski starešina.

birokrat(a) *fr.-grč.* 1. koji pripada birokratiji; 2. kruti formalista u poslu koji

sve probleme rešava činovnički, u kancelariji.

birokratizam *fr.-grč.* 1. sistem i metod upravljanja u kojem se državna vlast oslanja na birokratizovani, činovnički aparat; vlast, vladanje krutog, administrativnog upravljačkog aparata; 2. kruti formalizam u radu, kruta primena propisa i zakona, odvojena od stvarnog života.

birokratizacija *fr.-grč.* 1. proces uvođenja birokratskih metoda u upravljanje državnim i društvenim poslovima; 2. jačanje vlasti administrativno-činovničkog državnog aparata koji guši demokratiju i sve probleme rešava kruto, formalistički, u kancelarijama, odvojeno od života.

birokratizovati i birokratizirati *fr.-grč.* 1. uvesti, uvoditi birokratski sistem i metode u upravljanje državnim i društvenim poslovima; 2. stvarati glomazan, neproduktivan administrativni aparat.

birokratija i birokracija *fr.-grč.* vladajuć administrativno-upravljački aparat, činovnički aparat jedne države i pojedinih njenih institucija koji teži da sve poslove rešava kruto, formalistički u primeni zakonskih propisa, ne vodeći računa o stvarnim problemima.

birokratski *fr.-grč.* kruto, činovnički, preterano formalistički, kancelarijski, bez stvarne veze sa životnim problemima čoveka.

birokratski etatizam *fr.-lat.* 1. sprega birokratskog državnog aparata i državne moći; vlast, vladavina državnog administrativnog aparata; 2. podržavanje, birokratizovanje društvenih institucija i jačanje moći i vlasti administrativno-činovničkog aparata države, odnosno njenih organa.

birokratsko-etatistički nacionalizam *fr.-lat.* osnova ovog nacionalizma je republičko-pokrajinski birokratski izolacionizam i samozadovoljstvo na etatističkoj osnovi, grupnosvojinskog tipa (dr Muhamed Kešetović).

birokratski socijalizam *fr.-lat.* socijalističko društveno uređenje s administrativno-centralističkim upravljanjem državnim i društvenim poslovima, tj. u kojem glomazni državni,

birokratizovan administrativni aparat rukovodi celokupnom privredom, društvenim, kulturnim i drugim delatnostima, čime guši demokratiju i stvaralaštvo radnih ljudi.

birokracija *fr.-grč.* v. *birokratija*.

biromanija *fr.-grč.* neodoljiva težnja i opsesnutost da se svi državni i društveni poslovi rešavaju pretežno administrativnim putem, iz biroa, iz kancelarija, uz krutu primenu propisa i antidemokratskih metoda.

birotehnika *fr.*—*grč.* veština i metode kancelarijskog poslovanja.

biroš *mađ.* poljoprivredni najamni radnik na imanju posjednika.

birtija *nem.* kafana, gostionica, krčma.

birtaš *nem.* krčmar, gostioničar.

bircuz i bircauz *nem.* krčma, gostionica, kafana.

bis *lat.* dva puta, još jedanput, ponovo (zahtev da umetnik ponovi tačku).

bisage *fr.* dvostruka torba, povezana platnom; prebacuje se preko sedla.

biseksualan *lat.* dvospolan, koji ima dva spola; v. *hermafrodit*.

biskup *grč.* starešina biskupije kod katolika i protestanata.

biskupija *grč.* područje crkvene vlasti pod upravom jednog biskupa.

bista *fr.* vajarski rad koji predstavlja čoveka do pojasa, poprsje.

bistro *fr.* mali ekspres restoran za samoposluživanje.

bit ⁻¹ *eng.* u teoriji informacija jedinica informacije koja odgovara rezultatu između dva jednaka moguća rešenja; osam bitova čine jedan bajt.

bit ⁻² *grč.* suština, ono što tvori postojanu prirodu neke stvari, osnova.

bit ⁻³ *eng.* stil u pop-muzici: uvek jednako naglašavanje metričkih jedinica.

bitva *eng.* stubić na obali ili na brodu koji služi za vezivanje broda.

BITEF *eng.* skraćeni naziv međunarodnog pozorišnog festivala u Beogradu.

bitisati *tur.* živeti, postojati, bivstvovati.

Bitlsi *eng.* 1. engleski vokarno-instrumentalni ansambl od četiri člana; izvođenjem pop-muzike i spoljnim izgledom (duga kosa, način odevanja) oduševio mlade širom sveta; 2. *prenosno*: mladi sa neurednom kosom.

bit-muzika *eng.* vrsta zabavne muzike u kojoj je bit-ritam jedan od bitnih

elemenata afroameričkog folklora i džez-muzike; v. *Bitlsi*.

bitnik *eng.* 1. lice koje prezire uobičajeni način života, neobično se odeva i ponaša; živi na ulici; 2. književnik koji ustaje protiv konvencije građanskog društva, malograđanstva, izobila, a zalaže se za seksualne slobode.

bitumen *lat.* organske tvari, nastale raspadanjem biljnih i životinjskih ostataka (zemni vosak, nafta, asfalt i sl.); kamenougljena smola.

biflant *nem.* đak koji uči bubanjem lekcija, bubalica.

biflati *nem.* mnogo uporno učiti, bez sistema, bubati cele tekstove.

bifte *eng.* najkvalitetnije meso oko kičme mladog govečeta.

bifurkacija *lat.* 1. račvanje reke i oticanje njenih voda u dva sliva; 2. *prenosno*: račvanje i grupisanje nastave u posebne grane.

bihromatičan *lat.* dvobojan, sastavljen od dve boje.

biceps *lat.* 1. dvoglavu biće (npr. tele sa dve glave); 2. dvoglavu ručni mišić.

bjanko *ital.* 1. menica blanko potpisana, tj. potpis na poverenje za sumu koju će korisnik menice sam napisati; 2. *prenosno*: odrešene ruke, poverenje.

blavor *rum.* 1. vrsta guštera bez nogu, nalik na zmiju; 2. vrsta morske ribe.

blagovremen *rus.* pravovremen, pravodoban, tj. na vreme, bez zakašnjenja.

blagodaran *crkv.—slov.* zahvalan (za ono što mu je učinjeno ili dato).

blagodarenje *crkv.—slov.* služba božja zahvalnica; zahvaljivanje.

blagodariti *crkv.—slov.* zahvaljivati (za učinjeno, za poklonjeno).

blagodarnost *crkv.—slov.* zahvalnost.

blagorodje *rus.* titula nižeg oficira ili činovnika u carskoj Rusiji.

blaziran *fr.* 1. otupeo, zasićen, ravnodušan; 2. sit svega.

blaziranost *fr.* otupelost, prezasićenost, neosetljivost, preživelost.

blamaža *fr.* 1. velika bruka, skandal, ljaga, sramota; 2. ukor, kuđenje.

blamirati *fr.* javno obrukati, osramotiti, ocrniti, okuditi.

blank *eng.* deo radio ili TV trake na kome nije ništa snimljeno; ovaj deo trake služi za obeležavanje početka ili

kraja emisije u montaži (traka je najčešće bela, po čemu je i dobila ime).

blanko *lat.* v. *bjanko*.

blanš *fr.* beo, čist, neispisan; **kart-blanš**: neispisana hartija, tj. menica samo sa potpisom nevezana za svotu ni za rok (blanko-menica).

blanja *lat.* ručna sprava za struganje, hoblovanje drveta.

blasfemija *grč.* bogohuljenje; pogrda, kletva, grdnja, psovka.

blejzer *eng.* sportski vuneni kaputić; isto što i **sako**.

blek-aut *eng.* 1. zatamnjivanje u filmu i na televiziji, kao elemenat montaže; 2. zamačenje zbog vazdušnog napada.

blenda *nem.* otvor na fotografskom aparatu za prolaz svetlosti.

blendati i blendovati *nem.* kod snimanja glasa na magnetofonsku vrpcu ili na gramofonsku ploču, postepenim udaljavanjem glasa od mikrofona, postići efekat udaljavanja, odnosno odlazanja.

blef *eng.* 1. obmanjivanje suigrača u kartama, tj. onaj koji ima slabe karte pravi se kao da ih ima jake; 2. *prenosno*: obmana, prevara, opsen.

blefer *eng.* obmanjivač, varalica, prevarrant, opsenar.

blefirati *eng.* obmanuti, varati pomoću trikova, zbuniti, zavarati.

bleh *nem.* lim (kod nas u upotrebi i pleh); otuda naziv: bleh-muzika.

blindaža *fr.* 1. zaštita, ojačanje rova; 2. oklop na voz, lađi, automobilu.

blindirati *fr.* ojačati, oklopiti čelikom, rova, lađu, automobil i sl.

blinker *nem.* 1. ribica, načinjena od raznih materijala, s udicom kao mamac za pećanje riba; 2. ulični telefon milicije; 3. semafor na ulici.

blister *eng.* 1. sirovi topioničarski bakar; 2. grubo liven čelik; 3. prišt.

blic *nem.* 1. munja, blesak; 2. dodatak fotografskom aparatu, uređaj za osvetljavanje u mraku za vreme snimanja.

blickrig *nem.* munjeviti rat, brzi rat kojim se zbuni i porazi protivnik (u drugom svetskom ratu Nemci su se oslanjali na munjeviti rat).

blok *fr.* 1. savez (država, političkih partija, pokreta i sl.) radi zajedničke akcije; 2. sklop kuća ili ulica; 3.

sveska povezanog papira; 4. gromada betona za gradnju lukobrana; 5. komad metala za dalju doradu; 6. deo motora, obično automobilske; 7. na televiziji: sklop nekoliko povezanih i izvedenih tačaka, itd.

blokada *fr.* 1. potpuno opkoljavanje, okruženje grada, utvrđenog mesta ili neke teritorije radi prisiljavanja vojnih snaga na predaju; 2. vojna, politička ili ekonomska izolacija neke države (posjedanje luka, mora, reka, granica, itd.) radi vršenja pritiska da bi prihvatila zahteve koji joj se postavljaju i nameću; 4. obustava isplate novca i davanje kredita firmi koja loše posluje; 5. *medic.* hirurško prekidanje funkcionisanja nekog telesnog organa; 5. grupisanje igrača da bi se protivnik sprečio u pokretu, itd.

blokaža *fr.* 1. stavljanje metalnih umetaka umesto slova, slovnihi redova (kod preloma strana u stampariji) dok se ne izliju redovi; 2. u boks: odbrambeni pokret tela da se pod protivnikov udarac podmetne ruka ili manje osetljiv deo tela.

blokiranje *fr.* v. *blokada*.

blokar *eng.* službenik koji rukuje blokom, tj. aparatom za postavljanje signala na otvorenoj pruzi ili za postavljanje signala i skretnice u stanici.

blokarnica *eng.* prostorija u kojoj se nalazi blok, tj. aparat za postavljanje signala na otvorenoj pruzi ili za postavljanje signala i skretnice u stanici.

blokej *fr.* metalna pločica za zaštitu potpetica i vrhova na cipelama.

blokirati *fr.* 1. opkoliti grad, tvrđavu, teritoriju, onemogućiti kretanje izvan ovih prostora; 2. ostvariti blokadu neke države; 3. zabraniti, obustaviti isplatu sa nečijeg žiro-računa dok ne izmiri obaveze; 4. zatvoriti neki put, prolaz, telefonsku liniju, itd.; 5. prekinuti funkcionisanje nekog telesnog organa hirurškim zahvatom, itd.

blomba *fr.* v. *plomba*.

blombirati *fr.* v. *plombirati*.

blond *fr.* plav, otvorene boje, žućkast, svetao.

blondin *fr.* mladić plave kose; kicoš, udvarać, ženskaroš.

blondina i **blondinka** *fr.* devojka ili žena plave kose, plavojka, plavuša.

bluz *eng.* 1. melanholični pevački stil severnoameričkih Crnaca, nastao pre 150 godina; 2. vrsta okretne igre u parovima, laganog ritma.

blum *eng.* komad iskovanog gvožđa.

bluming *eng.* veliki strug za valjanje živog gvožđa u teški blok (blum).

boa *lat.* 1. zmijski car, udav; 2. ženski krznjeni okovratnik u vidu zmije.

bob *eng.* američke sportske sanke sa više sedišta za takmičenje na zaleđnoj stazi.

bobi *eng.* popularan naziv za londonskog policajca.

bobina *fr.* 1. kalem za konac i sl.; 2. kalem namotan bakarnom žicom (indukcioni kalem kao deo elektrouređaja u automobilu).

bogaz *tur.* 1. tesnac, kanal, neprohodan put; 2. grlo, guša, ždrelo; 3. *prenosno:* teško prolazan put, neprohodno mesto.

bogoslov *grč.* učenik bogoslovije, pravnik za pravoslavnog sveštenika.

bogoslovija *grč.* srednja sveštenička škola u pravoslavnoj crkvi.

bodi-art *eng.* oblik konceptualne umetnosti koja čoveče telo koristi kao sredstvo umetnosti, najčešće na surov način: samoranjavanje u sceni, bičevanje tela, pa čak i samoubistvo da bi scena bila užasnija.

bodibilder *eng.* 1. takmičar u razvijanju snažnih mišića; 2. čovek koji je dugim vežbanjem uspeo da razvije mišiće.

bodibilding *eng.* postupak sistematskog vežbanja i razvijanja telesne muskulature (mišića) uz korišćenje specijalnih tegova i naprava.

boem *fr.* čovek (najčešće književnik, novinar, slikar, vajar) koji živi komotnim, često neurednim životom po kafanama od danas do sutra.

boemija *fr.* 1. boemi, društvo-boema; 2. boemski način života.

boza *tur.* osvežavajuće piće od kukuruznog brašna, kajmaka i šećera.

boj¹ *eng.* dečak, momak; uniformisani sluga; **lift-boj:** hotelski momak koji radi u liftu.

boj² *tur.* 1. sprat, kat; 2. rast, stas.

bojar i **boljar** *rus.* 1. vlastelin, plemić, veleposjednik u carskoj Rusiji; 2. u Rumuniji: plemić, naročito plemić veleposjednik; *isto i bojarin.*

bojkot *eng.* obustava, prekid rada; prekid odnosa s nekim ili nečim u znak neslaganja, s ciljem da se nešto postigne; izbegavanje saradnje, ignorisanje, izbegavanje kontakata.

bojkotovati i **bojkotirati** *eng.* obustaviti rad, prekinuti saradnju, izbegavati nekoga ili nešto.

boka *ital.* ušće, zaliv; kod nas: Boka Kotorska — zaliv u Jadranskom moru prema Kotoru.

boks *eng.* 1. vrsta sporta (pesničenje u rukavicama); 2. loža u pozorištu; 3. odeljenje u štali za konje; 4. kutija, sanduk; 5. vrsta kože.

bokser *eng.* 1. sportista koji se bavi boksom; 2. vrsta psa, sličan buldogu.

Bokseri *eng.* pripadnici kineske tajne organizacije koja je digla ustanak (1900) protiv hrišćana i Evropljana i time izazvala stranu intervenciju na kineskom tlu.

boksit *fr.* ruda iz koje se dobija aluminijum.

bolero *šp.* 1. španski narodni ples (sa kastanjetama); 2. kratak ženski kaput.

bolid *grč.* vrsta veoma svetlog meteora.

bolometar *grč.* osetljivi električni termometar za merenje vrlo malih razlika u temperaturi.

boljar *rus.* v. *bojar*.

boljševizam *rus.* teorija i taktika revolucionarne borbe proletarijata, koju je razradio Lenjin kao sredstvo borbe za rušenje kapitalističkog poretka i uspostavljanje socijalističkog društva.

boljševizacija *rus.* rušenje kapitalističkog poretka i uvođenje socijalističkog društvenog uređenja prema programu boljševika u Rusiji.

boljševiziranje *rus.* v. *boljševizacija*.

boljševizirati *rus.* srušiti revolucionarnom borbom radnika kapitalistički poredak i uvesti socijalistički po zamisli boljševika.

boljševik *rus.* pripadnik revolucionarnog krila Ruske socijal-demokratske radničke partije koje se, 1903. godine, na kongresu u Londonu, opredelilo za revolucionarnu borbu s Lenjinom na čelu, tj. formiralo se krilo „većinaša“, a oportunističko krilo ostalo je u manjini („manjinaši“) ili menjševici, koji će se kasnije žestoko boriti protiv boljševika.

bomba *fr.* 1. čelično telo, napunjeno eksplozivom, koje kad udari o čvrst predmet, eksplodira (atomska i hidrogenska bomba imaju ogromnu razornu snagu i radioaktivnu moć); 2. *prenosno:* senzacija, sjajno izvedeno delo.

bombarda *ital.* 1. starinska ratna sprava za bacanje kamena; lubarda, nezgrapna veliki top, prangija, kubura; 2. kugla koja se izbacivala iz bombarde.

bombarder *fr.* 1. vrsta ratnog aviona koji može da nosi više teških bombi ili raketa kojima bombarduje važne neprijateljske objekte i utvrđenja; 2. čovek koji baca bombe, bombaš.

bombardir *fr.* vojni pilot koji upravlja bombarderom u miru i ratu.

bombardovanje i **bombardiranje** *fr.* snažnim aparatima bombardovanje atoma pomoću čestica radioaktivnih materija u svrhu cepanja atoma i njihove promene u druge elemente.

bombardovati i **bombardirati** *fr.* 1. bacati iz aviona razorne bombe na određene ciljeve za vreme vojnih operacija; 2. tući neke ciljeve iz artiljerijskih oruđa; 3. *prenosno:* zasipati nekoga (spisima, pitanjima, zahtevima, poslovima i sl.); uopšte: dosadivati uporno, napadati, uznemiravati.

bombast *grč.* kićen, naduvan stil govora; govor pun fraza koje dobro zvuče, ali bez sadržaja, fraziranje.

bombastičan *grč.* gromoglasan, previše uzvišen, pojačan govor radi ostavljanja određenog utiska; govor bez sadržaja, pun fraza.

bombaš *fr.* vojnik koji, kao prethodnica, juriša na neprijateljska utvrđenja i baca bombe, naročito na neprijateljske bunkere i vatrene položaje.

bombon *fr.* slatkiš, šećerlema, slatkiš u kome ima dosta šećera.

bombonijera *fr.* 1. ukrašena kutija za više raznih bombona ili parfema; 2. trgovina u kojoj se prodaju bomboni i drugi slatkiši.

bombondžija *fr.* radnik prehrambene struke koji izrađuje bombone i druge slatkiše.

bon *fr.* 1. isplatnica ili novčana uputnica za izvesnu svotu novca; 2. privremena potvrda izdata u blagajni; 3. potvrda za primljeni novac kojom se može naknadno podići roba; 4. privremeni

papirni novac koji služi umesto zva-
ničnog novca; 5. doznaka na neku
vrednost kojom se podiže novac na
blagajni.

bona *fr.* 1. sluškinja, kućna pomoćnica;
2. odgojiteljica dece, dadija.

bonapartizam — 1. politički pokret za
vraćanje na vlast dinastije Bonaparta
u Francuskoj; 2. oblik državne vlasti
koja se oslanja na vojsku, koristi su-
protnost interesa radnika i buržoazije,
a služi se i zavaravanjem radnika
sitnim ustupcima i obećanjima; 3.
preuzimanje vlasti po formi mirnim
putem, a u stvari protiv volje većine
naroda.

bona fide *lat.* u dobroj veri, dobronam-
erno, pošteno (učiniti, kazati nešto).

bonaca *ital.* veoma tiho, mirno more,
tišina na moru, maina.

bonvivan *fr.* čovek koji voli udoban
život i telesno uživanje, razvratnik.

bonitet *lat.-fr.* 1. skup pozitivnih vred-
nosti nekog subjekta (čoveka, firme);
2. sposobnost plaćanja i davanja kre-
dita, solidnost u poslovanju.

bonifikacija *lat.* 1. poboljšanje uopšte;
poboljšanje, isušivanje, melioracija
zemljišta; 2. popust u ceni; 3. nakna-
da, odšteta; 4. odobrenje računa.

bonifikovati i bonificirati *lat.* 1. odšteti-
ti, nadoknaditi štetu; 2. popraviti,
poboljšati; 3. dati popust u ceni; 4.
odobriti nešto, dati saglasnost.

bono modo *lat.* dobrim načinom, mirnim
putem rešiti neku spornu stvar.

bonsek *nem.* motorna, mašinska testera,
pila.

bonton *fr.* 1. dobro vladanje; 2. pravila o
dobrom ponašanju u društvu.

bonus *lat.* 1. broj prekršaja u sportskom
takmičenju do kojeg je kriterijum
kaznjavanja blaži; 2. naknadni pripis
jednog boda više ako se postigne veći
broj pogodaka u takmičenju; 3. jedna
isplata akcionarima (deoničarima) iz-
nad dobiti (dividende) nakon dobrog
godišnjeg poslovanja; 4. **devizni bonus**
— posebna novčana premija koja se
daje radi podsticanja izvoza.

bor *lat.* hemij. elemenat; ima široku
primenu u tehnici i medicini.

boraks *lat.* jedinjenje bora, natrijuma i
kiseonika; upotreba u medicini i ko-
smetici.

borgis *nem.* vrsta štamparskih slova
(veća od petita, manja od garmonda).

bordei *fr.-ital.* 1. javna kuća, kupleraj;
2. *prenosno:* prljavo, nečisto mesto.

bording *dan.* manji brod koji preuzima
teret većeg broda radi rasterećenja.

bordo *fr.* 1. tamnocrvena boja, boja
crnog vina; 2. naziv francuskih vina
koja u trgovinu stižu preko francuske
luke Bordo.

bormašina *nem.* bušilica na električni
pogon, svrdlo.

borsalino *ital.* vrsta modnih italijanskih
muških šešira.

boršč *rus.* rusko narodno jelo: čorba s
mesom i dosta zeleni.

bos *eng.* gazda, poslodavac, gospodar;
šef, majstor u poslu.

bosjak *rus.* golač, goljo, beskućnik, siro-
mašak, prosjak.

bosjačiti *rus.* živeti siromašno, životom
bosjaka, beskućnika.

bostan *tur.* 1. bašta, vrt; voćnjak; 2.
bašta za dinje i lubenice (i njihovi
plodovi).

boston — 1. vrsta društvenog plesa u
Americi; 2. vrsta kartaške igre.

botanika *grč.* nauka o biljkama; v. *fito-
logija*.

botaničar *grč.* naučnik koji se bavi bota-
nikom.

botanograf *grč.* onaj koji opisuje bilje i
rastinje.

botanografija *frč.* opisivanje bilja i
rastinja.

botanolit *grč.* okamenjena biljka.

botanolog *grč.* naučnik koji se bavi
proučavanjem bilja i rastinja.

botanologija *grč.* nauka koja se bavi
proučavanjem bilja i rastinja.

botanofil *grč.* ljubitelj bilja, onaj koji
voli da se bavi botanikom.

boće *ital.* drvene kugle za igru (raširena
u mediteranskom području, pa i u
našim primorskim krajevima); jedna
se crvena kugla (bulin) izbaci u polje i
služi kao cilj; igrači nastoje da svoje
raznoboje kugle dobace što bliže
cilju.

bofi *ital.* roba sa greškama u izradi,
škart, otpaci.

bofor — jedinica za merenje jačine
vetra.

bocman *nem.* najstariji podoficir na
brodu.

bošča *tur.* 1. velika marama koju nose
na glavi udate seljanke; 2. kecelja,
pregača, prekrivač uopšte; 3. vrsta
davana (prodavao se umotan u boš-
ču); 4. svežanj, omot, paket; 5. platno
kojim muslimanke prekrivaju lice i
grudi.

bošcaluk *tur.* dar kojim se naizmenično
daruju mladenci na venčanju (košulja,
gaće, čarape i drugo rublje) uvijen u
bošču.

bravisimo *ital.* vrlo dobro, vrlo lepo,
sjajno, odlično!

bravo *ital.* 1. odlično, valjano, tako jel;
2. junak, delija; vredan čovek; naj-
mljeni ubica (onaj koji je majstor u
svom zanatu i siguran u svoj udarac).

bravura *fr.* 1. neustrašivost, hrabrost;
podvig, hrabro, neustrašivo delo; 2.
veoma živ, temperamentan i slobodni-
ji način izvođenja muzičkog dela ili
pesme; 3. veliko savršenstvo, dotera-
nost, veština u izvođenju nečega.

bravurozan i bravuran *ital.* 1. snažan,
pobedonosan, bodar (npr. marš); 2.
neobično jak, savršen, doteran, uspe-
šan, moćan podvig.

brazletna i brazleta *fr.* narukvica za
ruku, nakit, grivna.

Brajova abeceda — međunarodna abe-
ceda za slepe; slova od najviše šest
različito poredanih tačaka, utiskuju
se šiljkom u papir, a slepi ih sa
ispupčene druge strane pipanjem pr-
stiju razaznaju i čitaju (pronalazač L.
Braj, 1809—1852, slepi učitelj slepih).

Brama *sanskrt. v. Brahma*.

bramaizam *sanskrt. v. brahmaizam*.

branza i bransa *fr.* struka, zanimanje;
područje delovanja, oblast rada.

branč *eng.* kombinacija doručka i ručka
(između 10 i 11 časova obed).

Brahma i Brama *sanskrt.* vrhovno indij-
sko božanstvo.

brahmaizam i bramaizam *sanskrt.* religi-
ja Hidnusa koja je nikla u 10—9. veka
pre n.e.; savremena forma brahmai-
zma je hinduizam.

brahman i braman *sanskrt.* pripadnik
najviše kaste u Indiji.

brauning *eng.* marka pištolja, puške ili
mitraljeza (pronalazač Brauning).

brevijar *lat.* 1. kratak izvod iz knjige;
pregled lica i stvari; 2. knjiga molita-

va, lekcija i pesama za sveštenike u
katoličkoj crkvi, časoslov.

brek-daun *eng.* kvar, poremećaj; nervni
slom.

bremza *nem.* kočnica, najčešće na auto-
mobilu.

bremzati *nem.* 1. kočiti, ukočiti, zakoči-
ti; 2. *prenosno:* nešto usporiti, zausta-
viti.

brendi *eng.* engleski liker, sličan konja-
ku, pečen od vina.

brener *nem.* 1. sijalica; 2. plamenik kod
karbitne lampe; 3. obućarska alatka.

brenovati *nem.* 1. kovrdžati kosu, ondu-
lirati; 2. obazirati se na nekoga.

bretela *fr.* 1. naramenica za držanje
čakšira; 2. remen pri nošenju tereta.

breša *fr.* otvor, prolaz, rupa, pukotina
na tvrđavi, barikadi i sl.

brigada *fr.* 1. vojna jedinica u rang
puka ili veća; 2. grupa ljudi koja
obavlja neki posao, npr. radna ili
omladinska brigada.

brigadir *fr.* 1. komandant vojne brigade;
2. rukovodilac radne brigade.

brigadist(a) *fr.* član radne brigade.

brideri *grč.* brzi neutroni.

briket *fr.* otpaci i prah kamenog uglja,
presovan u obliku kocke; pogodno
gorivo za potpalu peći i roštilj.

briketirati *fr.* praviti brikete, sabijati
ugljenu prašinu u brikete.

briketnica *fr.* 1. uređaj za proizvodnju
briketa; 2. radionica briketa.

brilijant *fr.* 1. dijamant (i uopšte dragi
kamen) naročito brušen u ukrase; 2.
najmanja slova u štamparstvu.

briljantan *fr.* 1. sjajan, blistav, svetao;
napravljen od brilijanta ili u kome
ima brilijanta; 2. *prenosno:* odličan,
divan, veličanstven.

briljantin *fr.* parfimirano ulje koje daje
sjaaj kosi.

briljantnost *fr.* blistavost, raskošnost,
sjajnost; veličanstvenost.

briljirati *fr.* 1. blistati, svetleti; 2. *preno-
sno:* vidno se isticati u radu, znanju.

brimer *fr.* drugi mesec u godini po
republikanskom francuskom kalen-
daru.

brinet *fr.* crnomanjast muškarac, garav-
ko; kestenjast, smeđ čovek.

brineta *fr.* garavuš; tamnoputa, smeđo-
kosa žena.

brisolej *fr.* štitnici od sunca ispred prozora i balkona, izrađeni od raznih materijala.

brifing *eng.* 1. kratak, sažet razgovor nekog visokog političara sa novinarima ili sa svojim saradnicima; 2. poslednje kratke instrukcije posadi aviona.

bridž *eng.* vrsta kartaške igre sa 52 karte.

Brodvej *eng.* široki bulevar, glavna saobraćajnica u Njujorku; trgovačko i kulturno središte velike metropole.

brojler *eng.* vrsta pileta za pečenje, obično industrijske proizvodnje.

brokat *ital.* teška svilena tkanina, protkana svilom, zlatom i srebrom.

broker *eng.* trgovački posrednik, mešetar, senzal, makler.

brokeraža *eng.* provizija koju dobija broker (posrednik) za posredovanje u trgovini, posebno za iznajmljeni brod.

brom *lat.* hemij. elemenat; njegova jedinjenja se primenjuju u fotografiji i medicini.

bromat *grč.* so bromne kiseline.

bromatologija *grč.* nauka o jelima, o hrani, o vrednosti prehrambenih namirnica, o konzerviranju i čuvanju namirnica.

bronz i **bronce** *nem.* 1. legura bakra, cinka i gvožđa, tuč; 2. zvono na stoci, klepetuša.

bronzano doba *ital.* stepen u razvoju kulture kada su ljudi počeli upotrebljavati oruđa i predmete od bronz.

bronhije *grč.* dušnice; ogranci dušnika, sastavljene od hrskavičavih prstenova međusobno povezanih vezivnim tkivom i mišićima.

bronhitis *grč.* zapaljenje, upala sluznice u bronhijama.

bronhografija *grč.* rendgensko snimanje bronhija (dušnica).

bronhopneumonija *grč.* upala dušnih kanala, blaži oblik upale pluća.

bronhoskop *grč.* aparat za pregled dušnika i njegovih ograna.

bronhoskopijska *grč.* pregled dušnika i njegovih ograna pomoću bronhoskopa.

bronce *ital. v. bronz.*

bronceano doba *ital. v. bronzano doba.*

broš *fr.* ženski nakit, služi za prikopčavanje na haljinu u visini grudi.

broširati *fr.* prošiti, uvezati knjigu u mek povez; prošiti, uvezati.

brošura *fr.* tanja knjiga u mekom povezu o nekom aktuelnom pitanju.

brust-halter *nem.* ženski prsluk za pridržavanje grudi.

brutalan *fr.* preterano grub, surov, bezobzir, naprasit; neotesan.

brutalnost *fr.* grubost, surovost, bezobzirnost, naprasitost, divljaštvo.

bruto *ital.* težina robe zajedno sa oмотom ili ambalažom.

bruto-dohodak *ital.* ukupan prihod firme ili plata bez ikakvih odbitaka.

bruto-registar-tonska *ital.* prostorna mera za trgovačke brodove.

bruh *nem.* kila na donjem delu trbušne duplje, hernija.

bugarštica — junačka narodna pesma dugih stihova (ima 15 ili 16 slogova).

bugi-vugi *eng.* vrsta veoma živog plesa, nastao u SAD početkom 20. veka.

budak *tur.* 1. trnokop, kramp, pijuk; 2. *prenosno:* glupak, velika budala.

Budalina Tale — junak muslimanskih narodnih epskih pesama.

Buda *sanskrit.* legendarni osnivač budizma (560—480. pre n.e.).

budizam *sanskrit.* religija azijskih naroda koju je osnovao Buda; propoveda: jednakost ljudi, ljubav prema bližnjemu, strpljivost i odricanje od uživanja, koji donose patnje; najveći cilj je ostvarenje nirvane.

budist(a) *sanskrit.* pripadnik, privrženik budističke religije.

budoar *fr.* mali, elegantno ukrašen ženski salon u stanu.

budelar *lat.* 1. novčanik ili kesa za novac; 2. ono što je na dohvata ruke.

buzdovan *tur.* hladno oružje, držalja sa gvozdanim šiljcima na debljem kraju koja je služila pre pronalaska baruta; 2. *prenosno:* glupak, budala.

bujon i **buljon** *fr.* supa od mesa i povrća, začinjena svežim jajima.

bujrum i **bujrumte** *tur.* zapovedajte, izvolite!

bukagije *tur.* gvozdene okove zatvoreničkih, lanci, lisice u tamnici.

bukanir *fr.* pustolov, gusar koji se u Indiji borio protiv Španaca u 17. i 18. veku (poreklom iz zapadne Evrope).

bukvalan *starosl.* doslovan, tačan, koji odgovara originalu, pravi.

bukvica *crkv.-slav.* 1. azbuka, abeceda; 2. vojnička i druga knjižica.

buket *fr.* 1. kita cveća; 2. *prenosno:* skup nečega, gomila, hrpa.

Bukefal *grč.* najmiliji konj Aleksandra Makedonskog, poznat iz priča.

bukinist(a) *fr.* prodavac starih knjiga, antikvar.

bukmejker *eng.* posrednik koji sklapa opklade na sportskim trkama.

bukolika *grč.* pesma koja na idiličan način prikazuje seoski život, idila.

bukoličar *grč.* pisac pastirskih pesama, bukolika.

buking *eng.* 1. knjiženje, upisivanje u knjige; 2. najava, pribeška o dolasku gosta u hotel, rezervacija sobe; 3. najava, rezervacija za kupovinu železničke, avionske i dr. karte.

bukirati *eng.* rezervisati (sobu, kartu i dr.); upisati u knjigu; najaviti dolazak u hotel, na korišćenje prevoznog sredstva (aviona, voza i sl.).

bula ¹ *tur.* muslimanska žena, udata žena, obučena u dimije i feredžu.

bula ² *lat.* 1. papska ili vladarska javna isprava (povelja), ukaz s pečatom ili njihovim zvanično pismo; 2. pečat od olova ili voska na javnim ispravama; 3. jedinica obračunavanja u kartaškim igrama, bod, poen; 4. kutija s pečatom.

bulazniti *tur.* 1. govoriti u bunilu, buncati; 2. govoriti besmislice.

bulbul *fr.* slavuj, ptica pevačica.

buldog *eng.* 1. vrsta psa; ima kratku dlaku, kratko telo i široke grudi; 2. vrsta džepnog revolvera.

buldožer *eng.* vrsta traktora-guseničara sa uređajima za raskopavanje, prekopavanje i ravnanje zemlje i drugih rastresitih materijala.

bulevar *fr.* šetalište u gradu, široka ulica sa drvoredima na obe strane.

bulumenta *ital.* 1. mnoštvo ljudi ili stvari; gomila, metež, gužva, vreva; 2. *prenosno:* neuredna, nečestljana prijava glavu.

buljon *fr. v. bujon.*

buljubaša i **buljugbaša** *tur.* 1. starešina (kao kapetan) jednog buljuka (čete) u staroj turskoj vojsci; 2. vojni starešina jedne knežine; 3. starešina odreda

pandura konjanika za vreme vlade kneza Miloša u Srbiji.

buljuk *tur.* 1. četa vojnika; 2. čopor, stado, krdo, jato; 3. velika gomila, mnoštvo, hrpa.

bum *eng.* 1. buka, senzacija; 2. neočekivan, brz razvoj privrede, skok akcija na berzi; 2. mikrofon pričvršćen za mehaničku napravu pomoću koje može da se nadnese nad govornika ili pevača u televizijskom ili filmskom studiju (u nas poznat pod nazivom pecaljka).

bumaška *rus.* 1. papirić, listić papira; 2. dokumenat, akt, legitimacija; 3. novčanica, banknota.

bumerang — 1. bacaljka; oružje australskih urođenika u obliku malo savijene palice, koje su upotrebljavali u borbi i lovu; baca se tako da se vrati bacaču ako ne pogodi cilj; 2. *prenosno:* razlog ili sredstvo koje se okreće protiv onoga koji se njim služi.

bungalov *eng.* turistička kućica od lakog materijala (sa verandom).

Bundesver *nem.* oružane snage SR Nemačke.

Bundestag *nem.* savezna skupština u SR Nemačkoj, parlament.

bunker *nem.* 1. malo vojno betonsko utvrđenje (kupastog oblika) za vatreno dejstvo iz pešadijskog i artiljerijskog oružja; 2. sklonište od vazdušnih napada; 3. spremište za rudu ili koks kod visokih peći; 4. spremište na brodu za ugalj, cement, pesak i dr.

bunt *nem.* buna, pobuna, nezadovoljstvo masa, otpor, revolt.

buntovnik i **bundžija** *nem.* učesnik u pobuni, nezadovoljnik, davalac otpora.

bura *ital.* severoistočni vetar koji duva sa kopna na severnom Jadranu.

burag *rum.* želudac u životinja preživala.

burazer *tur.* 1. brat; 2. drug, prijatelj.

burgija *tur.* 1. svrdlo, bušilica, alatka sa spiralnim vrhom za bušenje; 2. *prenosno:* besmislica, budalaština, izmišljotina, podvala; zabadanje, zadirkivanje.

burgijati *tur.* 1. svrdlati, bušiti svrdlom, burgijom; 2. *prenosno:* zadirkivati,

- zabadati nos gde ne treba, spletkariti, rovariti, intrigirati.
- burgundac** *fr.* čuveno francusko vino (naziv po pokrajini Burgundija).
- burdelj** *fr.* v. *bordel*.
- buregdžija** *tur.* čovek koji pravi ili prodaje burek.
- burek** *tur.* vrsta pite sa sirom, mesom, jabukama i sl.
- buržoazija** *fr.* ranije: naziv za građanstvo, za šire slojeve naroda, kao protivteža višim staležima feudalnog društva (plemstvu i sveštenstvu); *kasnije*: buržoazija ukida feudalno društvo i sama uzima vlast; danas: vladajuća klasa kapitalističkog društva koja poseduje sredstva za proizvodnju i novac (živi od eksploatacije najamnog rada).
- buržuj** *fr.* 1. prvobitno: stanovnik grada, za razliku od plemića i kmeta u feudalno doba; 2. *kasnije*: pripadnik buržoaske klase i eksploator; pogrdno: malograđanin, čifta, bogataš, dobro situiran građanin.
- buržujka** *fr.* građanka, varošanka; imućna žena, gazdaška žena.
- burza** *fr.* v. *berza*.
- Buri** *hol.* pripadnici holandskih naseljenika koji su se, u 17. veku, iskricali na Rt dobre nade (Južna Afrika); **burski rat**: rat između Bura i Engleza, vođen početkom 20. veka, u kojem su Buri, nakon velikih žrtava, izgubili svoju nezavisnost, ali njihov jezik je, nakon okončanja rata, izjednačen sa engleskim; kasnije su, kao etnička grupa, ušli u sastav Južnoafričke Unije (danas: Južnoafrička Republika).
- Buridanov magarac** — 1. nadaleko čuven primer nemogućnosti ispoljavanja volje, o čemu postoji kratka priča: gladan i žedan magarac stoji na jednakom odstojanju između kazana vode i korpe zobi (po nekima između dve jednake korpe sena); magarac se ne može odlučiti šta pre da učini — da pije vode ili da jede, pa u tom kolebanju i oklevanju, uginu; 2. u prenosnom smislu priča je poučna, tj. kad je čovek u situaciji da ga želje vuku na dve strane, a ne može da se opredeli za jednu (priču saopštio Buridan, skolastički doktor na Sorboni u 14. veku).
- burka** *rus.* ogrtač od valjane vune i kozje kostreti (nosi se na Kavkazu).
- burlak** *rus.* 1. lađar, čamdžija; 2. seljak, pečalbar; nekadašnji radnik na Volgi koji je na konopcu vukao lađe po vodi, koračajući obalom.
- burleska** *lat.* 1. šaljivi pozorišni laki komad, lakrdija; 2. muzička kompozicija šaljivog sadržaja.
- burma** *tur.* 1. verenički ili venčani prsten; 2. vijak, zavrtanj, šraf; 3. uvojak kose, kovrdža, lokna.
- burmut** *tur.* sitni duvan za ušmrkivanje.
- burmutica** *tur.* kutija, doza za burmut, tj. doza sitnog duvana za ušmrkivanje.
- burmudžija** *tur.* onaj koji uživa u uzimanju burmuta.
- buruntija** *tur.* 1. vezirova ili pašina pismena zapovest ili naredba; 2. rešenje, ukaz o postavljenju na neki položaj.
- bus** *eng.* skraćenica za sva gradska vozila (autobus, trolejbus, minibus, šinobus, omnibus).
- busija** *tur.* 1. zaseda (tajno posednut, utvrđen zaklon, gde se čeka, obično noću, nailazak neprijatelja); 2. *prenosno*: zauzimanje busije znači utvrdu, zaklon, obezbeđenje od drugih.
- busola** *ital.* v. *kompas*.
- butan** *grč.* vrsta gasa, zasićen ugljovodonič, pogodan kao gorivo.
- butelja** *fr.* boca, flaša, staklo.
- buter** *grč.* maslo, maslac, puter.
- butik** i **butiga** *fr.-ital.* prodavnica, dućan, trgovina na malo; luksuzna radnja sa vanserijskom robom.
- butum** i **butun** *tur.* sav, ceo, potpun; svi skupa, listom.
- budža** *tur.* 1. važna osoba, drmatör, budžovan, tj. onaj koji odlučuje; 2. rupa, jama.
- budžak** *tur.* 1. ugao, ćošak; 2. *prenosno*: zabačeno mesto, bogu iza leđa.
- budžet** *eng.* predračun prihoda i rashoda za određeno vreme ustanove, firme, opštine, grada, države, kućanstva, itd.
- bušel** *eng.* engleska i američka mera za žito (engl. 36,35, odnosno amer. 35,34 lit.).
- bušon** *fr.* 1. čep, zapušač; 2. utikač, osigurač, štekontakt, štekdoza.

Vavedenje i Vavedenije *crk.-slov.* pravoslavni crkveni praznik (4. decembar) koji se slavi kao dan kada je Bogorodica (nakon poroda Hrista) uvedena u hram.

Vavilon *hebr.* 1. stari grad u Aziji (sagradili ga Sumeri u 24. veku pre n.e.); prestonica drevne Vavilonije (naziva se još i Babilonija, odnosno — Haldeja); prema Bibliji, kula građena u Vavilonu (kaže se i Babilon) trebalo je da dopre do neba, ali je to sprečila tzv. jezička pometnja graditelja; Vavilon se nalazio na reci Eufratu (sada: Irak) u drevnoj Mesopotamiji; 2. *prenosno*: zbrka, nered, metež, pometnja, darmar.

vaga *nem.* sprava za određivanje težine tela; terazije, kantar.

Vaga *grč.* naziv jednog sazvežđa u Zodiaku (između Škorpiona i Device).

vagabund(a) *lat.* skitnica, protuva, beskućnik, lopov, bitanga, litalica.

vagan *nem.* prvobitno posuda, zdela na vagi; kasnije: mera za žito.

vagant *lat.* 1. vagabund; 2. u srednjem veku đak koji je putovao od škole do škole, skitač; 3. putujući svirač i lakrdijaš; 4. pesnik nemačkih narodnih pesama.

vagati *nem.* 1. meriti težinu nečega na vagi; 2. *prenosno*: ceniti, prosuđivati.

vagina *lat.* kanal između grlića materice i spolnog dela ženskog spolnog organa (služi za sparivanje i za izlazak ploda pri porođaju).

vaginizam *lat.* preosetljivost ušća rodniice i stezanje mišića vagine.

vaginoskopija *lat.* pregled materice pomoću posebnog ogledala (spekuluma).

wagon *eng.* 1. železnička kola (otvorena ili zatvorena); 2. teret od 10.000 kg.

wagonet *eng.* mala teretna kola (obično u rudarstvu); kreću se po šinama.

wagon-li *fr.* kola za spavanje u železničkoj kompoziciji.

wagon-restoran *fr.* kola za ručavanje u železničkoj kompoziciji.

vaza *lat.* ovalna posuda za tečnost u dekorativne svrhe; ukrasna posuda.

vazal *fr.* 1. u feudalno doba plemić (vlastelin) ili vladar koji je priznavao vrhovnu vlast nekog većeg vlastelina ili vladara i imao prema njemu određene obaveze; 2. *prenosno*: potčinjena,

zavisna osoba ili zavisna (vazalna) država; rob, pokoran čovek, podanik, sluga svog gospodara.

vazalstvo *fr.* vazalni odnos, vazalni položaj; v. *vazal*.

vazektomija *lat.-grč.* prerezivanje i odvezivanje semenih kanala kod mužakaraca u svrhu sterilizacije (onemogućavanje oplodavanja); ovom operacijom ne smanjuje se seksualna potencija kao što je slučaj kod kastracije.

vazelin *fr.* mast koja se dobija iz nafte; ima široku primenu u medicini i kozmetici, a u tehničar služi za podmazivanje.

vazna *lat.* v. *vaza*.

vaiz *tur.* propovednik, savetnik, poznavalac verske literature kod muslimana.

vajat *tur.* 1. drvena zgradica u dvorištu seoske kuće koja obično služi za noćivanje mladenaca ili za držanje raznih stvari, voća i dr.; 2. istureni deo kuće, doksat, trem.

vajda *tur.* korist, dobit od nekog posla, od nekog odnosa, ostvareni interes; isto i *fajda*.

vajzbratna *nem.* belo meso (obično svinjsko) sa obe strane kičme.

vajsmанизам — princip prirodnog odabiranja proširen i na procese u samom organizmu (prema teoriji nemačkog biologa Avgusta Vajsmana, 1834—1914).

vakat *tur.* 1. vreme, doba, određeni čas kad treba nešto da se uradi; 2. vreme molitve kod muslimana; 3. u štamparstvu: znak da nedostaje prazna stranica.

vakuole *lat.* citoplazma ćelije, uglavnom kod biljaka, ima vakuole; to su prostori ispunjeni ćelijskim sokom, a u ovom soku najviše ima vode u kojoj se sadrže različite organske i neorganske supstancije.

vakuum *lat.* 1. prazan, bezvazdušni prostor; 2. *prenosno*: pustoš, ništa, velika praznina.

vakuum-metar *lat.* 1. sprava za merenje prorađenog vazduha; 2. sprava za merenje pritiska ispod atmosferskog pritiska.

vakuf *tur.* imanje (zadužbina) zaveštano u verske ili humanitarne svrhe kod muslimana; verska zadužbina.

vakcina *lat.* cepivo, serum za zaštitu organizma od zaraznih bolesti; spravlja se od oslabljenih mikroba ili virusa.

vakcinacija *lat.* unošenje, ubrizgavanje vakcine u organizam radi zaštite od zaraznih bolesti.

vakcinisati i **vakcinirati** *lat.* pelcovati, cepiti, ubrizgavati u organizam vakcinu radi zaštite od zaraznih bolesti.

valencija i **valentnost** *lat.* sposobnost atoma nekog hemijskog elementa da se jedini sa jednim ili više atoma drugog elementa; izražava se empirijskim brojem koji označava koliko se atoma vodonika jedini sa jednim atomom nekog elementa.

valer *fr.* 1. vrednost, cena; 2. hartija od vrednosti; 3. odnos između tonova boja.

valerijana *lat.* biljka od čijeg se korena pravi lek za umirivanje srca.

validan *lat.* 1. jak, krepak, zdrav, čio, moćan, snažan; 2. sposoban, koji puno vredi; 3. *pravno*: punovažan, važeći, na zakonu osnovan, neosporan.

validacija *lat.* 1. proces utvrđivanja stepena validnosti, tj. da li je nešto zasnovano na istini, činjenicama ili zakonu; 2. prikazivanje ispravnosti neke propozicije ili procesa zaključivanja.

validitet *lat.* pravna vrednost neke stvari ili nekog postupka.

validnost *lat.* 1. kad je nešto zasnovano na istini, činjenicama ili zakonu; 2. atribut nekog argumenta koji je u skladu sa zakonima logike.

valiza *fr.* 1. zapečaćena poštanska torba diplomatskog kurira kojoj pripada pravo nepovredivosti; 2. bilo kakva putna torba, kovčeg.

valija *tur.* upravitelj oblasti, vilajeta, generalni guverner u Turskoj.

valov *mađ.* korito za napajanje stoke.

Valonci *fr.* stanovnici istočne i jugoistočne Belgije; govore francuski.

valorizacija *lat.* skup mera za veštačko podizanje pale vrednosti robe, kursa vrednosnih papira i sl. radi naknade gubitaka poveriocima.

valorizovati i **valorizirati** *lat.* izvršiti valorizaciju; utvrditi veću vrednost robe, novca i papira od vrednosti.

Valpurga *nem.* svetiteljica katoličke crkve (čija se uspomena proslavlja 1. maja), zaštitnica od vradžbina i veštica; **Valpurgijska noć**: po starom nemačkom narodnom verovanju — noć između 30. aprila i 1. maja, kada se sastaju veštice (opisana u Geteovom delu Faust).

valuta *ital.* 1. novčani sistem jedne zemlje, uzet u celini (zlatna, srebrna, papirna valuta); 2. novčana jedinica neke zemlje (dolar, dinar, marka i dr.).

valcer *nem.* 1. popularna okretna igra; 2. muzički komad za ovu igru.

valjenke *rus.* zimske tople čizme napravljene od sukna.

vamp *eng.* tip žene, opasne zavodnice; napasnica, žena-demon.

vampir *ital.* 1. mrtvac koji, po narodnom verovanju, noću ustaje iz groba i pije ljudima krv; 2. jedna vrsta slepog miša (šišmiša) u Južnoj Americi koji ljudima ili stoci pregrize žile i pije krv; 3. *prenosno*: krvopija, zloduh, lihvar, zelenlaš.

vanadij(um) *lat.* hemij. elemenat; ima ga u rudama gvožđa; primenjuje se kao katalizator u industriji i u pravljenju legiranih čelika.

vandal *lat.* divljak, barbar, rušitelj.

Vandali *lat.* 1. germansko pleme; osvojilo Rim 445. g. i uništilo u njemu mnogo umetničkih dela i spomenika; 2. *prenosno*: rušitelji, divljaci.

vandalizam *lat.* uništavanje kulturnih vrednosti, divljaštvo, rušilaštvo.

vandalstvo *lat.* v. *vandalizam*.

Vandeja *fr.* francuska pokrajina; u njoj su, krajem 18. veka za vreme buržoaske revolucije, izbijale kontrarevolucionarne pobune neprosvećenih, zaostalih seljaka koji su bili zavedeni i podsticani od strane sveštenstva i plemstva.

vandrovati *nem.* otisnuti se na vandrovanje, skitati, lutati po svetu.

vandrovka *nem.* 1. putovanje mladog kalfe po svetu radi sticanja prakse; 2. skitnja uopšte; 3. pesma o vandrovanju, pesma vandrovača.

vandrokaš *nem.* 1. čovek koji putuje po svetu radi trgovine, zanata; 2. lutalica.

vanila i **vanilija** *fr.* tropska biljka čiji se mirisavi plodovi koriste kao začini jelima.

vanilin *fr.* mirisava supstanca iz biljke vanilije od koje se, veštačkim putem, spravlja začini za jela.

vapor *lat.* parobrod, lađa sa pogonom na paru.

vaporacija i **vaporizacija** *lat.* 1. isparavanje, pretvaranje tečnosti u paru; 2. u *medicini*: zagrevanje vreloj parom radi zaustavljanja krvarenja.

vaporizator *lat.* supstanca koja se raspršuje, sprej.

vaporizovati i **vaporizirati** *lat.* pretvoriti u paru, ispariti, izvetriti.

vaporimetar *lat.-grč.* 1. sprava za merenje pritiska i zapremine pare; 2. sprava kojom se određuje količina alkohola u vinu.

varvar i **varvarin** *grč.* 1. divljak, nekulturan čovek; pripadnik primitivnog, nekulturnog naroda; 2. čovek koji ruši kulturne vrednosti ili ih ne čuva; 3. surov, grub, okrutan čovek; 4. kod starih Grka i Rimljana: svaki stranac.

varvarizam *grč.* 1. varvarski postupak; 2. *lingv.* kovanica, složena reč ili fraza napravljena prema stranom izrazu; gruba jezička pogreška.

varvarski *grč.* 1. koji se odnosi na varvare, na primitivne, neprosvećene narode i ljude; 2. divljački, primitivno, grubo, grubijanski.

varvarstvo *grč.* 1. surovost, grubost, neobrazovanost, neprosvećenost, okrutnost, divljaštvo; 2. jedan od triju stupnjeva u razvitku ljudskog društva (divljaštvo, varvarstvo, civilizacija).

vardati *ital.* paziti, čuvati, osobito čuvati u pameti, pamtiti.

varijabilan *lat.* promenljiv, kolebljiv, nestalan, nepostojan, neučvršćen.

varijabilnost i **varijabilitet** *lat.* promenljivost, nestalnost, nepostojanost, neučvršćenost.

varijabila *lat.* promenljivi deo ličnog dohotka iznad garantovanog dela, tj. iznad tzv. startnog osnova.

varijabl *fr.* promenljiva vrednost, promenljiva količina.

varijanta *lat.* nešto što ima drugi oblik, drugi izgled od neke stvari koja je zajednička, koja ima zajedničko poreklo, zajednički osnov; ista stvar u

drukčijoj obradi, u drukčijem izvođenju.

varijacija *lat.* 1. promena, menjanje, odstupanje od nekog utvrđenog plana, kolebanje; 2. promena muzičke teme (melodije); 3. odstupanje jednog živog bića od osobina njegove vrste; 4. deo kombinatorike u matematičkim radnjama.

varijete *fr.* pozorište ili noćni lokal koji neguje zabavnu muziku, igru i artistske veštine.

varijetet *lat.* 1. razlika, raznovrsnost, odstupanje, neznatne promene; 2. neznatne razlike koje se javljaju kod nekih vrsta biljaka ili životinja; 3. podvrsta, podgrupa.

varikozan *lat.* proširenih vena, otečenih vena; kvrgav.

varikozitet *lat.* proširenost vena, bolesne vene.

varikomfalus *lat.-grč.* proširenje pupčanih vena.

varikocela *lat.-grč.* otekline testisa, prouzrokovana proširenjem i prskanjem vena.

variks *lat.* proširenje vena, oticanje vena.

variolacija *lat.* preventivno cepljenje zdravih osoba sadržinom pravih boginja kao zaštita od boginja (način lečenja boginja pre uvođenja cepljenja kravljim boginjama).

variole *lat.* velike boginje, prave boginje; opasna zarazna bolest koja se danas retko javlja.

variole vakcine *lat.* kravlje boginje.

variolis *lat.* oboljenje od velikih boginja, velike boginje.

variometar *lat.-grč.* 1. sprava koja služi u radio-tehnici za prijem i odašiljanje elektromagnetskih talasa; 2. sprava za merenje kolebanja fizičkih veličina (npr. promena zemaljskog magnetizma); 3. uređaj za merenje brzine penjanja i propadanja aviona; služi takođe za održavanje stabilnog horizontalnog leta aviona.

variorama *lat.-grč.* nova tehnika snimanja i prikazivanja filmova na gigantskim ekranima; na otvorenom prostoru može ih gledati mnogo ljudi.

varirati *lat.* 1. odstupati od ranijeg stava; 2. menjati se, razlikovati; 3. kole-

bati se, razilaziti se (npr. u mišljenju); 4. menjati nečemu oblik.

varicele *lat.* male boginje, boginjice; ospice, vodene kozice.

Varšavski pakt — ugovor SSSR-a i istočoevropskih zemalja, sklopljen 1955. o prijateljstvu, i uzajamnoj pomoći na svim područjima.

vasa — najduža skijaška trka na svetu (86 km); održava se u Švedskoj kao spomen na skijaški podvig (kasnijeg) švedskog kralja Gustava I iz dinastije Vasa.

vaseljena *crkv.-slov.* svet, svemir, prostori izvan Zemlje.

vaseljenski sabor *crkv.-slov.* skup pravoslavnih sveštenika iz celog sveta; v. *ekumena*.

vaservaga *nem.* sprava za utvrđivanje horizontalog položaja tela; v. *libela*.

vaserdiht *nem.* nepromočiv, gust, nepropustiv, dobro zatvoren za vodu.

vaserman — reakcija krvnog seruma kojom se može utvrditi oboljenje od sifilisa (prema naučniku Vasermanu koji je ovo otkrio).

vasiona *grč.* v. *vaseljena*.

vaskularan *lat.* koji se tiče krvnih sudova; pun krvnih sudova.

vaskularizacija *lat.* 1. stvaranje krvnih sudova u organizmu; 2. protkanost tkiva krvnim sudovima.

vaskulum *lat.* mali krvni sud, žilica, kapilar.

vat — jedinica za merenje električne energije (naziv po pronalazaču parne mašine Vatu, od 1736—1819).

vaterpolist(a) *eng.* sportista, igrač vaterpola.

vaterpolo *eng.* sportska igra u vodi (rukomet sa po sedam igrača u timu).

Vatikan *ital.* 1. vrhovna uprava rimokatoličke crkve; 2. dvorac i kompleks zgrada sa rezidencijom pape; 3. *prenosno*: papaska vlada.

vatrostan — materijal koji podnosi visoke temperature (opeke i dr.).

vahabiti *ar.* sledbenici islamske sekte (18. vek) koji se bore za oslobođenje Arapa; kasnije gube progresivnost i služe vladarima Saudi Arabije.

vahmajstor *nem.* najviši podoficirski čin u bivšoj austrijskoj vojsci.

vaučer *eng.* 1. jamac, garant; 2. vrsta čeka kojim se plaćaju neke usluge.

Vašar *mađ.* 1. sajam, pazar, panađur; 2. *prenosno*: nered, gužva.

vaška *tur.* pas, štene, pseto.

vegetabilan *lat.* koji se tiče biljaka, povrtni, koji je sposoban da raste.

vegetabilije *lat.* 1. biljke, rastinje; 2. hrana od biljaka.

vegetarijanac *lat.* onaj koji se uglavnom hrani biljnom hranom, a uz to obično ne pije i ne puši; umereni vegetarijanac jede mlečne proizvode.

vegetarijanizam i vegetarijanstvo *lat.* 1. pokret protiv uživanja mesa; zalaže se za biljnu hranu; 2. ishrana hranom isključivo biljnog porekla; ishrana bez mesa i životinjske masti.

vegetativan *lat.* 1. koji se odnosi na rast, koji služi rasteњу, biljni; 2. *prenosno*: koji životari, bez duha, pasivan, trom, nepokretan.

vegetativni živčani sistem — deo živčanog sistema koji reguliše rad unutrašnjih organa, nezavisno od volje čoveka.

vegetativno rasplodavanje — bespolno razmnožavanje (pomoću kalema, pelcera, lozice i sadnice).

vegetacija *lat.* 1. rasteње, razvitak biljaka; 2. biljni svet; **vegetacioni period**: deo godine za normalno rasteње i razvijanje biljaka; 3. *prenosno*: bujanje, bujnost.

vegetirati *lat.* 1. rasti, bujati, živeti; 2. *prenosno*: životariti, provoditi jednoličan, dosadan život, tek tako da se samo preživi.

Vede *sanskrt.* najstarije svete knjige brahmana, pisane sanskrtom.

vedeta *fr.* 1. slavan umetnik ili umetnica; 2. mali brod-izviđač; 3. izvidnica; straža; stražar.

veduta *ital.* 1. vidik, pogled, izgled, panorama; 2. što verniji slikarski ili grafički prikaz jednog kraja ili grada; prospekt; 3. v. *vedeta*.

vezir *tur.* titula visokog funkcionera u nekim muslimanskim zemljama Istočnog; ministar, guverner pokrajine (vilajete); **veliki vezir**: ministar-predsednik vlade u Turskoj za vreme vladavine sultana.

veker *nem.* sat za buđenje, budilnik.

vektor *lat.* veličina koja je određena brojem, pravcem i smerom.

velar *lat.* gram. zadnjonepčani suglasnik u srpskohrvatskom jeziku (*k, g, h*).

velarni lat. gram. zadnjonepčani glas (*k, g, h*).

veleslalom *norv.* 1. slalom, skijaško takmičenje u spustu sa mnogo više prepreka (prirodnih i veštačkih) nego kod slaloma; 2. isti naziv i za takmičenje čamaca sa preprekama; 3. u fudbalu: prodor igrača veštim driblingom.

velodrom *lat.* trkalište, staza za biciklističke trke i treninge.

velosimetar *fr.-grč.* sprava za merenje brzine aviona, brzinomer.

velosiped *fr.-grč.* bicikl, točak.

velosipedist(a) *fr.* biciklista, onaj koji se bavi biciklističkim sportom.

veltanaung *nem.* pogled na život, na svet, poimanje sveta i života.

velter-kategorija *eng.* težina boksera od 63,5 do 67 kg.

velur *fr.* somot, kadifa; vrsta šofa sa dugom dlakom.

vena *lat.* krvna žila koja vodi krv do srca, dovodnica, privodnica.

venda *nem.* jedna od težih figura u slalomu i veleslalomu.

vendeta *ital.* krvna osveta, osveta uopšte.

Vendi *lat.* 1. najstariji naziv za Slovene; 2. kod Nemaca naziv za Slovence i Lužičke Srbe.

Venera *lat.* 1. boginja ljubavi i lepote u starorimskoj mitologiji (kod Grka: Afrodita); 2. **Miloska Venera**: mramorni kip Venerin, iskopan na grčkom ostrvu Milosu (1820); 3. zvezda Danica, Zornjača.

venerija *lat.* spolne bolesti; *isto i veneris* (sifilis, triper i dr.).

veneričan *lat.* spolni, spolno bolestan, spolno zaražen.

venerolog *lat.* lekar, specijalista za venerične bolesti.

venerologija *lat.* nauka o veneričnim bolestima i njihovom lečenju.

venetromboza *lat.-grč.* zgrušavanje krvi u venama.

veni, vidi, vici *lat.* 1. dođoh, videh, pobedih! Ovo su Cezarove reči u izveštaju (poslat Senatu) o pobedi u Pontijskom ratu (47. g. pre n.e. u Maloj Aziji); 2. *prenosno*: laka i brza pobeda.

venoza *lat.* koji se odnosi na vene; **venozna krv**: neoksidisana tamna krv koja ide od periferije tela prema srcu.

ventil *lat.* 1. mehanička sprava, obično od metala, koja se zatvara i otvara, te propušta vazduh, tečnosti i gasove; 2. *prenosno*: odušak, olakšanje.

ventilator *lat.* naprava za provetravanje prostorija, tj. za promenu i osveženje vazduha u prostorijama, rudnicima, itd.; vetrilo, odušnik.

ventilacija i ventiliranje *lat.* 1. provetravanje, promena vazduha u zatvorenim prostorijama, osvežavanje; 2. skup ventilatora i drugih instalacija za osveženje vazduha; 3. *prenosno*: prethodno raščišćavanje nekih stvari pre donošenja neke važne odluke.

ventilisati i ventilirati *lat.* 1. provetriti, zračiti, promeniti vazduh, osvežiti prostoriju; 2. *prenosno*: podrobno pretrasti neko pitanje.

veo *ital.* 1. komad prozirne tkanine kojom žene prekrivaju lice ili ga nose u znak žalosti; 2. prozirna (bela) tkanina kojom se prekrivaju neveste; 3. *prenosno*: nešto što prikriva stvarnost, istinu o nečemu.

veranda *eng.* manja terasa stana ili kuće, obično staklom zatvorena.

verbalan *lat.* 1. govorni, koji pripada rečima ili se sastoji od reči, pisanih ili izgovorenih, mnoštva nesadržajnih reči; 2. doslovno, od reči do reči.

verbalizam *lat.* 1. neopravdano oslanjanje na reči; 2. prazno razmetanje rečima, fraziranje; 3. govorno izražavanje kome nedostaje smisla.

verbalizacija *lat.* 1. izražavanje rečima, ili sposobnost za izražavanje rečima; 2. govorljivost, pričanje na preteran, difuzan i neodređen način.

verbalist(a) *lat.* onaj koji voli verbalizam, frazer, razmetljivac rečima.

verbalna nota *lat.* nota koju diplomata usmeno saopšti drugoj vladi.

verbalni delikt *lat.* radnje u obliku akcija usmerenih na rušenje ustavnog poretka (dr. Mijat Suković).

verbum *lat.* glagol, glagolska reč.

Vergilije *lat.* jedan od najvećih starorimskih pesnika iz I veka pre n.e.; naročito poznat kao pisac junačkog epa Eneida.

vergl *ital.* mehanički muzički instrumenat na kome se svira okretanjem ručke, male orgulje.

verglati *ital.* 1. svirati na verglu; 2. *prenosno*: previše dosadno govoriti, brbljati, nerazumljivo recitovati.

verglaš *ital.* svirač na verglu.

veresija *tur.* kupovina ili prodaja na veru bez plaćanja; prodaja na kredit.

-verzal i **versal** *lat.* 1. početno veliko slovo u štamparstvu, za razliku od malog slova koje nosi naziv kurent; 2. ceo tekst štampan velikim slovima.

verzija *lat.* jedan od više načina prikazivanja istog događaja ili pozorišnog komada.

verziran *lat.* upućen u nešto, dobro obavešten o nečemu, iskusan u čemu.

verzirati *lat.* obavestiti se, upoznati stvari, biti u kontaktu, dodir.

verzifikator *lat.* v. *versifikator*.

verzifikacija *lat.* v. *versifikacija*.

verzifikovati i **verzificirati** *lat.* v. *versifikovati*.

veržiha *trgovina* — trgovina u kojoj ima više posrednika, što poskupljuje robu.

verizam *lat.* krajnji naturalizam u umetnosti 19. veka, pretežno u Italiji; cilj mu je bio: da prikaže život sa izrazito ružnim ili lepim stranama.

veritas *lat.* istina, istinitost, stvarnost.

veritas *juridika* *lat.* pravna istina, zasnovana na pravu, na zakonu.

verifikator *lat.* 1. lice koje utvrđuje istinu, overilac; 2. uređaj koji ispituje jačinu materijala.

verifikacija *lat.* 1. provera neke tvrdnje ili pretpostavke, te utvrđivanje njene istinitosti u praksi i na osnovu naučnih saznanja; 2. provera, ispitivanje istinitosti dokumenata, ovlašćenja; 3. overa originala.

verifikovati i **verificirati** *lat.* 1. proveriti neku tvrdnju ili pretpostavku, i utvrditi njenu istinitost; 2. proveriti istinitost dokumenata; overiti.

vermati *tur.* uvažavati nekoga, poštovati, respektovati, visoko ceniti.

Vermaht *nem.* naziv za nemačku vojsku za vreme nacizma; odbrambena snaga.

vermut *fr.* alkoholno piće, vino ili rakija s pelinom, pelinkovac, bermut.

veronal — sredstvo za uspavljanje; u većim dozama smrtonosno.

verotipija *fr.-grč.* proces prenošenja fotografije na staklo.

vers *lat.* 1. stih, redak u pesmi; 2. niz metričkih ritmova koji rimovanjem daju celinu.

Versaj *fr.* grad nedaleko od Pariza u kome je potpisan (1919) mirovni ugovor sa pobedom Nemačkom (Versajski mir).

varsifikator i **verzifikator** *lat.* stihotvorac, pesnik, pisac stihova.

versifikacija i **verzifikacija** *lat.* pisanje stihova, stihotvorstvo; nauka o tvorbi, stihova, metrika.

versifikovati i **verzificirati** *lat.* praviti stihove, pisati pesme, pevati, opevati, baviti se poezijom.

vertajmovica *nem.* vrsta vrlo sigurne brave (za stanove, blagajne).

vertep *rus.* „jaslice“ što ih o pravoslavnom Božiću nose deca od kuće do kuće i tako čestitaju religiozni praznik, tj. nošenje lutaka s Hristom.

verterizam — preterana sentimentalnost, romantičnost (prema Geteovom romanu „Patnje mladoga Vertera“).

vertikala *lat.* uspravna, prava linija odozdo nagore ili obratno.

vertikalan *lat.* uspravan, u pravcu dejstva Zemljine težee, okomit.

vertiplan *lat.* novi tip aviona koji uzleće i sleće vertikalno.

vespa *ital.* vrsta malog motocikla s točkovima malih dimenzija.

vesta *lat.* vuneni prsluk, džemper koji se kopča s preda.

western *eng.* roman, film ili strip koji na idealizovano-avanturistički način obrađuje teme u vezi osvajanja zapadnih oblasti Severne Amerike.

vestibil i **vestibul** *fr.* predvorje kuće, ulaz na velikim zgradama.

veteran *lat.* 1. stari, isluženi vojnik; 2. *prenosno*: zaslužan čovek u službi.

veterina *lat.* nauka o stočnim bolestima, o lečenju životinja.

veterinar *lat.* marveni lekar, onaj koji ima veterinarski fakultet.

veto *lat.* 1. zabranjujem, ne primam, odbacujem — formula u starom Rimu po kojoj su narodni predstavnici odbijali odluke Senata; 2. *prenosno*: pravo države ili pojedinca da odbaci neku zakonsku odredbu; (pravo veta priznato je stalnim članovima Saveta be-

zbednosti Ujedinjenih nacija: SAD, SSSR-u, V. Britaniji, Francuskoj i Kini).

vehementan *lat.* žestok, plah, vatren, neobuzdan, strastan, žustar.

vehementnost *lat.* v. *vehemencija*.

vehemencija *lat.* 1. žestina, naglost, silovitost, silina, neobuzdanost, prodornost, plahovitost, vatrenost; 2. *prenosno*: strast, žar, vatrenost, gorljivost.

via *ital.* putuj, idi dalje, beži.

via *lat.* preko, putem; npr. via Beograd — putovati preko Beograda.

vibratilitet *lat.* 1. svojstvo (ili sposobnost) tela da trepere, da se njihaju; treperavost, njihavost tela; 2. *medic.* naizmenična napetost i labavost pojedinih delova tela.

vibrant *lat.* glas (slovo) čija je bitna osobina da može da treperi; napr. takvu osobinu ima, u srpskohrvatskom jeziku, glas **R**, koji se stvara treperenjem vrha jezika na alveolama gornjih sekutića.

vibrantan *lat.* drhtav, treperav, sav ustreptao.

vibrater *lat.* 1. hirurški instrument za upotrebu kod bolesti ženskih spolnih organa; 2. pneumatična mašina za bušenje betona i nabijanje zemljišta.

vibrator *lat.* 1. telo koje vrši mehaničko ili električno titranje; sprava koja titra, treperi (npr. „zuhra“, električni aparat za masažu); 2. sprava koja predmet, što je s njim u vezi, pokreće na titranje.

vibrafon *lat.-grč.* muzički instrumenat (udaraljka) od metalnih pločica, nanižanih na pokretnom stalku; služi za davanje signala na radiju, u pauzama emisija; jedna vrsta vibrafona ima propelere na električnu struju (upotrebljava se u džez-muzici i operi); daje treperav zvuk.

vibracija *lat.* treperenje, podrhtavanje, titranje, drhtanje (elastičnog tela); titranje, treptaj, njihanje, njihaj; treperenje boja, preliv, sjaj.

vibrirati *lat.* drhtati, treperiti, njihati se, klatiti, podrhtavati.

vibrogram *lat.-grč.* zvučna krivulja koja se dobija pomoću vibrografa.

vibrograf *lat.-grč.* sprava koja automatski beleži treptaje tela.

vibrografija *lat.-grč.* nauka o treperenju zvučnih tela.

vibrometar *lat.-grč.* instrumenat za merenje mehaničkih vibracija.

vibrosten *lat-eng.* naprava za privlačenje kosmonauta na vibriranja kojima će biti izloženi pri svemirskim letovima.

vibroterapija *lat.-grč.* metoda lečenja koja se sastoji u uvođenju mehaničke energije u živčani sistem; *isto* i **paloterapija**.

visisektor *lat.* naučnik koji seče žive životinje radi proučavanja.

visisekcija *lat.* rasecanje i otvaranje tela živih životinja radi naučnog ispitivanja.

visisecirati *lat.* seći, otvarati žive životinje radi ispitivanja.

vivifikacija *lat.* oživljavanje, oživotvorenje, nadahnuće životom.

vidati *tur* lečiti bolesnog, obično narodnim lekovima.

video *lat.* vidni, scenski deo televizijskog programa.

video-art *lat-eng.* najnoviji oblik konceptualne umetnosti koja, kao izražajno sredstvo, koristi televizijski ekran pomoću video-rikordera.

video-bijenale *lat.* dvogodišnja manifestacija video-arta; v. *bijenale*.

video-bilten *lat.-fr.* prikazivanje sportskih rezultata (pomoću kamere interne televizije); najčešće prenošenje rezultata iz više dvorana za publiku na velikim stadionima i za novinare.

videogejm *lat-eng.* televizijska videokaseta sa društvenim igrama; učesnici mogu biti gledaoci u svojim kućama ili u nekom centru za takvu vrstu zabave (kao masovna vrsta zabave prepravila SAD osamdesetih godina dvadesetog veka).

video-glava *lat.* mali elektromagnet, postavljen na bubnju video-rikordera; postiže 1500 obrtaja u minuti, a traje 2—3000 časova rada.

videografija *lat.-grč.* scenografija koja oblikuje postojeći ambijent za određena filmska snimanja.

video-groznica *lat.* zaokupljenost nabavkom i korišćenjem video-aparata.

video-grupa *lat.* ustaljena i organizovana muzička grupa koja često istupa u televizijskim programima.

videodisk *lat.-grč.* ploča na kojoj se automatski snimaju određene televizijske emisije, tj. onda kada vlasnik televizora nema mogućnosti da ih, tokom redovnog emitovanja, gleda; kasnije, kada vlasnik poželi, uključi videodisk u televizijski prijemnik i gleda propuštene emisije, jer ih televizijski prijemnik reprodukuje.

video-drama *lat.-grč.* drama adaptirana za prikazivanje na televiziji.

video-industrija *lat.* proizvodnja savremenih video-aparata, video-uređaja i video-materijala.

video-intervju *lat.-fr.* razgovor novinara sa nekom uglednom ličnošću za televiziju.

video-kamera *lat.* to je svaka elektronska televizijska kamera kojom se snima na video-traci neka scena ili emisija; snimci, za razliku od snimaka filmske kamere mogu odmah da se reprodukuju (prikažu) na televizijskom ekranu pomoću video-tejprikordera, pridodatog televizoru; inače, postoje profesionalne video-kamere televizijskih studija i male video-kamere za amatere (J. Čirilov: „Rečnik novih reči“, Beograd).

video-kaseta *lat.-ital.* magnetoskopski snimak televizijske emisije na vrpci, smeštena u plastičnu kutijicu (po nameni slična audio-kaseti); može odmah da se reprodukuje preko video-tejprikordera.

video-kasetofon *lat.-ital.* to je video-tejprikorder koji reprodukuje video-kasete, a ne profesionalne tzv. otvorene trake.

video-klub *lat.-eng.* klub vlasnika video-aparata i video-materijala u kome zajednički gledaju i razmenjuju snimljene video-materijale i prate razvoj video-tehnike u svetu i kod nas.

video-materijali *lat.* snimljeni kadrovi (filmovi, televizijske emisije i dr.) za prikazivanje u video-tehnici; delovi uređaja, vrpce i drugo iz oblasti video-tehnike.

video-meč *lat.-eng.* sportska utakmica koja se prenosi preko televizije.

video-mikser *lat.-eng.* tehničar video-sektora, tj. onaj koji opslužuje vidni deo televizijskog programa.

video-program *lat.* filmski, televizijski i drugi materijali koji se, u posebno organizaciji, prikazuju na video-aparatima.

video-procesor *lat.* računar koji reguliše prikazivanje vidnog dela televizijskog programa.

video-rikorder *lat.-eng.* televizijski uređaj (poseban aparat) koji presnimava gotove emisije i kasnije ih reprodukuje na televizijskom aparatu; postoje dve vrste tejp-rikordera — jedna koja koristi video-kasete i druga, profesionalna, po televizijskim studijama, gde se upotrebljavaju otvorene rolne.

video-roman *lat.* roman adaptiran za prikazivanje na televiziji.

video-sektor *lat.* vidni deo televizijskog programa.

video-signal *lat.* skup impulsa potrebnih za stvaranje slike na televizijskom ekranu.

video-spot *lat.-eng.* kratka TV reklama, obično u obliku slike ili crteža.

video-tejp *lat.-eng.* snimljena traka koju reprodukuje video-rikorder.

video-tejprikorder *lat.-eng.* isto što i video-rikorder.

videoteka *lat.-grč.* zbirka video-kaseta razvrstana po temama i oblastima.

videotekar *lat.-grč.* 1. vlasnik videoteke; 2. rukovalac videotekom.

videotekarstvo *lat.-grč.* iznajmljivanje video-kaseta uz novčanu nadoknadu.

video-telefon *lat.-grč.* telefonski aparat s malim ekranom na kome se vidi sagovornik; *isto* i **videofon**.

video-tehnika *lat.-grč.* dostignuća nauke i tehnike u oblasti proizvodnje video-aparata i video-uređaja.

video-tjuner *lat.-eng.* deo video-rikordera, tj. uređaj u ovom aparatu koji vrši snimanja.

video-traka *lat.* traka na kojoj su snimljeni filmovi u video-tehnici i drugi snimljeni video-materijali.

video-uređaji *lat.* sprave i elementi za rad video-aparata.

videofil *lat.-grč.* ljubitelj video-programa i video-tehnike.

video-film *lat.-eng.* film snimljen u video-tehnici, tj. snimljen video-aparatom i prilagođen za prikazivanje na video-aparatima.

videofon *lat.-grč.* telefon koji ima televizijski ekran, tj. sagovornici se mogu videti za vreme razgovora; *isto* i **video-telefon**.

vidi *lat.* video i odobrio.

vidigraf *lat.-grč.* aparat za snimanje televizijskog programa na filmsku traku radi kasnijeg prikazivanja; *isto* i **transkriber**.

vidikon *lat.* analizatorska cev na televiziji.

Vietkong — Front nacionalnog oslobođenja Južnog Vijetnama koji se borio za ujedinjenje Severnog i Južnog Vijetnama.

vižlast *mađ.* 1. visok, tanak, vitak, gibak; 2. *prenosno*: živahan, obesan, nestašan.

vižle *mađ.* mlado, obesno štene.

viza *lat.* 1. viđeno, pregledano, odobreno (npr. zabeleška na pasošu, tj. znak za odobrenje izlaska ili ulaska u zemlju); 2. uopšte: dozvola, odobrenje; 3. pregled, kontrola finansijskih i drugih dokumenata.

vizavi *fr.* prekoputa, nasuprot, na drugoj strani; jedan prema drugome.

Vizant i **Vizantija** *grč.* naziv Istočnog Rimskog Carstva (od vremena cara Konstantina do cara Teodosija).

Vizantinac *grč.* stanovnik stare Vizantije, odnosno Vizanta.

vizantinizam i **vizantizam** *grč.* vizantijska istorija, kultura, uticaj.

vizantolog *grč.* naučnik koji se bavi vizantologijom.

vizantologija *grč.* nauka koja proučava prošlost i kulturu Vizantije.

Vizigoti *nem.* naziv u istoriji za Zapadne Gote; v. *Ostrogoti*.

vizija *lat.* 1. daleko viđenje; sposobnost predviđanja onoga što će se desiti; 2. slika mašte, viđenje nečeg nestvarnog; 3. proricanje sudbine.

vizionar *lat.* 1. vidovit čovek, sanjar, onaj koji ima sposobnost duhom da vidi, da realno predvidi budućnost; 2. *prenosno*: pesnik, sanjalica, zanesenjak.

vizionarstvo *lat.* sposobnost, moć realnog predviđanja budućnosti i proricanja šta će se konkretno dogoditi; sanjarenje, zanesenjaštvo.

vizir *ital.* 1. naprava na vatrenom oružju za nišanje, nišan; 2. naprava na

fotografskom aparatu za posmatranje predmeta koji se snima; 3. otvor na televizijskoj ili filmskoj kameri kroz koji se kontroliše snimanje.

vizirati *lat.* 1. overiti, odobriti, staviti vizu u pasoš; 2. gledati kroz vizir na oružju, nišanimi; kontrolisati snimanje kroz vizir foto-aparata ili filmske, odnosno televizijske kamere.

vizita *fr.* 1. poseta, obilazak; 2. lekarski pregled u bolnicama; v. *vizitacija*.

vizitator *lat.* 1. posetilac; 2. pregledač, nadzornik imanja; 3. kaluder koji obilazi manastire svog reda ili svoje oblasti.

vizitacija *lat.* lekarski pregled bolesnika u bolnicama; 2. zvanična poseta radi neke kontrole; 3. regrutovanje mladih vojnika; 4. kontrola tovara morskih brodova; 5. obilazak i inspekcija crkvenih župa ili oblasti.

vizitirati *lat.* 1. pregledati, pretrresti, pretražiti; 2. izvršiti premetačinu.

vizitkarta *nem.* posetnica, prijavnica, karta sa imenom, prezimenom, zvanjem i adresom, telefonom i dr.

vizon *fr.* v. *nerc*.

vizorij(um) *lat.* sprava koja drži rukopis slovoslagača.

vizuelan i **vizualan** *lat.* vidan, vidljiv, očni; **vizuelan tip**: čovek koji najbolje zapamti ono što vidi.

vizura *lat.* 1. naprava na filmskoj kameri kroz koju snimatelj prati događaje na sceni; 2. zamišljena crta koja ide od snimateljeva oka ravno na predmet snimanja; 3. vidno polje, sve što se okom može uhvatiti.

vizudukt *lat.* građevina u obliku mosta koja se podiže iznad drugog puta, ili iznad jaruge, klanca, rečne doline i sl.

vikar *lat.* 1. pomoćni sveštenik, zamenik župnika; 2. zamenik biskupa, nadbiskupa, pape (generalni vikar).

vikarijat *lat.* kancelarija ili delokrug rada vikara.

vikend *eng.* 1. kraj sedmice; 2. vreme od petka ili subote posle podne do ponedeljka ujutro; 3. izlet preko nedelje, nedeljni odmor, obično van mesta stanovanja.

vikendaš *eng.* 1. posednik vikendice; 2. izletnik preko vikenda.

vikendica *eng.* kuća za odmor, podignuta van naseljenog mesta.

vikend-roman *eng.-nem.* roman lakog, slatunjavog sadržaja, ljubić, krimić.

vikings — staroskandinavski borac, ratnik, gusar (od 8. do 11. veka); vrlo vešt pomorac i hrabar borac; vikinzi su, skriveni u zalivima, vrebali na natovarene brodove i skidali sa njih vredne stvari.

vikler *nem.* naprava od lima, plastike ili druge materije za pravljenje kovčica na ženskoj kosi.

vikont *fr.* plemić po rangu između grofa i barona.

vikontesa *fr.* žena ili kćerka vikonta, tj. žena plemića srednjeg ranga.

viks *nem.* 1. mast za obuću, imalin; 2. smesa za mazanje peći, čunkova i dr.

viksati *nem.* 1. čistiti obuću, mazati viksom; 2. čistiti peći, čunkove i dr.

Viktor *lat.* „pobednik“ (lično ime); **Viktorija**: „pobeda“ (ime žene)

Viktorija *lat.* boginja pobeđe kod starih Rimljana (kod Grka: Nike)

viktorija *lat.* 1. „pobeda“; 2. nogometna igra na jedna vrata, trenin; 3. otvorena kočija sa tri do četiri sedišta, koju vuku jedan ili dva konja.

viktorijansko doba *lat.* vreme vladavine engleske kraljice Viktorije (1837—1901) kada je Velika Britanija doživela veliki uspon.

Viktorijina Zemlja — deo Antarktika, južno od Novog Zelanda.

Viktorijino jezero — najveće jezero u Africi (iz njega izvire reka Viktorijin Nil).

vila *lat.* 1. kuća izvan grada, okružena vrtom, raskošan letnjikovac; 2. polubožansko biće (po religioznom verovanju).

vilajet *tur.* 1. veća administrativno-teritorijalna oblast u Turskoj koja se deli na sandžake (provincija, pokrajina); vilajetom upravlja valija; 2. predeo, kraj, zavičaj, svet, zemlja.

vindikacija *lat.* 1. polaganje prava svojine na nešto i zahtev za povraćaj toga, traženje sopstvenika da mu se vrati neka stvar koja mu je bila oduzeta; 2. osveta, kazna.

vindjak(na) *nem.* kratak sportski kaput od nepromoćive tkanine, vetrovka.

vinil — hemijsko jedinjenje u obliku plina koje ima sposobnost da se pojedinog njegove molekule međusobno vežu; v. *polivinil*.

vinker *nem.* pokazivač smera (na automobilima, na tramvajima); svetiljka s leve i desne strane vozila koja se automatski pali i gasi (naš naziv: žmigavac).

vinkl *nem.* merač za uglove; tesarski uglomer.

vinkulacija *lat.* vezivanje; ograničenje prava raspolaganja hartijama od vrednosti i njihovo prenošenje na drugo lice.

vinkulirati *lat.* 1. vezati, staviti zabranu; 2. hartije od vrednosti isključiti iz kursa; 3. spojiti, združiti; 4. primiti obaveze, obavezati se.

vinovan *rus.* kriv, onaj koji je oglašen krivim od strane suda.

vinovnik *rus.* glavni krivac, izazivač nesreće, zločina.

vinometar *lat.* — grč. sprava za merenje jačine vina, vinomer.

vinofobija *lat.-grč.* bolestan strah od vina, gađenje na vino.

vint *nem.* šaraf; vrsta ručne dizalice sa zavojem i zupčanicom; v. *gvint*.

vinčesterka — vrsta vojničke i lovačke puške (naziv po konstruktoru Vinčesteru).

vinja *fr.* 1. vinova loza, vinograd; 2. letnjikovac, kuća u okolini grada, ili u polju, u blizini sela.

vinjeta *fr.* ukras u knjizi u obliku crteža, šare ili male slike (u tekstu, na početku ili na kraju kao ilustracija).

viola *lat.* ljubica i drugo cveće koje ima miris sličan ljubici.

viola *ital.* gudački instrumenat sa 4 žice, po veličini i tonskom registru između violine i violončela, tzv. druga violina; ima ih više vrsta (*viola alta*, *viola d'amore*, *viola di braço*, *viola di gamma*, itd.).

violentan *lat.* plahovit, neobuzdan, goropadan, silovit; nasilan, prinudan.

violencija i **violentnost** *lat.* silovitost, goropadnost, žestina, nasrtljivost, naprasitost, neobuzdanost; sila, nasilje, prisiljavanje.

violet i **violetan** *fr.* ljubica, mešavina plave ili crvene boje.

violeta *ital.* 1. mala violina, violinica; 2. botanički: ljubica.

violetan *fr.* v. *violet*.

violina *ital.* vrsta muzičkog instrumenta sa četiri žice, najvažniji orkestarski instrumenat; gusle, čemane.

violinist(a) *ital.* svirač na violini.

violončelist(a) *ital.* svirač na violončelu.

violončelo *ital.* gudački muzički instrumenat sa četiri žice, srednjih dimenzija, između violine i kontrabasa.

virago *lat.* 1. spolno nerazvijena žena, poludevica; 2. muškobanja, nadžak-baba; žena koja izgleda kao muškarac i ponaša se kao muškarac.

viraz *fr.* 1. nagli zaokret u letu aviona, kružno spuštanje, s nagibom; let po krivulji; 2. zaokret automobila, motora ili klizača na ledu po krivulji; 3. rastvor soli da bi se dobila odgovarajuća nijansa kod izrade fotografije.

virginitet *lat.* 1. netaknutost ženskog devičnjaka (himeni), devičanstvo; 2. seksualna čistoća, nevinost, čednost, neokaljanost, netaknutost.

virgo *lat.* devojka, devica; **virgo intakta**: nevina devojka, netaknuta devica.

virilan *lat.* 1. muževan, muški; 2. koji dobija položaj po nekom pravu.

virilizam *lat.* 1. muškost, abnormalna pojava muških fizičkih crta u žene (pojava brade, brkova, muškog glasa); 2. hermafroditizam pri kome je osoba ženskog roda, a ima muške spolne organe.

virilist(a) *lat.* član skupštine po položaju ili rodu a ne po izboru.

virilitet *lat.* muška snaga, zrelo doba, muževnost; odvažnost.

virman *fr.* 1. finansijski: isplata, prenos budžetskog kredita jedne pozicije na drugu iz iste partije, ili s jedne partije na drugu istog predračuna u banci; 2. isplata koja se vrši bez gotovine, prostim knjiženjem; uzajamno obračunavanje, tj. plaćanje dugova preko banke.

virmanisati *fr.* 1. prebacivati novac u banci iz jedne budžetske partije ili pozicije na drugu; 2. prebacivati novac sa žiro-računa jednog korisnika na žiro-račun drugog korisnika; 3. u pomorstvu: okretati lađu.

viroze *lat.* zarazne bolesti koje prouzrokuju virusi.

virologija *lat.* nauka o virusima.

virtu *lat.* v. *virtus*.

virtuelan *fr.* 1. sposoban za delovanje, jak, snažan; potencijalan, mogućan; 2. nestvaran, uobražen, umišljen.

virtuoz *lat.* 1. umetnik, u prvom redu muzičar, koji je savršeno ovladao tehnikom svoje umetnosti; 2. čovek koji savršeno poznaje svoj posao, majstor.

virtuozan *lat.* savršen, izvanredno spretn, vešt, okretan.

virtuoznost *lat.* savršenstvo, velika veština, naročito u muzici.

virtus *lat.* muška snaga, hrabrost, vrlina.

virulentan *lat.* 1. otrovan, škodljiv, štetan, zarazan; 2. sposoban da izazove bolest; 3. *prenosno*: zloban, pakostan, zagrižljiv.

virulencija *lat.* 1. otrovnost, zaraznost, štetnost; 2. sposobnost mikroorganizama da izazovu zaraznu bolest; 3. *prenosno*: zloba, pakost.

virus *lat.* najsitniji mikroorganizam koji može da izazove oboljenje, tj. zarazna klica mnogo sitnija od bakterije; izazivač mnogih bolesti.

viski *eng.* 1. engleska rakija od raznih žitarica (sadrži oko 50% alkohola); 2. visoka otvorena kola na dva točka sa jednim konjem.

viskoza *lat.* lepljiva masa, dobijena od drvene celuloze; služi za proizvodnju veštačke svile i filmova.

viskoznan *lat.* lepljiv, židak, rastegljiv, prionljiv.

viskozimetar *lat.-grč.* sprava za određivanje viskoziteta tečnosti.

viskozitet i **viskoznost** *lat.* 1. žilavost, tegljivost, lepljivost; 2. svojstvo tečnosti da se opire promeni oblika, tj. unutrašnje trenje kod tečnosti.

vis legis *lat.* zakonska sila, sila zakona.

vis major *lat.* viša sila; nepredvidljiva slučaj, neotklonjiva zapreka.

vispren *rus.* uman, oštrouman, mudar, pronicljiv; snalažljiv, duhovit; plemenit.

vistavizija *lat.-eng.* novi postupak u filmskoj tehnici; scene se snimaju teledijektivom; filmska se vrpca odvija dvostruko brže od snimanja običnim aparatima, a osim toga pokreće se vodoravno a ne uspravno; time se polje snimanja povećava najmanje

dvostruko; rezultat: slike se odlikuju izvanrednom jasnoćom, naročito širih predela i kod snimanja masovnih scena; projektuju se na ravno platno.

vita *lat.* život, životopis, tok života;

kurikulum vita: tok života.

vitalan *lat.* 1. pun života, otporan; sposoban za život, životan, žilav; 2. *pre-nosno:* veoma važan, bitan neopodan.

vitalizam *lat.* mišljenje po kome se u živim organizmima nalazi neka naročita životna snaga koje nema u mrtvoj prirodi.

vitalnost i vitalitet *lat.* 1. životna snaga, životna sposobnost ličnosti, životnost, krepkost, izdržljivost, živahnost; 2. *pre-nosno:* prosečno doba života, verovatnost duljine življenja.

vitamin *lat.* organsko jedinjenje koje reguliše biološke procese u živim bićima; vitamini su neophodni za održavanje života (nalaze se u manjim količinama u hrani, a dobijaju se i veštačkim putem); najviše vitamina ima u zelenim delovima biljaka, u svežim plodovima i semenju, u svežem mesu, žumancetu od jaja, u mleku i dr.; uzimanje hrane bez vitamina izaziva razne bolesti (skorbut, rahitis, beriberi, pelagra, itd).

vitraž(a) *fr.* 1. stakla, prozori; 2. staklena pregrada, stakleni zid; 3. zastori za staklena vrata.

vitrina *fr.* 1. stakleni ormar za smeštaj sitnih umetničkih predmeta, staklarija ili knjiga; 2. izlog u prodavnicama, na izložbama.

vitriol *fr.* sumporna kiselina, odnosno so sumporne kiseline.

vifon *lat.-grč.* jedno od imena za video-fon (telefon sa video-ekranom).

vic *nem.* dosetka, šala, doskočica, oštroumnost, dosetljivost, humor.

vica *lat.* prvi deo složene reči koji znači: pomoćnik, zamenik, pod; npr. vice-admiral, vice-konzul.

vicearhidakon *lat.-grč.* pomoćnik arhidakona, viši crkveni dostojanstvenik kod katolika.

viceban *lat.* podban, zamenik bana.

vicebaša *lat.-tur.* podzapovednik, zamenik; zamenik komandanta (u Vojnoj krajini).

vicmaher *nem.* šaljivčina, duhovit čovek.

vicoteka *nem.-grč.* zbirka šala, zbirka šaljivih priča.

Višnu *ind.* jedno od triju glavnih božanstava kod Indijaca, tj. glavno božanstvo hinduizma.

Vlah — 1. kod raznih naroda pripadnik tuđeg naroda; Germani su tako zvali Kelte, a kasnije i Romane; 2. Sloveni sličnu reč upotrebljavali su za Italijane; 3. Turci nazivaju Vlasima sve hrišćane (a kod Hrvata katkada naziv za Srbe); 4. pripadnik jednog ogranka Rumuna (kod nas).

Vlaška — 1. nekadašnja rumunska pokrajina između Karpata i Dunava; 2. stariji naziv za Rumuniju.

voaje *fr.* pogled; uživanje u gledanju spolnog snošaja.

voal *fr.* veo, koprana, zastor; vrsta tanke tkanine za ženske haljine, naročito za prozirni veo.

Vodan *nem.* glavni bog svih germanskih naroda (bog vetra, mrtvih, pobeđe, žetve, zdravlja).

vodvilj *fr.* kratka i laka pozorišna igra bez velikog zapleta; pozorišna igra sa pesmom.

vodviljist(a) *fr.* pisac vodvilja.

vokabula *lat.* reč, naziv, pojedina reč neke rečenice (kao predmet leksikologije i leksikografije).

vokabular *lat.* 1. rečnik, popis reči; 2. jezičko blago jednog naroda; 3. skup svih reči što ih upotrebljava neki pesnik ili neki prozni pisac.

vokabulist(a) *lat.* pisac, sastavljač rečnika.

vokal *lat.* 1. *gram.* samoglasnik (u srpskohrvatskom jeziku to su glasovi: a, e, i, o, u); ponekad i glas r, npr. u reči *prst*); 2. pevač u muzičkom sastavu.

vokalan *lat.* glasovni, govorni, zvučan, usmen, glasan, koji odjekuje, odzvanja; koji je određen za pevanje; koji se odnosi na pevačku umetnost; koji se izvodi ljudskim glasom; **vokalna muzika** — pevanje; **vokalni koncert** — priredba na kojoj se izvode samo pevačke tačke.

vokaliza *fr.* 1. kompozicija isključivo namenjena za vežbu u pevanju na razne vokale; 2. bogato razvijena melodijska linija nad jednim slovom teksta.

vokalizam *lat.* nauka o samoglasnicima koja proučava samoglasnike jednog jezika (ili samo jedne reči) i njihove međusobne odnose.

vokalizacija *lat.* 1. izgovor samoglasnika kod umetničkog pevanja i njihova jasna artikulacija u govoru i pevanju; 2. pretvaranje suglasnika u samoglasnike.

vokalize *ital.* vežbe u pevanju sa slogovima.

vokalni interpretator *lat.* pevač, solista koji peva (interpretira, tumači) pesmu na javnom koncertu, na radiju ili televiziji.

vokalna interpretacija *lat.* pevanje solista, izvođenje, tumačenje pesama.

vokalna kompozicija *lat.* muzička kompozicija s pevanjem, sa akcentom na pesmu.

vokalna harmonija *lat.-grč.* skladnost dva sloga ili više slogova koji dolaze jedan za drugim, s obzirom na boju zvuka, naročito kad vokal jednog sloga zavisi od vokala prethodnog sloga.

vokativ *lat.* 1. *gram.* peti padež, padež za dozivanje; 2. *pre-nosno:* čovek spadao, obešenjak koji se mora čestito dozivati.

vokacija *lat.* naklonost prema nekom zanimanju; životni poziv; osećaj, težnja za nekim zvanjem; 2. način na koji neko zarađuje sebi za život.

voki-toki *eng.* prenosni radio-telefon za razgovor na kraćim odstojanjima.

vokmen *eng.* tranzistor sa slušalicama koji, slušajući muziku, u pokretu nose mladi.

volej *eng.* dočekivanje i vraćanje lopte u vazduhu pre nego što dotakne zemlju; odbojni udarac.

volens-nolens *lat.* hteo — ne hteo, hoćeš — nećeš, moraš.

volonter *fr.* 1. lice koje besplatno obavlja neku službu, najčešće javnu funkciju; 2. dobrovoljac, lice koje je svojom voljom stupilo u vojnu službu.

Volstrit *eng.* 1. ulica u Njujorku u kojoj se nalaze berza i velike banke; 2. *pre-nosno:* finansijeri, krupni industrijalci u SAD.

volt(a) — jedinica za merenje napona električne energije (po imenu italijanskog fizičara Aleksandra Volte, 1745–1827).

volta *ital.* 1. nagao okret, obrt; 2. krug koji opisuje konj u manežu; 3. veština u mešanju karata; 4. u mačevanju: nagao skok.

voltaža *fr.* napon električne struje meren u voltima.

volta-indukcija *lat.* pojava izazivanja (indukovanja) električne struje u zatvorenom provodniku pomoću kretanja u njegovoj blizini drugog provodnika kroz koji prolazi struja, ili pomoću spajanja i prekidanja struje u bliskom provodniku, ili pomoću pojačavanja ili slabljenja struje u tom provodniku.

voltmetar i voltmetar *grč.* sprava za merenje količine elektriciteta elektrolizom.

voltamper — električna jedinica, proizvod jednog volta i jednog ampera.

volterizam i volterijanizam *fr.* progresivni pogledi i slobodoumlje u drugoj polovini 18. veka, povezano s delovanjem i učenjem Voltera (1694–1778), poznatog francuskog pisca, filozofa, prosvetitelja, borca protiv feudalizma i službene religije.

volterijanac *fr.* 1. sledbenik Volterovog učenja; 2. *pre-nosno:* slobodni mislilac.

Voltin elemenat — galvanski elemenat sastavljen od cinka, bakra i sumporne kiseline.

Voltin stub — stub sastavljen od mnogo elemenata naslaganih jedan preko drugog redom: bakar — tečnost (razređena) — cink.

voltmetar *grč.* v. *voltmetar*.

volumen *lat.* 1. obim, prostorni sadržaj, zapremina; prostor što ga zauzima jedno telo; 2. svezak kao deo knjige većeg štampanog dela; 3. *muz.* obim, jačina, punoća glasa ili zvuka; **voluminozan**: golem, prostran, bogat, jak.

volumenometar *lat.-grč.* sprava za merenje zapremine čvrstih i tečnih tela.

volumetar *lat.-grč.* aparat za merenje promena u zapremini delova nekog tela; 2. hemij. metoda kvantitativne analize materija.

voluntarizam *lat.* 1. isticanje volje (hte-nja) kao presudnog faktora u istorijskim procesima i zanemarivanje razu-

ma i objektivnih društvenih zakona; 2. filozofsko učenje prema kome je volja temelj svega što postoji; 3. učenje po kome je volja (htenje) presudni faktor u mentalnom procesu; 4. učenje koje pripisuje efikasnost htenju, koje pretpostavlja da volja može u izvesnoj meri da utiče na tok događaja.

voluntarist(a) *lat.* pristalica i pobornik voluntarizma.

voluntativan *lat.* 1. koji proizilazi iz volje, koji usmerava volja, kojim upravlja volja; 2. *gram.* naziv za glagolske oblike kojima se izriče volja, htenje.

volfam *lat.* veoma tvrd, sjajan metal, teško topljiv; upotrebljava se u izradi legiranih čelika, za izvlačenje vlakana električnih sijalica i u industriji.

volšeban *rus.* čaroban, magičan, tajanstven, čudan, čudotvoran, neobičan, nesvakidašnji, izuzetan.

volšebnik *rus.* čarobnjak, mađioničar, magičar, čudak, čudotvorac.

Votergejt *eng.* politički skandal u SAD (1972—74), nastao posle otkrivanja „provalnika“ u štab Demokratske stranke (u zgradi Votergejt), gde su postavili uređaje za prisluškivanje, (istragom je utvrđeno da su prisluškivanje izvele pristalice Republikanske stranke radi kontrolisanja izborne kampanje, tako da je ova afera kompromitovala državnu upravu, pa je predsednik Ričard Nikson morao podneti ostavku).

votka *rus.* vrsta popularne ruske rakije.

vrangelovci *rus.* pripadnici kontrarevolucionarne vojske generala P. N. Vrangela u toku oktobarske revolucije u Rusiji (1917—1920), koji je bio glavni komandant carističke belogardejske vojske, pretežno u Ukrajini (posle poraza povukao se s ostacima svoje vojske u Tursku).

vrsta *rus.* ruska mera za dužinu (1,066,78 km).

vrhuška *rus.* 1. gornji sloj društva; 2. *prenosno:* politička elita koja drži vlast.

vulva *lat.* spoljni deo ženskog spolnog organa, otvor, ulaz; stidnica.

vulvitis *lat.* zapaljenje spoljašnjeg dela ženskog spolnog organa, stidnice.

vulgaran *lat.* prost, grub, nepristojan, nizak, svakidašnji, običan.

vulgarizam *lat.* 1. prostački izraz u jeziku; 2. prostakluk, neuglađenost.

vulgarizator *lat.* onaj koji vulgarizuje, preterano uprošćava naučne pojmove.

vulgarizacija *lat.* 1. preterano pojednostavljivanje neke nauke koje grubo izvrće njenu bit i snižava njenu vrednost; 2. vulgarizacija znači i postupak radi popularizacije neke stvari, tj. da bude ta stvar narodu razumljiva i pristupačna.

vulgarizovati i vulgarizirati *lat.* 1. uprostiti, spustiti na najniži nivo; 2. učiniti nešto opštim, zajedničkim, da bude svima razumljivo, pristupačno.

vulgaritet *lat.* običnost, prostakluk; niskost, prostački način izražavanja.

vulgarnost *lat.* v. *vulgaritet*.

Vulgata *lat.* latinski prevod Biblije koji je načinio sv. Jeronim, a ovaj je rimokatolička crkva proglasila ispravnim na crkvenom saboru 1546.

Vulkan *lat.* 1. bog vatre i kovačke veštine u starorimskoj mitologiji (u starogrčkoj mitologiji — Hefes); 2. *prenosno:* vatra, oganj.

vulkan *lat.* 1. brdo s kraterom (otvorom) na vrhu kroz koje, iz užarenih dubina Zemlje; izbijaju usijani komadi ruda, plinova i pepela, tj. usijana vulkanska lava koja se razliva i sve uništava oko sebe; 2. *prenosno:* razorna, rušilačka snaga; 3. vatre čovek, nasilnik, silovit ljubavnik.

vulkanizam *lat.* nauka o važnosti vatre u stvaranju Zemljine kore.

vulkanizacija *lat.* obrađivanje sirovog kaučuka, gume i gutaperke, pomešanih sa sumporom, na temperaturi do 140°; nakon toga ove materije postaju elastične i ne rastvaraju se, kao obično, u etru, benzolu i dr.

vulkanizer i vulkanizator *lat.* lice koje se bavi vulkanizacijom gume.

vulkanizovati i vulkanizirati *lat.* vršiti vulkanizaciju, obavljati poslove vulkanizacije.

vulkanologija *lat.-grč.* nauka o vulkanskim pojavama na Zemljinoj kori.

vunderkind *nem.* čudo od deteta, izvanredno obdareno dete.

vundertim *nem.* čudesan tim, izvanredan tim; takav je bio nekada bečki Rapid.

vulkanit *lat.* tvrdi kaučuk, ebonit (služi kao izolator).

vulkaniti *lat.* vulkanske stene, nastale erupcijom brojnih vulkana.

vulkanolog *lat.-grč.* naučnik koji se bavi vulkanologijom.

gabarden *fr.-eng.* vunena ili pamučna tkanina; služi za izradu odela, zimskih kaputa, ženskih kostima i sl.

gabarit *fr.* model u prirodnoj veličini ili umanjen, kalup prema kome se nešto oblikuje.

gaeta i **gajeta** *ital.* poveća lađa s pokri-venom palubom i jedrom.

gaza *fr.* providna sterilizovana tkanina; služi za previjanje rana.

gazela *ar.* afrička brza antilopa, slična srni; živi u pustinji.

gazela *ar.* vrsta lirske ljubavne pesme, česta kod istočnih naroda.

gazeta *ital.* 1. dnevni list, novine; 2. sitan bakarni novac.

gazi *tur.* heroj, pobednik u ratu; titula zaslužnih vojskovođa.

gazija *tur.* 1. v. *gazi*; 2. razmetljivac, hvalisavac „junak na jeziku“.

gazirati *fr.* 1. ubiti, ugušiti gasom; 2. ubaciti ugljendioksid u vino, bezalkoholne napitke i sl. da bi dobili rezak ukus.

gazifikacija — 1. pretvaranje tvrdog goriva (kamenog uglja, treseta, lignita, drveta i sl.) u gas za gorivo; 2. uvođenje plinskih uređaja za potrebe kuhinje i zagrevanja stanova.

gazolin — petrolejski etar, laki benzin; služi za grejanje i osvetljenje.

gajba *ital.* 1. kavez, kućica za držanje ptica, živine i divljih životinja; 2. rešetkasti sanduk za voće, flaširano, piće i drugu robu; 3. *prenosno*: zatvor; pogodak u fudbalu; stan (sklonište, prenočište).

Gajgerov brojač — jedan od osnovnih pribora u nuklearnoj fizici (registruje i broji elektrizirane čestice i gama-zrake); njime se određuje pravac čestica koje naiđu (služi i kod kontrole na aerodromima za otkrivanje metalnih predmeta u prtljagu i odelu putnika).

gajdaš *tur.* svirač u gajde.

gajde *tur.* duvački narodni muzički instrument koji se sastoji od meha (naduvana koža brava) i svirale (diple) u koje se duva.

gajeta *ital.* v. *gaeta*.

gajret *tur.* 1. marljivost, trud, revnost; 2. strast; radost; 3. hrabrost; 4. pomoć, moba.

gajtan *tur.* 1. predena ili pletena vrpca (služi za porublјivanje odeće ili kao ukras); 2. električna žica, provodnik; 3. traka; 4. lanac; 5. fitilj za mine.

Gal — stanovnik današnje Francuske u predrimsko i rimsko doba, Kelt.

gal — 1. oznaka za mernu jedinicu galilej; 2. oznaka za mernu jedinicu galon.

gala *šp.* 1. svečano odelo; 2. svečanost, praznik; **gala-večera**: bogata, svečana večera; **gala-predstava**: svečana predstava.

galabija *ar.* beli ogrtač kod Egipćana, Arapa i drugih naroda.

Galaksija i **Galaktika** *grč.* Mlečni Put ili Kumova Slama, sazvežđe, naš zvezdani sistem koji sačinjavaju desetine milijardi zvezda.

galaktoza *grč.* šećer koji se dobija iz biljaka i nekih životinja.

galaktologija *grč.* nauka o mlečnim sokovima.

galaktometar *grč.* sprava za merenje masnoće mleka; *isto* i **laktometar**.

galalit *grč.* mlečni kamen, vrlo čvrsta veštačka materija koja zamenjuje rog, slonovu kost i dr.; služi za izradu dugmadi, češljeva i dr.

galant *fr.* ljubavnik, udvarač, kavaljer žena.

galantan *fr.* 1. pažljiv, uglađen, otmen, koji ume da bude kavaljer; 2. darežljiv, izdašan, koji lako troši novac; 3. raskalašan, raspusan, lakomislen.

galanterija *fr.* 1. ljubaznost, pažljivost, darežljivost, izdašnost; 2. sitni, luk-suzni predmeti u vidu nakita i za ličnu upotrebu; 3. trgovina takvom robom.

galanrist(a) *fr.* trgovac galanterijskom robom; v. *galanterija*.

galantnost *fr.* otmenost, ljubaznost, darežljivost, predusretljivost.

galvanizam — 1. nauka o električnoj struji; 2. električna pojava (koju je otkrio italijanski fizičar Luidi Galvani) da se pri dodiru raznih metala dobija jednosmerna struja niskog napona.

galvanizacija — 1. prevlačenje, pokrivanje jednog metala slojem drugog metala pomoću električne struje (npr. pozlaćivanje, hromiranje); 2. lečenje galvanskom električnom strujom.

galvanizer — radnik koji galvanizira, koji radi na galvanizaciji.

galvanizovati i galvanizirati — 1. prevući, prekriti jedan metal slojem drugog metala pomoću galvanskog elektriciteta; 2. lečiti električnom galvanskom strujom; 3. *prenosno*: oživeti, preporoditi, udahnuti struju života; *isto i galvanisati*.

galvano — štamparski klišé dobijen galvanoplastikom.

galvanografija — postupak, proces izrade štamparskih klišéa.

galvanokaustika — 1. operacija gnojnih čireva i drugih izraslina užarenom plastičnom žicom koja, pomoću istosmerne struje, seče bolesno tkivo; 2. u štamparstvu: jetkanje crteža na bakru.

galvanometalurgija — dobijanje i prerađivanje metala pomoću galvanske električne struje.

galvanometar — uređaj za merenje jačine galvanske električne struje.

galvanoplastika — postupak dobijanja tankog sloja metala putem elektrolize na nekom predmetu; izrada reljefnih otisaka na tankom metalu (obično u bakru) pomoću elektrolize.

galvanoskop — sprava koja utvrđuje postojanje električne struje i njen smer.

galvanostegija — prevlačenje, prekrivanje metalnih predmeta tankim slojem drugih metala pomoću električne struje.

galvanoterapija — lečenje pomoću galvanske električne struje.

galvanotehnika — 1. isto što i galvanostegija; 2. deo elektrohemije koji se bavi taloženjem metala iz njihovih soli.

galvanska baterija — više galvanskih elemenata čine galvansku bateriju.

galvanska struja — istosmerna električna struja.

galvanski elektricitet — istosmerna električna struja koja teče između dveju ploča (elektroda) različitih metala kad su u kontaktu preko nekog elektrolita (nazvan po L. Galvaniju, koji ga je otkrio).

galenita *lat.* lekovi napravljeni jednostavnim apotekarskim postupcima od droga i hemikalija, a ne hemijskim

putem (naziv po starogrčkom lekaru Galenusu, koji je prvi objavio ovaj način spravljanja lekova).

galenit *grč.* najvažnija olovna ruda, često sadrži srebro, ređe zlato.

galerija *lat.* 1. dugačka prostorija za razne izložbe; 2. zbirka umetničkih dela, naročito slika; 3. podzemni hodnik koji povezuje okna u rudniku; 4. pokriven balkon u pozorištu; 5. *prenosno*: slušaoci, gledaoci, publika.

Gali *lat.* naziv najstarijih stanovnika Francuske (Galije), koji su bili keltskog porekla.

Galija *lat.* teritorija današnje Francuske u vreme Rimskog Carstva.

galija *lat.* starinski brod (do 18 veka) na kome su veslali kažnjenici.

galijot i galiot *ital.* obešenjak, mangup, nevaljalac, protuva, lupez, hulja.

galijum *lat.* hemij. element, bele boje; služi za izradu legura.

galilej — jedinica ubrzanja, skraćeno: gal (po naučniku Galileju).

Galileja — pokrajina u Izraelu gde se, po Bibliji, rodio Isus Hristos.

galimatijas *fr.* zbrka reči, besmislica; nejasan, nerazumljiv govor ili spis.

galion *ital.* stari ratni ili trgovački brod na jedra iz 16. i 17. veka.

galicizam *lat.* 1. osobenosti francuskog jezika; 2. francuska reč upotrebljena u nekom drugom jeziku; 3. način izražavanja u duhu francuskog jezika.

Galicija *lat.* 1. nekadašnja austrijska zemlja na području Poljske; u prvom svetskom ratu poprište velikih bitaka između Austro-Ugarske i Rusije; 2. isto ime nosi i područje u Španiji od Baskijskog zaliva do Portugala.

galiot *ital.* v. *galijot*.

galon *eng.* jedinica za merenje tečnosti i žita u Engleskoj (4,546 litara, a u SAD 3,785 litara).

galop *fr.* 1. brzo jahanje konja; konjsko trčanje u skokovima; 2. brzi ples, polka.

galopirati *fr.* jahati konja u galopu; trčati konjem u skokovima.

galopirajuća tuberkuloza — oblik tuberkuloze sa obilnim krvarenjima iz pluća.

galofil *lat.* prijatelj Francuza i Francuske.

galofob *lat.* onaj koji se plaši Francuza, koji ih mrzi i ne podnosi.

galofobija *lat.* strah od Francuza, mržnja Francuza i sve što je francusko.

galošne *fr.* gumena obuća koja se navlači na cipele zbog blata i snega.

galski petao *fr.* petao kao simbol Francuske zbog jednake zvučnosti latinske reči *galus* (petao) i *Galus* (*Gal*).

Galupov institut — ustanova u SAD za utvrđivanje javnog mišljenja na osnovu anketiranja građana (osnovao ga novinar H. Galup 1935).

gama *grč.* 1. treće slovo grčkog alfabeta; 2. skala, niz od sedam tonova u prirodnom redu; 3. u slikarstvu: niz boja koji počinje crvenom a završava crnom; 4. *prenosno*: šarenilo, bogatstvo, raznovrsnost.

gama-zraci *grč.* zraci koje ispuštaju radioaktivne materije; imaju isto svojstvo kao rendgenski zraci (veću prodornost), za razliku od alfa-zraka i beta-zraka nisu električno nabijeni.

gamaša *fr.* dokolenica od kože ili tkanine; nazuvak za gornji deo obuće.

gambit *ital.* način otvaranja u šahu: žrtva pešaka ili figure radi napada.

gamen *fr.* deran, mangup, obešenjak, uličar, besprizorni.

gamet(a) *grč.* spolna ćelija biljke ili životinje koja se spaja s ćelijom suprotnog spola prilikom oplodavanja.

gametogeneza *grč.* proces razvoja muških i ženskih ćelija u spolnim žlezdama.

gamogonija *grč.* rađanje putem spolnog oplodavanja.

ganglije *grč.* 1. čvorići ili zadebljanja na nervnim vlaknima centralnog živčanog sistema i na nekim unutrašnjim organima (srce, creva, želudac); 2. živčani sistem kod nekih nižih životinja (npr. kod insekata).

gangrena *grč.* truljenje, izumiranje telesnog tkiva ili organa usled prekida njegove ishrane krvlju; živa rana, vučac; **gas-gangrena**: razvija se nakon infekcije rane i brzo zahvata tkivo (sprečava se amputacijom obolelog dela).

gangster *eng.* član družine razbojnika; bandit, provalnik, lopov.

gandizam — naziv za filozofiju i politiku Mahatme Gandija (1869—1948)

koji je podigao mase Indije protiv kolonijalnog jarma, propovedajući pasivan otpor, bez primene sile; njegov pokret je doveo do oslobođenja zemlje od engleske dominacije.

ganc *nem.* posve, sasvim, potpuno (npr. sasvim novo odelo).

ganjak *nem.* hodnik u stanu ili ustanovi.

garant *fr.* jamac, jamac; onaj koji preuzima pismenu obavezu da plati dug.

garantno pismo *fr.* pismena izjava o preuzimanju jemstva za neku obavezu; izdaju ga najčešće banke.

garantovati i garantirati *fr.* jamčiti, primati obavezu, obavezati se za neko plaćanje ili vraćanje duga, za obavljanje nekog posla i sl.

garantija i garancija *fr.* 1. jemstvo, jamčenje; obaveza trećeg da će izmiriti poverioca ako to dužnik ne učini; 2. obaveza prodavca nekog predmeta (obično aparata, uređaja) da će u određenom (garantnom) roku popraviti kvar na prodatom predmetu (ako ga nije izazvao sam kupac).

gard *eng.* odbrambeni stav u boksu, mačevanju, rvanju i sl.

garda *fr.* 1. telesna straža vladara države; 2. naročito odabrana, elitna trupa svih rodova vojske kao posebna vojna jedinica; 3. jedan naraštaj (mlada garda); 4. **Crvena garda**: revolucionarna vojska u oktobarskoj revoluciji; 5. odane i pouzdane pristalice nekog političkog prvaka.

gardenija — vrlo mirisna biljka iz porodice broćeva; gaji se u tropskim krajevima, a kod nas veštački u staklenicima.

garderoba *fr.* 1. zalihe odeće koje neko poseduje; 2. mesto u kući za odlaganje odeća; 3. mesto za odlaganje ogrtača, kišobrana i drugih stvari u pozorištu i javnim dvoranama; 4. prostorija u pozorištima i sličnim ustanovama za presvlačenje i doterivanje glumaca; 5. mesto za odlaganje prtljaga na putnim stanicama.

garderobier *fr.* čuvar i rukovalac stvarima u garderobi.

gardist(a) *fr.* 1. vojnik koji služi u jedinicama garde; 2. stražar, pratilac.

garib *tur.* 1. siromah; 2. čudan, nerazvijen, neugledan čovek; 3. rugoba; 4. tuđinac.

garmon i garmond *fr.* vrsta štamparskih slova srednje veličine.

garnet *eng.* uređaj za istovar i utovar brodskog tereta.

garnizon *fr.* 1. vojna jedinica smeštena u gradu, tvrđavi ili nekom rejonu; 2. grad u kome boravi vojska.

garnir *fr.* dodatak od povrća uz neko jelo s mesom.

garnirati *fr.* 1. snabdeti, ukrasiti jelo dodacima (povrće, salata i sl.); 2. *prenosno*: dobro organizovati neki posao.

garnirung *nem.* ukrašavanje jela povrćem, salatama i drugim dodacima.

garnitura *fr.* 1. sva oruđa za neki posao; 2. kućni nameštaj ili kuhinjski pribor; 3. skup železničkih vagona ili mašina; 4. *prenosno*: skup ljudi (npr. rukovodeća garnitura).

garni-hotel *fr.* manji hotel u kome se od jela služi samo doručak.

garson *fr.* 1. mladić, momak, bečar, neženja; 2. konobar; 3. pomoćnik kalfe.

garsonjera i garsonijera *fr.* mali, jednosobni stan, bez kuhinje.

gas-generator *grč.-lat.* sprava za proizvodnju gorećeg gasa iz uglja.

gas-dinamo *grč.* vrsta dinamomašine koja se pokreće pomoću gasne mašine.

gasifikacija *lat. v. gazifikacija.*

gasometar *grč.* 1. aparat za merenje utroška gasa; 2. rezervoar za skupljanje gasa.

gastarbajter *nem.* radnik na privremenu radu u inostranstvu; pečalbar.

gastritis *grč.* zapaljenje želuca, katar.

gastrologija *grč.* 1. kuvarske veštine; 2. gurmanluk, sladokustvo.

gastromom *grč.* 1. čovek koji dobro kuva; 2. gurman, sladokusac, izbirač jela.

gastromomija *grč.* isto što i **gastrologija**.

gastroskop *grč.* sprava za pregled unutrašnjosti želuca (uvlači se kroz usta i jednjak).

gastroskopijska *grč.* pregled želuca pomoću gastroskopa.

GATT *eng. skraćeno*: Opšti sporazum o carinama i trgovini.

gater *nem.* mašinska testera sa više sečiva koja, u strugarama, raseca balvan u više dasaka.

gatofobija *grč.* bolestan strah od mačaka.

gaulajter *nem.* „pokrajinski vođa“; naziv nacističkih rukovodilaca koji su stajali na čelu pojedinih pokrajina do kapitulacije Nemačke 1945.

gaus *nem.* jedinica jačine magnetnog polja (naziv po fizičaru Gausu).

gaučo *šp.* 1. čuvar velikih stada konja i goveda na pampasima J. Amerike (u S. Americi — kauboj); 2. naziv za meleze između doseljenih Španaca i indijanskih plemena u J. Americi.

gaf *fr.* greška, nesmotrenost, glupost; glup, pogrešan, nepromišljen, netaktilčan postupak.

gadžet *eng.* omanji tehnički proizvod, koristan u svakodnevnom životu, koji služi i kao neka vrsta igračke za odrasle.

gardijan *ital.* 1. čuvar, stražar; 2. glavni franjevačkog ili kapucinskog manastira; 3. u staro doba: ponekad naziv za skupljača harača.

gvaš *fr.* 1. vrsta akvarela, slika izrađena vodenim bojama; 2. akvarelne, vodene boje pomešane s belom bojom.

gvineja *eng.* 1. engleska novčana jedinica od 21 šilinga; 2. vrsta groznice.

gvint *nem.* loza, zavoj na zavrtnju, šaraf, vijak, navoj.

gever *nem.* mašinska automatska puška; mašingever, mitraljez.

geak i gejak *tur.* neotesan, prost, neobrazovan čovek; glupak, prostak.

geg *eng.* 1. kratka, improvizovana šala; 2. neočekivan, neobičan obrt u dramskoj radnji koji izaziva nezadrživ smeh.

gegmen *eng.* lice koje izmišlja i primećuje gegove.

gej *eng.* homoseksualan; izraz koji su i homoseksualci sveta prihvatili kao nepežorativan, smatrajući da ne sadrži elemenat uvrede i diskriminacije; upotrebljava se u raznim kombinacijama i izrazima: gej-bar, gej-klub, gej-film, gej-liberejski pokret i dr. (J. Cirilov).

gejak *tur. v. geak.*

gejzir *island.* 1. vreo izvor koji povremeno izbacuje mlaz vode uvis poput vodoskoka (gejzira najviše ima na Islandu, u S. Americi i na Novom

Zelandu); 2. *prenosno*: obilje, mnoštvo, izvor bogatstva.

gej-liberejski pokret *eng.* organizovani pokret homoseksualaca u SAD oba pola (v. *gej*); pokret se bori za društvenu ravnopravnost homoseksualaca: jednako pravo zaposljavanja, odlaska u armiju i za otvoreno ispoljavanje svojih seksualnih sklonosti.

gejša *jap.* profesionalna igračica i pevačica koja zabavlja muškarce po kafanama u Japanu.

gelender *nem.* ogradna na stepenicama, mostu i sl.

geler *nem.* 1. krhotina granata, metka i sl.; 2. metak koji se, usled udarca, deformisao i leti dalje, dajući sasvim drugi zvuk, oštar i zviždav (Krlježa).

gem ⁻¹ *eng.* 1. određeni zbir poena u igri tenisa; 2. jedno kolo igre; 3. dobijena igra; 4. stanje bodova.

gem ⁻² *lat.* vrsta ptice, pelikan.

gema *lat.* skupoceni dragi kamen u prstenu ili drugom nakitu s urezanim likom (za razliku od kameje na kojoj je lik ispupčen); služi kao pečatnik.

gemacija *lat.* 1. pupljenje, isterivanje pupoljka kod biljaka; 2. doba pupljenja biljaka; klijanje.

gemišt *nem.* 1. mešavina svega i svačega, smesa; 2. naziv za napitak od pola vina i pola mineralne vode, špricer.

gen *grč.* hipotetični (pretpostavljeni) začetak nasleđa koji se, prema nekim teorijama, nalazi u hromozomima spolnih ćelija.

genealogija *grč.* 1. rodoslovlje; nauka o postanku i odnosima pokolenja ljudi, kao i životinja i biljaka, pedigre, rodovnik; 2. pomoćna istorijska nauka o rodoslovima istorijskih ličnosti.

geneza *grč.* 1. postanak, rađanje, poreklo, razvitak; 2. naziv prve knjige Mojsijeve.

geneonomija *grč.* nauka koja se bavi svim pojavama civilizacije ljudske vrste.

general *lat.* 1. glavni, najviši vojnički čin komandnog kadra, odmah do maršala; u svim vojskama ima više stepena generala; kod nas: general-major, general-potpukovnik, general-pukovnik, general armije, general; 2. poglavar crkvenog reda, npr. isusovačkog.

generalan *lat.* 1. opšti, sveobuhvatan, glavni, vrhovni; 2. običan, redovit.

generalat *lat.* 1. čast i dostojanstvo generala; 2. kancelarija generala, područje pod upravom generala; 3. skup generala, generalitet.

generalije *lat.* opšti podaci o nekom licu (datum rođenja, ime i prezime roditelja, zanimanje, mesto rođenja i stanovanje i sl.).

generalizator *lat.* onaj koji generalizuje, uopštava stvari.

generalizacija *lat.* uopštavanje, uopštenost; potčinjavanje pojedinačnog opštem; stvaranje opštih zaključaka na osnovu pojedinačnih slučajeva, tj. na sve slučajeve, što je neodgovorno i neobjektivno.

generalisati i generalizirati *lat.* uopštiti, uopštavati, praviti opšti zaključak; svoditi sve pod jedan pojam; uopštiti na sve slučajeve; *isto i generalizovati*.

generalisim(us) *lat.* 1. najviše vojno zvanje; 2. vrhovni zapovednik celokupne vojske.

generalitet *lat.* svi generali jedne vojske.

generalka *lat.* 1. generalna proba, poslednja proba (za neku priredbu, sportsku utakmicu i sl.); 2. opšta zemljopisna karta za razliku od specijalke; 3. generalna popravka automobila, nekog postrojenja i sl.

generalno *lat.* sveobuhvatno, temeljito, detaljno, općenito, uopšteno.

generalštab *lat.* vrhovni stručni štab jedne vojske koji se stara o odbrani zemlje i rukovodi ratnim operacijama.

generativan *lat.* 1. koji služi za rasplodavanje, rasplodan, tvorački, rodilački, koji se odnosi na rađanje; 2. proizvodni, rodilački, koji se odnosi na genezu, na stvaranje novih generacija.

generator *lat.* 1. mašina koja proizvodi električnu energiju (dinamo — mašina, alternator); 2. kotao u parnoj mašini; 3. stvaralac, tvorac (Krlježa).

generacija *lat.* 1. pokolenje, naraštaj; 2. razmnožavanje, rađanje.

generisati i generirati *lat.* 1. proizvoditi elektromagnetske titraje; 2. uopšte: roditi, rađati, prouzrokovati, stvarati.

generičan *lat.* koji pripada rodu, koji se odnosi na rod, rodni.

genetika *grč.* grana biologije koja proučava pojave i zakone nasleđivanja.

genetički i genetičan *grč.* koji se odnosi na genezu, postanak; koji se tiče nauke o nasljeđivanju.

genetičar *grč.* stručnjak za genetiku.

genetička metoda *grč.-lat.* filozofska metoda koja ide za tim da prouči i shvati jednu stvar u njenom postanku (za razliku od deskriptivne metode koja opisuje stvar kao gotov produkt, tj. onakvu kakva je sad).

geni *grč. v. gen.*

genijalan *lat.* koji ima osobine genija, koji potiče od genija; izuzetno obdaren, pametan, uman.

genijalnost *lat.* stvaralačka duhovna snaga, izuzetna obdarenost.

genij(e) *lat.* čovek urođene snage duha koji dolazi do izražaja u stvaralaštvu, u moći shvatanja stvari (intuicija), u moći kombinovanja (fantazija).

geniologija *lat.-grč.* nauka o velikim, genijalnim ljudima i uslovima za njihovu pojavu.

genitalije *lat.* spolni organi; služe za rasplodavanje i spolni život.

genitiv *lat.* drugi padež koji stoji na pitanje koga ili čega; najčešće označava deo neke celine (**partitivni genitiv**, npr. komad *hleba*) i pripadanje nečega nečemu (posvojni, **posesivni genitiv**, npr. sin *čestita* oca).

genom *grč.* ukupan potencijal naslednih osobina koje se prenose na potomstvo.

genoplastika *lat.-grč.* hirurško popravljanje oštećenog obraza i usta.

genotip *grč.* sveukupnost naslednih svojstava jednog organizma.

genofobija *grč.* bolestan strah od seksualnih odnosa i osećanja.

genocid *grč.* zločin uperen protiv čitave nacije; sistematsko istrebljivanje čitavih naroda, etničkih ili religioznih grupa.

gens *lat.* rod, zajednica ljudi nastala u prvobitnoj zajednici; zajedno su živeli, a poticali su od jedne pramajke i jednog praoca.

genus *lat.* 1. rod, vrsta, porod, pleme, koleno, porodica; 2. *gram.* rod (muški, ženski, srednji).

geo- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: zemlja, zemački.

geobiologija *grč.* nauka o životu na Zemlji, tj. o postanku žive materije i njenoj evoluciji do oblika živog sveta.

geoblasti *grč.* biljke čiji prvi klicini listići (kotiledoni), kod klijanja, ostaju pod zemljom.

geobotanika *grč.* nauka o rasprostranjenju biljaka na Zemlji.

geognozija *grč.* nauka o sklopu i građi Zemlje kao vasionog tela.

geograf *grč.* poznavalac geografije, stručnjak za geografiju.

geografija *grč.* 1. zemljopis, nauka o površini Zemlje i njenoj podeli na države, gradove, kontinente, itd.; 2. nauka o životu ljudi na zemlji; **fizička geografija**: proučava oblik tla, visije, nizije, reke i sl.; **ekonomska geografija**: izučava privredne mogućnosti pojedinih zemalja; **politička geografija**: proučava naselja i ljude u njima.

geodezija *grč.* 1. nauka o premeravanju zemljišta; 2. kartografsko prikazivanje Zemlje.

geodet(a) *grč.* stručnjak u geodeziji.

geodinamika *grč.* nauka o geološkim pojavama na Zemlji.

geoid *grč.* teoretski oblik Zemlje kakav bi dalo delovanje sile teže; pretežno rotacioni elipsoid, spljošten na polovima.

geozoterme *grč.* linije ili površine koje spajaju mesta jednake temperature zemljišta ili unutrašnjosti Zemlje.

geokemija *grč. v. geohemija.*

geokronologija *grč. v. geohronologija.*

geolog *grč.* stručnjak za geologiju.

geologija *grč.* nauka o postanku, građi i sastavu Zemlje; nauka o procesima i pojavama koje su se zbivale i zbivaju na površini Zemlje i u njenim dubinama.

geomagnetizam *grč.* magnetizam Zemlje kao nebeskog tela.

geomagnetika *grč.* nauka koja proučava magnetska polja Zemlje.

geomantija *grč.* gatanje iz pregršti zemlje.

geomedicina *grč.-lat.* grana medicine koja proučava uticaj geografskih faktora na život ljudi.

geometar *grč.* stručnjak za premeravanje zemljišta, geodeta.

geometrija *grč.* deo matematike koji proučava prostorne oblike, veličinu i međusobni položaj pojedinih površina tla.

geomehanika *grč.* mehanika čvrstih tela.

geomicin *lat.* antibiotik; deluje protiv gram-negativnih bakterija.

geomorfologija *grč.* nauka o oblicima i promenama na Zemljinoj kori.

geomonija *grč.* nauka o poznavanju zemljišta i njegovoj pogodnosti za poljoprivredne kulture.

geoplastika *grč.* prikazivanje površine Zemlje u reljefu.

geopolitika *grč.* nauka o uticaju geografskog položaja i fizičke prirode jedne zemlje na njen društveni i politički život.

geopsihika *grč.* nauka o promenama duševnog raspoloženja čoveka koje izazivaju promene u prirodi (nervoza, zbunjenost pred kišu, grad, zemljotres i sl.).

georama *grč.* geoplastični reljefni globus Zemlje ogromnih dimenzija.

georgike *grč.* vrsta poučnog epa u antičkoj književnosti u kojem se daju stručna uputstva za rad na seoskom imanju.

georgina — cvet sličan ruži (naziv po botaničaru Georgiju).

geoskopija *grč.* proučavanje, posmatranje Zemlje, naročito u meteorološkom pogledu.

geostatika *grč.* nauka o ravnoteži čvrstih tela; u poljoprivredi: nauka o nosivosti tla.

geostacionarni satelit *grč.-lat.* veštački Zemljin satelit koji se oko Zemlje okrene jedanput za vreme dok se Zemlja okrene oko svoje ose; takvi su telekomunikacioni veštački sateliti.

geosfera *grč.* Zemljin omotač, vazdušni omotač koji okružuje Zemlju.

geotektonika *grč.* nauka o geološkoj građi Zemljine kore.

geotermika *grč.* grana geologije koja proučava toplotu u dubini Zemlje.

geotermometar *grč.* sprava za određivanje temperature u dubini Zemlje.

geotehnika *grč.* primena geoloških istraživanja na tehniku gradnje puteva, železničkih pruga, silosa i drugih objekata.

geotropizam *grč.* svojstvo pojedinih delova biljke (naročito korena i stabla) da pod delovanjem sile teže rastu u određenom pravcu.

geofag *grč.* onaj koji jede zemlju (kod nekih plemena na Javi, u Sibiru).

geofagija *grč.* običaj da se jede zemlja (kod nekih poludivljih plemena).

geofizika *grč.* nauka koja proučava fizičke pojave u atmosferi Zemlje, u vodama na njoj i pojave u njenoj kori.

geofizičar i geofizik *grč.* naučnik koji se bavi geofizikom.

geofon *grč.* aparat za primanje zvukova koji prolaze kroz slojeve Zemlje; služi kod istraživanja nafte i za otkrivanje zatrpanih osoba.

geohemija i geokemija *grč.* nauka koja proučava hemijske elemente u kori Zemlje.

geohidrogaf *grč.* stručnjak koji proučava vode na Zemljinoj kori.

geohidrografija *grč.* deo fizičke geografije koji se bavi proučavanjem voda na Zemljinoj kori.

geohronologija i geokronologija *grč.* nauka koja se bavi proučavanjem starosti Zemlje.

geocentrizam *grč.-lat.* učenje strah Grka da je Zemlja središte vasiona i da se oko nje okreću ostala nebeska tela; ovo je učenje opovrgnuto kasnijim naučnim otkrićima; v. *heliocentrizam*.

geocentričan *grč.* koji se tiče središta Zemlje, odnosno geocentrizma.

geociklila *grč.* mašina koja očigledno prikazuje kretanje Zemlje oko Sunca.

gepard *fr.* brza grabljiva životinja iz porodice mačaka.

gepek *nem.* prtljag, lične stvari koje putnik nosi sobom.

gerijatrija *grč.* nauka koja proučava starenje i staračke bolesti.

gerila *šp.* način ratovanja s malim, vrlo pokretljivim i samostalnim odredima u pozadini neprijatelja; partizansko ratovanje; odred gerilaca.

gerla *eng.* 1. devojka odana sportu; 2. igračka, plesačka u zabavnim programima.

germa *nem.* kvas, kvasac, bogat vitaminima.

Germani *lat.* 1. naziv koji su stari Rimljani i Gali dali starim Nemcima; 2. grupa naroda u koju se svrstavaju Nemci, Austrijanci, Finci, Danci, Šveđani, Norvežani, Holandani, Flamanci i Anglosasi (narodi koji govore engleski jezik).

germani *lat.* rođena braća, rođene sestre, tj. deca istih roditelja; **germanus**: rođeni brat; **germana**: rođena sestra.

germanizam *lat.* 1. način izražavanja u duhu nemačkog jezika; 2. tuđica (strana reč u nekom jeziku) uzeta iz nekog od germanskih jezika.

germanizacija *fr.* nasilno ponemčivanje nenemačkih naroda.

germanizovati i **germanizirati** *fr.* ponemčiti, nametnuti nemački jezik i kulturu nekom drugom narodu.

Germanija *lat.* rimski naziv za Nemačku.

germanij(um) — hemij. elemenat, metal, sličan olovu; upotrebljava se u radio-tehnici.

germanist(a) *lat.* 1. stručnjak u germanistici; 2. student germanistike.

germanika *lat.* sve knjige pisane nemačkim jezikom ili o Njemcima.

germanistika *lat.* nauka koja proučava germanske jezike, književnost, istoriju i kulturu, naročito nemačkog naroda.

germanoman *lat.-grč.* onaj koji preterano voli Nemce i sve što je nemačko.

germanomanija *lat.-grč.* preterana, slepa ljubav prema Njemcima i svemu što je nemačko.

germanofil *lat.-grč.* čovek koji voli Nemce, nemački jezik, kulturu.

germanofilija *lat.-grč.* ljubav prema Njemcima i svemu što je nemačko.

germanofob *lat.-grč.* čovek koji mrzi Nemce i koji se plaši Nemaca.

germanofobija *lat.-grč.* neprijateljsko raspoloženje prema Njemcima, mržnja Nemaca, strah od Nemaca.

germanofon *lat.-grč.* čovek koji se izvorno služi nemačkim jezikom, koji nemački govori od ranog detinjstva.

gerovital *grč.* medicinski preparat za rehabilitaciju starih ljudi.

gerontí *grč.* u staroj Grčkoj starci preko 60 godina; doživotno izabrani savetnici vladara u staroj Grčkoj i članovi geruzije.

gerontokratija i **gerontokracija** *grč.* politički sistem u kome je vlast u rukama starih ljudi, najstarije generacije; vladavina staraca.

gerontolog *grč.* lekar, specijalista za gerontologiju.

gerontologija *grč.* nauka koja proučava trajanje ljudskog života, proces stare-

nja, pojavu oboljenja kod starih osoba i njihovo lečenje.

gerontofilija *grč.* seksualni nagon prema starijim osobama suprotnog spola.

geruzija *grč.* v. *gerusija*.

gerundiv *lat.* u latinskom jeziku: glagolski pridev, particip futura pasivnog koji glagolsku radnju određuje kao nužnu, potrebnu; npr. delo koje treba pohvaliti ili — grad koji treba razoriti.

gerundij(um) *lat.* glagolska imenica u latinskom jeziku; na naš jezik prevodi se obično glagolskom imenicom ili glagolskim prilogom; npr. podučavajući učimo.

gerusija i **geruzija** *grč.* veće, savet staraca kao organ vrhovne vlasti u staroj Grčkoj.

gersla *nem.* 1. oljušteni ječam za ljudsku ishranu; 2. jelo od takvog ječma.

geslo *čes.* osnovno, temeljno načelo, parola, moto, životna deviza, životno pravilo; lozinka, krilatica; misao, volja, životni cilj.

gest *lat.* 1. pokret ruke, glave ili kojeg drugog dela čovečjeg tela pri govoru da bi se pojačao ili zamenio izraz zbog spoljnih efekata; 2. neki postupak, učinjeno dobro delo, čin.

Gestapo *nem.* tajna državna politička policija fašističke Nemačke koja se krvavo obračunavala sa protivnicima režima i naprednim ljudima.

gestapovac *nem.* pripadnik Gestapoa.

gestacija *lat.* 1. nošenje, držanje, stav; 2. trudnoća žene, bremenitost; vreme trudnoće, gravidnost.

gestikulator *lat.* 1. onaj koji preterano gestikulira pri govoru, tj. maše rukama, koji pravi gestove; 2. opsenar, obmanjivač, varalica.

gestikulacija *lat.* pravljenje gestova pri govoru (mahanje ruku, pokret glave, mimika licem, usnama) radi postizanja jačeg efekta; gluma.

gestikulisati i **gestikulirati** *lat.* praviti pokrete rukama pri govoru; praviti pokrete, gestove glavom, licem i drugim delovima tela.

gestoze *lat.* bolesne pojave za vreme trudnoće žene (povraćanje, oštećenje bubrega, lučenje pljuvačke, gorušica i dr.).

gete *ital.* kratke (suknene) dokolenice.

geto *ital.* deo grada; kvart određen za stanovanje Jevreja od strane fašističke Nemačke u kome su bili surovi uslovi tokom drugog svetskog rata; na sličan način se izoluju Crnci u Južnoafričkoj Republici.

getriba *nem.* menjač na motoru, prenosnik sile.

gefirofobija *grč.* bolestan strah od prelaske preko mosta ili preko neke vode na bilo koji način.

gefrajter *nem.* podoficirski čin u bivšoj austrougarskoj i nemačkoj vojsci.

gešeft *nem.* 1. posao, trgovina, čar, zarada; 2. zanimanje, profesija.

gestetner — vrsta aparata za umnožavanje spisa, materijala i dr.

gibelini *ital.* pristalice nemačkih careva i protivnici pape u Italiji.

gibet *tur.* 1. ogovaranje, kleveta; 2. strasil, gredoba.

gibon *ind.* vrsta čovekolikog majmuna, vrlo dugih prednjih udova.

Gibraltar — morski tesnac između Španije i Afrike sa istoimenim gradom.

gig *eng.* 1. laka dvokolica sa spregom od jednog konja; 2. sportski čamac na dva vesla i jedra; 3. komandantov čamac na ratnom brodu; 4. školski čamac za obuku mornara.

gigant *grč.* 1. giganti su u grčkoj mitologiji ogromni sinovi Zemlje koji su se borili s bogovima; 2. *prenosno*: čovek ogroman, džin, gorostas, odnosno nešto neobično veliko po razmerama (zgrada, građevina, fabrika).

gigantizam *grč.* 1. divovski rast (kod čoveka iznad dva metra); 2. bolest koja se ogleda u preteranoj razvijenosti tela ili delova tela (kod dece).

gigantomanija *grč.* sklonost da se prave ogromna zdanja, bez potrebe.

gigantomahija *grč.* borba giganata; čest predmet umetničke obrade.

gigantosaur(us) *grč.* izumrli ogromni gušter iz doba mezozoika (najveća životinja koja je živela na Zemlji).

gigantski *grč.* divovski, džinovski, orijaški, ogroman rastom i veličinom.

Gilgameš — junak priča starih naroda (Sumera, Vavilonaca, Asiraca), kralj Sumera, opevan u istoimenom epu oko 2.000 godina pre n.e.; simbol čoveka koga progoni tajna o neizbežnosti smrti.

gilda *nem.* 1. srednjovekovni savez trgovaca ili zanatlija u zapadnoj Evropi; 2. esnaf, udruženje iste struke, istog zanimanja uopšte.

giljotina *fr.* sprava kojom su u Francuskoj odsecali glave osuđenih; uvedena za vreme francuske buržoaske revolucije 1792.

gimnazija *grč.* vrsta srednje škole (klasična, realna); u starom školstvu imala je 6 ili 8 razreda) u nju su đaci išli posle završene osnovne škole od četiri razreda; kod nas ima četiri razreda nakon završetka osmoletke.

gimnazist(a) *grč.* učenik gimnazije.

gimnastika *grč.* vežbanje tela po određenom sistemu radi jačanja i očvršćavanja organizma, te da ostane gipko i skladno.

gimnastičar *grč.* 1. vežbač u gimnastici; 2. nastavnik gimnastike.

ginekokratija i **ginekokracija** *grč.* vlast, vladavina žena u odnosu na muškarce (u doba matrijarhata).

ginekolog *grč.* lekar, specijalista za ženske spolne bolesti i porođaje.

ginekologija *grč.* grana medicine koja proučava građu, funkcije ženskog organizma i leči bolesti ženskih organa.

ginekomani *grč.* muškarac koji juri preterano za ženama, ženskaroš.

ginekomanija *grč.* bolesna želja jurenja žena, ludovanje za ženama.

ginekomast *grč.* muškarac koji ima razvijene dojke kao u žene.

ginekomastija *grč.* pojava velikih (ženskih) dojki kod muških osoba.

ginekomorfan *grč.* muškarac koji ima ženske oblike tela.

ginekofob *grč.* bolestan strah od žena, ženomrzac.

ginekofobija *grč.* strah od žena, mržnja žena.

ginekofon *grč.* muškarac koji ima ženski glas.

Giniso *eng.* knjiga rekorda iz raznih oblasti života (po autoru knjige Ginisu).

gips *grč.* mineral, kalcijum sulfat; stvrdnut u vodi upotrebljava se u građevinarstvu, vajarstvu, u industriji porculana i stakla, u hirurgiji i dr.; služi i kao đubrivo.

gipsovati i **gipsirati** *grč.* oblagati, obložiti, zapušiti, zagipsovati gipsom.

gipsoteka *grč.* zbirka kipova i reljefa izlivenih u gipsu.
giranđol(a) *fr.* svesnjak koji ima dva ili više krakova.
girlinga *fr.* ukrasni venac od lišća i cveća koji se veša na zid.
giroskop *grč. v. žiroskop.*
gitara *šp.* muzički instrumenat sa šest do deset žica; služi za pratnju pri pevanju.
gitarist(a) *šp.* svirač na gitari.
giht *nem.* 1. kostobolja, bolest zglobova; 2. količina rude ili uglja što se odjednom stavi u peč.
glagoljica *starosl.* najstarije slovensko pismo, koje je, 863. godine, sastavio i oblikovao Konstantin (Čirilo) Solunski; prvobitna glagoljica je oblog tipa („makedonska“ glagoljica), dok je u 13. veku preovladao uglasti tip („hrvatska“ glagoljica); njen naziv je u vezi sa staroslovenskim glagolom „glagolati“ (govoriti); ovo teško zamršeno pismo još u 9. veku Sloveni su zamenili ćirilicom (kod Hrvata se glagoljica, u nekim krajevima, zadržala sve do 19. veka).
gladijator *lat.* 1. rob ili ratni zarobljenik u starom Rimu koji se, u cirkusu, na smrt borio protiv svojih drugova ili divljih zveri radi zabavljanja vladajućeg sloja; 2. kasnije: profesionalni borac u cirkuskim predstavama.
gladiola *lat.* sabljjičica, ukrasna biljka slična perunici.
glazba *češ.* muzika.
glazirati *fr.* prevući glazurom, pocakliti, poglediti; dati sjajan izgled stvarima.
glazura *fr.* 1. gled, email; sjajna smesa kojom se prevlače (premazuju) gline, porcelanski, metalni i drugi predmeti radi tvrdoće, nepropustivosti vode i zbog ukrasa; 2. *prenosno:* prividni sjaj nečega, varka.
glajhsaltovati *nem.* upravititi sve u jednom određenom smeru; izjednačiti, izravnati (izraz često upotrebljavan za fašističku ratnu mašineriju po čijem su uzoru Nemci uspostavljali tzv. novi poredak u drugom svetskom ratu).
glajhsaltung *nem.* izjednačenje, izravnanje, nivelisanje, uravnilovka.
glamor *eng.* magija, posebna ženska čar, privlačnost kojom raspolažu pojedine filmske zvezde.

glanc *nem.* sjaj, blistavost, sjajnost, svetlost.
glancati *nem.* sjajiti, davati nečemu sjajnu boju, naročito koži.
glasnost *rus.* javno, otvoreno iznošenje društvenih problema pred narod.
glaukom *grč.* zelena mrena, teška očna bolest koja dovodi i do slepila.
glacijal *lat.* ledeno doba u razvitku Zemlje.
glaciolog *lat.-grč.* naučnik koji proučava geološke probleme ledenih doba.
glaciologija *lat.-grč.* deo fizičke geografije koji proučava lednike u prošlosti i sadašnjosti, te njihovu ulogu u razvitku Zemljine kore.
glečer *grč.* lednik, veliki ledeni kompleks koji se stvara u visokim gorama i polako, pod uticajem sile teže, klizi niz padinu.
glikemija *grč.* prisustvo povećanog šećera u krvi čoveka.
glikoza *grč.* groždani šećer, organsko jedinjenje iz grupe monosaharida.
glikoliza *grč.* rastapanje, razlaganje, razgrađivanje šećera.
glikopeksija *grč.* nagomilavanje šećera u krvi čoveka.
glikopenija *grč.* nedostatak šećera u krvi čoveka.
gliptoteka *grč.* 1. zbirka radova vajara rezanih u kamenu; 2. muzej skulptura.
gliser *fr.* 1. brzi brod; zbog velike brzine klizi po površini vode; 2. vrsta aviona.
glicerin *grč.* lepljiva tečnost, dobija se iz rastvorene masti; ima široku primenu u medicini.
global *fr.* celokupnost, sveukupnost nečega, zaokruženost, sumarnost.
globalan *fr.* 1. okrugao, zaokružen, približno tačan, opšti, sveukupan; 2. koji se odnosi na celu našu planetu (globus), na čitav svet; planetaran, svetski.
globtroter *eng.* putnik koji putuje oko sveta, strastveni putnik, svetski putnik, skitnica.
globulin *lat.* važna belančevinasta supstanca u ljudskom, životinjskom i biljnom organizmu; nalazi se u krvi, mleku, jajima i mahunastim biljkama.
globus *lat.* Zemljina kugla kao nebesko telo; lopta od metala ili drugog mate-

rijala koja predstavlja Zemlju, model Zemljine kugle.
glorija *lat.* 1. slava, počast, pohvala; 2. sjaj, uzvišenost; 3. svetao krug oko svetiteljeve glave, oreol.
glorifikator *lat.* onaj koji nekoga slavi, glorifikuje, uzdiže, hvali.
glorifikacija *lat.* 1. slavljenje, hvaljenje, uzdizanje, kovanje u zvezde, obožavanje, veličanje; 2. polepsšavanje, ukrašavanje, doterivanje.
glorifikovati i **glorificirati** *lat.* slaviti, hvaliti, uzdizati, obožavati, veličati; 2. ukrašavati, polepsšavati.
glosa *grč.* 1. objašnjenje, tumačenje nedovoljno poznatih reči u naučnom tekstu; 2. jezgrovića misao vodilja, geslo, moto, poruka, lozinka; 3. kratka, mudra izreka koja stoji na početku knjige ili članka; 4. pesma od četiri strofe čiji poslednji stihovi čine zasebnu rimovanu strofu; 5. napomena, opaska; 6. zbirka tumačenja srednjovekovnih pravnih spomenika.
glosar i **glosarij(um)** *lat.* rečnik sa tumačenjima nepoznatih i zastarelih reči; rečnik uopšte.
glosator *lat.* 1. tumač nekog teksta (srednjovekovnih pravnih zbornika i dr.) koji je, uz tekst, dopisivao objašnjenja (glose); 2. pisac rečnika ili napomena u knjizi sa strane.
glosem *grč.* 1. nejasan izraz; 2. tumačenje nejasnog izraza.
glosolog *grč.* znalac jezika, poznavalac jezika.
glosologija i **glotologija** *grč.* nauka o jezicima, lingvistika.
glasonomija *grč.* nauka o jezičkim zakonima; v. *gramatika*.
glotogonija *grč.* nauka o postanku ljudskih govora, jezika naroda.
glotologija *grč.* nauka o jeziku, nauka o jezicima uopšte; v. *glosologija*.
glotomanija *grč.* strast za govorenjem stranim jezicima.
gnom *grč.* u zapadnoevropskoj mitologiji demonsko biće, ružni patuljak, koji u zemlji čuva blago.
gnoma *grč.* 1. mudra izreka, savet, pouka; 2. sud o nečemu, misao izrečena u prozi ili stihu.
gnomičnost *grč.* poslovičnost, mudrost, misaonost.

gnomski *grč.* poslovični, koji se odnosi na poslovice.
gnomski aorist *grč.-lat.* aorist koji se iskazuje u posloviceama, aorist koji znači da se nešto trajno događa.
gnomologija *grč.* 1. nauka o gnomama; 2. zbirka gnomi, tj. poučnih mudrih izreka.
gnoseolog *grč.* onaj koji se bavi gnoseologijom.
gnoseologija *grč.* teorija saznanja, spoznaje sveta; filozofska nauka o izvorima, mogućnostima i sredstvima naučnog saznanja, naučnog poimanja sveta.
gnostika *grč. v. gnoseologija.*
gnosticism *grč.* filozofski sistem religiozne filozofije koji nastoji da veru zasniva na znanju, na naučnim istinama; filozofski pokret u prvim vekovima hrišćanstva koji je predstavljao mešavinu hrišćanske idealističke, grčke i nekih istočnih ideologija.
gnosticar *grč.* teoretičar i privrženik teorije gnosticizma.
gnu *eng.* vrsta velike afričke antilope, slična volu ili bivolu.
goblen *fr.* 1. umetnički izrađen ćilim, sag, sa utkanim, izvezenim slikama; služi za prekrivanje zidova (nazvan po čuvenom bojadisaču Goblenu, koji je živio u prvoj polovini 16. veka); 2. tapiserija uopšte; 3. vez u tehnici polukružića.
gojzerice — teške, dobro okovane cipele, posebno građene za one koji aktivno planinare.
gol *eng.* 1. kapija kod fudbala ili ostalih igara loptom; 2. ubacivanje lopte kroz kapiju u fudbalskim ili drugim utakmicama; v. *golman*.
golgeter *eng.* najbolji navalni igrač u fudbalu, hokeju, rukometu i drugim sportovima koji daje najveći broj golova; najbolji navalni igrač, strelac, pućač na gol.
Golgota *grč.* 1. brdo kod Jerusalima na kojem je, po hrišćanskom verovanju, bio razapet Isus Hristos; 2. *prenosno:* velike muke, mučeništvo, patnje, stradanja uopšte.
Golijat — 1. ogromni Filistejac, div koga je, po Starom zavetu, ubio u dvoboju mladi David iz pračke; 2. *prenosno:* jak čovek, džin, gorostas,

orijaš, kolos; 3. vrsta insekta velikih rogova.

golman *eng.-nem.* branilac, čuvar vrat-nica kapije u fudbalu, hokeju, rukometu i sl.

golf *ital.* 1. morski zaliv, zaton; 2. pristanište, luka.

golf *eng.* igra malim drvenim loptama ili železnim kuglama, koje se posebnim štapovima uteruju u rupu preko raznih veštačkih prepreka; takmiče se dve grupe igrača.

Golfška struja *eng.* topla morska struja koja kreće iz Meksičkog zaliva i stiže u severni deo Atlantskog okeana.

Gomora *hebr.* 1. grad u Palestini koji je, prema Bibliji, zbog svojih grehova, zajedno sa Sodomom, izgorio u sumporu i smoli; 2. *prenosno*: grad ogre-zao u teškom grehu i razvratu.

gong *malaj.* metalna ploča u koju se udara kao u zvono; služi za davanje signala na brodovima, u pozorištu, restoranima i sl. umesto zvona.

gondola *ital.* 1. uzan i dugačak venecijanski čamac s krovom ili kućicom na kome se vesla stojeći; 2. korpa ili kabina, pričvršćena za aerostat (vazdušni balon), u smeštaj putnika i raznog tereta.

gondolijer *ital.* veslač na gondoli.

gondolijera *ital.* pesma koju pevaju gondolijeri za vreme veslanja.

goniometar *grč.* 1. sprava za merenje horizontalnih uglova, uglomer; 2. radio-prijemnik koji služi za otkrivanje mesta tajne radio-stanice.

goniometrija *grč.* nauka o merenju i izračunavanju uglova.

gonokoka *lat.* vrsta bakterije koja izaziva gonoreju (triper).

gonoreja *lat.* zarazna spolna bolest, tri-per, kapavac.

Gordijev čvor — 1. nešto vrlo zamršeno, zapleteno, nerešivo; prema mitološkoj legendi, frigijski kralj Gordije beše privezao jaram uz rudu svojih kola, a po nekom proročanstvu ko bude raspleo taj čvor postaće gospodar Azije (Aleksandar Makedonski čvor preseče mačem i tako ga rasplete na jednostavan način); 2. *prenosno*: rešiti Gordijev čvor — znači rešiti neko teško, zamršeno pitanje.

gorila — 1. najkrupniji čovekoliki majmun; 2. primitivan, grub čovek, divljak i nasilnik; 3. telesni stražar, telohranitelj.

Goti — istočnogermanski narod; Goti su igrali važnu ulogu u istoriji ranog srednjeg veka, naročito u današnjoj Španiji, Italiji i Francuskoj.

gotika — stil u umetnosti (gotski stil) od 12. do 16. veka; osobenosti: šiljasti, oštri svodovi, vertikalne linije, strmi krovovi, kićenost.

gotica *nem.* nemačko pismo (alfabet), sastavljeno prema latinici, sa ostrim slovima (nastalo pod uticajem gotike).

gošist *fr.* čovek leve orijentacije.

graver *fr.* zanatlija koji urezuje slike i slova u drvo, metal, kamen i sl.

gravidna *lat.* noseća, bremenita, trudna žena, „u drugom stanju“.

graviditet *lat.* trudnoća, bremenitost, „drugo stanje“ žene.

gravimetar *lat.-grč.* sprava za merenje sile Zemljine teže.

gravimetrija *lat.-grč.* nauka koja se bavi merenjem sile teže na Zemlji; služi u geologiji kod traženja korisnih ruda.

gravira *fr.* v. *gravura*.

gravirati *fr.* urezivati slova i slike u metal, kamen, drvo i dr.

gravitacija *fr.* 1. sila teže, privlačna sila između tela u vasioni; 2. *prenosno*: težnja, sklonost, privlačnost.

gravitirati *lat.* 1. težiti k jednoj tački, svojom masom približavati se drugom telu; 2. *prenosno*: težiti, stremiti, naginjati se k nekome ili nečemu.

gravura i **gravira** *fr.* 1. rezbarstvo, rezbarija; urezivanje linija, ukrasa i sl. u tvrdu površinu predmeta; 2. otisak sa slike, ugravirane u metal, drvo ili linoleum; 3. kliše na kojem je urezana ili kiselinama načinjena slika od koje se prave otisci kod umnožavanja i štampe.

gravirati *fr.* urezivati sliku u metal, drvo, kamen ili linoleum pomoću dleta, hemijskih sredstava ili fotomehaničkim putem.

grad *lat.* 1. stepen, stupanj; jedinica za merenje uglova i lukova; 2. jedinica za merenje temperature; 3. jedinica za merenje tečnosti; 4. jedinica jakosti alkohola.

gradacija *lat.* postupnost, stupnjevitost, postepenost; postepeni prelaz od nižeg stepena ka višem i obratno; uspon, pojačavanje.

gradela *ital.* gvozdена rešetka za pečenje mesa i dr.; v. *roštilj*.

gradirati *lat.* 1. meriti stepene, stupnjeve; 2. obeležavati stepene ili druge deobne znakove (skalū) na spravi za merenje.

gradual *lat.* podela na stepene, stupnjeve; 2. podizanje na viši stepen.

graduirati *lat.* svrstati po stepenima, stepenovati.

gram *grč.* 1. jedinica za merenje težine, hiljaditi deo kilograma; 2. drugi deo nekih složenica, npr. *autogram*, *steno-gram*.

gramatizovati i **gramatizirati** *grč.* 1. formalistički proučavati jezik, zanemarujući duhovnu stranu teksta; 2. suvo-parno predavati ili učiti gramatička pravila.

gramatika *grč.* 1. nauka o sistemu nekog jezika i njegovim zakonima; nauka koja uči pravilnom govoru i pisanju; 2. udžbenik te nauke.

gramatičar i **gramatik** *grč.* pisac gramatike, stručnjak za jezik.

gramatologija *grč.* 1. načela za sastavljanje jedne gramatike; 2. nauka o poznavanju rukopisa po njegovim bitnim osobinama.

gram-atom *grč.* masa nekog elementa ili jedinjenja jednaka njegovoj atomskoj masi izraženoj u gramovima.

gram-kalorija *grč.* jedinica za merenje količine toplote.

gramoteka *grč.* zbirka gramofonskih ploča; *isto* i **diskoteka**.

gramofon *grč.* usavršen tip fonografa koji reprodukuje zvukove s ploča.

granata *lat.* artiljerijski metak ispunjen eksplozivom.

grand *fr.* velik, važan, otmen, velikaš; plemić visokog ranga u Španiji.

grandiozan *lat.* veličanstven po izgledu, plemenitosti; divan, silan; ogroman, golem, monumentalan; raskošan.

grandioznost i **grandiozitet** *lat.* veličanstvenost, uzvišenost, plemenitost, monumentalnost, raskošnost.

grandoman *lat.* v. *megaloman*.

grandomanija *lat.* v. *megalomanija*.

granit *lat.* 1. vrsta veoma tvrdog kamena; služi za oblaganje zgrada, za izradu spomenika i dr.; 2. *prenosno*: nešto vrlo jako, trajno, nerazorivo.

gran-pri *fr.* velika nagrada, prva nagrada.

granula *lat.* 1. zrnice, grudvica neke materije; 2. svetlo zrno na površini Sunca.

granulat *lat.* građevinska masa zrnastog sastava.

granulator *lat.* mašina za razvrstavanje sljunka, ugljena i sl. prema njihovoj krupnoći.

granulacija *lat.* 1. pretvaranje neke materije u sitna zrna, usitnjavanje; razvrstavanje, klasiranje neke materije po krupnoći zrna; 3. zamlad, zamladi-vanje rane, stvaranje granulacionog tkiva, novog tkiva, zarastanje.

granulirati *lat.* 1. zrniti, sitniti, usitnjavati, pretvarati u zrnasto stanje; 2. razvrstavati neku zrnastu materiju prema krupnoći zrna.

granulom *lat.* upaljena izraslina oko bolesnog zubnog korena; žarište raznih klica često inficira i ostale organe.

gratis *lat.* badava, besplatno, džabe.

gratifikacija *lat.* dar, poklon, nagrada, premija, naknada štete.

gratificirati *lat.* darovati, darivati, počastiti, naknaditi štetu.

gratulacija *lat.* čestitanje, čestitka.

gratulirati *lat.* čestitati, izjaviti radost zbog nečega.

grafem(a) *grč.* pismena oznaka glasa, slovo.

grafija *grč.* 1. način pisanja glasova slovima; 2. u drugom delu složenice označuje opisivanje, opis, nauku i sl. (npr. geografija, topografija).

grafika *grč.* 1. grana likovne umetnosti u kojoj umetnik stvara pomoću crteža (crta olovkom, perom i sl.); 2. umetnički radovi stvoreni na taj način; 3. rad koji obuhvata sve postupke oko umnožavanja tekstova i likovnih dela u štamparstvu.

grafikon *grč.* 1. očigledan prikaz nekih pojava, kretanja i sl. pomoću geometrijskih likova (krivulja, kvadrata, stubaca i sl.); 2. prikaz kretanja proizvodnje, produktivnosti rada i sl. po danima, satima, minutima.

grafit *grč.* 1. vrsta minerala; služi za izradu olovaka („srce“ olovke, mina), vatrostalnog posuđa, u spravljanju grafitove boje i dr.; 2. u novije vreme: pisanje, žvrljanje po zidovima i fasadama zgrada.

grafolog *grč.* 1. stručnjak za raspoznavanje rukopisa koji, kao sudski veštak, utvrđuje ko ih je napisao; 2. stručno lice koje po rukopisu utvrđuje karakter čoveka.

grafologija *grč.* nauka koja izučava način upoznavanja ličnosti, njen karakter i ostale osobine na osnovu analize rukopisa određene osobe; sudska grafologija utvrđuje ko je autor potpisa ili pisma.

grafoman *grč.* 1. čovek koji boluje od grafomanije; 2. pogrdno: piskaralo, škrabalo.

grafomanija *grč.* bolest koja se ogleda u neodoljivoj potrebi za pisanjem tobože književnih dela.

grafos *grč.* učilo (aparatus) koje omogućuje projekciju školskog teksta na tabli.

grafoskop *grč.* aparat koji omogućuje nastavniku da, sedeći za svojim radnim stolom i okrenut licem učenicima, zapisuje i crta na tabli u toku svoga rada.

grafoteka *grč.* zbirka grafikona i crteža, pretežno u školi.

gracija *lat.* 1. ljupkost, umiljatost, privlačnost; ljubav, prijateljstvo; 2. slavlje, veselje, radost.

graciozan *lat.* prijatan, mio, umiljat, ljubak, vitak, gibak, skladan, sladak.

gracioznost *lat.* ljupkost, umilnost, šarmantnost, elegantnost, vitkost, skladnost, harmoničnost.

gregorijanski kalendar *lat.* v. *julijanski kalendar*.

grejpfrut *eng.* voće dobijeno ukrštanjem limuna i pomorandže.

grenadir *fr.* 1. nekada obučeni vojnik za bacanje bombi; 2. veoma snažan i razvijen čovek.

gril-bar *eng.* restoran u kome se pretežno služi meso pečeno na roštilju.

grimasa *fr.* namerno ili nehotično grčenje ili iskrivljavanje crta lica (obično kao izraz različitih emocija).

Grinič *eng.* predgrađe Londona kroz koje prolazi početni Zemljin meridijan.

grif *nem.* 1. brz, jak zahvat, stisak ruke ili kojeg drugog dela tela u rvanju, veština; 2. drška, ručica držalje.

grifo *sp.* potomak crnca i mulatkinje.

gro *fr.* glavni deo, najveći deo nečega.

grog *eng.* piće koje se spravlja od rumu ili konjaka i vrele vode sa šećerom.

grog *eng.* 1. klimav, nesiguran, teturav, nemoćan, ošamućen; 2. u boks: ošamućen od udaraca, u polusvesnom stanju.

grogirati *eng.* učiniti nekoga da bude grogi, iscrpiti, iznuri, slomiti, ošamuti, pobediti, uništiti, poraziti.

gromada *rus.* 1. veliki planinski masiv; 2. veliki komad kamena ili nekog drugog materijala; 3. nešto ogromno, veliko, grdosija, kolos; 4. velika gomila, skupina, mnoštvo.

gromatik *lat.* stručnjak za premeravanje zemlje, zemljomer; v. *gromatika*.

gromatika *lat.* 1. veština uređenja i utvrđivanja poljskih vojnih logora; 2. veština premeravanja zemlje; 3. obeležavanje (kamenjem, koljem), omeđavanje.

grombi *eng.* vrsta punije vunene tkanine za zimske kapute.

groplan *fr.* 1. snimak izbliza samo jednog predmeta ili samo jednog lica ili detalja; 2. uvećan detalj neke filmske scene.

gros *nem.* 1. dvanaest tuceta neke robe; 2. glavnina, veći deo nečega; 3. vrsta krupnog pisma u stamparstvu.

groserija *fr.* trgovina na veliko, velikotrgovina, velikoprodaja.

grosist(a) *fr.* trgovac koji kupuje i prodaje robu u velikim količinama, na veliko, veletrgovac.

grosmana *nem.* baka, baba (prema nemačkom: *grosmuter*).

grosso modo *lat.* grubo, površno, u velikim potezima, u glavnim crtama.

grotesk *fr.* vrsta stilizovanih stamparskih slova (sve linije jednake debljine).

groteska *fr.* 1. predstavljanje ljudi, životinja ili stvari u književnim ili drugim umetničkim delima na grub ili neprirodno komičan način; 2. kratka pripovetka, novela ili drama sa ekscentričnim, čudnim i smešnim junacima; 3. komičan prizor ili situacija; 4. komična, groteskna ljudska figura.

groteskan *fr.* koji ima obeležje groteske; čudan, nastran, smešan, neprirodan, preteran, isceren, nagrđen.

grotlo — 1. otvor, krater vulkana iz kojeg izbija užarena lava; 2. otvor za utovar tereta u brod ili otvor za punjenje visoke peći.

grof *nem.* 1. plemićka titula u feudalnom društvu; 2. krupni feudalni zemljoposjednik, pripadnik najvišeg plemstva.

grofovija *nem.* 1. grofovski posed; 2. oblast i osnovna jedinica mesne samouprave u Engleskoj, Irskoj i nekim drugim zemljama.

groš *nem.* 1. vrsta sitnog novca razne vrednosti i u različito doba u Francuskoj, Nemačkoj, Čehoslovačkoj i staroj Srbiji; 2. danas: stoti deo šilinga u Austriji i stoti deo zlota u Poljskoj; 3. svaka pojava oblika i veličine groša; 4. *prenosno*: novac uopšte.

grub *nem.* prost, surov, neotesan, sirov, nesavitljiv (u obradi), nedorađen, težak, nemilosrdan.

grubijan *nem.* grub, sirov, neotesan, surov čovek; prostak.

grum *eng.* 1. sluga, osobito čovek ili dečak koji brine o konjima, konjušar; 2. poslužitelj u bogatijim kućama ili hotelima.

grund *nem.* v. *grunt*.

grundirati *nem.* u slikarstvu: obojiti osnovnom bojom preko koje dolazi druga boja.

grundfarba *nem.* osnovna, temeljna boja neke slike, podloga za druge boje.

grunt *nem.* 1. zemljište za zidanje, plac; 2. zemljišni posed, imanje; 3. v. *grundfarba*.

gruntati *nem.* ponirati mislima u neki predmet, duboko i uporno razmišljati, rezonovati, umovati, mudrovati, mudrijašiti (Krleža).

gruntovnica *nem.* 1. zemljišna knjiga sa popisom nepokretnih imanja vlasnika i drugim podacima; 2. ustanova, ured u kome se vode zemljišne knjige.

gruntovničar *nem.* službenik gruntovnice, voditelj zemljišnih knjiga.

grup *fr.* zapečaćeni novčani paket, novčano pismo, paket s novcem kao poštanska pošiljka.

grupa *fr.* 1. skup, skupina, gomila (ljudi ili stvari); 2. trupa, ansambl, klapa; 3.

porodica, pleme, stalež i sl.; 4. stupanj činovničke kategorizacije.

grupacija *fr.* 1. grupa, skup; 2. svrstavanje u grupe, pregrupisanje.

grupaštvo *fr.* stvaranje izolovanih političkih grupa izvan opšte zajednice.

grupisati i **grupirati** *fr.* svrstavati u grupe; razdeliti u grupe.

grupi-devojka *eng.* devojka koja ima seksualne odnose istovremeno sa više muškaraca.

grupni seks *eng.* zamena partnera u seksualnom uživanju grupe.

guba *tur.* teška kožna bolest, lišaj, lepra.

guber *mađ.* čebe, deka, pokrivač.

gubernator *lat.* 1. upravitelj, upravljač;

2. u carskoj Rusiji: starešina, upravnik gubernije.

gubernija *lat.* najviša upravna, administrativna oblast u carskoj Rusiji; pokrajina, provincija.

guvernadur *ital.* 1. zastupnik mletačke vlasti u staroj Crnoj Gori u vreme kada je ova zemlja bila pod mletačkim protektoratom; 2. kasnije: nasledno zvanje u hijerarhiji vlasti u Crnoj Gori.

guvernal *fr.* naprava za upravljanje vozilom (ručke bicikla ili volan automobila).

guvernanta i **guvernantica** *fr.* vaspitačica dece u porodici, domaća učiteljica.

guverner *fr.* 1. upravnik, zapovednik pokrajine, oblasti, zemlje, kolonije; 2. upravitelj ustanove, banke (naročito narodne banke); 3. vaspitač, odgovajatelj.

gud baj *eng.* zbogom, u zdravlju.

gudura *mađ.* klanac, klisura, sutjeska.

Gulag *rus.* sistem teških logora u Sibiru koji su uspostavljeni za vreme despotičke vlasti J.V. Staljina.

gulanfer *tur.* 1. beskućnik, skitnica, mangup; 2. pederast, homoseksualac.

gulanferija *tur.* 1. gulanferski postupak, manguparija; 2. skup gulanfera.

gulaš *mađ.* jelo od manjih komadića mesa, začinjeno sosom.

gulden *nem.* novčana jedinica u Holandiji.

guma *grč.* 1. elastična materija dobivena preradom kaučuka; 2. komadić te materije za brisanje onoga što je napisano ili nacrtano; 3. kotur od te materije na točkovima vozila; 4. lepljiva mate-

rija koja se cedi iz stabla nekog drveća, vrsta smole.

gumarabika *grč.* lepak, dobija se iz jedne vrste afričkog bagrema.

gumilastika *grč.* 1. lepljiva materija koja se cedi iz stabla izvesnih vrsta drveća, vrsta smole; 2. vrlo elastična rastegljiva guma, ili neki predmet izrađen od takve gume (npr. lopta, vrpca); 3. tkanina ojačana gumenim vlaknima.

gumina *ital.* debelo uže kojim se za obalu vezuju brodovi.

gumirabika *grč.* v. *gumarabika*.

gumirati *lat.* obložiti, prevući, prevlačiti ili natopiti gumom.

gungula *tur.* gužva, metež; gomila; velika buka, galama.

gunja — dunja, plod i stablo na kome plod raste.

gurabija *tur.* 1. kolačići od brašna, jaja, šećera; 2. vrsta sitnih zimskih dinja.

gurbet i **gurbetin** *tur.* 1. skitnica, onaj koji živi nomadskim životom, pod čergom (šatorom); 2. pečalba, tuđina, tuđa zemlja, tuđi svet.

gurbetluk *tur.* skitnja, skitanje, čergarenje.

gurema *tur.* 1. srazmerna, proporcionalna podela troškova između dužnika i poverioca; 2. lica koja stižu pravo na potraživanja od umrle osobe; 3. zajednica, društvo, gomila; 4. nevaljalstvo, zloba.

gurman *fr.* sladokusac, proždrljivac, ljubimac dobrih jela.

gurmanluk *fr.* osobina onoga koji voli da pojede mnogo dobrog jela.

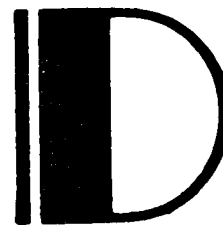
gust *lat.* volja, čef; uživanje u jelu, zadovoljstvo.

gustijerna *ital.* cisterna za vodu; izgrađeni objekat za vodu.

gustirati *lat.* sa uživanjem nešto jesti; naslađivati, uživati.

gutaperka — 1. vrsta smole koja se dobija iz mlečnog soka nekih malajskih biljaka, a služi za izradu izolacionog materijala; od nje se prave naročiti zavoji, a služi i u medicini; 2. plod tropskog drveta od čijeg se soka pravi ta smola.

gutural *lat.* grleni glas.

dabl *eng.* 1. kod tenisa i ping-ponga igra parova; 2. paran, dvostruk uspeh (npr. u fudbalu: osvajanje prvenstva i kupa u istoj sezoni); 3. dvojniki; dvoličan.

dava i **davija** *tur.* 1. tužba, proces: zahtev, traženje; 2. prepirka, bučna svađa, grdnja; 3. parničar, stranka u parničanju.

davijati(se) *tur.* 1. tužiti, parničiti se; 2. grditi, psovati; 3. vikati, svađati.

davori *tur.* uzvik žalosti i katkada prekora.

davudžija *tur.* 1. tužitelj, parničar; 2. čovek sklon parničanju, svađalica.

dagerotip *fr.* 1. najstariji tip fotografiskog aparata (pronašao ga Dager 1838); 2. snimak napravljen tim aparatom.

dagerotipija *fr.* 1. fotografija napravljen na pomoću dagerotipa; 2. prvobitni način fotografisanja koji je pronašao slikar Dager.

dagerotipist(a) *fr.* onaj koji se bavi fotografijom, fotograf.

dagma *tur.* v. *danga*.

dadaizam *fr.* modernistički pravac u književnosti i likovnoj umetnosti, nastao početkom 20. veka; negirao sve postojeće estetske norme i vrednosti civilizacije uopšte; propovedao nihilizam i razaranje svih vrednosti.

dadaist(a) *fr.* pristalica dadaizma u književnosti i slikarstvu.

dadilja *tur.* dojilja, žena koja čuva decu; guvernanta, vaspitačica.

dazimetar *grč.* aparat za merenje gustine vazduha.

daire *tur.* 1. vrsta istočnjačkog muzičkog instrumenta; udaraljka, drveni obruč sa podapetom kožom i praporcima po ivici; 2. skup, zbor; 3. dvorana za prijem na razgovor; 4. više magacina oko jednog dvorišta.

daidža *tur.* ujak; **daidžinica** — ujna; **daidžić** — ujakov sin.

dajdzest *eng.* 1. sažet pregled nečega; 2. zbirka kratkih sadržaja ili izvoda iz književnih dela, naučnih radova, članaka i sl.; 3. zbirka zakona, pravni zbornik; **dajdzest izdanje**: kratko, sažeto izdanje nekog dela.

daktil- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: prst.

daktil *grč.* trosložna stopa u stihu koja se sastoji od jednog dugog (ili nagla-

šenog) i dva kratka (ili nenaglašena) sloga.

daktilobiro *grč.-fr.* odeljenje u firmi za prepisivanje pisacom mašinom.

daktilogram *grč.* otisak prstiju u daktiloskopiji.

daktilograf *grč.* onaj koji piše na pisačkoj mašini.

daktilografija *grč.* 1. veština pisanja na pisačkoj mašini; 2. pisanje na pisačkoj mašini kao struka, kao zanimanje.

daktilografkinja *grč.* žena daktilograf; ona koja piše na pisačkoj mašini.

daktilogram *grč.* otisak prstiju u daktiloskopiji.

daktilologija *grč.* 1. govor prstima kod gluvih; 2. proučavanje karaktera ispitivanjem načina pisanja neke osobe na pisačkoj mašini (grafologija pisačkih mašina).

daktilomuzikograf *grč.* mašina za pisanje nota i muzičkih znakova.

daktilopartitura *grč.* muzička partitura pisana daktilomuzikografom.

daktiloskopija *grč.* nauka o šarama kože na unutrašnjoj površini vrhova prstiju; primenjuje se u kriminalistici radi otkrivanja ličnosti zločinca na osnovu uzetih otisaka prstiju.

daktiloskopirati *grč.* uzeti otiske prstiju.

daktiloskript *grč.-lat.* tekst otkucan na pisačkoj mašini (za razliku od rukom pisanog teksta — manuskripta).

dalavera *tur.* 1. podvala, prevara; 2. afera, avantura.

dalaj-lama *tibet.* vrhovni duhovni i svetovni poglavar Tibeta (pokrajina u Kini); najviši sveštenik budista — lamista.

Dalila *hebr.* ime filistejske devojke iz biblijske priče; simbol opasne zavodnice; na lukav način uništila jevrejskog junaka Samsona (odrezala mu kosu u kojoj je bila njegova snaga); ova tragedija je tema mnogih umetničkih dela.

dalmatika *lat.* 1. odeća koja se nosila u starom Rimu; 2. duga gornja odeća pape i katoličkih sveštenika.

daltonizam — 1. slepilo za boje; mana vida koja se sastoji u tome da se ne razlikuju neke boje, najčešće crvene i zelene; 2. *prenosno*: političko slepilo za društvene probleme.

daltonist(a) — osoba sa urođenim ili stečenim daltonizmom.

dama *fr.* 1. otmjena žena; 2. ženska osoba uopšte; 3. naziv jedne karte za igranje; 4. naziv jedne šahovske figure, kraljica.

damar *tur.* 1. krvni sud, žila (arterija ili vena); 2. puls, bilo; 3. podzemni put vode do izvora; 4. podzemna „žica“ neke rude.

damast *ital.* vrsta svilene, vunene ili lanene tkanine sa stilizovanim šarama (nazvana po sirijskom gradu Damastu, gde se proizvodila).

Damoklov mač — opasnost koja uvek pretila (po predanju neki Grč Damoklo zavezao na sreći kralju Dioniziju, tiraninu sirakuškom; no, da bi mu pokazao kakva je to sreća, Dionizije naredi da zavidljivca počaste za njegovom trpezom kao kakva kralja, ali mu obesi iznad glave mač za konjsku dlaku; otuda Damoklov mač u značenju: opasnost koja čoveku stalno pretila).

damp *eng.* specijalno teško vozilo za transport u građevinarstvu.

damping *eng.* 1. prodaja robe po ceni nižoj od troškova proizvodnje radi izbacivanja sa tržišta konkurentskih firmi; 2. prodaja robe na inostranom tržištu ispod cene na domaćem, često ispod troškova proizvodnje, sve radi osvajanja tržišta i suzbijanja konkurencije.

Danajci — danajski dar: podmukao dar koji donosi nesreću, koji se daje s podvalom, sa zlim namerama; Danajci (Grci) dok su držali u opsadi grad Troju, pokloniše Trojancima velikog drvenog konja, tj. ostaviše ga ispred zidina grada; ali kad Trojanci uvukoše konja u grad, iz njega, krišom, iziđoše skriveni Danajci, te otvore kapije grada i tako konačno pade Troja; otuda ona izreka: čuvaj se Danajaca i kad darove daju.

danak *tur.* poseban porez koji su nekada Turci uvodili u porobljenim zemljama; **danak u krvi**: nasilno oduzimanje dece porobljenoj raji, koju Turci odvođe i vaspitavaju da se bore protiv vlastitog naroda.

danga i **dagma** *tur.* 1. žig, pečat; 2. ožiljak, beleg; 3. zaštitni znak firme.

dansing *eng.* 1. kafana u kojoj se gosti zabavljaju plesom; 2. igranka, ples.

dara *tur.* 1. težina omota robe, ambalaže (hartije, lima i dr.) koja se odbija kod merenja robe; 2. procenat težine ambalaže koji se odbija od bruto težine robe; 3. *prenosno*: ono što se može odbaciti, zanemariti.

darwinizam — učenje engleskog prirodnjaka Čarlsa Darvina o evoluciji organskog sveta i o činiocima koji je uslovljavaju; u borbi za opstanak održavaju se najsposobniji.

darwinist(a) — pristalica darvinizma.

Dardaneli i **Dardanele** — morski tesnac (moreuz) između Egejskog i Mramornog mora.

darling *eng.* dragi, draga; ljubimac, ljubimica; miljenik, miljenica.

darmar *tur.* zbrka, opšta poremećenost, metež, krkljanac.

daskal *grč.* učitelj, nastavnik.

daskalica *grč.* 1. učiteljica, nastavnica; 2. poučna, izmišljena priča.

dativ *lat.* treći padež; padež namene, cilja; dobija se na pitanje: *kome, čemu*.

datirati *fr.* 1. stavljati na pismo ili akt datum pisanja; 2. poticati, vući poreklo od neke vremenske granice.

dato *ital.* danas, od danas, od dana potpisa (naročito na menicama).

datoteka *ital.-grč.* skup podataka registrovanih na kompjuterskom nosiocu za neku namenu.

datula *ital.* urma, slatko voće iz toplih predela.

datum *lat.* dan, mesec i godina pisanja nekog akta ili pisma.

Dauning strit *eng.* ulica u Londonu u kojoj se nalazi Ministarstvo spoljnih poslova i nekoliko državnih ustanova.

dahija *tur.* janičarski starešina, silnik; neposlušna prema turskim vlastima, a tiranin prema porobljenom narodu u Srbiji.

dahiluk *tur.* 1. oblast kojom je vladao dahija; 2. *prenosno*: surovost, nasilje.

dacibao *kin.* zidne novine u doba kulturne revolucije, opozicionog karaktera; v. *kulturna revolucija*.

dača *rus.* vila, kuća za odmor van grada; letnjikovac, vikendica.

debakl *fr.* slom, krah, opšta propast, katastrofa.

debalans *lat.* 1. poremećaj ravnoteže; 2. neslaganost, neujednačenost.

debat *fr.* rasprava, diskusija, prepirka u vezi nekog pitanja.

debatovati i **debatirati** *fr.* raspravljati, polemisati, diskutovati.

debi *fr.* prvo javno istupanje nekog umetnika (pevača, glumca i dr.).

debil *lat.* maloumnik, idiot, priglup čovek.

debilan *lat.* umno ograničen, duševno nerazvijen.

debilnost *lat.* maloumnost, umna zaoštalost lakšeg oblika, obično urođenog porekla.

debirokratizacija *lat.* svesni napor društva da se iz rada administracije ukloni birokratski način rada; v. *birokratija*.

debirokratizovati i **debirokratizirati** *lat.* suzbijati činovničko, birokratsko rešavanje problema ljudi, tj. ne kroz akta iz kancelarija nego onako kako život nalaže.

debitant *fr.* umetnik koji prvi put javno nastupa, novajlija, početnik.

debitovati i **debitirati** *fr.* prvi put se pojaviti, nastupiti pred publikom (na pozornici, u književnosti); igrati prvu ulogu; držati prvi govor.

debitor *lat.* 1. osoba koja koristi kredit; 2. osoba koja duguje kupljenu robu.

deblokada i **deblokiranje** *fr.* 1. uklanjanje blokade, oslobođenje od opsade, napuštanje opsade, blokade; 2. bankarski: skidanje zabrane plaćanja s računa.

deblokirati *fr.* 1. skinuti blokadu, ukloniti opsadu grada, tvrđave, zemlje; 2. tipografski: zameniti obrnuta slova (privremeno upotrebljena) pravim; 3. bankarski: skinuti zabranu plaćanja sa žiro-računa ili prodaje robe do koje je došlo zbog dugova ili sporova.

deva *grč.* skraćeno ime od devica; čest naziv za Bogorodicu, majku božju.

deva *tur.* kamila, pustinjska životinja sa jednom ili dve grbe.

deva *sanskrit.* bog, dobri duh (čest naziv za trojstvo: Brahma, Višnu i Šiva).

devalvacija *lat.* zakonsko smanjenje nominalne vrednosti novčane jedinice jedne države prema zlatu i čvrstim valutama drugih država; vid novčane

reformе, tj. utvrđivanje nove, niže vrednosti domaće valute.

devalvirati *lat.* 1. provesti devalvaciju, smanjiti vrednost novcu u odnosu na čvrste, konvertibilne valute; 2. *prenosno*: smanjiti vrednost uopšte.

devalorizacija *lat.* u ekonomiji: smanjenje, smanjivanje vrednosti; opadanje vrednosti.

devalorizovati i **devalorizirati** *lat.* u ekonomiji: smanjiti, smanjivati vrednost.

devalutacija *lat.* privremeno napuštanje zvaničnog kursa vrednosti domaće valute prema zlatu i drugim novčanim jedinicama da bi se, posle izvesnog vremena, odredio novi kurs.

devaporacija *lat.* pretvaranje pare u tečnost.

devastacija *lat.* pustošenje, haranje, uništavanje, razaranje, rušenje.

dever *tur.* 1. muka, nužda, teške prilike; tegoban život, teškoće, patnje; 2. doba, epoha, era, okolnosti; 3. teški događaji, nevolje.

deverati *tur.* 1. mučiti se, teško živeti, tavoriti; 2. bdeti nad nekim, služiti ga.

deverbativ *lat.* glagol izveden od drugog glagola, npr. *davati* od *dati*, ili *kupovati* od *kupiti*.

deverika *mađ.* vrsta šarana, sinj, ploska.

deviza *lat.* 1. vredan strani novac, tzv. konvertibilna valuta; 2. menica ili ček koji se isplaćuje u inostranstvu u valuti dotične zemlje; 3. sažeto izražena misao: parola, geslo, lozinka, krilatica; 4. mudra izreka koja služi kao životno pravilo.

devijacija *lat.* 1. skretanje magnetne igle kompasa od linije meridijana pod uticajem velikih masa železa; 2. skretanje granate, metka, broda zbog slučajnih uzroka; 3. zastrana, zastranjivanje uopšte; 4. *prenosno*: ideološko zastranjivanje, skretanje sa utvrđene političke akcije.

devijacionizam *lat.* ideološko zastranjivanje i odvajanje od glavne linije partije.

devijacionist(a) *lat.* član neke političke frakcije koja se odvaja, koja zastranjuje od glavne linije partije.

devirginacija *lat.* v. *defloracija*.

Devisov kup — međunarodno amatersko tenisko takmičenje (po sistemu koji je ustanovio Amerikanac Dvajt

Devis 1900. g.); borbu rešava pet takmičenja; četiri pojedinačna (singl) i jedno udvoje (dubl, dabl).

devitalizacija *lat.* 1. lišavanje života, umrtvljivanje; 2. umrtvljivanje tkiva uoči operacije pomoću anestetika.

devitalizirati *lat.* umrtviti, oduzeti karakteristike i atribute životnosti.

devolucija *lat.* prenos nekog prava ili kakvog poseda na drugo lice.

devoluciono pravo *lat.* nasledno pravo koje glasi: ako umre jedan supružnik celokupno imanje nasleđuju deca, dok drugi supružnik ima pravo doživotnog uživanja toga prava.

devon *eng.* treće razdoblje paleozojske ere u razvitku Zemlje.

devotan *lat.* 1. bogu odan, pobožan, pokoran, smiren, ponizan; 2. lice-meran.

devocija *lat.* pobožnost, smirenost, skrušenost, odanost, poniznost.

degaziran *fr.* slobodan, neusiljen, otvoren, okretan.

degazirati *fr.* 1. izbaciti loptu u polje protivnika u igri; 2. osloboditi se obaveza; 3. otpustiti iz vojske.

degazman *fr.* 1. oslobođenje od neke obaveze; rasterećenje, otpuštanje; *suprotno:* angažman; 2. prostorija u kojoj se drže ređe potrebni predmeti, ostava.

degazator *fr.* 1. naprava za degazaciju; 2. sredstvo za degazaciju.

degazacija *fr.* čišćenje terena, prostorija i predmeta zagađenih bojnim otrovima i drugim otrovnim materijama.

degazirati *fr.* izvršiti degazaciju, osloboditi se otrova.

degenek *tur.* 1. batina za udaranje po tabanima kojom se služi policija u istrazi i oni koji muče ljude; 2. batinjanje; 3. pogrдно: čovek dugajlija.

degeneracija *lat.* 1. izrođavanje, izopačenje, opadanje vrednosti, propadanje; 2. opadanje duhovnih vrednosti čoveka; 3. pogoršanje bioloških oblika organizma živih bića.

degenerik *lat.* telesno i duhovno zakržljao čovek u odnosu na njegove pretke.

degenerisan i **degeneriran** *lat.* izrođen, izopačen, pokvaren, propao.

degenerisati i **degenerirati(se)** *lat.* 1. izroditi se, izopačiti se, opadati, pro-

padati; 2. izgubiti dobre osobine u odnosu na svoje pretke.

degenečiti *tur.* udarati degenekom, batinom, batinati, tući.

degolizam — 1. politika generala de Gola; 2. privrženost de Golu.

degolist(a) — sledbenik, privrženik degolizma.

degradacija *lat.* 1. gubljenje ranije stečenih svojstava, pogoršavanje nečega, diskvalifikacija; 2. nazadovanje, gubljenje pozitivnih osobina, srozavanje; 3. lišenje čina ili vraćanje u niži čin (kao vrsta kazne).

degradiran *lat.* 1. lišen čina ili položaja; 2. vraćen na niži čin.

degradirati *lat.* 1. lišiti nekoga čina, zvanja; 2. uniziti nekoga, potceniti.

degres *lat.* silazak, odlazak, povlačenje; *suprotno:* progres.

degresivan *lat.* koji se srazmerno nečemu umanjuje, opada.

degresivni(troškovi) *lat.* troškovi koji, kod povećanja proizvodnje, srazmerno opadaju u odnosu na jedinicu proizvoda.

degresija *lat.* postepeno smanjivanje, opadanje povlačenje, umanjivanje.

degustator *lat.* stručno lice koje po ukusu ocenjuje svojstva namirnica, pića, duvana i dr.; koje proba, kuša; kušač.

degustacija *lat.* kušanje, probanje; stručno ispitivanje i ocenjivanje kvaliteta namirnica, vina, pića, duvana i dr.

degustirati *lat.* vršiti degustaciju namirnica, pića i dr. radi ocenjivanja.

degutantan *fr.* odvratan, neugodan, neukusan, odbojan, gnusan, nepodnošljiv.

degutirati *fr.* izazvati odvratnost, ogaditi, omrznuti; pokvariti utisak.

dedukovati i **deducirati** *lat.* izvoditi pojedinačne sudove iz opštih.

deduktivan *lat.* 1. koji se tiče dedukcije, koji je dobijen dedukcijom; 2. analitičan, raščlanjen, činjenični; **deduktivna metoda**: metoda dedukcije.

dedukcija *lat.* 1. izvođenje pojedinačnih sudova iz opštih ili iz drugih sudova; rezultat dedukovanja; 2. pojedinačan, poseban zaključak stvoren na osnovu celovitog, opšteg zaključka.

deducirati *lat.* v. *dedukovati*.

deeskalacija *fr.* obustava vojnih operacija i povlačenje trupa u kasarne; *suprotno:* eskalacija.

deetatizacija *fr.* slabljenje uloge države, odumiranje države; prenošenje funkcija države na društvene organe; *suprotno:* etatizacija.

dežmek *tur.* onizak, zdepast čovek.

dežmekast *tur.* debeo, onizak, nezgrap-pan, krut čovek.

dežuran *fr.* 1. koji izvesno vreme radi i obavlja najnužnije poslove kad ostali završe poslove (lekar, oficir i sl.); 2. onaj koji dežura (kao imenica).

dežurati *fr.* biti dežuran, obavljati poslove dežurnog.

dežurstvo *fr.* služba dežurnog (nadzor, čuvanje, obavljanje hitnih poslova).

dezavuisanje i **dezavuiranje** *fr.* odricanje, poricanje nečega, nepriznavanje za svoje.

dezavuisati i **dezavuirati** *fr.* poreći nešto, ne priznati za svoje; izjaviti da neko nije bio ovlašćen učiniti nešto, opovrgnuti nešto.

dezaktivirati *fr.* učiniti nešto neaktivnim; onesposobiti za dejstvo, za rad.

dezaangażovati i **dezaangażirati** *fr.* odustati od angažmana; osloboditi obaveze, dužnosti; otpustiti iz službe; podneti ostavku, dati otkaz na službu.

dezen *fr.* v. *desen*.

dezert *fr.* v. *desert*.

dezertacija *fr.* beg, odmetništvo, otpadništvo; napuštanje ranijih uverenja, položaja, dužnosti; izdajstvo, nevera.

dezertier *fr.* 1. vojni begunac, koji samovoljno napusti službu; izdajnik; 2. *pretno:* čovek koji ne obavlja svoje obaveze.

dezertirati *fr.* pobeći iz vojske; napustiti svoje uverenje, izneveriti, izdati.

dezertierstvo *fr.* bekstvo iz vojske (sa odsluženja roka, sa fronta).

dezinsekcija *fr.* uništavanje škodljivih insekata, naročito po kućama.

dezintegrator *fr.* onaj koji podstiče razdvajanje neke celine.

dezintegracija *fr.* razdvajanje, raspadanje neke celine; razjedinjenje, raspad, razlaz; uništavanje čvrstih veza (obično neke organizacije).

dezintegrirati i **dezintegrirati** *fr.* sprovo-điti, sprovesti dezintegraciju.

dezinfektor *fr.* 1. stručnjak za dezinfekciju, koji obavlja dezinfekciju; 2. aparat za dezinfekciju; 3. hemijsko sredstvo za dezinfekciju.

dezinfekcija *fr.* 1. uništavanje zaraznih klica pomoću hemijskih i drugih sredstava; 2. čišćenje zaraženih mesta i predmeta od zaraznih klica.

dezinfikovati i **dezinficirati** *fr.* sprovesti, sprovođiti dezinfekciju.

dezinflacija i **deflacija** *fr.* smanjenje novca u opticaju i antiinflacione mere države.

dezinformacija *fr.* lažno, najčešće zlonamerno obaveštenje, obmana javnosti.

dezinformisati *fr.* krivo, lažno obavestiti; zlonamerno obmanuti.

dezodorans *fr.* sredstvo za otklanjanje neprijatnih mirisa.

dezorganizator *fr.* onaj koji kvari red, koji vrši dezorganizaciju.

dezorganizacija *fr.* loša organizovanost, pometnja, rasulo, rastrojstvo.

dezorganizovanost *fr.* stanje loše organizacije, rasula, pometnje.

dezorganizovati i **dezorganizirati** *fr.* uneti dezorganizaciju, nered, kaos, pometnju.

dezorijentacija *fr.* 1. odsustvo orijentacije, pometnja, nesnalaženje; 2. gubljenje pravog puta na terenu, u izvesnim prilikama; 3. zablude, zbunjeno-

st.

dezorijentisan i **dezorijentiran** *fr.* smeten, zbunjen, bez orijentacije u prostoru, u poslu, u životnim opredeljenjima.

dezorijentisanost *fr.* nesigurnost, zbunjeno-

st., nesnalažljivost.

dezorijentisati i **dezorijentirati** *fr.* dovesti u stanje dezorijentacije, pomesti se, zbuniti, začeti na pogrešan put, lutati besciljno.

deizam *lat.* učenje da je bog svet samo stvorio, ali u daljem postojanju i delovanju nema sa svetom nikakve veze, jer se sve događa po zakonima prirode.

de jure *lat.* po pravu, s pravnog gledišta; v. *de facto*.

deka⁻¹ *nem.* pokrivač, čebe, guber.

deka⁻² *grč.* 1. deset; 2. skraćeni naziv za dekagram.

dekabristi *rus.* revolucionarno nastroj-

podigli ustanak u Petrogradu (današnji Lenjingrad) protiv carskog samodržavlja a za demokratizaciju društva (ustanak ugušen).

dekagram *grč.* težina ili teg od deset grama.

dekada *grč.* 1. deset jedinica nečega uzeto kao celina; 2. vreme, period od deset dana (nedelja, meseci, godina); 3. u kalendaru francuske revolucije vremenski odsek od deset dana koji je zamenio dotle uobičajenu sedmodnevnu nedelju; 4. zbirka ili delo od deset knjiga.

dekadent *fr.* 1. bezvoljan, utučen, umoran čovek koji beži od realnog života; 2. onaj koji propada, posrnuo, demoralisan, koji nema više volje da živi; 3. umetnik ili književnik, pristalica dekadentizma.

dekadentizam *fr.* književno-umetnički pravac, nastao krajem 19. i početkom 20. veka, kao prethodnica simbolizma u umetnosti, a odlikovao se preteranim individualizmom i formalizmom, najpre u Francuskoj, a onda i u Evropi; propoveda negiranje svih vrednosti čoveka, osim čulnih uživanja, koja su navodno smisao bitisanja i opstanka čoveka.

dekadencija i dekadencija *fr.* 1. opadanje, pad, srozavanje, propadanje, rasulo, raspad, nazadovanje, nestajanje, gubljenje pozitivnih osobina čoveka; 2. gubljenje stvaralačkih snaga; 3. gubljenje vere u čoveka, poricanje njegovih vrednosti, njegovih uspeha; v. *dekadentizam*; *isto* i **dekadansa**.

dekadni *grč.* koji se odnosi na dekadu, koji je vezan za broj deset;

dekadni sistem: brojni sistem koji ima za osnovu broj deset; v. *decimalan*.

dekaedar *grč.* geometrijsko telo poliedar sa deset površina.

dekalitar *grč.* mera od deset litara.

dekalog *grč.* deset božjih zapovesti, koje je, po Bibliji, preneo Mojsije Izraelcima.

dekalumen *grč.* deset lumena kao jedinica za merenje svetlosti.

Dekameron *grč.* naziv zbirke novela italijanskog pesnika Bokača (počinje opisom kuge u Firenci (1348) zbog koje grupa mladića i devojaka beži u slobodnu prirodu gde, zabavljajući se,

pričaju po deset duhovitih novela u deset dana).

dekametar *grč.* mera za dužinu od deset metara.

dekan *lat.* 1. starešina, upravnik fakulteta na univerzitetu, odnosno starešina visoke škole; 2. predsednik crkvenog okruga kod katolika.

dekanat *lat.* 1. uprava i administracija fakulteta; 2. crkveni srez kod katoličke crkve.

dekantator *fr.* taložnik, zgušnjivač.

dekantacija *fr.* lagano otakanje i odvajanje bistrice tečnosti od taloga.

dekantirati *fr.* otočiti, ocediti tečnost; odvojiti od taloga, razbistriti.

dekapirati *fr.* površinu metala čistiti pomoću elektrolize, kiselinama ili drugim sredstvom (priprema za galvanizaciju).

dekapitalizacija *lat.* oduzimanje kapitala, lišavanje novčanih sredstava.

dekapitacija *lat.* 1. odsecanje glave, odrubljivanje, smaknuće čoveka (mačem, na giljotini i sl); 2. *prenosno*: uklanjanje s vodećeg položaja.

dekar *grč.* mera za zemljište od deset ari.

dekartelizacija *fr.* raspuštanje, rasturanje kartela, monopolističkih organizacija u privredi.

dekastih *grč.* strofa od deset stihova.

dekativiti *fr.* pariti sukno pod vrućim pritiskom radi postojanosti boje, onemogućavanje kasnijeg skupljanja i uklanjanja sjaja.

dekatlon *grč.* naziv takmičenja u deset disciplina u lakoj atletici, desetboj.

deker *nem.* bojadisač u crtanom filmu, kolorista.

deklamator *lat.* 1. recitator, onaj koji deklamuje; 2. *prenosno*: frazer, razmetljivac praznim rečima; 3. knjiga pesama za deklamovanje.

deklamacija *lat.* 1. umetnost recitovanja, umetničko recitovanje pesama, recitacija, tj. umetničko govorenje; 2. tekst određen u školi za deklamovanje; 3. *prenosno*: patetično, visoko naglašeno govorenje, pridike, bez sadržaja; izveštačen govor.

deklamovati i deklamirati *lat.* 1. umetnički recitovati; 2. govoriti besedničkim tonom; 3. frazirati, govoriti bez sadržaja.

deklarativan *lat.* 1. koji se odnosi na deklaraciju, izjavu, proglas; 2. koji se sastoji iz reči, koji je zasnovan samo na rečima; 3. izjavni, iskazni.

deklaratoran *lat.* koji objavljuje za javnost već utvrđenu postavku nečega, ali je sam nije dokraja utvrdio, definisao i postavio.

deklaracija *lat.* 1. izjava, objava, proglas; zvanična izjava neke institucije i svečano obnarodovanje nekog stava, neke obaveze ili podrške; 2. prijava s podacima neke robe radi naplate carine ili poreza; 3. poštanska isprava koja se prilaže pošiljkama (novčanim i vrednosnim) za inostranstvo.

deklarisati i deklarirati *lat.* 1. dati, davati svečanu izjavu; 2. prijaviti robu i drugu imovinu radi naplate carine ili poreza.

deklasiran *fr.* moralno zapušten, izdvojen iz klase, propao, beskoristan (Kroleža).

deklasirati *lat.* 1. preneti u nižu klasu, prekategorišati, prekvalifikovati naniže, degradirati; 2. obezvređiti, uniziti; 3. izgubiti klasnu svest, napustiti interese svoje klase.

deklinator *lat.* sprava za merenje magnetne deklinacije.

deklinatoran *lat.* koji odstupa, skreće, koji je sklon odstupanju s pravca.

deklinacija *lat.* 1. *gram.* promena imen-skih reči (imenica, zamenica, prideva, brojeva); 2. fizički: skretanje magnetne igle od meridijana; 3. astronomski: udaljenost nekog tela od nebeskog ekvatora; 4. *medic.* opadanje, popuštanje neke bolesti; 5. skretanje uopšte sa nekog puta ili pravca; 6. popuštanje.

deklinirati *lat.* 1. menjati reči po padovima; 2. skretati, naginjati se, odstupati; v. *deklinacija*.

deklinoigraf *lat.* instrumenat koji beleži razlike u odstupanju magnetske igle.

deklinometar *lat.* 1. instrumenat za merenje magnetne deklinacije; 2. instrumenat za posmatranje i beleženje deklinacije u astronomiji.

dekolonizacija *lat.* proces oslobađanja zemalja od kolonijalne vlasti.

dekolte *fr.* 1. izrez na ženskoj haljini oko vrata i na leđima; 2. razgoliceost, obnaženost.

dekoltirati *fr.* 1. načiniti izrez na haljini oko vrata i na leđima; 2. obnažiti, razgoliti.

dekompensacija *lat.* zatajivanje, prestanak (npr. rada srčanog mišića).

dekompozicija *lat.* 1. rastavljanje, stvaranje, razlaganje, rasulo, raspadanje; 2. raščlanjivanje, razlučivanje; 3. dekoncentracija pažnje, misli, rasejanost.

dekonponovan i dekonponiran *lat.* rastrojen, rasejan.

dekomponovati i dekomponirati *lat.* rastaviti, rastvoriti, raščlaniti, razložiti, razlučiti.

dekonspiracija *lat.* otkrivanje, odavanje tajni, ilegalnog delovanja.

dekonspirisati i dekonspirirati *lat.* otkriti, odati tajne poslove, ilegalno, nezakonito delovanje.

dekont *fr.* 1. otpis, odbitak od duga ili računa; 2. uzajamni kontrolni račun; 3. ostatak, kusur.

dekontaminacija *lat.* uklanjanje radioaktivne zatrovanosti sa ljudi, životinja i predmeta (pranje toplom vodom, sapunom i drugim hemijskim sredstvima, struganje zatrovanog sloja, itd.).

dekoncentracija *lat.* 1. prenos nekih poslova iz nadležnosti centralnih organa vlasti na niže upravne organe; 2. razmeštaj vojnih jedinica iz jednog centra u više centara ili mesta; 3. rasejanost, nesabranost ličnosti.

dekoncentrisan i dekoncentriran *lat.* rasejan, nesabran, odsutan čovek, nekoncentrisan.

dekoncentrisati i dekoncentrirati *lat.* 1. sprovesti dekoncentraciju (u organima vlasti, u vojnim jedinicama); 2. postati rasejan, rastresen.

dekor *lat.* 1. ukras, nakit, lepota; 2. ukras pozornice za predstavu.

dekorater i dekorator *lat.* 1. umetnik koji slika pozorišne dekoracije; 2. umetnik koji se bavi ukrašavanjem ulica, trgova, parkova, prostorija i dr.

dekorativan *lat.* koji ukrašava, ulepšava, koji može ulepšati, ukrasiti.

dekorativizam *lat.* nepotrebno forsiranje ukrasnih motiva u umetnič. delima.

dekoracija *lat.* 1. ukrašavanje, kićenje prostorija, predmeta, pozornice slikama, šarama, kulisama i drugim; 2.

ukrasni predmeti; 3. kulise na pozornici; 4. ordeni, odlikovanja; 5. *prenosno*: lepa spoljašnjost iza koje se skriva neugodan sadržaj.

dekorisanje *lat. v. dekoracija.*

dekorisati i **dekorirati** *lat.* 1. ukrasiti, ulepšati, iskititi; 2. odlikovati.

dekret *lat.* 1. odluka, rešenje, ukaz, naredba državne vlasti; 2. akt o imenovanju na neki visoki položaj; 3. odluka vlasti koja nema zakonodavni karakter.

dekretirati *lat.* odlučiti, doneti odluku, dekret; rešiti, zaključiti, izdati naredbu, odrediti.

dekretisti *lat.* učitelji i pisci kanonskog prava u srednjem veku (legisti su bili učitelji i pisci rimskog prava).

dekresendo *ital.* 1. muzički znak za postepeno smanjivanje tona: sve tiše, sve slabije; 2. deo notnog teksta koji se tako svira.

deksiografija *grč.* pisanje s leve strane na desnu.

deksiokardija i **dekstrokardija** *lat.—grč.* neprirodna pojava kod nekog čoveka da se srce nalazi na desnoj strani umesto na levoj.

dekstralan *lat.* desni, koji se nalazi na desnoj strani.

dekstran *lat.* sredstvo (u vidu praška) koje može, kod težih operacija, zameniti krvnu plazmu čoveka.

dekstrin *lat.* ugljeni hidrat iz skroba; služi za lepljenje, zgušnjavanje boja, za apreturu; kad se rastvori upotrebljava se kao lepilo.

dekstroza *lat.* groždani, skrobni šećer; glikoza.

dekstrokardija *lat.—grč. v. deksiokardija.*

dekubitus *lat.* 1. otvorena rana na telu bolesnika, nastala kao posledica dugog ležanja na jednu stranu; 2. otpalo telesno tkivo zbog gangrene.

dekuver *fr.* 1. nedostatak, pomanjkanje robe ili vrednosnih papira na berzi kod onog koji je to morao imati; 2. prodaja robe koju prodavac nema; **kredit a dekuver**: kredit bez pokrivača koji bankar daje izdavaocu menice.

dekurazirati *fr.* poplašiti, obeshrabriti, izazvati nevericu, malodušnost.

delaktacija *lat.* odbijanje deteta, odvikanje od sise, od majčina mleka.

delat *lat.* optuženik, onaj protiv koga je podignuta optužnica.

delator *lat.* potkazivač, dostavljač, doušnik, potajni tužilac, cinkaroš.

delatura *lat.* potkazivanje, dostavljanje, klevetanje; potajno optuživanje.

delacija *lat.* 1. pozivanje nekoga da primi nasledstvo; 2. potkazivanje, špijuniranje, doušništvo, denuncijacija.

delegant *lat.* dužnik koji svom poveriocu (zajmodavcu) ustupa svoja potraživanja prema nekoj trećoj osobi.

delegat *lat.* izaslanik, zastupnik, predstavnik, poslanik; izabrani ili imenovani predstavnik, opunomoćenik od nekog kolektiva ili države.

delegator *lat.* poverilac (zajmodavac) koji je upućen na neko treće lice radi naplate svojih potraživanja.

delegatski sistem *lat.* formiranje društveno-političkih zajednica po principu da niži organi vlasti i organizacije šalju u njih izvestan broj svojih predstavnika.

delegacija *lat.* 1. izaslanstvo, zastupništvo; 2. grupa ljudi ili delegata na koje je preneti neka vlast ili ovlašćenje o zastupanju; 3. predstavnici određenih interesa na kongresima, zasedanjima, pregovorima.

de lege *lat.* po slovu zakona; **de lege lata** — prema postojećem zakonu; **de lege ferenda** — po zakonu koji bi trebalo doneti.

delegirati *lat.* 1. ovlastiti, opunomoćiti nekoga u svojstvu delegata; 2. odrediti nekoga u diplomatsko poslanstvo; 3. poslati nekoga da zastupa određene interese na nekom skupu ili kod državnog organa.

deli *tur.* 1. hrabar, neustrašiv; 2. vrstan, valjan; 3. mahnit, lud; 4. slavan.

delibaša *tur.* 1. oficir, zapovednik konjanika (delija); 2. najhrabriji delija.

deliberacija *lat.* 1. opšte rasuđivanje o nekom problemu, razmišljanje, usaglašavanje mišljenja; 2. smišljeno i svrsishodno usmereno ispitivanje radi ocene vrednosti motiva voljnih postupaka, raznih pojava i dr. koje se zasniva na upoređivanju najvažnijih elemenata.

delivij(um) *lat.* nanos u podnožju padina, nastao usled spiranja zemlje i kamena.

delija *tur.* 1. junak, jako razvijen muškarac; 2. konjanik u nekadašnjoj sul-tanovoj ili vezirovoj straži; 3. pogrdno: kicoš, gizdavac.

delikatan *lat.* 1. nežan, ljubak, ukusan; fin, pun obzira prema drugima; pažljiv, osetljiv koji zahteva osobitu pažnju; 2. komplikovan, zamršen; 3. ugladen.

delikates(a) *fr.* 1. poslastica, vrlo ukusno jelo; 2. *prenosno*: duševna naslada.

delikvent *lat. v. delinkvent.*

delikt *lat.* krivično delo, zločin, prestup; **administrativni delikt**: administrativni prestup kažnjiv po upravnim vlastima; **disciplinski delikt**: kažnjiv od disciplinskog suda ili rukovodioca; **verbalni delikt**: prestup u formi uvrede vlasti, propagande protiv režima i sl. (kažnjava se različito).

deliktan *lat.* prestupan, krivičan, kažnjiv po zakonu.

delinkvent *lat.* onaj koji je izvršio krivično delo; krivac, zločinac.

delirij(um) *lat.* 1. buncanje, poremećenost svesti zbog temperature, bolesti; 2. veliki zanos, ekstaza, opijenost; 3. bezumlje, strast, pomama; 4. uzbudjenje duše.

delirijum tremens *lat.* alkoholno ludilo; nastaje kao posledica preteranog uživanja alkohola; završava se obično smrću.

delokalizacija *lat.* oduzimanje lokalnih osobenosti, oznaka (npr. nekom dramskom delu), tj. mesnih osobina i prilagođavanje radnje da ima opšti značaj.

delokalizovati i **delokalizirati** *lat.* izvršiti, sprovesti delokalizaciju.

deložiranje i **deložacija** *fr.* 1. isterivanje iz stana ili zakupljenog imanja; 2. potiskivanje neprijatelja sa zauzetog položaja; 3. seoba, izbacivanje.

deložirati *fr.* 1. prisilno iseliti iz stana; 2. potisnuti neprijatelja.

delta *grč.* 1. četvrto slovo grčkog alfabeta; 2. ušće reke sa dva ili više rukavaca; 3. nanos na ušću reke.

delta-zraci *grč.* radioaktivni zraci, koji se uvek javljaju zajedno sa alfa-zracima ako beta-zraci imaju veoma malu brzinu.

deltoid *grč.* 1. četvorougao, sastavljen iz dva ravnostrana trougla razne visine; 2. rameni mišić; 3. vrsta leptira.

delfijsko proročište *grč.* starogrčko proročište u kome je proricala Pitija (naziv prema gradu Delfiju).

delfin *lat.* morska životinja, slična kitu; pripada porodici zubatih kitova.

demagog *grč.* čovek koji lažnim obećanjima zadobija poverenje masa; obmanjivač naroda, politikanat koji se ulaguje zaostalom slojevima masa.

demagogija *grč.* sistem i metodi kojima se služi demagog; v. *demagog.*

demagoški *grč.* koji je svojstven demagogu, njegovom načinu delovanja, tj. koji obmanjuje mase lažnim obećanjima da bi ostvario svoje ciljeve.

demant i **demanti** *fr.* 1. izjava, javno odricanje neke netačnosti; 2. pobijanje laži, nečije dezinformacije; 3. ispravljanje neke netačnosti.

demantovati i **demantirati** *fr.* odricati, opovrći, odreći, poreći neku netačnu informaciju; 2. reći nekome da je govorio neistinu; 3. ispraviti.

demaiozacija — otklanjanje kulta ličnosti i uklanjanje posledica zbog grešaka u politici Mao Cedunga, vođe kineske revolucije.

demarkacija *fr.* 1. razgraničenje, utvrđivanje granične linije na osnovu ugovora i postavljanje graničnih znakova; 2. određivanje mesta broda na pučini; 3. *medic.* izolovanje umravljenih delova od zdravih.

demarkaciona linija *fr.* privremena granična linija koja deli dve vojske nakon sklapanja primirja ili mira.

demarkirati *fr.* obeležiti granicu, povući graničnu liniju.

demarš *fr.* diplomatska akcija ili zahtev kod strane države radi nekog protesta ili preduzimanja izvesnih mera u spornom pitanju.

demaskirati *fr.* 1. skinuti, skidati masku; 2. *prenosno*: pokazati nekoga u pravom svetlu, onakvim kakav on jeste, raskrinkati ga; razotkriti 3. otkriti svoje položaje pred neprijateljem.

dematerijalizacija *lat.* 1. gubljenje ozna-ka telesnosti, prelaz u duhovno stanje, oduhovljenje; 2. shvatanje natprirodnosti, apstraktno shvatanje.

dematerijalizovati i dematerijalizirati *lat.* izgubiti, gubiti osećaj i oznake materijalnosti; oduhoviti se.

dembel *tur.* neradnik, gotovan, lenština.

dembelija *tur.* zamišljena zemlja u kojoj teče med i mleko, zemlja u kojoj ne mora ništa da se radi.

dembelisati *tur.* lenstvovati, lenčariti, provoditi vreme u neradu.

dementan *lat.* malouman, slabouman, blesav, sulud.

demencija *lat.* ludilo, bezumnost, mahnitost, slaboumnost, blesavost.

demetropolizacija *lat.* izmeštanje, premeštanje, preseljenje ustanova iz glavnog grada (metropole) u druga, manja mesta.

demiurg *grč.* v. *demiurg*.

demikati *lat.* naporno raditi, crnčiti, kulučiti, mučiti se.

demilitarizacija *lat.* 1. razoružanje, ukiđanje vojne industrije i vojnih ustanova u jednoj državi; 2. suzbijanje uticaja vojske na društvene poslove; *suprotno*: **militarizacija**.

demilitarizovati i demilitarizirati *lat.* izvršiti demilitarizaciju, razoružati vojsku, smanjiti uticaj vojske u državnim poslovima; *suprotno*: **militarizovati**.

deminutiv *lat.* reč (najčešće imenica) koja u odnosu na osnovnu reč znači nešto malo ili umanjeno, reč umanjica (npr. za kuću se kaže *kućica*, za grad — *gradić*, itd.); *suprotno*: **augmentativ**.

deminucija *lat.* 1. smanjivanje, umanjivanje; 2. *gram.* tvorba deminutiva.

demir *tur.* gvožđe, željezo; **demir-kapija**: gvozdena kapija.

demirli *tur.* gvozden, željezan; **demirli pendžer**: prozor sa gvozdenim rešetkama.

demisija *lat.* 1. ostavka na službu, na položaj, zahvala, odreka, odreknuće, odstup; 2. pismeni dokumenat o odricanju službe.

demisionar *fr.* 1. službenik u ostavci; 2. primalac ustupljene imovine, imanja.

demisionirati *lat.* dati ostavku, zahvaliti se na službi, na položaj.

demiurg *grč.* 1. stvaralac, majstor, umetnik, autor; 2. pripadnik trećeg staleža u staroj Atini; 3. graditelj

sveta (ime boga-tvorca kod grčkog filozofa Platona).

demidžon *eng.* veća staklena boca za vino (obično opletena prućem).

demo- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: narod, narodni.

demobilizacija *fr.* 1. prelaz oružanih snaga i vojne industrije iz ratnog, mobilnog, u mirnodopsko stanje; 2. otpuštanje vojnih lica iz aktivne službe; 3. *prenosno*: opuštanje, neaktivnost.

demobilizovati *fr.* v. *demobilisati*.

demobilisati i demobilizirati *lat.* 1. izvršiti demobilizaciju aktivnih vojnih lica; 2. prevesti vojnu industriju na mirnodopsko stanje; 3. prevesti oružane snage zemlje iz ratnog, mobilnog u mirnodopsko stanje.

demograf *grč.* stručnjak za demografiju.

demografija *grč.* nauka koja proučava stanovništvo (zakovitosti porasta i opadanja, strukturu i razmeštaj).

demode *fr.* zastarela stvar, staromodna, demodirana, izvan mode.

demodirati *fr.* izaći iz mode, postati otrcan, zastareo, nemoderan.

demodokologija *grč.* proučavanje javnog mišljenja putem anketa (kao Galupov institut).

demokrat(a) *grč.* pristalica demokratije, čovek slobodoljubivih pogleda.

demokratizam *grč.* 1. prihvatanje i ostvarenje demokratije; 2. privrženost vladavini naroda; 3. osećaj pripadnosti najširim narodnim slojevima; 4. političko opredeljenje za demokratska, slobodarska načela vladanja; 5. demokratski, slobodarski duh.

demokratizacija *grč.* 1. uređenje države po demokratskim načelima; 2. sprovođenje demokratskih načela i postupaka u život; približavanje vlasti širokim narodnim masama; širenje humanih, demokratskih odnosa u društvu.

demokratizovati i demokratizirati *grč.* 1. uvesti, uvoditi demokratiju, vlast naroda; 2. uvoditi, širiti demokratske, humane, narodne ustanove i zakone; 3. približiti, prilagoditi društveno uređenje širokim slojevima naroda.

demokratija i demokracija *grč.* 1. vladavina većine naroda; društveno uređenje u kome vlast pripada širokim slojevima naroda koji slobodno bira

svoje predstavnike u sve organe vlasti, od mesnih organa do vrhunskih državnih rukovodilaca; 2. sloboda za sve napredne, progresivne ljude, ravnopravnost u društvenom životu; 3. odsustvo prinude, stega, sputavanje; **socijalistička demokratija**: kvalitetno nov oblik demokratije koji se zasniva i razvija na društvenoj svojini nad sredstvima za proizvodnju, tj. građani dobijaju mogućnost da upravljaju privrednim poslovima, kao i drugim javnim, političkim i društvenim poslovima koji su u vezi sa njihovim direktnim interesima.

demokratski centralizam *grč.-lat.* rukovodeći lenjinski princip organizacionog ustrojstva komunističke partije koji sadrži sledeće postavke: 1. izbor svih rukovodećih organa partije, na demokratski način, od najnižih do najviših i obaveznost periodičnog polaganja računa svih organa pred partijskim članstvom; 2. usvajanje svih odluka na demokratski način, tj. glasovima većine i obaveznost manjine da strogo poštuje usvojene odluke većine.

demokracija *grč.* v. *demokratija*.

demoliranje *fr.* rušenje, razaranje, uništenje, upropašćivanje, obaranje.

demolirati *fr.* porušiti, srušiti, razoriti, zatrti, uništiti, oboriti.

demologija *grč.* izučavanje narodnog folklora; nauka o duhovnom životu naroda.

demon *grč.* 1. duh, zao duh, sotona, kob; 2. *prenosno*: opak čovek, prokletnik.

demonizam *grč.* 1. verovanje u demone; 2. svojstvo nekoga koji se ponaša kao demon; zlonamernost, sotonsko postupanje; 3. mračne strane života, negativnost.

demonologija *grč.* nauka o demonima, o verovanju u demone, u praznoverje.

demonomanija i demonopatija *grč.* bolest strah od demona i zlih duhova; duševna bolest, poremećenost.

demonstrant *lat.* onaj koji demonstira, učesnik u demonstracijama.

demonstrativan *lat.* 1. koji pokazuje, pokazni; 2. protestni, koji javno negoduje; 3. očigledan, potkrepljen dokazima; 4. sračunat na zavaravanje neprijatelja; 5. otvoren, javan, prkosan, nesuzdržljiv.

demonstrator *lat.* slušalac visoke škole koji pomaže profesoru u vršenju praktičnih vežbi sa studentima; tumač, pokazivač, objašnjivač.

demonstracija *lat.* 1. javno, masovno ispoljavanje nezadovoljstva prema nekome ili nečemu; 2. javno prikazivanje nečega (nove mašine, filma i dr.); 3. pokreti vojske, flote i vazdušnih snaga da bi se zavarao neprijatelj; 4. akcija pretećeg karaktera jedne države prema drugoj; 5. *prenosno*: izazovno držanje.

demonstrirati *lat.* 1. sudelovati u demonstraciji; javno iskazivati svoju volju, svoje nezadovoljstvo; 2. pokazivati, izvoditi demonstraciju.

demontaža *fr.* 1. rastavljanje, rasklapanje neke mašine, uređaja, predmeta na sastavne delove; 2. skidanje s temelja ili mesta nešto što je bilo montirano.

demontirati *fr.* 1. izvršiti demontažu mašine, uređaja, predmeta, fabrike na pojedine sastavne delove; 2. rastaviti, rasklopiti, skinuti; 3. onesposobiti za upotrebu ili dejstvo (neko oružje).

demopsihologija *grč.* isto što i **folklor**.

demoralizator *fr.* čovek koji izaziva demoralizaciju, koji prouzrokuje opadanje morala, discipline, hrabrosti.

demoralizacija *fr.* 1. opadanje, slabljenje morala, izopačenost, pokvarenost; 2. gubljenje samopouzdanja, hrabrosti, vere u nešto; 3. klonulost duha i energije; malodušnost, neverica u svoje sposobnosti, obeshabrenost; 4. popuštanje discipline.

demoralisati i demoralizirati *fr.* 1. moralno pokvariti, izopačiti u moralnom pogledu; 2. slabiti volju za rad i borbu, izazivati opadanje borbenosti (naročito kod vojske); 3. gubiti samopouzdanje, veru u uspeh; *isto* i **demoralizovati**.

demos *grč.* 1. u staroj Grčkoj deo stanovništva, u širem smislu narod (bez aristokratije); 2. kasnije: svi slobodni građani s političkim pravima (robovi nisu spadali u demos).

demoskopija *grč.* organizovano proučavanje javnog mišljenja; anketiranje širokih masa i pribavljanje mišljenja o nekom važnom pitanju (npr. ono što radi Galupov institut).

Demosten *grč.* čovek izvanredne rečitosti i ubedljivosti; slavni starogrčki besednik (čuvane su njegove filipike).

demofil *grč.* onaj koji voli svoj narod, koji mu je privržen, rodoljub.

demofobija *grč.* preteran strah od velike mase ljudi, jedna vrsta treme.

demping *eng.* v. *damping*.

dempfer *nem.* prigušivač za jačinu tonova na muzičkim instrumentima.

denazalizacija *lat.* gubljenje nosnog izgovora nekih vokala (npr. starosl. *pent* postalo je *pet*).

denatalitet *lat.* opadanje broja rađanja dece i smanjivanje broja stanovništva.

denaturalizacija *lat.* 1. oduzimanje državljanstva; 2. gubitak građanskih ili zavičajnih prava.

denaturalisati i **denaturalizirati** *lat.* izvršiti denaturalizaciju, oduzeti državljanstvo, zavičajna ili građanska prava.

denaturisati i **denaturirati** *fr.* promeniti prirodu neke materije (npr. učiniti neku materiju neupotrebljivom za jelo i piće dodavanjem neke supstance).

denacionalizacija *lat.* 1. odnarođivanje; lišavanje nacionalnih osobina, pretaпанje u drugu naciju naroda preko jezika, škola, kulturnog delovanja i drugim državnim merama; 2. vraćanje privatnim vlasnicima oduzete imovine putem nacionalizacije.

denacionalizovati i **denacionalizirati** *lat.* 1. odnarođivati nacionalne manjine; 2. činiti da nešto izgubi nacionalni karakter; 3. vraćati imovinu iz državnog vlasništva u privatno vlasništvo.

denacifikacija *lat.* 1. uništenje, iskorenjivanje ostataka nacizma (hitlerizma) u Nemačkoj i Austriji posle drugog svetskog rata; 2. sistem mera za suzbijanje fašističke ideologije i odstranjivanje iz javnog i društvenog života onih elemenata koji su doveli do uspostavljanja fašizma i nacizma, te stvaranje uslova za razvoj demokratije.

denacifikovati i **denacificirati** *lat.* sprovesti denacifikaciju.

dendi *eng.* kicoš, pomodar, čovek koji se napadno elegantno oblači.

dendizam *eng.* pomodarstvo, kicoštvo, mondenstvo.

dendrologija *grč.* nauka koja proučava drveće i njegove osobine.

denominativan *lat.* oblik koji je izveden od imenske reči (imenice, zamenice, prideva ili broja; npr. *veslati* od *veslo*, *usvojiti* od *svoj*).

denominator *lat.* imenitelj, imenilac (u razlomku).

denominacija *lat.* 1. promena naziva novčanih bonova (novčanica) u cilju pojednostavljenja obračuna; vrši se putem snižavanja nominalne cene papirnoga novca uz naglo padanje njegova tečaja (kursa); 2. nađevanje imena čemu, nazvati nešto po nečemu.

denotacija *lat.* u logici: sadržaj nekog pojma.

dentali *lat.* zubni glasovi; kod izgovora tih glasova vrh jezika dodiruje zube u gornjoj vilici (to su *t, d, c, z, s*).

dentist(a) *lat.* 1. zubni lekar, stomatolog; 2. zubni tehničar.

denuklearizacija — zabrana nuklearnih proba na nekim područjima.

denuncijant *lat.* potkazivač, doušnik, dostavljač prijave vlastima, tužitelj, cinkaroš.

denuncijat *lat.* optuženi, potkazani od potkazivača, doušnika.

denuncijacija *lat.* prijava vlastima nekog kažnjivog dela, potkazivanje.

denuncirati *lat.* potkazati, optužiti, oklevetati kod vlasti nekoga.

denčani *tur.* u denjcima, u svežnjevima, u balama.

denjak *tur.* vreća, zavežljak, bala, snop.

deodorans *fr.* higijensko sredstvo za otklanjanje neugodnog mirisa znojia.

deontologija *grč.* nauka o moralnoj obavezi pojedinih zanimanja prema osobama koje zavise od njih (lekara prema pacijentu, vaspitača prema učeniku, itd.).

depalatalizacija *lat.* pretvaranje mekih suglasnika u tvrde.

depandans(a) *fr.* 1. pomoćna zgrada koja pripada glavnoj zgradi; 2. podružnica.

deparalizovati i **deparalizirati** *grč.* otклонiti uzetost delova tela, izlečiti od paralize.

departman *fr.* 1. naziv regionalne zajednice (srez, okrug) u nekim zemljama, posebno u Francuskoj; 2. u SAD: Ministarstvo spoljnih poslova.

depauperacija *lat.* osiromašenje, proces osiromašenja ljudi.

depauperirati *lat.* osiromašiti, osirotiti.

dependencija *lat.* ovisnost neke osobe, događaja ili stvari o nekoj drugoj osobi, događaju ili stvari.

depedikulacija *lat.* uništavanje vašiju i gnjida.

depedikulirati *lat.* uništiti, uništavati vaši i gnjide.

depersonalizacija *lat.* 1. gubljenje ličnih osobina, ličnih karakteristika, obezličavanje; 2. bolest pri kojoj čovek izgubi vlastitu ličnost ili svest o svojoj okolini (katkada tvrdi da je već davno umro).

depersonalizovati i **depersonalizirati** *lat.* gubiti osobne karakteristike, obezličavati se.

depeša *fr.* 1. telegram, brzojav; 2. hitan diplomatski izveštaj.

depeširati *fr.* hitno nešto javiti; telegrafisati, poslati depešu.

depilator i **depilatorij(um)** *lat.* sredstvo za skidanje kose i dlaka.

depilacija *lat.* 1. opadanje kose; 2. skidanje dlaka.

depilirati *lat.* skinuti, skidati kosu ili dlake.

deplasiran *fr.* 1. neumesan, koji nije na mestu; 2. pogrešno postavljen; 3. koji se čini u nevreme; 4. nepristojan, koji vređa, neukusan.

deplasiranost *fr.* neumesnost, neblagovremenost, nepristojnost.

deplasan *fr.* mera za brodove; težina vode koju istisne brod jednaka je težini broda i ukrasnog tovara na njemu.

depo *fr.* 1. stovarište, magacin za robu; 2. zgrada za smeštaj i popravke lokomotiva; 3. spremište za vatrogasne aparate i opremu; 4. trezor, mesto u banci gde se čuvaju vrednosti; 5. skladište brodske opreme na brodu; 6. vojni logor, garnizon; 7. dopunski bataljon; 8. rezerva uopšte, zaliha.

depoetizacija *lat.* 1. snižavanje poetske vrednosti delu.

depozit *lat.* 1. mesto gde se nešto ostavlja na čuvanje; 2. ulog, novac, kaucija data u depozit; amanet; **depozitna banka**: novčani zavod koji prima dragocenosti i novac na čuvanje; **depozitni novac**: sva kratkoročna potraživa-

nja ili potraživanja „po viđenju“ kod neke banke.

depozitar *lat.* čuvar, onaj kome je nešto povereno na čuvanje.

depozicija *lat.* ostavljanje stvari i hartija od vrednosti na čuvanje.

depolarizator *lat.* hemij. supstanca koja sprečava slabljenje galvanskih elemenata usled polarizacije.

depolarizacija *lat.* 1. uklanjanje ili sprečavanje električne polarizacije u galvanskom elementu; 2. prelaz polarizovane svetlosti u delimično ili posve polarizovanu svetlost; 3. grupisanje uopšte u dve suprotne tačke.

depolitizacija *lat.* oslobađanje nečega političkih uticaja.

depolitizovati i **depolitizirati** *lat.* osloboditi od politike, oteti od političkog uticaja.

deponij(a) *lat.* 1. smetilište, mesto gde se odlaže gradsko đubrište; 2. mesto za odlaganje uglja, peska i dr.

deponent *lat.* ulagač, onaj koji ulaže novac u banku.

deponovati i **deponirati** *lat.* 1. dati na čuvanje novac u banku; 2. položiti novac u sudsku blagajnu; 3. staviti svoj potpis u banci.

depopularisati i **depopularizirati** *lat.* smanjiti popularnost, simpatije širokih narodnih masa, izazvati nezadovoljstvo, negodovanje ljudi.

depopulacija *lat.* 1. opadanje broja stanovništva; 2. raseljavanje; 3. izumiranje.

depopulisati i **depopulirati** *lat.* smanjiti broj stanovništva, gustinu naseljenosti u nekom kraju, raseliti, opustošiti, obezljediti.

deport *fr.* 1. razlika između trenutnog i kasnijeg nižeg tečaja vrednosnih papira; 2. pristupna taksa za berzanske poslove.

deportacija *lat.* progonstvo, izganstvo, zatočenje; izgon iz mesta boravka, prisilno upućivanje po kazni u logore političkih osuđenika.

deportovati i **deportirati** *lat.* prognati, izgnati, zatočiti koga u logor za političke osuđenike.

deportirac *lat.* prognanik, izgnanik, zatočenik u logoru za političke sumnjive i osuđenike.

depresija *lat.* 1. duševno stanje potištenosti, potištenost, utućenost, klonulost, bezvoljnost; 2. ulegnuće tla ispod nivoa mora; 3. padanje žive u termometru usled nedovoljnog pritiska vazduha; 4. teži privredni poremećaji, privredna kriza; 5. područje niskog vazdušnog pritiska.

depresiran *lat.* koji ima smanjenu, umanjenu vrednost.

depresivan *lat.* potišten, utućen, bezvoljan.

depresijacija *lat.* opadanje vrednosti novca, nacionalne valute, obezvređivanje, devalvacija; smanjenje kupovne moći usled opadanja vrednosti novca.

deprecijacija *lat. v. depresijacija.*

deprivacija *lat.* lišavanje nečega, oduzimanje, otimanje.

deprimantan *lat.* koji izaziva deprimiranost, depresiju, koji može utući (duševno), potišti, ogorčiti (Matoš).

deprimiranost *lat.* potištenost, obeshrabenost, utućenost, bezvoljnost.

deprimirati i deprimovati *lat.* obeshrabit, oneraspoložiti, rastužiti, duševno utući.

depurgacija *lat.* čišćenje creva i želuca pomoću klistira, lekova i dr.

deputat *lat.* 1. poslanik, izaslanik, član deputacije; 2. prihod u naturi, u robu.

deputacija *lat.* izaslanstvo, poslanstvo, delegacija; grupa ljudi izabrana da zastupa interese određene sredine ili da obavi specijalni zadatak.

deranžirati *fr.* uznemiravati, smetati, remetiti mir, zadržavati, dosađivati, osujetiti neku nameru.

deranžman *fr.* smetnje, uznemiravanje, nered, zadržavanje od posla.

deratizacija *fr.* ubijanje, tamanjenje pacova i drugih poljskih štetocina.

deracionirati *lat.* ukinuti racioniranje, staviti u slobodnu prodaju.

derbi *eng.* 1. važna, odlučna utakmica za koju vlada osobito interesovanje; 2. konjske trke (po imenu osnivača ovih trka lorda Derbija); 3. vrsta antilope.

derviš *tur.* monah, kaluđer kod muslimana.

dervišana *tur.* bogomolja derviša, tekija.

dereglija *mađ.* drveno rečno plovilo, remorker, ponton, skela, splav.

derivat *lat.* 1. ono što je izvedeno ili potiče od čega drugog; 2. organsko

jedinjenje koje potiče od drugih jedinjenja (npr. benzin iz nafte).

derivativ *lat.* 1. isto što i derivat; 2. gram. izvedena reč, izvedenica.

derivacija *lat.* 1. odvajanje, odvojak, račvanje; 2. nastajanje, proizlaženje iz nečega (npr. jedne reči iz druge); 3. tvorba novih reči izvođenjem; 4. proces dobijanja naftinih derivata (benzina, ulja i sl.); 5. skretanje zrna puške.

derivirati *lat.* izvoditi, odvajati iz nečega, poticati od nečega.

derma *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: koža, kožni, u vezi sa kožom.

dermatitis *grč.* upala, zapaljenje kože.

dermatovenerolog *grč.-lat.* lekar, specijalista za dermatovenerologiju.

dermatovenerologija *grč.-lat.* nauka, odnosno bolničko odeljenje za kožne i spolne, venerične bolesti.

dermatoze *grč.* opšti naziv za bolesti kože.

dermatozoe *grč.* životinje koje žive na koži, kožni paraziti.

dermatolog *grč.* lekar, specijalista za kožne bolesti.

dermatologija *grč.* deo medicine koji se bavi bolestima kože.

dermatoplastika *grč.* presađivanje zdrave kože na mesta uništene kože.

derogacija *lat.* ukidanje nekog zakonskog propisa donošenjem novog zakona.

derogirati *lat.* staviti neki zakonski propis van snage novim propisom.

dert *tur.* 1. tuga, briga, jad; 2. ljubavna čežnja, ljubavne muke; 3. bol, žalost.

desant *fr.* iskrcavanje vojske vazdušnim ili pomorskim putem na protivničku teritoriju (vazdušni desant, pomorski desant).

desegregacija *lat.* progresivna nastojanja da između rasa, osobito između crnaca i belaca, dođe do normalnih ljudskih odnosa.

desekvestracija *lat.* poništenje sekvestracije, tj. vraćanje uzete imovine.

desenzibilizacija *lat.* smanjenje, uklanjanje osetljivosti.

desert i dezert *fr.* poslastica, jelo koje se uzima posle glavnog jela (voće, kompot, sir i dr.); **desertna vina:** vina koja se piju posle jela.

designator *lat.* razvodnik, redar u bioskopu ili pozorištu.

designacija *lat.* označenje, određenje, imenovanje unapred; naznačenje, ime.

designirati *lat.* označiti, naznačiti, odrediti (nekoga); imenovati nekoga.

desk *eng.* 1. velika zajednička prostorija u kojoj rade novinari; 2. sto, radni sto.

deskriptiva *lat.* deo geometrije, nacrtna geometrija.

deskriptivan *lat.* opisan, koji opisuje; koji ne tumači suštinu stvari.

deskripcija *lat.* opis, opisivanje, ocrtavanje (bez ulazjenja u tumačenje).

deskriptivnost *lat.* opisnost, sklonost preopširnom opisivanju stvari.

desolidarisati (se) i desolidarizirati (se) *lat.* odustati od ranijeg mišljenja, od podrške nekom zajedničkom poslu, stavu, zajedničkoj ideji.

desocijalizacija *lat.* gubljenje karaktera društvenosti, socijalizacije.

desperatan *lat.* izgubljen, očajan, bez nade, klonuo duhom, ogorčen.

desperater *lat.* očajnik, onaj koji je izgubio svaku nadu u bolje sutra.

desperacija *lat.* očaj, očajanje, osećanje bezizlaznosti iz teškoća.

desperirati *lat.* očajavati, klonuti duhom, gubiti svaku nadu u bolje sutra.

despet *ital.* 1. nepravda, uvreda; 2. inat, prkos, prkošenje.

despot *grč.* 1. silnik, neograničeni vladar, diktator; 2. *prenosno:* svaki nasilnik; 3. carski namesnik u Vizantiji i Srbiji; 4. naziv nekih srpskih vladara.

despotizam i despocija *grč.* neograničena, apsolutna vlast; samovolja, nasilje, tiranija, diktatura; *isto i despotija.*

destabilizacija *lat.* 1. poremećaj u ekonomiji, u društvu, u pridržavanju moralnih normi, u bezbednosti zemlje, u psihi ličnosti; 2. nesigurnost.

destabilizovati i destabilizirati *lat.* izazvati poremećaje u ekonomiji, društvu, u psihi čoveka.

destaljinizacija — proces otklanjanja posledica Staljinove birokratske samovolje i zloupotrebe vlasti (posle Lenjinove smrti pa sve do 1953, kada u SSSR-u, nakon smrti Staljina, započinje demokratizacija sistema upravljanja i rukovođenja).

destilat *lat.* produkt destilacije, tečni proizvod destilacije.

destilator i destilater *lat.* 1. aparat za destilaciju; 2. lice koje vrši destilaciju.

destilacija *lat.* pretvaranje tečnosti u paru i ponovno hlađenje pare i pretvaranje u tečnost; **suva destilacija:** zagrevanje organskih tela (drвета, kostiju i dr.) radi dobijanja tečnih i gasnih proizvoda.

destilovati i destilisati *lat.* 1. pretvarati tečnost u paru i paru hlađenjem u tečnost; 2. peći rakiju; 3. pretvarati morsku vodu u pitku; *isto i destilirati.*

destimulativan *lat.* koji izaziva destimulaciju, koji izaziva opadanje volje za rad, koji deluje obeshrabrujuće, ubitačan, poguban.

destimulacija *lat.* opadanje volje za rad i napredak, opadanje poleta, stagnacija u radu, nezainteresovanost za uspešan rad, gubljenje volje za isticanjem u radu (sve izazvano nekim spoljnim uzrocima i okolnostima: slabim nagrađivanjem, velikim porezima, slabim smeštajem, uslovima rada i sl.).

destimulisati i destimulirati *lat.* obeshrabit, ubiti volju za rad, oslabiti zainteresovanost za uspešno poslovanje, itd.

destinacija *lat.* određenje, sudbina, udes, namena, opredeljenje.

destra *ital.* desna ruka, desnica.

destruktivan *lat.* razoran, razarajući, opasan, poguban, štetan, rušilački, uništavajući, smrtonosan; *suprotno: konstruktivan.*

destruktivnost *lat.* razornost.

destrukcija *lat.* rušenje, razaranje, uništavanje, prevrat, pustošenje, tamanjenje, obaranje, izazivanje, propasti.

Destur *tur.* nacionalistička partija u Tunisu, protiv se zapadnom uticaju.

desublimacija *lat.* hemijski proces pri kojem neke materije prelaze direktno iz gasovitog stanja u čvrsto stanje ako se ohlade do određene temperature.

detalj *fr.* pojedinost, sitnica; podrobnost; sastavni deo veće celine.

detaljan *fr.* sitan, podroban, pojedinačan, precizan, iscrpan.

detaljisti i detaljirati *fr.* 1. navesti nešto do sitnice, pojedinačno; 2. prodavati robu na malo.

detaljista *fr.* 1. trgovac na malo, nasitno; 2. onaj koji je opširan u izlaganju.

detaljno *fr.* potanko, u pojedinostima, iscrpno, pregledno, opširno.

detant *fr.* slabljenje, poboljšanje, popuštanje; 2. u diplomatskom jeziku izraz za popuštanje zategnutosti između pojedinih država, odnosno stišavanje međunarodne napetosti uopšte (smirivanje eksplozivne političke situacije).

detaše *fr.* naziv za potez gudala pri sviranju na gudačkom instrumentu.

detaširan *fr.* 1. odvojen, otcpljen od celine, bez veze sa ostalim delovima; 2. pridodat, dodeljen.

detaširati *fr.* 1. odvojiti deo vojske ili ratnih brodova i poslati ih u određeni rejon sa posebnim zadacima; 2. čistiti mrlje na tkaninama; 3. odrezivati kupone vrednosnih papira prilikom dopseća kamata ili dividendi radi unovčavanja istih.

detašman *fr.* 1. odred vojske (manji od divizije) odvojen od celine i upućen u određeno mesto radi izvršenja specijalnog zadatka; 2. u mornarici: deo eskadre, odvojen od celine flote, radi nekog posebnog zadatka.

detektiv *lat.* tajni agent policije ili privatno angažovano lice da motri na neke određene osobe.

detektor *lat.* 1. deo radioprijemnika koji hvata radio-sigale i druge elektromagnetske talase; 2. naziv za mali radio-aparat udešen za prijem emisija na vrlo kratkim odstojanjima; 3. aparat za pretvaranje talasa visoke frekvencije u talase niže frekvencije; 4. uređaj za otkrivanje bojnih otrova, podmornica, mina, aviona u mraku i dr.; 5. naprava za brzo automatsko objavljivanje pojave požara; 6. sprava za brojanje saobraćaja na putevima.

detektor laži *lat.* aparat koji beleži fiziološke promene (krvotoka, pulsa, disanja i dr.) kod optuženog ili osumnjičenog lica za vreme njegovog saslušanja kad daje neistinite odgovore na postavljena pitanja.

detekcija *lat.* otkrivanje pomoću detektora prisustvo radioaktivnih materija, bojnih otrova i bioloških agenasa; pronalaženje, iznalaženje.

determinanta *lat.* 1. skup brojeva, poređanih po određenom pravilu, za rešavanje jednačine; 2. u filozofiji: presudan faktor koji određuje pravac i cilj;

3. skraćena reč koja se stavlja ispred pojedinih reči radi bližeg objašnjenja; naš izraz: odrednice.

determinativ *lat.* reč koja označava, bliže određuje osnovu značenja nekog višestranog pojma, odrednica (npr. *Trg Republike*, za razliku od *Trga slobode*, gde druga reč određuje bliže pojam *Trg*).

determinativan *lat.* 1. odredbeni, koji nešto određuje; 2. presudan, odlučan.

determinacija *lat.* 1. bliže određenje nekog pojma; određenost, tačnost, omeđenost, odlučnost, presudnost; utvrđivanje, ustanovljenje, opredeljenje, ograničenje; 2. učenje da su sve pojave unapred određene.

determinizam *lat.* 1. nauka o sveopštoj objektivnoj zakonitosti i uzročnoj uslovljenosti prirodnih i društvenih pojava; pogled na svet po kojem je sve što postoji uslovljeno i nužno određeno, neslobodno, neslučajno; 2. nauka o zakonitosti i uzročnoj uslovljenosti ljudske volje; *suprotno*: indeterminizam.

determiniran *lat.* određen, opredeljen; ograničen.

determinisati i determinirati *lat.* 1. odrediti, bliže objasniti neki pojam; 2. odlučiti, ograničiti, ustanoviti, opredeliti, usloviti.

determinist(a) *lat.* pristalica determinizma; *suprotno*: indeterminist(a).

deterdžent *eng.* hemij. sredstvo za pranje rublja, posuda i dr.

deto *lat.* isto to, isto tako, isto toliko (primedbe kod sastavljanja računa).

detoksikacija *lat.* uklanjanje otrovnih materija iz organizma i sa stvari.

detonator *lat.* upaljač, kapsula; služi za izazivanje eksplozije.

detonacija *lat.* pucanj, tresak, tutanj, grmljavina od eksplozije.

detonirati *lat.* puknuti, prasnuti, zatutnjeti, eksplodirati, tresnuti.

detronizacija *lat.* svrgnuće, svrgavanje, zbacivanje s prestola.

detronizovati i detronizirati *lat.* svrgnuti s prestola, zbaciti vladara.

detronisati i detronirati *lat.* v. *deteronizovati i detronizirati*.

deuterij(um) *grč.* izotop hemij. elementa vodonika; njegovo jedinjenje s kiseonikom daje „tešku vodu“ koja ima

značajnu primenu u atomskoj fizici. **defakto** *lat.* stvarno, zaista, zbilja; *suprotno*: *de jure*.

defamirati *lat.* v. *difamirati*.

defanziva i defenziva *fr.* odbrana, stanje odbrane od spoljnog napada.

defanzivan i defenzivan *fr.* odbrambeni, koji služi za odbranu; zaštitni.

defekt *lat.* 1. nedostatak, mana; 2. kvar (npr. na motoru); oštećenje; 3. pomankanje.

defektan *lat.* oštećen, u kvaru; neupotrebljiv, manjkav.

defektivan *lat.* reč koja nema svih oblika (npr. glagol *velim* ima samo prezent).

defektolog *lat.-grč.* stručnjak za defektologiju.

defektologija *lat.-grč.* nauka o urođenim telesnim i psihičkim nedostacima defektnih ljudi; obuhvata: gluvonost, duševnu zaostalost, slepost i dr.

defektoskop *lat.-grč.* uređaj za otkrivanje defekata u proizvodima (pomoću rendgenskog snimanja materijala, ultrazvuka, gama-zraka i dr.).

defektoskopija *lat.-grč.* skup metoda za otkrivanje grešaka u materijalima i gotovim proizvodima.

defekcija *lat.* 1. izdaja, otpadništvo; 2. istup iz neke celine; 3. slabljenje.

defeminacija *lat.* gubljenje spolnog osećanja kod žene; *suprotno*: *efeminacija*.

defenetracija *fr.* ubistvo političkog protivnika izbacivanjem kroz prozor (fingira se samoubistvo), kako ne bi došlo do javnog suđenja.

defenziva *lat.* v. *defanziva*.

defenzivan *lat.* v. *defanzivan*.

defetizam *fr.* neverovanje u uspeh ili pobjedu, malodušnost, obehtrabrenost, izgubljenost, zbunjenost; paničarstvo u borbi.

defetist(a) *fr.* onaj koji ne veruje u uspeh ili pobjedu, malodušnik.

defiguracija *lat.* kvarenje izgleda nečega; unakaživanje, nagrđivanje.

defile *fr.* 1. paradni marš trupa u redovima; 2. paradni prikaz vojne opreme; 3. tesnac, klanac, sutjeska.

defilovati i defilirati *fr.* 1. prolaziti paradišnim maršem ispred nekoga; 2. prolaziti uskim putem; 3. udesiti rov da ga neprijatelj ne primeti.

definirati i definirati *fr.* dati definiciju nekog pojma; jasno protumačiti njegov sadržaj; tačno ga odrediti.

definitiva *lat.* 1. konačno stanje; 2. završni stručni učiteljski ispit.

definitivan *lat.* konačan, presudan, odlučan, određen, zaključan, završen.

definicija *lat.* sažeto, jasno objašnjenje jednog pojma pomoću drugih pojmova, tj. određivanje pojma po njegovim svojstvima.

deficijent *lat.* 1. otpadnik, odmetnik, dužnik; 2. onaj koji ima manjak u kasi; 3. sveštenik stavljen van službe zbog trajne nesposobnosti.

deficit *lat.* 1. manjak u blagajni ili računu; 2. gubitak uopšte.

deficitan i deficitaran *lat.* manjkav, nepotpun, kome nešto nedostaje.

deflagracija *lat.* 1. naglo i bešumno sagorevanje eksploziva; 2. spaljivanje.

deflator *lat.* postotak smanjivanja novca.

deflacija *lat.* smanjenje papirnog novca radi podizanja njegove vrednosti.

deflorata *lat.* devojka kojoj je oduzeta nevinost.

deflorator *lat.* čovek koji je devojci oduzeo nevinost.

defloracija *lat.* obluba, oduzimanje devojci nevinosti, razdevičenje.

deflorisati i deflorirati *lat.* oduzeti devojci nevinost, devičanstvo.

deformacija *lat.* 1. kvarenje oblika, rastezanje, stezanje, iščašenje, zavrtnje, savijanje, iskrivljavanje; 2. *prenosno*: izopačenje odnosa u društvu.

deformisan *lat.* 1. iskrivljena oblika; 2. *prenosno*: moralno izopačen.

deformisati(se) i deformirati(se) *lat.* 1. menjati oblik; 2. moralno posrnuti.

deformitet *lat.* unakaženost, nakazan, iskvaran, izopačen; nakaza, grdoba.

defraudant i defraudator *lat.* proneveritelj, varalica, utajivač, krijumčar.

defraudacija *lat.* pronevera, potkradavanje, utaja, krijumčarenje.

defraudirati *lat.* 1. proneveriti, potkrasti, utajiti; 2. prikriti porez, carinu.

dehidracija i dehidratacija *lat.* gubljenje vode iz organizma, sasušivanje.

dehumanizacija *lat.* nečovečnost, divljaštvo, nedostatak ljudskosti.

decenij(um) *lat.* period od deset godina.

decentralizam *lat.* decentralizovani društveni sistem upravljanja.

decentralizacija *lat.* ukidanje ili slabljenje centralizacije; prenošenje funkcije centralnih organa na niže organe i proširenje njihovih prava.

decentralizovati i decentralizirati *lat.* sprovesti decentralizaciju, preneti poslove centralnih organa vlasti na niže organe.

deci *lat.* skraćeni naziv za decilitar.

deci- *lat.* predmetak u složenicama sa značenjem: deseti deo.

decibel — jedinica za merenje jačine zvuka.

decigram *lat.* deseti deo grama.

decidan *lat.* odlučan, strogo određen, jasno određen.

decidrano *lat.* odlučno, jasno određeno, bez uvijanja.

decidirati *lat.* odlučiti, rešiti, presuditi.

decizivan *lat.* odlučan, konačan, odvažan, odsečan, oštar, presudan.

decizija i deciziva *lat.* rešenje, odluka; sudska odluka o krivici.

decilitar *lat.* deseti deo litra.

decimal(a) *lat.* deseto mesto; desetni razlomak, tj. ma koji broj ma koje brojno mesto iza decimalnog zareza ili tačke u dekadnom brojnom sistemu.

decimalan *lat.* deseti, koji se sastoji od deset delova.

decimetar *lat.* deseti deo metra.

dešifrant *fr.* 1. onaj koji se bavi dešifrovanjem, odgonetač šifara; 2. tumač nejasnih rukopisa.

dešifrat *fr.* tekst dobijen dešifrovanjem stenografskog zapisa.

dešifrovanje i dešifriranje *fr.* odgonetanje šifre, tajnog pisma; čitanje šifre.

dešifrovati i dešifrirati *fr.* čitati šifrirano pismo, šifriranu depešu ili tumačiti malo poznata pisma (hijerogliffe) i neki nejasan rukopis.

diarhija *grč.* vlada dvojice, dvovlašće, duumvirat.

dibiduz *tur.* potpuno, sasvim, do kraja.

div *tur.* mitološko biće ljudskog lika, neobične snage, džin, gigant, kolos.

diva *lat.* 1. boginja; 2. darovita pevačica; 3. slavna glumica, zvezda, vedeta.

divan *tur.* 1. vrsta sofe bez naslona; 2.

tursko carsko veće, turska vlada; 3. razgovor.

divaniti *tur.* 1. govoriti, razgovarati; 2. ašikovati, voditi ljubav.

divandžija *tur.* onaj koji lepo i zanimljivo priča, kozer, zabavljač.

divergentan *lat.* koji se razilazi, oprečan, suprotan, nesuglasan, različit.

divergencija *lat.* 1. razilaženje; 2. oprečnost, suprotnost; 3. udaljavanje na suprotne strane; 4. neslaganje, razilaženje u mišljenju; nesaglasnost.

divergirati *lat.* razilaziti se, udaljavati se jedno od drugog.

diverzant *lat.* 1. lice koje izvodi diverziju; 2. *prenosno:* koje kviri slogu.

diverzija *lat.* 1. uništavanje neprijateljskih objekata u pozadini; 2. ratna operacija da bi se odvuče snage neprijatelja sa glavnog pravca; 3. razaranja, sabotaze koje vrše agenti neke strane zemlje.

diversifikacija i diverzifikacija *lat.* menjanje, unošenje promena u neku organizaciju.

divertimento *ital.* kompozicija srodna sviti, s prizvukom narodnog melosa.

divertisman *fr.* zabava; male muzičke tačke između činova u pozorištu.

divide et impera *lat.* zavadi pa vladaj (princip starorimskih osvajača i savremenih imperijalista).

dividenda *lat.* 1. srazmerni deo prihoda koji u jednom deoničkom (akcionarskom) društvu pripada svakom od akcionara (deoničara); 2. pripadajući udeo pojedinačnog poverioca u likvidacionoj stečajnoj masi.

diviz *lat.* tipografski znak odeljivanja u tekstu (crtica, zvezdica, itd.).

divizam — obožavanje filmskih diva, kult filmskih zvezda, filmskih starova.

divizija *lat.* 1. strateška vojna jedinica, koju čine nekoliko pukova ili brigada i druge pridodate jedinice; 2. logički postupak kojim se određuje opseg pojma; 3. *mat.* računarska radnja deljenja; 4. uopšte: podela, razvrstavanje, odvajanje (npr. u sportske lige).

divizion *lat.* strateška vojna jedinica, sastavljena od dve do tri baterije u artiljeriji ili od dva do tri eskadrona u konjici i sl.

divizionar i divizioner *lat.* divizijski general.

divizionizam *lat.* slikanje sitnim mrljama ili tačkicama (kad se gleda iz daljine dobija se utisak celovitosti).

divizor *lat.* delilac, broj kojim se deli.

divit *tur.* mastionica, tintarnica, kutija s mastilom i perom od trske kojim se nekada pisalo.

divitar *tur.* pisar u nekadašnjoj turskoj administraciji.

digamija *grč.* drugi brak, druga ženidba, druga udaja.

digesta *lat.* rimski pravni zbornik, pandekta; v. *dajdzest*.

digestiv *lat.* sredstvo koje pomaže varenju hrane.

digestivan *lat.* probavni, koji služi za bolju probavu.

digestija *lat.* 1. probava, varenje hrane u želucu; 2. podsticaj, pomoć u izlučivanju znoj; 3. rastvaranje čvrstog tela u tečnosti uz pogodnu temperaturu (npr. rastvaranje šećerne repe kod fabrikacije šećera, koje katkad podrazumeva i procenat šećera u repi).

digestor *lat.* radni sto u hemijskim laboratorijama.

digiset *lat.-eng.* foto-slog treće generacije kojim se može reprodukovati tri hiljade znakova u sekundi.

digitalan *lat.* prstni, koji se tiče prstiju (noge i ruke); **digitalni računar:** računar kojim se upravlja tipkanjem prstiju; **digitalna telefonska centrala:** ona koja ima brojeve za tipkanje a ne brojčanik.

digitalni telefon *lat.* telefon koji ima taster s dugmadima umesto brojčanika; često ima ugrađenu memoriju pomoću koje automat sam bira traženi broj ako je pri prvom pokušaju taj broj bio zauzet.

dignitet *lat.* 1. dostojanstvo, čast; položaj, ugled, visoko zvanje; — vrednost.

digram *grč.* dva slova koja se čitaju kao jedan glas (u našoj latinici: *lj, nj i dž*).

digresija *grč.* 1. odstupanje u govoru od teme (npr. pominjanje nekih pitanja koja nemaju veze s temom) 2. najveća prividna udaljenost planeta od Sunca; 3. ispad, izgred protiv nekoga, napad na nekog.

didaktika *grč.* 1. nauka o nastavi, o nastavnim metodama; 2. poučno pesništvo.

didaktičan *grč.* poučan, koji poučava, koji kazuje pouku.

didaktičar *grč.* predavač, učitelj, nastavnik; onaj koji ume da poučava.

didaskalije *grč.* 1. beleške u tekstu drame (obično u zagradama ili kurzivom) u kojima dramski pisac glumcima i rediteljima daje uputstva kako koju stvar treba postaviti na scenu i izvesti; 2. pisani tekst u filmu, tzv. titl (na našem jeziku, ispod slike, ako je film snimljen na tuđem jeziku).

didaskalika *grč.* posao oko davanja i pisanja didaskalija; v. *didaskalije*.

didaskaličan *grč.* poučan, koji pokazuje, dokazuje nešto, koji upućuje.

diditi *eng.* sredstvo za uništavanje insekata.

dielektrikum *grč.* prostor u kome nema slobodnih električnih naboja, tj. vakuum i svi izolatori.

dielektrican *grč.* koji ne provodi električnu struju, slab vodič elektriciteta.

dizajn *eng.* grana primenjene umetnosti koja se bavi likovnom stranom oblikovanja predmeta industrijske proizvodnje.

dizajner *eng.* umetnik koji se bavi dizajnom, stručnjak za estetsko oblikovanje industrijskih proizvoda (industrijski dizajn).

dizgin *tur.* jedan od dva kaiša na uzdi kojim kočijaš upravlja upregnutim konjima.

dizdar *tur.* 1. zapovednik grada; 2. zapovednik tvrđave; 3. vratar kod tvrđave; 4. stražar na vratima.

dizenterija *grč.* teška zarazna bolest koja se ogleda u upali debelog creva; izaziva krvavi proliv.

dizna *nem.* konično sužena cev u kojoj se kod strujanja tečnosti i gasova pritisak pretvara u brzinu (pritisna dizna) ili obrnuto (usisna dizna); ova sprava je deo motora sa unutrašnjim sagorevanjem.

dija- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: kroz, skroz, u, na, duž, preko, za, uza i dr.

dijabaz *grč.* mineral iz starijeg paleozojskog doba, često gust i tamnozelen, tj. eruptivan kamen, pogodan za gradnju puteva.

dijabetes i dijabet *grč.* šećerna bolest; ogleda se u povećanom izlučivanju

mokraće, u stalnoj žeđi, a u težim slučajevima i u mršavljenju.

dijabetičar *grč.* čovek koji boluje od šećerne bolesti, šećeraš.

dijabetometar *grč.* aparat za merenje količine šećera u mokraći.

dijabl *fr.* 1. klevetnik; 2. vrag, đavo, sotona.

dijablerija *fr.* 1. vragolija, đavolija, čarolija, magija; 2. u dramskoj poeziji: vrsta misterije, igrokaz u kojem glavnu ulogu igraju đavoli.

dijabola *grč.* 1. kleveta, ogovaranje; 2. ponekad: okrivljavanje protivnika sa naznačenjem kazne koja ga očekuje.

dijabolizam *grč.* đavolsko delo, sotonsko delo; bezbožništvo, opakost.

dijabolo *grč.* vrsta dečje igre na konopcu.

dijaboličan *grč.* onaj koji se ponaša đavolski, vraški, sotonski.

dijaboličar *grč.* koji deluje dijabolično; bezbožnik, sotonjak.

dijagnoza *grč.* raspoznavanje, utvrđivanje bolesti na osnovu pregleda bolesnika.

dijagnostika *grč.* grana medicine koja određuje bolest prema njenim simptomima.

dijagnosticiirati i dijagnozirati *grč.* postaviti kod bolesnika dijagnozu na osnovu simptoma bolesti, tj. utvrditi od koje bolesti boluje.

dijagnostičar *grč.* lekar koji utvrđuje bolest na osnovu njenih simptoma.

dijagonala *grč.* prava koja spaja dva suprotna ugla nekog mnogougla.

dijagonalan *grč.* koji ide ukoso, poprečno, u pravcu dijagonale.

dijagram *grč.* grafički prikaz izvesnih količina, odnosa; geometrijski crtež koji slikovito prikazuje razne brojeve odnose i kretanja (npr. proizvodnje i produktivnosti).

dijagraf *grč.* aparat za mehaničko crtanje perspektive prema prirodi.

dijagrafija *grč.* umnožavanje na litografskom kamenu crteža prenesenih na gumirani taft.

dijagrafika *grč.* veština pravljenja skica, veština skiciranja.

dijada *grč.* matematička veličina određena proizvodom dvaju vektora.

dijadema *grč.* 1. kruna, ukras na glavi žene; 2. traka oko čela kao znak vladarskog dostojanstva.

dijak *grč.* 1. učen čovek, obično na dvoru feudalne gospode; bavio se pretežno sekretarskim poslovima; 2. manastirski đak, iskušenik.

dijakopa *grč.* 1. vrsta stilske figure u kojoj se umeće neka reč između drugih reči koje se nalaze u tesnoj smisaonoj vezi; 2. vrsta ribe.

dijakronija *grč.* v. *dijahronija*.

dijalek(a)t *grč.* narečje, govor jednog kraja koji obično odstupa od književnog jezika.

dijalektizam *grč.* izraz svojstven nekom narečju, ograničen na uže jezičko područje, na dijalekat koji retko ulazi u književni jezik.

dijalektika *grč.* nauka o opštim zakonima kretanja i razvitka prirode, ljudskog društva i mišljenja koja prirodne pojave razmatra u večnom kretanju i menjanju, a na razvoj prirode gleda kao na rezultat uzajamnog delovanja suprotnih snaga u samoj prirodi.

dijalektičar *grč.* onaj koji usvaja dijalektiku, koji je primenjuje.

dijalektički *grč.* svojstven dijalektici; zasnovan na dijalektici; istražen prema dijalektičkoj metodi; **dijalektička metoda:** metod naučnog saznanja koji prirodne pojave razmatra u stalnom kretanju i menjanju, a na razvoj prirode gleda kao na rezultat razvoja u njoj i suprotnog uzajamnog delovanja snaga prirode; **dijalektički materijalizam:** nauka koja proučava opšte zakone razvitka prirode, društva i ljudskog mišljenja; **dijalektički zakoni:** najopštiji zakoni kretanja i razvoja stvarnosti.

dijalektolog *grč.* stručnjak za dijalektologiju, za narodne govore.

dijalektologija *grč.* nauka o narečjima, o jezičkim dijalektima.

dijalektomanija *grč.* preterano upotrebljavanje lokalnog jezika u književnom delu, narečja jednog kraja, dijalekta.

dijaliza *grč.* 1. rastavljanje, odvajanje sluznih materija kod procesa osmoze; 2. razlučivanje (npr. odvajanje mokraće iz krvi pomoću tzv. veštačkog bu-

rega, specijalnog aparata za ovu svrhu); 3. gubljenje snage, smrt.

dijalizator *grč.* uređaj za izvođenje dijalize.

dijalog *grč.* 1. razgovor između dvojice ili nekoliko ljudi; 2. osnovni način izlaganja dramskog dela; 3. književno delo napisano u formi razgovora.

dijalogizam *grč.* stilska figura u kojoj pisac samoga sebe pita i odgovara, ili drugoga pita a sam odgovara na pitanje.

dijamagnetizam *grč.* pojava da magnetska polja odbijaju neke materije, npr. srebro, kuhinjsku so (takve se materije zovu dijamagnetici).

dijamant *fr.* 1. dragi kamen (alemkamen), najčistija, najsajjnija i najtvrdra vrsta kristalisanog ugljenika (ovaj najskupoceniji dragi kamen može se brusiti samo sopstvenim prahom); 2. vrlo sitna štamparska slova (isto sitna kao i perl).

dijamat — skraćena za *dijalektički materijalizam* (sovjetski termin).

dijambus *grč.* dvostruki jamb, četvorosložna (jampska) stopa.

dijametar *grč.* prečnik, najveća tetiva, tj. duž koja prolazi kroz središte kruga i deli ga na dve jednake polovine.

dijametralan *grč.* 1. koji je u vezi sa dijametrom; 2. sasvim suprotan, koji se nalazi na suprotnoj strani; oprečan, različit.

Dijana *lat.* 1. u starorimskoj mitologiji kćerka Jupitera i Latone, sestra Apolonova, boginja lova, Meseca i noćnih čarolija (kod starih Grka: Artemida); 2. boginja zore, pa odatle i zvezda Danica; 3. uranak, budnica i jutarnja straža (Klaić).

dijapazon *grč.* 1. opseg, obim od najnižeg do najvišeg tona nekog instrumenta ili glasa; 2. zvučna viljuška, metalna sprava sa dva kraka za davanje tona kad se u nju udari; 3. *prenosno:* a) ton govora; b) opseg sposobnosti, razmah delatnosti nekog čoveka ili grupe ljudi; 4. uopšte: doseg, dohvat, raspon, mogućnosti.

dijapauza *grč.* razdoblje potpunog mirovanja u životu neke biljke ili životinje zbog zime, suše i sl. (npr. medved prespava zimu).

dijapozitiv *grč.* pozitivna fotografska ploča; prozirna fotografija s tonovima boja koji odgovaraju stvarnosti (ovakvi dijapozitivi na celuloidu upotrebljavaju se za projekciju na beli zastor).

dijaprojektor *grč.* aparat za projektovanje dijafilmova, širine 35 mm i dijapozitiva širine 50×50 mm; uporedi: **dijaskop**.

dijareja *grč.* proliv, nastaje zbog crevnih oboljenja.

dijarij(um) *lat.* 1. dnevna knjiga pazara; 2. knjiga u koju se upisuju svakodnevni doživljaji, lični dnevnik.

dijaskop *grč.* projekcioni aparat za projektovanje dijapozitiva; upotrebljava se u bioskopima za projekciju reklama i dr.

dijaskopija *grč.* pregled bolesnika pomoću rasvetljavanja tela Rendgenovim zracima.

dijaspota *grč.* 1. rasutost, rasejanost; rasuto stanje u kome žive neki narodi po svetu (npr. Cigani, Jevreji); 2. naziv za bilo koji deo biljke koji se prirodnim putem odvaja od nje i dalje sam razmnožava.

dijastaza *grč.* 1. materija koja izaziva vrenje; 2. ferment koji prouzrokuje pretvaranje skroba u šećer i dekstrin.

dijastema *grč.* 1. razmak, odstojanje; 2. muz. interval, pauza.

dijastola *grč.* širenje srca pri radu srčanog mišića; dijastolni krvni pritisak: minimalni (donji) krvni pritisak.

dijateka *grč.* prostorija ili ostava za dijafilmove i dijapozitive.

dijatonika *grč.* niz zastopnih zvukova koji obrazuju 5 tonova i 2 polutona; *isto i dijatonska skala*.

dijatriba *grč.* preterano oštra kritika ili prepirka; pogrdna, pamflet.

dijafan *grč.* proziran, prozračan; bistar, sjajan, jasan, očevidan.

dijafilm *grč.* slike koje obfadjaju jednu temu, snimljene na jednu filmsku vrpcu radi povezanog prikazivanja (za razliku od dijapozitiva koje se mogu projicirati nepovezano).

dijafoneme *grč.* apstraktne fonološke jedinice koje, bez obzira na njihovu realizaciju, čine osnovu sporazumevanja.

dijaforeza grč. preznajavanje, obilno znojenje.

dijafragma grč. mišićna pregrada između grudne i trbušne duplje, prečaga; 2. ploča s otvorom koju ograničuje snop zraka koji prolazi kroz optički sistem (važan deo fotografskog aparata i drugih optičkih pribora).

dijahronija i dijakronija grč. 1. raznovrsnost, zbivanje nekih pojava u različito vreme; 2. prikaz razvitka nekog jezika u različitim periodima.

dijera grč. muz. znak povišenja za jednu polovinu tona.

dijeta grč. 1. način ishrane propisan od lekara; 2. uzdržavanje od nekih jela zbog bolesti.

dijeta grč. 1. skupština, parlament; 2. dnevnic član parlamenta u nekim zemljama.

dijetika grč. nauka o dijeti, o načinu ishrane, higijena ishrane.

dijetičar grč. lekar koji podučava kako treba čuvati zdravlje.

dijeceza grč. 1. jedno administrativno područje Rimskog Carstva; 2. kod katolika: biskupija, a kod protestanata — parohija.

dijecezan grč. 1. vladika ili biskup (kao upravnik dijeceze); 2. član dijeceze.

dijuna lat. dnevna plata radnika ili posebna nagrada za rad.

dikotiledone grč. biljke kod kojih se, pri klijanju, javljaju dva klicina listića; v. *monokotiledone*.

diktant lat. osoba koja diktira licima koja pišu.

diktat lat. 1. kazivanje, diktiranje u pero; 2. naređenje, zapovest starišine; 3. nametnuti uslovi, nametnuti zahtevi silom; nametnut međunarodni ugovor.

diktator lat. tiranin, samodržac; čovek koji vlada pomoću sile, nasilja.

diktatura lat. vreme vlasti jednog diktatora, neograničena vlast koja se oslanja na represiju, na nasilje, na gušenje sloboda.

diktatura proletarijata lat. neograničena vlast radničke klase nad poraženom buržoazijom radi ostvarenja socijalizma, u savezu sa radnim seljacima i inteligencijom.

diktafon lat. aparat koji snima ono što se govori i ponavlja kad uredba da se zapiše (služi umesto stenograma).

diktirati lat. 1. kazivati nekome u pero da bi se to kazivanje zapisalo; 2. postavljati uslove sa pozicija sile; 3. iznuditi međunarodni ugovor.

diktum lat. izreka, poslovice; misao, podatak iz nekog dela.

dikcija lat. način izgovaranja reči u govoru i pevanju; boja glasa; jasnoća u izgovoru.

dikcionar lat. rečnik, vokabular, glosar.

dilatacija lat. rastezanje, proširivanje, povećanje obima.

dilber tur. 1. onaj koji osvaja srce, lep, mio, dražesan, voljen; 2. dragi (draga); ljubimac; miljenik; miljenica; mlado, privlačno čeljade (muško ili žensko).

dilema grč. 1. situacija kad čovek ne može da se opredeli za jedan od dva suprotna postupka, dvoumica, nedoumica; 2. argumentat sa dve različite premise koje vode do istog zaključka koji se sam nameće.

diler eng. 1. organizator prodaje robe, prodavac, trgovac; 2. trgovac vrednosnim hartijama.

diletant ital. 1. nestručnjak, neprofesionalac; čovek koji se bez odgovarajuće stručne sprema bavi nekom naukom ili umetnošću samo iz ljubavi prema njoj ili radi zabave, tj. površno, nestručno; 2. neprofesionalni glumac, koji dobrovoljno, bez novčane nadoknade, igra određene uloge; 3. *prenosno*: onaj koji je u nekoj struci površan, nedoučen, nestručan.

diletantizam ital. 1. površno bavljenje nekom naukom ili umetnošću bez odgovarajuće stručne sprema, isključivo iz ljubavi i naklonosti za određenu oblast; 2. nestručan rad uopšte, površnost u poslu, neznanje.

dilžans(a) fr. ranije, kad nije bilo motorizacije, velika zatvorena kola sa konjskom vučom koja su služila za prevoz putnika i pošte.

diluvijalan lat. koji potiče iz diluvija, tj. iz ledenog doba, praljudski, pretopski.

diluvij(um) lat. 1. period u razvitku Zemlje, posle ledenog doba, kad se u našim krajevima pojavio pračovek; 2. potop.

dimenzija lat. 1. prostiranje tela (dužina, širina i visina); 2. opseg, obimnost, rasprostranjenost; svaki nezavisni brojni podatak kojim se određuje neka fizikalna veličina; **treća dimenzija**: dubina, udaljenost; **četvrta dimenzija**: nešto što uopšte ne postoji (u teoriji relativiteta četvrtom dimenzijom smatra se vreme).

dimenzionalan lat. opsežan, velik, obuhvatan.

dimenzionalnost lat. proporcije tela, razmere, prostranost, obimnost.

dimenzioniranje lat. utvrđivanje dimenzija, odmeravanje, proračunavanje.

dimenzionisati i dimenzionirati lat. izmeriti dimenzije, omediti, proračunati, odmeriti, utvrditi.

dimije tur. veoma široke čačkire istočnjačkog kroja koje nose muškarci i žene.

diminutiv lat. v. *deminutiv*.

dimisija lat. v. *demisija*.

dimiskija tur. srednjovekovna sablja, kovana u Damasku.

dimorfan grč. dvoobličan, koji ima dva oblika.

dimorfizam grč. 1. postojanje dva oblika kod živih bića (žensko i muško) 2. razlika između zimskog i letnjeg „ruha“ kod životinja (promena dlake i dr.); 3. pojava istog tela u dva kristalna oblika.

din¹ tur. 1. vera, veroispovest; verski zakon (islam); 2. muslimani, pripadnici islamske religije.

din⁻² — jedinica sile; sila koja masi od 1 g daje ubrzanje od 1 cm na 1 sekundu.

dina nem. peščani brežuljak dug po nekoliko stotina metara.

dinamik fr. novi izraz za dinamični, akcioni film.

dinamizam grč. 1. živahnost; pokretljivost; promenljivost; snažnost; intenzivnost, elastičnost; 2. filozof. pogled na svet po kome se sve što postoji svodi na sile i uzajamne odnose među njima.

dinamika grč. 1. deo mehanike koji proučava zakone kretanja tela u zavisnosti od pokretačke snage; 2. stanje kretanja, tok razvitka, menjanje neke pojave pod uticajem sila koje na nju

deluju; *suprotno*: statika; 3. *prenosno*: isto i **dinamizam**.

dinamizacija i dinamiziranje grč. 1. oživljavanje, davanje podsteka, ubrzavanje procesa rada; 2. pokretanje stvari koje su bile u zastoju, u stagnaciji; 3. jačanje, osnaživanje, pojačavanje, snaženje.

dinamizovati i dinamizirati grč. oživeti, pojačati, ubrzati, pokrenuti.

dinamit grč. eksploziv vrlo razornog dejstva (sastav: nitroglicerina, pomešan s kremenim peskom, ugljenom ili celulozom).

dinamičan grč. 1. koji se odnosi na dinamiku; 2. koji deluje unutrašnjom snagom, impulsivan, snažan; 3. živahan, veoma pokretljiv, u pokretu, nemiran, aktivan, u akciji.

dinamo grč. v. *dinamo-mašina*.

dinamogen grč. koji proizvodi silu, koji pokreće, pokretački.

dinamograf grč. sprava za merenje jačine pare, posebno na železnici.

dinamologija grč. nauka o pojedinim prirodnim silama.

dinamo-mašina grč. mašina koja proizvodi električnu struju, pretvarajući mehaničku u električnu energiju.

dinamometar grč. sprava za merenje sile, teže.

dinar grč. novčana jedinica SFRJ, Iraka, Irana, Jordana, Kuvajta, Tunisa, Alžira, Bahreina i Libije.

dinarid — tip ljudske rase karakterističan po visokom rastu, na zatiljku odsečenoj glavi, po mrkoj kosi, crnim očima, često i sa kukastim nosom (naziv po planini Dinari).

dinast grč. 1. vladar, vladalac, kralj, car, sultan, šah, imam; 2. velikaš ovisan samo o dinastu.

dinastija grč. 1. vladarska porodica, nasledna loza prestola; 2. niz vladara iz iste porodice.

dinosaur(us) grč. davno izumrli ogromni gmizavac iz doba mezozoika.

dinstati i dinstovati nem. na poseban način pržiti jelo ili kuvati u pari.

diogenski grč. živeti skromno, bez osvrta na materijalna dobra (prema starogrčkom filozofu Diogenu koji je bio oličjenje skromnosti i moralnosti; on je, sa svećom u ruci, u po bela dana, tražio čoveka).

dioda *grč.* elektronska cev sa dve elektrode, koja dvosmernu struju ispravlja u jednosmernu.

dioksid *grč.* oksid sa dva atoma kiseonika u molekulu.

diolen — vrsta sintetičke tkanine.

dionizije *grč.* svetkovine u staroj Grčkoj u čast boga Dionisa koje su se uglavnom sastojale u orgijanju i pijančenju.

dionizijska era — jedan od naziva za našu današnju eru, koja počinje od rođenja Isusa Hrista; ovo računanje vremena uveo je Dionizije Mali, naučnik iz 5. veka; po njemu Hristos se rodio 754. godine nakon osnivanja Rima.

dioptr *grč.* sprava pomoću koje se jedna vizirna linija upravlja na određenu tačku, naročito na aparatima za merenje.

dioptrija *grč.* jedinica za merenje jačine sočiva, čija je žižna daljina jedan metar, tj. jedinica za merenje stepena dalekovidosti, odnosno kratkovidosti.

dioptrika *grč.* nauka o prelamanju svetlosnih zraka kroz vodu, staklo i druge materije.

diorama *grč.* 1. slika na providnoj materiji koja pokazuje promenljive svetlosne tonove ili tonove boja; 2. posebna tehnika filmskog snimanja za postizanje što bolje plastičnosti.

diorit — vrsta tvrdog kamena, pogodan za građevine; na njemu je napisan i Hamurabijev zakon.

diple *grč.* dvojnice, vrsta frule sa dva reda rupica.

diploma *grč.* 1. svedočanstvo o završenom školovanju; 2. povelja kojom se ukazuje neka počast ili daje izvesna povlastica.

diplomat(a) *grč.* 1. lice koje predstavlja svoju državu kod najviših vlasti druge države; 2. *prenosno*: lukav, prepređen, spretan, promišljen čovek.

diplomatiija i diplomacija *grč.* 1. veština održavanja međunarodnih odnosa i pravila koja u tom pogledu važe; 2. *prenosno*: mudro, oprezno, učtivo ponašanje.

diplomatika *grč.* nauka koja proučava diplome i druge službene isprave.

diplomiran *grč.* koji je dobio diplomu o završenom školovanju.

diplomirati *grč.* položiti završni ispit na fakultetu ili višoj školi.

diptih *grč.* 1. dve pločice na kojima se nekad pisalo; 2. dva idejno povezana umetnička dela; 3. matična knjiga pravoslavnih.

direk *tur.* 1. greda, drveni stub; 2. *prenosno*: glavari, prvaci.

direkt *lat.* 1. ravan udarac u boksu s predra ispruženom rukom; 2. slobodan udarac na gol u nogometu; 3. neposredno, direktno.

direktan *lat.* 1. neposredan, bez posrednika; 2. otvoren, jasan; 3. direktan TV prenos: prenos sa lica mesta u času zbivanja.

direktiva *lat.* 1. uputstvo, smernica za rad; 2. pravac delovanja; 3. nalog, naredba.

direktno *lat.* ravno, pravo, neposredno, upravo.

direktor *lat.* rukovodilac, organizator poslova u firmi, ustanovi.

direktorij(um) *lat.* kolegijum vlastodržaca u nekim državama; npr. odbor petorice vladao je Francuskom oko četiri godine; srušio ga Napoleon i uveo konzulat.

direktrisa *lat.* vrsta krive, parabola, vodilja.

direkcija *lat.* 1. uprava firme ili političke partije; 2. zgrada administracije firme ili partije; 3. smer, pravac, uputstvo.

dirigent *lat.* 1. rukovodilac, upravljač; 2. onaj koji upravlja izvođenjem muzičkog dela.

dirigovati i dirigrati *lat.* upravljati, naročito horom ili orkestrom.

dirizabl *fr.* vazdušna lađa, aerostat, lakša od vazduha, napunjena vodonikom ili helijumom, koji su lakši od vazduha; vodoravno se pokreće pomoću propelera (elisa) koje okreću motori letelice.

dirindžiti i dirinčiti *tur.* raditi težak fizički posao, mučiti se, bez odmora.

disakord *lat.* 1. neskladan skup zvukova; 2. nesklad, neslaganje.

disekcija *lat.* rasecanje, raščlanjivanje, razdeoba; paranje leša.

disertant i disertator *lat.* onaj koji javno brani disertaciju radi sticanja zvanja doktora nauka u nekoj oblasti.

disertacija *lat.* naučni rad, teza, pismena ili štampana, napisana radi dobijanja zvanja doktora nekih nauka.

disident *lat.* otpadnik, odmetnik od pokreta, od organizacije; čovek koji se razilazi u mišljenju sa svojom grupom ili organizacijom.

disidencija i disidenstvo *lat.* razdor, rascep, cepanje, nesloga, razlaz.

disimilacija *lat.* 1. rastvaranje, raspadanje građe živih bića; 2. raspadanje organskih materija na proste organske i najprostija neorganska jedinjenja; 3. *gram.* razjednačavanje dva ista ili slična glasa na taj način što jedan od njih prelazi u drugi ili se sasvim gubi.

disimilovati i disimilirati *lat.* 1. razlagati, raspadati, rastvarati; 2. razjednačavati se, razlikovati se.

disimulator *lat.* onaj koji nešto skriva, taji, utajivač, licemer.

disimulacija *lat.* 1. prikrivanje nekog oboljenja; 2. prikrivanje nekog stanja ili činjenica da bi se izbegle pravne posledice; v. *simulacija*.

disimulirati *lat.* skrivati, tajiti, pretvarati se, obmanjivati, simulirati.

disjunktivan *lat.* suprotan, oprečan, razdvojan (*gram.* rastavan veznik između rečenica ili reči); u logici: **disjunktivan sud**, koji vezuje protivrečne pojmove, tj. kojim se o jednom subjektu izriču dva ili više predikata tako da vredi samo jedan od njih.

disjunkcija *lat.* isključenje, razdvajanje, razdruženje, razlučivanje, protivnost, suprotnost, logičko razdvajanje.

diskant *lat.* 1. najviši dečji glas (odgovara ženskom sopranu); 2. registar orgulja koji obuhvata gornju polovinu klavijature; 3. nesklad, nesuglasnost.

diskvalifikacija *lat.* 1. proglašenje nekoga nedostojnim ili nesposobnim za neki posao; 2. *sportski*: zabrana javnog nastupanja u takmičenju ili poništaj postignutih rezultata kao kazna za sportske prekršaje.

diskvalifikovati i diskvalificirati *lat.* 1. proglasiti nekoga nedostojnim, nesposobnim za neki posao; 2. isključiti iz takmičenja zbog neke greške.

diskograf *grč.* izdavač gramofonskih ploča i audio-kaseta.

diskografija *grč.* izdavanje, produkcija gramofonskih ploča i audio-kaseta.

disko-klub *grč.-eng.* zatvorena prostorija u koju se skuplja omladina radi slušanja moderne muzike i plesa; skraćeno: disko.

diskont *ital.* 1. kamatni procenat koji se odbija od menične sume od dana otkupa menice pre roka od predviđenog roka dospeća; 2. prodavnica robe široke potrošnje koja daje poseban popust stalnim kupcima.

diskontant *ital.* onaj koji isplaćuje menicu pre roka i koristi se diskontom.

diskontinuiran *lat.* isprekidan, nepovezan, bez normalne veze.

diskontinuitet *lat.* isprekidanost, nepovezanost, neproduženost, nedostatak veze u vremenskom toku i razvoju; prekid, praznina.

diskontni račun *ital.* izračunavanje sadašnje vrednosti menice ili uopšte tražbine čije plaćanje kasnije dospeva, tj. izračunavanje i odbijanje odgovarajućih kamata.

diskonto *ital.* odbijanje procenta pri isplaćivanju menica kojima još nije dospeo rok plaćanja; v. *diskont*.

diskontovati i diskontirati *ital.* kupovati nedospele menice ili druge dažbine uz odbitak diskonta.

disko-pirat *grč.* divlji izdavač gramofonskih ploča (izbegava plaćanje autorskih prava).

diskordancija *lat.* neslaganje, nepodudaranje, nesklad, nesloga.

diskos i disk *grč.* 1. okrugla ploča od drveta ili željeza za bacanje, igra koja je bila omiljena kod starih Grka; u savremenoj atletici bacanje diskosa ponovo je oživelo; 2. u pravoslavnoj crkvi: tanjir na kome stoji putir; 3. gramofonska ploča.

diskoteka *grč.* 1. zbirka gramofonskih ploča ili audio-kaseta koju poseduje neka ustanova ili osoba; 2. ustanova koja posuđuje gramofonske ploče i audio-kaseta uz odgovarajuću novčanu nadoknadu; 3. mesto okupljanja omladine, gde se igra uz muziku sa magnetofona.

diskofil *grč.* skupljač i ljubitelj gramofonskih ploča i audio-kaseta.

disko-džokej *grč.-eng.* 1. osoba koja bira gramofonske ploče, audio-kasete i

magnetofonske vrpce i pušta ih prema programu priredbe ili zabave u diskoteklovima; 2. osoba koja isti posao obavlja na radiju uz prigodan komentar.

diskreditacija i diskreditiranje *fr.* 1. gubljenje poverenja i ugleda; 2. ozloglašenje, nanošenje štete nečijem dobrom glasu; 3. gubitak kredita.

diskreditovati i diskreditirati *fr.* 1. izgubiti poverenje, ugled, kredit; 2. ozloglasiti nekoga, naneti štetu njegovom autoritetu.

diskrepancija *lat.* nesaglasnost, neslaganje, razilaženje u mišljenju.

diskretan *lat.* 1. koji ume da čuva tajnu, poverljiv, pouzdan; 2. uviđavan, pažljiv prema drugim osobama; 3. suzdržan, prisan, intiman; umeren, uzdržan.

diskrecija *lat.* 1. čuvanje poverljivih tajni, poverljivost, pouzdanost; 2. obazrivost prema drugima; 3. suzdržanost, prisnost, intimnost.

diskrecioni *fr.* onaj koji postupa po vlastitom nahodenju (npr. u primeni nekih pravila ili zakona, tzv. **diskreciono pravo** nekih rukovodilaca).

diskriminanta *lat. mat.* izraz pod korenom u kvadratnim jednačinama od kojeg zavisi da li će koreni te jednačine biti realni ili imaginarni.

diskriminacija *lat.* ograničenje, osporavanje prava, pravna nejednakost; davanje manjih prava pojedincima, etničkim grupama ili narodima od strane vladajućeg sloja; **rasna diskriminacija**: obespravljani položaj kolonijalnih naroda, crnaca i dr. temelji se na teoriji rasizma.

diskriminirati *lat.* vršiti diskriminaciju; uskraćivati prava nekoj etničkoj grupi ili narodu, odnosno pripadnicima tog naroda.

diskurzivan *lat.* izveden pomoću razumnog raščlanjivanja, koji je misaone, pojmovne prirode (*suprotno*: intuitivan); *log.* deduktivni.

diskurs *lat.* razgovor, govor, beseda, izlaganje, predavanje; raščlanjivanje.

diskusija *lat.* pretresanje nekog pitanja, rasprava, debata; iznošenje raznih mišljenja; kritički osvrt o raznim pitanjima da bi se došlo do istine; razmena

misli; zauzimanje stavova o raznim pitanjima.

diskutabilan *lat.* predmet o kome se može diskutovati; koji izaziva, nameće rasprave; još nedefinisan, neutvrđen, nepostojan.

diskutovati i diskutirati *lat.* voditi diskusiju, raspravljati o nečemu, razmenjivati mišljenje, zauzimati stavove, kritikovati.

dislokacija *fr.* 1. raspored, razmeštaj vojnih jedinica na određenoj teritoriji; 2. razmeštaj brodova po lukama; 3. premeštaj privrednog objekta iz jednog mesta u drugo; 4. novi razmeštaj ili raspored uopšte; 5. *medic.* iščašenje, uganuće, prelom, poremećaj.

dislocirati *fr.* 1. premestiti, razmestiti; 2. pomaknuti s mesta; 2. iščašiti.

disolutan *lat.* neobuzdan, lakomislen, razuzdan.

disolucija *lat.* 1. rastavljanje, raspadanje ili preobražaj nekog tela; 2. raspad (društva, braka) pod uticajem nekog činioca koji u nj prodiere.

disonanca i disonancija *lat.* 1. nesklad glasova, pogrešan akord; 2. *prenosno*: nesklad, neslaganje, razdor; *suprotno*: konsonanca.

disonirati *lat.* 1. ne zvučati skladno; 2. razlikovati se u mišljenju.

disocijacija *lat.* 1. razdvajanje, rastajanje; 2. razlaganje hemijskog jedinjenja u njegove sastavne delove, naročito pod dejstvom toplote; 3. psihološki: zaboravnost, nesećanje; gubljenje asocijativnih veznih procesa.

disocirati *lat.* 1. rastaviti, razdvajati; 2. zaboraviti, ne prisećati se.

dispanzer *eng.* medicinska ustanova za besplatan pregled i ambulantno lečenje obolelih; ima i zadatak da sprečava širenje nekih bolesti (tuberkulozu, venerične bolesti i dr.).

disparatan *lat.* potpuno različit, raznorodan, oprečan, nespojiv, nepodudaran.

disparitet *lat.* nejednakost, različitost, nespojivost, nepodudarnost, suprotnost.

dispenza i dispencija *lat.* 1. otklanjanje neke zakonske smetnje, oslobođenje od neke obaveze; 2. u farmaciji: propisno doziranje, spravljanje lekova.

dispenzirati *lat.* 1. podeliti, razdeliti; 2. osloboditi se obaveze; 3. osloboditi se kazne ili nevolje; 4. praviti lekove i izdavati.

dispepsija *grč.* slabo varenje, poremećaj u varenju usled nedostatka želučastog soka.

dispergirati *lat.* rasipati, drobiti u sitne komadiće, u deliće, kapljice.

disperzivan *lat.* rasipan, rasturan, sklon rasipanju, razdvajanju, širenju.

disperzija *lat.* 1. razlaganje, raspršivanje materije, rasipanje; 2. drobljenje materije u najsitnije delove; 3. **disperzija svetlosti**: raspršivanje, rasturanje svetlosti pomoću prizme na svoje sastavne delove; 4. plansko razmeštanje vojske i ratne opreme radi vođenja opštenarodnog rata.

dispečer *eng.* 1. radnik koji reguliše promet vozova na jednom delu pruge; 2. radnik koji vrši raspodelu električne energije na više električnih stanica; 3. stručnjak koji upravlja iz jednog centra mehanizovanim postrojenjem pomoću signalne aparature i sredstava veza.

dispozitiv *lat.* odluka, rešenje suda, formulisana presuda, tj. onaj deo presude ili rešenja do koje je sud došao, posle čega sledi objašnjenje presude.

dispozitivan *lat.* koji se odnosi na dispozitiv, koji sadrži sudsku odluku, rešenje; koji odlučuje, naređuje, rešava.

dispozicija *lat.* 1. pismena naredba vojske za bitku ili drugu ratnu operaciju; 2. plan izvođenja radova na nekom objektu; 3. skica, nacrt rasprave ili predavanja; 4. raspolaganje, rukovanje novcem; 5. sklonost, talenat, nadarenost; 6. sklonost izvesnim bolestima; 7. duševno raspoloženje; 8. plan rada, uput.

dispozicioni *lat.* sve što se tiče dispozicije; **dispozicioni fond**: novac stavljen na raspolaganje u izvesne svrhe nekim državnim organima; **dispoziciono pravo**: odredbe zakona koje se primenjuju onda ako parničari ne mogu da se sami sporazumeju.

disponent *lat.* 1. upravnik, opunomoćenik, lice koje je ovlašćeno da upravlja nečim; 2. lice koje raspolaže nekom imovinom ili organizuje neke poslove.

disponiran *lat.* raspoložen, vedar da obavi neki posao; dobre volje.

disponirati *lat.* 1. razmestiti, raspoređivati (npr. vojne jedinice); 2. raspolažati, rukovati (novcem); 3. narediti, naložiti; 4. razviti izvesne sklonosti.

disproporcija *lat.* nesrazmernost, nejednakost, nesklad, neujednačenost.

disproporcionalan *lat.* nesrazmeran, nejednak, neujednačen, preteran.

disput i disputacija *lat.* 1. rasprava, prepirka, nadmetanje rečima; 2. diskusija, debata; 3. javna naučna rasprava, polemika.

disputant *lat.* onaj koji učestvuje u disputaciji, raspravi, diskusiji.

disputirati *lat.* diskutovati, debatovati; voditi naučnu raspravu.

distanca i distancija *lat.* 1. razdaljina, odstojanje, razmak, udaljenost između dve stvari; 2. udaljenost između vojnika na frontu po dubini.

distanciran *lat.* onaj koji je na izvesnom odstojanju, udaljen, odmaknut.

distancirati *lat.* 1. biti udaljen, na odstojanju; 2. stajati po strani, ponašati se obazrivo, suzdržljivo.

distancometar *lat.* instrumenat za određivanje odstojanja, udaljenosti.

diteologija *grč.* učenje da je sve nesavršeno, besciljno, bezvredno.

distingviran *lat.* otmien, elegantan, odličan, ugledan, koji se razlikuje od drugih, koji se ističe.

disting(virati) *lat.* razlikovati, odvajati, isticati, naglašavati (osobine).

distinktan i distinkivan *lat.* odvojen, zaseban, različit od drugih; koji se odvaja da obeleži razliku u značenju.

distinkcija *lat.* 1. razlikovanje, razlika (npr. razlikovanje činova u vojsci); 2. tačno razlikovanje pojmova; 3. odlikovanje, otmienost, položaj.

distih *grč.* 1. dvostih, strofa u pesmi od dva stiha koji imaju potpun smisao; 2. u antičkom pesništvu: spoj od jednog heksametra i jednog pentametra; distihon.

distonija i distonacija *lat.* nesklad tonova, disharmonija, nesuglasje, odudaranje od pravog tona.

distonirati *lat.* nečisto (previsoko ili prenisko) pevati ili svirati.

distiničan *lat.* tonski nečist, previsok ili prenizak glas.

distorzija *lat.* 1. iščašenje, uganuće nekog uda; 2. prevrtanje očima, izobličenje.

distrakcija *lat.* 1. rasejanost, odsustvo pažnje; 2. odvajanje jednog dela od celine; 3. otuđivanje, prodaja; 4. zabava, razonoda.

distribuirati *lat.* razdeliti, deliti, vršiti distribuciju; dostavljati na više adresa izvesnu robu, poštu, materijal i sl.

distributer *lat.* 1. razdeljivač, razdavač; 2. darodavac; 3. raspoređivač.

distributivan *lat.* koji se odnosi na distribuciju, koji se razdeljuje.

distribucija *lat.* 1. podela, razdeoba, raspored, raspoređivanje; 2. slanje nečega na više adresa; 3. *lingv.* raspored jezičkih jedinica.

distrikt *lat.* 1. oblast, srez, okrug; 2. odeljenje; 3. nadležnost, delokrug rada.

distrofija *grč.* 1. poremećaj u ishrani tkiva nekog organa ili čitavog organizma; 2. gladovanje, izgladnelost.

disharmonija *lat.-grč.* 1. odsustvo harmonije, narušavanje harmonije; neslaganje tonova, pogrešan ton (disonancija, kakofonija); 2. *prenosno*: nesklad, neslaganje, nesrazmernost, razdor, rascep.

disharmonisati i disharmonizirati *lat.-grč.* grešiti u tonu, zapadati u disharmoniju, izazivati nesklad; ne slagati se, živeti u neslozi.

disharmoničan *lat.-grč.* neskladan, pogrešan u tonu, izazivač nesaglasnosti.

disharmoničnost *lat.-grč.* v. *disharmonija*.

disciplina *lat.* 1. skup propisa koji određuje način održavanja reda i poretka jednog kolektiva (npr. vojske); 2. obaveza pridržavanja reda i poretka, stega, poslušnost, pokornost (svesna ili pod pretnjom sankcija); 3. neka grana nauke ili sporta (naučna disciplina, sportska disciplina).

disciplinovan i discipliniran *lat.* onaj koji se drži disciplinskih pravila; uredan, tačan.

disciplinovani i disciplinarni *lat.* koji se tiče stega, reda i poretka u jednoj organizaciji; koji su prihvatili disciplinu kao nužnost.

disciplinovati i disciplinirati *lat.* sprovesti disciplinu u jednom kolektivu, za-

vesti red, naviknuti se na red, na izvršavanje obaveza.

disciplinovanost *lat.* urednost, tačnost u pridržavanju reda i poretka.

disciplinski *lat.* sve što se odnosi na sprovođenje discipline; **disciplinska pravila**: propisi koji se odnose na pridržavanje discipline; **disciplinski sudovi**: sudovi za kažnjavanje onih koji su narušili disciplinu; **disciplinski postupak**: rad disciplinskih sudova; **disciplinske kazne**: kazne koje izriču disciplinski sudovi.

ditiramb *grč.* 1. himna u čast boga Baha (Dionisa) u staroj Grčkoj, boga vina i uživanja; 2. danas: lirski pesma u kojoj preovlađuje mašta i zanos pesnika koji peva o zemaljskoj sreći i uživanju; 3. *prenosno*: hvalospjev, preterana hvala, uzdizanje.

difamator *lat.* 1. klevetnik, opadač, panjkalo; 2. zao čovek, pakosnik.

difamija i difamacija *lat.* klevetanje, ogovaranje; objavljivanje u sredstvima informisanja netačnih podataka koji sramote čast neke ustanove ili osobe.

difamiran *lat.* ozloglašen, kompromitovan, osramoćen, izvikan.

difamirati *lat.* ozloglasiti, izneti u javnost nečije negativne osobine.

diferentan *lat.* različit, raznolik, nejednak, drugačiji od drugih.

diferencija *lat.* 1. razlika, različitost; 2. netačan iznos; 3. neslaganje stanja bilansa, finansijskog stanja u firmi (višak, manjak; nesuglasica).

diferencijal *lat.* 1. beskrajno mala razlika između uzastopnih vrednosti neprekidno promenljive veličine; 2. tehnički: mehanizam automobila (ili traktora) koji dozvoljava prednjim točkovima da se okreću različitim brzinama, zavisno od potreba menjanja brzine vozila.

diferencijalan *lat.* 1. različit, raznovrstan, nejednak pri raznim uslovima; 2. **diferencijalna tarifa**: tarifa prevoza vozom ili brodom koja se relativno snižava prema povećanju udaljenosti; 3. **diferencijalni račun**: operacija računanja s beskonačno malim veličinama koje daju konačan rezultat; 4. **diferencijalna jednačina**: jednačina koja sadrži jedan ili više diferencijala, odnosno više derivacija funkcije; 5.

diferencijalna geometrija: matematička disciplina u kojoj se istražuju svojstva krivih linija i površina pomoću diferencijalnih jednačina, diferencijalnog i integralnog računa; 6. **diferencijalni ispit**: dopunski ispit koji polaže student radi upisa na neki određeni fakultet (npr. polaže grčki i latinski ako hoće da studira klasičnu filologiju).

diferencijacija i diferenciranje *lat.* 1. pravljenje razlika, razlikovanje; 2. razdvajanje usled nastalih razlika; 3. razilaženje u mišljenju, podvojenost; 4. razlika koja nastaje između srodnih elemenata; 5. iznalaženje vrednosti količnika dveju beskrajno malih veličina ili diferencijala.

diferencirati *lat.* 1. razlikovati se, praviti razliku, postajati različit; 2. *mat.* izračunavati diferencijal.

diferenciranost *lat.* raznolikost, različitost, izdvojenost od drugih po nečemu; podvojenost od celine; klasiranost.

diferirati *lat.* udaljavati se u mišljenju; razlikovati se, ne slagati se.

difozgon *grč.* bojni otrov, gas zagušljivac.

difonij(um) *grč.* muzička kompozicija sa dva glasa.

diforman *fr.* nakazan, grdan, ružan, neskladan, nezgrapno, izobličen.

diformitet *fr.* nakaznost, ružnoća, nezgrapnost, neskladnost, izobličenost.

difrakcija *lat.* 1. prelamanje svetlosnih zraka; 2. skretanje svetla; 3. spajanje snopa svetlosti usled prolaska kroz uzan otvor ili pored uskog neprovidnog tela i nastajanje pojava koje počinjavu na interferenciji.

difterija *grč.* akutna, nagla i veoma zarazna bolest koja se manifestuje u zapaljenju sluzokože dušnika, ždrela; dolazi do naglog trovanja organizma i gušenja, naročito kod dece (ako hitno ne interveniše lekar dolazi do gušenja i smrti).

diftong *grč.* dvoglas, dva samoglasnika koji se zajedno izgovaraju, npr. samoglasnici *au* u reči *auto*.

difuzan *lat.* 1. rasut, razvučen, sklon rasipanju; 2. prostran, opširan, različen, razgranat, rasprostranjen; 3. *prenosno*: nejasan, neodređen, rasplinut.

difuzija *lat.* 1. razlivanje, rasipanje, rasprostriranje; 2. širenje, granjanje, raspršivanje (npr. **radio-difuzija**: emitovanje radio i TV programa); 3. prodiranje jednog gasa u drugi ili jedne tečnosti u drugu, mešanje.

difuzna svetlost *lat.* 1. rasuta, raspršena svetlost; 2. rasveta kojoj su izvori zaklonjeni posebnim zastorima, tj. svetlost koja se odbija, reflektuje.

difuzor *lat.* 1. aparat za izlučivanje (npr. kod dobijanja šećera dolazi do odvajanja ostalih materija od šećera); 2. rasipač svetlosti, zvuka i sl.

dihogamija *grč.* način oplodavanja kod biljaka, tj. kada se spolni organi razvijaju jedni za drugima a ne u isto vreme.

dihotomija *grč.* 1. podela nečeg u dva člana, u dve vrste; 2. svojstvo nekih biljaka da im se stablo i koren uvek račvaju u dva kraka.

dihromatizam *grč.* delimična slepota za boje, obično za žutu i plavu.

dihtati i dihtovati *nem.* zaptivati, ne propuštati (npr. vodu, vazduh).

dihtung *nem.* čep, zapušač, zaptivač koji osigurava nepropuštanje vazduha, vode i dr.

doajen *fr.* 1. najstariji član diplomatskog kora u jednoj državi; 2. najugledniji član nekog drugog skupa; 3. dekan fakulteta.

doga *eng.* vrsta velikog i snažnog psa; engleska, nemačka doga, buldog i dr.

dogma *grč.* 1. osnovna, temeljna tačka u verskoj nauci; 2. mišljenje koje se, bez kritičke analize, usvaja kao sigurno; 3. mišljenje ili tvrdnja bez konkretnog dokaza; 4. nepovrediv, apsolutiziran stav, sud, zaključak.

dogmatizam *grč.* 1. slepo prihvatanje nekog učenja kao dogme, koje ne treba i nije dozvoljeno proveravati; 2. kod političara: težnja da se njegovi stavovi prihvate kao nepogrešivi, te da ih ne treba proveravati.

dogmatizacija *grč.* proces nastajanja i učvršćivanja dogme.

dogmatika *grč.* 1. skup dogmi jedne vere; 2. sistem verske nauke o dogmama.

dogmatičar i dogmatist(a) *grč.* 1. onaj koji se slepo drži dogmi; 2. onaj koji

se bavi dogmatikom; 3. *prenosno*: tvrđav čovek, krutih shvatanja.

dogmatolatrija *grč.* slepa privrženost nekom učenju (teološkom, filozofskom).

dogmatologija *grč.* učenje o dogmama kao pogledu na svet.

dogotel *eng.* hotel za pse; hotel u kojem se posebno vodi briga o smeštaju pasa.

doza *grč.* obrok, utvrđena mera nekog leka koji se odjedanput daje bolesniku.

doziranje *grč.* određivanje količine nekog leka i sl.

dozirati *grč.* 1. odrediti sastav leka; 2. propisati količinu leka za bolesnika.

dok *eng.* zatvoren pristanišni bazen između dva gata za pristajanje brodova radi istovara, čišćenja brodova ili popravke (obično pokriven).

doker *eng.* radnik na istovaru i utovaru brodova ili u brodogradilištu.

dokimologija *grč.* nauka koja proučava sistem ocenjivanja u školi i dr.

dokovati *eng.* dovoditi brodove u dok radi istovara ili opravke.

doksograf *grč.* antički pisac, skupljač i urednik zbornika mudrih izreka.

doktor *lat.* 1. najviši akademski stepen; 2. čovek koji je odbranio naučnu disertaciju.

doktorand *lat.* osoba koja se priprema da polaže doktorski ispit.

doktorat *lat.* 1. ispit za zvanje doktora; 2. zvanje i čast doktora nauka.

doktorirati *lat.* položiti doktorski ispit; steći zvanje doktora nauka.

doktrina *lat.* 1. nauka, učenje o nečemu izloženo kao sistem; 2. skup mišljenja jedne literarne ili filozofske škole; 3. skup dogmi jedne vere.

doktrinarni *lat.* 1. jednostran čovek koji se slepo drži nabubanih pravila, ne mareći za stvarnost; 2. pedant, kabinet-ski naučnik.

doktrinarni *lat.* jednostran, skučen, koji se slepo drži nekih doktrina.

doktrinarnost i **doktrinarnizam** *lat.* slepo pridržavanje nekih pravila ili teorije; kruto oslanjanje na neko učenje, na doktrinu; jednostranost.

dokumen(a)t *lat.* 1. pismeni dokaz, isprava, povelja; 2. iskaznica, legitimacija.

dokumentaran *lat.* koji se oslanja na pismenim dokazima, na dokumentima.

dokumentovati i **dokumentirati** *lat.* potkrepiti pisanim dokazima, dokumentima.

dolama *tur.* 1. kratak gornji kaput konjanika; 2. haljina s dugim rukavima.

dolap *tur.* 1. uređaj za navodnjavanje (pokreće ga konj); 2. ormar s policama.

dolar *eng.* novac SAD, Kanade, Australije i nekih drugih zemalja.

doli *eng.* postolje za TV kameru; bešumno pomera kameru u željenom pravcu.

dolomit *fr.* vrsta rude, sedimentna stena kalcijumsko-magnezijski karbonat.

domazluk *tur.* 1. domaće životinje; 2. ispašiste za domaće životinje.

domen(a) *lat.* 1. područje, oblast, delokrug rada; 2. domašaj, dohvatač; 3. imanje.

domet *lat.* 1. dobacivanje topovskog zrna; 2. dostignuće uopšte, uspeh.

domina *lat.* 1. gospođa, gospodarica; 2. upravnica ženskog manastira, igumanija.

dominanta *lat.* 1. peti stepen muzičke lestvice (dur ili mol); 2. akord složen nad tom lestvicom; 3. u umetnosti: najbitnija crta, temeljno obeležje.

dominantan *lat.* koji vlada, gospodari; nadmoćan, istaknut, vladajući.

dominat *lat.* birokratski način vladanja u starom Rimu; uveo ga Dioklecijan.

dominacija *lat.* vlast, vladanje; premoć, nadmoć, prevlast; gospodarenje.

dominij(um) *lat.* 1. posed, svojina, pravo svojine; 2. rittersko imanje.

dominika *lat.* 1. dan gospodnji, nedelja; 2. sedište biskupa, biskupski dvor.

dominion *eng.* 1. naziv za neku od bivših britanskih kolonija koja je imala ograničenu samoupravu; 2. vlast, posed, područje.

dominirati *lat.* gospodariti nad nekim; izdizati se iznad nekog, vladati.

domino *ital.* 1. gospodin, naročito sveštenik; 2. vrsta odelja; 3. igra pločicama.

domicil *lat.* stalno boravište, dom, naselje; zavičaj; mesto stanovanja.

don *šp.* gospodin, počasno ime u Španiji i Portugalu; **dona**: gospođa.

donatar *lat.* osoba koja prima poklon.

donator *lat.* darodavac, onaj koji nešto poklanja ili zaveštava.

donacija *lat.* darovanje; u srednjem veku kralj je darivao posede plemićima.

donžuanstvo *šp.* zavodjenje žena (prema Don Žuanu, plemiću, drskom zavodniku iz 14. veka; lik obrađen u mnogim literarnim delima).

donkijotizam *šp.* 1. sklonost pustolovinama i nereálnostima (prema Don Kihotu, glavnom junaku Servantesovog romana iz 16. veka); 2. zanešnjaštvo, mašta.

doping *eng.* davanje sredstava za posebnu stimulaciju sportistima i trkačim konjima, štetnih po zdravlje, što je zakonski kažnjivo.

dorat *tur.* konj zatvoreno crvene, crvenosmeđe dlake.

dorski *grč.* svojstven Doranima; **dorski stil**: jedan o triju stilova (najstariji) starogrčke arhitekture; stub manje vitak, završava se vrlo jednostavnim kapitelom (Dorani: starogrčko pleme).

dorčol *tur.* 1. raskršće, raskrsnica puteva (mesto gde se ukrštaju četiri puta) 2. **Dorčol**: naziv jednog kraja Beograda.

dosije i **dosje** *fr.* zbirka spisa koji se odnose na jednu osobu ili na jedan predmet.

dotacija *lat.* 1. novčana pomoć države koja se daje privrednim i drugim organizacijama radi pokrića gubitaka ili u druge svrhe; 2. novčana pomoć društvima, humanitarnim i drugim organizacijama radi unapređenja njihove delatnosti.

dotirati *lat.* dati dotaciju, novčanu pomoć raznim organizacijama radi pokrića gubitaka ili unapređenja njihove delatnosti.

dofen *fr.* prestolonaslednik u Francuskoj.

docent *lat.* samostalni predavač na univerzitetu ili visokoj školi (po rangi niži od vanrednog i redovnog profesora).

docentura *lat.* 1. naučni stepen docenta; 2. naučna disciplina koju predaje docent.

docirati *lat.* 1. poučavati, učiti drugoga; 2. mudrovati, deliti savete, ne osvrćući se na stvarnost i okolnosti; 3.

prenosno: gnjaviti dosadnim savetima.

Dravidi *sanskrit.* pripadnici jedne stare rase u Indiji, bliži srodnici Romima.

drager *fr.* minolovac, manji ratni brod za pronalaženje, vađenje i deaktiviranje mina iz morskih dubina.

dragirati *fr.* tražiti, vaditi podvodne mine; čistiti od mina podvodne puteve radi kretanja drugih brodova.

dragoman *grč.* službeni tumač kod diplomatskih predstavnika na Istoku, naročito u staroj Turskoj.

dragstor i **drakstor** *eng.* trgovinska radnja, samoposluga, otvorena i danju i noću, u kojoj se prodaju prvenstveno životne namirnice i pića.

dražeja *fr.* 1. šećerom prevučen badem ili lešnik; 2. lek u vidu tablete.

dražer *fr.* radnik hemijske struke koji radi na oblaganju (obavijanju) gotovih lekova neutralnom masom.

drajv-in *eng.* sistem moderno organizovane zabave ili posla koji se može obavljati ne izlazeći iz kola, ponikao u SAD; nap. drajv-in bioskop, drajv-in banka i sl.

Drajfusova afera — afera koja je izbila povodom optužbe za špijunažu francuskog kapetana Alfreda Drajfusa (1859—1935) zbog čega je bio osuđen, ali kasnije, pod pritiskom javnog mnjenja, oslobođen i unapređen, jer se utvrdilo da je bio nevin.

drakon *grč.* 1. strašilo iz mašte, krilati ognjeni zmaj; 2. vrsta guštera koji može leteti.

drakonizam *grč.* drakonski, strog postupak, surova primena propisa.

drakonski *grč.* 1. vrlo strog, prestrog postupak ili zakon, ili neka zakonska odredba (prestrogi propisi kao oni koje je izdavao atinski zakonodavac Dragon u 7. veku pre n.e.); 2. *prenosno*: preterivanja u strogosti i svireposti.

drakstor *eng.* v. *dragstor*.

dram *grč.* stara mera za težinu.

drama *grč.* 1. književno delo ozbiljnog i konfliktnog sadržaja, u formi dijaloga, podeljeno na činove; prikazuje ljudske sudbine i sukobe, prvo zaplet radnje, zatim rasplet i, najзад, ishod; vrste drame: tragedija, komedija, po-

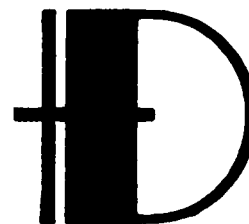
zorišna igra; 2. *prenosno*: svaki potreosan, katastrofalni događaj.
dramatizam *grč. v. dramatika*.
dramatizacija *grč.* prerada literarnog dela za prikazivanje na pozornici.
dramatizovati i dramatizirati *grč.* 1. izvršiti dramatizaciju nekog književnog dela (romana, priče, poeme) tj. preurediti ga za prikazivanje na pozornici; 2. *prenosno*: prikazivanje nekog bezazlenog događaja tragično.
dramatik *grč. v. dramatičar*.
dramatika i dramatism *grč.* 1. dramska književnost; 2. napetost dramske radnje, konflikti u drami; 3. *prenosno*: okolnosti koje stvaraju konflikte, zaostrenu situaciju, napetost, sukobe.
dramatičan *grč.* potresan, pun radnje, uzbudljiv, napet događaj iz života.
dramatičar i dramatik *grč.* dramski pisac, pisac drama.
dramatomanija *grč.* preterana ljubav prema drami, strast za pozorištem.
dramatopeja *grč.* pisanje i prikazivanje pozorišnih komada.
dramaturg *grč.* književnik koji bira dela za pozorište i film, dramatičar.
dramaturgija *grč.* 1. nauka o drami i dramskoj umetnosti; 2. teorija i tehnika pisanja i izvođenja dramskih dela.
dramlji *tur.* krupna sačma za patrone lovačkih pušaka.
dramolet *grč.* kratka drama, jednočinka, aktovka.
drang nah osten *nem.* težnja prema istoku (naziv nemačke ekspanzivne politike i tendencija osvajanja istočnih, pretežno slovenskih zemalja).
drangulija *tur.* sitan, jeftin nakit; beznačajna stvar, tričarija, glupost.
drap *fr.* 1. prljavožuta boja, otvorenomrka boja; 2. vunena tkanina.
draperija *fr.* 1. zastor, naborana zavesa; 2. fabrika ili trgovina sukna, čohe.
drastika *grč.* jaka, oštra, brzo delotvorna sredstva, osobito za čišćenje.
drastičan *grč.* koji jako, naglo deluje; grub, surov, strog; opipljiv, očevidan.
drastičnost *grč.* preterani realizam, grubost, surovost, neotesanost.
drebank *nem.* strug, strugarska tezga, tokarska klupa.
drebarina *nem.* okretna pozornica koja omogućuje brzo menjanje scena.

drebu *nem.* knjiga sa uputstvima za snimanje detalja jednog filma.
drebnost *eng.* tip najvećih ratnih brodova sa teškim dalekometnim topovima.
dreer *nem.* radnik metalostrugarske struke, metalostrugar, tokar.
drežina *fr. v. dresina*.
drek *nem.* 1. blato, neistoća; govno; 2. *prenosno*: bezvredna stvar, ništa, sitnica.
dren *fr.* 1. podzemna odvodna cev; 2. cevčica za vađenje gnoja iz rane.
drenaža *fr.* 1. isušivanje podvodnih zemljišta kopanjem odvodnih kanala i polaganjem sistema cevi kroz podvodno zemljište radi odvođenja suvišnih voda; 2. vađenje sukrvice, krvi i gnoja iz rane, obično posle izvršene operacije, preko postavljenih cevčica; 3. izbacivanje mulja iz broda pomoću mreže postavljenih cevi i motornih pumpi.
drener *fr.* lice koje obavlja radove na drenaži.
drenirati *fr.* vršiti drenažu, tj. isušivati zemljište ili izvlačiti sukrvicu, krv ili gnoj iz rane posle operacije.
dres *eng.* 1. uniforma sportskog društva ili neke organizacije; 2. odelo; 3. haljina.
dresina i drežina *fr.* manje železničko vozilo, podešeno za vožnju železničkim prugama, koje služi za nadzor ispravnosti železničkih pruga; **oklopljene dresine**: služe za čuvanje pruga i održavanje veza sa oklopnim vozovima za vreme ratnih operacija.
dreser *fr.* krotilac, uvežbavatelj životinja, tj. lice koje dresira životinje.
dresirati *fr.* 1. obučavati životinje da obavljaju izvesne zadatke; 2. vežbati životinje u ponavljanju izvesnih radnji; 3. krotiti divlje zveri; 4. nagoniti ljude na slepu poslušnost, na bezrezervno pokoravanje; 5. doterati, formirati, izraditi.
dresura *fr.* sistem obuke i vežbanja životinja za lov, za policijske i druge potrebe, za cirkuse i sl.
dreš *nem.* vršalica; deo vršalice koji zrno odvaja od slame i pleve.
driblati i driblovati *eng.* 1. brzim, veštim pokretima nogu voditi loptu kroz protivničku odbranu na utakmici ne dopuštajući protivniku da dođe do

lopte; 2. *prenosno*: vući nekoga za nos, varati ga.
dribler *eng.* igrač fudbala koji dobro dribla, ali i onaj koji nepotrebno za država loptu, izbegavajući skupnu igru.
dribling *eng.* vođenje lopte kroz protivničku odbranu, zavaravanje protivnika.
driblovati *eng. v. driblati*.
driker *nem. v. drukker*.
dril *nem.* vežbanje, strogo muštranje, dresura; pruska metoda stroge vojničke obuke kojom se vojnici nateruju na slepu poslušnost i mehaničko vršenje dužnosti bez razmišljanja i svesnog delovanja.
drilati i drilovati *nem.* dresirati, naterivati na slepu poslušnost.
droga *fr.* osušeni delovi biljke ili lekovi-ta tvar za spravljanje lekova; **opojna droga**: prirodni narkotici, hašiš i drugo koji imaju štetno dejstvo, naročito kad se stalno uzimaju.
droger *fr.* onaj koji uzima drogu, koji se drogira.
drogerija *fr.* 1. trgovina droga i hemikalija koje se prodaju bez lekarskog recepta; 2. trgovina sapuna i kozmetičkih proizvoda.
drogerist(a) *fr.* 1. trgovac lekarijama i drogama; 2. prodavac u drogeriji.
drombulja *nem.* mali metalni instrument u obliku potkove u čijem dnu je ugrađena elastična čelična opruga koja vibrira i stvara zvuk.
družnik *rus.* pripadnik dobrovoljne omladinske organizacije za održavanje reda u borbi protiv huligana u SSSR-u.
Druzi — ratnički narod u Siriji, Libanu i Izraelu (oko 200.000); govori arapski; religija mu je mešavina islamskog, hrišćanskog i hebrejskog pogleda na svet.
druk *nem.* 1. pritisak, pritiskivanje; 2. štampa, tisak; 3. ugnetavanje.
drukati i drukovati *nem.* 1. štampati, tiskati; 2. pritiskivati, gurati; 3. navijati, bodriti nekoga u sportskom takmičenju.
druker *nem.* 1. vrsta dugmeta, kopče; 2. navijač na sportskim utakmicama; 3. radnik metalne struke koji obavlja

ručno savijanje metalnih delova i limova.
drukovati *nem. v. drukati*.
drukfeler *nem.* štamparska, tiskarska greška.
drum *grč.* put, cesta, saobraćajnica za motorna i druga vozila.
drumar *grč.* putar, radnik koji radi na održavanju puta.
drumarina *grč.* nadoknada, naplata za korišćenje puteva.
dual *lat. gram.* dvojina; osobina nekih jezika da, pored jednine i množine imaju dvojnu (za dvoje) ili za radnju udvoje.
dualizam *lat.* 1. filozofsko, idealističko učenje po kome osnovu bića čine dva načela: duh i materija; *suprotno*: monizam; 2. sistem vladavine dveju nacija u višenacionalnoj buržoaskoj državi sa zajedničkim vladarom.
dualist(a) *lat.* pristalica dualizma, tj. pristalica deljenja vlasti.
dualitet *lat.* dvojnost, dvojina; dvojakost.
dub *eng.* filmski izraz koji označava sinhronizaciju govora glumaca na nekom drugom jeziku pošto je već prva verzija snimljena na originalu.
dubioza *lat.* 1. sumnjiva potraživanja ili dugovanja; 2. neizvesnosti.
dubiozan *lat.* sumnjiv, nesiguran, nezvestan, nestalan, nepouzdan, neodređen.
dubl *fr.* 1. dvostruk, dvogub; 2. u filmskom jeziku: svaki novi kadar u ponovljenom snimanju iste slike.
dublaža *fr.* 1. udvajanje, udvostručavanje; 2. pogrešno dvostruko slaganje jedne reči ili celog reda; 3. ponavljanje nekog postupka; 4. druga verzija filma.
duble *fr.* 1. metal presvučen tankim slojem drugog metala (pozlaćen, poniklovan, hromiran i sl.) 2. isti broj poena pri kockanju; 3. udarac u bili-jaru.
dubler *fr.* dvojnik; lice koje zamenjuje glavnog glumca u pozorišnom komadu i na filmu, naročito u opasnim scenama (vratolomni skok i sl.).
duble(a) *fr.* 1. predmet koji postoji u dva primerka; 2. dva puta ponovljeno isto slovo, ista reč ili rečenica (u štamparstvu).

- dublirati** *fr.* 1. udvojiti, udvajati; 2. u filmu: biti nekome dubler.
- duvar** *tur.* zid; kućni zid.
- duđen** *nem.* naziv rečnika stranih reči u Nemačkoj (naziv po filologu K. Dude-nu, 1829—1911).
- duđuk** *tur.* 1. vrsta čobanske frule (svi-rale); 2. *prenosno:* ograničen čovek, glupak.
- duel** *lat.* 1. dvoboj, mečdan između dve osobe; 2. borba, sukob uopšte.
- duet** *ital.* 1. pevanje u dva glasa; 2. sviranje udvoje; 3. muzičko delo za dva glasa ili za dva instrumenta; 4. sprega dve individue, tandem.
- dužd** *ital.* 1. vojvoda; titula nekadašnjeg poglavara Mletačke i Đenovske Repu-blike; 2. zvanje i dostojanstvo dužda.
- duzina** *ital.* pakovanje od dvanaest ko-mada nečega.
- duka** *lat.* vojvoda, gospodar, vladalac, knez, dužd, hercog.
- dukat** *ital.* 1. zlatnik, zlatan novac; 2. vojvodstvo, vojvodina; v. *duka*.
- dulek** *tur.* tikva, bundeva; tikvica u vrtu.
- dulum** *tur.* v. *dunum*.
- Dulčineja** *šp.* nezgrapna, zdepasta seo-ska devojka (prema istoimenoj juna-kinji Servantesova romana Don Kihot).
- duma** *rus.* narodna skupština, parla-ment u staroj Rusiji.
- dumdum-metak** — metak koji se, kad udari, širi u predmetu (kad pogodi čoveka pravi veliku ranu).
- dunder** *tur.* starinski stolar i zidar ujed-no, neimar.
- dunkl** *nem.* taman, mrk, zagasit.
- dunst** *nem.* 1. ukuvano voće, kompot; 2. kuvanje jela na pari.
- dunum** *tur.* komad zemlje od 1000 kva-dratnih metara; *isto i* **dulum**.
- duo** *lat.* 1. dva; 2. pevanje ili sviranje udvoje; v. *duet*.
- duologija** *lat.-grč.* dva romana ili dva dramska dela jednog pisca, povezana jednom idejom, jednom opštom zami-sli; v. *trilogija*, *tetralogija*, *pentalo-gija*.
- dupleks** *lat.* 1. stan na dva nivoa; 2. radio ili TV emisija koje idu uživo iz dva centra istovremeno; 3. dva tele-fonska priključka na istoj liniji, itd.
- duplerica** — srednja, dvostruka strana u novinama ili reviji na kojoj se nalazi privlačan slikovni materijal, tj. fotosi s kraćim tekstom.
- duplikat** *lat.* prepis ili fotokopiranje nekog dokumenta tj. drugi primerak nečega, koji ima istu pravnu vrednost kao original.
- duplirati i duplicirati** *lat.* udvojiti nešto, udvostručiti, udvostručavati.
- dur** *lat.* 1. tvrd, jak; 2. *muz.* jedan od dva glavna tonska roda; *suprotno:* **mol**.
- durak** *rus.* čaknut, ludak, šaljivčina, budala.
- duraluminij(um)** *lat.* laka, čvrsta i po-stojana legura aluminijuma, bakra, magnezijuma, mangana i drugih meta-la (služi za izradu aviona, automobila, železničkih vagona i dr.).
- durati** *ital.* 1. trajati, trpeti nevolje, izdržavati nevolje, podnositi, odoleva-ti; istrajati; 2. životariti, kuburiti.
- durašan** *ital.* izdržljiv, otporan, istrajan, čvrst, nepokolebljiv, trajan.
- durbín** *pers.* dohled, sprava kojom se mogu videti udaljeni predmeti.
- dustaban** *tur.* ravan taban, ravno stopa-lo; koji ima ravno stopalo.
- dućan** *tur.* trgovačka radnja za prodaju robe na malo.
- dućandžija** *tur.* trgovac, vlasnik dućana.
- duće** *ital.* vođa; ovu titulu imao je Benito Musolini, vođa italijanskih fa-šista od 1924—1943, kada je svrgnut s vlasti, a zatim pogubljen.
- dušegupka** *rus.* 1. prostorija u kojoj se ljudi muče i na svirep način ubijaju (termin naročito poznat iz drugog svetskog rata); 2. zatvoreno stratište, tajno gubilište.
- dušman i dušmanin** *tur.* neprijatelj; zlo-tvor; **din-dušman:** verski neprijatelj, zakleti neprijatelj.

davo *grč.* zao duh, vrag, satana, nečasti-vi, sotona.

đakon *grč.* najniži, početni sveštenečki čin u pravoslavnoj crkvi (nije mu dozvoljeno da sam obavlja bogoslužje, već samo može pomagati svešteniku); pomoćnik sveštenika.

đakonat *grč.* 1. trajanje službe đakona; 2. čin, zvanje i dostojanstvo đakona.

đakonija *grč.* 1. đakonova služba, đakonstvo, đakonat; 2. odabrano jelo za poslužje, poslastica.

đakonik *grč.* u pravoslavnoj crkvi: udubljenje u zidu ili zasebna prostorija na desnoj strani svetog prestola, u oltaru, gde se čuvaju sveti sasudi, tj. svete crkvene stvari (knjige i dr.).

đakonikon *grč.* u pravoslavnoj crkvi: kratka molitva koju čita ili peva đakon.

đakonisa *grč.* žena u crkvenoj službi; 1. u najstarijoj hrišćanskoj crkvi: starija žena koja je brinula o sirotnji, negovala bolesnike i vodila nadzor nad ženskim članovima crkvene opštine; 2. u evangelističkoj crkvi bolničarka; 3. u manastirima: sestra koja služi oko oltara.

đakonisati *grč.* 1. vršiti službu đakona; 2. biti đakon, đakonovati; 3. jesti razne đakonije, služiti se, gostiti se.

đaur i **đaurin**, *tur.* nevernik, krivovernik, jeretik; pogrdno ime kojim Turci nazivaju hrišćane.

devair *tur.* razni nakit, drago kamenje, dragulji.

đevrek *tur.* vrsta peciva u obliku kružića.

đem *tur.* uzda, metalni deo na uzdi što ga konj drži u ustima.

đemija *tur.* lađa, brod.

đenaza *ar.* molitva za umrlog kod muslimana.

đene *tur.* koliko-toliko, kojekako; **đene-đene:** tako-tako, koliko-toliko.

đeneral *lat.* general, visoki vojni čin.

denjuška *rus.* ruski bakarni novac u vrednosti od pola kopejke.

deram *tur.* 1. naprava za vađenje vode iz bunara: poluga sa privezanom vedricom (kofom); 2. bunar sa takvom polugom; 3. pokretna greda kojom se zatvarao put na ulasku u grad gde se naplaćivala trošarina, carina; 4. polu-

ga kod velikih dizalica u lukama; 5. poluga na vagi, terazijama.

derdan *tur.* ogrlica, lanac o vratu, niska, niz (ženski nakit).

derdap *tur.* 1. vrtlog, bujica, brzica; opasno mesto na vodi gde vodena stihija pravi vrtlog; 2. klopka, opasna teška situacija, škipac.

Đerdap *tur.* tesnac, klisura Dunava kroz koju se reka probija na ograncima Južnih Karpata (od Golupca do Kládova u Srbiji).

derdek *tur.* 1. ložnica, soba u kojoj spavaju mladeni prve bračne noći; 2. prva bračna noć.

derdef *tur.* okvir preko kojeg je nategnuto platno za vezenje.

derzonka *nem.* vrsta pčelinje košnice sa pokretnim saćem.

đidija i **đido** *tur.* 1. junak, jakota, delija; 2. obešenjak, siledžija, nasilnik.

đilas *ar.* 1. trkač, skakač; 2. borba, sukob, bitka; 3. raspusnik, razvratnik.

đilkoš *mađ.* obešenjak, vetropir, kicoš, nametljivac, neradnik, kavgadžija, siledžija, grubijan.

dinduva *mađ.* biser, naušnica, minduša.

dogat *tur.* 1. konj bele boje, belac; 2. *prenosno:* neznalica, glupak.

dogatast *tur.* bele boje, bele dlake, beo (obično konj).

dogin *tur.* v. *dogat*.

dornale *ital.* novine, dnevni list.

dornut *tur.* mrtav pijan, trešten pijan, opijen pićem.

dubre *tur.* smeće, gnoj, stajsko đubrivo.

duvegija i **đuveglija** *tur.* momak za ženidbu, mladoženja, muž; zet.

duvendija *tur.* 1. igračica, plesačica; 2. raspusna, raskalašna žena.

đuveč *tur.* vrsta ukusnog jela: meso pomešano sa pirinčom i lukom koje se peče u zemljanom sudu.

dul *tur.* ruža, cvet ruže, ružičice (dul miriše).

dulabija *tur.* 1. vrsta slatke sočne crvene jabuke; 2. vrsta slatkih kolača.

dul-baklava *tur.* vrsta kolača koji ima oblik ruže.

đule *tur.* topovska granata, tane, metak.

đulistan *tur.* ružičnjak, aleja sa zasadenim ružama.

đulić *tur.* mlada ruža još nerascvetala, pupoljak.

đumruk *tur.* 1. carina, trošarina; 2. taksa za prolaz.

đumrukana *tur.* carinarnica, trošarina, trošarinska stanica koja naplaćuje takse za prolaz.

dusto *ital.* dobro odmereno, srazmerno, podesno, zgodno.

đutur *tur.* otprilike, sve skupa, jedno za drugo.

đuturum *tur.* star, oronuo, nesposoban za rad, onemoćao, iznemogao.

E

EAM *grč. skraćena*: Narodni oslobodilački pokret (najjača grupacija grčkog pokreta otpora u drugom svetskom ratu).

eban *grč.* crno tvrdo teško drvo, ebonos; **ebanovina**: ebonovo drvo.

ebanist(a) *grč.* umetnički stolar, tokar, rezbar, izradivač stilskog pokućstva.

ebanisterija *grč.* umetničko stolarstvo i drvorezbarstvo; izrada stilskog nameštaja, naročito od ebanovine.

ebionizam *hebr.* jevrejsko-hrišćanska sekta iz prvih vekova hrišćanstva koja je priznavala Hrista samo kao proroka.

ebonit *eng.* kaučuk crne boje koji je otvrdnuo vulkanizacijom; upotrebljava se za izradu raznog nakita, za izolaciju u elektrotehnici i radiotehnici, za izradu raznih predmeta (telefona, češljeva, dugmadi i dr.).

ebriometar *lat.* aparat za utvrđivanje stepena pijanstva, alkotest.

ebulioskop *lat.* aparat za utvrđivanje tačke ključanja radi određivanja količine alkohola u tečnostima, naročito u vinu.

ebulioskopija *lat.* metoda određivanja molekularne težine materije prema povišenju tačke ključanja.

Eva *grč.* 1. po Bibliji: prva žena, pramajka svih ljudi; 2. *prenosno*: žena uopšte, naročito radoznala, lakomislena i osećajna žena.

evazivan *lat.* zaobilazan, uvijen, dvosmislen, zamagljen odgovor; koji izdava da daje kategoričan odgovor; koji izbegava, koji se izvlači.

evazija *lat.* uzmicanje, izvlačenje, izbegavanje; dvosmislenost, neodređenost; zamagljenost, teška shvatljivost; uvijen, vrdav stav.

evakuacija *lat.* 1. premeštanje, seljenje vojnih jedinica, opreme, vojnih bolnica i imovine iz ugroženih područja od strane neprijateljskih snaga; 2. privremeno iseljavanje stanovništva i izvlačenje materijalnih dobara zbog dejstva neprijatelja u ratu, elementarnih nepogoda, epidemija i drugih uzroka.

evakuisati i evakuirati *lat.* premeštati, preseljavati ljudstvo i imovinu iz ugroženih područja u sigurnija mesta, najčešće zbog ratnih operacija, epide-

mija bolesti ili elementarnih nepogoda.

evalvacija *lat.* određivanje, procenjivanje vrednosti neke stvari.

evalvirati *lat.* odrediti vrednost nečega, oceniti vrednost, proceniti.

evangelizacija *grč. v. evandelizacija.*
evangelizovati i evangelizirati *grč. v. evandelizovati.*

evangelik *grč.* pripadnik evangelističke vere, protestant, osobito kalvin.

evangelist(a) *grč. v. evangelik.*
evangelistar *grč. v. avandelistar.*

evangelistička vera *grč.* vera koju tako nazivaju protestanti, naročito kalvini.

evandelizacija i evandeliziranje *grč.* 1. širenje, propovedanje evanđelja, širenje učenja evanđeličke crkve; 2. *prenosno*; propovedanje neke ideje uopšte i buđenje nade u bolje dane; 3. agitacija za neku novu vlast poput one koja je, preko hrišćanskih misionara, sprovedena u kolonijama; *isto i evangelizacija.*

evandelizovati i evandelizirati *grč.* širiti evanđelje, evanđelsko učenje i crkvu evanđelsku; *isto i evangelizovati i evangelizirati.*

evangelist(a) *grč.* pisac evanđelja (prema Bibliji poznata su četvorica: Matej, Marko, Luka i Ivan).

evangelistar i evangelistar *grč.* knjiga koja sadrži evanđelja, zbornik evanđelja.

evanđelički i evanđelski *grč.* hrišćanski, koji odgovara učenju Hristovom, koji priznaje evanđelje kao jedini i pravi izvor vere, npr. evanđelički hrišćani ili evanđelička crkva; *isto i evanđelski.*

evanđelje *grč.* 1. izveštaj, napisan u prvim vekovima hrišćanstva, o životu i učenju Isusa Hrista u nekoliko knjiga; od njih su četiri knjige ušle u Bibliju (Novi zavet); 2. *prenosno*: skup osnovnih znanja neke nauke; 3. vrhovni etički zakon jednog pokreta ili društva; 4. neizmenljiva dogma nekog učenja; *isto i jevanđelje.*

evaporator *lat.* uređaj kojim se vrši isparavanje slane vode u solanama.

evaporacija *lat.* 1. isparavanje, pretvaranje tečnosti u paru; 2. odstranjivanje vlažnosti.

evaporimetar *lat.-grč.* uređaj za merenje brzine isparavanja.

evaporisati i **evaporirati** *lat.* ispariti, isparavati, pretvoriti tečnost u paru.

evenka i **evenjka** *tur.* 1. svežanj vinove loze s groždem; 2. dva kukuruzna klipa kao pričuva za seme; 3. vrsta grožđa, odnosno vina.

eventualan *lat.* slučajan, mogućan, verovatan, uslovan, sporedan, potencijalan.

eventualije *lat.* 1. stvari koje nisu na dnevnom redu, ali se o njima može raspravljati ako ih neko iznese; slučajnosti; 2. poslednja tačka dnevnog reda na sastancima ili skupštinama, obično sa naznakom „razno“.

eventualno *lat.* prema datim mogućnostima, u slučaju da nešto ustreba, ako se nešto desi, ako nešto nepredviđeno iskrse.

eventualnost *lat.* mogućnost, moguć događaj, moguć drugi obrt stvari.

evergrin *eng.* 1. uvek zelen, zimzelen; 2. u zabavnoj i džez-muzici: melodija koja ostaje dugo popularna u širokim narodnim masama.

eviva *ital.* živeo!

evidentan *lat.* očevidan, očigledan, jasan sam po sebi i razumljiv; otvoren, siguran.

evidentirati *lat.* ubeležiti u knjigu evidencije; upisati, upisivati, imati pravi pregled popisa nečega.

evidentičar *lat.* službeno lice u ustanovi ili firmi koje vodi evidenciju.

evidencija *lat.* 1. upisivanje raznih podataka u knjige, u kartoteke, sistematski, pregledno, radi kasnijeg korišćenja; 2. ustanovljeno stanje, činjenice.

evlija *tur.* 1. svetac, božji ugodnik, dobar čovek; 2. čovek neobičnih sposobnosti, vidovnjak, prorok; **Evlija Čelebija**: turski putopisac (zabeležio dosta podataka i o našim krajevima).

evnuh *grč.* uškopljenik, onaj koji je lišen muškosti; 2. čuvar žena u haremu.

evokacija *lat.* 1. podsećanje, oživljavanje uspomena na nekog ili nešto; 2. prizivanje duhova, spiritizam.

evoluirati i **evoluisati** *lat.* 1. razviti se, promeniti se, usavršiti, od nižeg stupnja ka višem, od prostog složenom, itd.; 2. *prenosno*: napredovati.

evolucija *lat.* 1. razvijanje, postupan razvoj, razvitak (v. *evoluciona teorija*); jedan od oblika kretanja u prirodi i društvu, tj. stalna kvalitativna, postepena promena, za razliku od revolucije gde su promene nagle, korenite; 2. razvijanje i razmeštaj vojske pred bitku; *suprotno*: involucija.

evoluciona teorija *lat.* teorija evolucije je u širem smislu nauka o razvoju sveukupne prirode, a u užem smislu nauka o razvoju (evoluciji) organskog sveta (biljaka i životinja); po ovoj teoriji sva živa bića i svi organizmi trpe stalne promene, prilagođavajući se prirodnim uslovima razvoja i života, što je naučno objasnio Čarls Darwin (1859).

evolucioni *lat.* koji se razvija postepeno, koji u svom razvoju prelazi od nižih oblika ka višim; koji se objašnjava evolucijom; razvojni, postepen, postupan, stupnjevit.

evolucionizam *lat.* naučna teorija prema kojoj se sve što postoji nalazi u procesu evolucije, tj. postupnog razvoja u skladu sa evolucionom teorijom; podvrgavanje zakonima razvitka, naprednost.

evolucionist(a) *lat.* pristalica i pobornik evolucione teorije.

evocirati *lat.* 1. podsećati se na nekoga ili nešto, oživljavati uspomene; 2. prizivati, dozivati duhove.

Evripid *grč.* v. *Euripid*.

Evroatom — evropska zajednica za atomsku energiju koju čine zemlje, članice zajedničkog evropskog tržišta.

Evrovizija — tehničko-programska zapadno-evropska organizacija za radio-difuziju i televizijske programe (osnovana 1953).

evrodolar *eng.* američki dolar uloženi u evropske banke.

evrokomunizam — izraz označava put u socijalizam svake komunističke partije Evrope posebno, u skladu sa specifičnim uslovima i tradicijama.

evropeizam — opšteevropska reč ili jezička pojava koja se nalazi u svim evropskim jezicima ili u više njih (a nije romantizam ni germanizam).

evropeizacija — poevropljivanje, podvrgavanje evropskom načinu života,

poprimanje evropske kulture i civilizacije.

evrosocijalizam — termin podrazumeva saradnju evropskih socijalističkih i komunističkih partija u osnovnim pitanjima društvenog preobražaja.

evrocentrizam — shvatanje da je Evropa u svemu (kultura, politika i druge oblasti) centar sveta.

Evrošima — spontano nastala reč na protestnim skupovima (1981), održanim protiv postavljanja raketa srednjeg dometa u Zapadnoj Evropi (Evropa plus Hirošima, japanski grad razoren američkom atomskom bombom 6. avgusta 1945).

egal *fr.* ravno, jednoobrazno, jednako, svedjedno.

egalizator *fr.* izjednačitelj.

egalizacija *fr.* izjednačenje, izravnjanje, ujednačenje.

egalizacioni fond *fr.* novac koji više ustanove (obično državne) dodeljuju nižima da bi ove nadoknadile svoje gubitke i tako uravnotežile svoje budžete; iz fonda se pokrivaju gubici nastali i u spoljnoj trgovini zbog razlika u cenama.

egalizir *fr.* uska traka ušivena uzduž oficirskih pantalona i narukavla koja služi za oznaku roda vojske.

egalizovati i **egalizirati** *fr.* izjednačiti, izravnati; **egalizirati dug**: podmiriti dug.

egalitarizam *fr.* socijalnopolitičko shvatanje koje teži za ostvarenjem potpune jednakosti među ljudima na temelju pravične, jednake raspodele dobara i društvenog uticaja među članovima zajednice, koje je doživelo neuspeh; v. *uravnilovka*.

egalite *fr.* jednakost; v. *fraternite, liberte* (bratstvo, sloboda).

egalitet *fr.* jednakost, jednolikost, ravnopravnost.

egzaktan *lat.* tačan, potpun, određen; koji odgovara stvarnosti, pravilima, istini; veran, brižljiv, savestan, strog; **egzaktne nauke**: nauke čija se saznanja dokazuju matematičkom tačnošću i eksperimentalnom analizom, kao što su fizika, hemija, matematika i dr.

egzaktnost *lat.* tačnost, ispravnost, određenost, potpunost, savesnost.

egzaktor *lat.* izvršitelj, potraživač novca, egzekutor.

egzaltator *lat.* podstrekač, izazivač zanos, raspaljivač, oduševljeni pristalica.

egzaltacija *lat.* 1. veliko uzbuđenje, duševna napetost, zanos, ushićenost, razdraženost; 2. unapređenje u više zvanje, postavljanje na viši položaj, posebno ustoličenje novog pape, intronizacija.

egzaltiran i **egzaltovan** *lat.* uzbuđen, oduševljen, zanet, prenapet; u stanju egzaltacije.

egzaltiranost *lat.* v. *egzaltacija*.

egzaltirati i **egzaltovati** *lat.* podstaći, izazvati egzaltaciju; uzbuditi, oduševiti, razdražiti, raspaliti, zaneti, stvoriti napetost.

egzarh *grč.* 1. u pravoslavnoj crkvi: mitropolit kao zastupnik patrijarha; 2. namesnik vizantijskog cara u italijanskim posedima; 3. poglavar samostalne crkve (npr. egzarh bugarski). **egzarhat** *grč.* 1. dostojanstvo egzarha; 2. oblast kojom upravlja egzarh.

egzarhija *grč.* samostalna nacionalna pravoslavna crkva (npr. bugarska) na čijem čelu stoji egzarh.

egzekvatura *lat.* saglasnost neke države da strani konzul može vršiti konzularne poslove na njenom području.

egzekutiva *lat.* izvršna državna vlast, državna uprava (za razliku od legislative — zakonodavne vlasti); izvršna, operativna služba.

egzekutivan *lat.* 1. izvršan, operativan, upravni; 2. prinudan, prisilan, plenidben, koji se odnosi na egzekuciju.

egzekutirati *lat.* 1. izvršiti smrtnu kaznu, pogubiti, smaknuti, likvidirati; 2. izvršiti zapovest, naredbu, presudu, 3. obaviti, izvršiti neki posao.

egzekutor *lat.* 1. izvršitelj, izvršilac sudskih i drugih odluka; izvršilac smrtnih kazne, dželat, krvnik; 2. crkvenjak, svetovno lice, crkveni poslužitelj.

egzekucija *lat.* 1. čin izvršenja smrtnih kazne, pogubljenje, smaknuće; 2. prinudno izvršenje sudske i druge odluke o naplati duga putem zaplene stvari ili imovine koja se prodaje na licitaciji; 3. lica koja sprovode ovaj postupak, egzekutori.

egzem(a) *grč.* v. *ekcem*.

egzemplar *lat.* primerak, komad, uzorak; jedan jedini primerak u zbirci.
egzemplaran *lat.* primeran, uzoran; koji može poslužiti kao uzor, kao primer za ugled; **egzemplarno kazniti**: strogo kazniti tako da kazna deluje na druge zastrašujuće.
egzercir *lat.* skupno izvođenje vojnih vežbi.
egzercirati *lat.* 1. vežbati, obučavati vojnike u prestrojavanju; 2. vršiti vojne vežbe s više vojnih jedinica, uvežbavati s oružjem.
egzerciriste *lat.* mesto gde se vojnici vežbaju u prestrojavanju i obuci s oružjem.
egzercicije *lat.* duhovne vežbe u katoličkoj crkvi za vreme velikog posta.
egzibicija *lat. v. ekshibicije*.
egzil *lat.* 1. progonstvo, izgnanstvo iz zemlje; prisilno iseljenje iz zemlje, a i dobrovoljno; 2. mesto iseljenja, progonstva, mesto boravka.
egzistencija *lat.* 1. postojanje, opstanak; životni uslovi, način življenja, život: realna stvarnost; 2. čovek, ljudsko biće, ličnost.
egzistencijalizam *fr.* dekadentna struja u francuskoj literaturi, nastala posle drugog svetskog rata, koja na život gleda pesimistički, ne veruje u sposobnost čoveka da nađe dobru perspektivu života, a uz to prezire ustaljeni način života i ustrojstvo društva (osnivač: francuski književnik J. P. Sartre).
egzistencijalist(a) *lat.* pristalica egzistencijalizma.
egzistirati *lat.* postojati, živeti, trajati, biti, opstojati, izdržavati se.
egzo- i **ekso-** *grč.* u složenim rečima oznaka za nešto što je izvan, spolja.
egzobiologija *grč.* nauka koja se bavi problemima postojanja živih bića na drugim nebeskim telima (izvan naše Zemlje).
egzogamija *grč.* zabrana ženidbe devojkom iz istog plemena, tj. obaveza ženidbe iz druge sredine.
egzogen *grč.* koji spolja raste, koji nastaje zbog spoljnih uzroka; **egzogeni procesi**: procesi koji nastaju na Zemljinoj kori usled delovanja mora, voda, gletčera i drugih atmosferskih pojava; *suprotno*: **endogen**.

egzodinamika *grč.* grana geologije koja proučava delovanje atmosferskih padavina, voda, toplote i drugih spoljnih sila na promenu Zemljine kore.
Egzodus i Eksodus *lat.* 1. izlazak, ishod; naziv druge knjige Mojsijeve u kojoj se pretežno opisuje izlazak Izrailjaca iz Egipta; 2. **egzodus**: izlazak, istup iz kakve veće zajednice (često: isterivanje, izlazak ljudi pod teskim uslovima).
egzokrin *grč.* koji luči napolje; **egzokrine žlezde**: žlezde koje luče i izbacuju svoje proizvode na površinu tela ili u druge organe.
egzorcizam *grč.* 1. obred isterivanja zlih duhova; 2. religiozni fanatizam.
egzorcista *grč.* 1. onaj koji vrši egzorcizam; 2. religiozni fanatik.
egzoterik *grč.* 1. koji ne zna tajne neke zajednice; 2. laik.
egzoteričan *grč.* 1. popularan, prikazan za sve na razumljiv način; 2. javan, opšti, pristupačan širokom krugu ljudi, za sve nestručne, za laike.
egzotizam *grč.* 1. tuđica, strana reč koja se odomaćila u nekom jeziku; 2. *v. egzotika*.
egzotika *grč.* 1. nešto neobično, čudno, daleko, tuđe; 2. sve karakteristike svojstvene dalekim „prekomorskim“, prvenstveno žarkim zemljama koje su za ljude, naročito iz surovih severnih predela, neobične, bizarne.
egzotičan *grč.* neobičan, čudan, redak, stran, tuđ, bizaran.
egzotičnost *grč. v. egzotika*.
egiptolog *grč.* istraživač ili poznavalac egipatskih starina, egipatske umetnosti, jezika, istorije i književnosti.
egiptologija *grč.* nauka koja proučava i istražuje prošlost starog Egipta, njegovu kulturu i jezik.
eglen i eglendže *tur.* razgovor, zabava, časkanje, razonoda, prijatno provođenje vremena.
eglenisati i eglendisati *tur.* razgovarati, časkati, zabavljati se.
eglendžija *tur.* govornik, učesnik u razgovoru, zabavljač, kozer.
ego *lat.* ja; samosvest, visoko mišljenje o sebi („Ja sam za sebe“).
egoizam *lat.* 1. sebičnost, samoljublje, samoživost; 2. suprotstavljanje ličnih

interesa opštim interesima; *suprotno*: **altruizam**.
egoist(a) *lat.* 1. sebičnjak, samoživac; 2. pristalica egoizma.
egolatrija *lat.-grč.* samoljublje, obožavanje sebe, kult prema sebi.
egoteizam *lat.-grč.* egoizam u najgrubljem vidu.
egoteist(a) *lat.* preterano samoljubiv čovek.
egotizam *lat. v. egoizam*.
egocentrizam i egocentričnost *lat.* krajnji individualizam koji, u svom mišljenju, radu i ponašanju, u središte svega, uvek stavlja svoje sopstveno „ja“, a svoje interese suprotstavlja društvenim.
egocentrik *lat. v. egocentričan*.
egocentričan *lat.* koji sebe smatra za središte sveta, koji sve u životu svodi i podređuje samome sebi i sve prosuđuje kroz svoju prizmu.
eden *hebr.* vrt, raj zemaljski; mesto večnog blaženstva; mesto uživanja.
edikt *lat.* naredba, zakon, ukaz vlasti, propis, zapovest; oglas, proglaš, naređenje, objava.
Edipov kompleks *grč.* po mitologiji legendarni kralj u starogrčkom gradu Tebi, u neznanju i zabludi, ubio oca i oženio se svojom majkom (motiv poslužio za veliki broj umetničkih dela); inače, u nauci: Edipov kompleks znači — osećaj spolne ljubavi deteta prema roditelju drugog spola; tragedija Edipa se ogleda u teškom grehu: sa majkom je izrodio četvoro dece, a kad su saznali za greh (prema otkriću proročista), majka se ubija, a Edip, u očajanju, sam sebe oslepi, a onda, u pratnji odane kćeri Antigone, stiže na breg Kolon i umire.
editor *lat.* izdavač knjiga; izdavač novina, časopisa.
edicija *lat.* 1. prvo izdanje, najbolje izdanje neke knjige; 2. serija, izdavački poduhvat više knjiga sa srodnim temama.
ed-memoar *fr.* spisi, materijali koji treba da podsete na neku spornu stvar koja se rešava, najčešće na međunarodnim pregovorima ili se o njoj donosi odluka na nekom međunarodnom skupu.

edukativan *lat.* vaspitni, odgojni, pedagoški.
edukator *lat.* vaspitač, odgajivač, odgojitelj, hranitelj.
edukacija *lat.* odgoj, obrazovanje mladih naraštaja; razvijanje kod mladeži umnih, telesnih i moralnih sposobnosti.
educirati *lat.* izdvajati sastojak iz neke stvari, izlučivati.
EEZ *eng.* skraćenica za Evropsku ekonomsku zajednicu koja okuplja najrazvijenije zemlje Evrope (imaju zajedničko tržište).
Ezop *grč.* živeo u 6. veku pre naše ere, poznat kao duhovit i zajedljiv rob iz Frigije; smatra se da je tvorac basne u prozi.
ezopovski i ezopski *grč.* svojstven basni, maštovit, zagonetan, poučan.
ezoterija *grč.* tajna nauka koju su stari filozofi poveravali manjem broju svojih učenika.
ezoterik *grč.* čovek koji je upućen u „tajne“ neke zajednice ili u suštinu nekog učenja.
ezoteričan *grč.* 1. unutrašnji, tajni, skriven, nerazumljiv za druge; 2. strogo naučan, koji nije svakom pristupačan.
ejakulacija *lat.* 2. izbacivanje; izbacivanje muškog oplodnog semena u vaginu ženke; 2. kratka molitva.
ejakulirati *lat.* izbaciti, naročito oplodno seme u vaginu ženke.
ekvator *lat.* zamišljena kružna linija koja deli Zemlju na dva jednaka dela, na severnu i južnu poluloptu, polutar.
ekvatorijalan *lat.* koji se odnosi na ekvator; kakav je na ekvatoru, bujan, večno topao, sa mnogo rastinja (Kroleža).
ekvi- *lat.* predmetak u složenicama sa značenjem: jednak, isti.
ekvivalent(a) lat. 1. koji ima istu vrednost kao nešto drugo, odgovarajući, jednak; 2. roba koja odgovara vrednosti druge robe; 3. roba u kojoj se sadrži vrednost svih drugih roba, tj. *sveopšti ekvivalent* — novac.
ekvivalentan *lat.* jednake vrednosti, odgovarajući, ravan, jednak.
ekvivalencija *lat.* ista vrednost, jednaka vrednost, odgovarajuća vrednost.

ekvivokacija *fr.* dvosmislica, reč sa dva značenja ili sa više značenja, zbrka, igra rečima.

ekvidistant *lat.* prava koja u svim svojim tačkama ima jednako odstojanje od druge prave.

ekvidistantan *lat.* jednako udaljen od nečega, na jednakom odstojanju.

ekvidistancija *lat.* jednaka udaljenost, isto odstojanje, isti razmak.

ekvilibrizam *lat.* filozofsko učenje da čovek u svojim postupcima može imati pravnu slobodu samo onda ako postigne potpuno ravnotežu svojih pobuda.

ekvilibrizirati *lat.* držati, održavati ravnotežu.

ekvilibrir(um) *lat.* ravnoteža, stabilnost, postojanost.

ekvilibrirati *lat.* držati, održavati ravnotežu.

ekvilibrizir(um) *lat.* akrobat, pelivan, veštak koji ume održavati ravnotežu.

ekvilibrizacija *lat.* 1. veština održavanja ravnoteže (npr. stajanje na razapetom užetu) 2. *prenosno:* laviranje između dve stvari.

ekvinocij(um) *lat.* 1. vreme u godini kad su dan i noć jednaki, ravnodnevica (po 12 sati); to se dešava 20. ili 21. marta i 21. septembra; 2. veliko vreme, mećava, oluja.

eki — zajednička valuta razvijenih evropskih zemalja, članica EEZ.

ekipa *fr.* 1. sportski tim; 2. grupa radnika na nekom zajedničkom poslu.

ekipaž(a) *fr.* 1. raskošna kočija s poslugom; 2. posada na brodu, avionu, tenku i sl.; 3. vojna komora.

ekipiranje *fr.* 1. pripremanje za put; 2. kompletiranje posade broda i opremanje potrebnim stvarima i namirnicama.

ekipirati *fr.* 1. opremiti potrebnim stvarima i namirnicama ljudsku posadu uoči nekog putovanja; 2. kompletirati posadu broda.

eklampsija *grč.* grčevi sa gubitkom svesti kod dece (često i kod majki pri porođaju).

eklatantan *fr.* 1. sjajan, blistav, svetao; 2. koji udara u oči, sasvim očevidan, očit, očigledan; 3. izvrstan, izvanredan, odličan, veoma jasan i uverljiv; 4. bučan, buran, izrazit, neoboriv (npr. eklatantan dokaz u nekom važnom

pitanju, često međunarodnog značaja).

eklezija *grč.* 1. narodna skupština, sabor (kod starih Grka); 2. verska zajednica, crkvena opština, crkva; **eklezija metropolitana:** saborna, nadbiskupska crkva.

eklezijarh *grč.* starešina u grčkoj pravoslavnoj crkvi.

eklezijarhija *grč.* crkvena vlast; nadzor crkava.

eklezijast i eklezijastik *grč.* 1. sveštenik, propovednik; 2. naziv jednog dela Biblije, knjiga propovednikova.

eklezijastika *grč.* 1. crkveno učenje, učenje crkve; 2. crkvene stvari, crkveni poslovi.

eklezijastički *grč.* crkveni, duhovni, sveštenički.

ekleziologija *grč.* proučavanje istorije i organizacije crkve.

eklektizam i eklektizam *grč.* 1. nepostojanje jedinstva, celovitosti i doslednosti u uverenjima i teorijama; 2. neprincipijelno spajanje različito nespojivih pogleda na svet (npr. materijalizma sa idealizmom); 3. u običnom, svakodnevnom životu: površnost i nesamostalnost.

eklektik i eklektičar *grč.* pristalica eklektizma; naučnik ili političar koji neprincipijelno spaja nespojive poglede na svet, tj. onaj koji ne stvara svoj filozofski sistem, niti pristupa jednom od postojećih sistema, već od raznoraznih sistema uzima ono što mu koristi, pa sve to kombinuje i pravi jednu celinu, prisvajajući tako tuđa znanja i iskustva, ne unoseći ničeg novog, originalnog.

eklektizam *grč.* v. **eklektizam**.

eklektički *grč.* birajući, odabirajući, onaj koji odabira i uzima od drugih ono što mu izgleda u datom trenutku dobro, provereno i korisno upotrebljivo; nestvaralački, neoriginalno, nesamostalno.

ekler *fr.* naziv za vrstu najhitnijeg telefona.

eklerer *fr.* 1. izviđač, izvidnik, izvidnica; 2. trupe koje služe kao prethodnice glavnim trupama (lako naoružani konjanici za izviđanje, brodovi za izviđanje, itd.); 3. skaut; 4. krčitelj pute-

va, krčilac, predvodnik, prethodnik, preteča.

eklipa *grč.* 1. nedostatak, nestajanje, otpadanje; 2. pomrčina, nedostatak svetlosti nebeskog tela usled toga što se između njega i Sunca pojavilo drugo nebesko telo; 3. pomračenje, mrak, tama; 4. *medic.* prolazna nesvestica, nemoć.

ekliptika *grč.* 1. putanja kojom Zemlja obilazi oko Sunca; 2. krug po kome se Sunce prividno kreće po nebeskoj sferi u toku godine.

ekloga *grč.* idilična pastirska pesma (nazvana prema zbirci pesama starorimskog pesnika Vergilija koja nosi naslov „Ekloge“).

ekolog *grč.* stručnjak u ekologiji.

ekologija *grč.* 1. nauka o odnosu organizma (biljaka i životinja) prema okolini, o njegovom smeštaju i pojavljivanju u prostoru; 2. nauka o načinu života životnih zajednica i o odnosima koji vladaju između živih bića.

ekologist(a) *grč.* 1. naučnik koji se bavi ekologijom; 2. pripadnik pokreta protiv zagađivanja prirodne sredine (ekologisti su u nekim zapadnoevropskim zemljama organizovani u tzv. zelene partije, koje imaju i poslanike u parlamentima).

ekonom *grč.* 1. dobar domaćin, čovek koji brine o nabavci i čuvanju najpotrebnijih materijala i životnih namirnica jedne organizacije, privredne jedinice ili ustanove; 2. zakupac ili posednik imanja; 3. dobar i racionalan štediša onim čime rukuje.

ekonomat *grč.* 1. odeljenje u firmi ili ustanovi koje nabavlja, raspoređuje i čuva kancelarijske i druge materijale; 2. dobro vođenje kućnih poslova, domaćinstvo.

ekonometrija *grč.* naučna disciplina koja ispituje ekonomske i društvene pojave primenom matematičkih metoda.

ekonomizam *grč.* 1. oportunistička struja u ruskoj socijaldemokratiji početkom 20. veka koja se zalagala da radnici vode samo ekonomsku borbu protivu buržoazije (Lenjin se zalagao i za političku borbu); 2. u teoriji preuveličavanje, preceñjivanje tzv. ekonomskog faktora u društvenim procesima.

ekonomizer *grč.* grejač vode u uređajima parnog kotla.

ekonomizirati *grč.* v. **ekonomisati**.

ekonomija *grč.* 1. privreda, privredna delatnost, organizacija privredne delatnosti; 2. **politička ekonomija:** nauka koja proučava ekonomske zakone i proizvodne odnose u ljudskom društvu na raznim stupnjevima njegovog razvika; 3. poljoprivredno imanje, salaš, dobro, farma; 4. organizacija i vođenje jednog imanja, dobra ili domaćinstva; 5. štednja, štedljivost, racionalno privređivanje i trošenje prihoda.

ekonomika *grč.* 1. praktična primena ekonomskih principa privređivanja i gazdovanja, racionalnost u trošenju, štednja, čuvanje; 2. naziv nauke koja se bavi tim problemima.

ekonomisati i ekonomizirati *grč.* racionalno, domaćinski raspolagati prihodima i sredstvima rada; razumno iskorišćavati, štedeti, čuvati.

ekonomist(a) *grč.* osoba koja se bavi ekonomskom naukom; stručnjak za privredna pitanja; lice koje se bavi praktičnim ekonomskim poslovima.

ekonomičan *grč.* koji ne iziskuje velike troškove, koji donosi zaradu; celishodan, racionalan, isplativ, štedljiv, izdavan.

ekonomičnost *grč.* način poslovanja po načelu: uz najmanje troškove postići najbolje privredne rezultate.

ekonomski *grč.* 1. koristan, isplativ, koji donosi zaradu; 2. koji se odnosi na političku ekonomiju ili na ekonomiku poslovanja; 3. privredni.

ekosistem *grč.* prirodna zajednica živih organizama i neživih materija na nekom određenom prostoru.

ekotip *grč.* tipični predstavnik neke vrste s obzirom na ekonomske uslove.

ekrazit *fr.* vrsta veoma jakog eksploziva kojim se pune razorne bombe.

ekran *fr.* 1. bioskopsko platno na koje se projektuju slike s filmske trake; 2. deo televizora na kome se pojavljuju slike; 3. *prenosno:* film kao umetnost; 4. pomičan zid, zaklon, pregrada.

ekranizacija *fr.* snimanje filma po književnom delu.

ekranizovati i ekranizirati *fr.* snimiti film po književnom delu, filmovati.

eks⁻¹ *lat.* prvi deo složenice u značenju: bivši (npr. eks-kralj: bivši kralj).

eks⁻² *lat.* ispiti do dna čaše, isprazniti, iskapati, naiskap, bez predaha.

ekselentan *lat. v. ekselentan.*

ekselencija *lat.* preuzvišenost, preuzvišeni gospodin, presvetlost (oslovljavanje državnika, ministara, biskupa i drugih uglednih ličnosti, uobičajen pretežno u diplomatskom saobraćaju).

ekser *tur.* gvozdeni klin, čavao.

eks jure *lat. s* pravnog gledišta, po načelima prava i pravde.

ekskavator *lat.* bager, mašina za otkopavanje i uklanjanje zemlje.

ekskavacija *lat.* proces vađenja rude pomoću miniranja ili ekskavatora.

eks katedra *lat.* sa katedre, sa merodavnog mesta, s nadležnog mesta, sa autoritetom, učeno, nepogrešivo, zvanično.

eksklava *lat. v. enklava.*

ekskluzivan *lat.* 1. isključiv, koji nije dostupan svima, koji je samo za određenu osobu, za određenu instituciju; 2. isključni, kojim se nešto izuzima, isključuje, isključiv, izuzetan, izniman, strogo usmeren, pristupačan samo odabranima, ograničen; nepomirljiv, netrpeljiv.

ekskluzivizam *lat. v. ekskluzivitet.*

ekskluzivitet *lat.* isključivost, zatvorenost, zakopčanost, povučenost.

ekskluzivnost *lat. v. ekskluzivitet.*

ekskluzivist(a) *lat.* onaj koji je ekskluzivan, koji isključuje, odbacuje sve drugo sem onoga što sam zastupa.

ekskomunikacija *lat.* 1. isključenje iz crkvene zajednice, bacanje aname; 2. *prenosno:* isključenje uopšte iz nekog društva, zajednice.

ekskomunicirati *lat.* 1. isključiti iz crkvene zajednice, baciti anametu, prokleti; 2. *prenosno:* isključiti uopšte iz neke zajednice.

ekskorporirati *lat.* izdvojiti, izuzeti, izlučiti (manji deo iz većeg).

ekskralj *lat.* bivši kralj, svrgnuti kralj, raskralj.

ekskurzija *lat.* 1. izlet, kratko putovanje radi posećivanja znamenitih mesta, zajedničko putovanje iz naučnih, kulturnih i drugih razloga; 2. grupa osoba koje obavljaju takva putovanja; 3.

prenosno: udaljavanje u predavanju ili diskusiji od osnovne teme.

eks nihilo *lat.* nešto iz osnova novo.

Eksodus *lat. v. Egzodus.*

eks oficio *lat.* službeno, po službenoj dužnosti.

ekspander *lat.* gimnastička sprava za rastezanje radi jačanja mišića.

ekspandirati *lat.* širiti, rasprostirati, rasteognuti, povećati obim.

ekspanzivan *lat.* koji se širi, rastegljiv; sklon ekspanziji, osvajački.

ekspanzivnost *lat.* sklonost osvajanju, osvajačkim težnjama, širenju.

ekspanzija *lat.* 1. širenje, rastezanje; 2. proširenje, zauzimanje tuđih teritorija; osvajanje tuđeg tržišta.

ekspanzionizam *lat.* težnja imperijalističkih država za osvajanjem tuđih teritorija; osvajačka, agresivna politika.

ekspatrijacija *lat.* dobrovoljno ili prisilno iseljenje iz zemlje.

ekspedit *lat.* poštansko odeljenje za otpremanje pošte i slično odeljenje u firmi.

ekspeditivan *lat.* hitan, hitar, brz, okretan, ažuran u završavanju poslova.

ekspeditivnost *lat.* sposobnost brzog završavanja poslova, revnost.

ekspeditor *lat.* lice koje otprema poštu i drugo, otpremnik, špediter.

ekspedicija *lat.* 1. otprema pošte, robe, slanje; 2. oružani upad u tuđu zemlju radi određenih ciljeva; 3. naučno, trgovačko ili drugo putovanje.

eksperimen(a)t *lat.* naučni ogled, proba, ispitivanje, opit; ispitivanje neke pojave pod određenim uslovima.

eksperimentalan *lat.* koji se zasniva na osnovu probe, opita, probni.

eksperimentator *lat.* onaj koji vrši opite, probe, razna ispitivanja.

eksperimentacija *lat.* vršenje proba, ogleda, opita, ispitivanja.

eksperimentisati i eksperimentirati *lat.* vršiti ispitivanja, ogleda, probe.

ekspert *lat.* stručnjak, veštak, znalac, čovek koji može dati stručni sud o nekoj stvari, naročito u nekom sporu.

ekspertiza *lat.* 1. analiza i ispitivanje nekog problema koji zahteva specijalno stručno znanje, uz pomoć stručnjaka, eksperata; 2. procena, stručna procena nekog umetničkog dela.

ekspiracija *lat.* 1. izdah, izdisaj; 2. izdahnuće, umiranje, smrt; 3. isticanje izvesnog roka; 4. dan plaćanja.

ekspikacija *lat.* objašnjavanje, tumačenje, prikazivanje, izlaganje.

eksplicirati *lat.* objašnjavati, protumačiti, izlagati, prikazati, završiti.

eksplicit *lat.* završni deo teksta u kome se iznosi zaključak, sažeti sadržaj onoga što je napred rečeno.

eksplicitan *lat.* izrazit, jasan, izričit, određen, očevidan, protumačen; *suprotno:* implicitan.

eksplicite *lat.* izrično, jasno, sasvim razumljivo; *suprotno:* implicite.

eksplicitnost *lat.* jasnoća, izričitost, očevidnost, očiglednost.

eksploatator *fr.* 1. kapitalist, veleposednik zemlje, vlasnik sredstava za proizvodnju, koji se bavi eksploatacijom, koji prisvaja plodove tuđeg rada; izrabljivač, iskorišćavalac; 2. korisnik prirodnog bogatstva.

eksploatacija *fr.* 1. prisvajanje, iskorišćavanje tuđeg rada od strane vlasnika sredstava za proizvodnju: robovlasnik eksploatiše roba, feudalac kmeta, kapitalista radnika; u socijalizmu sredstva za proizvodnju postaju društvena i dolazi, postepeno, do ukidanja eksploatacije čoveka nad čovekom; 2. termin eksploatacija odnosi se i na iskorišćavanje prirodnih bogatstava, fabrika, saobraćajnih sredstava, itd.

eksploatisati i eksploatirati *fr.* 1. iskorišćavati, prisvajati plodove tuđeg rada; 2. iskorišćavati rudna i druga bogatstva narodne privrede.

eksplozirati *lat.* rasprsnuti se uz pucanj, uz tresak, prsnuti u paramparčad.

eksploziv *lat.* 1. tvar koja ima svojstvo rasprskavanja uz pucanj (barut, dinamit i dr.); 2. *gram.* glas prskavac.

eksplozivan *lat.* 1. koji se može rasprsnuti uz pucanj; 2. *prenosno:* žestok, nagao, naprasit čovek, prgav.

eksplozija *lat.* 1. rasprsnuć uz pucanj (bomba, granata); 2. izbijanje vulkana; 3. *prenosno:* izliv gneva, srdžbe, besa, radosti.

ekspikator *fr.* istraživač, izvidnik, izviđač.

eksploracija *fr.* 1. istraživanje, ispitivanje; 2. pregled, pretraga radi utvrđivanja dijagnoze bolesti.

eksplorirati *fr.* istraživati, ispitivati, izviđati.

ekspoze *fr.* 1. kratak prikaz, izlaganje nekog dokumenta, dela i sl.; izveštaj; 2. u parlamentu: kratak prikaz sprovođenja tekuće politike, često spoljne politike, koji podnosi odgovorno lice.

ekspozimetar *lat.-grč.* sprava za određivanje ekspozicije potrebne za snimanje.

ekspozitura *lat.* ispostava, podružnica, odeljak firme, filijala.

ekspozicija *lat.* 1. uvodni deo literarnog ili muzičkog dela koji služi kao polazna tačka u obradi teme dela; 2. izlaganje umetničkih dela po određenom planu; 3. u fotografisanju: vreme koje je potrebno da se objektiv fotoaparata drži otkriven; 4. uopšte, raščlanjivanje, određivanje mesta nekog pojma u sistemu jedne nauke.

eksponat *lat.* predmet koji se izlaže, prikazuje u muzeju, na sajmu, na izložbi i sl.; izložbeni predmet.

eksponor *lat. v. eksponent.*

eksponent *lat.* 1. izlagač, onaj koji izlaže neki predmet (eksponat); 2. čovek koji radi za nekog drugog, koji zastupa njegove interese, poverenik, poverljiva ličnost; 3. *mat.* izložilac, izložitelj, tj. broj koji pokazuje koliko puta treba jedan broj uzeti kao faktor i pomnožiti ga s njim samim (npr. za izraz 5^3 broj 5 je baza a 3 je eksponent, što znači treba množiti: $5 \times 5 \times 5$).

eksponirati i eksponorati *lat.* 1. izložiti, izlagati, istaći se, isticati se, izložiti se opasnostima; prikazati, prikazivati; 2. izložiti, izlagati (gledanju); 3. izložiti, izlagati fotografsku ploču ili film dejstvu svetlosti.

eksport *eng.* 1. izvoz robe i kapitala u inostranstvo; 2. količina i vrednost izvezeno robe.

eksporter *lat.* izvoznik; firma ili osoba koja se bavi izvozom robe ili kapitala.

eksportovati i eksportirati *lat.* izvoziti robu ili kapital u inostranstvo.

eksportni *lat.* izvozni, sve što se odnosi na izvoz.

ekspres *lat.* 1. hitno, vrlo brzo, što je brže moguće; 2. najhitnija poštanska pošiljka (pismo, telegram i dr.); 3. brzi voz ili brod kojim se putuje na velike udaljenosti, bez zaustavljanja

na manje važnim mestima; 4. **ekspres-restoran**: restoran u kojem se hrana brzo priprema i izdaje (obično to se čini u restoranima sa samoposluživanjem).

ekspresan *lat.* vrlo brz, hitan (voz, pismo i dr.).

ekspresivan *lat.* izrazit, izražajan, koji nešto snažno, upečatljivo, jasno i slikovito prikazuje.

ekspresivnost *lat.* izrazitost, izražajnost, osobina onoga što je ekspresivno, upečatljivost.

ekspresija *lat.* izraz; izražavanje; izražajnost.

ekspresionizam *fr.* 1. smer u književnosti i umetnosti koji je nastao uoči prvog svetskog rata; ekspresionizam ne nastoji da odrazi realnu stvarnost, već odražava lični život umetnika, njegove doživljaje i njegov odnos prema životu; 2. muz. odstupanje od uobičajenih formalnih pravila, atonalnost, dodekafonija.

ekspresionist(a) *fr.* pristalica ekspresionizma.

eksproprijator *lat.* onaj koji sprovodi eksproprijaciju; razvlašćivač, otimač.

eksproprijacija *lat.* 1. prisilno oduzimanje imovine privatnika koje vrši državna vlast zbog opštih interesa; razvlašćivanje, oduzimanje poseda; 2. oduzimanje sredstava za proizvodnju jednoj društvenoj klasi nasilnim putem ili ekonomskim merama; 3. **eksproprijacija eksproprijatora**: lišavanje buržoazije i spahija fabrika, zemlje i drugih sredstava za proizvodnju nakon socijalističke revolucije; 4. nasilno otuđenje uopšte.

ekspropriisati i ekspropriirati *lat.* izvršiti eksproprijaciju, razvlastiti, oduzeti imovinu privatnicima u korist države zajednice.

ekstablacija *lat.* brisanje iz zemljišnih knjiga; *suprotno*: **intablacija**,

ekstaza *grč.* 1. najveći stepen oduševljenja, zanos, uzbuđenja, osećanja radosti; 2. u mistici nekih religija stanje neposrednog sjedinjenja s božanstvom, padanje u trans; pomama, zanos.

ekstemporacija *lat.* izvođenje nečega što nije bilo predviđeno ili pripremljeno,

naročito u glumačkim ulogama; improvizacija.

ekstemporisati i ekstemporirati *lat.* izvesti nešto ili izgovoriti nešto (naročito na pozornici) čega nema u pisanim tekstovima, obično radi postizanja jeftinog efekta kod publike, tj. improvizovati nešto.

ekstenzivan *lat.* opsežan, opširan, proširiv u širinu a ne u dubinu, koji znači kvantitativno širenje a ne kvalitativno poboljšanje; **ekstenzivna poljoprivreda**: odlikuje se slabim agrotehničkim merama i niskom produktivnošću, niskim prinosima; *suprotno*: **intenzivan**.

ekstenzivnost i ekstenzitet *lat. v. ekstenzivan i ekstenzija*.

ekstenzija *lat.* 1. pružanje, rastezanje, širenje, razvlačenje, povećanje; 2. u *hirurgiji*: rastezanje zglobova ili prelomljenih kostiju radi ozdravljenja; 3. nastavak naobrazbe posle redovnog školovanja na posebno organizovanim tečajevima.

eksteran i eksterni *lat.* spoljni, spoljašnji, inostrani, tuđ; *suprotno*: **interni**. **eksterijer** *lat.* 1. spoljašnjost, spoljna strana; 2. filmska scena snimljena na otvorenom prostoru.

eksteritorijalan *lat.* van zemlje, teritorije, koji se nalazi van svoje zemlje; koji je izuzet od zakona države u kojoj se nalazi (diplomatski predstavnik i sl.).

eksteritorijalnost *lat.* van zemlje, teritorije, pravo diplomatskih predstavnika da odgovaraju zakonima svoje zemlje, a ne one u kojoj su akreditovani (ovo izuzeće imaju zgrade ambasada, strani ratni brodovi i dr.).

eksteritorijalitet *lat. v. eksteritorijalnost*.

eksterminacija *lat.* proterivanje, izgnanje; uništenje, pokolj, istrebljenje.

eksterminisati i eksterminirati *lat.* proterati; istrebiti, uništiti, poklati.

eksternat *lat.* škola u kojoj daci slušaju predavanja a ne stanuju.

ekstra *lat.* osobito, izvanredno, iznimno; **ekstra-klasa**: nešto najbolje.

ekstravagantan *lat.* neobičan, nastran, čudan, lud, budalast.

ekstravaganost *lat. isto i ekstravagancija*.

ekstravagancija *lat.* neobičnost, preternost, nastranost, ludost.

ekstravertan i ekstravertiran *lat.* okrenut, usmeren prema spoljnjem svetu, tj. osoba koja voli i traži društvo.

ekstradirati *lat.* predati, izručiti, vratiti krivca u zemlju iz koje je pobeo.

ekstradicija *lat.* izručenje krivca zemlji u kojoj je počinio krivično delo i koja ga potražuje (npr. ekstradicija ratnih zločinaca).

ekstradobit *lat. v. ekstraprofit*.

ekstrakt *lat.* srž, jezgro, izvadak iz druge stvari.

ekstrakcija *lat.* vađenje, crpljenje, izvlačenje, izdvajanje.

ekstraordinaran *lat.* izuzetan, neobičan; redak, neredovan.

ekstraordinarij(um) *lat.* vanredni prihodi i rashodi jedne države.

ekstraordinarijus *lat.* vanredni profesor na univerzitetu; *suprotno*: **ordinarijus**.

ekstrapolacija *lat.* 1. primena zakonitosti koje su utvrđene u jednom području na širu, još neispitanu oblast; 2. *mat.* određivanje vrednosti iz nekog nepoznatog područja pomoću već poznatih vrednosti, ali uz pretpostavku da zakonitosti poznatog područja važe i u nepoznatom.

ekstraprofit *lat.-fr.* višak vrednosti, posebna zarada, tj. višak iznad prosečnog profita (zarade) koji se postiže u jednoj grani delatnosti; do ekstraprofita se dolazi na dva načina: podizanjem produktivnosti rada ili korišćenjem vanrednih pogodnosti na tržištu (neopravdani skok cena, pojačana tražnja izvesne robe i sl.).

ekstrasens *lat.* ličnosti izuzetnog senzibiliteta, osetljivosti i obdarenosti (npr. one ličnosti koje poseduju bioenergiju neobične snage kao što je slučaj sa moskovskom vidaricom Džunom Davitašvilijem).

ekstrahovati i ekstrahirati *lat.* izvući, iscediti, izvaditi, izdvojiti.

ekstrem *lat.* 1. krajnost, granica, preternost; 2. najviši domet, vrhunski doseg.

ekstremen *lat.* krajnji, granični, vrhunski, preterni, prekomerni, najviši.

ekstremizam *lat.* 1. preternost, nepopustljivost, nepomirljivost u držanju,

u postupcima; 2. sklonost za krajnje poglede i postupke (osobito u politici), što reformisti i reacionari pripisuju revolucionarima.

ekstremist(a) *lat.* pristalica ekstremizma.

ekstremitet *lat.* 1. ud, ruka, noga, krajnji delovi tela; 2. krajnost, krajnja granica.

ekstremnost *lat. v. ekstrem i ekstremizam*.

eksudat i egzudat *lat.* izliv tečnosti, naročito kod upale porebrice (između plućne maramice i grudnog koša).

ekshalacija *lat.* 1. izdisanje, isparavanje; 2. para, miris od nekog tela.

ekshibicija *lat.* 1. javno pokazivanje, izlaganje; 2. propagandno takmičenje; **ekshibiciona tužba**: tužba zbog izdavanja neke stvari ili pokazivanja neke isprave.

ekshibicionizam *lat.* 1. težnja za isticanjem samoga sebe, svoje vlastite vrednosti; 2. seksualna nastranost koja se ogleda u pokazivanju spolnih organa osobama drugog spola.

ekshibicionist(a) *lat.* nastran čovek, koji uživa u ekshibicionizmu.

ekshumacija *lat.* iskopavanje leša iz groba radi naknadnog utvrđivanja uzroka smrti ili zbog prenošenja u drugi grob.

ekshumirati *lat.* iskopati leš iz groba radi utvrđivanja uzroka smrti ili prenošenja u drugi grob.

ekscelentan i ekscelentan *lat.* odličan, izvrstan, izvanredan, osobit, uzvišen.

ekscelencija i ekscelencija *lat.* uzvišenost, preuzvišenost, obraćanje ministrima, istaknutim državicima, uobičajeno osobito u diplomatskom saobraćaju.

ekscelzior *lat.* viši, uzvišen, uzvišeniji.

ekscentar *lat.* kružna ploča kojoj se središte ne podudara sa osovinom; služi za pretvaranje kružnog kretanja u pravolinijsko.

ekscentrik *lat.* 1. ekscentričan, nesređen i neuravnotežen čovek; 2. glumac koji izvodi ekscentrične tačke.

ekscentricitet *lat. v. ekscentričnost*.

ekscentričan *lat.* 1. u geometriji: koji nema zajedničkog centra; koji se udaljuje od centra; 2. *prenosno*: nastran, usijana glava, čudan, neuravnotežen,

nesređen, čudljiv; *suprotno*: **konce-tričan**.

ekscentricnost i ekscentricitet *lat.* 1. udaljenost od središta; 2. neuravnoteženost, nesređenost, nastranost, neobičnost.

ekscjes *lat.* 1. izgređ, ispad, prestup, nasilje, svirepost; 2. neumerenost, neuravnoteženost, kršenje reda i propisa.

ektipografija *grč.* 1. fino graviranje u metalu na jakoj vatri; 2. štampa za slepe koja se čita pomoću pipanja naročito ispupčenih slova na kartonu, reljefna štampa (posebna slova za slepa lica).

ektoplazma *grč.* 1. spoljni sloj citoplazme ćelijske protoplazme; 2. supstanca koja tobože izlazi iz tela spiritističkog medija.

ekumena *grč.* svi stalno naseljeni prostori Zemlje; ceo svet, vasseljena.

ekumenizam *grč.* pokret za zbliženje svih hrišćanskih crkava.

ekumenski *grč.* koji se odnosi na celu nastanjenju Zemlju, na ceo svet, opštečovečanski.

ekumenski koncil *grč.* opštevaseljski, svetski skup katoličkih sveštenika.

ekumenski sabor *grč.* svetski, opštevaseljski skup pravoslavnih sveštenika.

ekcem *grč.* kožno oboljenje; crvenilo, katkada mali otok i mehurići; dugotrajno oboljenje kože, teško izlečivo.

elaborat *lat.* 1. detaljan, studiozan pismeni prikaz nekog predmeta, projekta i sl.; 2. proizvod nečega, rad, delo.

elaboracija *lat.* izrada, obrada, izradivanje, obrađivanje.

elaborirati *lat.* izraditi, obraditi, obrađivati.

elan *fr.* polet, ushićenje, zanos, oduševljenje za neki posao, ideju.

ELAS *grč.* skraćenica za Narodnooslobodilačku vojsku Grčke u drugom svetskom ratu.

elastičnost *grč.* v. *elastičnost*.

elastičan *grč.* 1. gibak, rastegljiv, savitljiv, okretan, spretan, lak pri radu i kretanju; 2. *prenosno*: prilagodljiv, koji se lako prilagođava, savitljiv; 3. nedosledan, nestalan, povodljiv.

elastičnost i elastičnost *grč.* 1. rastegljivost, svojstvo nekih tela, kad se silom deformišu, da povrate prvobitni oblik

čim sila prestane da deluje; 2. *prenosno*: spretnost, okretanost, savitljivost, prilagodljivost; 3. nedoslednost, nestalnost, povodljivost.

elativ *lat.* v. *elacija*.

elacija *lat.* 1. gordost, naduvenost, uobraženost, oholost; 2. stupnjevanje prideva pri kojem nema poređenja, npr. prevelik, prestar (to je u stvari superlativ koji ima značenje pozitivna a naziv *elativ*).

Eldorado *šp.* 1. čarobna zemlja zlata i dragog kamenja u Americi, koja u stvari nije ni postojala, a koju su mnogi pustolovi u 16. i 17. veku išli da traže u želji da se obogate; 2. *prenosno*: bogata, obećana zemlja.

elevator *lat.* 1. dizalica, kran, uspinjača; 2. pokretna traka za istovar ili utovar rasutog tereta (žita, uglja, peska i sl.) u brodove ili vagone.

elevacija *lat.* 1. uzdizanje, podizanje tereta; 2. nagib topovske cevi prema horizontu; 3. visina zvezda nad horizontom.

elegantan *lat.* odeven po modi; ukusan, doteran, otmien; lep, skladan.

elegancija *lat.* otmienost, profinjenost u vladanju; finoća i umešnost u odevanju; ukus, uglađenost, skladnost.

elegija *grč.* 1. lirski pesma prozeta tužnim raspoloženjem; 2. muzičko delo lirsko-tužnog karaktera.

elegičan *grč.* setan, tužan, žalostan; bolećivo osetljiv, sklon setnom razmišljanju.

elegičar *grč.* onaj koji peva elegiju ili piše elegiju, tužnu pesmu.

elektor *lat.* 1. birač, izbornik, koji bira na izborima, naročito u SAD; 2. ranije: izborni knez u Poljskoj.

elektrana *grč.* industrijsko postrojenje koje proizvodi električnu energiju, električna centrala.

elektrizacija *grč.* 1. predavanje telu električnog naboja, punjenje elektricitetom; 2. lečenje elektricitetom, elektriziranje; v. *elektroterapija*.

elektrizovati i elektrizirati *grč.* 1. izazivati elektricitet; vršiti elektrizaciju, tj. prodirati električnom strujom u telo čoveče, lečiti elektricitetom; 2. u saobraćaju: sa parnog pogona preći na električni pogon (naročito u železničkom saobraćaju); 3. *prenosno*: odu-

ševiti, zaneti, raspaliti, učiniti da neko živahne.

elektrika *grč.* 1. v. *elektricitet*; 2. električna rasveta sa svim odgovarajućim uređajima.

elektrifikacija *grč.-lat.* izgradnja mreže električnih centrala i sistema elektro-prenosnika za široko uvođenje električne energije u proizvodnju i život, radi unapređenja ekonomije i životnog standarda.

elektrifikovati i elektrificirati *grč.-lat.* sprovesti u život program elektrifikacije narodne privrede i osvetljenja gradova i sela.

elektricitet(a) *grč.* 1. sila, energija koja nastaje kretanjem i uzajamnim delovanjem osobitih čestica — elektrona, pozitrona i protona (tako nastala energija služi kao pokretačka snaga i za osvetljenje); 2. *prenosno*: napetost, napon, napregnutos, uzbudljivost, revolucionarnost.

električna centrala *grč.* v. *elektrana*.

električno kolo *grč.* sistem električnih izvora i potrošača, povezan električnim provodnicima u zatvorenom krugu.

elektroakustika *grč.* grana elektrotehnike slabe struje koja proučava mogućnosti pretvaranja zvuka u električne titraje i obrnuto.

elektroanaliza *grč.* hemijska analiza pomoću elektrolize.

elektrogenerator *grč.* v. *dinamo-mašina*.

elektroda *grč.* 1. deo raznih električnih uređaja; 2. električni provodnik (obično metalni) preko kojega se električna struja dovodi u nešto ili izvodi iz nečega; v. *anoda* i *katoda*; 3. utikač kroz koji električna energija ulazi u električne peći.

elektrodijagnostika *grč.* upotreba električne struje kod utvrđivanja bolesti.

elektrodinamika *grč.* grana nauke o elektricitetu koja proučava kretanje elektriciteta i s njim vezane mehaničke i magnetske pojave.

elektrodistribucija *grč.* organizacija raspodele i prodaje električne struje potrošačima (domaćinstva, trgovina, industrija i dr.).

elektroindukcija *grč.* izazivanje električne struje i promena njenog toka pomoću druge električne struje.

elektroindustrija *grč.* privredna grana koja proizvodi opremu za podizanje elektrana, za prenos i distribuciju električne struje.

elektrokardiogram *grč.* skraćenica EKG u stvari je kriva linija koja pokazuje električne promene koje se događaju u srcu za vreme raznih perioda njegovog rada (krivu liniju ispisuje aparat elektrokardiograf).

elektrokardiografija *grč.* ispitivanje rada srca pomoću električne struje.

elektrokemija *grč.* v. *elektrohemija*.

elektrokirurgija *grč.* v. *elektrohirurgija*.

elektroliti *grč.* supstance čiji vodeni rastvor mogu da se rastave kad kroz njih prođe električna struja.

elektromagnet *grč.* delovanjem električne struje gvožđe postaje magnetično, tj. postaje elektromagnet.

elektromagnetizam *grč.* 1. magnetizam dobijen delovanjem električne struje; 2. nauka o vezama između električne struje i magnetizma.

elektromagnetni talasi *grč.* talasi nastali usled brzih električnih treptaja koji se prostiru u okolnu sredinu kao deo specifične energije; poznati su radio-talasi, infracrvena svetlost, postojeća vidljiva svetlost, ultraljubičasta svetlost, rendgenski zraci, gama-zraci i dr.

elektromedicina *grč.* primena elektriciteta u oblasti medicine.

elektrometal *grč.* legura magnezijuma, cinka i bakra; pretežno se upotrebljava u industriji aviona, u mašingradnji i drugim granama industrije.

elektrometalurgija *grč.* dobijanje metala putem elektroanalize.

elektromikroskop *grč.* optički instrument koji uvećava slične predmete neuporedivo više puta od običnog mikroskopa.

elektromobil *grč.* automobil koji se kreće pomoću elektromotora čiji rad se zasniva na elektroakumulatoru.

elektromotor *grč.* mašina koja pretvara električnu energiju u mehanički rad.

elektron *grč.* najmanji, najsitniji delić negativnog elektriciteta koji u atomu kruži oko pozitivno naelektrisanog jezgra (njegova masa je za oko 1837,5 puta manja od atoma vodonika); postoje takođe pozitivni elektroni (pozi-

troni) i tzv. teški elektroni (mezo-troni).

elektronika grč. nauka koja se bavi problemima kretanja atoma u električnom i magnetskom polju, kao i primenom tih pojava u praktične svrhe; elektronika kao naučna disciplina proučava strujanje elektrona kroz prazan prostor, kroz gasove i poluprovodnike.

elektroničar grč. stručnjak koji se bavi problemima elektronike.

elektronska muzika grč. muzika nastala od zvukova i šumova dobivenih elektroakustičnim putem (snimljena na magnetofonskoj traci može po potrebi da se reprodukuje preko zvučnika).

elektronski zraci grč. zraci koji nastaju usled kretanja elektrona.

elektrooptika grč. nauka o pojavama koje se dešavaju usled bliske veze elektriciteta i svetlosti (svetlost i elektricitet u suštini su jedno te isto).

elektroskop grč. instrumenat kojim se dokazuje da je neko telo naelektrisano.

elektrostatika grč. nauka o elektricitetu u stanju mirovanja.

elektroterapeut grč. stručnjak za elektroterapiju.

elektroterapija grč. lečenje električnom strujom.

elektrotermija grč. deo elektrotehnike koji obuhvata proizvodnju toplote iz električne energije i njenu primenu.

elektrotehnika grč. nauka koja proučava primenu električne energije u proizvodnim procesima.

elektrofilter grč. uređaj za uklanjanje prašine iz industrijskih gasova.

elektrofor grč. sprava za razvijanje i skupljanje elektriciteta.

elektroforeza grč. kretanje koloidnih čestica u rastvorima pod uticajem elektromotorne sile na anodu i katodu.

elektrohemija i **elektrokemija** grč. nauka o dejstvu električne struje na hemijska jedinjenja.

elektrohirurgija i **elektrokirurgija** grč. primena visokofrekventne struje u hirurškim operacijama.

elektročelik grč. čelik dobijen u električnim pečima.

elektrošok grč. šok izazvan električnom strujom kod lečenja psihoza.

elekcija lat. biranje, izbor (obično biranje delegata, poslanika i sl.).

elemen(a)t lat. materija koja se hemijskim putem ne može rastaviti na još jednostavnije tvari; današnja hemija poznaje preko 100 elemenata.

elementaran lat. koji se tiče elementa; jednostavan, osnovni, početni; **elementarna nepogoda**: oluja, orkan, poplava i sl.; **elementarno znanje**: osnovno, najpotrebnije znanje; **elementarna snaga**: prirodna, stihijiska snaga.

elidirati lat. izostaviti, izbaciti, npr. jedno slovo u nekoj reči.

elizija lat. izostavljanje, izbacivanje nekog vokala u govoru ili pismu.

eliksir ar. 1. najfiniji ekstrakt neke tvari; 2. čudotvorni napitak koji tobože produžuje život, tzv. životni eliksir po verovanju alhemičara.

eliminacija lat. isključenje, uklanjanje, odstranjenje, izlučenje.

eliminirati i **eliminirati** lat. isključiti, ukloniti, odstraniti, izlučiti.

elipsa grč. 1. izdužena zatvorena kružna linija jajolikog oblika; 2. ispuštanje jedne ili više reči u rečenici; npr. *Mi o vuku (govorimo) a vuk na vrata (ulazi)*.

elipsoid grč. geometrijsko telo koje se dobija kada se elipsa okreće oko svoje ose.

eliptičan grč. jajast, jajolik, ovalan, duguljasto okrugao.

eliptična rečenica grč. rečenica u kojoj je izostavljen predikat; v. *elipsa*.

elisa fr. zavojnica, propeler za pokretanje brodova ili aviona.

elita fr. izabrani, ugledni ljudi, „krem“ nekog društva ili zajednice.

elitan fr. izabran, odličan, otmen, probran, najbolji.

elitizam fr. forsiranje elitnih, visokoobrazovanih ljudi pred manje obrazovanim (u kulturi, nauci, politici i dr.).

elokvantan lat. rečit, govornjiv, spretan, vešt u govoru, slatkorečiv.

elokvencija lat. rečitost, govornička veština, izražajna snaga; slatkorečivost.

eloksirati — aluminijum oksidirati električnim postupkom.

emajl fr. gled, staklasta neprozirna masa, glazura za posude, kade i dr.

emanacija lat. 1. izviranje, ispoljavanje, isparavanje; 2. oživotvorenje, otelotvorenje; 3. izraz, manifestacija; 4. zračenje radioaktivnih elemenata; 5. izlaženje, isticanje, izliv, ispuštanje, izbijanje, isijavanje; 6. produkt; 7. u istočnjačkoj filozofiji učenje da je svet postao izdvajanjem manje savršenih bića iz najsavršenijeg, tj. iz boga, vrhovnog prabića.

emanacija duha lat. proizvod duha, umetničko ili naučno delo.

emancipant lat. onaj koji se zalaže za emancipaciju.

emancipacija lat. 1. oslobađanje od svake zavisnosti, potčinjenosti, ugnjetavanja; dobijanje potpune samostalnosti i nezavisnosti, tj. osamostaljivanje i nezavisan život od drugog; 2. oslobađanje od zastarelih običaja i shvatanja, od pogrešnih ubeđenja, predrasuda; 3. pravno: osamostaljenje dece od očinske brige, tj. njihova zrelost i potpuno punoletstvo.

emancipovanost i **emancipiranost** lat. naprednost, osamostaljenost.

emancipovati i **emancipirati** lat. 1. osloboditi nekoga od zavisnosti ili pravne nejednakosti, od pogrešnih, zastarelih shvatanja; 2. izjednačiti, osamostaliti, osavremeniti, modernizovati, učiniti nešto naprednim, boljim; 3. proglasiti punoletnim, osloboditi od očinske ili starateljske brige.

embargo šp. 1. zabrana izvoza iz neke zemlje ili uvoza u neku zemlju zlatne valute, robe i drugih vrednosti; 2. zaplena ili zadržavanje imovine (najčešće brodova i njihovog tovara) koja pripada drugoj državi, tj. akt pritiska, odmazde prema drugoj državi; 3. zabrana uopšte, stavljanje veta; obustava neke aktivnosti; 4. u novinarstvu: zabrana objavljivanja neke vesti do određenog roka (npr. nagrade na festivalima).

embol grč. 1. tvrdo telo u krvotoku koje zatvara krvni sud ili srčanu duplju, čep; 2. kundak na šteljkama i vazdušnim pumpama.

embolija grč. začepljenje krvnih sudova zgrušanom krvlju, vazduhom ili mašću, što izaziva zastoj u cirkulaciji krvi i ishrani nekih tkiva.

embrio i **embrion** grč. 1. zametak u ženki kod ljudi i životinja, fetus; 2. zarodak u cvetu biljke; 3. *prenosno*: začetak nečega uopšte.

embriolog grč. stručnjak za embriologiju.

embriologija grč. nauka koja proučava razvitek zametka (embriona) živih bića.

embrionalan grč. 1. koji se odnosi na embrion, na zametak; 2. *prenosno*: početak, začetak nečega još neizrađenog.

embriopatija grč. oboljenje ili oštećenje zametka zbog majčine bolesti.

embriotomija grč. sečenje ploda u majčinoj utrobi kad nema normalnog porođaja.

emigrant lat. iseljenik, izbeglica, prebeglica, uskok, pečalbar, gastarbajter.

emigracija lat. 1. iseljenje iz zemlje; 2. sve izbeglice iz jedne zemlje.

emigrirati lat. iseliti se ili izbeći iz svoje zemlje.

eminentan lat. odličan, uzoran, istaknut, vrstan, ugledan.

eminencija lat. 1. istaknutost, izvrsnost, odlika, izvrsna ocena; 2. preuzvišenost, uzornost (naslov visokim dostojanstvenicima, državnici i sl.); *siva eminencija*: tajni savetnik, uticajna ličnost „u pozadini“.

emir tur. vladarski naslov u nekim islamskim zemljama

emirat ar. oblast ili država pod vlašću emira.

emisar lat. izaslanik, poverljiva ličnost neke države ili zajednice s posebnim zadatkom (najčešće tajnim).

emisija lat. 1. odašiljanje svetlosne, zvučne ili električne energije u određene svrhe; 2. odašiljanje radio-talasa i televizijskih talasa, odnosno ono što se na taj način prenosi, objavljuje (muzička, sportska emisija i sl.); 3. izdavanje i puštanje u optičaj hartija od vrednosti i novčanica.

emisioni lat. koji se odnosi na emisiju, koji je u vezi sa emisijom; **emisiona banka**: banka koja, pored ostalih poslova, ima pravo da izdaje papirni novac i hartije od vrednosti; **emisioni kurs**: kurs po kome se emitovani vrednosni papiri daju u prodaju; **emisiona sposobnost**: sposobnost jednog tela da

zračenjem pusti iz sebe izvesnu količinu toplote; **emisiona stanica**: predajna radio-stanica.

emitent *lat.* 1. banka koja vrši emisiju, tj. pušta u optičaj hartije od vrednosti, naročito papirni novac; 2. onaj koji šalje izaslanika, emisara.

emiter *eng.* 1. odašiljač; 2. elektroda nekih poluvodičkih naprava.

emitovati i emitirati *lat.* 1. vršiti emisiju, isijavati, odslati energiju bežičnim putem; 2. davati, odašiljati svetlosnu, zvučnu ili električnu energiju; 3. izdavati, stavljati u promet novčanice i hartije od vrednosti.

emotivan *lat.* osećajan, osetljiv, lako uzbudljiv, koji se podaje emociji.

emotivnost *lat.* osećajnost, uzbudljivost, sklonost emociji.

emocija *lat.* uzbuđenje, uzbuđenost, uzavrelost osećanja; duševno stanje u izlivu radosti, straha, žalosti, gneva, potresenosti, afekta i sl.

emocionalan *lat.* osećajan, podložan emociji, uzbudljiv, ganutljiv.

emocionalizam *lat.* filozofsko učenje koje smatra da celokupni duševni život čoveka počiva na emocionalnim osnovama.

emocionalnost *lat.* osećajnost, sklonost osećajnosti, emocijama.

empijem *grč.* pojava gnoja i njegovo nagomilavanje u telesnim šuplinama.

empirizam *grč.* filozofska nauka koja priznaje stečeno iskustvo (osećanje apercipije) kao jedino sredstvo istinske spoznaje sveta.

empirijska *grč.* praktično iskustvo; znanje, zasnovano na naučnim činjenicama; nauka o iskustvu.

empirijski *grč.* iskustven, koji se oslanja isključivo na iskustvo.

empirik *grč.* v. **empiričar**.

empiriokriticizam *grč.* pogled na svet koji poriče objektivno postojanje materije i razmatra stvari kao kompleks oseta; Lenjin je ovaj pogled snažno opovrgao u svom delu „Materijalizam i empiriokriticizam“.

empirist(a) *grč.* pristalica empirizma.

empiričar i empirik *grč.* sledbenik empirizma, praktičar, iskustvenjak.

emu *eng.* vrsta noja (krupna ptica, naraste do dva metra; živi u Australiji); ne leti, ali brzo treći.

emulgator *lat.* tečnost koja potpomaže stvaranje emulzije.

emulzija *lat.* mlečan, uljasto tečan.

emulzija *lat.* mešavina dveju tečnosti koje se ne rastvaraju jedna u drugoj niti se mogu sjedinjavati.

emfaza *grč.* 1. preterano kičen govor ili ton; 2. naduven, izveštačen govor; 3. isticanje reči koje izgledaju važne.

emfatičan *grč.* kičen, naduven govor; visokoparan, izveštačen govor.

emfizem *grč.* preterano proširenje pluća zbog nagomilavanja vazduha u njima; posledice: dolazi do teškog disanja, sipnje.

endem *grč.* biljka ili životinja koja živi samo u jednoj geografskoj oblasti (npr. Pančičeva omorika raste samo na nekoliko mesta u istočnoj Bosni i zapadnoj Srbiji).

endemizam *grč.* pojava ograničenog rasprostranjenja biljaka i životinja na jednoj određenoj, najčešće maloj teritoriji.

endemija *grč.* trajno postojanje neke bolesti u nekom mestu ili široj oblasti, prouzrokovano klimatskim uslovima, načinom ishrane ili pogodnostima za njeno širenje (npr. gušavost u brdskim krajevima).

endemičan *grč.* 1. *medic.* koji se tiče endemije, koji postoji i širi se samo na jednom području (npr. nefritis, bolest bubrega); 2. koji se odnosi na endemizam, endeme, tj. vezan za određenu oblast (npr. rasprostranjenost biljaka i životinja).

endogamija *grč.* sklapanje braka između istog plemena ili istog staleža.

endogen *grč.* koji je unutrašnjeg porekla, koji nastaje iz unutrašnjih uzroka, na osnovu unutrašnjih sila, impulsa, bez delovanja neposrednih spoljnih faktora.

endokard *grč.* unutrašnja srčana opna.

endokarditis *grč.* zapaljenje, upala tkiva koje oblaže srčane šupljine, naročito srčane zaliske.

endokrin *grč.* *medic.* koji luči hormone u unutrašnjost organizma; **endokrine žlezde**: žlezde s unutrašnjom sekrecijom, unutrašnjim lučenjem; koji se odnosi na takvo lučenje.

endokrinolog *grč.* lekar, specijalista za endokrinologiju.

endokrinologija *grč.* nauka o žlezdama sa unutrašnjim lučenjem.

endoplazma *grč.* unutrašnji deo ćelije.

endoskop *grč.* aparat sa električnom sijalicom, podešen za posmatranje unutrašnjih organa.

endoskopija *grč.* posmatranje i ispitivanje unutrašnjih organa pomoću endoskopa.

endosmoza *grč.* proces prodiranja materije iz spoljnog tkiva u ćeliju.

endosperm *grč.* rezervna hrana u semenu biljaka, koja služi za ishranu klice.

Eneja *lat.* po mitologiji čuveni trojanski junak, koji se, nakon propasti Troje, spasao i s malim brojem drugova, posle mnogo pustolovnih doživljaja, iskrcao na italijansko tlo i tu osnovao državu, pa se smatra osnivačem Rima.

Eneida *lat.* spev starorimskog pesnika Vergilija u kome su opevani doživljaji junaka Eneje od propasti Troje do dolaska u Italiju.

energana — industrijski pogon koji proizvodi neku energiju (električnu, atomsku i dr.).

energetika *grč.* 1. deo fizike koji proučava energiju; 2. deo tehnike koji proučava načine dobivanja i iskorišćavanja prirodnih izvora energije; 3. iskorišćavanje takvih izvora.

energija *grč.* 1. svojstvo materije da vrši kretanje, tj. sposobnost mase da izvrši rad usled svoje pokrenutosti; oblici energije: toplotna, magnetna, atomska, električna, kinetička i dr.; 2. delotvorna snaga, aktivnost, odlučnost, istrajnost, polet, radna sposobnost.

energičan *grč.* 1. odlučan, odvažan, smeo, neustrašiv; 2. snažan, jak, silan.

enzimi — v. *encimi*.

enigma *grč.* 1. zagonetka; zadatak za rešavanje; 2. *prenosno*: nejasan, nerešen slučaj, zamršen, komplikovan slučaj.

enigmat(a) *grč.* onaj koji se bavi enigmatikom, zagonetkama.

enigmatika *grč.* veština sastavljanja i rešavanja zagonetki (rebusa, ukrštenih reči i sl.).

enigmatičan *grč.* zagonetan, nejasan, zamršen, taman, tajanstven.

enigmatičar *grč.* v. *enigmata*.

enklava *grč.* 1. manje područje jedne države uključeno u sastav druge države; 2. imanje okruženo sa svih strana zemljištem drugog vlasnika; 3. etnička, jezička ili druga skupina odvojena od svoje glavnine.

enklitika *grč.* reč koja nema sopstvenog akcenta, nego se u izgovoru naslanja na prethodnu reč; u našem jeziku enklitike su zamenički i glagolski oblici (npr. sam, si, je, smo, ste, su, bih, bi, ću, ćeš, vam i dr.).

Enozis *grč.* naziv pokreta koji se borio za oslobođenje Kipra od engleske dominacije i njegovo priključenje Grčkoj.

enolog *grč.* poznavalac vina, stručnjak za enologiju.

enologija *grč.* nauka o vinu, o proizvodnji i čuvanju vina.

enometar *grč.* sprava za merenje jakosti vina.

enorman *lat.* ogroman, preterano velik, nesrazmerno velik, golem, čudan.

enteomanija *grč.* oduševljenje bogom, versko ludilo, verska zaslepljenost.

enterijer *fr.* unutrašnjost neke prostorije, zgrade; umetnički: prikazivanje unutrašnjosti neke prostorije, nekog objekta ili građevine; *suprotno*: **eksterijer**.

enterijerist(a) *fr.* slikar koji prikazuje enterijere.

entitet *lat.* 1. biće, bitnost, suština; skup osnovnih karakteristika; 2. važnost.

entomolog *grč.* stručnjak za entomologiju.

entomologija *grč.* grana zoologije koja proučava insekte, kukce; v. *insektologija*.

entomofilija *grč.* oprašivanje biljaka posredstvom insekata.

entropija *grč.* onaj deo energije koji se više ne može pretvoriti u rad.

entuzijazam *grč.* oduševljenje, zanos, polet, ushićenost, zanesenost.

entuzijast(a) *grč.* zanesenjak, oduševljen čovek nekom idejom; čovek nesebično predan i privržen nekom poslu.

enformel *fr.* stil u savremenom slikarstvu koji akcenat stavlja na izražajnost u boji, zanemarujući pri tom likovno prikazivanje predmeta.

enharmonija *grč.* u antičkoj muzici jedan od triju tonskih rodova (pored dijatoničke i hromatičke).

enhidrokulturne *grč.-lat.* naziv za kulture biljaka koje crpe hranjiva sredstva iz vode umesto iz zemlje.

encefalitis *grč.* zapaljenje, upala mozga.

encefalograf *grč.* aparat za encefalografiju.

encefalografija *grč. medic.* poseban postupak (rendgenskim snimanjem) za utvrđivanje stanja u obolelom mozgu.

encefalologija *grč.* nauka koja se bavi proučavanjem mozga.

encefalopatija *grč.* organske promene u mozgu prouzrokovane raznim ozledama, preležanim bolestima i sl. (glavobolje, gubljenje ravnoteže, psihički poremećaji, itd.).

enciklika *grč.* pismo, poslanica crkvenih poglavara, obično papina poslanica upućena svim katolicima.

enciklopedizam *grč.* 1. svestrana obrazovanost, erudicija visokog stila; 2. sažeto, stručno i pregledno iznošenje podataka iz svih oblasti kao što se to čini u enciklopediji; 3. učenje i shvaćanje francuskih enciklopedista u 18. veku.

enciklopedija *grč.* naučno delo koje daje sistematski (po abecedi ili po predmetima) pregled znanja (*univerzalna enciklopedija*) ili zbir podataka o nekoj grani (specijalna, *stručna enciklopedija*).

enciklopedijski *grč.* pregledan u naučnom pogledu; izrađen u obliku enciklopedije, koji obuhvata sva znanja, svestran, iscrpan.

enciklopedist(a) *grč.* svestrano obrazovan čovek koji poseduje raznovrsna znanja, erudita.

enciklopedisti *grč.* grupa naprednih naučnika i filozofa 18. veka koji su se okupili oko „Enciklopedije“ u Francuskoj (izdavali su je Diderot i d'Alembert, nosioci u to vreme revolucionarnih ideja).

encimi *grč.* organska materija, vrsta belančevina, koja izaziva ili ubrzava razne hemijske procese u živim organizmima; v. *fermenti, enzimi*.

encimokemija *grč.* v. *encimohemija*.

encimologija *grč.* nauka o encimima (fermentima).

encimohemija i encimokemija *grč.* grana hemije koja se bavi proučavanjem delovanja encima.

eoziok *grč.* razdoblje u razvoju Zemlje kada se javljaju prvi tragovi živih bića.

eo ipso *lat.* samim tim, samo po sebi, bez drugog, bez daljeg.

EOKA *grč. skraćeniца:* Narodna organizacija Grka na Kipru (borila se za sticanje nezavisnosti dok je ostrvo bilo engleska kolonija).

Eol *grč.* bog i gospodar vetrova kod starih Grka.

eolit *grč.* najstarija epoha kamenog doba kada su ljudi pravili najprimitivnije kameno oruđe — eolite; uopšte: naziv za kamene predmete iz tercijara.

eon *grč.* veoma dug odsek vremena, večnost.

Eos *grč.* 1. boginja zore kod starih Grka, isto što i rimska Aurora; 2. *prenosno:* zora, praskozorje, osvit, jutro.

eocen *grč.* geološki: naziv za donji sloj paleogena; najstarija formacija tercijara.

ep *grč.* duži spev u kojem se detaljno opisuju junački podvizi pojedinih ljudi ili neki značajniji istorijski događaji.

eparh *grč.* episkop, poglavar, zapovednik, upravitelj eparhije.

eparhija *grč.* 1. crkveno-administrativna oblast kojom upravlja episkop; 2. političko-administrativno područje u današnjoj Grčkoj; 3. istorijski: pokrajina u istočnoj polovini Rimskog Carstva i u Vizantiji.

epigamija *grč.* 1. brak između osoba različite državne pripadnosti; 2. pojava da neke životinje u doba parenja dobijaju živahnije boje, „svadbena kičmenost“.

epigon *grč.* 1. potomak, naslednik; 2. *prenosno:* preziriva oznaka za kasnije slabe i neuspele naslednike u oblasti nauke, politike i umetnosti, koji primenjuju prevaziđene ideje i metode svojih prethodnika; slab, neuspeo imitator.

epigram *grč.* kratka duhovita pesma (često i od jedne strofe), obično sa satiričnim smislom, peckava, zajedljiva.

epigramatik *grč.* pisac epigrama.

epigraf *grč.* 1. napis na nekom spomeniku ili građevini u prošlosti koji daje neka obaveštenja o objektu ili informaciju vezanu za nj; 2. kratka mudra izreka na početku nekog dela ili na nekim poglavljima dela koja kazuje osnovnu njegovu ideju, temu.

epigrafika *grč.* nauka o epigrafima, posebno o starim napisima na kulturnim i istorijskim građevinama.

epidemija *grč.* zarazna bolest koja široko zahvata jedan kraj ili širu oblast, šireći se brzo; zarazna, lako prenosljiva bolest.

epidemiolog *grč.* lekar, specijalista za epidemiologiju.

epidemiologija *grč.* nauka o zaraznim bolestima; grana medicine koja se bavi ispitivanjem i suzbijanjem epidemija.

epidemičan *grč. medic.* koji vlada u nekom kraju, zarazan.

epidendron *grč.* biljka gotovanka (parazitna biljka) koja raste po drveću.

epiderm(a) *grč.* 1. koža, gornji, površinski sloj kože, pokožica (kod ljudi i životinja); 2. gornji sloj ćelija zeljastih biljaka.

epidermoid *grč.* pokožično tkivo, pokožično tkivo.

epidijaskop *grč.* aparat za projektovanje neprozirnih objekata (planova, crteža i sl.) ili njihovih dijapozitiva na ekran.

epidot *grč.* mineral, silikat aluminijuma, gvožđa i kalcijuma, čiji se providni primerci preraduju u drago kamenje.

epizoda *grč.* 1. manji događaj, sporedni događaj, slučajni događaj (često u nečijem životu); 2. mali, ali gotovo uvek samostalan deo u epu, romanu, drami ili govoru (u operi mala pevačka partija); u filmu: deo jedne duže serije koji je donekle samostalan, ali ipak čvrsto vezan sudbinom glavnih junaka.

epik *grč.* epski pesnik, pisac epskih dela; isto i *epičar*.

epika *grč.* epsko pesništvo koje opširno prikazuje protekle važne događaje, naročito junačka dela, bez posebnog isticanja osećanja, tj. objektivno prikazuje događaje.

epikriza *grč.* 1. ponovno suđenje, ponavljanje sudskog procesa, proveravanje

činjenica; 2. naučno rasvetljavanje nekog oboljenja i prikaz njegovog nastanka, te prognoziranje toka i ishoda bolesti.

epikureizam *grč.* 1. učenje starogrčkog filozofa Epikura (tumačio svet na temelju atomistike, materijalistički), po kome je smisao čovekovog života: oslobođenje od duševnih patnji i fizičkih bolova; 2. sklonost telesnim uživanjima.

epikurejac *grč.* sledbenik epikureizma.

epilator *fr.* sredstvo za skidanje, čupanje dlaka.

epilacija *fr.* skidanje dlaka pomoću hemijskih preparata; isto i *depilacija*.

epilepsija *grč.* padavica, hronična živčana bolest koja se ispoljava u povremenim napadima grčenja tela, gubitkom svesti i penom na ustima.

epileptičar i epileptik *grč.* padavičar, bolesnik od epilepsije.

epilog *grč.* 1. završni deo nekog književnog dela, konačni ishod događaja, naročito onih koji su vezani za glavnog junaka; *suprotno:* prolog; 2. ono što se desilo kao posledica nekog događaja ili radnje; svršetak, kraj.

episilogizam *grč. log.* zaključak izveden iz prethodnog zaključka.

episkop *grč.* vladika, biskup, treći stepen pravoslavne hijerarhije, osoba koja rukovodi sveštenstvom (crkveno-administrativnog okruga); 2. aparat za projektovanje neprozirnih predmeta na platno, na ekran.

episkopat *grč.* 1. skup biskupa u jednoj zemlji; 2. dostojanstvo i čast biskupa; 3. područje crkvene vlasti jednog biskupa.

episkopija *grč.* 1. oblast pod upravom episkopa (vladike); 2. sedište episkopa, episkopov dvor.

epistemolog *grč.* naučnik koji se bavi epistemologijom.

epistemologija *grč.* nauka o spoznaji, teorija saznanja, gnoseologija.

epistola *grč.* pismo, poslanica, pismena poruka; u Novom zavetu: apostolsko pismo, poslanica.

epistolaran *grč.* poruka u obliku pisma, svojstveno pismu.

epistolograf *grč.* onaj koji piše pisma, poslanice.

epistolografija grč. pisanje poslanica, veština sastavljanja poslanica.

epistrofa grč. povratak bolesti koja je gotovo bila izlečena.

epitaf, grč. 1. nadgrobni natpis; 2. nadgrobni spomenik; 3. nadgrobni govor ili pesma povodom nečije smrti.

epitel grč. gornji, površinski sloj kože koji oblaže unutrašnje organe (usta, želudac, creva, mokraćnu bešiku i dr.).

epiteliom grč. epitelni tumor, tumor sastavljen od epitelnih ćelija.

epitet grč. reč, obično pridev, koja se stavlja uz imenicu da je bliže odredi; epitet je jedna od najčešćih stilskih figura, npr. belo grlo, ružno vino, rusa kosa i sl., naročito u našim narodnim pesmama.

epitimija grč. 1. crkvena kazna u pravoslavnoj crkvi kojom se neko kažnjava dužim postom, boravkom u drugom mestu, čitanjem dugih molitava i sl.; lišenje časti uopšte, degradacija, svrgavanje; 2. želja, žudnja, pojačan prohtev za nešto (npr. za nekim jelima).

epitrahilj grč. deo odežde pravoslavnih sveštenika u obliku dve duge trake koje se vešaju oko vrata i padaju do pojasa za vreme vršenja crkvenih obreda (kod katolika — stola).

epifiza grč. 1. zleзда u mozgu sa unutrašnjim lučenjem, važna za razvitak telesnih i spolnih osobina čoveka; 2. krajnji deo dugih cevastih kostiju, obično prevučen hrskavicom.

epifonema grč. snažna završna misao u govoru, retorički uzvik na kraju izlaganja, uzvik, poklik.

epifora grč. ponavljanje iste reči ili istih reči na kraju nekoliko stihova radi pojačanja izraza; kao stilski figura epifora pojačava emocionalnost stiha i njegovu ritmičnost.

epicentar grč.—lat. mesto na Zemljinoj površini koje se nalazi neposredno iznad izvora zemljotresa.

epičar grč. v. *epik*.

epod(a) grč. završna pesma zbora u starogrčkim dramama.

epotele fr. oznake (na ramenima) oficirskog čina.

epopeja grč. 1. veliki epski spev o istorijskim ili mitološkim događajima koji prikazuje niz junačkih događaja

vezanih za jedan glavni (npr. kosovska epopeja); 2. istorijsko razdoblje koje se odlikuje krupnim, značajnim događajima — narodnim patnjama, junačkom borbom, velikim samoodričanjima i podvizima heroja.

epos grč. v. *ep*.

epoha grč. 1. vremenski period; razdoblje koje se po događajima razlikuje od drugih; 2. deo geološkog perioda; 3. novo, značajno doba važno u životu čoveka.

epohalan grč. koji daje obeležje celoj epohi, izuzetno značajan, znamenit, velik, koji nadmašuje sve ono što se dotad dogodilo.

epruveta fr. staklasta cevčica za vršenje hemijskih opita, proba.

epski grč. koji se odnosi na ep, koji ima karakter epa; širok, opširan u opisivanju nekih zbivanja kako je to u epu; junački, herojski; **epska borba**: veličanstvena, herojska borba onakva kako se opisuje u epovima.

era lat. 1. vreme od kojeg se počinju brojati godine; npr. **hrišćanska era**: od rođenja Isusa Hrista; kod muslimana od Muhamedova bekstva iz Meke (622.g.n.e.); kod starih Rimljana: od osnivanja Rima (753. g. pre n. e.); razdoblje karakteristično po velikim događajima; 2. najveći razmak vremena u istoriji Zemlje koji se deli na periode.

erar lat. 1. državna blagajna, mesto gde se sliva novac iz cele države; 2. naziv za pojedine izvore državnih prihoda i rashoda (npr. carinski erar).

erata lat. 1. štamparske greške; 2. spisak štamparskih grešaka koji obično dolazi na kraju knjige.

erata korige lat. ispravi štamparske greške (obično se stavlja na kraju knjige, kao naslov spiska štamparskih grešaka).

eratum lat. zabluda, greška, omaška, naročito štamparska greška; v. *erata*.

erbijum (U) lat. hemijski elemenat, metal iz grupe retkih ruda.

erg grč. jedinica rada u apsolutnom sistemu mera, tj. rad koji se izvrši snagom od 1 dina.

ergela tur. 1. stado konja, krdo, mnoštvo; 2. imanje na kojem se uzgajaju konji.

ergo lat. dakle, prema tome.

ergologija grč. grana etnologije koja proučava materijalne proizvode čoveka.

ergonomija grč. nauka koja proučava odnos između mašina i ljudi i nastoji uskladiti proizvodni rad sa čovekovim mogućnostima.

erekcija lat. podizanje, uspravljanje, ukrućivanje muškog spolnog uda.

eritemija grč. povećanje broja crvenih krvnih zrnaca.

eritrofobija grč. bolestan strah stidljivih osoba da će u određenoj situaciji pocrveneti i tako odati svoje duševno stanje.

eritrociti grč. crvena krvna zrnca.

eritrocitoza grč. povećanje broj eritrocita iz različitih razloga.

erkondišn eng. električni aparat za rashlađivanje prostorija.

erl eng. treći stepen plemstva u Engleskoj.

er-lift eng. vazdušni most; angažovanje više aviona za prebacivanje ljudstva i materijala u neki kraj nedostupan drugim saobraćajnim sredstvima ili specijalni prevoz po sniženim cenama.

ermitaž fr. 1. osamljena kuća, daleko od sveta, pustinjakovo boravište; 2. barokni dvorac, namenjen za odmor i razmišljanje.

Ermitaž fr. muzej u Lenjingradu, poznata kulturno-umetnička ustanova, osnovana 1765.

erogen grč. koji izaziva spolni nadražaj, ljubavnu požudu, spolnu strast **erogena zona**: mesto na ljudskom telu, naročito osetljivo za seksualne nadražaje (dodirom, milovanjem, ljubljnjem i sl.).

erozivan lat. nagrizen, najeden, koji nastaje erozijom, koji je sklon eroziji.

erozija lat. 1. razjedanje, izlokavanje, trošenje zemljine kore usled delovanja vode, vetra, leda; 2. *medic.* površinsko izjedanje sluzne opne; 3. tehnički: razaranje površine tehničkih objekata usled delovanja elektriciteta ili atmosferskih pojava.

Eros grč. bog ljubavi u starogrčkoj mitologiji (kod Rimljana: Amor).

eros grč. 1. telesna ljubav, seksualna požuda; 2. ljubav, ljubavna čežnja.

erotizacija grč. dovođenje u erotično stanje, raspaljivanje ljubavne strasti. **erotizovati** i **erotizirati** grč. dovesti u erotično stanje, raspaliti strasti.

erotik i **erotičar** grč. 1. razbludnik, razvratnik; 2. pesnik ljubavnih pesama.

erotika grč. 1. ljubavna poezija, sa akcentom na spolnu ljubav; 2. ljubavni život, strast, čulnost, požuda.

erotistkinja grč. žena, kurva koja prodaje svoje ljubavne usluge.

eroticen grč. strastven, požudan, zaljubljen; **erotična poezija**: ljubavno pesništvo.

erotičar grč. v. *erotik*.

erotologija grč. proučavanje, izučavanje erotike.

erotoman grč. nezasit ljubavnik, seksualni manijak, veliki ženskaroš.

erotomanija grč. bolesno pojačan seksualni nagon, ljubavno ludilo.

erotomanka grč. v. *nimfomanka*.

erotopatija grč. opšti naziv za sve ne-normalnosti spolnog nagona.

ersted — jedinica jakosti magnetskog polja.

erudit(a) lat. čovek velike erudicije, velikog znanja, znalac, naučnik.

erudicija lat. duboka učenost, opsežno znanje, obrazovanje, načitanost.

eruptivan lat. 1. koji potiče od erupcije vulkana; 2. *prenosno*: nagao, raspaljiv.

erupcija lat. provala, izbijanje, osobito izbijanje vulkanske lave, nafte i sl.

esej fr. 1. literarni pokušaj; crtica, ogled; 2. popularno pisan tekst o raznim problemima.

esejist(a) fr. pisac eseja, tj. kraćih rasprava, ogleda; publicista.

esejistika fr. književni rod koji čini pisanje eseja; v. *esej*.

esenc lat. 1. jak ocat; 2. preparat za pravljenje raznih napitaka (likera).

esencija lat. 1. bit, suština; 2. ekstrakt od voća ili droga; 3. ocatna kiselina.

esencijalan lat. bitan, pravi, glavni, osnovni, neophodan.

esencijalizam lat. pravac u savremenoj američkoj filozofiji koji teži da održi dostignuća zapadnjačke kulture.

eseri — pripadnici političke stranke u carskoj Rusiji, nepomirljivi protivnici boljševika.

esesovac *nem.* pripadnik najkrvavije fašističke organizacije u Nemačkoj.

eskadra *fr.* 1. jedinica bojnih brodova pod istim zapovednikom; 2. vojna sila manje države; 3. krupnija jedinica ratne avijacije.

eskadrila *fr.* 1. jedno ili više jata ratnih aviona; 2. manja formacija ratnih brodova.

eskadron *fr.* osnovna borbena jedinica konjice (odgovara četi u pešadiji).

eskalator *fr.* pokretne stepenice u metrou, u podzemnim prolazima, u velikim robnim kućama i sl.

eskalacija *fr.* 1. širi vojnički napad, invazija trupa, iskrcavanje; 2. proširivanje konflikta između država uz angažovanje propagandnih i vojnih potencijala.

eskalirati *fr.* izvršiti vojni napad, invaziju, iskrcati se, izvršiti eskalaciju.

eskivaža *fr.* u boksu: izbegavanje protivnikovih udara.

eskivirati *fr.* veštim pokretom tela izbeći u boksu protivnički udarac.

eskont *ital. v. diskon.*

eskontovati i eskontirati *ital. v. diskon-*
tovati i diskonirati.

eskorta *fr.* 1. oružana pratnja neke važne ličnosti radi bezbednosti ili iz počasti; 2. grupa ratnih brodova koji štite konvoj trgovačkih brodova od napada podmornica, brodova i aviona.

eskorter *fr.* ratni brod određen za zaštitu i pratnju za vreme plovidbe trgovačkih brodova.

eskortovati i eskortirati *fr.* 1. pratiti s oružjem neku ličnost radi zaštite ili iz počasti; 2. pratiti trgovačke brodove radi zaštite od neprijateljskih podmornica, aviona i brodova.

eskudo *port.* novčana jedinica u Portugalu i Čileu.

Eskulap *lat.* 1. u starorimskoj mitologiji bog veštine lečenja; 2. *prenosno:* lekar.

esnaf *tur.* 1. nekadašnje udruženje zanatlija iste struke, ceh; 2. *prenosno:* ljudi istog zanimanja, istog društvenog sloja.

espadrila *šp.* vrsta lagane letnje obuće, čiji je gornji deo obično od platna a don od kanapa.

espadron *šp.* mač koji služi za učenje u mačevanju.

espap *tur.* roba namenjena prodaji, trgovačka roba.

esperantist(a) *fr.* 1. onaj koji govori ili uči esperanto; 2. pristalica uvođenja esperanta kao opšteg jezika.

esperanto *fr.* veštački stvoren međunarodni jezik koji još nije dovoljno rasprostranjen (tvorac L.L.Zamenhov, ruski lekar, 1887).

esplanada *fr.* 1. slobodan ravan prostor ispred velikih građevina ili tvrđava; 2. krov na vojnom grudobranu.

establishment *eng.* 1. vladajuće institucije građanskog društva koje su stekle određene privilegije; 2. čest naziv za vojni kompleks, za vojne efektivne.

esteziologija *grč.* nauka koja proučava osećte i osetne organe.

esteziometar *grč.* sprava za ispitivanje pojedinih oseća (npr. opipa).

estet(a) *grč.* čovek prefinjenog ukusa koji sve posmatra sa stanovišta estetike.

estetizam i esteticizam *grč.* filozofski idealistički pravac po kome se život jednostrano posmatra, isključivo sa estetskog gledišta.

estetizirati *grč.* baviti se estetikom, nastojati u svemu pronaći ili svemu dati obeležje lepote; ulepšavati, oplemenjivati, idealizovati.

estetik *grč. v. estetičar.*

estetika *grč.* 1. nauka o principima umetničkog stvaralaštva i o lepom u tom stvaralaštvu; 2. osećaj za lepo, prefinjenost, ukus, lepota, lep izgled, sklad.

esteticizam *grč. v. estetizam.*

estetičar i estetik *grč.* onaj koji se bavi estetikom kao naukom.

estetski *grč.* 1. lep, ukusan, koji odgovara načelima estetike; 2. pristojan, dostojan, prefinjen.

estrada *fr.* 1. uzdignuto mesto za pozornicu ili govornicu u dvorani; pozornica, bina, podijum za prikazivanje predstava; 2. pozorišne, zabavne i koncertne priredbe.

estrapada *fr.* 1. vrsta mučenja, mučila; vrsta vešala koja je imala inkvizicija (istezanje udova, čerečenje i sl.); 2. vrsta akrobacije, naročito u skakanju.

estrogen *grč. v. erogen.*

estromanija *grč.* ljubavna pomama, ljubavno besnilo.

estron *grč.* hormon koji pobuđuje strast, požudu.

estrus *grč.* skup promena u ženki sisavca u doba parenja, spolna nadraženost, spolna uspaljenost.

estuarij(um) *lat.* 1. široko rečno ušće, levkastog oblika, na mestu gde se velika reka uliva u more uz koje prodiere morska plima i omogućava plovidbu morskih brodova po donjem toku reke; zaliv, laguna; 2. niska, plitka obala koja je za vreme plime pod vodom, a za vreme oseke zamuljana; 3. zaliv na moru, prirodni ili veštački napravljeni; 4. prostorija za znojenje u kupalištima, banja.

eshatologija *grč.* religiozno učenje o poslednjim stvarima čoveka kao što su „život posle smrti“, o „strašnom sudu“, o „smaku sveta“ i sl.

Eshil *grč.* veliki starogrčki dramski pisac, osnivač antičke tragedije (živeo u 6. i 5. veku pre n.e.).

escajg *nem.* pribor za jelo (noževi, kašike, viljuške i dr.).

eta *grč.* sedmo slovo grčkog alfabeta, označavalo se kao duغو e i duغو i.

Eta *šp.* skraćena naziva terorističko-separatističke organizacije Baska u Španiji.

etablirati *fr.* 1. namestiti, osnovati, utvrditi; 2. otvoriti radnju, trgovinu, podići fabriku; 3. utemeljiti, učvrstiti; 4. opremiti, opskrbiti; **etablirati se:** nastaniti se, okučiti se, odomaćiti se, namestiti se, ustaliti se.

etablisman *fr.* 1. osnivanje, ustanovljenje, podizanje, otvaranje (radnje, fabrike, poslovnice i sl.); 2. ustanova, firma, radionica, radnja; 3. otmien restoran.

etaž(a) *fr.* sprat, kat jedne kuće; **etažna svojina:** vlasništvo jednog sprata u kući ili samo jednog stana u kući sa više spratova; **etažno grejanje:** grejanje po spratovima, tj. jednog sprata sa posebnim instalacijama.

etažer(a) *fr.* polica, raf, stakleni ormar sa više pregrada za knjige i dr.

etažni *fr.* koji se odnosi na etaž; *v. etaž.*

etalon *fr.* 1. pramera, osnovna mera; 2. zlatna podloga kao merilo za vrednost neke valute (novca); 3. precizno na-

pravljen uzorak neke mere kojom se proverava tačnost i preciznost iste takve mere (npr. etalon mere za dužinu je meter).

etalon *fr.* ždrebac, pastuv, ajgir.

etalonirati *fr.* 1. baždariti, žigosati meru ili teg na osnovu precizno izrađenog uzorka (etalona mere); 2. dovesti meru u sklad sa zakonskim odredbama o merama; 3. sravnjivati merenje kod instrumenata.

etan *grč.* zasićeni ugljovodonik iz reda parafina; bezbojan, bez mirisa, zapaljiv gas; javlja se u gasovima naftinih izvora; služi u rashladnim uređajima za postizanje niskih temperatura.

etapa *fr.* 1. deo vremena u razvoju nečega; 2. razvojni stepen, stupanj; 3. period vremena za koji se nešto zbiva ili traje; 4. period vojnog marša ili nastupanja u ratu; 5. deo određenog rastojanja u sportskim utakmicama.

etar *grč.* 1. bezbojna, lako zapaljiva tečnost koja se u medicini upotrebljava za narkozu, a ima primenu i u hemijskoj industriji; 2. gornji vazduh, nebo, svetlo, vedrina, dah; 3. pretpostavljena sredina koja navodno ispunjava čitavo prostranstvo sveta; 4. *prenosno:* nešto veliko, visoko, nedostižno, prostor bez vazduha, praznina; **eterična ulja:** zajednički naziv za lako isparljive sastojke nekih biljaka koje se dobijaju destilacijom (imaju široku primenu u medicini).

etat *fr.* 1. država; 2. državni budžet; 3. brojno stanje, stanje uopšte, popis, prikaz.

etatizam *fr.* državotvorstvo, politički i privredni sistem u kojem odlučnu reč u svim ekonomskim i društvenim odnosima ima država, odnosno njen birokratski aparat koji se osamostaljuje u rukovođenju društvom, a naročito ekonomskim poslovima.

etatizacija *fr.* proces podržavljenja ekonomskih i društvenih poslova; jačanje administrativnog državnog aparata i njegovo mešanje u privredne i društvene probleme, s ciljem da se preuzmu funkcije upravljanja i rukovođenja društvom i državom.

etatizovati i etatizirati *fr.* 1. podržavati, prevesti u državnu svojinu i upravu; 2.

utvrditi stavke prihoda i rashoda u budžetu države.

etatist(a) fr. pristalica etatizma.

eter grč. v. etar.

eteroman grč. koji je odan strasti pijenja ili udisanja etra.

eteromanija grč. narkotiziranje, drogiranje eterom kao bolesna strast.

etida fr. 1. muzički komađ koji ima pedagoške ciljeve (tehničko vežbanje, naročito uvežbavanje prstiju), a isto tako teži postizanju virtuoznosti; 2. studentski crtež, ogled; 3. naučna rasprava manjeg obima.

etika grč. 1. nauka o moralu; 2. skup moralnih načela, društvenih pravila, normi po kojima se ljudi vladaju; 3. moralna svojstva pojedinaca, naroda, klase, profesije, itd.; 4. izučavanje ljudskog ponašanja u određenim društveno-ekonomskim uslovima, te da se ukaže na prave, istinske vrednosti moralnih normi koje mogu koristiti sadašnjim i budućim generacijama.

etiketa fr. 1. strogo utvrđen red društvenog ophođenja u otmenom sloju; 2. ceduljice, napis na robu sa oznakom kakvoće, cene i sl.

etiketirati fr. 1. prilepiti, staviti etiketu na neku robu; 2. nazivati, prozivati nekoga, prišivati mu mane, označavati ga kao negativca bez razloga.

etikecija fr. 1. ugladeno i otmeno ponašanje u društvu; 2. pravila o lepom ponašanju u svakoj prilici; 3. ukočeno društveno ophođenje i držanje na javnim mestima i za vreme izvesnih ceremonija.

etil grč. jednovalentni radikal koji se sastoji od ugljenika i vodonika (sastavni je deo mnogih organskih jedinjenja).

etilen grč. gas bez boje, mirisa, i ukusa, ali otrovan, sastavni deo gasa za osvetljenje.

etimolog grč. onaj koji se bavi etimologijom kao naukom, tj. koji istražuje poreklo i značenja reči.

etimologija grč. nauka o poreklu reči i njihovoj srodnosti sa rečima drugih jezika; istražuje osnovnu reč, osnovni oblik, etimon.

etimon grč. osnovna reč iz koje se izvode ostale reči.

etiologizacija fr. gubljenje zelenila i svežine lišća usled nedostatka svetlosti za biljku, bledilo.

etiologija grč. 1. nauka o uzrocima i posledicama nekog reda pojava; 2. grana medicine koja se bavi ispitivanjem i proučavanjem uzroka bolesti.

etičan grč. moralan, čestit, pošten, sa dobrim duševnim osobinama.

etičar grč. 1. onaj koji se stručno bavi problemima etike i propoveda moralna načela; 2. onaj koji živi u skladu sa moralnim načelima.

etički grč. koji se odnosi na etiku, na moral, moralan, moralno čist.

etički dativ grč.-lat. gram. osećajni dativ, tj. dativ kojim se kazuje da lice koje govori gaji izvesna osećanja za onoga s kim govori ili za ono o čemu govori, npr. *Spavaj čedo, svojoj majci.*

etnarh grč. 1. vladar u pokrajini, knez; 2. danas: u novinarstvu naziv za predsednika republike Kipra.

etnarhija grč. 1. kneževina, pokrajina; 2. u novije vreme i republika, država.

etnik grč. naziv stanovnika nekog naseljenog mesta, kraja ili zemlje, npr. Beogradanin, Istranin, Italijan.

etnički grč. koji pripada narodu, narodni, narodnonosni, po narodnosti; koji se odnosi na narod, povezan sa pripadnošću nekom narodu, svojstven narodu, poreklom iz naroda, u vezi sa narodom, sa njegovom kulturom; **etnički sastav:** sastav stanovništva nekog kraja, mesta ili zemlje po narodnostima.

etno- grč. prvi deo složenice koji znači da se nešto odnosi na narod, na narodnost, da je u vezi sa narodom.

etnobiologija grč. nauka koja proučava biološka svojstva jednog naroda.

etnogeneza grč. proces postajanja i razvika jednog naroda (koriste se uglavnom arheološki, lingvistički, kulturni i istorijski podaci).

etnogenetičar grč. naučnik koji se bavi etnogenezom.

etnogenija grč. grana paleontologije koja nastoji da rekonstruiše formiranje praiistorijskih rasa.

etnograf grč. onaj koji se bavi etnografijom, stručnjak u toj grani nauke.

etnografija grč. nauka koja proučava i opisuje život, rad, društvenu organizaciju, kulturu, običaje, karakterne i moralne osobine pojedinih naroda sveta.

etnografski grč. koji je u vezi sa kulturom i životom naroda u prošlosti, sa njegovim običajima i tradicijama; **etnografski muzej:** zbirka umetničkih predmeta (oruđa, odela, kuća u minijaturi i dr.) jednog naroda, iz čega se dobija jasnija predstava o životu, kulturi i običajima tog naroda.

etnoliza grč. proučavanje izdvajanja pojedinih vrsta ljudi i pojedine kulture iz starijih zajedničkih vrsta ljudi i kultura u određenim razdobljima.

etnolingvistika grč. deo lingvistike koji proučava odnose među jezicima i narodima, kao i uzajamne uticaje lingvističkih i etničkih faktora u razviku jezika.

etnolog grč. onaj koji se bavi etnologijom, stručnjak u toj grani nauke.

etnologija grč. nauka koja proučava postanak, razvoj i širenje ljudskog roda po zemlji, njegovo poreklo i utvrđuje plemensku i nacionalnu klasifikaciju, kao i teritorijalni razmeštaj ljudi po zemaljskoj kugli.

etnološki grč. koji se odnosi na etnologiju, na predmet etnologije.

etnomuzikologija grč. grana muzikologije koja se bavi proučavanjem narodnog folklora.

etnonim grč. ime naroda, naziv naroda.

etno-park grč.-eng. skraćeni naziv za etnografski park; ustanova u kojoj su u slobodnoj prirodi smeštene kuće iz raznih krajeva sa svim etnografskim predmetima koji im pripadaju, a tu su i ljudske figure u odgovarajućim narodnim nošnjama.

etnopsiholog grč. stručnjak koji se bavi etnopsihologijom.

etnopsihologija grč. nauka koja se bavi proučavanjem narodnih i plemenskih zajednica.

etnos grč. narod, narodnost; skup svih karakterističnih oznaka koje neki narod čine narodom (nacijom).

etnocentrizam grč.-lat. buržoaski, reakcionarni pogled po kojemu je vlastita nacija centar sveta, nacionalni individualizam.

etografija grč. opisivanje moralnih običaja, navika i ocena.

etokratija i etokracija grč. vladavina morala, idealno državno uređenje u kojem bi samo moralni, etički principi regulisali vladanje.

etolog grč. onaj koji se bavi etologijom, stručnjak u toj grani nauke.

etologija grč. 1. nauka o običajima i navikama ljudi; 2. nauka o životnim uslovima i načinu života pojedinih organizama.

etos grč. karakterne osobine čoveka, moral, karakter.

Etrurac lat. stanovnik Etrurije.

Etrurija lat. pokrajina koja je bila u starom veku na tlu Italije, čiji je narod bio poznat po svojoj umetnosti i kulturi, a posebno se isticao u slikarstvu, arhitekturi i građevinarstvu.

Etrurci lat. stanovnici stare pokrajine Etrurije.

eubiotika grč. nauka o ispravnom načinu života.

eudemon grč. dobri duh.

eudemonizam grč. učenje o bezbrižnom, srećnom životu po kome je sreća i uživanje čoveka jedini i krajnji cilj ljudskog života.

eudiometar grč. instrumenat za merenje količine kiseonika u vazduhu.

eudiometrija grč. ispitivanje i merenje sadržaja vazduha.

eukaliptus grč. drvo iz porodice mrčica (najrasprostranjenije drvo u Australiji); raste veoma brzo, a njegovo stablo služi za dobijanje celuloze, gume i dr., dok se iz njegove mahune dobija eterično ulje koje služi kao antiseptično sredstvo i za inhalaciju; drvo raste i do 150 metara.

eukinetika grč. nauka o izražaju i kvalitetu telesnih pokreta, grana koreologije.

Euklidova geometrija grč. zbir uglova u trouglu ukupno iznosi 180 stepeni (prema proračunu starogrčkog matematičara Euklida).

eukrazija grč. 1. vedra, optimistička narav, uvek dobro raspoloženje; 2. umanjena preosetljivost organizma na neke lekove i namirnice hrane.

eukratija grč. dobra, narodna vlada, pravedna, demokratska uprava zemlje.

eulogizam *grč.* u slučaju neslaganja i različitih shvatanja u nekoj stvari, rad, upravljanje prema zakonima verovatnoće.

eulogija *grč.* 1. blagosiljanje, odobravanje, blagoslov, dobre želje; 2. slava i hvala nekome; posveta nečega nekome, dug, oduženje za zasluge; 3. u hrišćanstvu kod pravoslavnih: pričest (ponekad naziv i za biblijsku Poslednju večeru).

eulogije *grč.* u pravoslavlju: osvećeni hlebovi, proskurice.

Eumenide *grč.* u starogrčkoj mitologiji: dobre, milostive boginje koje su budno čuvalle postojeći državni poredak.

eumorfija *grč.* lepota, lep izgled, lepo oblikovanje.

eunomija *grč.* zakonitost, pravičnost, pravilna, pravedna primena zakona; zakonit red u državi, dobar ustav.

Eunomija *grč.* starogrčka boginja zakonitosti i pravde.

eunuh *grč.* v. *evnuh*.

eupatija *grč.* 1. dobro zdravlje, telesno uživanje; 2. strpljivo podnošenje bola.

eupatrid *grč.* pripadnik plemstva u starih Grka, aristokrata.

eupepsija *grč.* dobra probava, dobro varenje organizma.

eureka *grč.* 1. pogodio sam! pronašao sam! — uzviknuo je starogrčki matematičar i fizičar Arhimed kada je, sedeći u kupatilu, otkrio fizički zakon da svako telo, potopljeno u tečnost, gubi od svoje težine onoliko kolika je težina njime istisnute tečnosti (ili gasa); 2. *prenosno*: radosni usklik pri nekom otkriću ili pri pojavi nove, spasonosne misli; 3. naziv tehnološkog i naučnog programa razvijenih zemalja na Zapadu.

Euridika *grč.* žena slavnog starogrčkog pevača Orfeja, važna figura u grčkoj dramaturgiji, koju je muž, kad je umrla od zmijskog ujeda, pokušao da vrati iz podzemnog sveta.

Euripid i **Evripid** *grč.* veliki starogrčki dramatičar (iz 5. veka pre n.e.) koji je kasnije snažno uticao na svetsku književnost.

euritmija i **euritmika** *grč.* 1. u likovnoj umetnosti način lepog usklađivanja pojedinih delova jedne celine; 2. uop-

šte: skladnost, ravnomernost; 3. pravilnost rada krvotoka ili bila.

Eustahijeva truba *lat.* ušna cevčica koja spaja unutrašnje uvo sa nosnim delom ždrela (po imenu lekara Eustahija iz 16. veka).

eutanazija *grč.* 1. laka, bezbolna smrt; 2. olakšavanje samrtnih muka ublažavanjem bolova pomoću narkotika; 3. usmrćenje neizlečivih bolesnika, što još zakonom nije dozvoljeno.

etermija *grč.* stanje čovečjeg tela i toplokrvnih životinja kada telo ima normalnu temperaturu (kod čoveka 36—37°).

eutimija *grč.* dobra volja, radost, duševna smirenost, spokojstvo.

eutrofija *grč.* dobra, normalna ishranjenost.

eufemizam *grč.* stilska figura (trop) koja postaje kada se mesto pravog izraza za nešto neprijatno i ružno, upotrebi blaža i ugodnija reč, ponekad i suprotnog značenja (npr. *obilazi istinu* umesto prave reči — *laže*).

eufemija *grč.* ublažavanje i ulepšavanje neprijatnog i ružnog izraza blažim i pogodnijim izrazom; v. *eufemizam*.

eufonija *grč.* milozvučnost, skladnost zvukova; *suprotno*: **kakofonija**.

euforija *grč.* 1. subjektivno dobro osećanje kod teških bolesnika (katkada baš pred samu smrt); 2. povišeno duševno raspoloženje uopšte: osećaj blagostanja, praćeno veseljem i razdraganošću.

euharistija *grč.* pričest kod hrišćana (ranije: molitva zahvalnica posle zajedničke večere kao uspomena na „poslednju večeru“ Hrista sa njegovim učenicima).

euholigij(um) *grč.* molitvenik pravoslavne crkve.

efe *fr.* let lopte u luku, kao rezultat udarca u loptu ispod nje ili po njenoj površini odozgo.

efek(a)t *lat.* 1. učinak nekog posla; posledica, rezultat, uspeh, korist, dobitak; 2. snažan utisak.

efektan *lat.* koji ostavlja utisak, upadljiv, uverljiv, snažan.

efekti *lat.* 1. vrednosni papiri, menice; 2. zvukovi, šumovi i sl. veštački proizvedeni da bi dočarali prirodne pojave (na radiju, televiziji, i filmu i dr.).

efektivan *lat.* stvaran, realan, istinit, pravi, učinjen; **efektivni poslovi**: čvrsto ugovoreni poslovi sa određenim rokom; **efektivna vrednost**: stvarna, realna vrednost, tržišna vrednost nečega, za razliku od minimalne vrednosti.

efektivni *lat.* 1. ukupan broj vojnika i oružja sa odgovarajućom opremom; 2. ukupan broj zaposlenih radnika i odgovarajuća oprema i sl.; 3. gotov novac u blagajni i hartije od vrednosti kojima se može plaćati.

efemera *grč.* 1. jednodnevna groznica; 2. insekt koji živi nekoliko sati. **efemeran** *grč.* kratkotrajan, prolazan, privremen; koji traje jedan dan.

efemerid *grč.* 1. kalendar (dnevni); 2. časopis; 3. godišnjak o kretanju nebeskih tela.

efemernost *grč.* kratkotrajnost, prolaznost, privremenost.

efeminacija *lat.* 1. pojava pri kojoj se muška osoba prikazuje kao ženska (spolnim izgledom, načinom odevanja, ponašanjem i sl.); 2. *prenosno*: razneženost, mekušstvo.

efeminiran *lat.* ženstven, raznežen, slab, mlitav.

efendi i **efendija** *tur.* 1. gospodin, gospodar; 2. pokrovitelj; 3. titula učenih ljudi u Turskoj; za ženu: **efendijinica**.

efikasan *lat.* uspešan, delatan, snažan, moćan, koji postiže željeni rezultat.

efikasnost *lat.* snaga, valjanost, uspešnost, delotvornost.

eficijent *lat.* činilac, faktor.

eficijencija *lat.* delovanje, delatnost; moć, učinak.

eflorescencija *lat.* 1. cvetanje, doba cvetanja; 2. prevlaka na rudama; 3. kožna bolest: bubuljice, ospice po telu.

efor *grč.* visoki državni činovnik, podređen neposredno kralju (u Sparti i

nekim starogrčkim državama); efori su obavljali kontrolnu službu.

efeta *tur.* sedmica, sedam dana; *isto* i **hefta**.

EFTA *eng.* skraćenica za Evropsko udruženje za slobodnu trgovinu (članice: Britanija, Švedska, Norveška, Austrija, Švajcarska, Portugal, Danska).

efuzija *lat.* izliv, isticanje gasova kroz uske otvore.

ehinokokoza *grč.* bolest koju u organizmu čoveka ili životinje izaziva ehinokokus.

ehinokokus *grč.* mikroorganizmi koji žive u crevima psa (pasja trakavica, opasna po čoveka).

eho *grč.* jeka, odziv, odjek.

Eho *grč.* prema mitologiji ime nimfe koja se pretvorila u stenu i bila osuđena da ponavlja svaku reč koja do nje dopre.

eholokacija *grč-lat.* snalaženje, orijentacija pomoću radara.

ehometar *grč.* morski dubinomer koji radi na principu odjeka, tj. odbijanje ultrazvukova koje emituje projektor.

esarpa *fr.* 1. oficirski opasač za službene potrebe ili za vreme parade; 2. široka traka koja se preko ramena prebacuje i veže na drugom boku, lenta; 3. bandaž, zavoj za rane.

ešalon *fr.* v. *ešelon*

ešelon *fr.* 1. vojna ratna formacija u kojoj iza prvog sledi drugi ešelon ili stepenasto na njegove bokove; 2. na maršu: kolona sastavljena iz nekoliko samostalnih delova (ešelona); 3. vojni transport železnicom; posebna kompozicija voza sa ljudima koji imaju određeni cilj.

ešelonirati *fr.* rasporediti ešelon po dubini a ne po širini.

eškija *tur.* 1. odmetništvo, ustanak, buna; 2. kontrabanda, šverceri, krijumčari.

žabo *fr.* čipkasti nabor na prsima ženske košulje koji se nosi u vidu plastrona.

žad *fr.* bubrežni kamen, nefrit, vrsta minerala od kojeg se izrađuju ukrasni predmeti, poludragulj.

žakerija *fr.* seljački ustanak u Francuskoj, podignut 1358. g. zbog velikih feudalnih nameta i neuspeha Francuske u ratu protiv Engleza; ugušila ga je na surov način plemićka vojska nakon dve nedelje.

žaket *fr.* 1. svečani muški kaput; 2. kratak ženski kaput uz struk.

žalon *fr.* 1. kolac, šipka za odmeravanje odstojanja; 2. tačke smeru, pravca; 3. kočić za premeravanje s barjačićem.

žaloner *fr.* onaj koji kočićima sa barjačićima obeležava krilne tačke puta kojim pešadija treba da prođe.

žalonirati *fr.* zabijati koce (žalone) radi premeravanja ili obeležavanja pravca kretanja, tj. trasirati put.

žaluzan *fr.* ljubomoran, zavidan, surevnjiv.

žaluzija *fr.* ljubomora, zavidljivost, surevnjivost.

žaluzije i **žaluzine** *fr.* rešetkasti kapci na prozorima, zavesa od tankih dasčica za regulisanje propuštanja svetla i vazduha u prostorije.

žalfija *lat.* kadulja, zeljasta biljka mirisljivih listova i cvetova; upotrebljava se u spravljanju lekova.

žandarm i **žandar** *fr.* 1. pripadnik žandarmerije, vojne organizacije; 2. *pre-nosno*: strog, nasilan čovek, pa i žena s muškim manirima; 3. donjak, „pub“ u kartama; 4. igra karata u kojoj je žandar najjača karta koja nosi sve.

žandarmerija *fr.* u bivšoj Jugoslaviji (do 1941) i danas u mnogim zemljama vojnički organizovane trupe za održavanje javnog reda i mira.

žanr *fr.* 1. stil, način pisanja literarnih dela; 2. **epski žanr**: roman, pripovetka, priča; 3. **lirski žanr**: lirski poezija; 4. **dramski žanr**: dela pisana u vidu drame (komedija, tragedija, drama); 5. slikarstvo s temama iz društvenog života; 6. uopšte: način, stil umetničkog stvaralaštva.

žara *ital.* 1. sud s pepelom pokojnika, urna; 2. kasica za novčiće; 3. sud za

čuvanje vina, ulja, žita i dr.; 4. ćup, vrč.

žardin *fr.* vrt, bašta.

žar-ptica — 1. ptica iz ruskih narodnih bajki; 2. rajska ptica u našim narodnim pričama; v. *feniks*.

žargon *fr.* poseban govor neke sredine ili nekog mesta, neknjiževan govor, šatrovački govor; osobenost jednog govora; v. *argo*.

žargonizam *fr.* reč ili rečenica svojstveni nekom žargonu.

žardinijera *fr.* 1. raskošna vaza za cveće; 2. stočić za cveće; 3. cvećem protkan zastor.

žbir *ital.* 1. policijski stražar, špijun, uhoda, agent, doušnik, potkazivač, dostavljač; 2. finans, izvršni organ poreskih vlasti.

ždanovizam — naziv za kruti dogmatizam kojim su sprečavane književne i uopšte umetničke slobode (prema nazivu sovjetskog političara Ždanova, 1896—1948. koji je osuđivao sovjetske umetnike zbog „bezidejnosti“).

ždral — konj sive boje (u narodnoj pesmi).

žeženo zlato — topljeno zlato (u narodnoj poeziji).

želatin *fr.* čisto tutkalo, bolja vrsta životinjskog lepka; pihtije.

žele *fr.* 1. voćni sok ukuvan sa šećerom koji se pretvara u pihtiju, sulc; 2. sos od raskuvana mesa, pihtija.

ženevske konvencije — neki međunarodni ugovori, sklopljeni i potpisani u Ženevi, kojima se regulišu razna pitanja iz međunarodnog prava.

ženeral *fr.* general.

ženerozan *fr.* plemenit, velikodušan, darežljiv, širokogrud; obilan.

ženirati *fr.* ometati, dosadivati, smetati, mučiti; **ženirati se**: ustručavati se, stideti se, zbunjivati se, ustezati se, libiti se.

Ženmin žibao *kin.* dnevni list, organ Komunističke partije Kine.

žeran i **žerant** *fr.* 1. otpisnik poslova u diplomatskom predstavništvu, zastupnik ambasadora; 2. poslovođa firme; 3. odgovorni urednik lista.

žerminal *fr.* 1. mesec francuskog revolucionarnog kalendara (7. po redu, traje od 21. marta do 19. aprila); 2. skraćeni naziv za ustanak pariskih radnika (12.

žerminala (1795) protiv vlade uspostavljene 9. termidora 1794.

zerse(j) *fr.* vrsta svilene tkanine za ženske haljine.

žeton *fr.* 1. metalna značka kao uspomena na neki događaj; 2. znak koji u reveru sakoa nose članovi nekog društva ili organizacije; 4. metalna okrugla pločica koja zamenjuje novac u igri, tantuz za obračun u kocki; 4. štamparski lenjir za merenje teksta.

žig *fr.* 1. štambilj, pečat (obično suvi pečat na novčanicima i drugim dokumentima); 2. živahan francuski ples i muzički komad za taj ples; 3. oznaka, beleg.

žigosati *fr.* 1. označiti, demaskirati nekog negativca; 2. udariti pečat, štambilj.

žigolo *fr.* 1. mladić koji živi od ljubavnih veza sa starijim i imućnijim ženama; 2. plaćeni igrač u noćnim lokalima sa ženskim gostima; 3. profesionalni plesač koji daje časove plesa po kućama.

Židov *fr.* Jevrej, Jevrejin, pripadnik jevrejskog naroda.

žipon *fr.* suštava donja suknja, podsuknja.

žirandol *fr.* 1. raskošni svećnjak sa više krakova; 2. svećana rasveta, iluminacija; 3. vrsta minduše od dragog kamenja.

žirant *ital.* jamac, jemac, garant, potpisnik na menici.

žiratar i **žirator** *ital.* lice na koje se prenosi menica.

žirafa *fr.* 1. dugovrata afrička životinja, papkar; 2. motka na kojoj je pričvršćen mikrofoni kod filmskih i TV snimanja koja prati kretanje glumca.

žiri *eng.* porota, porotnički sud; grupa ili odbor za ocenu vrednosti umetničkih i naučnih dela, postignutih rezultata u raznim takmičenjima i sl. radi dodele nagrada i premija.

žirirati *ital.* 1. jamčiti, garantovati na menici, tj. potpisati nekome menicu kao garant; 2. preneti menicu na drugu osobu.

žiro *ital.* 1. pribeležka na poleđini menice koju stavlja korisnik menice ustupajući menicu drugoj osobi; 2. **žiro-račun**: vrsta tekućeg računa koji se otvara zbog obračunavanja s trećim osobama koje imaju tekuće račune u

istoj banci; 3. **žiro-nalog**: pismeni nalog klijenta banci o prenosu izvesne svote novaca sa svog tekućeg računa na tekući račun treće osobe; 4. **žiro-promet**: promet koji se vrši bez plaćanja novcem nego samo prenošenjem stavki s jednog računa na drugi.

žiroautopilot *grč.* uređaj za automatsko upravljanje avionom pomoću žiroskopa.

žirokilometar *grč.* uređaj koji automatski pokazuje nagibe aviona pri letu.

žironda *fr.* politička partija „umerenih demokrata“ u doba francuske buržoaske revolucije koja se suprotstavila revolucionarnim pokretima masa (1793. uklonjena iz Konventa).

žirondist(a) *fr.* 1. pripadnik žironda partije; 2. politički umerenjak uopšte.

žiroplan *fr.* v. *autožir*.

žiropoter *grč.* letilica, kombinacija aviona i helikoptera, s krilima iznad trupa; vertikalno uzleće i sleće, a leti i kao avion.

žiroskop *grč.* 1. aparat za dokazivanje Zemljine rotacije, obrtanje oko svoje ose; 2. svaki sličan uređaj koji se okreće velikom brzinom oko svoje ose kao što su zvrk, čigra, te održava svoju stabilnost u različitim položajima (upotrebljava se za održavanje stabilnosti broda, vagona sa jednom šinom i sl.); služi i za kontrolu ravnoteže aviona.

žitelj *rus.* stanovnik.

žitije *starosl.* 1. životopis nekog sveca, odnosno starog srpskog vladara, hagiografija; 2. opis nečijeg života uopšte, biografija.

žovijalan *fr.* veseo, vesele naravi, druževan, dobroćudan, nestašan, prijatan.

žovijalnost *fr.* veselost, dobroćudnost, dobrodušnost, druževnost.

žongler *fr.* 1. cirkuski artista koji spretno baca uvis razne predmete i hvata ih; 2. komedijaš, lakrdijaš, opsenar; 3. varalica, obmanjivač koji se snalazi u svakoj situaciji.

žonglirati *fr.* 1. bacati uvis razne predmete i vešto ih hvatati; 2. *prenosno*: spretno manevrisati u politici; 3. snalaziti se u svakoj situaciji.

žoržet *fr.* laka, fina svilena ili vunena tkanina.

žrec *rus.* 1. mnogobožački, paganski sveštenik; 2. *prenosno*: istaknuti uticajni predstavnik kulturnog ili uopšte javnog života.

žur *fr.* privatna poslepodnevna sedeljka i zabava, naročito mladih.

žurnal *fr.* 1. novine koje izlaze svaki dan, dnevni list; 2. novine koje izlaze povremeno sa ilustracijama; 3. modni ili drugi časopis; 4. kratak film koji prikazuje savremene važne događaje, a daje se obično pre početka glavnog filma; 5. knjigovodstveni dnevnik, tj. knjiga u koju se, hronološki, beleži finansijsko poslovanje neke firme u toku dana.

žurnalizam i **žurnalistika** *fr.* novinarstvo; lak, zanimljiv novinarski stil; publicistika; štampa; dnevni listovi.

žurnalist(a) *fr.* novinar.

žurnalistika *fr.* v. *žurnalizam*.

žurnalistički *fr.* novinarski; pisati novinarskim stilom.

žurnata *ital.* dnevnic, nadoknada za dnevni rad, nadnica.

žur-fiks *fr.* stalni dan u sedmici, određen za primanje gostiju, dan primanja, bez posebne najave (običaj u boljim kućama).

zabit *tur.* 1. oficir, vojni starešina; 2. upravnik oblasti; 3. policajac, pandur.

zavije *ar.* 1. samica, isposnička ćelija, manastir; 2. sirotinjski dom kod muslimana.

zagar *tur.* lovački pas, hrt.

zaim *tur.* 1. posednik zijameta (velikog feuda, imanja), spahija; 2. bogat čovek, gazda; 3. vođa, prvak.

zaira *tur.* hrana, vojnička hrana, provijant; životne namirnice.

zakulisan tajni, potajni, prikriven; koji je iza kulisa.

zamak *češ.* dvorac, dvor, utvrđena vlastelinska palata.

zambo *šp.* melez, mešanac od američkog Indijanca i američkog Crnca, odnosno između Indijanca i Crnkinje.

zamet *tur.* nevolja, muka, teškoća; trud, napor.

zametli *tur.* mučan, tegoban, težak, naporan, složen, zamršen.

zanat *tur.* veština, umešnost, sposobnost, struka, zvanje, profesija; majstorija, zanimanje.

zanatlija *tur.* majstor, stručnjak za neke poslove, profesionalac.

zapt *tur.* 1. strog način života, stega, disciplina; 2. poredak, strogost; 3. zaplena imovine.

zaptija i **zapčija** *tur.* 1. upravnik oblasti; 2. stražar, redar koji održava red.

zaptiti *tur.* držati u strogosti, disciplini, ograničiti slobodu.

zar *tur.* 1. veo, koprena od prozirne materije koju preko lica nose muslimanke u nekim krajevima; 2. zavesa, zastor.

Zaratustra *pers.* iranski propovednik i filozof iz 6. i 7. veka pre n.e.; osnivač staropersijske vere.

zarf *tur.* 1. duh, veština; 2. ukrašena metalna čašica za fildžan; 3. korice.

zahmet *tur.* trud, napor, muka, nevolja; v. *zamet*.

zvekir *tur.* metalni predmet kojim se nekada lupalo na vrata, načinjen u obliku prstena ili alke.

zgura *ital.* šljaka, materijal koji ostaje nakon sagorevanja rude.

zebra *šp.* 1. afrička životinja iz roda konja s lepim prugama po telu; 2. *prenosno:* prugasto označen prolaz preko ulice, pešački prelaz.

zebu vrsta govečeta sa grbom; Indusi ga poštuju kao svetu životinju.

zevzek *tur.* blesavko, glupak, ništavilo.

Zevs *grč.* po grčkoj mitologiji najstariji i najpoštovaniji bog svih Grka, otac bogova, ljudi, bog neba, svemoćni i sveznajući gospodar sveta, te zaštitnik pravde i doma, spasilac od zla (kod Rimljana: Jupiter).

zejtin *tur.* maslina, ulje.

Zejtinlik *tur.* brdo s maslinjakom kraj Soluna sa grobljem i kosturnicom srpskih vojnika poginulih i umrlih u borbama na solunskom frontu u prvom svetskom ratu (1915—1918).

zekat i **zekijat** *ar.* vrsta muslimanskog verskog poreza koji se, po propisima Korana, daje radi pomaganja sirotinje.

zelenkada *tur.* vrsta narcisa, baštenska lukovička biljka, mirisnih cvetova.

zelot *grč.* 1. pripadnik jevrejske narodne stranke koja se u prvom veku n.e. borila protiv rimske prevlasti u Judeji; 2. čovek koji se vatreno zalaže za neku stvar, zanesenjak, fanatik.

zelotizam *grč.* preterana vernost, naročito u verskim stvarima.

zeman *tur.* 1. vreme; vreme početka nekog posla; 2. vek, stoleće; 3. smrt, umiranje.

zembilj *tur.* vrsta korpe od šiblja; torba izrađena od rogoza, trske, platna, kože i sl. koja služi za nošenje namirnica.

Zemzem *ar.* sveti bunar u Meki koji je, prema legendi, sam bog stvorio; muslimani smatraju da je voda tog bunara sveta i čudotvorna.

zemstvo *rus.* oblasna ili sreska skupština u carskoj Rusiji, ustanovljena reformom od 1864. godine.

zen-budizam *sanskrit.* pravac u japanskom budizmu koji strpljivim meditiranjem (razmišljanjem) nastoji postići delotvornu životnu snagu i najveće samosavlađivanje, kako bi se i na taj način čovek sjedinio s Budom.

zend *pers.* najstariji persijski jezik kojim su napisane svete knjige Zaratustrine religije pod naslovom Zend-Avesta.

Zend-Avesta *pers.* skup svetih knjiga starih Persijanaca u kojima je izloženo

no Zaratustrino religiozno-filozofsko učenje.

zendil tur. imućan, bogat čovek.

zendiluk tur. veliko bogatstvo, blagostanje.

zenit ar. 1. tačka nebeskog svoda (sfere) koja stoji vertikalno na glavi posmatrača; 2. *prenosno*: najviša tačka, najviši stepen, vrhunac nečega.

zenitizam jedan od modernističkih pravaca u jugoslovenskoj umetnosti i književnosti posle prvog svetskog rata.

zeoliti grč. grupa ruda nalik na feldspat.

zera tur. sitna stvarčica, malenkost, dečlić, trunka, mrvica.

zero fr. nula, ništa.

zefir grč. 1. blag vetrić, povetarac, vesnik proleća; 2. **Zefir**: bog vetra kod starih Grka; 3. fina tkanina, naročito za košulje.

zeher tur. otrov.

Zigija grč. boginja braka kod starih Grka; nosi nadimak i Junonin.

zigostatičan grč. precizno izmeren na terazijama, proveren, ispit.

zigot grč. oplodeno jaje, nastalo spajanjem ženske oplodne ćelije i muškog spermatozoida, tj. spajanjem muškog i ženskog gameta.

zijamet tur. vojnički feud, feudalno imanje u staroj Turskoj.

zijan tur. šteta, štetnoštvo.

zijancer tur. nasilnik, zulumčar, onaj koji pravi štetu, štetčina.

zijafet tur. doček gosta, gostoprimitvo.

zimogen grč. izazivač vrenja, koji proizvodi vrenje.

zimoza grč. vrenje, fermentacija.

zimologija grč. nauka o vrenju.

zimoma grč. sredstva za izazivanje vrenja.

zimotehnika grč. 1. tehničke mogućnosti izazivanja i proizvodnje vrenja; 2. korišćenje vrenja u proizvodnji piva, špiritusa, sirćeta i dr.

zimurgija grč. hemijski procesi vrenja i naučna dostignuća u ovoj oblasti.

zindan tur. tamnica, zatvor.

zindikiti ar. ateisti kod muslimana.

zirat ar. zemljoradnja; plodna zemlja za obradu, za oranje.

ziratiti ar. obrađivati zemlju.

zitotehnika grč. proces proizvodnje piva.

zift tur. crna gar, nahvatana od duvana na unutrašnjem delu čibuka ili lule.

ziher nem. pouzdan čovek, privržen, siguran.

ziheraš nem. onaj koji ume dobro da proceni uspeh, koji ide na sigurno.

ziherica nem. spajalica, zihernadla.

zicer nem. zauzet položaj u igri bilijara iz kojeg se može postići siguran pogodak.

zlot polj. novčana jedinica Poljske.

zoantropija grč. vrsta ludila kada čovek zamišlja da se pretvorio u neku životinju.

zograf grč. v. *zoograf*.

zografija grč. v. *zoografija*.

Zodijak grč. pojas od 12 sazvežđa duž ekliptike, nazvan životinjskim imenima (Ovan, Bik, Rak, Lav, itd), što je osnov za horoskop.

zoizam grč. životni procesi kod životinja.

zoičan grč. 1. koji potiče od životinja; 2. koji hrani, životni.

zona grč. 1. pojas na Zemlji između dva paralelna kruga; 2. oblast, zona na bolesnom čovečjem telu; **vojna zona**: posednuta oblast, itd.

zoo grč. skraćenica za *zoološki vrt*.

zoogenija grč. nauka o postojanju živih bića na Zemlji; v. *filogenija*.

zoogeografija grč. grana geografije ili zoologije koja se bavi rasprostratenošću životinja na Zemlji.

zoogonija grč. rađanje živih mladunaca.

zoograf grč. slikar životinja, opisivalac životinja, *zograf*.

zoografija grč. opisivanje, slikanje, proučavanje životinja.

zoodinamija grč. životna sposobnost i moć održavanja organizma.

zooemija grč. pojave epidemije kod životinja.

zooza grč. održavanje, spasavanje života uopšte.

zookultura grč. gajenje životinja.

zoolater grč. ljubitelj životinja, obožavalac životinja.

zoolatrija grč. religiozno obožavanje životinja (npr. krave u Indiji), pretežno kod mnogobožčkih naroda, zasnovano na verovanju da se u njima nalaze duhovi njihovih predaka.

zoolit grč. okamenjena životinja, ostatak fosilnih životinja.

zoolog grč. naučnik koji proučava život životinja.

zoologija grč. nauka o životinjama.

zoološki grč. sve ono što se odnosi na nauku o životinjama.

zoološki vrt grč. vrt u kome se gaje životinje radi njihovog šireg upoznavanja, posmatranja i proučavanja.

zoomagnetizam grč. životni magnetizam; tobožnji uticaj živčanog sistema jednog čoveka na živčani sistem drugog čoveka, tzv. magnetoterapija; naziva se i biomagnetizmom.

zoomorfan grč. nešto što ima oblik životinje.

zoon grč. životinja.

zoonoze grč. zarazne bolesti životinja koje mogu da se prenesu, putem dodira, na ljude (bedrenica, sakagija, besnilo).

zoonozologija grč. nauka o bolestima kod životinja.

zoonomija grč. nauka o zakonima i načelima za održavanje životne sposobnosti.

zooparaziti grč. životinjski paraziti.

zooпарк grč. zoološki vrt, zoološka bašta.

zoopsihologija grč. nauka o duševnim pojavama kod životinja.

zoosperma grč. semene ćelije kod životinja.

zoospora grč. bespolne ćelije koje vrše razmnožavanje kod biljaka.

zooterapija grč. nauka o lečenju životinja.

zootehnika grč. nauka o gajenju domaćih životinja.

zootoksin grč. otrov koji luče neke životinje (pčele, zmije, muve, škorpioni i dr.).

zootomija grč. anatomija životinja.

zoofag grč. mesožder, onaj koji meso uzima kao hranu.

zoofagija grč. ishrana mesom životinja.

zoofarmakologija grč. nauka o sredstvima za lečenje bolesti kod životinja.

zoofizika grč. nauka o hemijskim procesima u životinji.

zoofiziologija grč. nauka o životnim procesima u čovečjem i životinjskom telu.

zoofilija grč. bolesna spolna naklonost prema životinjama.

zoofit grč. životinja slična biljci (polip). **zoofobija grč.** neosnovan, bolestan strah od životinja.

zoohemija grč. nauka o hemijskim procesima u živim organizmima i materijama u životinjskim telima.

zoohigijena grč. nauka koja se bavi uzgajanjem domaćih životinja, tj. uslovima njihovog života, njihovom ishranom, higijenom, zdravstvenom zaštitom u cilju uspešnog odgoja i rasplodavanja.

zoohirurgija grč. nauka o lečenju životinjskih rana.

zoohrezija grč. nauka o unapređenju stočarstva.

zor tur. sila, snaga, nasilje, bes.

zoran tur. silan, snažan, jak, besan, nadmen.

zorba tur. ustanak, buna; nasilje, razbojništvo.

zorli tur. jako, silovito, snažno.

zort tur. strah, plašljivost, strah i trepet.

zotika grč. životna snaga životinja.

zotičan grč. životvoran, koji napreduje, unapreduje život.

Zohar hebr. najvažnija knjiga Kabale.

zubun tur. gornja haljina za žene sa kratkim rukavima ili bez rukava, ukrašena narodnim vezovima.

zulkade tur. naziv jedanaestog meseca po muslimanskom kalendaru.

zulum tur. nasilje, tiranija, razbojništvo, ugnjetavanje.

zulumčar tur. nasilnik, ugnjetač, razbojnik, tiranin.

zulumčariti tur. činiti, nasilje, tlačiti; v. *zulum*.

zulufi tur. uvojci, kosa koja se spušta na slepoočnicama.

zum eng. 1. približavanje i udaljšavanje objekta pomoću sočiva (najčešće u fotoaparatu); 2. brzo i uspravno uzletanje aviona.

zumba tur. sprava za poništavanje taksenih maraka bušenjem.

zumbul tur. vrlo mirišljivo cveće.

zurle tur. narodni muzički instrumenat.

zuher nem. 1. spoj malog i velikog dogleđa za posmatranje zvezda; 2. naprava na fotografskom aparatu koja umanjuje predmet.

iberzac *nem.* ostatak; naročito za složeni materijal u štampariji koji ostane za sledeći broj novina.

Iberi — prastanovnici Španije; današnji Baski smatraju se njihovim direktnim potomcima.

Iberija *lat.* staro ime Španije.

ibermenš *nem.* natčovek, čovek izvanrednih umnih i telesnih sposobnosti; pojam iz filozofije Fridriha Ničea — ibermenš; ovim su se pojmom koristili nemački rasisti i nacionalisti, propovedajući, za vreme fašizma, teoriju o nemačkoj višoj rasi, smatrajući sebe „nadjudima“, koji treba da gospodare celim svetom.

iberciger i **iberciz** *nem.* dugački gornji kaput za proleće i jesen.

ibidem *lat.* na istom mestu; u istom delu; na istoj strani knjige (ili skraćenicama: *ib.*, *ibid.*).

ibis *ar.* sveta ptica starih Egipćana, posvećena bogu Totu (vrsta čaplje).

ibret *tur.* 1. dobar primer, pouka; upozorenje; 2. mnoštvo, masa; 3. čudo, čudovište, neman, nakaza, rugoba, čovek za porugu.

ibretiti se *tur.* čuditi se; rugati se; izrugivati se nekome.

ibrik *tur.* bakarni sud, sužen pri vrhu; služi za vodu i kafu.

ibrišim *tur.* svileni konac.

igalo *grč.* morska obala, žal, breg, riva.

iglu *eng.* eskimska koliba od snega i leda (iznutra obložena krznom).

ignorant *lat.* 1. neznalica, glupak; 2. onaj koji sve prezire, sve potcenjuje.

ignorancija *lat.* 1. neznanje, nepoznavanje, neobrazovanost, neupućenost, ograničenost, glupost; 2. prezir, preziranje, neman za nešto; potcenjivanje.

ignorisati i **ignorirati** *lat.* 1. ne znati, ne hteti znati za nešto; 2. prezirati; ne mariti za nekoga, smatrati kao da ga nema, da ne postoji.

iguman *grč.* starešina pravoslavnog manastira.

igumanija *grč.* 1. nastojnica, upraviteljica pravoslavnog ženskog manastira; 2. manastir kojim upravlja iguman.

igumanstvo *grč.* čast, položaj i dostojanstvo igumana.

ideal *grč.* 1. ono što je najsavršenije, najuzvišenije, pojava ili predmet koji služi kao uzor; 2. obrazac nečega

kome se teži kao konačnom cilju koji donosi blagostanje i sreću čoveka.

idealan *grč.* 1. koji je vezan za ideju, koji postoji kao određena ideja; koji je proizvod određene svesti jedinke ili društva; koji je produkt misaonog bića, intelektualan; 2. koji odgovara idealu, uzoran, savršen; zamišljen kao najbolji, najsavršeniji, najuzvišeniji, najpošteniji, koji realno ne postoji u životu već u snovima i mislima kakav bi trebalo biti; 3. **idealni deo**: nedeljiv deo, onaj koji se u pravnom smislu ne može deliti (npr. porodična kuća); 4. **idealni tabak**: štampani tekst od 30.000 grafičkih znakova (zajedno sa belinama i praznim prostorom).

idealizam *grč.* 1. filozofski pogled na svet koji, nasuprot materijalizmu, tvrdi da su ideja, svest, duh primarni, dok je priroda i uopšte materija sekundarna, tj. da je materijalan svet proizvod ideje, odnosno ljudske svesti; 2. sklonost da se u životu vidi samo ono što je idealno, tj. vera u ono što je nerealno, neostvarivo, nepostojeće; opsena, varka, obmana; težnja prema uzvišenom, plemenitom, zamišljenom i sl.; 3. **subjektivni idealizam**: osporava postojanje materijalnog sveta, a za jedinu realnost priznaje individualnu svest i lična osećanja; 4. **objektivni idealizam**: uči da je osnov svega što postoji ideja, duh, odnosno bog.

idealizator *grč.* čovek koji je sklon da sve u životu ulepšava, idealizuje.

idealizacija *grč.* ulepšavanje, prikazivanje nečega savršenijim, lepšim nego što je u stvarnosti, tj. u liku ideala; oplemenjivanje nečega.

idealizovati i **idealizirati** *grč.* 1. prikazivati, predstavljati nešto boljim, lepšim, uzvišenijim, plemenitijim nego što je u stvarnosti; 2. sanjariti, maštati, zanositi se nestvarnostima, idealima; 3. predstavljati sve u najlepšem svetlu, voditi tzv. platonsku, čednu ljubav.

idealist(a) *grč.* 1. čovek koji teži nekom idealu; 2. čovek koji mašta, sanjari o nečemu, zanesenjak, maštar; 3. pristalica filozofskog pravca idealizma.

idealisati *grč.* v. *idealizovati*.

ideacija *lat.-grč.* stvaranje novih ideja, predstavljanje pojmova.

ideja *grč.* 1. misao, zamisao koja iznenađada padne na pamet kao rešenje nekog složenog problema; osnova, plan neke akcije, nekog ostvarenja; želja, namera, krajnji cilj nekog poduhvata; 2. opšti pojam o nekom predmetu ili pojavi, opšte saznanje; 3. glavna misao, poruka ili pouka umetničkog ili naučnog dela; 4. **fiksna ideja**: misao koja čoveka progoni, opsesija, manija.

idejan *grč.* 1. koji je prožet osnovnom idejom, razuman, misaon; 2. odan, predan ideji, uveren u ideju, spreman na žrtvu za realizaciju ideje.

idejnost *grč.* 1. idejna vrednost, idejni sadržaj, idejna opredeljenost, određeno mišljenje, pogled na svet; 2. postupak, delovanje u duhu ideje, privrženost ideji, uverenost u ideju.

identikit *fr.* slika izrađena prema opisu ocedivaca, obično nekog zločinca, tzv. robot-fotografija.

identitet *lat.* 1. potpuna jednakost, podudarnost, izjednačavanje, istovetnost; 2. skup osobina koje karakterišu jednu osobu ili jedan predmet; 3. priznanje ili utvrđivanje da je neko ili nešto zaista ono za šta se predstavlja; utvrditi nečiji identitet znači potvrditi, proveriti određene karakteristike sporne osobe, tj. da se utvrdi da li je to ona.

identifikovanje i **identifikacija** *lat.* 1. utvrđivanje istovetnosti između nečega; 2. utvrđivanje nečijeg identiteta, prepoznavanje izvesne ličnosti ili stvari po osnovnim karakteristikama.

identifikovati i **identificirati** *lat.* 1. utvrditi, utvrđivati istovetnost, podudarnost, potpunu jednakost; 2. utvrditi, ustanoviti nečiju identičnost, tj. proveriti da li je izvesna osoba zaista ona za koju se predstavlja, odnosno koja se traži.

identičan *lat.* istovetan, isti, potpuno jednak, podudaran.

identičnost *lat.* v. *identitet*.

ideogram *grč.* slika kao znak za pisanje u slikovnom pismu, u ideografiji; ideogramima se označavaju pojedini pojmovi u saobraćaju, turizmu i drugde (npr. viljuška i nož predstavljaju restoran).

ideografija *grč.* slikovito pismo u kome se umesto slova upotrebljavaju slike,

tj. pisanje celih reči pomoću pojedinih slika (tako su pisali stari Feničani i drugi narodi Istoka).

ideokratija i **ideokracija** *grč.* 1. vladavina razuma, dobrih ideja; 2. državna vlast uspostavljena i usmeravana jednom ideologijom.

ideolog *grč.* tumač, teoretičar i branilac ideologije neke društvene klase, partije, pokreta ili umetničkog pravca.

ideologizacija *grč.* prožimanje neke pojave ili problema ideologijom.

ideologizirati *grč.* prožimati ideologijom, obojiti ideologijom, oslanjati se na ideologiju.

ideologija *grč.* 1. sistem ideja, predstava, pojmova izraženih u politici (klase, partije, društvenog pokreta, grupe), u nauci, umetnosti, filozofiji, religiji; 2. ideologija je sistem pogleda na svet, na ukupnost konkretnih i praktičnih ciljeva i normi klase i drugih društvenih subjekata u vezi uređenja društva i njegovih segmenata u toku jedne epohe (npr. ideologija radničke klase o uređenju društva je marksizam-lenjinizam).

ideološka nadgradnja *grč.* obuhvata oblike društvene svesti: moral, umetnost, filozofiju, religiju, itd.; zbog podela rada na umni i fizički ideološke nadgradnje izdvajaju se u posebne i relativno samostalne društvene delatnosti koje „proizvode“ ideje (naučne i filozofske teorije, umetnička dela, religiozne i političke doktrine koje su uslovljene društvenim odnosima u proizvodnji).

ideološki *grč.* koji je u vezi sa ideologijom, teoretski, mislilački; koji se zasniva na idejama jedne ideologije.

ideofobija *grč.* neosnovan, bolestan strah od mišljenja i misli.

idila *grč.* 1. pesma u kojoj se prikazuje bezbrižan i srećan život pastira, seljaka, ribara u ulepšanom vidu, najčešće na sentimentaln, slatunjav način, mada je njihov život često težak i naporan; 2. *prenosno*: porodični život ispunjen slogom, nežnošću i ljubavlju (npr. porodična, bračna idila); 3. umetnička slika koja prikazuje takav bezbrižan i srećan život (npr. zimska idila); 4. muzička kompozicija pasto-

ralnog sadržaja koja dočarava smireno, pastoralno raspoloženje.

idilizam *grč.* sklonost idili, idilizaciji.

idilizacija *grč.* prikazivanje nečega u najlepšem svetlu, isticanje lepota.

idiličan *grč.* pun seoske idile, seoski jednostavan, bezbrižan, ljubak, miran, zadovoljan, srećan, bezazlen, nežan.

idiogamija *grč.* spolna sposobnost muškarca samo sa jednom ženom ili sa manjim brojem žena, dok za sve druge nema nikakvog interesa.

idioglosija *grč.* nerazumljiv govor neke osobe toliko kao da govori strani jezik.

idiograf *grč.* svojeručni potpis, svojeručni rukopis.

idolatetrija *grč.* obožavanje samoga sebe.

idiolekt *eng.* govorne osobine jednog čoveka, individualni jezik.

idiom *grč.* 1. narečje, govor nekog kraja; 2. izraz nekog jezika koji se teško može prevesti na drugi jezik (npr. vojska drumom, baba šumom).

idiomatika *grč.* 1. skup idioma nekog jezika; 2. proučavanje idioma.

idiopatija *grč.* bolest koju je nemoguće utvrditi postojećim metodama.

idiosinkrazija *grč.* urođena preosetljivost, odvratnost prema nečemu (npr. na neku hranu, lekove, tj. organizam brzo deluje, javljaju se ospice i sl.).

idiot *grč.* 1. duševno zaostao čovek, slaboumnik, kreten; 2. glupak, neznalica.

idiotizam *grč.* 1. slaboumnost, blesavost, tupoglavost (prirodna ili stečena u detinjstvu); 2. *gram.* osobenosti, karakteristike nekog govora, narečja.

idiotija *grč.* slaboumnost, blesavost, glupost, kretinizam.

idiotikon *grč.* 1. rečnik nekog narečja; 2. osobina nekog narečja, dijalektizam.

ido — veštački stvoren međunarodni jezik, uprošćen oblik esperanta.

idol *grč.* 1. lik božanstva u obliku skulpture ili slike (najčešće izrađen od drveta, kamena ili metala) kome se klanjaju vernici obožavajući ga; 2. *prenosno*: predmet slepog obožavanja nečega; natprirodno biće.

idolatetrija i **idololatetrija** *grč.* 1. obožavanje idola, idolopoklonstvo; poštovanje kipova; mnogoboštvo, paganstvo; 2.

prenosno: preterana ljubav prema nekome ili nečemu.

idolopoklonstvo *grč.* v. *idolatetrija*.

izmećar *tur.* 1. sluga, poslužitelj; 2. *prenosno*: čovek koji slepo zastupa tuđe interese, prodana duša.

izobare *grč.* crte koje na meteorološkoj karti spajaju mesta jednakog atmosferskog pritiska.

izobate *grč.* linije koje na geografskoj karti spajaju tačke iste dubine u jednom jezeru, moru ili okeanu.

izogeoterme *grč.* linije koje na geografskim kartama spajaju sve tačke u Zemljinoj unutrašnjosti koje imaju istu temperaturu.

izola *ital.* ostrvo, otok.

izolator *ital.* 1. telo koje loše provodi električnu struju, toplotu ili vlagu; 2. materijal ili pribor kojim se izoluje električna struja, vlaga, toplota, zvuk i dr.; 3. odvojena prostorija za izdavanje zaraznih bolesnika ili sumnjivih osoba; 4. predmet ili sredstvo koje vrši izolaciju bilo koje vrste.

izolacija *lat.* 1. odvajanje, osamljivanje bolesnih, sumnjivih osoba u cilju društvene zaštite ostalih; 2. odvojenost, odlučnost, osamljenost uopšte; 3. odvajanje električne struje pomoću izolatora od okolnih predmeta; sprečavanje prodora vlage, toplote, zvuka i dr.

izolacionizam *lat.* reakcionarna politička struja u SAD koja se između dva rata zalagala da se SAD ne mešaju u svetske probleme, a posebno u evropske, već da se što više izoluju i ostanu po strani.

izolacionist(a) *lat.* pristalica i pobornik izolacionizma.

izoliranje *ital.* v. *izolacija*.

izolovan i **izoliran** *ital.* 1. odvojen, izdvojen, usamljen, sam; onemogućen u delovanju, sprečen; 2. napravljen neprovođenjem, nepropustljivim.

izolovati i **izolirati** *ital.* 1. odvojiti, izlučiti, osamiti, odeliti od drugih i smestiti u posebne prostorije ili mesta radi sprečavanja dodira s drugim ljudima; 2. napraviti izolaciju električne struje, toplote, vlage, zvuka i sl.

izomeri *grč.* jedinjenja koja imaju isti hemijski sastav, ali različite strukturne formule.

izomerija *grč.* postojanje dvaju ili više hemijskih jedinjenja koja imaju isti hemijski sastav, istu molekulsku težinu, a različitu hemijsku strukturu i fizička svojstva.

izoterme *grč.* 1. linije koje na geografskoj karti spajaju tačke iste temperature.

izotopi *grč.* različiti oblici jednog te istog elementa koji se razlikuju atomskom težinom (zbog različitog broja neutrona u njihovim jezgrima); neki od izotopa su radioaktivni.

izohipse *grč.* linije koje na geografskoj karti spajaju mesta jednake visine.

ikamet *tur.* poziv hodže s minareta džamije na ustajanje i jutarnju molitvu muslimana.

Ikar — starogrčki mit: mladić Ikar beše pobegao iz zarobljeništva sa ostrva Krit; leteo je na svojim krilima od perja koja su bila prilepljena voskom, ali, od sunčeve toplote, vosak se otopi i on potonu u Egejsko more (taj deo mora posle dobi naziv — Ikarsko more).

ikebana *jap.* veština aranžiranja cveća, tzv. „govor cveća“ (veoma popularna u Japanu još od 14. veka).

ikindija *tur.* vreme popodnevne molitve kod muslimana (kaže se i *icindija*).

ikona *grč.* slika sveca ili nekog božanstva u pravoslavnim crkvama (obično na drvetu ili na platnu, za razliku od fresaka, slika na zidu).

ikonizam *grč.* verno prikazivanje likova na slici, verna stvarnost na slici.

ikono- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: slika, ikona.

ikonoborci *grč.* sekta u ruskoj pravoslavnoj crkvi koja je vodila borbu protiv ikona i molila se bogu pod vedrim nebom.

ikonograf *grč.* 1. ikonopisac; 2. sprava za mehaničko prenošenje slika i crteža.

ikonografija *grč.* nauka o opisivanju, tumačenju i utvrđivanju slikarskih i kiparskih radova po atributima, simbolima i amblemima.

ikonoduli *grč.* obožavaoci ikona i slika u crkvi.

ikonodulija *grč.* poštovanje ikona, obožavanje ikona.

ikonoklast *grč.* protivnik slika i ikona u crkvi, ikonoborac.

ikonoklastija *grč.* protivljenje poštovanju ikona i slika u crkvi, ikonoborstvo.

ikonolater *grč.* strastveni obožavalac ikona i slika svetitelja.

ikonolatrija *grč.* strastveno, slepo obožavanje ikona i slika svetaca.

ikonolog *grč.* stručnjak koji proučava simbolično i alegorično značenje ikona.

ikonologija *grč.* 1. poznavanje ikona i njihovih simbola; 2. proučavanje simbola na ikonama i starih spomenika.

ikonomanija *grč.* preterano, ludu poštovanje slika svetitelja.

ikonomahija *grč.* borba protiv obožavanja ikona, slika svetitelja.

ikonoskop *grč.* sprava za hvatanje televizijskih slika, prvi tip, ortikona.

ikonostas *grč.* u pravoslavnim crkvama: pregrada, iskićena ikonama, koja deli oltar od ostalog dela crkve.

iks — 1. u *matematici*: nepoznata veličina; 2. u *društvu*: nepoznata osoba.

iksan *ar.* čovek, ljudsko biće; v. *insan*.

ilegala *lat.* nezakonita, politička delatnost; život u nezakonitom braku.

ilegalan *lat.* 1. nezakonit, protivzakonit; 2. skriven od zvaničnih vlasti, tajani, priten.

ilegalac *lat.* potajni borac protiv vlasti; politički borac koji radi skriven od vlasti, često pod tuđim imenom.

ilegalnost *lat.* 1. nezakonitost; 2. rad skriven od vlasti, tajna aktivnost.

ilegitiman *lat.* nezakonit, protupravan, protiv zakona.

Ilijada *grč.* veliki starogrčki herojski spev u kome se opisuje neke epizode iz borbe oko Ilije (Troje), tj. borbe u zadnjih 48 sati desete godine rata; delo se pripisuje pesniku Homeru.

ilikvidan *lat.* nelikvidan, koji ne može da plaća; sporan, nedokazan.

Ilinden *mak.* naziv oružanog ustanka makedonskog naroda od 1903. g.

Iliri — narod koji je pre dolaska Slovena živeo na Balkanu (u Iliriji).

ilirizam — ilirski pokret (1835. g. nastao) mlade građanske inteligencije u Hrvatskoj, uperen protivu prevlasti mađarske buržoazije (ilirici su mislili

da su Južni Sloveni potomci Ilira, pa otuda i naziv pokreta).

Ilirija — 1. država starih Ilira; 2. naziv provincije koju je Napoleon osnovao (1809) od pokorenih delova Slovenije i Hrvatske.

ilidža *tur.* toplica, banja, kupatilo.

iluzija *lat.* 1. obmana osećanja, izazvana krivim utiscima iz stvarnosti; 2. *pretnosno*: samoobmana, neostvarena nada, prevar, zavaravanje, zabluda, snovi.

iluzionizam *lat.* 1. učenje da je svet samo iluzija; 2. veština opsenjivanja „čarobnjačkim“ trikovima (mađioničarske veštine).

iluzionist(a) *lat.* 1. mađioničar, izazivač iluzija; 2. zanesenjak, sanjar.

iluzoran *lat.* varljiv, neostvarljiv, bezizgledan, besmislen, apsurdan.

iluminator *lat.* deo staklenog krova na brodu kroz koji ulazi svetlo.

iluminacija *lat.* svečano osvetljavanje prostorija ili zgrada.

iluminiran *lat.* svečano osvetljen u živim bojama.

iluminirati *lat.* svečano osvetliti u raznim, živim bojama.

ilustrativan *lat.* objašnjen, osvetljen, slikovit, živopisan.

ilustrator *lat.* crtač ilustracija koje bliže objašnjavaju tekst.

ilustracija *lat.* 1. pregledno, slikovito tumačenje nečega; 2. crtež, slika u knjizi koji bliže objašnjavaju tekst; 3. časopis bogato opremljen slikama.

ilustrovan *lat.* tekst dopunjen slikama i crtežima.

ilustrovati i ilustrirati *lat.* 1. izneti dobre primere radi razjašnjenja svojih misli u govoru ili tekstu; 2. tekst snabdeven ilustracijama.

ilustrisimus *lat.* najsajjniji, najuzvišeniji, presvetli (kao oslovljavanje).

imaginaran *lat.* zamišljen, uobražen, tobožnji koji faktički postoji samo u mašti, u uobrazilji; nestvaran; 2. *mat.* imaginarna veličina koja nije realna.

imaginativan *lat.* koji ima sposobnost zamišljanja, maštanja.

imaginacija i imaginativa *lat.* sposobnost zamišljanja, mašta, fantazija; moć uobražavanja, stvar koja ne postoji.

imago *lat.* 1. slika; lik; 2. u zoologiji: potpuno razvijen insekt, kukac.

imažizam i imažinizam *lat.* pesnički pokret u Engleskoj i SAD (1909—1917) i u SSSR (1917—1925); imažisti su uglavnom negovali slobodan pesnički stih kao novi ritam i težili potpunoj slobodi u izboru tema za svoje stvaranje.

imam *tur.* 1. islamski verski poglavar, vođa, prvak; 2. muslimanski sveštenik; 3. titula velikih islamskih učenjaka; 4. glavni hodža jedne džamije.

imamat *tur.* 1. područje vlasti imama; 2. zvanje i nadležnost starešine džamije.

iman *tur.* vera, zakon, islam.

imanentan *lat.* koji je stalno u suštini neke pojave, unutrašnji; bitan, neodvojiv, nerazlučan, svojstven nekoj sadržini.

imanencija i imanentnost *lat.* 1. bitno pripadanje nečemu, postojanje u nečemu, ostajanje u nečemu; 2. filozofija imanencije: pravac u filozofiji koji se ograničava na saznanju u granicama iskustva i svesti, tj. da ne postoji neka stvarnost koja bi bila nezavisna od svesti.

imaterijalan *lat.* nematerijalan, bestelesan, nestvaran, duhovni.

imaterijalizam *lat.* pravac, učenje koje poriče stvarnost materije, tvrdeći da je sve što postoji duh; učenje da je duša bestelesna; *suprotno*: materijalizam.

imatrikulacija *lat.* upisivanje u matrikulu, u matičnu knjigu ustanove.

imbecil *lat.* lice zaostalo u umnom razvoju; maloumnik, blesavko, tupavko.

imbecilan *lat.* malouman, telesno ili duševno zaostao čovek.

imbecilnost *lat.* duhovna zaostalost, slaboumnost, tupavost.

imedijatan i imedijativan *lat.* neposredan; neodložan; trenutni, koji se odmah događa ili obavlja.

imigrant *lat.* useljenik, doseljenik, stranac koji se stalno nastanio u nekoj zemlji.

imigracija *lat.* 1. useljenici, doseljenici; 2. useljavanje, doseljavanje stranaca u neku zemlju u cilju stalnog boravka.

imigrirati *lat.* useliti se u neku zemlju i stalno nastaniti.

imitativan *lat.* koji podražava, koji se ugleda na nekog, koji je sklon da podražava.

imitator *lat.* onaj koji imitira, oponaša nekoga, podražavalac, epigon.

imitacija *lat.* 1. oponašanje, podražavanje, oblikovanje prema nekom uzoru; 2. kopija, kopiranje, krivotvorenje, falsifikat, surogat; 3. veštački proizvod (npr. skaj imitira kožu).

imitirati *lat.* 1. oponašati, podražavati nekoga, povoditi se za nekim; 2. kopirati tuđe delo, krivotvoriti, falsifikovati; 3. proizvesti, napraviti nešto od veštačkog materijala koji liči originalu.

imidž *eng.* izgled, pa i ugled, umetničko ime, stečeno u šou-biznisu pop-pevača, postignuto spoljnim izgledom i ponašanjem koje je originalno; pojam imidža se proširuje i na druga zanimanja.

imidž-dizajner *eng.* stručnjak koji se bavi kreiranjem imidža neke pop-zvezde.

imobilan *lat.* 1. nepokretan, ukočen, stalan; 2. nespreman za rat, nenaoružan.

imobilizam *lat.* nepokretnost, neaktivnost

imobilizacija *lat.* učvršćivanje, dovodeње u nepokretno stanje nekog dela tela pomoću zavoja, gipsa ili drugih sredstava; 2. **imobilizacija kapitala**: pretvaranje tekućeg kapitala u osnovni kapital.

imobilizovati i imobilizirati *lat.* učiniti nešto nepokretnim, ukočiti, pasivizirati, zaustaviti, blokirati; *isto i imobilisati*.

imobilije *lat.* nekretnine, nepokretnosti, nepokretna imanja, dobra.

imobilnost i imobilitet *lat.* nepokretnost, nepokretljivost, stalnost.

imoralan *lat.* nemoralan, nepošten, razvrat, razuzdan.

imoralizam *lat.* etički pravac koji odbacuje moralne norme, ignoriše ih.

imoralist(a) *lat.* protivnik morala, pristalica imoralizma, razvratnik.

imoralitet *lat.* protivnost moralu, nemoralnost, razvratnost.

imortalitet *lat.* besmrtnost, neumrlost, neprolaznost, večnost.

impakt *lat.* sudar; udar, šok, snažan uticaj, snažan odjek.

impast i impasto *ital.* debeli sloj boje u slikarstvu, tj. nabacivanje boja.

imperativ *lat.* 1. *gram.* zapovedni način glagola; 2. zapovest, zahtev, moranje, obaveza, nužnost; 3. **kategorički imperativ**: bezuslovna naredba, zapovest.

imperativan *lat.* zapovednički, neodgovoran, obavezan, neophodan, prinudan.

imperator *lat.* car, monarh; vrhovni zapovednik; zavojevač, osvajač.

imperija i imeprij(um) *lat.* carevina, država koja je pokorila druge narode.

imperijal *lat.* 1. veliki format papira; 2. vrsta velikih tipografskih slova; 3. vrsta sira; 4. nekadašnji ruski dukat; 5. naziv mnogih hotela; 6. vrsta kartaske igre; 7. vrsta vune.

imperijalizam *lat.* 1. težnja za gospodarenjem nad drugim narodima, osvajanje i potčinjavanje drugih naroda; 2. najviši stadijum razvoja kapitalizma, dostignut krajem 19. i početkom 20. veka (karakteristike: visok razvoj proizvodnih snaga, koncentracija kapitala, stvaranje monopola, porobljavanje kolonija, ratna osvajanja).

imperijalist(a) *lat.* pristalica, pristaša imperijalizma; zavojevač, osvajač.

imperijalistički *lat.* koji se odnosi na imperijalizam; osvajajući zavojevački.

imperij(um) *lat.* v. *imperija*.

impersonalan *lat.* bezličan; objektiv, opšti.

impersonalnost *lat.* bezličnost.

impertinentan *lat.* nepristojan, drzak, neuljudan, bezobrazan, bezobziran.

impertinencija *lat.* nepristojnost, neučtivost, drskost, bezobraznost.

impertinentnost *lat.* v. *impertinencija*.

imperfek(a)t *lat. gram.* predašnje nesvršeno vreme: glagolski oblik koji znači radnju (stanje ili bivanje) koja se duže vreme vršila u prošlosti.

imperfektan *lat.* nedovršen, nepotpun, nesvršen (glagol); manjkav, neusavršen.

imperfektivan *lat.* v. *imperfetan*.

imperfektivnost *lat.* trajnost, nesvršenost, nesvršen vid.

impetus *lat.* 1. navala, nasrtaj, iznenadni prepad; 2. žestina, strast, nagon; 3. naglo oboljenje iznenadni napad bola.

impicment *eng.* 1. pobijanje, zapreka; 2. optužba, tužba, opomena, ukor; 3. u političkom životu: postupak za opoziv visokog državnog funkcionera, uključujući i predsednika izvršne vlasti zemlje.

implantacija *lat.* presađivanje delova tkiva ili celih organa tela da bi se primili na drugom mestu.

implementacija *lat.* sprovođenje, izvršenje, primena u praksi nečega.

implikacija *lat.* 1. veza, spoj, sticanje, splet okolnosti; 2. uplitanje u nešto, mešanje, umešanost.

implikiran *lat.* upleten u nešto, umešan u nešto; koji se podrazumeva, sadržan u nečemu, obuhvaćen nečim.

implikirati *lat.* uplesti, umešati, uvući, uvlačiti u nešto; sadržavati, obuhvatiti sobom.

implicitan *lat.* koji je obuhvaćen, sadržan u nečemu; koji se podrazumeva.

implicite *lat.* samo po sebi razumljivo; ono što je obuhvaćeno, tj. sadržano u nečemu, što se podrazumeva a nije izričito rečeno; prećutno, indirektno, posredno.

implozija *lat.* 1. sabijanje ili kompresija eksploziva sa ciljem da se poveća njegova gustina; 2. *gram.* zatvaranje usne šupljine na određenom mestu pri izgovoru pojedinih glasova.

impozantan *fr.* koji izaziva snažan utisak, veličanstven, grandiozan, monumental; sjajan, koji imponuje, zadivljujući, uzvišen.

imponovati i imponirati *lat.* 1. proizvesti snažan utisak; uliti, ulivati poštovanje; izazivati divljenje, simpatije; delovati dostojanstveno, dopadati se svojom pojavom, držanjem; 2. dovesti nešto u red, urediti, srediti.

import *lat.* uvoz iz inostranstva; uvezena roba, uvozna trgovina.

importabilan *lat.* koji se može uvoziti, koji je određen za uvoz.

importantan *lat.* važan, značajan, utican, bitan, zamašan, osetan.

importacija *ital.* važnost, znatnost, zamašnost, zamašitost.

importer *fr.* uvoznik, trgovac koji se bavi uvozom robe iz inostranstva.

importovati i importirati *lat.* uvoziti stranu robu na domaće tržište; preno-

siti iz stranih zemalja modu, navike, običaje; *suprotno*: **eksportovati**.

imposibilan *lat.* nemoguć, nemogućan.

impotentan *lat.* 1. nemoćan, fizički i duhovno slab, oronuo, iznemogao, iscrpljen, nesposoban za rad i aktivnosti; 2. koji više nije u stanju, zbog bolesti i psihičkih teškoća, da obavlja spolne odnose.

impotentnost *lat.* v. *impotencija*.

impotencija i impotentnost *lat.* 1. nemoć, klonulost (telesna i duševna); 2. spolna nemoć muškarca, nesposobnost oplodavanja; 3. nesposobnost ženke da primi seme mužjaka; 4. duhovna nemoć, duhovna nesposobnost.

impregnator *lat.* oploditelj, otac deteta.

impregnacija *lat.* 1. oplodjenje, zatrudnjenje; 2. natapanje, prožimanje nekog tkiva uljem ili mašću, drveta tvarima koje ga čuvaju od truljenja (npr. železničkih pragova).

impregnirati *lat.* 1. zatrudnjeti, oploditi; 2. natopiti, natapati neki predmet nekom hemijskom materijom radi zaštite od truljenja, vatre i dr.

impresario *ital.* lice koje organizuje pozorišne i druge predstave, pronalazi i angažuje izvođače i brine o realizaciji predstava.

impresivan *lat.* koji izaziva i ostavlja snažan utisak na druge.

impresija *lat.* utisak, dojam, dejstvo nečega (npr. utisak, doživljaj koji se ima posle uzbudljivog filma ili pročitane knjige).

impresionizam *lat.* pravac u slikarstvu, književnosti i drugim umetnostima koji se pojavio polovinom 19. veka u Francuskoj, težeći da umetnost prikazuje što vernije i čistije čulne utiske čoveka, odnosno njegova lična, subjektivna osećanja i raspoloženja; *suprotno*: **ekspresionizam**.

impresionirati *lat.* ostaviti snažan utisak, oduševiti.

impresionist(a) *lat.* pristalica impresionizma u književnosti i nekim drugim umetnostima, posebno u slikarstvu, čiji je vođa bio Klod Mone (1840—1926) koji je smatrao da umetnost treba da odrazi neposredan utisak.

impresum *lat.* 1. u novinama, knjigama i časopisima naznaka imena izdavača,

urednika, štamparije i dr.; 2. štampa-na stvar uopšte.

imprimatur *lat.* neka se štampa; odobrenje koje daje pisac teksta ili odgovorni korektor, odnosno urednik da se pripremljeni tekst za štampu može štampati.

improvizator *lat.* onaj koji nešto improvizuje, tj. koji nešto čini bez prethodnog pripremanja, npr. drži govor, sastavlja pesmu, recituje, glumi, svira, peva, itd.

improvizacija *lat.* 1. istupanje pred publikom bez prethodne pripreme (gluma, govor, recitovanje, itd.); 2. obavljanje uopšte nekog posla bez pripreme i plana; 3. scensko delo stvoreno za trenutne potrebe.

improvizovati i **improvizirati** *lat.* sastaviti nešto na brzu ruku (pesmu, govor, glumačku ulogu); bez odgovarajuće pripreme nešto stvoriti.

impuls i **impulzija** *lat.* nagon, pokretačka sila, pobuda, podstrek.

impulsivan i **impulzivan** *lat.* brz, nagao, nepromišljen u postupcima; bujan, temperamentan; nagonski, instinktivan.

imputacija *lat.* podmetanje, pripisivanje krivice; neosnovana, neopravdana optužba.

imputirati *lat.* podmetnuti, pripisati nekome krivicu; optužiti nekoga bez razloga; prišivati mane, krivicu i sl.

imun *lat.* 1. otporan prema zaraznim bolestima i nekim otrovima; 2. neosetljiv i nepovrediv, zaštićen.

imunizacija *lat.* 1. stvaranje veštačkog imuniteta (vakcinacija, vežbe, odgovarajuća ishrana i sl.); 2. kalemljenje biljaka protiv bolesti.

imunizirati *lat.* zaštititi organizam od bolesti, cepiti protiv bolesti.

imunitet i **imunost** *lat.* 1. sposobnost organizma da se odupre nekim zaraznim bolestima ili otrovima; 2. pravno: izuzimanje ispod delovanja nekih zakona (npr. ne može se krivično goniti delegat, poslanik narodne skupštine dok to ne odobri skupština); **diplomatski imunitet**: nepovredivost ličnosti diplomatskog predstavnika i prostorija koje mu pripadaju, tj. ne podleže zakonima zemlje u kojoj predstavlja svoju zemlju.

imunolog *lat.* lekar, specijalista za imunologiju.

imunologija *lat.* nauka o zaštiti organizma od zaraznih bolesti.

imunost *lat.* v. *imunitet*.

imunoterapija *lat.* jačanje organizma radi zaštite od zaraznih bolesti.

inadekvatan *lat.* nejednak, nesrazmeran, neodgovarajući, nepodesan.

inat *tur.* prkos, prepirka, svađa; izazivačko suprotstavljanje, prkošenje.

inatiti (se) *tur.* prkositi, ljutiti, svađati se, prepirati se.

inauguralni *lat.* koji se odnosi na inauguraciju; pristupni, uvodni.

inaugurator *lat.* začetnik nečega, osnivač, inicijator, podstrekač.

inauguracija *lat.* 1. svečano uvođenje u dužnost, položaj; 2. svečano otvaranje ili otkrivanje; 3. svečano dodeljivanje neke titule ili zvanja.

inaugurisasi i **inaugurirati** *lat.* 1. svečano uvesti u dužnost ili zvanje; 2. svečano otvoriti (izložbu) ili otkriti (spomenik).

inafektacija *lat.* neusiljenost u ponašanju, prirodnost.

inadžija *tur.* svađalica, prznica, čovek sklon sukobima.

invazija *lat.* 1. upad neprijateljske vojske u neku zemlju, najezda; iskrcavanje vojske, okupiranje, osvajanje tuđe teritorije; 2. navala uopšte.

invalid *lat.* 1. osoba koja je u ratu (ratni invalid) ili u toku rada (invalid rada) telesno oštećena i postala delimično ili potpuno nesposobna za rad; bogalj; 2. vrsta raka; **lični invalid**: čovek koji prima invalidninu zbog lične nesposobnosti za privređivanje; **porodični invalid**: onaj koji prima invalidninu kao član porodice nastradalog hranitelja; **invalidska penzija**: penzija koja se isplaćuje invalidu rada trajno ili privremeno zbog nesposobnosti za rad.

invalida i **invalidnina** *lat.* novčana pomoć koju invalid prima od države, odnosno od zajednice socijalnog osiguranja.

invalidan *lat.* 1. oštećen, s manom, oboleo; nesposoban za rad; 2. pravno: nevažeći, neupotrebljiv, koji nije osnovan na pravu.

invaliditet i **invalidnost** *lat.* delimična ili potpuna nesposobnost za rad zbog telesnog oštećenja delova tela ili organa usled povreda u ratu ili za vreme rada, osakaćenost.

invalidnost *lat.* v. *invaliditet*.

inektivna *lat.* pogrdan izraz, uvreda; grdnja, prekor, napad psokama.

inventar *lat.* 1. popis i detaljan opis imovine, naročito pokretne, sa naznačenom vrednosti pojedinih predmeta; 2. sama ta imovina.

inventarizacija i **inventarisanje** *lat.* 1. popis imovine neke radne organizacije ili druge institucije sa naznakom njene pojedinačne vrednosti; 2. upisivanje u inventar.

inventarisanje *lat.* v. *inventarizacija*.

inventarisati i **inventarizirati** *lat.* praviti inventar, popisati imovinu, naročito pokretnu imovinu.

inventivan *lat.* pronicljiv, maštovit, darovit, dosetljiv, koji se odlikuje inven-cijom, stvaralačkom maštom, sposobnošću pronalazjenja nečeg novog.

inventura *lat.* popis, popisivanje imovine; popis robe u trgovačkoj radnji, u magacinu, skladištu i sl.

invencija *lat.* 1. dar, izumiteljski dar, stvaralačka fantazija (naročito u umetnosti); stvaralačka sposobnost, iznalaženja nečeg novog; 2. pronalazak, novi izum, otkriće.

inverzivan i **inverzan** *lat.* obrnut, premetnut, u obrnutom redu, poretku.

inverzija *lat.* 1. obrtanje, premeštanje, preokretanje, premetanje; 2. *gram.* obrnuti red (redosled) glavne i zavisne rečenice; 3. homoseksualizam; 4. *mat.* obrtanje neke operacije.

invertit i **invertirac** *lat.* jedno od imena za homoseksualce.

investirati *lat.* 1. uložiti novac u neki posao, učiniti investiciju; 2. izvršiti investituru, uvesti u posed, postaviti na neki položaj.

investitor *lat.* osoba koja preduzima investiciju, poduzetnik, preduzimač.

investitura *lat.* 1. uvođenje u neki posed ili neko pravo; 2. odobrenje parlamenta novoj vladi da može započeti rad; 3. svečano postavljanje nekoga na visoki položaj.

investicija *lat.* 1. ulaganje kapitala u neki posao; 2. kapital uloženi u neki posao.

investomanija *lat.-grč.* pomama za investiranjem novca u zgrade i industrijske pogone bez ekonomske i socijalne opravdanosti.

in vino veritas *lat.* u vinu je istina (što trezan misli, pijan govori).

in vivo *lat.* u živo (npr. izvođenje nekog programa na televiziji bez prethodnog snimanja, tj. bez pripreme, već snimanje teče direktno onako kako se stvari zbivaju).

invokacija *lat.* 1. dozivanje, prizivanje; 2. u antičkoj poeziji: prizivanje muza na početku epa ili pre važnog novog odlomka.

involutija *lat.* 1. u biologiji: nazadovanje, propadanje nekog organa ili organizma; *suprotno*: **evolucija**; 2. zaplet, zapletenost, zamršenost.

in genere *lat.* uopšte, općenito; sve skupa, ukupno.

ingenij(um) *lat.* prirodna sposobnost, obdarenost; darovit, oštrouman čovek; oštrouman pronalazak.

ingeniozan *lat.* uman, oštrouman, osmišljen, pronalazački darovit, talentovan.

ingenioznost i **ingeniozitet** *lat.* darovitost, genijalnost, pronicljivost, pronalazačka sposobnost.

ingerent *lat.* sporedni tužilac.

ingerencija *lat.* uplitanje u nešto, uticaj; nadzor nad nečim; posredovanje u nekom poslu; učešće, sudelovanje u nekom poslu.

ingerisati i **ingerirati** *lat.* mešati se, uplitati se u nešto; nametati svoj uticaj; vršiti uticaj, nadzor; sudelovati u nekom poslu ili odluci.

ingot *eng.* čelični blok izliven u naročitim kalupima; kalup za livenje metala, kovine.

ingredijent *lat.* sastavni deo nekog složenog jedinjenja ili smese.

ingredijencija *lat.* sastavni deo nekog jedinjenja, smese; sastojak, dodatak, primesa, začim.

ingres *lat.* ulazak, stupanje, pristup nekoj zajednici; primanje kaluđerice u manastir.

ingresiv *lat. gram.* glagolski vid ili oblik kojim se označava otpočinjanje glagolske radnje ili stanja.

ingresija *lat.* prodor, prodiranje; proboj, upad, agresija.

ingresor *lat.* provalnik, upadač; osvajač, agresor.

in grosso *lat.* u svemu, sveukupno.

indeks *lat.* 1. broj koji pokazuje promene u kretanju cena i potrošnje, pokazivač, pokazatelj; 2. registar, spisak nečega sastavljen azbučnim redom; 3. *mat.* broj koji se stavlja uz donji rub slova a pokazuje neku veličinu (npr. A₂, C₁, itd.) 4. spisak knjiga, novina i sl. koje su crkva ili državna vlast zabranili kao štetne po poredak (**staviti na indeks**: proglasiti opasnim, žigosati, osuditi, zabraniti); 5. studentska knjižica sa podacima o pohađanju predavanja i ocenama uspeha na ispitima.

independentan *lat.* nezavisan, samostalan, nevezan ni za koga, slobodan, nepristran.

independenti *lat.* nezavisni; pristalice i učesnici političko-verskog pokreta u toku buržoaske revolucije u Engleskoj u 17. veku; oni su branili republiku, nezavisnost verskih zajednica, ne priznajući vlast biskupa i podložnost crkve državnim interesima.

indeterminizam *lat.* idealistički pravac u filozofiji koji pobija uzročnu povezanost i uslovljenost pojava i ističe da je čovekova volja slobodna od svih uticaja i zbivanja.

indeterminist(a) *lat.* pristalica indeterminizma.

indeterminacija *lat.* neodređenost, neopredeljenost, nestalnost, neustaljenost.

individua *lat.* 1. svaki samostalno postojeći organizam; 2. pojedini čovek, ličnost, pojedinac, osoba, čeljade, lice; 3. pogrdno: sumnjiva, beznačajna ličnost; v. *individuum*.

individualan *lat.* lični, osobni, pojedinačan; svojstven samostalnoj, određenoj osobi, karakterističan za posebnu osobu.

individualizam *lat.* 1. buržoaski, idealistički pogled po kome pojedinac ima pravo da svoje interese stavlja iznad interesa zajednice, tj. teorija koja smatra pojedinca vrhunskom vrednošću i pridaje važnost njegove inicijative nezavisno od kolektiva; 2. se-

bičnost, samoživost, osamljenost, povučenoost, izdvojenost, mizantropija; 3. idealističko shvatanje društvenih pojava koje nastaju kao rezultat delovanja pojedinih ličnosti.

individualizacija *lat.* 1. izdvajanje jedne ličnosti iz društva po njenim posebnim karakteristikama; 2. zbivanje i proces izdvajanja jedinke iz nečega opšteg, zajedničkog; 3. pojedinačno razmatranje stvari i pojava i klasifikacija po posebnim karakteristikama.

individualiziranje *lat.* v. *individualizacija*.

individualizovati i individualizirati *lat.* 1. ulaziti u pojedinosti posebno; 2. uzimati u razmatranje pojedine slučajeve zasebno od drugih slučajeva; *isto i individualisati*.

individualist(a) *lat.* 1. pristalica individualizma; 2. egoista, sebičnjak, čovek koji svoje interese stavlja iznad interesa zajednice.

individualitet *lat.* v. *individualnost*.

individualni teror *lat.* taktika političke borbe koja dozvoljava nasilje nad rukovodiocima protivničkih partija ili grupacija, uključujući i njihovu fizičku likvidaciju; ovu taktiku primenjuje ekstremistički desni, pa i levi pokreti, dok je revolucionarni radnički pokret odbacuje.

individualnost *lat.* ličnost, osobenost pojedinca; skup svojstava neke ličnosti; osoba s naglašenim vlastitim osobenostima, izrazitog ugleda i duha, čovek za divljenje i poštovanje.

individuum *lat.* 1. svaki samostalno postojeći organizam; 2. čovek kao jedinka, ličnost, osoba, čeljade; 3. pogrdno: sumnjiva osoba, tip.

indignacija *lat.* negodovanje, gnev, ljutnja, ogorčenost zbog nezasluženog postupanja; osećaj odvratnosti, dubok prezir.

indigniran *lat.* ljut, ogorčen, opravdano nezadovoljan nečijim postupkom.

indignirati *lat.* naljutiti, rasrditi, razgneviti, izazvati negodovanje.

indignitet *lat.* nedostojnost, nedostojno ponašanje; niskost, sramota, uvreda.

indigo *šp.* 1. biljka koja daje modru boju; 2. vrsta modre boje; 3. **indigo papir**: papir za umnožavanje otisaka na pisačkoj mašini i ručno.

Indijanac — pripadnik nekog plemena američkih domorodaca.

indij(um) *lat.* hemij. elemenat, metal, žilav kao olovo, ali lako isparljiv.

indikativ *lat. gram.* pokazni (ili: izjavni) glagolski način.

indikativan *lat.* koji nešto pokazuje, pokazni.

indikator *lat.* 1. naziv raznih sprava koje služe za neko merenje; 2. pokazivač, pokazatelj, znak, simptom, obeležje, potvrda nečega, dokaz za nešto.

indikacija *lat.* 1. ukazivanje, znak, obeležje, simptom, važan podatak; 2. osnova za neku sumnju i pozorenje; 3. uput radi lečenja ili operisanja.

indikcija *lat.* crkveni proglas o sazivanju crkvene skupštine, objava.

indirekt *lat.* kazneni udarac u fudbalu prema голу, preko drugih igrača.

indirektan *lat.* 1. posredan, okolišan, zaobilazan; 2. *gram.* neupravan; **indirektan govor**: navođenje nečijih reči ne direktno već po smislu.

indiskretan *lat.* 1. brbljiv, neoprezan, koji ne zna da čuva tajnu, koji ulazi u intimne stvari; 2. upadljiv, drečav, neukusan, bučan.

indiskrecija *lat.* brbljivost, nesmotrenost, neopreznost, odavanje intimnih tajni, nepromišljenost; suvišna radoznalost.

indiskutabilan *lat.* siguran, nesumnjiv, kojemu se ne može prigovoriti, o kome nema potrebe diskutovati, nesporan.

indispozicija *lat.* neraspoređenost, bezvoljnost, pomanjkanje ljubavi za neki posao; bolesljivost, klonulost, malaksalost; nesklonost; apatija.

indisponiran *lat.* neraspoređen, bezvoljan, utučen, malaksao, klonuo.

indiferentan *lat.* 1. ravnodušan, neodređen, nezainteresovan, nemaran, hladan, neutralan, neodređen; 2. bezvredan, sporedan, beznačajan.

indiferentizam *lat.* v. *indiferencija*.

indiferentisti *lat.* filozofski pravac koji smatra da je najidealniji čovekov stav prema svetu i njegovim problemima — rezignacija prema svemu.

indiferencija i indiferentizam *lat.* ravnodušnost, neodređen, neutralan stav, nezainteresovanost, nepristrasnost, neosetljivost, neutralnost, hladnokrvnost; *isto i indiferentnost*.

indicija *lat.* predznak; znak koji na nešto upućuje, na nešto ukazuje, koji daje mogućnost za neke pretpostavke; simptom, osnov za neku sumnju (npr. na postojanje neke bolesti).

indicirati *lat.* 1. naznačiti, označiti, pokazati, nagovestiti, uputiti, pružiti neke činjenice, podatke; 2. propisati odgovarajući lek.

Indoevropljani *lat.* zajedničko ime za grupe naroda koji žive u velikom delu Azije i gotovo u celoj Evropi, a koji govore jezike u izvesnoj meri međusobno slične; to su: Hindusi, Persijanci, Jermeni, Grci, Romani, Sloveni, Germani, baltički narodi, Kelti i Albanci.

indoktrinacija *lat.* pouka, podučavanje; u ideološko-političkom smislu: nastojanje snaga nekog pokreta da pomoću raspoloživih sredstava, ne birajući sredstva i ne držeći se naučne istine, nametne određena, iskrivljena shvatanja, verovanja i načine ponašanja širokim slojevima naroda, naročito mladim ljudima.

indolentan *lat.* nemaran, trom, lenj; ravnodušan, neosetljiv, pasivan; neosetljiv na bolove; nezainteresovan za rad.

indolencija *lat.* lenjost, tromost, ravnodušnost, neosetljivost, pasivnost; neosetljivost na bolove; nezainteresovanost za rad.

indosament i indosman *ital.* pismena izjava na poledini menice (ili čeka) kojom onaj, koji ima pravo da ih naplaćuje, prenosi svoje pravo na drugoga, a time i postaje jemac (garant) za prenesenu obavezu.

indosant *ital.* lice koje prenosi menicu na drugog, jamac, žirant.

indosat i indosatar *ital.* lice na koje se prenosi menica; v. *žiratar*.

indosirati *ital.* preneti, prenositi menicu na drugoga (pismenom izjavom na poledini menice); v. *žirirati*.

in dubio *lat.* u sumnji; **in dubio pro reo**: u slučaju sumnje u dokaze krivice, zauzeti stav u korist optuženog, tj. osloboditi ga krivice.

induizam — religija Indusa koja je nastala početkom srednjeg veka spajanjem bramanizma i budizma; glavna božanstva su joj: Brama, Indra, Višnu i Siva (Šiva).

indukovati i inducirati *lat.* 1. izvesti zaključak na osnovu metode indukcije; 2. proizvesti električnu struju pomoću električne indukcije.

induktivan *lat.* koji se dobija metodom indukcije, idući od pojedinačnog zaključivanja ka opštem; *suprotno*: deduktivan.

induktor *lat.* sprava za proizvodnju električne struje visokog napona.

indukcija *lat.* 1. metod po kome se jedan zaključak izvodi na osnovu posmatranja i analiziranja pojedinosti; saznanje na osnovu iskustva; *suprotno*: dedukcija; 2. izazivanje električne struje u provodniku kretanjem njegovim u magnetnom polju ili promenom magnetskog polja oko njega; 3. uvođenje u nešto, navođenje na nešto, davanje osnovnih pojmova o nečemu.

indulgencija *lat.* 1. povelja o opraštanju greha (počinjenih i budućih) koji je za novac izdavala katolička crkva u ime rimskog pape u srednjem veku; prodajom indulgencija bogatila se crkva i njeni sveštenici; zabrana indulgencije bio je jedan od glavnih zahteva reformacije; 2. u psihologiji nastojanje da se zadovolje želje, pa čak i čudi nekog drugog lica; suvišno popuštanje zahtevima deteta ili nekog podređenog, s propustom da se vežba potrebna uzdržljivost; zadovoljenje želja je popuštanje trenutnim zahtevima bez pomišljanja na krajnje posledice.

industrija *lat.* grana privrede u kojoj mašine, uređaji i razna postrojenja prerađuju sirovine u poluproizvode ili gotove proizvode, odnosno proizvode sredstva za proizvodnju.

industrijalac *lat.* vlasnik ili rukovodilac industrijske firme.

industrijalizacija *lat.* uvođenje mašina u proizvodnju koje zamenjuju fizički rad zaposlenih radnika, što omogućuje obimniju i jeftiniju produkciju raznih proizvoda; izgradnja mreže fabrika i njihovo povezivanje u kooperativne procese od prerade sirovina do gotovih proizvoda.

industrijska demokratija *lat.-grč.* pod pritiskom organizovane i borbene radničke klase u nekim razvijenim kapitalističkim zemljama omogućeno je radnicima delimično upravljanje i

kontrola u firmama koje su privatno vlasništvo; radnici, preko svojih predstavnika, učestvuju u upravljanju ili imaju savetodavnu ulogu; ova industrijska demokratija nije ispunila očekivanja radnika, a ni poslodavaca.

industrijska revolucija *lat.-fr.* period naglog uvođenja mašina u proizvodnju, koji počinje u 18. veku, označava se pojmom *industrijska revolucija*; umesto manufakturnih radionica u kojima se proizvodilo pretežno ručnim radom, nikle su fabrike s krupnom mašinskom proizvodnjom.

inducirati *lat.* v. *indukovati*.

inertan *lat.* nepokretan, nemoćan, bez snage, umrtvljen, učmao, trom, lenj, tup.

inercija i inertnost *lat.* 1. svojstvo svakog tela da se opire promeni svog stanja i položaja (mirovanja ili pravolinijskog kretanja) dok ga neki spoljni uzrok ne izvede iz tog stanja; 2. *pretno*: tromost, pasivnost, nepokretnost, lenjost, učmalost.

inženjerija i inžinjerija *fr.* rod vojske za tehničke poslove i građevinske radove (građi utvrđenja, mostove, puteve i dr.).

inženjering i inžinjering *eng.* 1. izgradnja kompletnih industrijskih objekata od projektovanja do završnih radova po sistemu „ključ u ruke“; 2. firma koja se bavi takvom delatnošću.

inzistirati *lat.* v. *insistirati*.

inzulin *lat.* v. *insulin*.

inicijalan *lat.* početni, osnovni; početni, prvi korak u nekom poslu.

inicijali *lat.* 1. početna slova imena i prezimena; 2. početna slova uopšte.

inicijativa *lat.* prvi podstrek, pobuda, prva ideja kao podsticaj za neki posao, za neku akciju; početni, prvi korak učinjen u nekom poduhvatu.

inicijativan *lat.* koji prvi daje podstrek za nešto, ideju, inicijativu, sklon podstrekavanju na nešto, preduzimljiv.

inicijator *lat.* pokretač, podstrekač, davalac ideje za neku akciju, delo; vinovnik, pregalac.

inicijacija *lat.* 1. uvođenje, upućivanje, posvećivanje u neke tajne; 2. svečani obred kod primitivnih naroda kojim se mladi ljudi proglašavaju za punopravne članove plemenske zajednice.

inicirati *lat.* začeti nešto, pokrenuti, podstaći, dati inicijativu za nešto.

injekcija *lat.* ubrizgavanje neke tečnosti ili leka u telo pomoću šuplje igle.

Inka — izumrla etnička grupa Indijana u državi Peru (uništili su je španski osvajači); ovaj narod živeo je i u Boliviji, Ekvadoru i Čileu.

inkarnat *lat.* 1. u slikarstvu: karakteristična boja ljudske puti, tj. odnos u njoj crvene i bele boje; 2. boja mesa.

inkarnacija *lat.* 1. oličenje, otelotvorenje (pretvaranje u telo čovekovog duha, prema nekim verovanjima), opredmećenje nečega nestvarnog, ostvarenje neke zamisli (npr. Herkul je oličenje, odnosno inkarnacija snage i smelosti); 2. pojava božanstva u ljudskom liku (npr. heroji, faraoni i neki vladari smatrali su sebe „sinovima neba“, tj. bogovima).

inkarnirati *lat.* ovaplotiti, oteloviti, pretvoriti u krv i meso (po religioznom verovanju), pretvoriti u telo, u čoveka; oličiti, postati slika i prilika nekoga ili nečega.

inkarceracija *lat.* 1. hapšenje, lišavanje slobode; 2. *medic.* zatvaranje prosutnosti kile.

inkasant i inkasator *ital.* blagajnik, koji prima i izdaje novac, kao i druge papire od vrednosti, ponajviše izvan ustanove; ubirač, naplaćivač.

inkasirati *ital.* naplatiti gotov novac, uneti gotovinu u kasu, ubirati, uterati novac u blagajnu.

inkaso *ital.* naplata novca u gotovom; ubiranje novca na osnovu menice ili drugog novčanog dokumenta po nalogu poverioca, kreditora.

inkastratura *lat.* kutijica za čuvanje relikvija u kamenim oltarima.

inkaustika *lat.-grč.* slikanje u vosku.

inkvizit *lat.* optuženi, onaj protiv koga se vodi krivični postupak.

inkvizitor *lat.* 1. član suda inkvizicije; 2. *pretno*: mučitelj ljudi, okrutan, bezdušan čovek, previše strog sudija.

inkvizicija *lat.* 1. sudsko-policijski istražni i kazneni organ katoličke crkve, osnovan u 13. veku, za gonjenje i surovo kažnjavanje jeretika; 2. *pretno*: mučenje, zlostavljanje, surovost, okrutnost.

inkvilin *lat.* 1. stanar, zakupac stana; 2. osoba koja je primila obavezu da obrađuje tuđe imanje (u doba feudalizma).

inkvirirati *lat.* 1. ispitivati, tragati, istraživati; 2. podvrći, podvrgavati sudu inkvizicije.

inklinatorij(um) *lat.* 1. uređaj za merenje inklinacije; 2. u katoličkoj crkvi: stolica za nemoćne sveštenike u crkvenom horu.

inklinacija *lat.* 1. naginjanje, nagib; 2. naklonost prema nekome ili nečemu; 3. u magnetizmu: naklon, nagib; ugao nagiba magnetske igle; njeno odstupanje od pravca Sever—Jug; 4. *pretno*: opadanje, slabljenje, srozavanje.

inklinirati *lat.* 1. biti nagnut, naginjati; 2. biti naklonjen, sklon nečemu (npr. nekoj bolesti, nekom poroku i sl.).

inklinovati *lat.* v. *inklinirati*.

inklinograf *lat.* sprava koja beleži magnetnu inklinaciju.

inklinometar *lat.* 1. sprava za merenje nagiba magnetne igle; 2. u avijaciji: sprava za merenje nagiba kod uzleta letilica.

inkludirati *lat.* 1. uključiti, uključivati, obuhvatiti, sadržavati u sebi; 2. podrazumevati, pretpostavljati da je nešto tačno samo po sebi.

inkluzivan *lat.* uključen, koji nešto uključuje, koji nešto sadrži u sebi, koji obuhvata sobom, koji podrazumeva.

inkluzija *lat.* 1. zatvaranje, zatvor, zagrada; 2. uključivanje, sadržavanje, obuhvatanje, podrazumevanje; 3. primesa, sastojak, sastavina; 4. zaokruženost, zaobljenost.

inkognito *lat.* 1. nešto tajno, skriveno, pod tuđim imenom; 2. čovek koji se iz nekih razloga skriva.

inkomodacija *lat.* pravljenje smetnji, uznemiravanje, kvarenje udobnosti, dosadivanje.

inkomodirati *lat.* smetati, uznemiravati, kvariti nekome udobnost, dosadivati.

inkomoditet *lat.* nezgoda, neugodnost, neprijatnost, dosadivanje.

inkomparabilan *lat.* 1. koji se ne slaže, ne podudara, nespojiv, nepodudaran; jedinstven, kome nema para; 2. *gram.* koji nema komparativa, koji se ne može stupnjevati (npr. pridevi: *go, slep, mrtav*).

inkompatibilan *lat.* nespojiv s nečim drugim, koji se ne slaže, nepodudaran.
inkompatibilnost i **inkompatibilitet** *lat.* nespojivost, nezdruživost, nepristalost, nesaglasnost, nepomirljivost, nesnošljivost, nesloživost.

inkompetentan *lat.* nenadležan, neovlašćen, neslužben, neosposobljen.

inkompetencija *lat.* 1. nenadležnost, neovlašćenost za vršenje nekog posla; 2. nesposobnost, neosposobljenost, nestručnost za neki posao, odluku i sl.

inkorporacija *lat.* 1. uključenje, ujedinjenje, pripajanje; 2. mehaničko objedinjenje više pravnih propisa u jednu celinu.

inkorporiran *lat.* pripojen, pridružen, sjedinjen, primljen u neki sastav.

inkohherentan *lat.* nepovezan, labav, zbunjen, smeten, nedosledan, protivurečan.

inkoherencija *lat.* nepovezanost, labavost, zbunjenost, nedoslednost.

inkriminacija *lat.* optužba, okrivljavanje, optuživanje, upisivanje u krivicu.

inkriminirati i **inkriminirati** *lat.* upisati nekome neko delo u krivicu; okriviti nekoga, optužiti, optuživati.

inkrustacija *lat.* 1. ukrašavanje drveta, kamena, kosti i dr. umetanjem sedefa ili metala (zlata i srebra); 2. oblaganje zidova i podova raznobojnim mramorom; 3. proizvod inkrustacije.

inkrustirati *lat.* 1. ukrašavati drvo, kamen i dr. sedefom, zlatom, srebrom; 2. umetati u zid ili pod pločice od raznobojnog mramora.

inkubator *lat.* 1. uređaj za veštačko ležanje pilića bez kvočke; 2. aparat za negovanje slabe dece i nedonoščadi; 3. sprava za čuvanje kultura bakterija.

inkubacija *lat.* 1. vreme od zaraženja organizma do pojave bolesti; 2. vreme potrebno da se iz oplodjenog jajeta razvije mladunče; 3. veštačko izvođenje piladi u inkubatoru; 4. u psihologiji: u jednoj složenoj radnji mišljenja, period u kome se znanje i veština integrišu.

in memoriam i **in memorijam** *lat.* u spomen, za uspomenu, za sećanje.

inovacija *lat.* ono što je uvedeno kao novo, novina; obnova, poboljšanje kvaliteta nečemu, usavršavanje, modernizacija.

inovirati *lat.* uvesti nešto novo, poboljšati, modernizovati, osvežiti.

inokorespondent *lat.* službenik, znalac svetskih jezika, koji u nekoj firmi vodi dopisivanje s mušterijama u inostranstvu na nekom od dogovorenih jezika.

inokorespondencija *lat.* službeno, poslovnno dopisivanje sa stranim firmama.

inokosan *crk.-slov.* sam, samački, osamljen; pojedinačan.

input *eng.* tehnički termin u kibernetici: ulaz, informacija koja se unosi u kompjuter.

insan *tur.* čovek, osoba, ljudski tvor.

insekt *lat.* kukac; insekti: kukci (bube, komarci, skakavci, muve i dr.).

insektarij(um) *lat.* vrsta kaveza u kome se čuvaju i posmatraju insekti.

insekticidi *lat.* hemijska sredstva za uništavanje insekata.

insektolog *lat.* naučnik koji proučava kukce, insekte.

insektologija *lat.* nauka o insektima, isto i entomologija.

inseminacija *lat.* oplodjenje, osemnjivanje.

inserirati ¹ *lat.* anonsirati, oglasiti u novinama.

inserirati ² *lat.* anonsirati, oglasiti u novinama, uvrstiti u novine.

insert *lat.* 1. kratka beleška u novinama; 2. kraća informacija na radiju, na televiziji ili epizodni umetak u filmu; 3. uopšte: kratkotrajno uključenje u izvođenje nekog programa; **filmski insert**: filmski materijal ukomponovan u TV emisiju, u predavanje, itd.

insignije *lat.* znak, znamenje vlasti (npr. kod vladara kruna, grb, žezlo).

insinuantan *lat.* zloban, spreman na podvalu, na podmetanje, na klevetu.

insinucija *lat.* podvala, podmetanje, smišljeno klevetanje; izmišljotina koja ima svrhu da nekoga ocrni i okrivi; zlobna aluzija.

insinuirati *lat.* podmetnuti nekome neku nameru, iznositi neistine, podvaliti, oklevetati.

insistirati i **inzistirati** *lat.* uporno nešto tražiti, zahtevati; navaljivati u nekom zahtevu, ne popuštati, ne odustajati od nečega.

inskribirati *lat.* upisati, zapisati; staviti natpis; prepisati, pripisati.

inskrIPCija *lat.* upis, upisivanje; unošenje u knjige; stavljanje naslova; naslov.

insolacija *lat.* 1. sunčanje, izlaganje sunčevim zracima; 2. sunčanica, sunčani, toplotni udar.

insolventan *lat.* nesposoban da plati obaveze; koji je obustavio plaćanje.

insolvencija i **insolventnost** *lat.* nesposobnost plaćanja, obustavljanje plaćanja novčanih obaveza.

inspektor *lat.* lice koje vrši inspekciju, nadzornik, kontrolor.

inspektorat *lat.* 1. položaj inspektora, nadzorništvo; 2. kancelarija inspektora, odnosno inspekcije.

inspektoskop *lat.-grč.* aparat za otkrivanje carinskih utaja u SAD.

inspekcija *lat.* 1. pregled, nadzor, kontrola primene pravila koja su propisale različite ustanove ili državni organi; 2. organ nadzora, javna kontrolna služba.

inspirator *lat.* čovek koji podstrekava na nešto, duhovni začetnik nečega; začetnik neke ideje ili nekog poduhvata.

inspiracija *lat.* 1. udah, udisanje vazduha; 2. trenutak umetničkog nadahnuća, momenat kada je umetnik naročito sposoban za stvaranje umetničkih dela; 3. stvaralačka mašta, zamisao, ideja; 4. stvaralački pesnički zanos; 5. podsticaj, oduševljenje idejom, gestom, delovanjem.

inspirisati i **inspirirati** *lat.* nadahnuti, podstaknuti na stvaranje značajnih umetničkih i drugih dela; pokrenuti, podstaći, navesti, nagovoriti nekoga da nešto učini.

inspicijent *lat.* pozorišni radnik; brine o organizaciji i tehničkim sredstvima za izvođenje predstava, upravlja statistikama, daje znak glumcima kad treba da izađu na scenu, vodi i nadzire sve poslove iza pozornice; voditelj predstave, pomoćnik režisera.

instalater *lat.* radnik koji obavlja poslove instaliranja raznih uređaja ili otklanja njihove kvarove.

instalacija *lat.* 1. uređaji, instrumenti, aparati neke fabrike, ustanove ili stanana, odnosno kuće (vodovodne, električne i druge instalacije); 2. montiranje, postavljanje tih uređaja, tj. instaliranje ili instalisanje; 3. uvođenje u

neku dužnost, ustoličenje (nekada — instalacija bana).

instalirati i **instalirati** *lat.* 1. ugraditi, izvesti, montirati instalacije; 2. uvesti u dužnost, ustoličiti.

instant *lat.* kratkotrajan, brz; **instant supa**: supa koja se brzo priprema.

instanca i **instancija** *lat.* 1. svaki od uzastopnih stepena u sistemu organa vlasti, potčinjeni jedni drugima (sudovi, administracija i sl.); npr. prvostepeni sud (prva instanca), drugostepeni sud (druga instanca, itd.); instance postoje i u političkim organizacijama; 2. molba, traženje, zahtev.

instinkt *lat.* 1. nagon, poriv, prirodni, unutrašnji nagon, urođena pobuda da se nešto čini; 2. nesvesno delovanje, bez razmišljanja o onome što se čini i čemu to vodi; 3. *prenosno*: predosećaj, slutnja.

instinkivan *lat.* nagonski, nesvestan, izvršen pod uticajem nagona.

institut *lat.* 1. naučna ustanova ili viša škola za unapređenje stručnog znanja; 2. pravni propis, zakonsko načelo.

institucija *lat.* 1. ustanova, zavod; ustanova uređena za naročiti cilj, posebno naučni; 2. uredba, zakon, statut.

institucionalizam *lat.* oslanjanje na institucije u regulisanju društvenog života uz istovremeno zanemarivanje drugih faktora kod uređenja odnosa u društvu; 2. pravac u ekonomiji (oslanja se na pragmatizam).

instruisati i **instruirati** *lat.* poučiti, obučiti, dati uputstvo za rad.

instruktivan *lat.* poučan, uputan, koji sadrži instrukcije, pouke.

instruktor *lat.* 1. nastavnik, učitelj raznih veština (skijanja, jahanja, rukovanje mašinama i sl.); 2. vojni stručnjak za obuku i uređenje vojske.

instrukcija *lat.* poučavanje, obučavanje; uputstvo za rad, direktiva; poučavanje u praktičnom radu; stručna nastava.

instrumen(a)t *lat.* 1. oruđe, alat, sprava, sredstvo rada za tehničke i naučne svrhe; 2. mehanizam za proizvodnju muzičkih tonova (muzički instrument); 3. hirurški predmet (instrument); 4. pravna isprava, odluka suda.

instrumental *lat. gram.* šesti padež, koji najčešće znači oruđe ili sredstvo ko-

jim se radnja vrši, zatim društvo ili zajednicu, način i vreme.

instrumentalan *lat.* koji se odnosi na instrumente ili instrumental.

instrumentarij(um) *lat.* 1. zbirka instrumenata, oruđa za rad; 2. razna pravna akta, propisi, naredbe i dr. za regulisanje društvenog života.

instrumentacija *lat.* 1. udešavanje jedne muzičke kompozicije za izvođenje na više instrumenata ili u orkestru; 2. nauka o opsegu, karakteru i tehničkim osobinama pojedinih instrumenata.

instrumentalist(a) i instrumentist(a) *lat.* svirač na nekom muzičkom instrumentu.

insulin i inzulin *lat.* preparat (lek) za lečenje šećerne bolesti.

insuficijencija *lat.* 1. nedovoljnost, slabost, oskudnost, nesposobnost; slab rad, slaba snaga nekog organa (npr. srca) kao posledica oboljenja; 2. nesposobnost nekog imanja za pokriće njegovih obaveza.

insecinator *lat.* pozorišni slikar, scenograf, onaj koji uređuje pozornicu.

inscenacija i insceniranje *lat.* 1. udešavanje pozorišnog komada za prikazivanje na pozornici; 2. *prenosno*: priređivanje nekome scene, neugodnog događaja.

inscenirati *lat.* 1. pripremiti pozorišni komad za prikazivanje; 2. napraviti nekome neprijatnu scenu na javnom mestu, izazvati ga na svađu, tuču.

intabulacija *lat.* 1. upisivanje u zemljišne knjige prava vlasništva; 2. zabrana prodaje nepokretne imovine koja služi kao zamena za dug.

intabulirati *lat.* 1. sprovesti intabulaciju, upisati u zemljišne knjige; 2. zabraniti prodaju nepokretne imovine do izmirenja duga.

intaktan *lat.* nedirnut, netaknut, neoštećen, nepovređen, neranjen, sav, ceo, čitav; čist, pošten, čestit, nevin, bezgrešan, čedan.

intarzija *ital.* izrada slika u drvetu ulaganjem parčica u raznim bojama od drveta, metala, slonove kosti i drugih materijala; drveni mozaik.

integral *lat.* 1. *mat.* veličina koja se dobija iz rezultata operacije suprotne operaciji nalaženja diferencijala; 2.

sveukupnost, celovitost, sveobuhvatnost.

integralan *lat.* celokupan, celovit, potpun, ceo; koji čini celinu, čvrsto povezanu; neodvojiv, neodeljiv.

integralnost *lat.* potpunost, celovitost, sveobuhvatnost, jedinstvenost; nepovredljivost, neodvojivost, neodeljivost.

intergrator *lat.* vrsta računala za integriranje.

integracija *lat.* 1. spajanje delova u celinu; 2. udruživanje, ujedinjavanje, združivanje, čvrsto povezivanje; 3. ujedinjavanje, udruživanje više privrednih ili drugih organizacija u jednu veću, okupljanje.

integrirati i integrirati *lat.* 1. spojiti više delova u jednu celinu; 2. ujediniti, udružiti, povezati manje političke, društvene ili radne organizacije, ustanove i dr. u jednu veću; 3. *mat.* zbrajanje beskonačno male veličine u okviru utvrđenih granica.

integritet *lat.* 1. celokupnost, celovitost, potpunost, nepovredljivost, nedeljivost jedne celine (npr. državne teritorije); 2. poštenje, čestitost, čednost, nevinost, neporočnost, čistoća duše.

integrum *lat.* nedirnuta celina.

intelekt(a) *lat.* um, razum, moć shvatanja, razumevanja, poimanja, svest; misaone, mislilačke sposobnosti čoveka.

intelektualan *lat.* uman, razuman, misaon, koji se odnosi na intelekt, duhovni, duševni.

intelektualac *lat.* 1. umni radnik, čovek sa svršenim fakultetom ili nekom visokom školom, koji ima široko obrazovanje; 2. čovek koji o svemu razmišlja, rasuđuje.

intelektualizam *lat.* 1. filozof. učenje prema kome do spoznaje, saznanja dolazimo svojim intelektom, razumom, a ne osećima; 2. u psihologiji: svođenje svih psihičkih fenomena na intelektualne.

intelektualizacija *lat.* 1. prožimanje umetničkog dela emocijama smirenog, tišeg karaktera; 2. prožimanje ovozemaljskih stvari misaonim kvalitetima, izdizanje iznad prosečnosti.

inteligent(a) *lat.* čovek koji pripada inteligenciji.

intelligentan *lat.* uman, bistar, školovan čovek; koji lako shvata stvari i pamet-

no rasuđuje; oštrouman, kulturni, obrazovan.

inteligencija *lat.* 1. prirodna sposobnost shvatanja, razumevanja, oštroumnost, bistrina uma, pamet, obrazovanost, učenost; 2. školovani, obrazovani ljudi, umni radnici.

inteligibilan *lat.* razumljiv, pojmljiv, shvatljiv, razuman, jasan, koji se razumom može dati, a ne osetiti čulima.

Inteldžens servis *eng.* britanska obavestajna služba.

Intelsat *eng. skraćena*: Međunarodni konzorcijum za telekomunikacije putem veštačkih Zemljinih satelita (svetska telekomunikacijska mreža) i ime satelitu namenjenom za telekomunikacije.

intendant *lat.* 1. oficir ili civilno lice koje opskrbljuje vojsku hranom, odećom, novcem i drugim potrebama; 2. upravnik, upravitelj pozorišta; 3. u Francuskoj do buržoaske revolucije (1789) upravnik provincije.

intendantura *lat.* 1. upravna vojna ustanova koja rukovodi snabdevanjem vojske hranom, odećom, novcem i drugim potrebama; 2. položaj i čast intendanta.

intendirati *lat.* usmeriti, upraviti, uputiti, nanišani.

intenziv *lat. gram.* izvedeni glagol koji znači intenzivniju radnju od radnje glagola od kojega je izveden.

intenzivan *lat.* 1. napregnut, jak, bujan, buran, silan; 2. agrarno: koji teži da sa manje površine dobije veći prihod, vrlo produktivan.

intenzivirati i intenzificirati *lat.* pokrenuti, pojačati, napregnuti, učiniti nešto jačim; povećati produktivnost.

intenzija *lat.* naprežanje, napregnutost; unutrašnja sila, želina, jačina.

intenzitet i intenzivnost *lat.* 1. delotvorna snaga; unutrašnja snaga i stepen napetosti, napregnutosti nekog delovanja ili doživljaja; 2. jakost, snaga, sila, jačina, bujnost (doživljaja).

intenzifikacija *lat.* 1. podizanje učinka ubrzanjem rada ili uz povećanje drugih napora; 2. pojačanje napetosti, napregnutosti.

intenzifikovati i intenzificirati *lat.* 1. podići, povećati učinak, povećati pri-

nos u poljoprivredi; 2. pojačati napetost, napregnutost.

intencija *lat.* namera, nakana, naum, smeranje, htenje; želja za određeni posao; ideja, koncepcija, zamisao.

inter- *lat.* predmetak u složenicama sa značenjem: među, između, za vreme.

interakcija *lat.* uzajamno dejstvo; dejstvo dva ili više sistema ili pojava jednih na druge, međudejstvo.

interbrigada *lat.-fr. v. internacionalne brigade.*

interbrigadist(a) *lat.-fr.* pripadnik interbrigade.

interval *lat.* 1. razmak, udaljenost; međuprostor; 2. odmor, pauza, stanka, međuvreme; 3. *muzič.* odnos dvaju tonova prema njihovoj visini ili broju titraja; 4. *mat.* skup svih brojeva između dva određena broja na brojnolom pravcu (Klajić).

intervalometar *lat.-grč.* sprava na zadnjem delu vozila koja vozilu koje ga sledi daje svetlosne signale da može odrediti udaljenost.

intervenijent *lat.* učesnik ili pristalica intervencije.

intervent *lat. v. intervenijent.*

intervenirati i intervenirati *lat.* umešati se, uplesti se, posredovati u nekoj stvari.

intervencija *lat.* 1. oružani upad jedne države na teritoriju druge države radi gušenja revolucije ili osvajanja; 2. mešanje, uplitanje u neki posao, u neku stvar; posredovanje s dobrim namerama; 3. **ekonomska intervencija**: a) nasilno uplitanje neke zemlje ili više zemlja u privredni život druge zemlje; b) državne mere u vlastitoj zemlji radi suzbijanja poremećaja na tržištu.

intervencionizam *lat.* 1. politička doktrina i praksa oružanog, političkog i ekonomskog mešanja jedne države u poslove i stanje druge države radi očuvanja ili promene postojećeg oblika vlasti i stanja u njoj; 2. uplitanje države u privredni život sa ciljem da suzbije poremećaje na tržištu.

intervencionist(a) *lat. v. intervent.*

Intervizija *lat.* udruženje televizijskih stanica socijalističkih zemalja Istočne Evrope; *v. Evrovizija, Mundovizija.*

intervju *eng.* sastanak, razgovor, naročito za štampu, radio i televiziju; razgovor novinara sa nekom istaknutom ličnošću koji se saopštava javnosti.

intervjuisati i **intervjuirati** *eng.* pitati, razgovarati s nekom istaknutom ličnošću radi dobijanja odgovora za novinarski članak od opšteg značaja.

intervjuist(a) *eng.* novinar koji obavlja intervju s nekom ličnošću.

intervokalan *lat. gram.* koji je između dva vokala, međusamoglasnički.

interdependencija *lat.* 1. ovisnost cena jedne robe od cena druge robe; 2. ovisnost politike jedne zemlje od politike druge zemlje.

interdikt *lat.* 1. zabrana uopšte; 2. zabrana u vidu kazne u vršenju bogoslužjenja, anatema, koju je izricao papa tokom srednjeg veka; 3. u rimskom pravu: tužba radi zaštite imovine po kojoj je vođen skraćeni postupak.

interdiktator *lat.* onaj koji nešto zabranjuje.

interdikcija *lat.* sudska zabrana upravljanja vlastitom imovinom ako je neko rasipan ili ako padne pod stečaj; stavljanje pod starateljstvo.

interdisciplinarn *lat.* koji se tiče nekoliko različitih naučnih disciplina; naučno proučavanje u kome se koriste saznanja iz više naučnih oblasti (interdisciplinarna proučavanja proizilaze iz želje da se prevaziđe stručnjačka uskogrudost); **interdisciplinarne studije**: studije kod kojih student može, u dogovoru sa nastavnicima, studirati grupu raznorodnih predmeta, tako da postaje stručnjak nekonvencionalnog profila.

interdiciran *lat.* proglašen nesposobnim za samostalno upravljanje i raspolaganje vlastitom imovinom.

interdicirati *lat.* zabraniti, uskratiti, oduzeti; zabraniti slobodno raspolaganje svojom imovinom.

interregnum *lat.* vremenski razmak od prestanka jedne vlasti do nastupa druge vlasti; vreme kada država nema vladara, međuvlada, tj. kada vlada namesnik.

interes *lat.* 1. učešće u nečemu, sudelovanje; 2. zanimanje za nešto, posebna pažnja prema nečemu, pridavanje pažnje ili važnosti nečemu; 3. korist,

dobitak; zarada (procenat) plaćen na pozajmljeni novac.

interesantan *fr.* 1. zanimljiv, privlačan, koji pobuđuje radoznalost; 2. neobičan, nesvakidašnji, izuzetan; 3. povoljan, prikladan; 4. redak, osoben; 5. važan, značajan.

interesantnost *fr.* zanimljivost, privlačnost, neobičnost, značajnost.

interesent *lat.* 1. onaj koji je u nečemu zainteresovan, učesnik, sudionik; 2. onaj koji želi nešto, kupac, mušterija.

interesna sfera *lat.* 1. ograničeno područje nečijeg delovanja ili zanimanja; 2. u političko-imperijalističkom smislu — tuđe područje koje je neka država odredila sebi kao tili buduće svoje ekspanzije (Klajić).

interesovati (se) i **interesirati (se)** *lat.* 1. zanimati se za nešto; 2. tražiti obaveštenja, podatke; 3. zalagati se, zauzimati za nešto; 4. imati prema čemu naklonost, odanost, ljubav.

intereždžija *lat.* čovek koji u svakom poslu vidi lični interes; sebičnjak, profiter, izrabljivač drugih, zelenoš.

interijer *lat.* 1. unutrašnjost neke prostorije (dimenzije, izgled i sl.); 2. u filmu: snimanje u zatvorenim prostorijama, odnosno zatvorenih prostora; *isto* i **enterijer**.

interim *lat.* međuvreme, privremeno; privremena uredba ili rešenje.

interjekcija *lat. gram.* uzvik, usklik (*ah, oh, jao, fuj, is* i sl.).

interkalar *lat.* 1. vreme od početka rada neke firme do ostvarenja prvih prihoda; 2. umetnuti, dodatni dan u februaru svake četvrte (prestupne) godine, tj. kad februar ima 29 dana.

interkalaran *lat.* umetnut, dodan, dopunjen.

interkalarna kamata *lat.* dopunska, naknadno dodata kamata, ugrađena u već određenu kamatu, pridodata kamata; kamata koju investitor plaća na utrošeni deo investicionog zajma od dana korišćenja istog.

interkalacija *lat.* naknadno dodavanje, dodatak nečemu, umetak, ubacivanje, umetanje, ugrađivanje, dopuna, dopunjavanje.

interkalirati *lat.* umetnuti, dodati, dopuniti, upotpuniti, ubaciti.

interkonjekcija *lat.* spajanje, međusobno povezivanje električnih centrala pomoću mreže dalekovoda visokog napona u velike elektroenergetske sisteme.

interkontinentalan *lat.* koji je između kontinenata (npr. promet), međukontinentalan, međukopnen.

interkonfesionalan *lat.* međuverški, koji se tiče odnosa između veroispovesti.

interlingva *lat.* pojednostavljeni latinski jezik, predložen za međunarodno sporazumevanje od Đuzepa Peana (1903).

interludij(um) *lat. v. intermeco.*

intermedijaran *fr.* 1. koji predstavlja vezu između stvari ili pojava; 2. posredan; 3. spoljni.

intermedijari *fr.* međuprodukti, međuprodukti.

intermedij(um) *lat.* 1. mali muzički komad koji se izvodio u pozorištu između činova; 2. vreme između dva utvrđena roka.

intermeco *ital.* 1. mali pozorišni komad koji se izvodi između činova glavne predstave; 2. kratak muzički komad koji se svira u međučinovima dramatskih i operjskih dela; 3. *pretnosno*: neočekivan događaj, upadica.

intermisija *lat.* 1. prekid, prestanak; 2. propuštanje, izostavljanje za izvesno vreme; 3. privremeni prestanak nečega; 4. vreme između prestanka i ponovnog pojavljivanja nečega (npr. bolesti).

intermitirati *lat.* povremeno prekidati, emitovati uz prekide; prestajati za izvesno vreme.

intermuskularan *lat.* međumišićni, koji je između mišića.

internat *lat.* ustanova, dom u kome stanuju i hrane se učenici neke škole pod stalnim nadzorom vaspitača.

internacija *lat.* 1. zarobljavanje neprijateljske vojske u ratu i njeno odvođenje u izolovane logore, obično na tlo pobedničke države; 2. ograničenje slobode kretanja od strane neutralne države oružanim snagama zaraćenih država koje stupe na njenu teritoriju; 3. progonstvo u određeno mesto sumnjivih osoba.

internacionala *lat.* 1. međunarodna organizacija; 2. međunarodna organizacija radnika, komunističkih ili socija-

lističkih partija; **Prva internacionala**: međunarodno udruženje radnika, osnovano 1864.g. od strane Marksa i Engelsa, položila temelje proleterskoj borbi za socijalizam; **Druge internacionala**: osnovana 1889. — u početku jačala radnički pokret, a posle njene vođe postaju oportunisti i podržavaju imperijalistički rat (1914.); **Treća (komunistička) internacionala**: savez komunističkih i radničkih partija, osnovan 1919. godine; 3. međunarodna revolucionarna himna proletarijata.

internacionalan *lat.* međunarodni, koji se odnosi na više naroda (npr. internacionalni jezik, internacionalni ugovor i sl.).

internacionalizam *lat.* 1. pokret za klasno jedinstvo i solidarnost proletarijata svih zemalja u borbi za obaranje vlasti buržoazije i izgradnju socijalizma, odnosno komunističkog društva; 2. sloboda i ravnopravnost svih naroda, prijateljstvo i saradnja među narodima sve do dobrovoljnog ujedinjenja nacija; 3. borba protiv šovinizma, nacionalne nepodnošljivosti i uskogrudosti; 4. pružanje pomoći i potpora malim i ugroženim narodima; 5. *lingv.* reč koja se upotrebljava u mnogim jezicima a da se ni u jednom od njih ne oseća kao strana reč.

internacionalizacija *lat.* priznanje nečega međunarodnim, tj. da poprimi međunarodni karakter; ustupanje prava korišćenja neke teritorije ili dela teritorije svim državama (kanala, luka, reka i sl.) na ravnopravno korišćenje a u skladu sa potpisanim ugovorom.

internacionalizovati i **internacionalizirati** *lat.* sprovesti internacionalizaciju; učiniti teritoriju ili deo teritorije zajedničkim dobrom više država, tj. obezbediti pravo ravnopravnog korišćenja reka, kanala, luka i sl.

internacionalist(a) *lat.* pristalica internacionalizma.

internacionalne brigade *lat.* jedinice stranih dobrovoljaca koje su se borile na strani republikanske vojske u španskom građanskom ratu (1936—1939).

interni *lat.* unutrašnji, domaći; **interna medicina**: deo medicine koji se bavi unutrašnjim bolestima; **interna trgo-**

vina: unutrašnja trgovina; interne stvari; interni spor, itd.; *suprotno:* eksterni.

internirati *lat.* sprovesti internaciju, izolovati politički sumnjive i zatočiti ih, ograničiti im slobodu kretanja; v. *internacija*.

internirac *lat.* onaj koji je interniran, zatočen; v. *internacija*.

internist(a) *lat.* lekar, specijalista za unutrašnje bolesti.

interrogativan *lat.* upitan; interrogativne zamenice; *ko, što, šta, koji, čiji*.

interparlamentarni *lat.* koji se odnosi na međuparlamentarnu saradnju; **Interparlamentarna unija:** osnovana 1888. u cilju zajedničkog pretresanja važnih međunarodnih pitanja.

interpelant *lat.* podnosilac interpelacije u parlamentu.

interpelacija *lat.* 1. upadica, prekidanje u govoru, prigovor; 2. pitanje kojim poslanik (delegat) u parlamentu traži od vlade ili nekog ministra pismeni ili usmeni odgovor na neko pitanje iz spoljne ili unutrašnje politike; 3. *pravno:* sprečavanje, osporavanje poseda; 4. pozivanje pred sud.

interpelisati i interpelirati *lat.* podneti, podnositi interpelaciju.

interpersonalan *lat.* koji je zajednički većem broju osoba.

interplanetarni *lat.* koji se odnosi na prostor među planetama.

Interpol *eng.* skraćenica za Međunarodnu organizaciju kriminalističke policije za ispomaganje između država članica u otkrivanju krivičnih dela i hvatanju zločinaca.

interpolator *lat.* falsifikator tuđih dela, umetač u tekst, podmetač.

interpolacija *lat.* 1. naknadno umetanje delova teksta, bez znanja autora; 2. krivotvorenje teksta dodavanjem novih reči i rečenica; 3. umetanje novih članova između članova jednog niza brojeva.

interpolisati i interpolirati *lat.* izvršiti, vršiti interpolaciju.

interponent *lat.* ulagač pravnog leka protiv neke odluke.

interponirati *lat.* 1. umetnuti, staviti nešto između; 2. posredovati, primiti se posredovanja u čemu; 3. uložiti pravni lek protiv nepovoljne odluke.

interpretator *lat.* 1. tumač, onaj koji nešto interpretira, tumači, objašnjava; 2. glumac koji na osoben način tumači lik nekog dela; 3. prevodilac.

interpretacija *lat.* 1. tumačenje, objašnjenje (npr. književnog dela, dramske uloge); izvođenje (drame, pesme i sl.) na sceni, glumljenje; 2. izlaganje spisa, zakona; 3. prevođenje dela.

interpretirati *lat.* 1. tumačiti, objašnjavati, izlagati, prevoditi neko delo ili tekst; 2. prikazati, izvesti, predstaviti pesmu, dramu, muzičko delo; odigrati ulogu, glumiti.

interpunkcija *lat. gram.* znaci koji se pri pisanju stavljaju između reči i rečenica, rečenični znaci; **gramatička interpunkcija:** način upotrebe pravopisnih znakova propisan određenim gramatičkim i pravopisnim pravilima; **logička (slobodna) interpunkcija:** način stavljanja i smeštanja zareza prema slobodnom sledu mišljenja i misaone povezanosti među rečima i rečeničnim delovima.

interseksualitet *lat.* organizam kod koga su izražene i muške i ženske spolne karakteristike (ženstven muškarac, žena muškobanjasta).

interseksualnost *lat. v. interseksualitet.*

intersubjektivan *lat. v. interpersonalan.*

interferencija *lat.* 1. uzajamno pojačavanje ili slabljenje talasa (zvučnih, svetlosnih, električnih) pri njihovom sudaranju; 2. smetnje u radijskim ili televizijskim emisijama (mešanje sa emisijama drugih stanica).

interferon *lat.* belančevina koju izlučuju ćelije organizma; ona im služi kao odbrana od raznih virusa koji ih napadaju.

interfon *lat.* kućni, unutrašnji telefon koji služi za razgovore između pojedinih odeljenja ustanove ili radne organizacije, koji se obavljaju bez traženja spoljne veze; služi i kao telefonska veza između ulaza zgrade i stanova.

intercesija *lat.* protivljenje, prigovor, opiranje, protest; 2. posredovanje u nečemu, jamčenje, garancija; preuzimanje obaveze prema jednoj osobi od strane treće osobe.

intercesor i intercedent *lat.* posrednik, jamac, garant.

intima *lat.* 1. lični, unutrašnji život, osećaji koji se ne pokazuju javno; 2. skrivena u sebi misao, pritajena, potajna želja, čežnja; 3. *prenosno:* prijateljska, topla atmosfera određenog kruga ljudi; 4. ljubavni život zaljubljenih i njihovi seksualni odnosi; 5. *prenosno:* donji veš, rublje; 6. unutrašnji sloj zidova krvnih i limfnih sudova.

intiman *lat.* 1. srdačan, prijateljski, iskren, prisan odnos; 2. *prenosno:* topao, ugodan, blizak; 3. lični, osobni, unutrašnji, koji pripada samo užem krugu, skriven od javnosti; pritajen, potajan, čežnjiv; 4. ljubavan, osećajan, seksualan.

intimat *lat.* 1. poverljiva naredba, rezervat; 2. pismeno saopštenje, odluka.

intimistika *lat.* intimna osećanja, bogatstvo unutrašnjih doživljaja ličnosti.

intimitet *lat. v. intimnost.*

intimnost *lat.* poverljivost, iskrenost, prisnost, tesna veza, prisno, blisko prijateljstvo; stvar koja se tiče malog broja usko povezanih ljudi ili samo jedne osobe.

intimus *lat.* prisni, bliski prijatelj, čovek kojemu poveravamo sve svoje dobro čuvane tajne.

intov *tur.* laka i brza kola, karuce; *isto i hintov.*

intoksikacija *lat.* 1. trovanje, oštećenje organizma otrovnim materijama; 2. drogiranje, opijenost, zanos; ushićenost.

intolerantan *lat.* netrpeljiv, nepodnošljiv; koji ne trpi, ne podnosi drugu osobu.

intolerancija *lat.* nepodnošljivost, netrpeljivost, nesnošljivost, nesprenost da se podnese druga osoba.

intonacija *lat.* 1. ton nečijeg govora, njegove ritmičko-melodijske karakteristike; promenljivost akcenta, boja tona; 2. *muz.* dobro ili loše zvučanje glasa ili instrumenta; 3. početak pevanja ili sviranja, proizvodnja tona, davanje tona; 4. u slikarstvu: postupak mešanja i slaganja boja, nijansiranje boja, stvaranje prijatnog doživljaja, stimulacija; 5. način ophođenja s ljudima, duh, karakter.

intonirati *lat.* 1. zapevati određenu melodiju, zasvirati; započeti s pevanjem

ili sviranjem; 2. *prenosno:* dati nekoj diskusiji ili polemici određeni ton, određeni smer; obojiti, prožeti, usmeriti.

intravenozan *lat.* lek ili tečnost koja se direktno ubrizgava u venu.

intravertan *lat.* 1. usmeren, upravljen onome što se nalazi unutra; 2. intravertne ličnosti, po Jungu, su osobe usamljene, povučene u sebe.

intramuskularan *lat.* međumišićan, u mišić; lek ili tečnost koja se ubrizgava u mišić.

intriga *fr.* 1. spletka, smutnja; zavera; potajno i vešto smišljeno delo da se postigne cilj ili osujeti neka namera; podvala, smicalica; 2. zaplet u radnji nekog književnog dela, filma ili pozorišnog komada.

intrigant *fr.* spletkaroš, podmetač neistina, smutljivac, onaj koji pravi intrige.

intrigantkinja *fr.* ženska osoba koja pravi intrige, spletkarica.

intrigirati i intrigovati *fr.* praviti intrige, spletke, smutnje, zavere.

introverzija *lat.* okrenutost sebi, poniranje u sebe, zatvorenost u sebe.

introvert *lat.* lice koje teži da se pod stresom povlači u sebe i izbegava druge ljude.

introvertiranost *lat.* povučenost u sebe, osamljenost, izolovanost od sveta; *suprotno:* ekstravertiranost.

introdukcija *lat.* uvodni deo muzičkog dela.

intronizacija *lat.* ustoličenje vladara na vladarski presto, uvođenje na najviši državni položaj.

introspekcija *lat.* duboko poniranje u sebe; zagledanje u svoje delovanje, svoju ličnost, svoju svest; razmišljanje o svojim postupcima, o svom delovanju.

intuitivan *lat.* koji se osniva na intuiciji, koji shvata i saznanje stvari bez posrednog iskustva ili razumnog zaključivanja.

intuitivati *lat.* shvatiti intuicijom; naslutiti, predosećati, predviđati.

intuitivizam *lat.* filozofski idealistički pravac koji omalovažava naučnu, logičnu spoznaju, a intuiciju suprotstavlja svim drugim saznavnim funkcijama.

intuicija *lat.* 1. instinktivno poimanje stvari, osećaj, predosećaj, slutnja, dar pronicljivosti, oštroumnosti; 2. u idealističkoj filozofiji: neposredno dolaženje do istine bez iskustva, bez eksperimenata i logičkih zaključaka, što je suprotno naučnim saznanjima, naučnom metodu.

in fakto *lat.* stvarno, uistinu, doista.

infaman *lat.* nečastan, nepošten, gadan, podao, gnusan, prljav, mrzak.

infamija *lat.* nečastnost, nepoštenost, podlost, gnusnost, ljaga, poročnost, niskost, prljavost u postupcima.

infant *lat.* 1. dete, beba koja još ne može da govori; oznaka za dete u avionskom putničkom saobraćaju; 2. španski prestolonaslednik, kraljević, princ.

infantil *lat.* detinjasta osoba, duševno nerazvijena osoba, nedorašće.

infantilan *lat.* 1. detinjast, koji je psihički i fizički zaostao u razvoju u odnosu na normalnu osobu; 2. nezreo, nedorastao, malouman, naivan.

infantilizam *lat.* 1. nedovoljna telesna i duševna razvijenost; 2. zaostalost na detinjem stupnju razvika, nedorašlost, nestaslost, detinjakost.

infantilnost *lat.* v. *infantilizam*.

infanticid(a) *lat.* ubica svog deteta, čedoubica, decoubica.

infantnost *lat.* period u kome su ljudsko biće ili drugi sisar gotovo u potpunosti zavisni od roditeljske nege.

infarkt *lat.* obamrlost (u mozgu, srcu, bubrezima i dr.) zbog začepjenja u krvnim sudovima, što je opasno po život.

infekt *lat.* glagolski oblik koji obeležava trajnu, nesvršenu radnju.

infektivan *lat.* koji se odnosi na infekciju, zarazan, kužan, tj. takvo stanje koje je potrebno lečiti.

infektolog *lat.* lekar, specijalista za infektologiju.

infektologija *lat.* nauka o zaraznim bolestima.

infekcija *lat.* zaraza, izazivanje zaraze; prodiranje u organizam klica bolesti; prenošenje ili dobijanje bolesti zarazom.

inferencija *lat.* 1. sud više zasnovan na drugim sudovima nego na neposrednom posmatranju; 2. mentalni proces kojim, na osnovu jednog ili više suda,

va, jedno lice dolazi do drugog suda koji se smatra kao dokazan ili potvrđen onim prvim.

inferioran *lat.* niži, mlađi, slabiji, potčinjen, podređen, manje vredan.

inferiornost *lat.* potčinjenost, podređenost, neravnopravnost.

infertilnost *lat.* neplodnost, jalovost.

infibulacija *lat.* pojas nevinosti; u srednjem veku muzevi su stavljali ženama zaštitni pojas (zakopćavali, zašivali spolne organe) do povratka iz rata, kako bi sačuvali bračnu vernost.

infiks *lat.* umetak (glasa ili grupe glasova) koji tvori novi oblik reči, npr. dati-davati.

infiltrat *lat.* pojava koja nastaje kad u tkivo prodru zarazne klice; na zdravom tkivu zarazne klice naprave tačkice (npr. bacil tuberkuloze).

infiltracija *lat.* 1. prodiranje klica u zdrav organizam; 2. ubacivanje neprijateljskih elemenata na slobodnu teritoriju; 3. ulaženje u drugu sredinu.

infiltrator *lat.* onaj koji se krišom ubacuje u neku zemlju.

infiltrirati *lat.* prodirati, ulaziti, ubacivati se u nešto.

infinitan *lat.* beskrajan, beskonačan, trajan.

infinitiv *lat.* neodređeni glagolski oblik, način (npr. *pisati, pevati, ići*).

infinitizam *lat.* učenje o beskonačnosti sveta kao što su prostor, vreme, sila i dr.

inficirati *lat.* zaraziti, okužiti klicom neke bolesti.

in flagranti *lat.* uhvatiti na delu zločinca, prekršioce.

inflacija *lat.* opadanje vrednosti novca neke zemlje usled ekonomske krize; puštanje u opticaj previše novca, porast cena; *suprotno*: deflacija.

infleksibilan *lat.* 1. krut, nesavitljiv; 2. gram. nepromenljiv.

influenca i **influenca** *lat.* zarazna bolest sa povišenom temperaturom.

informativan *lat.* koji raspolaže informacijama, dobro obavešten.

informatika *lat.* nauka o korišćenju informacija za upravljanje i donošenje odluka u nauci, ekonomiji, tehnici, itd. s kompjuterskom podrškom.

informator *lat.* 1. onaj koji obaveštava; 2. publikacija s važnim informacijama.

informacija *lat.* obaveštenje; saopštenje; izveštaj.

informacioni *lat.* koji se odnosi na informaciju, obaveštajni.

Informbiro *lat.* naziv za Informacioni biro, koji su (1947) osnovale komunističke partije istočnog evropskih i nekih zapadnih zemalja, s ciljem da razmenjuju informacije i iskustva; od 1948. Informbiro do svog raspuštanja (1956) vrši grub pritisak na Jugoslaviju da napusti nezavisnu politiku, što je izazvalo žestok sukob verbalnog karaktera, ali naša zemlja čvrsto ostaje nesvrstana i nezavisna.

informbirovac *lat.* pristalica politike Informbiroa, tj. onih zemalja koje su vršile grub pritisak na Jugoslaviju da se odrekne svoje nezavisne spoljne i unutrašnje politike; lice koje se u političkom sukobu Jugoslavija — SSSR (1948) opredelilo protiv politike SKJ a za Staljinove optužbe i grube pritiske protiv Jugoslavije.

informisanje *lat.* sistem obaveštavanja svih građana o političkim, ekonomskim, kulturnim i svim drugim pitanjima koji služi unapređenju rada i podizanju kvaliteta života.

informisati i **informirati** *lat.* obavestiti, obavestavati, izvestiti, izveštavati; dostavljati, pružati određene informacije.

infra *lat.* ispod, niže; **infracrveni zraci**: nevidljivi, toplotni zraci.

infrazvuk *lat.* takvo treperenje tela da ga uho čoveka ne može uhvatiti.

infrakcija *lat.* 1. narušenje, prekid, povreda (sporazuma); 2. delimičan prelom kosti.

infrastruktura *lat.* osnova, podloga za privredni i društveni razvoj koju čine: saobraćajnice (putevi, železničke pruge i dr.), vodene instalacije, izvori električne energije, osvetljenje, parkovi, škole, bolnice i dr.

infuzija *lat.* ubrizgavanje tečnosti u krv bolesnikovu pod kožu ili u creva.

infuzorije *lat.* najprostije jednoćelijske životinje.

inhalator *lat.* sprava za inhaliranje, za lečenje inhalacijom.

inhalacija *lat.* udisanje pare ili gasova radi lečenja organa za disanje.

inhalirati *lat.* udisati, usisavati paru ili gasove radi lečenja.

inherentan *lat.* prirodno, čvrsto spojen, udružen; bitan, svojstven.

inherencija *lat.* nerazdvojnost; suštinska, bitna pripadnost nečemu.

inhibicija *lat.* 1. sprečavanje, kočenje nekih pojava u organizmu; 2. sudska zabrana, prekidanje krivičnog postupka.

inhumacija *lat.* ukop, sahrana posmrtnih ostataka čoveka.

inces *lat.* rodoškrvljenje; spolno opštenje s bliskim rođacima (npr. između oca i ćerke, majke i sina, brata i sestre).

incident *lat.* 1. mali sukob, zamerka, prigovor; 2. sporedna stvar.

inč *eng.* mera za dužinu u Engleskoj: 1/12 engleske stope ravna je 2,54 cm.

indžiel i **indžil** *tur.* evanđelje; sveta knjiga.

iperit — opšti naziv za bojne otrove, tzv. plikavce (uništavaju kožu).

ipsilon *grč.* dvadeseto slovo grčkog alfabeta.

ipso jure *lat.* samim pravom, samo sobom, automatski.

ipso fakto *lat.* samim delom, tim samim; samo po sebi, po prirodi stvari.

ipsofon *lat.* aparat koji na traci automatski snima telefonske poruke i može ih, po želji vlasnika telefona, kasnije reprodukovati.

iradijacija *lat.* 1. optička pojava koja se sastoji u tome da svetli predmeti na tamnoj podlozi izgledaju veći nego što su u stvarnosti; 2. medicinski: širenje osećaja bola preko granica neposredno obolelog dela tela; 3. zračenje, isijavanje, osvetljavanje, zrakasto širenje; 4. lingvistički: težnja za širenjem jedne gramatičke kategorije s nekog gramatičkog područja na drugo područje.

iridirati *lat.* zračiti, isijavati, osvetljavati, izlagati zračenju, ozračivati, zrakasto se širiti.

Irangejt *eng.* termin označava aferu koja je u SAD izbila 1987. godine u vezi tajne prodaje američkog oružja Iranu, zemlji koja je bila neprijateljski raspoložena prema SAD a nalazila se u ratu sa Irakom.

iracionalan *lat.* nedostižan razumu, ne-logičan (sa gledišta idealističke filozofije); **iracionalni brojevi**: brojevi koji se ne mogu izmeriti pomoću jedinice ili bilo kojeg njenog dela, zbog čega ne mogu biti tačno izraženi ni celim ni razlomčakim racionalnim brojevima.

iracionalizam *lat.* krajnje reakcionarni pravac u idealističkoj filozofiji kojem je polazna tačka u shvatanju i poimanju sveta da se razumom ne može shvatiti život, tj. poriče naučnu spoznaju sveta.

izacionalitet i izacionalnost *lat.* 1. nesхватljivost pojmova razumom, nesaglasnost s razumom; 2. *mat.* neracionalnost, nesrazmernost običnim veličinama kao što su prirodni brojevi.

irvas — vrsta severnog jelena.

irealan *lat.* nestvaran, nerealan, nepostojeći u stvarnosti.

ireverzibilan *lat.* nepovratan, nepovratljiv, neponovljiv; koji se može kretati samo u jednom pravcu, jednostran.

ireverzibilnost *lat.* nepovratnost, neponovljivost.

iregularan *lat.* nepravilan, neredovan, koji ne podleže određenim pravilima; nejednak, nesređen, neuređen, neispravan, neuređen.

iredenta *ital.* 1. naziv za nacionalistički pokret u Italiji (osnovan 1878), koji se zalagao za pripajanje Italiji svih krajeva koji su ostali van njenih granica posle ujedinjenja („Italija iredenta“ — neoslobodena Italija); u početku ovi zahtevi su se odnosili na one krajeve koji su ostali pod Austro-Ugarskom, a kasnije na Istru, Dalmaciju i delove Francuske, Maltu i sve krajeve koji su bili pod vlašću Venecije; uoči I svet-skog rata iredenta je masovni nacionalistički pokret koji pokušava da ostvari svoje aspiracije ratom, tj. napustivši savez sa Austro-Ugarskom i prešavši na stranu Antante prelaz je uslovila davanjem Italiji posle rata jugoslovenskih teritorija. 2. uopšte: šovinistička politika svojatanja tuđih teritorija na osnovu istorijske, etničke ili jezičke povezanosti (Krleža); 3. pojam iredente i u značenju: težnja

nacionalnih manjina u nekoj zemlji da se sjedine s maticom zemljom.

iredentizam *ital.* isto što i **iredenta**.

iredentist(a) *ital.* pristalica iredente, iredentizma.

irelevantan *lat.* neznatan, sićušan, malen, sporedan, nevažan, beznačajan, nebitan (Krleža).

irigator *lat.* pribor za ispiranje unutrašnjih organa (želuca, creva, spolnog organa žene) koji se sastoji od posude s gumenim crevom.

irigacija *lat.* 1. navodnjavanje polja prokopavanjem kanala radi postizanja boljih prinosa poljoprivrednih kultura; 2. *medic.* ispiranje rana ili unutrašnjih organa (želuca, creva, spolnog organa žene).

irigirati *lat.* 1. natapati, navodnjavati polja; 2. ispirati želudac, creva, spolni organ žene.

iridij(um) *lat.* hemijski elemenat, sivkastobeo plemeniti metal; tvrd, pogodan za izradu raznog alata, a ima primenu i u tehnici.

Iris *grč.* glasnica bogova, boginja i personifikacija duge kod starih Grka.

iris *grč.* 1. duga na nebu s raznim bojama; 2. dužica u oku, šarenica; 3. biljka perunika; 4. vrsta zaslona nekih optičkih instrumenata.

iris-štampa *grč.* tipografska oznaka za istovremeno štampanje u više boja (najčešće tri); primenjuje se pri štampanju plakata i vrednosnih papira.

iritativan *lat.* koji draži, koji nadražuje; koji izaziva življu delatnost; podražajni, nadražajni, razdražljiv, uzbudljiv, osetljiv, povredljiv.

iritacija *lat.* 1. razdraženje, podražaj, draženje, podbadaње, podsticanje na gnev, raspaljivanje, pozleda (rane); razdraženost, uznemirenost; 2. *medic.* upalna pojava zbog podražnog tkiva ili organa.

iritirati i iritovati *lat.* nadraživati, razdraživati, uznemiravati, podbadati, raspaljivati, pozlediti (ranu), razljutiti, rasrditi, razgneviti, uzbuditi.

irmologija *grč.* u pravoslavnoj crkvi: bogoslužbena knjiga u kojoj su sabrani irmosi (v. *irmosi*), zbirka irmosa; crkvene pesme, irmosi; poznavanje irmosa, pevanje irmosa.

irmos *grč.* početna strofa pravoslavne crkvene pesme, prema čijoj se melodiji pevaju ostale pesme; vrsta pesme u pravoslavnom bogoslužju.

ironisati i ironizirati *lat.* ismevati nekoga ili nešto na fin, prikriven način.

ironija *grč.* fino, prikriveno podsmehivanje, smišljena poruga koja se sastoji u tome što se njome kazuje baš protivno ono što se, u stvari, misli reći (npr. „mudra glava“ kaže se glupanu, plašljivcu da je hrabar, gladnome da je sit); podsmeh, poruga uopšte; ironija se ogleda i kod obrta događaja koji se sasvim razlikuju od željenog ili očekivanog toka (npr. ironija slučaja, ironija sudbine).

ironičan *grč.* podrugljiv, zagrižljiv, zajedljiv, podsmesljiv, peckav.

iskariotizam — podlo, podmuklo izdajstvo svog najbližeg (po Judi Iskariotu, učeniku Hristovu, koji ga je, veruje se, izdao za 30 srebrnjaka).

islam *ar.* religija koju je u 7. veku naše ere, na tlu Arabije, osnovao Muhamed (izložena je u Koranu); muslimanstvo, muhamedanstvo.

islamizacija *ar.* obraćanje na muslimanstvo; poturčenje.

islamizovati i islamizirati *ar.* preći u islam, prihvatiti islam.

istorizam *grč.* 1. istorijsko prilaženje pojavama prirode i društvenog života, te njihovo razmatranje u procesu postanka i razvitka; 2. pogrešno odvajanje prošlosti od sadašnjosti i budućnosti; *isto i historizam*.

istorija *grč.* povest, nauka koja proučava i istražuje prošlost društvenog razvitka i celokupne prirode s tim u vezi; *isto i historija*.

istorijat *grč.* detaljan opis toka nekog razvoja, naročito važnog događaja za život čoveka ili društva uopšte; *isto i historijat*.

istorijski *grč.* koji je vezan za istoriju, koji je značajan za društvo; *isto i historijski*.

istorijski materijalizam *grč.* nauka koju su razvili i postavili Marks i Engels, a dalje razvio i razradio Lenjin, o zakonitostima društvenog života, o zakonima istorijskog razvitka; istorijski materijalizam znači proširivanje principa dijalektičkog materijalizma na

proučavanje društvenih pojava, društvenih odnosa; *isto i historijski materijalizam*.

istoriograf *grč.* pisac istorije, povesničar; *isto i historiograf*.

istoriografija *grč.* 1. pisanje istorije; 2. bibliografija istorije; *isto i historiografija*.

istoricizam *grč.* 1. sklonost da se pri ispitivanju i objašnjavanju društvenih pojava naglašava njihova istorijska strana, a zanemaruje njihov savremeni karakter i značaj; 2. obnavljanje istorijskih stilova u umetnosti i građevinarstvu npr. Saborna crkva u Sofiji, Opera u Parizu; *isto i historicizam*.

istoričar i istorik *grč.* pisac istorije, povesničar; *isto i historičar i historik*.

Isus *grč.* Isus Pomazanik, po crkvenoj nauci osnivač hrišćanstva.

Itaka *grč.* grčko ostrvo u Jonskom moru, Odisejeva domovina.

Ital *grč.* mitski heroj po kome je Italija dobila ime.

Itala *lat.* najstariji starolatinski prevod Biblije sa hebrejskog jezika.

italijanizam *fr.* italijanski izraz ili fraza u nekom drugom jeziku.

Italik *lat.* jedan od prastanovnika Italije (Latini, Umbri, Falisci i dr.).

italofil — prijatelj Italijana i svega što je italijansko.

italofob — onaj koji mrzi Italijane i sve što je italijansko.

iterativan *lat.* koji se ponavlja, ponovljen, učestan, učestao; **iterativan glagol**: glagol koji označava radnju koja se ponavlja (npr. poskakivati).

iterativum *lat.* učestali glagol (ponavljanje radnje: cupkati, lupkati i sl.).

iteracija *lat.* ponavljanje, obnavljanje.

iterbij(um) — hemij. elemenat iz grupe retkih metala.

itinerer i itinerarij(um) *lat.* 1. opis nekog puta sa stanicama i udaljenostima; 2. vozni red; 3. molitve katoličkih sveštenika za vreme putovanja.

ićindija *tur.* večernja molitva muslimana (treća po redu od ukupno pet koje se obavljaju po zalasku sunca).

ihram *tur.* beli ogrtač muslimana (hadžija) koji idu u Meku na hadžiluk.

ihiti- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: riba, riblji.

ihtijar *tur.* star čovek, starac.

ihthiografija *grč.* opisivanje riba.

ihthioza *grč.* vrsta kožne bolesti (sušenje i perutanje kože).

ihthiol *grč.* mineralno ulje koje se dobija suvom destilacijom bituminoznih škriljaca u kojima ima fosilnih ostataka riba (upotrebljava se za lečenje kožnih i nekih drugih bolesti).

ihthiolit *grč.* okamenjen riblji kostur.

ihthiolog *grč.* stručnjak u ihtilogiji.

ihthiologija *grč.* grana zoologije koja se bavi proučavanjem riba.

ihthiosaur *grč.* izumrli vodeni veliki gmizavac iz jurskog perioda, sličan ribi.

ihthiotomija *grč.* anatomija riba.

ihthiofagi *grč.* ljudi koji se isključivo hrane ribom (neka divlja plemena u Africi i Aziji).

ihthiofagija *grč.* hranjenje ribom, ishrana ribom.

ihthiofobija *grč.* bolestan strah od riba.

išijas *grč.* oboljenje živaca na zadnjoj strani buta noge, sa jakim bolovima duž prostiranja živaca, počev od krsta pa sve do nožnog stopala.

jabana *tur.* tuđina, inostranstvo; tuđi ljudi, strani svet; strana, neobrađena zemlja; tuđi kraj.

jabandžija *tur.* stranac, tuđinac, tuđin.

javaš *tur.* polagan, lenj, nemaran, bez osećanja odgovornosti; nepažljiv; blag, spor, tih koji se ne žuri.

javašlija *tur.* onaj koji radi javaš, sporo, nemarno; neuredan, nemaran, lenj čovek.

javašluk *tur.* nemarnost, lenjost, neurednost, neodgovornost.

javka *rus.* 1. lozinka, parola, geslo kao znak raspoznavanja (ugovorena tajna reč, rečenica ili kakav znak za raspoznavanje koji se upotrebljava u strażarskoj službi, u ratu ili pri susretu ilegalaca); 2. lice preko kojeg ilegalna organizacija održava vezu sa svojim članovima ili drugim sličnim organizacijama.

jagluk *tur.* izvezena maramica, rubac.

jagma *tur.* 1. plen, grabljenje, pljačka, otimanje, gurnjava; takmičenje ko će prvi nešto ugrabiti, dobiti; 2. zajednička njiva ili livada, svačije i ničije zemljište (ko prvi stigne do njega taj ga i koristi).

jagmiti(se) *tur.* otimati se oko nečega; žuriti se, hrliti.

jaguar — 1. krvoločna zver iz porodice mačaka iz J. Amerike; 2. marka engleskog luksuznog automobila.

jazija *tur.* 1. pismo, pisanje; 2. list napisane hartije.

jazidžija *tur.* pisar, najmljenno lice za pisanje službenih stvari.

jazuk *tur.* šteta; žalibože!

jak — 1. vrsta azijskog govečeta, snažno, otporno, pripitomljeno služi i kao domaće goveče; 2. tip sovjetskog ratnog aviona.

jaka *tur.* okovratnik, završni deo haljine oko vrata, kragna, ogrlina.

jakna *nem.* kratak ženski ili muški gornji kaput.

jakobinci *fr.* revolucionarni demokrati za vreme francuske buržoaske revolucije krajem 18. veka, koji su, u zahtevima za slobodom, išli do krajnjih granica (naziv po manastiru Sv. Jakoba, gde su se okupljali).

jakut *tur.* rubin.

jakut-aga *tur.* starešina evnuha u sultanovom dvoru u staroj Turskoj.

jal *tur.* nevolja, zlo, nemaština, nesreća.
jala! jalah! tur. 1. o bože, bože, pomози; 2. hajde, dede, kreni!

jalak *tur.* 1. korito, valov; 2. jarak, jaruga, rov; 3. zemljana posuda, zdelica.

jalakati i jalaknuti *tur.* vikati na sav glas: jala, jalah!

jalan *tur.* 1. laž, prevara, obmana, pri-tvorstvo; 2. imitacija, naopak, izopačen; 3. *prenosno:* bezmesan, postan.

jalapa *šp.* tropska biljka koja daje smolu pogodnu za spremanje lekova protiv tvrde stolice.

jalduz *tur.* 1. zlato, zlatnik, dukat; 2. pozlata, posrebreenje.

jaliija *tur.* 1. morska ili rečna obala; 2. pust i prazan prostor uopšte.

jaliijaš *tur.* onaj koji skita, danguba, besposličar, skitnica.

jalman *tur.* kundak od puške.

Jalta *rus.* grad i luka na južnoj obali poluostrva Krima u SSSR-u, poznat po konferenciji saveznika (Ruzvelt, Čerčil, Staljin), održanoj u februaru 1945, radi koordiniranja savezničkih ratnih planova i dogovora o posleratnom uređenju sveta.

jamak *tur.* 1. pomoćnik, ađutant, zamenik; 2. regrut-janičar; 3. pomoćnik majstora.

jamb *grč.* dvosložna stihovna stopa, s naglaskom na drugom slogu.

jamurluk *tur.* 1. kabanica, ogrtač; 2. kišobran.

jamčik *tur.* vrsta grubog pokrivača, čebe.

jan *tur.* 1. čilim, prostirač, sag; 2. sedište, divan; 3. nosač, gređa.

jangija *tur.* požar, vatra; upala.

janičari *tur.* 1. pripadnici privilegovane vojske u staroj Turskoj (osnovana 1328), regrutovani od zarobljene hrišćanske dece i odgajani za krvnike vlastitog naroda (ukinuta 1826); 2. *prenosno:* sluge tuđina.

jankesa *tur.* kožna kesa koja se nosi o boku.

janliš *tur.* pogrešan, netačan, neispravan.

jantar *rus.* žuta, smeđa ili crvena smola starog crnogoričkog drveća; služi za izradu raznih ukrasnih predmeta; *isto i čilibar.*

januar *lat.* prvi mesec u godini, siječanj.

Janus *lat.* 1. starorimski mitološki bog sa dva lica: jednim, mladalackim, gledao je u budućnost, a drugim, staračkim, u prošlost; 2. *prenosno*: politika sa dva lica, politika vrđanja, nestalna i zakulisna politika.

japaner — ručno vozilo na dva točka za prenos rastresitog materijala.

japija *tur.* 1. grada, građevna konstrukcija; 2. jakost, snaga; 3. ljudeskara, grdosija.

japriti *tur.* crveneti, rumeneti, tj. zjapiriti se, zacrveneti.

japundže *tur.* 1. kišna kabanica; 2. omoč, zavoj, čebe.

jarak *tur.* 1. rov, kanal; 2. oružje, bojna oprema.

jaramaz *tur.* 1. nevaljalac; 2. zločinac, zlikovac.

jaran *tur.* 1. prijatelj, drug; 2. dragan, ljubavnik; za ženu: **jaranica**.

jarbol *lat.* drveni ili gvozdeni stub na brodu na kome se razapinju jedra, zastave, signalni znaci i sl.

jard *eng.* engleska mera za dužinu (nešto više od 91 cm).

jarma *tur.* krupno samleveno žito kao stočna hrana, prekrupa, šrot (grubo mleven kukuruz).

jarovizacija *rus.* postupak kad se seme ozime pšenice ispred setve drži pokvašeno u toplim prostorijama dok ne proklija, a onda takvo, u proleće, seje; tako ozima pšenica dobija svojstva jare koja daje veće prinose.

jaruga *tur.* jarak, rased, pukotina u zemlji, vododerina, nastala razaranjem vode.

jasmin *tur.* džbunasta biljka belih cvetova, veoma prijatna mirisa.

jaspis *grč.* vrlo tvrd kremen (kamen), služi za ukres.

jastog *grč.* vrsta velikog morskog raka (meso mu je vrlo ukusno).

jastuk *tur.* uzglavlje, kušin, posteljni predmet što se stavlja pod glavu.

jatagan *tur.* dugačak, malo savijen nož; nekada glavno oružje janičara.

jatak *tur.* 1. lice koje je skrivalo hajduke i davalo im sklonište preko zime; 2. ortak koji skriva i pomaže počinitelja krivičnog dela iz interesa.

jatakovanje *tur.* stanje kad je neko nekome jatak ili ortak; 1. skrivanje i pomaganje hajduka; 2. skrivanje i po-

maganje počinitelja krivičnih dela iz lične koristi.

jatakovati *tur.* biti nekome jatak ili ortak.

jahta *eng.* manji, luksuzni brod (na jedra, paru ili na motorni pogon) za krstarenje morima ili za sportske potrebe.

jahting *eng.* krstarenje jahtom po morima, jezerima ili rekama.

jacija *tur.* peta, poslednja dnevna molitva muslimana pred spavanje.

jašmak *tur.* tanka koprena kojom muslimanke pokrivaju glavu i grudi.

jevanđelje *grč. v. evanđelje.*

jedinonačelije *rus.* po jedinstvenom pravilu, često po nečijoj volji.

jezan *tur.* poziv kojim mužazin sa minareta pet puta dnevno poziva muslimanske vernike da dođu u džamiju na molitvu.

jezuit(a) *lat.* 1. najprivrženiji katolik; 2. *prenosno*: licemer, dvoličan čovek.

jezuitizam *lat.* shvatanje i način rada jezuitskog reda; *v. jezuita.*

Jezus *hebr.* Isus.

jektenija *grč.* kratka molitva sveštenika ili đakona koju izgovara na liturgiji u pravoslavnoj crkvi.

jektika *grč.* sušica, tuberkuloza.

jelej *grč.* kod pravoslavnih: posvećeno ulje koje se upotrebljava u crkvenom obredu.

jelek *tur.* prsluk, prsni bez rukava, na grudima polukružno izrezan i ukrašen vezom.

jelinist(a) *grč.* proučavalac grčke istorije, kulture, jezika i književnosti.

jelinizam *grč.* 1. jezik, običaji i kultura starih Grka — Jelina; 2. razdoblje razvoja grčke kulture od Aleksandra Velikog do početka naše ere; *isto i helenizam.*

jen *jap.* novčana jedinica u Japanu.

jendek *tur.* rov, prokop, šanac, jarak, kanal.

jenda i jendibula *tur.* pratilja mlade na svadbi, deveruša.

Jenki *eng.* 1. staro ime za stanovnike Severne Amerike, posebno za SAD; 2. *danas*: podrugljiv naziv za Amerikance.

jerarh *grč.* sveštenik, vladika, episkop, arhijerej.

jerej *grč.* sveštenik kod pravoslavnih.

jeremijada *hebr.* tužbalica, tugovanka, jadikovanje (po proroku Jeremiji).

jeres *grč.* 1. versko učenje protivno verskim dogmama, krivoverstvo; 2. *prenosno*: odstupanje od opštih načela i pravila neke ideologije; *isto i heres i herezija.*

jeretik *grč.* pristalica, pristaša jeresi, krivoverac; *isto i heretik.*

jeretici *grč.* verski otpadnici, koji se ne slažu sa zvaničnim učenjem hrišćanske crkve; *isto i heretici.*

jeroglifi *grč. v. hijeroglifi.*

jerodakon *grč.* kaluder đakon.

jermoneh *grč.* u pravoslavnoj crkvi: sveštenik koji može vršiti sve sveštene radnje koje vrši tzv. beli sveštenik, sveštenik-kaluder.

jeti — nepalski naziv za tzv. sneznog čoveka koji, veruje se, živi u visokim predelima Himalaja (nađeni su tragovi stopa čoveka visokog preko dva metra, ali nauka još nije utvrdila postojanje takvog bića).

Jehova *hebr.* Jevrejsko ime za boga.

jidiš *nem.* jezik kojim se Jevreji služe u nekim zemljama Evrope (predstavlja mešavinu staronemačkih, slovenskih i jevrejskih jezičkih elemenata); na ovom jeziku pisana su i književna dela (jevrejskim alfabetom).

Ji-kung *kin.* kanonska knjiga Kineza, najstariji izvor kineske istorije.

joga *sansk.* osobita tehnika u vežbanju koncentracije, disanja i opuštanja tela i psihička relaksacija, uz posebnu dijetu, sa svrhom da čovek potpuno ovlada svojim telom.

jogunast *tur.* naprasit, ljutit, svojeglav, tvrdoglav.

jod *grč.* hemij. elemenat iz grupe halogenih elemenata; naročito se upotrebljava u medicini kao sredstvo protiv infekcije.

jodid *lat.* jedinjenje joda s nekim drugim metalom (olovo, gvožđe, srebro i dr.); osetljiv na svetlost, zbog toga se upotrebljava u fotografiji.

jodizam *lat.* trovanje jodom zbog uzimanja u većim količinama joda i njegovih jedinjenja.

jodikalij(um) *lat.* preparat joda koji se dobija od čistog joda; upotrebljava se

u medicini, naročito u izradi fotografija.

jodirati *lat.* premazati nešto jodom (npr. posrebrnu bakarnu ploču, pomoću jodne pare, prekriti tankim slojem jod-srebra pri izradi fotografije).

jodlanje *nem.* način pevanja kod stanovnika planinskih predela Švajcarske, Austrije i Slovačke; sastoji se u brzom prelazu iz prirodnog glasa u visoki falset.

jodlati *nem.* pevati na poseban način; *v. jodlanje.*

jodna tinktura *lat.* rastvor joda u alkoholu; služi kao sredstvo protiv spoljne infekcije.

jodovodonič *lat.* jedinjenje joda i vodonika.

jodoform *lat.* jedno od jodnih jedinjenja; u medicini se upotrebljava kao sredstvo protiv trovanja; služi i za posipanje rana.

jodoformizam *lat.* trovanje koje nastaje usled lečenja jodoformom.

jodiformovati *lat.* lečiti jodoformom.

jozefinizam — socijalno-društvene i crkvene reforme koje je austrijski car Josif II (1765—1790) nastojao da sprovede, a koje su bile u duhu tzv. prosvetnog apsolutizma.

jok *tur.* ne, nije, nema.

joldaš *tur.* drug, prijatelj, saputnik.

jolpaz *tur.* skitnica, badavadžija, protuva.

jon *grč.* naelektrisana čestica koja nastaje kada atom ili molekul primi ili izgubi jedan ili više elektrona.

jonizacija *grč.* obrazovanje jona i elektrona iz neutralnih atoma ili molekula.

jonizirati *grč.* 1. izazvati jonizaciju; 2. pretvoriti u jone.

jonosfera *grč.* gornji sloj Zemljine atmosfere iznad 100 kilometara, bogat jonima.

jonski *grč.* koji se odnosi na Jonce (starogrčko pleme); **jonski stil**: jonski stubovi, čija je glava (kapitel) imala zavojite, spiralne ukrase; **jonska škola**: najstarija filozofija starih Grka, čiji su predstavnici Tales iz Mileta, Heraklit iz Efesa i dr.

jorkšir *eng.* vrsta belih mesnatih svinja koje dostižu težinu do 500 kg (nazvane po engleskoj grofoviji Jork).

jota *grč.* 1. ime devetog slova grčkog alfabeta; 2. *prenosno*: nešto vrlo sitno, neznatno, nešto najmanje.

jotovanje *grč. gram.* sljubljuvanje glasa (j(jota) s drugim nekim glasom u novi glas (npr. *drag-ji* — draži; *plak-jem* — plaćem).

jotovati *grč.* vršiti jotovanje.

johinbin — alkaloid iz kora drveta johimbe (raste u tropskim predelima Amerike); upotrebljava se kao sredstvo za pojačanje erekcije muškog uda.

juan *kin.* novčana jedinica u NR Kini.

jubilat *lat.* onaj koji proslavlja neki jubilej, slavljenik: godišnjicu početka umetničkog rada, službovanje u nekoj struci i sl.

jubilej *lat.* proslava dana ili godišnjice nekog značajnog datuma iz istorije ili iz života neke znamenite ličnosti (obično se uzimaju zaokružene godine: 10, 20, 25, 50, itd.).

juvel *eng.* obrađen, brušen dragi kamen, adidar; dragocenost, nakit.

juvelir *nem.* 1. majstor koji izrađuje predmete od dragog kamenja i metala, draguljar; 2. trgovac predmetima od plemenitih metala i dragog kamenja.

juvenalije *lat.* kod starih Rimljana: mladičke tradicionalne svečanosti (obeležavanje mladičke zrelosti s pojavom prve brade).

juvenilan *lat.* mladički, mladalački, mladenački.

juvenilizam *lat.* mladalački izgled i svežina kod starijih osoba.

juventa *lat.* doba mladosti, mladalačka snaga, mladost uopšte.

Juventus *lat.* Mladost, ime boginje mladosti kod starih Rimljana.

Juda *hebr.* 1. po Bibliji četvrti sin Jakova; po njemu naziv Judeja (prvo ime Izraela); 2. drugi je Juda bio, jedan od Isusovih učenika, koji ga je, po biblijskoj priči, izdao za 30 srebrnjaka (otuda simbol izdajnika uopšte).

judaizam *lat.* jevrejska vera, jevrejstvo uopšte; jevrejskoshvatanjesveta, jevrejski način rada i života.

judaika *lat.* knjiga ili knjige na hebrejskom jeziku o Jevrejima i jevrejstvu.

Judeja *hebr.* najpre jedna pokrajina u Palestini, a onda i cela ta zemlja.

Judika *lat.* u katoličkoj crkvi: peta nedelja posta kada se na misi peva psalm — Sudi mi, Bože!

judofil *lat.* prijatelj Jevreja, simpatizer semitizma uopšte.

judofob *lat.* čovek koji je neprijatelj Jevreja i jevrejstva, antisemit.

juzbaša *tur.* zapovednik buljuka (čete) u staroj turskoj vojsci, kapetan.

jul *lat.* sedmi mesec u godini, srpanj.

julijanski kalendar — naziv za stari kalendar koji je uveo Julije Cezar (46. g. pre n.e.); po ovom kalendaru upravlja se još samo pravoslavna crkva, dok se zapadne crkve i svetovni svet upravljaju po kalendaru koji je ustanovljen za vreme pape Gregora XIII (1582. naučnici su izračunali novi kalendar, gregorijanski kalendar, po papi Gregoru, koji se za 13 dana razlikuje od julijanskog kalendara).

jun *lat.* šesti mesec u godini, lipanj.

Junajted pres *eng.* Ujedinjena štampa (najveća novinska agencija u Severnoj Americi).

jungfer *nem.* nevin dečak, nevin u spolnom smislu.

jungferica *nem.* devica, nevina devojka u spolnom smislu, netaknuta.

junior *lat.* 1. mlađi u porodici; 2. u sportu: igrač, omladinac, star do 18 godina.

juniorat *lat.* 1. pravo nasleđstva najmlađih članova porodice; 2. kod katolika: naziv imanja koje se ustupa s pravom uživanja isključivo mladim sveštenicima.

juniori *lat.* podmladak, mlađi članovi nekog sportskog društva (za razliku od starijih članova, reprezentativaca, *seniora*).

juniorka *lat.* članica ženskog podmlatka u sportskom društvu.

junker *nem.* 1. pripadnik zemljoposedičke aristokratije u bivšoj Pruskoj; predstavnik nemačke zavojevačke politike; ratoborno raspoloženi, pruski junkeri su doprineli izazivanju prvog i drugog svetskog rata; 2. u carskoj Rusiji, pitomac junkerskog učilišta vojne akademije.

junkers *nem.* nemački vojni avion u toku drugog svetskog rata.

Junona *lat.* 1. boginja meseca, domaćinstva i braka kod starih Rimljana (kod Grka: Hera); 2. jedna od malih planeta, otkrivena 1804.

junoša *starosl.* mlad čovek, mladić.

Jupiter *lat.* po mitologiji najglavniji i najmoćniji bog starih Rimljana, tj. bog munje i groma (gromovnik), zaštitnik plodnih polja i prava čoveka (kod Grka: Zevs).

Jupiter *lat.* najveća planeta Sunčevog sistema; vidi se golim okom.

jura *lat.* jurska formacija; u to doba veliki deo Evrope bio je pod vodom, a Atlantski okean kopno.

juridičan *lat.* pravni, sudski, zakonski, koji je osnovan na zakonu.

juris *lat.* pravo, prava.

jurisdikcija *lat.* 1. pravda, pravo, pravosuđe, sudstvo; sudska nadležnost; 2. pravo suđenja, tj. oblast, delokrug na koji se prostire to pravo.

jurisprudencija *lat.* 1. skup znanja koji obuhvataju pravne norme i njihovu praktičnu primenu; 2. sudska praksa; 3. pravna nauka uopšte.

jurist(a) *lat.* pravnik, poznavalac prava.

jurodivi *rus.* sumanut, šašavi ljudi.

jurta *rus.* pokretni šator, koliba Mongola, Kirgiza i drugih azijskih naroda, pretežno Sibiraca.

jus *lat.* 1. pravo, pravda, pravičnost; 2. sila i vlast koja proističe iz prava.

jus genicijum *lat.* međunarodno pravo.

jus komune *lat.* opšte pravo.

justifikacija *lat.* smaknuće, izvršenje smrtno kazne.

justificirati *lat.* smaknuti, izvršiti smrtnu kaznu.

Justicija *lat.* boginja pravde kod starih Rimljana, predstavljena kao devojka sa zavezanim očima, sa mačem i terazijama (kod Grka: Temida).

justicija *lat.* 1. pravda, pravednost, pravosuđe; 2. sve sudske ustanove.

justicijum *lat.* obustavljanje sudske postupka zbog nekih vanrednih događaja (rat, zemljotres, zarazna bolest i sl.).

jus civile *lat.* građansko pravo.

juta *eng.* indijska konoplja ili kudelj; služi za izradu jakog platna i vreća.

Kaaba *ar.* najveće muslimansko svetište u Meki (Saudijska Arabija); *isto i Caba.*

kabadahija *tur.* 1. nasilnik, grubijan; 2. namesnik, pomoćnik dahije.

kabala *hebr.* 1. srednjovekovna jevrejska tajna nauka s mističnim i alegoričnim tumačenjima određenih mesta iz Biblije; odatle i značenje: mistika, tajna nauka uopšte; 2. *prenosno*: tajno udruženje, spletkar, intriga.

kabalistika *hebr.* nauka o kabali, učenje kabale, osobito magija brojeva i slova; tajanstvenost, misterioznost, verovanje u nadzemaljske stvari.

kabalist(a) *hebr.* stručnjak za kabalistiku.

kabare(t) *fr.* 1. krčma, lokal, elegantno uređena gostionica u kojoj se noću daje raznovrstan zabavan program za goste; 2. malo pozorište u kome se posetioci mogu služiti pićem; 3. stočić za posluživanje ili služavnik za čaše i šoljice; 4. činija za kompot u obliku lepeze.

kabaretkinja *fr.* kabaretska artistkinja, učesnica u izvođenju programa.

kabast *tur.* 1. krupan, nezgrapan, debeo, glomazan čovek; 2. predmet velikih razmera, nepodesan za transport i pakovanje.

kabina *fr.* 1. sobica na brodu, u avionu ili u javnom kupatilu; 2. kućica za telefon ili za naročite potrebe.

kabinet *fr.* 1. radna soba, službena prostorija nekog visokog funkcionera; 2. prostorija za eksperimentalna ispitivanja u kojoj vežbaju studenti ili učenici; 3. ministarski savet, vlada jedne zemlje; 4. ormar sa fiokama; 5. komanda sa ugrađenim radiom, magnetofonom i televizorom.

kabl i kabel *fr.* 1. podvodni ili podzemni dobro izolovani električni provodnik na daljinu (obično izrađen od bakarne žice i dobro zaštićen gumom i drugim materijalima); 2. debelo uže za vezivanje brodova; 3. mera za dužinu (jedna desetina morske milje).

kablirati *fr.* 1. telegrafisati ili telefonirati podzemnom ili podvodnom žicom; 2. sukati, praviti kablove.

kablovska televizija *eng.* televizija koja, pomoću specijalnih kablova, emituje specijalizovan ili slobodniji program

od zvanične televizije, tako da te programe može hvatati samo određen broj pretplatnika (npr. premijerne filmove, rok-muziku, klasičnu muziku, program na jeziku nacionalne manjine i sl.).

kablogram *fr.* telegram (depeša) poslat podzemnom ili podvodnom žicom (kablom), obično na velikim odstojećima.

kabotaža *fr.* obalska plovdba; prevoz putnika ili robe između luka na području jedne države; trgovina obalama, tj. od jednog pristaništa do drugog.

kabotirati *fr.* ploviti od luke do luke; baviti se obalskom trgovinom.

kabriolet *fr.* 1. automobil sa dva do četiri sedišta i krovom koji se može sklopiti i otvoriti; 2. vrsta naslonjače; 3. vrsta ženskog šešira; 4. laka dvokolica sa jednim konjem.

kabul *tur.* prihvatanje, pristanak.

kabuliti *tur.* primiti, dopustiti, dozvoliti, odobriti, misliti, pretpostaviti.

kavaz *tur.* 1. lični momak ili počasni stražar stranih diplomatskih predstavnika u Turskoj i viših državnih činovnika uopšte; 2. stražar, policajac.

kaval *tur.* 1. vrsta frule, svirala; 2. kratka starinska puška.

kavaleto *ital.* 1. slikarski nogari; 2. drveni konj za vežbanje u skakanju.

kavalkada *fr.* svečana povorka jahača konja; šetnja na konjima.

kavaljer i kavalir *fr.* 1. muškarac koji zabavlja damu u društvu; 2. uslužan, uglađen, darežljiv čovek, naročito prema ženama; 3. otmen čovek, fin gospodin; 4. nosilac nekog ordena; 5. prednji, istaknuti deo nekog utvrđenja.

kavaljerija i kavalerija *fr.* 1. vojna konjica; 2. u igri taroko: četiri slike u istoj boji jedna za drugom.

kavaljerist(a) *fr.* vojni konjanik.

kavaljerski *fr.* ljubazno, uslužno, izdašno, viteški, predusretljivo.

kavatina *ital.* kraći, jednostavni muzički komad, podešen za pevanje, bez ikakvih ukrasa i bez ponavljanja arije.

kavga *tur.* prepirka, svađa, boj, tuča.

kavgadžija *tur.* onaj koji izaziva svađu, prepirku, svađalica.

kavez *tur.* 1. sanduk sa rešetkama za transportovanje divljih životinja; 2. kutija sa žicama za držanje ptica, krletka; 3. rešetke na prozorima starinskih kuća.

kaverna *lat.* 1. šupljina u plućima nastala razaranjem tkiva usled tuberkuloznog oboljenja; 2. udubljenje, pećina koja na frontu štiti od artiljerijske vatre i bombardovanja iz aviona.

kavijar *fr.* za jelo pripremljena riblja ikra (osobito od morune, jesetre i kečige)

kavitacija *lat.* nastajanje mehura ili vakuuma u tečnosti koja se vrtložno kreće.

kavurma *tur.* 1. vrsta jela od iznutrice i drugih dodataka; 2. vrsta čorbe od iznutrice; 3. meso isprženo i zaliveno mašću.

kada *tur.* gospođa.

kadaif *tur.* slatko jelo od brašna, jaja, masla, šećera i dr.

kadar *fr.* 1. sva lica obuhvaćena jednom službom ili profesijom; 2. deo filma koji kamera snima u jednom potezu; 3. prostor koji filmska kamera obuhvata snimanjem; 4. stalni broj neke vojske (stalni kadar).

kadar *tur.* sposoban, jak, snažan, odvažan, koji može nešto da učini.

kadenca *ital.* 1. melodijski i harmonijski pokreti kojima se završava neka kompozicija; 2. umetnuti odeljak u koncertima za solo instrumente.

kadet *fr.* 1. pitomac vojne škole; 2. mlađi sin, mezinče u plemićkoj porodici.

kadeti *fr.* stranka u bivšoj Rusiji koja je tražila ustavne slobode.

kadija *tur.* niži sudija kod Turaka i drugih islamskih zemalja.

kadiluk *tur.* zvanje sudije; oblast rada jednog kadije.

kadifa *tur.* kvalitetna svilena tkanina, somot, pliš.

kadiš *hebr.* molitva za mrtve kod Jevreja.

kadij(um) *grč.* hemij. elemenat; upotrebljava se najviše u zubnoj tehnici.

kadril *fr.* vrsta plesa (četiri para igrača izvede određene figure).

kadrirati *fr.* raščlaniti radnju (filma, TV programa) na manje delove.

kadrovac — onaj koji služi obavezni vojni rok u stalnom kadru.

kadrovik *fr.* 1. lice koje brine o kadrovskom sastavu firme; 2. aktivni oficir.

kaduna *tur.* turska ugledna žena, gospođa; kneginja, ugledna dama.

kazamat *lat.* 1. podzemni zatvor za teške krivce; 2. betonsko sklonište ili magacin.

kazačok *rus.* vrlo živa ukrajinska narodna igra.

kazba *ar.* 1. grad, tvrđava; 2. stambena četvrt u S. Africi; 3. danas: sirotinjsko naselje.

kazeta *fr.* v. *kaseta*.

kazino *ital.* 1. kockarnica; 2. zatvoreno društvo; 3. oficirski restoran.

kazualan *lat.* slučajan, neizvestan, sporadan, neredovan.

kazualizam *lat.* učenje o slučajenosti, tj. da sve u svetu postaje slučajno.

kazualije *lat.* 1. slučajnosti, slučajne pojave; 2. neredovni prihodi i rashodi.

kazuistika *lat.* 1. veština pomirenja suprotnosti; 2. *prenosno*: lukavost, dovitljivost.

Kain *hebr.* 1. po Bibliji najstariji Adamov sin; iz zavisti ubio brata Avelja; *prenosno*: bratoubica, zločinac.

kajak *tur.* 1. čamac, čun; 2. laka turska lađa.

kajakaš *tur.* onaj koji se bavi kajakaškim sportom.

kajakaštvo *tur.* veslanje, vrsta veslačkog sporta (veslanje u kajacima i kanuima).

kajzer *lat.* car, uobičajeni naziv za bivšeg nemačkog cara Vilhelma II.

kajman — vrsta američkog i kineskog krokodila, aligator.

kakao *lat.* zrno, plod drveta kakaovca i napitak od njega.

kakaovac — tropsko drvo iz kojega se dobija kakao.

kakologija *grč.* zao govor; pogrešan izraz, rdav govor.

kakofonija *grč.* neskladnost zvukova, disharmonija; neugodan zvuk, dreka.

kaktus *grč.* južnoamerička zelena i mesnata bodljikava biljka.

kalaj *tur.* hemij. elemenat; služi, kao legura, za presvlačenje lima, kalaisanje.

kalambur *fr.* 1. dvosmislena igra rečima; 2. zbrka, gužva, metež, nered, haos.

kalauz *tur.* 1. pokazivač puta, vodič; 2. ključ za otvaranje običnih brava; 3. glasnik.

kalaštura *tur.* 1. nevaljalica, razuzdana, raskalašna žena; 2. nevaljalac, nitkov; 3. pogrdno: pas.

Kalavarija *lat.* 1. u staro doba: gubilište pored Jerusalima; 2. *prenosno*: raspeće, stradanje, patnja.

kalvinizam — versko učenje Žana Kalvina, protestantskog reformatora (16. vek).

kalvinist(a) — pristalica, sledbenik kalvinizma.

kaldma *tur.* 1. kamenom popločan drum; 2. kamen za popločavanje drumova.

kale *tur.* utvrđenje, tvrđava, grad.

kaleidoskop *grč.* 1. gledam, posmatram; optička naprava u obliku cevi sa dva ili više parova ravnih ogledala i komadićima raznobojnog stakla, koji se, pri okretanju, ogledaju u ravnim ogledalima u mnogo simetričnih figura; zove se i miriomorfskop; 2. *prenosno*: mnoštvo raznih slika, utisaka i sl. koji brzo dolaze i prolaze, šarenilo, raznovrsnost.

kaleidofon *grč.* naprava pomoću koje se mogu videti treptaji potrebni za proizvođenje tonova; fonički kaleidoskop.

kalem *tur.* 1. drveni valjčić za namotavanje konca; 2. grančica prenesena s jedne biljke na drugu radi oplemenjivanja; 3. *medic.* vakcina.

kalendograf *lat.* časovnik koji pokazuje i dane i mesece.

kalibar *fr.* 1. prečnik otvora cevi vatrenog oružja; 2. prečnik metka ili granate; 3. instrumenat za proveravanje pravilnosti razmera ili formi proizvoda; 4. debljina žice i tankih metalnih listova; 5. *prenosno*: vrsta, razmer, soj, veličina nečega; svojstvo, valjanost, sposobnost, vrednost, osobina; 6. čovek izvanrednih sposobnosti.

kaligram *grč.* pesma čiji je predmet pevanja predstavljen i likovno (ptica, vaza i sl.), zatim veštim preplitanjem slova i redova, itd.

kaligraf *grč.* onaj koji ima lep rukopis, veštak u lepom pisanju, krasnopolisac.

kaligrafija *grč.* veština čitkog i lepog pisanja, krasnopolis.

kalij(um) *ar.* beli meki metal iz grupe lužina; njegova jedinjenja široko se primenjuju u tehnici i u poljoprivredi (dubriva).

Kalimegdan i Kalemegdan *tur.* 1. tvrđava u Beogradu na ušću Save u Dunav i javni park na njoj; 2. prostor, polje oko tvrđave, vašarište, poligon.

Kalipso *grč.* 1. ime nimfe iz starogrčke mitologije kod koje je Odisej, na ostrvu Ogigiji, proveo sedam godina, nakon što mu se, na povratku iz rata pod Trojom, razbila lađa; 2. naziv asteroida, otkrivenog 1858. god.

kalipso *grč.* 1. narodna popevka na Karijskim ostrvima; 2. društveni ples, poreklom iz Južne Amerike (u Evropi postao popularan nakon drugog svet-skog rata).

kalirati *ital.* 1. gubiti od neto-težine usled sušenja, ceđenja ili prerade neke robe; 2. spuštati jedra.

kalif *tur.* titula muslimanskog duhovnog i svetovnog vladara u arapskim državama, koje su stvorene nakon Muhamedove smrti (c. *kalifat*); od 16. veka titulu kalifa imali su i turski sultani, sve dok nije narodna skupština (1924) ukinula kalifat.

kalifat *tur.* 1. feudalna država na čijem čelu stoji kalif (prvi kalifati osnovani su u 7. veku); 2. vlast kalifa.

kalk *fr.* 1. tkanina ili proziran papir koji se stavlja na crtež da bi se s njega dobila kopija; 2. kopija, dobijena kroz providan papir; 3. *prenosno*: slepo imitiranje nečega; 4. naziv za pojavu kada se ne uzima strana reč u punom značenju već samo njen unutrašnji oblik.

kalkan *tur.* 1. štit, zaklon; 2. vrsta starinske ženske kape; 3. potkrovlje, tavan; 4. sedlo za konja; 5. zatvoreni balkon.

kalkulant *fr.* službenik koji radi kalkulacije, proračune i obračune.

kalkulativan *lat.* 1. koji služi kao osnov za obračunavanje, obračunski; 2. određen, utvrđen kalkulacijom, zasnovan na kalkulaciji.

kalkulator *lat.* elektronski računar, kompjuter.

kalkulacija *lat.* 1. predračun, proračun; izračunavanje svih elemenata proizvodne ili prodajne cene neke robe,

usluga i sl.; 2. *prenosno*: namera, plan, kombinacija.

kalkulisati i kalkulirati *lat.* 1. računati, proračunavati; praviti proračune i predračune; 2. *prenosno*: dobro odmeriti, odmeravati.

kalo *ital.* 1. gubitak u težini ili obimu neke robe, naročito mesa, voća i povrća, zbog sušenja, ceđenja, transporta ili prerade; 2. naknada za taj gubitak.

kalodont *grč.* 1. fabričko ime jedne paste za zube; 2. svaka zubna pasta za čišćenje zuba, bez obzira na ime.

kalorija *lat.* 1. jedinica za merenje količine toplote; količina toplote potrebna da se jedan gram vode zagreje za 1 stepen C; 2. jedinica za merenje hranljivih vrednosti životnih namirnica.

kalorika *lat.* nauka o toploti.

kalorimetar *lat.-grč.* sprava za određivanje količine toplote koju je ili upilo neko telo, ili koja se oslobodi pri sagorevanju određene količine goriva.

kalorimetrija *lat.-grč.* naučna disciplina koja se bavi merenjem (pomoću kalorimetra) količine toplote koju stvaraju ili upijaju tela.

kalorifer *lat.* 1. električna grejalica koja ujedno može služiti i kao ventilator u prostorijama; 2. naprava, sistem za grejanje prostorija pomoću vrelih cevi kroz koje teče vruća voda, vodena para ili gasovi koji dolaze iz centralne peći.

kaloričan *lat.* u kome ima kalorija, izdšan za prehranu, toplinu i sl.

kaloričnost *lat.* 1. sposobnost nekog goriva da, prilikom sagorevanja, stvara toplotu; količina toplote koja se stvara kad sagori izvesna količina nekog goriva (kilogram, kubni metar i sl.); 2. **kaloričnost životne namirnice**: u kalorijama izražena količina energije koju dobiva živi organizam od jednog grama te namirnice; 2. uopšte: prehrambena vrednost hrane.

kalota *ital.* 1. vršak, krov lobanje; 2. okrugla kapica koja pokriva samo teme glave (kod katolika); 3. površina optina odsečka.

kalošne *nem. v. galošne.*

kalpak *tur.* 1. metalna, zaštitna kapa, šlem, kaciga; 2. kapa od skupog krzna.

kaluder *grč.* čovek koji živi u manastiru, monah, redovnik.

kaluderica *grč.* ženska osoba koja živi u manastiru, monahinja, duvna.

kalup *tur.* 1. predmet na koji se nešto navlači da bi se dobio njegov oblik (npr. kalup za izradu cipela) 2. drveni ili metalni sud, a može biti i od drugog materijala, u koji se uliva neka tečna materija da bi se, kad se ohladi ili skupi, dobila određena forma nekog dela ili celog proizvoda; 3. dobiveni proizvod ili deo nakon odleivanja u kalupu; 4. obrazac, oblik, forma; 5. zbijeni, čvrsto povezan smotuljak duvana, sena, slame (bala) i sl.; 6. *prenosno*: nešto što se pravi uvek istih dimenzija ili po istoj meri.

kalfa *tur.* zanatlijski ili trgovački pomoćnik.

kalcedon *grč.* mlečni kamen, vrsta poludragulja, poludragog kamena.

kalcij(um) *lat.* hemij. element, lak metal; njegova se jedinjenja uveliko primenjuju u tehnici (kređa, mramor, vapno, cement) i u poljoprivredi (đubriva).

kalcifikacija *lat.* 1. đubrenje zemljišta kalcijumovim krečnim đubrivom; 2. *medic.* nagomilavanje kalcijumovih soli u tkivima, zakrečenje, zakrećavanje krvnih sudova, skleroza.

kalcifikovati i kalcificirati *lat.* 1. đubriti kalcijumovim krečnim đubrivom; 2. zakrečiti, zakrećavati (nakon nagomilavanja kalcijumovih soli u tkivima).

kama *tur.* nož sa dva sečiva.

kamara *grč.* 1. gomila, hrpa; 2. veliki stog sadevenog snoplja ili slame.

kamara *ital.* soba, spavaonica.

kamarad *fr.* drug, drugar; školski drug ili drug po službi.

kamarila *šp.* u monarhističkom poretku krug ljudi dvorjana, okupljen oko vladara, koji zakulisne vrši uticaj na upravljanje državom; intrigama na dvoru utiče na državne poslove radi svog ličnog interesa; dvorska klika.

Kama sutra *sanskrit.* najstariji na svetu sačuvani udžbenik ljubavne veštine pod naslovom „Niska o ljubavi“; napisao ga indijski mudrac Vatsajana.

kamata *grč.* svota koja se dobija na pozajmljeni novac, interes, dobit.

kamašne *fr.* naglavci od sukna ili kože, gamašne.

kam-bek *eng.* povratak poznatog glumca, pevača, političara ili sportiste u javni život.

kambija *lat.* vrsta biljnog tkiva u korenu, deblu i granama (smešteno između biljne mase i kore).

kamgarn *nem.* 1. predivo od češljane vune; 2. tkanina od takvog prediva.

kameleon *grč.* 1. gmizavac sličan gušteru koji živi u toplim zemljama; sposoban je da menja boju kože kad se promeni boja njegove okoline ili kad se razdraži, što ga zaštićuje od jačih životinja; 2. *prenosno*: čovek koji, zbog sebičnih, ličnih interesa, često menja svoja uverenja i poglede na život, prevrtljivac.

kamelija *lat.* žbunasta biljka s krasnim cvetovima; njeno lišće služi i kao dobar čaj.

kamelhar *nem.* kamilja dlaka, devina dlaka, kostret; upotrebljava se naročito za pokrivače.

kamera *lat.* 1. fotografski aparat; 2. filmska kamera: sprava za snimanje slika koje se reprodukuju; 3. TV elektronska sprava za direktni prenos živih prizora na daljinu.

kamerdiner *nem.* sobar, poslužitelj na dvorovima bogataša, komornik.

kamerman *eng.* snimatelj, fotograf; stručnjak za filmska i televizijska snimanja.

kamerni *lat.* program koji je namenjen manjem broju slušalaca u manjem prostoru; **kamerna muzika**: muzika za manji broj instrumenata, od kojih svaki izvodi vlastitu ariju.

kamikaze *jap.* 1. ciklon („božji vetar“) koji je u 13. veku spasao Japan od najezde mongolske mornarice; 2. japanski pilot samoubica koji se u drugom svetskom ratu, zajedno sa svojim avionom obrušavao na neprijateljske brodove i druge objekte.

kamila *grč.* pustinijska životinja koja služi za jahanje i prenos tereta.

kamilavka *grč.* kapa pravoslavnih kaludera i sveštenika.

kamin *grč.* sobna peć s otvorenim ognjištem i levkastim otvorom za odvod dima.

kamiš *tur.* 1. trstika, trska; 2. dugačka cev od lule.

kamp *eng.* 1. mesto sa šatorima ili drvenim kućicama za odmor turista; 2. vojnički logor u prirodi, tabor, bivak.

kampanja *fr.* 1. vojni pohod, sve vojne operacije na jednom bojištu; 2. više privrednih akcija koje se planski organizuju (npr. jesenja setva) ili društvenih akcija (npr. izborna kampanja); 3. glavna sezona za neki rad (npr. kampanja šećerne repe); 4. period neprekidne plovidbe broda.

kamper *eng.* onaj koji logoruje, odmara ili boravi u kampu, žitelj kampa.

kamping *eng.* boravak, letovanje, logorovanje u kampu.

kampirati *eng.* boraviti u kampu; letovati pod šatorom.

kamufლა *fr.* 1. sredstvo prikrivanja, naročito vojnih objekata (ratnog položaja, tenkova, vozila i dr.) koje se ostvaruje putem bojadisanja, prekrivanja šatorima čije su boje približne prirodnim bojama, zatim zelenim granjem i dr. kako bi se sprečilo da ih neprijatelj uoči i pronađe; 2. prikrivanje istine uopšte, obmana.

kamufilirati *fr.* sprovesti kamufლაž objekata, naročito ratnih, učiniti ih neprimetnim, neuočljivim; sakriti, maskirati.

kamfor *lat.* smola kamforovog drveta, lako sagorljiva, veoma jakog mirisa; služi kao repromaterijal u proizvodnji celuloide i eksploziva, a u medicini, rastvorena u alkoholu, sredstvo za masažu obolelih od reumatizma, neuralgije, zapaljenja pluća i dr.

kamdžija i kandžija *tur.* bič, kožna žila ili napravljena od konoplja kojom se gone životinje.

kan *tur.* kod mongolskih i turkmenskih naroda u prošlosti titula cara, a kasnije vladajućih knezova, koja je bila sastavni deo imena (npr. Džingis-kan).

kana *lat.* 1. biljka koja se gaji za dobijanje boje kojom se boji kosa, nokt i dr.; 2. boja od takve biljke; 3. vrsta trske.

kanabe *fr.* dugačko tapacirano sedište s naslonom koje služi i za odmor.

kanal *lat.* 1. iskopano korito za tekuću vodu koja služi za navodnjavanje, odvodnjavanje, za pokretanje hidro-

centrala i sl.; 2. uzani deo mora između ostrva i kopna ili između ostrva odnosno prokopani deo kopna između dva mora ili okeana; prokopani deo kopna između reka ili između jezera i sl.; 3. anatomski: duži ili kraći šuplji organi u organizmu kroz koje prolaze razne materije; 4. *prenosno*: put, sredstvo, način za postizanje nekog cilja.

kanalizacija *lat.* mreža podzemnih kanala obloženih cevima od raznih materijala koji služe za odvođenje otpadnih voda u gradovima.

kanalisati i kanalizirati *lat.* 1. izgraditi, graditi kanale s raznom namenom, sprovesti kanalizaciju; 2. utvrditi, usmeriti pravac raznih akcija, poslova, mišljenja i sl.

kanarinac *ital.* mala žuta ptica pevačica (potiče sa Kanarskih ostrva).

kandelabar i kandelabr *lat.* 1. veliki raskošni svećnjak s mestima za više sveća ili sijalica, luster; 2. visoki stub sa sijalicama za ulično osvetljenje.

kandidat *lat.* 1. osoba koja je predložena za neki položaj ili zvanje, za obavljanje izvesnih društvenih poslova ili za prijem u neku organizaciju; 2. osoba koja se prijavila na konkurs za prijem u neku službu ili za obavljanje određenih kratkoročnih poslova; 3. osoba koja se prijavila za polaganje ispita.

kandidatura *lat.* 1. konkurisanje za neku javnu službu ili počasno zvanje; 2. predlaganje nekoga da bude izabran na neku javnu funkciju ili da dobije određeno društveno priznanje i čast.

kandidacija *lat.* čin isticanja kandidature, kandidiranje, kandidovanje.

kandidovati i kandidirati *lat.* 1. predlagati, predložiti nekoga za kandidata, postaviti za kandidata; 2. biti kandidat, prihvatiti se kandidature.

kandizacija *fr.* prevlačenje ili posipanje šećerom; 2. kristalizovanje šećera.

kandilo *grč.* posudica od stakla u kojoj gori žižak u ulju (u crkvi, na grobu, pred ikonom i sl.).

kandirati *fr.* prevući nešto šećerom, ušećeriti.

kandis *fr.* šećer u obliku velikih kristala; žuti šećer.

kandit *fr.* ušećereno voće, voćni bombon.

kanibal *šp.* 1. ljudožder, onaj koji jede ljudsko meso; 2. *prenosno*: varvar, surov, krvožedan čovek.

kanibalizam *šp.* 1. ljudožderstvo, pojava da čovek jede čoveka, koja je bila uobičajena u prvobitnoj epohi kod divljaka, a danas ponegde kod primitivnih plemena koja nije zahvatila civilizacija; 2. *prenosno*: surovo varvarstvo, ispoljavanje mržnje prema čovečanstvu; nečovečnost, divljaštvo.

kanija *tur.* korice za nož ili sablju.

kanila *fr.* 1. *medic.* hirurška metalna cevčica za dovođenje ili odvođenje tečnosti ili vazduha (kod operacija); služi i za veštačko hranjenje bolesnika; 2. cev, cevčica uopšte.

kankan *fr.* društveno popularni ples, nastao u Evropi, prvi gradski ples, grub i razularen (visoko dizanje nogu i podizanje suknje); danas ga plešu isključivo profesionalne plesačice radi zabave drugih.

kanon *grč.* 1. pravilo, propis, odredba jednog pokreta, organizacije ili zajednice; 2. skup umetničkih pravila i principa, normi, obrazac koji važi za određenu epohu; 3. strogi crkveni propis, nepromenljivi deo katoličke liturgije; 4. muzički oblik u kojem dva ili više glasova istovremeno izvide istu melodiju; 5. Biblija i druge religiozne knjige koje se smatraju svetim; 6. tip štamparskih velikih slova.

kanonada *fr.* učestala paljba iz topova, topovska paljba, gruvanje topova.

kanonizacija *grč.* proglašavanje nekoga svecem (u katoličkoj crkvi).

kanonizovati i kanonizirati *grč.* proglašiti svecem (u katoličkoj crkvi); 2. nešto pozakoniti, zakonom propisati, normirati.

kanonik *lat.* viši sveštenečki čin u katoličkoj crkvi.

kanonika *grč.* nauka o pravilima i normama spoznaje, saznanja.

kanonikat *lat.* 1. služba i položaj kanonika; 2. skup kanonika.

kanonist(a) *lat.* poznavalac crkvenih kanona, stručnjak za kanonsko pravo.

kanonisti *grč.* lica koja su u srednjem veku vršila kodifikaciju crkvenog prava.

kanonski *grč.* 1. utvrđen po crkvenim kanonima, zasnovan na crkvenim pra-

vilima, propisan, verodostojan; 2. *prenosno*: koji služi kao uzor, uzoran; zasnovan na kanonu, primljen po kanonu.

kanonsko pravo *lat.* pravo hrišćanske crkve koje, osim crkvenih odredaba, donesenih na crkvenim saborima, sadrži i privatne, procesne i kaznene odredbe.

kanopa — 1. kamena posuda, vaza, s poklopcem u obliku životinjske ili ljudske glave, u kojoj su stari Egipćani čuvali utrobu balzamovanih pokojnika; 2. etrurska vaza za čuvanje pepela pokojnika.

kantar ⁻¹ *tur.* 1. vaga, viseća sprava za merenje; 2. ustanova za vaganje; 3. mera za težinu (oko 44 kg); teg od 44 oke.

kantar ⁻² *grč.* 1. starogrčka posuda za piće; v. *kondir*; 2. česma, vodoskok u atriju ranohrišćanske bazilike.

kantar *lat.* vrsta morske ribe, svetle boje i ukusna mesa (ima je i u našim vodama).

kantata *ital.* muzič. vokalno-instrumentalna kompozicija, pesma za soliste, hor i orkestar.

kantautor *lat.-ital.* pevač koji komponuje i peva svoje pesme (često i sam piše tekst pesme).

kantilena *ital.* 1. pesmica za pevanje, melodija lirskog karaktera; 2. istaknuta pevačka melodija u većim muzičkim delima, arija; 3. omanja lirsko-epska pesma.

kantina *ital.* mala prodavnica najosnovnijih potreba (pića, hrane i dr.) u kasarnama, fabrikama i dr.

kantiner *ital.* prodavac u kantini.

kanton *fr.* 1. mala administrativno-teritorijalna jedinica u Francuskoj i Belgiji (srez, okrug); 2. u Švajcarskoj: naziv male države koja ulazi u sastav federacije, tj. federativna republika.

kantor *lat.* 1. crkveni pevač kod katolika i glavni pevač u sinagogi kod Jevreja; 2. školski učitelj crkvenog pevanja i muzike u Nemačkoj.

kantrida *ital.* stolica.

kantri-muzika *eng.* muzika seoskog, temperamentnog južnjačkog tipa, vokalna muzika, koja vuče koren u starim baladama.

kanu i kanoa *eng.* uzan čamac severnoameričkih Indijanaca, napravljen od izdubljenog debla i presvučen kožom; u sportu: čamac sa dvostrukim veslom za jednog ili za dva veslača.

kanuist(a) *eng.* sportski tekmičar na kanu-čamcima.

kanun *tur.* 1. uredba sa zakonskom snagom koju je izdavao turski sultan; 2. vrsta starinskog arapskog muzičkog instrumenta s velikim brojem žica.

kancel *lat.* 1. kancelarija za prijem i otpremanje akata; 2. propovedaonica, predikaonica, govornica u katoličkoj crkvi.

kancelar *lat.* 1. ministar-predsednik savezne vlade u Nemačkoj; 2. sekretar Veća kantona u skupštini Švajcarske; 3. predsednik Kuće lordova i ministar finansija u Engleskoj; 4. u srednjem veku: visoki činovnik koji je redigovao državna akta, stavljao na njih pečat i čuvao državni arhiv; 5. najviši građanski čin u carskoj Rusiji.

kancelarija *lat.* zvanična soba za rad ustanove, firme, organizacije; ured, pisarnica.

kancel-paragraf *nem.-grč.* stroga zabrana upotreba verskih obreda u političke svrhe; naziv prema jednom paragrafu nemačkog krivičnog zakona (donesen 1871. i 1876. g.) koji zabranjuje zloupotrebu svešteničkog položaja u političke svrhe i mešanje u državne poslove (povlači kaznu do dve godine robjice).

kancer *lat. medic.* rak, bolest raka, karcinom.

kanceracija *lat.* oticanje delova tela kao posledica bolesti raka.

kancerogen *lat.* izazivač raka, koji stvara rak.

kancerozan *lat.* poput raka, rakovit; bolestan od raka.

kancerolog *lat.* lekar, specijalista za kancerozna oboljenja.

kancerologija *lat.* nauka koja se bavi ispitivanjem i lečenjem bolesti raka.

kancona *ital.* 1. pesnička forma srednjovekovne trubadurske poezije; 2. vrsta kraće romantične lirске pesme; 3. vrsta vokalne ili muzičke kompozicije, zabavnog karaktera (obično u Italiji), melodije veoma popularne.

kandža *tur.* 1. oštar i kukast nokat ptica grabljivica; 2. gvozdena kuka.

kandžija *tur.* bič, korbač; v. *kamdžija*.

kanjon *šp.* duboka, tesno urezana rečna dolina, klisura, klanac, sutjeska.

kaolin — bela, brašnjava masa od koje se pravi porcelansko posuđe.

kaos *tur.* v. *haos*.

kapak *tur.* 1. zaklopac, poklopac (na posudi, satu, oku itd.); 2. prozorsko krilo.

kapama *tur.* kuvano jelo od jagnjetine, mladog luka i drugih začina.

kapara *ital.* 1. novac koji se daje kod sklapanja ugovora ili pogodbe kao predujam, jemstvo za izvršenje pogodbe; 2. dar isprošenoj devojci.

kaparisati *ital.* dati, davati kaparu; dati deo novca kod pogodbe nekog posla.

kapac *ital.* sposoban, valjan, kadar, moćan.

kapacitet *lat.* 1. sposobnost, mogućnost; 2. zapremina neke prostorije; 3. proizvodna mogućnost neke fabrike; 4. veliki stručnjak, znalac.

kapela *lat.* 1. mala crkva; 2. muzička kapela; 3. mrtvačnica.

kapelan *lat.* pomoćni, mladi sveštenik.

kapelnik *lat.* dirigent muzičke kapele, posebno operskog orkestra.

kapetan *fr.* 1. glavna ličnost; 2. najviši čin nižih oficira; 3. zapovednik broda; 4. upravitelj luke; 5. starešina neke sportske ekipe, kapiten.

kapija *tur.* 1. velika ulazna vrata kuće, tvrđave; 2. vratnice gde se puca gol.

kapilari *lat.* najtanjiji krvni sudovi koji spajaju arterije i vene.

kapirati *lat.* shvatiti, shvatati, razumeti.

kapisla i **kapsla** *lat.* deo upaljača u obliku metalne kapice ili čevčice, ispunjen eksplozivom; pali se udarom, trenjem ili električnim putem.

kapital *lat.* 1. novac ili druge vrednosti koje se privredno koriste s ciljem da ostvare višak vrednosti, dobit; 2. gotov novac; 3. glavnica; 4. stečena vrednost (u delu „Kapital“ K. Marks je objasnio suštinu kapitala).

kapitalan *lat.* glavni, osnovni, temeljni, bitni, izuzetan, izvanredan, osobit.

kapitalac *lat.* snažan jelen s velikim rogovima, teškim najmanje 7 kg.

kapitalizam *lat.* društveno-ekonomski poredak koji se zasniva na privatnom

vlasništvu nad sredstvima za proizvodnju i eksploataciji najamnih radnika koji rade na tim sredstvima; kapitalizam je došao posle feudalizma početkom 16. veka; oktobarskom revolucijom (1917) srušen je kapitalistički sistem u Rusiji i ona je otvorila eru socijalizma, koji se izgrađuje u više zemalja sveta.

kapitalizacija *fr.* pretvaranje viška vrednosti u kapital, akumulacija.

kapitalizovati i **kapitalizirati** *fr.* 1. pretvarati imovinu u kapital, gotov novac; 2. dodavati prinos od kamate na glavnici; 3. bogatiti se, teći kapital.

kapitalist(a) *lat.* vlasnik kapitala, bogataš; predstavnik kapitalizma.

kapitel *lat.* 1. gornji, završni deo stuba građevine (na kome počiva krov), s naročitim ukrasima, karakterističnim za pojedine stilove (dorski, jonski, korintski i dr. stilovi); 2. štamparska slova koja imaju oblik velikih (početnih) slova, a razmere malih slova; 3. poglavlje, glava u knjizi.

kapiten i **kapetan** *nem.* starešina, predvodnik sportskog tima (obično najbolji i najiskusniji igrač).

Kapitol *lat.* 1. tvrđava u starom Rimu na bregu istog imena gde je bilo političko i versko središte; 2. sedište Kongresa (parlamenta) SAD u Vašingtonu, poznato kao *Kapitol hil*.

kapitulat *lat.* čovek sklon kapitulaciji, predaji, koji odstupa pred teškoćama; čovek nesposoban da hrabro i odlučno savlada sve prepreke na putu dostizanja nekog cilja.

kapitulacija *lat.* 1. prekid, obustava borbe i predaja pobedniku; ugovor o predaji; 2. *prenosno*: priznanje svoje slabosti, nemoći, pogreške.

kapitulirati i **kapitulisati** *lat.* 1. predati se, položiti oružje pred pobednikom; 2. pokleknuti pred zaprekama, pred teškoćama.

kapidžija *tur.* vratar na kapiji, čuvar kapije.

kapidžik *tur.* mala, sporedna vrata; vratnica između susednih dvorišta.

kaplar *fr.* najniži starešinski čin u nekim vojskama.

kapo *ital.* poglavica, šef, starešina.

kapris *fr.* v. *kapric*.

kapric(a) *fr.* prkos, inat, samovolja, čef, obest, hir.

kapriciozan *fr.* ćudljiv, tvrdoglav, svojeglav, jogunast, samovoljan, obestan.

kapricioznost *fr.* ćudljivost, tvrdoglavost, svojeglavost, samovoljnost.

kapricirati *fr.* tvrdoglavo ostati pri svom stavu, uzjoguniti se.

kapričo *ital.* muzičko delo koje se odlikuje lakim, neočekivanim obrtima i vedrim karakterom.

kapsijen *fr.* paleolitska kultura zapadnog Sredozemlja; poznato pećinsko slikarstvo sa scenama iz lova i kulturnih igara (naziv po nalazištu Kapsa u Tunisu).

kapsla *lat.* v. *kapisla*.

kapsula *lat.* 1. v. *kapisla*; 2. kabina na vasijskom brodu kojom astronaut uspešno prolazi kroz Zemljinu atmosferu pri prizemljenju nakon vasijskog leta; 3. lek (u prahu ili tečnosti) sa omotom; lek u obliku kuglice, pilule; 4. opna, košuljica, koja omotava nešto.

kaptaža *fr.* 1. zatvaranja vrela (izvora) pitke ili mineralne vode sistemom cevi i drugih uređaja radi njihovog racionalnog korišćenja; kaptaža se primenjuje i kod snabdevanja vodom zemljišta i osiguranja pravilnog korišćenja lekovitih izvora; 2. objekat sa uređajima za kaptažu; 3. uređaj u naftnoj ili gasnoj bušotini koji omogućuje njihovu eksploataciju.

kaptacija *lat.* osvajanje, zadobijanje simpatija; oćaranje, fascinacija.

kaptirati *lat.* izvršiti kaptažu izvora; v. *kaptaža*.

kaptol *lat.* 1. zbor kanonika kao savetodavno telo biskupa; 2. deo grada u kome je katedrala i stan biskupa.

kaput *nem.* propao, mrtav, slomljen, razbijen, uništen, izgubljen, iznemogao.

kaput *ital.* deo odeće, kraći ili duži koji se nosi na košulji, odnosno na puloveru ili prsluku, ili preko sakoa (zimski kaput).

kapuca *ital.* kapuljača, kukuljica; pokrivač za glavu, obično prišiven na ogrtač.

kapucin *lat.* 1. pripadnik katoličkog reda čiji redovnici nose smeđu manti-

ju s kapuljačom; 2. vrsta američkih majmuna.

kapuciner *lat.* 1. v. *kapucin*; 2. crna kafa s malo mleka, smeđe boje, koja je slična boji kapucinske mantije.

kara⁻¹ *tur.* u složenicama: crn (npr. Karađorđe — Crni Đorđe).

kara⁻² *ital.* 1. artiljerijska kola za municiju; 2. stroj pešadije u obliku četvrougaonika; primenjuje se pretežno za odbijanje napada konjice.

karabatak *tur.* 1. gornji, deblji deo noge u živine; 2. vodena ptica ronac.

karabin(a) *fr.* vrsta kratke (konjičke) puške, pogodna i za pešadiju.

karabinka *fr.* 1. kratka, lagana puška; lovačko oružje s kuglom ili sačmom; 2. kopča na padobranu.

karabinjer *ital.* vojnik-konjanik, naoružan karabinom; u Italiji: žandarm; u Španiji: carinik; na Filipinima: obalski stražar.

Karabogdanska *tur.* u tursko doba naziv za pokrajinu, kneževinu Moldaviju (severni deo Rumunije).

karaboja *tur.* 1. železni ili bakarni sulfat koji služi za spravljanje crne boje; 2. modra galica.

Karaburma *tur.* brežuljak nad Dunavom na kome je jedno naselje, deo Beograda.

karaburma *tur.* crni greben, crni rt.

karavan *eng.* 1. automobilska prikolica s ležajima i malom kuhinjom, pogodna za duga putovanja i kampovanje; 2. automobilska prikolica smeštena u posebnoj kampu koja služi za letovanje.

karavan(a) *tur.* dugačka kolona, povorka, natovarenih konja, kamila ili drugih životinja kakvu su organizovali trgovci u srednjem veku; kolona putnika i natovarenih životinja kroz daleke i divlje krajeve ili kroz velike pustinje Azije i Afrike.

karavaning *eng.* 1. putovanje automobilom s prikolicom (karavanom), kao vrsta pokretnog turizma; 2. turistički kamp za letovanje u automobilskim prikolicama.

karavan-saraj *tur.* zgrada bez nameštaja na Istoku koja je, na putevima i po gradovima, služila kao privremeno sklonište za umorne i ugrožene putnike.

karavela *fr.* 1. ranije: jedrenjak sa više jarbola; 2. danas: tip francuskog mlaznog putničkog aviona.

Karavlah *tur.* stanovnik Karavlaške, Rumun.

Karavlaška *tur.* turski naziv za južni deo Rumunije.

karagan *tatar.* stepska lisica, naročito cenjena zbog skupocenog krzna.

Karadag *tur.* turski naziv za Crnu Goru.

Karadaglija *tur.* turski naziv za Crnogorica.

karadoz *tur.* 1. crnook čovek; 2. Ciganin; 3. marioneta; predstava s marionetama; 4. lakrdijaš, magičar, mađioničar.

karakondža i **karakondžula** *tur.* veštica, vampir, utvara, avet, strašilo.

karakter *grč.* 1. skup bitnih osobina čoveka koje se ogledaju u radu i ponašanju prema drugim ljudima; skup obeležja koja su nastala odgojem, obrazovanjem i uticajem sredine u kojoj je živeo; 2. priroda, narav, čud ličnosti; 3. moralne odlike, ispravnost, poštenje, čestitost; 4. za pojedinca: postojana, moralna ličnost, dosledna, nepokolebljiva u svojim opredeljenjima i postupcima; 5. u književnom delu: lik, tip koji ima karakteristične crte kao izraz sredine koja ga je dala; 6. bitno svojstvo neke stvari ili pojave.

karakteran *grč.* pošten čovek, čvrstog, postojanog karaktera, koji ne odstupa od svojih načela, uverenja; čestit, dosledan, ispravan.

karakterizacija *grč.* karakterisanje, prikazivanje nečijih bitnih osobina, davanje karakteristike nekome ili nečemu.

karakterisati i **karakterizirati** *grč.* dati, davati karakteristiku nekoga ili nečega, opisati ono što je svojstveno, bitno nekoga ili nečega.

karakteristika *grč.* 1. bitna osobina, bitno obeležje; podaci o nekome ili nečemu koji daju bitna, karakteristična svojstva i obeležja, sa zaključnom opštom ocenom (o ličnosti, o stvari, o pojavi); 2. dokumenat koji sadrži bitne osobine neke ličnosti; 3. *mat.* deo logaritma ispred zarezaja.

karakterističan *grč.* značajan, koji pokazuje bitne osobine nekoga ili nečega, osoben, svojstven, poseban.

karakterističar *grč.* čovek koji daje karakteristike; prikazivač karaktera, slikar koji prikazuje karakteristične crte predmeta koje slika.

karakternost *grč.* čestitost, doslednost, poštenje, postojanost, odlučnost.

karakterogen *grč.* faktor koji stvara karakter, koji utiče na stvaranje karaktera.

karakterolog *grč.* čovek koji se bavi karakterologijom, koji izučava karaktere.

karakterologija *grč.* nauka koja proučava ljudske karaktere.

karakul *rus.* 1. vrsta ovce koja se gaji radi proizvodnje skupocenog kovrdžavog jagnječeg krzna, astragana; 2. skupoceno kovrdžavo krzno, dobiveno od tek očajnjene jagnjadi karakul-ovce koje služi za izradu bundi i drugih predmeta.

karaman *tur.* 1. vrsta psa crne dlake, poreklom iz Turske; 2. konj crne dlake; 3. čovek crne puti.

karambol *fr.* 1. sudar, sukob; 2. kod bilijara: sudar kugla (negde se tako zove sama igra bilijara); 3. crvena kugla u igri bilijara.

karambolaža *fr.* 1. vrsta bilijara; 2. sudar jedne lopte sa dvema od jednog poteza takom u igri bilijara; 3. *prenosno:* sudar, sudaranje.

karambolisati i **karambolirati** *fr.* sudariti se, sukobiti se; 2. u igri bilijara: pogoditi kuglom više od jedne kugle.

karamela *šp.* 1. smeđa amorfn masa koja nastaje od šećera na visokoj temperaturi; 2. vrsta bombona.

karandaš *rus.* olovka, pisaljka.

karantin *fr.* 1. privremena izolacija u zasebne prostorije bolesnih osoba i onih koje su bile u kontaktu sa obolelim, sve radi sprečavanja širenja zaraze; 2. pogranična ustanova koja kontroliše lica, stoku, robu, vozila koja dolaze iz područja gde vlada neka zaraza.

karapandža *tur.* veštica.

karasevdah *tur.* seta, velika ljubavna čežnja, psihička patnja, tuga, potištenost zbog neostvarene ljubavi.

karat *grč.* 1. jedinica za merenje sadržaja zlata i drugih plemenitih metala u legurama; 2. jedinica za merenje dija-

manata; 3. dvadeset četvrti deo ukupne vrednosti broda.

karate *jap.* vrsta japanskog borilačkog-šakačkog sporta, pri kojemu se posebnom tehnikom i koncentracijom pažnje postiže velika silina udarca.

karatist(a) *jap.* rvač u borilačkoj veštini karatea.

karaula *tur.* 1. stražarska kula za smeštaj graničara na granici; 2. stražarska kula milicije ili vojske kod zatvora i na drugim čuvarskim mestima.

karaš *nem.* slatkovodna riba slična šaranu.

karbid *lat.* 1. jedinjenje nekog metala ili drugog elementa s ugljenikom; 2. jedinjenje kalcijuma i ugljenika.

karbo *lat.* uglj, ugljen.

karbon *lat.* 1. uglj, hemijski element, koji se javlja kao dijamant, grafit i amorfn uglj; 2. doba u razvitku Zemlje kore kada su se stvorile velike naslage uglja.

karbonizacija *fr.* 1. proces pretvaranja organske materije u uglj, ugljenisanje; 2. u tekstilnoj industriji: uklanjanje primesa biljnih materija s vune.

karbonizirati *fr.* pretvoriti u uglj, ugljenisati.

karbonit *lat.* rudarski eksploziv, mešavina nitroglicerina s kalcijumovom šalitrom i brašnom.

karburator *fr.* kod motora sa unutrašnjim sagorevanjem naprava koja od tečnog goriva i vazduha stvara smesu gasova i pare koja pokreće motor.

kargo *lat.* 1. brodski tovar; 2. teret uopšte; 3. teretni brod; 4. popis robe na brodu.

kardan — mehanički zglobovi na motoru koji omogućuju kretanje u svim pravcima.

kardaš *tur.* 1. brat, rođak; 2. veliki prijatelj.

kardinal *lat.* 1. najveći sveštenički čin u katoličkoj crkvi posle pape; 2. vrsta jabuke; 3. vrsta stonog grožđa; 4. vrsta američke ptice pevačice.

kardinalan *lat.* osnovni, najvažniji, bitni, stožerni.

kardio- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: srce, srčani.

kardiogram *grč.* grafička slika rada srca dobivena na kardiografu.

kardiograf *grč.* aparat koji beleži otkucaje (rad) srca.

kardiografija *grč.* grafičko predstavljanje kretanja srca.

kardiokirurgija *grč.* v. **kardiorirurgija**.

kardiolog *grč.* lekar, specijalista za kardiologiju.

kardiologija *grč.* nauka o srcu i srčanim bolestima.

karditis *grč.* zapaljenje, upala srca.

kardiorirurgija i **kardiokirurgija** *grč.* operativni zahvati oko srca i na srcu, uključujući i presađivanje srca.

kare *fr.* komad mesa s rebrima.

karizma *lat.* v. **harizma**.

karijatide *grč.* noseći stubovi, potpornici, u obliku ženskih figura.

karijera *fr.* 1. uspešno napredovanje u službi ili znanju; životni put; 2. zanimanje, profesija, znanje.

karijerizam *fr.* napredovanje u službi i znanju na štetu drugih i društva.

karijerist(a) *fr.* onaj koji ne bira sredstva da bi uspeo u životu.

karijes *lat.* truljenje, razaranje koštano tkiva, naročito krunice zuba.

karika *mad.* 1. kolut, prsten; 2. *prenosno:* veza uopšte, važan deo neke celine.

karikatura *ital.* 1. smešan opis ili crtež nekog lica sa svrhom ismejavanja; 2. *prenosno:* nakaza, grdoba, rugoba.

karikaturist(a) *ital.* umetnik, slikar koji crta ili slika karikature.

karikirati *ital.* 1. crtati karikature; 2. prikazivati nekoga smešnim, izobličiti.

kariogamija *grč.* spajanje jedara spolnih ćelija kod oplodavanja.

karioka — 1. vrsta južnoameričkog modernog plesa u stilu rumbae; 2. **Karioke:** popularni naziv za državnu fudbalsku reprezentaciju Brazila.

kariologija *grč.* ogranak citologije koji proučava jezgro ćelije.

karitas *lat.* ljubav, milost, milosrđe, samilost, altruizam.

karma *sansk.* budističko učenje da se naš sadašnji život i sudbina osnivaju na delima što smo ih počinili u nekom svom ranijem životu, odnosno da neki naš budući život ovisi o delima kakva sada činimo.

karmen *lat.* prigodna svadbena ili pogrebna pesma.

karneval *lat.* 1. vesele igre pod maskama; 2. veselje, zabava na dan nečega.

karnet *fr.* knjižica, blok s bonovima, kuponima, voznim kartama i sl.

karniša *fr.* prečaga iznad vrata ili prozora za koju se pričvršćuje zavesa.

karoserija *fr.* 1. gornji deo automobila; 2. drvena ili gvozdена konstrukcija kola.

karota *fr.* mrkva, šargarepa.

karotin *lat.* 1. crvena boja od hromoplasta; 2. narandžasto žuti pigment koji se nalazi u mrkvi, u nekim biljnim delovima i plodovima (iz njih, u jetri životinjskih organizama, karotin prelazi u vitamin A).

karst *nem.* krečnjački predeo, ispresecan škrapama, vrtačama, pećinama i drugim udubljenjima, nastalim usled dejstva atmosferskih padavina, krš.

Kartaga *lat.* stari fenički grad na današnjem području Tunisa, takmac Rima.

kart blanš *fr.* 1. „bela hartija“; 2. *prenosno*: neograničeno poverenje, neograničena punomoć, određene ruke za sve poslove, potpuna sloboda.

kartel *fr.* 1. oblik kapitalističkog monopolskog udruženja kome je svrha određivanje jedinstvenih cena robi, radi suzbijanja konkurencije na tržištu i povećanja profita; 2. sporazum političkih partija o nekim pitanjima u kapital. zemljama.

karter *eng.* ležište, korito motora, kućište.

karteč *nem.* topovsko zrno, napunjeno komadićima gvožđa ili olova, koje se, kod ispaljivanja granate, rasprskava i izaziva ranjavanje i ubijanje vojnika.

karting *eng.* trkački sport malim automobilima bez karoserije.

kartirati *fr.* 1. zabeležiti, zapisati; 2. poslati poštanske pakete sa potrebnim uputnicama, tovarnim listovima, itd.

kartogram *lat.* geografska karta na kojoj se, pomoću raznih crtica i drugih znakova, prikazuju statistički odnosi u raznim zemljama.

kartograf *fr.* crtač (izrađivač) geografskih karata.

kartografija *fr.* 1. nauka o izradi geografskih karata; 2. crtanje geografskih karata, planova i sličnih karata; 3. zbirka geografskih karata.

kartomantija *fr.* proricanje, gatanje; gledanje u karte, bacanje karata, gatanje (ili proricanje) iz karata za igranje.

kartometar *lat.* sprava za merenje dimenzija geografskog objekta na osnovu geografske karte.

kartometrija *fr.* merenje po kartama, nauka o merenju po planovima, na topografskim i geografskim kartama, tj. koja se bavi merenjem dužina, uglova, površina, udaljenosti i drugih elemenata nekog geografskog objekta na osnovu geografske karte.

karton *fr.* 1. debela kruta hartija za pravljenje raznih predmeta; 2. list sa podacima o nekome ili nečemu; 3. pripremni crtež, izrađen za zidnu sliku ili tapiseriju.

kartonaža *fr.* 1. izrada raznih predmeta od kartona; 2. radionica u kojoj se takvi predmeti izrađuju.

kartoskop *fr.* aparat za gledanje malih kinematografskih nizova slika.

kartoteka *grč.* 1. sistematski sredena zbirka kartona ili kartica koja sadrži određene podatke informativnog ili popisnog karaktera (npr. zdravstvene kartone, kartone knjiga u biblioteci, knjigovodstvene kartice u računovodstvu i sl.); 2. kutija za čuvanje takvih kartona ili kartica; 3. zbirka geografskih karata.

kartofilija *grč.* sabiranje, skupljanje poštanskih karata, dopisnica i razglednica kao hobi.

kartuzija *fr.* samostan katoličkog puštinskog reda (naziv po imenu mesta u Francuskoj gde je bio prvi takav samostan).

kartuzijanac *fr.* pripadnik katoličkog kartuzijanskog reda (po samostanu kartuzija) koji obavezuje na večno čutanje.

kartular *lat.* 1. zbornik srednjovekovnih isprava, povelja, ugovora, testamenata o posedima samostana; 2. arhivski službenik, arhivar.

kartuš(a) *fr.* 1. isečena hartija ili karton kao muštra (uzorak) za molovanje ili krojenje; 2. ukras u vidu svitka, sa amblemima i grbom, vlastelinskim ili državnim; stavlja se obično iznad glavnog ulaza palate; 3. ploča na staroegipatskim spomenicima s ime-

nima kraljeva; 4. vojno: fišek, čaura, metak; 5. fišeklija.

karusel *fr.* 1. srednjovekovna viteška igra na konjima, slično našoj alki; 2. dečija vrteška s konjskim figurama; 3. vrsta tokarske mašine za tokarenje velikih predmeta.

karuca *ital.* kočija na feder.

karfiol *ital.* dvogodišnja zeljasta biljka, vrsta kupusa.

karcinogen *grč.* uzročnik raka, bolesti raka; koji stvara rak.

karcinologija *grč.* nauka o karcinomima, o bolesti raka (deo medicine).

karcinom *grč.* bolest raka.

karcinomatozan *fr.* u kome ima raka, bolesti raka, rakovit.

karcinofobija *grč.* preterani strah od bolesti raka.

kasa *ital.* 1. blagajna, odeljenje u ustanovi ili privrednoj organizaciji u kome se vrše isplate i uplate gotovog novca; 2. gotov novac u blagajni, u kasi; 3. spremnica (obično od gvožđa) za čuvanje novca, dragocenosti, važnih dokumenata i sl.

kasaba *tur.* varošica, gradić, palanka.

kasavet *tur.* 1. žalost, tuga, briga; 2. kajanje.

kasapin *tur.* mesar.

kasapiti *tur.* 1. seći meso; 2. *prenosno*: prolivati krv, klati, masakrirati.

kasarna *fr.* 1. zgrada u kojoj stanuje vojska; 2. *prenosno*: kućerina sa mnogo ljudi.

kasacija *fr.* 1. poništenje, ukidanje odluke nižeg suda od strane višeg suda zbog povrede zakona; 2. žalba, molba za primenu takvog poništenja; 3. najviši sud koji ukida ili potvrđuje presude nižih sudova.

kasacioni sud *fr.* najviši sud u nekim zemljama (npr. u Francuskoj), a kod nas do drugog svetskog rata) koji pazi na pravilnu primenu zakona.

kasa-škonto *ital.* smanjenje cene kupcima i duga dužnicima kad kupuju za gotov novac ili kad plaćaju dug pre određenog roka.

kaseta i **kazeta** *ital.* 1. kutija za čuvanje dragocenosti i sitnih stvari; 2. udubljenje u zidu za smeštaj električnih i telefonskih instalacija; 3. kutija u koju se ulaže negativ filma; postoje i audio-kasete sa magnetofonskom tra-

kom na koju se snimaju muzika, govor i sl. kao i video-kaseta za snimanje TV materijala.

kasetofon *fr.* magnetofon koji reprodukuje audio-kasete.

kasida *tur.* 1. orijentalna lirska pesma pohvalnog karaktera ili nekome u spomen; 2. nekadašnji turski sitan novac.

kasina i **kasino** *ital.* v. *kazino*.

kasir *ital.* blagajnik, osoba koja rukuje kasom, novcem.

kasirati *ital.* primiti, naplatiti novac.

kasirati ¹ *ital.* 1. poništiti neko rešenje; 2. ukinuti neku ustanovu ili neki oblik rada; 3. odstraniti nešto, uništiti; 4. smeniti s položaja, otpustiti.

kasiterit *grč.* prirodan dioksid kalaja, najbogatija kalajna ruda.

kaskada *fr.* 1. vodopad, slap (prirodni ili veštački) koji pada stepenasto; 2. uspešno izveden opasan pad sa velike visine u artistskim predstavama ili na filmu; 3. *prenosno*: nagla, plahovita bujica.

kaskader *fr.* dvojnjak glavnog glumca (dubler) koji ga zamenjuje pri snimanju opasnih scena u filmu (padanje s konja, s velikih visina i sl.).

kasko *sp.* 1. lađa bez tovara, trup broda; 2. vrsta igre na karte; **kasko osiguranje**: osiguranje broda (bez tovara), aviona, automobila od različitih rizika, ali bez robe i ljudi.

kast *eng.* podela uloga glumcima u pozorištu, na filmu ili televiziji; za pogrešnu podelu postoji termin — *miskast*.

kasta *eng.* poseban sloj ljudi povezanih zanimanjem, poreklom, imovnim stanjem i dr. koji ljubomorno čuva stečene privilegije i položaje.

kastanjete *sp.* španski narodni instrument; sastoji se od drvenih klepetaljki koje pojačavaju ritam prilikom pevanja i igranja.

kastel *lat.* utvrđeni dvorac, zamak, tvrđava, kula, bedem; *isto* i **kaštel**.

kastelan *lat.* 1. zapovednik tvrđave ili zamka; 2. čuvar tvrđave ili zamka.

kastig *ital.* kazna.

kastigacija i **kaštigacija** *ital.* kažnjavanje, kazna, prekoravanje, ukor.

kastigovati i **kastigirati** *ital.* kazniti kažnjavati, koristiti, karati; *isto* i **kastigovati** i **kastigirati**.

kastrat *lat.* uškopljenik, evnuh.

kastracija *lat.* vađenje spolnih žlezda, škopljenje, štrojenje.

kastrirati *lat.* 1. uškopiti, uštrojiti, jaločiti; 2. izbrisati, izbaciti, smanjiti.

kat *tur.* 1. sprat, boj; 2. red, sloj, niz; 3. struka; 4. materijal za jedno odelo.

katavasija *grč.* 1. u pravosl. crkvi: zbornik pesama; 2. pesma koja se peva nasred crkve.

kataklizma *grč.* katastrofa, propast, velika nesreća, potop, slom.

katakombe *lat.* 1. dugi podzemni hodnici u starom veku u kojima su se prvi hrišćani sklanjali, vršili obrede i tu sahranjivali svoje pokojnike; 2. u starom Egiptu: mesto pod zemljom gde su se čuvali mumije.

katalepsija *grč.* duže kočenje glave i udova kao posledica duševnog oboljenja.

kataliza *grč.* ubrzanje ili usporavanje hemijskog procesa pomoću neke materije ili više materija (katalizatora) koje ne trpe stalne promene.

katalizator *grč.* hemij. supstanca koja ubrzava hemijske procese ili ih izaziva na znatno nižoj temperaturi.

katalitičan *grč.* rastvoran, koji ima svojstvo da rastvara materiju.

katalog *grč.* 1. spisak i pregled proizvoda jedne firme sa osnovnim podacima; 2. spisak knjiga biblioteke ili izdavača; 3. prozivnik đaka jednog razreda.

katapleksija *grč.* 1. nagla i prolazna uzetost (najčešće iz straha); 2. ukočenost tela zbog kapi; 3. *prenosno*: uplašenost, utućenost.

katapult *grč.* 1. sprava za bacanje kame-nja, strela i dr. u grčkoj i rimskoj vojsci; 2. uređaj za izbacivanje aviona s broda bez duže palube; 3. mehanizam za automatsko izbacivanje pilota iz aviona u slučaju kvara ili za izbacivanje kosmonauta iz vasionog broda.

katara *grč.* zapaljenje sluzokože nekog organa (nosa, ždrelo, uva, bešike i dr.) usled nazeba koji izaziva lučenje sluzi; kijavica, nazeb.

katarakt *grč.* 1. zamućenost očnog sočiva, siva ili bela mrežna na oku; 2.

sprava za regulisanje rada parnih mašina; 3. slap, vodopad.

katarza *grč.* čišćenje, moralni preobražaj, smirenje, oslobođenje od telesnih i duhovnih strasti i grehova, čulnih strasti i prljavština.

katarka *grč.* gvozdeni ili drveni stub na brodu na kome se razapinju jedra.

katastar *lat.* 1. službeni podaci o zemljišnim parcelama i posediima jedne opštine sa neophodnim podacima; 2. ustanova koja obavlja taj posao, gruntnovnica.

katastih *grč.* u starim srpskim manastirima: knjiga u koju su upisivani prilozi i zaveštanja.

katastrofa *grč.* 1. prevrat, preokret, propast; 2. velika nesreća, koban događaj, slom, u ličnom i javnom životu; 3. smrt najbližeg srodnika.

katafalk *fr.* 1. mrtvački sanduk; 2. odar, postolje, ukrašeno crnim draperijama, na koje se stavlja sanduk sa posmrtnim ostacima dragog pokojnika.

katahreza *grč.* pogrešna, nelogična upotreba stilskih figura, npr. „Na troje je vojsku razdvojio“.

kategorizacija *grč.* razvrstavanje, grupisanje, svrstavanje u kategorije.

kategorija *grč.* 1. vrsta, klasa, red; 2. po Kantu kategorije su osnovni pojmovi saznanja: kvalitet, kvantitet, relacija i modalitet.

kategorisati i **kategorizirati** *grč.* vršiti kategorizaciju, svrstavati; raspoređivati u kategorije; srediti, sređivati.

kategoričan i **kategorički** *grč.* siguran, odlučan, određen, jasan, izričit, bezuslovan, nesumnjiv, nepopustljiv; **kategorični imperativ**: bezuslovna zapovest.

katedra *grč.* 1. uzdignuto mesto za predavača ili govornika; 2. predmet predavanja na višoj školi ili na univerzitetu, profesura; 3. skup predavača jedne ili nekoliko naučnih disciplina koje su srodne po svom sadržaju na univerzitetu ili na simpozijumu; 4. biskupovo sedište ili papska stolica; **eks katedra**: zvanično, s naučnim autoritetom.

katedrala *grč.* katolička crkva pri kojoj je sedište (katedrala) biskupa; glavna saborna crkva kod pravoslavnih pored

koje stanuje patrijarh, biskup, vladika.

katekizam *grč.* v. *katihizis*.

katekizacija *grč.* v. *katehetika*.

katekizirati *grč.* v. *katehizirati*.

kateta *grč.* jedna od dve kraće strane pravouglog trougla koje zaklapaju prav ugao.

kateter i **katetar** *grč.* metalna, gumena ili plastična cev koja se utiskuje u mokraćnu cev kada, usled oboljenja, nije moguće normalno mokrenje; *isto* i sonda.

kateheza *grč.* 1. nauka hrišćanske vere uopšte; 2. pojedina metodska jedinica hrišćanske verske obuke.

katehet(a) *grč.* sveštenik koji u školi predaje veronauku.

katehetika i **katihizacija** *grč.* predavanje veronauke.

katehizirati i **katekizirati** *grč.* 1. poučavati u veri; 2. agitovati za neku ideologiju.

katihizis i **katekizam** *grč.* 1. kratko izlaganje hrišćanske veronauke u obliku pitanja i odgovora; 2. knjiga s pitanjima i odgovorima iz područja hrišćanske veronauke; 3. *prenosno*: didaktičko, poučno delo koje izlaže temeljne principe neke nauke uopšte (ne samo verske).

katoda *grč.* negativni pol izvora električne struje; *suprotno*: anoda.

katodna cev — hermetički zatvorena cev iz koje je istisnut vazduh; u njoj se proizvode beta-zraci (primena: rendgenska cev, televizijska katodna cev i dr.).

katolizirati *grč.* prevesti u rimokatoličku veru, pokatolitičiti.

katolik *grč.* pripadnik rimokatoličke crkvene zajednice.

katolicizam *grč.* rimokatolička crkva, jedna od hrišćanskih veroispovesti; na čelu joj stoji rimski papa; život po njenim načelima.

katran *tur.* 1. smolasta gusta tečnost koja se dobija suvom destilacijom drveta i drugih materija; 2. mast za kolske točkove.

katun *rum.* 1. letnja čobansko, pastirsko naselje na planinama; pašnjak na koji se preko leta izvodi stoka radi sakupljanja belog mrsa (sira, kajmaka,

masla); 2. gusta prosta pamučna tkanina, cic.

kaćuša *rus.* popularan naziv za sovjetski višecetni raketni bacač mina koji je proslavio sovjetsko oružje u drugom svetskom ratu.

kauboj *eng.* 1. kravar, govedar, koji, jašući spretno na konju, čuva velika krda goveda u Sev. Americi; 2. hrabar konjanik koji uživa u postolovinama na američkom Divljem zapadu, što je predmet mnogih filmova i romana.

kaudiljo *šp.* vođa; titula španskog diktatora generala Franka, koji je vladao dugi niz godina pošto je pobedio u kontrarevolucionarnom ratu (1936—1939).

kauza *lat.* 1. u pravničkom jeziku: stvar koja se već nalazi pred sudom; 2. uzrok, razlog nečemu.

kauzalan *lat.* uzročan; uzročno povezan; **kauzalni neksus**: uzročna veza kod krivičnih dela, tj. između krivične radnje i njenih štetnih posledica; bez te veze ne postoji krivična odgovornost određene osobe za određeno krivično delo; **kauzalne rečenice**: uzročne rečenice (veznici: jer, budući da, što, kako).

kauzalizam *lat.* naglašavanje kauzalnosti, uzročne povezanosti pojava.

kauzalitet *lat.* uzajamna zavisnost, uzročna povezanost pojava, uslovljenost jedne pojave drugom, odnos između uzroka i posledice; **princip kauzaliteta**: zakon uzročnosti, tj. zakon veze među pojavama po kojem svakoj promeni u svetu nužno prethodi jedna druga promena (Aleksić).

kaur i **kaurin** *tur.* nevernik, nemusliman (muslimanski naziv za nehrišćanina).

kaustika *grč.* nagrizanje metala raznim kiselinama.

kaucija *lat.* jemstvo, garancija; izvesna suma novca koja se daje kod postignute pogodbe (kupovina robe, zanatska usluga i sl.); kaucija (novčana) polaze se i kao jemstvo za puštanje okrivljenog iz istražnog zatvora.

kaucirati *lat.* položiti kauciju, jemčiti, garantovati.

kauc *eng.* široka, udobna postelja s mekim naslonom za sedenje.

kaucuk *fr.* materija koja se dobiva iz mlečnog soka nekih tropskih biljaka

od koje se izrađuju razni proizvodi (guma, odevni predmeti, obuća, delovi za industriju i dr.).

kaučukovač — drvo iz kojeg se dobija kaučuk.

kafeterija *šp.* manja kafana-restoran gde se gosti sami poslužuju.

kafilacija *nem.* ustanova u kojoj se uništavaju lešine ubijenih ili uginulih životinja, strvodernica.

kaftan *tur.* 1. vrsta istočnjačkog dugačkog kaputa bez postave; 2. počasna duga gornja haljina koju su sultani u Turskoj, iz počasti, davali stranim predstavnicima; 3. kod Rusa: dugačak kaput (narodna nošnja).

kaciga *lat.* metalna zaštitna kapa, šlem.

kačak *tur.* begunac, odmetnik od vlasti, razbojnik.

kačamak *tur.* vrsta jela od kukuruznog brašna: kaša, palenta.

kaširati *fr.* 1. obložiti, obaviti hartijom; 2. prilepiti (npr. na platno geografsku kartu); 3. kriti, skrivati, zatajiti.

kašmir *fr.* vrsta mekane tkanine koja se izrađuje od kostre kašmirskih koza, koje žive na padinama Himalaja.

kaštel *ital. v. kastel.*

kaštelan *ital.* zapovednik tvrđave ili zamka; upravitelj; kaštelan.

kaštigovati *lat. v. kastigirati i kastigovati.*

kastradina *ital.* ovčetine, bravetina; meso kastriranog ovna.

kvadar *lat.* 1. slikarski rad četvrtastog oblika; 2. geometrijsko telo ograničeno sa šest pravougaonika, pravougli paralelepiped.

kvadrant *lat.* 1. četvrti deo kruga; 2. sprava za merenje visine planeta (služi za određivanje položaja broda); 3. sprava za merenje uglova (uglomer) geodetskih tačaka; 4. sprava za usmeravanje topovske paljbe.

kvadrat *lat.* četvorougao čije su sve strane jednake i svi uglovi jednaki.

kvadratura *lat.* pretvaranje neke geometrijske slike u kvadrat s kojim ima jednaku površinu, tj. broj kvadratnih jedinica na površini nekog lika.

kvadratura kruga *lat.* nešto nemoguće, nerešivo.

kvazar *eng.* najudaljeniji kosmički objekat, velike sjajnosti, neispitani.

kvazi *lat.* u značenju: tobožnji, vajni, npr. kvazi-umetnik, kvazi-naučnik.

kvazimodo *lat.* nakaza, rugoba (prema glavnom junaku dela Viktora Igoa „Bogorodičina crkva u Parizu“).

kvalitet(a) *lat.* kakvoća, svojstvo, osobina, vrлина, vrednost.

kvalitetni i kvalitativni *lat.* koji se tiče kvaliteta, kakvoće, koji ima dobra svojstva.

kvalifikativ *lat.* merilo za određivanje kakvoće.

kvalifikativan *lat.* koji bliže određuje kakvoću, osobinu, svojstvo.

kvalifikator *lat. pravno:* izvestilac, tužilac, odredilac krivičnog dela.

kvalifikacija *lat.* 1. određivanje kakvoće; 2. ocena vrednosti, sposobnosti; 3. razvrstavanje krivičnog dela prema krivičnom zakonu.

kvalifikovan i kvalificiran *lat.* stručno sposoban, osposobljen za neki posao.

kvalifikovati i kvalificirati *lat.* oceniti, odrediti sposobnost, vrednost.

kvant *lat.* elementarna količina nekih fizičkih veličina (npr. energije), tj. najmanja količina energije koju može emitovati ili apsorbovati atom ili molekul.

kvantaš *lat.* prodavac i kupac naveliko.

kvantitativna *lat.* imenice koje označuju količinu.

kvantitet(a) *lat.* količina, množina, veličina nečega.

kvantifikacija *lat.* određivanje količine, opsega, stepena nečega.

kvantifikovati i kvantificirati *lat.* odrediti količinu, opseg, stepen.

kvantum *lat.* količina nečega, iznos nečega. zbir, broj ili veličina.

kvart *lat.* četvrti deo, četvrtina neke mere, neke stvari.

kvark *eng.* čestica iz koje se sastoje sve elementarne čestice, proton i dr.

kvart *lat.* gradska četvrt, rejon.

kvartal *lat.* četvrtina godine, tromesečje, tri meseca u godini.

kvartet *ital.* kompozicija za četiri instrumenta ili četiri glasa.

kvartir *fr.* 1. stan, sklonište, konak; 2. vojnički logor.

kvarc *nem.* belutak, kremen; vrsta kamena velike tvrdoće.

kvarc-lampa *nem.* električna lampa sa elektrodama od žive i kvarcnim sta-

klom koje propušta ultraljubičaste zrake; koristi se u medicini.

kvarcovanje *nem.* zračenje kvarc-lampom radi lečenja.

kvass *rus.* osvežavajuće bezalkoholno piće u Rusiji (spravlja se od slada, razanog brašna i vode).

kvaterion *grč.* tabak.

kvatro *ital.* muzički komad za četiri glasa.

kveker *nem.* udariti nekome kveker znači nasamariti ga.

kvekeri *eng.* oni koji drhte, drhtavci, nazvani tako zbog toga što drhte kad padnu u verski zanos; pripadnici jedne verske protestantske sekte u Engleskoj i SAD koji odbacuju crkvenu hijerarhiju i crkvene obrede, a ne priznaju zakletvu ni vojsku.

kvestor *lat.* 1. visoki finansijski činovnik u starom Rimu; 2. u nekim državama (npr. u Italiji) upravnik policije.

kvatura *lat.* 1. u nekim zemljama (npr. Italiji) uprava policije; 2. u starom Rimu: zvanje i služba kvestora, tj. visokog finansijskog činovnika.

kviz *eng.* 1. ispit, kolokvijum, ispitivanje, anketa; 2. nagradno takmičenje u znanju na zabavnim priredbama, najčešće na televiziji.

kvintal *fr.* 1. mera za težinu: pedeset kilograma; 2. metarski kvintal: sto kilograma.

kvintesenca *lat.* ono što je najfinije i najčistije u nečemu, skup onoga što je najbolje u nečemu; srž, suština neke stvari.

kvintet *ital.* 1. ansambl od pet pevača ili instrumentalista; 2. muzička kompozicija za takav ansambl.

Kvirinal *lat.* sedište vlade u Rimu (jedan od sedam brežuljaka u Rimu).

kvisling — pomagač okupatora, izdajnik domovine koji se stavio u službu okupatora (prema imenu vode norveških fašista Kvislinga, koji je za vreme drugog svetskog rata bio predsednik „kvislinške“ vlade i saradnik Nemaca; zbog izdaje osuđen i streljan).

kvit *fr.* podmiren, izmiren; gotov, završen, slobodan, razdužen.

kvitirati *fr.* podmiriti dug, regulisati novčane obaveze; razdužiti se; izdati

potvrdu; raskinuti s nekim; izmiriti se međusobno; napustiti.

Kvo vadis? (*lat.* Quo vadis, Domine?) Kuda ideš, Gospode? Ovo pitanje, po hrišćanskom predanju, postavio je apostol Petar Isusu, bežeći iz Rima za vreme progona hrišćana. Isus mu odgovori: Idem tamo odakle si ti, Petre, pobegao da bih bio ponovo razapet! Petar se postide, vrati se u Rim i tamo dožive mučeničku smrt.

kvorum *lat.* broj prisutnih na nekom skupu da bi se, prema pravilima skupa, mogle donositi punovažne odluke; u parlamentu: potreban broj poslanika (delegata) za glasanje kod donošenja odluka.

kvota *lat.* 1. ugovorom određena suma koja se plaća u utvrđenim rokovima; 2. udeo koji nekome pripada prilikom neke deobe; 3. određena količina rada, norme; 4. unapred utvrđen, određen broj nečega uopšte.

kvotacija i kvotizacija *lat.* ponuda osiguratelja za osiguranje određenog rizika uz naznaku uslova i visine premije ako se ugovor zaključi u ponudnom roku, obično do šest meseci.

kvocijent — broj koji pokazuje koliko se puta jedan broj sadrži u nekom drugom broju.

KEBS *eng.* skraćenica za Konferenciju o evropskoj bezbednosti i saradnji.

kegl(a) *nem.* 1. čunj u igri kuglanja; 2. drvena figura koju treba srušiti pri igranju.

Ke d'Orsej *fr.* Ministarstvo spoljnih poslova Francuske.

kej *fr.* 1. podzidana obala; 2. šetalište pored obale; 3. ulica pored obale.

kelvin — jedinica za merenje temperature u Međunarodnom sistemu jedinica (po engleskom fizičaru v. Kelvinu, 1824—1907).

Kelti — izumro evropski narod (dominirao u starom veku na tlu Evrope).

kemalizam — reforme, nazvane po njihovom tvorcu u Turskoj Kemalu Atatürku (od zaostale države, za 10 godina, napravio je modernu državu).

kemp *eng. v. kamp;* kemp — stil koji označava povratak staroj odeći, dizajnu, romanima, filmovima i uopšte kiču između 1920. i 1950. godine.

kenozoik grč. treće geološko doba koje obuhvata tercijarno i kvartarno doba (sadrži životinjske ostatke novijeg doba).

kenofobija grč. bolestan strah od praznih prostora; v. *klaustrofobija*.

Kentauri — divlji narod; po Homeru mitska bića iz Tesalije.

kepec tur. 1. patuljak, čovek neobično niska rasta; 2. *prenosno*: beznačajan čovek.

keramika grč. grnčarstvo, izrada stvari od gline pečenjem.

keramografija grč. slikanje na posudama od gline, naročito na vazama kod starih Grka.

kermes eng. zabava u prirodi, obično u dobrotnodne svrhe.

kerozin grč. posebna vrsta benzina koji se najviše upotrebljava kao gorivo za motore na mlazni pogon.

kesedžija tur. 1. junak, istrajan borac koji seče glave protivnika; 2. drumski razbojnik, ubojica.

keson fr. kućica u vidu sanduka ili zvona, nepropustljiva za vodu; služi za uklanjanje vode pri iskopavanju i izradi temelja za mostove.

kefir — kavkasko kiselo mleko, kiseljeno pomoću biljke (gljive) kefir.

kec mad. 1. najjača karta u igri, as; 2. u đačkom govoru: negativna ocena.

keč eng. 1. vrsta rvanja u kome su dozvoljeni svi zahvati (uhvati kako možeš), rvanje slobodnim stilom; 2. kompozicija komične pesme u stilu fuga.

keče tur. bela kapa od valjane vune ili goveđe dlake koju nose Albanci; uvaljana goveđa dlaka ili vunena tkanina kojom se postavlja sedla.

kečer eng. sportista koji se bavi kečom, rvač slobodnog stila; v. *keč*.

kečiga mad. vrsta ribe, vrlo ukusnog mesa.

keš eng. 1. novac u gotovom; 2. plaćanje u gotovu.

kibernetika grč. nauka koja se bavi opštim zakonima upravljanja u prirodi, društvu, u živim organizmima i mašinama, te opštim zakonima prikupljanja, čuvanja, prezentiranja i preobražaja različitih informacija u složenim sistemima, uz svestranu primenu kompjutera.

kibernetičar grč. naučnik koji se bavi kibernetikom.

kibicer nem. onaj koji radoznalo prati neku igru, posmatrač, gledalac.

kibicovati i **kibicirati** nem. radoznalo posmatrati igru drugih lica.

kibla⁻¹ tur. strana na kojoj se nalazi Čaba u Mekki prema kojoj se okreću muslimani prilikom klanjanja (molitve).

kibla⁻² nem. kabao, čabar, kanta, osobito u zatvorima (služi za vršenje nužde).

kibuc hebr. zajedničko poljoprivredno imanje u Izraelu.

kivan pers. ljut, spreman za osvetu, osvetoljubiv.

kidisati tur. 1. nasrnuti, navaliti na nekoga; 2. prionuti na posao; 3. ubiti.

kidnaper eng. otmičar deteta ili odrasle osobe radi ucenjivanja.

kidnapovati i **kidnapirati** eng. oteti, otimati nekoga radi ucene.

kijamet tur. 1. nevreme, nepogoda, mečava; 2. napast, zlo, smak sveta.

Kiklop grč. 1. u grčkoj mitologiji div s jednim okom na sredini čela; 2. *prenosno*: čovek neobično velikog rasta i snage, div, džin, gorostas.

kiks eng. 1. pogrešan udarac, promašaj (u sportu); 2. pogrešan potez, pogreška, promašaj uopšte.

kiksirati eng. povući pogrešan potez, napraviti veliku grešku, omanuti.

kila grč. 1. v. *kilogram*; 2. narodni izraz za bruh.

kiler nem. posuda za smeštaj vode i uređaj u automobilskom motoru koji reguliše hlađenje motora za vreme vožnje.

kiloamper grč. električna jedinica za merenje jačina električne struje.

kilobajt grč.-eng. jedinica memorije digitalnog računara (sastoji se od hiljadu bajtova); v. *bajt*.

kilobar grč. jedinica za merenje atmosferskog pritiska, od 1000 kg na 1 cm².

kilovat grč. jedinica električne snage od 1000 vati.

kilovatčas grč. jedinica za merenje električnog rada.

kilovolt grč. jedinica električnog napona od 1000 volti.

kilovat-amper grč. v. *kilovat*.

kilogram grč. jedinica za merenje težine (1000 grama).

kilogram-kalorija grč. jedinica za merenje toplote, količina toplote koja je potrebna da se 1 kg vode zagreje za 1° Celzijusa.

kilogram-metar i **kilogramometar** grč. jedinica za merenje efekta rada, tj. rad koji je potreban da se 1 kg digne na visinu od 1 m.

kilokalorija grč. v. *kalorija*.

kilolitar grč. mera za tečnost od hiljadu litara.

kilometar grč. mera za dužinu od hiljadu metara.

kilometraža grč. 1. udaljenost, rastojanje izraženo u kilometrima; 2. novčana nagrada za pređeni put u kilometrima.

kilopond grč.-lat. hiljadu ponda, jedinica za merenje sile i težine.

kilotona grč.-eng. hiljadu tona.

kiloherc grč. mera za frekvenciju naimenične struje, čini je 1000 herca.

kim grč. biljka iz familije štitarica koja služi kao dobra hrana za ishranu stoke, a njene sitne semenke kao začim u ljudskoj ishrani.

kimograf grč. 1. aparat koji grafički registruje krvni pritisak, puls, disanje i dr.

kimografija grč. metoda ispitivanja pomoću kimografa.

kimono jap. japanska nacionalna dugačka haljina (muška i ženska) sa širokim rukavima i širokim pojasom oko struka.

king-sajz eng. cigareta duža od cigarete uobičajenog standarda.

kinegetika grč. 1. nauka o odgajanju i dresuri pasa; 2. lovačka veština u vezi sa korišćenjem pasa.

kineza grč. 1. kretanje, gibanje; 2. okretanje u krug, vrćenje.

kineziterapija i **kinesiterapija** grč. lečenje kretanjem i telesnim, sistematskim vežbanjima tela.

kinemaskop-film grč. film koji se snima „izobličujućom“ optikom, tj. slike se specijalnim sočivima sužavaju, a kod projiciranja na konkavno platno, optičkim sredstvima, raspršuju i tako reprodukuju u prirodnim razmerama; primenjuje se i poseban način tonskog snimanja (tri ili četiri zvučnika) radi podizanja kvaliteta akustičnosti kod prikazivanja filma.

kinematika grč. grana mehanike koja samo opisuje kretanje, nezavisno od sile i fizičkih uzroka koji izazivaju kretanje.

kinematogram grč. niz živih, kinematografskih slika.

kinematograf grč. 1. fotografski aparat za filmsko snimanje i reprodukovanje (prikazivanje) snimljenih slika; 2. dvorana u kojoj se prikazuju i gledaju filmski snimci, bioskop, kino.

kinematografija grč. 1. prikazivanje na platnu snimljenih predmeta, događaja, ljudi, mimike, glasa, muzike; 2. proizvodnja filmova, filmska umetnost.

kinerama grč. vrsta kinematografske tehnike za projektovanje (prikazivanje) filmova na širokom platnu, uz upotrebu tri filmske vrpce, tri projekcionara aparata i šest tonskih traka, tako da se ton reprodukuje preko šest zvučnika; v. *sinerama*.

kinesiterapija grč. v. *kineziterapija*.

kineskop grč. sprava sa stereoskopskim slikama koje se okreću; v. *stereoskop*.

kinetika grč. grana mehanike koja proučava sile koje prouzrokuju kretanje tela ili utiču na promenu tog kretanja; *suprotno*: statika.

kinetička energija grč. energija tela koje se kreće, energija kretanja, za razliku od potencijalne energije; *suprotno*: potencijalna energija.

kinetografija grč. pismo za plesne pokrete; sastoji se od tri vertikalne linije koje sadrže šest stubaca, svaki za određeni deo tela (u njih se upisuju simboli, smer i kvalitet svakog pokreta tela).

kinetioskop grč. v. *kinematograf*.

kinin — lek protiv malarije, jedne vrste groznice (dobija se iz kore kininskog drveta).

kino grč. dvorana za prikazivanje filmova, bioskop.

kinogram grč. fotografski snimak snimljen filmskom kamerom.

kinodiva grč.-lat. slavna, omiljena filmska glumica, filmska zvezda.

kinodrom grč. sportsko trkalište za pse (za trke pasa).

kinolog grč. stručnjak u poznavanju pasa.

kinologija *grč.* 1. nauka o psima i psećim rasama; 2. nauka o uzgajanju i korišćenju pasa.

kinoooperater — stručno lice za projekciju, prikazivanje filmova.

kinoskop *grč.* aparat za presnimavanje televizijskih emisija sa televizijskog ekrana.

kinoteka *grč.* 1. uređena zbirka kinofilмова; 2. ustanova za čuvanje starih filmova; 3. ustanova koja prikazuje stare filmove (kinematografski, filmski arhiv).

kinofikacija *grč.* 1. uvođenje i širenje kinematografske mreže po čitavoj zemlji; 2. popularisanje i rad da se kinematografska umetnost učini pristupačnom najširem narodnim masama.

kinofikovati i **kinoficirati** *grč.* uvoditi, širiti kinematografsku mrežu po čitavoj zemlji.

kinofobija *grč.* neosnovan, bolestan strah od pasa.

kindžal *tur.* nož sa oštricom na obe strane, bodež (kavkaski nož).

kiosk *tur.* ulični paviljon od drveta ili drugog materijala u kome se prodaju novine, duvan i razne kućne potrepštine.

kip *mad.* izvajani čovekov lik u glini ili kamenu; statua ili spomenik.

kiper *nem.* 1. teretno vozilo (obično kamion) s pokretnom karoserijom (pomoću hidraulike) za brz istovar tereta; 2. dizalica, lift.

kiretaža *grč.* vršenje pobačaja pomoću instrumenta kireta; v. *abortsus*.

kir *grč.* gospodin, gospodar (npr. kir-Janja, tip tvrđice u Sterijinoj drami).

kiri — jedinica za merenje radioaktivnosti.

Kirka *grč.* neodoljiva žena, zavodnica (po grčkoj mitologiji žena koja je zavela Odiseja nakon propasti Troje i njegovog lutanja po morima).

kirurgija *grč.* v. *hirurgija*.

kist *rus.* 1. slikarska četkica, kičica; četkica za bojenje; 2. slikarska tehnika, slikarski stil; 3. slikarstvo, slikar.

kista *grč.* mokraćni mehur, mokraćna bešika.

kistitis *grč.* 1. zapaljenje mokraćnog mehurca; 2. zapaljenje usmine na ženskom spolnom organu.

kit *nem.* 1. supstanca koja se, posle upotrebe stvrdnjava; 2. najveći morski sisar.

Kitaj — drugo ime za Kinu.

kič *nem.* delo bez umetničke vrednosti koje odgovara slatunjavom ukusu.

Kju-kluks-klan *eng.* naziv tajne rasiističke organizacije u SAD koja širi rasnu diskriminaciju i vrši teror nad američkim Crncima.

klavijatura *lat.* sve dirke i njihov raspored na klaviru ili orguljama; tastatura.

klavikula *lat.* ključna kost kod čoveka, ključnjača.

klavirštiner *nem.* majstor koji podešava i štimuje klavire.

klavis *lat.* 1. ključ; 2. dirka kod orgulja i klavira; 3. notni ključ.

klamer *nem.* 1. zagrada; 2. kvačica, pritegača, spajalica za akta i listove papira; mali predmet od žice koji služi za spajanje listova hartije.

klamfa *nem.* gvozdena kuka kojom se povezuju grede u građevinarstvu ili drugi teži drveni predmeti.

klan *eng.* 1. naziv rodovskih zajednica u Škotskoj i Irskoj; 2. rod, vrsta, zajednica, društvo; 3. *prenosno*: grupa ljudi povezani međusobnim interesima.

klapa *nem.* 1. družba, družina, skupina, klika; 2. u Dalmaciji naziv za grupu pevača amatera.

klapna *nem.* 1. deo mehanizma koji putem pritiska, pomeranja i sl. služi za zatvaranje ili otvaranje nekog otvora, uključivanje ili isključivanje nekog uređaja i dr.; 2. u filmskom jeziku: drvena crna pločica (sa zaklopcem odozgo) na koju se napišu podaci što služe za prepoznavanje nekog kadra u kasnijoj izradi filma; na početku snimanja kadra klapboj (momak za poslugu) spušta zaklopac (klapnu) i izgovara broj kadra, koji magnetofon registruje a kamera (s pločice) snima; tako se osigurava sinhronizacija snimaka i glasa.

klarina *ital.* truba, trampeta.

klarinet(a) *fr.* drveni duvački instrument, vrsta flaute.

klarinetist(a) *fr.* svirač u klarinetu.

klasa *lat.* 1. razred; 2. grupa životinja, bilja, pojedinih predmeta ili pojava koje poseduju zajednička obeležja; 3. društvenim klasama se nazivaju veli-

ke grupe ljudi koje se razlikuju po svom mestu i ulozi u sistemu društvene organizacije rada i proizvodnje, te po svom odnosu prema sredstvima za proizvodnju; u robovlasničkom društvu osnovne klase su robovlasnici i robovi, u feudalnom društvu — spahije (vlasnici zemlje) i seljaci-kmetovi (bezemljaši), u kapitalističkom društvu — kapitalisti (vlasnici sredstava za proizvodnju) i proletarijat (eksploatisani radnici od strane kapitalista); 4. stepen nečega prema vrednosti i kakvoći (nekog čina, voza, broda, hotela, robe i dr.).

klaser *fr.* 1. vrsta albuma za ulaganje maraka (u filateliji); 2. polica s pregradama; 3. zbirka predmeta složena po nekom redu, kolekcija.

klasik *lat.* 1. opštepriznati pisac; 2. istaknuti naučnik ili umetnik; 3. pisac stare grčke ili rimske književnosti.

klasika *lat.* 1. starogrčka i starorimska književnost i umetnost; 2. bečka klasika: muzičko razdoblje koje obuhvata delovanje austrijskih muzičara J. Hajdna i A. Mocarta, pa i Ludviga van Betovena; 3. u novije vreme: sva dela koja su ih napisali ili izradili autori kojima se priznaje svetska vrednost.

klasirati *fr.* 1. rasporediti, raspoređivati, razvrstavati u klasu prema kvalitetu i drugim obeležjima; 2. odrediti vrednost, red, rang, klasu.

klasifikacija *lat.* 1. raspoređivanje predmeta, pojava i pojmova po klasama i razredima s obzirom na njihove opšte karakteristike (odnos prema rodu, vrsti, obliku itd.); 2. školsko ocenjivanje napretka i vladanja učenika.

klasifikovati i **klasificirati** *lat.* sprovesti klasifikaciju; podeliti na grupe, klase, vrste, tj. razvrstati, grupisati, uvrstiti.

klasici *lat.* 1. u starom Rimu: građani prve klase; 2. docnije: istaknuti pisci grčke i rimske književnosti; 3. u novije doba: pisci koji su se ugledali na rimske i grčke pisce; 4. *prenosno*: pisci uopšte čija dela prednjače.

klasicizam *lat.* 1. pravac u književnosti i umetnosti u 17. i 18. veku koji se ugledao na antičku (grčku i rimsku) književnost i umetnost; 2. sistem obrazovanja zasnovan na proučavanju

klasičnih jezika (grčkog i latinskog) i stare kulture; 3. lepota, savršenstvo u književnosti i umetnosti uopšte.

klasičan *lat.* 1. koji se odnosi na antički svet; koji je svojstven klasičnu, klasičizmu; 2. *prenosno*: uzoran, priznat kao prvorazredan (u umetnosti i literaturi); 3. **klasična književnost**: književnost starih Grka i Rimljana (u užem smislu); 4. **klasični jezici**: grčki i latinski jezik; 5. **klasična starina**: doba starih Grka i Rimljana; 6. **klasična gimnazija**: srednja škola u kojoj se izučavaju grčki i latinski, tj. klasični jezici; 7. **klasičan** ima i značenje: uobičajen, običan, tipičan, pravi, očevidan, trajno svojstven neke ili nečemu.

klauzula *lat.* 1. posebna odredba nekog ugovora ili zakona koja ima izvesnu ogradu ili ograničenje nekog prava; 2. primedba, napomena u nekom zvaničnom dokumentu; 3. u poeziji: završetak, kraj jednog stiha; 4. zagrada kao znak interpunkcije u pisanom tekstu.

klauzura *lat.* 1. deo katoličkog samostana u kome su stanovili sveštenici a gde je zabranjen pristup nevernici, posebno osobama ženskog pola; 2. vreme koje redovnici u manastiru obavezno provode u strogom osamljenosti; 3. pismeni ispit pod strogim nadzorom; 4. zaštitni ili ukrasni okov na koricama knjiga.

klaustrofobija *lat.* 1. bolestan strah od boravka u zatvorenom prostoru; 2. uopšte: strah od osamljenosti (u zatvorenom prostoru).

klema *nem.* 1. zavrtanj za stezanje (na akumulatoru); 2. spona, stezaljka, opruga, spoj, zglobo, stezaljo.

kleptoman *grč.* čovek koji pati od kleptomanije tj. osoba opterećena neodoljivim nagonom za krađom; za ženu: **kleptomanka**.

kleptomanija *grč.* bolesna i neodoljiva težnja za krađom koja se zasniva na temelju nekih duševnih poremećaja.

kleptofobija *grč.* bolestan strah nekih osoba da će biti pokradene ili da će one nekoga pokrasti.

kler *grč.* sveštenstvo; duhovni stalež. **klerik** *grč.* 1. učenik bogoslovije; 2. pripravnik za sveštenika.

klerikalan *grč.* verski zadrž; sveštenečki, koji pripada sveštenečkom staležu; koji se odnosi na klerikalizam, koji vodi strogo računa o interesima crkve.

klerikalac *grč.* pristalica sveštenstva i klerikalizma.

klerikalizam *grč.* politički pokret koji teži za gospodstvom crkve (ponajviše katoličke) i sveštenstva u političkom i kulturnom životu jedne zemlje.

klerikat *lat.* škola u kojoj uče klerici, tj. sveštenečki pripravnici (bogoslovija, teološki fakultet).

klerogamija *grč.* sveštenečki brak.

klerokratija i **klerokracija** *grč.* vladavina sveštenečkog staleža; uticaj i moć klerikalaca.

klerofašizam *grč.* moralna i fizička saradnja i sprega, tj. zajednička politika crkvenih i fašističkih krugova, nastala povezivanjem fašizma i klerikalizma, s biskupima i Vatikanom na čelu, u fašističkim državama (Italija, Nemačka, Španija) pre drugog svetskog rata i u toku rata u borbi protiv naprednih pokreta i demokratski uređenih država.

klerofašist(a) *grč.* pristalica i pobornik klerofašizma.

klijen(a)t *lat.* 1. osoba iz plebejskog staleža u starom Rimu koja je bila zavisna od patrona (staraoca); 2. podanik, štićenik; 3. stalni kupac, mušterija; 4. branjenik, onaj koga advokat (ili drugi pravni zastupnik) brani pred sudom ili vlastima; 5. pacijent kod lekara; 6. osoba koja je u poslovnom odnosima neke kreditne, trgovačke ili industrijske organizacije.

klijentela *lat.* 1. skup klijenata, svi klijenti nekog advokata; 2. bolesnici (pacijenti) lekara; 3. mušterije trgovca.

klika *fr.* grupa ljudi povezanih zajedničkim interesima i radi ostvarenja niskih, mračnih ciljeva; glavna svojstva su im sebičnost i intrigiranje (npr. dvorska klika, klika finansijskih magnata).

klima *grč.* 1. podneblje, atmosferske vremenske prilike nekog kraja ili šireg područja, države ili kontinenta; 2. *prenosno:* uslovi života i rada.

klimaks *grč.* 1. pojačavanje izraza (u govoru ili pesmi); 2. postepen porast nečega, gradacija.

klimakterij(um) *grč.* 1. doba kada kod žene, usled starenja, prestaje rad polnih žlezda, a prestaje i menstruacija; 2. *prenosno:* prelomna godina u životu čoveka, prekretnica.

klimatizator *grč.* aparat koji reguliše temperaturu u zatvorenim prostorijama.

klimatizacija *fr.* održavanja određene temperature i vlažnosti vazduha u zatvorenim prostorijama pomoću klimatizatora.

klimatografija *grč.* nauka koja se bavi opisivanjem klime.

klimatolog *grč.* stručnjak u klimatologiji.

klimatologija *grč.* nauka o podneblju, klimi.

klimatoterapija *grč.* klimatsko lečenje bolesnika (promena vazduha, vođene kupke, boravak na čistom vazduhu, na suvom vazduhu, itd.).

klinika *grč.* bolnica za lečenje bolesnika; ustanova u kojoj se vrše naučna istraživanja o bolestima i mesto gde vežbaju studenti medicine.

kliničar *grč.* 1. profesor na klinici; 2. student koji obavlja praksu na klinici i sluša predavanja.

klinički *grč.* koji se odnosi na kliniku; istraživanja koja se vrše na klinici; ispitivanja i postupak lečenja na klinici.

klinker *eng.* 1. trkački čamac, preklapne gradnje poput crepa na krovu; 2. glinena opeka pečena do velike sjajnosti.

klinologija *grč.* nauka o lečenju i negovanju bolesnika.

klinometar *grč.* sprava za merenje nagiba, naročito u rudarstvu.

klinomobil *grč.* automobil opremljen svim uređajima za hirurške operacije u mestu velike nesreće.

klinoskop *grč.* rudarski instrumenat koji pokazuje da li neka površina ili linija odstupa od vodoravnog pravca.

klinotehnika *grč.* veština organizacije rada bolnice.

klinč *eng.* u boksu ili rvanju položaj kad se borac nasloni na svog protivnika ili se uhvati za njega i na taj ga način sprečava u akciji.

kliker *eng.* 1. veliki, brzi trgovački jedrenjak iz 19. veka; 2. danas: veliki

avion za transport putnika i tereta preko okeana; 3. kamion koji može brzo izvrnuti karoseriju, kiper.

kliring *eng.* međunarodni obračun bez gotovog novca, prebijanje dugova; bez deviznog plaćanja, obračun preko banaka svih uzajamnih potraživanja.

klistir *grč.* 1. sprava za ubrizgavanje vode u debelo crevo radi čišćenja; 2. postupak ispiranja debelog i drugih creva.

klistirati *grč.* ispirati creva pomoću klistira.

klitorizam *grč.* 1. bolesni otok klitoris; 2. trljanje dražice radi samozadovoljenja spolnog nagona.

klisura *grč.* klanac, tesnac; uska, duboka dolina između dve planine.

klitoris *grč.* sekilj, sikilj; dražica koja služi za spolni nadražaj žene (nalazi se na spolnom delu ulaza u vaginu).

kliše *fr.* 1. metalna pločica ili daščica na kojoj je utisnuta ili izgravirana slika radi štampanja slike; 2. *prenosno:* obrazac, kalup, otcran izraz.

kliširati *fr.* prenositi sliku na kliše radi umnožavanja, štampanja.

klišograf *fr.* mašina za izradu klišea elektronskim putem; upotrebljava se pretežno u novinarstvu.

klišoteka *fr.-grč.* prostorija u novinskim kućama u kojoj se odlazu i čuvaju upotrebljeni i novi klišei.

kloaka *lat.* 1. podzemni kanal (u gradovima) za odvođenje nečistoće; 2. jama za ljudski izmet; 3. zajednički odvodni kanal za izmet i mokraću kod nekih životinja; 4. *prenosno:* sabiralište prljavštine, nemoralna sredina; 5. kod upale kosti: fistula koja zaudara.

klon *eng.* cirkuski glumac, šaljivdžija, komičar, lakrdijaš.

klon *grč.* potomstvo od bespolnog razmnožavanja jednog individuumu.

klor *grč.* v. *hlor*.

klorofil *grč.* v. *hlorofil*.

klošar *fr.* beskućnik, skitnica, uličar, pripadnik pariskog „dna života“.

klu *fr.* vrhunac, najzujbudljivija tačka neke priredbe.

klub *eng.* 1. društvo, udruženje (sportsko, naučno, političko i dr.); 2. društvene prostorije, zgrada kluba.

kna *tur.* tropska biljka od čijeg se korena pravi boja za bojenje kose, nokata i

delova tela; dobija se crvenkasto narandžasta boja.

knap *nem.* 1. usko, tesno, oskudno, jedva se uklapa; 2. toliko koliko treba.

knut(a) *rus.* bič, kamdžija od kože; sredstvo za kažnjavanje u staroj Rusiji.

knjaz *rus.* knez, titula poglavara države u Srbiji i Crnoj Gori.

ko-, kom-, kon- *lat.* kao predmetak u složenicama označuje spajanje, društvo.

koagulacija *lat.* zgrušavanje, usirenje, zgusnuće krvi.

koaksijalan *lat.* koji ima zajedničku osovinu, osu (npr. koaksijalni kabl).

koala *lat.* australijski biljojed, sisar, sličan medvedu.

koalicija *lat.* 1. saglasnost, sporazum o nekom pitanju; 2. savez, privremeno udruživanje političkih partija ili država radi ostvarenja nekih ciljeva.

koaliciona vlada *lat.* vlada sastavljena od predstavnika nekoliko partija, zastupljenih u parlamentu, radi sprovođenja zajednički usvojenog programa.

koautor *lat.* saradnik u pisanju nekog dela, suautor, sutvorac dela.

kobalt *nem.* hemij. elemenat, sjajan metal, srodan niklu; služi za pravljenje nekih vrsta čelika, a njegov radioaktivni izotop kao izvor zračenja (u medicini).

kobaltna bomba *nem.* aparat za lečenje malignih (zloćudnih) tumora (raka) pomoću radioaktivnog kobalta koji zrači gama-zrake koji ubijaju ćelije tumora.

kobra *lat.* velika zmija otrovnica; živi u Indiji.

kovrdžica *tur.* lokna, pramen uvijene kose.

kogitacija *lat.* 1. svest, svesnost; 2. razmišljanje, smišljanje, kombinovanje.

kognitivan *lat.* saznavni, koji se tiče saznanja, spoznaje.

kognicija *lat.* moć saznanja, saznanje, znanje; pravno: sudska istraga.

kognoscirati *lat.* spoznati, saznati; spoznajno istraživati.

kod ¹ *lat.* šifra; naziv za međunarodni sistem znakova (simbola) za komunikaciju i sporazumevanje u telegrafiji, u lingvistici, itd.

kod ² *fr.* skup oznaka jedne zalihe znakova kombinovanih prema napred

utvrđenim pravilima, tako da verno izraze određene oznake druge zalihe znakova i njihove kombinacije.

kodeks *lat.* 1. zbornik pravnih propisa ili posebnih zakona koji se odnose na određenu oblast, a koji čine jednu celinu; 2. opšte priznata pravila ponašanja, običaji koji vladaju u nekoj sredini, napisani zakoni.

kodiranje *fr.* pretvaranje kvalitativnih podataka u kvantitativne upotrebom određenih simbola ili šifri, a u cilju isključivanja subjektivnog faktora u korišćenju, tumačenju i obradi podataka.

kodifikator *lat.* sastavljač nekog zakona ili zbornika zakona.

kodifikacija *lat.* 1. sređivanje, sistematizovanje zakona i zakonskih propisa; 2. donošenje zbirnog zakona za čitavu jednu oblast društvenog života; 3. pribiranje i sistematizovanje zakona i njihovo unošenje u jedno jedinstveno delo.

kodifikovati i kodificirati *lat.* 1. napisati, izraditi zakonik ili zbornik zakona za jednu oblast društvenog života; 2. sistematizovati zakone.

kodicil *lat.* 1. dodatak testamentu kojim pokojnik određeni deo svoje imovine ostavlja određenoj osobi; 2. propis, pravilnik, kodeks.

koegzistencija *lat.* 1. postojanje i miroljubiva saradnja država sa različitim društvenim i političkim uređenjem (npr. kapitalističkih i socijalističkih država); 2. postojanje različitih stvari u isto vreme.

koegzistirati *lat.* istodobno postojati; biti zajedno u isto vreme.

koeficijent(a) *lat.* stalna ili poznata veličina koja je množitelj promenljive ili nepoznate veličine; sačinitelj, sačinilac.

Kozaci *rus.* stanovnici severnog Kavkaza u carističkoj Rusiji, s posebnim povlasticama (nisu plaćali porez i dr.) zbog čuvanja graničnih oblasti.

kozer *fr.* duhovit čovek, onaj koji zanimljivo zna da priča.

kozerija *fr.* članak ili priča duhovito pisana radi zabave čitalaca.

kozmetika *grč.* v. *kosmetika*.

kozimizam *grč.* v. *kosmizam*.

kozmički *grč.* v. *kosmički*.

kozмобиологија *grč.* v. *kosмобиологија*.

kozmovizija *grč.* v. *kosmovizija*.

kozmoglobus *grč.* v. *kosmoglobus*.

kozmogonija *grč.* v. *kosmogonija*.

kozmoграф *grč.* v. *kosmoграф*.

kozmoграфija *grč.* v. *kosmoграфija*.

kozmodrom *grč.* v. *kosmodrom*.

kozмологија *grč.* v. *kosmologija*.

kozmonavigacija *grč.* v. *kosmonavigacija*.

kozmonaut *grč.* v. *kosmonaut*.

kozmonautika *grč.* v. *kosmonautika*.

kozмополит(a) *grč.* v. *kosmopolit(a)*.

kozмополитизам *grč.* v. *kosmopolitizam*.

kozмополитизирати *grč.* v. *kosmopolitizirati*.

kozморамa *grč.* v. *kosmorama*.

kozmos *grč.* v. *kosmos*.

kozmosfera *grč.* v. *kosmosfera*.

kozмотеизам *grč.* v. *kosmoteizam*.

kozмотеологија *grč.* v. *kosmoteologija*.

kozмофизика *grč.* v. *kosmofizika*.

koine *grč.* opšti jezik, književni jezik, nastao u procesu uklanjanja mesnih i pokrajinskih govora.

koincidencija *lat.* istodobno zbivanje, slučajna istodobnost; slučajno podudaranje nekog događaja s drugim događajem.

koinciđirati *lat.* istovremeno se dogoditi, podudariti, slučajno se podudariti, poklopiti; v. *koincidencija*.

koitus *lat.* snošaj, spolni čin; parenje, obluba.

kojot *šp.* američki šakal, tzv. prerijski vuk (po karakteristikama životinja između kurjaka i lisice).

koka *lat.* 1. loptasta bakterija koja izaziva razne zarazne bolesti; 2. otrovna biljka, poreklom iz Perua, koja sadrži kokain.

kokain *šp.* alkaloid, sredstvo za lokalnu anesteziju i za opšte ublažavanje bolova, narkotik (u većim dozama otrovan); dobija se iz lišća koke.

kokainizam *šp.* bolesna strast za upotrebom kokaina, težak oblik narkomanije.

kokainist(a) *šp.* onaj koji uzima kokain kao drogu.

kokainomanija *šp.* pomama, ludilo; teška telesna i duševna rastrojenost kao posledica uživanja kokaina.

kokarda *fr.* okrugla značka na vojničkoj kapi ili uniformi koja obeležava pri-

padnost nekom staležu, organizaciji ili vojsci.

koker *eng.* mali lovački pas, vrsta prepečara, kovrdžave dlake, crne, ride, žute ili mrke boje, s belim pegama ili bez njih.

kokerija *fr.* 1. brodska kuhinja; 2. fabrika, pogon za proizvodnju plina, plinara; 3. fabrički pogon za proizvodnju koksa, koksara.

koketa *fr.* žena koja svojim upadljivim načinom oblačenja i ponašanja želi da se dopadne muškarcima; kačiperka, namiguša.

koketan *fr.* udešen, nacistan, ukrašen da bi se dopao drugima.

koketerija i koketiranje *fr.* koketno ponašanje u želji da se privuče nečija pažnja na sebe, naklonost, simpatije.

koketovati i koketirati *fr.* 1. težiti da se zadobiju simpatije suprotnog spola; 2. *prenosno:* nastojati da se pridobiju simpatije i naklonost uopšte.

kokil(a) *fr.* metalni kalup koji služi za dobijanje različitih odlivaka.

kokota *fr.* otmerna javna ženska, osoba lakog morala, bludnica, prostitutka.

koks *eng.* visokokalorično čvrsto gorivo dobiveno suvom destilacijom kame-nog uglja, treseta i drugih organskih materija.

koksara *eng.* fabrika za proizvodnju koksa.

koktel *eng.* 1. alkoholni napitak napravljen od mešavine konjaka, rakije, vermuta, limuna, šećera, jaja, voća, leda i začina; 2. prijem sa malim posluženjem; 3. konj koji nije od čiste rase, pasmine.

koktel-bar *eng.* zasebna prostorija (obično u većim hotelima) gde se služi piće i gosti zadržavaju kraće vreme.

koktel „Molotov“ *eng.-rus.* ručna granata zanatske izrade (takve granate su izrađivali sovjetski partizani u drugom svetskom ratu); upotrebljava se od strane učesnika u demonstracijama.

koktel-partija *eng.* prijem s manjim posluženjem (obično poste podne).

kolabirati *lat.* naglo malaksavati, klonuti snagom; onesvestiti se; biti napadnut kolapsom.

kolaborant i kolaborator *lat.* 1. saradnik, pomoćnik; 2. u drugom svetskom

ratu saradnik fašističkog okupatora; v. *kvisling*.

kolaboracija i kolaboratura *lat.* 1. saradnja, zajednički rad na nekom poslu; 2. zajedničko privređivanje muža i žena.

kolaboracionizam *lat.* saradnja, zajednički rad; naročito saradnja sa fašističkim okupatorom u toku drugog svetskog rata, tj. saradnja sa neprijateljima naroda i progressa.

kolaboracionist(a) *lat.* 1. saradnik okupatora u drugom svetskom ratu; 2. saradnik na nekom zajedničkom poslu.

kolaborisati i kolaborirati *lat.* saradivati, sudelovati u radu na nekom zajedničkom poslu.

kolaž *fr.* slika od nalepljenih komada različitog materijala (novinskih isečaka, platna, kože, fotografija i dr.); slika izrađena tom tehnikom u raznim bojama deluje dekorativno.

kolajna *ital.* 1. medalja, ogrlica, đerdan; 2. pločica sa simboličnim znakom, obešena o pantljiku, koja se daje nekom zaslužnom licu.

kolan *tur.* kožni ili prteni pojas konju ispod trbuha, kojim se učvršćuje sedlo ili samar, poprug.

kolaps *lat.* nagla pojava malaksalosti, klonulost; gubitak svesti.

kolasta azdija *tur.* dug ogrtač od skupocenog platna sa kružnim šarama.

kolateralan *lat.* pobočni, sporedni (npr. naslednik), koji stoji po strani.

kolaudacija *lat.* odobrenje, potvrda; provera ugovorenih poslova i definitivnog prijem radova od izvođača na podignutom građevinskom objektu ili delu objekta.

kolaudirati *lat.* vršiti, izvršiti kolaudaciju; pregledati, sravniti.

kollega *lat.* 1. drug po školi ili u struci; 2. drug, prijatelj uopšte.

kollegijalnost *lat.* bliski, prijateljski odnos među članovima istog zanimanja; drugarstvo, druželjublje.

kollegij(um) *lat.* 1. skup stručnih ljudi istog zanimanja ili zvanja koji rade na izvesnim poslovima; 2. akademsko predavanje na univerzitetu.

kollegijum publikum *lat.* javno, besplatno predavanje.

kolegijum sakrum *lat.* sveti sabor, sabor kardinala u Rimu.

kol-gerla *eng.* prostitutka koja se telefonom može poručiti.

koleda *lat.* povorka mladih koji o Božiću idu od kuće do kuće, igraju i pevaju pesme kojima se dočarava plodnost i bogatstvo, s pripjevom koledo (starinski običaj koji i kod nas postoji).

kolež *fr.* zavod za odgoj i vaspitanje mladeži (privatna gimnazija u Francuskoj i Belgiji).

kolektiv *lat.* grupa lica koja čine radnu ili drugu zajednicu; društvo.

kolektivan *lat.* grupni, skupni, zajednički, opšti, zbirni.

kolektivizam *lat.* 1. osećanje čvrste povezanosti ličnosti s kolektivom; 2. društveni poredak u kome su sredstva za proizvodnju zajednička svojina.

kolektivizacija *lat.* 1. udruživanje individualnih poljoprivrednika u velika domaćinstva (zadrugue); 2. podruštvljavanje privatnih proizvodnih sredstava.

kolektivitet *lat.* kolektiv, zajednica

kolektor *lat.* 1. skupljač (maraka, slika i dr.); 2. glavna cev za odvođenje gradske nečistoće; 3. deo generatora koji pretvara naizmennu u jednosmernu struju; 4. prodavac srećaka (lozova); 5. ustanova za nezbrinutu decu.

kolekcija *lat.* zbirka predmeta iste ili srodne vrste (slike, marke i sl.).

kolekcionar *lat.* skupljač kolekcija, retkosti, umetničkih dela i dr.

kolera *grč.* teška zarazna bolest s jakim prolivom i povraćanjem.

kolerik *grč.* plah, prek i ljutit, razdražljiv čovek, koleričan čovek.

koleričan *lat.* onaj koji se lako uzbuđuje, razdražljiv čovek, koji brzo plane, ali brzo i sve zaboravi.

kolesterol i **kolesterin** *grč.* tvari u mastima koje podstiču razvoj ateroskleroze.

koletto *fr.* svežanj, paket, denjak koji se šalje poštom ili prevoznim sredstvima.

koledž *eng.* naziv srednjih i viših škola i zavoda u SAD i Engleskoj.

kolibacil *lat.* bacil koji izaziva upalu mokraćnih organa, slepog creva i bubrega; živi u debelom crevu ljudi i životinja.

kolibri *šp.* vrsta veoma sitne tropske ptice (duga svega 6 cm).

kolizija *lat.* sudar, sukob, opreka; borba za interese.

koloid *grč.* tvar koja se nalazi u stanju visoke razdrobljenosti do molekula (npr. belančevine), ali ne obrazuje kristale.

kolokvijalan *lat.* razgovoran, koji služi za sporazumevanje ljudi; otuda i kolokvijal (razgovorni jezik) za razliku od književnog jezika.

kolokvij(um) *lat.* 1. razgovor predavača s učenicima ili studentima radi utvrđivanja njihovog znanja; 2. vrsta predispita na visokim školama.

kolokvirati *lat.* 1. razgovarati, dogovarati; 2. položiti kolokvijum.

kolon *lat.* 1. seljak-polukmet u starom Rimu koji je dobijao zemlju na obradu od podela latifundija, ali je nije smeo napuštati; on je deo prihoda davao vlasniku; 2. sitni zakupnik zemlje, kulučar u nekim zemljama.

kolona *fr.* 1. neprekidni niz vojske u maršu; 2. grupa ljudi ili vozila u pokretu; 3. stubac u knjizi ili novinama; 4. spomenik u obliku stuba; **petakolona**: izdajnici koji deluju unutar zemlje, utirući put neprijatelju.

kolonada *fr.* red stubova povezanih međusobno gredama.

kolonat *lat.* davanje zemlje na obradu kolonima u robovlasničkom društvu, što je poslužilo kao temelj razvika feudalnog društva u Rimskom Carstvu i u ranom srednjem veku; v. *kolon*.

kolonel *fr.* 1. pukovnik; 2. vrsta štamparskih slova (manja od petita).

kolonizator *lat.* onaj koji provodi kolonizaciju.

kolonizacija *lat.* 1. naseljavanje nenastanjenih krajeva u vlastitoj zemlji; 2. osnivanje naselja u zavisnoj zemlji; 3. okupacija i pokoravanje neke zemlje i nasilnim putem pretvaranje ove u koloniju.

kolonija *lat.* 1. u epohi kapitalizma — područje ili zemlja pokorena i eksploatisana od strane imperijalističke države; 2. naseobina sledbena neke države u osvojenoj zemlji; 3. privremeno naselje (letovalište dece, logorovanje vojske); 4. radna kolonija; 5. slikarska kolonija, itd.

kolonijalizam *lat.* borba imperijalističkih država za sticanje i očuvanje kolonija u procesu dekolonizacije.

kolonist(a) *lat.* 1. naseljenik iz druge zemlje ili kraja; 2. stanovnik kolonije.

kolor *lat.* boja; izgled, spoljašnost.

koloratura *ital.* pevački ukrasi, veština, finesse u pevanju.

koloracija *lat.* bojenje, bojadisanje; bojenost; ulepšavanje, doterivanje.

kolorizam *lat.* slikarska veština usmerena na pojačano delovanje boja.

kolorimetar *lat.* sprava za merenje jačine boja.

kolorisati *lat.* bojiti, obojiti; davati lep izgled, ukrašavati.

kolorist(a) *lat.* 1. slikar koji bojama postiže jak efekat; 2. pisac slikovita, živa stila.

kolorit *lat.* 1. veština bojenja, veština slikanja; 2. uzajamni odnos svih tonova i boja na slici, potčinjen opštem tonu; 3. postizanje prirodnog odsjaja boja, sa karakteristikama određenog kraja, predela (kolorit može biti svetao, mračan, hladan, itd.); 4. *pretno*: karakterna osobenost nekog umetničkog dela, odnosno epohe, kraja, itd.

kolos *grč.* predmet ili biće ogromne veličine ili rasta; gorostas, div, džin, orijaš.

kolosalan *lat.* 1. ogroman, džinovskih razmera, silan, gorostas; 2. *pretno*: sjajan, divan, veličanstven.

Koloseum *lat.* najveći amfiteatar (cirkus) u starom Rimu, sačuvan u ruševinama; mogao je da primi 50.000 gledalaca (koloseum postoji i kod nas u Puli).

kolportaža *fr.* 1. raznošenje i prodaja novina i knjiga po ulici; 2. prodavanje robe po kućama; 2. *pretno*: iznošenje aktuelnih događaja, dnevna hronika.

kolporter *fr.* raznoslač i prodavac novina, knjiga, raznih sitnica i dr.

kolportirati *fr.* raznositi novine, knjige, širiti vesti; prodavati robu po ulicama i kućama.

kolt *eng.* vrsta američkog vojnčkog revolvera (naziv po pronalazaču Koltu).

kolumbarij(um) *lat.* 1. udubljenje sa pregradama (sličnim golubarniku) u zidu starih rimskih grobnica za posude sa

pepelom spaljenih mrtvaca; 2. danas: mesto gde stoje urne sa pepelom spaljenih leševa.

Kolumbovo jaje — lako rešiva, na izgled teška i komplikovana, zagonетка, koju je, na jednostavan način, rešio Kristifor Kolumbo; kad su njegovi protivnici počeli uporno tvrditi da su i oni mogli otkriti Ameriku, on im postavlja jednostavan zadatak: da posade jaje na jedan vrh; no, kad nikome od njih to nije pošlo za rukom, Kolumbo jajetom kuće o sto i ono ostade uspravno; tada protivnici rekoše — da su i oni to isto mogli učiniti, na šta im moreplovac uzvрати: „Pa zašto niste?“, tj. vi otkrili Ameriku.

kolumnist(a) *eng.* novinar koji u novinama ima svoj stalni stubac na određenu temu.

kolhoz *rus.* veliko zadružno poljoprivredno imanje u Sovjetskom Savezu.

koljivo *grč.* jelo od kuvane pšenice, usitnjenih oraha i šećera; osvećeno od sveštenika jede se kod pravoslavnih na krsnim slavama i posmrtnim daćama, ponekad i na crkvenim praznicima.

koma ¹ *grč.* 1. zarez, zapeta; 2. stavka, odeljak, alineja u spisu ili muzičkoj kompoziciji.

koma ² *grč.* stanje duboke nesvesti koja dugo traje i često prethodi smrtni; mrtvilo, obamrlost, agonija.

koma ³ *grč.* gasoviti omotač oko jezgra komete.

komanda *ital.* 1. štab, vojna ustanova koja rukovodi vojskom; 2. vojnička zapovest, naredba; 3. starešinstvo, neposredna vlast u bilo kojem kolektivu; 4. sprava, poluga za pokretanje neke mašine automatskim putem.

komandant *ital.* rukovodilac veće vojne jedinice od bataljona naviše.

komandantura *ital.* zvanje, službeni položaj i kancelarija komandanta.

komandir *fr.* 1. rukovodilac manje vojne jedinice (voda, čete, baterije); 2. komandant u sovjetskoj armiji.

komandovati i **komandirati** *ital.* 1. zapovedati, izdavati naređenja; 2. upravljati vojnim jedinicama.

komandosi *eng.* specijalno obučeni vojnici za vršenje diverzija i sabotaza u toku rata na neprijateljskoj teritoriji.

Komanci — jedno od indijanskih plemena u SAD; mnogo se pominju u literaturi i vesternima.

komasacija *lat.* grupisanje, putem zame-
ne parcela, razbacanih zemljišnih po-
seda seljaka, tako da svaki dobije
jedinствен, veći posed na jednom me-
stu ili u nekoliko većih parcela; ovo se
sprovodi radi lakšeg i ekonomičnijeg
obrađivanja i korišćenja zemljišta.

kombajn *eng.* 1. kombinovana poljoprivredna mašina za istovremenu žetvu i vršidbu žita; 2. složena mašina koja obavlja više poslova u industriji.

kombinat *lat.* privredna organizacija koja obuhvata više srodnih delatnosti.

kombinator *lat.* 1. čovek koji ume da pravi kombinacije; 2. *prenosno*: lukav čovek.

kombinatorika *lat.* 1. pravljenje kombi-
nacija; 2. *mat.* deo matematike koji
proučava obrazovanje skupova od da-
tog broja elemenata (permutacije, va-
rijacije).

kombinacija *lat.* 1. raspoređivanje stvari
na razne načine; 2. smišljanje nečega,
plan, zamisao; 3. kombinovanje raz-
nih stvari radi dobijanja celine; 4.
način igranja ili nekog rada; 5. *preno-
sno*: manevar, lukavština, spretnost.

kombine i kombinezon *fr.* 1. vrsta žen-
ske košulje bez rukava; 2. radno odelo
iz jednog dela.

kombinovati i kombinirati *lat.* praviti
kombinacije; slagati, spajati, raspore-
đivati, smišljati, praviti plan za neki
posao, dovijati se.

komedija *grč.* 1. drama šaljivog, vese-
log sadržaja u kojoj se ismevaju
ljudske mane i poroci; 2. *prenosno*:
zbrka, metež, galama.

komedijati *grč.* zbijati šalu, šalići se,
šegačiti.

komedijant *grč.* 1. igrač uloga u vaša-
rskim predstavama; 2. licemer u
životu.

komediograf *grč.* pisac komedija.

komediografija *grč.* pisanje komedija.

komemoracija *lat.* svečani skup u slavu
nekog istaknutog pokojnika.

komentar *lat.* objašnjenje ili tumačenje
nekog teksta ili događaja.

komentarisati i komentirati *lat.* davati
komentar, objašnjavati, tumačiti.

komentator *lat.* onaj koji pravi komen-
tar, tumač.

komentacija *lat.* naučna rasprava na
određenu temu.

komers *ital.* 1. trgovina, trgovanje; 2. sve-
čana gozba, pijanka.

komercijalizacija *lat.* uvođenje komerci-
jalnih metoda u neko poslovanje ili
odnose; obavljanje poslova sa ciljem
da se što više dobije.

komercijalizovati i komercijalizirati
lat. uvoditi trgovačke, komercijalne
metode u odnose između partnera.

komercijalist(a) *lat.* stručno lice koje se
bavi trgovačkim poslovima.

komesar *lat.* 1. lice kome je poverena
naročita dužnost od strane države; 2.
politički rukovodilac u armiji.

komesarijat *lat.* zvanje, dužnost i sedište
(kancelarija) komesara.

kometa *grč.* zvezda repatica (ima duga-
čak rep); okreće se oko Sunca.

komika *grč.* ono što je smešno, što
izaziva smeh kod ljudi.

kom il fo *fr.* primerno, otmeno, baš kako
treba, kao što priliči otmenom licu.

kominike(j) *fr.* saopštenje; službeno oba-
veštenje vlade o diplomatskim prego-
vorima, o ugovorima između država,
ili o drugim stvarima od opšteg inte-
resa.

Kominterna — skraćenica za Komuni-
stičku internacionalu.

Kominform v. *Informburo*.

komis *lat.* naziv za vojničku hranu i sve
što država daje vojniku.

komisija *lat.* grupa stručnih ljudi kojoj
se poverava određeni posao.

komision *lat.* 1. trgovačka radnja koja
prodaje tuđe stvari uz procenat svoje
zarade; 2. ugovor koji obavezuje jed-
nu osobu da izvrši određene poslove
za druga lica uz odgovarajuću
nagradu.

komisionar *lat.* posrednik, lice koje pri-
ma tuđu robu radi prodaje uz izvestan
procenat zarade.

komita *lat.* pripadnik dobrovoljačkih
oružanih snaga koje su se u balkan-
skim zemljama, za vreme Turaka i u
toku prvog svetskog rata, borile za

oslobođenje partizanskim načinom ra-
tovanja.

komitativ *lat.* padež koji znači društvo
ili zajednicu.

komitent *lat.* 1. naredbodavac; lice koje
komisionaru, posredniku u poslovima,
daje poslovne naloge; 2. naručilac
posla.

komitet *fr.* 1. odbor, poseban organ koji
deluje u ime neke zajednice ili organi-
zacije na ostvarenju određenih ciljeva
(političkih, privrednih, kulturnih i
sl.); 2. izabrano rukovodeće partijsko
telo ili partijski forum od najnižeg do
najvišeg: opštinski, gradski, centralni
komitet; 3. naziv za neke državne
ustanove.

komičan *grč.* smešan, šaljiv, duhovit,
veseo.

komičar *grč.* glumac koji igra komične,
smešne uloge komediografskog reper-
toara; šaljivac, šaljivdžija.

komičnost *grč.* osećanje smešnog u go-
voru i pisanom tekstu.

komoda *fr.* onizak ormar sa fiokama za
rublje.

komoditet *lat.* 1. udobnost, ugodnost,
komocija; 2. popustljivost, raspojasa-
nost; 3. širok, prostran, prijatan.

komodor *eng.* 1. viši pomorski oficir u
mornarici nekih država; 2. glavni
brod trgovačke flote; 3. jedan od naj-
viših stupnjeva nekih viteških redova.

Komonvelt *eng.* zajednica naroda koju
sačinjava Velika Britanija sa svojim
bivšim kolonijama i dominionima, sa-
da samostalnim državama, kojoj je cilj
uskladjivanje i razvijanje saradnje na
ekonomskom, kulturnom, političkom i
drugim poljima društvenog života.

komora *grč.* 1. ustanova, organizovana
da zastupa interese jedne grane delat-
nosti (privredna, zanatska, advokat-
ska komora i dr.); 2. pozadinska vojna
jedinica za prevoz hrane, municije,
oružja, odeće i dr.; 3. jedna od srčanih
šupljina; 4. plinska komora, vakuum-
ska komora (specijalni sudovi).

komornik — sobar (obično u službi
nekog plemića), poverljiva osoba.

komotan *lat.* opušten, nehajan, bezbri-
žan, koji ne žuri u poslu.

komotnost *lat.* 1. udobnost, ugodnost,
komfor; 2. *prenosno*: sporost u poslu

bezbriznost, lenjost, polaganost, la-
godnost.

komocija *lat.* v. *komotnost*.

kompaktan *lat.* čvrst, zbijen, jak, soli-
dan, jedinstven, čvrsto povezan.

kompanija *fr.* 1. maleno društvo, druž-
ina; 2. trgovačka ili industrijska firma
u kapitalističkim zemljama.

kompanjon *fr.* 1. ortak u nekom poslu,
poslovni partner; 2. saradnik, pra-
tilac.

komparabilan *lat.* uporediv sa nečim,
sравljiv.

komparativ *lat.* prvi, poredbeni stepen
prideva i priloga (npr. *lepsi* od *lep*,
stariji od *star*).

komparativan *lat.* usporedan, poredben,
koji se sa nečim poredi.

komparator *lat.* 1. uspoređivač; 2. spr-
ava za merenje malih razlika u dužini.

komparacija *lat.* 1. poređenje, upoređi-
vanje; 2. poređenje prideva i priloga.

komparirati *lat.* uporediti, sравniti, upo-
ređivati.

kompartija — skraćeni naziv za komu-
nističku partiju.

kompas *lat.* 1. sprava sa ugrađenom
magnetnom iglom za određivanje
strana sveta, busola; 2. *prenosno*: ono
što služi kao putokaz u životu ili
nekome poslu.

kompatibilan *lat.* saglasan sa nečim,
složiv, spojiv; pomirljiv.

kompatibilnost i kompatibilitet *lat.* 1.
saglasnost, snošljivost, pomirljivost; 2.
mogućnost da jedno lice vrši više
javnih funkcija.

kompatriot *fr.* zemljak, sunarodnik.

kompendij(um) *lat.* priručnik, podset-
nik; izvod, kratka sadržina dela ili
udžbenika za praktičnu upotrebu.

kompenzator *lat.* onaj koji nešto nado-
knaduje, regulator.

kompenzacija *lat.* 1. naknada, nadokna-
da, obeštećenje za nešto izgubljeno,
oduzeto, ustupljeno i sl.; 2. izravnavan-
je računa.

kompenzovati i kompenzirati *lat.* nado-
knaditi, izravnavati, vratiti, odštetiti, iz-
jednačiti.

kompetent *lat.* reflektant, takmičar, na-
tjecatelj, suparnik, konkurent.

kompetentan *lat.* 1. nadležan, meroda-
van po stručnom znanju i ovlašćenju
da reši neko pitanje; 2. sposoban,

stručan, kvalifikovan za neku oblast ili posao.

kompetencija *lat.* 1. nadležnost, delokrug rada, ovlašćenje neke osobe ili ustanove, merodavnost; 2. oblast, područje u kome neka osoba poseduje stručno znanje i potrebno iskustvo; 3. novčane i druge prinadležnosti koje nekome pripadaju.

kompetentnost *lat.* 1. stručnost, sposobnost; 2. nadležnost.

kompeticija *lat.* naticanje, takmičenje, konkurencija, suparništvo.

kompetovati i kompetirati *lat.* 1. pripadati po nekom pravu; spadati u neku nadležnost; 2. takmičiti se za neko mesto.

kompilator *lat.* sastavljač kompilacije, neoriginalni pisac.

kompilacija *lat.* neoriginalno, nesamostalno naučno ili književno delo, delo sastavljeno od izvadaka, pabiraka iz tuđih dela.

kompilirati i kompilovati *lat.* napraviti kompilaciju, pabirčiti, povaditi delove iz tuđih dela, sastaviti novu knjigu iz nekoliko drugih knjiga.

kompjuter i kompjuter *eng.* elektronska mašina za brzo računanje, „elektronski mozak“ za računanje i obradu informacija.

kompjuterizacija *eng.* uvođenje elektronske obrade podataka pomoću kompjutera.

kompjuterizovati *eng.* uvesti elektronsku obradu podataka pomoću kompjutera.

kompleks *lat.* 1. svi predmeti ili pojave koje sačinjavaju jednu celinu; 2. zemljište u jednom komadu; jedno područje; 3. skup duševnih, podsvesnih pojava koje opterećuju lakše obolelog čoveka.

kompleksan *lat.* celokupan; složen iz delova, zamršen, zapleten: **kompleksni broj**: broj koji se izračunava pomoću imaginarne jedinice.

kompleksija *lat.* 1. jedinstvo od više stvari; celokupnost, ukupnost; 2. grada, sklop, sastav tela; 3. boja lica, ten; 4. *prenosno*: izgled, narav, ćud.

kompleksnost *lat.* celovitost, svestranost, ukupnost, sveukupnost.

komplement *lat.* 1. dopuna, dodatak, popuna; 2. *gram.* dopuna, odredba; 3. *mat.* ugao koji se dopunjuje do 90° (*v. suplement*); 4. *medic.* sastojak krvnog seruma koji ima sposobnost da uništava bakterije

komplementar *lat.* zastupnik, predstavnik trgovačke firme.

komplementaran *lat.* dopunski, dopunjujući, nadopunjujući, koji služi kao dopuna; **komplementarne boje**: boje koje se nadopunjuju, tj. boje spektra koje pomešane daju belu boju, itd.

komplet *lat.* 1. potpun broj delova, stvari namenjenih za neku svrhu; 2. potpun broj ljudi prema kvalifikacijama upućenih tamo gde su potrebni; 3. cela serija, garnitura raznih stvari; 4. ukupnost, celokupnost.

kompletan *lat.* čitav, dovršen, zaokružen, sveukupan, potpun, celovit.

kompletirati *lat.* popuniti, upotpuniti, dopuniti.

komplikacija *lat.* 1. zamršenost, zaplet, zapletenost, složenost neke stvari; 2. neprijatnost, neugodnost, poteškoća; 3. *medic.* bolest koja se pogoršava ili se javlja neka druga bolest u toku lečenja, naročito posle izvršene operacije.

komplikovan i kompliciran *lat.* složen, zapleten, zamršen, težak, opasan.

komplikovati i komplicirati *lat.* zamršiti, zaplesti, zapetljati, zamutiti, otežati položaj nekome, pogoršati, stvarati teškoće.

komplimen(a)t *fr.* 1. lepa, laskava reč upućena kao izraz učtivosti i ljubaznosti; pozdrav, poklon, naklon; 2. hvaljenje, pohvala, udvaranje, dodvoravanje.

kompliciran *lat.* *v. komplikovan.*

komplicirati *lat.* *v. komplikovati.*

komplot *fr.* zavera, urota, tajni sporazum uperen protiv nekoga.

komplotirati *fr.* praviti komplot, zaveru, urotu protiv nekog.

kompozit *lat.* 1. složena reč, složenica, reč sastavljena od dve reči; 2. smesa, mešavina.

kompozitor *lat.* čovek koji komponuje, tvorac, stvaralac muzičkih dela.

kompozicija *lat.* 1. sastav, spoj, sklop nastao iz manjih delova, celina nečega, skladnost; 2. muzičko delo, muzič-

ko stvaralaštvo; 3. slikarsko ili vajarско delo na kome je prikazan veći broj likova; 4. svi vagoni jednog železničkog voza.

komponenta *lat.* sastojak, sastavni deo neke celine; sastavni deo nekog hemijskog jedinjenja ili sile koja deluje u izvesnom smislu; grada nečega.

komponovati i komponirati *lat.* 1. sastaviti, sastavljati nešto od više raznih ili istovetnih delova; 2. sastaviti, stvoriti, izraditi muzičko delo.

kompost *fr.* đubre nastalo mešanjem biljnih otpadaka sa zemljom.

kompot *fr.* voće kuvano sa šećerom.

komprador *port.* u Kini i nekim drugim zemljama Istoka posrednik u spoljnoj trgovini za račun inostranih firmi.

kompres *lat.* oblog, zavoj, natopljen vodom ili nekom drugom lekovitom tečnošću koji se stavlja na obolelo mesto.

kompresija *lat.* stiskanje, sabijanje, zgušnjavanje, tlačenje, prisila, prinuda, prinuđivanje.

kompresor *lat.* 1. mašina ili postrojenje za sabijanje gasova, vazduha ili pare; 2. *medic.* uređaj za stiskanje krvnih sudova.

komprimovati i komprimirati *lat.* 1. sabiti, zbijati, zgusnuti, zgušnjavati; 2. stisnuti, stesnuti; 3. *prenosno*: obuzdati, zaustaviti, zadržati, ukrotiti.

kompromis *lat.* nagodba, sporazum o nekom spornom pitanju; postignuta saglasnost među različitim mišljenjima i shvatanjima, postignut popuštanjem i uzajamnim ustupcima.

kompromisan *lat.* dogovoran, koji se zasniva na sporazumu, na saglasnosti.

kompromitacija *lat.* brukanje, sramoćenje, ozloglašanje, kvarenje nečijeg dobrog glasa, društvenog ugleda ili privrednog kredita.

kompromitovati i kompromitirati *lat.* 1. osramotiti, obrukati, poljuljati nekome stečeni ugled; baciti ljagu na nečiju čast; 2. izložiti neuspehu.

komptabilan *fr.* uračunljiv, ubrojljiv, odgovoran; koji polaže računa; koji služi za polaganje računa.

komi kom sa *fr.* ovako i onako, svakojako.

Komsomol *rus.* skraćenica za Savez komunističke omladine Sovjetskog Saveza.

komsomolac *rus.* član Komsomola.

komuna *lat.* 1. opština, samoupravna administrativno-teritorijalna zajednica; 2. zajednica ljudi zasnovana na načelima zajedničkog rada; 3. u srednjem veku: samoupravni, slobodni grad; 4. **Pariska komuna**: revolucionarna vlast radnika, uspostavljena nakon ustanka od 1871. g. koja je kratko trajala, ali ima značaj kao prvi pokušaj uspostavljanja diktature proletarijata.

komunalan *lat.* opštinski, gradski, koji se odnosi na komunu.

komunalije *lat.* opštinske stvari, gradske stvari, stvari komune.

komunar *fr.* 1. učesnik u Pariskoj komunici (1871); 2. član neke komune.

komunizam *lat.* besklasni oblik društvenog uređenja koji istorijski smenjuje kapitalizam; zasniva se na bazi visokog stupnja razvijenosti proizvodnih snaga, bez ikakve eksploatacije čoveka nad čovekom, gde su sredstva za proizvodnju društveno vlasništvo i gde je produktivnost rada toliko razvijena da se potrebe ljudi u svim oblastima mogu u celosti zadovoljiti, tako da nestaju društvena trvenja i suprotnosti, jer raspodela se vrši po načelu: svakome prema njegovim potrebama (komunizmu prethodi socijalistički oblik društvenog uređenja, tj. njegova prva faza); osnovne zakonitosti društvenog razvitka i izgradnje komunističkog društva utvrdili su i teorijski objasnili Marks i Engels.

komunikant *lat.* u katoličkoj crkvi: onaj koji prima pričest.

komunikativan *lat.* 1. koji se odnosi na komunikacije, saobraćajni, prometni; 2. vešt, snažniji u ophođenju s ljudima, jednostavan, pristupačan, otvoren, razgovorljiv; 3. informativan, razumljiv, lako shvatljiv, jasan, dostupan svima.

komunikativnost *lat.* prometnost, protočnost, povezanost; pristupačnost, veština u ophođenju i sporazumevanju s ljudima.

komunikacija *lat.* 1. saopštenje, izlaganje, predavanje; 2. saobraćajni objekat, saobraćajno sredstvo (put, železnica, brod, avion i sl.); 3. spoj, veza između dve tačke; 4. **masovne komunikacije**:

zajednički naziv za štampu, televiziju, radio i film.

komunist(a) *lat.* pristalica komunističke ideologije; član komunističke partije.

Komunistička internacionala *lat.* skraćeni naziv: **Komintern**; Treća internacionala (v. Prva i Druga internacionala pod **internacionala**), osnovana 1919. kao međunarodni savez komunističkih partija i organizacija čitavog sveta; trebalo je da se u teoriji i praksi rukovodi marksističko-lenjinističkom teorijom, ali, nakon Lenjinove smrti (1924), Komintern postaje instrument okrutne Staljinove diktature koji je svoju dogmatsku politiku grubo nametao međunarodnom komunističkom pokretu i time mu nanosio veliku štetu (Izvršni komitet Kominterne doneo je, 1943, odluku o raspuštanju ove organizacije).

komunistički *lat.* koji se odnosi na komuniste, na komunistički moral; koji pripada komunistima; ono što je svojstveno komunistima.

Komunistički manifest *lat.* program međunarodnog Saveza komunista koji su napisali K. Marks i F. Engels pod naslovom „Manifest Komunističke partije“.

komunistička partija *lat.* po svojim idejama i programu, po svojoj organizaciji i delovanju, avangarda radničke klase u određenoj zemlji gde deluje; rukovodi se teorijom marksizma-lenjinizma (Komunistička partija Jugoslavije, osnovana 1919, promenila je naziv u: **Savez komunista Jugoslavije**).

komunicirati *lat.* 1. biti u vezi s nekim, stalno opštiti, održavati vezu; 2. obavljati promet, saobraćati, kontaktirati.

komutativni ugovor *lat.* dvostrani ugovor, zasnovan na obavezama da ono što jedna strana daje drugoj mora biti jednako onome što od nje prima (npr. ugovor o kupoprodaji, zajmu, zameni).

komutator *lat.* 1. deo u generatoru koji pretvara naizmennu struju u istosmernu; 2. prekidač, naprava za prekidanje ili spajanje voda kojim prolazi električna struja, ili za izmenu njegovog smera.

komutacija *lat.* 1. izmena, promena, zamena; 2. pretvaranje naizmennosti struje u stalnu, istosmernu (pomoću komutatora); 3. zamenjivanje jedne kazne drugom; 4. matematički zakon komutacije: zbir (proizvod) ne menja vrednost ako sabirci (činoci) promene mesta (npr. svejedno je 3 plus 4 i 4 plus 3).

komutirati *lat.* 1. menjati, razmeniti, zameniti; 2. izmeniti smer električne struje, preključiti, prespojiti.

komfor i konfor *eng.* sve ono što čini život udobnim, lagodnim; udobnost, ugodnost, opskrbljenost.

konak *tur.* 1. dom, dvor, bolja ugledna kuća; 2. prenočište, noćište; 3. dan putovanja (od noćišta do noćišta); 4. muško odeljenje u nekoj kući.

konata *ital.* posuda ili mera za vino; posuda za gajenje cveća.

konačar *tur.* vojnik određen da ide ispred trupa radi osiguranja prenočišta (konačišta).

konaciti i konakovati *tur.* noćiti, prenoćiti.

konadžija *tur.* stranac koji svrati na prenočište.

konvalescent *lat.* bolesnik koji je tek počeo da se oporavlja od bolesti.

konvalescencija *lat.* oporavljanje od bolesti, ozdravljenje.

konvejer *eng.* mehanizam beskrajne trake u fabrici koji prenosi (transportuje) delove ili sklopove nekog proizvoda od radnika do radnika; služi i za prenošenje gotovih proizvoda, sirovina i dr.

konveksan *lat.* ispupčen, pupčast, nabrekao, izbočen; *suprotno:* **konkavan**.

konveksno-konkavan *lat.* ispupčeno-izduben.

konvektor *lat.* uređaj za grejanje prostora, vrsta radijatora.

konvekcija *lat.* strujanje; strujanje toplog vazduha od Zemlje uvis.

konvenirati *lat.* slagati se, odgovarati; prijati, goditi, pogodovati, dolikovati; dopadati se, priličiti, zadovoljiti lične interese.

konvent *lat.* 1. sastanak, skupština, zbor; 2. manastir, samostan; 3. naziv zakonodavnih organa u nekim zemljama radi promene ustava (Konvent

1792. u Francuskoj: novoizabrana skupština za promenu ustava).

konvencija *lat.* 1. sporazum, ugovor između dve ili više država kojim se regulišu njihovi međusobni politički, ekonomski i drugi odnosi; 2. opšte priznat način ophođenja; 3. skupština, konferencija u nekim zemljama.

konvencionalan *lat.* uobičajen, ustaljen, običan, svakidašnji, koji odgovara utvrđenim tradicijama; društveno pristojan, hladno učitiv.

konvergentan *lat.* koji se uzajamno približava, koji teži prema istom cilju.

konvergencija *lat.* 1. uzajamno približavanje, sticanje; 2. *prenosno:* stremljenje istom cilju, slaganje u svemu.

konvergirati *lat.* uzajamno se približavati, težiti istom cilju.

konverzacija *lat.* razgovor radi zabave; saobraćaj, opštenje.

konverzija *lat.* 1. promena, preobraćanje, izmena; 2. menjanje uslova pod kojima je zaključen ili plasiran na tržištu neki zajam (npr. sniženje interesta stope, pretvaranje jednog duga u drugi, pomeranje roka isplate).

konverzirati *lat.* razgovarati, bavljati se razgovorom; učiti strani jezik kroz razgovor.

konvertibilan *lat.* koji se može pretvoriti, promeniti, zameniti za drugu valutu ili zlato; zamenljiv, promenljiv, pretvorljiv.

konvertibilnost *lat.* zamenjivost; mogućnost slobodnog menjanja jedne valute za drugu ili za zlato.

konvertiplan *lat.* letilica, kombinacija helikoptera i aviona, podešena za vertikalno uzletanje i sletanje, kao i za horizontalni položaj leta.

konvertit *lat.* obraćenik, onaj koji je prešao iz jedne vere u drugu.

konvertovati i konvertirati *lat.* 1. vršiti konverziju; 2. pretvoriti više zajmova u jedan povoljniji za dužnika; 3. preobratiti, prevesti u drugu veru; 4. preokrenuti.

konvikt *lat.* internat, ustanova u kojoj se hrane i stanuju učenici.

konvoj *fr.* 1. grupa trgovačkih brodova u plovidbi, zaštićena ratnim brodovima i avionima; 2. svaka oružana pratnja radi zaštite; 3. oružana straža za prat-

nju uhapšenika ili zarobljenika; 4. kretanje vozila ili mase ljudi.

konvulzija *lat.* grčenje, trzanje mišića; trzavica uopšte, potres.

kongenijalan *lat.* srodan, blizak po načinu mišljenja, po talentu.

kongenitalan *lat.* urođen, koji postoji od rođenja (npr. mana srca).

konglomerat *lat.* 1. mehanički spoj raznovrsnih predmeta; 2. spoj raznih materija u rudi; 3. naslage uopšte, gomila, smesa, mešavina, prenatrpanost.

konglomeracija *lat.* gomilanje, nagomilavanje; spajanje svega i svačega.

kongregacija *lat.* 1. skupština kardinala; 2. verska udruženja u katoličkoj crkvi; 3. udruženje katoličkih samostana; 4. ministarstvo u Vatikanu.

kongres *lat.* 1. sastanak delegata jedne partije ili organizacije radi raspravljanja o najvažnijim pitanjima; 2. skup naučnika ili umetnika radi rasprave o važnim problemima; 3. narodno predstavništvo u nekim zemljama, parlament.

kongruencija *lat.* 1. saglasnost, istovetnost, podudarnost u obliku i veličini; 2. slaganje rečeničnih delova u rodu, broju, padežu i licu.

kondenzat *lat.* tečnost nastala kondenzacijom neke pare.

kondenzator *lat.* 1. sprava za skupljanje, gomilanje elektriciteta; 2. posuda u kojoj se para hladi i kondenzira; 3. optičko staklo koje skuplja zrake od izvora svetla i upravlja ih na predmet koji treba osvetliti.

kondenzovati i kondenzirati *lat.* zgusnuti, zgusnavati, sažeti, sažimati; skratiti; pretvoriti paru u vodu.

kondir i kondijer *grč.* 1. vrč, krčag, pehar; 2. trbušasta čaša za vino.

konditor *lat.* 1. poslastičar, zanatlija koji pravi i prodaje kolače, sladoled i sl.; 2. pekar luksuznih pekarskih proizvoda.

konditorska industrija *lat.* industrija čokolade, bombona, keksa i drugih slatkiša.

kondicija *lat.* 1. zdravstvena i radna sposobnost, telesna izvežbanost i izdržljivost za podnošenje izvesnih napora na težim poslovima ili u sportskim takmičenjima; **kondicioni trening:** laki trening radi održavanja sposobno-

sti i gipkosti tela, kao i povećanja spremnosti organizma za predstojeće takmičenje; 2. kvalitet neke robe u skladu sa ugovorenim uslovima; 3. ugovoreni uslovi prodaje robe i plaćanja u trgovačkim poslovima; 4. zaposlenje, služba; 5. privatno podučavanje, časovi.

kondicional *lat. gram.* pogodbeni način (npr. čitao bih, pevao bih).

kondicionalan *lat.* pogodben, uslovan, uvjetan; **kondicionalna rečenica:** pogodbena rečenica, tj. ona koja pokazuje neku pogodbu ili uslov pod kojim se vrši ili bi se vršila radnja glavne rečenice (npr. položio bih ispit kad bih mogao).

kondicionalizam *lat.* filozofsko učenje da nijedan događaj ne zavisi od jednog uzroka, nego od mnoštva uslova.

kondicioniranje *lat.* dovođenje kvaliteta robe u saglasnosti sa ustanovljenim normama i standardima.

kondicio sine kva non *lat.* uslov bez kojeg se nešto ne može zamisliti ili izvršiti, tj. neophodan, nužan uslov.

kondom *fr.* gumeno zaštitno crevo za muški ud (penis) koje, za vreme snošaja, zadržava muško seme i ujedno služi kao zaštita od spolnih bolesti; prezervativ, kuton, koton.

kondominat *lat.* 1. zajednička vladavina više lica nekom zemljom; 2. imanje koje ima više gospodara, suvlasnika.

kondominij(um) *lat.* zajedničko vladanje dveju ili više država nad nekom teritorijom, suvlasništvo.

kondor *šp.* 1. velika ptica iz porodice američkih grifova; hrani se lešinama; pretežno živi u Južnoj i Centralnoj Americi; 2. zlatna moneta u Čileu i Kolumbiji.

konduktor *lat.* 1. dobar provodnik električne struje, provodna žica; 2. u botanici: naziv za tkivo kroz koje prolaze biljni sokovi ili pelud; 3. u medicini: osoba koja prenosi bolest na potomke, a sama ne boluje od nje.

kondukcija *lat.* prelaz toplote s tela na telo pri neposrednom dodiru.

konzekventan *lat. v. konsekvant.*

konzekvencija i **konsekvenca** *lat. v. konsekvencija.*

konzekventnost *lat. v. konsekvantnost.*

konzervans *lat.* sredstvo koje povećava trajnost upotrebe neke životne namirnice (npr. mesa da ostane dulje u svežem i upotrebljivom stanju).

konzervativan *lat.* staromodan, nenačudan, zastareo, koji se drži starog, koji se suprotstavlja svemu što je novo i napredno; zaostao, sklon upornom očuvanju zastarelih i preživelih običaja i pogleda; neprijateljski raspoložen prema naprednim idejama; nepomičan, nepokretan.

konzervativac *lat.* 1. čovek zastarelih, konzervativnih pogleda na život, koji uporno teži za očuvanjem starog poretka, protiveći se svemu naprednom i novom što dolazi u društvu; 2. član konzervativne političke stranke, desne orijentacije u kapitalističkim zemljama, posebno u V. Britaniji.

konzervativizam i **konzervatizam** *lat.* privrženost očuvanju zastarelih i preživelih društvenih odnosa, običaja i pogleda; suprotstavljanje svemu onom što je u društvu napredno i novo; učmalost, nepokretnost, zastarelost.

konzervator *lat.* 1. stručno lice kome je povereno da održava spomenike i druge objekte od istorijske i kulturne vrednosti, tj. da ih sačuva od promena putem konzerviranja, od propadanja i kvarenja; 2. aparat za konzerviranje raznih namirnica.

konzervatorij(um) i **konzervatorija** *lat.* najviša muzička škola, muzička akademija koja ima rang fakulteta.

konzervatorist(a) *lat.* student konzervatorijuma, visoke muzičke škole.

konzervacija i **konzerviranje** *lat.* 1. postupak kojim se lako pokvarljive životne namirnice pripremaju kako bi što dulje ostale sveže i upotrebljive za ishranu; 2. zaštita vrednih starih objekata i umetničkih predmeta od truljenja i drugih promena radi očuvanja njihove autentičnosti; *isto* i **konzervisanje**.

konzervisati i **konzervirati** *lat.* 1. zaštititi, sačuvati (od kvarenja) namirnice i dr. stvaranjem naročitih uslova za to; 2. nastojati zadržati nepromenjeno sadašnje stanje u društvenom životu; 3. čuvati, zaštititi stare spomenike i umetnička dela od kvarenja i promena.

konzilij(um) *lat.* 1. sastanak koji se održava radi savetovanja i zauzimanja stava o nekom važnom pitanju, naročito grupe lekara o utvrđivanju dijagnoze bolesti i o načinu njenog lečenja; 2. uopšte: savet, savetodavno telo.

konzistentan *lat.* čvrst, gust, postojan, trajan, stalan, sažet, zbijen.

konzistencija *lat.* 1. sastav, grada nekog tela; 2. lepljivost i gustoća u topljenim i polutekućim telima; 3. čvrstoća, postojanost, jedrina, trajnost, izdržljivost, stalnost.

konzistorija i **konzistorij(um)** *lat.* 1. crkveni sud u pravoslavnoj i evangelističkoj crkvi; 2. skup kardinala pod predsedništvom pape; 3. biskupovo savetodavno veće u stvarima biskupije.

konzola i **konsola** *fr.* 1. podupirač, stub, greda; 2. stočić sa uvinutim nogama iz doba rokokoa; 3. greda koja strči izvan zida; *v. konsola.*

konzorcij(um) *lat.* 1. posebno udruženje velikih kapitalističkih firmi, naročito banaka, radi zajedničkog ostvarenja nekog poslovnog poduhvata; 2. udruženje, zadruga, zajednica uopšte.

konzul *lat.* 1. u starom Rimu za vreme republike: titula dva najviša izborna funkcionera; 2. u Francuskoj: naziv tri najviša funkcionera (1799—1804) koji su imali neograničenu izvršnu vlast; 3. danas: službeno lice jedne države koje zastupa njene interese u drugoj državi, a po rangi se naziva: generalni konzul, konzul, vicekonzul i konzulski agent.

konzulat *lat.* 1. predstavništvo jedne države u raznim mestima druge države kome na čelu stoji konzul; 2. period vladavine konzula u starom Rimu i u Francuskoj (*v. konzul*); 3. položaj i čast konzula danas.

konzulovati *lat.* biti konzul, obavljati dužnost konzula u nekoj stranoj zemlji.

konzultant *lat. v. konsultant.*

konzultativan *lat. v. konsultativan.*

konzultacija *lat. v. konsultacija.*

konzultovati *lat. v. konsultovati.*

konzum *lat.* 1. potrošnja; 2. zajedna trgovina, potrošačka zadruga.

konzumacija *lat.* 1. potrošnja; 2. obavezan „ceh“ u noćnom lokalima.

konzument *lat.* potrošač, kupac robe, naročito životnih namirnica.

konzumirati *lat.* trošiti, potrošiti; jesti.

konjugacija *lat.* 1. *gram.* menjanje glagola po pojedinim licima i vremenima; 2. biološki: oblik oplodavanja kod nekih algi i jednoćeličnih organizama.

konjunktiv *lat. gram.* glagolski način subjektivnog prikazivanja kojim se izražava volja, želja, mogućnost, uopšte neka zamisao onoga koji govori; upotrebljava se u latinskoj, grčkoj, nemačkoj, francuskoj gramatici i dr. (Klaić).

konjunktivitis *lat.* zapaljenje očnih kapaka.

konjunktura *lat.* 1. dobra prilika za zaradu zbog sticanja izvesnih okolnosti; 2. sve oznake kapitalističke privrede u datom trenutku: cene, potražnja, ponuda, profit (dobra ili loša konjunktura).

konjunkcija *lat.* 1. *gram.* veznik; 2. astronomski: položaj kad se nebesko telo nađe u istom pravcu sa Zemljom i Suncem.

konkavan *lat.* izdubljen, povijen unutra; ulegnut, ugnut; *suprotno: konveksan.*

konkavno-konveksan *lat.* izdubeno-ispupčen.

konkvista *šp.* doba osvajanja Srednje i Južne Amerike od strane Španaca i Portugalaca (pod kraj 15. a naročito u prvoj polovini 16. veka).

konkvistadori *šp.* 1. španski osvajači koji su, krajem 15. veka, zaposeli Srednju i veliki deo Južne Amerike, postupajući na najsuroviji način sa starosedeočima zauzetih područja; 2. *prenosno:* bezdušni zavojevači, pljačkaši, porobljivači.

konklava *lat.* 1. skupština kardinala koja tajnim glasanjem (dvotrećinskom većinom) bira papu; 2. zatvorena dvorana u Vatikanu u kojoj se vrši izbor rimskog pape.

konkluzivan *lat.* zaključan, uverljiv; konačan, završen; **konkluzivne rečenice:** zaključne rečenice (npr.: Nisi učio, dakle, ne možeš ni znati).

konkluzija *lat.* izvođenje zaključaka, zaključivanje.

konkordantan *lat.* saglasan, složan, jednoglasan, podudaran, skladan.

konkordancija *lat.* 1. slaganje, saglasnost, međusobno podudaranje; 2. popis mesta nekog književnog dela gde se javljaju iste reči, sa oznakom stranice ili poglavlja; 3. geološki: pojava kad površine slojeva teku paralelno.

konkordat *lat.* ugovor, sporazum između rimskog pape i neke države kojim se uređuju pravni i drugi odnosi između katoličke crkve i dotične države; 2. sporazum, nagodbe uopšte o nekom pitanju.

konkordija *lat.* 1. sloga, saglasnost, jednodušnost, podudarnost u svemu; 2. starorimsko božanstvo Sloga; 3. ustanova za svečane pogrebe (u Srbiji su se neke takve ustanove nazivale imenom „Konkordija“); 4. naziv mrtvačkih kola ili automobila kojima se prevoze mrtvi do groblja.

konkrementi *lat.* 1. splejene ili stvrdnute čestice neke materije; 2. *medic.* kamenci (žučni, bubrežni, mokraćni).

konkretna *lat.* tačno određen; stvaran, koji stvarno postoji; koji se može opaziti čulima, telesan; *suprotno:* apstraktan.

konkretizovati i konkretizirati *lat.* tačno nešto odrediti, definisati; bliže odrediti cilj, zadatak, akciju.

konkubina *lat.* vanbračna žena, ljubavnica; bludnica.

konkubinar *lat.* vanbračni muž, ljubavnik; bludnik.

konkubinac *lat.* divlji brak, zakonski neregularan; blud.

konkubitus *lat.* 1. snošaj, obluba; 2. seksualni život pre venčanja.

konkurent *lat.* 1. protivnik, suparnik u poslu; 2. takmac, nadmetač u sportu i sl.

konkurencija *lat.* 1. suparništvo, takmičenje, nadmetanje; 2. borba s nekim radi postizanja boljih rezultata, naročito kod prodaje robe ili u sportu.

konkurisati i konkurirati *lat.* 1. takmičiti se, nadmetati u prodaji robe, u sportskim disciplinama i sl.; 2. učestvovati na konkursu za neko radno mesto, za nagradu, itd.

konkurs *lat.* 1. javno ili tajno nadmetanje radi dobijanja neke službe, nagrade, kupovine robe i sl.; 2. natečaj, takmičenje kandidata radi dobijanja

neke premije, službe, upisa u školu ili naplate dugova firme u stečaju.

konoba *lat.* 1. podzemno spremište, podrum; 2. kafana, krčma; 3. prizemlje kuće.

konobar *lat.* 1. vlasnik konobe, gostioničar; 2. radnik gostionice, kelner.

konotacija *lat.* 1. *log.* skup atributa bitnih za značenje jednog pojma; 2. *gram.* skup asocijacija vezanih za značenje neke reči (npr. za reč *kiša* konotacija je: vlaga, blato, hladnoća, kišobran, neraspoloženje i sl.).

konsalting *eng.* stručni saveti u projektovanju, gradnji, tehnologiji i sl.

konsekventan i konzekventan *lat.* 1. dosledan, postojan, čvrst, nepokolebljiv; 2. veran svojim načelima i tvrdnjama, veran sam sebi.

konsekvenca i konzekvenca *lat.* 1. posledica; 2. doslednost, postojanost, nepokolebljivost; 3. *log.* zaključak; *isto* i **konsekvenca**.

konsekventnost i konzekventnost *lat.* v. **konsekvenca**.

konsekutivan *lat.* posledički, nastao kao posledica nečega; **konsekutivne bolesti**: bolesti koje se javljaju kao posledica ranijih bolesti; **konsekutivna rečenica**: rečenica kojom se iskazuje posledica radnje iskazana u glavnoj rečenici; **konsekutivni prevod**: prevod rečenice po rečenicu, usporeni prevod.

konsekucija *lat.* 1. sledeći po redu; 2. redosled, posledica.

konsenzus i konsens *lat.* 1. podudaranje, sklad; 2. odobrenje, pristanak svih učesnika u odlučivanju, jednoglasnost, jednodušnost; opšta saglasnost svih (npr. ako jedan učesnik u glasanju nije saglasan, odluka ne važi).

konsignatar *lat.* onaj koji prima robu u konsignaciju, primalac.

konsignant *lat.* onaj koji daje robu u konsignaciju, pošiljač, isporučilac.

konsignacija *lat.* 1. predaja robe komisionaru na čuvanje ili na prodaju; 2. prodaja robe komisionim putem uopšte; 3. popis robe; 4. pošiljke robe; 5. obeležavanje robe određenim znacima, pečaćenje, žigosanje.

konsignirati *lat.* 1. predati robu u konsignaciju; 2. poslati robu na odredište,

predati je na čuvanje; 3. obeležiti robu, žigosati, zapečatiti.

konsideracija *lat.* 1. posmatranje, razmatranje, razmišljanje; 2. procenjivanje, ispitivanje, uzimanje u obzir; 3. poštovanje, uvažavanje.

konsola i konzola *fr.* 1. stub, podupirač, greda; 2. polica uza zid za kipove ili vazne; 3. stočić sa uvrnutim nogama; 4. greda koja strči iznad zida.

konsolidacija *lat.* 1. sređivanje, učvršćenje; zbijanje redova i osposobljavanje za uspešan rad, borbu; 2. pretvaranje kratkoročnih dugova u dugoročne; 3. *medic.* zaraščivanje, zalečenje rana i sl.

konsolidovati i konsolidirati *lat.* 1. sprovesti konsolidaciju; 2. srediti, učvrstiti, ozdraviti, zbiti redove, ojačati; 3. zalečiti rane.

konsonant *lat. gram.* suglasnik.

konsonanta *fr. muz.* vrsta harfe.

konsonantan *lat.* jednoglasan, saglasan, skladan.

konsonanca i konsonancija *lat. muz.* stapanje više tonova u zvukovnu celinu, sazvučje; harmoničnost, skladnost; *suprotno:* **disonanca i disonancija**.

konsonirati *lat. muz.* skladno zvučati; saglašavati se; rimovati se.

konsorij(um) *lat. v. konzorcijum*

konsept *lat.* pregled; kratko izlaganje; nacrt govora, članka, knjige.

konspirant i konspirator *lat.* zaverenik, urotnik; tajni pobunjenik.

konspirativan *lat.* zaverenički, urotnički, strogo poverljiv; tajni, podzemni, skriven od službenih vlasti.

konspirativnost *lat.* poverljivost, tajnost rada, skrivenost od vlasti.

konspiracija *lat.* 1. zavera, urota; sistem tajnog, ilegalnog rada organizacije ili zaverenika protiv zvaničnih vlasti; 2. *prenosno:* čuvanje tajne.

konspirisati i konspirirati *lat.* vršiti konspiraciju; zaveriti se, urotiti se, učestvovati u zaveri; izgraditi sistem tajnog delovanja.

konstanta *lat.* stalna veličina, nepromenljiva veličina.

konstantan *lat.* stalan, nepromenljiv, postojan, nesumnjiv, priznat.

konstantnost *lat.* stalnost, nepromenljivost, postojanost, doslednost.

konstatacija *lat.* tvrdnja; utvrđena činjenica, dokaz; ustanovljenje.

konstatovati i konstatirati *lat.* utvrditi, ustanoviti činjenicu, dokaz.

konstelacija *lat.* 1. međusobni položaj nebeskih tela; 2. skup, grupisanje, raspored snaga; 3. *prenosno:* odnosi među ljudima, odnosi uopšte.

konsternacija *lat.* zaprepašćenje, užas, preneraženost od neke vesti.

konsternirati *lat.* zaprepastiti, preneraziti, ošamutiti, poraziti, zbuniti.

konstituant *fr.* član ustavotvorne skupštine.

konstituanta *lat.* ustavotvorna skupština, ona koja donosi ustav države.

konstituisati i konstituirati *lat.* ustanoviti, osnovati, obrazovati, organizovati, sastaviti, sačiniti, urediti, rasporediti; **konstituisati se**: rasporediti, odrediti prava i dužnosti izabranih članova uprave.

konstitutivan *lat.* osnovni, bitan, važeći, određeni, sastavni deo nečega.

konstitutor *lat.* osnivač, umetivač, raspoređivač.

konstitucija *lat.* 1. ustav, osnovni državni zakon; 2. ustanovljenje, određivanje; ustrojstvo, struktura nečega; 3. telesni sastav, grada tela, telesni sklop i skup duševnih osobina.

konstitucionalan *lat.* 1. ustavni, po ustavu, osnovan na konstituciji, koji se na nju odnosi; **konstitucionalna monarhija**: ustavna monarhija; 2. koji je u vezi sa sastavom ili sklopom tela, konstitucione bolesti.

konstitucionalizam *lat.* sistem parlamentarnog vladanja koji se zasniva na ustavu, na konstituciji; *suprotno:* **apsolutizam**; v. **konstitucija**.

konstitucionalitet *lat.* ustavnost, ustavna vladavina.

konstriktivan *lat.* koji steže, skuplja, koji sužava (mišić).

konstriktor *lat.* mišić, stezač, koji stezanjem sužava neki cevasti organ.

konstruisati i konstruirati *lat.* sastaviti, izmisliti, izraditi plan, nacrtati, razviti, sagraditi, stvoriti.

konstruktivan *lat.* 1. napredan, plodan, stvaralački usmeren, koji deluje u pozitivnom smislu; 2. čvrsto građen za konstrukciju.

konstruktivizam *lat.* pravac u umetnosti i književnosti posle I svetskog rata, čije pristalice teže da umetnička stremjenja dovedu u sklad s razvitkom tehnike i industrijalizacije.

konstruktor *lat.* izumitelj, graditelj; čovek koji se bavi konstruisanjem mašina, raznih postrojenja, proizvodnih objekata i pojedinih delova u fabričkim proizvodnim procesima.

konstrukcija *lat.* 1. smišljanje, izrađivanje, planiranje, građenje; 2. ustrojstvo, sastav, plan, gradnja, međusobni raspored delova i sklopova (umetničkog dela, projekta, građevine); 3. izgrađeni objekat, napravljen iz sastavnih delova i sklopova; 4. *prenosno*: samovoljno, neodgovorno tumačenje nečijeg mišljenja, izjave, teksta i sl., zlonamerna izjava, podmetanje.

konsultant i konzultant *lat.* specijalista u nekom području koji daje savete, uputstva.

konsultativan i konzultativan *lat.* savetodavan, savetodavnog karaktera.

konsultacija i konzultacija *lat.* 1. savet stručne osobe o nekom pitanju; 2. savetovanje specijaliste o nekom pitanju; 3. naziv ustanove koja stanovništvu daje stručne i druge savete iz raznih oblasti.

konsultovati i konzultirati *lat.* savetovati se, razgovarati, čuti mišljenje stručnjaka iz neke oblasti ili neke institucije, uporediti mišljenja, poglede o nekom pitanju.

kontakt *lat.* 1. spajanje vodova električne struje; mesto toga spajanja; uređaj koji omogućuje takvo spajanje; 2. *prenosno*: dodir, veza dva ili više lica, njihov uzajamni rad, usmeravanje delovanja, povezanost, opštenje, saobraćaj.

kontakt-emisija *lat.* emisija radija ili televizije, pravljenja na terenu, u neposrednom kontaktu sa slušaocima i gledaocima (kontakt se uspostavlja i sredstvima za vezu, telefonom, radijom, filmskom ili tv kamerom).

kontakt-sočivo *lat.* ono sočivo koje se direktno stavlja na jabučicu oka da bi se bolje videlo.

kontaktni *lat.* dodirni; *kontaktna infekcija*: infekcija nastala dodirnom, itd.

kontaminacija *lat.* 1. prodiranje zaraze u čovečiji organizam; 2. zagađivanje zemljišta, ljudstva, naoružanja, opreme, namirnica i dr. radioaktivnim materijama, prouzrokovanih zaraznih bolesti ili bojnim otrovima; 3. stvaranje jedne reči (ili oblika) od delova dveju reči različitog porekla.

kontaminirati *lat.* 1. izvršiti kontaminaciju; kvariti, unakaziti, uprljati, zaraziti; 2. dobro književno delo unakaziti rdavim umecima.

kontati *ital.* brojati, računati, misliti, suditi.

konte *ital.* grof, knez.

kontejner *eng.* ram ili sanduk u koji se stavlja roba da bi se, bez oštećenja, otpremila vozom ili brodom na određeno mesto.

kontekst *lat.* vezano za tekst, u okviru teksta, objašnjenje uz tekst.

kontemplativan *lat.* posmatrački, misaoni, koji je sklon misaonom posmatranju sveta i života.

kontemplacija *lat.* misaono posmatranje, umovanje, duboko razmišljanje o nečemu; misaonost koja nema potrebe za praktičnom realizacijom.

kontemplirati *lat.* posmatrati, razmišljati, udubljivati se duhom u nešto.

kontesa *ital.* žena ili kći konta (grofa), grofica, kneginja.

kontingent *lat.* 1. utvrđeni broj ljudi (često vojnika) koji je određen i upućen da izvrši neki zadatak; 2. utvrđena količina neke robe za izvoz, uvoz, raspodelu, dodelu i sl.

kontinent *lat.* deo sveta, veliki kopneni prostor Zemljine kugle.

kontinentalni *lat.* koji se odnosi na kontinent, suvozemni, kopneni.

kontinualan *lat.* neprekidan, trajan, stalan, koji se nastavlja.

kontinucija *lat.* 1. nastavljanje, produžavanje, priključivanje; 2. objavljivanje u nastavcima ili sveskama nekog rukopisa.

kontinuiran *lat.* neprekidan, stalan, kontinualan.

kontinuirati *lat.* produžavati, nastavljati, ne prestajati.

kontinuitet *lat.* produženje, nastavljanje, neprekidnost, stalno trajanje.

kontirati *ital.* stavlјati u račun, unositi u račun.

kontist *ital.* onaj koji ima konto, npr. kod nekog kreditnog zavoda.

konto *ital.* trgovački račun, poslovni račun firme.

kontra *lat.* 1. u kartaškoj igri izjava jednoga od igrača da njegov protivnik u najavljenoj igri neće uspeti; 2. u složenicama označuje protivnost, suprotnost, aktivnu protivdelatnost (npr. kontrarevolucija); protivudarac, protivnapad.

kontraadmiral *lat.-ar.* pečetni admiral-ski čin; čovek s tim činom.

kontraakcija *lat.* protivakcija, protupoduhvat, uzvratna akcija.

kontraalt *ital.* duboki alt, najdublji ženski glas; pevačica sa takvim glasom.

kontraatak *fr.* protunapad, kontrana-pad, napad koji se preduzima da se odbije napad.

kontrabanda *ital.* krijumčarenje preko granice; krijumčarena roba.

kontrabandist(a) *ital.* čovek koji se bavi kontrabandom, krijumčar, švercer.

kontrabas *ital.* 1. po obimu najveći a po zvuku najdublji gudački muzički instrument tipa violončela; 2. vrlo dubok muški glas.

kontrabasist(a) *ital.* 1. svirač u kontrabas; 2. pevač koji peva kontrabas.

kontrada *ital.* 1. široka ulica; 2. kraj, predeo.

kontradiktoran *lat.* protivurečan, oprečan, logički suprotan; pojava: kad se jedan zaključak izriče, a drugim se pobija, odriče.

kontradiktornost *lat. v. kontradikcija.*

kontradikcija *lat.* protivurečnost, oprečnost, logička suprotnost.

kontraindikacija *lat.* 1. suprotna pojava, suprotni znak; 2. *medic.* lek ili način lečenja koji bi bili nepodesni ili čak štetni kod neke bolesti; *suprotno*: **indikacija**.

kontrakt *lat.* ugovor, sporazum, utanačenje.

kontrakcija *lat.* 1. stezanje, skupljanje (npr. mišića); 2. *gram.* sažimanje, skraćivanje više samoglasnika u jedan (npr. *moga* od *mojega*).

kontrakultura *lat.* svojim levim, progresivnim stavovima, kontrakultura se jasno suprotstavlja ideologiji vladaju-

će buržoaske kulture (pišu se politički manifesti, formiraju komune, izdaju andergraund novine i dr.).

kontranapad *lat.* napad da bi se odbio neprijateljski napad,

kontraobaveštajna služba *lat.* delatnost koja se suprotstavlja neprijateljskim špijunažama; *isto* i **kontrašpijunaža**.

kontraofanziva i kontraofenziva *lat.* protivofanziva, oružani uzvratni napad da bi se zaustavila i suzbila ofanziva neprijatelja.

kontraplan *lat.* u filmu: suprotni snimak istog kadra (glumci se snimaju sa druge strane).

kontrapozicija *lat.* suprotstavljanje, opiranje, antiteza; protivpredlog.

kontrapost *ital.* 1. suprotnost, opiranje; 2. u likovnoj umetnosti: stav koji ujedinjuje mirovanje i pokret.

kontraproduktivno *lat.* nazadovanje, suprotan efekat od očekivanog.

kontrapunkt *lat.* veština da se dve melodije ili više njih povežu tako da, dok se istovremeno izvode, skladno zvuče.

kontraran *lat.* suprotan, oprečan, protivan, nepovoljan.

kontrarevolucija *lat.* protivrevolucija; borba reakcionarnih snaga sa ciljem da uguše revoluciju i njene tekovine i za povratak starog režima.

kontrarevolucionar *lat.* učesnik u kontrarevoluciji.

kontrast *fr.* oštro izražena suprotnost, očita razlika, jako odudaranje, jako odskakanje, oprečnost; kao stilska figura služi za pojačavanje izraza.

kontrateza *lat-grč.* suprotna tvrdnja, protivstav.

kontrahirati i kontrahovati *lat.* 1. sklopiti ugovor (kontrakt), obavezati se unapred o kupovini ili prodaji neke robe; 2. sažeti, sažimati, skupiti, skupljati.

kontracepcija *lat.* 1. zaštita od začeca; 2. sredstva protiv začeca.

kontrašpijunaža *lat. v. kontraobaveštajna služba.*

kontribuent *lat.* poreski obveznik, poreška glava.

kontribuirati *lat.* 1. plaćati porez, namet (naročito ratnu odštetu); 2. platiti svoj deo troškova; 3. doprinositi, pomoći, pomagati.

kontribucija *lat.* porez, namet, danak; u ratu: prisilna davanja u novcu i u materijalnim dobrima koje neprijatelj nameće stanovništvu zemlje koju je okupirao; posle rata: novčane i druge isplate pobeđene države pobeđničkoj državi (reparacije, ratna odšteta).

kontrirati *lat.* protivurečiti, suprotstavljati se, odbijati napad.

kontroverza i **kontroverzija** *lat.* spor, sporno pitanje, suprotnost, rasprava, parnica, svađa, nesuglasice.

kontrola *fr.* 1. pregled, nadzor, proveravanje ispravnosti rada; 2. ustanova ili osobe koje obavljaju kontrolu.

kontrolisati i **kontrolirati** *fr.* vršiti pregled rada, pregledati, nadzirati, proveravati ispravnost rada ljudi i tehničkih sredstava, ispravnost namirnica, itd.

kontrolor *fr.* 1. osoba koja vrši kontrolu; 2. uređaj koji kontroliše rad neke mašine.

kontuzija *lat.* ozleda unutrašnjih organa (od eksplozije, potresa i sl.).

kontuzovati *lat.* zadobiti kontuziju, ozlediti, raniti, prignječiti.

kontumacija *lat.* 1. neposlušnost, prkos; 2. u šahu: gubitak partije zbog prekoračenja vremena za razmišljanje.

kontura *fr.* obris, skica nekog predmeta; linija koja crtava neki lik.

konus *lat.* čunj, kupa; uspravni kružni konus kao geometrijsko telo.

konfederacija *lat.* 1. savez, zajednica nekih organizacija; 2. savez država koje zadržavaju svoju nezavisnost (suverenitet); nema centralne zakonodavne vlasti niti zajedničkog državljanstva, ali ima zajedničkih organa i institucija koje se osnivaju uz saglasnost država članica saveza.

konfekcija *lat.* 1. masovno pravljenje odela u fabrici; 2. roba tako pravljen; 3. prodavnica takve robe; 4. svi poslovi radeni po istom kalupu.

konferansa *fr.* predavanje; objašnjenje uz neki program i sl.

konferansje *fr.* voditelj na priredbama koji zabavlja publiku i najavljuje tačke

konferencija *lat.* 1. sastanak, skup, sednica, skupština neke organizacije ili zajednice radi pretraganja važnih pitanja; 2. veće, savet, organizacija.

konfesija *lat.* vera, veroispovest; religija.

konfesional *fr.* 1. ispovedaonica; 2. veronauka.

konfesionalan *lat.* verski, veroispovedni, koji se tiče vere.

konfesar *lat.* ispovednik.

konfesionist(a) *lat.* pripadnik jedne konfesije, jedne vere.

konfeti *ital.* sitni raznobojni kružići kojima ljudi obasipaju jedan drugog na zabavama, naročito na maskaradama.

konfiguracija *lat.* 1. spoljni oblik čega, naročito zemljišta; 2. međusobni položaj nekih predmeta, posebno međusobni položaj zvezda.

konfident *lat.* poverljiva osoba, najčešće policije; doušnik, dostavljač.

konfidencija *lat.* 1. poverljivost; poverljivo saopštenje, obaveštenje, naročito policiji; 2. pouzdanje u sebe, samosvest.

konfinacija *lat.* 1. progonstvo u određeno mesto; zatočenje, naročito politički sumnjive osobe; 2. ograničenje slobode kretanja; kućni zatvor.

konfinirati *lat.* 1. prognati u određeno mesto; zatočiti; 2. ograničiti slobodu kretanja; odrediti politički sumnjivom licu kućni pritvor.

konfiskacija *lat.* 1. zaplena, prinudno oduzimanje, bez nadoknade, privatne imovine ili dela imovine u korist države; 2. zaplena, oduzimanje novina ili drugih štampanih stvari (vrši je državna vlast).

konfiskovati i **konfiscirati** *lat.* 1. zapleniti, oduzeti imovinu ili deo imovine privatnom licu u korist države; 2. zapleniti štampane stvari.

konfiteor *lat.* 1. „ispovedam se“, molitva pokajanja kod katolika; 2. *prenosno*: pokajanje, kajanje uopšte.

konflikt *lat.* 1. sukob, spor, žestoka rasprava koja preti da će se pojačati; 2. oružani sudar, rat.

konfor i **komfor** *fr.* 1. udobnost, ugodnost kao rezultat uređenja uslova za život (npr. stana); 2. materijalno blagostanje, bezbrižnost za egzistenciju.

konformizam i **konformnost** *lat.* prilagodljivost, prilagođavanje nastalim okolnostima, saglašavanje, prihvatanje tuđeg mišljenja iz špekulativnih razloga, oportunizam.

konformist(a) *lat.* 1. prilagodljiv čovek za sve sredine i situacije, oportunista; 2. pripadnik anglikanske veroispovesti u Engleskoj.

konfrontacija *lat.* 1. suočenje, naročito svedoka, upoređivanje; 2. žestok sukob, sudar sa teškim posledicama.

konfrontirati i **konfrontovati** *lat.* 1. suočiti se, uporediti; 2. grupisati se u suprotne tabore, sukobiti se, sudariti se žestoko.

konfuzan *lat.* smeten, smušen, zbunjen, nejasan, maglovit.

konfuzija *lat.* 1. pometnja, zbunjenost, smušenost, metež, zamršenost, zbrka, smetenost; 2. *pravno*: prestanak prava i obaveze (npr. ako poverilac postane vlasnik nekog založnog dobra).

konfučijanizam — religiozno-filozofska nauka koju je osnovao kineski filozof Konfučije u 6. veku pre naše ere (učenje o vrlini, prirodi i društvu).

koncentrat *lat.* 1. produkt obogaćenja korisne rude; 2. hranljiva krma za stoku (npr. zrno, uljene pogačice i dr.).

koncentracija *lat.* 1. usredsređivanje pažnje, prisebnost, sabranost da se nešto prati ili o nečemu duboko razmišlja; 2. skupljanje, sabiranje velikog broja na jedno mesto (vojnih snaga, vlasti i dr.); 3. *hemij*: zgusnavanje otopine uklanjanjem viška rastvarača.

koncentracija kapitala *lat.* nagomilavanje sve veće mase sredstava proizvodnje u rukama kapitalista, što pojačava njihovu vlast nad tuđim radom; uvećanja kapitala putem prisvajanja viška vrednosti.

koncentracioni logor *lat.* 1. sabiralište, vrsta zatvora, za političke protivnike vlasti, naročito u diktatorskim režimima; 2. logor, sabiralište za zarobljene trupe u ratu i sumnjiva civilna lica.

koncentrisati i **koncentrirati** *lat.* 1. usredsrediti pažnju, prisebnost na neku stvar; duboko se zamisliti; 2. prikupiti, sabrati veliki broj na jedno mesto (vojske, civila i dr.); 3. zgusnuti neki rastvor, pojačati.

koncentričan *lat.* 1. koji ima zajednički centar, središte; 2. koji je usmeren na jedno središte, na jedan centar; **koncentrični krugovi**: krugovi različitih promera, upisani jedan u drugi.

koncept(a)t *lat.* 1. nacrt govora ili nekog pismenog sastava koji još nije konačna verzija; 2. osnovna zamisao, pojam, mišljenje.

konceptirati i **koncipirati** *lat.* 1. načiniti koncept; napraviti nacrt; zamisliti, smisliti; sastaviti, sačiniti; 2. shvatiti neku misao; 3. začeti dete, zatrudniti; *isto* i **koncipovati**.

konceptualizam *lat.* shvatanje da opšte ne postoji u stvarima, kako to tvrde realisti.

konceptualna umetnost *lat.* avangardna likovna umetnost; prezire formu, a suštinom umetnosti smatra koncept, ideju; takvo shvatanje dovodi do ekstremnih oblika umetnosti: izlaganje zemlje, neonskih lampi, otpadaka, izmeta ili štampanog teksta iz novina, s malim intervencijama (Čirilov).

konceptija *lat.* 1. zamisao, nedovršen nacrt; način razmatranja nekih pojava; glavna zamisao, prva zamisao umetnika o delu; 2. začecje deteta.

koncer(a)t *lat.* 1. izvođenje muzičkog dela pred publikom; 2. veliko muzičko delo za neki instrumenat uz pratnju orkestra; 3. *prenosno*: sistem složnog nastupanja, sloga, sklad, sporazum, saglasnost.

koncern *eng.* udruženje više krupnih kapitalističkih firmi radi stvaranja monopola na tržištu (određivanje cena, uslova prodaje robe i sl.).

koncesionar *lat.* osoba koja je dobila koncesiju.

koncesija *lat.* 1. ugovor kojim jedna država ustupa nekom licu ili drugoj državi pravo na obavljanje nekog privrednog posla; 2. dopuštenje, ustupanje, povlastica.

koncizan *lat.* sažet, jezgrovit, kratak, zbijen, jasan.

konciznost *lat.* zbijenost, jezgrovitost, sažetost.

koncil *lat.* 1. skupština katoličkih biskupa; 2. univerzitetski sud.

koncipirati *lat.* v. *konceptirati*.

konjak *fr.* fina rakija od destilisanog vina, sa 50 procenata alkohola.

kooperant *lat.* član zadruga, kooperativce, saradnik.

kooperativa *lat.* zadruga, dobrovoljno udruženje građana radi obavljanja

određenih privrednih poslova u korist svojih članova.

kooperativni *lat.* zadružni, osnovan na zajedničkom delovanju.

kooperacija *lat.* 1. saradnja, zajednički rad na jednom poslu; 2. oblik rada u kome učestvuju dve ili više firmi radi proizvodnje određenih proizvoda, industrijskih postrojenja i dr.; 3. masovna kolektivna udruženja za proizvodnju, promet i kreditiranje privrednih delatnosti.

kooperisati i kooperirati *lat.* saradivati, udruživati se radi zajedničke proizvodnje izvesnih proizvoda, industrijskih postrojenja, radi prometa i drugih privrednih delatnosti.

kooptacija *lat.* biranje novih članova i kandidata u sastav nekog izbornog organa odlukom samog dotičnog organa, a bez izbora birača ili skupštine.

koopirati *lat.* izvršiti koopiranje, popuniti neki izvršni organ novim članovima odlukom tog organa, a bez sudelovanja birača.

koordinat *lat.* veličine koje određuju položaj neke tačke u ravni ili prostoru (npr. širinu i dužinu neke tačke na Zemlji).

koordinator *lat.* osoba koja usklađuje rad više delatnosti ili lica, uskladišivač.

koordinacija *lat.* usklađivanje više delatnosti radi uspešnijeg rada i ostvarenje određenog cilja.

koordinirati i koordinisati *lat.* međusobno uskladiti delatnosti više lica i organizacija radi uspešnijeg ostvarenja cilja kojem se teži; *isto i koordinovati.*

kopačka *češ.* specijalna cipela s kožnim čepovima na potpeticama za fudbal i druge sportske igre.

kopejka *rus.* najmanji sovjetski bakarni novac, stoti deo rublje.

kopija *lat.* 1. prepis ili fotokopija nekog originala (dokumenata, rukopisa i dr.); 2. tačna reprodukcija, imitacija, nekog umetničkog dela (slike, skulpture i dr.); 3. uopšte: nešto urađeno tačno prema uzorku; 4. slika izrađena iz negativa filma (fotografski pozitiv); 5. primerak snimljenog i umnoženog filma; 6. *prenosno:* podržavanje, ugledanje.

kopilot *lat.* jedan od dvojice pilota koji upravljaju avionom, supilot.

kopiraj *eng.* pravo izdavanja nekog dela; izdavačko i autorsko pravo koje podrazumeva da su sva prava zadržana i nesporna.

kopiraj *bil eng.* zakon o autorskom i izdavačkom pravu.

kopirati *lat.* 1. prepisivati ili presnimati neki tekst, dokumenat; praviti kopije umetničkog dela; 2. *prenosno:* podražavati, imitirati nekoga, preuzeti tuđe osobine; 3. umnožiti, umnožavati nešto u više primeraka.

kopist(a) *lat.* 1. lice koje pravi kopije (pisar, prepisivač, preslikač); 2. crtač pojedinih faza u crtanom filmu, fazer.

kopijka *rus. v. kopejka.*

koprodukcija *lat.* 1. zajednička proizvodnja; poslovna saradnja firmi iz dve ili više zemalja u izgradnji investicionih objekata ili u proizvodnji razne robe za tržište; 2. zajednička proizvodnja filmova dveju ili više filmskih kuća iz dveju ili više zemalja.

koproducent *lat.* jedan od partnera u zajedničkoj proizvodnji; *v. koprodukcija.*

Kopti *ar.* hrišćanski potomci starih Egipćana koji i danas imaju homogenu etničku zajednicu u Egiptu (ima ih 3—4 miliona); imaju svoju hrišćansku crkvu, koja je sačuvala stari koptski jezik sa grčkom azbukom.

kopula *lat.* 1. veza, sveza; 2. *gram.* glagol koji veže subjekat i imenski predikat; npr. učenik je vredan; 3. koitus (snošaj).

kopulativan *lat.* koji spaja, veže; spojen, vezivan, sastavan; **kopulativni veznici:** sastavni veznici (i, pa, te, ni, niti); **kopulativni sudovi:** u logici: sudovi koji imaju više subjekata a samo jedan predikat.

kopulator *lat.* kod katolika: sveštenik koji obavlja čin venčanja mladenaca.

kopulacija *lat.* 1. spajanje, povezivanje; 2. spolno spajanje dveju ćelija u jednu kod biljaka i životinja; 3. spajanje brakom, venčavanje.

kopulisati i kopulirati *lat.* 1. spajati, vezivati, venčavati se; 2. pariti, spolno opštiti; 3. cepiti voćke i sl.

kopča *tur.* 1. spona, spojka; 2. *prenosno:* brzo shvatanje suštine, smisla.

kor ⁻¹ *fr.* 1. velika vojna jedinica; 2. skup, zajednica određenog kruga ljudi, npr. *diplomatski kor*, *oficirski kor* i sl.

kor ⁻² *grč. v. hor.*

koral i koralj *grč.* 1. morska životinja iz klase dupljara čija se skeletna masa upotrebljava za ukrase; 2. vrsta crkvene horske pesme, koja se peva jednoglasno.

Koran i Kuran *ar.* religiozna knjiga muslimana (otkrovenja Muhamedova).

korač *grč.* čekič za ukucavanje eksera i potkivanje konja.

korbač *tur.* bič, kamdžija.

korveta *fr.* 1. ratni brod za izviđanje i manje operacije; 2. brzi brod za borbu protiv podmornica (u savremenim uslovima).

kord *eng.* rebrastru pamučna tkanina za sportska i radna odela, somot.

kor diplomatik *fr.* svi diplomatski predstavnici stranih država u nekoj državi, diplomatski kor, diplomatsko telo.

kordon *fr.* 1. sigurnosni niz stražarskih karaula na granici; 2. odred stražara kao zaštita neke ličnosti ili pratnja; 3. raspored vojske na pojedinim mestima prema neprijatelju; 4. vrpca, traka, konopac, užice.

korean *lat.* koji stoji u uzajamnom odnosu, obostran.

korektan *lat.* ispravan u ponašanju, besprekoran, uljudan, pristojan.

korektiv *lat.* sredstvo za popravljjanje, doterivanje; ono što ublažava, popravlja.

korektivan *lat.* koji popravlja, ispravlja, ublažuje, poboljšava.

korektnost *lat.* besprekornost u ponašanju, ispravnost, tačnost, pravilnost.

korektor *lat.* onaj koji vrši korekturu, ispravljač, popravljač.

korektura *lat.* 1. ispravljanje, ispravka; 2. ispravljanje grešaka na otisku štamparskog sloga i sam takav otisak.

korekcija *lat.* 1. ispravljanje, popravljanje; 2. pouka, opomena, ukor, kazna.

korelati *lat.* stvari koje stoje u uzajamnom odnosu, tj. pojmovi koji se pretpostavljaju jedan drugom (npr. brdo — dolina, uzrok — posledica).

korelativ *lat.* reč koja stoji u suodnosu s drugom rečju (npr. kakav-takav; koliki-toliki).

korelativan *lat.* uzajaman, obostran.

korelativizam *lat.* pravac u teoriji saznanja po kojem su subjekat i objekat korelati koji se ne mogu odvajati jedan od drugog.

korelacija *lat.* međusobni odnos, uzajamna zavisnost, povezanost u celinu.

koreograf *grč.* onaj koji postavlja balet i igre na scenu.

koreografija *grč.* 1. način beleženja pokreta u baletu i narodnim igrama posebnim znacima; 2. veština postavljanja baleta i plesova na pozornicu.

koreologija *grč.* nauka o pokretu; obuhvata koreutiku i kinetiku.

korepetirati *lat.* ponavljati s nekim zadatke; preslišavati učenika.

korepetitor *lat.* 1. onaj koji s đacima ponavlja predeno gradivo; 2. muzičar koji uvežbava pevače, baletske igrače, operne horove i dr.

korepeticija *lat.* 1. ponavljanje lekcija s đacima u internatu koje vrši poseban učitelj ili stariji đak; 2. sličan rad u pozorištu s glumcima.

korespondent *lat.* 1. dopisnik novina, radija ili televizije, koji iz svog mesta ili kraja, odnosno zemlje šalje vesti za objavljivanje; 2. osoba koja piše poslovna pisma ili daje odgovore na primljena pisma u ustanovi ili radnoj organizaciji; 3. osoba ili ustanova (banka, firma) koja vodi finansijske poslove po nalogu druge osobe ili ustanove, odnosno firme; 4. osoba koja s nekim vodi stalnu i dugotrajnu prepisku.

korespondencija *lat.* 1. novosti, vesti iz pojedinih mesta koje dopisnici (korespondenti) dostavljaju novinama i drugim sredstvima informisanja (radiju, televiziji); 2. sva pisma koja se dostavljaju putem pošte; 3. povremena ili stalna prepiska između pojedinih osoba ili ustanova, odnosno radnih organizacija; 4. odgovaranje, saglasnost, slaganje, podudarnost.

korespondovati i korespondirati *lat.* 1. voditi prepisku, dopisivati se, biti s nekim u pismenoj vezi, pismeno kontaktirati; 2. slagati se u bitnim stvarima, podudarati se u mišljenju; odgovarati jedno drugom; dolikovati, prilici.

koreferat *lat.* dopunski izveštaj na nekom skupu; osvrt na glavni referat i eventualna njegova dalja razrada.

koreferent *lat.* 1. podnosilac koreferata, dopunskog izveštaja na nekom skupu; 2. pomoćnik referenta u administrativnim poslovima.

koreutika *grč.* nauka o kretanju čovekova tela u prostoru, jedna od grana koreologije.

korzirati (se) *lat.* šetati na gradskom šetalištu, na korzou; voziti se ulicom radi šetnje.

korzo *lat.* 1. šetalište, glavna ulica; 2. šetnja velikog broja osoba po jednoj ulici; 3. trkalište; 4. povorka iskićenih kola po korzu.

korigovati i **korigirati** *lat.* 1. ispraviti, ispravljati, popravljati (rukopis, štamparske greške); provoditi korekturu; poboljšati; 2. koriti, kazniti.

korida *šp.* borba s bikovima u Španiji i u nekim zemljama Južne Amerike.

koridor *fr.* 1. hodnik, prolaz koji vezuje više odeljenja; 2. uski deo zemlje koji se proteže kroz drugu državu i povezuje jednu državu s morem ili sa drugom državom; **vazdušni koridor:** putanja kojom strani avioni mogu leteti preko tuđe države.

korizma *lat.* u katoličkoj crkvi uskršnji post od četrdeset dana.

korifej *grč.* voda, prvak u nauci, umetnosti ili u nekom pokretu.

kormofite *grč.* biljke koje imaju biljne organe: koren, stablo i list (za razliku od talofita koje nemaju biljne organe).

korner *eng.* 1. kazneni udarac u fudbalu koji izvodi igrač jednog tima sa ugla igrališta, zato što je igrač protivne strane izbacio loptu preko svoje gol-linije; 2. udruženje trgovaca radi dizanja cena robe.

kornet *ital.* 1. limeni duvački instrument u obliku roga; 2. fišek za sladoled.

korneta *fr.* 1. konjička ili brodska zastava; 2. ženska kapa za spavanje.

korniša *fr.* kraći deo zavese iznad prozora ili vrata.

kornišon *fr.* vrsta malog krastavca.

korov *mad.* drač, travuljina, štetno bilje u usevima.

korodirati *lat.* glodati, rastakati, nagrizati, razarati, rdati.

korozija *lat.* 1. razaranje usled dejstva prirodnih sila; 2. nagrizanje čvrstih materija (najčešće površinsko); 3. razaranje tkiva usled gnojenja.

korona *grč.* 1. kruna, venac; 2. krug oko Sunca za vreme pomračenja; 3. znak iznad muzičke note koji joj produžuje trajanje; 4. sastanak sveštenika.

korota *ar.* 1. žaljenje za mrtvim; 2. crno odelo ili traka kao znak žalosti.

korporativan *lat.* koji pripada, koji je svojstven nekoj korporaciji, grupni, svojinski.

korporativizam i **korporativni sistem** *lat.* za vreme fašizma državno uređenje koje se zasnivalo na udruživanju po strukama i staležima, u korporacije, u kojima su bili zajedno udruženi radnici i poslodavci.

korporativno *lat.* skupno, združeno, udruženo, zajedno.

korporacija *lat.* 1. društvo, udruženje lica iste profesije, struke, esnaf, ceh; 2. predstavništvo, izaslanstvo; 3. u kapitalističkim zemljama privredna firma koja pripada većem broju vlasnika (akcionarsko društvo).

korpulentan *lat.* krupan, razvijen, jak, pozamašan, debeo, pun telom.

korpulencija i **korpulentnost** *lat.* krupnoća, debljina, pozamašnost tela, razvijenost, jakost.

korpus *lat.* 1. odred vojske sastavljen od najmanje dve divizije, sa pridodatim jedinicama ostalih rodova vojske; 2. svi diplomatski predstavnici kod vlade jedne zemlje (v. *kor* i *diplomatski kor*); 3. trup čoveka ili životinje; 4. personalni sastav nekih ustanova; 5. zasebna zgrada sa više posebnih krila; 6. kostur broda sa svom spoljnom oplatom; 7. vrsta velikih štamparskih slova; 8. zbirka dokumenata iz jedne oblasti; 9. **zakonodavni korpus:** naziv nekih zakonodavnih ustanova.

korpus delikti *lat.* predmet koji dokazuje krivicu okrivljenog, tj. oruđe ili oružje kojim je zločin izvršen ili objekat nad kojim je izvršen.

Korpus juris *lat.* zbornik celokupnog rimskog prava, koji je, u 6. veku, priredio car Justinijan.

korset *fr.* uska donja ženska haljina, steznik.

Kortes *šp.* narodna skupština u Španiji i Portugaliji, parlamenat.

korteš *mad.* lice koje aktivno radi za neku partiju ili neku političku ličnost, ili protiv nje; politički agitator, plaćeni izborni agitator.

kortesoati i **kortesiari** *mad.* delovati kao korteš, agitovati kao plaćeni agent neke partije, nekog pokreta ili neke ličnosti.

korumpirati *lat.* 1. podmititi, potkupiti službeno lice; 2. moralno iskvartiti.

korund *lat.* mineral veoma tvrd; lepe vrste smatraju se dragim kamenom.

korupcija *lat.* 1. podmitljivost, potplaćivanje službenih lica; 2. moralna pokvarenost.

korupcionist(a) *lat.* iskvaren čovek, onaj koji prima mito.

kosekans i **kosekanta** *lat.* trigonometrijska funkcija jednog ugla koja daje odnos između hipotenuze i suprotne katete.

kosinus i **kozinus** *lat.* geometrijski: odnos katete jednog oštrog ugla u pravougloj trouglu prema hipotenuzi.

kosmetika i **kozmetika** *grč.* 1. veština doterivanja tela, kose, kože i dr. 2. sredstva za ulepšavanje i doterivanje.

kosmizam i **kozmozizam** *grč.* svemir i pojave u njemu kao tema u umetnosti.

kosmički i **kozmički** *grč.* koji se odnosi na kosmos, vasionu, svemir.

kosmobiologija i **kozmozbiologija** *grč.* proučavanje svemirskih uticaja na život Zemlje.

kosmovizija i **kozmozvizija** *grč.* prenošenje slika preko satelita.

kosmoglobus i **kozmozglobus** *grč.* kugla na kojoj je predstavljen nebeski svod.

kosmogonija i **kozmozgonija** *grč.* nauka o poreklu i razvitku nebeskih tela, naročito Sunčevog sistema.

kosmograf i **kozmozgraf** *grč.* opisivač sveta, opisivač vasiona.

kosmografija i **kozmozgrafija** *grč.* nauka o zbivanjima u svemiru; opisivanje Zemlje; opšti podaci o astronomiji, fizičkoj geografiji, meteorologiji.

kosmodrom i **kozmozdrom** *grč.* uzletište raketa za let u svemir; *isto* i **raketo-drom**.

kosmologija i **kozmozlogija** *grč.* nauka o prirodnim zakonima koji vladaju u vasioni; filozofija prirode.

kosmonavigacija i **kozmoznavigacija** *grč.* astronomska navigacija u kojoj se položaj broda ili aviona određuje pomoću nebeskih tela i veštačkih satelita.

kosmonaut i **kozmozonaut** *grč.* letač u kosmos, na planete; *isto* i **astronaut**.

kosmonautika i **kozmozautika** *grč.* teorija i praksa letova u svemir; *isto* i **astronautika**.

kosmopolit(a) i **kozmozpolit(a)** *grč.* pristalica, pobornik ideja kosmopolitizma; građanin sveta, tj. čovek koji ceo svet smatra svojom domovinom, a sve ljude na Zemlji svojim sugrađanima i svojom braćom.

kosmopolitizam i **kozmozpolitizam** *grč.* kosmopolitski pogled na svet; shvatanje po kome umesto pojedinih nacija i naroda treba da postoji sveopšta zajednica kao zajednička otadžbina svih naroda, svih ljudi koji žive na Zemlji; shvatanje o građanstvu sveta.

kosmopolitizirati i **kozmozpolitizirati** *grč.* raditi na širenju kosmopolitizma; praviti se kosmopolitom; izigravati kosmopolita.

kosmorama i **kozmozorama** *grč.* slika sveta; niz slika koje predstavljaju razne delove vasiona.

kosmos i **kozmoz** *grč.* svet, vasiona, svemir, vasseljena.

kosmoskopija i **kozmozkopija** *grč.* posmatranje vasiona i zbivanja u njoj.

kosmosfera i **kozmozfera** *grč.* nebeska lopta, vasiona, svet.

kosmoteizam i **kozmozteizam** *grč.* filozofsko učenje po kome su bog i vasiona jedno te isto; v. *panteizam*.

kosmoteologija i **kozmozteologija** *grč.* teološko učenje koje tvrdi da bog postoji samo zbog toga što postoji svet koji je morao imati svog tvorca.

kosmofizika i **kozmozfizika** *grč.* ispitivanje zakona prirode koji vladaju u vasioni.

kostim *fr.* 1. komplet ženskog odelja (kaput i suknja); 2. odelo, nošnja, naročito karakteristična za neko doba; 3. odelo za pojedina službena zvanja; 4. odeća za kupanje; 5. svako odelo glumca u pozorištu.

kostimer *fr.* onaj koji sprema kostime za pozorišne predstave, pozorišni krojač.

kostimirati *fr.* obući kostim, prerušiti se; **kostimirani** *bal:* zabava na koju posetioci dolaze u raznim nošnjama.
kostimograf *fr.* slikar, crtač kostima za pozorišne predstave.
kostimografija *fr.* crtanje ili kreiranje kostima za pozorište ili film.
kota *fr.* vis, uzvišica, brežuljak; označava apsolutnu ili nadmorsku visinu.
kotangens *lat.* trigonometrijska funkcija koja znači odnos između nalegle i suprotne katete.
kotež *fr.* 1. poljska kućica, letnjikovac; 2. deo predgrađa s vilama.
koterija *fr.* grupa ljudi (obično političara ili književnika) koji spletkama ostvaruju svoje ciljeve; klika.
kotizacija *fr.* ulog, doprinos, članarina, uplata (obično kao trošak za učestvovanje na nekom simpozijumu, seminaru i sl.).
kotiledon *grč.* u botanici: klicin listić, supka.
kotirati *fr.* 1. imati vrednost i biti u prometu na berzi; 2. određivati berzansku cenu (kurs) papirima od vrednosti, strane valute i robe; 3. *prenosno:* imati određenu cenu u očima javnosti ili ljudi koji imaju društveni uticaj; 4. topografski: određivati visinu kote (uzvišenja).
kotlet *fr.* 1. rebarce s mesom, krmenadla; 2. zalizak (zuluf) nebrijane kose, do sredine lica.
koton *fr.* v. *prezervativ*.
kotula *ital.* gornja ženska suknja.
kofein *ar.* osvežavajuća supstanca u kafi i čaju.
kohabitacija *lat.* 1. zajedničko stanovanje (npr. muža i žene u braku), život udvoje; 2. zajedničko stanovanje uopšte.
kohezivan *lat.* privlačan, koji ima svojstvo da privlači, združuje.
kohezija *lat.* 1. privlačna sila između molekula istog tela koja ih drži na okupu; 2. *prenosno:* čvrsta veza, povezanost misli i akcija.
koherentan *lat.* povezan, srastao, spojen s drugim, priljubljen.
koherencija *lat.* veza, međusobna povezanost, sraslost, spojenost.
kohinor *eng.* veliki indijski dijamant, danas u engleskoj kruni.

Kohovi bacili — bacili tuberkuloze (otkrio ih Robert Koh).
košava *tur.* jak vetar koji duva u donjem toku Dunava.
košmar *fr.* 1. haos, mora, strava, panika, ružan san s teškim prividenjima; mučna misao, briga, buncanje; 2. *prenosno:* dosadna osoba, nepodnošljiv čovek.
koštati *nem.* 1. kušati jelo; 2. stajati, vredeti (u novcu).
krajcer *nem.* bakarni novčić u bivšoj Austro-Ugarskoj.
kramp *nem.* budak, trnokop, pijuk.
kran *nem.* mašina za dizanje i premeštanje tereta, čekrk, dizalica.
krasnoarmejac *rus.* vojnik Crvene armije (do 1946), kada je dobila novo ime — Sovjetska armija.
krater *grč.* vulkansko grotlo, ždrelo koje izbacuje usijan lavu.
kraul *eng.* slobodan način plivanja gde ruke naizmenice grabe napred.
krah *nem.* slom, bankrot, debakl, propast, stečaj, katastrofa.
krahirati *nem.* propasti, bankrotirati, doživeti katastrofu.
kreativan *lat.* stvaralački, tvorački, obdaren da stvara nešto novo.
kreativnost *lat.* stvaralaštvo, tvoračka sposobnost, radna energija.
kreatin *grč.* glavni sastojak u mesu, u mišićima kod kičmenjaka.
kreitor *lat.* stvaralac, tvorac, izumitelj, začetnik, pronalazač, osnivač.
kreitura *lat.* 1. stvorenje za preziranje; 2. poslušni eksponent uticajne osobe; 3. *prenosno:* ništarija, nakaza, grdob.
kreacija *lat.* 1. stvaranje nečeg novog; pronalazak, izum, originalno delo; 2. savršeno ostvarenje neke glumačke uloge.
kreda *lat.* 1. razdoblje u razvoju Zemlje; 2. vrsta belog krečnjaka (za pisanje).
kredibilan *lat.* kome se može verovati, vredan poverenja, sposoban.
kredibilitet *lat.* kreditna sposobnost pojedinca ili neke zajednice.
kredit *lat.* 1. zajam, veresija; davanje na dug robe ili novca, posuđivanje za izvesno vreme uz odgovarajući interes; 2. trgovačko poverenje, platežna sposobnost; 3. uopšte: poverenje, ugled, dostojanstvo, vrednost.

kreditovati i kreditirati *lat.* dati, davati kredit; pozajmiti novac ili robu na izvesno vreme i sa odgovarajućim interesom.
kreditor *lat.* onaj koji nešto daje (robu, novac i dr.) na zajam, na dug; davalac kredita, poverilac.
kredo *lat.* principi, načela, uverenja, verovanje, „vjeruju“.
kreirati *lat.* 1. stvoriti, stvarati nešto novo, originalno; sazdati, začeti, izumiti, izraditi, uvesti, osnovati, ustanoviti, pronalaziti; 2. kreirati ulogu — originalno igrati neku glumačku ulogu.
krejon i krajon *fr.* 1. olovka; 2. slika izrađena olovkom ili kredom; 3. slikanje olovkom ili kredom; 4. skica, nacrt; 5. boja za šminkanje.
krem *fr.* 1. skorup, pavlaka; 2. žučkasta boja; 3. jelo od mleka, jaja, brašna i šećera; 4. pomada, mast za lice i ruke; 5. *prenosno:* najbolje i najbiračnije društvo, cvet društva.
krematorij(um) *lat.* 1. postrojenje za higijensko spaljivanje mrtvaca; 2. zgrada za kremaciju.
kremacija *lat.* spaljivanje mrtvaca u posebnim pećima umesto sahranjivanja.
kremirati *lat.* spaliti, spaljivati mrtvaca u krematorijumu, izvršiti kremaciju.
Kremlj *rus.* 1. stara tvrđava, zamak u Moskvi; 2. tvrđava i kompleks zgrada oko nje gde je sedište vlade Sovjetskog Saveza; 3. tvrđava uopšte.
kremjolog *eng.* izraz koji se upotrebljava u zapadnim zemljama za stručna lica koja poznaju probleme Sovjetskog Saveza.
kreolka *fr.* ženska osoba kreol.
kreolski jezici — jezici nastali na tlu Južne i Srednje Amerike kojima se služe domoroci; jezici natrunjeni elementima evropskih jezika u svrhu sporazumevanja sa doseljenicima, naročito trgovcima.
kreolci i kreoli *šp.* 1. deca rođena u Južnoj i Srednjoj Americi od evropskih roditelja romanskog porekla; 2. potomci mešovitih brakova između Španaca i Indijanaca, Portugalaca i crnaca (Brazil).
krep *fr.* fina svilena tkanina; laka vune- na tkanina.

krepa *ital.* opasna, smrtonosna bolest od koje se brzo umire.
krepati *ital.* crknuti, lipsati, uginuti.
kresta *lat.* 1. kita od mesa na glavi petla; 2. perjanica na kacigi; 3. vrh talasa, vala.
kreten *fr.* 1. čovek bolestan od kretenizma; 2. *prenosno:* idiot, izrod, blesan, glupak, maloumnik.
kretenizam *fr.* 1. slaboumnost, duševna nerazvijenost; 2. fizička nerazvijenost, zakržljatost ili neravnomernost u razvoju pojedinih delova tela; 3. *prenosno:* blesavost, tupavost, idiotizam.
krešendo i kreščendo *ital.* 1. postepeno pojačavanje glasa; *suprotno:* **dekreščendo**, tj. postepeno slabljenje glasa; 2. sprava na orguljama koja to reguliše.
krešendirati *ital.* pojačavati glas u pevanju ili sviranju.
kriza *grč.* teško stanje, poremećaji, teškoće; **ekonomska kriza:** poremećaji u ekonomiji, sa visokom inflacijom, opadanje proizvodnje, životnog standarda, oskudica u robi i novcu; **politička kriza:** opšte nezadovoljstvo zbog lošeg upravljanja; **psihička kriza:** pogoršanje bolesti zbog novih okolnosti i sl.
krizma *grč.* v. *hrizma*.
kriket *eng.* igra loptom i štapovima (lopta treba da obori drvece); po 11 igrača s obe strane; sport naročito razvijen u Engleskoj.
krimen *lat.* krivično delo, težak zločin, zločinstvo koje dovodi do teških društvenih posledica.
kriminal *lat.* 1. krivično delo, delovanje društvenoopasnih elemenata; 2. *prenosno:* krivično zakonodavstvo, krivično sudstvo, krivičnopravna nauka.
kriminalac *lat.* zločinac, zlikovac, izvršilac krivičnog dela.
kriminalist(a) *lat.* 1. znalac krivičnog prava; 2. istražni organ gonjenja.
kriminalistika *lat.* nauka o otkrivanju zločina.
kriminalitet *lat.* zločinstvo, vrsta i opseg zločinačke delatnosti.
kriminolog *lat.* stručnjak za kriminologiju.
kriminologija *lat.* nauka o krivičnim delima kao društvenoj pojavi.

kriminosomatologija *lat.* nauka o pre-stupima (kriminalu) maloletnika.

kriolit *grč.* vrsta minerala; upotrebljava se u industriji mlečnog stakla i u izradi nakita kao poludragi kamen.

kripta *grč.* 1. podzemna kapelica ili grobnica u vidu kosturnice ispod crkve; 2. podzemni hodnik ili čelije u koje su se prvi hrišćani skupljali na bogoslužje, a tu su i sahranjivali svoje mrtve; 3. kod starih Grka i Rimljana poseban hodnik sa svodovima usečen u pećinu.

kriptoanaliza *grč.* deo kriptologije koji proučava šifrovane poruke i utvrđuje njihovu vrednost.

kriptogamija *grč.* tajni brak.

kriptogram *grč.* 1. tekst, pismo, napisano tajnim znacima, šifrom; 2. vrsta zagonetke u kojoj treba premeštanjem slova odgonetnuti značenje reči.

kriptograf *grč.* 1. osoba koja piše šifru, šifrant; 2. pisaać mašina kojom se pišu šifre.

kriptografija *grč.* pisanje tajnim znacima (šifrom), šifrovanje.

kriptodepresija *grč.* ulegnuće ispunjeno vodom čiji je nivo viši od nivoa mora, obično u planinskim predelima (takvo je Bajkalsko jezero u SSSR-u).

kriptolog *grč.* stručnjak za otkrivanje tajnih pisama, dešifrant.

kriptologija *grč.* nauka koja se bavi odgonetanjem tajnih pisama, dešifrovanjem.

kripton *grč.* hemij. elemenat iz grupe plemenitih gasova, bez boje, mirisa i ukusa.

Krist *grč.* Hristos, osnivač hrišćanstva.

kristal *grč.* 1. deo minerala koji ima oblik pravilnog mnogostranog tela (poliedra); 2. fino, uglačano staklo u obliku domaćih predmeta; 3. sitan šećer; 4. čisti led, vedrac; 5. *prenosno*: stvar ili pojava čista od svih primesa.

kristalan *grč.* 1. načinjen od kristala, koji ima oblik kristala; 2. *prenosno*: čist, proziran, jasan, blistav, sjajan.

kristalizacija i kristalizovanje *grč.* 1. proces stvaranja kristala, prelaz materije u kristalno stanje; 2. *prenosno*: stvaranje jasne situacije, jasnih definicija, čistih, jasnih oblika.

kristalizovati(se) i kristalizirati(se) *grč.* 1. pretvoriti se (pretvarati se) u kri-

stale; 2. *prenosno*: dobiti jasan, konačan oblik; dobiti jasnu definiciju, stav, situaciju i sl.; *isto* i **kristalisan-ti(se)**.

kristalografija *grč.* nauka o građi i oblicima kristala.

kristaloid *grč.* materija koja rastopljena u vodi ili u jedinjenju sa drugim materijama može opet dobiti oblik kristala.

kristijanizam *grč.* v. *hristijanizam*.

kristijanizacija *grč.* v. *hristijanizacija*.

kristijanizirati *grč.* v. *hristijanizirati*.

kristiotija *grč.* v. *hristiotija*.

kristokratija *grč.* v. *hristokratija*.

kristokracija *grč.* v. *hristokratija*.

kristologija *grč.* v. *hristologija*.

kriterij(um) *grč.* merilo za ocenjivanje ljudi, ljudskih vrednosti, stvari i pojava, načelo, princip ocenjivanja uopšte.

kritizer *grč.* lice koje neobjektivno, neargumentovano kritikuje, zajedalo.

kritizerstvo *grč.* neosnovano, neargumentovano, nekonstruktivno kritikovanje pojedinaca, društva i pojava, zajedljivo naklapanje.

kritika *grč.* 1. ocena, analiza, procena vrednosti nekog dela, pojave, postupka ili predmeta; 2. iznošenje nepovoljnog suda o nekome ili nečemu s argumentovanim podacima i materijalima.

kritikovati i kritizirati *grč.* 1. ocenjivati, analizirati, procenjivati vrednost dela, pojave, postupka, stvari; 2. pisati ili govoriti kritiku, tj. iznositi nedostatke nekoga ili nečega, kuditi, zamerati, ukazivati na slabosti, nedostatke.

kriticizam *engl.* filozofski pravac koji smatra da je nužno sistematsko ispitivanje porekla, mogućnosti i važnosti granica našeg ukupnog saznanja.

kritičan *grč.* 1. stručno i moralno sposoban za ocenjivanje vrednosti nekoga ili nečega; 2. težak, odlučujući, sudbunos, opasan položaj ili trenutak.

kritičar *grč.* ocenjivač, stručna osoba koja ocenjuje, analizira i iznosi pozitivne i negativne strane umetničkog ili književnog dela.

krmenadla *nem.* komad mesa pečen na žaru, obično od kičme svinje.

krntija *tur.* nešto staro, sasvim dotrajalo od upotrebe, starudija.

kroket *fr.* društvena igra u kojoj učestvuju dve strane sa drvenim lopticama i čekičastim maljicama; dve ekipe (sa po četiri igrača) nastoje da ubace, pomoću maljica, drvene kuglice u male otvore od žice.

kroki *fr.* 1. skica, nacrt; 2. kratak opis neke zgode, crtica.

krokirati *fr.* napraviti kroki, skicu nekog predmeta ili zemljišta.

krom *grč.* v. *hrom*.

kroma *grč.* v. *hroma*.

kromat *grč.* v. *hromat*.

kromatizam *grč.* v. *hromatizam*.

kromatika *grč.* v. *hromatika*.

kromatin *grč.* v. *hromatin*.

kromato- *grč.* v. *hromato*.

kromatoza *grč.* v. *hromatoza*.

kromatologija *grč.* v. *hromatika* i *hromatologija*.

kromatoskop *grč.* v. *hromatoskop*.

kromatotehnika *grč.* v. *hromatotehnika*.

kromatofori *grč.* v. *hromatofori*.

kromirati *grč.* v. *hromirati*.

kromit *grč.* v. *hromit*.

kromo *grč.* v. *hromo*.

kromozomi *grč.* v. *hromozomi*.

kromokinetografija *grč.* v. *hromokinematografija*.

kromolitografija *grč.* v. *hromolitografija*.

kromoplasti *grč.* v. *hromoplasti*.

kromopsija *grč.* v. *hromopsija*.

kromoskop *grč.* v. *hromoskop*.

kromoterapija *grč.* v. *hromoterapija*.

kromotipija *grč.* v. *hromotipija*.

kromofor *grč.* v. *hromofor*.

kromofotografija *grč.* v. *hromofotografija*.

kromofototerapija *grč.* v. *hromofototerapija*.

kromocinkografija *grč.* v. *hromocinkografija*.

kronika *grč.* v. *hronika*.

kroničan *grč.* v. *hroničan*.

kroničar *grč.* v. *hroničar*.

krono- *grč.* v. *hrono*.

kronogram *grč.* v. *hronogram*.

kronograf *grč.* v. *hronograf*.

kronografija *grč.* v. *hronografija*.

kronolog *grč.* v. *hronolog*.

kronologija *grč.* v. *hronologija*.

kronološki *grč.* v. *hronološki*.

kronometar *grč.* v. *hronometar*.

kronometrija *grč.* v. *hronometrija*.

kronos *grč.* v. *hronos*.

kronoskop *grč.* v. *hronoskop*.

kronofon *grč.* v. *hronofon*.

kronofotografija *grč.* v. *hronofotografija*.

kros *engl.* v. *kros-kontri*.

kros-kontri *engl.* 1. trčanja preko polja, šuma, jaruga sa brojnim zaprekama radi rekreacije; 2. u boks: udarac koji iskrene ruku protivnika; 3. tabla za priključke telefonskih pretplatnika i priključnih linija spoljne mreže u telefonskim centralama.

kroše *fr.* u boks: udarac prednjim delom stisnute šake.

kružok *rus.* manji, zatvoren krug ljudi, koji su se, posle drugog svetskog rata, bavili političkim obrazovanjem koristeći grupni rad.

kruna *lat.* 1. novčana jedinica u nekim evropskim zemljama; 2. znak valadarskog dostojanstva koji se nosi na glavi; katkada i sam vladar; 3. vrhunac, najviši domet nečega; 4. ukras na glavi mlade; 5. prevlaka preko zuba; 6. krošnja drveta.

krunski *lat.* državni, kraljevski u monarhističkim državama; **krunski svedok**: glavni, odlučni svedok u nekom krivičnom procesu.

krupje *fr.* 1. pomoćnik onoga koji drži bank kod hazardnih igara u kockarnici (krupje od igrača kupi poigrani, izgubljeni novac); 2. službenik kockarnice koji upravlja igrom; 3. prikriveni ortak trgovačkih društava.

krucijalan *lat.* 1. unakrsan; 2. odlučan, važan, preloman; **krucijalna pitanja**: u sudskim procesima — unakrsno ispitivanje, postavljanje pitanja iz krajnosti u krajnost.

krucifiks *lat.* 1. raspeće, krst, obično kao kletva; 2. raspeće Hristovo na slici ili u kipu.

krčag *lat.* vrč, pehar, bokal.

krđžalija, *tur.* turski hajduk u 18. i na početku 19. veka.

ksantofil *grč.* žuta boja biljaka, pretežno u požutelom lišću.

ksenogamija *grč.* unakrsno oprašivanje biljaka, pri kome se, u procesu oplođenja, spajaju gameti različitih individuala iste vrste.

ksenografija *grč.* poznavanje stranog pisma; strano pismo.

ksenokratija i **ksenokracija** *grč.* vladavina tuđinaca, često tuđe dinastije.

ksenoman *grč.* onaj koji preterano voli strance i sve što je strano.

ksenomanija *grč.* preterana ljubav prema strancima i prema svemu onom što je strano, tuđinsko.

ksenofil *grč.* čovek koji voli strance.

ksenofilija *grč.* ljubav prema strancima i svemu što je strano, tuđinsko.

ksenofob *grč.* čovek koji se plaši stranaca, koji mrzi strance.

ksenofobija *grč.* mržnja prema strancima i sve što je strano, strah od stranaca.

kserofili *grč.* životinjske vrste prilagođene suši, stanovnici sušnih oblasti.

kserofite *grč.* biljke koje podnose dugotrajne suše (na pesku, kamenju, u pustinjama, stepama, savanama, itd.).

kserografija *grč.* 1. fotografski postupak bez tehničkih razvijača kod razvijanja slika; 2. nova tehnika u štamparstvu: uz korišćenje mikrofila i nekih materijala omogućuje reprodukciju starih knjiga s velikim tiražima.

kseroderma *grč.* kožna bolest kod koje se pojavljuju karcinomi.

kseroks — aparat za fotokopiranje na običnom papiru.

ksilo- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: drvo, drveni.

ksilograf *grč.* 1. drvorezac, duborezac, veštak u pravljenju figura i slika u drvetu; 2. radnik grafičke struke koji priprema fotografske ploče za prenos na kamen, cink ili bakar.

ksilografija *grč.* rezbarstvo, rezbarija, veština pravljenja figura i slika u drvetu; 2. štampanje drvenim slovima i tablicama; 3. veština preštampavanja na drvo.

ksilolatrija *grč.* obožavanje stabala ili predmeta od drveta (kipova, drvenih idola i sl.).

ksilologija *grč.* nauka o raznim vrstama drveta.

ksilometar *grč.* u šumarstvu: sprava za merenje zapremine drvenih stabala nepravilnog oblika.

ksiloterapija *grč.* lečenje nekim vrstama drveta.

ksilofon *grč.* citra, muzički drveni instrument na koji se svira udaranjem maljicama.

ktitor *grč.* kod pravoslavnih Slovena: osnivač manastira u srednjem veku, njegov zaštitnik i veliki darodavac.

kub *lat.* 1. kocka; 2. treći stepen nekog broja.

kubatura *lat.* izračunavanje zapremine jednog tela, izražena u kubnim metrima, zapremina.

kube *tur.* kupola.

kubet *ital.* drvena kocka, sandučić, podmetač koji, pri filmskom snimanju, služi kada treba nekoga malo podići od tla.

kubizam *grč.* 1. umetnički pravac, naročito u slikarstvu, nastao početkom 20. veka u Francuskoj; suština: slikari ljudske figure i predmete predstavljaju geometrijskim oblicima (kocke, kvadrati, lopte i dr.); 2. u poeziji: odbacuju se običaji i navike iz prošlosti, red i sklad, a u zanosu želi se dati jedan novi svet koji i ne postoji.

kubik *grč.* skraćeni naziv za kubni metar; mera za zapreminu od jednog metra dužine, visine i širine.

kubikaža *grč.* zapremina, nosivost nekog vozila izražena u kubicima.

kubikaš *grč.* radnik koji je plaćen od urađenih kubika.

kubirati *grč.* 1. izračunavati zapreminu nekog tela; 2. dići, dizati neki broj na kub.

kubist(a) *grč.* pristalica kubizma u umetnosti.

kubni *grč.* kockast, u obliku kocke, kuba (npr. kubni metar, kubni koren).

kubura *tur.* 1. mala puška, pištolj; 2. beda, nevolja, teškoća, težak položaj; 3. tesan, dugaćki hodnik, prolaz.

kuburiti *tur.* živeti s teškoćama, s problemima, sastavljati kraj s krajem.

kuvet *tur.* 1. moć, sila, snaga; 2. *mat.* potencija.

kuglager *nem.* kuglični ležaj.

kužna — tužna, nesrećna (u narodnim pesmama).

kuzen *fr.* rođak, bratić, sestrić.

kuzina *fr.* rođaka, sestra od strica, od ujaka, od tetke.

kujundžija *tur.* 1. zlatar, zanatlija koji izrađuje ukrasne predmete i ukrase od zlata, srebra ili srme; 2. umetnička izrada, filigranstvo.

kulak *rus.* seoski bogataš.

kulaš *tur.* konj sivopepeljaste boje, boje olova, miše boje.

kuli *eng.* nadničar, nosač, amalin u Indiji i Kini.

kulinar *lat.* kuvar, veštak za pripremanje dobrih jela.

kulinarstvo *lat.* veština spremanja jela.

kulisa *fr.* 1. pokretni zidovi od drveta i raznih materijala na pozornici; 2. *iza kulisa*: raditi nešto skriveno, tajno, podmuklo.

kulminacija *lat.* 1. najviši stepen dostignuća u raznim oblastima; 2. najviša tačka jednog nebeskog tela na nebeskom svodu.

kulminirati *lat.* dostići kulminaciju, vrhunac u razvitku, u uspehu.

kuloar *fr.* hodnik, prolaz; predvorje u pozorištu u kojem boravi publika između činova.

kulon — jedinica za merenje količine elektriciteta.

kulpa *lat.* krivica učinjena iz nehata, bez umišljaja.

kult *lat.* 1. veliko poštovanje; obožavanje neke ličnosti ili neke vrednosti (npr. kult slobode, kult rada, kult Tolstoja); 2. poštovanje boga, vera.

kultivator *lat.* 1. poljoprivredna mašina i sprava za dopunsku obradu zemljišta (često mali traktor sa priključnim mašinama); 2. obrađivač zemlje.

kultivacija *lat.* 1. obrađivanje, negovanje, gajenje nečega; 2. usavršavanje, oplemenjivanje; 3. obrada zemlje kultivatorom (malim traktorom, mašinom).

kultivisati i **kultivirati** *lat.* 1. obrađivati, negovati, gajiti, razvijati, saditi, podsticati, uvoditi u upotrebu, širiti; 2. obrazovati, usavršavati; 3. održavati, negovati (odnose).

kultivisanost i **kultiviranost** *lat.* profinjnost, negovanost, istančanost.

kultura *lat.* 1. sva dostignuća ljudskog društva u privrednom, društvenom i duhovnom životu (u nauci, umetnosti itd.); 2. stupanj društvenog, duhovnog razvitka pojedinaca, obrazovanost, prosvetčenost, vladanje, ponašanje, vaspitanje, odgoj; 3. odgajena, odgojena biljka; 4. bakterije odgajene u laboratoriji; 5. razvijanje, negovanje nečega (odnosa, glasa, tela i dr.).

kulturan *lat.* obrazovan, prosvetčen, oplemenjen, odnegovan, pošten.

Kulturbund *nem.* nemačka fašistička organizacija u Jugoslaviji koja je odigrala ulogu pete kolone uoči drugog svetskog rata i u toku rata; to je bio tzv. prosvetni savez nemačke nacionalne manjine koja se stavila u službu fašističkog okupatora.

kulturna revolucija *lat.* vladavina birokratskih i dogmatskih snaga u NR Kini (1966—1976) koje su uklonjene zahvaljujući delovanju progresivnih snaga.

kulturni imperijalizam *lat.* uticaj bivših kolonijalnih sila na razvoj i opredeljenje novooslobođenih država, koje su se istrgle ispod kolonijalnog jarma; uticaj se vrši preko kadrova koji su se obrazovali za vreme kolonijalne uprave u ranijim kolonijama.

kulturolog *lat.-grč.* stručnjak za proučavanje kulture.

kulturologija *lat.-grč.* nauka koja proučava kulturne probleme.

kulturološki *lat.* koji se odnosi na kulturu, vezan za kulturna pitanja.

kulturtreger *nem.* nosilac kulture, ironičan, podrugljiv termin koji se upotrebljava za tzv. nosioca kulture, porobljivača koji svoju agresiju maskira tobožnjom potrebom širenja kulture.

kuluk *tur.* 1. vrsta poreza koji se u staroj Turskoj davao na okupiranim teritorijama u vidu ličnog rada ili davanja podvoza; 2. težak, naporan rad za drugoga.

kulučar *tur.* onaj koji kuluči, radnik, težak, argatin, rabotnik.

kulučiti *tur.* 1. odrađivati kuluk; 2. teško, naporno raditi, argatovati.

kumbara *tur.* vrsta starinskog topa, lubarda.

kumir *rus.* slika, kip ili lik kome se iskazuje obožavanje, idol, fetiš.

kumis *rus.* kobilje kiselo mleko.

kumordinar *nem.* lični sluga, sobar, komornik.

kumulativan *lat.* sveukupan, nagomilan, koji gomila, skupni, udružni.

kumulacija *lat.* 1. gomilanje, nagomilavanje, zgrtanje; 2. zajedničko računanje; zbrajanje.

kumulisati i **kumulirati** *lat.* 1. gomilati, nagomilavati; 2. zbrajati.

kumulonibus *lat.* taman olujni oblak koji donosi pljusak, grmljavinu i grad.

kumululus *lat.* vrsta gustih belih oblaka; obično se pojavljuju po lepom vremenu usled sunčevog zagrevanja vlažnih predela.

kung-fu *kin.* stara kineska borilačka, šakačka veština, srodna karateu ili boksu.

kundak *tur.* drveni ili metalni deo puške, deblja strana koja služi kao oslonac pri gađanju.

kunst *nem.* veština, umetnost, majstorija.

kunstrup-papir *nem.* papir prevučen kazeinom; glatkog je izgleda, a služi za precizne umetničke otiske.

Kuomintang *kin.* politička partija u Kini; izvesno vreme vodila antiimperijalistički rat zajedno sa Komunističkom partijom Kine, sve dok se buržoazija nije odrekla borbe (1927), kada postaje kontrarevolucionarna snaga; poražena 1949. povlači svoje snage na ostrvo Tajvan, gde zadržava vlast.

kup *engl.* pehar kao nagrada za najbolji rezultat u sportskom takmičenju; **kup sistem:** sportsko takmičenje na principu ispadanja iz igre poraženih, sistem eliminisanja.

kupa *ital.* 1. čaša; 2. geometrijsko telo, čunj; 3. vrsta crepa.

kupe *fr.* odeljenje sa sedištima u železničkom vagonu.

Kupidon *lat.* mitološki bog ljubavi kod starih Rimljana, Amor.

kupler *lat.* podvodač, onaj koji podvodi žensku muškarcu; za ženu: **kuplerka** ili **kuplerica**.

kupleraj *nem.* javna kuća, bordel, burdelj.

kuplet *fr.* 1. strofa jedne pesmice; 2. laka humoristična satirična pesmica koja se peva u komičnim operama.

kuplung *nem.* deo motora, spojka, kvačilo.

kupola *ital.* svod u obliku polulopte, osobito na crkvama.

kupon *fr.* 1. odsečak, odrezak; 2. deo vrednosne hartije koji se odseca pri naplati kamate; 3. odrezak od ulaznice koji se oduzima pri ulasku; 4. doznaka za racionaliranu robu.

kuprit *lat.* ruda bakra, bakarni oksid, važna bakarna ruda.

kuprum *lat.* bakar, hemijski element. **kura** ⁻¹ *lat.* nega, lečenje bolesnika; briga za zdravlje, oporavak.

kura ⁻² *tur.* 1. kocka; 2. regrutovanje vojnika, novačenje.

kuraz (a) *fr.* odvažnost, hrabrost, srčanost, junaštvo.

kurativa *lat.* lečenje i nega bolesnika.

kurativan *lat.* koji služi za lečenje, lekovit; **kurativna medicina:** grana medicine koja se bavi lečenjem bolesti (za razliku od preventivne medicine kojoj je zadatak da bolest spreči).

kurator *lat.* staratelj, tutor, staralac.

kuracija *lat.* lečenje, tok lečenja bolesnika.

kurban *tur.* 1. ovan ili goveče koje se kolje za vreme Barjama (Kurban-barjama), muslimanskog praznika; 2. žrtva uopšte, žrtva bogu.

kurbl (a) *nem.* ručica, obrtaljka, okretnaljka pomoću koje se ranije motor palio.

kurblati i **kurblovati** *nem.* okretati ručicu (kurbl) i tako stavljati u pogon motor.

Kurd — pripadnik indoevropskog naroda, oporih i hrabrih gorštaka, koji su nastanjeni na prostorima od južnog Kavkaza do Irana i Iraka.

kurent *ital.* obična slova u štamparstvu (za razliku od kurziva, feta i sl.).

kurentan *lat.* tekući, koji se nalazi u optičaju, koji ima dobru prođu na tržištu, koji se traži, koji se uspešno prodaje; **kurentna roba:** roba koja se dobro prodaje, koja „ide“ bez zastoja.

kurziv *lat.* 1. kosa štampana slova, nagnuta nadesno; 2. stariji naziv za rukom pisano pismo.

kuriya *lat.* 1. vatikanska, papska vlada, vrhovni papski organ za upravljanje katoličkom crkvom; 2. opšti naziv za svaku grupu na koje su se delili patricije u starom Rimu; 3. zgrada u kojoj se sastajao senat u starom Rimu; 4. naziv svih centralnih ustanova papske vlasti; 5. staleška izborna grupa u starim izbornim sistemima; 6. većnica, sudnica, magistrat; 7. savetodavno veće kralja u srednjem veku, sastavljeno od velikaša; 8. plemićki dvor, kanićka kuća.

kuriozan *lat.* 1. neobičan, zanimljiv, redak, čudan; 2. radoznao, ljubopitljiv, znatiželjan.

kuriozitet i **kurioznost** *lat.* 1. zanimljiva stvar, značajna, znamenita; zabavna, privlačna prilika ili događaj; 2. retka, neobična stvar koja privlači pažnju svojom neobičnošću; *isto* i **kuriozum**.

kurir *fr.* osoba koja prenosi službenu, često i diplomatsku poštu, glasnik, glasonoša.

kurs *lat.* 1. utvrđeni pravac kretanja broda, aviona, odnosno nekog drugog prevoznog sredstva; 2. politički pravac ili usmerenje razvoja drugih poslova; 3. nastavni tečaj; 4. berzanska vrednost novca ili hartija od vrednosti određenih dana; 5. potpuno izlaganje (predavanja) neke nauke ili jednog njenog dela.

kur-sala *nem.* dvorana za koncerte i društvene skupove u kupalištima, lečilištima (banjama) i sličnim ustanovama.

kursalon *nem.* manja dvorana, reprezentativno uređena, za boravak i provod gostiju u kupalištima i banjskim lečilištima.

kurtalisati(se) *tur.* osloboditi se, izbaciti se, spasiti se od nevolje.

kurtizan *fr.* dvorarin; udvorica, ulizica.

kurtizana *fr.* 1. ranije: dvorska dama, pa kraljevska milosnica; 2. danas: žena lakog morala, bludnica, a katkad elegantna, otmena ljubavnica.

kurtoazija *fr.* otmeno, fino ponašanje; viteško ophođenje, naročito prema damama; uglađenost, ljubaznost, uljudnost, učtivost.

kurčslus *nem.* 1. kratak spoj, tj. neposredni spoj vodova električne struje koji izaziva prekid struje; 2. *preno-sno:* nesporazum, sukob između prijatelja, nastao neočekivano, slučajno.

kuršum *tur.* puščano zrno, metak.

kustos *lat.* 1. akademski obrazovana osoba koja u muzejima postavlja i tumači neku zbirku umetničkih ili drugih vrednih predmeta; 2. rukovodilac muzeja ili jednog njegovog odeljenja; 3. kanonik koji obavlja nadzor nad katedralom (kod katolika).

kustura *rum.* vrsta sklopivog džepnog noža s drvenim korikama.

Kucovlah — pripadnik jednog ogranka balkanskih romaniziranih starosedelaca.

kuš *fr.* u grubom ophođenju: čuti, ne govori, jezik za zube!

kušet-kola *fr.* železnički vagon za spavanje sa manjim komforom.

kušin *ital.* jastuk, uzglavlje.

labanotacija — naziv plesnog pisma, sistem oznaka za plesne pokrete.

labijal *lat.* usneni suglasnik, suglasnik (glas) pri čijem izgovoru aktivno sudeluju usne.

labijalan *lat.* usneni, koji se tvori pomoću usana, usneni suglasnik (glas); u srpskohrvatskom jeziku labijalni su glasovi: *p, b, m*.

labijalizacija *lat.* razvijanje glasova (suglasnika) u pravcu labijalne artikulacije, labijalnog izgovora (npr. pretvaranje glasa *u* u *v*).

labijalizovati i **labijalizirati** *lat.* izgovoriti, izgovarati glasove (suglasnike) uz učešće usana, čime se glasovima daje labijalni karakter.

labijum *lat.* 1. usna, gubica; 2. jezičak na cevima orgulja.

labilan *lat.* 1. nestalan, nepostojan, nestaložen, labav, neučvršćen; nesiguran, koji lako gubi ravnotežu, neuravnotežen, promenljiv; 2. *prenosno*: čovek bez određenog čvrstog stava, krajnje nepouzdan, lako povodljiv, koji menja mišljenje prema prilikama.

labilnost *lat.* labavost, kolebljivost, nepouzdanost, nesigurnost.

labiodental *lat.* usnenozubni suglasnik (glas).

labiodentalan *lat.* koji pripada usnama i zubima, tj. suglasnik (glas) koji se tvori pomoću usana i zuba (takvi su u srpskohrvatskom jeziku glasovi *v, f*).

labionazal *lat.* usnenonosni suglasnik (glas) u čijoj tvorbi učestvuju usne i nos, odnosno nosna šupljina; u srpskohrvatskom jeziku labionazal je glas *m*.

labirint i **lavirint** *grč.* 1. u starom veku (u Grčkoj i Egiptu) građevina sa više prostorija i mnogo hodnika u kojima se moglo lako zalutati; 2. vrt sa mnogo izukrštanih staza u kojima se teško snaći; 3. *prenosno*: zbrka, težak položaj iz kojega je teško naći izlaz.

labis *grč.* 1. klešta, osobito klešta koja pomažu kod porođaja; 2. kašika kojom se u pravoslavnoj crkvi daje pričest.

laborant *lat.* naučni ili tehnički saradnik koji radi u laboratoriji; za ženu: **laborantkinja** ili **laborantica**.

laboratorija i **laboratorij(um)** *lat.* specijalno uređena prostorija (ili više pro-

storija), opremljena odgovarajućim tehničkim i naučnim instrumentima, u kojoj se vrše naučni i drugi praktični opiti, kontroliše tehnološki proces i dr.; služi i za obavljanje nastave.

laborirati *lat.* 1. raditi, obrađivati; 2. u hemiji: lučiti, topiti, destilovati; 3. trpeti bolove, bolovati, ležati zbog bolesti.

labrador — mineral iz grupe feldspata; upotrebljava se za izradu nakita i ukrasnih predmeta.

laburisti *eng.* pripadnici engleske reformističke radničke partije.

lava *lat.* užarena tečna masa koju iz utrobe Zemlje izbacuju vulkani za vreme erupcije (oko grotla vulkana razliva se, a kad očvršne dobija tvrdoću kamena); 2. *prenosno*: nešto jako, ogromno, koje sve ruši pred sobom; 3. bojni poredak konjice.

lavabo *lat.* umivaonik.

lavanda i **lavendla** *lat.* lekovita biljka; upotrebljava se u medicini i kozmetici, a služi i kao zaštitno sredstvo protiv moljaca.

lavanja *ital.* vrsta ukrasnog i postojanog kamena koji se pretežno upotrebljava za izradu mozaika.

lavina *lat.* 1. usov, snežna ili zemljana masa koja se survava i kotrlja sa visokih planina, rušeći sve pred sobom; 2. *prenosno*: nešto što se kreće brzo i snažno čemu se nemoguće suprotstaviti.

lavirati *lat.* 1. jedriti u cik-cak liniji, vrdati, izvrđavati nepovoljan vetar; 2. *prenosno*: kolebati se između tuđih gledišta, između više uticajnih lica.

lavirati *fr.* davati crtežu privid reljefnosti pomoću sivih tonova boja.

lavirint *grč.* v. **labirint**.

lavor *fr.* široka posuda za umivanje, umivaonik.

lavra *grč.* 1. prvobitno ćelija* (anahoreta); 2. docnije: veći pravoslavni manastir sa sedištem episkopa (lavri ima u Jerusalemu, Rusiji, Svetoj gori).

laga *nem.* položaj u registru tonova na muzičkom instrumentu ili kod pevača (npr. gornja laga, donja laga).

lager *nem.* 1. skladište robe, stovarište; 2. logor, tabor; 3. ležište kod osovina mašina; 4. *prenosno*: grupa ljudi ili pokreta istih gledišta.

lago *lat.* jezero.
lagum *tur.* podzemni hodnik, napunjen eksplozivom za rušenje nečega.
lagumati *tur.* dići lagumom u vazduh, razoriti; minirati.
laguna *ital.* 1. plićak u moru, odvojen sprudovima i pešćanim prevlakama; 2. plitki morski rukavac, čest na Jadranskom moru.
Lada — 1. boginja proleća, mladosti i lepote u starih Slovena; 2. udruženje likovnih umetnika u Beogradu (osnovano 1904).
ladica *nem.* fioka, pretinac, pregrada, ostava u stolu.
laziiranje *fr.* neregularno prepuštanje pobeđe protivničkom timu na osnovu tajnog dogovora (uz mito ili neku drugu protivuslugu).
laziirati *fr.* namerno, iz nekog računa, izgubiti na nekom takmičenju.
lazaret *fr.* vojna bolnica u pozadini fronta za lečenje zaraznih bolesti.
lazina — mesto gde je mnogo šume isečeno, krčevina.
laik *grč.* 1. nestručnjak, nestručno lice u nekoj nauci, umetnosti i sl.; 2. svetovno lice, koje ne pripada nekom svešteničkom redu.
laički *grč.* 1. nevešto, nestručno, neiskusno mišljenje; 2. svetovan, necrkven.
lajv *eng.* televizijsko prenošenje događaja sa lica mesta, neposredno prenošenje „uživo“, tj. onda kada se nešto dešava.
lajdenska boca — stakleni sud; služi za skupljanje elektriciteta; električni kondenzator.
lajka — vrsta rusko-sibirskog lovačkog psa (jedna lajka bila je prvi živi putnik u vasionu, 1957, na sovjetskom sputniku).
lajm *nem.* lepilo, tutkalo.
lajmovati *nem.* lepiti nešto lajmom, tutkaliti, zaptivati.
lajner *eng.* brod koji plovi po utvrđenom redu plovidbe, za razliku od trampera koji plovi prema posebnom ugovoru o prevozu robe.
lajtmotiv *nem.* 1. osnovna zamisao nečega, misao vodilja; glavni motiv za neki poduhvat; 2. muzička tema koja se provlači kroz celo delo.

lajtnant *nem.* potporučnik; general-lajtnant: najniži čin generala u nekim vojskama.
lajt-sou *eng.* sistem izmene različito obojenog osvetljenja na pop-koncertima i po diskotekama radi stvaranja odgovarajuće atmosfere i psihodeličkog doživljaja bez upotrebe droge.
lak *lat.* 1. smesa smole koja, kao premaz, predmetima daje sjaj; 2. vrsta fine i sjajne kože, premazana slojem laka, služi za izradu obuće i drugih proizvoda od kože.
lakaj *fr.* v. lakej.
lakej *fr.* 1. uniformisani sluga; momak za pratnju, pratilac; 2. prenosno: ulizica, podlac, beskičmenjak.
lakirati i **lakovati** *fr.* premazati lakom, premazivati lakom.
lakirer *nem.* radnik koji obavlja lakiranje.
lakirovka *rus.* lažni sjaj, spoljni sjaj da bi se prikrio unutrašnji trulež; ulepšavanje stvarnosti, zamazivanje očiju nepoznavaoima prilika; ulepšavanje stvarnosti i u umetničkim delima.
lakmus *nem.* 1. materija, dobijena iz raznih lišajeva, koja na komadu hartije, potopljena u kiseline, pocrveni, a u bazama poplavi, te služi kao indikator; 2. vrsta plave boje za tkanine i dr.; 3. biljka iz koje se dobija ta boja.
lakovati *fr.* v. lakirati.
lakonizam *grč.* kratkoća i jasnoća u izražavanju misli, osobito duhovitost tih misli, kojima su se odlikovali Spartanci.
lakonski *grč.* kratko, s malo reči, jezgrovito, jasno, tačno, koncizno.
lakrdija *tur.* 1. neukusna šala, prazne reči; 2. laka komedija bez književne vrednosti kojoj je cilj da zasmeje, farsa.
lakrdijati *tur.* šaliti se, šegačiti se; praviti neukusne šale.
lakrdijaš *tur.* onaj koji pravi lakrdije, šaljivčina, spadalo.
laksancija *lat.* sredstva za čišćenje.
laksativ *lat.* sredstvo za čišćenje.
laktati *lat.* soli mlečne kiseline.
laktacija *lat.* 1. lučenje, izlučivanje mleka; 2. količina mleka koliko ga jedna muzara daje za godinu dana.
laktirati *lat.* dojiti.

laktoza *lat.* mlečni šećer koji se dobija iz mleka.
laktometar *lat.* sprava kojom se utvrđuje kvalitet (masnoća) mleka.
lalopatija *grč.* smetnja govora bilo koje vrste.
lalofobija *grč.* strah od govorenja kao posledica mucanja.
lama ⁻¹ *tibet.* monah-sveštenik kod budista; v. *lamanizam*.
lama ⁻² *ital.* 1. kanta, limena posuda; 2. turpija, pila; 3. okov na pušci; 4. metalna karika, grivna.
lama ⁻³ *sp.* vrsta kamile bez grbe; južnoamerička tegleća brdska životinja; vuna joj je na velikoj ceni, od koje se izrađuje istoimena tkanina.
lamaizam *tibet.* sekta budizma, nastala u 8. veku; kasnije se proširila među mongolskim narodima (vrhovni sveštenik: dalaj-lama).
lamaist(a) *tibet.* pripadnik lamaizma.
lamarkizam — učenje francuskog prirodnjaka, preteče Darvina, prema kojem se razvitiak vrsta događa postepeno i pod uticajem sredine.
lamela *ital.* 1. tanka metalna pločica; 2. britvica, nožić, žilet; 3. betonski stub koji se podiže za branu; 4. električni osigurač.
lament *ital.* v. *lamentacija*.
lamentacija *lat.* naricanje, jadikovanje, tugovanje, kukanje, plač.
lamentacije *lat.* katolički crkveni obredi u velikoj nedelji (pred Uskrs).
lamentirati *lat.* jedikovati, tugovati, naricati, kukati, plakati.
lamento *ital.* tugaljivi, elegični muzički deo u operama.
laminacija *lat.* postupak za očuvanje starih novina i časopisa.
lampa *nem.* svetiljka (obično na gas).
lampas *fr.* traka u boji duž pantalona, širok gajtan (obično na generalskim i diplomatskim uniformama).
lampion *fr.* lampa od obojene hartije ili stakla u koju je smeštena svetiljka; upotrebljava se ponajviše za iluminacije; v. *iluminacija*.
lampionada *fr.* noćna svečanost u kojoj se nose lampioni.
lanolin *lat.* žućkasta materija koja se dobija ispiranjem ovčje vune; upotrebljava se za spravljanje lekovitih ma-

sti i kozmetičkih kremova i u proizvodnji sapuna.
lanser i **lansirka** *fr.* lansirna cev za torpeda.
lansirati *fr.* 1. izbaciti (torpedo iz lansirne cevi) 2. staviti nešto u pokret (vest, novu modu i sl.).
lantan *grč.* hemij. elemenat, beo metal, iz grupe retkih ruda.
lanceta *fr.* 1. hirurški nožić za otvaranje vena, za cepljenje; 2. kratak i šiljat nož za duborez.
lanč *eng.* drugi doručak kod Engleza; zakuska oko podne, između ranog doručka i ručka.
lanč-paket *eng.* suva hrana koja se daje po hotelima na zahtev gosta.
lapidaran *lat.* kratak, sažet, jezgrovit (npr. stil).
lapidarij(um) *lat.* zbirka starih kamenih spomenika.
lapis *lat.* 1. kamen; 2. olovka, pisaljka (nekada su pisaljke bile od kamena).
lapor *kelt.* smesa gline i vapnenca, osnovna sirovina za proizvodnju cementa.
lapsus *lat.* omaška, greška, pogreška.
lapsus lingve *lat.* omaška jezika, omaška u govoru.
lapsus memorija *lat.* greška u pamćenju.
larva *lat.* 1. obrazina, maska; 2. prividenje, utvara; 3. prvi stadijum u razviku nekih insekata.
largeto *ital.* u muzici oznaka tempa: malo sporije.
largisimo *ital.* u muzici: veoma lagano i svečano.
largo *ital.* oznaka najsporijeg tempa u muzici: lagano, otegnuto.
lari *lat.* 1. kod starih Rimljana kućni (domaći) bogovi, zaštitnici porodice i preminulih ukućana; 2. bogovi, zaštitnici gradova i države.
laringitis *grč.* zapaljenje grkljana i dušnika.
laringolog *grč.* lekar, specijalista za bolesti grla.
laringologija *grč.* nauka o grlu (grkljanu) i njegovim oboljenjima.
laringoskop *grč.* malo ogledalo pomoću kojeg se vrši pregled grla.
laringoskopija *grč.* pregledanje grla laringoskopom.

larpurlartizam *fr.* umetnost radi umetnosti, shvatanje da umetnost ne zavisi od društvenih prilika.

Larus *fr.* francuski enciklopedijski rečnik (osnivač P. Larus, 1817—1875).

laser *eng.* svetlosni izvor koji proizvodi veoma jaku svetlost emitujući mikrotalase širokog spektra; upotreba: u medicini, industriji, televiziji i dr.

laso *lat.* uža s omčom za hvatanje divljih konja (najčešće kod kaubojja).

lasteks — vrsta tkanine, protkana finim gumenim nitima koje se rastežu.

lascivan *lat.* pohotan, razvratan, sablažnjiv, bestidan, nemoralan.

lateks *grč.* mlečni sok iz kaučukovog drveta od kojeg se dobija kaučuk.

latentan *lat.* prikriven, skriven, neprimetan, uspavan, prigušen, prikriiven.

latentnost *lat.* pritajenost, skrivenost, prikrivenost, neprimetnost.

lateralan *lat.* 1. bočni, sa strane, sporedni; 2. glas koji se tvori tako da vazduh prolazi uz obe strane jezika; 3. srodstvo po pobočnoj liniji.

Latin i **Latinin** *lat.* starosedelac Italije; 2. u Srba: naziv za svakog katolika.

latinizam — 1. izraz svojstven latinskom jeziku, osobina latinskog jezika; 2. prevlast latinskog jezika, upotreba latinskog jezika u javnom životu.

Latinska Amerika — čest naziv za Južnu Ameriku, Srednju Ameriku i Meksiko.

latituda *lat.* 1. širina, prostranstvo; 2. *prenosno*: sloboda, polje rada.

latitudinaran *lat.* širokogrud, slobodouman, koji ne preteruje ni u čemu.

latifundija *lat.* veliki posed, velikoposedničko poljoprivredno dobro.

laudator *lat.* hvalilac, onaj koji drži posmrtni govor na pogrebu.

laureat *lat.* 1. pesnik overen slavom, dobitnik lovorovog venca; 2. književnik ili drugi umetnik nosilac najveće nagrade; 3. na Zapadu: doktor nauka.

lauta *nem.* instrumenat sličan gitari, sa 6—24 žice, potiče iz 15. i 16. veka.

laufer *nem.* jedna od šahovskih figura, lovac.

lafet *fr.* gvozdeno postolje ili kola na kojima stoji top.

lacman *nem.* 1. zemljak; 2. tuđinac, stranac, često prezrivo, lancman.

leblebije *tur.* seme od biljke slanutka (jede se i prženo).

lev bug. bugarska novčana jedinica.

Levant *ital.* Istok, sve zemlje oko Sredozemnog mora, obale Male Azije.

levant *ital.* povetarac koji duva sa istoka.

Levantinac *ital.* Evropljanin koji je rođen i živi na Levantu.

levantinac *ital.* 1. levantinski talir, talir Marije Terezije (kovao se u Austriji i Češkoj za zemlje Bliskog istoka gde i danas vredi kao novac); 2. *prenosno*: prepredenjak, lukavac, varalica (u trgovini).

leventa *tur.* 1. vojnik dobrovoljac; 2. hvalisav vojnik; 3. junak, delija, vitez.

lever *tur.* redovni vojnik u staroj Turskoj, vojnik kojeg car plaća.

legalan *lat.* 1. zakonit, koji je u skladu sa zakonom, ozakonjen; pravnovaljan. 2. neprikriiven, javan, koji javno deluje.

legalizacija *lat.* 1. ozakonjenje, pozakonjenje, potvrđivanje snagom zakona; 2. izlazak iz ilegalnosti, prestanak ilegalnog delovanja; početak javnog, slobodnog delovanja u skladu sa zakonom.

legalizovati i **legalizirati** *lat.* 1. ozakoniti, učiniti nešto zakonitim, pravnovaljanim; 2. prestati sa skrivenim, nezakonitim radom; početi s radom javno, slobodno, u skladu sa zakonom.

legalitet *lat.* zakonitost, pravnovaljanost, zakonom propisano i regulisano; **načelo legaliteta**: krivični postupak može otpočeti tek kad se steknu svi zakonski uslovi.

legalnost *lat.* isto što i **legalitet**.

legat *lat.* 1. ostavština, zaveštanje, tj. oporučni nalog u testamentu nasledniku da nekoj osobi isplati određenu svotu novca ili da joj preda deo nekog imanja; 2. papin izaslanik, punomoćnik; 3. kod starih Rimljana upravnik pokrajine ili njegov zamenik.

legatar *lat.* osoba kojoj je testamentom ostavljeno u nasleđstvo samo deo imovine (neki predmet i sl.) a ne cela imovina.

legato *ital.* muzič. oznaka koja određuje da se niz tonova mora odsvirati ili otpjevati vezano, bez prekidanja; *suprotno*: **stakato**.

legator *lat.* osoba koja oporukom, testamentom ostavlja nekomu imovinu ili druge stvari u nasleđstvo, zaveštač, zaveštalac.

legacija *lat.* 1. poslanstvo; ambasada; 2. zgrada ambasade ili poslanstva.

legenda *lat.* 1. narodna predanja o životu neke osobe ili o nekom događaju; priča o neobičnom događaju; 2. priča o životu i čudesima nekog sveca katoličke crkve; 3. uopšte: izmišljen, fantastičan obogaćen i preinačen neki istorijski događaj; 4. natpis na novčanicama; 5. tumač objašnjenja ucrtanih znakova na geografskoj karti, planu, dijagramu i sl.; 6. izmišljena fantastična, neverovatna priča, bajka.

legendar *lat.* pisac legendi; pisac priča iz života svetaca.

legendaran *lat.* koji ima karakter legende, koji se spominje u legendi, o kome se pričaju legende; slavan, čuven; izmišljen, nestvaran.

legija *lat.* 1. veća borbena jedinica u starom Rimu; 2. posebne vojne jedinice za borbu protiv neprijatelja u raznim narodima i u različito vreme; 3. **Legija stranaca**: francuske trupe, sastavljene od stranaca (pustolova, kriminalaca, probisveta i sl.) koje su služile za očuvanje kolonijalnih poseda i suzbijanje otpora pobunjenih naroda; 4. *prenosno*: veliki broj ljudi, mnoštvo.

legionar *lat.* pripadnik legije, vojni legije.

legirati ¹ *lat.* 1. napisati oporuku, zaveštanje u testamentu o ostavljanju nečega u nasleđstvo određenom licu; 2. odrediti koga za legata.

legirati ² *ital.* jediniti, stapati metale; dodavati jednom metalu drugi radi poboljšanja njegovog kvaliteta (npr. dodavati čeliku hrom, volfram i sl.).

legislativa *lat.* 1. zakonodavna skupština, zakonodavno telo; zakonodavstvo, donošenje zakona; 2. zakonodavna skupština u francuskoj buržoaskoj revoluciji (1789) i za vreme Druge republike (1849—1851).

legislativan *lat.* zakonodavan, zakonski, na zakonu osnovan.

legislatura *lat.* 1. zakonodavni organ, zakonodavno telo; 2. period delatnosti zakonodavne skupštine.

legislator *lat.* zakonodavac.

legislacija *lat.* zakonodavna vlast (obično: skupština); zakonodavstvo zemlje, zakoni.

legist *lat.* 1. pravnik, poznavalac zakona; 2. nastavnik svetovnog prava.

legitimizacija *lat.* postupak, proces pozakonjenja, ozakonjenja neke stvari.

legitima *lat.* zakonski deo oćinstva ili materinstva koji nasledniku, bez obzira na testament, mora pripasti.

legitiman *lat.* 1. zakonit, osnovan na zakonu, pravedan, pravnovaljan, pravilan, opravdan; 2. rođen u zakonitom braku.

legitimacija *lat.* 1. isprava, dokumenat kojim se dokazuje identitet neke osobe, lična karta; 2. ozakonjenje nečega; 3. dokumenat kojim se dokazuje da li je lice u njemu naznačeno ovlašćeno za obavljanje određenog posla; 4. naknadno oglašavanje vanbračnog deteta bračnim, pozakonjenje; **aktivna legitimacija**: stečeno pravo da se podigne tužba pred sudom; **pasivna legitimacija**: svojstvo, sposobnost da bude tužen na sudu.

legitimizam *lat.* princip nepromenljivosti nasledne monarhije; privrženost, odanost svrgnutoj („zakonitoj“) dinastiji.

legitimisati i **legitimirati** *lat.* 1. izvršiti (vršiti) pregled nečije legitimacije ili drugih isprava; 2. učiniti legitimnim nešto ili nekoga, ozakoniti; 3. pokazati, pokazivati svoju legitimaciju ili drugu ispravu; 4. steći, sticati poverenje, glas ispravnog građanina.

legitimist(a) *lat.* pristalica legitimizma.

legitimistkinja *lat.* žena, pristalica legitimizma.

legitimitet i **legitimnost** *fr.* zakonitost, zakonsko pravo na posed, na presto po rođenju, pravednost, pravilnost; **princip legitimeteta**: princip po kome se ne mogu krnjiti prava država i naroda.

legura *ital.* mešanje, stapanje, spajanje dva ili više metala.

Leda *grč.* izuzetno lepa žena spartanskog kralja Tindareja u koju je bio zaljubljen bog Zevs (išao je kod nje, veruje se, prerušen u labuda).

leder-bar *eng.* bar koji posećuju mladići u kožnim jaknama i pantalonama, ali sa homoseksualnom orijentacijom.

ledi *eng.* gospođa, gospođica, dama.
ledičan *nem.* neoženjen, neudata; slobodno stanje.
leden *tur.* vrsta posude s drškom i poklopcem.
lezbijka *grč.* žena koja se seksualno zadovoljava s drugom ženom.
lezbijiska ljubav *lat.* ženski homoseksualizam.
leksem(a) *grč.* deo reči koji nosi njeno osnovno značenje (npr. *r a d i + m o* prvi deo je *leksem(a)*, a drugi deo *mor-tem(a)*).
leksika *grč.* 1. sve reči jednog jezika, dijalekta; 2. sva dela nekog pisca.
leksikograf *grč.* sastavljač rečnika, stručnjak u leksikografiji.
leksikografija *grč.* pisanje, sastavljanje rečnika; opisivanje reči.
leksikolog *grč.* naučnik koji se bavi proučavanjem reči.
leksikologija *grč.* nauka o rečnicima i njihovom sastavljanju, nauka o rečima.
leksikon *grč.* rečnik, enciklopedija manjeg obima i značaja.
leksički *grč.* koji se odnosi na leksiku, rečnički.
lektira *fr.* čitanje; knjige koje čak ili student treba da pročita za izvesno vreme.
lektor *lat.* 1. praktični učitelj na visokim školama (obično za strane jezike); 2. literarni i jezički savetnik novinskih i izdavačkih kuća koji čita, ocenjuje i ispravlja rukopise; 3. učitelj jezika u pozorištu.
lektorat *lat.* posao i dužnost lektora.
lektorisati i lektorirati *lat.* ispravljati literarne i jezičke greške u rukopisima.
lektura *lat.* čitanje i ispravljanje teksta od strane lektora.
lekcija *lat.* 1. školski čas nastave; predavanje, objašnjenje u vezi izloženog gradiva koje vrši nastavnik; 2. javno čitanje predavanja o nekoj temi; 3. zadatak za učenike; 4. opomena, ukor, prigovor; 5. pouka iz nekog neugodnog iskustva.
lektorij(um) *lat.* ustanova za organizaciju javnih predavanja (narodni univerzitet).

lektionarij(um) *lat.* u katolič. crkvi: zbirka odlomaka iz Biblije koji se čitaju na bogoslužju.
lem *nem.* 1. lepak, vezivno sredstvo, kit; 2. uređaj za lemljenje, najčešće električni.
lema *grč.* 1. reč u rečniku, odrednica; 2. članak, odrednica u enciklopediji; 3. postavka u matematici; 4. postavka, premisa u filozofiji.
lemilo *nem.* sprava za lemljenje.
lemiti *nem.* lepiti, spajati lemom.
lenger *tur.* 1. sidro, kotva (metalni predmet koji brod baca u vodu kad stane ili pristane uz obalu radi održavanja ravnoteže i sprečavanja kretanja); 2. vrsta velikog bakarnog tanjira.
lend-art *eng.* varijanta konceptualne umetnosti sa intervencijama u stvarnom pejzažu ili upotreba zemlje u galeriji.
leno *nem.* 1. zemljišni posed koji je feudalac u srednjem veku davao svom vazalu za ispoljenu vernost; 2. porez koji je ubiran sa takvog imanja.
lenta *rus.* široka traka od skupocenog platna na kojoj se nosi orden najvišeg ranga.
lenjinizam — naziv za Lenjinovo učenje o marksizmu i njegovoj praktičnoj primeni u raznim istorijskim uslovima; Vladimir Ilič Lenjin (1870—1924), državnik i filozof, bio je vođa velike oktobarske revolucije u Rusiji, koja je počela 1917. g.
lenjinisti(a) — marksista, pristalica učenja Lenjina, koji se dosledno drži načela njegovog učenja.
leonovanje *rus.* termin nastao nakon prve čovekove „šetnje“ po svemiru; sovjetski kosmonaut, 18. marta 1965, vezan specijalnom cevi za brod, izišao je iz broda i desetak minuta lebdeo (leonovao) u vasioni i obavio izvesna osmatranja i snimanja kamerom.
leopard *grč.* grabljiva afrička životinja iz porodice mačaka koja se hrani i biljem.
lepeza *tur.* 1. sprava od koštanih ili drugih pera koja se sklapa i širi kada služi za hlađenje; 2. *prenosno:* opseg, širina problema o kojem se raspravlja.
lepezan — golub sa lepezastim repom.

lepra i leproza *grč.* guba, zarazna bolest kože i perifernih živaca (čirevi, truleži tkiva, rane, čvorovi).
leprozan *grč.* bolestan od gube, gubav.
leprozorij(um) *lat.* bolnica za bolesne od lepre, kolonija gubavaca.
ler *nem.* prazan hod motora (situacija kad motor radi a auto stoji).
lese fer *fr.* 1. doslovno: pustite neka svako čini šta hoće i neka sve ide svojim tokom — deviza ekonomskog liberalizma koja izražava interese industrijske buržoazije; smisao ove devize: neograničena sloboda konkurencije na tržištu, bez mešanja države u ekonomska pitanja; 2. *lese pase:* propusnica (doslovno: pustite neka prođe).
lesonit — presovane ploče od drvenih vlakana i veštačke smole (služe za izolaciju zvuka i toplote); primena u izradi nameštaja kuća i dr.
let *eng.* udarac u tenisu koji „ne vredi“ zbog smetnje; može se ponoviti.
letargija *grč.* 1. bolesno stanje, slično dubokom snu koje može potrajati i po nekoliko dana (kod težih stanja puls i disanje su veoma slabi); 2. dremljivost, mrtvilo, sanjivost, ravnodušnost, otupelost; 3. početni stupanj hipnoze; 4. *prenosno:* nemar, krajnja nemarnost.
letargičan *grč.* dremljiv, obamro, neosetljiv, ravnodušan, pospan.
letovati *nem.* spajati dva metala pomoću smese za lemljenje, lemiti.
leukemija *grč.* bolest krvi u kojoj se stvara veliki broj leukocita (bela krvna zrnca) na štetu eritrocita (crvena krvna zrnca).
leukociti *grč.* bela krvna zrnca.
leukocitoza *grč.* prolazno umnožavanje belih krvnih zrnaca (kod trudnica, novorođenčadi, posle većeg gubitka krvi, kod raznih bolesti i dr.).
leut *ital.* 1. *v. lauta*, 2. vrsta malog ribarskog broda (za bacanje i izvlačenje mreže).
libela *lat.* 1. sprava za utvrđivanje vodoravnog položaja; 2. vilin konjic (vrsta insekta); *isto i vaservaga*.
liberal *lat.* 1. slobodouman i napredan čovek; 2. član liberalne partije.
liberalan *lat.* slobodouman, napredan čovek; pristalica liberalizma.
liberalizam *lat.* 1. slobodoumnost, slobodno mislištvo, slobodarstvo; 2. si-

stem političko-ekonomskih pogleda buržoazije koji se, u doba feudalnog poretka, bori za slobodu rada i mišljenja; 3. prodor buržoaske ideologije u radnički pokret, tj. blagonaklon, pomirljiv stav prema neprijateljima, prema neprijateljskoj ideologiji i negativnim pojavama u društvu (stihija, slobodno tržište, političko organizovanje i sl.); 4. teorija i praksa neograničene slobode tržišta; 5. *prenosno:* pomirljivost, suvišna popustljivost, polovičnost, besprincipijelnost.
liberalizacija *lat.* 1. ukidanje krutih, nedemokratskih zakona i propisa, demokratizacija, humanizacija odnosa u društvu ili u njegovim segmentima; 2. proces slobodnijeg ispoljavanja mišljenja i političkog delovanja; 3. ukidanje krutih propisa u poslovanju, naročito u spoljnotrgovinskom prometu.
liberalizovati i liberalizirati *lat.* sprovesti, sprovesti liberalizaciju u upravljanju državnim i društvenim poslovima.
liberator *lat.* 1. oslobodilac; 2. naziv velikog aviona u II svetskom ratu.
liberacija *lat.* 1. oslobađanje; proglašenje nekoga nevinim i puštanje na slobodu; 2. skidanje zabrane i puštanje neke robe u slobodnu prodaju.
liberizam *lat.* sistem slobodne trgovine.
libertas *lat.* sloboda.
Libertas *lat.* boginja slobode kod starih Rimljana.
liberte, fraternite, egalite *fr.* sloboda, bratstvo, jednakost — geslo francuske buržoaske revolucije 1789.
libido *lat.* požuda, pohota; seksualna čežnja, strast, sladostrašće.
libra *lat.* 1. starorimska mera za težinu; 2. apotekarska vaga.
libretist(a) *ital.* pisac teksta za operu, pesnik libreta.
libreto *ital.* tekst opere ili operete; knjižica s takvim tekstom.
livra *fr.* funta (novac); sadrži 20 šilinga; *v. sterling*.
livreja *fr.* jednoobrazno odelo koje nosi poslugar u hotelima i u bogatim kućama.
liga *fr.* 1. savez, društvo, savez država (*Liga naroda* između dva svetska rata); 2. u sportu: razred, klasa.

ligament *lat.* 1. žilasta tvorevina koja drži kosti kostura i pojačava zglobove; 2. u štamparstvu: spojeno pisanje dva ili više slova.

ligatura *lat.* 1. konac za podvezivanje krvnih sudova kod operacija; 2. spojeno pisanje dva ili više slova; 3. spojnica dva tona na notnom pismu; 4. materije koje zlatu i srebru daju veću tvrdoću.

ligeštol *nem.* stolica na rasklapanje s platnom, podešena za sedenje i za ležarenje.

lignit *lat.* vrsta mrkog uglja čije je poreklo od drveta.

lid⁻¹ *eng.* glava vesti; pravilo da početna rečenica vesti sadrži sve glavne podatke o događaju.

lid⁻² *nem.* narodna pesma, pripevka, naročito u doba romantizma.

lid⁻³ *eng.* vodeći instrument u džez-orkestrima, najčešće truba ili kornet.

lider *eng.* 1. vođa, prvak, predsednik političke stranke; 2. minonosac, s jakim naoružanjem, koji se upotrebljava kao vodeći brod u napadu; 3. učesnik u sportskom (grupnom) takmičenju koji grabi napred; 4. uvodni članak u novinama, uvodnik.

liderstvo *eng.* nastojanje nekog političara da ga narodne mase smatraju neospornim vođom, prvakom, nosiocem ideologije i sl.

lido *ital.* 1. peskovita morska obala, žal (peščani sprud); 2. rečno ili morsko kupalište (velika prirodna plaža).

lizing *eng.* iznajmljivanje sredstava za proizvodne potrebe.

lizol *grč. -lat.* rastvor krezola; jako sredstvo za dezinfekciju.

Lijevno — varoš u Bosni (Livno), poznato proketo Lijevno (u narodnoj pesmi).

likvidan *lat.* 1. tekući, koji je dospao za naplatu ili isplatu (novac, ček); 2. jasan, čist, siguran za plaćanje, gotovina.

likvidant *lat.* poverilac, davalac zajma ili robe, koji putem suda traži isplatu svog potraživanja.

likvidat *lat.* tuženi dužnik, dužnik od koga poverilac preko suda traži naplatu duga.

likvidator *lat.* lice koje vrši obračunavanje i raščišćavanje računa u knjigovodstvu sve do odlaganja u arhivu.

likvidatorstvo *lat.* reakcionarna menjevička struja u RSDRP (Ruska socijal-demokratska radnička partija, 1908–1912); težila za uništenjem revolucionarne ilegalne partije proletarijata.

likvidatura *lat.* kancelarija, odeljenje uz blagajnu koje likvidira račune.

likvidacija *lat.* 1. konačni obračun računa; 2. prestanak neke delatnosti, radnje, firme; 3. odstranjenje, uništenje nečega; 4. izvršenje smrtno kazne.

likvide *lat.* naziv za tekuće (likvidne) glasove u našem jeziku (za *l* i *r*).

likvidirati *lat.* 1. završiti konačan obračun; 2. prekinuti neku delatnost; 3. uništiti, ubiti; izvršiti smrtnu kaznu.

likvidnost *lat.* sposobnost odgovaranja novčanim obavezama; raspolaganje gotovinom; lakoća realizacije u plaćanjima.

likvidum *lat.* jasno dokazano potraživanje, jasno dokazan dug dužnika.

likvor *lat.* tečnost koja se nalazi u moždanim komorama i kičmenom kanalu.

liker *fr.* vrsta žestokog pića od alkohola, voćnog soka, šećera i eteričnog ulja.

lila *fr.* ljubičasta boja, boja jorgovana.

Liliput — izmišljeno ostrvo u Swiftovom delu „Guliverova putovanja“ (objavljeno 1726) na kojem žive patuljci, Liliputanci.

Liliputanac — 1. stanovnik zemlje Liliput, velik kao palac; 2. *prenosno*: beznačajan čovek, niko i ništa; patuljak, duševno zaostao.

lim *ital.* tanka ploča od gvožđa, pleh.

lima *ital.* turpija, rašpa.

limakologija *grč.* nauka o puževima.

liman *tur.* 1. močvarni zaliv na ušću reke u more; slana močvara uz more; 2. vir, vrtlog u reci.

limb i **limbus** *lat.* 1. rub, okrajak; 2. rub podeljen na stepene u spravama za merenje uglova; 3. mesto gde se duše čiste za ulazak u raj (prema verovanju katolika).

limit *lat.* granica, granična količina, granična norma; cena ili iznos koji se ne sme prekoračiti.

limitativan *lat.* ograničen, koji ograničava, ograničavajući.

limitacija *lat.* ograničenje, ustanovljenje limita; određivanje cene, roka.

limited *eng.* deoničko društvo sa ograničenim jemstvom.

limitiran *lat.* ograničen, utvrđen, određen limitom.

limitirati *lat.* ograničiti, ograničavati (cenu, rok); tačno odrediti.

limnobiologija *grč.* grana biologije koja proučava živa bića i njihov život u kopnenim, pretežno u slatkim vodama.

limnograf *grč.* sprava koja automatski beleži promene nivoa kopnenih voda.

limnolog *grč.* naučnik koji proučava kopnene vode (reke, jezera).

limnologija *grč.* nauka koja proučava kopnene vode (reke, jezera).

limoza *grč.* bolesno osećanje gladi, neodoljiv prohtev za jelom.

limonit *grč.* veoma važna ruda gvožđa; oksid gvožđa s vodom.

limfa *lat.* bezbojna tečnost koja protiče kroz limfne sudove; 2. mezgra, vođeni sok u biljkama.

limfociti *lat.* mala bela krvna zrnca, limfne ćelije.

limfocitoza *lat.* bolesno množenje limfocita u krvi.

lingva *lat.* jezik, govor

lingvafon *lat.* gramofonske ploče na kojima je snimljen potpuni kurs nekog stranog jezika.

lingvizam *lat.* prazni lingvistički formalizam.

lingvist(a) *lat.* znalac jezika, koji se bavi proučavanjem jezika.

lingvistika *lat.* nauka o jeziku, o njegovom postanku i razvitku.

lingvogram *lat. -grč.* isto što i palatogram, samo što se tamo više pažnje obraća na nepce, a ovdje se glasovi proučavaju s obzirom na položaj jezika pri njihovu izgovaranju.

linearan *lat.* 1. koji je u obliku prave linije; 2. *prenosno*: linearni rast nečega (npr. ličnih dohodaka) znači — porast za isti procenat svima.

linija *lat.* 1. crta, potez, pravac, prostiranje u dužinu; 2. smer politike, politički stav; službeni pravac partije; 3. bojni red, front; 4. telefonski vod; 5. saobraćajna veza; 6. vitkost tela; 7. grana porodice, loza, itd.

linoleum *lat.* vrsta voštanog tepiha za podove (osnova od jute).

linotip *eng.* mašina-slagalica u štamparstvu koja lije redove slova.

linč *eng.* ubijanje nekoga od strane ogorčene i razularene mase.

lincer *eng.* učesnik u linču.

linčovati *eng.* izvršiti nad nekim linč, ubiti ga ili premlatiti.

lipicaner *nem.* plemeniti konj s ergele Lipicaner kod Sežane.

Lir *eng.* 1. mitski kralj V. Britanije, junak istoimene Šekspirove tragedije; 2. *prenosno*: simbol nesrećnog i teško razočaranog oca.

lira *lat.* 1. novčana jedinica Italije i Turske; 2. *muzič.* instrument starih Grka (simbol muzičke i pevačke umetnosti); 3. zbirka lirskih pesama.

lirizam *grč.* 1. zanos, toplina; 2. lirsko raspoloženje; 3. pesnički stil.

lirik i **liricar** *grč.* pisac lirskih, naročito ljubavnih pesama.

lirika *grč.* književna vrsta u kojoj se iskazuju pesnikova osećanja.

lirski *grč.* koji pripada lirici; osećajan, čuvstven.

litanijs *grč.* vrsta crkvene molitve koja se govori ili peva.

litera *lat.* slovo.

literaran *lat.* književan, koji se odnosi na književnost, na literaturu.

literat i **literator** *lat.* književnik, pisac, spisatelj.

literatura *lat.* 1. književnost, umetničko stvaralaštvo (poezija, proza); 2. sva naučna, umetnička, filozofska dela (u širem smislu); 3. sva dela kojima se pisac služio pri stvaranju svog dela.

literomanija *lat.* strast za pisanjem knjiga.

litija *grč.* 1. povorka vernika i sveštenstva o crkvenim praznicima (kod pravoslavnih); 2. crkveni barjak na litiji; 3. *prenosno*: dugačak red, povorka.

litij(um) *grč.* alkalni metal, najlakši od svih metala.

litograf *grč.* 1. crtač na kamenu; 2. mašina za litografiju.

litografija *grč.* 1. veština i način štampanja sa ravne površine kamena na koju je urezan crtez; 2. radionica za takve radove.

litografisati i **litografirati** *grč.* umnožiti, štampati litografijom.

- litosfera** grč. Zemljina kamenita kora, debljine oko 120 km.
- litota** grč. poetska stilska figura, tj. pesnički ukras kojim se pravi izraz zamenjuje slabijim i to negativnim i suprotnim; npr. *tamo tebi loše biti neće* (umesto: dobro će ti biti).
- liturgija** grč. služba božja, jutarnje hrišćansko bogoslužjenje.
- liturgika** grč. nauka o bogoslužjenju i crkvenim obredima.
- liferant** nem. nabavljač, snabdevač, isporučilac robe i dr.
- liferacija** nem. isporučivanje, isporuka, nabavljanje, nabavka, snabdevanje, dobavljanje robe i dr.
- liferovati** nem. isporučiti, isporučivati, slati, poslati robu i dr.
- lift** eng. dizalica, uređaj za dizanje i spuštanje ljudi i stvari u višespratnim zgradama.
- lift-boj** eng. dečko koji rukuje liftom.
- lihvar** — zelenoš, onaj koji daje novac na zajam pod teškim uslovima, uz visoke kamate; koristi tuđe teško stanje; **lihvarstvo**: zelenošstvo.
- liht** nem. svetao, vidan; otvorene boje.
- licej** grč. 1. škola u staroj Atini u kojoj je predavao Aristotel; 2. tip srednje škole u Zapadnoj Evropi i carskoj Rusiji.
- licenca i licencija** lat. 1. ovlašćenje za upotrebu tuđeg patentiranog pronalaska; dozvola, ustupanje (koncesija) za vođenje nekog posla; 2. pravo povlašćenog iskorišćavanja nečega.
- licencija poetika** lat. pesnička sloboda u pisanju stihova kojom se pesniku dopušta da odstupa od gramatičkih pravila.
- licitant** lat. ponuđač, onaj koji se na licitaciji nadmeće u kupovini.
- licitacija** lat. 1. javna prodaja sa nadmetanjem u ceni (ko da više taj kupuje robu ili drugo što se nudi); 2. nadmetanje u preuzimanju izvesnih radova ili uzimanje u zakup zemlje, objekata i sl.
- licitirati** lat. 1. prodavati na javnoj prodaji koja se vrši nadmetanjem; 2. učestvovati na licitaciji.
- lob** eng. 1. u tenisu: prebacivanje lopte visoko preko istrčalog protivnika; 2. u fudbalu: prebacivanje lopte preko istrčalog golmana u prazan gol.
- lobektomija** grč. operacija na plućima kojom se odstranjuje jedan plućni rezanj.
- lobi** eng. 1. predvorje (naročito parlamenta); 2. političar koji privatnim razgovorima nastoji pridobiti poslanike (delegate) za svoju politiku; 3. posebna grupa uticajnih ljudi koji imaju prijatelje u parlamentu.
- lobotomija** grč. hirurška operacija na mozgu radi lečenja psihoze.
- log** eng. sprava za merenje brzine brodova.
- logaritam** grč. mat. broj koji označava stepen na koji treba popeti osnovni broj, da bi se dobio željeni broj (npr. 5^3 , tj. $5 \times 5 \times 5$).
- logaritmar** grč. sprava koja služi za različita računanja: za množenje, deljenje, stepenovanje, izračunavanje korena, rešavanje jednačina, itd.
- logizam i logicizam** grč. učenje po kome je svet sazdan po načelima logike, tj. da se svet razvija po logičkim zakonima.
- logika** grč. nauka o zakonima čovekovog mišljenja; **dijalektička logika**: nauka o sveopštim zakonima razvoja prirode, ljudskog društva i mišljenja; razumnost, pravilnost, smisao; shvatanje, rasuđivanje (zdravo); **formalna logika**: nauka o elementarnim principima i oblicima pravilnog mišljenja; **formalistička logika**: metafizička nauka koja razmatra spoljne oblike mišljenja nezavisno od njihova sadržaja i izvan razvoja.
- logistika** grč. 1. deo strategije koji se odnosi na sredstva za pokretanje vojske, za obezbeđenje smeštaja trupa i njihovu opskrbu; uopšte: vojna nauka koja se bavi proučavanjem vremena i prostora, potrebnih da se izvede jedan taktički zadatak; 2. veština računanja pomoću slova; 3. veština stvaranja zaključaka; 4. problematika smeštaja i hranjenja, kao i ostalih organizacionih detalja, na smotrama, festivalima, seminarima i kongresima.
- logicizam** grč. filozofsko učenje koje logiku uzima kao osnovnu naučnu disciplinu; v. **logizam**.
- logičan** grč. normalan, prirodan; koji trezveno, pravilno rasuđuje, koji je u skladu sa osnovnim zakonima mišljenja; razuman, odmeren, razborit; koji

se ne povodi trenutnim osećanjima, već stvari posmatra hladno, realno.

logičar grč. čovek koji se bavi problemima logike; koji pravilno, logički misli, koji rasuđuje razborito, realno.

logički grč. koji se odnosi na logiku, koji je vezan za logiku.

logo- grč. predmetak u složenicama sa značenjem; reč, govor, razum, um.

logograf grč. 1. pisac letopisa, hronika u starih Grka; 2. govornik, pravni zastupnik u staroj Atini.

logografija grč. pisanje najstarije istorije na osnovu usmenih predanja; pisanje hronika, letopisa.

logograf grč. 1. zagonetka u kojoj se smisao zadane reči menja dodavanjem ili oduzimanjem slova; 2. *prenosno*: neka zamršena stvar ili neka zagonetna osoba.

logozofija grč. svestrano, temeljno poznavanje reči.

logokratija i logokracija grč. vladavina mudrosti, vladavina razuma.

logoped grč. nastavnik koji radi na otklanjanju govornih poremećaja i nedostataka.

logopedija grč. lečenje gluvonemih u izgovaranju reči i podučavanje u govoru.

logor nem. privremeni boravak (pod šatorima ili u naselju napravljenom od materijala koji služi za određeno vreme), naročito vojske, radnika na izgradnji određenih objekata, omladine, interniraca, ratnih zarobljenika i dr.

logorovati nem. boraviti u logoru, provesti izvesno vreme u logoru.

logos grč. 1. reč, misao, razum; 2. u idealističkoj filozofiji: božanski razum, božansko nadahnuće; 3. u materijalističkoj filozofiji: sveopšta zakonitost razvoja i kretanja.

logotet grč. 1. prvi, najvažniji ministar u staroj Vizantiji; 2. šef dvorske kancelarije i savetnik vladara u srpskoj srednjovekovnoj državi; 3. čuvar pečata carigradske patrijaršije.

logotip grč. više slova ili čitavih reči izlivenih u olovo zajedno.

logotipija grč. otisak sloga pripremljenog za štampu ili štampanje tekstova pomoću klišea.

logofobija grč. trema, strah od govorne aktivnosti, posebno kod mucavih.

logocentričan grč.-lat. životni pogled po kome je logos(um) središni, odnosno osnovni princip svih svetskih zbivanja.

lođa ital. 1. pokriven poluotvoren hodnik; 2. pokriven i zazidan balkon; 3. hodnik sa svodovima.

loža fr. u pozorištu ili drugim dvoranama za priredbe posebno ograđen deo sa zasebnim ulazom u kome su nekoliko udobnih sedišta, namenjenih uglednim posetiocima; 2. prostorija u kojoj se održavaju tajni sastanci masona, tzv. masonska loža.

ložnica — mesto koje služi za spavanje (izraz čest u narodnoj poeziji).

lozinka nem. 1. ugovorena tajna reč koja služi za raspoznavanje u vojnim jedinicama, naročito u ratu, a i onima koji ilegalno rade; 2. kratka, sažeta misao, parola koja izražava osnovnu ideju nekog pokreta ili organizacije.

lojalan fr. veran, iskren, odan; čestit, pravičan, častan, pošten.

lojalnost fr. vernost, odanost, iskrenost, privrženost; čestitost, poštenje, pravičnost.

lojd eng. 1. društvo za osiguranje plovniha objekata i transporta roba uopšte (osnovano u 18. veku u Londonu); 2. privatni institut za pregled, ocenu i klasifikaciju trgovačkih brodova (osnovan u 18. veku); 3. naziv većeg broja brodarskih društava; naziv nekoliko listova.

lokal lat. 1. posebna prostorija u većoj zgradi podešena za određenu svrhu (kafanu, restoran, prodavnicu, čitaonicu, radionicu i dr.); 2. prevozno sredstvo koje saobraća na nekoj kraćoj liniji, obično u gradu i u široj okolini; 3. ponekad naziv za bioskop u manjem mestu.

lokalan lat. mesni, koji je od značaja za jedno mesto, koji je vezan za jedno mesto; **lokalna anestezija**: veštački izazvana neosetljivost, bezbolnost samo onog mesta koje treba da se operiše.

lokalizam lat. 1. zalaganje za usko shvaćene interese svog mesta ili kraja koji su u suprotnosti sa interesima šire zajednice; 2. govorna ili kakva druga osobina nekog kraja, dijalektizam.

lokalizacija *lat.* ograničenje na jedno mesto (npr. požara, epidemije).
lokalizovati i lokalizirati *lat.* ograničiti nešto na određeno mesto, ne dozvoliti da se širi izvan jednog mesta (npr. bolest, požar, rat).
lokalitet *lat.* 1. mesto, predeo, kraj, s obzirom na njegove naročite prilike, položaj; 2. govorna osobina nekog kraja; v. *lokalizam*.
lokalkomunist(a) *lat.* komunista koji lokalne interese stavlja ispred interesa šire društvene zajednice.
lokativ *lat.* sedmi padež; znači mesto na kome se nešto nalazi ili gde se neka radnja vrši; upotrebljava se samo s predložima.
lokator *lat.* 1. elektronska sprava za otkrivanje objekata i utvrđivanje njihova položaja, smer a i brzine kretanja pomoću radio-talasa ili ultrazvuka; 2. iznajmilac, izdavalac pod zakup.
lokaut *eng.* zatvaranje fabrika i masovno otpuštanje radnika u kapitalističkim zemljama da bi ih prisilili na teže uslove rada ili da bi onemogućili njihov štrajk.
lokacija *lat.* 1. određivanje položaja (npr. broda); 2. smeštaj pojedinih privrednih objekata na nekom području ili u nekom mestu.
lokna *nem.* kovrdža, uvojak kose.
lokomobil *lat.* pokretna parna mašina na točkovima koja pokreće razne mašine (vršilica i dr.).
lokomotiva *lat.* parna, električna ili motorna mašina za vuču železničkih vagona.
lokot *ital.* katanac, naprava za zatvaranje vrata, kofera i dr.
loman — stenovit, kamenit, kršan, teško prohodan (u narodnoj pesmi).
longitudinalan *lat.* dužni, uzdužni, koji se odnosi na dužinu.
longitudo *lat.* geografska ili astronomska dužina.
long-plej *eng.* naziv za gramofonsku ploču velikog formata.
loran *eng.* aparat na brodu ili avionu koji hvata radio-impulse sa stanica na obali i tako određuje trenutni položaj plovidbe ili leta.
lorber *nem.* lovorovo lišće kao začim.
lord *eng.* titula engleskog visokog plemstva ili visokih državnih funkcionera.

lord-mer *eng.* gradonačelnik u nekim gradovima Engleske.
lornjet *fr.* naočari na ukrašenoj dršci s jednim staklom.
lornjon *fr.* naočari na sklapanje s dva stakla i drškom.
los *rus.* vrsta velikog severnog jelena koji ima lopataste rogove.
losion *fr.* lekovito sredstvo za ispiranje i čišćenje lica.
losos *rus.* vrsta ribe iz roda pastrmki.
lot *nem.* sprava za merenje morske dubine, zvučni dubinomer.
lotos *grč.* zeljasta biljka tropskih krajeva; upotrebljava se za jelo.
loc *nem.* brodar, dobar poznavalac vodenih puteva, koji provodi brodove kroz opasna mesta za plovidbu (plićaci, stene i dr.).
locirati *lat.* odrediti nečemu mesto, smestiti ga u određeno mesto.
Luvr *fr.* muzej i istoimena palata kraj Pariza u kojoj je smešten od 1793. g.
ludizam *eng.* pokret engleskih radnika koji su u 18. veku uništavali fabrike i mašine smatrajući da su im one prouzrokovala bedu.
ludisti *eng.* engleski radnici koji su bili protiv uvođenja mašinskog rada.
lues *lat.* sifilis, zarazna venerična bolest.
luk *eng.* izgled, stil u svetskoj modi koji se menja sa svakom modnom sezonom.
lukrativan *lat.* unosan, koristan, koji donosi zaradu, rentabilan.
luks *lat.* jedinica za merenje jačine osvetljenja.
luksometar *grč.* aparat za merenje jačine svetlosti (pri filmskom snimanju, fotografisanju i sl.).
luksuz *lat.* raskoš, izobilje skupih stvari za uživanje bez kojih se može živeti, tj. nisu neophodne za život.
luksuzirati *lat.* živeti u raskoši, terati raskoš.
lumbago *lat.* reumatično-živčani bolovi u krstima zbog oboljenja kičme.
lumbalan *lat.* koji se odnosi na krsta, koji pripada krstima.
lumbarda *ital.* 1. starinski top; 2. velika šuplja gvozdена kugla, napunjena olovom i barutom, koja se izbacuje iz topa.

lumen *lat.* 1. svetlost, sjaj; jedinica za merenje svetlosti; 2. *prenosno*: veliki um, veliki duh, urođena moć saznanja.
luminal *lat.* sredstvo za umirenje živaca i uspavlivanje.
luminiscencija *lat.* naziv za sve vrste svetlucanja (svetljenja) tela koja nastaju bez povišenja temperature već iz drugih razloga (zajedničko ime za fluorescenciju i fosforescenciju).
lump *nem.* odrpanac, siromah, propalica, pijanica, bekrija, lola.
lumpenproleter *nem.* pripadnik lumpenproletarijata.
lumpenproletarijat *nem.* najniži sloj u kapitalističkom društvu (skitnice, lopovi, prosjaci, prostitutke i dr.).
lumperaj *nem.* pijanka, pijančenje, besna terevenka.
lumpovati *nem.* pijančiti, terevenčiti.
luna *lat.* 1. Mesec (nebesko telo); 2. starorimska boginja Meseca; 2. naziv nekoliko sovjetskih automatskih stanica, izbačenih u vasionu.
lunambulizam *lat.* mesečarstvo; padanje u stanje slično snu pod uticajem Mesecove svetlosti (tumaranje zatvorenih očiju po mesečini).
lunambulist(a) *lat.* mesečar, somnabulist, epileptičar.
luna-park *ita.-eng.* dečji zabavni park (tobogani, vrteške, automobili i dr.).
lunaran *lat.* koji se odnosi na Mesec, koji je u obliku Meseca, mesečast.
lunarij(um) *lat.* aparat za prikazivanje Mesecovog kretanja oko Zemlje.
lunarni modul *lat.* vasioni brod za let astronauta na Mesec.
lunatik i lunar *lat.* mesečar, somnabulist.
lunaut *lat.* astronaut koji se spušta na Mesec.
Lunjik *rus.* naziv nekoliko sovjetskih veštačkih satelita Meseca.
lunologija *lat.-grč.* nauka koja se bavi proučavanjem Meseca.
lupa *fr.* uveličavajuće staklo, sočivo za uveličavanje predmeta; ispupčeno sabirno sočivo pomoću kojega se sitni predmeti povećavaju za 20 do 30 puta.
luping *eng.* jedna od najsmelijih i najtežih vazdušnih akrobacija: obrtanje

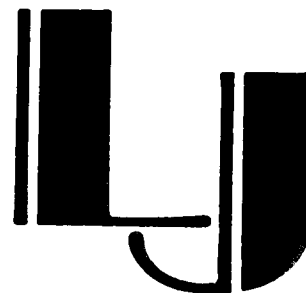
aviona u vertikalnoj ravni, tako da avijatičar leti glavom okrenutom nadole.
lupus *lat.* 1. vuk, kurjak; 2. *medic.* živa rana, lokalna tuberkuloza kože.
lupus in fabula *lat.* mi o vuku a vuk na vratima (kaže se kada iznenada neko dođe o kome se baš tada govorilo).
Lurd *fr.* gradić u Francuskoj, najveće katoličko svetilište (u njemu se navodno ukazala, u 19. veku, Bogorodica nekoj devojčici).
luster *fr.* veliki viseći svećnjak sa mnogo sveća, svetiljki ili sijalica.
lusting *nem.* 1. veseo, razdragan; 2. vrsta primitivne kartaske igre.
lustracija *lat.* 1. ispitivanje vlastite savesti i čišćenje od grehova kod starih Rimljana; 2. povremeni pregled zemljišnih knjiga.
Luter — Martin Luter, nemački redovnik (1483—1546), osnivač protestantske crkve; v. *protestantizam*.
luter — 1. pristalica učenja Martina Lutera, osnivača nemačke reformističke, protestantske crkve; 2. *prenosno*: otpadnik od prave vere, izdajnik.
luteranstvo — protestantska veroispovest; v. *luteran*.
lutoterapija *lat.-grč.* lečenje kupkama lekovitog blata (najčešće reume).
lutrija *fr.* igra na sreću; izvlačenje srećaka koje su numerisane.
luft *nem.* 1. vazduh, zrak; 2. praznina, ništa, prazan prostor.
luftbalon *nem.* vazdušni balon, aerostat.
lufter *nem.* badavadžija, neradnik, muktaš.
luftikus *nem.* neradnik, badavadžija, lenština.
luftirati *nem.* 1. vetriti, provetravati prostorije; 2. ne raditi ništa, šetati na svežem vazduhu.
luftlinija *nem.* vazdušna linija, najkraći vazdušni put od jednog mesta do drugog.
luc — jedan od najtežih skokova u umetničkom klizanju.
lucerka i lucerna *fr.* plava detelina, jedna od najboljih vrsta detelina, veoma izdašna i rentabilna.

lucidan *lat.* jasan, svetao, bistar; bistar, blistav duh čoveka; **lucida intervala**: svetli trenuci; kod nekih vrsta duševnih bolesnika trenuci u kojima su pri sebi, tj. normalni.

lucidnost i **luciditet** *lat.* vedrina, bistri-na duha, jasnost, svesnost.

lucimetar *lat.* fotometar, instrument za merenje jačine svetlosti; instrument za merenje ispravnog dejstva svetlosti.

Lucifer *lat.* 1. poglavica đavola; 2. zvezda Danica, jedno od imena planete Venere.

ljaneros *šp.* pastiri i odgajivači stoke koji žive na prostranim stepama Južne Amerike.

ljano *šp.* široka ravnica na severu Južne Amerike koja, u doba velikih kiša, obraste bujnim zelenilom i travom, tako se pretvori u bogato ispasište velikih krda stoke (u množini: ljanosi).

ljarmani *alb.* naziv nekih Albanaca koji se zvanično prikazuju kao muslimani,

a u stvari su, kod kuće, potajno katolici.

Ljubostinja *grč.* poznati pravoslavni manastir, sagrađen posle bitke na Kosovu kao zadužbina kneginje Milice, supruge cara Lazara; manastir je dobro očuvan a nalazi se nedaleko od Kraljeva (Srbija).

ljulj *lat.* vrsta trave, utrinac; zeljasta jednogodišnja biljka; raste po strnim žitima kao korov, ali služi i kao dobra stočna hrana.

mag *grč.* 1. kod Persijanaca: sveštenik, čarobnjak, učenjak, mudrac, vrač, lekar, učitelj; 2. u Bibliji: naziv za svakog koji se poklonio Isusu Hristu.

magaza *tur.* prostorija u kojoj se čuvaju zalihe razne robe, pa i trgovačke.

magazin *tur.* 1. isto što i magaza; 2. ilustrovani zabavni časopis.

magaziner *fr.* v. *magacioner*.

magacin *fr.* 1. robna kuća, veletrgovina; 2. stovarište, skladište robe; 3. deo vojničke puške u koji se stavljaju meci.

magacioner *ital.* rukovalac magacina, stovarišta, skladišta robe.

Magdalena — biblijska Marija Magdalena; bila najpre velika grešnica, a onda iskrena pokajnica (njen život je čest motiv u literaturi i slikarstvu).

magi — vrsta začina za supu, obično u kockicama.

magija *grč.* čarolija, vradžbina; čarobnjaštvo, čudotvorstvo, bajanje; razna praznoverja: proricanje, gatanje, čudesi; **bela magija**: priziva u pomoć nebeske sile; **crna magija**: priziva u pomoć zle duhove.

magistar i **magister** *lat.* 1. učitelj, nastavnik; 2. naučni stepen i zvanje koje se dobija nakon polaganja trećeg stepena studija; 3. **magistar farmacije**: apotekar koji je diplomirao farmaciju.

magisterij(um) *lat.* 1. upraviteljska, nadzorna služba; upravljanje, nadzor; 2. čast, dostojanstvo i naučni stupanj magistra.

magistral *ital.* u sonetnom vencu poslednji, petnaesti sonet koji se sastoji od 14 završnih stihova prethodnih soneta; v. *sonet*.

magistrala *lat.* glavna linija u saobraćajnoj mreži (železnica, autoput i sl.).

magistralan *lat.* glavni, osnovni, temeljni, koji sačinjava osnovu nečega.

magistrand *lat.* student trećeg stepena studija koji se priprema da stekne zvanje magistra.

magistrat *lat.* 1. kod starih Rimljana visoka državna služba (npr. načelnik, konzul, pretor); 2. danas u nekim zemljama: gradska uprava.

magistratura *lat.* 1. upravna vlast, pretežno grada ili oblasti; 2. upravno dostojanstvo; 3. ispit za zvanje magi-

stra nauka; 4. treći stepen nastave na fakultetima i visokim školama.

magistrirati *lat.* položiti ispit i dobiti zvanje magistra nauka iz neke oblasti.

magičan *grč.* privlačan, neodoljiv; izuzetan, neobičan, čaroban; **magički kvadrat**: vrsta zagonetke, ukrštenica u kojoj se iste reči ukrštaju napisane vodoravno i vertikalno; **magično oko**: uređaj u radio-aparatu koji služi za precizno podešavanje i nalaženje emisije radio-stanice.

magičar *grč.* opsenar, čarobnjak, vrač.

magični realizam *grč. -lat.* termin koji se često upotrebljava kod opisa nadrealističkih elemenata u realističkoj i poetskoj prozi savremenih latinskoameričkih književnika Markesa, Borhesa i dr.

magičnost *grč.* neobična, neodoljiva privlačnost, čarobnost.

magma *grč.* užarena tečna masa u unutrašnjosti Zemlje koja predstavlja gradivo eruptivnih stena; nalazi se između sloja Zemljine kore (litosfere) i centralnog jezgra Zemlje (centrosfere).

magmosfera *grč.* sloj užarene tečne magme u unutrašnjosti Zemlje.

magnalij(um) *grč.* legura magnezijuma i aluminijuma; služi za pravljenje osjetljivih analitičkih vaga.

magnat *lat.* 1. krupni, prebogati kapitalista (npr. industrijski magnat, finansijski magnat); 2. veleposednik-feudalac; velikaš.

magnezija *grč.* oksid magnezijuma; služi kao sredstvo protiv zatvora i kiseline.

magnezij(um) *grč.* elemenat, srebrnasto beo metal; upotrebljava se za izradu lakih legura i raznih zapaljivih smesa; magnezijumova svetlost služi za foto-grafska snimanja u mraku, za davanje signala i dr.; primenjuje se i u pirotehnici, fotografiji i medicini.

magnezit *grč.* magnezijev karbonat, magnezijumova ruda; služi za izradu šamota, oblaganje visokih peći i proizvodnju opeka, a nalazi i primenu u proizvodnji šećera, gume, papira i dr.; **magnezitno kamenje**: opeke napravljene od magnezita, a služe kao obloge industrijskih peći.

magnet *grč.* 1. komad rude koji ima svojstvo da privlači železne ili čelične

predmete naziva se prirodnim magnetom; veštački magnet dobija se kad se komad čelika prevlači u jednom smeru prirodnim magnetom; 2. *prenosno*: osoba ili predmet velike privlačne snage; 3. sprava u motorima sa unutrašnjim sagorevanjem koja omogućuje paljenje goriva.

magnetizam *grč.* 1. grana fizike koja proučava magnetske pojave; 2. magnetska svojstva nekih metala da privlače gvožđe; 3. *prenosno*: draž neodoljiva privlačnost nekih osoba.

magnetizacija *grč.* 1. proces prenošenja magnetskih svojstava na gvožđe koje dotad nije bilo magnetisano; 2. *prenosno*: neobično privlačenje, snažno delovanje jedne ličnosti na drugu.

magnetizer *fr.* raniji naziv za hipnotizera.

magnetizovati i magnetizirati *lat.* 1. preneti magnetna svojstva sa magnetna na gvožđe koje nije magnet; 2. *prenosno*: općiniti, očarati nekoga, neodoljivo privući nekoga, hipnotisati ga; *isto i magnetisati.*

magnetit *grč.* gvozdena ruda sa magnetnim svojstvima, tzv. magnetovac, koja poseduje magnetno svojstvo privlačenja.

magnetičan *grč.* 1. koji poseduje privlačnu silu magnet; 2. *prenosno*: čovek neodoljivo privlačan, koji osvaja ljude.

magnetogram *grč.* snimljeni materijal na magnetnoj traci magnetofona, zapisnik načinjen putem snimanja.

magnetograf *grč.* aparat koji registruje varijacije magnetskih elemenata.

magnetodetektor *grč.-lat.* uređaj na bazi magnetizma koji služi u vazduhoplovstvu i mornarici za određivanje položaja protivničkih podmornica.

magnetoelektricitet *grč.-lat.* električna struja koja nastaje usled delovanja magnetna.

magnetoindukcija *grč.-lat.* izazivanje električne struje pomoću relativnog kretanja električnog provodnika i magnetna.

magnetokemija *grč. v. magnetohemija.*

magnetologija *grč.* nauka koja se bavi problemima magnetna i magnetizma.

magnetometar *grč.* uređaj za merenje Zemljinog magnetizma; ovim uređa-

jem uspešno se otkrivaju nalazišta ruda i nafte u Zemljinoj kori.

magnetometrija *grč.* istraživanje ruda pomoću aviona i veštačkih satelita.

magneton *grč.* elementarna jedinica magnetskog momenta.

magnetoskop *grč.* uređaj za snimanje i reprodukovanje televizijskog programa preko TV mreže.

magnetoteka *grč.* zbirka i ostava magnetofonskih snimljenih vrpca.

magnetoterapija *grč.* lečenje, pretežno živčanih oboljenja, magnetizmom.

magnetofon *grč.* uređaj za snimanje i reprodukciju zvuka preko namagnetisane trake.

magnetohemija i magnetokemija *grč.* grana fizikalne hemije koja proučava odnose između magnetizma i hemijske građe materije.

magnetohidrodinamika *grč.* nauka koja proučava jonizovane gasove (plazmu).

magnetron *grč.* elektronska cev (koristi se u radio tehnici) u kojoj na električne dejstvuje spoljašnje magnetsko polje, te proizvodi veoma kratke radio-talase.

magnetski *grč.* koji poseduje privlačnu silu magnet; **magnetska oluja**: promena magnetskog polja Zemlje; **magnetska igla**: sastavni deo kompasa koja zauzima pravac sever-jug i tako služi kao pokazivač pravca; **magnetsko polje**: prostor do kojeg deluje magnetna sila.

magnilokvencija *lat.* hvalisanje, razmetljivost, neskromnost.

magnifikan *lat.* veličanstven, uzvišen, divan, velelepan.

magnifikacija *lat.* slavljenje, uzdizanje kovanje u zvezde, obožavanje.

magnifikus *lat.* veličanstven, sjajan, plemenit: titula rektora na nekim univerzitetima na Zapadu (rektor magnifikus).

magnovenje *crkv.-slov.* trenutak, tren, časak, titraj, mig, treptaj.

magnolija *lat.* ukrasno drvo ili grm sa belim cvetovima nalik na tulipane.

magnus *lat.* velik naročito kao sastavni deo imena vladara.

Magreb *ar.* zajednički naziv za afričke zemlje: Maroko, Alžir, Libiju, Tunis i Mauritaniju.

madam *fr.* gospođa, milostiva gospođa (oslovljavanje uglednih i udatih žena).

madona *ital.* 1. gospođa, lepa žena; 2. slika ili kip žene s detetom (obično Bogorodice sa Isusom u naručju).

madrac *ital.* uložak za krevet, napunjen vunom, pamukom ili drugim materijalom.

madrigal *ital.* 1. ranije: pastirska pesma; 2. danas: umetnička ljubavna pesma.

madrigalist(a) *ital.* onaj koji peva ili piše madrigale.

madija *grč. v. magija.*

madioničar *grč.* vrač, čarobnjak, izvođač tobože natprirodnih pojava.

maestral *ital.* severozapadni vetar koji duva na Jadranskom moru.

maestro *ital.* učitelj, veštak, umetnik (počasni naziv velikih majstora).

mažoretkinja *fr.-eng.* devojka koja, obučena u živopisnu narodnu nošnju, svira u paradnom orkestru, ili, uz plesne korake, diriguje orkestrom.

mazgal *tur.* 1. puškarnica na utvrđenju, prozorče; 2. mesto na njivi gde nije ništa poniklo.

mazohizam — spolna izopačenost kada čovek spolno uživa samo onda kad trpi bolove i zlostavljanja od svog partnera; v. *sadizam.*

mazohist(a) — onaj koji boluje od mazohizma.

mazurka *rus.* veoma živ poljski narodni ples.

mazut *rus.* tečno gorivo koje se, kao derivat, dobija iz nafte.

maj *lat.* svibanj, peti mesec u godini, nazvan po rimskoj boginji prirode Maji.

maja *tur.* 1. kvasac, ferment; 2. vakcina, cepivo, serum.

maja-kultura — kultura starog indijanskog naroda Maja u Srednjoj Americi (ostaci: piramida, tvrđava, slikovito pismo, kalendar i dr.).

majdan *tur.* 1. rudnik ili kamenolom; 2. *prenosno*: bogato vrelo, bogat izvor.

majeutika *grč.* metoda poučavanja koja se sastoji u tome da se učenik pitanjima i odgovorima navodi na stvaranje vlastitih zaključaka (ovom metodom naročito se bavio starogrčki filozof Sokrat).

majonez *fr.* vrsta hladnog umokca od jaja, mesa, ulja i dr.

majorat *lat.* 1. utvrđeni red nasleđstva u feudalnom društvu po kome svu nepokretnost nasleđuje najstariji sin; 2. imanje tako nasleđeno.

majordom *lat.* 1. najviši državni službenik u srednjovekovnoj Franačkoj državi, tj. upravnik dvora i službeni zastupnik kraljev; 2. upravnik imanja, glavni nadzornik.

majorizacija *lat.* nadglasavanje, preglasavanje, takva vladavina većine u kojoj su pogođeni suštinski interesi manjine; pitanje majorizacije najčešće se postavlja u zemljama sa više nacija, religija i jezika; kao političko sredstvo protiv majorizacije postoje razna ustavno-pravna rešenja: veto, jednoglasnost, usaglašavanje stavova i dr.

majorizovati i majorizirati *lat.* nadglasati, nadglasavati (većine kod nekog odlučivanja nad manjinom); pobediti većinom glasova.

majoritet *lat.* većina prisutnih na nekom skupu, većina glasova na nekom glasanju gde se donose važne odluke; *suprotno*: minoritet.

majstor *nem.* 1. zanatlija; 2. umetnik, stručnjak; 3. prvak u sportu, u šahu.

majstorija *nem.* 1. stručni, majstorski posao, zanat; 2. vešto obavljen posao, stručnost, veština; 3. *prenosno*: lukavstvo, podvala, smicalica.

majstorisati *nem.* 1. raditi stručno kao majstor, kao zanatlija; 2. *prenosno*: vešto, lukavo postupati, smišljati, snalaziti se.

majstorluk *nem. v. majstorija.*

majstorstvo *nem. v. majstorija.*

majstorica *nem.* 1. žena majstora; 2. u poslednje vreme značenje prošireno na odlučujuću sportsku utakmicu favorita kad na prethodne dve nije rešeno pitanje pobednika, tj. nije dobijen šampion, prvak.

majur *nem.* salaš, poljsko imanje sa zgradama i sredstvima za obradu zemlje.

makadam *eng.* put nasut tucanim kamenom i peskom, zatim sabijen valjkom.

makao — 1. hazardna kartaška ili kockarska igra; 2. vrsta papagaja, papige.

makartizam — reakcionarna antikomunistička angažovanost senatora Ma-

- kartija u SAD, pedesetih godina 20. века, čija je politika gnanja veštica doživela poraz.
- maketa** *fr.* tačna reprodukcija nekog objekta (zgrade, mašine, knjige i dr.) izrađena u malim razmerama; služi i kao model pre izrade u pravoj veličini.
- maki** *fr.* 1. naziv za pripadnike francuskog pokreta otpora u drugom svetском ratu; 2. rod polumajmuna iz porodice lemuri.
- makija** — 1. gusto šiblje, šuma u Mediteranu; 2. japanska umetnost lakiranja.
- makijavelizam** — 1. učenje italijanskog državnika Nikolaja Makijavelija (1469—1527), izloženo u njegovoj knjizi „Vladalac“, da su za stvaranje jake vlasti u državi dopuštena sva sredstva, tj. da cilj opravdava sredstva; 2. *prenosno*: bezobzirna, beskrupulozna, nemoralna politika.
- makijavelist(a)** *ital.* pristalica makijavelizma.
- makijavelistički** *ital.* koji je u duhu makijavelističkog učenja, bezobziran, podmukao, koji se drži načela: cilj opravdava sredstvo.
- makijaža** *fr.* 1. sredstva za sminkanje očiju (bojadisanje obrva, kapaka, trepavica, pravljenje podočnjaka i sl.); 2. obeležavanje igračih karata znakovima.
- makina** *ital.* mašina, stroj; čest naziv za šivaču mašinu u Dalmaciji, zatim za avion, lokomotivu, automobil i dr.
- makler** *нем.* posrednik u trgovini; lice koje za račun nekog drugog radi na sklapanju ugovora o kupovini ili prodaji robe, hartija od vrednosti, prevoznih usluga, i dr. što vrši kao stalno zanimanje; senzal, mešetar, broker.
- makleraža** *нем.* nagrada koju makler dobija za svoja posredovanja u trgovini; v. *makler*.
- mako** — vrsta egipatskog mekanog pamuka.
- makro** *fr.* podvodač žena, propalica koja živi na račun žena lakog morala; sopstvenik javne kuće, kupler.
- makro-** *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: velik, dug, velikih, ogromnih razmera.

- makroanaliza** *grč.* izučavanje makroekonomskog sistema (društveni proizvod, dohodak, reprodukcija, investicije i dr.).
- makrobiotika** *grč.* 1. nauka koja proučava sredstva i načine za što duže održavanje ljudskog života, za postizanje što dublje starosti; 2. u novije vreme: zdrava, prirodna ishrana koja omogućuje zdrav i dug život.
- makroekonomija** *grč.* 1. ukupna ekonomija nekog društva sa svim njenim materijalnim i prirodnim resursima, celokupna reprodukcija zajedno s ljudima koji su uključeni u ekonomske aktivnosti; 2. naučna disciplina koja proučava probleme makroekonomije.
- makroekonomist(a)** *grč.* ekonomista, naučni radnik koji se bavi makroekonomijom.
- makroklima** *grč.* zbir svih važnijih podataka o klimi jednog podneblja.
- makrokosmos** i **makrokozmos** *grč.* vasiona, svemir, tj. svet u velikom; *suprotno*: mikrokosmos.
- makrolit** *grč.* kameno oruđe mezolitskih ljudi u vidu sekire, budaka i sl.
- makromolekule** *grč.-lat.* velike molekule sa svojstvima koloida, tj. produkti polimerizacije i zgušnjavanja velikog broja molekula (celuloza, skrob, proteini, plastične mase, veštačka vlakna i dr.).
- makromolekularna hemija** *grč.-lat.* nova grana hemije koja se bavi proučavanjem jedinjenja sastavljenih od molekula.
- makroregija** *grč.-lat.* velika, prostrana homogena celina agrarnog kompleksa sa svim svojim ukupnim ekonomskim problemima; *suprotno*: mikroregija.
- makroreljef** *grč.-lat.* reljef velikih dimenzija.
- makroskopija** *grč.* posmatranje, ispitivanje golim okom; *suprotno*: mikroskopija.
- makrospore** *grč.* ženski spolni organi kod biljaka bescvetnica.
- makrostruktura** *grč.-lat.* struktura neke materije koja se može videti golim okom, bez upotrebe optičkih sprava.
- makrotoponomastika** *grč.* nauka o imenima i značenjima imena velikih geografskih jedinica, kao što su gore,

- naseljena mesta (gradovi, sela), mora, kontinenti, itd.; v. *toponomastika*.
- makrofauna** *grč.* deo faune koji obuhvata životinje koje se mogu videti i dobro upoznati golim okom, bez upotrebe optičkih sprava; *suprotno*: mikrofauna.
- makrofonija** *grč.* jakost glasa, glasitost.
- makrofotografija** *grč.* fotografija koja je nešto veća od objekta.
- makrociti** *grč.* neobično velika crvena krvna zrnca koja se javljaju kod oboljenja od perniciozne anemije, malarije, trovanja krvi i dr. bolesti.
- maksi** *lat.* moda dugih haljina; *suprotno*: mini.
- maksima** *lat.* 1. mudra misao, izreka; pravilo za život, načelo, princip, lozinka; 2. *muzič.* najveća ili najduža nota.
- maksimala** *lat.* najviše dopuštena cena nekom proizvodu, gornja granica.
- maksimalan** *lat.* najviši, najveći, preko kojeg se više ne može; *suprotno*: minimalan.
- maksimizam** *lat.* postavljanje najviših zahteva, preteranost, nerealnost.
- maksimalist(a)** *lat.* 1. onaj koji traži nešto najviše, preterano; 2. eser, pripadnik struje ruske socijaldemokratske partije, koja je imala nerealne zahteve u vezi prava radnika.
- maksimafilija** *lat.-grč.* sakupljanje dopisnih karata s markom nalepljenom na ilustrovanom delu dopisnice.
- maksimirati** *lat.* odrediti najvišu cenu nekoj robi ili usluzi preko koje se više ne može ići.
- maksimum** *lat.* najveća veličina, najveća količina, najviša vrednost, najveći stupanj nečega; *suprotno*: minimum.
- makulatura** *lat.* 1. odštampani tabaci hartije sa greškama (slab otisak, umrljani) koji služe za pakovanje; 2. *prenosno*: književno delo bez ikakve vrednosti.
- makulirani ček.** *lat.-eng.* neispravan, neupotrebljiv ček.
- mal** *tur.* stoka, marva; imanje, novac, trgovačka roba, bogatstvo.
- malarija** *ital.* bolest groznice, nastala ubodom jedne vrste komarca.
- mala fide** *lat.* u zloj nameri, podmuklo, zlonamerno; *suprotno*: bona fide.

- malahit** *grč.* mineral svetlozelene boje, bakrena so.
- malbaša** *tur.* 1. starešina jedne mahale; 2. seoski starešina.
- malvasija** i **malvazija** *grč.* vrsta slatkog grčkog vina.
- malverzacija** *fr.* pronevera, utaja novca, primanje mita, šverc.
- maler** ¹ *fr.* nesreća, neprilika, nezgoda. zao udes, neprijatan slučaj.
- maler** ² *нем.* 1. slikar-umetnik; 2. soboslikar, zanatlija, mazalo.
- malerozan** *fr.* nesrećan, baksuz.
- maligan** *fr.* uređaj za određivanje jakosti vina; 2. stepen jakosti vina.
- maligni** *lat.* štetan, poguban, zločudan, opasan; **maligni tumor**: zloćudni tumor, rak; *suprotno*: benigni tumor.
- Malisori** *alb.* albansko pleme, nastanjeno u blizini Skadarskog jezera.
- maliciozan** *lat.* zloban, zlurad, podmukao, pakostan, lukav.
- malicioznost** *lat.* zloba, pakost, podmuklost, nevaljalstvo, lukavost.
- malter** *нем.* smesa od peska, kreča i vode koja se stavlja, kao vezivno sredstvo, između cigli, kamenja i drugog materijala pri zidanju građevina.
- malterisati** *нем.* mazati, premazivati, oblepiti građevinu malterom.
- maltoza** *нем.* sladni šećer, produkt rastvaranja skroba (u pivarstvu).
- maltretirati** *lat.* zlostavljati, mučiti, kinjiti, rdavo postupati s nekim.
- maltuzijanac** *eng.* pristalica maltuzijanizma.
- maltuzijanizam** *eng.* učenje engleskog ekonomiste Maltuza (1766—1834) po kojem se stanovništvo brže množi od porasta proizvodnje životnih namirnica, što je, prema njemu, uzrok siromaštva; kasniji razvoj pokazao je da je ova teorija reakcionarna i neodrživa, mada, u nekim zemljama, u novije vreme, politika planiranja porodice dobija sve više pristalica.
- malcajt** *нем.* prijatno, dobar tek, u slast vam ručak.
- mamba** i **mambo** — 1. vrsta okretnе igre, plesa, poreklom sa Kube; 2. vrsta afričke zmije.
- mameluk** *ar.* 1. pripadnik telesne garde nekadašnjih egipatskih sultana ili pripadnik Napoleonove telesne straže; 2. *prenosno*: odani sluga koji bez pogo-

vora sluša svoga gospodara; 3. potomak od oca belca i majke Indijanke u Brazilu.

mamlaz *mađ.* glupan, blesan, lud, budala, nespretnjaković, nesnalažljiv čovek.

Mamon *grč.* 1. kod nekih starih naroda bog bogatstva; 2. *prenosno*: lakomost, pohlepa za novcem, novac.

mamonizam — obožavanje novca, žudnja za bogatstvom (prema Mamonu, bogu bogatstva).

mamuza *tur.* točkić sa zupcima, pričvršćen za petu obuće, služi za podsticanje konja pri jahanju.

mamuran *tur.* polupijan, neistrežnjen, umoran, neispavan, posle pića.

mamurluk *tur.* iscrpljenost posle nepreispavane noći ili pijanke.

mamut *rus.* 1. izumrli predač današnjeg slona koji je bio ogromnih razmera; 2. *prenosno*: nešto ogromno, golemo.

mana *tur.* nedostatak, neispravnost, manjkavost, pogreška.

manastir *grč.* crkva, samostan u kojem žive monasi (kaluderi) i monahinje.

mangal *tur.* posuda sa raspaljenim ugljem; služi za grejanje prostorija.

mangan *grč.* hemij. element, metal; upotrebljava se za dobijanje specijalnih čelika i u medicini.

mangup *tur.* 1. nevaljao čovek, skitnica, besposličar; 2. vragolan, šaljivčina.

manguparija *tur.* 1. nevaljalci, mangupi; 2. neozbiljna lica, dečurlija.

mandal *tur.* naprava za osiguranje vrata od provale, reza, zasun; drvena greda koja se stavlja preko vrata sa unutrašnje strane, podupirača.

mandarin *port.* naziv najviših činovnika u Kini za vreme carstva.

mandarina *ital.* drvo i plod male, slatke i mirislijeve pomorandže.

mandat *lat.* 1. ovlašćenje, punomoć na osnovu koje može da se nešto radi u nečije ime, da se neko zastupa; 2. dokumenat kao potvrda da se poseduje ovlašćenje; 3. naredba, nalog; 4. ovlašćenje koje narodni zastupnik prima od svojih birača da ih zastupa u parlamentu i period trajanja tog ovlašćenja; 5. ovlašćenje koje vladar daje nekoj osobi da sastavi vladu.

mandatar *lat.* onaj koji prima punomoć, opunomoćenik.

mandati *lat.* kolonijalna područja koja su bila pod upravom nekih velikih država ili organizacija do 1945.

mandator *lat.* onaj koji daje mandat, punomoć, naredbodavac.

mandola *ital.* muzič. instrumenat sličan mandolini, od nje nešto veći i sa dubljim glasom.

mandolin(a) *fr.* vrsta male, kratke tambure sa 4—6 žica.

mandra *grč.* 1. mesto i koliba gde se leti muzu ovce; 2. samostan, manastir.

manevrar *fr.* 1. prebacivanje vojske u ratu na podesan položaj za rešenje ratnog zadatka; 2. vežba većeg broja vojnih jedinica na način kako se vodi rat; 3. *prenosno*: vešt zahvat, smicalica, spletkar, trik, varka.

manevrisati i **manevrirati** *fr.* 1. izvoditi manevar, manevre; 2. *prenosno*: vešto i lukavo raditi, vrdati, izvrđavati; snalaziti se u nezgodnim situacijama.

manjež i **manjež** *fr.* 1. velika prostorija za obučavanje u jahanju; 2. škola jahanja; 3. veština dresiranja konja.

maneken *fr.* 1. osoba (muška ili ženska) koja javno demonstrira modne novitete; 2. velika lutka za probanje odela i za izlaganje odela u izlozima; 3. lutka od drveta s pokretnim udovima koja služi umetnicima za skiciranje ljudskih poza.

manžetna *fr.* zarukavlje na košulji, dvostruk kraj rukava koji se zakopčava dugmadima; v. *manšeta*.

mani *eng.* novac; tajm iz mani: vreme je novac.

manizam *lat.* poštovanje pokojnika iz straha od zlih duhova.

manija *lat.* 1. duševno oboljenje, blaža forma ludila; 2. *prenosno*: preterana, gotovo bolesna strast, zanesenost za nečim.

manijak *lat.* čovek koji boluje od manije; zanesenjak, osobenjak, ludak.

maniker *fr.* osoba koja vrši manikir; za ženu: **manikerka**.

manikir i **manikura** *fr.* 1. negovanje prstiju sasecanjem noktiju, zanoktica, kožnih zadebljanja i dr.; 2. pribor za manikiranje.

manikirati *fr.* negovati ruke i nokte, vršiti manikuru.

manioka *port.* tropska biljka iz čijeg se korena dobija hleb.

manipulant *lat.* 1. rukovalac nekom spravom, oruđem; 2. niži službenik.

manipulator *lat.* mehanizam kojim se rukuje predmetima koje čovek ne sme dodirivati (zbog radioaktivnosti, užarenosti i sl.).

manipulacija *lat.* 1. rukovanje, baratanje, postupak; 2. rukovanje nekom mašinom ili oruđem; 3. *prenosno*: varanje, pravljenje poslovnih smicalica.

manipulisati i **manipulirati** *lat.* 1. rukovati, baratati, postupati s nečim; 2. *prenosno*: vešto varati u poslu, podvaljivati, spletkariti.

manir *fr.* 1. način nekog rada, stil rada; 2. vladanje, ponašanje, držanje, uljudnost, taktično ophođenje; 3. navika ponašanja; 4. usiljeno, izveštačeno podražavanje uzora, izveštačenost; 5. način izražavanja jednog umetnika.

manirizam *fr.* 1. slepo, nestvaralačko podražavanje u umetničkom stvaranju; 2. stvaranje bez vlastite duhovne invencije u slikarstvu; 3. faza u umetnosti između kasne renesanse na izmaku i ranoga baroka na pomolu.

manirist(a) *fr.* književnik ili likovni umetnik koji radi u duhu manirizma.

manitost *lat.* pomama, blaža faza ludila; v. *manija*.

manifest *lat.* 1. svečani pismeni proglas vrhovne vlasti građanstvu povodom nekog važnog događaja; 2. pismeni proglas, saopštenje neke partije, pokreta, grupe ili pojedinca sa izlaganjem svojih stavova, programa, predloga, odluka.

manifestant *lat.* čovek koji sudeluje u manifestaciji, onaj koji javno ispoljava svoje mišljenje i raspoloženje.

manifestacija *lat.* 1. javno masovno odobravanje nekog postupka ili izražavanje solidarnosti s nekim; 2. javno izražavanje protesta.

manifestovati i **manifestirati** *lat.* 1. sudelovati, učestvovati u manifestaciji; 2. pokazivati, javno izražavati svoje mišljenje i osećanja.

manometar *grč.* sprava za merenje pritiska tečnih ili gasovitih tela u zatvorenom prostoru.

mansarda *fr.* potkrovlje, prostorije podešene u potkrovlju da se u njima može stanovati.

mantija *grč.* 1. širok, dugačak plašt; sveštenička haljina, reverenda; 2. kod mekušaca: kožni nabor na leđnoj strani od kojeg se gradi školjka za zaštitu tela.

mantika *grč.* šarlatansko otkrivanje „budućnosti“ po letu ptica, tumačenjem snova, bacanjem karata, gledanjem u dlan i sl.; vračarska veština, gatanje, vraćanje.

mantisa *lat. mat.* deo logaritma iza decimalnog zareza.

mantra *sanskrt.* kratke molitve kojima se pripisuje osobita moć; magične formule.

manual *lat.* 1. klavijatura na orguljama i čembalu; 2. priručnik; molitvenik; dnevnik.

manuelan *fr.* ručni, koji radi rukama; koji je izrađen rukama; **manuelni radnik**: fizički radnik, zanatlija.

manuskript *lat.* rukopis, pretežno stari; **manuskript izdanje**: ponovljeno izdanje neke stare knjige.

manufakt *lat.* ručni rad, ono što je rukom izrađeno.

manufaktura *lat.* rukotvorina; oblik organizovane proizvodnje u kapitalističkom društvu na bazi ručnog rada koji je prethodio mašinskoj industriji (manufaktura kao oblik rada počinje u 16. veku i proteže se do 18. veka u Zapadnoj Evropi).

manufakturst(a) *lat.* trgovac ili proizvođač manufakturne robe.

mandža *ital.* jelo, hrana; katkada: rđavo spremljena hrana.

manšeta i **manžetna** *fr.* porub na košulji, zarukavlje.

manjež *fr.* v. *manjež*.

manjkati *ital.* 1. nedostajati, ne biti dovoljno, odsustvovati; 2. crknuti.

maoizam — ideje i političko delovanje kineskog revolucionara Mao Ce Tunga (1893—1976).

mapa *lat.* 1. geografska karta; 2. plan, crtež; 3. korice za spise; 4. tašna, torba.

Marakana *port.* velika morska plaža u Rio de Zaneiru (Brazil) po kojoj je dobio ime sportski stadion koji prima preko 120.000 posetilaca.

maraska *ital.* vrsta višnje.

maraton *grč.* 1. sportska trka na stazi dugoj oko 42 km; naziv po grčkom

selu Maratonu kod kojeg su Atinjani, 490. g. pre n.e., pobedili deset puta jače Persijance; noseći vest o pobiđi glasnik je trčao dugu stazu i čim je izgovorio reč „pobeda“ srušio se mrtav; 2. *prenosno*: sve što dugo traje.

maratonac — trkač na maratonskoj stazi, takmičar, dugoprugaš.

margarin *fr.* veštački proizveden maslac, pretežno od biljnih ulja ili masti.

margina *lat.* rub, ivica; prazan prostor na knjizi sa strane, belina.

marginalan *lat.* sporedan, nevažan posao; nebitan, uzgredan.

marginalije *lat.* beleške, primedbe, napomene na rubovima knjige ili rukopisa.

margo *lat.* rub, ivica; prazan prostor na tovarnom listu za oznake robe.

marela *nem.* 1. kajsija, 2. vrsta krupne višnje.

marengo *ital.* zagasita tkanina; **marengo boja**: siva ili smeđa boja.

marenda *ital.* doručak, jutarnji obed, užina.

mareografija *lat.-grč.* opisivanje pojava kod plime i oseke morske vode.

marža *lat.* trgovinski rabat; razlika između kupovne i prodajne cene robe.

marijaš *mađ. v. marjaš.*

marina *fr.* 1. brodarstvo, flota; 2. luka za jahte; 3. u slikarstvu: motiv s mora.

marinac *lat.* mornar, pomorac, vojnik na ratnom brodu, mornarički pešak.

marinizam *ital.* kičeni stil u poeziji: gomilanje nepotrebnih reči i fraza.

marioneta *fr.* 1. lutka koja se pokreće konopcima i igra razne uloge u pozorištu; 2. *prenosno*: čovek koji služi kao slepo oružje tuđina; nekarakteran čovek.

marifet i **marifetluk** *tur.* veština, prepređenost, spretnost, lukavstvo.

marihuana *lat.* indijska konoplja od koje se proizvodi droga; *v. hašiš.*

marjaš i **marijaš** *mađ.* 1. stari srpski novčić (groš); 2. vrsta kartaške igre.

marka *nem.* 1. novac u SR Nemačkoj i Finskoj; 2. poštanski ili takseni znak; 3. fabrički žig; 4. ranije u Nemačkoj: opština; 5. *prenosno*: važna ličnost, autoritet.

markantan *fr.* istaknut, uočljiv, važan, znatan, koji pada u oči svojom pojavom.

markacija *nem.* 1. označavanje, obeležavanje; 2. znakovi na planinarskoj stazi.

markgrof *nem.* knez, vladar marke u feudalnom dobu.

market *eng.* 1. trg, tržište; 2. sajam, vašar; 3. trgovinska radnja; 4. trgovanje, poslovanje.

marketing *eng.* organizacija prodaje robe, sve aktivnosti vezane za uspešan plasman robe na tržištu; podmirivanje realnih potreba koje opredeljuju sadržinu marketinga.

markiz *fr.* plemić, po rangju između vojvode i grofa; za ženu: **markiza**.

markirant *fr.* 1. onaj koji nešto markira; 2. *prenosno*: zabušant, simulant.

markirati *fr.* označiti, obeležiti; staviti žig, marku, beleg.

marksizam *nem.* naziv naučne teorije po osnivaču Karlu Marksu (1818—1883); nauka o zakonima razvitka prirode i društva; kao posebne naučne discipline marksizam čine: dijalektički i istorijski materijalizam, ekonomsko učenje i teorija izgradnje besklasnog društva; otkrivajući naučne zakone razvitka društva marksizam je postavio tezu da nema potrebe da se društvo deli na ugnjetače i potlačene, da je buržoaska klasa odigrala svoju istorijsku ulogu i vođstvo prešlo na proletarijat, čija će vlast ukinuti eksploataciju i prisvajanje tuđeg rada od strane kapitalista; marksizam je moćno oružje u rukama radničke klase u borbi za preobražaj ljudskog društva od klasnog u socijalističko, odnosno besklasno, komunističko društvo.

marksist(a) *nem.* sledbenik marksističke teorije, ideolog marksizma.

marod *fr.* bolestan, iscrpljen, iznemogao vojnik, posustao, nesposoban za maršovanje.

maroder *fr.* vojnik koji pod raznim izgovorima zaostaje iza svoje jedinice da bi krišom vršio pljačke u pozadini; pljačkaš, kradljivac, nitkov.

marof *nem.* majur, salaš, poljsko imanje.

Mars *lat.* 1. bog rata kod starih Rimljana (kod Grka: Ares); 2. po legendi: otac Romula i Rema, osnivača Rima; 3. kod starih Italijana: bog proleća; 4. jedna od planeta, najbliža Zemlji.

Marseljeza *fr.* 1. francuska revolucionarna pesma, spevana u toku buržoaske revolucije (1792); 2. danas: francuska himna.

Maršovac — u naučno-fantastičnim pričama biće s Marsa, slično čoveku.

mart *lat.* mesec ožujak, treći u godini, posvećen bogu Marsu.

martir *grč.* 1. svedok; 2. u hrišćanstvu: mučenik, žrtva.

martirij(um) *grč.* mučeništvo.

martirologija *grč.* 1. istraživanje i ispitivanje života hrišćanskih mučenika; 2. *prenosno*: mučenje, mučeništvo, patnja.

martolozi *tur.* 1. ime kojim su Turci nazivali hrišćane koji su služili kao vojnici u 16. i 17. veku u turskim ograničenim gradovima; 2. vojnici (Krleža).

marš *fr.* 1. ravnomeran hod mase ljudi, koraćanje, dugo pešačenje; 2. organizovano kretanje vojske (marširanje); 3. *prenosno*: napredovanje, napredak.

maršal *nem.* najviše vojno zvanje, vojskovođa, vojvoda u nekim zemljama.

maršalat *fr.* 1. kancelarija maršala; 2. vojna komanda s maršalom na čelu.

Maršalov plan — američki program ekonomske pomoći zapadnoevropskim državama posle drugog svetskog rata (nazvan po prezimenu američkog ministra spoljnih poslova Maršala).

marširati *fr. v. maršovati.*

maršovati *fr.* hodati vojničkim korakom, pešačiti, putovati.

maršruta *fr.* 1. razrađen i obeležen plan dugog marša; 2. pravac kretanja vojske i ratne opreme; 3. razrađen plan dugog putovanja uopšte.

masa *lat.* 1. mera za inerciju tela, jednaka količniku sile i ubrzanja; 2. težina tela pri mirovanju; 3. ukupna količina tvari nekog tela; 4. velika količina nečega; 5. mnoštvo ljudi, gomila; 6. cela imovina umrle osobe; 7. imovina firme koja je pala pod stečaj (likvidaciju), stečajna masa; 8. sirov materijal namenjen reprodukciji; 9. gromada, stena.

masaža *fr.* trljanje, lupkanje, protezanje pojedinih delova tela radi pojačanja cirkulacije krvi, stvaranja dobre kondicije, lečenja i sl.

masakr *fr.* pokolj, krvoproliće, klanje, ubijanje u masama, mrcvarenje, kasa-pljenje, unakaživanje žrtava.

masakrirati i **masakrovati** *fr.* izvršiti masakr, pokolj; poklati, poubijati više ljudi; unakaziti, iskasapiti žrtve.

maser ¹ *fr.* 1. osoba koja vrši masažu (trljanje tela), trljač; 2. stručno lice koje mehaničkim putem osposobljava sportiste za takmičenja; za ženu: **maserka**.

maser ² *eng.* pojačivač i generator elektromagnetskih talasa; pojačanje se zasniva na stimulisanom emitovanju elektromagnetne energije molekula po zakonu kvantne mehanike, što se široko primenjuje u radio-astronomiji, radio-tehnici, televiziji i dr.

masiv *fr.* 1. vrlo teška gromada, eruptivne stene; 2. zaravneni predeo na planinskom vrhu; 3. veliki prostor nečega (npr. šumski masiv).

masivan *fr.* vrlo težak, teretan; zbijen, čvrst; krupan, glomazan, jak, trom.

masivnost *fr.* glomaznost, teretnost, zbijenost, krupnoća, čvrstina, jakost.

masirati *fr.* 1. vršiti masažu tela, trljati; 2. *prenosno*: gnjaviti, dosadivati.

maska *fr.* 1. obrazina koja skriva lice; 2. *prenosno*: pretvaranje, licemerno držanje; 3. kamuflaža; 4. sprava koja štiti od otrovnih gasova; 5. šminkanje glumaca; 6. premaz za lice radi stiskanja pora; **posmrtna maska**: gipsani snimak mrtvaca (primenjuje se prilikom smrti neke istaknute ličnosti).

maskara i **maskarluk** *tur.* 1. šala, sprdnja, ismevanje, ruganje; 2. maskirani učesnici karnevala, maskenbala; 3. deo šminke za bojenje trepavica.

maskarada i **maskerada** *fr.* 1. igranka, zabava na koju ljudi dolaze maskirani (obično o pokladama) s neobičnim kostimima; 2. povorka maskiranih osoba; 3. lakrdija, humor, šegaćenje, veselje, bal pod maskama, maskenbal.

maskaron *ital.* velika maska, neobičan, groteskan lik.

maskenbal *fr.* zabava na koju učesnici dolaze maskirani; veseli bal pod maskama, narodno veselje, maskarada.

masker *fr.* stručnjak za maskiranje pozorišnih i filmskih glumaca.

maskerata *ital.* 1. srednjovekovna pokladna pesma; 2. pokladna povorka pod maskama.

maskeron *ital.* ukras u obliku čovečjeg lica, obično groteskno oblikovan (na česnama, vodoskocima, građevinama i sl.).

maskiran *fr.* 1. skriven, prurušen, prikriven; 2. čovek pod maskom, pod obrazinom; 3. kamufliran, skriven da ne bude primećen (npr. vojni objekat).

maskirati *fr.* 1. staviti masku za karneval; 2. kamuflirati se, prurušiti, preobučiti; 3. našminkati lice glumca; 4. prikriti vojni objekat veštom maskom; 5. *prenosno*; skrivati prave namere.

maskota *fr.* 1. predmet za koji se veruje da čoveku donosi sreću ili ga štiti od nesreće (lutka, životinja i sl.); amajlija; 2. srećan čovek, batlija; 3. žena lakog morala.

maskulin *lat.* imenica muškog roda.

mas-medij(um) *eng.* sredstva za informisanje najširih razmera (štampa, radio, televizija).

masovan *lat.* mnogobrojan, koji je u velikom broju.

masovik *rus.* dobar organizator, čovek koji ume okupiti i vezati ljude za sebe, koji ume delovati na široke narodne mase.

masovka — masovna scena u pozorištu ili na filmu u kojoj učestvuje veliki broj statista.

mason *fr.* slobodni zidar, pripadnik masonerije, međunarodne slobodnozidarske organizacije; v. *franmason* i *masonerija*.

masonerija *fr.* međunarodna tajna ili polutajna organizacija s mističnim obredima, religiozno-filozofskog karaktera, nastala u 18. veku, s tobožnjim zadatkom da propoveda ljubav i bratstvo među ljudima i neguje moralne osobine, a stvarno — da potpomaze razne vidove društveno-političke reakcije radi lične koristi i nezasluzenog bogaćenja; *skraćeno*: **masoni**.

master ¹ *eng.* 1. gospodar, gazda, poslodavac; 2. učitelj, majstor, stručnjak; 3. vlasnik, naročito brodovlasnik ili kućevlasnik; 4. upravitelj, šef.

master ² *eng.* metalna matrica pomoću koje se reprodukuju gramofonske ploče u masovnoj proizvodnji.

mastika *grč.* vrsta rakiye začinjene biljkom mastiks.

mastiks *grč.* smola od trišlje, jedne vrste biljke smrdljike (upotrebljava se u pozorištu i kod snimanja filmova za lepljenje brkova, brade, kose i dr.); *isto* i **mastika** (ovaj termin označava i vrstu rakiye koja je začinjena mastiksom).

mastodont *grč.* vrsta izumrlog slona (šiljci njegovih kljova bili su nalik na dojke).

mastupracija *lat.* v. *masturbacija*.

masturbacija i **mastupracija** *lat.* onanisanje, spolno samozadovoljavanje, drkanje (kod muškaraca).

mat ⁻¹ *fr.* bez sjaja, taman, tamne boje. **mat** ⁻² *pers.* 1. u šahu: završni potez protivnika koji označava njegovu pobjedu; 2. *prenosno*: pobjeda, propao.

mat-pozicija *pers.* izgubljena pozicija, propast, kapitulacija.

matador *šp.* 1. glavni borac u borbi s bikovima, toreador; ranjenog životinji zadaje smrtni udarac mačem; 2. *prenosno*: važan, ugledan čovek, veličina, pobjednik; 3. u kartama: glavna, najjača karta, adut.

matematika *grč.* 1. nauka o količinskim odnosima i prostornim oblicima realnog sveta; 2. školski predmet u kome se predaje ta nauka.

matematičar *grč.* 1. čovek koji je stručnjak za matematiku; 2. onaj koji uči matematiku.

mater *lat.* mati, majka.

materija *lat.* 1. filozofski: objektivna stvarnost, ono iz čega se sastoji svet, koja postoji nezavisno od svesti čoveka; ono od čega se sastoje predmeti, grada; ono što ispunjava prostor, tvar, masa, telo, telesna tvar, ono od čega su tela sastavljena; 2. tema, predmet rada.

materijal *lat.* 1. ono od čega se nešto izrađuje, sirovina, grada; 2. predmeti potrebni za neki posao, pribor; 3. skup spisa, dokumenata, podataka na osnovu čega se donosi neka odluka ili piše knjiga, odnosno članak.

materijalan *lat.* 1. koji se odnosi na neku materiju, fizički, telesni; 2. stvaran,

realan, istinski; 3. bitan, sadržajan; 4. koji se odnosi na imovinsko stanje, imovinski, novčani; **materijalna kultura**: u etnologiji naziv za predmete kojima se služio neki narod; **materijalna sredstva**: novac; **materijalna istina**: utvrđivanje činjenica na osnovu slobodnog sudijskog uverenja.

materijalizam ¹ *lat.* filozofski pogled na svet po kome je, suprotno idealizmu, materija primarna, a duh, svest čoveka, sekundarna; svet je, po svojoj prirodi, materijalan; materija, priroda, postoji izvan svesti i nezavisno od nje; svet i sve njegove zakonitosti mogu se potpuno spoznati; Marks i Engels izradili su naučnu metodu i sistem istorijskog materijalizma, tj. proširili su materijalizam na poznavanje društva, tako da dijalektički i istorijski materijalizam čine teoretsku osnovu naučnog socijalizma.

materijalizam ² *lat.* stav prema životu i svetu sa gledišta bogatstva, novca, telesnih uživanja i užih, vlastitih interesa.

materijalizacija *lat.* 1. pretvaranje u materiju, osobito po verovanju spiritista mogućnost da dozvani „duh“ poprimi oblik svog nekadašnjeg tela; 2. ostvarenje zamisli u materijalnom pogledu.

materijalizovati i **materijalizirati** *fr.* v. *materijalizacija*.

materijalist(a) *fr.* 1. pristalica materijalizma; 2. *prenosno*: sebičnjak, čovek koji u svemu traži svoj materijalni interes.

materijalistički *fr.* koji se odnosi na materijalizam, koji je u skladu sa učenjem materijalizma.

matine *fr.* 1. prepodnevna priredba (koncert ili predstava); 2. priredba u ranim poslepodnevnim časovima; 3. jutarnja haljina.

matirati ¹ *fr.* učiniti nešto tamnim, oduzeti mu sjaj; v. *mat*.

matirati ² *pers.* 1. pobediti u partiji šaha; 2. *prenosno*: savladati nekoga.

matrijarhat *lat.* 1. forma rodovskog prvobitnog društva u kojem je majka bila glava porodice i upravljala porodičnom zadrugom; *suprotno*: **patrijarhat**, tj. kada otac postaje glava porodice; 2. materinsko pravo, tj. kada dete ne pripada očevoj nego majčinoj lozi.

matrikula *lat.* 1. knjiga u koju se vrši upis (rođenih, krštenih, umrlih, oženjenih, udatih i sl.); 2. matična knjiga zaposlenih nekog društva i sl.; 3. isprava pomoraca za plovdbu.

matrica *fr.* 1. pločica, kalup sa likom štamparskih slova, na osnovu kojeg štamparske mašine (linotip, monotip) izlivaju u olovu slova; 2. svaki kalup koji služi za odliv raznih predmeta.

matroz *hol.* mornar, brodar; sluga na brodu, fizički radnik.

matronimik *lat.-grč.* prezime izvedeno po imenu majke, npr. od Milena — Milenović.

matura *lat.* ispit zrelosti, viši tečajni ispit kojim se završava srednja škola; ranije u našem sistemu školovanja bila je mala matura nakon završene osmoletke, a velika matura nakon završene srednje škole.

maturant *lat.* učenik završnog razreda srednje škole koji će polagati viši tečajni ispit (maturu).

maturacija *lat.* zrenje, sazrevanje, dozrevanje; starenje.

maturirati *lat.* položiti završni ispit zrelosti u srednjoj školi (maturu).

maća *ital.* 1. pega, mrlja, ljaga; 2. biljna bolest: snijet, plemenjača.

maćuška *rus.* majčica, mamica.

mauzerka *nem.* brzometna vojnička puška (nazvana po pronalazaču Mauzeru).

mauzolej *grč.* veličanstven nadgrobni spomenik, raskošno ukrašena grobnica (naziv dobio po nadgrobnom spomeniku koji je kraljica Artemizija podigla svom mužu Mauzolu, karijskom kralju u staroj Grčkoj, oko 400. godine pre n. e. a koji je bio ukrašen vajarским radovima).

mafija *ital.* 1. tajno, dobro organizovano razbojničko i pljačkaško društvo na Siciliji (Italija); postoji od 1860. g.; 2. *prenosno*: udruženi ljudi sa društveno opasnim ciljevima.

mafijaš *ital.* pripadnik mafije.

mah *nem.* jedinica za merenje brzine aviona, projektila i raketa brzih od zvuka.

Mahabharata *sanskrt.* najveći junački ep starih Indijaca (215.000 stihova); delo sadrži herojske mitove, legende, filozofske i religiozne traktate.

mahagoni i mahagon *eng.* fino drvo crvenkasto smeđe boje iz Južne Amerike i Indije; služi za izradu kvalitetnog nameštaja i drugih predmeta.

mahala *tur.* 1. jedan deo grada, gradska četvrt, zaselak; 2. ulica, sokak.

maharadža *sansk.* doslovno: veliki kralj (titula koju su ranije, pre oslobođenja Indije, imali neki knezovi).

mahatma *sansk.* doslovno: velika duša, duša svega (počasni naziv za velike indijske duhovne vođe i sudije; ovu titulu nosio je borac za oslobođenje Indije ispod kolonijalnog jarma, Mahatma Gandhi, ubijen 1948).

maher *nem.* 1. važan faktor, pokretač, inicijator; 2. spretan čovek koji ume da se snađe u svim prilikama, pa makar i na štetu drugog, „kombinator“.

maheraj *nem.* vešt i često smeo poduhvat, podvig, na štetu drugog, podvala.

mahizam *nem.* pravac u filozofiji i teoretskoj fizici, nastao krajem 19. veka, koji u suštini znači isto što i *empirio-kriticizam*.

mahnacija *lat.* lukavstvo, spletko, mučkanje, ujdurma, podvala.

mahmetar *nem.-grč.* brzinomer nadzvučnih letelica baždaren u mahima; v. *mah*.

maca *ital.* teški malj, veliki čekić, tojaga.

mačeta *sp.* oružje i orude; služi za sečenje trske, posebno šećerne trske na Kubi; upotrebljava se i za krčenje džungle u J. Americi.

mašala *tur.* 1. uzvik — kakvo iznenađenje! sjajno, bravo!; 2. luč, baklja.

mašingever *nem.* mašinka, automatska puška, ispali oko 600 metaka u minuti.

mašina *fr.* 1. uređaj koji neku energiju pretvara u rad; 2. sprava koja obavlja neki rad; 3. vozilo koje se kreće; *prenosno*: osoba koja radi mehanički, po navici, robot; skup takvih osoba (npr. glasačka mašina).

mašinerija *fr.* 1. skup mašina za određeni posao; 2. *prenosno*: društveno uređenje koje usmerava privredne i socijalne tokove.

mašinist(a) *fr.* 1. rukovalac mašinama; 2. stručnjak za gradnju mašina.

mašinka *fr.* automatska mašinska puška ili pištolj; strojnica, automat.

meander *grč.* 1. vijugave šare na ukrasima; 2. zavoj, vijuga, okuka reke i dr.

mebl *fr.* pokućstvo, nameštaj; **mebl-štof**: štof za presvlaku nameštaja.

meblirati *fr.* namestiti, snabdeti nameštajem kuću, stan.

mega- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: velik, veliki, golem.

megavat *grč.* električna jedinica: veliki vat (čini ga milion vati).

megavolt *grč.* električna jedinica: veliki volt (čini ga milion volti).

megalograf *grč.* slikar koji pretežno slika likove u prirodnoj veličini.

megalografija *grč.* slikanje likova u prirodnoj veličini.

megaloman *grč.* čovek koji boluje od ludila svoje veličine, koji se zanosi velikim, nerealnim planovima, grandoman, umišljena, uobražena veličina.

megalomanija *grč.* ludilo veličine, preceñjivanje svoje ličnosti; zanošenje velikim, nerealnim i neostvarljivim planovima, grandomanija.

megalopolis *grč.* veliki, ogroman grad sa više prigradskih naselja.

megalosaur *grč.* veliki izumrli gušter.

megalofonija *grč.* pun i jak glas.

megatona *grč.-eng.* velika tona, milion tona, milijarda kilograma.

megafon *grč.* sprava za pojačanje glasa; zvučnik, glasnogovornik.

megaherc *grč.* 1. milion herca; v. *herc*; 2. jedinica za merenje frekvencije naimenične struje.

megdan *tur.* 1. dvoboj, duel; bojno polje; borba; 2. mesto dvoboja ili borbe.

megdandžija *tur.* 1. borac na megdanu, ratnik, junak; 2. *prenosno*: svađalica, kavgadžija.

Megea *grč.* 1. boginja osvete kod starih Grka; 2. *prenosno*: opaka, zla žena.

megom *grč.* jedinica električnog otpora koja ima 1 milion oma.

megometar *grč.* aparat za merenje veoma velikog električnog otpora, od milion oma.

medalja *fr.* 1. okrugla metalna pločica, obično s nekim likom i natpisom koja se daje kao odlikovanje za ratne ili građanske zasluge; 2. okrugla metalna pločica koja se daje za sportske po-

dvige ili za uspomenu na neki važan događaj.

medaljer *fr.* umetnik koji se bavi izradom medalja.

medaljon *fr.* 1. zlatarski proizvod, mala ovalna ili okrugla kutijica (za portret) koja se nosi oko vrata; 2. ovalni okvir za sliku ili neki umetnički predmet; 3. velika medalja; 4. sažeta biobibliografska beleška o piscu, naročito u knjizi koja sadrži dela većeg broja autora.

Medea *grč.* 1. u starogrčkoj mitologiji: žena argonauta Jazona koja mu se okrutno osvetila za neveru, ubivši njihovo dvoje dece; 2. *prenosno*: ljubomorna, osvetoljubiva žena.

medijalan *lat.* koji se nalazi u sredini, srednji, središni.

medijana *lat.* 1. središnjica, centar, centrala; 2. *mat.* svaka od triju duži povučenih iz temena trougla do sredine suprotnih strana; težišna linija trougla.

medijanta *lat. muz.* srednji ton, treći stupanj tonske lestvice, katkada i trozvuk iznad trećeg stupnja.

medijator *lat. v. medijator.*

medijatizacija *lat.* pripajanje, priključenje, podjarmljivanje, podvrgavanje manjih država od strane velikih država (kao središte okupljanja).

medijatizovati i medijatizirati *lat.* provoditi medijatizaciju; nezavisnu državu ili vladara staviti pod vrhovnu vlast jače, veće države.

medijator i medijater *lat.* posrednik, sudija, arbitar.

medijacija *lat.* 1. posredništvo treće države u sporu dveju država radi rešavanja njihovih sukobljenih interesa; 2. uopšte: posredništvo, arbitraža.

medij(um) *lat.* 1. sredina u kojoj se neko ili nešto nalazi, područje u kome se nešto zbiva, uslovi pod kojima se nešto događa; 2. sredstvo prenošenja komunikacija (govor, štampa, radio, televizija, film i sl.); 3. osoba pogodna za hipnotičke ogleda; 4. *gram.* glagolski rod koji označava glagolom iskazan proces koji se zbiva u samom subjektu (npr. *rasti, patiti*).

medikamen(a)t *lat.* lek, lekarija, melem, pomoć, pomoćno sredstvo, medicina.

medikacija *lat.* lek, lečenje.

medikomanija *lat.* strast za davanjem ili uzimanjem lekova.

medikus *lat.* lekar.

medio *ital.* srednji dan u mesecu, tj. 15. dan u mesecu.

Medina *ar.* grad u S. Arabiji gde se nalazi Muhamedov grob (posle Meke najveće muslimansko svetilište).

medina *ar.* 1. grad ili domorodačka četvrt u severnoj Africi; 2. stalni sajam u Maroku.

mediokratija i mediokracija *lat.-grč.* vladavina srednjeg društvenog sloja (trgovaca, činovnika, oficira i sl.).

mediokritet *lat.* 1. sredina; osrednjost; prosečnost; neznatnost; 2. *prenosno*: čovek osrednjih, ograničenih umnih i duševnih sposobnosti.

meditativan *lat.* koji misli, koji razmišlja, sklon razmišljanju, misaon; duboko zamišljen, utonuo u misli, misli-lacki.

meditator *lat.* mislilac, čovek koji duboko razmišlja, koji je sklon razmišljanju.

meditacija *lat.* razmišljanje, udubljivanje u neki problem, misaono posmatranje, duševno razmatranje.

Mediteran *lat.* Sredozemno more i zemlje oko njega, Sredozemlje.

Mediteranac *lat.* čovek iz Sredozemlja, Sredozemac; za ženu: **Meditranka**.

mediteranski *lat.* sredozemni; **Meditersko more**: Sredozemno more.

meditirati *lat.* razmišljati, promišljati, snovati, zadubljavati se u misli; misaono posmatrati nešto.

meditovati *lat. v. meditirati.*

medicina *lat.* 1. nauka o ljudskom organizmu, o njegovim bolestima, o sprečavanju i lečenju bolesti; 2. lek, pomoćno sredstvo.

medicinar *lat.* student medicine; za ženu: **medicinarka**.

medicina *lat.* teška, ispunjena krpama, kožna lopta (2—4 kg) za sportska vežbanja.

Mediči *ital.* čuvena aristokratska porodica koja se istakla pomaganjem nauke i umetnosti (vladala Firencem od 1434—1737).

medresa *tur.* 1. srednja verska škola kod naših muslimana; 2. fakultet uopšte.

Meduza *grč.* 1. u starogrčkoj mitologiji: jedna od triju (najužasnijih) sestara

Gorgona, koja na glavi umesto kose ima zmijske; 2. **meduza**: morska životinja oblika zvona, pihtijastog tela, koja ima dugačke pipke; **Meduzin pogled**: strašan, „okamenjujući“ pogled (koga god pogleda — okameni se).

mezanin ital. polusprat, međusprat, između prizemlja i prvog sprata.

meze tur. manja zakuska, jelo pogodno uz piće za vreme posela.

mezetiti tur. jesti meze uz piće, služiti se postavljenom zakuskom.

mezetluk tur. meze, meza, poslužjenje jelom uz piće i razgovor.

Mezija lat. rimski naziv za oblast koja je zahvatala Srbiju i severnu Bugarsku; sedište joj je bilo u današnjoj Sofiji.

mezil tur. pošta koja se prenosi na konju, 2. državna pošta u kneževini Srbiji.

mezilana tur. kuća u kojoj se nalazi pošta; poštanska stanica.

mezildžija tur. poštar, kurir, glasnik, onaj koji nosi poštu na konju.

mezo- grč. predmetak u složenicama sa značenjem: srednji, sredina, između.

mezoderm grč. srednji list u zametku (embriju) mnogoćelijskih organizama iz kojeg se razvija vezivno tkivo, kosti, mišići, bubrezi, spolni organi i dr.

mezoekonomija grč. ekonomija bilo koje privredne organizacije.

mezozoe grč. životinjski parazitski organizmi sačinjeni od nekoliko ćelija, među kojima postoji podela rada, ali nema ni tkiva ni organa.

mezozoik grč. srednje doba u razvoju Zemljine kore (deli se na tri perioda: trijas, jura, kreda); tada se javljaju gmizavci, ptice, sisari i dr. životinje.

mezoklima grč. prosečno stanje atmosfere na manjim područjima Zemlje.

mezolitik grč. prelazni period između starijeg (paleolitika) i mlađeg kame-nog doba (neolitika).

mezologija grč. proučavanje sredine.

mezoimerija grč. pojava da se neki spoj, koji bi, pri istom rasporedu atomskih jezgara, mogao imati više različitih struktura, javlja samo u jednoj modifikaciji; v. *izomerija*.

mezon⁻¹ grč. v. *mezon*.

mezon⁻² fr. kuća (obično kao naslov nekih trgovina).

mezopauza grč. gornji sloj Zemljine atmosfere na kojem se pojavljuje polarna svetlost; v. *mezosfera*.

Mezopotamija grč. v. *Mesopotamija*.

mezoskaf grč. podmornica za mirnodopske svrhe (roni do hiljadu metara); preteča podmornica koje će iz mora vaditi rude, naftu i dr.

mezosopran i mezosopran ital. ženski glas između soprana i alta.

mezosfera grč. sloj Zemljine atmosfere od 50 do 80 km.

mezontron i mezon grč. teški elektron s masom oko 200 puta većom od mase običnog elektrona (pronađen 1948).

mezofil grč. srednji sloj tkiva u listu biljke.

mezofili grč. životinjske vrste koje žive u uslovima srednje vlažnosti staništa (npr. u šumama i na livadama).

mezofiti grč. biljke prilagođene životu na umereno vlažnim staništima.

mezoforte ital. muzič. sa pola jačine, polujako, poluglasno.

mezocefalitis grč. zapaljenje srednjeg mozga.

mezocefalum grč. srednji mozak.

mezra ar. noćno putovanje, po verovanju muslimana, Muhamedovo na nebo.

mejdan tur. v. *megdan*.

mejdandžija tur. v. *megdandžija*.

mejd in eng. sačinjeno, proizvedeno u... (ime zemlje), oznaka na robu koja označava njeno poreklo.

mej-k-ap eng. šminkanje, šminka, doterivanje lica; v. *makijaža*.

Meka tur. glavni grad Hedžasa (Saudijska Arabija), rodno mesto Muhamedovo, gde se nalazi Čaba (Kaba), najveće muslimansko svetilište.

mekteb tur. muslimanska osnovna škola.

mekter tur. muzika, glazba (svirači).

melanz fr. 1. smesa, mešavina; 2. bela kafa; 3. kajgana od jaja; 4. mešani sladoled.

melanizam grč. pojava crne boje usled nagomilavanja crnih pigmenta kod nekih živih bića, naročito u toplim predelima.

melanin grč. crni i smeđi pigment u krvi koji se koncentriše u koži radi zaštite živih bića od vrelih sunčanih zraka u žarkim predelima.

melanit grč. crni granit, postojan i tvrd; služi za izradu spomenika, raznih ukrasa i za oblaganje građevinskih objekata.

melankolija grč. v. *melanholija, melanholik, melankoličan*.

melankoliko ital. muzič. setno, tužno, žalosno.

melano- grč. predmetak u složenicama sa značenjem: crn, crna, crno.

melanodermija grč. pojava crnih pega s gnojivim prštićima po koži (nastaju usled taloženja crnih i smeđih pigmenta kod nekih bolesti).

melanoza grč. crnokožnost, pocrnjavanje telesnih organa i tkiva usled prisustva crnih pigmenta u krvi (kod nekih biljaka zbog infekcije).

melanom grč. maligni tumor crne ili tamnosmeđe boje koji sadrži melanin.

melanholija i melankolija grč. 1. bolesno stanje koje se ogleda u bezvoljnosti i potištenosti, utučenosti, nepokretljivosti, u zabrinutosti; 2. seta, tuga, briga, tužno raspoloženje, utučenost, potištenost.

melanholik i melankolik grč. čovek koji pati od melanholije, setan, tužan, snužden, potišten, ostatak posle fabrikacije šećera; važna sirovina za proizvodnju špiritusa i kvasca; 2. smesa uopšte.

melbrosin lat.-grč. fabričko ime za tzv. matični pčelinji mleč.

melez tur. čovek ili životinja čiji su roditelji različitih rasa.

melem grč. 1. mast koja služi kao lek za rane ili uboj; 2. *prenosno*: blag, dobar čovek.

meleskinja tur. žena ili životinja čiji su roditelji različitih rasa.

melioracija lat. poboljšanje plodnosti zemljišta (isušivanjem, navodnjavanjem, drenažom, zaštitom od poplava i odronjavanja i sl.) radi uspešnijeg gajenja poljoprivrednih kultura.

meliorisati i meliorirati lat. sprovesti melioraciju, poboljšati plodnost poljoprivrednog zemljišta i osposobiti ga za gajenje kultura.

melograf grč. 1. skupljač i zapisivač narodnih melodija; 2. instrumenat koji automatski beleži melodije.

melografija grč. zapisivanje (i magnetofonsko snimanje) narodnih melodija.

melodija grč. skladan niz zvukova koji čine jedinstvo; napev, arija, motiv.

melodika grč. 1. nauka o melodiji; 2. skup karakteristika melodija jedne stilske epohe, etničke celine; 3. muzički elementi u govoru, jeziku ili nekom šumu.

melodist(a) grč. 1. pisac ili sastavljač priyatnih melodija; 2. muzičar koji ima više sklonosti melodiji nego harmoniji.

melodičan i melodiozan grč. 1. blagozvučan, prijatan, ugodan za slušanje; 2. koji se može pevati ili podesiti za pevanje; 3. udešen za pevanje.

melodrama grč. dramsko delo koje se odlikuje lažnim, deklamatorskim osećanjima i redovno se završava srećnim ishodom (hepiendingom).

meloman grč. strastveni ljubitelj muzike i pevanja, zanesenjak za muzikom.

melomanija grč. strasna, preterana ljubav prema muzici i pevanju.

melopeja grč. 1. nauka o gradnji melodije; 2. skup melodija; 3. govor u vidu pesme, recitativ.

meloplastika grč. hirurška metoda za ispravljanje nepravilnosti lica.

melos grč. pesma uopšte, pevanje, način pevanja, melodija, zvuk.

meloterapija grč. lečenje živčanih bolesnika muzikom.

melotipija grč. štampanje nota.

membrana lat. 1. opna, nežna kožica; 2. opna ili tanka metalna pločica koja prenosi sve zvučne titraje (govora ili muzike) gotovo bez promene; služi kod svih aparata za primanje i odašiljanje zvukova (telefona, mikrofona i dr.).

memento lat. pamti, sećaj se!; opomena, upozorenje, kao znak za podsećanje, podsetnik; **memento mori**: sećaj se smrti, pomišljaj na smrt!

memla tur. vлага, bud, trulina, trulež; ustajao vazduh, zasićena atmosfera.

memljiv tur. vlažan, truo, ustajao, zasićen.

memoari fr. 1. literarno delo u kome pisac iznosi svoja sećanja i zapažanja

o događajima kojima je bio savremenik ili u kojima je i sam učestvovao; 2. publikacija, štampani rad nekog učnog društva ili ustanove; 3. pismeno izlaganje, predstava.

memoarist(a) *fr.* pisac memoara.

memorandum *lat.* 1. spis, dokumenat u kome su obrađena pitanja koja su predmet međunarodnih razgovora a služi kao podsetnik, predstava; pri- laže se i uz diplomatsku notu da objasni njen sadržaj ili se uručuje predstavnicima druge države bez pečata i potpisa; 2. u trgovini: skretanje pažnje u vidu pisma na neki nastali problem između poslovnih partnera; 3. izveštaj ili informacija neke ustanove; 4. poslovno ili službeno pismo sa štampanim zaglavljem neke ustanove ili firme.

memorizacija i memorizovanje *lat.* aktivnost učenja koja postaje sposobnost da se reprodukuju slike ili ideje, da se ponavljaju reči i rečenice.

memorizovati i memorizirati *lat. v. memorisati i memorirati.*

memorija *lat.* 1. pamćenje; sećanje; 2. u elektronici: sposobnost kompjutera da čuva podatke za korišćenje; spremište informacija.

memorijal *lat.* 1. knjiga uspomena na nekoga ili nešto; 2. predstava s predlozima pretpostavljenom; 3. sportska priredba nekome u spomen; 4. podsetnik kada se treba setiti nekog pokojnika; 5. trgovački dnevnik u kome se svakodnevno knjiži promet u novcu.

memorisati i memorirati *lat.* pamtiti, zapamtiti, učiti, naučiti, učiti napamet.

menaža *fr.* zajednička kuhinja i ishrana radnika, vojnika i dr.

menažerija *fr.* 1. životinje, zverovi u zoološkom vrtu, cirkusu i sl., zverinjak; 2. putujuća zbirka (izložba) živih životinja.

menadžer i menedžer *eng.* 1. direktor, rukovodilac uopšte, organizator poslova u firmi; 2. priređivač ili posrednik u priređivanju sportskih utakmica i mečeva; **menadžerska bolest**: bolest koja nastaje zbog preopterećenosti rukovodilaca i psihičke napregnutosti.

mengele i mendele *grč.* 1. procep, sprava za stezanje predmeta (koristi se i za

stezanje nogu i ruku kažnjenika); 2. štipaljka, pinceta.

mendelevij(um) *rus.* hemij. elemenat, otkriven 1955 (naziv po ruskom hemičaru Mendeljevu, 1834—1907, sastavljaču periodičnog sistema hemijskih elemenata po atomskoj težini).

Menelaj *grč.* spartanski kralj (muž lepe Jelenke koju je Paris bio oteo, a zbog koje je, prema grčkoj mitologiji, došlo do trojanskog rata), jedan od najhrabrijih boraca pod Trojom.

menedžer *eng. v. menadžer.*

menza *lat.* 1. prostorija, restoran gde se hrani više lica; 2. u katoličkoj crkvi: oltar uz koji se obavlja crkveni obred.

menzis *lat.* 1. dvanaesti deo godine, mesec; 2. **menzis** i **menzes**: menstvacija.

menzola *ital.* 1. kamen koji podupire zid; 2. geodetski instrumenat.

menzura *lat.* 1. mera, merenje, udaljenost, dužina; 2. širina, obim; 3. mnoštvo, veličina; 4. apotekarska ili laboratorijska staklena posuda građirana (podeljena na stepene) za merenje tečnosti i atmosferskog taloga; 5. **muzički**: vremenska mera za trajanje jedne notne dužine; 6. stara mera: pola pinte.

meni *fr.* jelovnik; spisak jela koja sačinjavaju jedan obrok.

meningitis *grč.* zapaljenje moždane opne, najčešće prouzrokovano bacilom tuberkuloze.

meniskus *grč.* 1. srpasta, polukružna hrskavica između zglobova; 2. figura slična polumesecu; 3. zajednička oznaka za ispućeno-izdubeno sočivo.

menidžment *eng.* 1. primena nauke na probleme organizacije i rukovođenja; 2. organizacija rukovođenja.

menopauza *grč.* prestanak menstruacije kod žena u klimakterijumu.

menoplanija *grč.* neurednost u javljanju menstruacije kod žena.

menostaza i menostazija *grč.* zastoj, ili izostanak menstruacije kod žene.

menstrualan *lat.* mesečni, koji traje mesec dana (menstrucija kod žene, koja traje mesec dana).

menstrucija *lat.* mesečno lučenje krvi iz materice žene, perioda.

menstruirati *lat.* imati mesečnu menstruaciju, dobiti menstruaciju.

mental *lat.* koji se tiče duha, duše, uma; duhovni, duševni, umni.

mentalitet *lat.* skup duševnih osobina; duševno ustrojstvo nekog čoveka ili zajednice ljudi.

mentalna higijena *lat.* grana medicine koja se bavi sprečavanjem duševnih poremećaja, naročito kod dece.

mentol *lat.* glavni sastojak nane; služi kao lek i za osveženje.

mentomanija *lat.* bolesna sklonost za pričanjem laži.

mentor *grč.* 1. vođa, stručni savetnik; 2. nastavnik, odgojitelj; 3. stručni savetnik u pripremi magistarskog rada ili doktorske disertacije.

menuet *fr.* 1. vrsta starinskog plesa udvoje; 2. muzička kompozicija za taj ples.

menševizam *rus.* ideologija i politika oportunističke struje u Ruskoj socijaldemokratskoj radničkoj partiji posle odvajanja od boljševika 1903. g.

menševici *rus.* doslovno „manjinaši“ — ruski socijaldemokrati koji su se, na II kongresu Ruske socijaldemokratske radničke partije, održanom u Londonu 1903, odvojili od boljševika, smatrajući da komunističko društvo treba ostvarivati postepeno, putem ustupaka i reformi; pristalice ideologije i politike menševizma.

mens legis *lat.* duh, smisao zakona.

mer *fr.* 1. predsednik opštine (u Engleskoj, SAD i Francuskoj); 2. varoški sudija; 3. gradski načelnik; 4. seoski kmet.

mera i meraja *tur.* 1. opštinska zemlja, utrina, javni pašnjak za stoku; 2. ugodan, suncem obasjan kraj.

meraba *ar.* zdravo (pozdrav koji, kod susreta, muhamedovci upućuju jedan drugom).

merak *tur.* 1. želja za nečim, žudnja; 2. prohtev, čef; 3. naslada, uživanje; 4. ugodno raspoloženje; 5. seta, tuga, potištenost.

meraklija *tur.* ljubitelj nečega, čovek koji ume da uživa u nečemu (u dobrom jelu, piću, duvanu i sl.).

merdevine *tur.* lestve, lestvice, stube, stepenice za penjanje.

meredov *mađ.* mreža na drvenom okviru kojom se zahvata i vadi riba iz vode ili barke.

merzer *nem.* 1. teški top za uništavanje utvrđenih delova neprijateljskog fronta; 2. avan (sud za tucanje u prah tvrdih materija).

meridijan *lat.* podnevak, podnevna linija; zamišljena linija koja spaja oba pola Zemljine kugle; u svim tačkama tako zamišljenog geografskog meridijana sva mesta imaju podne u isto vreme (meridijani služe za određivanje geografske dužine).

merinizacija *šp.* ukrštanje ovaca običnih pasmina sa čuvenom španskom ovcom, pasmine merino, koja ima najfiniju vunu.

merinizovati i merinizirati *šp.* vršiti merinizaciju ovaca, sprovesti ukrštanje običnih pasmina ovaca s pasminom merino radi poboljšanja rasnog sastava ovaca.

meritoran *lat.* bitan; stručan da nešto oceni; presudan, punovažan; nadležan da odluči; sposoban.

Merkaljeva skala — sistem ocena za izražavanje štete nanosene zemljotresom; iskazuju se rimskim brojevima.

merkantil *lat.* trgovački, koji se odnosi na trgovinu; **merkantilna roba**: roba prosečnog kvaliteta.

merkantilizam *lat.* ekonomsko-političko shvatanje koje je odražavalo interese trgovačkog kapitala epohe koja je prethodila industrijskom kapitalu (od 15. do 17. veka), a koje se ogledalo u tome da je vrelo bogatstva u obrtanju i gomilanju novca jedne države (merkantilisti su zahtevali prevlast izvoza robe nad uvozom).

merkator *lat.* trgovac.

Merkur *lat.* 1. u starorimskoj mitologiji bog trgovine, glasnika bogova, simbol mira, pronalazačnja mudrosti i veštog govorenja, ali i lukavstva, prevare i krađe (kod Grka: bog Hermes); 2. najmanja od velikih planeta, a najbliža Suncu; 3. **preosno**: simbol trgovine; 4. živo srebro, živa.

mermer *tur.* vrsta čvrstog kamena raznih boja; služi za izradu spomenika, oblaganje zidova, popločavanje i sl., mramor.

Merovinzi — prva franačka dinastija (vladala od kraja 5. do polovine 8. veka naše ere); ovu dinastiju nasledila dinastija Karolinzi.

meropsi *grč.* u srednjem veku slobodni seljaci na feudalnim imanjima Srbije.

merhaba *tur. v. meraba.*

Mesija *hebr.* 1. pomazanik, kralj koji će, po verovanju starih Jevreja, doći i stvoriti carstvo božje na zemlji, bez zla i bezakonja, te spasti jevrejski narod; hrišćani mesijom smatraju Isusa Hrista; 2. *prenosno:* donosilac i propovednik spasonosnih ideja, spasitelj.

mesijanizam *hebr.* 1. učenje o dolasku Mesije i verovanje u spasenje koje će on doneti; 2. *prenosno:* tobožnja spasiteljska, izbaviteljska uloga nekoga koji nudi pomoć.

mesing *nem.* legura bakra i cinka; ima široku primenu u industriji.

meskalin *eng.* jaka droga koja se dobija iz pejote-kaktusa; izaziva vizuelne halucinacije; upotrebljava se za izazivanje ekstaze prilikom verskih obreda.

Mesopotamija i Mezopotamija *grč.* zemlja između dve reke, današnji Irak, koja leži između Tigra i Eufrata (u starom veku: Vavilonija i Asirija); najstariji stanovnici Sumeri (od njih potiče klinasto pismo, irigacioni sistemi; unapredili su astronomiju, matematiku, medicinu, geografiju i stvorili prvu robovlasničku državu).

mestici *šp.* melezi, od oca belca (uglavnom od Španca i Portugalca) i majke Indijanke u Americi.

meta *lat.* 1. cilj, obeležje; 2. predmet gađanja puškom ili drugim vatrenim oružjem kod vežbanja vojnika ili u sportskim takmičenjima.

meta- *lat.* prefiks u mnogim složenicama koji znači: usred, među, sa, uz, pored, prema, iza, preko, iznad.

metabaza *grč.* 1. stilska figura kojom se govornik obraća mrtvom predmetu ili odsutnim licima; 2. logička greška u dokazivanju koja se napravi kada se iz jedne pojmovne oblasti pređe u drugu.

metabioza *grč.* pojava u prirodi da jedna ili više vrsta stvaraju uslove za razvoj i razmnožavanje neke druge vrste živih bića (npr. kvasci stvaraju alkohol od šećera i tako stvaraju uslove za razmnožavanje nekih bakterija).

metabola *grč.* igra reči, poigravanje rečima, kalambur.

metabolizam *grč.* izmena materije u telu, fizičko-hemijski proces prerade hrane u telu, što omogućuje rast organizma, njegovo održavanje i normalno funkcionisanje.

metabolit *grč.* produkt procesa metabolizma.

metaboličan *grč.* promenljiv, koji se preobražava, menja; v. *metabolizam*.

metabulija *grč.* kolebanje, menjanje volje, izmena ranije odluke.

metagalaksija *grč.* deo vasiona do kojeg stižu astronomski instrumenti sa Zemlje ili iz vasionских letelica.

metageneza *grč.* menjanje generacija: slučaj kad se neka životinja ili biljka naizmenično množi spolno i bespolno.

metagoga *grč.* pridavanje osobina živih bića neživim predmetima, vrsta metafore, npr. „gora ječi“.

metagogija *grč.* ponavljanje istih reči u govoru na završecima nekih rečenica radi izazivanja jačeg efekta kod slušalaca.

metadon *grč.* preparat za lečenje narkomana, zahvaćenim opojnom drogom na bazi opijuma.

metazoa *grč.* životinje čije se telo sastoji iz više ćelija, tj. sve životinje osim protozoa, koje se sastoje samo od po jedne ćelije.

metajezik *grč.* jezik naučnih definicija ili matematičkih formula; obuhvata gramatiku, sintaksu, semantički deo logike, itd.

metakritika *grč.* kritika na kritiku, utuk na utuk.

metaksilogija *grč.* umetanje rečenica u govoru i pisanju.

metal *grč.* čvrst hemijski elemenat, dobre toplotne i električne provodljivosti, neproziran s posebnim metalnim sjajem, koji se topi i lako kuje (gvožđe, bakar, olovo, zlato, srebro, platina, aluminijum i dr.).

metalizacija *fr.* prevlačenje metalom, oblaganje metalnim slojem.

metalizirati *fr.* prevlačiti metalom, oblagati metalom.

metalin *lat.* smesa sastavljena od olova, cinka i ugljenika (služi za podmazivanje mašinskih delova).

metalo- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: kovina, metal.

metalogika *grč.* nauka o osnovama na kojima počivaju logički zakoni.

metalogičan *grč.* koji je iznad logičke sfere i neprihvatljiv u pojmovnom smislu.

metalografija *grč.* 1. proučavanje sastava metala i njihovih legura, tj. njihovih fizičkih i hemijskih svojstava; 2. izrada crteža na metalnim pločama (u štamparstvu).

metalografisati *grč.* urezivati crteže na metalnim pločama.

metaloza *grč.* bolest pluća, nastala kao posledica udisanja metalnih čestica.

metaloidei *grč.* hemijski elementi slični metalima, ali koji nemaju svojstva metala; to su tzv. laki metali: jod, brom, fluor, kiseonik, sumpor, azot, fosfor, arsen, bor, silicijum, ugljenik i dr.

metaloksid *grč.* jedinjenje metala i kiseonika.

metalosfera *grč.* u utrobi Zemlje sloj magme, deo oko 1400 km, u kome se, kako pretpostavljaju neki naučnici, nalazi metalno jezgro Zemlje.

metalotehnika *grč.* dostignuta znanja i veštine u preradi i primeni metala.

metalofon *lat.-grč.* muzička udaraljka, slična ksilofonu, sa desetak raznih ugrađenih metalnih pločica.

metalurg *grč.* stručnjak koji se bavi problemima metalurgije.

metalurgija *grč.* 1. nauka o industrijskoj proizvodnji metala (topioničarstvo); 2. industrija koja proizvodi crne metale (gvožđe i čelik) i obojene metale (bakar, olovo, cink i dr.).

metamorfan *grč.* koji menja oblike, promenljiv.

metamorfizam *grč.* promene u sastavu stena, izazvane prirodnim procesima (delovanje pare, vode, erupcija vulkana i dr.).

metamorfiza *grč.* 1. promena oblika, preobražaj, pretvaranje (u grčkoj mitologiji pretvaranje ljudi u životinje, kamenje, drveće i dr.); 2. promena, preokret, transformacija; 3. prelaz iz jednog u drugi stadijum razvitka nekih životinja.

metamorfizirati *grč.* preobratiti, preobrazavati, preinačavati, promeniti, menjati oblik.

metamorfologija *grč.* nauka o preobražajima organizma, počev od jajeta pa do završne faze razvitka.

metan *grč.* moćvarni gas, jedinjenje ugljenika i vodonika; nastaje od gnijeljenja organskih materija, najčešće u moćvarama i rudnicima; zapaljiv je i može goreti.

metanataza *grč.* seoba, seljenje stanovništva iz jednog kraja u drugi, pojedinačno ili grupno, najčešće iz ekonomskih razloga, migracija.

metanija *grč.* duboko, pobožno, pokorno klanjanje, metanisanje.

metanisasi *grč.* 1. klanjati se, kajati se, klečati na kolena (u crkvi ili u džamiji); 2. *prenosno:* ropski se ponašati prema jačem od sebe, ponižavati se pred moćnima, puzati.

metanol *grč. v. metilalkohol.*

metaplazija *grč.* pretvaranje jedne vrste tkiva u drugu (npr. vezivnog u hrskavično) pri hroničnim upalama, kod trajnih podražaja, itd.

metaplazma *grč.* 1. *biološki:* deo ćelije koji se sastoji od nežive materije; 2. *gram.* menjanje, preinačenje oblika reči dodavanjem ili izostavljanjem pojedinih glasova ili slogova i, posebno, kad se pojedini padeži izvode iz druge osnove, a ne od nominativne.

metapsihika *grč. v. parapsihologija.*

metapsihologija *grč.* 1. sistematski pokušaj bavljenja onim što je van empirijskih činjenica i zakona psihologije; 2. sistematski pokušaj da se empirijske činjenice i zakoni psihologije iskazuju jezikom fiziologije; 3. sistematski pokušaj da se potpuno utvrde opšti zakoni psihologije.

metar *grč.* 1. jedinica za merenje dužine u metarskom, metričnom sistemu mera; 2. naprava za premeravanje dužine duga 100 cm; 3. mera za slogove, stihove.

metapsihogram *grč.* jedinica za merenje rada u tehničkom sistemu mera, tj. rad koji je potreban da se sila od 1 kg savlada na putu od 1 m (Aleksić); *isto* i **kilogrammetar**; danas je u upotrebi i naziv **kilopondmetar**.

metarkilopond *grč. v. kilopondmetar.*

metasifilis *grč.* bolesne pojave koje se javljaju posle trećeg stadijuma sifilisa, kao tabes, paraliza, upala i proširenje aorte.

metastaza *grč.* premeštanje, promena; razvitak novog zloćudnog tumora (raka) na drugim delovima i organima tela pomoću krvnih ili limfnih sudova, te se tako javljaju nova oboljenja.

metastatičan *grč.* premeštajan, prenosljiv, prenesen.

metataksa *grč.* premeštanje akcenta iste vrste sa sloga na slog u istoj reči (u našim govorima po raznim područjima).

metateza *grč.* premeštanje slova i glasova u nekim rečima (npr. od manastir dobija se namastir).

metanotija *grč.* promena akcenta u pojedinim našim govorima, posebno akcenta samoglasnika.

metatropizam *grč.* pojava da u spolnom odnosu muškarac preuzima ulogu žene a žena ulogu muškarca.

metafizika *grč.* 1. u idealističkoj filozofiji učenje o svemu onom što je van čovekovih čulnih opažanja, što je van granica njegovog iskustva (o bogu, duši i dr.); 2. učenje o natprirodnosti, o duhovnosti, o onome što je nedokučivo, što je iznad ovozemaljskog sveta; 3. metafizičko učenje stvari i pojmove ne posmatra u njihovom razvitku i kretanju, u uzajamnom uticaju, nego izolovano, pojedinačno, statično, tj. u stanju mirovanja, nepromenljivosti i nepomičnosti, što je suprotno dijalektičkom učenju.

metafizičar *grč.* pobornik i sledbenik metafizičkih pogleda na svet.

metafizički *grč.* koji se nalazi van granica iskustva čoveka; koji se odnosi na metafiziku, natprirodan, nadstvaran.

metafora *grč.* stilska figura, slikovit izraz u prenosnom značenju, skraćeno, sažeto poređenje; upotrebljava se za označavanje nekog drugog pojma a ne onog što metafora znači; npr. za lukava čoveka kaže se da je lisica; umesto *star čovek* — *seđa glava*; za *mladost* — *proleće života*; metaforom se naročito služe pesnici radi pojačanja izraza.

metaforika *grč.* novi termin o poznavanju i upotrebi metafora u književnosti i jeziku uopšte.

metaforičan *grč.* slikovit, u prenosnom smislu, u prenosnom značenju.

metafraza *grč.* prevod sa stranog jezika po smislu, naročito pesama.

metahromotipi *grč.* slike u boji prenesene na hartiju pomoću litografije.

metahromatipija *grč.* tehnika prenošenja slika u boji (štampanih na naročitoj hartiji) na drvo, staklo, metal, porcelan, kožu, lim i dr.

metahronizam *grč.* premeštanje nekog događaja u neko kasnije vreme u koje taj događaj nije mogao da se dogodi; v. *anahronizam*.

metek *grč.* strani naseljenik, stranac u staroj Ateni (Grčka).

metempsihoza *grč.* religiozno verovanje o seobi duša, po kome se ljudska duša, nakon smrti, seli u druge ljude, životinje ili biljke, da bi se, na kraju, opet sjedinila sa istim telom.

meteor i **meteorit** *grč.* 1. manje nebesko telo ili deo nebeskog tela koje leti, često prema Zemlji, u čijoj se atmosferi, zbog trenja, usija i raspada; 2. meteor i u značenju: svaka brzo prolazna atmosferska pojava (npr. oluja, duga i dr.).

meteori *grč.* grčki manastiri u Tesaliji, sagrađeni na visokim, nepristupačnim stenama.

meteorizam *grč.* nadimanje trbuha zbog nagomilavanja gasova u želucu.

meteorit *grč.* tvrdo telo koje iz svemirskog prostiranja pada velikom brzinom na Zemlju, pri čemu se užari i svetluca, tzv. zvezda padalica.

meteorograf *grč.* sprava koja automatski beleži meteorološke pojave.

meteorolog *grč.* stručnjak za meteorologiju.

meteorologija *grč.* nauka o fizičkim i hemijskim svojstvima atmosfere i vremenskim pojavama.

meteorološki *grč.* 1. koji se odnosi na meteorologiju, koji pripada meteorologiji; 2. **meteorološki izveštaj**: prikazivanje vremenskih prilika i predskazivanje temperature, padavina i uopšte vremenskih prilika za naredni dan ili za duže vreme, vremenska prognoza; 3. **meteorološki satelit**: veštački

Zemljin satelit koji automatskim spravama emituje važne meteorološke podatke; 4. **meteorološki rat**: naziv za mogući rat koji bi se vodio izazivanjem prirodnih nepogoda (prolomi oblaka, podizanje nivoa mora, izmena klime i sl.).

meteoropatija *grč.* tegobe, smetnje koje nastaju kao posledice vremenskih nepogoda i promena (glavobolja, neraspoloženje, bolovi u kostima i sl.).

meteoropatologija *grč.* nova grana medicine koja proučava veličinu i karakter uticaja meteoroloških promena na čovečji organizam.

meteorski *grč.* 1. koji ima osobinu meteora, meteorsku brzinu; 2. *prenosno*: čovek koji postiže brz uspeh u nauci ili službi.

meter *fr.* grafički radnik, slugač, koji slaže retke u strane stamparskog sloga, koji formira strane, prelamač.

meteriz *tur.* rov, vojni šanac; prokop kroz zemlju, vojnička utvrda.

metil *grč.* jednoatomske radikal ugljovodonika, ostatak metana; važna sirovina za proizvodnju mnogih organskih hemijskih jedinjenja.

metilalkohol *grč.* drveni špirit, dobija se suvom destilacijom drveta; služi kao gorivo, a u hemijskoj industriji u proizvodnji boja, lakova i nekih lekova.

metod(a) *grč.* 1. način i put istraživanja prirodnih pojava; način planskog naučnog ispitivanja; način na koji se dugoročno obavlja neki posao; sistem, red, postupnost rada; 2. **dijalektički metod**: zasniva se na (a) uzajamnoj vezi i uslovljenosti pojava; (b) na kretanju i menjanju, obnavljanju i razvoju; (v) na pretvaranju postepenih kvantitativnih promena u bitne kvalitativne promene; (g) na unutrašnjim protivurečnostima i borbi suprotnosti (starog i novog), tj. između onoga što izumire i onoga što se rađa; 3. običaj, uobičajeni postupak.

metodizam *grč.* učenje anglikanske verske sekte (osnovana u 18. veku).

metodika *grč.* 1. deo pedagogije koji se bavi proučavanjem metoda u nastavi; 2. nauka o metodama rada uopšte.

metodist(a) *grč.* pristalica metodizma, religioznog učenja anglikanske sekte.

metodičar *grč.* 1. stručnjak u metodici, naučni radnik koji se bavi problemima metodike; 2. nastavnik koji ima dobar način u prenošenju znanja i veština slušaocima.

metodolog *grč.* stručnjak u metodologiji.

metodologija *grč.* nauka o metodama naučnog istraživanja.

metodski *grč.* koji se zbiva po određenom, utvrđenom sistemu, rasporedu, planu, sistematski, promišljeno; **metodska jedinica**: zaokruženo gradivo koje se u jednom predavanju može obraditi u školi.

metonimija *grč.* stilska, pesnička figura u kojoj se neki predmet ili pojava naziva rečima koje označuju neki drugi predmet ili pojavu, ali koji stoji u nekom odnosu s prvim (npr. *seđa kosa* kaže se umesto *starost*).

metoh i **metohija** *grč.* 1. zajednička, manastirska zemlja koju su kaluđeri obrađivali; 2. u srednjovekovnoj Srbiji: mala crkva sa nešto obradive zemlje; 3. svaki manastir ili crkva koje su darodavci (ktitori) priložili većem manastiru; 4. svako imanje crkve ili manastira koje je bilo udaljeno od njega.

metraža *grč.* 1. dužina nečega, izražena u metrima; 2. merenje metrom; 3. roba koja se prodaje na metre (obično tekstilno platno).

metresa *fr.* ljubavnica, naložnica, konkubina (žena koja živi u divljem braku).

metrika *grč.* 1. nauka o pesništvu i ritmu stihova: broj i dužina slogova, dužina i ritmička povezanost stihova, itd.; 2. *muz.* nauka o dužini tonova, o njihovom pravljenju.

metričar *grč.* dobar poznavalac pravljenja stihova (metrike).

metro *fr.* gradska podzemna ili nadzemna električna železnica.

metrografika *grč.* veština pisanja stihova po zakonima metrike.

metrokolaz *grč.* jedna od tehnika snimanja filma u boji.

metrolog *grč.* stručni kontrolor koji ocenjuje ispravnost mera i kvalitet dragocenih i drugih metala.

metrologija *grč.* nauka o merama.

metroman *grč.* onaj koji ima maniju pravljenja stihova, nadripesnik, „stihoklepac“.

metromanija *grč.* strast za pisanjem stihova, nadripesništvo.

metronimik *grč.* ime, prezime ili nadimak izveden po imenu majke; v. *matronimik*.

metronom *grč. muz.* sprava za merenje takta, taktomer.

metropola *grč.* 1. naziv države-grada u staroj Grčkoj u odnosu na naselja koja je taj grad osnovao izvan svojih granica; 2. imperijalistička država u odnosu na svoje kolonije, tzv. država-matica; 3. glavni grad svake zemlje.

metropolit *grč.* kod katolika: biskup u glavnom gradu, nadbiskup (kod pravoslavnih: mitropolit).

metropolija *grč.* biskupija, nadbiskupija kojom upravlja nadbiskup, metropolit (u katoličkoj crkvi).

Metropolitan opera — najveća i najuglednija američka operna kuća u Njujorku koja izvodi samo repertoar najvišeg stila, angažujući najčuvenije pevače i dirigente.

Metuzalem *hebr.* 1. po jednoj biblijskoj priči čovek koji je u vreme prvih ljudi na Zemlji živio preko 950 godina; 2. *prenosno*: pojam **metuzalem** znači i vrlo star čovek, onaj koji doživi duboku starost.

Mefisto i Mefistofeles *grč.* 1. đavo, soton; 2. ime đavola u Geteovom delu „Faust“.

mehana *tur.* krčma, gostionica, kafana, pivnica.

mehandžija *tur.* vlasnik krčme, kafane, gostionice.

mehanizam *grč.* 1. unutrašnje ustrojstvo mašine ili sprave koje ih stavlja u pokret; 2. skup stanja i procesa kroz koje prolazi neka fizička, hemijska ili neka druga pojava (npr. mehanizam neke hemijske reakcije, mehanizam izgaranja i sl.); 3. sistem ustrojstva i delovanja jedne organizovane društvene zajednice ili pokreta.

mehanizacija *grč.* 1. zamena mišićne snage (ručnog rada) mašinama, uvođenje mašina u fabričku proizvodnju, u proizvodnju poljoprivrednih kultura i druge oblasti, pa i u domaćinstva; 2. snabdevanje vojske automobilima,

tenkovima, oklopnim automobilima i sl.; 3. sve mašine koje poseduje jedna radna organizacija.

mehanizovati i mehanizirati *grč.* uvesti mehanizaciju, opremiti, snabdeti.

mehanička *grč.* 1. nauka koja proučava pojave pokretanja i ravnoteže materijalnih tela pod delovanjem fizičkih sila; 2. nauka o mašinama, postrojenjima i raznim spravama; mašinstvo, mašinska tehnika; 3. **nebeska mehanika**: nauka koja matematičkim metodama proučava kretanje nebeskih tela.

mehanicizam *grč.* filozofsko shvatanje koje sve složene pojave sveta svodi na mehaničko kretanje jednorodnih čestica materije, a sve zakone društvenog razvitka na najprostije zakone mehanike.

mehaničar *grč.* radnik metalne struke koji vrši popravke mašina i motora.

mehanički *grč.* 1. koji se odnosi na mehaniku ili mehanizam; 2. koji deluje posredstvom mehanizma, samokretan, samopokretan; 3. *prenosno*: rad, aktivnost bez svesnog angažovanja, bez čovekove volje; mahinalan, nehotičan; automatski, kao automat, po navici; 4. izveden dodirnom, pritiskom, silom; ručno, rukom, zanatski.

mehanografija *grč.* upotreba mašina za obavljanje kancelarijskih poslova (pisace mašine, računске, kopirne i druge mašine).

mehanoterapeut *grč.* specijalista za telesno vežbanje pomoću sprava.

mehanoterapija *grč.* lečenje telesnim vežbama uz upotrebu posebnih sprava.

mecanin *ital.* međusprat, između prizemlja i prvog sprata; v. *mezanin*.

mecena i mecena *lat.* bogat, darežljiv pomagač i pokrovitelj nauke i umetnosti (po imenu starorimskog bogataša Gaja Mecenata koji se proćuo po pokroviteljstvu pesnika i umetnika).

mecosopran *ital.* glas između soprana i alta (odlikuje se punoćom srednjih tonova); v. *mezosopran*.

meč *eng.* 1. sportsko takmičenje, utakmica, dvoboj (fudbalski meč, šahovski meč i sl.); 2. trka u kojoj se takmiče samo dva konja.

medžlis *tur.* 1. zakonodavna skupština u nekim zemljama Istoka (u Iranu, Tur-

skoj i dr.); 2. versko veće muslimana u nekim zemljama.

mešetar *grč.* 1. trgovački posrednik, senzal; 2. *prenosno*: politički posrednik zbog svoje vlastite koristi.

mešćema *tur.* sud, sudnica.

migracija *lat.* 1. seoba stanovništva iz jednog kraja zemlje u drugi, iz sela u grad, pretežno iz ekonomskih razloga; 2. seoba životinja (npr. ptica).

migrena *grč.* stalna glavobolja zbog bolesti koja se nedovoljno poznaje.

migrirati *lat.* seliti se, preseljavati se, odseljavati.

mider *nem.* ženski steznik za stezanje struka.

midi *eng.* moderan stil odevanja; karakteriše ga umerenost, za razliku od maksi i mini stila.

miza *lat.* mrtvački ođar.

mizagatija *grč.* mržnja na dobrotu, preziranje dobra.

mizaleitija *grč.* strah od istine, mržnja na istinu.

mizandrija *grč.* mržnja na muškarce, bolesna mržnja žena prema muškarcima.

mizanscen(a) *grč.* raspoređivanje glumaca na pozornici pozorišta prema zahtevima konstrukcije komada; scenski aranžman, dekoracija i dr.

mizantrop *grč.* čovek koji mrzi ljude, čovekomrzac; osobenjak.

mizantropija *grč.* mržnja na sve ljude, zaziranje od ljudi, povučenost od sveta, osobenjaštvo.

mizautija i mizalautija *grč.* mržnja na samoga sebe, preziranje samoga sebe.

mizdrak *tur.* 1. koplje; 2. *prenosno*: klipani, momčina, spadalo.

mizerabilan *lat.* v. *mizeran*.

mizerabilnost i mizerabilitet *lat.* beda, jad, sirotinja, bezvrednost.

mizeran *lat.* bedan, jadnan, žalostan, tužan, loš, nevredan, siromašan, prezren.

mizernost *lat.* v. *mizerabilnost*.

mizerija *lat.* 1. beda, oskudica, nevolja, nesreća, jad, tegoba, siromaštvo; 2. *prenosno*: nitkov, hulja, loš čovek; 3. loš đak, nezalica, duhovni siromah.

mizo- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: mržnja.

mizogram *grč.* onaj koji zazire od braka, koji mrzi brak, uporni neženja.

mizogamija *grč.* zaziranje od braka, mržnja prema braku.

mizogin *grč.* čovek koji mrzi sve žene, ženomrzac.

mizoginija *grč.* bolesna mržnja muškaraca prema ženama.

mizokal *grč.* čovek koji mrzi ono što je lepo i dobro.

mizokalija *grč.* mržnja prema lepoti.

mizokapnos *grč.* čovek koji mrzi pušenje, protivnik pušenja duvana.

mizokozmija *grč.* mržnja na kćenje i doterivanje, na ukrašavanje, na nakit.

mizoksenija *grč.* mržnja prema strancima, prema tuđinima.

mizolog *grč.* onaj koji mrzi i prezire razum i nauku.

mizologija *grč.* mržnja na razum i nauku (čest slučaj kod teologa).

mizoneizam *grč.* mržnja na sve što je novo i progresivno, konzervativnost.

mizopedija *grč.* bolesna mržnja prema deci.

mizoponija *grč.* mržnja prema radu, zaziranje od rada.

mizopsihija *grč.* zasićenost životom, mržnja prema životu.

mizofobija *grč.* 1. strah od mikroba i nečistoće; 2. bolestan strah od dodira i infekcije.

mijelom *grč.* tumor, izraštaj u koštanoj srži; vrsta raka koštane srži.

mijitis *grč.* zapaljenje mišića.

mikado *jap.* titula japanskog cara.

mikenska kultura *grč.* stara grčka kultura na egejskom području kopna (nazvana prema starom gradu Mikenama).

mikoza *grč.* naziv za sve bolesti izazvane gljivicama (za razliku od bakterioza koje su prouzrokovane bakterijama).

mikolog *grč.* naučnik koji se bavi mikologijom.

mikologija *grč.* nauka o gljivama.

mikro- *grč.* u složenicama označuje odnos prema vrlo sićušnim predmetima ili prema spravama za posmatranje i merenje tih malih predmeta.

mikro *grč.* u filmskom jeziku naziv za mikrofon, pričvršćen na duljem štapu, koji služi za hvatanje zvukova na mestima gde se ne može približiti tehničar (mikroman).

mikroanaliza *grč.* raščlanjivanje do u najmanje sitnice.

mikrobar grč. milioniti deo bara; v. *milibar*.

mikrobarometar grč. barometar koji pokazuje stanje žive u uvećanoj meri, što olakšava čitanje veoma malih promena u pritisku vazduha.

mikrobi grč. jedni od najsitnijih organizama biljnog i životinjskog sveta koji se mogu uočiti samo mikroskopom; mnogi mikrobi izazivaju vrenje, truljenje i raspadanje organskih materija; mikrobi su izazivači zaraznih bolesti.

mikrobiologija grč. nauka koja svestrano pružava najsitnija živa bića — mikroorganizme (mikrobe).

mikrobus grč.-lat. mali autobus, podešen za prevoz 10—15 putnika, jedna vrsta kombija.

mikrovaga grč. precizna, veoma osetljiva vaga koja služi za mikroanalitička ispitivanja.

mikrogram grč. vrlo mala težinska jedinica (1 mikrogram iznosi 0,001 miligrama).

mikrografija grč. 1. opisivanje vrlo malih tela, posmatranih pod mikroskopom; 2. medic. bolest koja se prepoznaje po tome što bolesnik počinje pisati sve sitnija slova, tako da na kraju njegovo pismo postaje sasvim nečitko i nerazumljivo.

mikrogrej grč. jedna od jedinica za merenje radioaktivnosti.

mikroekonomija grč. 1. ekonomija organizacija udruženog rada; 2. ekonomija pojedinaca koju čine načela, metode i organizacijski oblici podmićenja potreba pojedinaca (prema S. Kukoleći); 3. naučna disciplina koja se bavi problemima mikroekonomije.

mikroekonomist(a) grč. ekonomista koji se bavi problemima iz oblasti mikroekonomije.

mikroelektroanaliza grč. utvrđivanje i određivanje električnih naboja i struja u životinjskim i biljnim ćelijama.

mikroelektronika grč. nauka koja proučava primenu elektronike, tj. strujanje elektrona kroz prazan prostor, kroz gasove i poluprovodnike na veoma malim, sićušnim uređajima kao što su čip i biočip (memorijske pločice u kompjuterima).

mikroelektronika grč. stručnjak u oblasti mikroelektronike.

mikrokamera grč. fotografski aparat vrlo malih dimenzija, namenjen za specijalna snimanja, pretežno u oblasti špijunaže.

mikrokardija grč. slaba razvijenost srca.

mikrokemija grč. v. *mikrohemijska*.

mikrokirurgija grč. v. *mikrohirurgija*.

mikroklima grč. stanje prirodnih pojava na vrlo malim prostorima (u fabrici, delovi grada, radne prostorije i sl.), proučavanje klime i uslova za normalan rad i život čoveka i drugih živih bića (temperatura, zagađenost vazduha, vlažnost, itd.).

mikrokozmos grč. v. *mikrokosmos*.

mikrokompjuter grč.-eng. mali električni računar, sastavljen od jednog ili više mikroprocesora i memorije na koje se mogu priključiti razne periferne jedinice; ulaz se obično odvija preko tastature, a izlaz na optičkom ekranu; priključuju mu se diskete, štampači i dr.; koristi se kao univerzalni računar za obradu podataka.

mikrokosmologija i **mikrokozmo** grč. učenje o malom svetu (o čoveku, o atomima, molekulima) za razliku od velikih veličina, planetarnog merila.

mikrokosmos i **mikrokozmos** grč. svet najmanjih veličina (atoma, molekula, atomskih čestica) za razliku od sveta velikih veličina (planetarnog merila); čovek u odnosu na makrokosmos; *suprotno: makrokosmos*.

mikrokronometar grč. v. *mikrohronometar*.

mikroliti grč. 1. sitni kristali vidljivi jedino pod mikroskopom; 2. minijturna oruđa prvobitnog čoveka iz kamenog doba.

mikrolog grč. sitničar, pedant, tesno grud čovek, cepidlaka.

mikrologija grč. bavljenje beznačajnim stvarima, sitničarenje, pedanterija.

mikroman⁻¹ grč. čovek suprotnih osobina megalomanu.

mikroman⁻² grč.-nem. tehničar koji pri filmskom i televizijskom snimanju brine o postavljanju i korišćenju mikrofona na najbolji način.

mikromanija grč. bolesno povlačenje u samoga sebe, preterana skromnost, povučenost; bolest pri kojoj čovek

misli i oseća kao da mu se telo smanjuje i nestaje.

mikromegas grč. mali čovek koji želi da ga smatraju nekom veličinom.

mikromelija grč. nenormalno mali udovi kod čoveka.

mikrometar grč. sprava za merenje veoma malih udaljenosti i uglova.

mikrometeorolog grč. stručnjak u mikrometeorologiji.

mikrometeorologija grč. nauka o fizičkim procesima u najnižim slojevima vazduha (na donjoj granici atmosfere).

mikrometrija grč. veština merenja veoma malih predmeta i uglova.

mikromilimetar i **mikron** grč.-lat. jedinica merenja veoma malih dužina.

mikrominijaturizacija grč.-fr. težnja u modernoj tehnici da se razni aparati prave u što manjim oblicima a da ne gube na važnosti (npr. tranzistor).

mirkooorganizmi grč. isto što i **mikrobi**; v. *mikrobi*.

mikropaleontologija grč. grana paleontologije koja proučava najsitnije fosilne objekte (alge, šupljikare i dr.).

mikroprocesor grč. kompjuterska jedinica; sastoji se od čipa i komada silicija; radi kao mikrokompjuter.

mikroračunar grč. računar najmanjih dimenzija.

mikroregija grč.-lat. mala homogena celina jednog agrarnog prostora.

mikrorendgen grč.-nem. jedinica za merenje radioaktivnosti hemijskih elemenata.

mikrorejon grč.-fr. najmanja upravna jedinica u gradu ili opštini.

mikrosekunda grč. milioniti deo jedne sekunde.

mikroskop grč. 1. optička sprava pomoću koje se vide predmeti koji se ne mogu videti golim okom; elektronski mikroskop povećava posmatrane predmete i do sto hiljada puta; 2. **Mikroskop**: mala zvezda na južnoj polulopti.

mikroskopija grč. upotreba mikroskopa i nauka o tome.

mikroskopirati grč. istraživati pomoću mikroskopa.

mikrosociologija grč. grana sociologije koja proučava male društvene grupe.

mikrospore grč. muški spolni organi kod biljaka bescvetnica.

mikrosporija grč. gljivična zarazna bolest kože i kose.

mikrostruktura grč.-lat. građa jednog tela koja se može posmatrati samo pomoću mikroskopa.

mikrotalasi grč. elektromagnetni talasi čija je dužina veoma mala; mere se milimetrima, za razliku od radio-talasa koji se mere sa više stotina metara.

mikroteka grč. 1. zbirka mikrofotografija; 2. prostorija u kojoj se čuvaju mikrofotografije.

mikrotehnika grč. sve savremene metode za istraživanje mikroskopske, najfinije građe tela.

mikrotoponomastika grč. nauka o imenima i značenju imena pojedinih delova zemljišta (njiva, livada, zaliva i sl.).

mikrotofija grč. oskudna po strukturi ili nedovoljna količinski ishrana.

mikrofarad grč.-eng. milioniti deo jednog farada.

mikrofauna grč.-lat. deo faune koji obuhvata sićušne životinje koje se mogu posmatrati samo pod mikroskopom.

mikrofilm grč.-eng. fotografski snimak knjige, dokumenta, rukopisa i dr. veoma umanjen radi odlaganja, čuvanja i korišćenja.

mikrofiti grč. biljni mikrobi.

mikroflora grč.-lat. sitni biljni organizmi, široko rasprostranjeni u prirodi (gljive, bakterije, alge i dr.).

mikrofon grč. uređaj za pojačanje zvuka, naročito u telefoniji i radiofoniji.

mikrofonija grč. slabost, nejakost glasa.

mikrofotografija grč. fotografski snimak mikroskopski malih predmeta pomoću uvećanja pod mikroskopom.

mikrofotoskop grč. aparat za čitanje vojnih karata danju i noću.

mikrohemijska i **mikrokemija** grč. deo hemije koji se bavi analizom veoma malih količina uzoraka; služi se mikroskopima, ultramikroskopima i dr.

mikrohere grč. milioniti deo herca; v. *herc*.

mikrohirurgija i **mikrokirurgija** grč. precizni zahvati na mozgu i na najsitnijim kapilarima.

mikrohronometar i **mikrokronometar** grč. časovnik za merenje veoma malih razmaka vremena.

mikročip *grč.-eng.* druga generacija čipa; v. *čip*.
miksed-medija *eng.* umetničko delo koje koristi više medija: film, TV i dr.
mikser *eng.* 1. momak koji meša piće u baru; 2. sprava za mešanje namirnica.
miksult *eng.* aparat za mešanje zvukova kod filma (govor, šumovi i dr.); sve zvukove usklađuje, sinhronizuje sa slikom radi dobijanja efekta.
miledi *eng.* engleska plemkinja, milostiva gospođa, otmena dama, leđi.
milenarizam *lat.* učenje o budućem hiljadugodišnjem carstvu Mesijinom na Zemlji.
milenij(um) *lat.* vreme od hiljadu godina, razdoblje od hiljadu godina.
mileram *nem.* pavlaka sa mlekom.
milet *tur.* 1. narod, nacija; 2. verska zajednica, vera.
mili- *lat.* predmetak u složenicama sa značenjem: hiljaditi deo nečega.
miliamper *lat.-fr.* hiljaditi deo jednog ampera.
miliampermetar *lat.-fr.* precizni ampermetar koji može meriti najmanje jačine električne struje.
miliar *lat.* hiljaditi deo jednog ara.
milibar *lat.* hiljaditi deo jednog bara (jedinica za merenje vazdušnog pritiska).
miligram *lat.* hiljaditi deo jednog grama.
milijada *lat.* razdoblje od hiljadu godina, hiljada godina.
milijaran *lat.* sitan kao zrno prosa; **milijarna tuberkuloza**; tuberkuloza pluća sa sitnim obeljenjima kao zrno prosa.
milijarda *fr.* hiljadu miliona.
milijarder *fr.* bogat čovek čija imovina vredi milijardu ili više milijardi; 2. *prenosno*: prebogat čovek.
mililitar *lat.* hiljaditi deo litra.
milimetar *lat.* hiljaditi deo metra.
milimikron *lat.* milioniti deo milimetra, milioniti deo mikrona.
milion *lat.* hiljadu hiljada.
milionar i milioner *fr.* 1. bogat čovek čija imovina vredi milion ili više miliona; 2. *prenosno*: veoma bogat čovek, truli gazda; *isto* i **milijunar**.
militant *lat.* ratnik, onaj koji vojuje, koji služi vojnim ciljevima.
militantan *lat.* ratoboran, borben, koji vojuje, koji je privržen vojsci.

militarizam *fr.* 1. politika intenzivnog naoružanja i pripremanje vojnih snaga za agresivni, osvajajući rat; politika ustrojstva i organizacije države i njenih institucija u skladu sa jačanjem oružanih snaga; 2. prevlast vojske nad civilnim organima državne vlasti; 3. strog režim vladanja i komandovanja, gušenje sloboda, ukidanje demokratskih institucija.
militarizacija *fr.* 1. uvođenje, uspostavljanje sistema militarizma; 2. uvođenje vojne organizacije i discipline u području privrede, saobraćaja, prosvete, kulture i u drugim delatnostima; 3. vaspitanje omladine u duhu militarizma i njeno uključivanje u vojne i poluvojne organizacije.
militarizovati i militarizirati *fr.* sprovesti, sprovesti militarizaciju, povojničiti; vaspitavati omladinu u duhu militarizma.
militarist(a) *fr.* pristalica militarizma.
milicajac *lat.* v. *milicioner*.
milicija *lat.* 1. odredi državne i javne bezbednosti; 2. narodna vojska u nekim zemljama.
milicionar i milicioner *lat.* član milicije, pripadnik milicije.
milrod *eng.* engleski plemić; otmen čovek.
milja *eng.* mera za dužinu (kod raznih naroda različite dužine); morska ili nautička ima 1852 m; engleska milja — 1853 m (admiralitetska); engleska (statutna) — 1609 m; geografska — 7,420 m.
milje *fr.* 1. sredina, okolina, društvo, krug u kome se neko kreće; 2. mali stolnjak, vezen ili od čipke.
mimeza i mimezis *grč.* oponašanje, imitiranje, podražavanje prirode u umetničkom delu; prikazivanje stvarnosti realno, istinito.
mimika *grč.* 1. pokretanje mišića koje odgovara preživljenim osećanjima i raspoloženjima; 2. umetnost izražavanja misli i osećanja pokretima mišića i odgovarajućim gestovima.
mimikrija *grč.* pojava sličnosti kod nekih životinja i biljaka; neke životinje, na primer, menjaju boju dlake ili kože, zavisno od okoline, tj. prilagođavaju boju lišću, kamenju i dr. tako da ih je teško uočiti i razlikovati od

prirode; kamuflaža u borbi za opstanak.
mimičar *grč.* 1. čovek koji podražava, imitira druge glumce; 2. glumac koji se bavi mimikom u pozorištu.
mimograf *grč.* pisac mimičkih pozorišnih komada.
mimodrama *grč.* mimička drama, pozorišni komad za izvođenje pomoću mimike.
mimoza *lat.* osetljiva cvetna biljka koja, pri dodiru, uvlači cvetove; simbol preterane osetljivosti.
mina ⁻¹ *fr.* posebna galerija ili hodnik u rudnicima.
mina ⁻² *fr.* 1. čelična kutija, napunjena jakim razornim materijalom za uništavanje neprijateljskih objekata ili rušenja za vreme građenja i za druge potrebe; 2. grafit za pisaljke ili uložak za hemijski olovku.
minare(t) *tur.* visoka uska kula uz džamiju s koje mujezin (hodža) poziva vernike na molitvu.
minderluk *tur.* 1. vrsta dugačkog otomana za odmaranje, s jastucima okolo, zbog udobnosti; sećija; 2. platno kojim se pokriva minderluk.
mine *grč.* knjiga-mesečnik u pravoslavnoj crkvi; sadrži tropare i sve što se u crkvi peva za vreme bogoslužjenja o praznicima, raspoređeno po mesecima.
miner *fr.* 1. vojnik koji služi u rodu vojske koja brine o nameštanju mina; 2. rudarski ili građevinski radnik koji namešta i aktivira mine radi rušenja kod raznih prokopavanja, u kamenolomu i sl.
mineral *lat.* ruda, proizvod prirodnih hemijskih procesa u Zemljinoj kori; ima oko 2000 minerala (većinom su tvrda tela, ali ima ih i tekućih, kao što je nafta).
mineralizacija *lat.* 1. proces pretvaranja organskih materija u rude; 2. dodavanje mineralnih soli vodi za piće, tlu i sl.
mineralog *lat.* stručnjak za mineralogiju.
mineralogija *lat.* nauka o mineralima i njihovim svojstvima.
Minerva *lat.* kod starih Rimljana: boginja mudrosti i nauka; takođe: boginja

rata i ratnih veština (kod starih Grka: Atina).
minerogen *lat.-grč.* koji je nastao iz anorganskih sastavnih delova, koji je rudnog porekla.
minerogenija *lat.-grč.* deo mineralogije koji se bavi istorijom postanka i razvitka minerala.
mini *lat.* pojam u modi koji označava kratke haljine i suknje.
mini-basket *lat.-eng.* dečja košarka koju igraju devojčice i dečaci od 8 do 12 godina.
minibus *lat.* mali autobus za specijalne namene.
mini-val *lat.* vrsta moderne frizure sa blagim talasima.
minigolf *lat.-eng.* golf koji se igra na malom igralištu zabave radi.
minijator *ital.* v. *minijaturist*.
minijatura *ital.* 1. smanjen lik ili oblik nečega; 2. slika u starim rukopisnim knjigama (kao ukras početnog slova); 3. slikarstvo malih razmera i fine izrade na slonovoj kosti, metalu, itd.; 4. mala skica ili priča; 5. *prenosno*: nešto u smanjenim razmerama.
minijaturan *fr.* vrlo malih razmera, sićušan.
minijaturizacija *lat.* umanjivanje, usitnjavanje, cepkanje, sećenje do najmanjih delova.
minijaturist(a) *fr.* 1. slikar minijatura; 2. u srednjem veku umetnik koji je rukopise ukrašavao malim crtežima.
minij(um) *lat.* složeni oksid olova; upotrebljava se pretežno za zaštitu metala od rđanja.
minima *lat.* mala nota, nota koja označava pola takta.
minimal-art *lat.* karakteriše se jednostavnošću oblika i objektivnim pristupom umetnika, bez emotivnog angažmana; ovaj likovni pravac pojavio se polovinom 20. veka.
minimalan *lat.* vrlo malen, najmanji, najsitniji, najniži, najneophodniji.
minimalisti *lat.* oni koji se u svom političkom programu zadovoljavaju najmanjim; eseri, koji su u carskoj Rusiji bili za minimalni program.
minimetar *lat.-grč.* instrument za brzo merenje sićušnih komadića metala.

minimiziranje *lat.* umanjivanje vrednosti nečega, omalovažavanje, potcenjivanje.

minimizirati *lat.* namerno umanjiti vrednost nečega, omalovažiti, potceniti.

minimum *lat.* najmanja vrednost, najmanja količina, najniža granica nečega; *suprotno:* **maksimum**.

minirati *fr.* 1. praviti rov, potkop sa namerom da se neki objekat baci u vazduh, razori; 2. postavljati u ratu miniska polja radi onemogućavanja prolaza neprijatelju; 3. *prenosno:* rovariti, pripremiti propast nekome.

miniskop *lat.* vrsta sićušnog teleskopa koji pojačava vid do 200% i može da povrati očni vid gotovo slepim ljudima.

ministar *lat.* osoba koja stoji na čelu ministarstva; član vlade koji stoji na čelu jedne grane državne uprave, državni sekretar.

ministarstvo *lat.* 1. najviša ustanova koja upravlja određenim sektorom (gramom) državne uprave u nekim zemljama (npr. ministarstvo unutrašnjih poslova, ministarstvo industrije); 2. skup svih ministara koji sačinjavaju vladu; 3. zgrada u kojoj je smeštena takva ustanova.

ministrant *lat.* onaj koji (kod katolika) posluhuje sveštenika za vreme mise (obično dečak).

minifon *lat.-grč.* sićušni aparat za snimanje i prisluškivanje poverljivih razgovora; sve snimljeno može da emituje onome ko je postavio aparat (koristi se pretežno za međunarodnu špijunažu).

minifundija *lat.* sitno imanje u zemljama Srednje i Južne Amerike koje jedva zadovoljava osnovne životne potrebe obrađivača (za razliku od latifundije, velikog poseda).

minor *lat.* 1. manji, slabiji; 2. mlađi po godinama; 3. druga premisa u posrednom zaključivanju.

minoran *lat.* manje vredan, zanemarljiv, nepriznat, neuvažavan, malen, neznan, beznačajan.

minorat *lat.* pravo mlađeg (najmlađeg) člana porodice da nasledi imovinu ili deo imovine; *suprotno:* **majorat**.

minoritet *lat.* 1. manjina; 2. maloletnost, nedoraslost, nedozrelost; *suprotno:* **majoritet**.

Minotaur *grč.* čudovište, neman iz starogrčke mitologije, pola čovek, pola bik.

minus *lat.* matematički znak koji se upotrebljava za označavanje oduzimanja ili za označavanje neke negativne veličine; 2. *prenosno:* mana, veliki nedostatak, manjak.

minucija *lat.* 1. ranije: naziv za mali kalendar; 2. podrobnost, iscrpnost.

minuciozan *fr.* koji uzima u obzir i najmanju sitnicu radi tačnosti, koji je podroban, iscrpan, veoma tačan, savestan.

minucioznost *fr.* tačnost, brižljivost, saveznost, krajnja preciznost.

Minhauzen *nem.* 1. šaljivčina koji izmišlja svoje lovačke priče i grube lagarije; 2. *prenosno:* veliki lažov.

minjon *fr.* mali, umiljat, nežan, miljenik, ljubimac.

miolitik *grč.* srednje kameno doba.

miologija *grč.* nauka o mišićima.

miom *grč.* mišićni izraštaj, najčešće na materici.

miocen *grč.* četvrta (pretposlednja) epoha tercijera u razvoju Zemlje.

miraz *tur.* imovina, nasleđe koje devojka donosi mužu prilikom udaje (prčija).

mirakul *lat.* 1. čudnovat događaj, čudo; 2. vrsta srednjovekovnog dramskog prikaza; crkvena drama, „prikazanje“.

mirakulozan *lat.* čudan, čudotvoran, koji liči na čudo.

miradž *ar.* muslimanski praznik uzlaska Muhamedovog na nebo.

miro *grč.* u pravoslavnoj crkvi posvećenje ulje (sveto miro) koje služi za miropomazanje.

mirski *rus.* svetovni; **mirsko sveštenstvo:** svetovno sveštenstvo, za razliku od monaha, koji žive po crkvama i manastirima asketskim životom.

mirta *grč.* stalno zeleno drveće iz žarkog pojasa, s belim mirisavim cvetovima i bobicama; kod pesnika simbol ljubavi zato što je ovo drveće bilo, kod starih Grka i Rimljana, posvećeno boginjom Veneri i Afroditi; **mirtin venac:** svečani venac kojim se kite mlade.

mis *eng.* 1. gospodica; 2. naziv izabraničice koja je na nekom takmičenju pro-

glašena najlepšom devojkom, npr. mis Francuske, mis Jugoslavije.

misal *lat.* služba božja, jutarnje bogosluženje kod katolika; 2. formular i muzika za to bogosluženje.

misal *lat.* 1. molitvenik kod katolika, knjiga koja sadrži molitve i pesme koje se čitaju i pevaju na bogosluženju; 2. vrsta velikih slova kojima se štampanja naslovi i početni redovi kod misala.

misija *lat.* 1. zadatak, poziv, poruka; 2. diplomatsko predstavništvo jedne zemlje ili specijalna delegacija; 3. izaslanstvo, poslanstvo sa posebnim zadatkom.

misije *lat.* masovne propovedi kod katolika radi privlačenja vernika na ispovedanje i pričešć, kako bi se obnovio poljuljani interes za veru.

misionar *lat.* 1. sveštenik koji vrši versku propagandu, naročito na područjima koja treba da prihvate veru; 2. *prenosno:* nosilac neke nove ideje.

misionarstvo *lat.* 1. organizovana verska delatnost radi obraćanja pripadnika drugih religija u „pravu veru“; 2. verovanje u propovedanje novih ideja uopšte.

Misir *hebr.* turski i arapski naziv za Egipat.

misis *eng.* gospoda (oslovljavanje u Engleskoj udete žene).

mister *eng.* gospodin (oslovljavanje onih koji nemaju neku titulu).

misterija *grč.* 1. tajanstven verski obred u starih Rimljana; 2. srednjovekovna drama sa temama iz Biblije; 3. nešto skriveno, tajno, čudnovato, zagonetno.

misteriozan *lat.* tajanstven, zagonetan, taman, nerazumljiv, mračan, nedokučiv.

mistik *grč.* v. **mističar**.

mistika *grč.* tajanstvenost, vera u tajanstven, natprirodan svet; nešto tajanstveno, zagonetno, neshvatljivo, nerazjašnjivo.

mistifikator *lat.* obmanjivač, varalica, opsenjivač.

mistifikacija *lat.* obmanjivanje, varanje, zbunjivanje; književna prevara.

mistifikovati i **mistificirati** *lat.* dovoditi u zabludu, varati, obmanjivati; kori-

stiti lakovernost nekih ljudi, zalučivati ih, opčinjavati ih.

misticizam *grč.* vera u tajanstveno, nedokučivo, u čuda; vera u mogućnost sjedinjenja sa božanskim bićem i strasna težnja da se to postigne.

mističizam *grč.* 1. koji se odnosi na misticizam ili na mistiku; 2. *prenosno:* tajanstven, zagonetan, neobjašnjiv, taman, skriven, zakopčan.

mističar *grč.* 1. onaj koji veruje u mistiku, koji je sklon mistici; 2. *prenosno:* zanesenjak.

mističnost *grč.* tajanstvenost.

mistral *fr.* oštar severni i severoistočni vetar u jugoistočnoj Francuskoj; *isporodi:* **maestral**.

mistrija *ital.* zidarska alatka za malterisanje, velika ravna kašika.

mit *grč.* 1. bajka, izmišljena priča o natprirodnim bićima i pojavama; u njoj se prikazuju verovanja starih naroda u predanja o postanku sveta, o prirodnim pojavama, o bogovima i legendarnim herojima; 2. *prenosno:* priča, izmišljena priča, neverodostojan prikaz nekih stvarnih događaja.

mitgepek *nem.* prtljag koji s putnikom ide u drugom, posebnom vagonu.

mitema *grč.* najmanja strukturalna jedinica mita, „atom mita“.

miteser *nem.* bubuljica, lojanica, akna.

mitizacija *grč.* pretvaranje nekoga ili nečega u mit, u neverovatnu priču, u legendu; prikazivanje obične zemaljske stvari kao da je neka natprirodna, nedokučiva pojava.

miting *eng.* zbor, zasedanje, javna skupština radi raspravljanja o pitanjima opšteg karaktera; skup, slet s posebnom namenom (npr. aeromiting).

mitingovati *eng.* podrugljivo: govoriti bez pravog sadržaja, držati pridike, „predavanja“, dosađivati dugim govorima.

mitingaš *eng.* čovek koji često posećuje miting sa željom da se na taj način istakne, da postane poznat; frazer, parolaš, katkada i špekulant.

mitograf *grč.* pisac priča ili bajki, naročito o vilama, bogovima i herojima.

mitografija *grč.* pisanje priča ili bajki iz života natprirodnih bića (bogova, vila, legendarnih heroja i sl.).

mitoza *grč.* deoba jedra ćelije na niti.

mitolog *grč.* 1. pripovedač priča ili bajki; 2. skupljač bajki (mitova).

mitologema *grč.* mitološka priča; mit uopšte kao književna vrsta.

mitologija *grč.* 1. skup priča (mitova), bajki o božanstvima i legendarnim herojima; 2. nauka koja se bavi tim problemima.

mitološki *grč.* koji ima karakter mita, legende, koji spada u oblast mitoloških priča, bajki o bogovima, herojima, vilama i čudima.

mitos *grč.* v. *mit*.

mitoman *grč.* čovek koji izmišlja razne priče i laži, objašnjavajući ih na svoj način, pa i sam veruje u njih.

mitomanija *grč.* 1. bolesna sklonost lažanju i izmišljanju vlastitih ili tuđih doživljaja; 2. sklonost verovanju u mitove, tj. u priče o bogovima, o „slavnoj prošlosti“ i sl. (Krleža).

mitofobija *grč.* neosnovan strah od izmišljenih priča, strah od laži.

mitra *grč.* 1. kruna pravoslavnih episkopa za svečane prilike i za vreme bogosluženja; 2. kruna orijentalnih vladara kao znak dostojanstva; 3. kapa katoličkih biskupa koju nose za vreme bogosluženja; 4. specijalni zavoj za ranjenu glavu.

Mitra — božanstvo sunca kod bramana.

mitraizam — religiozni kult boga Mitre koji je bio veoma rasprostranjen u Rimskom Carstvu u prvim vekovima naše ere; ovaj kult je bio ozbiljan suparnik hrišćanstvu koje je od njega preuzelo neka obeležja (npr. pričest).

mitraljez *fr.* automatsko oružje koje u minuti ispaljuje mnogo metaka.

mitraljezac *fr.* vojnik koji služi u mitraljeskoj jedinici; v. *mitraljez*.

mitraljeta *fr.* mašinka, mali mitraljez, automatska puška, šmajser.

mitraljirati *fr.* pucati, ispaljivati rafale metaka iz mitraljeza na određene ciljeve.

mitropolija *grč.* 1. crkvena oblast s više episkopija u pravoslavnoj crkvi; 2. sedište mitropolita.

mitropolit *grč.* najviši crkveni čin posle patrijarha u pravoslavnoj crkvi.

mitski *grč.* 1. pridev od reči *mit*; 2. *prenosno*: izmišljen, stvoren maštom; veličanstven, herojski, natčovečanski kao u mitu.

mjuzikl *eng.* lak pozorišni žanr; u njemu se kombinuju govorni dijalog, muzičke tačke i ples; srodan je operi, ali razlika je u duhu, stilu i temama.

mobilan *lat.* 1. pokretan, pokretljiv, 2. spreman za pokret, za akciju, rat.

mobilizator *lat.* pokretač, organizator, podstrekač.

mobilizacija *lat.* 1. prevođenje oružanih snaga države iz mirnodopskog stanja u mobilno, u bojnu gotovost; 2. organizovanje stanovništva na izvršenju nekih zadataka ili radi pružanja pomoći ugroženom stanovništvu u slučaju zemljotresa, poplava i drugih nepogoda.

mobilijar *lat.* pokretna imovina (obično nameštaj, pokućstvo).

mobilije *lat.* pokretnosti, pokretne stvari, pokućstvo, pokretna imovina.

mobilisati i mobilizirati *lat.* 1. dovesti oružane snage države u stanje bojne gotovosti; 2. organizovati, pripremiti, staviti u pokret deo stanovništva ili celo stanovništvo radi izvršenja određenih zadataka.

mobilnost *lat.* pokretnost, organizovanost, spremnost, pomičnost, gipkost.

moviola *lat.* sto za montažu filmova i kopiranje tonske trake.

mogila *rus.* humka, grob; stari mongolski nadgrobni brežuljak.

mogul — titula vladara koji su u srednjem veku vladali u srednjoj Indiji.

moda *fr.* 1. čud, ukus, običaj; 2. način odevanja nekog staleža ili vremena.

modalan *lat. gram.* načinski; **modalna rečenica**: načinska rečenica (s veznici-ma: kako kao što, nego).

modalitet *lat.* 1. način kako se nešto dešava, zbiva ili zamišlja; 2. u logici: svojstvo suda da se u njemu iskazuje odnos kao moguć ili nužan.

modelat *nem.* časopis koji donosi slike i nacрте novih modela haljina, odela i uputa za šivenje.

model *lat.* 1. obrazac, uzorak, kalup, izrađen predmet u prirodnom, umanjenom ili uvećanom obliku; 2. osoba koja pozira vajar, slikaru ili književniku služi kao literarni lik; 3. uzorak objekta koji treba izraditi ili kalup prema kome se nešto izliva u livnici; 4. odevni predmet u jednom primerku. unikat; 5. *prenosno*: ugled, primer, uzor.

modelar *fr.* onaj koji se bavi modelarstvom, izrađivač modela.

modelarstvo *fr.* 1. izrada modela; 2. izrada minijaturnih letilica i sportsko takmičenje njima.

modelacija *fr.* oblikovanje, izrada nekog lika prema zadatom modelu.

modelisati i modelirati *fr.* izraditi, izrađivati modele, oblikovati, raditi nešto po modelu, po uzorku.

modelist(a) *fr.* v. *modelar*.

moderan *fr.* 1. nov, koji se drži mode; koji je izrađen u skladu sa najnovijom modom; 2. savremen, današnji, u duhu vremena.

moderato *ital.* u muzici: oznaka tempa: umereno.

moderator *lat.* 1. usklađivač, upravljač, rukovodilac; 2. usporivač, regulator.

moderirati *lat.* ublažiti, obuzdati, smanjiti; stisati, svesti na pravu meru.

moderna *fr.* savremeni umetnički ili književni pravac (poznata je Hrvatska moderna u književnosti oko 1900. godine).

modernizam *lat.* 1. opšti naziv za nove pravce u književnosti i umetnosti u 20. veku; 2. savremena, moderna pojava; 3. pravac u savremenom katolicizmu koji nastoji prilagoditi verske dogme novim filozofskim pogledima.

modernizacija *fr.* poboljšanje, preinačenje prema najnovijim dostignućima.

modernizovati i modernizirati *fr.* poboljšati, usavršiti, prilagoditi savremenim dostignućima, modi i ukusu.

modernist(a) *fr.* pristalica modernizma.

modernitet *lat.* kretanje u smislu stalnog nadmašivanja postojećeg stanja i neprestano započinjanje novog kretanja, odnosno procesa.

modernost *lat.* v. *modernitet*.

moderfest *fr.* skraćeni naziv za festival mode.

modiskinja *fr.* žena koja izrađuje pomoćnu robu (šešire, fino rublje i sl.).

modifikator *lat.* onaj koji menja nečemu oblik, koji ga doteruje, popravlja.

modifikacija *lat.* izmena, promena stanja i oblika; doterivanje, popravljjanje.

modifikovati i modificirati *lat.* izmeniti, preinačiti, doterati, popraviti.

modni kreator *fr.* umetnik koji kreira modne novitete za narednu sezonu.

modul *lat.* 1. u osnovi isto što i model (v. *model*); 2. u novije vreme: kabina za spuštanje astronauta na Mesec (Mesečev modul).

modulator *lat.* 1. prilagođivač, usklađivač, regulator; 2. sprava za izvođenje modulacije.

modulacija *lat.* 1. spuštanje i dizanje glasa; prelaženje iz jednog tonaliteta u drugi; prilagođavanje glasa; 2. način sviranja ili pevanja; 3. raznolikost.

modulirati *lat.* spuštati i dizati glas, prilagođavati, usklađivati glas.

modus *lat.* 1. način, poredak; 2. način stvaranja, zbivanja, mišljenja.

modus vivendi *lat.* način življenja, snosljiv život protivničkih strana, koji, bar privremeno, omogućuje mirne odnose između protivničkih strana.

mozaik *fr.* 1. slika ili ukras na zidu ili na podu, izrađena od kamačaka mramora ili staklenih parčica u boji; 2. *prenosno*: šarena smesa, raznolikost.

mozaist(a) *fr.* umetnik koji radi slike i ukrase u mozaiku.

Mojsije *hebr.* biblijski prorok starih Jevreja; izveo ih iz egipatskog ropstva i dao im zakone (tzv. Deset božjih zapovesti); živio oko 1500. g. pr. n. e.).

mokasinke *eng.* laka obuća po ugledu na opanak američkih Indijanaca.

mol *fr.* 1. jedan od dva glavna tonska roda; 2. lučki nasip, gat.

molektronika *lat.-grč.* molekularna elektronika, novo područje elektronike koje se bavi poluprovodnicima malenih dimenzija.

molekul *fr.* najsitniji deo materije koji zadržava svoja svojstva.

molibden *grč.* hemij. elemenat, srebrnastobeli metal; upotrebljava se za dobijanje specijalnih čelika i legura, otpornih prema kiselinama.

molibdenit *grč.* glavna ruda molibdena.

molo *ital.* nasip, kamena brana na ulazu u pristanište.

molovati *nem.* 1. malati sobe, uređivati; 2. praviti slike po zidovima.

molo-skala *lat. muz.* tonska lestvica u molu.

molto *ital.* mnogo, vrlo mnogo.

momenat i moment *lat.* 1. časak, tren, trenutak, čas; 2. zgodan čas; vreme; okolnost; 3. odlučan razlog; pobuda; motiv.

Monako — kneževina na obali Sredozemnog mora (Francuska).

monarh grč. vladalac, kralj, car, imperator koji stoji na čelu monarhije.

monarhizam grč. 1. sistem monarhijske vladavine; 2. privrženost monarhijskom sistemu vlasti.

monarhija grč. 1. kraljevina, carevina; oblik vladanja ili država kojom upravlja jedna osoba — monarh, čija je vlast doživotna i obično nasledna; 2. **apsolutna monarhija**: neograničena (zakonima) vlast vladara (kralja, cara); 3. **ustavna monarhija**: ona monarhija u kojoj je vlast monarha ograničena ustavom.

monarhist(a) grč. pristalica monarhije.

monarhomah grč. borac protiv monarhijskog sistema vladavine, vladavine monarha (monarhomasima su nazivani pisci 16. veka koji su se suprotstavljali apsolutnoj vlasti monarha i dokazivali da je narod nosilac vlasti).

monarhofašizam grč.-ital. sprega vlasti monarhije i fašizma radi postizanja određenih političkih ciljeva (takav je slučaj bio u Italiji gde se monarhofašistički režim održao gotovo dvadeset godina).

monarhofašist(a) grč.-ital. pristalica monarhofašističke vlasti.

monah grč. kaluder, usamljenik, koji živi u manastiru, redovnik.

monahizam grč. kaluderski red, kaluderstvo, duh kaluderstva.

monahinja grč. kaluderica, opatica, časna sestra, duvna, redovnica.

monahologija grč. učenje o kaluderskom životu, o suštini usamljenosti.

monahomahija grč. borba protiv kaluderstva i suštine kaluderstva.

monaštvo grč. kaluderski red, redovništvo.

mongolistika — nauka o Mongolima, njihovim jezicima, istoriji i kulturi.

mond fr. 1. svet, vasiona; vasseljena; ljudski rod, ljudi; svet, društvo; fini svet, odabrano društvo; 2. svetska mudrost; 3. naziv jednog francuskog lista; 4. važna figura u igri taroka (donosi 21 poen).

moden fr. moderan, svetski čovek koji se kreće u odabranom društvu.

mondenka fr. moderna, svetska dama koja se kreće u odabranom društvu.

Mondovizija ital. v. *Mundovizija*.

monem grč. 1. u evropskoj lingvistici naziv za najmanji, dalje nerasčlanjivi značenjski jezički oblik; kao leksičke jedinice monemi se zovu *leksemi* (v), a kao gramatičke *morfemi* (v); tako je npr. u reči *papiri* monem *papiri* — leksem, a menem-*i* je morfem sa značenjem: množina muškog roda; 2. u američkoj se lingvistici monem naziva *morfem* (v).

Moneta lat. nadimak starorimske boginje Junone, poznata iz mitologije po dobrim savetima Rimljanima; nedaleko od njenog hrama, na Kapitolu, bila je kovnica novca.

moneta lat. novac, naročito: kovani novac; novčanica; novac uopšte.

monetaran i **monetni** lat. novčani, koji se odnosi na novac.

monetizacija i **monetarizacija** lat. kovanje novca; štampanje novca; pretvaranje robe i drugih vrednosti u novac, unovčavanje; stavljanje novca u promet.

monetizovati i **monetizirati** lat. kovati novac, štampati novac; pretvarati, pretvoriti robu i druge vrednosti u novac, unovčiti; staviti novac u promet; isto i **monetarizovati**.

monizam grč. filozofsko učenje koje za sve pojave koje se dešavaju u svetu priznaje samo jedno načelo: materiju (*materijalistički monizam*) ili duh (*idealistički monizam*); *suprotno*: dualizam.

monist(a) grč. pristalica monizma.

monistički grč. koji se odnosi na monizam: jedinstven, strog u načelu.

monioka — azijska biljka čiji koren služi za ishranu stoke.

monitor lat. 1. uređaj za kontrolu stanja nekog sistema; 2. manji, oklopljeni ratni brod, plitkog gaza, podesan za operacije uz morskou obalu i na rekama; 3. pumpa s jakim mlazom za ispiranje uglja, treseta i dr.; 4. vrsta guštera; 5. programi operativnog sistema kompjutera koji donose odluke šta valja preduzeti za obradu.

monitor lat. 1. aparat u televizijskom studiju na kojem se kontroliše i proverava ispravnost slike na televizijskom prijemniku; 2. službenik, znalac stranih jezika, koji stalno prati ra-

dio-emisije stranih radio-stanica i podnosi izveštaje o sadržini emisija; 3. savetodavac, pravni savetnik; učenik koji podučava svoje drugove.

mono- grč. prvi deo složene reči u značenju: jedno, jedino, jedan, sam (npr. monogamija).

monoandrija (grč. društveno uređenje u kome žena ima samo jednog muža; jednomuštvo).

monogame grč. biljke sa sraslim prašnicima u prostim cvetovima.

monogamija grč. brak s jednom ženom, odnosno s jednim mužem, jednobračnost.

monogeneza grč. 1. samozačeće, bespolno razmnožavanje u prirodi; 2. postanak, razvitak neke pojave samo na jednom mestu.

monogeizam grč. naučna tvrdnja da savremeno čovečanstvo potiče od jednog prazivora, tj. od jedne vrste koja se kasnije razvijala, te da predstavlja jedan isti biološki oblik; *suprotno*: **poligenizam**.

monoginija grč. 1. društveni sistem u kome muž ima samo jednu ženu; jednoženstvo; 2. svojstvo biljaka sa cvetovima čiji tučkovi imaju samo po jedan stubić.

monogonija grč. bespolno razmnožavanje, tj. bez oplodavanja, putem deljenja (isto što i monogeneza 1).

monogram grč. splet od nekoliko početnih slova, ili samo početnih slova imena i prezimena, načinjen u jednom potezu u obliku venca, čvora, a služi za oznaku imena i prezimena kao znak vlasništva ili autorstva nekog dela.

monograf grč. pisac monografije.

monografija grč. književna ili naučna studija koja se podrobno bavi samo jednim predmetom neke nauke, ili životom i radom samo jednog pisca, umetnika, naučnika, vojskovođe, državnika i sl.; predmet studije ili publicističkog rada može biti država, pokrajina, grad, radna organizacija, privredna grana i sl.

monodija grč. 1. jednoglasno pevanje bez pratnje zbora ili instrumenata; solo-pevanje; zborna pevanje u jednom tonu, unisono; 2. muzički stil koji

se razvio u 16. veku nasuprot polifoniji.

monodrama grč. pozorišni komad u kome nastupa samo jedno lice.

monoetizam grč.-lat. etizam jednog državnog centra, obično savezne države.

monoideizam grč. abnormalno duševno stanje koje je poznatije pod nazivom „fiksna ideja“, tj. kad jedna misao potiskuje sve druge i stalno „progoni“ čoveka.

monokini grč. ženski kupaci kostim koji pokriva samo donji deo tela, dok su grudi i ostali delovi otkriveni; v. *toples*.

monokl grč. optičko okruglo staklo za jedno oko koje se stavlja u očnu duplju; upotrebljava se umesto naočara ili cvikera; *suprotno*: **binokl**.

monokolor grč. filmska tehnika u jednoj boji, snimanje u jednoj boji, tzv. crno-bela tehnika.

monokotiledone grč. 1. klicin listić; 2. biljke kojima klice imaju samo jedan listić, kotiledon; v. *dikotiledone*.

monokratija i **monokracija** grč. isto što i monarhija.

monokrom grč. v. *monohrom*.

monokroman grč. v. *mohroman*.

monokromija grč. v. *monohromija*.

monokroničan grč. v. *monohroničan*.

monokultura grč. gajenje pretežno jedne vrste kulture u određenoj zemlji (npr. gajenje šećerne trske na Kubi), što otežava ekonomski položaj zemlje u slučaju da takav rod podbaci.

monolateralan grč.-lat. jednostran, koji se odnosi samo na jednu stranu, na jedinku.

monolatrija grč. poštovanje samo jednog predmeta (npr. kod katolika poštovanje samo Bogorodice).

monolit grč. 1. celovita kamena gromada; 2. spomenik ili obelisk iz jednog komada; 3. *prenosno*: neka celovita stvar kao da je iz jednog komada.

monolitan grč. jedinstven, kao iz jednog kamena isklesan; celovit, nedeljiv, čvrsto povezan.

monolitizam grč. shvatanje da u jednoj partiji ili grupi partija mora da vlada puna saglasnost u idejnim i praktič-

nim pitanjima, što je bilo tipično dogmatsko shvatanje staljinističkih partija o međusobnoj saradnji komunističkih partija sveta.

monolitnost *grč.* jedinstvenost, zbijenost, sraslost, spojenost, izlivenost.

monolog *grč.* 1. govor jedne osobe, najčešće u drami, upravljen sebi ili gledaocima, odnosno slušaocima, za razliku od dijaloga u kome razgovaraju dve ili više osoba; 2. govor, razgovor sa samim sobom.

monologisati *grč.* govoriti monolog; govoriti sam sa sobom.

monom *grč. mat.* jednočlani broj; v. *binom*.

monoman *grč.* čovek koji boluje od monomanije.

monomanija *grč.* 1. bolesna sklonost prema jednoj jedinici stvari, fiksna ideja; 2. neprestano isticanje samoga sebe kao najzanimljivije ličnosti, kao izraziti primer (duševna bolest); 3. bolesni nagon za besmislenim, često opasnim delima (npr. piromanija, narkomanija, kleptomanija i dr.).

monomah *grč.* pojedinačni borac, borac u dvoboju (kod Rimljana: gladijator).

monomahija *grč.* borba pojedinca s pojedincom, dvoboj.

monometalizam *grč.* valutni sistem neke zemlje u kome kao moneta (novac) važi samo jedna vrsta metala (obično zlato ili srebro).

monomorfija *grč.* jednoobličnost, istoobličnost.

monopatija *grč.* neosetljivost za tuđe bolove i osećanja; *suprotno:* **simpatija**.

monopetalan *grč.* jednolist, s jednim cvetnim listićem.

monopetale *grč.* biljke s jednim, kruničnim listićem.

monoplan *grč.* avion koji ima jedan par krila u istoj ravni, za razliku od biplana, koji ima dva para krila jedno iznad drugog.

monoplegija *grč.* oduzetost samo jednog uda (ruke ili noge), jednog organa ili jedne grupe mišića.

monopodija *grč.* 1. u biologiji: pojava da neki organizmi imaju samo jednu nogu, jednonožnost; 2. u metrici: građa stihova sa jednom vrstom stopa (samo troheji ili samo daktili i sl.), jednostopnost.

monopol *grč.* 1. isključivo, osigurano pravo (proizvodnje određene robe, trgovine izvesnim robama, dobijanje izvesnih poslova, itd) koje pripada pojedincu, firmi, grupi ili udruženju privrednih subjekata ili državi; 2. uopšte: isključivo pravo ili vlast nad nečim; 3. **kapitalistički monopol:** udruženja krupnih kapitalista (karteli, sindikati, trustovi) kojima je cilj da zavladaju nekim granama privrede i uspostavljaju svoje cene, uslove rada i dr. da bi imali veće zarade (profite); 4. *prenosno:* uzurpiranje tuđeg prava uopšte, diktiranje uslova rada i života pojedincima ili zajedništvu.

monopolizam *grč.* sistem monopola koji izgrađuju i nameću kapitalisti.

monopolizacija *grč.* uvođenje sistema monopola; stavljanje pod monopol.

monopolisati i monopolizirati *grč.* 1. stvoriti monopol u proizvodnji i prodaji, tj. prisvojiti sebi neko pravo na tržištu, diktirati uslove rada i ponašanja; 2. *prenosno:* uzurpirati, otići neko pravo drugima, nametati svoje uslove, voditi glavnu reč, lišiti druge povlastice.

monopolist(a) *grč.* 1. onaj koji nameće monopol, koji koristi pravo monopola; 2. uopšte: onaj koji je uzurpirao pravo na nešto ili se ponaša kao da ga je već stekao.

monopteri *grč.* životinje s jednim parom krila, jednokrili.

monorema *grč.* jednočlan izraz (kada se jednom rečju obuhvata cela misao, npr. u dečjem govoru).

monorima *grč.-fr.* pesma u kojoj se reči na krajevima stihova sriču na jedan te isti način (npr. kod Matosa se završavaju stihovi: *duha, kruha, uha, sluha*).

monosaharidi *grč. hemij.* jednostavni ugljeni hidrati, naročito laktoze.

monosilabičan *grč.* jednosložan, koji se sastoji samo od jednog sloga; **monosilabični jezici:** jezici koji imaju samo reči od jednog sloga (npr. kineski jezik).

monosilabum *grč.* jednosložna reč.

monosilabizirati *grč.* govoriti slog po slog.

monostihon *grč.* pesma od strofa sa po jednim stihom.

monoteizam *grč.* vera u postojanje samo jednog boga, jednoboštvo; *suprotno:* **politeizam**.

monoteist(a) *grč.* čovek koji veruje u postojanje samo jednog boga, jednobožac; *suprotno:* **politeist**.

monoteistkinja *grč.* žena koja veruje u postojanje samo jednog boga; *suprotno:* **politeistkinja**.

monoteistički *grč.* jednobožački, koji veruje samo u jednog boga; koji je u vezi sa učenjem o postojanju samo jednog boga; *suprotno:* **politeistički**.

monotip *grč.* štamparska mašina za slaganje (izlivanje) koja slaže svako slovo posebno, za razliku od linotipa, mašine koja slaže slova u redove.

monotipija *grč.* 1. otisak slike, urađene uljanim bojama, na posrebrenoj bakarnoj ploči; 2. tehnika koja se primenjuje da se napravi otisak slike urađene u bojama.

monoton *grč.* 1. jednoglasan; 2. jednoličan, jednoobrazan, dosadan.

monotonija i monotonost *grč.* jednoličnost, jednoobraznost, dosada.

monofazan *grč.* u elektrotehnici: monofazan.

monofazi *grč.* 1. životinje koje se hrane samo jednom vrstom hrane: biljnom ili životinjskom; 2. biljke koje žive samo na jednoj vrsti hrane, na jednom „domaćinu“.

monofiletizam *grč.* učenje da se čovek razvio samo od jedne vrste prapredaka, a ne od više njih; v. *polifiletizam*.

monofobija *grč.* strah od usamljenosti, strah od samoće.

monofon *grč.* jednoglasan; jednoglasan; *suprotno:* **polifon**.

monofonija *grč.* 1. jednoglasno pevanje dubljim glasovima bez pratnje; 2. tehnika reprodukcije zvuka koja ne daje utisak prostornosti, za razliku od stereofonije koja daje taj utisak.

monohrom i monokrom *grč.* slika izrađena u jednoj boji.

monohroman i monokroman *grč.* u jednoj boji, jednobojan.

monohromija i monokromija *grč.* jednobojnost, slikano jednom bojom.

monohroničan i monokroničan *grč.* istovremeno, jednovremeno, istodoban.

monociti *grč.* krupna krvna bela zrnca s okruglim jedrom.

monocentrizam *grč.-lat.* sistem upravljanja državnim poslovima iz jednog centra; dirigovanje, naređivanje iz jednog centra koji stvara jak administrativni aparat i birokratske metode rukovođenja.

monocentričan *grč.-lat.* koji ima samo jedan centar, jedno središte, tako da su svi društveni i državni poslovi vezani za jedan centar.

monocentrični etatizam *grč.-lat.* 1. koncentracija državnog upravljačkog aparata u okviru jednog centra i težnja da se upravlja iz jednog centra; 2. birokratizovan državno-administrativni aparat jednog centra koji upravlja štiteći interese države.

monošou *grč.-eng.* samostalni, solistički nastup jednog estradnog umetnika; solo-scena, solo-priredba; v. *monodrama*.

Monroova doktrina — princip, koji je, 1823. godine, postavio američki političar Džems Monro, peti predsednik SAD, prema kome se Amerika neće mešati u poslove evropskih država, niti evropske države imaju pravo da se mešaju u poslove američkog kontinenta.

monsener *fr.* počasni naziv prinčeva i biskupa: milostivi, preuzvišeni i sl.

monsinjor *ital.* titula (naslov) katoličkih visokih dostojanstvenika: prečasni, presvetli, preuzvišeni.

monstranca *lat.* u katoličkoj crkvi: posuda u kojoj se čuva osvećena hostija (nafora), darohranilica.

monstrum *lat.* 1. čudovište, izrod, nakaža, neman, rugoba, strašilo; 2. *prenosno:* nečovek, čudovište od čoveka; strašno delo, užasna stvar.

monstruoan *lat.* čudovišan, nakazan, grdan, strašan, grozan, užasan; golem, ogroman, nakazno velik, neprirodan.

monstruoznost *lat.* čudovišnost, nakaznost; monstruoza pojava.

monsun *ar.* vetar koji periodično menja svoj pravac u zavisnosti od godišnjih doba: zimi duva s kopna prema moru, a leti s mora prema kopnu (pretežno duva u južnoj i istočnoj Aziji); letnji donosi velike količine kiše.

montaže *fr.* 1. sastavljanje, sklapanje delova, mašina, postrojenja i čitavih fabrika po određenim nacrtima i pla-

novima; 2. sastavljanje u jednu celinu književnih odlomaka, crteža, slika, filmskih snimaka, itd.; 3. *prenosno*: sklop proizvoljno odabranih ili izmišljenih činjenica u tobožnju povezanu celinu, kako bi se dokazalo nešto neistinito i neko okrivio, tj. krivotvorenje, falsifikat, podmetanje.

montažer *fr.* 1. radnik koji vrši montažu filma; 2. student montaže na umetničkoj akademiji.

montanizam — hrišćanska sekta u prvim vekovima naše ere; propovedala najveću moralnu vrednost, askezu, post, uzdržavanje od telesnih uživanja; službena crkva osudila je montanizam, jer je poricao svešteničku hijerarhiju.

montanist(a) *lat.* 1. rudarski stručnjak; 2. student montanistike.

montanistika *lat.* nauka o rudarstvu i rudnicima.

montanja *ital.* planina, brdo, gora.

montgomeri *eng.* vrsta kišnog mantila vojničkog kroja.

montekopter *lat.-grč.* novo univerzalno vozilo koje je istovremeno helikopter, motorni čamac i automobil.

Montenegro *ital.* italijanski i po tome internacionalni naziv za republiku Crnu Goru.

monter *fr.* stručni radnik, sastavljač i uređivač mašina, koji vrši montažu delova, sklopova mašina i celih postrojenja.

montiranje *fr.* v. *montaža*.

montirati *fr.* vršiti montiranje, montažu, sastavljati, sklapati (mašinu, uređaj, postrojenje i sl.); osposobiti za delovanje, udesiti.

monumen(a)t *lat.* 1. veliki spomenik; 2. grandiozna građevina; 3. freska ili platno (slika) koje pokriva veliku površinu.

monumentalan *lat.* 1. veličanstven, moćan, snažan po sadržaju i formi; 2. *prenosno*: temeljit, solidan, ogroman, velik, koji je trajne vrednosti.

moped — vrsta lakog motocikla.

mops *fr.* vrsta malog psa, okrugle glave i kratke njuške.

mora ⁻¹ *ital.* italijanska igra prstima u kojoj suigrač istovremeno treba da pokaže isti broj prstiju kao i prvi igrač.

mora ⁻² *lat.* fonetska jedinica glasovne (fonetske) dužine koja otprilike odgovara kratkom slogu, odnosno polovini dugog sloga.

mora ⁻³ *lat.* u obligacionom pravu: odugovlačenje sa ispunjenjem dužne obaveze.

moral *lat.* 1. skup pravila određenog društva ili klase o sadržaju i načinu međusobnih odnosa ljudi i ljudskih zajednica; 2. samopouzdanje, hrabrost; 3. ispravnost, čestitost, poštenje, vrlina; 4. čist seksualni život, vernost, odanost; 5. misao kojoj je cilj da pouči, pouka; 6. polet, zanos, svest o disciplini, raspoloženje, visok duh.

moralizam *lat.* 1. isticanje moralnih vrednosti iznad svega; propovedanje strogog morala; 2. preterana moralna strogost.

moralan *lat.* onaj koji sledi moralna pravila; čestit, pošten, ispravan, disciplinovan, predan dužnostima; duševni, duhovni, unutrašnji.

moralizator *lat.* samozvani propovednik morala.

moralizacija *lat.* unapređivanje moralnih normi, moralnih shvatanja života; potpomaganje nastojanja da se učvrste moralni stavovi.

moralisati *lat.* držati moralne pouke, propovedati moral; učiti, davati primer drugima da bi se moralno ponašali.

moralist(a) *lat.* 1. propovednik morala, pisac koji piše o moralnim normama i o njihovom sprovođenju u život; 2. sudija o moralnim postupcima.

moralitet *lat.* sve što je u skladu sa zahtevima morala; moralno ponašanje jednog čoveka: vrlina, čestitost, poštenje.

moraliteti *lat.* vrsta pobožnih drama u srednjem veku, koje su, za razliku od misterija, davale izvesne moralne pouke.

moralni *lat.* onaj koji se pridržava moralnih pravila, koji ih sledi, unapređuje; sve ono što se tiče morala, moralnih propisa i normi.

moralnost *lat.* isto što i **moralitet**.

moratorij(um) *lat.* 1. odlaganje, pomerenje roka plaćanja nekog duga dužniku koji nije u stanju da dug plati u određeno vreme, bilo pristankom po-

verioća ili na osnovu zakona; odlaganje plaćanja duga na osnovu dekreta vlade usled nastupa nekih nepredviđenih okolnosti; 2. *prenosno*: odlaganje i drugih poslova i radnji (npr. odlaganje nuklearnih proba za izvesno vreme).

morbidan *lat.* bolestan, nezdrav, bolećiv, bolešljiv, nežan, preosetljiv, slab; sklon teškim, sumornim raspoloženjima.

morbidnost i morbiditet *lat.* 1. nezdravo, bolesno stanje; 2. broj bolesnih u odnosu na broj zdravih, postotak obolevlih.

moreška *ital.* 1. tradicionalni ples dimnjičara u srednjem veku; 2. narodni ples s Korčule; 3. ples studenata u Engleskoj; 4. salonski ples u 16. veku.

morž *rus.* morski konj, morski sisavac iz reda perajara.

Morzeovi znaci — posebni znaci američkog pronalazača (Samuela Morzea. 1791—1872) u vidu tačaka i crtica na koje su „prevodi“ tekst za slanje telegrama (znaci se tipkaju prstima na tasteru a signali primaju na sluh ili preko štampane trake); u upotrebi od 1844.

mormoni *ital.* religiozna hrišćanska sekta, osnovana u Sev. Americi u 19. veku; propoveda mnogoboštvo, hrišćanske, a i neke nehrišćanske ideje.

mortadela *ital.* vrsta debele salame od teletine i svinjetine, slanine i jezika s različitim začinima.

mortalitet *lat.* smrtnost, umiranje ljudi; broj smrtnih slučajeva na celokupan broj stanovništva jedne zemlje ili jednog područja; broj smrtnih slučajeva u određenom vremenu, za razliku od broja slučajeva rađanja; *suprotno*: **natalitet**.

mortifikacija *lat.* 1. *medic.* usmrćenje, izumiranje, uništenje; odumiranje pojedinih delova tela; 2. razrešenje, rastavljanje, podmirenje, iskorišćenje, amortizacija; 3. pravno: oglašavanje izvesnih izgubljenih dokumenta nevažećim, ili nekog duga da je poništen.

mortifikovati i mortificirati *lat.* 1. usmrтити, uništiti, umrtviti; 2. razrešiti, rastaviti, podmiriti, iskoristiti, amortizovati; 3. proglasiti dokumenat nevažećim; poništiti obavezu, dug.

mortsezona *fr.* doslovno: mrtva sezona; doba godine kada svet manje kupuje, kada opada naglo prodaja u trgovini; poslovno mrtvilo uopšte.

morula *lat.* početni, embrionalni stadijum u razvitku živog organizma (skup ćelija sličan plodu dudu); sledeći stadijum razvika je *blastula*.

mortus *lat.* 1. umoran, iznemogao, slomljen; 2. utučen, bez volje; 3. opijen, mrtav-pijan, trešten-pijan; 4. švorc, bez prebijene pare.

moruna *grč.* vrlo krupna riba iz porodice jesetri (naraste i do 9 metara, a dostigne težinu i do 1000 kg); živi u Crnom i Kaspijskom moru i u rekama koje se u njih ulivaju (njeno meso je veoma ukusno).

morfem(a) *grč.* funkcionalno najmanja jezična jedinica koja ima neko značenje, tj. najmanji deo reči koji je nosilac nekog značenja (semantičkog ili gramatičkog, npr. reči *kuma*, *grozda* sastoje se od dva morfema, prvi *kum-grozd-*, označuju osnovnu semantičku jedinicu, dok drugi morfem *-a*, označuje u prvom primeru da je to osoba ženskog roda i ujedno nominativ jednine, a u drugom samo padež, tj. genitiv jednine (ovo je tumačenje morfema američke lingvistike, dok se u evropskoj lingvistici morfem označuje kao ono što bismo mogli nazvati gramatičkim nastavkom).

morfematika *grč.* nauka o morfemama.

morfij(um) *grč.* glavni sastojak opijuma, alkaloid (dobija se iz maka); materija koja ublažuje bolove, uspavljuje i smiruje, a u većim količinama je otrovna.

morfin *grč.* v. *morfijum*.

morfinizam *grč.* bolesna strast uživanja morfijuma kao droge, jedan od oblika narkomanije; trovanje organizma morfijunom s teškim nervnim poremećajima.

morfinist(a) *grč.* onaj koji stalno uzima morfijum kao otrovnu drogu.

morfinoman *grč.* v. *morfinist(a)*.

morfinomanija *grč.* v. *morfinizam*.

morfo- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: oblik.

morfogeneza *grč.* stvaranje oblika, način obrazovanja oblika.

morfografija *grč.* nauka o oblicima tla, o površini zemljišta.

morfoza *grč.* postojanje oblika, oblik; razvijanje i formiranje oblika.

morfohirurgija *grč. v. morfohirurgija.*

morfologija *grč.* 1. nauka o oblicima uopšte; 2. nauka o građi živih bića i njihovih organa; 3. nauka o spoljašnjoj građi biljaka i njihovih oblika; 4. deo gramatike koji proučava oblike reči (padeže, vremena i sl.).

morfometrija *grč.* merenje oblika, premeravanje oblika.

morfosintaksa *grč.* deo sintakse koji proučava morfeme, zajedno sa njihovim funkcijama, službama u rečenici.

morfohirurgija i **morfohirurgija** *grč.* grana hirurgije koja se bavi ispravljanjem fizičkih nedostataka u izgledu čoveka putem operativnih zahvata, plastična, estetska hirurgija.

moskito *šp.* vrsta tropskog komarca koji izaziva malariju.

motel *eng.* hotel s minimalnom opremom i komforom koji služi za smeštaj putnika duž većih puteva, naročito pored auto-strada.

motiv *lat.* 1. povod, razlog, podsticaj za neku aktivnost; 2. misao, vodilja; 3. predmet umetničke obrade; 4. razlog za učinjeno krivično delo; 5. muz. melodija, napev; v. *lajtmotiv*.

motivacija *lat.* obrazlaganje, iznošenje motiva, nabiranje pobuda ili razloga za neko delovanje ili učinjeno delo, za neki postupak.

motivika *lat.* skup motiva koje neki pisac, slikar ili drugi umetnik obrađuje u svom delu.

motivisan i **motiviran** *lat.* podstaknut nekim razlogom, nadahnut nekom idejom.

motivisanost i **motiviranost** *lat.* opravdanost, obrazloženost nekog dela, postupka i sl.

motivisati i **motivirati** *lat.* obrazložiti, pružiti dokaze, motive, razloge za neko delovanje, stvaranje (umetničko), za učinjeno delo, postupak, nameru.

moto *lat.* 1. oštromna, duhovita misao, izreka; 2. kratak tekst ili misao na početku knjige ili poglavlja knjige koji nagoveštava sadržaj i poruku dela; 3. vodeća misao, geslo za neko trajno delovanje; 4. osnovno načelo nekog pokreta ili umetničkog pravca.

motovelodrom *lat.-grč.* trkalište za bicikliste i motocikliste.

motodrom *lat.-grč. v. motovelodrom.*

moto-kros *eng.* takmičenje u vožnji motocikla na teškim terenima (uzbrdica, neravnine, kaljuge, razne prepreke i sl.).

motonautika *lat.* 1. nauka o motorima svih vrsta; nauka o vožnji i upravljanju motornim vozilima; 2. takmičenje u vožnji čamcima s motornim pogonom.

motor *lat.* 1. mašina, stroj koji pomoću vode, električne energije ili nekog goriva proizvodi energiju i pokreće neki mehanizam; 2. motocikl; motorni čamac; 3. *prenosno:* pokretač, pokretna sila, snaga.

motorizam *lat.* zajedničko ime za sve sportove koji se služe motornim pogonom.

motorizacija *lat.* 1. snabdevanje, opremanje motornim vozilima, uvođenje motornih vozila u upotrebu u vojsci, u poljoprivredi i dr.; mehanizacija, mašinizacija; 2. sva motorna vozila koja ima neka vojna jedinica, radna organizacija, ustanova i sl.

motorizovan i **motoriziran** *lat.* snabdeven automobilom ili drugim motornim vozilom.

motorizovati i **motorizirati** *lat.* snabdeti, snabdevati motornim vozilima; opremiti vojnu jedinicu, radnu organizaciju i sl. motornim vozilima koja zamenjuju fizičku radnu snagu.

motorika *lat.* 1. sposobnost kretanja, dinamika; 2. nauka koja proučava funkcije pokreta.

motorist(a) *eng.* 1. radnik koji rukuje raznim motorima; 2. vozač na motociklu, motociklista.

motoristika *lat.* sport na motociklima, tj. na lakim motornim vozilima (bicikl, tricikl).

motoskaf *ital.* vojni borbeni motorni čamac.

motoskuter *lat.-eng.* 1. motocikl na kome vozač sedi; 2. motorizovani romobil.

motocikl *lat.-grč.* lako motorno vozilo (bicikl, tricikl) sa ugrađenim motorom s unutrašnjim sagorevanjem.

motociklizam i **motociklistika** *lat.* 1. upotreba motocikla u saobraćaju, mo-

tociklistički saobraćaj; 2. sport u kojem se takmičenja održavaju na motociklima.

motociklistika *lat. v. motociklizam.*

moher *eng.* dlaka od angorske koze i materijal od nje.

Mohikanci — izumrlo pleme Indijanaca u Sev. Americi; **poslednji Mohikanac:** poslednji čovek koji je ostao od neke grupe, pokreta i sl. (po istoimenom romanu A. Kupera u kojem se opisuju poslednji dani poslednjeg Mohikanca).

mošeja *ital.* muslimanska bogomolja, manja od džamije.

mošti *starosl.* kosti nekog sveca koje se čuvaju u manastiru ili crkvi.

mošus *lat.* vrsta jelena; mužjak na trbuhu ima žlezdu koja luči mirišljivu mast istog imena; služi za pravljenje parfema.

mramor *lat.* čvrsta kristalasta stena, mermer; služi kao ukrasni materijal.

muzik *rus.* 1. prost seljak u carskoj Rusiji; 2. *prenosno:* grubijan, muškarčina.

miza *grč.* 1. jedna od devet boginja pokroviteljica nauke i umetnosti (u starogrčkoj mitologiji); 2. *prenosno:* izvor pesničkog nadahnuća i stvaralaštva.

muzej *grč.* zgrada za čuvanje predmeta naučne i umetničke vrednosti.

muzeografija *grč.* opisivanje predmeta i zbirki u muzejima.

muzeolog *grč.* lice koje se stručno bavi muzejskim problemima.

muzeologija *grč.* nauka o muzejima i muzejskim poslovima.

muzeotehnika *grč.* umešnost, umeće uređivanja i vođenja muzeja.

muzibus *grč.-eng.* autobus opremljen gramofonskim pločama, magnetofonima, audio-kasetama, muzičkim instrumentima i dr. sa stručnim osobljem koji obilazi mesta radi približavanja muzike širokim slojevima naroda.

muzika *grč.* 1. tonska umetnost čiji su osnovni elementi: ritam, melodija i harmonija; 2. *prenosno:* melodija, sklad, melodičnost, muzikalnost.

muzikalije *grč.* muzički instrumenti, note i druge potrebe muzičara.

muzikolog *grč.* onaj koji se bavi muzikologijom kao naukom.

muzikologija *grč.* nauka o muzici.

mujezin *tur.* hodža koji s minareta poziva vernike na molitvu.

muktar *tur.* 1. starešina dela grada (mahale); 2. predsednik; upravni činovnik.

muktaš i **muktađžija** *tur.* čovek koji bi hteo sve besplatno (mukte); parazit.

muktaševina *tur.* lako stečeno dobro, novac zaraden bez muke.

mukte *tur.* besplatno, badava.

mula ¹ *tur.* muslimanski sveštenik, teolog, učenjak, doktor, sudija.

mula ² *lat.* potomak od kobile i margača, mazga.

mulat *šp.* potomak, melez, mešanac između bračne veze crna i belca.

mulatkinja *šp.* ženski potomak iz bračne veze crna i belca.

multi- *lat.* predetak u složenicama sa značenjem: mnogo, više.

multivalentan *lat.* hemij. element koji ima više valencija.

multivitamin *lat.* preparat koji sadrži više vrsta vitamina.

multivizor *lat.* aparat koji služi za snalaženje i orijentaciju u velikim gradovima; pritiskom na dugme projicira se na ugrađeni ekran ulica, muzej ili neka druga tražena ustanova; daju se uputstva kako da se stigne tamo gde prispeli putnik želi uz korišćenje gradskog prevoza (izum našeg zemljaka, elektrotehničara Antonija Mutavdžića, koji je naišao na opšte priznanje u svetu).

multidimenzionalan *lat.* koji ima mnogo dimenzija, velik, ogroman, sveobuhvatan.

multidisciplinarnan *lat.* višedisciplinarnan, projekat koji zahteva uključenje više naučnih disciplina za njegovu realizaciju.

mukolor *lat.* film u boji (film u više boja).

multikoloran *lat.* mnogobojan, u više boja, npr. film.

multilateralan *lat.* mnogostran, višestran (npr. kad više država sklope neki sporazum koji podjednako sve obavezuje).

multilateralizam *lat.* metoda trgovine i plaćanja, kod koje sredstvo plaćanja

(valuta) ostvareno izvozom ili po nekom drugom osnovu može biti upotrebljeno u bilo kojoj trećoj zemlji.

multimedijalan *lat.* višemedijalan, koji se istovremeno služi sa nekoliko tehnika reprodukcije i prenošenja komunikacija.

multimilijarder *lat.* mnogostruk, višestruki milijarder, bogataš.

multimilionar i **multimilioner** *lat.* mnogostruk, višestruki milionar, bogataš.

multinacionalan *lat.* višenacionalan, koji obuhvata više država, koji deluje u više zemalja; koji se sastoji od više naroda; **multinacionalne kompanije**: one kompanije koje imaju svoje firme u više zemalja.

multiplara *lat.* žena koja je više puta radala, dobra rokinja.

multiplarna *lat.* koja istodobno rađa (ili koti) više mladih.

multipl *lat.* naziv za umetničko delo koje se proizvodi fabrički, serijski, kako bi delo postalo pristupačno širokom krugu interesanata; takvo delo gubi umetničku karakteristiku unikata.

multiplan *lat.* avion sa nekoliko krila, mnogokrila.

multipleks *lat.* mnogostruk, mnogostran; u radio i TV tehnici: emisija koja ide „uživo“ sa više različitih mesta, višestruk, direktan prenos.

multipleksor *lat.* uređaj koji povezuje spore ulazno-izlazne jedinice s brzom centralnom jedinicom kompjutera.

multipl *lat.* mnogostruk, višestruk, mnogovrstan, složen.

multiplikand *lat.* broj koji treba pomnožiti drugim brojem, množenik; v. *multiplikator*.

multiplikativan *lat.* broj koji izražava množenje ili umnožavanje.

multiplikator *lat.* 1. broj kojim se množi, množitelj, 2. zavoj izolovane žice kod instrumenata za merenje jakosti električne struje; 3. uređaj za povećanje sile, električne struje, broja okretaja i sl.

multiplikacija *lat.* 1. množenje, umnožavanje; 2. kinematografski snimci crteža ili lutaka koji pokazuju pojedine momente kretanja; 3. poseban način merenja električnog naboja.

multiplikovati i **multiplicirati** *lat.* umnožiti, umnožavati, množiti.

multiplicitet *lat.* mnoštvo, množina, raznovrsnost.

multiplum *lat.* sadržatelj, broj koji u sebi više puta sadrži drugi broj bez ostatka.

multipolaran *lat.* mnogopolaran, koji ima više polova (npr. multipolarne ćelije u biologiji).

multipotentan *lat.* mnogo jak, mnogo moćan, mnogo uticajan.

multisenzor *lat.* druga, usavršenija generacija senzora, malih i veoma složenih uređaja za brzu hemijsku analizu krvi, a služi i za druge namene u novostvorenim savremenim tehnologijama; v. *senzor*.

mumija *pers.* 1. čoveče ili životinjsko telo, sačuvano i potpuno isušeno, koje se tako održalo ponekad i hiljade godina; 2. *prenosno*: čovek samoživ, nepomičan telesno i umno, otupelih osećanja, krut u svojim shvatanjima života; izlapeo, oronuo starac, „živi mrtvac“.

mumin *tur.* vernik, musliman.

mumifikacija *lat.* postupak za očuvanje i dugo održanje mrtvaca od raspadanja, balzamovanje koje se primenjivalo naročito kod starih Egipćana (leš je čišćen od mehaničkih delova, pa ispunjavan smolom i drugim materijama).

mumifikovati i **mumificirati** *lat.* izvršiti mumifikaciju, balzamovati leš.

mungo(s) — 1. životinja iz porodice cibetki; živi u Aziji i Africi, a ima je i na našim ostrvima, na Mljetu i Korčuli (tamani zmije); 2. vrsta sukna.

Mundijal *lat.* sportska takmičenja na kojima učestvuju predstavnici zemalja iz čitavog sveta.

mundir *fr.* svečani vojnički kratak kaput.

Mundovizija *lat.* firma koja vrši televizijske prenose po čitavom svetu.

mundus *lat.* svet, vasiona; čovečanstvo, ljudi.

municija *lat.* puščani i artiljerijski meci, džebana.

mural *fr.* velika zidna slika; **mural-staklo**: čuveno venecijansko staklo.

murečep i **murečef** *tur.* tinta, mastilo za pisanje.

musaka *tur.* jelo od iseckanog mesa, krompira, pirinča i dr.

musafir *tur.* gost, putnik, namernik, stranac.

muselam *tur.* pozdrav među muslimanima: mir s tobom; v. *selam*.

musketa *fr.* stara vojnička puška iz 16. i 17. veka; paljena na fitilj.

musketar *fr.* vojnik u srednjem veku, naoružan puškom musketom.

muskologija *lat.-grč.* nauka o mahovinama i sličnom bilju.

muskularitet *lat.* snaga mišića, sposobnost i delatnost mišića.

muskulatura *lat.* svi mišići u jednom organizmu, sistem mišića.

muskuloznost *lat.* mišićavost, telesna razvijenost, jakost, gipkost.

musliman *tur.* 1. pripadnik islamske veroispovesti; 2. **Musliman**: pripadnik jedne od nacija u SFRJ.

muslimanstvo *tur.* islam, prava vera, muhamedanstvo.

mustang *eng.* poludivlji konj u američkim prerijama.

mustra *nem.* 1. uzorak, primerak neke robe; 2. proba, pokus (probni primerak); 3. *prenosno*: neugledan čovek, čovečuljak.

mutant *lat.* zamišljeno ljudsko biće, neobičnog spolnog izgleda, nastalo slučajno ili genetskom promenom (omiljena ličnost naučnofantastičnih filmova i stripova).

mutanta *lat.* jedinka, individuum, koja nastaje iz procesa mutacije.

mutacija *lat.* 1. promene, menjanje; nasledno prenošenje promena u organizmu kod biljnih i životinjskih vrsta; 2. promena glasa kod dečaka u vreme spolnog sazrevanja.

mutacionizam *lat.* teorija mutacije po kojoj se do novih biljnih vrsta ne dolazi postepeno nego naglo, slučajno i u skokovima.

mutirati *lat.* menjati, zamenjivati; naročito menjati glas kod dečaka u vreme puberteta kada mu glas postaje dublji.

muflon *fr.* divlja ovca (živi na Korzici, na Sardiniji, u Sibiru i Africi).

mufljuz i **mufluz** *tur.* 1. propao čovek, bankrot, trgovac pod stečajem; 2. bitanga, propalica.

mufta *tur.* besplatno, džabe, muke.

muftija *tur.* tumač zakona na osnovu Korana; turski vrhovni sveštenik i vrhovni sudija; **veliki muftija**: ministar prosvete u Turskoj.

Muhamed *ar.* osnivač islama, muhamedanske religije; rođen u Meki oko 570.; umro — 632. godine naše ere.

muhamedovci *ar.* muslimani, pristalice islama, islamske vere.

muharem *ar.* prvi mesec muslimanske Mesečeve godine.

mudžahedin *halk pers.* pripadnik istoimene partije u savremenom Iranu, levo orijentisane, ali ipak ostaje verna islamu.

mušema *tur.* voštano ili gumirano platno koje služi kao stolnjak u kuhinji, kod izolacije vlage i dr.

muškat *ital.* vrsta mirisavog grožđa i vino od toga grožđa.

mušket(a) *ital.* v. *musketa*.

mušketa *ital.* streljati, ubiti, ubijati iz muškete, starinske puške.

mušmula *grč.* vočka iz porodice ruža s plodovima ukusnim za jelo.

mušterija *tur.* 1. kupac, potrošač; 2. klijent, štićenik, pacijent.

muštikla *nem.* kratka cevčica podešena za pušenje cigarete (u nju se s jedne strane utakne cigareta).

muštra *nem.* 1. *muštra*; 2. vojna vežba, egzercir; 3. ratna veština.

muštrati *nem.* 1. vežbati vojnike, egzercirati; 2. strogo postupati, terati, zlostavljati, prisiljavati nekoga da izvršava naređenja; 3. *prenosno*: doterivati, uređivati, sređivati nešto.

muštulugdžija i **muštulukčija** *tur.* osoba koja prva donese ili javi dobru vest koja obraduje, ohrabri (obično donosilac dobre vesti dobija prigodan poklon).

muštuluk *tur.* dar donosiocu dobre, radosne vesti.

muštulukčija *tur.* v. *muštulugdžija*.

nabob *ind.* plemićka titula u Indiji; upravnik, namesnik, komandant, guverner; 2. bogataš, naročito Evropljanin koji se, za vreme boravka u Indiji, obogatio i onda živi u sjaju i raskoši.

navaka *tur. v. nafaka.*

navakat *tur.* na vreme, u pravi čas, pravovremeno.

navar *eng.* vrsta radara koji se upotrebljava u Americi; automatski kontroliše nebo i na svom ekranu registruje sve avione u određenom pravcu; o tome obaveštava pilote na drugim sektorima, tako da oni znaju gde se i u koje vreme nalaze u letu drugi avioni.

navigati *lat.* ploviti na moru (u dijalektu).

navigavati *lat.* brodit, ploviti morima, biti ukrcan na brodu kao mornar.

navigator *lat.* 1. brodar, brodarac, moreplovac, pomorac, mornar; 2. avijatičar, vazduhoplovac.

navigacija *lat.* 1. nauka koja se bavi uspešnom plovidbom brodova i aviona; 2. plovidba, brodarstvo, avijacija; 3. vremensko razdoblje kada je moguća uspešna plovidba na morima, jezerima i plovnim rekama, kao i vazдушna plovidba avionima i drugim letelicama.

navigacioni satelit *lat.* veštački Zemljin satelit koji emituje podatke neophodne za plovidbu brodova i za aeronavigaciju.

navikula *lat.* 1. lađica; 2. posudica za tamjan pri bogoslužju (Krlježa).

naviplan *lat.* najsavremeniji hidrogliser, konstruisan u Francuskoj, koji plovi klizeći iznad vode, brzinom do 150 km na sat; plovi i po zaleđenim vodama, a može uspešno krstariti i po suvom terenu na obali.

navo *lat.* 1. vozarina koja se plaća za prevoz robe brodom; 2. brodski teret, pa i sam brod.

nagan — revolver velikog kalibra, proizveden u SAD.

nadrealizam *lat.* jedan od smerova u umetnosti posle prvog svetskog rata koji se oslanja na psihoanalizu; nastavak dadaizma; teži k spontanom, nadrealnom, neracionalizovanom izlaganju podsvesnih doživljaja (Krlježa); nadrealizam čist je psihički automatizam kojim se želi da izrazi, bilo

usmeno, bilo pismeno, bilo na ma koji drugi način, stvarno delovanje misli; diktat misli, u odsustvu svake kontrole koju bi vršio razum, izvan svake estetske i moralne preokupacije (Andre Breton, rodonačelnik ovoga pokreta).

nadrealist(a) *lat.* pristalica nadrealizma kao umetničkog pravca.

nazal *lat. gram.* nosni glas pri čijem izgovoru vazдушna struja titra (vibrira) u nosnoj šupljini.

nazalan *lat.* nosni (glas); koji se odnosi na nazale, sličan nazalima.

nazalizacija *lat.* proces stvaranja nazalnih, nosnih samoglasnika; izgovaranje samoglasnika s dodatkom glasa *n* (npr. *runka* umesto *ruka*).

nazalizovati i nazalizirati *lat.* izgovarati glasove kroz nos, izgovarati nosne glasove.

nazaren — 1. pripadnik hrišćanske verske sekte koja najvećim zločinom smatra ubistvo čoveka, bilo u ratu ili miru (ne priznaje sveštenike, i sakramente, odbija da služi vojku i nošenje oružja, prezire telesna uživanja, sudstvo, a privržena je internacionalizmu); 2. pripadnik grupe nemačkih hrišćansko-romantičarskih slikara koji su se, 1810. godine, organizovali u Rimu, oslanjajući se na predrenesansnu umetnost.

nazarecani i nazarenci — 1. hrišćani, pristalice hrišćanske vere (ime kojim su protivnici nekada nazivali hrišćane, po Nazaretu, gradu u Galileji, gde je, po Bibliji, počeo svoje delovanje Isus Hristos); 2. v. *nazaren*.

Nazarećenin i Nazarenac — 1. isto što i Hristos; 2. *nazarenac*: hrišćanin.

nazor *tur.* silom, na silu nešto uraditi, s mukom učiniti.

naivan *fr.* 1. bezazlen, prirodan, prosto-dušan, neiskusan, otvoren, detinjast; 2. *prenosno*: umno ograničen, priglup, tupav.

naivac *fr.* slikar ili vajar bez redovnog školovanja, samouk.

naija *tur. v. nahija.*

najlon *eng.* vrsta sintetičkog vlakna.

najt-klub *eng.* noćni klub.

namaz *tur.* molitva muslimana koju obavljaju pet puta na dan, klanjanje.

namčor *tur.* 1. svađalica, zakeralo, prznica, zavrnut čovek; 2. licemer, čovek loših moralnih osobina.

Nana — boginja plodnosti kod starih Sumeraca i Vavilonaca, a kasnije i u čitavoj prednjoj Aziji.

nana ¹ *ar.* lekovita biljka, metvica.

nana ² *tur.* majka, baba, često i stara žena.

nanula *tur.* vrsta sandale s podlogom od drveta.

napalm *eng.* lako zapaljiva smesa koja pri sagorevanju daje visoku temperaturu i jak plamen (služi za punjenje napalm-bombi i bacača plamena koji se u ratu upotrebljavaju).

napoleon i **napoleondor** *fr.* 1. francuski zlatnik kovan u doba Napoleona I i Napoleona III; 2. kasnije: francuski zlatni novac od 20 franaka.

napolitanka *ital.* vrsta čokolade; kocke od testa premazane čokoladnom ili drugom slatkom smesom.

nar *tur.* pomorandža, morganj.

naravoučenje *rus.* pouka na osnovu stečenog iskustva, poučanje zaključak.

narandža i **narandža** *pers.* pomorandža biljka i plod od nje.

narativan *lat.* pripovedan, pričalački, pripovedački, koji je u obliku priče; **narativan predmet**: školski predmet koji se predaje samo pričanjem, usmenim predavanjem, bez upotrebe knjige ili drugih pomagala, npr. istorija ili književnost.

narator *lat.* pripovedač, pričalac, onaj koji je sklon pričanju, pripovedanju.

naracija *lat.* priča, pričanje, pripovedanje, pripovetka; usmeno izlaganje, prikazivanje zbivanja, događaja.

nargila i **nargile** *tur.* persijska lula kod koje duvanski dim prolazi kroz cev zaronjenu u vodu, tako da pušaču dolazi u usta rashlađen dim.

narihati *nem.* precizno, tačno nešto udesiti, izravnati, namestiti.

narko- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: ukočenost, grč.

narkoza *grč.* veštački izazvan dubok san pomoću narkotičkih sredstava (v. *narkotici*) kada se gubi svest i nastupa potpuna neosećajnost; otupljivanje bolova nakon udisanja narkotičkih sredstava u gasovitom stanju (prime-

njuje se kod vršenja operacija); v. *anestezija*.

narkolepsija *grč.* napad kratkotrajnog neodoljivog sna kad bolesnik najednom zaspi (na radnom mestu, pri jelu, u razgovoru).

narkologija *grč.* nauka o ublažavanju bolova opojnim sredstvima.

narkom *rus.* uobičajeno zvanje članova sovjetske vlade do 1947. g. kada je zamenjeno zvanjem „ministar“.

narkoman *grč.* osoba koja boluje od narkomanije.

narkomanija *grč.* bolesna strast, bolesna navika uživanja narkotika, opojnih sredstava.

narkoterapija *grč.* metoda psihijatrijskog lečenja nekih bolesnika kojima se daje jača ili slabija doza sredstava za uspavljivanje.

narkotizovati i **narkotizirati** *grč.* uspavati narkozom, opiti, učiniti organizam neosetljivim za bolove uoči operacije.

narkotici *grč.* otrovne, opojne tvari, najčešće biljnog porekla; služe u medicini kao sredstva za uspavljivanje i ublažavanje bolova (morfijum, eter, kokain i dr.).

narkotičan *grč.* opojan, koji uspavljuje, koji umanjuje bol; **narkotična sredstva**: opojna sredstva, sredstva za uspavljivanje, za ublažavanje bolova.

narcizam i **narcisizam** *grč.* zaljubljenost u samoga sebe, samodopadanje.

narcis *grč.* baštenska biljka, mirisljivih belih i žutih cvetova.

Narcis *grč.* 1. u grčkoj mitologiji lep mladić koji se, ugledavši svoju sliku u vodi, zaljubio sam u sebe i od te ljubavi umro; bogovi su ga pretvorili u cvet narcisa; 2. *prenosno*: čovek zaljubljen u samoga sebe.

narcisizam *grč.* v. *narcizam*.

Narcisov kompleks *grč.-lat.* u psihoanalizi naziv za nezdruvu pojavu kod izvesnih osoba koje se stalno ogledaju i proveravaju svoju lepotu.

narcisoidan *grč.* zaljubljen u samoga sebe, obuzet samo sobom.

narcisoidnost *grč.* zaljubljenost u sebe, obuzetost sobom, svojom lepotom.

NASA *eng. skraćena*: Nacionalna američka uprava za astronautiku i svemirska istraživanja.

Nasradin-hodža *tur.* poznata i omiljena ličnost iz turskih narodnih priča šalji-vog sadržaja koja predstavlja tip dobroćudnog čoveka, ali i veoma lukavog i snalažljivog u nezgodnim situacijama; *isto* i **Nasredin** i **Nasrudin-hodža**.

nasušni starosl. neophodni, svakodnevnici, osnovni, bez koga se ne može.

natalitet *lat.* odnos broja rođene dece u toku jedne kalendarske godine u odnosu na broj stanovnika jednog mesta, kraja ili države.

natenane *tur.* 1. nasamo, bez svedoka; 2. *prenosno*: polako, mirno, bez uzbuđenja; detaljno, potanko.

nativizam *lat.* filoz. učenje po kome čovek već rođenjem donosi izvesne pojmove, neke istine, neka načela.

nativist(a) *lat.* pristalica, pobornik nativizma.

NATO *eng. skraćena*: Organizacija severnoatlantskog pakta (osnovan 1949); članice: SAD, V. Britanija, Francuska, Kanada, Belgija, Danska, Island, Italija, Holandija, Norveška, Luksemburg, Portugal, Grčka, Turska, SR Nemačka i Španija (ove države sarađuju na vojnom, ekonomskom, socijalnom i političkom području).

natrij(um) *lat.* hemij. element iz grupe lužina, mekan blistav metal; upotreba u tehnici, medicini, poljoprivredi i dr.;

natrijum hlorid: kuhinjska so; **natron**: natrijev oksid, lek protiv suviše kiseline u želucu.

natura *lat.* 1. priroda; 2. narav, karakter, ćud čoveka; 3. čovek koji pozira umetniku, model; 4. roba kao sredstvo plaćanja umesto novca.

naturalan *lat.* 1. prirodan, prav, prirodan (a ne veštački); 2. *prenosno*: neizveštačen, jednostavan; **naturalna obaveza**: kuluk, radna obaveza, u radnoj snazi; **naturalna privreda**: ona privreda koja zadovoljava potrebe zemlje vlastitom proizvodnjom, za razliku od robno-novčane privrede koja proizvodi za prodaju, za zamenu; **naturalna razmena**: trampa, roba za robu, najstariji oblik trgovine.

naturalizam *lat.* književni i uopšte umetnički pravac u drugoj polovini 19. veka; suština: izjednačuje zakone prirode sa društvenim zakonima; me-

tod stvaranja: prikazivanje života onakvim kakav je, uključujući i sve negativnosti društva, bedu, nemoral, bolesti (prvak naturalizma bio je Emil Zola, francuski književnik).

naturalizacija *lat.* 1. prilagođavanje novoj sredini, podomaćenje u novom boravištu; 2. primanje u državljanstvo.

naturalizovati i **naturalizirati** *lat.* 1. odomaćiti se; 2. primiti državljanstvo.

naturalije *lat.* sirovine, prirodna dobra, potrepštine za normalan život.

naturalist(a) *lat.* 1. naučnik koji se bavi proučavanjem prirode; 2. pristalica i pobornik naturalizma u književnosti i umetnosti.

naturizam *lat.* 1. učenje da su prve religije obožavale prirodu; 2. lečenje prirodnim lekovima; 3. poezija bliska naturalizmu; 4. vezanost za prirodu uopšte; 5. *isto* i **nudizam**.

naturist(a) *lat.* pristalica naturizma.

naturšnica *nem.* komad mesa pečen bez ikakvih dodataka.

naulika *grč.* 1. nauka o pomorstvu; 2. pomorska škola.

nautilus *lat.* vrsta morskog mekušca, tzv. ladića.

Nautilus *lat.* 1. naziv podmornice kojom je plovio kapetan Nemo u romanu Žil Verna „20.000 milja ispod mora“; 2. naziv američke podmornice koja je (1931) preduzela ekspediciju u Severno ledeno more; 3. naziv prve američke podmornice na atomski pogon (prva, 1958, izvršila plovidbu ispod Severnog pola).

naučitar *grč.* 1. stručnjak u oblasti pomorstva; 2. učenik ili student pomorske škole.

nautički *grč.* pomorski, plovidbeni; **nautički instrumenti**: sprave koje su potrebne moreplovcu: kompas, kvadrant, sekstant i dr.

nautomanija *grč.* neosnovani strah od vode.

nautofobija *grč.* bolestan strah od putovanja brodom.

nautofon *grč.* akustični aparat u lukama za glasovnu signalizaciju brodarima u slučaju magle ili slabe vidljivosti.

nafaka *tur.* 1. sudbina, usud, kob, nesreća; 2. hrana, hranarina, izdržavanje.

nafora grč. osvećeni hleb u pravoslavnoj crkvi; kod svetog pričešća predstavlja telo Hristovo.

nahija i **nahja** tur. okrug, srez.

nahsinhronizacija grč. postupak pri konačnoj izradi filma; glumcima se prikazuju slike filma i oni izgovaraju predviđeni tekst, koji se snima na magnetofonu i uklapa u film; ovo se katkada radi kad je potrebno snimiti tekst na neki drugi jezik ili kad je nužno promeniti glas nekog glumca glasom koji više odgovara.

nacizam lat. skraćeni oblik za izraz *nacionalsocijalizam*.

nacija lat. veća zajednica ljudi, nastala dugim zajedničkim životom, koja ima ova obeležja: zajednički jezik, državnu teritoriju, izgrađenu svest o zajedničkom životu, zajedničko istorijsko i kulturno nasleđe, ekonomsku međuzavisnost i specifičan mentalitet.

naciokrat(a) lat.-grč. vladar nacije, koji čvrsto drži vlast nad svojim narodom.

naciokratija lat.-grč. nacionalna birokratija koja drži vlast nad svojim narodom.

naciologija lat.-grč. nauka koja se bavi nastajanjem i razvojem pojedinih nacija.

nacionalizam lat. 1. društveni pokret mlade građanske klase koji se u feudalnom društvu bori za slobodni i kulturni razvitak svih nacija i u mnogonacionalnim zajednicama; 2. posle učvršćenja buržoaske vlasti nacionalizam postaje agresivan prema drugim narodima i teži da podjarmi i eksploatiše manje i slabije razvijene narode i nacije; ističe kvalitete svoje nacije i negira vrednosti drugih nacija.

nacionalizacija lat. postupak oduzimanja sredstava za proizvodnju i zemljišnih poseda od privatnih vlasnika i njihovo podržavanje, odnosno podružavljenje; oduzeta imovina prelazi trajno u društveno vlasništvo bez ikakve nadoknade (u nekim kapitalističkim zemljama vlasnici dobijaju izvesnu nadoknadu); u Jugoslaviji nacionalizacija imovine privatnika izvršena je nakon pobeđe socijalističke revolucije, u SSSR-u nakon pobeđe oktobarske socijalističke revolucije (1917), u drugim zemljama, koje su

otpočele izgradnju socijalizma, takođe je izvršena nacionalizacija privatne imovine.

nacionalizovati i **nacionalizirati** lat. sprovesti postupak nacionalizacije privatnih sredstava za proizvodnju i privatnih poseda zemlje.

nacionalist(a) lat. 1. čovek s jakim nacionalnim osećanjem; 2. pristalica politike razvoja svoje nacije na štetu drugih naroda, šovinsti.

nacionalkomunist(a) lat. komunista koji interese svoje nacije ili naroda stavlja ispred interesa šire društvene zajednice.

nacionalnost lat. narodnost, pripadnost naciji.

nacionalsocijalizam lat. fašistički pokret i ideologija, nastao u Nemačkoj između dva svetska rata, kojim je rukovodila nacionalsocijalistička partija sa Hitlerom na čelu; ovaj fašistički pokret otpočeo je i vodio drugi svetski rat koji je svet stajao preko 50 miliona žrtava i mnogo patnji.

nacionalsocijalist(a) lat. pristalica i pobornik nacionalsocijalizma.

nacifašizam lat. v. *nacionalsocijalizam*.

nadžak tur. 1. čekić; 2. ubojna sekira.

nadžakbaba tur. džandrljiva, nezgodna žena, svađalica.

neangažovan fr. bez stalnog zaposlenja, nezaposlen.

neangažovanost fr. 1. neuposlenost; 2. u političkom smislu: nevezanost država za vojne blokove; nesvrstanost u vojne blokove.

nebuloza lat. maglovitost, nejasnoća, zamagljenost.

nebulozan lat. 1. mutan, maglovit, nejasan; 2. *prenosno*: nedefinisan, nerazumljiv.

negativ lat. 1. u fotografiji — slika predmeta na izazvanoj fiksiranoj ploči na kojoj su svetlo i senka raspoređeni suprotno nego što su u prirodi; 2. fotografska ploča ili film sa obrnutom slikom; 3. otisak nekog predmeta (npr. u glini, gipsu i sl.), načinjen radi kasnije reprodukcije.

negativan lat. 1. koji se odnosi na negativ; 2. odrećan, obrnut, nepovoljan, loš, nevredan, ništavan, nepoželjan, nekoristan, nazadan.

negativizam lat. vrsta duševne bolesti koja se ogleda u nedostatku volje i otpor, odbojnost u pokretima koji su potrebni za obavljanje nekog posla.

negativac i **negativista** lat. popularan pozorišni, odnosno filmski naziv za glumca koji igra uloge negativnih društvenih elemenata (neprijatelje, kriminalce i sl.).

negator lat. onaj koji, bez jakog razloga, sve negira i ne prihvata.

negatron — negativni elektron, elementarna čestica negativnog elektriciteta; v. *pozitron*.

negacija lat. 1. odricanje, poricanje, odbijanje, zabrana, osujećivanje, nedavanje; 2. *gramatički*: odrećna rečica NE.

negve mađ. okovi, lanci, sprava za stezanje.

negirati lat. odricati, odreći, poricati, poreći, osporavati, poništavati.

negrid lat. pripadnik nekog crnačkog naroda, crnac.

negroidan lat. koji ima rasne osobine crnce; **negroidni narodi**: narodi koji imaju slične osobine crncima, ali se u nekima razlikuju od njih.

negus etiop. titula koju je imao etiopijski car.

neimar tur. graditelj, građevinski inženjer, arhitekta.

nekrolatrija grč. obožavanje mrtvih.

nekrolog grč. posmrtni govor ili članak u novinama o pokojniku.

nekrologija grč. životopis pokojnika, zbirka životopisa umrlih.

nekromanija grč. spolno oskrvnjivanje leševa (vrsta seksualne nastranosti).

nekromancija i **nekromancija** grč. prizivanje duhova umrlih da bi se od njih doznalo ono što je bilo ili što će biti; spiritizam, čarobnjaštvo.

nekropola grč. 1. groblje, bolje građeno i ukrašeno; 2. podzemna grobnica.

nekrofil grč. onaj koji sknavi leš spolnim opštenjem sa njim.

nekrofilija grč. v. *nekromanija*.

nekrofobija grč. strah od mrtvih, od leševa.

neksus lat. 1. veza ili spona između članova jedne grupe ili između stavki jedne serije; 2. **kauzalni neksus**: onaj elemenat u jednoj složenoj celini koji

čini da su dve stvari ili dva događaja uzajamno zavisni.

nektar grč. 1. u starogrčkoj mitologiji: piće bogova koje im je davalo besmrtnost; 2. *prenosno*: odlično, osvežavajuće piće; 3. sladak sok koji izlučuju neke biljke.

nelikvidan lat. koji ima teškoća sa plaćanjem obaveza; firma-dužnik, dužnik koji ima aktivu veću od pasive, ali ne raspolaže gotovim novcem da bi odgovorio svojim novčanim obavezama; *suprotno*: likvidan.

nelogičan grč. besmislen, neosmišljen, koji nema logike.

nelojalan lat. neodan, neveran, neiskren, nepošten, neispravan.

nelson — zahvat u grčko-rimskom rvanju koji se sastoji u tome što se uvlači podlaktica pod protivnikovo pazuho, kako bi se iz tog položaja zahvatio vrat i protivnik oborio na plećke; **srednji nelson**: zahvat jednom rukom (polunelson); **dvostruki nelson**: zahvat sa obe ruke (naziv po imenu jednog američkog rvača).

nemetali nem.-lat. 1. metali koji nisu gvožđe (metaloidi, fosfor, sumpor); 2. rudni materijali od kojih se ne proizvode metali (pesak, azbest, gips i sl.).

nemušti starosl. nem. nerazumljiv govor, posebno životinje.

neo- grč. predmetak u složenicama sa značenjem: nov, novo.

neodim grč. hemij. elemenat iz grupe retkih ruda; žućkasti metal.

neozoik grč. najmlađe razdoblje u razvoju Zemlje; *isto* i **kenozoik**.

neoklasicizam grč. književni pravac u zapadnoevropskim zemljama koji se javlja početkom 20. veka kao protivteža naturalizmu i neoromantizmu, težeći savršenstvu u književnom stvaranju.

neokolonijalizam lat. politika koju ekonomski najjače kapitalističke zemlje vode u zemljama u razvoju, naročito u bivšim kolonijama, držeći ih u zavisnosti, najpre u ekonomskoj, pa i političkoj sferi.

neolit i **neolitik** grč. mlade kameno doba, drugo veliko razdoblje u praistoriji posle paleolita.

neologizam grč. nova reč, novostvorena reč u jeziku, koja svojim oblikom

pomalo odudara od ustaljenog načina tvorbe reči te vrste.

neon *grč.* hemij. elemenat iz grupe plemenitih gasova; služi pretežno za rasvetu.

neonacizam *grč.* novi nacizam; v. *neofašizam*.

neoplazija *grč.* stvaranje novog tkiva, stvaranje tumora.

neoplazma *grč.* normalno ili bolesno nagomilavanje novih tkiva u telu, novo tkivo, novoraslica, izraslica, izrastaj novog tkiva.

neonaturalizam *grč.-lat.* umetnički pravac podstaknut biologističkom i behaviorističkom (v. behaviorizam) orijentacijom jednog dela savremene misli više nego principima Emila Zole i stare naturalističke škole; obeležen nastojanjima pojedinih umetnika — naročito američkih književnika — da što adekvatnije prikažu biološke slojeve bića, neonaturalizam se više oslanja na psihoanalizu nego na psihologiju, više se obazire na individualne instinkte i nastranosti (blud, pijanstvo, narkomanija, različite psihofizičke anomalije) nego na kolektivne probleme i opšteltidske istine (Vlatko Pavlečić).

Neoplanta *grč.-lat.* jedno od starinskih imena Novog Sada.

neoplatonizam *grč.* mistični, reakcionarni filozofski pravac koji se pojavio u helenističkom razdoblju i doživeo svoj najveći procvat u doba dekadencije Rimskog Carstva; prema njemu su materija i telo donje stepenice egzistencije u odnosu na duh, a do prave se spoznaje ne dolazi iskustvom i razumom nego pomoću mistične ekstaze.

neoportun *grč.-lat.* koji nije oportun, nezgodan, neumesan, nepravovremen.

neopren — vrsta sintetičke gume dobivene polimerizacijom.

neorganski *grč.* koji nije organski; ne pripada nekom organizmu, bez života, neživ.

neorealizam *grč.-lat.* umetnički pravac posle drugog svetskog rata u zapadnoevropskoj umetnosti, posebno došao do izražaja u Italiji, koji teži jednostavnom izrazu, istinitom i otvorenom prikazivanju životnih proble-

ma ljudi i savremenih društvenih odnosa.

neoromantizam *grč.-lat.* 1. umetnički pravac u književnosti koji se javio početkom 19. veka kao protivteža naturalizmu i pozitivizmu; 2. u muzici: razdoblje kasne romantike u kome se traži da muzika uvek odražava izvesnu poetsku misao (to je doba razvika simfonije).

neostalinizam *grč.-rus.* struja u okviru neke komunističke partije koja se vraća na preživele Staljinove teze, a koja se otvoreno ne deklarise kao staljinistička.

neofašizam *grč.-ital.* fašistički pokret posle drugog svetskog rata u svetu, sa svim osnovnim karakteristikama ekstremne desnice i militantnog nacionalizma (ne otkriva svoju suštinu zbog poraza fašizma, niti ističe fašističke simbole i ranije vode fašizma).

NEP — ruska skraćenica za: nova ekonomska politika; ekonomska politika koja je u SSSR-u uvedena 1921. posle ratnog komunizma s ciljem jačanja saveza radnika sa srednjim seljakom i radi obnove ratom opustošene prirede.

nepotizam *lat.* protekcionasno postavljanje na visoke i uticajne položaje rodaka i prijatelja; zloupotrebe položaja u korist rodaka i pristalica, bez obzira na njihove sposobnosti.

neprikosnoven *starosl.* nepovrediv, nedostiživ, neograničen, kome nema pogovora, nedostupljiv, koji nije podvrgnut zakonima (najčešće vladar u monarhijama).

neprikosnovenost *starosl.* nepovredivost, nedostiživost, neograničenost, nedostupnost, nepodvrgljivost zakonima.

Neptun *lat.* 1. mitološki starorimski bog mora (starogrčki: Posejdon); 2. osma planeta Sunčevog sistema.

neptunij(um) *lat.* veštački dobijen radioaktivni elemenat kad je neutronima bio bombardovan prirodni uran; hemijskim procesom pretvara se u drugi elemenat — plutonijum.

neracionalan *lat.* koji nije racionalan; nerazuman, nerazborit, besmislen.

nerv *lat.* 1. živac, organ u obliku niti koji prima osele iz spoljnog sveta i

podstiče pokrete tela; 2. *prenosno*: snaga, moć, hrabrost, drskost; glavni pokretač nekog poduhvata; 3. smisao za nešto, dar, talenat; 4. osetljivost, osećaj; 5. končast organ na listu biljke.

nervatura *lat.* 1. živčani sistem; 2. rebra, žilice na lišću; 3. rebra broda.

nervoza *lat.* stanje živčane napetosti i razdraženosti; nemir, nestrpljivo iščekivanje nečega; stanje neizvesnosti i nesigurnosti; uzbudljivost i napetost zbog slabih živaca.

nervozan *lat.* razdražljiv, lako uzbudljiv zbog slabih živaca; nestrpljiv, rastrojen, duševno nemiran, nesiguran, uzbudljiv.

nerealan *lat.* koji nije realan; nestvaran, neostvarljiv, neizvršiv.

nerregularan *lat.* koji nije regularan; neredovan, neuredan, nejednak, nesreden; nepropisan, protivzakonit.

nerentabilan *lat.* neunosan, koji se ne isplati, koji ne donosi dobit.

Neron *lat.* rimski car iz I veka naše ere, poznat po svojoj svireposti; ubio svoju majku, ženu i najbliže rođake.

nerc *nem.* vrsta male vidre iz severnih zemalja i njeno skupoceno krzno.

neseser *fr.* putna torba sa najnužnijim ličnim stvarima za putovanje.

nesimetričan *grč.* koji nije simetričan, koji nema simetrije; nepravilan.

nesimetričnost *grč.* v. *nesimetričan*.

nesistematičan *lat.* koji nema sistema, loše raspoređen, nedоследan, neskladan, neorganizovan, nepedantan, netačan.

nesistematičnost *lat.* nedoslednost, neskladnost, neorganizovanost, netačnost.

neskafa — ekstrakt kafe u prahu (vrlo jak, sa ugodnim mirisom).

nesolidan *lat.* 1. koji nije solidan; nepouzdan, netemeljit, loše napravljen, netrajan, neizdrživ; 2. *prenosno*: neozbiljan, nesiguran, neupotrebljiv.

nesolidnost *lat.* v. *nesolidan*.

nesolidaran *lat.* koji nije solidaran; nesložen, neosećajan, nedruževan.

nesolidarnost *lat.* v. *nesolidaran*.

nestabilan *lat.* nestalan, nepostojan, neustaljen, labilan, promenljiv, neuravnotežen, kolebljiv.

nestabilnost *lat.* nestalnost, nepostojanost, neustaljenost, labilnost, promenljivost, neuravnoteženost, kolebljivost.

nestor *grč.* mudar, iskusan starac; najstariji i najmudriji član nekog društva.

netaktičan *lat.* koji nema takta, koji nije taktičan; nespretn, nepažljiv, neobazriv, neučtiv, nepristojan, neotesan.

netaktičnost *lat.* nespretnost, nepažljivost, neobazrivost, neučtivost.

neting *eng.* ljubavna igra „od kose do nožnog palca“ (ali bez koitusa).

neto *ital.* 1. težina robe bez omota (ambalaže); 2. čista cena robe nakon odbitka popusta; 3. čist prihod nakon odbitka svih rashoda.

netolerantan *lat.* koji nije tolerantan; netrpeljiv, nesnošljiv prema tuđem mišljenju.

netolerantnost *lat.* netrpeljivost, nepodnošljivost, nesnošljivost.

neto-registar-tons *eng.* mera za zapreminu i nosivost, tj. za korisni prostor broda (prostor u koji se smešta roba ili putnici).

neur-, neuro-, neuro- *grč.* na početku reči označuje odnos reči prema živčanom (nervnom) sistemu.

neuralgija *grč.* živčano oboljenje koje se obično javlja u napadima bola u toku čitavog živca ili u pojedinim njegovim delovima, ali bez vidljivih anatomske promena.

neuralgičan *grč.* živčan, veoma osetljiv, bolan, izložen povredi, povrediv; **neuralgična tačka**: središte bolnih mesta gde se nalaze živčani napadi, najosetljivije, najbolnije mesto.

neurastenija *grč.* potpuno rastrojstvo živčanog sistema koje se ogleda u razdražljivosti, nervozu, iznurenosti, često glavobolji, nesnosnoj nesanicu, slabom apetitu, brzom zamaranju, lupanju srca, itd.

neurastenik *grč.* onaj koji boluje od neurastenije, čovek slabih, rastrojenih živaca.

neurasteničan *grč.* živčano rastrojen, nervozan, oboleo od neurastenije.

neurit *grč.* izdanak živčane ćelije koji provodi nadražaj do organa.

neurovegetativan *grč.* koji pripada vegetativno nervnom sistemu, tj. koji se

nihilizam *lat.* način mišljenja nihilista: potpuno odricanje svih društvenih vrednosti i neverovanje u mogućnost saznanja istine; potpuno negiranje sadašnjeg društva i njegovih institucija, kulture i dr.

nihilist(a) *lat.* pristalica nihilizma.

niša *fr.* udubljenje u zidu, slepi prozor za smeštaj ukrasnih predmeta.

nišador *tur.* amonijakov hlorid, prašak; služi u tehnici i medicini.

nišan *tur.* 1. cilj, meta, beleg; 2. vizir, mušica na pušci za ciljanje; 3. odlikovanje, orden; 4. nadgrobni kamen na grobu muslimana; 5. veridbeni dar za devojku.

nišanimi *tur.* podešavati oružje za gađanje, ciljati, vizirati u cilj.

nišandžija *tur.* 1. vojnik koji rukuje nišanom kod topa; 2. dobar strelac.

nobelij(um) — hemij. element dobijen veštačkim putem (naziv po Nobelu).

Nobelova nagrada — nagrada koju je ustanovio švedski hemičar Alfred Nobel (1833—1896), pronalazač dinamita; testamentom je ostavio da se kamate od njegove imovine, nakon njegove smrti, dele, kao nagrada, ljudima koji se u prethodnoj godini istaknu na polju hemije, fizike, književnosti, medicine i održavanja svetskog mira.

nobil *lat.* plemić, aristokrata.

nobilis *lat.* plemenit, odličan; plemić.

nobilitacija *lat.* dodeljivanje plemićke titule, proglašavanje za plemića.

nobilitet *lat.* 1. plemstvo, plemići, velikaši, aristokratija; 2. plemićko ponašanje.

nobl *fr.* plemenit, otmien, sjajan, velikušan, dostojanstven, viteški.

nobles(a) *fr.* 1. plemstvo, „viši“, „bolji“ svet; aristokratija; 2. otmienost, plemenitost, prefinjenost u ponašanju.

novator *lat.* čovek koji unosi nove ideje u neko područje rada, nove metode rada, doprinoseći napretku; kod nas: pronalazač u industriji.

novacija *lat.* 1. ugovor između poverioca i dužnika kojim, umesto postojećeg ugovora, stvaraju novu obavezu za dužnika; 2. prenos obaveze na drugog.

novela *ital.* 1. kratka pripovetka u kojoj se naročito slikaju duševna stanja pojedinih ličnosti; 2. izmena i dopuna nekog zakona.

noveleta *ital.* 1. mala novela, novelica; 2. klavirska kompozicija sa više tema.

novelist(a) *ital.* pisac novela.

novembar *lat.* studeni, jedanaesti mesec u godini.

novitet *lat.* novost, novina; novi model, novi proizvod; nova knjiga.

novicijal *lat.* 1. vreme iskušenstva, pravništva za redovničko, svešteničko zvanje; 2. *prenosno*: vreme učenja. šegrtovanja, vežbanja; 3. internat za redovničke pripravnike.

novic(ijus) *lat.* novajlija, poletarac, početnik; u katoličkoj crkvi: iskušenik, pripravnik za kaluđera.

novokain *lat.* sintetička zamena kokaina; služi za lokalnu anesteziju.

Noje *hebr.* po Bibliji jedini čovek koji je preživeo potop spavivši se u svojoj lađi; otac Sema, Hama i Jafeta i prema tome praotac svih ljudi.

nokaut *eng.* snažan udarac u boks u kojeg protivnik ostane ležati na podu više od 10 sekundi, tj. ostaje poražen.

nokautirati *eng.* 1. pobediti u boks u nokautom; 2. *prenosno*: onesposobiti nekoga za dalju borbu.

nokdaun *eng.* 1. snažan udarac u boks koji obara na zemlju; 2. *prenosno*: vest koja izaziva snažno zaprepašćenje, koje šokira, poražava, zbunjuje.

nokturno i noturno *lat.* 1. manje muzičko delo s pretežno sanjalskim motivima (najčešće za klavir); 2. književno ili slikarsko delo koje prikazuje noć, noćne prizore i raspoloženja.

nokšir *nem.* noćna posuda za malu nuždu (mokrenje).

nolens-volens *lat.* hteo ili ne hteo, milom ili silom.

noma *grč.* zarazna bolest životinja i slabunjava dece koja se ogleda u gangrenoznom raspadanju sluznice.

nomad *grč.* pripadnik naroda koji živi u polupustinjskim krajevima, bez stalnog nastanjenja, već je sa svojim stado seljaka u potrazi za pašom; skitalica, litalica.

nomen *lat.* ime, naziv.

nomenklator *lat.* 1. rob u starom Rimu koji je kazivao svom gospodaru imena onih koje je sretao; 2. popis, registar imena.

nomenklatura *lat.* sreden sistem stručnih naziva, imena u nekoj naučnoj oblasti, terminologija.

nomina *lat.* imena, nazivi.

nominala *lat.* naznačena vrednost na novčanicama ili hartijama od vrednosti koja se često razlikuje od stvarne vrednosti koju imaju u prometu.

nominalan *lat.* 1. koji postoji samo po nazivu, po imenu, a stvarno ne odgovara nazivu; 2. koji odgovara označenoj vrednosti na novcu, a ne stvarnoj.

nominalizam *lat.* pravac u srednjovekovnoj skolastičkoj filozofiji prema kome u stvarnosti postoje samo posebne, pojedinačne stvari, a opšti pojmovi ne označuju realne stvari nego su samo apstrakcija ljudskoga uma i relativne oznake (imena) skupa pojedinačnih predmeta.

nominalist(a) *lat.* pristalica nominalizma.

nominalno *lat.* samo po imenu, formalno, a ne stvarno.

nominativ *lat. gram.* prvi padež, nazivni padež, padež koji u rečenici pokazuje gramatički podmet ili prirok (ako je taj prirok ime); dobija se na pitanje: ko ili šta.

nominatori *lat.* lica koja predlažu vlastima imenovanje, postavljanje određenog čoveka na neku dužnost; lica koja predlažu staraoca maloletniku.

nominacija *lat.* 1. imenovanje, naimenovanje, postavljanje kandidata za neku dužnost, službu; 2. davanje naziva izvesnim pojavama; 3. u građanskom procesnom pravu: pravo optuženog da odredi svog advokata.

nominirati *lat.* imenovati, naimenovati, postaviti; nazvati imenom.

nominovani *lat.* imenovan, naznačen, kandidovan (npr. za predsednika SAD).

nomogram *grč.* crtež na kojem se, bez računanja, može pročitati rezultat računskih operacija s datim brojevima (za svaki tip problema konstruiše se odgovarajući nomogram), tj. grafičko predstavljanje nekog matematičkog broja.

nomograf *grč.* pisac zakona, sastavljač zakona, zakonodavac, skupljač zakona.

nomografija *grč.* 1. pisanje zakona; 2. deo matematike koji se bavi metodama grafičkog predstavljanja funkcija sa više promenljivih, odnosno grafičko rešavanje jednačina s više nepoznatih, tj. nauka o mogućnostima i znakovima za grafičko računanje.

nomodidakt *grč.* poznavalac zakona, pravnik.

nomokanon *grč.* 1. zbornik pravoslavnih crkvenih propisa i državnih zakona koji se odnose na crkvu; 2. zbirka crkvenih zakona i pravnih propisa, koju je (883) izdao grčki patrijarh Fotije.

nomokratija *grč.* vladavina zakona, državno uređenje u kome vladaju zakoni.

nomologija *grč.* nauka o zakonitostima zbivanja, psiholoških promena i dr.

nona ¹ *ital.* 1. baka; 2. spavaća bolest; 3. katolička kaluderica, opatica.

nona ² *lat.* 1. muzič. deveti stupanj dija-tonске skale; 2. kod starih Rimljana: deveti sat, računajući od trećeg sata ujutro, tj. podne.

nonkonformizam *lat.* neslaganje, nepokornost, otpadništvo, opozicija; neslaganje engleskih protestanata sa učenjem službene engleske crkve.

nonkonformist(a) *lat.* otpadnik, opozicionar neke političke zajednice.

nonparel *fr.* vrsta veoma sitnih štamparskih slova.

no pasaran *šp.* „neće proći“, lozinka španskih revolucionara u građanskom ratu (1936—1939).

nonsens *lat.* besmislica, glupost, prazna reč, ono što je nelogično.

non stop *eng.* neprekidno, bez prestanka (npr. rad u trgovini).

nonšalantan *fr.* nehatan, bezbrižan, ravnodušan, ležeran, nemaran, opušten.

Nordijci — isto što i **Normani**; danas: Danci, Šveđani, Norvežani, Islandani.

nordistika — nauka o nordijskim narodima, njihovim jezicima, istoriji, kulturi.

norma *lat.* 1. pravilo, propis; mera, količina rada; 2. zakonska obaveza, poredak.

normala *lat.* 1. prava spuštana vertikalno na drugu pravu ili na ravan s kojim zatvara prav ugao; 2. redovno, obično stanje, mera, prosek.

normalan *lat.* 1. pravilan, propisan, redovan, prirodan; 2. duševno zdrav; 3. vertikalno, upravan.

normalizacija *lat.* 1. sređivanje, dovodeње u normalno, redovno stanje; 2. određivanje obrasca, norme na osnovu odgovarajućih izračunavanja.

normalizovati i **normalizirati** *lat.* 1. uspostaviti redovno, normalno stanje; 2. odrediti norme, obrasce za rad; 3. srediti, dovesti u red; *isto* i **normalizirati**.

normalka *lat.* osnovna, narodna škola, normalna škola.

normalnost i **normalitet** *lat.* 1. redovno stanje koje odgovara propisima i pravilima; 2. stanje potpunog duševnog i telesnog zdravlja.

Normani — isto što i **Nordijci**; ime germanskih stanovnika Skandinavije koji su od 8. do 11. veka bili čuveni moreplovci i gusari.

Normandija — pokrajina u severnoj Francuskoj (naziv po Normanima).

normativ *lat.* ono što određuje pravilo, propis, normu; **normativi**: utvrđene norme utroška materijala, radne snage, energije i dr. kojih se, pri izvršenju zadataka u radnoj organizaciji, valja pridržavati.

normativan *lat.* koji vredi kao norma, koji služi kao pravilo, koji postavlja pravila rada; **normativni akti**: pravilnici, statuti i dr. pravila koja stvaraju pravne norme u radu i organizaciji poslovanja; **normativna gramatika**: gramatika koja propisuje jezička pravila.

normativizam *lat.* preterano oslanjanje na normativna akta i propise.

normiranje *lat.* sređivanje, regulisanje; određivanje norme rada u skladu sa postavljenom normom.

normirati *lat.* odrediti normu; utvrditi osnovna pravila i propise u skladu sa statutom i drugim zakonskim aktima.

normirac *lat.* radnik koji primenjuje, proverava i kontroliše radne norme i vodi evidenciju njihovog izvršenja; v. *poenter*.

nort *eng.* sever.

nosografija *grč.* opisivanje bolesti.

nosologija *grč.* nauka o bolestima, patologija.

nosofobija *grč.* bolesni strah od oboljenja; isto i **hipohondrija**.

nostalgija *grč.* velika, neodoljiva čežnja za zavičajem, za rodnim krajem, za porodičnim ognjištem; čežnja uopšte za nečim što nam je bilo drago.

nostalgican *grč.* koji se tiče tuge za zavičajem ili domovinom; koji tuguje za rodnim krajem; čežnjiv, čežnjivo tužan.

nostalgicnost *grč.* čežnjivost za zavičajem, za domovinom.

Nostradamus *fr.* francuski astrolog i lekar (16. vek), autor knjige proročanstava (Centurije); citira se, štampa i komentariše još i danas, osobito u sudbonosnim trenucima (svako ga tu-mači onako kako mu odgovara).

nostrifikacija *lat.* zakonski postupak po kome se u inostranstvu stečena diploma (obično školska) izjednačuje sa domaćom diplomom.

nostrifikovati i **nostrificirati** *lat.* priznati diplomu strane škole, izjednačiti je sa domaćom, po domaćim propisima.

nota *lat.* 1. službena pismena diplomatska predstava jedne vlade drugoj; 2. *muzički*: pismeni znak kojim se beleži visina i trajanje tona.

nota bene *lat.* pamti dobro, ne zaboravi!

notabilan *lat.* ugledan, uvažen, znamenit, istaknut, važan.

notabilitet *lat.* ugled, uvaženost, vidnost; uvažen, odličan čovek; značajnost, znamenitost, odlika, istaknuta osobina.

notalan *lat.* koji se odnosi na note; koji je po notama.

notalist(a) *lat.* pevač ili svirač koji se služi notama, koji peva, odnosno svira po notama a ne po sluhu.

notar *lat.* 1. nekada službeno lice koje je bilo ovlašćeno da sklapa i overava ugovore, izdaje pravna dokumenta i sl.; 2. pisar, beležnik, sekretar.

notafilija *lat.-grč.* skupljanje stranih i domaćih novčanica i onih koje su u opticaju, za razliku od numizmatike koja obuhvata samo kovani novac.

notafilist(a) *lat.* skupljač stranih i domaćih papirnih novčanica i onih koje se nalaze u opticaju.

notacija *lat.* 1. beleženje, označavanje; 2. način beleženja; 3. beleška, opaska; 4.

oznaka; 5. pisanje muzičkih nota; 6. muzički notni sistem.

note *lat.* 1. grafički znakovi za označavanje muzičkih tonova; 2. muzičko delo, napisano ili štampano.

notes *lat.* beležnica, džepna knjižica, podsetnik za sitne pribeške.

notirati *lat.* 1. zabeležiti, zapisati; 2. uneti u knjigu, knjižiti; 3. kotirati na berzi.

notist(a) *lat.* pisar nota, onaj koji iz partiture ispisuje note za pojedine glasove.

notifikacija *lat.* 1. obaveštenje, zvanična izjava vlade jedne države upućena vladi druge države o raznim spornim stvarima (objava blokade, zaposedanje izvesnih teritorija ili okupacija nekih zemalja); 2. obaveštenje poverioca dužniku o protestovanju izdate menice; 3. uopšte: objava, upozorenje.

notifikovati i **notificirati** *lat.* izvršiti notifikaciju; objaviti, oglasiti, saopštiti, izvestiti, dostaviti.

notica *lat.* kratka vest, kratko saopštenje; mala beleška.

notograf *lat.* sprava koja odmah piše note onog komada koji se svira na klaviru.

notoran *lat.* 1. opštepoznat; 2. očigledan, očigledan; 3. ozloglašen.

Notr-dam *fr.* Bogorodica Marija (naziv pariske katedrale).

noturno *ital.* 1. noćna ili večernja pesma; 2. klavirska kompozicija sanjaloškog karaktera.

noumen *grč.* u Kantovoj dualističkoj filozofiji „stvar o sebi“ koja se tobože ne može spoznati i primiti osetima nego samo razumom zamisliti; dijalektički materijalizam uči da postoje samo stvari koje na određenom istorijskom stupnju nisu poznate, ali koje će se spoznati sa razvitkom nauke; *suprotno*: fenomen.

nou-hau *eng.* znati kako nešto uraditi (engleska oznaka za znanje koje obezbeđuje praktično ostvarenje neke zamisli).

nudizam i **naturizam** *lat.* pokret koji propoveda golotinju, kult (obožavanje) golotinje; društveni pokret koji teži da oslobodi čoveka predrasuda i stida od njegovog golog tela; učenje po kome ljudima, iz higijenskih i moral-

nih razloga, najviše odgovara da se bave sportovima i kreću u prirodi nagi ili delimično nagi.

nudist(a) *lat.* pristalica nudističkog pokreta; član nudističke ponude, tj. slobodnog kretanja u prirodi bez odeće i predrasuda o golom telu.

nuditet *lat.* 1. golotinja, nagost, nagota, razgolicečnost; 2. slika ili kip golog ljudskog tela, gola figura.

nudomanija *lat.-grč.* bolestan nagon za hodanjem bez odeće i uopšte za nudizmom.

nudofobija *lat.-grč.* bolesno zaziranje od vlastite golotinje, osobito pred drugim osobama.

nuklearan *lat.* koji se tiče jezgra, u naše doba osobito atomskog jezgra.

nuklearna bomba *lat.-fr.* bomba čije se dejstvo ostvaruje atomskom eksplozijom, pri čemu se oslobađa ogromna količina energije vezane u atomskom jezgru, što izaziva strahovita razaranja i radioaktivno zračenje sa smrtonosnim posledicama za sva živa bića.

nuklearna elektrana *lat.-grč.* elektrana, električna termoelektrana na nuklearni pogon, atomska elektrana.

nuklearna reakcija *lat.* fizički proces u kome jedno atomsko jezgro reaguje sa drugim atomskim jezgrom, proizvodeći, za veoma kratko vreme jedno ili više drugih jezgara.

nuklearna tehnika *lat.-grč.* metode, procesi i sredstva koja služe pri iskorišćavanju atomske energije.

nuklearna fizika *lat.-grč.* atomska fizika, koja proučava atomske procese, strukturu atoma i probleme vezane za cepanje atomskog jezgra.

nuklearna fisija *lat.-grč.* razlaganje, cepanje, razbijanje atomskog jezgra urana bombardovanjem neutronima, uz oslobađanje velike energije, tzv. nuklearne energije, koja se ispoljava u razvijenoj toploti.

nuklearna hemija *lat.-grč.* grana hemije koja se bavi proizvodnjom i primenom materija koje nastaju u atomskom jezgru.

nuklearni rat *lat.* mogući oružani sukob u kojem bi se upotrebljavalo nuklearno oružje, npr. atomska, hidrogenska bomba i sl.

nuklearni reaktor *lat.* postrojenje za cepanje atomskog jezgra i za dobijanje energije koja se tada razvija, kao i za dobijanje radioaktivnih izotopa ili neutrona.

nukleinske kiseline *lat.* složena organska hemijska jedinjenja koja se nalaze u jezgri ćelija biljaka i životinja, nosioci genetskih informacija svih živih organizama.

nukleoni *lat.* zajedničko ime za proton i neutron, sastavne delove atomskog jezgra.

nukleonika *lat. v. nuklearna fizika.*

nukleus *lat.* jezgro, srž, bit; uporište, središte; jezgro atoma.

nula *lat.* 1. ništica, ništa; 2. *prenosno:* bezvredan, ništavan čovek.

nulti *lat.* početni, koji ima znak nula; **nulti meridijan:** početni meridijan koji ide kroz grad Grinič (blizu Londona); **nulti proizvod:** početni prvi uzorak, prvi primerak ili komad jedne serije proizvoda.

nulti opcija — predlog da se razmontiraju sve rakete u Evropi, tj. opredeljenje za nulu.

numer(a) *lat.* broj, brojka.

numerator *lat.* sprava za beleženje, udaranje brojeva; brojač, brojilo.

numeracija i **numerisanje** *lat.* udaranje brojeva, obeležavanje brojevima.

numerisati i **numerirati** *lat.* udarati, stavljati brojeve, obeležiti brojevima.

numerički *lat.* brojni, brojčani, koji se tiče nekog broja, brojenja.

numizmatika *grč.* nauka o kovanom novcu i medaljama, kao i o kulturno-istorijskim spomenicima.

numizmatičar *grč.* osoba koja se bavi numizmatikom, tj. koja skuplja i proučava stari kovani novac i medalje ili proučava kulturno-istorijske spomenike.

numizmatograf *lat.-grč.* čovek koji se bavi opisivanjem starog kovanog novca i medalja.

numizmatografija *lat.-grč.* opisivanje starinskog kovanog novca i medalja.

nuncijant *lat.* potkazivač, dostavljač, tajni tužilac.

nuncijat *lat.* potkazani, dostavljeni, tajno tuženi.

nuncijatura *lat.* 1. poslanstvo, osobito papinsko poslanstvo u nekoj državi; 2. čast i dostojanstvo nuncija, papinog poslanika u stranoj državi.

nuncij(e) *lat.* 1. papin poslanik pri nekoj vladi (apostolski nuncij); 2. glas, vest, poruka, naznaka, dostava na znanje; obznana.

nusprodukt *grč.-lat.* sporedni proizvod, nusproizvod.

nutrija *lat.* barski dabar, glodar, dug do 90 cm; živi u Južnoj Americi, a gaji se u mnogim zemljama, pa i kod nas; meso i krzno ovog glodara su na velikoj ceni.

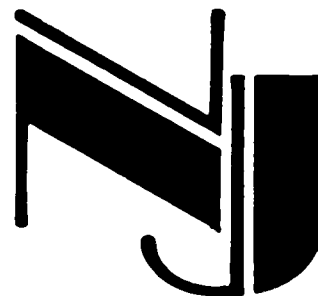
nutriment *lat.* sredstvo za ishranu, hrana.

nutritivan *lat.* hranljiv, izdašan u pogledu kalorija, koji služi za ishranu.

nutricija *lat.* hranjenje, ishranjivanje, ishrana, prehrana; odgajivanje.

nutricionist(a) *lat.* stručnjak koji svestrano proučava ishranu raznih naroda.

nutrologija *lat.-grč.* nauka o ishrani.

njanja *rus.* dadilja, dojilja; ona koja čuva malu decu; u deminutivu: njanječa, njanjuška.

njanjuška *rus.* v. *njanja*.

njemušti *starosl.* u značenju: nem, mutav, tj. nemi jezik ljudi i životinja.

Njerd — u nordijskoj mitologiji: bog mora, moreplovstva, bogatstva i obilja uopšte.

njet *rus.* u značenju: ne, nije.

njičevo *rus.* u značenju: ne mari, ništa ne škodi, ne znači ništa, nema problema, nema posledica.

njoki *ital.* u značenju: knedle, valjušci.

nju *eng.* nov, skorašnji; nju se javlja kao sastavni deo američkih imena gradova i mesta (Novi Orleans).

Njuget *eng.* veliki zatvor za kriminalce u Londonu u kome se izvršavaju i smrtno kazne.

Nju Dil *eng.* novo poslovanje; program socijalnih i privrednih reformi što ih je sprovodila vlada SAD pod predsedništvom Franklina Ruzvelta, počev od 1932. godine, tj. od godine kada započnje izlazak iz velike ekonomske krize (počela 1929).

njukeri *eng.* vrsta pamuka slabijeg kvaliteta.

njus-boi *eng.* prodavac i raznosac novina.

njusedmagazin *eng.* nedeljni časopis s napisima iz svih oblasti života.

njutn — jedinica za silu u Međunarodnom sistemu jedinica; definisana kao sila koja masi od 1 kg poveća brzinu za m/s; naziv dobijen po engleskom naučniku Isaku Njutnu (1642—1727).

njufaundlender *eng.* rasa velikih i snažnih pasa; služe kod spasavanja davljenika, a odlični su i kućni čuvari.

OAS⁻¹ *fr.* skraćena za terorističku organizaciju u Francuskoj koja se borila protiv nezavisnosti Alžira i ometala sticanje nezavisnosti ove zemlje.

OAS⁻² *eng.* skraćena za Organizaciju američkih država.

oaza *grč.* 1. plodan komad zemlje s vodom i zelenilom usred ogromnih pustinja; 2. *prenosno*: prijatno, udobno mesto odmora posle napornog rada.

obdukcija *lat.* otvaranje i pregled leša radi utvrđivanja uzroka smrti; sečenje i raščlanjivanje leša, proučavanje grđe, promena na telu i dr.

obducent *lat.* lekar koji vrši obdukciju.

obducirati *lat.* vršiti obdukciju, tj. otvarati leš radi utvrđivanja uzroka smrti.

obelisk *grč.* svaki visok spomenik koji se pri vrhu sužava.

Obznana — naziv dekreta bivše jugoslovenske vlade (1920) o zabrani rada Komunističke partije Jugoslavije.

objek(a)t *lat.* 1. predmet, stvar; predmet nekog rada, proučavanja; 2. *gram.* predmet na koji prelazi glagolska radnja (npr. čitam knjigu).

objektiv *lat.* prednje, sabirno sočivo na optičkom aparatu okrenuto prema predmetu (objektu) koji posmatramo.

objektivan *lat.* 1. stvaran, koji stvarno postoji; 2. pravedan, nepristrasan, pravičan; **objektivna stvarnost**: materijal, priroda, sve što postoji nezavisno od našeg znanja; **objektivna istina**: stvarnost kakva jeste.

objektivizacija i objektivizacija *lat.* pravljenje nečega predmetom, objektom, opredmećenje, popredmećenje, ostvarivanje.

objektivizam *lat.* metod istraživanja koji, protivno subjektivizmu, polazi od proučavanja objekta i objektivne stvarnosti, ali sa pasivnim odnosom u odnosu na ono što se zbiva; nastojanje da se stvari posmatraju na nepristrasan način.

objektivizacija *lat. v. objektivizacija.*

objektivizirati i objektivirati *lat.* 1. podvrgnuti objektivizaciji, biti objektivisan, nepristrasan, pravičan; 2. učiniti predmetnim, stvarnim.

objektivisati *lat. v. objektivizirati.*

objektivitet *lat. v. objektivnost.*

objektivnost i objektivitet *lat.* 1. ono što se slaže sa objektom, što odgovara objektu; 2. nepristrasan odnos prema pojavama, pravednost, pravičnost.

objekcija *lat.* primedba, prigovor, opaska, napomena; prepreka, smetnja.

oblada *lat.* 1. tanak omot za lekove u prašku da bi se lakše gutali; 2. tanka kora od testa za pravljenje kolača; 3. kolači od tanke kore.

obligatan *lat.* obavezan, dužan, vezan dužnošću, obavezama.

obligato *ital.* muzič. izraz koji označava da neki glas pripada glavnom glasu, tj. da služi kao obavezna pratnja uz glavni glas.

obligatoran *lat.* koji je zakonom određen, utvrđen, koji obavezuje, prinudan, koji nije prepušten slobodnom izboru; *suprotno*: fakultativan.

obligacija *lat.* 1. obaveza, dužnost, dug, jemstvo, garancija neke obaveze; 2. dokumenat o isplati, obveznica, priznanica, zaduženica.

obligaciono pravo *lat.* obavezno pravo; grana građanskog prava koja se bavi obavezama.

obligo *ital.* dužnost, dug, obaveza u trgovačkom smislu; skup obaveza plaćanja, naročito mesečnih plaćanja neke firme.

obliteracija *lat.* 1. poništavanje udaranjem pečata poštanskih maraka i sl.; brisanje slova; 2. *prenosno*: brisanje iz pamćenja nečega, predavanje zaboravu; 3. *medic.* začepljenost, zapuštenost kanala krvnog suda.

oblomovština *rus.* učmalost, lenjost, parazitizam, duševna tromost, nepokretljivost, bezvoljnost, neodlučnost; život bez cilja (prema imenu plemića Oblomova, glavnog junaka istoimenog romana ruskog pisca I. A. Gončarova).

oboa *fr.* drveni duvački instrument sa oštrijim tonovima od flaute.

obol *grč.* 1. novčani prilog, dar, doprinos; 2. sitan novac u staroj Grčkoj.

oboci *tur.* minduše.

obris *rus.* 1. lik (slika) nejasnih, ovlašnih crta, obeležen samo konturama, skica, silueta; crta, linija; 3. skica, ono što se prvo zabeleži na hartiji.

obrst⁻¹ *nem.* pavlaka, mastan sloj na mleku.

obrst⁻² *nem.* pukovnik, komandant puka u nemačkoj vojsci.

obrstar *nem.* pukovnik.

obrstlajtnant *nem.* potpukovnik u bivšoj austrougarskoj vojsci.

oval⁻¹ *lat.* 1. jajast, jajolik, lik, figura omeđena krivom linijom jajolikog oblika, elipsa; 2. predmet izrađen u obliku elipse.

oval⁻² *lat.* zatvorena kriva koju nijedna njena tangenta ne seče.

ovalan *lat.* jajastog oblika, jajolik; elipsast, eliptičan.

ovaplotiti *rus.* nečemu zamišljenom dati stvaran, telesni oblik, oteloviti.

ovaploćenje *rus.* opredmećenje, otelovljenje, oživljavanje nečeg zamišljenog.

ovarietomija *grč.* operacija vađenja jajnika radi onemogućavanja oplodnje.

ovarij(um) *lat.* ženska spolna žlezda, jajnik.

ovariotomija *lat.-grč.* kastriranje ženki kod životinja.

ovarisati *tur.* 1. pogoditi pravi put; 2. steći neku većinu; 3. snaći se u čemu.

ovacija *lat.* oduševljenje, masovno i dugotrajno odobravanje i pozdravljanje, aklamacija, javno i glasno iskazivanje ljubavi, poštovanja i zahvalnosti.

Ovidije *lat.* veliki starorimski pesnik iz prvog veka naše ere.

OVRA *ital.* skraćena za naziv italijanske fašističke policije.

ovulacija *lat.* 1. izbacivanje sazrelih jaja iz jajnika; 2. nošenje, leženje jaja.

ogar *mad.* vrsta lovačkog psa.

ognjeni čauš *tur.* hitan, brz glasnik koji nosi vest (u narodnoj poeziji).

ograisati *tur.* naići, nagaziti na zlo, nagrabusiti, nastradati.

oda⁻¹ *grč.* 1. vrsta lirske pesme koja uzdiže i slavi neki istorijski događaj ili neku istaknutu ličnost; 2. pohvala nekome ili nečemu.

oda⁻² *tur.* vod janičarske vojske u staroj Turskoj.

odabaša *tur.* 1. komandant janičarske čete, zapovednik; poglavar; 2. upravnik, upravitelj, direktor.

odaja *tur.* soba, prostorija u kući ili stanu.

odadžija *tur.* 1. poslužitelj, vratar, sobar, kelner; 2. podrugljiv naziv za pesnike oda u Srbiji početkom 19. veka.

odaliska *tur.* robinja određena za zabavu turskog sultana; robinja, sobarica u istočnjačkom haremu.

odežda *crkv.-slov.* svećane haljine, odeća sveštenika, kraljeva, aristokrata i sl.

odeon *grč.* u staroj Atini: okrugla zgrada za muzičke priredbe i razna takmičenja; danas: naziv sale za muzičke i druge umetničke priredbe.

odgovisti *rus.* naziv jedne struje u Ruskoj socijaldemokratskoj radničkoj partiji koja je tražila da se iz Državne dume (skupštine) opozovu (odzovu) socijaldemokratski poslanici i da se prekine rad u ilegalnim organizacijama.

odijum *lat.* mržnja, neprijateljstvo, odvratnost prema nekome ili nečemu.

Odin — u germanskoj mitologiji otac bogova, vrhovno božanstvo, gospodar sveta; *isto i Vodan.*

odioza *lat.* mrska, gnusna stvar, puna odvratnosti.

odiozan *lat.* mrzak, omrznut, odvratan, gnusan, grozan, dosadan, nepodnošljiv.

odiozitet i odioznost *lat.* mrskost, odvratnost, nepodnošljivost, dosadnost.

odioznost *lat. v. odiozitet.*

Odisej *grč.* legendarni kralj ostrva Itake, jedan od najvećih grčkih junaka u trojanskom ratu, poznat po svojoj lukavosti i domišljatosti (po njegovoj zamisli Grci su napravili trojanskog konja).

Odiseja *grč.* 1. poznata starogrčka epska poema u kojoj se prikazuju desetogodišnja lutanja mitskog heroja Odiseja prilikom njegovog povratka kući nakon razaranja Troje (pripisuje se poznatom pesniku Homeru); 2. *prenosno:* svako lutanje s mnogo teškoća i peripetija.

oditologija *grč.* nauka o putovanju, naročito turističkom, koju je osnovao Grk Leon Zigomalos (on je objavio, 1803, u Parizu prvi turistički prospekt koji je preteča današnjim bedekerima i turističkim agencijama).

odontologija *grč.* nauka o zubima i njihovim bolestima.

OECD *eng.* skraćena za ekonomsku zajednicu razvijenih kapitalističkih zemalja sveta.

Oziris — bog plodnosti i Sunca kod starih Egipćana; zaštitnik Egipta i Nila, muž Izidin; simbol Ozirisa bio je bik Apis.

ozon *grč.* koncentrisani kiseonik; dobija se kod električnog pražnjenja vazduha; oksidiše jače od kiseonika; upotrebljava se za čišćenje vode i vazduha, kao i u tehnici beljenja; ima ga u šumskom i morskom vazduhu i svuda posle oluje.

oka *tur.* 1. stara mera za težinu (1.285 kg); 2. mera za zapreminu (oko litre i po); 3. boca od litre i po.

okazija *lat.* prigoda, zgoda; pogodan čas za neki posao.

okazion *lat. v. okazija.*

okaziona prodaja *lat.* 1. prigodna prodaja; 2. prodaja za mali novac.

okazionalizam *lat.* idealistički i metafizički smer u filozofiji (17. vek) koji je nastojao da uzajamno delovanje duše i tela protumači neposrednim božanskim uticajem.

okazionalist(a) *lat.* pristalica okazionalizma.

okarina *ital.* mali, pretežno za decu, duvački instrumenat od ilovače, jajolika oblika, sa deset rupica za tonove.

Okean *grč.* u starogrčkoj mitologiji bog voda i gospodar istoimene reke.

okean i ocean *grč.* 1. veliko more; Atlantski, Indijski, Tihi i Veliki okean (Pacifik); 2. *prenosno:* more, bezbroj, tušta i tma.

Okeanija i Oceanija *grč.* sva ostrva u južnom delu Tihog okeana (Polinezija, Melanezija, Mikronezija, Novi Zeland).

okeanograf i oceanograf *grč.* stručnjak u okeanografiji.

okeanografija i oceanografija *grč.* grana fizičke geografije koja svestrano proučava mora i okeane, osobine morske vode, organski svet mora, reljef i sastav morskog dna, dubine, kretanje vode i dr.

oker *grč.* žuta ilovača koja se upotrebljava kao jevtina žuta ili smeđa boja,

osobito za molovanje spoljnih delova kuća; služi i slikarima.

oklagija *tur.* drvena oblica za rasukivanje testa.

okluziv *lat.* zatvoreni, pregradni ili eksplozivni glas, glas praskavac (*p, b, k, g* i dr.) pri čijem izgovoru vazдушna struja nailazi na prepreku.

okluzija *lat.* 1. zatvaranje, sprečavanje, zaustavljanje; 2. lingvistički: zatvor, pregrada, tesnac pri tvorbi glasova; *v. okluziv.*

oksalna kiselina *lat.* otrovna kiselina koja nastaje oksidacijom mnogih organskih jedinjenja; dobija se od celuloze (služi za farbanje, za čišćenje metala, mrlja od mastila i dr.).

oksalurija *lat.-grč.* povećane količine oksalne kiseline u mokraći.

oksigen(ijum) *grč.* kiseonik, kisik, najrasprostranjeniji elemenat u prirodi; gas, bez boje i mirisa, teži od vazduha, ne gori, ali podržava gorenje; upotrebljava se za dobijanje visokih temperatura; spojen s vodonikom daje vodu; sastojak je vazduha, većine minerala i gotovo svih jedinjenja koja sačinjavaju građu biljaka i životinja.

oksid *grč.* jedinjenje nekog hemijskog elementa sa kiseonikom.

oksidand *grč.-lat.* gorivo koje služi za pogon raketa i raketnih motora.

oksidacija *grč.* sjedinjenje neke materije sa kiseonikom, sagorevanje, rđanje.

oksidisati i oksidirati *grč.* 1. spajati se sa kiseonikom, rđati; 2. praviti zaštitne prevlake iz oksida na površini metala radi sprečavanja rđe; 3. farbati kosu u svetlu boju.

oksimetar *grč.* sprava za merenje jačine kiseline.

oksford *eng.* 1. vrsta tkanine; 2. u fudbalu: udarac u loptu zadnjim gornjim delom kopačke, petom.

oktav *lat.* osmina tabaka hartije; format knjige čiji štampani tabak ima osam listova, odnosno šesnaest strana.

oktava *lat.* 1. interval u muzici od osam tonova; 2. strofa od osam stihova; 3. razdoblje od osam dana.

oktaedar *grč.* telo ograničeno sa 8 ravnostranih trouglova.

oktan *grč.* isparljiva, zapaljiva tečnost, sastojak nafte i benzina.

oktet *lat.* 1. kompozicija za 8 solističkih instrumenata ili glasova; 2. grupa od 8 svirača ili pevača.

oktifornij(um) *lat.* muzički komad za osam samostalnih glasova.

oktobar *lat.* listopad, deseti mesec u godini.

oktobarska revolucija *lat.-fr.* socijalistička revolucija koja je izbila 25. oktobra 1917. (po julijanskom, starom kalendaru; po gregorijanskom, novom, bilo je to 7. novembra) u Rusiji; revolucija, kojom je rukovodila radnička klasa, oborila je vlast buržoazije i krupnih zemljoposjednika, ustanovila vlast sovjeta i uspostavila diktaturu proletarijata.

oktobristi *lat.* nekadašnja monarhističko-ustavna stranka u carskoj Rusiji.

oktoih *grč.* pravoslavna crkvena knjiga s pesmama (pevaju se u 8 glasova).

oktopod *grč.* vrsta morskog polipa sa osam pipaka; v. *hobotnica*.

oktroj i **oktrojka** *fr.* nešto nametnuto odozgo, naročito ustav, zakon i sl.

oktroisati i **oktroirati** *fr.* odozgo nametnuti, naturiti; **oktroisani ustav**: ustav koji je vladar nametnuo bez učešća naroda i parlamenta.

okular *lat.* 1. sočivo u mikroskopu, durbinu i dr. okrenuto oku koje uveličava predmet posmatranja; 2. vrsta durbi-na, dalekozora.

okulacija *lat.* kalemljenje bilja, oplemenjivanje, oćenje.

okulirati *lat.* kalemiti, cepiti, oplemenjivati, očiti voćke.

okulist(a) *lat.* lekar, specijalista za bolesti očiju, oftalmolog.

okulistika *lat.* nauka o bolestima očiju, očno lekarstvo.

okultan *lat.* tajanstven, skriven, misteriozan, magičan, natprirodan, čaroban.

okultacija *lat.* 1. skrivanje, prikrivanje, tajenje; 2. skrivanje zvezda, pomračenje.

okultizam *lat.* opšti naziv za praznoverje koje se zasniva na verovanju u natprirodne i tajanstvene sile u prirodi i čoveku (obuhvata magiju, astrologiju, spiritizam) koje se tobože ne mogu objasniti prirodnim zakonima, već ih mogu shvatiti samo „izabrani“ i „posvećeni“.

okultist(a) *lat.* onaj koji se bavi okultizmom.

okupativ *lat.* glagol koji označuje zaposlenost, zauzetost nekim radom, npr. orati, voziti, kovati.

okupator *lat.* neprijatelj koji je zaposeo (okupirao) svojom vojskom tuđu zemlju u kojoj se održava služeći se grubom silom.

okupacija *lat.* 1. zauzimanje, zaposedanje vojnom snagom dela ili cele teritorije jedne države; 2. *pravno*: uzimanje u posed stvari koje su bile bez vlasnika; 3. *prenosno*: zaposlenost, zauzetost, posao, zanimanje.

okupiran *lat.* 1. posednut, zaposednut, zauzet, osvojen vojnom silom; 2. zaposlen, zauzet poslovima, brigom.

okupirati *lat.* 1. osvojiti, zauzeti vojnom snagom, zaposednuti tuđu zemlju; 2. zaposliti se, zabaviti se poslom; nekome smetati; 3. obuzeti, zaokupiti (misli, pažnju).

oleandar i **oleander** *lat.* vrsta ukrasne biljke, poreklom iz Sredozemlja; ima krupne bele, crvene i žute cvetove.

oleat *lat.* slika rađena uljem ili na uljanom papiru.

olein *lat.* glavni sastojak svih biljnih i životinjskih masti.

oleografija *lat.-grč.* 1. slikanje uljanim bojama; 2. slika naslikana uljanim bojama, tzv. „ulje“.

oleum *lat.* ulje, zejtin.

oliva *lat.* maslinika, plod maslinovog drveta.

oligarh *grč.* član ili pristalica vladajućih osoba u oligarhiji.

oligarhija *grč.* 1. vladavina male grupe moćnika (aristokrata ili bogataša); 2. država sa takvom vladavinom.

oligemija *grč.* malokrvnost, slabokrvnost, pomanjkanje krvi u organizmu.

oligokrat *grč.* v. *oligarh*.

oligokratija i **oligokracija** *grč.* v. *oligarhija*.

oligopedagog *grč.* defektolog, nastavnik u školama za defektnu decu.

oligopol *grč.* tržišna situacija kada nekoliko prodavaca vlada celokupnim tržištem nekog proizvoda (monopol nekolicine).

oligopson *grč.* tržišna situacija u kojoj nekoliko kupaca vlada tržištem određene robe (monopol nekolicine).

oligofrenija *grč.* duševna nerazvijenost, slaboumnost.

oligofrenopedagog *grč.* nastavnik, pedagog umno zaostale dece.

oligofrenopedagogija *grč.* nauka o va-spitanju umno zaostale dece.

oligohronometar *grč.* instrumenat za merenje malih odseka vremena.

oligocen *grč.* razdoblje u razvoju Zemlje, mlađi deo paleogena ili treća epoha tercijara.

Olimp *grč.* planina u Grčkoj na čijem vrhu su, po mitologiji, živeli bogovi; **literarni Olimp** (*prenosno*) oznaka za skup najboljih pesnika i književnika.

Olimpija *grč.* predeo u Elidi, gde je pronađen hram boga Zeusa sa Fidi-jinim kipom; tamo su održavane čuvene olimpijske igre.

Olimpijada *grč.* 1. u staroj Grčkoj: vremenski razmak od četiri godine između dvaju praznika izvođenja olimpijskih igara u čast boga Zeusa u Olimpiji, koji je služio za jedinicu brojanja godina; same te igre, koje su trajale (u toku leta) po nekoliko dana; 2. naziv za međunarodna sportska takmičenja koja se, počev od 1896. godine, održavaju svake četvrtne godine (od 1924. uvedene su i zimske olimpijske igre).

oltar *lat.* deo hrama gde se vrši glavni deo bogoslužjenja (u pravoslavnoj crkvi odvojen ikonostasom).

oluk *tur.* 1. limena cev za odvođenje vode s krova kuće; 2. kanal; 3. zavojni žleb u pušanoj cevi; 4. vrpca, traka; 5. pruga.

om — jedinica za merenje električnog otpora (nazvana po nemačkom fizičaru Omu, 1787—1854).

omega *grč.* 1. poslednje slovo grčkog alfabeta; 2. jedna od najpoznatijih maraka satova, simbol tačnosti i preciznosti.

omikron *grč.* petnaesto slovo grčkog alfabeta (kratko, zatvoreno o).

omlet *fr.* pržena mešana jaja, kajgana.

omne *lat.* sve; svako; celo, potpuno.

omnibus *lat.* 1. velika kola za prevoz putnika koja su ranije bila u upotrebi; 2. danas: autobus, šinobus, trolejbus; 3. knjiga koja sadrži sva manja dela jednog pisca ili više njih, sa istom ili sličnom tematikom.

omnibus-film *lat.-eng.* film od nekoliko različitih priča koje su povezane osnovnom idejom.

omnijum *lat.* trka u kojoj učestvuju svi konji, bez obzira na njihovu starost, rasu i dr.

omofag *grč.* onaj koji jede sirovo meso, presno meso.

omofagija *grč.* hranjenje sirovim, presnim mesom.

omofor *grč.* naramenik, deo odežde pravoslavnih arhijereja koji se nosi preko ramena i bez kojeg se ne može vršiti nijedan bogoslužbeni čin.

onanija i **onanizam** *lat.* neprirodno zadovoljavanje spolnih nagona (strasti) nadražavanjem spolnih organa, bez spolnog partnera; v. *masturbacija*.

onanisati i **onanirati** *lat.* sam sebe spolno zadovoljiti; v. *onanija*.

onanist(a) *lat.* onaj koji se spolno zadovoljava onanijom.

ondulacija *fr.* talasanje, lelujanje; kovrcanje kose, pravljenje uvojaka.

ondulisati i **ondulirati** *fr.* kovrcati kosu; popraviti, doterati, frizirati.

oniks *grč.* 1. poludragi kamen, vrsta kalcedona; 2. vrsta antilope.

oniomanija *grč.* bolest nagon za bezrazložnim kupovanjem svega i svačega.

onkolog *lat.* lekar, specijalista za onkologiju.

onkologija *lat.* nauka o tumorima, o bolesnim izraslinama na telu.

onoma- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: ime.

onomastikon i **onomastik** *grč.* 1. rečnik alfabetski poredanih imena; imenik; 2. leksikon koji nije obrađen po azbučnom redu, nego po grupama predmeta, tzv. realni leksikon; 3. pesma kao čestitka u slavu nečijeg imendana ili rođendana; 4. vlastito ime, ime čoveka, ime geografskog predmeta i sl.

onomastika *grč.* nauka o značenju i tvorbi vlastitih imena.

onomatologija *grč.* nauka o tvorbi i značenju osobnih imena.

onomatopeja *grč.* pojava da reč svojim zvukom oponaša prirodu ili onoga koga označuje, tj. reč stvorena podražavanjem glasova iz prirode ili podra-

žavanjem životinjskih glasova (npr. *pljus, bum, fljus, zujati* i sl.).

ontogeneza *grč.* istorija individualnog razvoja živog bića, za razliku od istorije razvoja vrste, tj. proces razvoja jedinke od zametka do pune zrelosti.

ontogenija *grč.* nauka o postanku organskih bića na Zemlji; v. *ontogeneza*.

ontologija *grč.* u idealističkoj filozofiji: učenje o opštim, fundamentalnim i konstitutivnim određenjima bića.

op-art — kovanica napravljena od *optički art* koja označuje jednu od najnovijih tendencija u savremenoj likovnoj umetnosti (bavi se optičko-vizuelnim senzacijama koje predstavljaju osnovu saznanja sveta).

opal *sanskrit.* dragi kamen kojemu se boje prelivaju (po hemiji. sastavu silicijev dioksid s vodom); upotrebljava se naročito za ukrase.

opaska *tur.* primedba, napomena, naznaka.

opat *lat.* starešina muškog manastira u nekim katoličkim redovima, sa biskupskim ovlašćenjima.

opatija *lat.* 1. samostan, manastir nekih katoličkih redova; 2. dužnost, položaj i čast opata.

opatica *lat.* 1. starešina ženskog manastira; 2. katolička kaluderica, duvna.

OPEK *eng.* skraćenica za Organizaciju zemalja izvoznica nafte.

opera *lat.* 1. muzička drama u kojoj se sve uloge pevaju; 2. zgrada u kojoj se izvode opere.

operater *fr.* 1. lekar koji vrši operaciju, hirur; 2. osoba koja snima, odnosno projicira film na platno (kino-operater).

operativa *lat.* 1. izvršni organi ili pojedinci neke ustanove koji rade na izvršenju nekog zadatka ili odluke; 2. praktični radovi, praksa.

operativan *lat.* 1. koji se izvodi putem operacije; 2. izvršni, koji se odnosi na izvršenje nekog zadatka; 3. *prenosno*: delotvoran, sposoban za akciju, praktičan, neodložan kod izvršenja.

operativac *lat.* jedan od članova operative, izvršni organ, terenac, praktičar.

operativnost *lat.* spremnost, osposobljenost za izvršenje praktičnih zadataka, preduzimljivost, aktivnost.

operatika *lat.* deo strategije koji obuhvata pripremu i izvođenje ratnih operacija.

operator *lat.* 1. v. *operater*; 2. matematički znak (predznak) kojim se obeležava način izvođenja matematičke operacije (plus, minus, itd.).

operacija *lat.* 1. *medic.* hirurški zahvat na telu radi otklanjanja bolesti; 2. vojno: akcija velikih vojnih formacija radi postizanja određenog cilja; 3. izvršenje nekog privrednog zadatka; 4. *mat.* sve radnje pri rešavanju zadatka; 5. uopšte: rad, delovanje, radnja, posao.

operacionalizam *lat.* idealistički, anti-materijalistički pravac u savremenoj fizici, koji sve pojmove o fizičkim veličinama, kao i same veličine, svodi na operacije koje posmatrač vrši pri merenju ili drugim načinom proučavanja.

operacionalizacija *lat.* svi organizacioni i tehnički poslovi, preduzeti sa ciljem realizacije određenog programa, kojima se precizno utvrđuju sredstva, kadrovi i rokovi izvršenja pojedinih zadataka i krajnji rok završetka svih predviđenih poslova operacionim planom.

operacionalizovati i operacionalizirati *lat.* sprovesti operacionalizaciju i izvršiti predviđene zadatke u njoj po fazama i u određenim rokovima, sve do realizacije u potpunosti određenog programa.

operacioni *lat.* koji se tiče operacije, koji je u vezi sa operacijom.

opervaziti *tur.* obrubiti ivicu, optočiti, oivičiti.

opereta *ital.* pozorišni komad vesele sadržine (neke se uloge govore a neke pevaju).

operisati i operirati *lat.* 1. *medic.* izvršiti hiruršku operaciju; 2. vojno: izvršiti operaciju, napadati, zauzeti, napredovati; 3. uopšte: raditi na sprovođenju nekog zadatka.

opijum *grč.* mlečni sok iz semena čaura nekih vrsta maka; upotrebljava se kao sredstvo za ublažavanje bolova i za uspavlivanje; u nekim azijskim zemljama rašireno je pušenje opijuma (težak oblik narkomanije).

opioman *grč.* uživatelj opijuma kao droge, narkoman, narkotičar.

opiomanija *grč.* uživanje opijuma, strast za narkoticima, posebno za opijumom.

opit *rus.* proba, isprobavanje, ispitivanje, provera, pokus, eksperimenat.

opozicija *lat.* 1. suprotstavljanje svojih političkih pogleda nekoj drugoj politici, drugim pogledima; 2. partija, pokret ili grupa koja vrši to suprotstavljanje; 3. uopšte: protivnost, otpor, protivljenje, osporavanje.

opozicioni i opozicijski *lat.* koji se odnosi na opoziciju, koji deluje protivno; suprotan, protivan, različit.

oponent *lat.* 1. suparnik, protivnik u nekom sporu, protivnik na sudu; 2. osoba koja izražava suprotno mišljenje čoveku koji brani doktorsku disertaciju; 3. uopšte: onaj koji protivreči, koji zastupa oprečno mišljenje.

oponirati *lat.* suprotstavljati se, protiviti se, sporiti, prigovarati, opirati, izražavati suprotno mišljenje.

oportun *lat.* prikladan, povoljan, odgovarajući, podesan, zgodan, blagovremen.

oportunizam *lat.* 1. prilagođavanje trenutnim prilikama i povoljnim okolnostima da bi se postigla lična korist, što je naročito izraženo u političkom delovanju; 2. u radničkom pokretu: sporazumstvo sindikalnih vođa s predstavnicima buržoazije i otupljivanje klasne borbe iz čega ličnu korist izvlače oportunisti; 3. izbegavanje rešavanja krupnih društvenih problema zbog čuvanja svojih privilegija, „mira u kući“ i ličnog komoditeta.

oportunist(a) *lat.* 1. čovek koji se lako prilagođava prilikama, koji se okreće onako kako vetar duva, tj. onako kako njemu odgovara; sporazumaš, kompromiser kad je to njemu u interesu; 2. pristalica buržoazije u radničkom pokretu i protivnik revolucionarne borbe proletarijata.

oportunitet *lat.* zgodna prilika, povoljnost prilike, povoljno vreme, okolnost, podobnost, sklonost, prijemčivost.

oportuno *lat.* 1. korisno, zgodno, povoljno.

opresivan *lat.* 1. ugnjetački, nasilnički, tlačiteljski; 2. *medic.* koji zagušuje, zaptiva.

opresija *lat.* 1. tlačenje, podjarmljivavanje, pritisak, zulum, ugnjetavanje, represija, tiranisanje; 2. *medic.* gušenje, teško disanje, zaptivanje; 3. *prenosno*: teskoba, beda, potištenost.

opservat *lat.* onaj koji se nalazi pod policijskom prismotrom, osumnjičenik.

opservator *lat.* posmatrač, ispitivač; osmatrač na zvezdarnici.

opservatorija *lat.* astronomska osmatračnica, zvezdarnica, zvezdara.

opservatorij(um) *lat.* v. *opservatorija*.

opservacija *lat.* 1. posmatranje, opažanje, motrenje, osmatranje, primećivanje, primedba, napomena, opaska; 2. opažanjem stečeno iskustvo.

opservers *eng.* 1. posmatrač, motrilac; 2. naziv jednog engleskog lista.

opservirati *lat.* posmatrati, ispitivati, opažati, primećivati, stavljati primedbe, napomene.

opsesija *lat.* 1. opsednutost, zaokupljenost nečim, npr. nekom idejom, nekom osobom; 2. manija, mora, utvara, mučenje, spopadanje, saletanje, dekadiranje; 3. opkoljenje, blokada.

opskuran *lat.* mrk, mračan, taman, zloglasan, potajan, nejasan, nerazumljiv, maglovit, prikriven, neodređen, nepriступčan, mutan, nepoznat.

opskurant *lat.* mračnjak, neprijatelj nauke i prosvete, nazadnjak.

opskurantizam *lat.* mračnjaštvo, nazadnjaštvo, zaglupljivanje; mržnja prema napretku i prosvetčenosti; težnja da se uspori prosvetčenost i narod drži u mraku i neznanju.

opskuracija *lat.* zamračenje, pomračenje (npr. rožnjače oka).

opskurit *lat.* tama, pomrčina, maglovitost, nerazumljivost, nepoznatost.

opskurnost *lat.* v. *opskurit*.

opstinacija *lat.* 1. tvrdokornost, nepopustljivost, upornost, zatucanost, jogaštvo; 2. dobra svojstva: postojanost, stalnost.

opstipacija *lat.* *medic.* začepljenost; zatvor, tvrda stolica.

opstrukcija *lat.* vrsta protesta, metod borbe; sprečavanje, ometanje, naročito rada parlamenta (upadicama, dugim govorima i sl.).

optant *lat.* osoba koja ima pravo da slobodno izabere otadžbinu, koja može preći iz jedne zemlje u drugu.

optativ *lat. gram.* način na koji se iskazuje neka želja, npr. rado bih video.

optacija *lat.* izbor državljanstva, dozvoljen stanovnicima teritorije koja je pripala, po nekom sporazumu, drugoj državi, tj. mogu zadržati dotadašnje državljanstvo ili uzeti državljanstvo druge države.

optika *grč.* nauka o svetlosti i svetlosnim pojavama.

optimalan *lat.* najpovoljniji, koji najviše odgovara; izvrstan, odličan.

optima fide *lat.* u najboljoj veri, u najboljoj nameri.

optima forma *lat.* najbolji oblik, u najboljem obliku.

optimizam *lat.* 1. pogled na život prožet verovanjem da se svi problemi mogu uspešno rešiti na dobro čoveka; gledanje na život sa njegove najljepše strane; 2. vedro raspoloženje, vera u budućnost, životna radost; *suprotno*: **pesimizam**.

optimist(a) *lat.* čovek optimistički raspoložen, pun optimizma.

optimistički *lat.* zasnovan na optimizmu; pun životne radosti, vedar.

optimum *lat.* ono što je najbolje, što najviše odgovara.

optirati *lat.* opredeliti se u izboru državljanstva, otadžbine.

optičar *grč.* stručnjak za optička instrumenta i optička stakla.

opus *lat.* delo, naučno ili umetničko; delo jednog pisca, stvaraoca.

opus posumum *lat.* delo koje je objavljeno tek posle smrti autora.

opcija *lat.* 1. slobodno opredeljenje u izboru državljanstva; 2. ugovor o pravu kupovine robe u određenom roku; 3. sporazum, rešenje uopšte; 4. slobodan izbor, pravo slobodnog opredeljenja.

oralan *lat.* usni, usneni, koji se odnosi na usta; **oralni zakon**: usneni zakon, nepisani zakon.

oralno *lat.* uzimanje lekova kroz usta (pilula, praškova).

orangutan *malaj.* čovekoliki majmun, rasta približno kao čovek; živi na ostrvima Borneu i Sumatri (Indonezi-

ja); od njega je, po nekim naučnicima, postao čovek.

oranž *fr.* 1. narandža, pomorandža; 2. narandžasta boja.

oranžada i **orandžada** *fr.* piće od soka narandže, pomorandže.

oranžerija *fr.* staklena bašta za gajenje biljaka kojima treba toplota.

orar *lat.* duga traka koju pravoslavni sveštenici nose preko ramena; v. *epitrahilj*.

orator *lat.* dobar govornik, besednik; čovek koji govori na javnom skupu.

oratorij(um) *lat.* 1. veliko muzičko delo, muzička drama za orkestar, hor i solo pevače; 2. soba za molitvu, bogomolja; 3. udruženje katoličkih sveštenika.

oratorski *lat.* govornički, besednički.

orbis *lat.* krug, okruglina, обруч.

orbit(a) *lat.* 1. kriva linija, putanja po kojoj se kreću nebeska tela ili veštački sateliti oko drugog nebeskog tela; 2. duplja u kojoj je smeštena očna jabučica; 3. *prenosno*: krug, sfera uticaja, područje delovanja.

orbitalan *lat.* koji je u vezi sa orbitom, koji se odnosi na orbitu.

orgazam *grč.* vrhunac spolnog seksualnog zadovoljstva, užitak, slast, trenutak tzv. svršavanja.

organ *grč.* 1. deo tela (čovečjeg, životinjskog ili biljnog) koji vrši određene funkcije (organ sluha, vida, za varenje i dr.); 2. ustanova koja vrši određene društvene funkcije (vlasti, sudstva i sl.); 3. pojedinac koji vrši takve funkcije; 4. novine neke ustanove ili udruženja, partije i sl.; 5. ljudski glas, zvuk glasa i njegove mogućnosti.

organeli *grč.* sastavni delovi tela jednoceličnih organizama koji, kao organi višeceličnih organizama, obavljaju pojedine životne radnje.

organizam *grč.* jedinka živog sveta (čovek, životinja, biljka) organske prirode; biće, sposobno za život i neki rad, sastavljeno od više organa.

organizator *lat.* 1. čovek koji organizuje i vodi neku organizaciju; 2. čovek koji priprema neku konkretnu priredbu ili posao; 3. osnivač, tvorac nečega.

organizacija *lat.* 1. spajanje, ujedinjenje nečega u jednu celinu, u određeni sistem; 2. uređeno ustrojstvo neke ustanove ili radne organizacije, odno-

sno udruženja ili partije koje ujedinjuju zajednički program rada.

organizovanje *grč.* pravljenje, stvaranje organizacije; v. *organizacija*.

organizovati i **organizirati** *fr.* 1. okupiti, u organizaciju ljude, osnovati i urediti neku ustanovu, partiju, firmu; 2. dovesti u red, osposobiti za rad i aktivnosti; 3. povezati u celinu, oblikovati.

organist(a) *lat.* svirač u orgulje, orguljaš.

organogenija i **organogeneza** *grč.* nauka o postanku organskih (živih) bića.

organografija *grč.* nauka o ustrojstvu organa.

organozoe *grč.* gotovani (paraziti) koji žive u životinjskim i biljnim organima.

organologija *grč.* 1. nauka o organima; 2. nauka o instrumentima za pomaganje pri porođaju.

organon *grč.* pomoćno sredstvo, oruđe za spoznavu istine.

organonomija *grč.* nauka o zakonima organskog života.

organopatija *grč.* bolest organa, organska bolest.

organopatologija *grč.* nauka o bolestima organa.

organoskopija *grč.* ispitivanje organa posmatranjem.

organski *grč.* 1. koji je svojstven, urođen organizmu; 2. koji pripada životinjskom ili biljnom svetu; **organske materije**: hemijska jedinjenja koja sadrže ugljenik; **organska hemija**: deo hemije koji se bavi proučavanjem hemijskog sastava živih bića (ljudi i životinja); **organski mrzeti**: mrzeti iz „dubine duše“; **organski vezan**: čvrsto, neraskidivo povezan.

orgijati *grč.* održavati orgije, pijančiti, terevenčiti, besno bančiti.

orgije *grč.* razuzdana gozba i zabava, divlja pijanka, pomamno plesanje; divljanje u piću i zabavi.

orguljar *grč.* stručnjak koji pravi orgulje.

orguljati *grč.* svirati na orguljama.

orguljaš *grč.* svirač na orguljama.

orgulje *grč.* najveći muzički instrument sa komplikovanim mehanizmom u kome su sjedinjeni instrumenti na duvanje; one su po opsegu zvukova jednake potpunom orkestru; upotrebljavaju se najčešće u crkvi.

orguljice *grč.* 1. deminutiv za orgulje; 2. muzička automatska sprava, popularno nazvana i vergl.

orden *lat.* odlikovanje, odličje, znak priznanja za vojničke ili građanske zasluge.

ordija *lat.* gomila, neorganizovana vojska, rulja; v. *horda*.

ordinalan *lat.* redni; v. *kardinalan*.

ordinalija *lat.* redni brojevi (prvi, drugi, itd.)

ordinand *lat.* onaj koji je posvećen, rukopoložen za sveštenika (kod katolika).

ordinant *lat.* kod katolika: onaj koji vrši posvećenje sveštenika, biskup.

ordinaran *lat.* 1. običan, svakidašnji, redovan, prosečan, normalan; 2. *prenosno*: prost, vulgaran, neotesan, nepristojan.

ordinarijat *lat.* 1. duhovni, upravni sud kod katolika pod predsedništvom biskupa; 2. dužnost i položaj redovnog profesora univerziteta.

ordinarijum *lat.* 1. kod katolika: stalni delovi mise koji se ponavljaju; 2. u državnom gazdinstvu: redovni, budžetom predviđeni prihodi i rashodi.

ordinarijus *lat.* 1. redovni profesor univerziteta; 2. crkveni starešina biskup; 3. lekar koji samostalno vodi lečenje jednog odeljenja.

ordinacija *lat.* 1. lekarski recept; 2. prostorija za pregled bolesnika; 3. zaređivanje sveštenika kod katolika.

ordinirati *lat.* 1. odrediti, propisati lek; 2. primati bolesnike na pregled i lečenje; 3. kod katolika: proizvoditi sveštenike u čin.

ordonans *fr.* vojnik ili niži oficir dodeljen za pomoć komandantu ili štabu.

oreol(a) *fr.* 1. svetao venac ili krug oko glave svetitelja; 2. *prenosno*: sjaj, slava, poštovanje koje nekoga okružuje; v. *nimbus*.

original *lat.* 1. svojeručni rad autora, za razliku od kopije, tj. prvi primerak dela, spisa; 2. književno delo na maternjem jeziku.

originalan *lat.* 1. pravi, izvorni, rađen rukom autora; prvi primerak; 2. samostalan, naročit, osoben; 3. *prenosno*: neobičan, čudan, pa i nastran.

originalnost *lat.* izvornost, samoničnost, prirodnost, osobenost, neobičnost.

orijaš *lat.* gorostas, div, džin, kolos, gigant.

orijent *lat.* 1. istok, rađanje Sunca; 2. **Orijent**: zemlje na istoku od Evrope.

orientalac *lat.* istočni, istočnjački, koji je iz istočnih zemalja.

orientalizam *lat.* 1. osobenost istočnjačkih jezika; 2. istočnjački izraz u nekom zapadnjačkom jeziku; 3. istočnjački običaj prenesen u drugu sredinu.

orientalist(a) *lat.* poznavalac kulture i jezika istočnih naroda.

orientalistika *lat.* nauka o istočnim narodima i njihovim jezicima.

orientacija *fr.* 1. određivanje svog mesta nalaženja u odnosu na neku tačku; snalaženje; 2. *prenosno*: snalaženje u okolnostima uopšte; nalaženje pravog životnog puta.

orijentir *fr.* 1. sprava za pokazivanje pravca; tačka ili predmet na terenu za određivanje pravca, kretanja; 2. *prenosno*: pravac delovanja.

orijentisati i orijentirati *fr.* pomagati, uputiti nekoga da se snađe, da nađe put, pravac; usmeriti, prilagoditi.

orijentisati(se) i orijentirati(se) *fr.* 1. odrediti mesto svog položaja; snaći se, snalaziti se; 2. *prenosno*: snaći se u nekim prilikama, naći put cilju.

Orion *grč.* 1. sazvežđe na severnom nebu; 2. po grčkoj mitologiji veliki junak.

orkan *fr.* 1. velika bura, vior, ciklon, tajfun, uragan, naročito u tropskim krajevima; 2. *prenosno*: zanos, oduševljenje, gnev naroda.

orkestar *grč.* skup svirača koji učestvuju u sviranju neke kompozicije.

orkestracija *grč.* 1. izgrađivanje muzičkog sloga sa više instrumenata; 2. udešavanje klavirske ili kakve druge kompozicije za druge instrumente, tj. spremanje muzičkog dela za izvođenje.

orlon — vrsta sintetičkog tekstilnog vlakna; služi za izradu odeće, zavesa, tkanina za jedra i dr.

ornamen(a)t *lat.* ukras, šara, nakit; ukras na zgradi; na predmetima, tkaninama.

ornamentika *lat.* 1. ukrašavanje, skup ornamenata na nekom predmetu; 2. nauka o upotrebi i primeni ornamenata.

ornamentisati i ornamentirati *lat.* ukrašavati, kititi, staviti ukrase.

ornamentist(a) *lat.* slikar ornamenata.

ornat *lat.* svečana odežda sveštenika kod bogoslužjenja.

ornitolog *grč.* stručnjak u ornitologiji.

ornitologija *grč.* deo zoologije koji proučava ptice, nauka o pticama.

ornitofobija *grč.* bolestan strah od ptica.

oro *grč.* kolo, ples; narodna igra (kod nas: u Crnoj Gori).

oroz *tur.* 1. obarač, okidač na pušci, upaljač; 2. petao, kokot.

ortak *tur.* drug u poslu, poslovni kompanjon; suvlasnik u poslu, poduhvatu.

ortogeneza *grč.* razvoj koji teče normalnim tokom kod živih bića.

ortograf *grč.* poznavalac (ili: nastavnik) pravilnog pisanja.

ortografija *grč.* 1. pravopis, pravilno pisanje, 2. opšta pravila, jednoobrazan način pisanja svih reči nekog jezika.

ortografika *grč.* nauka o pravilnom pisanju, o pravopisu jezika.

ortografski *grč.* pravopisni, po pravopisu, pravilno napisan, bez grešaka.

ortodoksan *grč.* 1. koji se striktno pridržava učenja i propisa neke ideologije ili nauke, naročito verske; 2. verski zadrt; 3. pravi, pravoslavan.

ortodoksija *grč.* 1. postojano, nepokolebljivo pridržavanje principa neke ideologije, nauke, politike; 2. pravovernost, pravoslavlje.

ortologija *grč.* pravilnost jezika, pravilan govor.

ortoped *grč.* lekar, specijalista za ortopediju.

ortopedija *grč.* grana medicine koja proučava i otklanja nepravilnosti ili iskrivljenja ljudskog tela, naročito kostura.

ortotonija *grč.* pravilno naglašavanje reči, književni akcent.

Orfej *grč.* 1. u starogrčkoj mitologiji pevača koji je svojim pesmama pokretao drveće i krotio divlje zveri; 2. *prenosno*: pevač ugodna glasa.

orhideja *grč.* vrsta ukrasne biljke, sa mnogo vrsta, kačun.

oskar *engl.* velika nagrada za filmsku umetnost, koju, u vidu pozlaćene bronzane figure (predstavlja viteza), od 1929. dodeljuje, svake godine, Akademija filmske umetnosti i nauke u Holivudu.

Osmanlije *tur.* 1. raniji naziv za Turke; 2. naziv za dinastiju turskih sultana, prema imenu prvog sultana Osmana.

osmoza *grč.* sposobnost mešanja tečnosti kroz tanku opnu, propustljivu opnu koja ih razdvaja.

osmoletka *rus.* škola u kojoj se stiče osnovno školsko obrazovanje tokom osam školskih godina.

ostracizam i ostrakizam *grč.* izgon, progonstvo u staroj Atini onih ljudi koji su, svojim ponašanjem, nagovestili da bi mogli biti tirani; o progonstvu narod je glasao na glinenim pločicama.

ostriga *ital.* vrsta morskih ili rečnih školjki, vrlo ukusna mesa, kamenica.

Ostrogoti *nem.* naziv u istoriji za Istočne Gote.

oscilator *lat.* 1. telo koje oscilira, koje može da titra, da se klati; 2. aparat koji proizvodi oscilatorno kretanje.

oscilatoran *lat.* treptav, koji se klati, njiše, ljulja.

oscilacija *lat.* 1. klaćenje, njihanje, titranje, menjanje; 2. *prenosno*: kolebanje, nestalnost, uspon i pad.

oscilovati i oscilirati *lat.* 1. titrati, njihati se, ljuljati se; 2. *prenosno*: kolebat se, biti nestalan.

oscilogram *lat.-grč.* grafički crtež, dobiven pomoću oscilografa, na kome se vidi razvoj i tok titraja.

oscilograf *lat.-grč.* sprava za beleženje oscilacija tela, posebno električnih oscilacija.

osciloskop *lat.-grč.* instrumenat koji pokazuje na ekranu električne oscilacije naizmenične struje.

Otelo *engl.* 1. glavni junak istoimene Šekspirove tragedije (mučen ljubomorom, udavio svoju vernu ženu Dezdemonu, a onda i sebi oduzeo život); 2. **otelo**: vrsta vinove loze.

o tempora, o mores! *lat.* o čudnih li vremena, čudnih li običaja, o pokvarenog li sveta (Ciceron u prvom govoru protiv Katiline).

otolog *grč.* lekar, specijalista za bolesti ušiju.

otologija *grč.* nauka o bolestima uha.

otorinolaringolog *grč.* lekar, specijalista za bolesti uva, grla i nosa.

otorinolaringologija *grč.* nauka o bolestima uha, grla i nosa.

otoskleroza *grč.* progresivna naglupost koja počinje u ranoj mladosti i traje do kraja ljudskog veka (može doći do potpune gluvoće).

otoskop *grč.* aparat (posebno ogledalo) za pregled ušiju.

otoskopijska *grč.* pregled ušiju pomoću otoskopa.

otofon *grč.* aparat koji omogućuje gluvi-ma da čuju, ušna slušalica.

OUN — skraćenica za Organizaciju ujedini-jenih naroda.

ofanziva i ofenziva *fr.* napad, nastupanje vojske; širi strategijski poduhvat na frontu radi potiskivanja neprijatelja; *suprotno*: **defanziva**.

ofanzivan i ofenzivan *fr.* napadni, navalni, napadački, koji služi za napad.

oferisati i oferirati *lat.* 1. nuditi, podnositi ponudu za prodaju robe; 2. prinositi žrtvu, žrtvovati.

ofertalan *lat.* u obliku pismene ponude; **ofertalna licitacija**: nadmetanje u obliku pismenih ponuda.

ofis *fr.* poslovnica, kancelarija, biro, ministarstvo, usluga, služba.

oficijal *lat.* 1. niži službenik; 2. kod katolika: predsednik biskupskog suda.

oficijelan i oficijalan *fr.* služben, službeno ovlašćen od vlade.

ofsajd *eng.* greška, kad igrač prede odbranu i nađe se pred protivničkim golom, tj. kad mu se tu dobaci lopta od suigrača.

ofset *eng.* u štamparstvu — dobijanje otisaka u bojama posredstvom gume-nog valjka koji preuzima boju sa štamparske forme i prenosi je na papir.

ofset program *engl.* kontraporuke roba u međunarodnoj trgovini (prebijanje dugovanja, bez gotovog novca).

oftalmolog *grč.* lekar, specijalista za očne bolesti, okulista.

oftalmologija *grč.* nauka o očima i očnim bolestima, okulistika.

ocat *lat.* sirće, kvasina.

ocean *lat. v. okean.*

Oceanija *lat. v. Okeanija.*

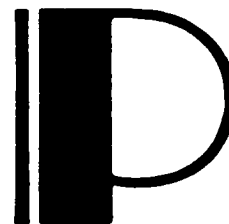
oceanograf *lat. v. okeanograf.*

oceanografija *lat. v. okeanografija.*

odža *tur. v. hodža.*

odžak *tur.* 1. dimnjak; 2. kuća, loza, porodica; 3. versko udruženje; 4. janičarska trupa.

odžaklija *tur.* 1. prostorija sa odžakom; 2. stara porodica kolenovića.

pablik rileyšns *engl.* služba za uspostavljanje i održavanje odnosa sa javnošću u radnim organizacijama, ustanovama i u drugim institucijama koja se bavi informativnom i propagandnom aktivnošću, kao i uspostavljanjem veza s korisnicima usluga i kupcima.

pablisiti *engl.* štampane, sažeto koncipirane i razumljive informacije o nekoj pojavi ili novom proizvodu kao vid moderne propagande.

pavijan *fr.* 1. vrsta divljeg afričkog majmuna s kratkim repom; 2. stražar kod čamca.

paviljon *fr.* 1. kućica za odmor; 2. prostorija za razne izložbe; 3. zgrada bolničkog kompleksa; 4. dački internat; 5. svaka zastava s nacionalnim bojama.

pagan i **paganin** *lat.* mnogobožac, neznabožac, bezbožac.

paganizam i **paganstvo** *lat.* mnogoboštvo, neznaboštvo, bezboštvo.

paganski *lat.* neznabožački, mnogobožački.

paganstvo *lat.* v. *paganizam*.

pagizam *fr.* ljubavna sklonost starijih žena prema mladima.

pagina *lat.* strana u knjizi ili rukopisu, broj koji označava stranu knjige ili rukopisa.

paginacija *lat.* obeležavanje strana knjige ili rukopisa brojevima; sami ti brojevi koji obeležavaju strane knjige ili rukopisa.

paginirati *lat.* obeležiti, obeležavati strane knjige ili rukopisa.

pagoda *sanskrt.-malaj.* 1. hram Hindusa i Kineza; 2. mala figura u tom hramu, idol; figura koja klima glavom i kreće rukama predstavlja sedeće božanstvo budista; 3. zlatni novac koji se nekada upotrebljavao u Indiji.

padišah *tur.* gospodar nad kraljevima, veliki sultan, car (jedna od titula turskih i drugih orijentalnih vladara); čovek koji je nosio tu titulu.

padre *ital.* 1. otac; 2. sveštenik ili monah, redovnik.

paž *lat.* mladić plemićkog roda u službi na dvoru, pripravnik za viteza.

pazar *tur.* posao kupovine i prodaje, trgovanje; 2. mesto za trgovinu, trg, tržište, pijaca; 3. novac, zarada od prodate robe; 4. pazarni dan.

pazariti *tur.* prodati, prodavati ili kupiti, kupovati robu, usluge i dr.

pazarište *tur.* mesto gde se održava pazar, trg, pijaca.

pazdaran *pers.* pripadnik vojno-policijske formacije u savremenom Iranu (pravilnije je pazdar za jedninu, a pazdaran za množinu).

pajac *ital.* cirkuski klovn, lakrdijaš; 2. lutka, lutak (kao dečja igračka); 3. saljiv, neozbiljan čovek, komedijaš.

pajdaš *mad.* v. *pajtaš*.

pajp-lajn *engl.* naftovod, sistem cevi kojima se prenosi nafta na veće daljine, sa naftonosnih izvora do luke, često i iz jedne države u drugu.

pajtaš *mad.* drug, drugar, prijatelj, istomišljenik.

pak *eng.* 1. pločica za igru u hokeju na ledu; 2. navala igrača u igri ragbi.

paket-aranžman *fr.* vezana turistička usluga koja uključuje putovanje, smeštaj u hotelu, turističkog vodiča, izlete, posete muzejima, kompletnu ili delimičnu ishranu.

pakt *lat.* ugovor, sporazum međunarodnog značaja, savez (često: vojni pakt).

pakta konventa *lat.* ugovor o personalnoj uniji sklopljen između mađarskih i hrvatskih feudalaca (1102.g.); kralj je oslobodio plemićke posede plaćanja dažbina, a svaki posed se obavezao da u ratu učestvuje sa bar 10 konjanika (ova zajednica je trajala sve do 1918. g.).

paktirati *lat.* praviti pakt; pregovarati, sporazumevati se, udružiti se.

paladij(um) *grč.* 1. hemij, elemenat, srebrostosivi metal; upotrebljava se kao legura u tehnici i kao katalizator; 2. utočište, zaštita, okrilje, jemstvo (prema Paladiju, kipu boginje Atine, zaštitnice glavnog grada Grčke).

paladin *lat.* 1. dvorski vitez; 2. veran, odan svom gospodaru; čuvar, pratilac.

palador *fr.* legura zlata i paladijuma, tzv. zubno zlato.

palamar *tur.* 1. jako uže kojim se brodovi vežu za obalu; 2. gvozdeni klin.

palamida *ital.* vrsta morske ribe iz porodice skuša.

palanka *tur.* 1. gradić, varošica, kasaba; 2. stražarnica, kula stražara.

Palas grč. nadimak Atine, boginje mudrosti, lepih veština i hrabrosti; 2. planetoid otkriven 1802. g.

palas lat. glavna zgrada u srednjovekovnom zamku; svečana dvorana u zamku.

palata lat. velika i lepa kuća, dvorac.

palatal lat. nepčani glas, čije se mesto tvorbe nalazi na nepcu (u srpsko-hrvatskom jeziku palatali su: *j, lj, nj, č, ć, dž, d, š, ž*; od samoglasnika palatali su: *e, i, j*).

palatalizacija lat. umekšavanje suglasnika; promena, pretvaranje zadnjonepčanih suglasnika *k, g* i *h* u vezi sa palatalnim, mekim suglasnikom u meke suglasnike: *č, ž, š, ili c, z, s* junak — *junače*, vrag — *vrače*, duh, — *duše*; vojnik — *vojnici*, zadruga — *zadrugi*, orah — *orasi* i sl.).

palatalizovati i **palatalizirati** lat.-gram. umekšati, umekšavati (glasove).

palatalni lat. gram. nepčani, tj. mek prednjonepčani glas.

palatalnost lat. gram. mekoća, prisustvo elemenata palatalnih suglasnika.

palatin lat. najveći državni dostojanstvenik, zamenik kralja u Mađarskoj.

Palatin lat. 1. jedan od rimskih brežuljaka, najstariji deo Rima; 2. starorimska carska palata, službena vladarska rezidencija (Krlježa).

palatogram lat. otisak koji je ostavio jezik na veštačkom nepcu pri artikulaciji pojedinih glasova, ili crtež načinjen na osnovu toga otiska.

palatograf lat. aparat za precrtavanje ili preslikavanje palatograma radi njegove analize.

palatografija lat. fotografska slika dobijena pomoću palatografa koja nas upoznaje sa mestom i površinom dodira jezika uz nepce pri tvorbi nekog glasa.

palatofonija lat. poremećaj glasa zbog rascepljenosti nepca.

palatum lat. latinski naziv za tvrdo nepce.

palaco ital. velika kuća, dvorac, palata.

palaca ital. 1. velika, lepa zgrada, dvorac; 2. najveća soba u feudalnoj kući.

paleinta ital. kačamak, kaša, žganjec; jelo od skuvanog kukuruznog brašna.

paleo- grč. predmetak u složenicama sa značenjem: stari, drevni.

paleoantropologija grč. nauka koja proučava ljudske rase u praistoriji.

paleobiologija grč. nauka o prilagođavanju organizma na životne prilike u geološkoj prošlosti.

paleobotanika grč. deo paleontologije koji se bavi proučavanjem fosilnih ostataka izumrlih biljaka.

paleogen grč. period najmlađe (kenozojske) ere u geološkom razvitku Zemljine kore.

paleogeografija grč. nauka koja se bavi utvrđivanjem fizičko-geografskih uslova na Zemljinoj površini (rasporedom kopna i mora, klime, reljefa, rasprostranjenja biljnog sveta) tokom geoloških perioda.

paleograf grč. stručnjak za paleografiju.

paleografija grč. nauka koja se bavi proučavanjem postanka i razvitka pisma (slova i drugih pisanih znakova), kao i materijala na kojem se nekad pisalo, tj. u starom i srednjem veku.

paleodemografija grč. deo istorijske demografije koji proučava stanovništvo polazeći u prvom redu od arheoloških otkrića.

paleoetnologija grč. etnologija najstarijih i praistorijskih naroda.

paleozoik grč. staro doba u razvoju Zemlje kada su se odvijali procesi intenzivnog stvaranja planina, dok se životinjski svet razvija od primitivnih vodenih krljušti do suvozemnih gmizavaca; ova era deli se na pet perioda: kambrijski, silurski, devonski, karni, permjski.

paleozoologija grč. deo paleontologije koji proučava fosilne životinje, tj. one koje su živele u ranijim geološkim vremenima.

paleozoon grč. po Bibliji: prepotopska životinja.

paleoklimatologija grč. nauka o klimatskim prilikama u pojedinim razdobljima geološkog razvoja Zemlje.

paleolit grč. starije razdoblje kamenog doba u kojem se kamen još nije obrađivao.

paleolitik grč. v. *paleolit*.

paleontolog grč. stručnjak za paleontologiju.

paleontologija grč. nauka koja proučava ostatke izumrlih biljaka i životinja.

paleopatologija grč. nauka koja ispituje oboljenja od kojih je bolovao čovek praistorijskog doba.

paleotipi grč. početne, prve štampane stvari posle pronalaska štampe, *inkunabule*.

paleofitologija grč. nauka koja nastoji rekonstruisati biljne oblike iz praistorijskog doba na osnovu sačuvanog materijala i ostataka; v. *fitopaleontologija*.

palestra grč. 1. škola za borbu i rvanje kod starih Grka i Rimljana; 2. škola za mačevanje kod istih naroda; 3. vežbalište, borilište kod naših starih pisaca.

paleta fr. 1. ovalna ili četvrtasta pločica, sa otvorom za nadevanje na palac leve ruke, na kojoj slikar pri radu drži i meša boje; 2. *prenosno*: skup izražajnih, stvaralačkih sredstava umetnika, pisca; njegov stil; 3. podmetak od dasaka ispod težih predmeta pod koji ulaze viljuške dizalice koje tako podiže predmet i premešta ga na drugo mesto; 4. vrsta ambalaze od mekanog lima, folija; 5. vrsta otvorenog železničkog vagona.

paletizacija ital. 1. transport zasnovan na sistemu standardnih uredaja (palete, podmetak od dasaka ispod tereta), koji se uklapaju u standardna sredstva utovara, pretovara, istovara i transporta; 2. pakovanje u palete (folije); 3. zbijanje sitnih ruda u komade (aglomeracija, briketiranje).

palijativ lat. 1. sredstvo, lek koji samo privremeno ublažuje bol ili otklanja teškoće, ali ih sasvim ne suzbija; 2. *prenosno*: polovična mera za otklanjanje nekih nezgodnih stvari, nedovoljno sredstvo, trenutna, privremena pomoć, privremeno rešenje, prividan izlaz iz krize, zataškavanje stvari, prikrivanje, ulepšavanje.

palijativan lat. koji leći samo privremeno; koji rešava neko pitanje samo prividno; koji stvari ublažuje, zataškava, prikriva, ulepšava.

palijacija lat. 1. doterivanje nečega da ima privremeno lepši izgled, ulepšavanje; 2. *medic*: privremeno lečenje, otklanjanje, privremeno ublažavanje bolova, olakšanje.

palij(um) lat. 1. deo odeće katoličkih biskupa, plašt, kabanica, koji označava njihovo dostojanstvo i duhovnu vlast; 2. vrsta starogrčke kabanice koju su nosili i stari Rimljani.

palilalija grč. govorni poremećaj, sličan mucanju, bolesna pojava ponavljanja istih rečenica (obično sve brže i brže).

palilogija grč. vraćanje, ponavljanje jedne reči ili više reči na kraju i u početku rečenice; v. *antiteza* (slovenska antiteza).

palingeneza grč. 1. ponovno rađanje, uskrsnuće, preporod, obnavljanje, preobražaj; 2. pojavljivanje osobina predaka kod novih generacija; v. *atavizam*.

palindrom grč. 1. vrsta zagonetke; reč koja se može čitati i naopako, a da zadrži isto značenje (npr. ratar i potop); 2. u rebusima: rečenica koja se naopako čita a ima isto značenje (npr. Savo, i mače jede ječam i ovas).

palinodija grč. poricanje, opozivanje; poricanje podrugljive pesme novom, pohvalnom pesmom.

palir nem. građevinski poslovođa, starešina zidara i drugih radnika.

palisad(a) fr. prepreka od zasilenih stubova zabijenih u zemlju; ograda načinjena od kolja, zabodenih u zemlju uspravno ili koso; **palisadno tkivo**: biljno tkivo sastavljeno od jedno-obraznih ćelija, nastalo ispod pokorice lista.

palisander-drvo i **palisandrovina** port. purpurno, veoma fino drvo, ljubičaste boje, koje, pod uticajem vazduha, menja boju (upotrebljava se za fine stolarske radove, muzičke instrumente, itd.).

palifikacija lat. utvrđivanje zemljišta, sondiranje šipovima i dr. da bi se zaustavilo odronjavanje zemlje.

palma lat. tropsko drvo sa ukusnim raznim plodovima (urma, kokosov orah, datula); **palmove grančice**: znak mira i pomirenja.

Palmarum lat. Nedelja palmi, Cvetna nedelja, poslednja nedelja pre Uskrsa kod katolika, dan kada se proslavlja uspomena na svečani ulazak Hristov u Jerusalim (tada su mu bacali pred noge palmove grančice).

pamjat *crkv.-slov.* spomen, uspomena, sećanje; **vječnaja pamjat**: večna uspomena (kod pravoslavljanih); kod katolika: počivao u miru, pokoj duši.

pampa(s) *šp.* travnata ravna stepa koja zahvata umereni pojas Južne Amerike.

pamplegija *grč.* udar kaplje, opšta oduzetost tela.

pampur *fr.* čep, zapušač za flašu, bačvu i dr.

pamflet *eng.* članak, letak, brošura sa uvredljivom sadržinom; delo napisano ili štampano sa namerom da nekomе nanese uvredu ili ljagu (pojedincu, partiji, društvenoj zajednici, upravi zemlje i sl.).

pamfletist(a) *eng.* pisac pogrdnog, uvredljivog teksta, pamfleta

pan *češ.-polj.* gospodin, gospodar; velikaš, plemić.

Pan *grč.* u starogrčkoj mitologiji bog šuma, pokrovitelj stada i pastira.

panavizija *grč.-lat.* jedan od najnovijih načina snimanja filma koji nastoji da se „sve vidi“.

panagija *grč.* kod pravoslavljanih: ikonica Hrista ili Bogorodice koju arhijerej, pored krsta, nosi o lancu na grudima.

panadur *grč.* sajam, vašar, pazar; **panadurište**: sajmište, vašarište, pazarište.

panama — vrsta lagane tkanine.

panamerikanizam *grč.* težnja za zbliženjem na svim poljima (ekonomija, kultura, politika) između Severne i Južne Amerike.

panarabizam *grč.* težnja za ujedinjenjem ili političkom saradnjom svih arapskih naroda.

panafrikanizam *grč.* pokret okupljanja afričkih naroda u jednu političku zajednicu.

panahija *grč.* kuvano osvećeno žito (pšenica) koje se služi kod pravoslavljanih na pogrebu ili parastosu.

pangermanizam *grč.-lat.* težnja da se svi nemački narodi ujedine.

pangermanist(a) *grč.* pristalica ideje pangermanizma.

panda — himalajska životinja nalik na medveda, mesožder.

pandan *fr.* 1. umetnički predmet koji se simetrije radi stavlja uz drugi, sličan umetnički predmet; 2. *prenosno*: slično, jednako, ravno.

pandekta *grč.* glavni deo zbornika koji sadrži spise starijih rimskih pravnih pisaca sa nazivom *Korpus juris civilis*; napisan i objavljen po naredbi cara Justinijana 529. godine.

pandemija *grč.* velika epidemija (pošast) koja zahvata celu jednu zemlju.

Pandorina kutija *grč.* izvor svakog zla za čoveka; po starogrčkoj mitologiji bog Zevs, ljut što mu je Prometej ukrao vatru, poslao beše kao kaznu ljudima lepu ženu Pandoru s jednom kutijom u kojoj su bila sva zla; brat Prometejev je uzme za ženu i otvori kutiju iz koje izleteše bolesti, nesreće i druga zla, a kad su je zatvorili, ostala je u njoj samo — nada; otuda — dar koji prouzrokuje nevolje i svade.

pandur *lat.* 1. stražar; 2. vršilac nasilja, slepi sluga okrutne vlasti.

panevropeizam *grč.* pokret za stvaranje saveza svih evropskih država.

panegirizam *grč.* pohvalno besedništvo, preterano hvaljenje, uzdizanje.

panegirik *grč.* 1. pohvalni govor u slavu i čast neke ličnosti; 2. pohvalni spis; 3. preterano hvaljenje i veličanje, slavopojka.

panegiričar *grč.* 1. sastavljač panegirika; 2. *prenosno*: onaj koji prekomerno hvali nekoga.

panel *eng.* 1. isto što i trotoar; 2. drvena obloga, donji deo zida unutar zgrade; 3. delovi sektora u rudniku; **panel-diskusija**: diskusija uz sudelovanje publike; **panel-ploča**: drvena ploča sastavljena od spletenih lestvica.

panenteizam *grč.-lat.* religijsko učenje koje nastoji spojiti teizam i panteizam.

panika *grč.* opšta, masovna zbunjenost, gubljenje prisebnosti, strah.

panislamizam *grč.* pokret islamskih zemalja za duhovno i političko ujedinjenje.

panihida *grč.* u pravosl. crkvi: opelo, pomen za pokoj duše mrtvima.

paničar *grč.* čovek koji širi paniku, strašljivac, kukavica.

pank *eng.* trulo drvo, trulež, bezvredna stvar.

pankeri *eng.* stil ružnoće, prljavštine, antiestetičnosti i agresivnosti; u oblačenju pankere karakterišu pribadače, lanci, napadna šminka i porno-detalji;

paradiraju siromaštvo; gaje kult vulgarnih izraza i drže se slogana: zabranjeno je dozvoljeno, tj. pokret ustaje protiv ustaljenih društvenih normi.

pankreas *grč.* gušterača, žlezda koja luči najvažnije probavne sokove.

pano *fr.* 1. površina na zidu uokvirena; 2. veća slika na platnu.

Panonija — 1. stari naziv za zemlje između Dunava i Save; 2. sinonim za ravnicu, niziju.

panoptikon *grč.* 1. muzej voštanih figura i različitih znamenitosti; 2. *prenosno*: zbirka šarolikih predmeta.

panoptikum *grč.* v. *panoptikon*.

panorama *grč.* 1. celokupni izgled nekog predela u prirodi (obično gledan s visine); 2. velika slika koja predstavlja takav predeo; 3. *prenosno*: celovit, jasan prikaz društvenog života u delima realističkih pisaca.

pan-pan restoran *eng.* restoran u kome se jela priređuju pred očima gostiju i odmah serviraju.

panseksualizam *grč.-lat.* psihoanalitička teorija da u psihičkom životu, pri svim delatnostima, prevlađuju kao podsticaj seksualni motivi.

pansion i penzion *fr.* 1. cena boravka u hotelu (stan, hrana); 2. vaspitni zavod.

panslavizam *grč.-lat.* težnja za političkim i duhovnim ujedinjenjem svih slovenskih naroda, sveslovenstvo.

panslavist(a) *grč.* pristalica ideja i ciljeva panslavizma.

pansof *grč.* sveznalica, onaj koji sve zna, sveznadar.

pansofija *grč.* sveznanje, sveobuhvatno, svestrano prikazivanje ljudskog znanja.

panta rej *grč.* sve teče, sve se menja (izreka starogrčkog filozofa Heraklita).

panteizam *grč.* religiozno-filozofsko učenje koje poistovećuje boga s prirodom, a prirodu prikazuje kao ogledalo božanstva; danas je panteizam jedan od oblika odbrane vere.

panteist(a) *grč.* pristalica panteizma.

panteon *grč.* 1. u staroj Grčkoj i Rimu: hram posvećen svim bogovima; 2. zgrada u kojoj se čuvaju posmrtni ostaci najistaknutijih ličnosti (npr. pariski panteon).

panter *grč.* vrsta krvoločne zveri iz porodice mačaka, slična tigru i leopardu; živi na tlu Afrike i Azije.

pantljika *nem.* vrpca, traka.

pantljicara *nem.* glista, trakavica, koja živi u organima za varenje čoveka i nekih životinja.

pantograf *grč.* 1. mašina za mehaničko precrtavanje karata, uzoraka od tkanine i dr. u uvećanom ili umanjenom obliku; 2. vrsta dizalice tereta.

pantografija *grč.* 1. veština prenošenja crteža pomoću pantografa; 2. crtež napravljen pomoću pantografa.

pantometar *grč.* uglomer za vršenje najraznovrsnijih premeravanja na zemlji ili na nebu.

pantomim *grč.* glumac koji izvodi pantomimu.

pantomima *grč.* pozorišna predstava u kojoj se ljudski osećaji, misli i druge aktivnosti prikazuju isključivo telesnim pokretima i mimikom, bez reči, bez ikakvog govora.

pantomimika *grč.* 1. veština podražavanja, imitiranje drugih lica; 2. veština govorenja i prikazivanja telesnim pokretima i mimikom, bez reči.

pantomimicar *grč.* v. *pantomim*.

pantofag *grč.* biće koje ne bira hranu već jede sve, meso i biljnu hranu.

pantofle *nem.* papuče.

pantofobija i panfobija *grč.* bolestan strah od svega i svačega, od svih stvari i događaja.

panhelenizam *grč.* težnja za ujedinjenjem svih Helena (Grka).

pancer *ital.* v. *pancir*.

pancir *ital.* 1. oklop za zaštitu vojnikova tela; 2. metalni oklop ratnih brodova; 3. oklopni tenk ili vozilo za transport i borbu; 4. tvrdi spoljni oklop nekih životinja (kornjača, krokodila i dr.).

paor *nem.* seljak, zemljoradnik; **paorkinja**: seljanka, žena paora.

papa — 1. u dečjem i familijarnom govoru: zbogom, zdravo, do viđenja; 2. otac, tata.

papa ² *ital.* (otac), vrhovni poglavar katoličke crkve.

papagaj *nem.* 1. šarena ili zelena ptica koja potiče iz tropskih krajeva, papiga; 2. klešta nalik na papagajsku glavu, odnosno kljun.

papaz *grč.* 1. pop, sveštenik (otac); 2. kralj u igračim kartama.

papazjanija *grč.* 1. čorbasto jelo, pripremljeno od mesa i raznovrsnog povrća; 2. *prenosno*: smesa svega i svačega, zbrka, nered.

paparaco *ital.* foto-reporter koji uporno, često i krišom, prati neku zvezdu ili poznatu ličnost i snima je iznenada, često i u nezgodnim situacijama, kako bi te fotose dobro prodao nekoj redakciji.

Papenov lonac — čvrsto zaklopljena posuda koja brzo kuva hranu.

paperta *lat.* predvorje, prednji deo crkve (v. *preprata*); po hrišćanskom verovanju: mesto na kojem su stajali grešnici, koji su bili odlučeni od crkve ili su se spremali da prime hrišćanstvo.

papizam *grč.* papstvo, vladavina i učenje pape.

papile *lat.* sitne bradavice na koži; na jeziku: organi ukusa; na koži: organi pipanja.

papilom *lat.* tvrd, bezopasan tumor, obično na koži ili na sluznici; lako se odstranjuje hirurškim putem.

papilotna i **papilota** *fr.* komadić od plastike ili metala oko kojeg se omota kosa da bi postala korčava.

papir *grč.* hartija razne vrste; 2. dokumenat, isprava; 3. papirni novac, novčanica.

papirnaša *fr.* papirna masa pomešana s lepihom, kredom, gipsom i dr. od koje se prave različiti predmeti (igračke, kutije i dr.).

papirologija *grč.* nauka koja se bavi proučavanjem tekstova, napisanih na starim papirusima grčkim i latinskim jezikom, nađenim u Egiptu, a nastalim u periodu između 331. g. stare ere i 641. g. naše ere.

papirus *grč.* 1. tropska biljka od koje su drevni narodi izrađivali hartiju za pisanje; 2. parče tog papira sa tekstom na njemu.

parabelum *grč.-lat.* veliki automatski pištolj sa veoma jakim dejstvom.

parabola *grč.* 1. poučna priča sa prenosnim značenjem (npr. Hristove priče o sejaču i semenu, o bludnom sinu i sl.); 2. kriva linija čija je svaka tačka jednako udaljena od stalne prave (di-

rektrise) i stalne tačke (žiže); 3. uporedba, poređenje; 4. izmišljena priča.

parabolizirati *grč.* govoriti, izražavati se u poređenjima, u prenosnom smislu, zavijeno.

paraboličan *grč.* 1. iskazan u obliku poučne priče, sa poređenjima (npr. u obliku basne u kojoj se osobine životinja porede sa osobinama ljudi; 2. koji ima oblik parabole, krive linije; 3. parabolično ogledalo: izdubeno ogledalo koje ima površinu paraboloida (kod reflektora).

paraboloid *grč.* geometrijsko telo koje nastaje kad se parabola okrene oko svoje ose.

paravan *fr.* 1. zaklon, pomični zid („španski zid“), obično u stranu; 2. naprava za vadenje mina ili čuvanje broskog trupa; 3. *prenosno*: zakonski propis ili neka odluka koja formalno štiti one koji prave izvesne zloupotrebe u službi.

par avion *fr.* oznaka na poštanskim pošiljkama koje se otpremaju avionom.

paragoga *grč.* dodavanje glasova na kraju reči (npr. umesto „ovde“ kaže se „ovdena“).

paragon *ital.* 1. vrsta tipografskih slova; 2. vrsta crnog mramora; 3. krupan biser; **paragon-blok**: kopija računa u trgovini koji se daje kupcu za slučaj reklamacije na kupljenu stvar.

paragram *grč.* 1. dodatak, umetak reči ili rečenica u neki spis; 2. promena slova u nekoj reči da bi se izazvao komičan efekat.

paragraf *grč.* 1. deo teksta, sa uvučenim prvim redom, kojim se počinje pasus sa samostalnim značenjem; 2. paragrafski znak kojim se obležava taj pasus.

parada *fr.* 1. svečana smotra, defile vojske; 2. *prenosno*: svečana povorka naroda u čast nekog važnog događaja; 3. svečana odeća; 4. pokazivanje, isticanje u blistavom sjaju; 5. odbrana, zaštita od udaraca, (u boksu) protivudar u sportskom takmičenju.

paradentoz *grč.-lat.* hronična bolest zubne čašice i desni.

paradigma *grč.* 1. obrazac, uzor, uzorak, primerak po kome se nešto radi; 2.

model za likovne umetnike; 3. obrazac za menjanje reči.

paradirati *fr.* 1. praviti paradu, učestvovati u paradi; 2. pokazivati se, isticati se, kočoperiti se, gizdati se.

paradoks *grč.* 1. originalno mišljenje koje se oštro razlikuje od opšte usvojenog, tj. neočekivano tvrđenje, suprotno onome što je prethodno bilo prihvaćeno, mišljenje protivno zdravom razumu, naoko i besmislica; 2. u nauci: neočekivana pojava, suprotna opštem saznanju o nečemu.

paradoksalan i **paradoksan** *grč.* protivan opštem mišljenju i shvatanju, protivan očekivanju; neobičan, nemoguć, protivan zdravom razumu.

paradoksijski *grč.* osobenost u načinu mišljenja; sklonost prema nastranosti.

paradržavna institucija — institucija koja formalno nije državna, ali faktički služi njenim interesima.

parazit *grč.* 1. biljka ili životinja koja živi na drugom organskom telu, ili u njemu, hrani se njegovim sokovima ili krvlju; 2. *prenosno*: osoba koja živi na tuđ račun, od tuđeg rada, gotovan.

parazitizam *grč.* život na tuđ račun, gotovanstvo.

parazitologija *grč.* nauka o parazitima. **parakomandos** *grč.-lat.* borac obučen za borbu protiv komandos.

paralela *grč.* linija koja ide uporedo sa drugom linijom.

paralelizam *grč.* 1. jednako rastojanje između dveju ili više linija ili površina koje se nikad ne seku; 2. postojanje ili zbivanje u isto vreme dve pojave ili radnje; 3. filozof. učenje da su duševna i materijalna strana stvarnosti dva niza paralelnih procesa.

paralelogram *grč.* četvorougao kod koga su suprotne strane jednake i paralelne (pravougaonik, kvadrat, romb).

paraleloipiped *grč.* geometrijsko telo čiji su šest strana su paralelogrami.

paraliza *grč.* 1. oduzetost nekog organa ili čitavog tela; 2. *progresivna paraliza*: duševna bolest, posledica sifilisa; 3. *prenosno*: nesposobnost rada.

paralizovati i **paralizirati** *grč.* izazvati oduzetost, onesposobiti, onemogućiti, ukloniti, predusresti, sprečiti, zaustaviti, prekinuti nečiju delatnost; *isto* i **paralizati**.

paralisanost i **paraliziranost** *grč.* stanje paralisanosti, ukočenost, oslabljenost, umrtvljenost, malaksalost, uzetost, uništenost; *isto* i **paralizovanost**.

paralitičar *grč.* čovek koji boluje od paralize, od oduzetosti delova tela.

paralogizam *grč.* nehotično, nenamerno napravljen pogrešan zaključak, tj. na osnovu netačnih i nepotpunih podataka.

paralogija *grč.* smetnja pri logičkom govoru i rasuđivanju (bolesnik na jednu misao ne nadovezuje drugu koju očekujemo, nego neku treću koja je s drugom u nekoj asocijativnoj vezi).

parametar *grč.* 1. veličina o kojoj ovisi funkcija ili oblik krive; 2. tetiva u žizi presečenog stošca, okomita na glavnu osu; 3. karakteristična veličina u nekom tehnološkom procesu.

paramecij(um) *grč.* vrsta praživotinja koja živi u stajaćim vodama, a kreće se pomoću trepetiljka, trepalja na površini tela.

paramezija *grč.* potpuno ili delimično gubljenje pamćenja.

paramparčad *tur.* mnoštvo sitnih delova, komadići, hiljade komadića.

paranoid *grč.* v. *paranoik*.

paranoik *grč.* osoba koja boluje od paranoje; ludak, čudak, manijak.

paranoičan *grč.* lud, sumanut, bolestan od paranoje.

paranoja *grč.* duševna bolest koja se ogleda u tome što bolesnik umišlja da je neka značajna ličnost i da ga zbog toga svi progone.

paranormalan *grč.-lat.* pojam iz parapsihologije, tj. sve one pojave koje se ne mogu objasniti prirodnim putem.

parapet *ital.* 1. oграда postavljena oko nečega ili pregrada koja čuva od pada, tj. zaštitni ili potporni zid; 2. podignuti grudobran na liniji fronta, nasip od zemlje i drugog materijala koji zaštićuje vojnike od neprijateljskih metaka.

paraplegija *grč.* uzetost obeju nogu ili ruku, paraliza.

parapsihologija *grč.* deo psihologije koji se bavi pojavama koje se zasnivaju na neodređenim i dovoljno neproučenim psihičkim i intelektualnim procesima kao što su okultizam, telepatija i sl.

parasimpatikus *grč.* deo vegetativnog nervnog sistema koji upravlja onim organima kojima ne možemo upravljati svojom voljom.

parastos *grč.* pomen, služba u pravoslavnoj crkvi za pokoj duše umrlog.

paratifus *grč.* bolest slična tifusu; prouzrokuju je bacili koji se nalaze u pokvarenom mesu.

paraf *fr.* skraćeni potpis, početna slova imena i prezimena kao potpis.

parafin *fr.* masna materija, slična vosku, koja se dobija destilacijom nafte i mrkog uglja; upotrebljava se za pravljenje sveća i glačanje poda.

parafirati *grč.* staviti umesto punog potpisa svoj paraf, tj. samo početna slova imena i prezimena.

parafraza *grč.* 1. prepričavanje svojim rečima tuđih tekstova, misli; 2. razrada tuđe muzičke teme unošenjem vlastitih varijacija.

parafrazirati *grč.* prepričati tuđi tekst svojim rečima.

pardon *fr.* 1. oprostjenje, poštediti; milost, pomilovanje; 2. oprostite, izvinite.

par ekselans *fr.* izvrsno, odlično, izvanredno, osobito, naročito.

parenteza *grč.* 1. umetnuta reč ili rečenica; 2. okrugla zagrada u tekstu; 3. umetak u umetničkom delu (međučin, digresija, epizoda); 4. međuvreme, interval.

parizer *nem.* vrsta kobasice od telečeg ili svinjskog mesa.

parizjen *fr.* vrsta sitnih štamparskih slova od pet tačaka.

parija *ind.* 1. najsiromašniji društveni sloj u Indiji; 2. prezren, odbačen, potlačen čovek.

parip *grč.* 1. konj, kljuse, kljusina; 2. naivan čovek; 3. miran putnik.

parirati *lat.* odbiti udarac u sportu; 2. odbiti, sprečiti napade uopšte.

Paris *grč.* po mitologiji: sin trojanskog kralja Prijama, uzročnik trojanskog rata; oteo Menelajevu ženu, lepu Jelenu; ubio Ahila a poginuo od Filokteta.

paritet *lat.* 1. jednaka vrednost; 2. odnos među zlatnim valutama; 3. odnos između vrednosti novca pojedinih država; 4. jednakost, ravnopravnost, istovetnost.

parking *eng.* mesto za privremeni smeštaj motornih vozila.

Parkinsonova bolest — degenerativna bolest centralnog živčanog sistema; simptom: drhtanje delova tela (naziv po engleskom lekaru Parkinsu).

parkirati *fr.* 1. urediti park; 2. ostaviti auto na ulici ili parkingu.

parkometar *fr.-grč.* poseban sat koji meri vreme parkiranja automobila.

parlame(n)t *lat.* najviši izborni zakonodavni organ u ustavnim državama, narodno predstavništvo, narodna skupština, sabor, sobranje.

parlamentar *fr.* ovlašćeni izaslanik, pregovarač za pregovore sa zaraćenom stranom o uslovima primirja ili mira i dr.

parlamentaran *fr.* koji se ponaša kao u parlamentu, koji ne upada drugome u reč, već čeka svoj red; pristojan, učtiv, uljudan.

parlamentarac *fr.* član parlamenta, narodni zastupnik, poslanik, delegat.

parlamentarizam *lat.* oblik državnog uređenja u mnogim zemljama koji, prema ustavu zemlje, parlamentu omogućuje da ima vodeću ulogu u sistemu vlasti.

parlog *mađ.* zapuštena, pusta, neobrađena zemlja, zarasla u korov i travu; napušten, zarastao u travu; nekultivisan vinograd.

parlograf *fr.-grč.* v. *diktafon*.

parložiti *mađ.* zapustiti, zanemariti zemlju, vinograd, činiti parlog.

parmezan *fr.* vrsta polumasnog ukusnog sira (po gradu Parmu u Italiji, gde se proizvodi).

Parnas *grč.* 1. planina u Grčkoj na kojoj je, po mitologiji, stanovao Apolon, bog umetnosti, zajedno sa svojim muzama; 2. *prenosno*: svi pesnici jedne zemlje, jednog naroda; popeti se na Parnas ima značenje: postati pesnik.

parnasovci *fr.* članovi jedne francuske pesničke škole u 19. veku koji su težili jasnim i čistim formama, zanemarujući sadržinu dela.

parodija *grč.* 1. pesma ili drugo književno delo u kome se ismeva (karikira) neko ozbiljno književno delo na duhovit, smešan način; 2. uopšte: iskrivljavanje, nagrdivanje, nagrda, unakaživanje, ruganje, ismevanje.

parodirati i **parodisati** *grč.* 1. pisati parodiju uperenu protiv nekog dela ili

neke ličnosti; 2. ismevati, rugati se, nagrdivati, iskrivljavati.

parodist(a) *grč.* pesnik ili pisac parodija, ismevač.

paroksizam *grč.* 1. oštar početak neke bolesti ili naglo, iznenadno pogoršanje bolesti; 2. najveći stupanj nekog osećanja; kulminacija gneva ili očaju, vrhunac neke strasti, uzbuđenosti uopšte.

parola *fr.* 1. kratka, sažeta rečenica propagandnog karaktera, lozinka, krilatica; 2. ugovorena tajna reč ili izraz za prepoznavanje u vojsci ili u tajnim organizacijama; 3. osnovna misao, pravilo, princip u delovanju.

parolaš *fr.* čovek koji se u javnom delovanju služi parolama.

paronim *grč.* 1. reč izvedena iz korena neke osnovne reči; tako, npr. iz osnovne reči *rod* izvedene su ove reči: *roditi*, *rodbina*, *rođenje*, *rodak*, *radati* i dr.; 2. reč sastavljena od istih glasova kao neke druge reči, ali je različita po svom poreklu i značenju, npr. *duga* (dugačka) i *duga* (na nebu), *zelen* (povrće) i *zelen* (zelene boje), itd.

paronimija *grč.* stilska figura koja se sastoji u tome što povezuje reči istoga korena.

paronomazija *grč.* stilska figura u kojoj se redaju reči istog ili sličnog korena.

paroh *grč.* sveštenik, starešina pravoslavne parohije.

parohija *grč.* oblast koja se nalazi pod upravom pravoslavnog sveštenika.

partviš *nem.* mekana četka na dugom štapu (služi za brisanje prašine).

partenitet *lat.* očinstvo, pravni odnos oca prema deci.

partenogeneza *grč.* razmnožavanje iz jajeta bez oplodjenja (npr. kod insekata).

partenokarpia *grč.* obrazovanje ploda bez oplodjenja jajeta (semena).

Partenon *grč.* hram boginje Atine, građen u 5. veku pre naše ere, na brdu Akropolj kod Atine.

partenofilija *grč.* ljubav žena prema devojka bez seksualnih odnosa.

parter *fr.* 1. mesta u gledalištu u ravnom delu između pozornice i zadnjeg zida; 2. prizemlje; 3. položaj kada se rvač nalazi na zemlji.

partizan *fr.* borac oslobodilačkih snaga koje samostalno deluju na okupiranoj teritoriji, gerilac.

partija *fr.* 1. organizacija ljudi istog mišljenja, jednog društvenog sloja ili klase; 2. deo neke celine; 3. društvena igra (npr. teniska partija); 4. deo muzičkog komada koji izvodi jedno lice ili jedan instrument; 5. kandidat za brsk.

partijac *fr.* član komunističke partije.

partikula *lat.* 1. delić, komad, 2. rečca, nepromenljiva reč (prilog, veznik, predlog).

partikularan *lat.* 1. očit, naročit, poseban; 2. koji se tiče jednog dela, delimičan; 3. koji se odnosi na pojedinosti; 4. detaljan, opširan.

partikularizam *lat.* težnja pojedinih delova državne zajednice za što većom nezavisnošću od centralne vlasti, za očuvanje lokalnih interesa na štetu opštedržavnih interesa, separatizam, ekskluzivnost.

partikularist(a) *lat.* pristalica i pobornik partikularizma.

partikularnost *lat.* korisnost, praktičnost, racionalnost.

partitivn *lat.* deoni, koji deli; **partitivni genitiv**: drugi padež koji pokazuje deo celine (npr. komad *zemlje*, litra *vina*).

partitura *ital.* napisane muzičke note za sve glasove jednog višeglasnog muzičkog komada.

particip *lat.* glagolski pridev npr. *čitao* (aktivni oblik), ili — *čitao* (pasivni oblik) glagola.

participant *lat.* učesnik u participaciji, u poslu, u doobi prihoda.

participacija *lat.* učešće u nekom poslu, u podeli prihoda, u raspodeli prihoda; zajedničko uživanje nekog stečenog dobra; zajedničko odlučivanje; učešće radnika u upravljanju u nekim zapadnoevropskim firmama.

participovati i **participirati** *lat.* sudelovati, učestvovati u zajedničkom uživanju nekog stečenog dobra; zajednički snositi troškove nekog poduhvata; deliti, razdeljivati; saodlučivati, donositi zajedničke odluke.

partner *eng.* 1. sudionik, saučesnik u nekoj igri, suigrač; 2. bračni drug, muž, suprug; 3. saučesnik u nekom zajedničkom poslovnom poduhvatu u

kome se snosi zajednički rizik i deli ostvarena zarada prema doprinosu u poslu.

parfem *fr.* miris, mirisava vodica za osveženje i prijatan miris.

parfimerija *fr.* 1. proizvodnja kozmetičkih sredstava; 2. fabrika za takvu proizvodnju; 3. prodavnica kozmetičkih sredstava.

parfimisati i parfimirati *fr.* namirisati, namazati, staviti, naprskati se kozmetičkim, mirisnim sredstvima.

par forfe *fr.* kazna zbog nedolaska na utakmicu ili zbog bezrazložnog preki-da (npr. u fudbalu protivničkoj strani priznaje se pobjeda sa rezultatom 3:0).

parcela *lat.* sasvim mali komad zemlje, obično gradilište za neki objekat ili njiva uz kuću.

parcelisanje i parcelacija *lat.* 1. deljenje, podela, komadanje zemljišta na parce-le; 2. *prenosno*: podele u društvu, nesloga, podele uopšte.

parcelisati i parcelirati *lat.* deliti, razde-liti zemljište na parcele.

parcijalan *lat.* 1. delimičan, nepotpun; 2. koji nekome drži stranu, pristran, neobjektivan u presuđivanju, odlučivanju.

pas *lat.* 1. korak, obično u plesu; 2. u fudbalu i sličnim igrama: spretan do-bačaj lopte suigraču; 3. u mačevanju: ispad, skok prema protivniku; 4. u kartanju: izjava da igrač ne želi sude-lovati u dotičnoj igri; 5. klanac.

pasadž *fr.* 1. prolaz, prelaz, tranzit; 2. prolaz ispod natkrivene ulice, obično kroz neku veću građevinu, koji izlazi na dve ili više ulica; 3. odlomak u tekstu knjige, članka ili muzičkog dela.

pasadžer i pasadžir *fr.* 1. putnik, prolaz-nik, saputnik; 2. prispeli putnik.

pasant *fr.* prolaznik, pesak.

pasati ⁻¹ *fr.* proći, prolaziti, minuti, naići.

pasati ⁻² *ital.* stalni tropski vetrovi koji duvaju prema ekvatoru.

pasiv *lat. gram.* trpno stanje glagola (npr. *biti bijen*).

pasiva *lat.* svi dugovi jedne firme ili privrednog područja; *suprotno*: **aktivna**.

pasivan *lat.* 1. *gram.* trpni; 2. neaktivan, nedelatan, bezvoljan, ravnodušan koji sve trpi, učmao, nepokretan, koji ne

daje otpor na pritiske; *suprotno*: **akti-van**; 3. koji ima veću pasivu od aktive, koji ne donosi dohodak, koji pravi gubitke; 4. **pasivan bilans**: u spolnoj trgovini — veći uvoz od izvoza; 5. **pasivno biračko pravo**: pravo biti bi-ran u narodnom predstavnosti; 6. **pa-sivna rezistencija**: vid političke borbe koji se ogleda u tome što se zauzima pasivan (neaktivan) stav prema svim naređenjima vlasti.

pasivac *lat.* homoseksualac koji u spol-nom odnosu ima ulogu žene.

pasivizam i pasivnost *lat.* stanje nerada, nepokretnosti, bezvoljnosti; povučeno-st, učmalost, ravnodušnost, nedava-nje otpora, mirenje sa sudbinom; neu-čestovovanje u akcijama; *isto i pasi-vitet*.

pasivizacija *lat.* povlačenje od aktivnog, javnog delovanja, obustavljanje sva-kog otpora, mirenje sa postojećim stan-jem, smirivanje, umrtvljenje.

pasivizovati(se) i pasivizirati(se) *lat.* po-vući se od aktivne javne delatnosti, prestati s davanjem ma kakvog otpora, pomiriti se sa postojećim stanjem, umrtviti sve aktivnosti.

pasija *lat.* 1. strast, jaka, neobuzdana želja za nečim, sklonost, čežnja, po-hlepa, zanos; predmet takvog zanosia i želje; 2. velika patnja, stradanje; 3. uzrujanost, uzbuđenje, gnev, srdžba, bes; 4. muz. veća kompozicija za soli-ste, hor i orkestar, čiji je sadržaj patnja i smrt Hristova.

pasijans i pasjans *fr.* igra kartama za jednu osobu; slažu se po izvesnim pravilima, s namerom da se sve one otvore, odnosno slože po nekom redu koji ima neko značenje za igrača.

pasioniran *fr.* strastven, privržen, zagre-jan za nečim, oduševljen, zanesen.

pasirati *nem.* 1. gnječiti, pritiskivati kroz sito voće, povrće i sl.; 2. dodati vešto loptu suigraču u fudbalu, tenisu i sl. igrama; 3. uzdržati se u igri karata; 4. proći, prolaziti pokraj nekoga ili nečega; 5. zbiti se, zbivati se, dogoditi se, dogodati se, desiti se, dešavati se.

Paskalov zakon — po ovom zakonu pritisak tečnosti širi se na sve strane podjednako, pa veća površina trpi srazmerno i veći pritisak.

paskal *grč.* jedan od programskih jezika za kompjuter.

paskvil(a) *ital.* tekst klevetničkog ka-raktera, gruba satira, spis pun pogr-dnih napada, naročito protkan uvreda-ma neke istaknute ličnosti.

paskvilant *ital.* pisac paskvila.

pasovati *nem.* odgovarati u svemu, pri-stajati nečemu, dolikovati; poklapati, biti nečemu prikladan.

pasport *fr.* 1. pasoš, putna isprava, legi-timacija kojom se putuje u druge države; 2. isprava kojom se dokazuje vlasništvo stoke, propusnica za stoku.

pastel *ital.* 1. mekana slikarska boja u obliku malih štapića, sastavljena od krede, boje i lepka; pogodna za slika-nje na gruboj hartiji, kartonu ili plat-nu; 2. slika izrađena takvom bojom, šarolik, oku ugodna; 3. književni opis koji svojom svežinom deluje na čitaoca poput neke slike koja ostavlja snažan utisak na gledaoce.

pastelist(a) *fr.* slikar koji radi pisaljkom u boji, tj. pastelom.

pasterizacija *fr.* zagrevanje organskih tečnosti na temperaturi do 80°C radi uništavanja štetnih mikroorganizama (npr. mleka), s tim što se sačuvaju vitamini i druga korisna svojstva na-mirnica.

pasterizovati i pasterizirati *fr.* zagrevati tečnosti (mleko, vino, pivo i dr.) do određene temperature radi ubijanja štetnih klica.

pastor *lat.* 1. protestantski sveštenik; 2. evanđelički župnik.

pastoral *lat.* 1. nauka o vršenju službe katoličkih sveštenika; 2. biskupski stap.

pastorala *lat.* 1. umetničko delo (najčešće dramsko) koje u idiličnom smislu prikazuje seoski (pastirski) život; 2. kompozicija idiličnog karaktera.

pastoralan *lat.* 1. koji se odnosi na pastoralu; 2. pastorski, seoski, idiličan; 3. pastveni, duhovnički, dušebrižnički (u smislu službe katoličkih svešte-nika).

pastrma *tur.* usoljeno i osušeno meso u seoskom domaćinstvu.

pasus *lat.* 1. stavka, odlomak nekog teksta; mesto u knjizi ili spisu; 2. stara mera za dužinu: dvostruki korak.

Pasha *hebr.* jedan od glavnih jevrejskih praznika, posvećen uspomeni na izla-zak Jevreja iz Egipta.

pat *fr.* neresen rezultat u igri saha.

Patagonija — najjužniji deo Južne Ame-rike (pripada Argentini i Čileu).

patat-karte *ital.* u igri tablanet stanje sa istim nepovoljnim izlazom za sve.

patareni *ital.* naziv za versku sektu bogumila koja se u 12. veku naše ere bila proširila i u naše krajeve; v. *bogumili*.

patarica *grč.* 1. stap, batina, toljaga; 2. episkopski stap, vladičino zezlo (kao znak duhovne vlasti kod pravoslav-nih); 3. okrilje, zaštita; 4. potporna gredica, prečka, letva.

patarice *grč.* drugi dan nakon krsne slave kod pravoslavnih, pojutarje.

patent *lat.* 1. zvanični dokument (pove-lja, dekret, potvrda) kojim se zaštićuje autorsko pravo nekog novog pronala-ska; 2. novi izum, novi pronalazak; 3. dozvola za vođenje poslova i trgovine; 4. naredba, dekret kojim su vladari nekada objavljivali svoju odluku; 5. *prenosno*: isključivo pravo na nešto; 6. praktična stvar, duhovit pronalazak.

patentirati i patentovati *lat.* 1. proglasiti nešto patentom; 2. prisvojiti neko pravo; 3. nešto izumiti, napraviti novi patent.

patent-licencija *lat.* dozvola za korišće-nje nekog patenta.

pater *lat.* 1. otac, roditelj; 2. crkveni otac, crkveni učitelj; 3. kaluder, član katoličkog kaluderskog reda.

paternalizam *lat.* shvatanje po kome se pojedine društvene grupe i slojevi, pa i celi narodi ili nacije, tretiraju kao nezreli, nedorasli i nesposobni da se sami razvijaju, već im je tobože po-trebna neka „očinska briga" i pomoć onih koji su od njih jači i razvijeniji.

pater patrije *lat.* otac otadžbine, počasni naziv zaslužnih ljudi.

pater familijas *lat.* domaćin, otac poro-dice, glava porodice.

patetizam *grč.* v. *patos*.

patetika *grč.* v. *patos*.

patetičan *grč.* strastven, pun osećanja, dirljiv, ganutljiv, uzbuđljiv; snažan i dostojanstven, svečan; preteran u izražavanju, izveštavan.

patetičnost *grč.* v. *patetičan* i *patos*.

patina *lat.* 1. zdelo, činja; 2. zelena ili mrka boja, nastala oksidacijom zbog uticaja vlage, tzv. plemenita rda na metalima, koja se hemijskim sredstvima može i podražavati; 3. *prenosno*: prevlaka starine.

patinirati *lat.* predmetima od metala dati mrku ili zelenu boju, kakvu imaju antička umetnička dela.

patogen *grč.* zarazan, koji izaziva bolesti.

patogeneza i **patogenija** *grč.* nauka o postanku bolesti, o razvoju bolesti.

patolog *grč.* stručnjak u patologiji.

patologija *grč.* nauka o bolesnim procesima organizma.

patološki *grč.* koji se odnosi na patologiju, bolestan, abnormalan.

patopsihologija *grč.* v. *psihopatologija*.

patos ¹ *grč.* pod od dasaka ili nekog drugog materijala.

patos ² *grč.* veliko oduševljenje, uzbudjenost, zanos; preterano povišen, patetičan ton govora deluje naduveno i neumesno, izveštačeno.

patofiziolog *grč.* lekar, specijalista za patofiziologiju.

patofiziologija *grč.* grana medicine koja proučava fiziološke promene organizma koje nastaju zbog bolesti (patološka fiziologija).

patofobija *grč.* strah od bolesti; v. *hipohondrija*.

patrija *lat.* otadžbina, domovina.

patrijarh *grč.* 1. vrhovni poglavar u pravoslavnoj crkvi; 2. glava roda u rodovskom društvu; 3. *prenosno*: ugledan starac, časa starina.

patrijarhalan *lat.* koji se pridržava tradicija, zastarelih, preživelih shvatanja, koji ne prihvata nova, moderna rešenja, konzervativan.

patrijarhalnost *lat.* privrženost starim, preželim shvatanjima, konzervativizam.

patrijarhat *grč.* oblik rodovske zajednice u kojoj je osnovna društvena jedinica očevo rodo, povezana srodstvom po muškoj liniji, tj. nosilac vlasti u društvu i glava porodice je muškarac; v. *matrijarhat*.

patrijarsija *grč.* 1. najviša crkvena oblast kod pravoslavnih, sastavljena od nekoliko episkopija, kojom upravlja patrijarh; 2. dvor patrijarha.

patrimonij(um) *lat.* očečina, oćinstvo, nasledstvo, baština.

patriot(a) *lat.* rodoljub, čovek koji voli svoju domovinu, otadžbinu.

patriotizam *lat.* rodoljublje, ljubav prema otadžbini, domovini.

patrićij *lat.* plemstvo, plemići, dostojanstvo plemstva.

patricij(e) *lat.* 1. u starom Rimu pripadnik privilegovanog staleža, plemić; 2. u srednjem veku osoba koja je pripadala gradskoj aristokratiji.

patrola *fr.* vojna izvidnica grupe vojnika; straža.

patrolirati *fr.* osmatrati, izvidati, ispiti-vati, paziti, obilaziti.

patrologija *gr.* nauka o delovanju crkvenih otaca na spajanju antičke filozofije i hrišćanskog učenja; *isto i* **patristika**

patroldžija *fr.* noćni stražar; vojnik iz sastava patrole.

patron *lat.* 1. zaštitnik, pomagač, pokrovitelj, branilac; 2. vlasnik firme, gazda, poslodavac; 3. svetac, zaštitnik doma i porodice; 4. u starom Rimu: gospodar, pokrovitelj slobodnih seljaka i plebejaca, te njihov zastupnik na sudu.

patrona ¹ *lat.* 1. zaštitnica, pokroviteljica, braniteljica; 2. ugledna gospođa.

patrona ² *fr.* 1. obrazac, kalup, uzorak; 2. metak za pušku ili revolver; 3. deo u koji se ušrafljuje sijalica.

patronaža *fr.* zaštita, zaštitništvo, okrilje, pokroviteljstvo.

patronat *lat.* zaštitništvo, pokroviteljstvo; zaštita i pomaganje plebejaca od strane gospodara (patrona) u starom Rimu.

patronim i **patronimik** *grč.* prezime izvedeno po imenu oca, npr. Jovanović po ocu Jovanu.

pauer-plej *eng.* igra iz sve snage (u hokeju).

pauza *lat.* 1. kratak odmor, predah, zastoje u radu, počivka, stanka; 2. zastoje, smirivanje bolesti; 3. kratka stanka u muzici za vreme izvođenja dela.

pauzirati *lat.* praviti prekid u poslu, zastati, predahnuti, odmoriti.

pauper *lat.* siromašan čovek, prosjak, bez ikakvih sredstava za život.

pauperizam *lat.* v. *pauperizacija*.

pauperizacija *lat.* 1. masovno osiromašenje, materijalno propadanje; 2. u klasnom društvu: osiromašenje seljštva; u kapitalističkom društvu: osiromašenje radnika usled sve surovije eksploatacije, pojačano u doba ratova i ekonomskih kriza.

pauperizovati i **pauperizirati** *lat.* osiromašiti, zapasti u velike materijalne nevolje, upasti u bedu.

paus-papir *nem.* providna plava ili ugljena hartija za precrtavanje skica, planova i drugog, odnosno za umnožavanje fotokopiranjem.

paušal *lat.* iznos koji se plaća odsekom, dature na osnovu procene i prosečnog predračuna ranijih prihoda (npr. paušalno plaćanje poreza).

paušalno *lat.* određeno otprilike, dature, na osnovu predračuna i procena.

paušalist(a) *lat.* poreski obveznik koji plaća paušalni iznos poreza.

paf *nem.* iznenađen, preneražen, zapanjen, osamučen.

pacer *nem.* nezalica, nespretnjaković, šeptrlja, nesolidan radnik (izraz u kartanju, u igri šaha, pa i u vojsci).

pacijent *lat.* 1. bolesnik, osoba na lečenju u bolnici ili kod lekara; 2. mušterija pedikera ili zubotehničara.

pacijencija *lat.* strpljivost, strpljenje, istrajnost u strpljenju.

pacifizam *lat.* ideološko-politički pokret, nastao u Zapadnoj Evropi krajem 18. i početkom 19. veka, koji teži da se rat isključi i onemogući kao sredstvo za rešavanje međunarodnih sporova, te da se svi sporni problemi rešavaju mirnim putem.

Pacifik *lat.* Tihi ili Veliki tihi okean; **pacifička železnica**: velika severnoamerička železnica koja spaja obalu Pacifika sa obalom Atlantskog okeana.

pacifikale *lat.* u katoličkoj crkvi: ostava u kojoj se čuvaju svetinje, tj. kutija u kojoj se čuvaju hostije; v. *hostije*.

pacifikator *lat.* onaj koji uspostavlja mir, posreduje za mir, mirilac, mirotvorac, miroljubiv čovek.

pacifikacija *lat.* uspostavljanje mira nakon rata i pobuna; stišavanje nereda, smirivanje, pomirenje; umirenje kaznenim merama (kod buna, ustanaka,

narodnog negodovanja); ugušivanje pobuna.

pacifist(a) *lat.* pristalica pacifizma; protivnik rata, miroljubiv čovek, borac za mir među narodima.

pacifistički *lat.* miran, mirotvoran, koji je u duhu pacifizma; protivan ratu, naklonjen miru, mirotvoran, miroljubiv.

pacificirati i **pacifikovati** *lat.* uspostaviti mir, smiriti pobunu, stišati, izmiriti, pomiriti sukobljene strane.

pačavra *tur.* 1. krpa, sudopera, dronjak, stvar bez ikakve vrednosti; 2. *prenosno*: beznačajan čovek.

pačariz *tur.* 1. šteta, kvar, neprilika, nevolja; 2. onaj koji nanosi štetu.

paša *tur.* 1. titula visokih vojnih i građanskih starešina u staroj Turskoj; 2. kod nas u prenosnom smislu: samovlastan gospodar.

pašaluk *tur.* 1. oblast, područje pod upravom paše; 2. zvanje i dostojanstvo paše; 3. vlast paše.

pašovati *tur.* 1. upravljati pašalukom; 2. *prenosno*: raditi samovoljno, ponašati se kao paša.

Pegaz *grč.* 1. krilati konj u grčkoj mitologiji, simbol pesničkog nadahnuća; 2. sazvežđe na severnoj nebeskoj hemisferi.

pegologija *grč.* nauka o lekovitim, mineralnim vodama.

pedagog *grč.* odgojitelj, učitelj, nastavnik, vaspitač.

pedagogija *grč.* nauka o vaspitanju, nastavi i obrazovanju novog naraštaja.

pedagogika *grč.* nauka o pedagogiji; praktična pedagogija, didaktika.

pedagogičar *grč.* poznavalac sredstava i ciljeva vaspitanja.

pedagogomanija *grč.* strast ili navika nekih ljudi da, u kontaktima s drugim ljudima, stalno zauzimaju nekakav vaspitački stav.

pedagoški *grč.* vaspitni, odgojni, koji je u skladu s pravilima i ciljevima vaspitanja; koji se tiče pedagogije ili je u vezi sa pedagogijom.

pedal *lat.* 1. poluga na automobilu, trugu, biciklu koja se pokreće nogom radi stavljanja u pokret; 2. poluga na klaviru, orguljama, harfi, spojena s mehanizmom koji proizvodi zvuk (kad se nogom pritisne).

pedant *fr.* onaj koji je preterano tačan; formalista, sitničar, cepidlača.

pedantan *fr.* preterano tačan, uredan, sitničav, dosadan.

pedanterija i **pedantnost** *fr.* preterana tačnost, savesnost, sitničava tačnost, cepidlačenje, sitničarenje; *isto* i **pedantizam**.

pederast *grč.* muškarac odan pederastiji, homoseksualac, peder.

pederastija *grč.* izopačeno, protivprirodno spolno opštenje muškarca, osobito starijih s dečacima; v. *homoseksualizam*.

pedigre i **pedigri** *eng.* rodoslov, loza, rodoslovno stablo, genealogija; podaci o poreklu ljudi i životinja (naročito plemenitih pasa i kćerki konja); podaci o poreklu pojedinih biljaka.

pedijatar *grč.* lekar, specijalista za dečje bolesti, za pedijatriju.

pedijatrija *grč.* nauka o bolestima dece.

pedikacija *lat.* spolni odnos preko čmara (kod muških homoseksualaca).

pediker *lat.* radnik koji skida žuljeve s nogu, uređuje nokte nogu i dr.

pedikir i **pedikura** *lat.* nega nogu, sečenje i čišćenje noktata, skidanje kurjih očiju i žuljeva.

pedikirati *lat.* baviti se pedikurom, negovati i uređivati noge.

pedikura *lat.* v. *pedikir*.

pedolog⁻¹ *grč.* 1. stručnjak u pedologiji, poznavalac telesnog i duševnog razvitka deteta.

pedolog⁻² *grč.* 2. stručnjak u pedologiji, poznavalac osobina zemljišta.

pedologija⁻¹ *grč.* 1. deo pedagogije koji nas upoznaje s telesnim i duševnim razvitkom deteta.

pedologija⁻² *grč.* 2. nauka o poznavanju osobina zemljišta, o poznavanju tla.

pedometar *lat.-grč.* aparat za merenje pešice prevaljenog puta.

pedopatologija *grč.* nauka o psihičkim nedostacima dece i mladeži; nauka o nenormalnoj deci uopšte.

pedopsihijatrija *grč.* proučavanje i lečenje duševnih bolesti dece.

pedopsihologija *grč.* psihologija deteta, dečja psihologija.

pedotrofija *grč.* ishranjivanje, njegovanje i podizanje dece.

pedofil *grč.* 1. prijatelj dece, ljubitelj dece; 2. čovek sklon pedofiliji.

pedofilija *grč.* spolna nastranost, seksualni nagon prema deci.

pedocentrizam *grč.-lat.* shvatanje da je dete centar celokupnog vaspitno-obrazovnog procesa i jedini kriterijum pri izboru sadržaja i metoda nastave i vaspitanja.

pežorativan *lat.* v. *pejorativan*.

pejzaž i **pejzaž** *fr.* 1. predeo, kraj; 2. crtež ili slika koja prikazuje izgled jednog kraja, prirodu jednog predela.

pejzažist(a) i **pejsažist(a)** *fr.* umetnik koji slika pejzaže.

pejorativ *fr.* reč koja kazuje neko pogrdno značenje (nožurda, selendra, glavonja i sl.).

pejorativan *fr.* koji pogoršava, koji daje ružan smisao, pogrdan.

pejoracija *fr.* pogoršavanje, pogoršanje, pogoršanost.

pejsaž *fr.* v. *pejzaž*.

pejsažist(a) *fr.* v. *pejzažist(a)*.

pejsmejker *eng.* 1. davalac brzine, davalac tempa (npr. konj-vodič u tri podstice ostale da ga sustignu); 2. aparat na baterije koji, ugrađen u telu bolesnika, podstiče i reguliše rad srčanog mišića.

pekatifobija *lat.* bolestan strah od greha.

pekinizer — sićušni pas kineske rase.

pekmez *tur.* gusto ukuvano slatko voće, naročito šljive, kajsije i šipci.

peksijan i **peksin** *tur.* 1. nečist, zamazan, prljav, blatnjav; 2. *prenosno*: čovek druge vere (za muslimana), nevernik, kaurin.

peksimit *tur.* dvopek, hleb dva puta pečen.

pelagra *lat.* oboljenje kože zbog nedostatka vitamina u ishrani.

peleng *hol.* 1. ugao između pravca kompasne igle i pravca u kojem se vidi neki premet; 2. u avijaciji: stroj ili bojni red u kojem se avioni ili eskadrile postrojavaju jedna za drugom stepenasto (pod uglom).

pelengator *hol.* naprava, ugrađena na kompasu, za određivanje pelenga različitih tačaka na obali ili predmeta na moru; v. *radio-pelengator*.

pelengirati *hol.* 1. odrediti ugao između pravca kompasne igle i pravca na vidljivi predmet; 2. određivati mesto nalaženja emisije radio-stanice po-

moću radio-pelengatora; određivati mesto izvora zvuka uz pomoć hvatača zvukova.

pelerina *ital.* široka kišna kabanica bez rukava, ogrtač.

pelivan *tur.* 1. cirkuski artist, akrobata, plesač na užetu; 2. borac, rvač, junak, vitez; 3. komedijaš, lakrdijaš; 4. vrsni jahači konj.

pelivanstvo *tur.* 1. posao koji obavlja pelivan; 2. *prenosno*: prevrtljivost u politici, nedoslednost; 3. komedijastvo, lakrdijastvo.

pelikan *grč.* 1. najveća ptica plovuša toplih krajeva, s dugačkim vratom i ogromnim kljunom; 2. instrument za vađenje zuba; 3. vrsta kvalitetnog naliv-pera.

pelir-papir *fr.* osobita vrsta finog papira.

peliti *grč.* glinasto kamenje sastavljeno od blata i mulja.

pelot *fr.* sportska igra malom loptom kojom se udara u zid (kod nas je nema).

pelud *češ.* fini žuti prašak u prašnicima biljki, polen; **peludna groznica**: alergija organizma na cvetni prah (dobija se kijavica čim se pomiriše cvet ili se čovek nađe u njegovoj blizini).

pelcati *nem.* v. *pelcovati*.

pelcer *nem.* kalem, mladica, izdanak.

pelcovati i **pelcati** *nem.* 1. vakcinisati ljude protiv bolesti; 2. kalemiti mladice.

penal¹ *eng.* 1. novac koji se plaća u slučaju ako se ne ispuni ugovor (npr. kad se zakasni sa isporukom robe, odbija se jedan procenat od cene); 2. u fudbalu: kazneni udarac koji se izvodi sa 11 metara pravo na gol kažnjene strane.

penal² *lat.* đačka spremnica za pisaći pribor, pernica.

penalik *eng.* u fudbalu: slobodan kazneni udarac sa 11 metara na gol, ali kod nas se praktikuje udarac sa 16 metara, tzv. šesnaesterac.

pendrek *nem.* policijska gumena palica.

Penelopa *grč.* 1. žena Odisejeva, starogrčkog mitskog heroja iz trojanskog rata, koja je ostala verna mužu za vreme njegove dvadesetogodišnje odsutnosti; 2. *prenosno*: lik verne žene.

penetracija *lat.* 1. prodiranje, probijanje; postepeno prodiranje neke agresivne države u drugu državu; neprimetno osvajanje; 2. pronicljivost, oštroumnost, sposobnost pronicanja i shvaćanja.

penzion *fr.* v. *pansion*.

peni *eng.* sitan engleski novac (stoti deo funte).

penis *lat.* muški spolni ud.

penicilin *lat.* jak antibiotik, univerzalni lek protiv svih gnojavih oboljenja (dobija se iz jedne gljive).

penkala — vrsta olovke; ponekad naziv i za naliv-pero.

PEN-klub *eng.* skraćenica: Međunarodno udruženje kulturnih radnika (osnovano 1921); okuplja pesnike, dramske pisce, esejiste, romanopisce, urednike u izdavačkim kućama i dr.

penolog *grč.* 1. vaspitač osuđenih lica za vreme izdržavanja kazne; 2. naučnik koji se bavi problemima delovanja kazne na osuđena lica.

penologija *grč.* nauka koja proučava efekte delovanja kazne na osuđena lica.

pens *eng.* sitan bakarni novac (množina od peni).

pentagon *grč.* petougao.

Pentagon *grč.* Ministarstvo narodne odbrane SAD (zgrada izgrađena na petougaoznom placu); u novinarskom jeziku: naziv za službeni politiku američkih vojnih krugova.

pentagram *grč.* petokraka zvezda; lik sa pet uglova.

pentalogija *grč.* pet romana ili pet dramskih dela jednoga pisca, povezanih jedinstvom opšte zamisli; v. *trilogija* i *tetralogija*.

pentapolis *grč.* 1. u staroj Grčkoj: savez od pet gradova (kod Jonjana: okolina pet gradova); 2. u srednjem veku: vizantijski posed pet primorskih biskupskih gradova u Italiji.

Pentateuh *grč.* pet knjiga Mojsijevih u starozavetnoj Bibliji.

penthaus *eng.* 1. raskošan stan na najvišem delu višespratnice, vlasništvo milionara ili umetnika od uspeha; 2. časopis pod istim nazivom.

pendžer *tur.* prozor.

pendžeta *tur.* donovi na cipelama.

pendžetirati *tur.* staviti pendžeta, donove na cipele.

penjoar *fr.* ženski kućni ogrtač.

pepsin *grč.* ferment želudačnog soka koji rastvara belančevine i pomaze varenje hrane.

per *eng.* 1. titula britanskog plemstva; 2. član Gornjeg doma u Engleskoj.

per aspera ad astra *lat.* preko trnja do zvezda, tj. borbom od pobeđe.

pervaz *tur.* ivica, rub (haljine); obod, okvir, ograda; naslon.

pervaziti *tur.* obrubljivati, ivičiti, optakiti, ograditi, uokviriti.

perverz *lat.* seksualno izopačen, pokvaren, neprirodan; spolno nastran.

perverzija *lat.* seksualna nastranost, protivprirodno zadovoljavanje spolnih nagona.

perverzitet *lat. v. perverzija.*

perverznost *lat. v. perverzija.*

pergamen(a)t *lat.* 1. materijal od životinjske kože, pripremljen po posebnom postupku, koji je u staro doba, služio za pisanje, sve do pronalaska papira i drugih materijala; upotrebljavao se za presvlačenje bubnjeva, muzičkih instrumenata, za duvan-kese i sl.; 2. dokument napisan i sačuvan na takvom materijalu; 3. naziv za savremeni čvrsti papir koji ne propušta masnoće i vlagu (izgleda čvrst poput pergamenta).

perestrojka *rus.* demokratizacija društva koja podrazumeva sveobuhvatne, duboke društvene reforme u Sovjetskom Savezu, započete 1985. godine, radi otklanjanja zaostajanja, stagnacije i deformacija u ukupnom razvoju, te ubrzanja razvoja u svim oblastima društvenog, kulturnog i ekonomskog života.

perec *nem.* pecivo od isprepletanih kurova kuvanog testa.

perivoj *grč.* javni park, šumica, gaj.

perigon *grč.* cvet čije su sve latice jednake po obliku i boji (npr. kod ljiljana).

periderma *grč.* spoljno zaštitno tkivo kore od drveta koje zamenjuje epidermu na svim mladim izdancima drveta, na njegovim jakim granama, pa i na korenju; neke niže životinje kao što su hidrozoe imaju zaštitni sloj, sastavljen pretežno od vapnenih vlakana.

perika *fr.* veštački napravljena kosa, vlasulja, tuđa kosa (koriste je najčešće glumci u pozorištu i na filmu, zatim žene koje nemaju bogatu kosu, pa i neki muškarci radi lepšeg izgleda).

Periklo i **Perkle** *grč.* u značenju „okružen slavom“; starogrčki državnik (500—429 pre n.e.), podsticao razvoj kulturnog života u staroj Atini (zbog procvata kulture u toku njegove vladavine ovaj se period naziva: Periklovo doba).

perikopa *grč.* 1. odlomak iz Svetog pisma koji se čita za vreme bogoslužnja; 2. pesničko delo, sastavljeno u metrički nejednakim kiticama, strofama; 3. odlomak rečenice uopšte.

perimetar *grč.* 1. aparat za okulištička ispitivanja oka i njegovog vidnog polja; 2. geometrijski: obim, opseg ravne figure.

period *grč.* 1. duži razmak vremena koji obuhvata određen i dovršen proces (npr. u istoriji: vreme neke važne pojave za čoveka); 2. *matem.* grupa brojeva koji se ponavljaju u periodičnim razlomcima; 3. *ling.* velika složena rečenica; 4. *mužič.* dovršen, zao-kružen deo jedne kompozicije; 5. uopšte: vremensko razdoblje, doba, vremenski odsek, faza u razvitku nečega; ponavljanje nekih pojava u određenim vremenskim razmacima.

perioda *grč.* redovno mesečno pranje kod žena, menstruacija.

periodizacija *grč.* podela značajnih istorijskih procesa na manje vremenske odseke, na osnovne periode; globalni vremenski raspored ovih zbivanja.

periodik(a) *grč.* štampane publikacije (časopisi, novine, sveske i dr.) koje izlaze povremeno, u dužim vremenskim razmacima.

periodičan *grč.* povremen, koji se dešava ili pojavljuje u određenim vremenskim razmacima.

periodičan sistem *grč.-lat.* raspored u određeni sistem hemijskih elemenata prema njihovim atomskim masama (sistem napravio ruski hemičar Men-deljejev).

peripatolog *grč.* stručnjak za peripatologiju.

peripatologija *grč.* nauka i veština razvijanja preostalih čula slepih.

peripetija *grč.* nagli obrt, preokret, naročito u dramskom delu; obrt koji ima sudbonosni značaj; neočekivana, iznenadna promena; rasplet zamršenih događaja.

periskop *grč.* optički instrumenat na podmornici pomoću kojeg se može, iz dubine mora, posmatrati šta se dešava na površini mora.

peristil *grč.* slobodan prostor, pokriven i okružen stubovima; predvorje ili hodnik sa stubovima.

periferija *grč.* 1. predgrađe grada za razliku od središta grada; 2. spoljni deo nekog predmeta za razliku od njegovog centralnog dela; 3. zatvorena kriva linija koja omeđuje deo površine; 4. *prenosno:* nešto sporedno, nevažno.

perifraza *grč.* opisno kazivanje nekog pojma (npr. umesto *lav* kaže se *car životinja*).

perihel *grč.* položaj zemlje na eliptici u kome je najmanje udaljena od Sunca.

perkelt *mađ.* mađarsko jelo, paprikaš od telećeg ili goveđeg mesa.

perl *fr.* vrsta sitnih štamparskih slova.

perlon *eng.* vrsta sintetičke tkanine.

permanentan *lat.* neprekidan, trajan, stalan.

permanentnost *lat.* neprekidnost, trajnost, stalnost.

permanencija *lat.* stalno trajanje, neprekidnost, stalnost, trajnost.

permisiv *let.* 1. dopušten, dozvoljen, slobodan; 2. *gram.* dopusni, koncesivan.

permisija *lat.* dozvola, odobrenje, dopuštenje, pristanak, privola.

permutacija *lat.* promena, izmena, zamenjena, premeštanje, promena redosleda.

permutovati i **permutirati** *lat.* promeniti, zameniti mesto, premeštati.

perniciозна anemija *lat.* bolest krvi, vrsta teške malokrvnosti.

peron *fr.* prostor na železničkoj stanici odakle se ulazi i izlazi iz vozova.

peronospora *grč.* gljivica koja prouzrokuje bolest vinove loze i krompira; kod nas poznata kao plamenjača.

perpedikularan *lat.* uspravan, vertikaln, okomit, strm.

perper *grč.* 1. novčana jedinica u staroj Crnoj Gori; 2. novac uopšte; 3. naziv novčane jedinice u Vizantiji.

perpetuacija *lat.* neprekidno trajanje nečega, obnavljanje, nastavljanje, ovekovečavanje.

perpetuirati *lat.* učiniti trajnim, ovekovečiti, spasiti od zaborava, nastavljati, obnavljati, učiniti besmrtnim.

perpetuum mobile *lat.* idealno zamišljena mašina, postrojenje koje bi neprekidno radilo bez utroška energije, što je praktično nemoguće.

persekucija *lat.* 1. proganjanje, gonjenje, potera; sudsko gonjenje; 2. mučenje; 3. poternica.

perser *eng.* glavni stjuard ili stjuardesa u avionu.

per si *lat.* govorenje nekome „vi“; suprotno: per tu, tj. govorenje nekome „ti“.

persiflaža *fr.* duhovito ruganje; ismevanje, izrugivanje na fin način.

persifilirati *fr.* ismevati se, podsmevati se na nečiji račun na fin način.

persona *lat.* osoba, lice, ličnost; svako lice obdareno razumom.

persona grata *lat.* osoba koja kod nekog uticajnog dobro stoji; uvažena, omiljena ličnost.

persona non grata *lat.* nepoželjna osoba u nekom društvu ili na poslu.

personal *lat.* zaposleno osoblje neke ustanove ili firme.

personalan *lat.* osobni, lični.

personalizam *lat.* filozofsko učenje po kome je ljudska ličnost (personalnost) najveća vrednost svega što postoji.

personalna unija *lat.* savez dve ili više samostalnih država sa zajedničkim (jednim) vladarom; Hrvatska je, 1102. godine, ušla u personalnu uniju sa Ugarskom (po ugovoru *Pakta konventa*).

personalnost *lat.* ličnost, ljudsko biće.

personalac *lat.* personalni referent u nekoj ustanovi ili firmi.

personalije *lat.* lični podaci (ime, prezime, datum rođenja, porodično stanje i sl.).

personifikacija *lat.* stilska figura kojom se neživoj prirodi ili apstraktnim pojavama pridaju svojstva i odlike živih bića, pa i ljudi (npr. Sama knjiga caru besedila).

personifikovati i **personificirati** *lat.* stvarima i apstraktnim pojavama pridavati svojstva živih bića, odnosno ljudi.

personalnost *lat.* bit persone,čnosti, ono što je određuje.

personifikacija *lat.* prikazivanje neke stvari kao živog bića; vrsta stilske figure u kojoj se stvarima i apstraktnim pojmovima pridaju osobine živih bića (npr. *Sama knjiga caru besjedila*).

personifikovati i **personificirati** *lat.* mrtve stvari ili životinje prikazivati da rade i misle kao razumna bića, kao ljudi.

perspektiva *lat.* 1. slikarsko prikazivanje predmeta onako kako ga vidi oko posmatrača; **žablja perspektiva**: gledanje odozdo; **ptičja perspektiva**: gledanje odozgo; 2. pogled u daljinu, na daleke predmete, na široke prostore, vidik; 3. *prenosno*: nada, očekivanja od budućnosti; vera u uspeh, pouzdanje.

perspektivan *lat.* onaj od koga se mnoge očekuje, u koga se polažu velike nade.

perspektivizam *lat.* filozofsko učenje po kome saznanje o svetu zavisi isključivo od ličnosti koja nastoji dokučiti ono što je nepoznato.

per *tu lat.* biti s nekim na „per tu“, znači govoriti mu „ti“.

perturbacija *lat.* 1. pometnja, nered, nemir, uzbuna, poremećaj, darmar; 2. poremećaj pravilnog kretanja planeta zbog uticaja privlačnih sila drugih planeta.

perfek(a)t *lat.* gram. pravo prošlo vreme (npr. čitao sam).

perfektno *lat.* gotov, svršen, završen; usavršen, besprekoran, bez mane, uzoran, izvrstan, odličan, sjajan, majstorski napravljen, celovit; vešt, tačan, spretan, okretan.

perfektivn *lat.-gram.* savršen, trenutn (npr. glagol *skočiti* prema nesvršenom — *skakati*).

perfektivizacija *lat.* obrazovanje svršenih glagola dodavanjem prefiksa nesvršenim glagolima (npr. pisati — *napisati*, raditi — *uraditi*).

perfektnost *lat. v. perfektan.*

perfektuisati i **perfektuirati** *lat.* 1. izvršiti, okončati, uspešno obaviti neki

posao; 2. odobriti, zaključiti sporazum, ugovor; 3. dati saglasnost na nešto, saglasiti se, složiti se.

perfekcija *lat.* 1. završetak, privođenje kraju nekog posla; pravna potvrda nekog poduhvata; 2. usavršavanje nečega, dostizanje najvećeg dometa; 3. *prenosno*: majstorstvo, vrhunac, savršenstvo, savršenost, doteranost, besprekornost.

perfekcionizam *lat.* etički pravac kome je cilj moralno usavršavanje i delovanje pojedinca i pojedinih zajednica, a onda i čovečanstva u celini.

perfekcionirati *lat.* razviti nešto, usavršiti do najvećih mogućnosti, podići na najviši stepen.

perfidan *lat.* lukav, podmukao, zloban, neveran, lažljiv, neiskren, sklon izdaji, veroloman, koji ima zadnje namere.

perfidijski *lat.* lukavost, podmuklost, zloba, nevernost, neiskrenost, zlomernost.

perfidnost *lat. v. perfidija.*

perforator *lat.* bušilo, sredstvo za bušenje, bušilica, zumba.

perforatorij(um) *lat.* burgija za bušenje kostiju ili lubanje.

perforacija *lat.* 1. provaljivanje i prskanje želudačne grizlice ili zapaljenog slepog creva; 2. veštačko otvaranje šupljina u telu; 3. bušenje rupica (na svesci, bloku, kartonu i sl.) da bi se otkidali listovi.

perforiran *lat.* izbušen, sa načinjenim rupicama; **perforirana hartija**: hartija sa rupicama u knjigovodstvu da bi se lakše otkidali listovi.

perforirati *lat.* probušiti rupice, probiti, bušiti, izbušiti, prsnuti.

performansa *fr.* 1. uspeh, dostignuće, rezultat; 2. u *množini*: a) radne karakteristike; b) tehnički podaci, parametri; 3. vrhunski sportista, as.

percepcija *lat.* opažanje, opažaj; svi duševni procesi ili duševna zbivanja koja se neposredno izazivaju čulnim nadražajima, tj. procesi kojima se čulni opažaji pretvaraju u utiske.

percepcionalizam *lat.* filozof. učenje po kome celokupno znanje dolazi od percepcija, tj. od neposrednih opažanja čula.

percipijent *lat.* onaj koji prima nešto, primalac.

percipirati *lat.* primiti utisak, opažati nešto, shvatiti, poimati pomoću čula.

perčin *tur.* pletenica, kika kao deo kose; kosa uopšte.

peršun *lat.* baštenska biljka; služi kao začim jelima, prijatnog mirisa.

peršing *eng.* američka raketa srednjeg dometa, koja je bila postavljena u Evropi.

peseta *šp.* novčana jedinica u Španiji; pezeta.

pesimizam *lat.* 1. sklonost da se život i događaji posmatraju s najgore strane, bez nade u bolje; 2. filozofski pogled koji smatra da je svet u svojoj suštini samo zlo; *suprotno*: **optimizam**.

pesimist(a) *lat.* pristalica pesimizma; čovek koji sve pojave u životu posmatra s najgore strane, koji sve vidi crno, bez nade u bolje.

pesticidi *lat.* hemijska sredstva protiv raznih biljnih štetočina.

petarda *fr.* 1. vrsta topa koji se upotrebljava za rušenje bedema; 2. ručna mina za ratne svrhe; 3. pucaljka za zaustavljanje voza (stavlja se na šine) u slučaju opasnosti; 4. od kartona i baruta napravljena neopasna bomba koja izaziva prasak radi uveseljavanja.

petent *lat.* molitelj, molilac, podnositelj molbe.

peting *eng.* maženje, milovanje, seksualna predigra.

petit ⁻¹ *fr.* sadržaj nečega, jezgro, bit molbe, peticije.

petit ⁻² *fr.* vrsta štamparskih slova, veličine osam tipografskih tačaka.

peticija *lat.* pismena molba, pismena predstava grupe građana nekom predstavničkom telu.

petoletka *rus.* 1. privredni plan razvoja zemlje za period od pet godina; 2. škola koja traje pet godina.

petrarkizam — pisanje poezije na način italijanskog pesnika Petrarke (1304—1374), koji je stvorio svoj poseban stil u duhu trubadurske poezije (ljubavna lirika, soneti).

petrarkist(a) — onaj koji piše pesme u duhu petrarkizma.

petrifikacija *grč.* okamenjivanje organskih ostataka; pretvaranje u kamen, okamenjenost.

petrificiran *grč.* okamenjen, skamenjen, pretvoren u kamen; fosilan.

petrificirati *grč.* 1. skameniti, okameniti, okamenjivati; pretvoriti u kamen, u stenu; 2. *prenosno*: ukočiti, okameniti.

petrofite *lat.* stena, kamen.

petrogenoza *grč.* nauka o postanku stena, odnosno kamenja.

petrograf *grč.* stručnjak za petrografiju.

petrografija *grč.* nauka koja se bavi proučavanjem stena, njihovog mineralnog i hemijskog sastava, načinom i vremenom postanka, kao i rasprostranjenjem pojedinih vrsta stena.

petrografski *grč.* koji je vezan za opisivanje stena; **petrografske karte**: geografske karte na kojima su označene vrste planina i njihov stenski sastav, tj. struktura i raspored stena u njima.

petrodolari *grč.-eng.* dolari koji se čuvaju i obrću u zapadnoevropskim i američkim bankama (njihova podloga je nafta na Bliskom istoku).

petrokemija *grč. v. petrohemija.*

petrolasfalt *grč.-lat.* čvrsta materija koja se dobija destilacijom nafte (slična prirodnom asfaltu, pa služi za asfaltiranje puteva).

petrolej i **petroleum** *grč.-lat.* drugo ime za naftu.

petrologija *grč.* isto što i **petrografija**.

petrohemija i **petrokemija** *grč.* hemijska industrija koja se bavi industrijskom proizvodnjom hemikalija, preradom ugljenih hidrata iz nafte i prirodnog gasa.

peh *nem.* maler, nevolja, nesreća, promašaj, baksuzluk.

pehar *nem.* posuda ili vaza od skupocernog materijala, umetnički oblikovana, koja se daje pobedniku (pojedincu ili timu) u nekom sportskom takmičenju; *v. kup*.

peča ⁻¹ *ital.* 1. komad, parče, deo, smotuljak (tekstilnog platna); 2. naočit čovek, ljudina, junačina.

peča ⁻² *tur.* 1. ženska marama za glavu, šamija; 2. obrazina za konjsku glavu sa otvorima za oči (služi za zaštitu od hladnoće).

pečalba *mak.* nadnica, nadničjenje u tuđini; putovanje u svet „trbuhom za kruhom“, argatluk.

pečalbar *mak.* radnik koji ide na pečalbu u svet, nadničar, težak, argatin, „gastarbajter“.

pečalbariti *mak.* ići u svet na pečalbu, nadničiti, raditi teške poslove.

peš ¹ *tur.* prednji deo kaputa ili prsluka;

peš ² *ital.* rub korita.

peš ² *ital.* vrsta ribe, glavoč.

pigizam *grč.* jedan od naziva za muški homoseksualizam.

pigmalionizam — 1. zaljubljenost u osobu koju je neko izvukao iz siromašne sredine u ranoj mladosti, vaspitao je i stvorio ličnost koja mu sasvim odgovara; 2. spolno uživanje (erekcija i ejakulacija) kod posmatranja ili dodirivanja kipova (Klaić).

Pigmej *grč.* 1. pripadnik jednog afričkog patuljastog naroda; 2. **pigmej**: čovek niskog rasta, patuljak, kepec; 3. *prenosno*: ništavan, neznatan, sićušan čovek, beznačajna, neuticajna ličnost.

pigment *lat.* materija koja daje boju tkivima životinja, biljaka i nekih bakterija; 2. materija koja služi za bojadisanje drugih materija i predmeta.

pigmentacija *lat.* proces nastajanja pigmentata u tkivima životinja, biljaka i nekih bakterija.

pigmentovati i **pigmentirati** *lat.* bojiti, bojadisati, obojiti, dati nečemu boju.

pizma *grč.* zagriženo neprijateljstvo, mržnja, pakost, zloba.

pijanino i **pijano** *ital.* 1. vrsta malog klavira s nizom metalnih žica koje su postavljene vertikalno; 2. ne glasno, tiho.

pijanismo *ital.* sasvim tiho, veoma tiho.

pijanist(a) *ital.* muzičar koji svira na klaviru, pijaninu, klavirista; *za ženu*: **pijanistkinja** ili **pijanistica**.

pijanista *ital.* mehanički klavir, sličan fonoli.

pijastar i **pijaster** *ital.* srebrni novac raznih zemalja na Istoku.

pijaca *ital.* 1. trg, tržište, tržnica; 2. slobodan prostor između ulica.

pijedestal *fr.* 1. postolje spomenika ili stuba; postolje kipa; 2. *prenosno*: stanovište, stajalište, gledište; 3. visoki društveni položaj, uvažena veličina, veliki autoritet; 4. stub na kojem akrobata u cirkusu izvodi svoje veštine.

Pijemont — 1. pokrajina u sev. Italiji koja je, polovinom 19. veka, odigrala važnu ulogu u ujedinjenju Italije; 2. *prenosno*: žarište pokreta za oslobođenje i svake druge korisne javne delatnosti.

pijemontizam — svako progresivno delovanje poput uloge Pijemonta, pokrajine u Italiji, koja je imala važnu ulogu u ujedinjenju zemlje.

pijeta *ital.* slika ili skulptura Bogorodice s mrtvim Hristom na krilu; oplakivanje Hrista.

pijetet *lat.* osećanje dubokog poštovanja prema nečemu ili nekome, ljubav, pobožna odanost, naročito prema dragim umrlim osobama.

pijetizam *lat.* 1. protestantski verski pokret u Evropi krajem 17. i početkom 18. veka, koji je propovedao religiozno-moralno usavršavanje, pobožnost i milosrđe, ali je bio uperen protiv prosvetiteljske filozofije; 2. lažna pretvorna pobožnost, licemerstvo.

pik ¹ *fr.* jedna od boja (crni list) u igračim kartama.

pik ² *fr.* šiljast, ogoleo vrh visoke planine; 2. uglasti prostor u krmu i u kljunu broda.

pik ³ *fr.* surevnjivost, podmuklost, mržnja, osveta; želja za izazivanje štete, neprijatnosti; imati na nekoga **pik**: činiti sve da se nanese šteta.

pikadon *jap.* užas koji je stvoren udarom prve atomske bombe, 6. avgusta 1945.

pikador *šp.* borac s bikovima u Španiji (borbu vodi jašući na konju s kopljem u ruci).

pikantan *fr.* 1. primamljiv, privlačan, zanimljiv, dopadljiv; 2. zajedljiv, peckav; 3. pun draži, dražestan; 4. žestok, ljut, ukusan; 5. zavodljiv, neodoljiv.

pikanterija *fr.* duhovita, opora šala, često dvosmislena i škakljiva.

pik ap *eng.* deo gramofona s iglom, ručicom i audiovibratorom.

pikati *nem.* bosti, nabadati, udarati (loptu nogom i sl.).

piker *fr.* 1. lovac na konju koji koristi pse; 2. jahač koji obučava i dresira konje; 3. stručnjak za vino, degustator, ocenjivač kvaliteta vina.

piket *fr.* 1. vojna patrola, izvidnica; 2. odred radnika koji sprečava štrajk-

brehere da rade u toku štrajka; 3. najviši vrh u geodetskom snimanju; 4. vrsta kartaške igre; 5. parče drveta kojim se premerava zemljište.

pikirati *fr.* 1. obrušavati se avionom prema zemlji gotovo pod pravim uglom od 90°, strmoglaviti se ogromnom brzinom; 2. bockati, ljutiti, dražiti koga, izazivati, vredati; 3. hteći nešto, priželjkivati.

piknik *eng.* zajednički izlet izvan grada s ručkom u prirodi, za koji svaki učesnik donosi deo hrane i pića ili sudeluje u plaćanju troškova.

piknometar *grč.* naprava za određivanje specifične težine tečnih i čvrstih tela.

pikola *ital.* 1. vrsta male usne harmonike; 2. vrsta male flaute; 3. mala devojčica.

pikolo *ital.* 1. malen, mali; 2. učenik za konobara; 3. mala flauta.

piktogram *lat.-grč.* slika predmeta kao simbol pojma ili reči (u najranijem obliku pisma).

piktografija *lat.-grč.* 1. pismo u slikama, slikovno pismo, najstarije pismo čoveka; jedna slika predstavlja čitavu rečenicu (piktogram), a može označiti i čitav jedan događaj; 2. u štamparstvu: umnožavanje teksta preslikavanjem.

piktura *lat.* slikarstvo.

pikturalan *lat.* 1. slikarski; 2. slikovit; 3. izražen u slikama, ilustrovan.

pilav *tur.* ukusno jelo, spremjeno od pirinča i mesa sa začинима.

Pilat Poncije (Pontije) — ime biblijskog sudije koji je sudio Isusu Hristu; pominje se u više izreka: 1. **ići od Poncija do Pilata**: uzalud objati pruge, ići od nemila do nedraga radi ostvarenja nekog prava; 2. **oprati ruke kao Pilat**: skinuti sa sebe svaku odgovornost (prema Bibliji, Pilat je, osudivši Hrista, oprao ruke, čime je stavljao do znanja da on ništa nije kriv).

piling *eng.* kozmetičko čišćenje lica; guljenje, ljuštenje.

pilot *fr.* vozač, upravljač letaćkim aparatom.

pilotaža *fr.* upravljanje; veština upravljanja vazdušnom letilicom.

pilotirati *fr.* upravljati vazdušnom letilicom, leteti.

pilot-emisije *eng.* probna televizijska emisija; uoči emitovanja neke serije,

emituje se obično prva epizoda da bi se ispitalo reagovanje publike.

pilula *lat.* 1. optička lekovite materije, tableta, dražeja; 2. *prenosno*: **gorka pilula**: vrlo neprijatan, gorak doživljaj.

pimplati i **pimplovati** *nem.* 1. maziti se, prenemagati se; 2. u sportu: beskraino i beskorisno dugo driblovati loptom.

pinakoteka *grč.* galerija slika.

pinap-gerla *eng.* lepotica čije fotose momci lepe po sobama i kamionima.

pingvin *lat.* vrsta ptice koja živi u južnopolarinom morima; ima zakrčljala krila (zbog toga ne može leteti); dobro pliva i gnjura u vodi.

ping-pong *eng.* stoni tenis, tenis koji se igra na stolu.

pinta *eng.* 1. mera za tečnosti i stvari; 2. mali starinski trgovački brod.

pinca *ital.* u filmu: manji reflektor; pričvršćuje se bilo gde.

pinčeta *fr.* 1. štipaljka u vidu mašice za čupanje dlaka i hvatanje sitnih predmeta, naročito u preciznoj mehanici; 2. hirurški instrumenat za hvatanje tkiva pri operacijama.

pinč *eng.* vrsta malih pasa, kratke dlake, dugih ušiju i repa.

pinjata *ital.* lonac, kotlić za kuvanje, naročito jela.

piokarcinom *grč.* rak, rak-rana; oboljenje raka, praćeno gnojenjem tkiva.

pion *fr.* 1. šahovska figura najmanje vrednosti, pešak; 2. slaba, nesamostalna i nekarakterna osoba, slepo oruđe u rukama drugih u nečasnim igrama.

pionir *fr.* 1. vojnik inženjerijske jedinice koja gradi mostove, puteve, forsira reke, minira teren i sl.; 2. kreator novih puteva i poduhvata; 3. kod nas: član organizacije najmlađih (od 7 do 14 godina starosti).

pipeta *fr.* staklena cevčica s gumom za sipanje lekovitih kapi, kapaljka.

pipser *eng.* razni šumovi (cijukanje i sl.) koji se pojave pri snimanju zvukovnih efekata.

pipun *grč.* dinja.

pir *tur.* 1. gozba, banket; 2. starešina derviskog manastira; 3. starešina esnafa.

piramida *grč.* 1. rogljasto telo ograničeno jednim mnogouglo (osnovom) i sa

onoliko trouglova koliko mnogougao ima strana; svi ovi trouglovi imaju jedno zajedničko teme (vrh); 2. faraonska grobnica u starom Egiptu u obliku piramide; 3. kod nas: nadgrobni simbol ateista.

piranometar *grč.* uređaj za merenje jačine Sunčeva zračenja na površinu Zemlje.

pirat *lat.* 1. razbojnik na moru, gusar; 2. *prenosno:* drski razbojnik, lupež.

pirg *grč.* kula koja se u srednjem veku gradila uz manastire.

piretici *grč.* hemij. sredstva za pojačanje telesne temperature.

pirit *lat.* sumporno-železna ruda; upotrebljava se za dobijanje sumporne kiseline.

pirilit *tur.* nakit, ukras za kićenje, ukrašavanje.

pirilitati *tur.* kititi pirilitom, ukrašavati, krasiti, resiti.

Pirova pobjeda *grč.* slaba pobjeda, sumnjiva pobjeda koja ne opravdava pretrpljene napore i žrtve i donosi više štete nego koristi pobjedniku (naziv po epirskom kralju Piru, koji je, u 3. veku pre n.e. pobedio Rimljane, ali je iz pobjede izašao slabiji od neprijatelja).

pirog *rus.* rusko narodno jelo, slično našem bureku.

pirografija *grč.* slikarska tehnika pri kojoj se slike dobijaju utiskivanjem vrelog železa u drvo ili u drugu materiju; slikanje gorenjem.

pirodinamika *grč.* nauka o snazi vatre.

pielekticitet *grč.* elekticitet izazvan toplotom.

piroksilin *grč.* praskavi pamuk; eksplozivna materija; upotrebljava se za miniranja i za pravljenje bezdimnog baruta.

pirolatrija *grč.* obožavanje vatre.

piroliza *grč.* razlaganje, razlučivanje materije pod dejstvom toplote.

piroluzit *grč.-lat.* manganov dioksid, važna manganova ruda od koje se dobiva bojadisano staklo.

piroman *grč.* podmetač požara, palikuća.

piromanija *grč.* bolesni nagon nekih duševnih bolesnika da podmeću požare.

pirometar *grč.* uređaj za merenje visokih temperatura (iznad 500°)

pirometrija *grč.* merenje visokih temperatura posebnim uređajem, pirometrom.

pirosfera *grč.* usijana unutrašnjost Zemlje ispod čvrste kore litosfere.

pirotehnika *grč.* grana tehnike koja se bavi proizvodnjom eksplozivnih i zapaljivih materija, signalnih vatara, raketa, vatrometa i sl.

pirotehničar *grč.* radnik hemijske struke koji radi u pirotehnici.

pirotipija *grč.* postupak utiskivanja u drvo reljefnih ukrasa.

pirofobija *grč.* bolestan strah od vatre.

piroški *rus.* uštipci punjeni iseckanim mesom, ribom, jajima, sirom i sl.

pirueta *fr.* 1. kružni okret tela na prstima kod plesa; okret oko sebe na jednoj nozi; 2. okret konja na stražnjim nogama za vreme jahanja.

pisoar *fr.* nužnik, zahod, klozet za mokrenje muškaraca na javnim mestima.

pista *fr.* 1. trag, staza, trkalište; 2. deo aerodroma za sletanje i uzletanje aviona.

Pitagorino pravilo (teorema) *grč.* u pravougloj trouglu kvadrat nad hipotenuzom jednak je zbiru kvadrata nad obema katetama; **Pitagora:** veliki starogrčki filozof (582—500. g. pre n.e.)

pitijjski *grč.* nerazumljiv, neshvatljiv, dvosmislen, neodređen, zagonetan govor (prema starogrčkoj proročici Pitiji koja se tako izražavala).

pitoreskan *fr.* 1. slikovit, živopisan, pogodan za slikanje; 2. koji u slikanju voli slikovitost, živopisnost; 3. koji sadrži živopisno opisivanje.

pitoreske *ital.* živopisno slikanje predela; živopisni opisi predela.

pitur *ital.* 1. slikar; 2. soboslikar i moler, ličilac.

pitura *ital.* 1. slikarstvo; 2. boja, slikarska i druga boja.

piturati *ital.* bojadisati, bojiti.

pica *ital.* vrsta ukusnog jela: tanko pečeno testo sa sirom, mesom i dr.

picajzla *nem.* uši, vaši koje se najčešće pojavljuju na dlakama po telu.

picerija *ital.* restoran u kome se priprema i servira gostima pica.

pišman *tur.* 1. čovek koji se kaje, koji odustaje od nečega, koji se predomislio.

pišmaniti *tur.* kajati se, odustati od nečega, predomisli se.

pišmanluk *tur.* 1. kajanje, pokajanje, predomislanje; 2. globa za predomislanje.

plagijat *lat.* literarna krađa; prisvajanje tuđeg autorstva (prepisivanjem ili sa malim izmenama); objavljivanje tuđeg dela pod svojim imenom.

plagijator *lat.* čovek koji čini plagijat, tj. koji prisvaja tuđa dela.

plagirati *lat.* prepisivati, krasti tuđa dela, činiti plagijat.

plagoskop *grč.* sprava koja pokazuje smer vetra i strane sveta.

plazma *grč.* 1. materija u jako jonizovanom stanju; 2. žitki deo krvi bez belih i crvenih krvnih telašca.

plajvaz *nem.* olovka, pisaljka.

plakar *fr.* ugrađeni ormar u zidu s krilima za otvaranje.

plakat *lat.* 1. veliki oglas, objava, proglas izlepljen na javnim mestima; 2. štampani program za umetničku ili drugu priredbu.

plakativiti *fr.* objaviti nešto putem plakata; istaći, izlepiti plakate.

plaketa *fr.* ploča s reljefom, spomenica.

plan *lat.* 1. crtež neke zgrade ili zemljišta; 2. projekat, zamisao, program, namera nekog delovanja; 3. red, poređak, stepen, pozicija, položaj.

planer *lat.* 1. zvanje onoga koji planira; 2. jedrilica, vazdušna letilica.

planet(a) *grč.* nebesko telo koje kruži oko Sunca od kojeg dobija svetlost i toplotu.

planetarij(um) i **planetar** *grč.* 1. školska sprava koja prikazuje kretanje planeta oko Sunca i satelita oko planeta; 2. sprava koja na kupoli prikazuje dnevno kretanje planeta i drugih nebeskih tela; 3. zgrada gde se prikazuju takva kretanja, zvezdarnica, opservatorija.

planetoid *grč.* mala planeta, asteroid.

planiglob *lat.* geografska karta koja prikazuje celu Zemlju ili jednu njenu polovinu.

planigrafija *lat.-grč.* snimanje površine Zemlje na geografsku kartu.

planimetar *lat.-grč.* sprava za merenje ravnih površina.

planimetrija *lat.-grč.* 1. deo geometrije koji proučava svojstva likova, slika koje leže u ravni; 2. deo geodezije koji određuje vodoravne projekcije važnih

tačaka na terenu, na osnovu kojih se crta plan.

planirati *lat.* 1. praviti plan rada i razvojni radne organizacije; 2. smišljati program rada; 3. poravnavati teren; 4. spuštati se avionom bez motora.

plankton *grč.* organizmi koji se kreću u vodi (spužve, mekušci, puževi i dr.).

plantaža *fr.* veliko poljoprivredno imanje na kome se uzgajaju izvesne kulture (kafa, šećer, pamuk, duvan, voćke i dr.).

plasirati *fr.* 1. prodati uspešno robu; 2. uložiti novac; 3. uspeti u takmičenju ili u službi, stručnom osposobljavanju i sl.; 4. dobro smestiti (nekoga).

plasma *fr.* 1. prodaja robe; 2. ulaganje novca; 3. položaj, služba, ugled; 4. zauzeto mesto u sportskom takmičenju; 5. smeštanje, smeštaj.

plastelin *ital.* meka glina s voskom i mastima za modelovanje (ne suši se).

plastika *grč.* 1. veština pravljenja kipova, likova, vajarstvo; 2. izvajanje lik; svi vajariski radovi jednog umetnika, jedne epohe; 3. vajarstvo uopšte; 4. popularan naziv za plastičnu masu i predmete od nje; 5. plastična hirurgija.

plastičan *grč.* 1. živopisan, pregledan, jasan, vidljiv; 2. skladan, lak, harmoničan, doteran umetnički; 3. *prenosno:* koji se može lako oblikovati po volji.

plastičar *grč.* likovni umetnik, vajar, kipar.

plastična hirurgija *grč.* operativno uklanjanje nedostataka na koži i telu.

plastičnost *grč.* gipkost materije da poprima razne forme, slikovitost.

plastron *fr.* 1. oklop mačevalaca; 2. trbušni oklop kornjače.

platina *lat.* plemeniti metal koji ima široku primenu u tehnici.

plato *fr.* visoka zaravan sa strmim padinama.

platonski ⁻¹ *grč.* 1. koji se odnosi na starogrčkog filozofa Platona; 2. ono što postoji u čeznji, u želji (platoniska ljubav i sl.).

platonski ⁻² *grč.* 1. osnovan na posve duhovnoj privlačnosti bez primesa čulnosti (o osećanju ljubavi); nadosetljiv, natčulan, idealan; 2. koji se ne ostva-

ruje, koji se ne izražava praktički, stvarno nemoguć, neostvarljiv, nezvodiv (Krllež).

platforma *fr.* 1. prirodna padina ili veštački napravljena zaravan na uzvišici odakle puca lep pogled na okolinu; 2. ulazni ili izlazni prostor u železničkom vagonu ili vozilu gradskog saobraćaja; 3. uzdignuto mesto, podijum, za stajanje ili govor; 4. postolje sa uređajima za lansiranje raketa; 5. *prenosno*: program rada, osnovna politička načela neke partije, pokreta ili grupe; 6. podloga koja omogućuje neke pregovore ili sporazume; osnova, polazna tačka za saradnju.

plafon *fr.* 1. tavanica, strop, svod; 2. *prenosno*: najviša tačka, gornja granica, najviši doseg, domet, vrhunac; **probiti plafon**: nadmašiti, preći najviše dopuštenu granicu cena, plata i sl. **plafonirati** *fr.* odrediti, omeđiti, utvrditi gornju granicu nekog kretanja (npr. cena), limitirati.

plac *nem.* 1. zemljište, teren za podizanje neke građevine; 2. trg, tržište, sajmište; 3. prostor, mesto, javna površina; igralište.

placdam *fr.* 1. mostobran, utvrđeni deo obale reke, koji služi za pripremu trupa i prelaz u napad na neprijatelja; 2. teritorija koju neka država koristi kao odskočnu dasku za napad na drugu državu; 3. odbrambena utvrda, stvorena nakon prelaska, forsiranja reke, na drugoj obali, koja omogućuje dalje operacije vojske većih razmera.

placebo *lat.* 1. naziv za tobožnji lek koji se katkada daje bolesnicima umesto pravog leka (da bi se postiglo autosugestivno delovanje, mada data supstanca nema nikakvo dejstvo); bolesnik „očekuje da će mu „lek“ pomoći, pa mu i „pomogne“; 2. dvorani, pridvorica; dvorski laskavac, ulizica.

placenta *grč.* 1. posteljica, plodva; organ koji se stvara u materici za vreme trudnoće; raste uporedo sa razvitkom ploda i služi za njegovu ishranu; 2. deo plodnice u cvetu gde su pričvršćeni semeni zamci.

plackarta *nem.* posebna karta kojom se rezerviše mesto u vozu ili autobusu.

Plaut *lat.* čuveni starorimski komediograf (250—184. pre n.e.) koji je snažno

uticao na Molijera, Šekspira, pa i na našeg Marina Držića i dr.

plebejac *lat.* 1. u starom Rimu pripadnik najnižeg sloja stanovništva koje je bilo slobodno (nije bilo u ropstvu), ali politički obespravljeno u odnosu na privilegovane patricije; 2. u srednjem veku i kasnije — pripadnik širokih slojeva gradske sirotinje; 3. uopšte: čovek „niska“ porekla, građanin, „prostak“, siromašak, bednik; za ženu: **plebejka**.

plebejizam *lat.* 1. karakterističan izraz iz plebejskog govora u nekom književnom delu, narodni, prostonarodni izraz; 2. naklonost prema plebejskim običajima uopšte.

plebejski *lat.* građanski, pučki, neplemički; koji pripada puku, prostom narodu, prostonarodni.

plebejstvo *lat.* 1. pripadanje plebsu, siromašnom, prostom narodu; 2. *prenosno*: prostakluk, grubost, neodgojenost, zaostalost.

plebejstina *lat.* v. **plebejizam**.

plebiscit *lat.* odluka naroda, odluka doneta sveopštim glasanjem celog naroda, referendum.

plebiscitaran *lat.* 1. izglasan, usvojen plebiscitom, sveopštim narodnim glasanjem; 2. masovan, usvojen u širokim narodnim masama, jednoglasno i jedinstveno.

plebs *lat.* 1. v. **plebejac**; 2. *prenosno*: prost svet, ološ, fukara, rulja.

pledirati *fr.* zalagati se, zauzimati se za nekoga ili za nešto; braniti nekoga ili nešto pred sudom.

pledoaje *fr.* 1. završni odbrambeni govor tužioca ili branitelja optuženog na kraju sudskog procesa; 2. pisani tekst (članak) koji argumentovano i nadahnuto podržava neku ideju.

plej *eng.* igra; u tenisu: pitanje suigraču da li je spreman za igru (odgovor je: redi, tj. spreman, pripravan).

plejada *grč.* grupa istaknutih slavnih ljudi, obično jedne generacije (plejada pesnika, plejada slikara, plejada naučnika, itd.).

Plejada — sedmorica francuskih pesnika koji su se, u 16. veku, posvetili negovanju francuskog jezika (prema sedam Plejada u Grčkoj); v. **Plejade**.

Plejade *grč.* ime sedam kćeri titana Atlanta (u starogrčkoj mitologiji), koje su, prema priči, izvršile kolektivno samoubistvo kad su čule da im je otac umro, posle čega ih je Zevs uzdigao na nebo kao sazvežđe; kod nas: Vlašići.

plej-bek *eng.* 1. doslovno: ponovna igra; 2. naknadno snimanje govora glumaca za uklapanje u snimljene filmske slike, tzv. nahsinhronizacija; 3. uobičajen naziv za emitovanje na televiziji muzičke tačke u kojoj se učesnici samo snimaju (za gledaoce), a pesma i muzika uporedo idu sa magnetofonske vrpce, što je ranije snimljeno u studiju (dakle, ono što učesnik u emisiji peva ili govori u studiju, ne stiže do gledaoce, već snimljeni materijal sa trake).

plejboj *eng.* 1. dobro situiran, ali neodgovoran za svoje postupke, uživanju predan mlad čovek (naziv za „frajera“ u Engleskoj); 2. naziv jednog poznatog revijalnog magazina, namenjenog muškarcima.

plejmejker *eng.* graditelj igre, začetnik akcija, najbolji igrač u timu, „dirigent“, „organizator“.

plej-of *eng.* sistem takmičenja u košarci na principu eliminisanja.

pleksiglas *grč.* tvrdo, providno staklo od naročitih materijala; upotrebljava se za zastakljivanje automobila i aviona, za izradu posuda i drugih predmeta.

pleksus *lat.* splet živaca i krvnih sudova u predelu želuca, tzv. sunčani splet; udarac u pleksus može prouzrokovati nesvesticu (zabranjen je u boksovanju).

plenaran *lat.* potpun, opšti sastanak kojem prisustvuju svi članovi nekog foruma (npr. centralnog komiteta).

plener *fr.* slika rađena pod vedrim nebom, pod prirodnim punim svetlom.

plenerizam *fr.* metoda slikanja direktno u prirodi.

plenerist(a) *fr.* slikar koji slika u prirodi, u pleneru.

plenium *lat.* zasedanje ili sastanak članova neke organizacije ili izbornog organa u punom sastavu, npr. plenium Centralnog komiteta SKJ.

pleonazam *grč.* suvišno gomilanje reči istog značenja u govoru (npr. *vratiti se natrag, mala kućica, stara baba*); u

pesmi pleonazam može da pojača emocije, tako da prerasta u stilsku figuru.

pleura *grč.* plućna maramica, porebrica; opna koja se nalazi između pluća i unutrašnje površine grudnog koša.

pleuritis *grč.* upala pleure, plućne maramice.

pliz *eng.* izvolite, molim, ako vam je po volji (izraz učtivosti pri nudi, nutkanje, itd.).

plije *fr.* mali reklamni prospekt ili program priredbe ili festivala.

plise *grč.* pravilni nabori na ženskim haljinama; nabor, bora uopšte.

plisiran *fr.* nabran; s borama.

plisirati *fr.* praviti, utiskivati nabore u ženske haljine.

pliš *nem.* vunena ili svilenka tkanina s kratkim i gustim dlakama, različite boje, slična baršunu, somotu.

PLO *eng. skraćeno*: Palestinska oslobodilačka organizacija.

plomba *fr.* 1. zaštitni znak od olova (sa utisnutim žigom) na paketima, vagonima i sl.; 2. naročita smesa kojom se puni šupalj zub.

plombirati *fr.* 1. pečatiti plombom pakete, vagone i sl.; 2. šupalj zub ispuniti plombom.

plotun *fr.* 1. salva, istovremena paljba iz više vatrenih oružja (pušcanog, mitraljeskog, topovskog, itd.); 2. četa ili vod vojske.

pluvijal *lat.* 1. ogrtač protiv kiše, kabanica; 2. kod katolika: deo svešteničke bogoslužbene odežde (napred otvoren ogrtač).

pluviograf *lat.-grč.* pluviometar sa zapisanim registrom o atmosferskim padavinama; v. **pluviometar**.

pluviometar *lat.-grč.* kišomer, specijalni sud sa uređajima za merenje visine atmosferskih padavina, tj. visine vode koja padne na Zemljinu površinu; rezultat ovog merenja i „zapisivanja“ zove se pluviograf.

plural *lat. gram.* množina; *suprotno*: singular (jednina).

plurale tantum *lat. gram.* imenica koja ima samo množinu (npr. gusle, pantalone, gaće, grudi, makaze, vrata); v. *singular tantum*.

pluralizam *lat.* 1. postojanost množine, prisutnost množine; **pluralizam** sa-

moupravnih interesa: zajednički samoupravni interesi; 2. istorijski: metafizički pravac koji shvata stvarnost kao mnoštvo odvojenih i samostalnih načela, principa; 3. politički: višepartijski sistem; 4. uopšte: većina, množina, mnoštvo, te da se jedna pojava ogleda u više varijanti.

pluralist(a) lat. pristalica pluralizma.

pluralitet lat. množina, mnogostrukost, mnogostranost; većina glasova.

pluralni lat. gramatički: množinski, koji se odnosi na množinu, na veći broj, na nešto zajedničko.

pluralni votum lat. u nekim državama pravo birača da imaju po nekoliko glasova, zavisno od imovnog stanja, obrazovanja i sl.

plus lat. 1. *mat.* znak za sabiranje; 2. oznaka za pozitivnu veličinu; 3. oznaka za pozitivni elektricitet; 4. *preenosno:* premoć, vrednost, dobit, višak.

pluskvamperfek(a) lat. gram. davno prošlo vreme, glagolski oblik koji znači radnju koja se vršila ili izvršila pre druge prošle radnje.

pluta grč. tkivo na biljnim organima građeno od mrtvih ćelija.

Plutarh grč. starogrčki istoričar (50—125. g. pre n.e.); ostavio više dela.

plutokrat(a) grč. predstavnik plutokratije, kome novac daje političku moć.

plutokratija i plutokracija grč. vlada bogatih; vladavina novčanog kapitala.

Pluton grč. 1. u starogrčkoj mitologiji bog podzemlja; 2. planeta Sunčevog sistema.

plutonizam lat. učenje da su stene i druge pojave na Zemlji nastale usled delovanja užarenih masa u njenoj unutrašnjosti.

plutonium(um) lat. veštački radioaktivni hemijski elemenat; služi kao nuklearno gorivo i kao eksploziv u atomskim bombama.

pneuma grč. dah, disanje, duh, duša; životna snaga; hrišćanski: sveti duh.

pneumatik(a) grč. 1. nauka o kretanju, težini i pritisku vazduha i gasova, aeromehanika; 2. nauka o pneumatiskim mašinama; 3. unutrašnja guma sa zbijenim vazduhom (na točku automobila, bicikla i dr.).

pneumatski i pneumaticki grč. koji se odnosi na pneumatiku; **pneumatska**

kočnica: vazдушna kočnica; **pneumatski čekić:** onaj koji radi pomoću sabijenog vazduha; **pneumatski pogon:** koji se zasniva na komprimiranom sabijenom vazduhu.

pneumo grč. predmetak u sloznicama sa značenjem: pluća.

pneumogram grč. grafik on dobijen na pneumografu.

pneumograf grč. aparat koji grafički beleži kretanje grudnog koša pri disanju.

pneumokoka grč. loptasta bakterija, najčešći izazivač zapaljenja pluća.

pneumokonioze grč. oboljenja koja nastaju udisanjem metalne ili kamene prašine (silikoza, sideroza, aluminioza).

pneumoliza grč. operativno odstranjenje priraslica plućne maramice.

pneumometar grč. aparat za merenje kapaciteta pluća za prijem vazduha.

pneumonija grč. zapaljenje pluća, upala pluća.

pneumotoraks grč. upumpavanje vazduha između plućne maramice i grudnog koša da bi se sabilo plućno krilo (kod lečenja tuberkuloznih bolesnika).

poanta lat. v. poenta.

pogan ¹ lat. 1. gađ, nečistoća, balega; 2. *prenosno:* mrska osoba, gađenje, odvratnost.

pogan ² lat. 1. prljav, nečist, ružan, zao, opak; 2. besan, silovit; 3. bezbožan.

pogrom rus. organizovano masovno streljanje nezaštićenog naroda.

pogružen rus. skrušen, potišten, utučen, slomljen, pokoran, klonuo, ponizan.

podij(um) lat. 1. uzvišeno mesto za glumca ili govornika; 2. podnožje, postolje; prednji deo pozornice u pozorištu (onaj ispred spuštene zavese).

poezija grč. pesništvo, pesnička umetnost; slikovit, ritmički govor u stihu.

poema grč. 1. veći spev, krupnije pesničko delo; ep, epos, spev; 2. naziv nekih muzičkih dela; 3. *prenosno:* nešto skladno, lepo, savršeno.

poen fr. 1. bod u igri (u sportskom takmičenju); 2. izvesna vrednost nečega.

poenta i poanta lat. glavna misao, jači naglasak, smisao, svrha rečenice.

poenter eng. 1. onaj koji utvrđuje poene; 2. normirac u proizvodnji i eviden-

tičar učinka radnika; 3. nišandžija; 4. putokaz; 5. pas ptičar, prepeličar.

poentilizam fr. slikanje crticama i tačkicama (pravac, nastao u Francuskoj krajem 19. veka).

poentiran fr. naglašen, naročito istaknut u nekom govoru ili pisanju.

poentirati fr. 1. naglasiti, podvući, istaknuti; 2. zabeležiti poene.

poet(a) lat. pesnik.

poeta laureatus lat. pesnik nagrađen lovorovim vencem.

poetizacija lat. davanje pesničkog oblika nekoj stvari ili pojavi, idealizacija, nečega, ulepšavanje.

poetizovati i poetizirati lat. dati pesničko obeležje, ulepšati.

poetika lat. nauka o umetničkoj književnosti; teorija poezije, pesništva.

poetičan lat. pesnički lep, pesnički vredan, zanosan, poletan.

poetičar lat. učitelj pesničke umetnosti, poznavalac poetike.

poetski lat. pesnički, koji se odnosi na pesništvo; pesnički zanosan, pun poleta, pesničke lepote.

poza fr. 1. držanje, položaj tela, stav; 2. neprirodno, izveštačeno držanje, ponašanje.

pozamenterija nem. 1. sitna galanterijska roba (gajtani, trake, dugmad); 2. radionica ili fabrika za izradu takvih predmeta.

pozer fr. čovek koji ima izveštačeno, neprirodno držanje ili izražavanje.

pozerstvo fr. izveštačeno držanje, nameštenost, afektacija.

poziranje fr. 1. stajanje ili sedenje kao model slikaru ili vajaru; 2. izveštačeno, neprirodno držanje.

pozirati fr. 1. služiti umetniku kao model i objekat slikanja ili vajanja; 2. zauzimati pozu, „glumiti“, praviti se važan.

pozitiv lat. 1. fotografska slika, kopija s negativna; 2. *gram.* prvi stupanj prideva koji se obično govori, npr. *nov, star, lep*; v. *komparativ, superlativ*; 3. korist, dobit, aktiva.

pozitivan lat. 1. napredan, potvrđan, afirmativan (*suprotno: negativan*); 2. karakteran, koristan, pouzdan, stvaran; 3. bez gubitaka (bilans u firmi); 4. veći od nule; 5. pozitivni elektrici-

tet; 6. pravno: koji je na snazi (zakon, propis).

pozitivizam lat. filozofsko učenje koje se oslanja na utvrđivanju činjenica, na njihovom opisivanju, tj. uzima za polaznu tačku samo ono što je pozitivno, činjenično i iskustvom dato; odbija svaku metafiziku i izbegava naučna razmatranja i objašnjenja, pa i stvaranje makakvih hipoteza.

pozitivist(a) lat. pristalica i pobornik pozitivizma.

pozitivnost lat. 1. naprednost, progresivnost; 2. potvrđnost, pouzdanost, tačnost; 3. pozitivno-električno svojstvo u fizici.

pozitivno pravo — utvrđeno, razumno pravo; skup pravnih propisa koji su na snazi u vreme kada se citiraju i koriste; *suprotno: prirodno pravo.*

pozitron grč. pozitivni elektron u atomskom jezgri.

pozicija lat. 1. položaj, raspored, stanje; 2. služba, mesto, društveni položaj; 3. raspored i mesto trupa uoči bitke i u toku bitke (utvrđeni položaj za napad ili odbranu); 4. budžetska stavka, računski stav; 5. mesto i raspored u nekoj igri; 6. *prenosno:* odnos prema nekom delu, gledište, polaziste, mišljenje.

pozicioni rat i pozicijski rat lat. rovovski rat, nepomičan zbog uzajamne ravnoteže snaga, rat koji se pretežno vodi iz utvrđenih rovova.

poker eng. hazardna igra karata u kojoj se karte ne cene prema vrednosti pojedinih karata nego prema broju istih karata, npr. duplum, triplum, itd.

poklisar grč. 1. diplomatski predstavnik, poslanik, ambasador; 2. izaslanik, emisar.

pol grč. 1. krajnja tačka zamišljene Zemljine ose, severna i južna (geografski pol); 2. svaka od dveju suprotnih tačaka, tj. suprotni kraj nečega; 3. deo električne mašine na koji se obično stavljaju krajevi voda.

polarizator lat. aparat koji polarizuje svetlost; v. *polarizacija.*

polarizacija lat. 1. okupljanje čestica oko suprotnih polova; 2. pojačano

delovanje oko suprotnih polova; 3. *prenosno*: okupljanje oko dva suprotna tabora, dve suprotne ideje ili ideologije; **polarizacija svetlosti**: sastoji se u tome što se svetlosni titraji vrše u nekom istom pravcu nakon propuštanja kroz kristale s dvostrukim prelamanjem; 4. kolebanje između dveju suprotnosti.

polarizovati i polarizirati *lat.* 1. davati ili primati polaritet; 2. *prenosno*: grupisati se, razdvojiti u dva suprotna tabora.

polaritet *lat.* 1. težnja ili pravac dvaju slobodnih magneta prema magnetnim polovima Zemlje; 2. cepanje jedne sile na dve suprotne delatnosti; 3. suprotnost dvaju svojstava ili dveju sila koje su u nekom odnosu.

Polarna zvezda *lat.* Severna zvezda, Severnjača u okviru sazevžda Mali Medved u čijoj je blizini Severni pol Zemlje.

polarna lisica *lat.* nastanjena lisica u zemljama oko Severnog pola, poznata po skupocenom krznu (kao sneg belo, a leti postaje sivo).

polarna svetlost *lat.* severna svetlost koja se vidi za tamnih vedrih noći u severnim i južnim polarnim zemljama.

polarne zemlje *lat.* zemlje koje se nalaze između pola i polarnog kruga.

polarne struje *lat.* morske ledene struje koje idu od polarnih oblasti ka umerenim pojasevima, noseći ledene bregove (ugrožavaju moreplovce).

polarni krugovi *lat.* paralelni krugovi (severni i južni), udaljeni od ekvatora na sever i jug za 66°, 32', 47" (oni su granica polarnih područja).

polaroid *eng.* specijalno staklo koje ne odbija svetlost niti blešti.

polderi *hol.* plodni delovi kopna, niži od nivoa mora, tlo oteto od mora (na obali Severnog mora).

polemika *grč.* oštra, žučna rasprava u štampi ili na skupštini o nekom važnom pitanju; energično iznošenje dokaza i protivdokaza.

polemisati i polemizirati *lat.* voditi polemiku, naročito o naučnom pitanju.

polemičar *grč.* učesnik u polemici, vešt diskutant, debater.

polemograf *grč.* pisac o ratu, istoričar rata, opisivač rata.

polemografija *grč.* opis, prikazivanje rata, opisivanje rata.

polemologija *grč.* naučno istraživanje rata kao društvenog fenomena, nauka o ratu, o njegovim uzrocima i posledicama.

polemoskop *grč.* ratni i pozorišni dogleđ (durbin).

polen *lat.* pelud, cvetni oplodni prah.

poleografija i poleogeografija *grč.* deo geografije koji proučava gradove.

polza *crk.-slav.* korist, dobitak, uspeh.

poli- *grč.* kao predmetak u složenicama znači: mnogo, više.

poliamidi *grč.* veštačke plastične mase.

poliandrija *grč.* brak jedne žene sa više muževa istovremeno, mnogomuštvu, višemuštvu.

polivalencija i polivalentnost *grč.* mnogovrednost, mnogovaljanost; sposobnost hemijskih elemenata i hemijskih jedinjenja da se jedine sa jednim jednovalentnim atomom ili atomskom grupom i sa više njih.

polivinil hlorid *grč.* fini beli prašak, bez mirisa i ukusa; dobija se iz vinila (polimerizacijom) uz dodatak nekih hemijskih materija; teško gori, otporan je prema vlazi i kiselinama, kao i prema kiseoniku; služi za izradu kabanica, putnih torbi i drugih predmeta široke potrošnje (kod nas je poznat pod nazivom *jugovinil*).

poligamija *grč.* brak jednog čoveka sa više žena istovremeno, mnogoženstvo, višezhenstvo.

poligamist(a) *grč.* pristalica mnogoženstva.

poligamičan *grč.* oženjen sa više žena istovremeno.

poligenizam *grč.* antropološka teorija da različite ljudske rase odgovaraju životinjskim vrstama i da potiču od različitih prapredaka, te da su ponikle na različitim mestima zemaljske kugle neovisno jedna o drugoj.

poliginija *grč.* brak jednog muškarca sa više žena istovremeno; v. *poligamija*.

poliglot(a) *grč.* čovek koji govori više jezika.

poligon *grč.* 1. geometrijska slika ili figura sa više duži, mnogougao; 2. specijalno uređena prostorija ili teren za ispitivanje oružja i drugih tehničkih sredstava, kao i za vežbanje voj-

ske (npr. inženjerijski poligon, hemijski poligon).

poligraf *grč.* 1. pisac koji piše mnogo o svemu i svačemu, svaštari; 2. aparat koji, prislonjen uz telo, beleži duševne doživljaje koji nastaju ako čovek ispitivan, ne govori istinu; v. *detektor laži* 3. mašina za umnožavanje rukopisa.

poligrafija *grč.* 1. cela grafička industrija koja obuhvata štamparsku produkciju; 2. književno stvaralaštvo o svemu i svačemu, svaštarenje, bez dubokog poniranja u srž problema.

poligrafičnost *grč.* poznavanje više pisama u jednoj zemlji i naizmenična, ravnopravna upotreba (npr. kod nas koristi se latinica i cirilica bez teškoća).

polietilen *grč.* plastična sintetička materija pomoću koje se dobijaju prozirne membrane (za hiruriju).

polijeje *grč.* 1. vrsta velikog svećnjaka u pravoslavnoj crkvi, sa mnogo sveća ili sijalica, koji visi nasred crkve; 2. vrsta pravoslavne crkvene pesme (psalm); v. *polilej*.

poliklinika *grč.* zdravstvena ustanova u kojoj se bolesnici leče ambulantno.

polikotiledone *grč.* biljke kod kojih klica ima više od dva listića.

polikultura *grč.* gajenje više vrsta useva u jednoj zemlji; v. *monokultura*.

polilej *grč.* v. *polijeje*.

polilog *grč.* dijalog u kome učestvuju više lica.

polilogija *grč.* govornost, pričljivost; proučavanje govornosti.

polimerizacija *lat.* hemijska reakcija pri kojoj se od većeg broja prostih molekula stvara novo jedinjenje istog sastava, ali veće molekularne težine.

polimerija *grč.* 1. pojava različitih oblika hemijskih elemenata ili hemijskih jedinjenja, zasnovana na različitom broju ili rasporedu atoma u njima (Aleksić); 2. pojava većeg broja jedinica u nekom telesnom organu (šest prstiju, tri bubrega i sl.).

polimetrija *grč.* ritmička mnogostrukost jedne melodije.

polimetričan *grč.* pisan u mnogostrukom poetskom metru, u različitom ritmu.

polimorfan *grč.* koji se javlja u mnogo oblika.

polimorfizam *grč.* pojava da se neke životinje javljaju u više oblika.

polimorfija *grč.* 1. osobina nekih kristala da se javljaju u više oblika; 2. pojava različitih oblika kod nekih životinja i biljaka.

Polinezija *grč.* skup većeg broja ostrva u Tihom okeanu, istočno od Filipina, pa sve do zapadnih obala Severne Amerike (najveća ostrva su: Havaji i Somoa).

polinom *grč. mat.* brojna veličina sa više članova, mnogočlan broj; v. *binom* i *monom* (npr. $a + b - c + d$).

poliomijelitis *grč.* upala sivog tkiva ledne moždine; bolest koja zahvata decu za vreme vrućina; dovodi i do oduzećnosti pojedinih delova tela ako se blagovremeno ne leči.

polip *grč.* 1. morska životinja, beskičmenjak, hobotnica; 2. izraslina na telu (u nosu, na materici, itd.).

polipedija *grč.* pojava mnogobrojnosti dece u nekih roditelja, mnogodetnost.

polirati *lat.* 1. glačati, trljati, sjajiti neki predmet; 2. *prenosno*: doterati, popraviti, preobraziti, profiniti, učiniti nešto lepšim i prijatnijim.

poliritmija *grč. muzič.* ritmička raznovrsnost u jednom muzičkom delu ili melodiji.

polis *grč.* grad-država; grad opasan zidovima koji ima državnu upravu (takvi su gradovi bili u antičkom svetu Atina, Sparta, Teba, a kod nas Dubrovnik).

polisa i polica *eng.* dokumenat, potvrda ili ugovor o osiguranju lica, predmeta, imovine, automobila i dr.

Polisario — naziv oslobođilačkog pokreta Arapa u Africi koji se bori za sticanje nezavisnosti Zapadne Republike Sahare kojom upravlja Maroko.

polisaharidi *grč.* organska hemijska jedinjenja iz grupe ugljenih hidrata s molekulima sastavljenim od većeg broja molekula monosaharida; najrasprostranjenija hemijska jedinjenja u prirodi (celuloza, skrob, glikogen i dr.).

polisemija *grč.* svojstvo neke reči da ima više značenja a isti oblik i akcenat (npr. reč *pun* ima dva značenja: *ispunjen* i *debeo*).

polisilabičan *grč.* gram. koji ima više slogova, mnogosložan, višesložan.

polisident(on) *grč.* gomilanje veznika u rečenici, naročito u pesmi radi pojačanja izraza.

polisinteza *grč.* sklapanje više delova u jednu celinu.

polispermija *grč.* oplodjenje jajne ćelije sa više spermatozoida.

politbiro *grč.-fr.* vrhovno političko telo nekih komunističkih partija, tj. skraćeni naziv za *politički biro*.

politeizam *grč.* verovanje u više bogova, mnogoboštvo; v. *monoteizam*.

politeist(a) *grč.* pristalica politeizma, mnogobožac.

politehnika *grč.* visoka tehnička škola u kojoj se izučavaju razne oblasti tehnike; u nekim državama naziv za tehnički fakultet.

politehničar *grč.* student visoke tehničke škole ili tehničkog fakulteta.

politizacija *grč.* 1. smišljeno nastojanje da neki problem poprimi političko obeležje; 2. završni proces prožimanja nekog problema ideologijom određene politike.

politizirati *grč.* 1. voditi politiku, razgovarati o politici, prepirati se o političkim pitanjima; 2. dati nečemu političko obeležje; 3. postupati lukavo, smišljeno, sračunato na neku korist.

politika *grč.* 1. veština upravljanja državom ili nekom granom državnih poslova; upravljanje, rukovođenje državom; 2. sve mere za jačanje klasnih interesa u državi i ostvarenje njenih ciljeva; 3. metod rada državnih organa, partije, ustanove, radne organizacije, pojedinca; 4. *prenosno*: lukavost, smišljenost, prepređenost, sračunatost.

politikant *grč.* čovek koji se bavi politikom iz ličnih, sebičnih interesa; nadripolitičar, demagog, intrigant koji se ne bavi pravim problemima.

politikolog *grč.* poznavalac politike, koji se stručno bavi politikom.

politikologija *grč.* nauka koja izučava političke pojave i probleme.

politipija *grč.* umnožavanje štampanog sloga; štampanje ukrasa, vinjeta i sl.

politirati *lat* v. *polirati*.

političar *grč.* 1. čovek koji se profesionalno bavi politikom; 2. *prenosno*: oprezan, vešt taktičar u poslu, mudar rukovodilac.

politička birokratija *grč.* administrativno-upravljački aparat partije na vlasti koji snažno utiče na državne i društvene poslove, rešavajući nastale probleme iz zatvorenih kancelarija i onako kako upravljačkom aparatu odgovara.

politička ekonomija *grč.* nauka o opštim ekonomskim zakonima razvoja društva koja se temelji na društvenim odnosima u proizvodnji, koji se, u raznim epohama, menjaju po određenim zakonima, tj. ove promene su uslovljene razvojem proizvodnih snaga društva; u istoriji ljudskog društva specifični proizvodni odnosi bili su u prvobitnoj zajednici, u robovlasničkom uređenju, u feudalnom dobu i u kapitalističkom društvu, čiju epohu smenjuje novo socijalističko društvo na putu u komunističko društveno uređenje.

politički *grč.* 1. koji je u vezi s politikom; 2. državni, javni, upravni.

politički sistem *grč.-lat.* organizovana celina, tj. mreža političkih organizacija i institucija države u kojima se odvijaju političke aktivnosti, usmerava pravač razvoja i način društvenog organizovanja.

politokratizam *grč.* vlast, vladavina političara; moć i uticaj administrativno-birokratskog aparata partije koja je na vlasti na državne i društvene poslove; metodi upravljanja politokracije.

politokratija i **politokracija** *grč.* upravljačko-administrativni aparat političke partije koja drži sve poluge vlasti u zemlji i nameće svoj koncept razvoja prožet birokratskim metodama upravljanja i rukovođenja.

politologija *grč.* v. *politikologija*.

politstrukture *grč.-lat.* skupni naziv za političke organizacije i institucije političkog sistema zemlje koje usmeravaju celokupan njen razvoj.

politura *lat.* 1. glačanje, sjaj (npr. nameštaja); 2. *prenosno*: prijatan spoljni izgled nečega, a loš kvalitet.

polifagija *grč.* proždrljivost, preterana ježnost, preterani apetit.

Polifem *grč. mitološki*: ime jednoookog diva kod koga se bio sklonio Odisej nakon lutanja posle propasti Troje; div je neke njegove drugove pojeo, a Odisej, u samoodbrani, oslepe ga i tako mu umakne.

polifiletizam *grč.* učenje da su svi oblici života nastali iz više praoblika.

polifon *grč.* novi muzič. instrumenat u kome jedna oktava ima 72 intervala, pa može izvoditi zvukove koji u prirodi i ne postoje.

polifonija *grč.* višeglasno pevanje ili sviranje; mnogoglasnost, mnogozvučnost.

poliuretan *grč.* vrsta krute plastične mase koja služi za izradu nameštaja.

polihroman *grč.* koji ima više boja, mnogobojan.

polihromatičan *grč.* v. *polihroman*.

polihromija *grč.* 1. mnogobojnost, višebojnost, raznobojnost, šarolikost; 2. štampanje u nekoliko boja; 3. upotreba raznobojnog materijala pri izradi arhitektonskih spomenika; kolorisanje vajarskih radova, tkanina i dr. sa više boja.

polica *ital.* v. *polisa*.

policačaj *grč.* službenik u policiji.

policentrizam *grč.* raščlanjivanje, premeštanje političke aktivnosti i odlučivanja iz jednog centra u više centara, tj. osamostaljivanje političkih subjekata (npr. kod nas premeštanje političke aktivnosti u republike i pokrajine); termin podrazumeva i osamostaljivanje komunističkih i radničkih partija u odnosu na ranije centre organizovanja kao što je bila Kominternu, Informburo i sl.

policentrični etatizam *grč.* prenošenje etatizma iz jednog državnog centra u više centara (npr. kod nas jačanje etatizma u republičkim i pokrajinskim centrima); *suprotno*: **monoetatizam**.

policija *grč.* 1. državna ustanova sa zaposlenim osobljem koja ima zadatak da obezbeđuje javni poredak, ličnu i imovinsku bezbednost; 2. zgrada u kojoj se nalazi ta ustanova.

polka *polj.* živahan poljski ples u dva i četiri takta.

polo *eng.* igra slična hokeju; četiri jahača na konjima (ili na biciklima) suprotstavljaju se istom broju jahača i, dugačkim štapovima, guraju loptu na gol.

poloneza *fr.* 1. poljska okretna igra i njena melodija; 2. ženski ogrtač; 3. haljina.

polonij(um) *lat.* hemijski radioaktivni elemenat.

poltron *fr.* puzavac, ulizica, beskičmenjak, plašljivac, kukavica, razmetljivac.

poltronstvo *fr.* svojstvo poltrona, puzavost, beskičmenjaštvo, udvorištvo.

polutar *grč.* v. *ekvator*.

polucija *lat.* 1. nehotično prosipanje muškog semena usled spolne nadražnosti u snu; 2. zagađenje vazduha u velikim gradovima.

polucionizam *lat.* seksualna nastranost muškarca; uživa kad prlja ženu odelu semenom.

polucirati *lat.* prosuti, prosipati seme usled spolnog nadražaja u snu.

pomodar *fr.* onaj koji tera modu, kicoš, gizdavac; za ženu: **pomodarka**.

pompa *lat.* sjaj, svečanost, raskoš; svečana parada radi ostavljanja snažnog utiska na sredinu, na spolnu okolinu.

pompador *fr.* 1. ženski stil odevanja; 2. francuski salonski ples 19. veka.

pompezan *lat.* 1. sjajan, raskošan, svečan, veličanstven; 2. visokoparan, gromoglasan, izveštačen, bombastičan (npr. stil govora).

pomfrit *fr.* sitno iseckan krompir, pržen u masti ili ulju, kao posluženje.

pond *lat.* jedinica za merenje sile i težine; v. *kilopond*.

ponderabilan *lat.* 1. koji se može izvagati, izmeriti po težini; 2. koji se može predvideti, proračunati, proceniti; izmerljiv, predvidiv, proračunljiv.

ponderabilije *lat.* 1. ono što se može vagati, tela čija se težina može meriti; 2. stvari i događaji koji se mogu predvideti i unapred proceniti.

ponderacija *lat.* 1. merenje, odmeravanje; 2. ravnoteža, ravnomernost i odgovarajuća podela tereta; 3. u *vajarstvu*: ravnomerna podela težine tela na pojedine udove koji imaju da je nose; 4. u *slikarstvu*: ravnoteža u položaju i kretanju jedne figure.

pandmetar *lat.-grč.* sprava za merenje tereta.

ponerologija *grč.* učenje o zlu uopšte, o pojavi zla, posebno o zlu u prirodi čoveka.

poni *eng.* 1. vrsta veoma niskih konja za jahanje i uprezanje koja se gaji u Engleskoj; 2. vrsta bicikla s malim točkovima koji se može sklopiti; 3. **poni-ekspres**: poštanska služba u Severnoj Americi 19. veka (jahači na brzim konjima prenosili su poštu preko divljih i besputnih krajeva).

pontifeks *lat.* prvosveštenik u starom Rimu, biskup, vladika; bio ovlašćen da vrši kontrolu rada i nadzor nad svim verskim stvarima.

pontifeks maksimus *lat.* vrhovni sveštenik u starom Rimu; počev od petog veka pa naovamo i službeni naziv pape; *isto i* **pontifik**.

Pontifikale *lat.* službena katolička obredna knjiga koja sadrži prava i dužnosti biskupa i drugih sveštenika (ustanovljena 1485).

pontifikal *lat.* 1. bogoslužjenje u katoličkoj crkvi koje vrši vrhovni sveštenik, biskup ili od njega ovlašćeni sveštenik; 2. ceremonijal, obredni postupak za takvu službu.

pontifikalije *lat.* 1. svešteni obredi koje može obavljati isključivo biskup; 2. delovi odežde koje nosi samo biskup i naročiti znaci biskupskog dostojanstva; 3. sveštenička odežda; 4. svećane haljine.

pontifikat *lat.* 1. vrhovno sveštenstvo; 2. vreme vladavine jednog pape.

ponton *fr.* 1. niz spojenih čamaca koji se stavljaju kao podloga za privremeni most, najčešće za prelaz trupa; 2. barka sa plosnatim dnom za smeštaj sprava za vađenje zlatonosnog peska; 3. sprava u obliku bureta koja služi za podizanje brodova.

pontonjer *fr.* 1. čovek koji gradi i postavlja mostove; 2. vojnik iz pontonske čete.

pop-art *eng.* popularna umetnost, nastala u zapadnim zemljama polovinom 20. veka, kao reakcija na apstraktnu umetnost; vraća se figurativnom, predmetnom svetu i koristi odbačene stvari potrošačkog društva (konzerve, flaše, stare automobile i dr.) koje

nalaze mesta u slikama; time ističe dostignuća, savremene civilizacije, a i njene mane.

popočitelj *rus.* naziv za ministra u ustaničkoj vladi posle prvog srpskog ustanka u Srbiji.

popočiteljstvo *rus.* ministarstvo nakon prvog ustanka u Srbiji.

pop-muzika *eng.* popularna zabavna muzika koja u izvođenju upotrebljava različite instrumente i tehničke sprave za bolje efekte.

popularan *lat.* narodni, pisan za narod, pristupačan i razumljiv najširim slojevima naroda; razgovetan, jednostavan, razumljiv; koji ima uspeha u širokim krugovima ljudi, omiljen u narodu, koji nalazi odziv u narodu.

popularizacija *lat.* 1. izlaganje, saopštavanje nekih zamršenih stvari na razumljiv i jednostavan način, shvatljiv za najširi krug ljudi; 2. organizovano širenje nekih ideja; 3. omiljenost u narodu.

popularizovati i popularizirati *lat.* 1. objašnjavati neko zamršeno pitanje razumljivim, svima pristupačnim jezikom; 2. širiti neku ideju među širokim masama ljudi; 3. sprovesti kampanju da nešto postane poznato i omiljeno; *isto i* **popularisati**.

popularnost i popularitet *lat.* 1. omiljenost u narodu, u širokim slojevima; 2. raširenost, rasprostranjenost među širokim narodnim masama.

populacija *lat.* 1. stanovništvo, narod, ljudstvo; 2. naseljavanje, naseljavanje ljudi; 3. biljke i životinje u prirodi kao predmet genetičkih istraživanja.

populacionist(a) *lat.* pristalica uvećanja, množenja stanovništva i protivnik učenja engleskog ekonomiste Maltusa o prenaseljenosti Zemlje.

populacionistika *lat.* nauka o stanovništvu, o naseljavanju, statistika.

populizam *lat.* struja u književnosti koja prikazuje probleme narodnog života.

populus *lat.* narod, puk; u starom Rimu: narod (skupno — patriciji i plebejci).

pore *grč.* 1. najsitnije rupice neke materije; 2. mali otvori znojnih žlezda na površini kože kroz koje se izlučuje znoj; 3. uopšte: šupljine, rupice.

poriv *rus.* nagon, žestina, snaga; naglo ispoljavanje osećanja; zanos, polet.

pornija *grč.* kurvanje, neverstvo, preljuba, blud.

pornograf *grč.* pisac ili slikar bluda, naročito iz života prostitutki.

pornografija *grč.* 1. literatura sa bestidnim, odvratnim sadržajima iz spolnog života; 2. crteži ili slike sa istim sadržajem.

pornolagnija *grč.* bolesna sklonost za spolnim opštenjem samo sa prostitutkama.

porozan *lat.* propustljiv, rupičast, šupljikast, koji ima male otvore.

poroznost i porozitet *lat.* šupljikavost, propustljivost čvrstih tela da kroz njih prolaze tečnosti i gasovi.

porta *ital.* 1. ulaz, kapija, vrata; 2. crkveno dvorište (u pravoslavnim crkvama); 3. zasebna prostorija vrataru na ulazu u veće firme (portirnica); **Visoka porta**: bivša sultanova vlada u Carigradu.

portabl: *fr.* 1. nosiv predmet, pogodan za nošenje; 2. **portabl-mašina**: mala pisaać mašina pogodna za nošenje kod putovanja.

portal *lat.* glavna vrata, glavni ulaz u neku značajnu zgradu sa bogatim ukrasima (npr. ulaz u crkvu).

porto *ital.* 1. vozarina, poštarina, naročito poštansko-telegrafska taksa koju plaća primalac ako pošiljka u polazistu nije dovoljno frankirana (plaća se dvostruko vrednost); 2. vrsta vina.

porto-marka *ital.* kaznena marka za nefrankirano pismo (pismo bez marke).

porto franko *ital.* slobodna luka, luka koja ima pravo uvoza i izvoza robe bez plaćanja carine.

portparol *fr.* govornik u ime drugih, najčešće ovlašćeno lice od neke vlade za davanje informacija novinarima.

portir *lat.* vratar, čuvar vrata; čuvar ključeva od hotelskih soba.

portofon *lat.-grč.* uređaj za razgovor između stana i ulaznih vrata (kućni telefon).

portret *fr.* 1. slika neke osobe, osobito poprsje; 2. veran opis neke ličnosti u književnom delu; 3. velika sličnost, istovetnost; 4. tip.

portretirati *fr.* 1. naslikati neku osobu, praviti portret; 2. dati veran opis neke ličnosti u književnom delu.

portretist(a) *fr.* slikar portreta.

portfelj *fr.* 1. posao jednog ministarstva (resor); 2. ukupan iznos novca i novčanik papira jedne banke ili firme; 3. novčanik; torba.

porfir *grč.* vrsta kamena; vulkanska stena s krupnim kristalima.

porcija *lat.* 1. deo, obrok, odmerena količina; 2. u vojsci: posuda za jelo.

porculan i porcelan *ital.* fina glina; posude od fine (kineske) gline.

Posejdon *grč.* bog mora kod starih Grka (kod Rimljana: Neptun).

posesivan *lat.* 1. koji se tiče svojine, poseda, posedni; 2. **gram.** prisvojni, koji označava neko posedovanje, prisvojni.

posesivum *lat.* prisvojna zamenica, označava neko posedovanje (npr. moj, tvoj, naš, vaš).

posesija *lat.* 1. posedovanje, imetak, imanje, vlasništvo; svojina; zemljište, nekretnine; 2. teološki: opsednutost nečastivim silama.

posesor *lat.* posednik imanja, vlasnik. **posesoran** *lat.* posednički, posedovni, vlasnički.

posibilan *lat.* moguć, mogućan, prihvatljiv, izvodljiv, sposoban, podnošljiv.

posibilizam *lat.* 1. reformistička i oportunistička struja u francuskom socijalističkom pokretu krajem 19. veka, čiji je program bio da se ostvari ono što je u postojećim okolnostima moguće, tj. da se ostvari malo-pomalo mirnim putem; 2. praktičnost, gipkost, prilagodljivost prema prilikama i sredini u kojoj se radi; oportunizam.

posibilitet *lat.* mogućnost.

posilni *rus.* u staroj srpskoj i bivšoj jugoslovenskoj vojsci vojnik koji je bio u funkciji sluge oficira za vreme služenja vojnog roka.

post *lat.* predmetak u složenicama sa značenjem: pozadi, ostrag, posle, docnije, zatim.

postament *lat.* postolje, podnožje, podloga stuba ili spomenika; temelj, osnova.

postanovljenje *rus.* odluka, zvanična odluka organa vlasti ili partije.

postdatirati *lat.* na pismu ili dokumentu staviti kasniji datum u odnosu na datum pisanja; *suprotno*: **antedatirati**.

postdebi *fr.* odašiljanje novina uz povlašćenu, sniženu poštarinu.

postdilivij(um) *lat.* geološko razdoblje posle potopa, poslepotopni.

postdiplomski *lat.-grč.* program koji se studira posle završenog školovanja i sticanja odgovarajuće diplome, treći stupanj studija; **postdiplomske studije:** sticanje specijalizacije u struci, treći stupanj.

poster *eng* 1. oglas, plakat većeg formata sa slikom reklamiranog objekta; velika, najčešće, u novinama, umnožena fotografija neke popularne ličnosti; 2. u ragbiju: navala na gol protivnika.

posterioran *lat.* kasniji, dočniji, koji se dogodio posle nečega drugog, zadnji, pozniji.

posterioritet *lat.* zaostalost u činu, položaj koji iziskuje potčinjenost.

postila *lat.* 1. kod katolika: crkvena knjiga sa propovedima za svaki praznik; 2. beleške, napomene, komentari na rubu stranice nakon čitanja knjige; v. *marginalije*.

postiljon *fr.* 1. poštanski momak, kočijaš i sprovodnik poštanskih kola; 2. jahač na jednom od prednjih zapregnutih konja.

post mortem *lat.* posle smrti.

postojbina *starosl.* prvobitna, stara domovina naroda; postojbina Slovena bila je iza planina Karpata i Urala.

post restant *fr.* 1. pismo, novčana uputnica ili druga pošiljka preko pošte koja se ne nosi primaocu u stan, već čeka da on sam dođe po nju; 2. šalter na pošti za takvu vrstu pošiljaka.

postoperativan *lat.* stanje i razvoj bolesti posle izvršene operacije.

postsinhronizacija *lat.* naknadno ozvučavanje filma (glumci govore svoje uloge prateći slike na platnu) v. *sinhronizacija*.

postskriptum *lat.* dodatak završenom i potpisanom pismu koji se označuje skraćenicom P.S.; sledeći dodatak: **postpostskriptum** označava se sa P.P.S.

post faktum *lat.* posle svršenog događaja, prekasno.

post festum *lat.* posle završene svečanosti, prekasno.

postulant *lat.* 1. onaj koji traži neku službu, molilac; 2. onaj koji želi da bude primljen u neki manastir.

postulat *lat.* 1. postavka koja se bez dokaza uzima za osnovu dokazivanja; zaključak, pretpostavka koja je sama po sebi jasna i ubedljiva da je ne treba posebno dokazivati; 2. zahtev, traženje; v. *aksioma*.

postulirati *lat.* 1. tražiti, zahtevati; 2. ustanovljavati postulat.

postumum *lat.* v. *posthumum*.

postumus *lat.* v. *posthumus*.

posthuma *lat.* posmrće, žensko dete rođeno posle očeve smrti.

posthumni *lat.* 1. posmrtni, rukopis ostao posle pišćeve smrti; 2. objavljen rukopis nakon smrti pisca; 3. koji je rođen posle očeve smrti.

posthumum *lat.* 1. književno ili naučno delo objavljeno posle pišćeve smrti; 2. rukopisna zaostavština autora, opus posthumum.

posthumus *lat.* dete rođeno posle očeve smrti, posmrće.

postenij(um) *lat.* prostor iza pozornice u pozorištu; *suprotno:* **proscenij(um)**.

potaz *fr.* francuska supa napravljena sa raznom zeleni.

potaša *nem.* kalijev karbonat koji se dobija iz pepela i soli.

Potemkin *rus.* ime broda crnomorske flote na kome su bili pobunjeni ruski mornari, 1905. preuzeli vlast.

Potemkinova sela *rus.* vešta obmana, lažni sjaj, predočavanje lažnih činjenica kao da su istinite (po imenu Potemkina, ministra i ljubavnika ruske carice Katarine II, kojoj je, 1787, za vreme njenog putovanja po Krimu, ovaj lukavi i bezobzirni ministar, napravio, veštačkim putem, bogata i ukrašena sela, koristeći se kulisama i drugim spravama).

potentan *lat.* 1. jak, snažan, moćan; 2. muškarac sposoban za vršenje spolnog snošaja.

potentat *lat.* onaj koji ima svu vlast, vladar, car, kralj, knez.

potencija *lat.* 1. mogućnost, sposobnost za izvršenje neke delatnosti; 2. stepen jednog broja.

potencijal *lat.* 1. stepen snage, skrivena mogućnost, realna mogućnost za neku delatnost (npr. industrijski ili vojni

potencijal); 2. *gram.* glagolski oblik mogućeg načina, tj. pokazuje da je nešto moguće učiniti ili da će biti.

potencijalan *lat.* moguć, koji postoji u snazi, u moći, u mogućnostima; skriven, nevidljiv, ali se zna njegova snaga, njegove mogućnosti; **potencijalna energija:** energija tela, nagomilana sposobnost za vršenje nekog rada, tj. još nekorisćena, neaktivirana energija, za razliku od kinetičke energije.

potenciometar *lat.-grč.* sprava za merenje jačine električ. struje ili otpora.

potencirati *lat.* 1. pojačati, povećati, dati veću snagu, uveličati; 2. podići na stepen, stepenovati.

potometar *grč.* sprava za merenje i dokazivanje transpiracije.

Potsdam — grad u DR Nemačkoj; u njemu održan sastanak Saveznika (1945) o Nemačkoj.

posast — zlo, nevolja, napast, zaraza, epidemija.

pravoslavlje *grč.* verska, socijalna i politička doktrina i praksa grupe hrišćanskih crkava u istočnoj Evropi i na Bliskom istoku koje su administrativno nezavisne (autokefalne), a jedinstvene u veri, organizaciji i bogoslužnju; nastalo je velikim rascepom hrišćanske crkve (1054) na zapadnu i istočnu; u svetu ima oko 20 pravoslavnih crkava koje međusobno sarađuju.

pragmatizam *grč.* filozof. pravac koji polazi od shvatanja da je pravo merilo svakog saznanja isključivo u njegovoj praktičnoj vrednosti i korisnosti; po njemu istina je samo ono što ima praktičnu vrednost, što zadovoljava čoveka i što mu pomaže na putu do uspeha (to je u suštini dogmatski pragmatizam, jer je jednostavno shvaćena i objašnjena praksa).

pragmatika *grč.* 1. službeni red, postupak za poslovanje, poslovnik; 2. propisi kojima se uređuju odnosi u službi (npr. između poslodavaca i radnika); 3. praksa, poslovna delatnost.

pragmatist(a) i **pragmatik** *grč.* praktičan, prilagodljiv političar svakom režimu.

pragmatičan *grč.* praktičan, koristan, zasnovan na interesu; mudar, iskusen.

praistorija *grč.* najranija istorija, njen početak.

praksa *grč.* 1. rad, vršenje nekog posla; 2. veština stečena radom, iskustvo, metod rada; 3. vršenje nekog stručnog rada (npr. lekarska praksa).

prakseologija *grč.* nauka o ljudskoj praksi posmatranoj sa stanovišta psihologije, sociologije, političke ekonomije i kibernetike.

praktika *grč.* isto što i **praksa**.

praktikant *lat.* pripravnik, početnik u državnoj službi.

praktikovati i **practicirati** *lat.* 1. raditi, obavljati neki posao, sprovoditi u delo; 2. vežbati, uvežbavati se, sticati potrebno iskustvo u obavljanju nekog posla; 3. imati običaj, imati određeni postupak, običavati.

praktikum *lat.* stručne i naučne vežbe na visokim školama.

prakticizam *grč.* 1. isto što i praktičnost; 2. stavljanje prakse ispred teorije; smisao za zadovoljenje trenutnih potreba na štetu principa.

practicirati *lat.* v. *praktikovati*.

practicist(a) *grč.* pristalica praktikizma, praktičar.

praktičan *grč.* 1. koji se tiče prakse, koji se primenjuje u praksi, svrshodan, zgodan, spretn, prikladan, ostvarljiv, primenljiv, upotrebljiv; 2. koji ima praksu, iskusen, vešt, izvežban, isproban; 3. koji postoji u praksi, stvaran, istinski, životan; 4. koji se bavi praksom, delotvoran, koji primenjuje teoriju; 5. snalažljiv, koji vodi računa o zbivanjima oko sebe.

praktičar *grč.* 1. poduzetan, vešt, iskusen, spretn, koji primenjuje teoriju; 2. prilagodljiv svakoj prilici, praktičnoj politici, oportunista.

prangija *fr.* 1. mali top, koristi se za svećane prilike za svetkovine; 2. *prenosno:* tvrdoglav čovek, nepopustljiv, tupav.

prahistorija *grč.* v. *praistorija*.

preambula *lat.* 1. uvod, predgovor; uvodni deo međunarodnog ugovora koji objašnjava njegove opšte stavke; 2. *prenosno:* okolišenje, zaobilazanje.

prebukirati *eng.* izmeniti datum rezervacije karte za put brodom, avionom i sl.

prevashodno *rus.* 1. osobito, pretežno, većinom, izrazito, premoćno, nadmoćno; 2. sjajno, divno, izvesno, odlično.

preventiva *lat.* sve mere opreza, svi poduhvati da se nešto spreči.

preventivan *lat.* zaštitni, koji nešto sprečava, predusreće; npr. **preventivna medicina**: medicina koja se bavi merama za sprečavanje pojave bolesti; **preventivni rat**: kad se želi preduhitriti napad mogućeg neprijatelja, povede se protiv njega preventivni (zaštitni) rat; **preventivna cenzura** (kontrola): pregled rukopisa neke knjige ili novina pre početka štampe, tj. da ne bi nešto bilo nepovoljno po vlast objavljeno; **preventivni zatvor**: hapšenje, istražni zatvor za kriminalca da ne bi učinio nova krivična dela, itd.

prevencija *lat.* sprečavanje nečeg nepoželjnog (bolesti, krivičnog dela i sl.), prethodna, blagovremena zaštita, preduzimanje određenih mera; **generalna prevencija**: pravna norma na osnovu koje se krivac kažnjava da bi ostrina kazne delovala vaspitno na one članove društva koji bi mogli biti mogući počinitelji krivičnih dela, tj. kazna ima svrhu odvraćanja; **specijalna prevencija**: pravna norma na osnovu koje se počinitelj krivičnog dela oštro kažnjava da bi se odvratio od činjenja novih krivičnih dela.

pregrupacija *fr.* reorganizacija grupe, ponovna organizacija.

pregrupisati i pregrupirati *fr.* reorganizovati, preurediti grupu.

predelikvent *lat.* maloletnik ispod 14 godina koji čini krivična dela.

predelikvencija *lat.* vršenje krivičnih dela od strane dece ispod 14 godina života prema kojima se ne mogu primeniti vaspitne mere ili mere bezbednosti propisane krivičnim zakonom.

predestinacija *lat.* predodredba, predodređenje; učenje da je čoveku sudbina unapred određena; unapred utvrđeno rešenje božije, po kome će jedni imati večno blaženstvo, a drugi večno prokletstvo; usud, udes.

predestiniran *lat.* unapred određen, predodređen; namenjen večnom blaženstvu ili prokletstvu.

predestimirati *lat.* unapred odrediti, nameniti, predodrediti večno blaženstvo ili večno prokletstvo.

predeterminacija *lat.* predopredeljenje ljudske volje i sudbine; predodredba, predodređenjem unapred stvorena odluka ili neka zamisao; v. *predestinacija*.

predeterminizam *lat.* religiozno učenje o opredeljenosti čovekova života i njegove sudbine, tj. da je sve unapred određeno kakav će biti čovek i hoće li doživeti večno blaženstvo ili večno prokletstvo.

predeterminisati i predeterminirati *lat.* unapred odrediti, odlučiti, predodrediti, nameniti; unapred opredeliti ljudsku sudbinu.

predeterminist(a) *lat.* pristalica ili pobornik učenja o preopredeljenju ljudske volje i sudbine.

predikant i predikator *lat.* propovednik, protestantski sveštenik.

predikaonica *lat.* uzdignuto mesto u crkvi sa koga se drže propovedi.

predikat *lat.* 1. logički prirok; ono što se u sudu kazuje o predmetu; 2. *gram.* reč koja govori o subjektu, koja kazuje šta subjekt radi, odnosno u kakvom je stanju; naš izraz: prirok; 3. titula, naziv, počasno ime.

predikatizacija *lat.* ocena, vrednovanje filma (dobar, vrlo dobar, izvrstan i sl.); predikatizaciju vrši posebna komisija i po njoj oceni filmovi se rangiraju i predlažu za prikazivanje ili nagrade.

predikacija *lat.* 1. propovedanje, propoved; javno objavljivanje; 2. pridavanje ili odricanje predikata subjektu.

predilekcija *fr.* osobita naklonost, unapred povoljno mišljenje o nekome ili nečemu.

predimenzionirati *lat.* preuveličati, pridati nečemu veće značenje nego što zasluuje.

predispozicija *lat.* 1. nastrojenost, prirodna sklonost, osetljivost (npr. na neku bolest); 2. prirodna sposobnost za nešto (za muziku, slikarstvo i sl.).

predisponiran *lat.* 1. sklon, osetljiv (na bolest); 2. osposobljen; predodređen, unapred pripremljen za nešto.

predisponirati *lat.* unapred pripremiti, osposobiti za nešto.

predominantan *lat.* nadmoćan, koji ima prevlast.

predominantnost *lat.* v. *predominacija*. **predominacija** *lat.* prevlast, nadmoć, prevaga, prvenstvo.

predominirati *lat.* biti nadmoćan, imati prevlast, biti jači, moćniji.

predostrozan *rus.* oprezan, obziran, koji se čuva opasnosti.

predostrožnost *rus.* oprez, obzir, mere budnosti, upozorenja.

predohrana *rus.* upozorenje na opasnost; profilaksa, prevencija; osiguranje od opasnosti, čuvanje (npr. zdravlja dobrom ishranom); zaštita, sprečavanje neželjenog, itd.

prezbiter *grč.* u najstarijoj hrišćanskoj crkvi: sveštenik, biran od strane crkvene zajednice; v. *prezbyter*.

prezbiterijanci *grč.* pripadnici protestantske crkve u Engleskoj i SAD koji ne priznaju više crkvene činove od sveštenečkog.

prezbiterijat *grč.* 1. uprava crkve; 2. čin i zvanje starešine crkve.

prezbiterij(um) *grč.* crkveno veće, crkvena uprava.

prezbyter *grč.* u pravoslavnoj crkvi: sveštenik sa širokim ovlašćenjima.

prezbyterat *grč.* u pravoslavnoj crkvi: čin i parohija jednog sveštenika.

prezent ¹ *fr.* dar, poklon.

prezent ² *lat.* 1. *gramatički*: sadašnje vreme (glagolski oblik koji označava radnju koja se vrši uporedo sa govorom govornog lica); 2. sadašnjost.

prezentant *lat.* 1. vlasnik plative menice; 2. podnosilac predloga, predlač.

prezentat *lat.* prijemni žig ustanove sa datumom prijema neke pošiljke.

prezentacija *lat.* 1. predočenje plative menice koju valja iskupiti; 2. predstavljanje, prikazivanje nekoga ili nešto; 3. darivanje, predaja poklona; 4. podnošenje nekog predloga, predlaganje.

prezentovati i prezentirati *lat.* 1. pokloniti, dati, darivati; 2. predstaviti, prikazati, pružiti; 3. predočiti plativost menice; 4. podneti predlog, preporučiti nekoga ili nešto; 5. predati, pokazati; 6. iskazati počast.

prezencija *lat.* prisustvo, prisutnost; broj prisutnih osoba nekom skupu.

prezervativ *lat.* zaštitno sredstvo; navlaka od fine gume koja čuva muški ud

od spolnih bolesti i sprečava, kod snošaja, oplodjenje, začće.

prezident *lat.* 1. izborni predsednik republike ili vlade; 2. predsednik neke organizacije, ustanove, firme i sl.

prezidij(um) *lat.* 1. predsedništvo, skup osoba koje rukovode nekom skupštinom, zasjedanjem; 2. u SSSR-u: kolegijski organ umesto predsednika republike.

preistorija *lat.* nauka koja proučava život ljudi iz perioda kada nije bilo pisanih spomenika; temelji se na ostacima materijalne kulture.

prejudikat *lat.* ranija sudska presuda kao norma za sve docnije slučajeve.

prejudicijalna stvar *lat.* sporna stvar koja se mora rešiti pre rešavanja glavne stvari, a koja ima presudan uticaj na glavnu stvar.

prejudicijalna tužba *lat.* tužba kojoj je cilj da se utvrdi izvestan pravni odnos, čije je postojanje od presudne važnosti za donošenje odluke o svim ostalim zahtevima.

prejudicij(um) *lat.* 1. prethodni sud, prethodno rešenje, odluka donesena unapred; unapred formirano mišljenje, predrasuda; 2. presuda po jednom pravnom pitanju koja važi kao obrazac i norma za buduće slične slučajeve.

prejudicirati *lat.* doneti presudu, odluku unapred, pre suđenja, bez izvođenja dokaza; stvoriti mišljenje koje će biti obavezno za budućnost, kao novo pravilo, odnosno norma ponašanja; nanositi štetu pravilnom rešavanju neke stvari i doprineti stvaranju predrasuda.

prekardašiti *tur.* preterati, zabrazditi, dopustiti sebi previše prava.

prekarij(um) *lat.* besplatno, privremeno ustupanje nečega po molbi, s tim što se ovo ustupanje može uvek opozvati.

prekvalifikacija *lat.* promena zanimanja, osposobljavanje za neko drugo zanimanje, za neki posao van struke školovanja.

prekvalifikovati i prekvalificirati *lat.* osposobiti se za drugo zanimanje, za posao koji nije vezan za osnovno školovanje, obrazovanje.

prekluzivan *lat.* isključan, koji sprečava, odbija; **prekluzivan rok**: rok posle čijeg isteka gube se sva prava po nekom zahtevu.

prekluzija *lat.* 1. isključivanje, odbijanje nekog zahteva; 2. prestanak nekog prava, uspostavljenog posebnim propisima, pošto su svi rokovi prošli a to pravo nije iskorišćeno.

prelat *lat.* viši sveštenik u katoličkoj i evangelističkoj crkvi (kardinal, biskup, nadbiskup, opat).

prelatura *lat.* čast, služba i položaj prelata.

prelevman *fr.* 1. naplata, uzimanje unapred, predujam; 2. posebna taksa za ubiranje razlike u cenama između domaće i uvezene robe u zemlje Evropske ekonomske zajednice (EEZ).

preliminarni *fr.* pripremni, uvodni, prethodni, privremeni; **preliminarni mir**: privremeni mir (pre sklapanja pravog, konačnog mirovnog ugovora).

preliminari *fr.* pripremne radnje, prethodni radovi, predradnje, predugovor, uvodni deo ugovora; uvod u pregovore; privremeni sporazum o bitnim pitanjima kao uvod za vođenje daljih pregovora o sklapanju važnog ugovora ili donošenje neke odluke.

preludij(um) *lat.* 1. uvodni deo muzičkog dela, muzička predigra, uvodni stav u instrumentalnoj muzici; 2. samostalna instrumentalna kompozicija; 3. *pre-nosno*: pristup nečemu, uvod, početak, najava, predznak, nagoveštaj.

preludirati *lat.* 1. svirati preludij, svirati nešto kao pripremu ili kao uvod; 2. *pre-nosno*: prebirati po tipkama klavira, orgulja i sl.; raditi sitnije poslove pre prelaska na krupnije stvari.

premija *lat.* 1. nagrada, posebna nagrada, dar kao znak priznanja za prebavljanje radne norme ili pogodbe; 2. redovni iznos koji prema ugovoru o osiguranju osiguranik uplaćuje osiguracu; 3. glavni zgoditak na lutriji; 4. posebna nagrada izvoznim organizacijama koju dodeljuje država radi podsticanja izvoza.

premirati *lat.* nagraditi, posebno nagraditi, dodeliti premiju; *v. premija*.

premijer *fr.* predsednik vlade, ministar-predsednik, predsednik ministarskog saveta.

premijera *fr.* prvo izvođenje, prva predstava nekog pozorišnog ili muzičkog dela, tj. onog dela koje nije prikazivano.

premisa *lat. log.* jedan od dva ili više sudova iz kojih se izvodi zaključak; pretpostavka, propozicija.

prenumerant *lat.* pretplatnik, čovek koji se na nešto pretplatio (npr. na knjigu koja još nije izašla).

prenumeracija *lat.* pretplata, pretplaćivanje, tj. plaćanje nečeg unapred (npr. pretplata na knjigu ili časopis koji tek treba da se štampa); abonman.

prenumerisati i prenumerirati *lat.* pretplatiti unapred, pretplatiti se, abonirati.

preokupacija *lat.* zabrinutost, briga; preopterećenost, prezauletost, zaokupljenost (poslovima, porodicom i sl.), obuzetost; glavno zanimanje, glavna delatnost; predrasuda, pristrasnost.

preokupirati *lat.* zaokupiti, obuzeti, preopteretiti, zabrinuti; stvoriti predrasude; opredeliti se za glavno zanimanje.

preorijentacija *lat.* promena orijentacije, usmeravanje neke aktivnosti na druge probleme, u drugom pravcu, u celishodnijem pravcu.

preorijentisati i preorijentirati *lat.* usmeriti, usmeravati neku aktivnost u drugom pravcu koji je celishodniji; usmeriti nekoga na neki nov pravac rada.

preparand *lat.* dak učiteljske škole koji se sprema za učitelja.

preparandija *lat.* učiteljska škola koja priprema učitelje.

preparat *lat.* 1. nešto pripremljeno po posebnom stručnom postupku (lek, ispljuvak, parče tkiva, razmaz krvi i sl.) radi ispitivanja u laboratoriji; 2. lek spravljen u laboratoriji ili proizveden u fabrici.

preparator *lat.* onaj koji sprema preparate; stručnjak za prepariranje.

preparacija *lat.* pripremanje, preuređenje, priređivanje, spravljanje (lekova); gotovljenje (jela); spremanje (školskog zadatka), itd.

preparirati *lat.* 1. pripremiti preparat (za proučavanje); 2. biohemijskim postupkom zaštititi telo životinje od raspadanja, ispuniti ga i sačuvati u

prvobitnom obliku (npr. ptice); 3. pripremiti deo tela za operaciju; 4. *pre-nosno*: pridobiti nekoga za nešto.

prepodoban *rus.* 1. svet, pravedan, čestit; 2. *pre-nosno*: prevrtljiv, koji se pretvara.

prepozicija *lat. gram.* reč koja, kao predlog, pokazuje odnos predmeta međusobno; npr. reči: do, blizu, kod, itd.

prepotentan *lat.* ohol, nadmen, vrlo moćan, naprasit, nasilnički nastrojen.

prepotentnost *lat. v. prepotencija*.

prepotencija *lat.* oholost, drskost, nadmenost, samovolja; veća sposobnost.

preprata *rus.* predvorje pravoslavne crkve, tzv. ženske crkve.

prerija *lat.* prostrana nizija, obrasla niskom travom u Sev. Americi.

prerogativ(a) *lat.* povlastica, prednost; prvenstveno pravo; isključivo pravo šefa države (npr. da vrši pomilovanje osuđenih).

pres *eng.* štampa, novinarstvo, novine, listovi.

presa *fr.* 1. mašina za pritiskivanje, gnječenje (npr. grožđa); 2. mašina za vadenje prvih otisaka u štamparstvu.

presbiro *fr.* državna ustanova za davanje informacija štampi i javnosti.

presedan *fr.* slučaj koji se ranije dogodio i služi kao primer ili opravdanje za kasnije slučajeve sličnog činjeničnog stanja.

presija *fr.* pritisak, prisiljavanje, primoravanje, prinuda, požurivanje.

presing *eng.* 1. iznenadni prodor igrača koji se stalno brane; 2. u košarci: igra čovek na čoveka; 3. stalni pritisak i „pokrivanje“ svih protivničkih igrača.

presirati *lat.* pritiskivati, stezati, goniti, napadati, prinudavati, žuriti.

pres-klub *eng.* novinarski klub.

pres-konferencija *fr.* konferencija za štampu; razgovor istaknute ličnosti s predstavnicima štampe o važnim događajima.

prestiz *fr.* ugled, uticaj, upliv, uvažavanje, poštovanje, autoritet.

presumirati *lat.* 1. nešto pretpostaviti, nagađati, očekivati, naslućivati, držati za moguće, za verovatno; 2. uobrazavati, umišljati, zaokupiti.

presumpcio *juridika lat.* priznanje nekih činjenica pravno verodostojnim sve dok se ne dokaže suprotno.

presumpcija *lat.* 1. pretpostavka zasnovana na verovatnosti, na mogućnosti da se nešto moglo tako desiti; verovatnost, nagađanje, očekivanje, naslućivanje, mogućnost, eventualnost; 2. uobražavanje, umišljanje, umišljenost, opsednutost, obest, drskost, naduvenost; 3. pravno: priznanje činjenica pravno valjanim sve dok ne bude dokazano suprotno.

pres-centar *eng.-lat.* centar za novinare na nekom važnom skupu (kongres, konferencija, skupština, itd.), na festivalu, smotri i sl.

pretekst *lat.* izgovor, prividni razlog, tobožnji uzrok, izmišljeni razlog.

pretendent *lat.* onaj koji pretenduje, koji polaže pravo na nešto (naročito na vladarski položaj).

pretendovati i pretendirati *lat.* polagati pravo na nešto, imati pretenziju.

pretenzija i pretenziosnost *lat.* zahtev, potraživanje, težnja, želja, polaganje prava na nešto, svojtanje nečega, uobražavanje da se polaže pravo na nešto.

pretenziozan *fr.* koji mnogo zahteva, traži; koji ima o sebi preterano dobro mišljenje; umišljen, naduven, uobražen.

pretor *lat.* 1. starešina, vojskovođa; 2. vrhovni sudija kod starih Rimljana.

pretorijanstvo *lat.* vladavina vojske.

pretorijanci *lat.* lična garda vojskovođe ili cara u starom Rimu.

prefekt *lat.* 1. upravnik grada ili komandant u vojsci (u starom Rimu); 2. okružni načelnik u Francuskoj; 3. najviši činovnik u gradu ili policiji.

prefektura *lat.* 1. uprava grada ili policije; 2. čin, zvanje i sedište prefekta.

preferans *fr.* vrsta kartaške igre.

preferencija *lat.* 1. prednost, povlastica, olakšica; davanje prvenstva; 2. **preferencijali**: povlastice u trgovini, specijalni popusti, pogodnosti koje države daju između sebe; 3. povlašćene tarife, stalne povlastice.

preferencijalan *lat.* povlašćen, koji ima prednost, prvenstvo u trgovini; **preferencijalni ugovor**: ugovor između dveju država o povlasticama.

preferisati i preferirati *lat.* dati, davati prednost, prvenstvo; povlašćivati.

prefiks *lat.* predmetak, reč (obično predlog) koja se stavlja pred neku drugu reč da bi se dobilo novo značenje; npr. (na)pisati, (sa)graditi, itd.

prefiksacija *lat.* tvorba novih reči pomoću prefiksa.

prefinjen — uglađen, osetljiv, preterano fin, uredan, doteran.

prefinjenost — uglađenost, istančanost, urednost, osetljivost.

preformacija *lat.* preoblikovanje, preustrojenje, preuređenje.

preformirati i preformisati *lat.* ponovo nešto preurediti; istu stvar ponovo obrazovati; preurediti vojnu jedinicu na novoj osnovi, itd.

preformulisati i preformulirati *lat.* preraditi tekst, dati drugu sadržinu.

prefrigan *lat.* lukav, podmukao, namažan raznim bojama.

prehistorija *lat.* razdoblje u razvitku ljudskog roda od pojave čoveka na Zemlji do prvih pisanih spomenika; preistorija.

precizan *lat.* potpuno tačan.

precizirati *lat.* potpuno tačno odrediti, određivati.

preciznost *lat.* potpuna tačnost.

preša *lat.* 1. žurba, užurbanost, hitnost; 2. nužda, nevolja, potreba.

prešan *lat.* 1. žuran, hitan, kome se žuri; 2. potreban, važan.

privatan *lat.* 1. lični, neslužben, nezvaničan, koji nema službeni karakter; 2. tajni, skriven, domaći.

privatizacija *lat.* posvajanje, svojatanje, prisvajanje društvenih dobara; shvatanje da je javna funkcija privatna stvar pojedinca.

privatizovati i privatizirati *lat.* posvojiti nešto, prisvojiti društveno, smatrati ga ličnim, svojim dobrom.

privatnik *lat.* koji nema službu već živi od svog rada i svoje imovine.

privilegij(a) *lat.* isključivo pravo na nešto, povlastica, prednost, pogodnost, povlašćenost.

privilegovan i privilegiran *lat.* povlašćen, koji ima prednost.

privilegovati i privilegiirati *lat.* povlastiti nekoga, dati mu veća prava nego drugima, pretpostaviti nekoga nekome; *isto i* **privilegisati**.

prizma *grč.* 1. rogljasto geometrijsko telo ograničeno sa dva paralelna i podudarna mnogougla (osnove) i sa onoliko paralelograma (omotač) koliko mnogougao ima strana; 2. instrument za obeležavanje pravih uglova na terenu ili za spuštanje i podizanje upravnih linija; 3. prozirno telo (najčešće stakleno) koje služi za prelamanje svetlosnih zrakova ili za razlaganje svetlosti; 4. *prenosno*: gledati kroz prizmu znači — gledati nešto iz svog ugla.

priljučenije *rus.* događaj, doživljaj, slučaj, zgoda, pustolovina.

prim *lat.* 1. prvi muzički instrument za vodeći glas, osobito tambura ili prva viola; 2. prvi borbeni stav u mačevanju.

prima *lat.* 1. najbolji kvalitet neke robe; 2. *muz.* prvi ton jedne oktave; 3. prva violina, flauta, itd.; 4. u mačevanju: udarac odozgo dole, itd.

primabalerina *ital.* prva igracića, prva kinkinja baleta nekog pozorišta.

primadona *ital.* 1. prva gospođa; 2. pevačica koja peva glavne uloge u operi ili opereti; 3. glumica koja igra glavne uloge u drami, prvakinja.

primaran *lat.* prvi, glavni, izvorni, početni, bitan, temeljni, originalan.

primarij(us) *lat.* 1. prvi, glavni lekar jedne bolnice ili jednog odeljenja bolnice; 2. kod katolika: prvi, glavni, propovednik.

primat *lat.* 1. prvo mesto, prvenstvo, glavarstvo; 2. prvenstvo pape nad ostalim sveštenicima; 3. nadbiskupstvo; dostojanstvo i nadležnost nadbiskupa, odnosno kardinala.

primaš *lat.* prvi violinista ciganske muzičke kapele; za ženu: **primašica**.

primitivan *lat.* sirov, surov, necivilizovan, staromodan, prost, nekulturan.

primitivizam i primitivnost *lat.* 1. neobrazovanost, nekulturnost, prostota; 2. smer u likovnoj umetnosti (imitira umetnost afričkih naroda i dece).

primitivci *lat.* 1. prosti, neuki, sirovi, nekulturni ljudi; 2. naziv za italijanske slikare pre renesanse koji su bili neuki i naivni.

primogenitura *lat.* pravo najstarijeg deteta da nasledi (npr. presto).

primus *lat.* 1. prvak, prvi, najbolji; 2. naprava za kuvanje na špiritusu.

princ *lat.* knez, prestolonaslednik; sin monarha, kraljević, carević.

princeza *lat.* monarhova kći, prestolonaslednica.

princip ¹ *lat.* rukovodeća ideja, osnovno pravilo ponašanja; načelo, temelj; izvor, osnova, poreklo, podloga.

princip ² *lat.* vladar, gospodar, car, kralj, knez.

principal *lat.* vlasnik firme, gospodar, upravitelj, direktor, rukovodilac.

principat *lat.* prvo doba Rimskog Carstva; oblik vladavine u starom Rimu: carstvo sa zadržanim republikanskim institucijama i organima.

principijelan *lat.* koji je u skladu sa principom, načelan, dosledan.

principijelnost *lat.* dosledno držanje u teoriji i praksi načela, principa.

princ-regent *lat.* član vladarske kuće koji vrši vladarsku (kraljevsku) vlast do punoletstva zakonitog vladara, knez-namesnik.

prioritet *lat.* prvenstvo, prednost, preimućstvo, prvenstveno pravo.

prioritetan *lat.* onaj koji ima pravo prvenstva u odnosu na druge, tj. ima preče pravo u nekom redosledu (npr. kod isplata menica, zaposlenja).

priprata *rus.* predvorje pravoslavne crkve; prednji deo crkve.

proba *lat.* opit, kušanje, ispitivanje, ogled; provera ispravnosti računanja, gradnje; **generalna proba**: poslednja vežba pre izvođenja dela.

probabilan *lat.* verovatan, moguć, koji ima izgleda da bude.

probabilizam *lat.* 1. tvrdnja da je svako saznanje verovatno; 2. jezuitsko načelo da čovek bez grize savesti može preduzimati sve ono što mu koristi.

probat *lat.* 1. kušati, ispitivati, proveravati kakvoću; 2. vežbati uloge.

problem *grč.* 1. nerešeno, sporno pitanje; 2. zadatak, zagonetka.

problematika *grč.* skup svih problema u nekoj oblasti; v. *tematika*.

problematičan *grč.* 1. moguć ali nedokazan; 2. zamršen, nerešiv, teško rešiv, sporan, zagonetan.

problematizirati *grč.* 1. postaviti problem; 2. praviti od nečega problem.

problemist(a) *grč.* šahista koji rešava zamršene šahovske probleme.

provenijencija *lat.* poreklo nečega, izvor, odakle potiče (npr. roba).

proverbij(um) *lat.* poslovice, mudra izreka, mudra uzrečica.

providencija *lat.* religiozno shvatanje da se bog unapred pobrinuo da se na svetu sve odvija prema svrsishodnim ciljevima.

providur *ital.* poglavar zemlje u doba mletačke uprave u Dalmaciji.

provizija *lat.* nagrada za posrednički posao, obično postotak od prodaje.

provizor *lat.* 1. nastojnik, upravnik (ustanove); 2. farmaceutsko zvanje.

provizoran *lat.* privremen, probni, pomoćni, uslovan, određen za nuždu.

provizorij(um) *lat.* privremeno stanje, rešenje za nuždu, privremenost.

provijant *lat.* hrana, životne namirnice, jelo, naročito vojnika.

provincija *lat.* 1. oblast, pokrajina izvan glavnog grada; 2. *prenosno*: kulturna zaostalost, učeurenost, malograđanština; 3. u katoličkoj crkvi: područje od nekoliko biskupija pod upravom nadbiskupa.

provincijal *lat.* poglavar katoličkog crkvenog reda nekoliko samostana.

provincijalac *lat.* čovek iz provincije, malograđanin, malovarošanin.

provincijalizam *lat.* 1. dijalektizam, pokrajinska jezička osobina; 2. malograđansko shvatanje, usko gledanje na stvari, iz aspekta svoga kraja.

provitamini *lat.* tvari u hrani iz kojih se u organizmu stvaraju vitamini.

provokativan *lat.* izazovan, izazivački, onaj koji provocira.

provokator *lat.* 1. izazivač, podstrekač 2. tajni policijski agent koji se uvukao među politički sumnjive vlastima da bi obaveštavao policiju.

provokacija *lat.* 1. izazivanje, podstrekanje, draženje; 2. potajna delatnost provokatora među politički sumnjivim osobama.

provocirati *lat.* 1. podstrekovati na nešto sa zlom namerom; 2. izazivati, dražiti.

prognoza *grč.* predviđanje, proricanje, predskazivanje (na osnovu simptoma, podataka i dr.) kakvo će biti vreme, ishod neke bolesti i dr.

prognostika *grč.* veština ili sposobnost prognoziranja nečega.

prognostičar i **prognozer** *grč.* onaj koji se stručno bavi prognozama.

program *grč.* 1. plan predviđene delatnosti, nacrt, osnova rada; osnovni ciljevi neke organizacije; 2. raspored tačaka neke priredbe; 3. plan operacija neke automatske mašine, itd.

programer *grč.* stručnjak za pripremu i obradu programa elektronskog računara, kompjutera.

progres *lat.* napredak, uspešno kretanje napred prema savršenijem stanju, unapređenje rada, podizanje na viši stupanj razvika; poboljšanje, širenje, jačanje, rast.

progresivan *lat.* napredan, uspešan, koji se kreće napred, koji se razvija, koji se postepeno unapređuje; *suprotno:* regresivan.

progresivna paraliza *lat.* oboljenje mozga koje se javlja kao posledica sifilisa; postepeno uništava mozak, izaziva ludilo i smrt.

progresivni porez *lat.* oporezivanje kod kojeg se poreska stopa (porez) povećava u srazmeri sa povećanjem prihoda i kapitala poreskih obveznika.

progresija *lat.* 1. napredovanje, postepeno kretanje; 2. u *mat.* niz brojeva koji se u istoj meri povećavaju ili umanjuju.

progresist(a) *lat.* pristalica progresa, napredan čovek.

prodekan *lat.* zamenik dekana na fakultetu; v. *dekan*.

prodika *lat.* 1. propoved u crkvi; 2. moralna pouka, opomena, grdnja.

produkt(a)t *lat.* 1. proizvod, delo, plod rada, npr. prirode (pšenica, jabuka i dr.); proizvod stvoren radom čoveka (štof, knjiga, auto i dr.); 2. proizvod dobijen množenjem dva broja; 3. složena materija dobijena hemijskim putem.

produktivan *lat.* 1. plodan, bogat, napredan, koristan, rentabilan; 2. *prenosno:* plodan umetnik, stvaralac.

produktivna berza *lat.* berza na kojoj se trguje određenim poljoprivrednim proizvodima i industrijskim preradinama (žitom, šljivama, šećerom, uljem, petrolejem i dr.).

produktivnost *lat.* sposobnost proizvođača da proizvodi ekonomično, rentabilno; plodnost u radu, proizvodnost, stvaralaštvo, kapacitet.

produkcija *lat.* 1. stvaranje, proizvođenje, proizvodnja, izrada, fabrikat; 2. u novije vreme: predstava, koncert (naročito mladih umetnika).

produkcione snage *lat.* snage koje sačinjavaju sredstva za proizvodnju (mašine, alat i dr.) i ljudi svojim sposobnostima, znanjem i iskustvom.

produkcioni odnosi *lat.* odnosi ljudi međusobno u procesu (u toku) proizvodnje (npr. u kapitalističkom društvu: kapitalisti imaju sredstva za proizvodnju i upravu u zemlji, a radnici su u najamnom odnosu kod njih, tj. prvi koriste rad drugih, što dovodi do suprotnosti između dve klase, klase buržuja i klase radnika).

producent *lat.* 1. proizvođač, onaj koji proizvodi; 2. režiser na filmu, u pozorištu; 3. organizator filmske ili tv proizvodnje.

producirati *lat.* 1. tvoriti, stvarati, praviti, proizvoditi, izrađivati; 2. donositi plod, biti koristan, davati priplod.

producirati se *lat.* pokazivati svoju većinu, izvoditi, prikazivati, isticati se, predočavati, predstavljati.

proza *lat.* 1. literatura pisana normalnom misaonom rečenicom, bez ograničenja ritmom ili rimom (kao u poetici); neposredni način izražavanja, onako kako se u stvarnosti govori: tečno, spontano, logički; 2. *prenosno:* svakodnevnost, jednoličnost, dosadnost.

prozaist(a) i **prozaik** *lat.* 1. pisac koji piše prozu; 2. dosadan, neduhovit čovek.

prozaičan *lat.* svakidašnji, dosadan, svoparan, plitak, običan, nepoetičan.

prozaičar *lat.* v. *prozaist(a)* i *prozaik*.

prozelit *grč.* 1. došljak, pridošlica; 2. onaj koji je prešao u drugu veru, obraćenik; 3. novoobraćenik za neku nauku, stranku i sl.; 4. aktivni pristalica.

prozelitizam *grč.* zapaljenost, zanese-nost novoprimljenom verom, uverenjem, naukom, politikom; nastojanje oko prikupljanja što većeg broja novih

sledbenika neke vere, ideje, nauke, politike i sl.

prozni *lat.* v. *prozaičan*.

prozodija *grč.* 1. nauka o pravilima pesničke umetnosti (kratkoća i dužina slogova, njihovo naglašavanje kod pravljenja stihova, itd.); 2. knjiga koja sadrži pravila o dužini slogova.

projek(a)t *lat.* razrađeni plan, zamisao; osnova, nacrt, skica; predlog.

projektant *lat.* izrađivač, sastavljač projekta, plana.

projektil *lat.* tane, metak, kuršum, granata, zrno vatrenog oružja.

projektovati i **projektirati** *lat.* izraditi plan, projekt, nacrtati, planirati, smisliti, zamisliti, zasnovati.

projektor *lat.* projekcioni aparat za projektovanje uvećane slike na platno.

projekcija *lat.* 1. slika nekog tela na ravnoj površini; 2. prenošenje slike na platno pomoću projekcionog aparata kinematografa.

projicirati *lat.* sliku pomoću projektora bacati na platno.

proklamator *lat.* onaj koji nešto proklamuje, javno objavljuje.

proklamacija *lat.* svečano objavljivanje, proglašavanje; oglas, objava.

proklamovati i **proklamirati** *lat.* svečano proglasiti, objaviti, obnarodovati.

proklitika *grč.* reč (predlog ili veznik) koja nema svog akcenta nego se izgovara s akcentom sledeće reči (npr. predlozi *na, u, od*, itd., veznici: *a, da, ni*, itd.).

Prokrustova postelja — 1. krevet starogrčkog mitskog razbojnika Prokrusta na koji je on stavljao svoje žrtve, te bi onima koji su bili duži od kreveta, odsecao noge, a one koji su bili kraći, istezao na nakovnju; 2. *prenosno:* veštačka mera kojom neko želi da nešto grubim nasiljem prilagodi, ili proizvoljni kalup u koji neko silom hoće da ugura neku stvar.

proksentizam *grč.* trgovanje belim robljem, podvođenje žena.

proksenija *grč.* državno gostoprimstvo, negovanje kod starih Grka, primenjivano prema stranim državicima i uopšte uglednim ličnostima (npr. prema narodnim poslanicima); ovu dužnost, u ime državne uprave, obavljao

je naročito za to određen građanin, koji je imao naziv *proksenos*.

proksima *lat.* najbliži rok koji izdavalac menice određuje.

prokura *lat.* pismo punomoćstvo za obavljanje trgovačkih poslova.

prokurator *lat.* poslovođa, zastupnik, opunomoćnik; nadzornik, upravnik.

prokuratura *lat.* javno tužilaštvo, državno pravobranilaštvo.

prokurist(a) *lat.* ovlašćeno lice za punopravno zastupanje neke firme.

prolegomena *grč.* 1. prethodne napomene, predgovor, uvod (za buduće književno delo); 2. priprema predavanja na univerzitetu i drugim visokim školama.

proletarijat *lat.* radnička klasa u kapitalističkom društvu, u najamnom odnosu kod kapitalista koji prisvajaju višak vrednosti koji ona stvara.

proleter *lat.* pripadnik radničke klase u kapitalističkom društvu koja ne poseduje sredstva za proizvodnju; najamni, eksploatisani čovek.

proleterski internacionalizam *lat.* solidarnost i uzajamno ispomaganje radničkih organizacija celog sveta; klasna svest radnika; usklađivanje borbe za zaštitu i prava radnika u više zemalja.

proliferacija *fr.* 1. nicanje, bujanje, klijanje, umnožavanje; 2. u novinarskom žargonu: širenje nuklearnog oružja na zemlje koje ga ne poseduju.

prolog *grč.* 1. predgovor, uvod, predigra u literarnom delu; 2. uvodni deo koji govori o zbivanjima koja su prethodila sadržaju glavnog dela.

prolongacija *lat.* odgađanje, produžavanje roka plaćanja; odgoda uopšte.

prolongirati *lat.* odgoditi, odložiti, otegnuti, pomeriti rok obaveza.

promemorija *lat.* 1. beleška, podsetnik; 2. knjiga ili spis uspomena na nekoga.

promenada *fr.* šetnja; šetalište.

prometejski *grč.* 1. herojski podneti patnje zbog drugih (po grčkoj mitologiji heroj Prometej ukrao je vatru bogovima i predao je ljudima, zbog čega ga Zevs kazni, prikovavši ga za stenu da mu orlovi kljuju živom džigericu, ali ovaj sve to s gordošću izdrži i sačekava da ga Herkul oslobodi muka); 2. *pre-*

nosno: uman i vešt čovek, junak u podnošenju bola.

promil *lat.* hiljaditi deo.

prominent *lat.* istaknuti stručnjak ili ugledan javni radnik.

prominentan *lat.* istaknut, znatan, vodeći.

prominencija *lat. v. prominencija.*

prominencija i prominentnost *lat.* isticanje u odnosu na druge, nadmoćnost, visoka stručnost, neosporna, priznata veličina.

promisija *lat.* čvrsto obećanje, davanje časne reči, jamčenje, garancija, pobuđivanje nade da će se obećano, garantovano ispuniti.

promiskuitet *lat.* 1. slobodno spolno opštenje između više osoba (grupni seks); 2. zajednica više jedinki, pomešanost, mešanje, zbrka.

promovisati i promovirati *lat.* 1. dodeliti titulu doktora nauka ili neku drugu akademsku titulu; 2. unaprediti u viši čin ili položaj; 3. na svečan način staviti u promet novu knjigu, film, snimljenu ploču i sl.

promoveo *lat.* osoba koja treba da bude promovisana za doktora nauka ili za neki drugi akademski stupanj.

promotor *lat.* 1. unapređivač, onaj koji nešto unapređuje, uzvisuje; začetnik ideje, pokretač napretka, koji vuče napred, koji podstiče progres; 2. profesor univerziteta koji u okviru ceremonijala proglašava nekoga za doktora nauka, dodeljuje razne diplome o završetku fakulteta i sl.

promocija *lat.* 1. dodeljivanje titule doktora nauka, svečano proglašavanje, ili dodeljivanje, proglašavanje neke druge akademske titule; svečani čin uvođenja u čast akademske titule; 2. unapređenje u viši čin ili položaj; 3. svečano stavljanje u promet nove knjige, novina, časopisa, ploče; svečano prvo prikazivanje novog filma, pozorišnog komada i sl.

promptan *lat.* 1. brz, hitar; spreman, pripravan, koji ne okleva, ne odgađa; koji se odmah izvršava, realizuje; koji se odmah plaća bez odlaganja; 2. *prenosno*: snalazljiv, dovitljiv, spretan, duhovit, pronicljiv.

prononsiran *fr.* jako izražen, obeležen, istaknut, čuven.

promulgacija *lat.* objavljivanje, obnarodovanje nečega.

promulgiran *lat.* objavljen, obnarodovan.

promulgirati *lat.* objaviti, obnarodovati.

pronominacija *lat.* izbegavanje pominjanja nekog imena na taj način što se pomeni neki pojam koji je vezan za to ime (npr. *Krntija* umesto *Marko Orešković*).

pronuncija *lat.* titula nuncija koji je unapređen za kardinala.

propaganda *lat.* 1. organizovano i plansko širenje nekih ideja, učenja, principa (verskih, revolucionarnih i sl.); svrha je propagande da široki krug ljudi kojima se upućuje potpuno shvati neki novi pogled na svet ili koncepciju društvenog uređenja i da to trajno prihvati kao svoj interes, za razliku od agitacije, koja najčešće želi pridobiti ljude za ostvarenje nekog političkog cilja, pa makar i za kratko vreme; 2. uopšte: širenje nečega, rasprostiranje, množenje.

propagandizam *lat.* 1. načela i organizacija sprovođenja neke propagande; 2. preterana revnost u širenju nekih ideja; 3. bučno reklamiranje nečega; samoreklamerstvo uopšte.

propagandist(a) i propagator *lat.* čovek koji se bavi propagandom.

propagandistički *lat.* reklamerski, hvalisavo.

propagator *lat.* vatreni pobornik, zastupnik neke ideje, širilac ideje.

propagirati *lat.* vršiti propagandu, širiti ideje, objašnjavati; pridobijati ljude za nove ideje, pomagati im da shvate i prihvate ideje.

propan — gas koji pomešan sa butanom služi kao gorivo u domaćinstvu, za pogon motora i za osvetljenje.

propedevtika *grč.* 1. priprema, prednaobrazba, upoznavanje osnova neke nauke radi sticanja nužnog prednanja za bavljenje tom naukom; 2. naziv za nastavni predmet u gimnaziji (obuhvata psihologiju, logiku i uvod u filozofiju).

propeler *lat.* elisa, vijak, zavrtnj (sastoji se od 3—4 lopatice); služi za pokretanje brodova, aviona, dirizabla, glisera, helikoptera i dr.

propileji *grč.* predvorje, raskošan ulaz u kakvu veliku građevinu.

propozicija *lat.* 1. predlog, predlaganje, ponuda; 2. izjava, tvrdnja, sud; 3. svi uslovi za jedno sportsko takmičenje (dužina staze, nagrade, težina i sl.).

propolis *grč.* materija kojom pčele zatvaraju rupice na saču i košnicama; služi u razne tehničke svrhe, u medicini i veterini.

proporcija *lat.* razmer, srazmera; odnos delova među sobom; jednakost dva ista odnosa (npr. 3:9 jednak je odnos kao 5:15).

proporcionalan *lat.* srazmeran, odgovarajući; pravilan odnos delova prema celini.

proporcionalnost i proporcionala *lat.* srazmernost, jednakost odnosa.

proporcionirati *lat.* dovesti u srazmeru, postaviti u pravilan srazmer.

propulzivan *lat.* koji snažno vuče napred, koji napreduje.

propulzija *lat.* 1. pogonska sila potrebna za pokretanje nekog tela; 2. bolest u kojoj se bolesnik pri hodanju zanosi.

prorektor *lat.* zamenik rektora na univerzitetu.

prosektiv *lat.* naziv za padež instrumental kad označuje prostorne odnose, npr. šetam *ulicom*, stigli *istim putem*, zabranjeno hodanje *livadom*.

prosede *fr.* isto što i **procedura**.

prosektor *lat.* čovek koji radi u prosekturi na seciranju leševa.

prosektura *lat.* medicinski fakultet ili bolnica gde se vrše patološka ispitivanja.

proskomidija *grč.* 1. u pravoslavnoj crkvi: pripremanje hleba i vina za službu božju (pričest); 2. deo oltara u kome se priprema pričest.

proskribovati i proskribirati *lat.* 1. javno žigosati; 2. uvrstiti nekoga u red onih koje treba zatvoriti, prognati, ubiti, staviti van zakona.

proskripcija *lat.* 1. javno žigosanje; 2. gonjenje, osuda na smrt bez sudskih odluka, bojkotovanje, stavljanje van zakona; 3. javna osuda u starom Rimu.

proskura *grč. v. prosfora.*

prospek(a)t *lat.* 1. štampana reklama u obliku letka ili brošure u kojima se daju osnovni podaci o nekoj firmi i njenim proizvodima, o nekoj izložbi i

sl.; 2. široka ulica, avenija (značenje uobičajeno u ruskom jeziku).

prosperirati *lat.* uspevati, napredovati, razvijati se, imati sreću.

prosperitet *lat.* napredak, napredovanje, razvijanje, blagostanje, uspeh, sreća.

prostata *grč.* spolna žlezda kod muškarca; njen sekret je sastavni deo sperme.

prostituisati i prostituirati *lat.* 1. navesti nekoga na blud, na razvrat, izložiti bludu; 2. osramotiti, obrukati, oskrnaviti, obešćastiti, poniziti; **prostituirati se**: prokurvati se, prodavati se za novac, odati se bludu; 3. *prenosno*: prodavati svoja uverenja, načela, svoje telo; *isto i* **prostituisati (se)**.

prostitutka *lat.* bludnica od zanata, žena koja za novac prodaje svoje telo, javna žena, uličarka.

prostitucija *lat.* 1. blud, bludničenje, prodavanje svog tela za novac, bavljenje bludom u vidu zanata; 2. sramoćenje, ponižavanje, oskrnavljenje, obešćaćenje; 3. potkupljivost, podmitljivost, beznačajnost, besprincipijelnost, beskičmenjaštvo.

prosfora *grč.* u pravoslavnoj crkvi: hlečić za pričest i naforu.

prot(a) i proto *grč.* u pravoslavnoj crkvi: prvi sveštenik u parohiji.

protagonist(a) *grč.* 1. glavna ličnost, prvak, vođa, glavni pokretač; 2. prvak u starogrčkom pozorištu i savremenom pozorištu; 3. glavni junak književnog dela.

protaza *grč.* 1. položaj zavisne rečenice koja, u složenoj rečenici, stoji ispred glavne; 2. uvodni deo drame; 3. u početku govora istaknuto glavno pitanje.

proteže *fr.* štićena osoba, štićenik koji se nalazi pod nečijim pokroviteljstvom.

protežirati *fr.* štitići, podupirati, zaklanjati, forsirati nekoga.

proteza *grč.* 1. naprava kao zamena za izgubljeni deo tela (drvena noga, veštački zubi); 2. dodavanje jednog glasa reči (npr. opet — jopet).

proteini *grč.* belančevine, složena organska jedinjenja, glavni sastojci protoplazme ćelije životinjskog i biljnog organizma; najvažnija hrana organizma (ima ih u krvi, mesu, mleku, kostima, kosi i dr.).

Protej *grč.* 1. u starogrčkoj mitologiji morsko božanstvo koje je imalo sposobnost da prima lik raznih životinja i čudovišta; 2. *prenosno*: nekarakteran čovek, prevrtljivac.

protektivni *lat.* zaštitni, potporni, odbrambeni, pomoćni.

protektor *lat.* 1. pokrovitelj, zaštitnik; 2. država koja uzima neku zemlju pod zaštitu, tj. uzima nad njom protektorat.

protektorat *lat.* 1. pokroviteljstvo, zaštićivanje, okrilje, odbrana uopšte; 2. pokroviteljstvo jače države nad slabijom koja postaje zavisna i često okupirana; 3. naziv ovako okupirane zemlje.

protekcija *lat.* zaštita, pokroviteljstvo, pomaganje, potpora, preporučivanje nekoga.

protekcionalaš *lat. v. protekcionista(a).*

protekcionizam *lat.* sistem mera ekonomske politike kapitalističkih zemalja kojoj je cilj zaštićivanje domaćih proizvoda od inostrane konkurencije, što se postiže uvođenjem visokih carina na stranu robu a snižavanjem izvoznih za domaću robu.

protekcionist(a) *lat.* 1. pristalica politike protekcionizma; 2. čovek koji uspeva u životu služeći se protekcijom.

protest *lat.* 1. oštar prigovor, istup protiv nečijeg mišljenja ili delovanja koje se smatra nepravilnim; 2. izražavanje negodovanja i isticanje protivnih zahteva javno; **menični protest**: službena sudska odluka da menica nije o roku plaćena radi preduzimanja mera za naplatu duga.

protestant *lat.* 1. pristalica protestantizma; 2. onaj koji protestuje, koji javno izražava mišljenje i svoje nezadovoljstvo protiv nekog nezakonitog i samovoljnog postupka, odnosno protiv sistema vlasti i pojava u društvu koje nisu u skladu sa demokratskim načelima.

protestantizam *lat.* naziv za sve hrišćanske crkvene zajednice koje su se odvojile od katolicizma u doba reformacije (16. vek); naziv po tome što su Luterove pristalice protestovale protiv odluka katoličke crkve koje su bile uperene protiv njih.

protestacija *lat.* javno izražavanje negodovanja protiv nečega; oštar, energičan prigovor.

protestovanje i protestiranje *lat. v. protestacija.*

protestovati i protestirati *lat.* javno, otvoreno izraziti, izražavati nezadovoljstvo protiv nekoga ili neke pojave; energično se suprotstaviti nemoralnim i nezakonitim pojavama; **protestovati menicu**: službeno utvrditi da menica nije plaćena o roku.

protetika *grč.* grana medicine koja se bavi zamenjivanjem obolelih ili izgubljenih delova čovečijeg tela ili organa veštačkim delovima (ruka, noga, zubi i dr.) ili, u novije vreme, prirodnim (presađivanje srca, bubrega i sl.).

protetičar *grč.* 1. lekar, specijalista za protetiku; 2. tehničar za izradu proteza.

proto- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: prvi, glavni, najviši.

protobioniti *grč.* prvi živi organizmi u razvitku živih bića na Zemlji.

protođakon *grč.* prvi, najstariji po rangu đakon među đakonima; *v. arhidakon.*

protozoe *grč.* prazivotinje; mikroskopski mala jednoćelijska živa bića, za razliku od metazoa, tj. mnogoćelijskih živih bića.

protojerej *grč.* prvi među sveštenicima, protopop, paroh; *v. prota.*

protokol *grč.* 1. zapisnik neke sednice, nekog skupa; 2. zapisnik diplomatskih sastanaka; 3. pravila ceremonijala u diplomatskim odnosima; 4. odeljak u ministarstvu spoljnih poslova koji se bavi tim odnosima.

protokolisati i protokolirati *grč.* 1. zapisati, uneti u zapisnik, voditi zapisnik, saslušati; 2. prijaviti novu firmu, registrovati je u sudu.

proton *grč.* pozitivno naelektrisana čestica atomskog jezgra.

protonotar *grč.—lat.* 1. glavni notar, beležnik u feudalnoj Hrvatskoj koji je čuvao državni pečat; 2. u katoličkoj crkvi: visoki sveštenik, odmah iza biskupa, koji obavlja sve poslove koji se tiču papske stolice.

proton pseudos *grč.* osnovna zabluda, koja izaziva dalje zablude.

protoplasma *grč.* osnovna supstanca živih ćelija (biljne i životinjske).

protoplasti *grč.* prvostvoreni ljudi, prvi ljudi, praljudi.

protopop *grč. v. protojerej i protoprezviter.*

protoprezviter *grč. v. prota.*

protosindel *grč.* u pravoslavnoj crkvi: najstariji monaški čin posle arhimandrita, po rangu odgovara protoprezviteru, odnosno protu.

prototip *grč.* 1. prauzor, prvi lik po kome je pisac izgradio svoj literarni tip; 2. obrazac, uzorak; 3. prvi, ogledni primerak novog proizvoda, mašine i sl.

protofite *grč.* jednoćelijske biljke (alge, bakterije), za razliku od višećelijskih biljaka (metafite).

protuberanca *lat.* 1. izraslina, kvrga, ispupčenje na telu; 2. vatreni snopovi koji se vide oko Sunca za vreme pomrčine.

protureformacija *lat.* reakcionarni pokret katoličke crkve (u 16 i 17. veku) protiv reformacije i radi učvršćenja uticaja katoličke crkve.

profakura *lat.* račun za robu koji se može a i ne mora platiti; prvi, prethodni račun.

profan *lat.* neuk, neupućen, običan, prost, bezbožan.

profanator *lat.* oskrnavilac neke svetinje, bezbožnik, obešćastilac.

profanacija *lat.* neučtiv, nemaran odnos prema nečemu što ima veliku vrednost, dostojnu poštovanja; oskrvnuće, svetogrđe, huljenje, obešćaćenje, zloupotreba, izvravanje ruglu svetinja, ponižavanje, sramoćenje.

profanisati i Lprofanirati *lat.* oskrnaviti, povrediti svetinju, upotrebiti svetu ili uzvišenu stvar ili sveto, uzvišeno ime za niske, prljave ciljeve; obešćastiti, uniziti, zloupotrebiti.

profasizam *lat.—ital.* naklonjenost, sklonost prema fašizmu.

profasist(a) *lat.—ital.* pristalica profasizma; onaj koji je naklonjen ideologiji i politici fašizma.

profes *lat.* 1. zavet kaludera ili kaluderiце nekom kaluderskom redu (kod katolika); 2. član jezuitskog reda koji je zaređen u viši čin.

profesija *lat.* osnovno, stalno zanimanje;

vrsta delatnosti, vrsta zanimanja koja služi kao izvor egzistencije; zvanje, uža struka, služba, stalež.

profesionalan *lat.* koji se odnosi na profesiju i na profesionalce, zanatski stručni, staleški; koji nešto radi, jer mu je to profesija.

profesionalac *lat.* čovek koji je neki posao odabrao kao stalnu profesiju, kao osnovno zanimanje (npr. sportista koji se opredelio za sport kao stalno zanimanje, za profesiju od koje živi).

profesionalizam *lat.* bavljenje nekim poslom kao stalnim zanimanjem; posebno profesionalizam je razvijen u sportu.

profesionalist(a) *lat.* kvalifikovani stručnjak određene struke.

profesor *lat.* nastavnik srednje škole ili univerziteta, odnosno neke više škole.

profesura *lat.* služba profesora, katedra na univerzitetu ili na nekoj drugoj visokoj školi.

profil *fr.* 1. izgled lica ili predmeta posmatran sa strane; 2. vertikalni presek nekog građevinskog objekta ili delova Zemljine kore; 3. obim znanja i iskustva potrebnih za jedan poziv; 4. *prenosno*: osnovne konture privrede jednog područja ili zemlje.

profilaksa *grč.* zaštita zdravlja, čuvanje od mogućih bolesti (grana higijene i preventivne medicine); predohrana, preventiva.

profilaktika *grč.* sredstva za predohranu i zaštitu od raznih bolesti.

profilaktičan *grč.* zaštitni, preventivni koji sprečava pojavu bolesti (zaštitno cepljenje, higijena, odgovarajuća ishrana i dr.).

profilisati i profilirati *fr.* dati prosečnu sliku nekoga ili nečega, tj. prikazati u preseku, u glavnim crtama, sa strane, ocrtati.

profilometar *fr.—grč.* sprava za merenje srednje visine neke nejednake površine.

profilograf *fr.* sprava za snimanje i istovremeno ucrtavanje poprečnog profila površine kolovoza puta, kojom se proverava ispravnost profila i ravnoto kolovoza.

profit *fr.* dobit, korist, zarada, dobitak, višak vrednosti koji ostvaruje kapitalista na uloženi kapital u neki posao,

tj. ostatak posle odbitka svih troškova.

profiter *fr.* čovek koji iz svakog posla želi da izvuče dobit, korist; *katkada*: špekulant koji stiče bogatstvo na račun drugih.

profiterstvo i profitizam *fr.* nastojanje da se iz svakog posla izvuče korist po svaku cenu; često bogaćenje i na nečastan način.

profitirati *fr.* izvući korist, zaraditi na nečemu, ušćariti; poslovno uspevati, obogatiti se, steći dobru zaradu, dobit.

pro forma *lat.* forme radi, samo po izgledu, samo naoko nešto uraditi.

prohibita *lat.* zakonom zabranjene stvari, nedopuštene stvari.

prohibitivan *lat.* koji sprečava, zabranjuje nešto, koji obustavlja nešto.

prohibitivna carina — visoka, zaštitna carina koja onemogućuje uvoz strane robe.

prohibicija i prohibicionizam *lat.* zabranjivanje, obustavljanje, sprečavanje, osobito zabrana proizvodnje, prodavanja i upotrebe alkoholnih pića.

prohibicionist(a) *lat.* pristalica prohibicije, prohibicionizma.

procedura *lat.* način rada, postupak u vođenju nekog posla; tok obrade materijala, ocena dokumenata, obavljanje tehničkih i drugih radnji u cilju pripremanja odluke (npr. sudska procedura).

procen(a)t *lat.* 1. postotak, stoti deo neke količine ili broja; 2. naplata za korišćenje tuđeg kapitala.

procentualan *lat.* određen po procentima, koji donosi procenite, postotni.

proces *lat.* 1. tok, razvoj, razvitak, postupak, napredovanje, nastojanje, postajanje; 2. stadijum razvika nečega; 3. sudska rasprava; 4. tok i razvitak bolesti.

procesija *lat.* 1. svečana povorka mase ljudi; 2. crkvena svečanost, povorka mase naroda u pravoslavljih, litija.

procesni *lat.* parnični, koji se odnosi na sudsku parnicu.

prošek *ital.* slatko vino od suvog grožđa.

prćija *grč.* miraz koji donosi mlada kod udaje; devojčaka oprema za udaju.

prudonizam *fr.* utopijsko-anarhističko učenje Pjera Prudona (1808—1865).

Prusi — ratoborna baltička plemena koja su živela oko Visle i Njemena, a od 13. veka počinje njihova germanizacija; kasnije: stanovnici države Pruske na tlu Nemačke.

psalm *grč.* jedna od čuvenih pesama starojevrejskog kralja Davida; pobožna pesma, hvalospev, himna.

psaltir *grč.* 1. knjiga psalma (kao deo Biblije); 2. muzički instrumenat sa žicama.

pseudo- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: nešto lažno, netačno, pogrešno, npr. pseudonauka: lažna nauka, nazovinauka.

pseudograf *grč.* falsifikator rukopisa, krivotvorenje rukopisa, spisa.

pseudografija *grč.* falsifikovanje rukopisa, krivotvorenje rukopisa, spisa.

pseudodemokratija *grč.* lažna, tobožnja demokratija.

pseudoklasicizam *grč.* neuspeli, lažni klasicizam; umetnički smer u 18. i 19. veku koji se slepo povodio za antičkim uzorcima i neuspesno ih imitirao (kod nas: Lukijan Mušicki, Jovan Sterija Popović i dr.).

pseudologija *grč.* laganje, laž; lažno učenje.

pseudonim *grč.* lažno ime; izmišljeno ime i prezime koje neki pisci ili umetnici koriste iz raznih pobuda.

pseudopodije *grč.* izbočine na amebi koje joj služe za kretanje, lažne nožice.

psiha *grč.* 1. duša, duševni život, duševno stanje; 2. način mišljenja.

psiha *grč.* veliko, pokretno sobno ogledalo u kome se ogleda ceo stas.

psihalgija *grč.* unutrašnji bol, prouzrokovani psihičkim faktorima.

psihastenija *grč.* živčana bolest koja se izražava u krajnjoj neodlučnosti, nesigurnosti u sebe, potištenosti, utučenosti i sklonosti prema fiksnim idejama.

psihodeličan *eng.* sredstvo (agens) koje izaziva snove i vizije (npr. droge koje šire oblast svesti).

psihijatar *grč.* lekar, specijalista za psihijatriju.

psihijatrija *grč.* grana medicine koja proučava duševne bolesti i njihovo lečenje.

psihika *grč.* 1. skup svih moralnih, misaonih i osećajnih osobina nekog čoveka ili neke zajednice; 2. način mišljenja uopšte, duševni život.

psihički *grč.* duševan, duhovan, koji se tiče duševnog života.

psiho *grč.* u složenicama označuje: duh, duša, duševni; *isto i psih.*

psihoanaliza *grč.* raščlanjivanje duševnih procesa radi boljeg razumevanja čoveka; metoda koja tumači normalne psihičke i psihoneurotične pojave po podsvesnim duševnim procesima (osnivač ovog pravca u psihologiji je Sigmund Frojd, 1856—1939).

psihogen *grč.* koji nastaje pod psihičkim uticajima.

psihogeneza *grč.* prikaz uzroka, razvoja i toka bolesti ili simptoma bolesti koji se pojavljuju pod psihičkim uticajima.

psihogram *grč.* opis duševnih osobina jedne ličnosti.

psihografija *grč.* životopis pojedinca baziran na osnovu psihološke uslovljenosti razvoja i opis njegovog nagonškog života.

psihodrama *grč.* metoda lečenja duševnih bolesnika (psihoterapija) koja se sastoji u tome što se pred bolesnikom, pod vodstvom psihijatra, izvode scene iz književnih dela u kojima bolesnik može prepoznati svoj problem, odnosno bolesniku se daje da i sam glumački izvodi neke zadatke iz svoje problematike, koji mogu povoljno delovati na njega da se oslobodi istorodnih kompleksa.

psihoza *grč.* psihički poremećaj, bolesno duševno stanje.

psihokineza *grč.* 1. verovanje u seljenje duše posle smrti u drugu osobu; 2. pomicanje predmeta i druga „čuda“ što ih čine neki ljudi bez doticanja.

psihokirurgija *grč.* v. *psihohirurgija*.

psiholatrija *grč.* obožavanje duša umrlih osoba.

psiholog *grč.* specijalista za psihologiju; čovek koji dobro poznaje ljude i njihove karaktere.

psihologizam *grč.* shvatanje po kome je psihologija osnova celokupne filozofije (sve ostale nauke su navodno samo primenjivanje psihologije).

psihologizacija *grč.* preterano vezivanje stvari za psihologiju.

psihologija *grč.* 1. nauka o zakonitostima psihičke delatnosti čoveka i ži-

votinja 2. osobenosti karaktera, ponašanja, duševnih doživljaja ličnosti.

psihološki *grč.* koji spada u psihologiju, koji je u vezi sa psihologijom.

psihomant *grč.* dozivač duhova, ona koji je tobože u vezi sa duhovima; izgonilac duhova.

psihomantija *grč.* prizivanje duhova, tobožnje opštenje sa duhovima; izgonjenje duhova iz čoveka.

psihoneuroza *grč.* funkcionalno oboljenje živčanog sistema sa telesnim simptomima (malaksalost, bolovi, potištenost i dr.), naročito sa neurastenijom, isterijom i epilepsijom; *isto i neuropsihoza*.

psihopat *grč.* umobolnik, čovek koji pokazuje znakove duševne rastrojenosti.

psihopatija *grč.* duševna rastrojenost, duševni poremećaj, umobolnost.

psihopatolog *grč.* lekar, specijalista za psihopatologiju.

psihopatologija *grč.* opšta nauka o duševnim bolestima.

psihopedija *grč.* nauka o vaspitanju duševno bolesne dece.

psihosomatika *grč.* lečenje telesnih bolesti uklanjanjem duševnih smetnji koje prouzrokuju dotičnu bolest.

psihosociologija *grč.* nauka koja ispituje duševna zbivanja, duševne procese koji igraju ulogu u postanku, razvitku i izražajima života društvenih grupa ili većih društvenih zajednica.

psihoterapeut *grč.* lekar, specijalista za psihoterapiju.

psihoterapija *grč.* lečenje duševno obolelih metodom sugestije i autosugestije.

psihotehnika *grč.* eksperimentalna psihologija koja se praktično primenjuje u svakodnevnom životu radi utvrđivanja sposobnosti nekog radnika za rad na odgovarajućem mestu.

psihotrauma *grč.* poremećaj duševnog života bez telesnih oštećenja.

psihofizika *grč.* nauka o odnosima između duša i tela, naročito: matematičko upoređenje fizičkih nadražaja sa dejstvom tih nadražaja na dušu (psihofizički zakon Veber-Fehnerov: nadražaji čine geometrijsku progresiju, a oseti čine aritmetičku progresiju).

psihofonija *grč.* psihološko lečenje živčanih bolesti pomoću muzike.

psihohigijena *grč.* grana socijalne medicine koja se bavi problemima duševnog zdravlja stanovništva, organizuje praćenje zdravstvenog stanja duševnih bolesnika posle izlaska iz bolnica i brine o duševno zaostaljoj deci.

psihohirurgija *grč.* metoda lečenja duševnih bolesnika hirurškim zahvatima u predelu mozga.

psorijaza *grč.* hronična kožna bolest u obliku čvorića i rana na laktovima, kolenima i glavi koje se povremeno ljušte; poreklo bolesti nepoznato.

Ptolomej *grč.* geograf iz Aleksandrije (oko 150 godina pre n.e.), poznat po tzv. ptolomejskoj hipotezi, zasnovanoj na postavci da se Sunce, planete i zvezde okreću oko Zemlje (geocentrični sistem), za razliku od heliocentričnog sistema, koji je otkrio i naučno dokazao Nikola Kopernik, tj. da se Zemlja i planete okreću oko Sunca.

pub *eng.* 1. krčma, gostionica, točionica pića, katkada i hotel; pogrdno: milicioner, policajac.

pubertet *lat.* doba spolnog sazrevanja kod muškarca i žene.

publika *lat.* 1. svet, narod; 2. čitaoci, gledaoci predstave, slušaoci.

publikacija *lat.* 1. objava, objavljivanje, proglas, izveštaj objavljen u štampi; 2. štampano delo, knjiga, časopis.

publikovati i **publicirati** *lat.* 1. javno obelodaniti, objaviti, izneti u javnost, štampati publikaciju, članak, knjigu, novine; 2. oglasiti, saopštiti, razglasiti, rasprostraniti glas.

publikum *lat. v. publika.*

publikum kolegijum *lat.* javno predavanje na univerzitetu ili visokoj školi.

publicirati *lat. v. publikovati.*

publicist(a) *lat.* pisac o aktuelnim društveno-političkim pitanjima (studija, brošura, članaka); novinar, žurnalista.

publicistika *lat.* grana literature koja se bavi aktuelnim tekućim pitanjima nauke i tehnologije (naučna publicistika); grana literature koja se bavi tekućim pitanjima političkog i društvenog života (aktuelna publicistika); novinarstvo (dnevna, periodična, revijalna i druga štampa).

publicitet *lat.* rasprostranjenost, javnost, javno izlaganje; objavljivanje stvari u sredstvima javnog informisa-

nja; popularisanje, reklamiranje; postizanje da neko ili nešto bude široko poznato u javnosti.

puđ *rus.* nekadašnja ruska jedinica za merenje težine (oko 16 kg).

puder *fr.* 1. prah, belilo za lice; 2. lek u prahu; 3. pesak za posipanje.

puderisati *fr.* posipati praškom; nasuti lice puderom.

puđing *eng.* poslastica (od brašna, jaja, maslaca, mleka), kuvana ili pečena.

pudrijera *fr.* kutija za puder.

pužadist *fr.* pristalica francuskog desničarskog političara Pužada.

puł *eng.* 1. međunarodno udruženje za razmenu informacija za štampu, radio i televiziju; 2. interesno udruženje; 3. skupno ulaganje novca.

pula *tur.* 1. dugme, puce; 2. taksena ili poštanska marka.

pulen *fr.* pitomac, učenik; sledbenik nečijeg učenja ili pokreta.

Pulicerova nagrada — godišnja nagrada istaknutim novinarima u SAD (osnivač nagradnog fonda novinarski magnat Pulicer, 1847—1911); nagrada se dodeljuje i istaknutim muzičarima od 1834.

pulmonija i **pulmonitis** *lat.* upala pluća, zapaljenje pluća.

pulpa *lat.* 1. zubna srž koja sadrži živac i krvne sudove; 2. mesnati deo voćnih plodova; 3. voćni polupreradeni plodovi; 4. srž, moždina, mozak kostiju; 5. kaša.

puls *lat.* 1. ritmički pokreti zidova arterija koje izazivaju otkucaji srca, bilo; 2. *prenosno*: najosetljivije mesto neke stvari ili čoveka; 3. ritam, tempo, gibanje nečega (npr. puls društvenog života); **napipati puls**: neprimetno ispitati nečije mišljenje.

pulsar *eng.* vrsta sićušne zvezde koja emituje radio-frekvence iz vasiona.

pulsacija *lat.* kucanje, otkucavanje, udaranje (srca, bila).

pulsimetar *lat.—grč.* sprava za merenje otkucaja bila, rada srca.

pulsirati *lat.* biti u pokretu, otkucavati, tući kao žila kucavica, kao bilo, kao srce.

pult *nem.* 1. stočić s kosim naslonom na koji se stavlja knjiga za čitanje ili note prilikom sviranja; 2. oslonac, pregrada ispred bifea; 3. tezga u trgovini; 4.

dispečerski centar odakle se upravlja nekim kretanjem.

puma *pers.* vrsta američkog tigra.

pumpa *nem.* sisaljka, crpka, šmrk (za vodu, vazduh i dr.).

pumpati *nem.* 1. crpsti tečnost pumpom; 2. naduvavati vazduh u loptu, u jakstak za plivanje, u gumu i sl.; 3. *prenosno*: iznuđivati novac, izjavu; 4. *prenosno*: ulevati znanje, utuvljivati.

pumphozne *nem.* široke, pod kolenima stengute, pantalone, slične dimijama.

punkt *lat.* 1. tačka; bod, poen, ubod; 2. mesto, baza, oslonac neke akcije, neke aktivnosti (npr. vojni punkt, sanitetski punkt); centar, baza.

punktacija *lat.* 1. nacrt nekog ugovora čiji je sadržaj dat po tačkama; 2. tačkast znak na biljkama i životinjama.

punktirati *lat.* 1. vaditi tečnost iz tela da bi se utvrdila bolest ili način lečenja, odnosno izvadila štetna tečnost (gnoj, voda i sl.); 2. pri modeliranju označiti najvažnije tačke modela na kamenu.

puntuacija *lat.* 1. razmeštaj rečeničnih znakova (tačke, zarezi, itd.); 2. nauka o rečeničnim znakovima (o interpunkciji).

punkcija *lat.* vadenje iz tela tečnosti) eksudata, krvi, gnoja (šupljom iglom radi utvrđivanja bolesti i lečenja).

punca *ital.* žig, službeno utisnuti znak na robi od plemenitih metala (na zlatu, srebru, platini).

punč *eng.* piće spravljeno od ruma, vina, šećera, limuna i drugih namirnica.

purgativ *lat.* sredstvo (lek) za čišćenje želuca i creva.

purgatorij(um) *lat.* čistilište; po verovanju hrišćana mesto gde se pokojnici čiste od lakših grehova da bi posle toga, lakše prešli u raj.

purgacija *lat.* 1. čišćenje creva i želuca; 2. odgovaranje, opravdanje pred sudom.

purger *nem.* 1. malograđanin, sitničav čovek; 2. *prenosno*: sitnoposjednik, zadovoljan čovek.

purizam *lat.* 1. težnja za spolnom čistotom i strogošću morala; 2. čistustvo; težnja za čišćenjem jezika od stranih reči ili od reči vlastitog jezika koje nemaju književnu vrednost (sleng, argo, šatrovački govor).

purist(a) *lat.* pristalica purizma, čistunac.

puritanizam *lat.* 1. preterana strogost, čistunstvo morala; 2. engleska protestantska sekta (nastala u 16. veku) koja se bori da anglikansku veroispovest očisti od ostataka katolicizma.

purpur *lat.* 1. prirodna crvenoljubičasta boja; 2. tkanina obojena tom bojom.

pusula *tur.* cedulja, potvrda, pisamce.

pustahija *tur.* hajduk; besposličar koji samo skita i kojekuda tumara.

putativan *lat.* tobožnji, koji se zabludom smatra da je punovažan (npr. brak).

putešestevenije *crkv.—slov.* dugo putovanje po svetlu sa određenim ciljem.

putir *grč.* u pravoslavnoj crkvi: čaša s vinom i hlebom za pričest.

puf *eng.* lažna vest; prekomerna reklama, veličanje; neslana šala.

puč *nem.* zavera, državni udar, obično vojni prevrat radi preuzimanja vlasti.

pučist(a) *nem.* učesnik u puču, zaverenik.

pfening *nem.* stoti deo marke, nemačke novčane jedinice.

Ra — mitološki bog Sunca kod starih Egipćana, praotac ljudi i bogova.

rabat *fr.* popust koji se daje trgovini na utvrđenu cenu robe; trgovačka marža, troškovi prodaje robe.

rabadžija *tur.* najamni vozač robe i drugog tereta, kirijaš, kiridžija.

rabadžiluk *tur.* rabadžijski posao, rabadžijsko, kočijaško zanimanje.

rabin *hebr.* veroučitelj, jevrejski sveštenik; učenjak.

rafoš *mađ.* 1. račun, zabeleška, zapis; 2. zarez, urez, usek.

ragastov *mađ.* 1. okvir prozora; 2. dovratnik, dovratnik, (okvir vrata).

ragbi *eng.* nogometno-rukometna igra jajolikom loptom sa veoma slobodnim pravilima; igraju dva tima sa po 13 ili 15 igrača u ekipi.

raglan *eng.* vrsta kroja gornjeg kaputa; krojeni ukoso, rukavi idu od samog okovratnika, a nisu posebno ušiveni na ramenima kao obično.

ragu *fr.* 1. ukusno jelo napravljeno od više vrsta mesa kuvanog u pari i gljiva, sa odgovarajućim sosom, tj. gusta čorba, paprikaš; 2. mešavina nečega uopšte.

Ragusa *ital.* 1. italijanski naziv za Dubrovnik (govori se i Raguzi); 2. naziv pokrajine na Siciliji i njenog glavnog grada.

radar *eng.* skraćeni naziv za radio-lokator (prvobitni naziv radara); sprava koja pomoću ultrakratkih radio-talasa određuje udaljenost nekog predmeta (aviona, broda, vozila, tenka i sl.), bez odzira na doba dana ili meteorološke uslove; v. *radio-lokacija*.

radeford *eng.* jedinica za merenje radioaktivnosti.

radijalan *lat.* 1. koji ide od središta ili ka središtu u vidu zraka, zrakast; 2. zamišljeni pravac linije (prave) od posmatračeva oka do posmatrane zvezde.

radijalka *lat.* guma automobila čiji je kostur sastavljen od čeličnih žica u lučkom obliku.

radijan *lat.* luk kruga; jedinica za merenje uglova za teoretsko računanje.

radijaran *lat.* koji zrači, isijava, izaruje.

radiestezija *grč.* osobita osetljivost nekih osoba koje mogu pronaći vodu, rude i sl.

radiestezi(a) *grč.* osoba koja ima radiesteziju.

radijacija *lat.* izbijanje, ispuštanje zračenja, zračenje, isijavanje, izarivanje.

radij(um) *lat.* radioaktivni hemij. element, metal, koji su, 1898. otkrili supruzi Pjer i Marija Kiri u Parizu u uranovoj ridi; zraci radijuma se široko primenjuju u medicini i u tehnici.

radijus *lat.* 1. udaljenost bilo koje tačke na periferiji kruga od njegova središta ili udaljenosti bilo koje tačke na površini lopte od njenog središta, poluprečnik; 2. **akcioni radijus**: udaljenost koju neko vozilo može da pređe i da se vrati na polazni položaj bez dopune goriva; 3. udaljenost do koje se neko ili nešto može kretati, rasprostirati.

radijus-vektor *lat.* 1. dužina koja spaja zarište elipse, parabole ili hiperbole sa bilo kojom njihovom tačkom; 2. udaljenost neke tačke od pola.

radikal *lat.* 1. *hemij.* grupa atoma koja nepromenjena prolazi iz jednog hemijskog jedinjenja u drugo, ali koja ne može samostalno da postoji; 2. *mat.* broj ili izraz iz kojeg se vadi koren, potkorena veličina; 3. u politici: onaj koji teži za korenitim menjanjem nekog stanja.

radikalan *lat.* 1. korenit, temeljit, osnovni, primaran, bitan; 2. *prenosno*: koji je za korenite, suštinske promene, odlučan, postojan; koji je za temeljite reforme, dosledan u svojim opredeljenjima za neke ideje, nepopustljiv, uporan; 3. koji pripada radikalnoj partiji.

radikali *lat.* pripadnici Radikalne stranke u staroj Srbiji i Jugoslaviji koja se preobrazila u oslonac reakcionarnih monarhističkih krugova.

radikalizam *lat.* 1. temeljitost, korenitost, odlučnost u političkim opredeljenjima; 2. načela i ciljevi radikala, radikalne partije.

radikand *lat. mat.* broj ili izraz iz koga se vadi koren nekog stepena, stupnja; veličina pod korenom.

radio *lat.* uređaj za primanje i odašiljanje bežičnim putem na velike udaljenosti elektromagnetskih talasa, pretvarajući ih u zvuke, slike, znake; 2. aparat za primanje tih zvukova; 3. ustanova za organizaciju radio-emisije.

je; 4. skraćeni naziv za radio-telefon, radio-telegraf, radio-telegram i radio-aparat.

radio lat. kao prvi deo složenice označava pojave koje su u vezi sa radijem (radijumom) i radiom.

radioaktivan lat. koji emituje radioaktivno zračenje, koji ima svojstvo radioaktivnih zraka, koji zrači, isijava, koji prodiere kroz sve stvari; **radioaktivni elementi:** radij(um), radon, uran, torij(um), plutonij(um), neptunij(um) i dr.

radioaktivnost lat. svojstvo nekih hemijskih elemenata da emituju nevidljive čestice i zrake velike energije.

radio-aparat lat. v. radio.

radio-altimetar lat.-grč. sprava koja služi letaćima (pilotima) za određivanje visine za vreme leta avionima i drugim aparatima.

radio-amater lat.-fr. čovek koji se radio-tehnikom bavi iz ljubavi, neprofesionalno.

radio-astronomija lat.-grč. grana astronomije koja proučava radiotalasno zračenje vasioniskih tela i odraze radio-talasa od objekata u svemiru.

radioautograf lat.-grč. rendgenski snimak.

radio-biolog lat.-grč. stručnjak koji se bavi radio-biologijom.

radiobiologija lat.-grč. grana biologije koja proučava delovanje zračenja na procese u organizmu i u pojedinim ćelijama.

radiobus lat.-eng. specijalni automobil sa ugrađenom aparaturom i osobljem za snimanje, odnosno emitovanje radio-programa na terenu.

radio-genetika lat. nauka o pojavama nasleđa i promenama na živim bićima izazvanih jonizujućim zračenjem.

radio-goniometar lat.-grč. 1. uređaj za određivanje pravca u kojem se nalazi druga emisiona radio-stanica; služi na brodovima i avionima za određivanje njihova geografskog položaja; 2. sprava za upravljanje avionom sa zemlje.

radiogram lat.-grč. 1. vest prenet preko radija, bežičnom telegrafijom; 2. fotografija izrađena radiografijom.

radiografija lat.-grč. fotografisanje pomoću rendgenskih ili gama-zrakova.

radio-difuzija lat. 1. planska raspodela mreže radio-stanica na određenoj teritoriji; 2. prenos govornih i muzičkih emisija sredstvima radio-tehnike.

radio-drama lat.-grč. dramsko delo pisano ili adaptirano za izvođenje na radiju.

radio-emisija lat.-grč. odašiljanje programa putem radio-predajnika širokom krugu slušalaca; programska emisija koja se na taj način prenosi.

radioestezija lat.-grč. osetljivost nekih ljudi na zračenje nekih elemenata koje inače prolazi neopaženo.

radioizotope lat.-grč. pretežno se dobijaju veštačkim putem; pri radioaktivnom raspadanju emituju alfa, beta ili gama zrake ili pozitroni; imaju široku primenu u biohemiji, medicini, hemiji i dr.

radio-kasetofon lat. radio-aparat sa uređajima za reprodukovanje audio-kaseta.

radiokemija lat.-grč. v. radiohemija.

radio-kompas lat. elektronski instrument za navigaciju vazdušnih letilica.

radiolog lat.-grč. stručnjak za radiologiju.

radiologija lat.-grč. nauka o radijskim i rendgenskim zracima i o njihovoj primeni u medicini.

radio-lokator lat. prvobitni engleski naziv za radar.

radio-lokacija lat. određivanje položaja broda ili aviona metodom elektronske navigacije (radiom, radiogoniometrom i radarom) pod bilo kakvim okolnostima vidljivosti (noću, po magli, itd.); radio-lokacija služi za tačno upravljanje artiljerijom i bacanje bombi na nevidljive objekte protivnika, za slepo prizemljenje aviona, za predskazivanje vremena.

radio-metar lat.-grč. aparat koji energiju toplotnih zrakova pretvara u kretanje.

radio-meteorolog lat.-grč. stručnjak za radio-meteorologiju.

radio-meteorologija lat.-grč. deo meteorologije koji pomoću radio-talasa ispituje svojstva atmosfere.

radiometrija lat.-grč. metoda za otkrivanje nalazišta neorganskih materija, koja se zasniva na merenju radioak-

tivnog zračenja prisutnih radioaktivnih ruda.

radio-mehaničar lat. radnik elektrotehničke struke koji vrši popravljavanje i instaliranje radio-aparata.

radio-navigacija lat. orijentacija u prostoru pomoću radio-tehničkih sredstava i metoda pri plovidbi brodova ili aviona.

radionuklidi lat. radioaktivni elementi.

radio-peleng lat.-hol. određivanje mesta radio-stanice pomoću radiopelengatora.

radio-pelengator lat.-hol. isto što i radio-goniometar.

radio-reporter lat. novinar na radio-stanici.

radio-selekcija lat. oplemenjivanje bilja, stvaranje novih vrsta pod uticajem zračenja.

radioskopija lat.-grč. lekarski pregled pomoću rendgenskih zraka.

radio-sonda lat. uređaj za ispitivanje viših slojeva atmosfere.

radio-stanica lat. uređaj za radio-emisije i za radio-primanja.

radio-talasi lat. elektromagnetski talasi koji služe za prenos signala u radio-tehnici (ultrakratki, kratki i dugi talasi).

radio-televizija lat. 1. ustanova koja stvara i emituje televizijske i radio-programe; 2. prenos audio-vizuelnih programa sredstvima radio-tehnike.

radio-telegram lat.-grč. vest predata putem radiografije, radiogram.

radio-telegrafija lat.-grč. prenošenje vesti putem radija Morzeovim znacima, bežična telegrafija.

radio-telegrafist(a) lat.-grč. radnik koji se bavi radio-telegrafijom (na brodovima i avionima).

radio-teleskop lat.-grč. uređaj za proučavanje kosmičkih radio-talasa u radio-astronomiji.

radio-telefonija lat.-grč. prenošenje zvukova putem elektromagnetskih radio-talasa, tj. razgovor telefonom preko radija.

radio-terapija lat.-grč. lečenje radioaktivnim zračenjem.

radio-tehnika lat. nauka koja se bavi proučavanjem metoda i sredstava za prenošenje glasova, a u novije vreme i slika (televizija) na veće udaljenosti,

kao i svi poslovi oko postavljanja radio-uređaja i televizijskih aparata. **radio-far lat.** 1. uređaj za emisiju radio-talasa koji služe brodovima i letilicama za određivanje smeru kretanja (oni poseduju uređaje za radio-navigaciju); 2. radio-svetionik, uređaj za svetlosne signale.

radiofikacija lat. podizanje mreže radio-stanica i radio-instalacija.

radiofikovati i radioficirati lat. širiti mrežu radio-stanica i radio-instalacija.

radiofonija lat.-grč. grana radio-tehnike koja se bavi pitanjima muzikalnih svojstava prenošenja glasa.

radiofoničan lat.-grč. prikladan glas za dobru reprodukciju preko mikrofona.

radiohemija i radiokemija lat.-grč. grana savremene hemije koja proučava delovanje radioaktivnog zračenja na materiju.

radirati lat. 1. strugati napisano; 2. slikati iglom za graviranje u bakru.

radirung nem. crtež izrađen radiranjem, bakropis.

radist(a) lat. isto što i radio-telegrafist(a).

radon grč. radioaktivni hemij. element, plemeniti gas; ima široku primenu u medicini.

ražalovati rus. lišiti zvanja ili čina, naročito oficira ili podoficira.

RAI ital. skraćena: Italijanska radio-televizija.

raid eng. 1. put broda, aviona bez prekidu; 2. smeo poduhvat; 3. vojni upad u pozadinu.

raja tur. tur. nemuslimansko seosko stanovništvo u staroj Turskoj koje je moralo plaćati harač (porez); 2. prenosno: sirotinja, niži stalež.

rajber nem. kuka za zatvaranje vrata i prozora.

rajetin tur. hrišćanin u staroj Turskoj koji je morao plaćati harač (porez).

rajon i rejon fr. 1. najmanja upravna jedinica narodne vlasti posle II svet. rata; 2. srez, kotar; 3. područje rada, opseg; 4. kasarna, vojno vežbalište.

rajsnegl nem. ekserčić sa širokom glavom za pričvršćivanje hartije.

rajsferslus nem. naprava za zatvaranje šavova pantalona, sukanja i dr.

rajt eng. ispravan udarac u igri tenisa.

rajthozne *nem.* čakšire prilagođene za jahanje.

rajh *nem.* država; carevina (misli se na nemačku državu); **Treći Rajh**: period postojanja fašističke Nemačke.

rajhsbanka *nem.* nemačka državna banka.

rajhsmarka *nem.* novac, novčana jedinica u Nemačkoj.

rajhstag *nem.* narodna skupština u Nemačkoj, nemački parlament (nacisti, 1933, zapalili zgradu parlamenta da bi za ovo delo optužili komuniste).

rajcati *nem.* dražiti, podražavati, uzrujavati, izazivati; *isto i* **rajcovati**.

raka *lat.* 1. grob, grobnica; 2. mrtvački sanduk, kovčeg.

raketa *nem.* letelica cilindričnog (duguljastog) oblika koja ima vlastiti reaktivni motor s ogromnom potisnom snagom (izgaranjem goriva razvija temperaturu do 3000°C, što joj omogućuje postizanje velikih brzina); letelica pogodna za letove u svemir i u retke prostore Zemljine atmosfere; služi za izbacivanje veštačkih satelita, vasioniskih brodova i naučnih laboratorija u svemir; kao nosač koristi se i u vojne svrhe (izbacivanje veštačkih satelita, atomskih, hidrogenskih i drugih bombi ogromne razorne snage); neki tipovi raketa služe za signalizaciju i osvetljavanje (u ratu) i iluminaciju (stvaranje vatrometa), za borbu protiv grada, itd.

raketni avion — avion koji se kreće pomoću raketnog motora, na mlazni pogon, mlaznjak.

raketni motor — motor kod kojeg se gasovi, usled sagorevanja eksplozivne mase, izbacuju velikom brzinom nazad i time vozilo ili avion pokreću u suprotnom pravcu; v. *reaktivni motor*.

raketodrom — uzletišta za rakete, mesto odakle se ispaljuju rakete.

rakun *eng.* vrsta malih medveda u Sev. Americi; lako se pripitomljavaju.

rakurs *fr.* 1. ugao filmskog snimanja; 2. kratak sadržaj nečega; 3. detalj u filmu.

ram *nem.* okvir (na slici, ogledalu i sl.); v. *derdef*.

Rama *ind.* otelotvoreni bog Višnu u bramanskoj mitologiji.

ramazan i ramadan *tur.* deveti mesec muslimanske Mesečeve godine, tj. mesec posta i uzdržavanja od dnevnih telesnih uživanja; posle dolazi praznik Bajram.

Ramajana *ind.* veliki staroindijski ep od oko 24.000 distiha iz 3. ili 4. veka pre n.e.; opisuje pustolovine kraljevića Rame za otetom ženom.

ramifikacija *lat.* račvanje, grananje; razgranatost, razgranjivanje.

rampa *fr.* 1. postolje za izbacivanje raketa i projektila, tj. uređaj za lansiranje svemirskih raketa; 2. prečaga na prelazima puteva, na granici, itd.

ramstek i rampstek *eng.* pečeno ili prženo parče goveđe poledine.

ranac *nem.* velika vojnička torba koja se nosi na leđima, uprtnjača.

rang *fr.* stepen, čin, kategorija, položaj u nekom društvenom ili duhovnom redu; **rang-lista**: popis po rang.

rangirati *fr.* odrediti društveni položaj, kategoriju, čin; dodeliti rang.

randevu *fr.* 1. ugovoreni sastanak; 2. mesto sastanka (obično ljubavnog).

randes *fr.* v. *randevu*.

randman *fr.* 1. prinos (npr. žitarica); 2. iskorišćenost nekog ulaganja (u zemljište, u gajenje stoke i sl.); 3. ostvareni dohodak.

ranžir *fr.* razmeštaj po nekom redu; svrstavanje, sređivanje, dovođenje u red, klasifikacija po veličini, kvalitetu, itd.

ranžirati *fr.* 1. razmestiti, urediti, klasifikovati; 2. sačiniti kompoziciju od železničkih vagona; prikopčavati, ukopčavati.

ranč *sp.* stočarska farma u Americi, majur, salaš.

rančer *sp.* farmer, stočar, zemljoradnik, ratar.

rančeri *sp.* 1. meksikanski seljaci špansko-indijanskog porekla, izvrsni radnici, jahači, lovci; 2. glavni deo meksikanskih konjičkih trupa.

rapid *eng.* 1. brzica, bujica; 2. brzi voz, ekspres.

rapidan *lat.* brz, hitar, plahovit, nagao, živahan, žestok, prek, munjevit.

raport *fr.* 1. pismeni ili usmeni izveštaj potčinjenog pretpostavljenom u određeno vreme i po utvrđenom redosledu; 2. službeni razgovor pretpostavljenog i

potčinjenog kada se rešavaju molbe, žalbe, izriču disciplinske kazne i sl.

raportirati *fr.* podneti, podnositi raport; izvestiti.

rapsod *grč.* pesnik i putujući pevač u staroj Grčkoj koji je, uz pratnju lire, pevao epske pesme na sličan način kao naši guslari.

rapsodija *grč.* 1. kod starih Grka spev sastavljen iz odlomaka većih epskih pesama, koje je pevao ili recitovao rapsod uz pratnju lire; 2. muz. kompozicija na temu narodnih pesama epskog karaktera.

rapsodist(a) *grč.* pisac pesama ili muzičkih komada potpuno slobodnog oblika i bez međusobne veze.

raretet *lat.* retkost, osobita stvar, nešto izvanredno, nesvakidašnje, skupocena stvar.

ras etiop. vojvoda, vojskovođa; knez, prince; carski namesnik, zapovednik.

rasa *fr.* velika grupa jedinki (ljudi ili životinja) zajedničkog porekla koja se odlikuje nekom spoljašnjom, telesnom osobinom i razlikuje od drugih grupa, a naseljava određenu teritoriju; soj, vrsta, sorta.

rasizam *fr.* reakcionarna fašistička teorija po kojoj rasna svojstva pojedinih naroda odlučuju o toku istorije, odnosno po ovom shvatanju umne i radne sposobnosti ljudi zavise od njihovih rasnih osobina, tj. da rase ne mogu biti jednake i ravnopravne.

rasist(a) *fr.* pristalica i privrženik rasizma.

raskol *rus.* 1. cepanje na sekte pravoslavne crkve u staroj Rusiji; 2. *prenosno*: razdvajanje, razdor u pokretu uopšte.

raskolnici *rus.* jeretici, otpadnici od pravoslavne vere u staroj Rusiji, koji su se (1666) otepile i osnovali više sekta, sektaši.

rasni *fr.* od dobre rase, čistokrvan, pravi, neukršten.

rasna diskriminacija *fr.-lat.* rasizmom zatrovana mržnja prema pripadnicima tzv. obojenih naroda, osobito prema Crncima u Americi i Južnoafričkoj Republici; v. *rasizam*.

raster *lat.* 1. fino sito u cinkografiji za izradu štamparskih klišeja; 2. u foto-

grafiji: optički pribor za postizanje plastičnosti otiska.

rata *lat.* suma kojom se u određenim rokovima otplaćuje neki dug; otplata duga koji se deli na mesečne ili duže periode vremena, na rate.

ratifikacija *-lat.* odobrenje vrhovne državne vlasti (obično parlamenta) nekog međunarodnog ugovora koji su sklopili ovlašćeni predstavnici izvršne vlasti dveju ili više država.

ratifikovati i ratificirati *lat.* izvršiti, odobriti ratifikaciju, potvrditi, odobriti neki međunarodni ugovor.

raub *nem.* 1. izjava u kartanju da onaj koji deli karte uzima otkriven adut; 2. vrsta igre u kartama.

raubovati *nem.* 1. vršiti raub; pleniti, pljačkati; 2. koristiti mašine i opremu do kraja, tj. dok se sasvim istroše.

raf tur. polica, stelaža, pregrada, prelinac.

RAF skraćenica — Kraljevske vazdušne snage, tj. ratno vazduhoplovstvo Velike Britanije.

rafal *fr.* 1. neprekidno, brzo ispaljivanje metaka, brzo pućanje iz vatrenog oružja (mitraljeza, mašinske puške); 2. jak, iznenađan vetar.

rafija *lat.* vrsta palme čiji lik služi za vezivanje u povrtarstvu i vinogradarstvu, za pletenje korpi i sl.

rafinada *fr.* prečišćen (rafiniran) šećer.

rafinacija *fr.* proces i postupak prečišćavanja u fabrici neke sirovine, izdvajanje njenih sastojaka (metala, nafte, šećera i dr.)

rafiner *fr.* radnik u rafineriji, prečišćivač.

rafinerija *fr.* fabrika za prečišćavanje (šećera, nafte i dr.).

rafiniran *fr.* 1. prečišćen, pročišćen, očišćen, izbistren; 2. *prenosno*: profinjnjen, uglađen; istančan, izoštrn; prepreden, lukav, dosetljiv, dovrtljiv; izveštačen, preteran.

rafiniranost *fr.* profinjenost, uglađenost, istančanost, izoštrnost, lukavost, dosetljivost; izveštačenost, preteranost; cepidlačenje.

rafinirati *fr.* 1. prečistiti, čistiti, izbistriti; 2. *prenosno*: profiniti, uglađiti, istančati, načiniti nešto finijim.

rafinoza *fr.* 1. vrsta šećera bez slatkog ukusa; 2. male, neznatne količine še-

ćera u melasi šećerne repe, tzv. melitoza.

rahat i rahatan *tur.* bezbrižan, miran, spokojan; zadovoljan; udoban; komotan.

rahatluk *tur.* odmor, počivanje; spokojstvo, bezbrižnost; udobnost; zadovoljstvo.

rahitis *grč.* dečja bolest koja nastaje usled poremećaja prometa materija i nedostatka vitamina, što dovodi do omekšanja kostiju.

rahitican *grč.* bolestan od rahitisa.

rahitican *grč.* onaj koji boluje od rahitisa.

rahmet *tur.* 1. milost, milosrđe, oproštaj greha; 2. blagoslov s neba, plodonosna kiša; 3. pokoj, mir (mrtvima).

rahmetli *tur.* pokojni, počivši.

rahmetlija *tur.* umrli, pokojnik.

racija *nem.* 1. povremena velika potera policije za sumnjivim licima u gradu; 2. brutalni, pljačkaški vojni pohod.

racija *fr.* dnevni obrok; porcija hrane, obično vojnička; v. *racionalisati*.

racio *lat.* um, razum čoveka.

racionalan *lat.* 1. razuman, dobro odmeren, pametan, uman; na naučnoj osnovi zasnovan i dobro organizovan na osnovu iskustva i provere u praksi; *mat.* broj koji ne sadrži vađenje korena; **racionalni brojevi:** celi brojevi i razlomci, pozitivni i negativni.

racionalizam *lat.* 1. pravac u filozofiji koji priznaje razum kao jedini izvor i kriterijum naučnog saznanja, što je sasvim suprotno od empirizma, tj. od iskustva; 2. književni pravac, nastao u 18. veku, koji daje prednost razumu nad osećanjima.

racionalizator *lat.* radnik koji, izvesnim tehničkim poboljšanjima ili boljom organizacijom rada u proizvodnji, omogućuje veću i kvalitetniju proizvodnju u utvrđenom radnom vremenu.

racionalizacija *lat.* 1. skup organizacionih i tehničkih mera za snižavanje troškova proizvodnje uz istovremeno podizanje kvaliteta proizvoda; 2. poboljšanje, unapređenje organizacije rada uopšte.

racionalizovati i racionalizirati *lat.* 1. uvesti u proizvodni proces ili u neki drugi posao racionalizaciju rada; 2. kod određenog posla štedeti vreme,

radnu snagu, materijal, poboljšati organizaciju rada, pojednostaviti proizvodni proces, delovati razumno, praktično, svrsishodno.

racionalist(a) *lat.* 1. pristalica filozofskog pravca, smera racionalizam; 2. pisac čiji je književni metod bio racionalizam.

racionalnost *lat.* razumnost, obdarenost razumom, odmerenost, praktičnost.

racionalisati i racionalirati *lat.* uvesti strogu štednju u raspodeli životnih namirnica u vreme kad ih nema dovoljno na tržištu (obično u vreme rata ili ekonomske krize), tako da se planski i u određenim količinama prodaju stanovništvu.

radža *eng.* titula feudalnog vladara pojedinih država ili pokrajina u Indiji u doba kolonijalne uprave.

rašomon i rašomonijada *jap.* priča koja govori o relativnosti i subjektivnosti istine; izraz i značenje priče stvoreni prema filmu „Rašomon“, japanskog režisera Akira Kurosava (rađen prema jednoj noveli), sa ovim sižeom: muškarac u šumi sledi neku ženu koju napada razbojnik, a posle, kad se otkrije razbojništvo, žena koja je bila žrtva, napadač i svedok, svako posebno, priča svoju verziju događaja, tj. kako je ko video i doživio događaj, pri čemu je zanimljivo da svaka verzija zvuči uverljivo, a uvek su krivi „oni drugi“.

reagens i reagensija *lat.* hemijska materija koja izaziva karakterističnu reakciju kad se sastavi s drugom materijom, što daje mogućnosti da se utvrdi prisustvo druge materije; *isto i reaktiv*.

reagovati i reagirati *lat.* 1. odgovoriti rečima ili delom na tuđe reči, na delovanje ili na stečeni spoljni utisak; 2. izazvati hemijsku reakciju; 3. uopšte: odupreti se, protiviti se, delovati suprotno, uzbuditi se, razdražiti, razgneviti se kao odgovor na napad, uvrede; uzvratiti.

reaktiv *lat.* v. *reagens*.

reaktivan *lat.* 1. koji deluje u suprotnom pravcu, koji ima suprotno delovanje; 2. **reaktivan motor:** motor sa unutrašnjim sagorevanjem čiji gasovi, pri radu, u jakom mlazu unazad, vrše

potiskivanje aviona u suprotnom pravcu; 3. materijal lako podložan hemijskoj promeni.

reaktivizacija i reaktivacija *lat.* ponovno vraćanje u službu, reaktiviranje; ponovno stavljanje nečega u rad.

reaktivisati i reaktivirati *lat.* 1. ponovo vratiti u službu penzionisanog ili suspendovanog radnika; 2. obnoviti neki rad, ponovno nešto uspostaviti.

reakcija *lat.* 1. otpor, suprotna akcija, delovanje; 2. odgovor organizma na nadražaj spoljni ili unutrašnji; 3. nazadne društvene snage koje su protiv progresa; 4. uzajamno delovanje hemij. materija.

reakcionaran *lat.* zastarelih, preživelih pogleda, kontrarevolucionaran.

reakcioner i reakcionar *lat.* pristalica reakcije, nazadnjak, mračnjak.

real *šp.* 1. stari španski novac; 2. srebrni novac u Portugalu, Meksiku, Brazilu.

realan *lat.* 1. stvaran, koji postoji, istinski, pravi; 2. ostvarljiv, izvodljiv; 3. praktičan, koji odgovara stvarnom stanju; trezven, objektivan.

realizam *lat.* 1. vodeći pravac u književnosti i umetnosti koji nastoji da u svojim delima najpotpunije i najvernije prikaže stvarnost, tj. da prikaže svet onakav kakav jeste; 2. smisao za pravilno shvatanje života.

realizator *lat.* 1. onaj koji nešto realizuje, ostvaruje, izvršava; 2. reditelj žive emisije (npr. TV dnevnik) i drugih neautorskih emisija; 3. pucač na gol.

realizacija *lat.* 1. ostvarenje, izvršenje nečega, provođenje u delo, oživotvorenje; 2. pretvaranje imovine ili vrednosnih papira u gotov novac.

realizovati i realizirati *lat.* ostvariti, izvršiti, oživotvoriti, izvesti.

realije *lat.* stvarnost, stvarne činjenice, stvarne nauke, stvarno znanje.

realist(a) *lat.* 1. sledbenik realizma u umetnosti; 2. koji realno gleda na stvari, koji ima smisla za realnost; trezven, razuman, odmeren.

realitet *lat.* ono što je realno, stvarno, stvarnost, bitnost, zbilja, izvršljivost, izvodljivost.

realiteti *lat.* nepokretna imovina, imanje, zemljište, posedi, kuće, nekretnine.

realka *lat.* realna gimnazija, srednja škola u kojoj se ne uče klasični jezici (osim latinskog), već pretežno matematika i prirodne nauke.

realno *lat.* stvarno, ono što postoji stvarnosti, istinito, životno.

realnost *lat.* stvarnost, činjenično stanje, uzeto iz života, istinitost.

realokacija *lat.* preusmeravanje u drugo mesto, na drugu lokaciju; ponovni razmeštaj na drugo mesto.

reanimacija *lat.* vraćanje, povratak u život pomoću veštačkog disanja, masažom srca, ubrizgavanjem određenih lekova i dr.

reanimatologija *lat.* nauka koja se bavi proučavanjem problema o povraćaju umrlih organizama u život (za sada uspeva ako se postupak oživljavanja organizma preduzme dva sata nakon tzv. kliničke smrti).

reafirmacija *lat.* ponovno osnaženje, ponovno potvrđivanje vrednosti.

reafirmisati i reafirmirati *lat.* ponovo nešto osnažiti, potvrditi vrednosti, ponovo uspostaviti stvar koja je imala određenu vrednost.

rebalans *lat.* preuređenje, prepravka i dovođenje u realne okvire i ravnotežu poremećenog stanja; izmene, ispravke u programu rada, u planu, na osnovu iskustva i novonastale situacije.

rebalansirati *lat.* izmeniti, preurediti, svesti program rada u realne okvire; usvojiti novi plan ili program rada na realnim osnovama.

rebus *lat.* 1. zagonetka u kojoj se za rešavanje umesto reči daju razni znakovi, slike i crteži stvari koje treba odgonetnuti; 2. *prenosno:* neka nejasna, zamršena i teško rešiva stvar.

revakcinacija *lat.* ponovno cepljenje (pelcovanje) protiv boginja i dr.

revakcinisati i revakcinirati *lat.* ponovo cepiti protiv boginja i dr.

revalvacija *lat.* podizanje vrednosti novca neke zemlje u odnosu na druge valute i vrednost zlata; *suprotno:* **devalvacija**.

revalidacija *lat.* ponovno osnaženje, proglašenje važećim nekog zakona.

revalidirati *lat.* osnažiti (zakon, propis), ponovo proglasiti važećim.

revalirati *lat.* ponovo se oporaviti, materijalno ojačati, nadoknaditi štetu po-

sle nastalih gubitaka i nepredviđenih zaduženja.

revalorizacija *lat.* povraćaj vrednosti nekoj robi ili novcu koja je bila pala, tj. ponovna procena vrednosti, utvrđivanje nove vrednosti.

revalorizovati i revalorizirati *lat.* povratiti vrednost robi ili novcu; ponovo proceniti vrednost nečega, utvrditi novu vrednost.

revindikacija *fr.* v. *revindikacija*.

revans *fr.* 1. uzvraćanje (u dobrom ili lošem smislu); 2. osveta, odmazda za poraz u ratu ili igri; 3. ponovna igra sa pobednikom u težnji za pobedom; 4. oduženje za učinjeno dobro ili uslugu, uzdarje.

revansizam *fr.* politika koja podstiče osvetu, odmazdu za pretrpljeni poraz u ratu i teži da povрати izgubljene teritorije i ugled u svetu.

revansirati *fr.* 1. osvetiti se, sprovesti odmazdu prema protivniku; 2. uzvratiti dar, odužiti se za učinjenu uslugu; 3. pobediti pobednički tim u igri.

rever *fr.* 1. zadnja strana kovanog novca s grbom ili simbolom; 2. posuvratak na odelu; 3. zaklonjena strana bedema ili rova od neprijateljske vatre.

reverend *lat.* prečasn, velečasni (titula katoličkih i evangelističkih sveštenika).

reverenda *lat.* dugačka sveštenička gornja haljina (mantija) katoličkih i evangelističkih sveštenika; talar, sutana.

reverendisimus *lat.* prečasn, velečasni, visokočasni.

reverendus *lat.* časni, prečasn, poštovani (naročito katolički sveštenik).

reverencija i reverans *lat.* poštovanje, čašćenje, duboko klanjanje.

reverzibilan *lat.* povratan, koji se može okrenuti (štof); **reverzibilna hidrocen-trala**: ona kod koje se iskorišćena voda ponovo vraća u turbine.

reverzija *lat.* 1. vraćanje, povratak; ponavljanje krivičnog dela lica koje je već izdržalo kaznu za neko delo; 2. ponavljanje reči u obrnutom ili različitom značenju; 3. povraćaj najmljene stvari vlasniku.

revers *lat.* 1. pismena potvrda za uzetu stvar na pozajmicu, priznanica; 2. naličje medalje ili kovanog novca.

revident *lat.* revizor, pregledač, ispitivač poslovanja, računa, odluka i dr.

revidirati *lat.* 1. izvršiti reviziju, ponovo nešto pregledati, prekontrolisati, preispitati; 2. prepraviti, preinačiti, izmeniti ranije rešenje, stav.

revizija *lat.* 1. pregled rada, kontrola, provera ispravnosti dokumenata; 2. ponavljanje sudskog procesa ili odluke; 3. zadnji pregled, provera stranica pripremljenog sloga za štampu, poslednja korektura; 4. popravak uopšte.

revizionizam *lat.* 1. pravac u socijaldemokratskom pokretu koji želi da promeni (revidira) naučne postavke K. Marksa i F. Engelsa o socijalizmu i komunizmu u smislu izmirenja radnika i kapitalista; 2. pokret za promenu versajskog ugovora o miru uoči drugog svetskog rata.

revizionist(a) *lat.* pristalica i pobornik revizionizma.

revizor *lat.* 1. kontrolor rada i stanja, pregledač dokumenata, ispitivač grešaka; 2. pregledač poslednje korekture teksta uoči štampe.

revija *fr.* 1. smotra, javni svečani nastup (revija trupa, mode, radnih uspeha); 2. ilustrovani časopis; 3. bogato opremljen pozorišni komad s lakim sadržajem i muzičkim tačkama, s plesom i pevanjem, bez prave radnje.

revindikacija i revandikacija *lat.* zahtev za povraćaj svojine; pokretanje sudskog postupka za povraćaj neopravdano oduzetih dobara i prava vlasništva.

revindicirati *lat.* tražiti povraćaj izgubljene ili oteće svojine.

revir *nem.* predeo, okrug, oblast, bazen, područje (npr. ugljeni revir).

revitalizacija *lat.* oživljavanje, vraćanje života, živosti, životnih sokova, obnavljanje, preporođanje.

revitalizirati *lat.* oživeti, povratiti život, živnuti, obnoviti, preporoditi.

revokacija *lat.* 1. opozivanje, poništenje, otkaz; 2. oduzimanje zvanja; 3. odricanje.

revolver *eng.* malo ručno vatreno oružje sa više metaka.

revolving-kredit *eng.* kredit koji se stalno obnavlja do visine prvobitne sume

čim uzimalac kredita uredno vraća poveriocu deo ili celu sumu o roku.

revolt *fr.* buna, pobuna, ustanak; jako negodovanje, ogorčenje, ozlojeđenost.

revoltirati *fr.* buniti, izazvati negodovanje, negodovati, ogorčiti se.

revolucija *lat.* 1. preokret, prevrat; nagla i nasilna promena postojećeg stanja; oružani ustanak, buna za rušenje starog i ustoličenje novog stanja u društvu; 2. temeljito preuređenje i menjanje državnog i društvenog poretka, osobito ekonomskih i vlasničkih odnosa; 3. godišnji obilazak Zemlje oko Sunca (u trajanju od 365 dana i 6 sati).

revolucionar i revolucioner *fr.* aktivni učesnik revolucionarnog pokreta; buntovni, prevratnički duh; borac za napredne, revolucionarne promene.

revolucionaran *fr.* prožet duhom revolucije, napredan, buntovan.

revolucionisati i revolucionirati *fr.* prožeti duhom revolucije široke narodne mase, izazvati prevrat, bunu; izmeniti iz temelja društveni poredak.

revocirati *lat.* opozvati, ukinuti, poništiti, otkazati, poreći, odbiti.

regal *lat.* 1. polica, pregradak, sistem od više ormaru; 2. male orgulje; 3. ormar za slova u štampariji; 4. vrsta krupnih štamparskih slova, odmah posle imperijal-slova.

regata *ital.* veslačko ili jedriličarsko takmičenje na čamcima.

regenerat *lat.* obnovljeni deo tkiva ili organa, nastao regeneracijom.

regenerator *lat.* 1. obnovitelj, preporoditelj, preustrojitelj; 2. komora kojom se iskorišćuje pregrevani vazduh i gas za dobijanje određene toplote.

regeneracija *lat.* 1. obnova, preporod, preobražaj, podmlađivanje; 2. obnova izgubljenih delova organizma koju vrši sam organizam; 3. proces pretvaranja izrađenih produkata proizvodnje u početne produkte; 4. oživljavanje.

regenerisati i regenerirati *lat.* 1. obnoviti, oživeti, preporoditi; 2. preraditi.

regent *lat.* vršilac vladarske, kraljevske vlasti do punoletstva kralja.

regentstvo *lat.* kraljevsko namesništvo; v. *regent*.

regija *lat.* 1. područje, kraj, okolina, pokrajina, oblast; 2. deo tela; 3. vazdušni sloj.

regimenta *lat.* 1. puk vojske (četiri do pet bataljona); 2. *prenosno*: mnoštvo, gomila.

regina *lat.* kraljica.

region *lat.* 1. v. *regija*; 2. šire područje: više zemalja skupa.

regionalizam *lat.* 1. jačanje pojedinih delova zemlje na štetu celine; 2. preterano naglašavanje lokalnih osobina kraja u umetničkim delima.

registar *lat.* 1. spisak imena ili predmeta po azbučnom redu; 2. knjiga za upis prispelih i poslanih spisa, arhiva; 3. knjige rođenih, venčanih i umrlih.

registar-kasa *lat.* blagajna sa automatskim registrovanjem prometa u trgovini.

registrator *lat.* 1. lice koje zavodi u registar-knjigu akta; 2. mapa za spise; 3. sprava koja automatski beleži neke podatke; (npr. crna kutija u avionu).

registratura *lat.* 1. arhiva, kancelarija gde se zavode (registruju) i obrađuju spisi; 2. veština rukovanja službenim spisima; 3. zgrada, ustanova u kojoj je smeštena arhiva.

registracija *lat.* 1. upisivanje, zavodenje u registar; 2. unošenje podataka u popisnu listu radi statistike; 3. venčanje pred građanskim vlastima.

registrovati i registrirati *lat.* 1. zavesti u registar, upisati akt; 2. zabeležiti neki događaj; 3. venčati se, sklopiti brak.

registrofon *lat.* uređaj za registrovanje (i prisluškivanje) telefonskih razgovora.

reglaža *fr.* podešavanje, dovođenje u pravilan položaj, u red instrumenata, uređaja, mašina, oruđa, itd.; regulisanje, doterivanje, tačno montiranje.

regler *fr.* 1. radnik koji radi na reglaži, mehaničar, regulator, kontrolor rada mašina, uređaja; 2. sprava za vršenje reglaže; 3. ventil za regulisanje.

regleta *fr.* u štamparstvu: metalna pločica koja se umeće među retke sloga.

regloskop *fr.-grč.* aparat za automatsku kontrolu rada motora.

regnum *lat.* kraljevina, kraljevstvo.

regredijent i regresant *lat.* posednik me-nice koji traži njezinu naplatu od potpisnika, regresata.

regres *lat.* 1. prelaz od najviših oblika razvitka ka nižima, nazadovanje, nazadak, promena nagore (*suprotno: progres*); 2. pravno: odšteta, naknada štete, posebna naknada za rad (npr. regres za godišnji odmor); **menični regres**: pravo onoga koji je ispunio meničnu obavezu druge osobe da od nje traži naknadu.

regresant *lat. v. regredijent.*

regresat *lat.* potpisnik menice od koga se traži da plati menicu.

regresivan *lat.* koji deluje suprotno, povratni, odstupni, nazadan, koji deluje unazad, povratno; *suprotno: progresivan.*

regresija *lat.* 1. povratak, vraćanje, odstupanje, uzmicanje, nazadovanje, povlačenje; 2. povlačenje mora od obale; 3. zaboravljanje stečenog znanja; 4. vraćanje u detinjstvo, vraćanje libida, ranijeg stadijuma razvoja.

regresirati *lat.* vraćati se nazad, nazadovati; odštetiti, nadoknaditi.

regrut *fr.* 1. vojnik u prvim mesecima službe; 2. *prenosno*: novajlija, početnik.

regrutacija i regrutovanje *fr.* 1. popunjavanje vojske novim vojnicima; 2. *prenosno*: pridobijanje novih pristalica za neku organizaciju, vrbovanje.

regrutovati i regrutirati *fr.* 1. popisivati, pregledati, odabirati vojne obveznike za službu u stalnom kadru; popunjivati vojne jedinice novim vojnicima; 2. *prenosno*: pridobijati nove pristalice za neku ideju, vrbovati.

regula *lat.* pravilo, zakon, načelo, propis, merilo rada, poredak.

regula juris *lat.* pravno načelo, pravno regulisano, pravno pravilo.

regularan *lat.* redovan, propisan, uredan, normalan, pravi, pravilan; **regularna vojska**: redovna vojska, stajaća vojska.

regulari *lat.* u katoličkoj crkvi: svi duhovnici svetovnog i kaluđerskog reda, zakleti da će se pridržavati religioznih pravila; *suprotno: sekulari.*

regulativ *lat.* uredba, propis, pravilnik; utvrđeni poslovni red.

regulativa *lat.* usmeravanje, organizacija rada; rukovođenje, organi rukovođenja; zakoni, pravna regulativa.

regulativan *lat.* koji usmerava, organizacioni, rukovodeći, zakonodavan.

regulator *lat.* 1. onaj koji nešto uređuje, reguliše, podešava; 2. sprava za automatsko regulisanje pravilnog rada nekog mehanizma ili neke mašine, odnosno postrojenja; 3. *prenosno*: onaj koji uređuje, usklađuje odnose u društvu, uređivač, usklađivač.

regulacija *lat.* 1. uređivanje, normalizacija, sređivanje; 2. skretanje toka reke ili potoka, uređenje oticanja nabujalih voda, isušivanje močvara, itd.

regulisanje *lat.* dovođenje u red sa zakonskim propisima; *v. regulacija.*

regulisati i regulirati *lat.* 1. podvrgnuti ustaljenom poretku, pravilu, dovesti u sklad sa zakonom, ustavom; 2. podesiti rad mehanizma, mašine; 3. upravljati (saobraćajem); 4. usvojiti propise, pravilnike, odluke.

redaktor *lat.* urednik, ispravljač, doterivač rukopisa za štampu; tj. lice koje rediguje rukopise i daje im konačan oblik za štampu.

redakcija *lat.* 1. priređivanje nekog dela (rukopisa) za štampu; obrada, sastavljanje, doterivanje, uređivanje, ispravljanje; 2. uredništvo novina, časopisa ili izdavačke kuće (ljudi i prostorije); 3. novo izdanje nekog dela, nova obrada tog dela i karakteristike te obrade.

redemarkacija *fr.* ponovno postavljanje graničnih znakova na državnoj granici.

redengot *fr.* dug muški gornji kaput, pogodan za putovanja.

redefinisanje *fr.* ponovno definisanje nekog pojma u skladu sa njegovim prvim značenjem.

redi *eng.* izraz u igri u značenju: pripravan, gotov, spreman (za igru).

redigovati i redigirati *lat.* 1. u rukopisu ispraviti gramatičke, pravopisne i druge greške; preurediti sadržaj u skladu sa koncepcijom knjige, novina, časopisa ili uopšte teksta koji se priprema; 2. uređivati novine, časopise, knjige, razne publikacije.

redintegracija *lat.* ponovno uspostavljanje nečega, obnova, obnavljanje.

rediskontovanje *ital.* ponovno diskontovanje, tj. kada banka daje ponovo u eskont menice koje je sama eskonto-

vala da bi i na taj način došla do zarade.

redistribucija *lat.* ponovna distribucija, ponovna raspodela (npr. dohotka, robe i dr.).

redukovati i reducirati *lat.* smanjiti, umanjiti, ograničiti, svesti na manju meru, sniziti, oslabiti, stisnuti, stegnuti, spustiti.

reduktor *lat.* tehnički mehanizam koji smanjuje brzinu obrtanja pomoću prenosnika (zupčanog, kaišnog, lančanog i dr.).

redukcija *lat.* 1. smanjenje, ograničenje (npr. broja radnika, činovnika); 2. proces suprotan oksidaciji kojim se nekom jedinjenju oduzima kiseonik; 3. izostavljanje ili slabljenje glasova; 4. smanjenje, stezanje, slabljenje uopšte.

reeksport i reeksportacija *lat.* izvoz uvezene robe koja je bila uvezena radi dorade ili za privremenu upotrebu (uzorci na sajmu i sl.).

reeskont *fr.* ponovni eskont već eskontirane menice; *v. eskont.*

reeskontiranje *fr.* ponovno odbijanje, ponovni odbitak.

reeskontovati i reeskontirati *fr.* ponovo eskontovati već eskontovanu menicu.

režija *fr.* 1. svi poslovi vezani za umetničko-tehničko oblikovanje pozorišne, filmske, televizijske ili radio-predstave koje vrši režiser (reditelj) u saradnji sa scenografima, kostimografima i koreografima; 2. upravni i administrativni troškovi vođenja neke firme ili obavljanja nekog posla; 3. **društvena režija**: svi troškovi vezani za upravljanje državom i njenim institucijama.

režim *fr.* 1. oblik i sistem upravljanja državom; 2. određeni način ishrane, dijeta; 3. ustaljeni način svakodnevnog života; 4. prosečni godišnji tok vodostaja; 5. način dužeg lečenja.

režimliga *fr.* privrženik, odani sluga postojeće vlasti; politički prevrtljivac.

režiranje *fr. v. režija.*

režirati *fr.* 1. voditi režiju, obavljati poslove režisera; 2. *prenosno*: prikri-veno iscenirati nekomu neprijatnosti, podvaliti.

režiser *fr.* 1. reditelj, umetnički rukovodilac u izradi filma, TV emisije ili pozorišnog komada; 2. organizator

neke priredbe; 3. osoba koja brine o troškovima neke ustanove ili firme, računovođa.

rezerva *lat.* 1. zaliha, pričuva nečega ostavljena za kasniju upotrebu; 2. vojni obveznici koji su odslužili stalni kadar i koji se mobilisu samo u slučajevima rata; 3. deo vojske za vreme rata koji se angažuje po potrebi, tamo gde ustreba; 4. sportisti koji ulaze u igru kad ustreba; 5. oprez, uzdržljivost u izjavama; nepoverljivost, zatvorenost; 6. pravno: zadržano neko pravo, uslov, ograničenje.

rezervat *lat.* 1. službena tajna, poverljiv spis; 2. pravno: zadržano pravo po kome upotreba nečega pripada samo određenim licima; 3. područje na kome su zaštićeni ostaci nekog naroda, retke životinje ili biljke.

rezervacija *lat.* zadržavanje prava na nešto ili osiguranje nečega (npr. mesta u pozorištu, u avionu, u vozu, na robu koja je delimično plaćena).

rezervisan i rezerviran *lat.* 1. zadržan, ostavljen na stranu za kasniju upotrebu; 2. oprezan, uzdržan u izjavama, nepristupačan, odeljen od drugih; neopredeljen, neutralan, koji stoji po strani, koji skriva svoje mišljenje.

rezervisati i rezervirati *lat.* 1. ostaviti nešto za kasniju upotrebu, pričuvati; 2. obezbediti neko pravo (kartu, kupovinu robe i sl.).

rezervist(a) *lat.* vojni obveznik u rezervi.

rezervni *lat.* koji je u rezervi, koji se čuva kao zaliha, fond.

rezervoar *fr.* 1. posuda, spremište za čuvanje određene količine tečnosti ili gasova u obliku bazena, bureta i sl.; sabiralište; 2. *prenosno*: zbirka, zaliha, izvor za snabdevanje i opskrbu.

reznacija *lat.* 1. skrušenost, potištenost, bezvoljnost, tiha patnja, ravnodušnost, pomirenje sa sudbinom, sa onim što se ne može izbeći; 2. ostavka na položaj, odricanje, odustajanje; 3. otvaranje oporuke.

rezniran *lat.* skrušen, potišten, bezvoljan, ravnodušan, pomiren sa sudbinom, pun rezignacije.

rezniranost *lat.* skrušenost, potištenost, bezvoljnost, ravnodušnost.

reznirati i reznovati *lat.* 1. predati se sudbini; pomiriti se sa nečim; 2. dati

ostavku, povući se, odreći se službe ili časti; 3. otvoriti oporuku, testament.

rezident *lat.* 1. diplomatski predstavnik rangom niži od ambasadora, otpravnik poslova; 2. građanin neke zemlje koji stalno živi u drugoj državi; 3. obaveštajac koji stalno deluje u nekoj stranoj državi.

rezidencija *lat.* stan, sedište, mesto stalnog boravka šefa države ili vlade, osoba na istaknutim položajima u državi ili u crkvi.

reziduum *lat.* 1. ostatak od sagorevanja, isparenja, talog; 2. *medic.* trajno zaoštalost posledica neke bolesti.

rezil *tur.* osramoćen, obrukan, ponižen, izvrgnut ruglu; neotesan, gadan.

reziliti *tur.* grditi, ružiti, sramotiti, brukati, kuditi.

reziluk *tur.* sramota, bruka, blamaža, ruglo.

rezime *fr.* kratko izložen sadržaj neke knjige, članka, govora, filma i sl.

rezimirati *fr.* načiniti rezime, kratko izložiti neki sadržaj, sažeti.

rezistentan *lat.* tvrd, otporan, izdržljiv, koji se protivi (bolesti, leku).

rezistencija *lat.* otpor, odupiranje; otpornost; odbrana; suprotstavljanje.

rezolutan *lat.* odlučan, odvažan, smeo, srčan, pribran, priseban.

rezolutnost *lat.* odlučnost, odvažnost, rešenost, pribranost, hrabrost.

rezolucija *lat.* 1. odluka, zaključak nekog skupa; 2. odlučnost, rešenost.

rezon *fr.* 1. razlog, povod, uzrok, pobuda, smisao; 2. um, pamet, razum, razboritost, razumevanje; 3. pravo, pravičnost; 4. mera, usmerenost; 5. dobri odnosi, dobri običaji.

rezonantan *lat.* koji odjekuje, zvučan; koji rezonira, koji je sazvučan.

rezonanca i rezonancija *lat.* svojstvo tela da zatreperi zbog treperenja u blizini drugog tela; odjek, odjekivanje; 2. jačanje zvuka treperenjem drugih tela.

rezonator *lat.* 1. sprava koja pojačava treperenje pomoću rezonancije; 2. deo govornih organa, usna šupljina.

rezoner *fr.* onaj koji voli da analizira razne pojave, mudrijaš.

rezonovati i rezonirati *lat.* rasuđivati, zaključivati, razmišljati, umovati.

rezultanta *lat.* sila koja nastaje slaganjem dveju ili više sila; konačni rezultat nekog procesa.

rezultat *lat.* ono što proizide na kraju nekog računanja ili delovanja; ishod, krajnje rešenje, iznos, zaključak.

rezultirati *lat.* proizići iz nečega, doći kao posledica, biti rezultat nečega.

rezus-faktor *lat.* nasledno svojstvo krvi, nezavisno od njene pripadnosti određenoj grupi, tj. postoji negativni i pozitivni rezus-faktor, pa kad je različit kod roditelja može biti teškoća pri transfuziji krvi i u razvitku ploda, odnosno u životu novorođenčeta.

reizbor *lat.* načelo ponovnog izbora istog funkcionera za funkciju.

reimpresija *fr.* ponovno štampanje dela, novo izdanje; v. *reprint*.

reinkarnacija *lat.* po učenju budista o seobi duše: vraćanje duše u telo, ponovno oživljavanje tela, ovaploćenje, otelotvorenje posle smrti.

reimplantacija *lat.* ponovno prišivanje već odsečenog dela tela.

reintegracija *lat.* ponovno uključivanje, pripajanje, sjedinjenje u svoj sastav (nakon privremene odvojenosti), npr. ponovno sticanje državljanstva.

reis-ul-ulema *ar.* titula vrhovnog poglavara muslimanske veroispovesti.

rejon *fr.* 1. deo grada, oblast, područje; 2. vrsta veštačke svile.

rejting-lista *eng.* lista sportskih rezultata po bodovnoj vrednosti.

rekapitulat *lat.* onaj koji ukratko ponavlja sadržinu računa i dr.

rekapitulacija *lat.* kratko ponavljanje sadržaja računa, knjige i dr.

rekapitulirati *lat.* ukratko ponoviti sadržaj (računa, knjige, članka i sl).

rekvizite i rekviziti *lat.* 1. predmeti za pozorišnu predstavu; 2. deo sportske opreme (dres, lopta, reket, itd).

rekviziter *lat.* onaj koji nabavlja rekvizite i stara se o njima.

rekvizicija *lat.* prisilno oduzimanje imovine, naročito namirnica, od naroda za ratne svrhe.

rekvijem *lat.* muzičko delo za pokoj duše (u katoličkoj crkvi).

rekvirirati *lat.* zapleniti imovinu, oduzeti u korist vojske (u ratu).

reket *eng.* 1. prostor ispod koša u košarci; 2. teniska maska, loparica.

rekla *nem.* kratka ženska haljina do pojasa; tako se naziva katkad i muški kaput.

rekлама *lat.* 1. isticanje kvaliteta robe preko sredstava javnog informisanja ili na drugi način (ekonomsko-propagandni program); preporučivanje, hvaljenje određenih proizvoda ili usluga; 2. oglas ili plakat radi upoznavanja, popularizacije nekog proizvoda; 3. namerno hvaljenje nekoga.

reklamacija *lat.* 1. žalba (prigovor) na isporučenu robu ili izvršenu uslugu zbog utvrđenog nedostatka u pogledu količine, kvaliteta ili nečega drugog; 2. žalba protiv neke odluke; 3. protest, pritužba.

reklamer *lat.* 1. osoba koja vrši reklamu, oglašivač ekonomske propagande; 2. osoba koja svojim neskromnim postupcima nastoji napraviti reklamu, pribaviti popularnost; bukač, vikač.

reklamirati *lat.* 1. javno isticati kvalitet neke svoje robe ili usluge, hvaliti, često prekomerno i neskromno, kako bi se namamili potencijalni kupci ili korisnici usluga; 2. uložiti žalbu, pritužbu, prigovor na isporučenu robu ili učinjenu uslugu zbog naknadno utvrđenog nedostatka u pogledu količine, kvaliteta ili nečeg drugog; žaliti se, protestovati, izražavati negodovanje, tražiti povratak svojih prava, zahtevati promenu nekog rešenja, tražiti popravku robe ili zamenu.

reklamokratija i reklamokracija *lat.-grč.* vladavina reklamnih kompanija u kapitalističkim zemljama.

rekognosciranje *lat.* 1. izviđanje neprijateljskog područja i stanja na tom području uoči bitke, dobijanje obaveštenja važnih za bitku; 2. prepoznavanje istine i utvrđivanje ispravnosti nečega; 3. sportski: praćenje igre protivničkog tima, uočavanje načina igre, kako bi se uspešnije igralo protivu tog tima.

rekognoscirati *lat.* 1. izvidati, ispitivati neprijateljske položaje; 2. pravno: ponovo saznati na osnovu prethodnog ispitivanja.

rekomandacija *fr.* preporuka, preporučena poštanska pošiljka; preporučivane pošiljke.

rekomandiran *fr.* preporučen; preporučeno pismo koje se uvodi u poštansku knjigu, o čemu pošiljalac dobija potvrdu.

rekomandirati *fr.* preporučiti, preporučivati.

rekompensacija *lat.* odšteta, naknada štete; osveta, kazna.

rekompensirati *lat.* naknaditi štetu, obešteti; nagraditi; kazniti.

rekonvalescent *lat.* bolesnik koji se oporavlja posle preležane bolesti ili izdržane operacije a ima uslove za potpuno ozdravljenje.

rekonallescencija *lat.* oporavljanje od preležane bolesti, oporavak.

rekonverzija *lat.* vraćanje u stanje kakvo je bilo ranije (npr. vraćanje, prevodenje ratne industrije na mirnodopsku proizvodnju).

rekonkvista *šp.* 1. period od 8. do 15. veka u kome su Španci i Portugalci oslobađali svoje zemlje od Arapa koji su ih tako dugo držali u ropstvu; 2. *prenosno:* ponovno osvajanje izgubljenih područja u ratu ili u vreme iznenadnog upada neprijatelja.

rekonstitucija *lat.* ponovno uspostavljanje nečega, obnova, preuređenje.

rekonstituisati i rekonstituirati *lat.* ponovno nešto uspostaviti, obnoviti, preurediti, vratiti u prvobitno stanje.

rekonstruisati i rekonstruirati *lat.* 1. ponovno sagraditi kako je ranije bilo, uspostaviti ranije stanje, obnoviti; 2. opisati ili ispričati neki događaj onako kako je tekao (npr. opisati pred sudskim organima tok izvršenja nekog zločina).

rekonstrukcija *lat.* 1. temeljito preuređenje, uspostavljanje nečega što je ranije postojalo; ponovna izgradnja, prepravljavanje na novim osnovama, obnova, reorganizacija; 2. postupak koji sudske vlasti izvode na licu mesta, u prisustvu okrivljenog, svedoka i oštećenog, pod veštački uspostavljenim okolnostima koje su približno bile za vreme izvršenja zločina, kako bi se mogao utvrditi stvarni tok događaja o kome se vodi sudska rasprava.

rekonstrukcionalizam *lat.* idealistička teorija po kojoj faktor vaspitanja predstavlja sredstvo kojim se može izmeniti svet.

rekontra *lat.* kartaški izraz „protu-kontra“.

rekord *eng.* najveći uspeh postignut u nečemu, naročito u sportu.

rekordan *eng.* koji predstavlja rekord u nečemu, najviše dostignuće.

rekorder *eng.* čovek koji je postigao rekord na nekom području, često u sportskim takmičenjima, prvak.

rekreativan *lat.* koji služi za rekreaciju, za odmor, okrepljenje.

rekreacija *lat.* 1. odmor, osveženje, okrepljenje, oporavak; razonoda, zabava; 2. ponovna izrada nečega.

rekreirati *lat.* odmoriti, osvežiti, oživeti, oporaviti; razonoditi, zabaviti.

rekriminacija *lat.* odgovor na tužbu tužbom, na uvredu uvredom.

rekta *lat.* 1. vrsta menice; neprenosiva, s klauzulom „ne po naredbi“; 2. vrsta vrednosnih papira, glase na poverioca.

rekifikacija *lat.* ispravljanje grešaka, popravljjanje, poboljšanje stanja; raščišćavanje stvari do kraja.

rekifikovati i rektificirati *lat.* ispraviti učinjene greške; popraviti, poboljšati nešto; raščistiti do kraja.

rektor *lat.* starešina, upravnik univerziteta ili grupe visokih škola.

rektorat *lat.* 1. zvanje, položaj rektora; 2. kancelarija rektora na univerzitetu.

rektor magnifikus *lat.* zvanična, službena titula rektora univerziteta („veličanstveni“, „uzvišeni“).

rektoskop *lat.-grč.* cevasta naprava sa sijalicom na kraju kojom se vrši pregled gužnjaka, zadnjeg creva.

rektoskopija *lat.-grč.* pregled zadnjeg (gužnjeg) creva pomoću rektoskopa.

rektoskopirati *lat.-grč.* vršiti rektoskopiju pomoću rektoskopa.

rektotomija *lat.-grč.* prerezivanje zadnjeg (gužnjeg) creva.

rektum *lat.* zadnje, gužnje crevo; završni deo debelog creva, gužnjak.

rekuzacija *lat.* odbijanje, isključenje, izuzeće (sudije, svedoka).

rekuzirati *lat.* 1. tražiti izuzeće sudije za kojeg se smatra da bi bio pristrasan, neobjektivan u sudskom veću; 2. odbiti, ne primiti, skratiti, protiviti se, nećati se.

rekuperator *lat.* tehnički uređaj za izdvajanje korisnih sastojaka iz otpada-

ka proizvodnje radi njihove ponovne prerade i iskorišćavanja.

rekuperacija *lat.* izdvajanje, prerada i iskorišćavanje sporednih sastojaka i produkata u procesu proizvodnje (npr. korišćenje gasova koji nastaju pri sagorevanju uglja); 2. ponovno oplemenjivanje i korišćenje materijala koji su već bili korišćeni u tehnološkim procesima.

rekurent *lat.* onaj koji rekursom traži pravni lek, koji se žali, žalilac, žalitelj; onaj koji traži pomoć, utočište, zaklon, pribežište.

rekurirati *lat.* 1. obratiti se nekom za pomoć (utočište); 2. uložiti žalbu.

rekurs *lat.* 1. žalba višoj vlasti ili višem sudu na odluku niže vlasti ili nižeg suda; 2. traženje utočišta, zaštite, pribežišta.

rekcija *lat.* upravljanje reči jednih prema drugima u rečenici, osobito u glagolskim vezama (npr. glagol *sme-tati* može imati objekat u dativu i u akuzativu: smetati *nekom* i smetati *nekoga*; kad to označimo u rečniku, označili smo rekciju dotičnog glagola).

relaksacija *lat.* 1. oporavljanje, odmor, opuštanje (živaca), razonoda; 2. pravno: olakšanje, ublaženje, opraštanje kazne, puštanje na slobodu; 3. *medic.* malaksalost, mlitavost, slabljenje (živaca).

relaksirati *lat.* 1. odmoriti, oporaviti, omlitaviti; 2. ublažiti kaznu.

relans *fr.* povećanje uloga u kartaškim igrama.

relansirati *fr.* 1. ponovo pokrenuti (npr. divljač koja se bila sakrila); 2. povišiti ulog u kartanju; 3. ponovno baciti, izbaciti, odbaciti; 4. dosadivati, uznemiravati.

relapsus *lat.* ponovo padanje u staru grešku, naročito jezičku.

relata refero *lat.* pričam onako kako sam čuo (kod nas: pošto kupio po to i prodajem).

relativ *lat.* glagolski oblik čije se značenje ne određuje prema momentu u sadašnjosti, već prema nekom drugom momentu.

relativan *lat.* 1. odnosan, uslovan, koji može biti ovakav i onakav; 2. srazmeran, koji je u određenom odnosu, u

uslovnoj vezi s drugim pojmovima i pojavama, zavisen od određenih uslova i okolnosti (npr. mačka je velika prema muvi, ali je relativno mala prema slonu); **relativne zamenice**: odnosne zamenice (ko, koji, čiji, šta); **relativni brojevi**: brojevi kojima je vrednost određena apsolutnim iznosom i predznakom (plus, odnosno minus); 2. svaki pozitivni relativni broj (s predznakom plus) veći je od nule, a svaki negativni (s predznakom minus) manji.

relativizam *lat.* filozofsko učenje po kome su sva saznanja i sve vrednosti relativnog karaktera, tj. koje poriče mogućnost objektivne spoznaje na osnovu relativnosti našeg znanja.

relativizirati *lat.* usloviti, izraziti sumnju u tačnost nečega.

relativitet i relativnost *lat.* odnosnost, uslovljenost, srazmernost; **teorija relativiteta**: učenje u novijoj fizici po kome važi osnovni princip — da nema apsolutnog kretanja nego da je svako kretanje relativno (osnivač Albert Ajnštajn, 1879—1955).

relativno *lat.* odnosno, srazmerno, uslovljeno.

relacija *lat.* 1. rastojanje, udaljenost, razmak između dva mesta ili dve stvari; 2. veza, kontakt, doticaj, odnos dveju ili više stvari ili sadržaja svesti; 3. izveštaj, zapis, beleška; 4. pismeni opis ratnog podviga kod predloga za odlikovanje.

relevantan *lat.* važan, značajan, bitan, znatan, jezgrovit, istaknut, svrsishodan; *suprotno*: **irelevantan**.

relevantnost *lat.* važnost, bitnost, jezgrovitost, istaknutost, značajnost.

relej *fr.* 1. telekomunikacioni uređaj koji omogućuje emisiju (radio ili TV stanice) na veliku udaljenost; u elektrotehnici: naprava za automatsko pojačanje struje koja dolazi izdaleka; 2. lice koje, poput štafete, prenosi izveštaj od jednog mesta do drugog.

reli *eng.* 1. skup, sastanak, susret; 2. takmičenje automobila i sportskih aviona, s polaskom iz raznih mesta u više etapa ka zajedničkom cilju.

religija *lat.* vera, veroispovest, verovanje u natprirodna bića, u boga.

religiozan *lat.* pobožan, predan veri, bogobojažljiv, koji veruje u natprirodna bića, naročito u boga.

religioznost *lat.* pobožnost, verovanje u boga, poštovanje prema bogu, strah od boga; življenje u skladu sa propisima vere.

relikvija *lat.* 1. ostatak, predmet religioznog poštovanja (deo tela ili telo, deo odeće ili odeća kakvog sveca, mučenika (kod katolika *moći*, kod pravoslavnih *mošti*); 2. predmet koji predstavlja dragu uspomenu na nekoga ili retka dragocenost sačuvana iz prošlosti.

relikvijar *lat.* spremnica za čuvanje svetih stvari, najčešće od skupocenog materijala sa bogatim ukrasima; v. *čivot*.

relikt *lat.* ostatak nečega (bilja, životinja i dr.) iz prastarih vremena, a nalazi se još u malom broju na nekom ograničenom području; retkost.

reljef *fr.* 1. ispupčeni lik na ravnoj površini, ispupčena slika; 2. oblik površine zemaljske kore (ravnine i neravnine) neke oblasti.

reljefan *fr.* 1. ispupčen, koji nije ravan; 2. *prenosno*: razgovetan, pregledan, izrazit, jasan, razumljiv.

remedij(um) *lat.* 1. lek, sredstvo, lekovi to pomoćno sredstvo; 2. pravni lek, žalba; 3. zakonom dozvoljeno odstupanje od propisane finoće i težine zlatnog i srebrnog kovanog novca.

remek *mad.* umetnost, majstorsko delo, uzorno delo; **remek-delo**: delo vrlo velike vrednosti, savršeno delo.

remeta *grč.* isposnik, pustinjač; pripadnik jednog kaluderskog reda.

remi *fr.* nerešen rezultat u šahu ili kojoj drugoj igri.

remi *eng.* hazardna igra sa dva ili više špila karata.

remiza *fr.* 1. spremište za poljoprivredne mašine i sprave, šupa, hangar; 2. spremište za tramvaje; 3. čestar u koji se sklanja divljač od neprijatelja ili mraza; 4. nešto ponovljeno: druga predstava, repriza ili uzvratni udarac.

remizirati *fr.* završiti igru nerešeno (obično u šahu) u kojoj nema pobednika.

remigrant *lat.* onaj koji se vratio iz emigracije, povratnik.

remigracija *lat.* vraćanje emigranata, iseljenika u domovinu.

remigrirati *lat.* vratiti se iz emigracije u domovinu.

remilitarizacija *lat.* ponovno naoružanje i uvođenje vojničkog uređenja u nekoj oblasti ili zemlji; ponovna militarizacija, obično radi osposobljavanja vojnih snaga za agresivni napad na druge zemlje.

remilitarizovati i remilitarizirati *lat.* ponovno naoružavati vojsku i pripremati je za rat; ponovno u zemlji uvoditi vojnički režim; *isto* i **remilitarisati**.

remisencija *lat.* 1. nejasno sećanje; 2. uspomena, spominjanje; 3. odjek tuđeg dela u poeziji pesnika, u muzici nekog muzičara i sl.

remis *lat.* 1. odlaganje roka plaćanja nekog duga; 2. odobreni popust, rabat.

remisija *lat.* 1. vraćanje, slanje natrag; 2. opraštanje greha, pomilovanje, sniženje (kazne); 3. kratko popuštanje bolesti; 4. slabljenje uopšte.

remitenda *lat.* ono što se vraća (npr. vraćanje izdavaču neprodatih primera novina, knjiga, časopisa).

remitent *lat.* 1. pošiljalac; 2. sopstvenik menice, lice koje je ovlašćeno da meničnu svotu o roku naplati ili pre roka da svoja poverilačka prava ustupi drugom.

remitirati *lat.* povratiti (npr. novine kao remitendu).

remont *fr.* prepravka ili popravka sredstava za rad posle duže upotrebe.

remontirati *fr.* ponovo montirati, popraviti, obnoviti.

remorkaža *fr.* vuča, tegljenje, vučenje šlepova i drugog; v. **remorker**.

remorker *fr.* brod za vuču brodova i šlepova; brod za guranje barži, naročite vrste šlepova koje remorker gura umesto da ih vuče.

rendgen *nem.* aparat za pregled unutrašnjih organa i drugih delova tela pomoću rendgenovih zraka (naziv po pronalazaču Rendgenu).

rendgenovi zraci — nevidljivi zraci koji prodiru kroz materiju; imaju široku primenu u medicini i tehnici.

rendgenogram *nem.* snimak dobijen rendgenovim aparatom, rendgenski snimak.

rendgenografija *nem.-grč.* snimanje (fotografisanje) ljudskog organizma rendgenskim aparatom.

rendgenolog *nem.* stručnjak za rendgenologiju.

rendgenologija *nem.* nauka o rendgenskim zracima i njihovoj primeni.

rendgenoskopija *nem.* gledanje (posmatranje) rendgenovim aparatom.

rendgenoskopirati *nem.* posmatrati ili snimati rendgenovim aparatom.

rendgenoterapija *nem.* ozračenje rendgenskim zracima radi lečenja organizma ili pojedinih njegovih delova.

rende *tur.* 1. drvodjeljski strug za ručno struganje, blanja; 2. kuhinjska sprava za struganje povrća i dr.

rendisaljka *tur.* v. **rende**.

renegat *lat.* otpadnik od svoje narodnosti, političkog pokreta ili vere; čovek koji je napustio svoja vešća ili politička ubeđenja i prešao u protivnički tabor; otpadnik, odrod, izdajnik.

renegatstvo *lat.* otpadništvo, odmetništvo, izdajstvo; v. **renegat**.

renesansa *fr.* 1. obnova, preporod, ponovni procvat, uskr; 2. društveno-politički i kulturni pokret u Evropi od 14. do 16. veka koji je izražavao stremljenja i ideologiju buržoazije, novonastale društvene klase, koja je u ono vreme bila napredna u odnosu na feudalni poredak; renesansa se okreće umetnosti i književnosti starog Rima i Grčke (zaboravljene u srednjem veku), tako da dolazi do procvata nauke, književnosti, umetnosti, građevinarstva i arhitekture.

renovacija *lat.* obnavljanje, oživljavanje; popravljavanje, menjanje nabolje, obnova.

renovirati *lat.* obnoviti, obnavljati, popraviti, osvežiti, podmladiti, zamenjivati staro novim.

renome *fr.* dobar glas, slava, dobro ime, ugled, čuvenost, reputacija, popularnost u masama, prestiž.

renomiran *fr.* čuven, na daleko poznat, slavan, glasovit, popularan u masama, koji je na dobrom glasu, glasovit.

renomirati *fr.* slaviti, proslaviti, izneti na glas.

renonsirati *fr.* 1. odreći se, odricati se, odustati, odustajati; 2. u **kartama**:

baciti drugu boju, ne odgovoriti kartom iste boje.

renta *lat.* 1. godišnji prihod koji se dobija od novca i druge imovine, tj. prihod koji vlasnik dobija bez uložnog svog rada; prihod od izdavanja kuća, zemljišta pod zakup i sl.; 2. **apsolutna renta**: višak vrednosti preko prosečne stope profita (zarade) u kapitalizmu; 3. **diferencijalna renta**: razlika između niže i više cene poljoprivrednog proizvoda, tj. ekstra dobit vlasnika kapitala; 4. **doživotna renta**: uvećan interes (procenat) koji neko doživotno prima na neki kapital.

rentabilan *lat.* koji donosi prihod, rentu, unosan, koristan, isplativ.

rentabilnost *lat.* korisnost, unosnost, ono što donosi neki prihod.

rente-kar *eng.* naziv radne organizacije koja se bavi iznajmljivanjem automobila uz novčanu nadoknadu.

rentijer *fr.* čovek koji živi od dohotka svog imanja ili kapitala, tj. od postotka kapitala datog u zajam, od zemljišne rente i sl.

rentirati(se) *fr.* isplatiti se, isplaćivati se, donositi prihod.

rendžer *eng.* 1. komandos; 2. skitnica; 3. čuvar; 4. lovački pas; 5. konjanik.

reokupacija *lat.* ponovno zauzimanje neke oblasti, ponovna okupacija.

Reomirov termometar *fr.* toplomer koji je između tačke smrzavanja i tačke ključanja vode podeljen na 80° (nazvan po pronalazaču Reomiru).

reorganizator *lat.* onaj koji reorganizuje, preuređuje, preuređivač.

reorganizacija *lat.* preuređenje organizacije firme, usavršavanje i sl.

reorganizovati i reorganizirati *lat.* sprovesti reorganizaciju, preurediti, preustrojiti radnu organizaciju; preurediti vojsku i sl.

reosiguranje *lat.* osiguranje već osigurane imovine kod drugog osiguravajućeg zavoda radi jačanja sigurnosti isplate eventualne štete.

reosigurati *lat.* sprovesti postupak reosiguranja.

reostat *grč.* otpornik, aparat za regulisanje toka električne struje menjanjem električnog otpora.

reparatura *lat.* 1. popravka, temeljita popravka; 2. nadoknada štete.

reparacija *lat.* 1. naknada štete pričinjena u ratu koju pobedena država plaća državi pobediocu; 2. popravka, popravka; 3. obnova zemlje.

reparirati *lat.* 1. opraviti, uspostaviti ponovo; 2. platiti pričinjenu štetu.

repatrijacija *lat.* povratak ratnih zarobljenika i nasilno odvedenih građana, iseljenika, begunaca i drugih u domovinu.

repatriirati *lat.* izvršiti repatrijaciju, povratiti ljude u domovinu.

repatrirac *lat.* povratnik, osoba koja se vraća ili se vratila u domovinu.

reper *fr.* 1. znak, oznaka, beleg; 2. vojno: izrazita orijentaciona tačka na terenu.

reperkusija *lat.* 1. protivdelovanje, protivudar; 2. odjek, posledica nekog delovanja, odsev, odraz; 3. odbijanje, odbacivanje (svetlosti, zvuka).

reperkuvati i reperkutirati *lat.* 1. odbiti, odbijati; 2. protivdelovati, suprotno delovati; 3. odjekivati, odražavati, odbacivati, suprotstavljati.

repertoar *fr.* 1. svi pozorišni komadi koji će se izvesti u nekom pozorištu u određenom periodu vremena; 2. sve uloge koje igra neki glumac ili skup muzičkih i literarnih dela koja izvodi neki pevač, muzičar, recitator i dr.

repertorij(um) *lat.* 1. podsetnik, priručni spisak; 2. registar iz raznih oblasti za novinare, publiciste i druge radi brzog upoznavanja teme.

repete *lat.* ponovi, nanovo, opet, još!

repetent i repetitor *lat.* 1. učitelj koji ponavlja s đacima na času predeno gradivo; 2. đak koji ponavlja razred, ponavljač.

repetirati *lat.* ponoviti, ponavljati; ponavljati razred.

repetirka *lat.* puška koja pali više puta uzastopce, brzometka.

repetitorij(um) *lat.* knjiga ili kurs, kratak, sažet pregled, koji služi za brzo ponavljanje školskog ili naučnog gradiva.

repeticija *lat.* ponavljanje; proba pozorišnog komada; **repeticio est mater studiorum**: ponavljanje je majka učenja.

replantacija *lat.* ponovno usadivanje, umetanje (npr. izvađenih zuba); presađivanje, presad.

replika *lat.* 1. kratak odgovor na nečiji govor, osobito odgovor tužioca na od-

branu optuženoga; 2. upadica, primedba, prigovor sa mesta (u skupštini, na kongresu); 3. odgovor na odgovor uopšte; 4. ponovna izrada ili kopija nekog umetničkog dela.

replikirati i replikovati *lat.* 1. odgovoriti na nečiji govor; 2. staviti primedbu, prigovor, napraviti upadicu u toku debate.

repozitorij(um) *lat.* 1. polica za knjige; 2. ormar za spise; 3. spremište, magacin.

repozicija *lat.* 1. ponovno nameštanje iščašene ili slomljene kosti; 2. vraćanje prusutog dela utrobe kroz prodor u trbušnu duplju; 3. *pravno*: sudski postupak za povratak nekog predmeta u pređašnje stanje.

reponirati *lat.* 1. iščašenu kost namestiti; 2. prosuti deo tela (kilu) vratiti.

report *eng.* 1. izveštaj, izveštavanje; 2. vest, opis; 3. svakodnevne novosti u novinama.

reportaža *fr.* 1. skupljanje i objavljivanje novosti u dnevnoj štampi ili preko radio-televizije; 2. književni sastav u kojem se na novinarski način, lakim stilom, zanimljivo i verno prikazuju ljudi i zbivanja.

reporter *eng.* novinar, dopisnik, onaj koji skuplja podatke o novostima, obrađuje ih i objavljuje u štampi, na radiju i televiziji.

reportovati i reportirati *eng.* vršiti posao reportera, pisati reportažu; izvestiti, prikazati, ispričati.

representand *lat.* onaj koga treba predstavljati, zastupati.

representant *lat.* predstavnik, izabranik, zastupnik neke oblasti, grada, sela, države, partije, institucije; predstavnik neke grane sporta, itd.

representativan *lat.* ugledan, uzoran, sposoban; onaj koji može najbolje da zastupa interese onih koji su ga izabrali, koji služi za reprezentaciju.

representativac *lat.* najbolji sportski predstavnik u međunarodnim takmičenjima.

representacija *lat.* 1. predstavništvo, zastupništvo; izabranici, najbolji među najboljima; 2. izabrani sportski tim jedne države; 3. troškovi firme i ustanova radi pokazivanja dostojanstva prilikom susreta sa raznim gostima.

reprezentovati i reprezentirati *lat.* zastupati dostojanstveno i iskreno određenu sredinu, partiju, ustanovu, firmu, državu i sl.

represalijske *lat.* prisilne mere, kazneni poduhvati; odgovor na silu silom jedne države drugoj; potiskivanje neke aktivnosti, odmazda, suzbijanje.

represivan *lat.* kazneni, prisilni, koji sprečava opasnu društvenu delatnost.

represija *lat.* prisila, prinuda, kažnjavanje (zatvaranje, suđenje, proganjanje onih koji oponiraju vlastima); ugušivanje sloboda, potiskivanje.

represirati *lat.* primenjivati kaznene mere; sprečavati, obuzdavati, prigušivati.

repriza *fr.* 1. ponavljanje, ponovno izvođenje (prikazivanje) pozorišnog komada, tj. drugo izvođenje, odmah posle premijere; ponovno prikazivanje filma, baleta i sl.; *muz.* ponavljanje teme; 2. *uopšte*: svaki ponovljeni događaj.

reprint *eng.* ponovno izdanje već izdatih knjiga ili spisa onako kako su ranije ta izdanja izgledala, tj. vrši se snimanje stranica i napravi fotomehanička reprodukcija (koristi se tehnika litografije); *isto i fototipsko izdanje.*

reprobacija *lat.* 1. odbacivanje, zbacivanje, osuđivanje; 2. popravni ispit; 3. *pravno*: protivdokaz; 4. *crkveno*: osuda, prokletstvo.

reprobovati i reprobirati *lat.* 1. odbaciti, ne odobriti, osuditi; 2. uputiti na popravni čaka, oboriti ga na prvom ispitu; 3. dati protivdokaz; 4. prokleti.

reprogramiranje *lat.* ponovno pravljenje programa, preuređenje, preusmeravanje.

reprogramirati *lat.* preudeti program, prilagoditi, prepraviti.

reprodukovati i reproducirati *lat.* 1. ponovno proizvesti, ponovo proizvoditi (npr. u fabrici određene proizvode), tj. činiti reprodukciju; 2. ponovo izvoditi tuđe delo; 3. imitirati, raditi po uzoru; 4. preštamovati, kopirati, umnožiti; 5. doživljenu sadržinu ponovo oživeti u svesti.

reproduktivan *lat.* koji se odnosi na reprodukciju, koji ima svojstvo reprodukcije.

reproduktivnost *lat.* 1. sposobnost ponovnog proizvođenja, obnavljanja, osveženja, podmlađivanja i uspostavljanja; 2. sposobnost naknađivanja osakaćenih ili potpuno uništenih delova tela kod biljaka i životinja.

reproduktor *lat.* zvučnik, glasnogovornik; naprava koja pojačava i ponovo proizvodi govor ili muziku primljenu radio-prijemnikom ili prenesenu telefonskim putem.

reprodukcija *lat.* 1. ponovna izrada, prerađivanje nečega u fabrici; neprekidno obnavljanje procesa proizvodnje; ponovljena proizvodnja koja može biti: a) **prosta reprodukcija**: kad se proizvodnja obnavlja u istom obimu; b) **proširena reprodukcija**: kad je proizvodnja veća po obimu od prethodne; v) **umanjena reprodukcija**: kad se proizvodnja smanjuje u odnosu na prethodnu; 2. stvar izrađena umnožavanjem (za razliku od originala); 3. izvođenje tuđeg, osobito muzičkog dela; 4. kopija, otisak, preštampavanje nečega; 5. obnavljanje, ponavljanje uopšte; 6. plodjenje, rasplodavanje, razmnožavanje; **reproduktivna umetnost**: izvođenje umetničkih dela (pevanje, gluma, sviranje).

reproducent *lat.* 1. onaj koji ponovo proizvodi; obnavljač, imitator, oponašatelj; 2. podnosilac novog protivdokaza na sudu.

reprozelit *lat.* onaj koji se ponovo vratio ranijoj veri ili ideologiji.

repromaterijal *lat.* (skraćena za: reprodukcioni materijal); sirovine, polupravne materije, delovi koje treba preraditi, doraditi sve do konačnog proizvoda.

reptil *lat.* gmizavac (gušter, zmija, kornjača, krokodil i dr.).

reptilije *lat.* skupni naziv za sve gmizavce, zajednički naziv.

republika *lat.* oblik državnog uređenja u kojem stanovništvo slobodno bira parlament i druge predstavnike vlasti na određeni broj godina, za razliku od monarhije gde ima ograničenja; na čelu republike stoji izabrani predsednik, a u monarhiji nasledni vladar (car, kralj, knez).

republikanac *fr.* 1. građanin republike; 2. pristalica republikanskog oblika

vladavine; 3. član republikanske stranke; *suprotno*: **monarhist(a)**.

republikanizam *fr.* političko opredeljenje za republičko državno uređenje.

repulzivan *lat.* odbojan, koji odbija; odvrat, mrzak, nesimpatičan.

repulzija *lat.* 1. odbijanje, odbacivanje, nepovoljan odgovor (na molbu); 2. neuspeh u nečemu, poraz; 3. *pretno*: odbojnost, odvratnost, gađenje.

repunca *lat.* žig, pečat koji se utiskuje na proizvode od plemenitog metala (zlata, srebra, platine).

reputacija *lat.* stečeni ugled, slava, reno-me, čast, glas (dobar ili zao).

rerna *nem.* pećnica, zatvoreni deo štednjaka (šporeta) u kome se peče.

resancija *lat.* sprovođenje zdravstvenih mera radi osposobljavanja nekih zaraženih objekata za upotrebu (npr. resancija stambenih zgrada posle potresa).

resekcija *lat.* operativno isecanje, vade-nje dela nekog telesnog organa.

resecirati *lat.* vršiti resekciju, operisati, iseći, izvaditi deo organa.

resiver *eng.* u tenisu: igrač koji se brani; *suprotno*: **server**.

resignacija *lat.* 1. otvaranje testamenta posle smrti ostavioca; 2. odricanje od nečega, ustupanje prava; 3. ostavka na službu, na položaj, zvanje; 4. skrušenost, pomirenje sa sudbinom.

resignirati *lat.* 1. otvoriti testament, otpечатiti ga zvanično; 2. odreći se, odustati od nekog prava; 3. podneti ostavku na službu, zahvaliti se.

residuum *lat.* ostatak nečega nakon spaljivanja ili isparivanja (talog).

resital *fr.* recitacija; solistički nastup muzičara, solo-koncert.

reskirati *fr.* v. *rizikovati*.

reskontirati *ital.* 1. upoređivati, stvarjivati, pregledati, ponovo ispitati; 2. uzajamno obračunavati, izjednačiti međusobne račune.

reskript *lat.* 1. naredba, raspis, pismeno rešenje najviše vlasti; 2. kraljev ukaz, kraljeva pismena poruka; 3. u starom Rimu: carska naredba.

reskripcija *lat.* naredba; pismeni nalog za podizanje ili isplatu novca.

resor *fr.* 1. oblast nadležnosti, područje, delokrug rada; doseg, domašaj; 2. or-

gan državne uprave na čelu sa ministrom, ministarstvo.

resorbovati i resorbirati *lat.* upiti, usisati, usisavati neku tečnost.

resorpcija *lat.* upijanje, usisavanje (npr. kroz kožu i sluznice).

resocijalizacija *lat.* uključivanje u društveni život, naročito osuđivanih lica.

respekt *lat.* 1. poštovanje, uvažavanje, obzir, ugled; 2. strah iz poštovanja.

respektabilan *lat.* dostojan poštovanja, uvažen, ugledan, značajan.

respektivan *lat. v. respektabilan.*

respektovati i respektirati *lat.* uvažavati, poštovati, štedeti, poštediti, visoko ceniti, imati obzira, obazirati se; štiti.

respirator *lat.* sprava koja omogućava disanje (stavlja se na usta i nos, sprečava udisanje prašine i otrovnih gasova, odnosno omogućava disanje pod vodom).

respiracija *lat.* 1. disanje, udisanje, izdisanje; 2. oporavljanje, odmor; 3. isparavanje vode.

respiracioni aparat *lat.* 1. organi za disanje; 2. uređaj koji dovodi čist vazduh u radne prostorije sa nečistim vazduhom.

respiracioni organi *lat.* organi za disanje (pluća, dušnici, škrge).

respirisati i respirirati *lat.* disati, dahtati, izdisati, udisati; odahnuti.

respiro *ital.* 1. dah, predah; 2. *trgovinski:* odgađanje uplate, produženje roka.

respicijent *lat.* izvestilac, izveštač, pregledač (neka vrsta činovnika).

respondent *lat.* branilac doktorske disertacije na univerzitetu.

responder *lat.* moderno učilo na elektronskom principu koje omogućuje istovremeno ispitivanje većeg broja učenika.

respondirati *lat.* 1. odgovarati, dati odgovor, slagati se, podudarati se; 2. biti prikladan, pristajati, biti dorastao nečemu, moći se meriti sa nečim.

responzorij(um) *lat.* u katoličkoj crkvi: naizmenično i zajedničko pevanje sveštenika i vernika.

responzum *lat.* svaki pismeni odgovor neke ustanove na pitanje privatnih lica.

rest i restl *lat.* 1. ostatak, osobito ostatak tkanine; 2. zaostatak duga.

restant *lat.* 1. dužnik koji ne plaća dug o roku; 2. roba koja slabo ide na tržištu, nekurentna roba; 3. neiskorišćeni vrednosni papiri.

restaurator *lat.* 1. umetnik, stručnjak za obnavljanje starih spomenika i umetničkih predmeta; 2. reacionar, pristalica obnavljanja poretka koji je srušila revolucija.

restauracija *lat.* 1. preuređenje starinskih spomenika i umetničkih predmeta tako da dobiju prvobitni izgled; 2. ponovno uspostavljanje poretka oborenog revolucijom; 3. bolja gostionica, restoran.

restaurisati i restaurirati *lat.* 1. ponovo podići, obnoviti, popraviti, osvežiti (staru građevinu); 2. ponovo uspostaviti stari, srušeni poredak.

restituisati i restituirati *lat.* nadoknaditi, uspostaviti, obnoviti, vratiti u prvobitno stanje; popraviti.

restitucija *lat.* 1. uspostavljanje ranijeg stanja, položaja, ostvarenih prava; 2. obnavljanje, obnova, povratak, nadoknada uopšte; 3. biološka regeneracija.

resto *lat.* 1. ostatak u kartama; 2. ostatak uopšte; *v. rest.*

restovati *nem.* pržiti na masti, na ulju meso, krompir i dr.

restoran *fr.* objekat za obede i okrepljenje, gostionica.

restorater *fr.* 1. obnovilac umetničkih predmeta; 2. gostioničar, krčmar.

restriktivan *lat.* koji ograničava, sužava, steže.

restrikcija *lat.* ograničenje, stezanje, sužavanje, smanjivanje, obuzdavanje.

restriktionizam *lat.* u ekonomskoj politici: stezanje kaiša, ograničavanje potrošnje.

resul *tur.* nadimak Muhameda; božji poslanik, svetac, prorok, apostol.

resursi *fr.* sredstva, zalihe; privredni izvori (sirovine, rude i dr.).

retardacija *lat.* usporenje, zaostajanje, zakašnjenje, odlaganje, zadržavanje.

retardirati *lat.* usporiti, zadocniti, oklevati, odugovlačiti, zadržavati.

retencija *lat.* zadržavanje tuđe stvari, uskraćivanje povratka; **retenciona kvota:** postotak konvertibilne valute

koji zadržavaju radne organizacije (na slobodno raspolaganje).

retenciono pravo *lat.* pravo zadržavanja nečijih stvari do konačne isplate duga.

reterirati i retirirati *lat.* povući se, uzmaknuti, odstupiti, udaljiti, ukloniti, pobeći.

retor *grč.* govornik, slavan govornik; učitelj govorništva.

retorzija *lat.* uzvratanje istim merama na uvrede, naročito država protiv države; protivmera, protivudarac.

retorizam *grč.* 1. način govorničkog istupanja; 2. u prezivom smislu: prenemaganje u govoru, slatkorečivost, razmetanje rečima.

retorika *grč.* 1. teorija govorništva; nauka o govorničkoj sposobnosti i umeću, o tehnici besedništva; 2. *prenosno:* lepe, nesadržajne reči, bavnorečje.

retoričar *grč.* onaj koji se bavi retorikom govornik.

retorta *lat.* posuda u obliku kugle sa dugačkim povijenim grlicem koja služi za hemijske opite i destilaciju tečnosti.

retraktor *lat.* 1. mišić koji uvlači, uvlača; 2. naprava za pridržavanje delova tela koji bi mogli smetati kod vršenja operacije.

retrakcija *lat.* povlačenje, uvlačenje; skupljanje živaca; smežuravanje ožiljaka.

retro- *lat.* predmetak u složenicama sa značenjem: natrag, nazad, opet.

retroaktivan *lat.* koji deluje unatrag, s povratnim dejstvom; **retroaktivni zakon:** odnosi se na slučajeve pre objavlivanja tog zakona.

retroaktivnost *lat.* povratno dejstvo (zakona, propisa), povratna snaga.

retroakcija *lat.* povratno dejstvo, delovanje unatrag; *v. retroaktivan.*

retroverzija *lat.* ponovni prevod (iz prevoda) na originalni jezik dela.

retrovizor i retrovizor *lat.* ogledalo na motornom vozilu u kojem vozač može videti šta se zbiva na putu iza njega.

retrogradan *lat.* koji stupa natrag, nazad, zaostao, reacionaran; koji postepeno opada, slabi, koji se pogoršava, degeneriše.

retrogradacija *lat.* 1. uzmak, uzmicanje; 2. kretanje unazad; 3. umanjenje čina.

retrogradivan *lat. v. retrogradan.*

retrogradirati *lat.* kretati se unazad, uzmicati, nazadovati.

retrogradist(a) *lat.* čovek koji uzmiče, koji vuče nazad.

retrogradno *ital.* stalno usporavanje, sve sporije i sporije.

retrodatirati *lat.* staviti na pismo neki raniji datum (antidatirati).

retoraketa *lat.* raketa koja omogućuje povratak na Zemlju kosmonauta; ispaljuje se iz svemirskog broda u suprotnom pravcu kretanja i tako koči kretanje.

retrospektiva *lat. v. retrospekcija.*

retrospektivan *lat.* koji se osvrće na prošlost, koji razmatra probleme prošlosti, koji podseća na neka zbivanja, na neku ličnost; okrenut prošlosti.

retrospektivnost *lat. v. retrospekcija.*

retrospekcija *lat.* osvrtnje, gledanje unazad, u prošlost; prisećanje, podsećanje.

retur *fr.* povratak nazad; oznaka na poštanskoj pošiljci da se vraća pošto nije mogla da se uruči adresatu; **retur-karta:** povratna karta; **tur-retur:** tamo i natrag.

return *eng.* uzvratni udarac, vraćanje lopte u tenisu.

returnirati *fr.* 1. vratiti se s putovanja, doći natrag; 2. vratiti natrag, vraćati, poslati; 3. *u tenisu:* odgovarajućim udarcem vratiti serviranu loptu.

retuš *fr.* popravljnje, doterivanje slike tušem; popravljeno mesto na slici.

retušer *fr.* ispravljač, doterivač, preradivač, naročito fotografije.

retuširati *fr.* 1. popraviti, preurediti sliku, crtež, fotografski snimak; 2. *prenosno:* preraditi nešto, ublažiti oštrinu, zataškati, naknadno ispraviti.

reuma i reumatizam *grč.* skupni naziv za mnoge bolesti zglobova i mišića.

reumatičar i reumatičan *grč.* onaj koji boluje od reumatizma; bolestan.

reumatolog *grč.* lekar, specijalista u reumatologiji.

reumatologija *grč.* grana medicine koja se bavi proučavanjem i lečenjem reumatičnih oboljenja.

referada *fr.* 1. usmeni ili pismeni izveštaj o nekom poslu ili stanju; 2. delo kruga rada, radno mesto, opseg rada; 3.

odeljenje u ustanovi ili radnoj organizaciji sa posebnim radnim zadacima.

referat *lat.* 1. usmeni ili pismeni izveštaj odgovornog lica višem po rangu i ovlašćenjima odgovornom licu o određenim problemima i promenama u njihovoj zajedničkoj aktivnosti; 2. usmeno ili pismeno izlaganje sopstvenih pogleda i stavova o nekom stručnom ili naučnom pitanju pred nekim skupom ili u javnom glasilu.

referendum *lat.* 1. oblik neposrednog glasanja i odlučivanja o nekom važnom pitanju u užoj ili široj društvenoj zajednici, tj. odlučivanje putem glasanja u kome građani treba da potvrde ili odbace neki predlog odluke; 2. u radnoj ili osnovnoj organizaciji udruženog rada oblik neposrednog odlučivanja svih članova kolektiva putem glasanja o nekom važnom pitanju (npr. o udruživanju s drugom radnom organizacijom, o usvajanju dugoročnog programa razvoja i sl.).

referent *lat.* 1. lice koje čita referat koji je samo pripremio ili istupa u ime neke društvene ili druge organizacije; 2. predavač na nekom skupu; 3. u administraciji ustanove ili radne organizacije: osoba osposobljena za obavljanje određenih poslova.

referenca *fr.* 1. podaci o službovanju nekog lica i ocene tog službovanja; 2. izveštaj o nekome ili nečemu; 3. preporuka o sposobnosti firme.

referisati i **referirati** *lat.* podneti izveštaj, referat, izvestiti, obavestiti, držati predavanje, dostaviti, javiti.

reflacija *lat.* umereno povećanje količine novca u opticaju kako bi se sprečio skok cena.

refleks *lat.* 1. nesvesna reakcija organizma na spoljni nadražaj; **prirodni refleks**: pojavljuje se sam od sebe, ne može iščeznuti; **uslovni refleks**: organizam ga stiče tokom života (može iščeznuti i ponovo se pojaviti); 2. odraz, odblesak, odsjaj; 3. *prenosno*: odjek, reagovanje.

refleksivan *lat.* 1. nehotičan, spontan, povezan s refleksom; 2. gramatički: povratan (glagol, zamenica); **refleksivna poezija**: misaono pesništvo.

refleksija *lat.* 1. odbijanje svetlosti od ravne površine, odsjaj; 2. *prenosno*:

razmišljanje, opažanje, rasuđivanje; mudra misao, opaska.

refleksologija *lat.-grč.* nauka o refleksima, novi pravac u psihologiji.

reflektant *lat.* onaj koji hoće nešto da postigne: kandidat, molitelj, kupac.

reflektovati i **reflektirati** *lat.* 1. odbijati, odražavati; 2. hteti nešto postići.

reflektor *lat.* 1. aparat sa izdubljenim ogledalom i jakim svetlosnim izvorom, bacač svetlosti; 2. teleskop s konkavnim ogledalom umesto objekтива.

reforma *lat.* 1. preoblikovanje, preobražaj, promena postojećeg stanja; 2. poboljšanje, preustrojstvo, popravak, preuređenje društva.

reformator *lat.* provoditelj reforme, preobražitelj, popravljivač, obnavljač.

reformacija *lat.* reforma katoličke crkve koju su izvršili protestanti u 16. veku; tada su se otopile od Rima luteranska i reformirana crkva.

reformizam *lat.* oportunistička struja u radničkom pokretu koja se zalagala za promene društva reformama, odričući se revolucionarne borbe.

reformisati i **reformirati** *lat.* sprovesti reforme, preobražavati društvo.

refraktor *lat.* teleskop kome kao objektiv služi sočivo; prelamač svetla.

refrakcija *lat.* lomljenje, lom, prelamanje svetlosnih zraka.

refren *fr.* stih koji se ponavlja iza svake strofe, napev, pripev.

refuzija *lat.* 1. pretapanje, pretop; 2. prerada; 3. naknada troškova.

refundacija *lat.* povratak novca uzetog u vidu pozajmice ili privremene isplate po nekom osnovu.

refundiranje *lat.* 1. naknada (vraćanje) sredstava nekom licu koja je to lice dalo za podmirenje obaveza nekog drugog lica po bilo kom osnovu; 2. vraćanje u fondove onih sredstava koja su iz njih izuzeta za pokriće vanrednih potreba, ili za plaćanje u nedostatku redovnih sredstava plaćanja (kad prođu te izuzetne okolnosti); recimo: refundiranje rezervnom fondu sredstava izuzetih za plaćanje ličnog dohotka u nedostatku sredstava poslovnog fonda za takvu isplatu (prema S. Kukoleći).

refundirati *lat.* vratiti privremeno pozajmljeni ili utrošeni novac; nadoknaditi, izravnati obaveze.

rehabilitacija *lat.* 1. ponovno uspostavljanje, vraćanje ugleda, časti, ranijeg poverenja; brisanje izrečene sudske presude i svih pravnih posledica koje je takva presuda proizvela, tako da se osuđeno lice oslobađa krivice za koju je suđeno; 2. povratak, uspostavljanje ranije stečenih prava; 3. *medic.* oporavak, ozdravljenje, povratak ranijeg zdravstvenog stanja posle preležane bolesti ili izvršene operacije.

rehabilitovati i **rehabilitirati** *lat.* 1. povratiti izgubljena građanska prava; stećeni ugled, čast; 2. brisati, poništiti sudsku presudu; 3. oporaviti se, ozdraviti, osposobiti za rad nakon ozleda ili bolesti.

recenzent *lat.* ocenjivač, pisac recenzija; ocenjivač nekog novog dela, prikazivač, prosuđivač vrednosti umetničkog ili drugog dela.

recenzija *lat.* 1. ocena, stručna ocena, prikaz vrednosti nekog umetničkog, naučnog ili drugog dela, pozorišne predstave, muzičkog dela, filma i dr.; 2. kritički priredena redakcija nekog dela sa upoređivanjem i revidiranjem postojećeg teksta dela; 2. jedna varijanta nekog dela.

recenzirati i **recenzovati** *lat.* kritički, stručno oceniti i prikazati (u pismenoj formi) novo umetničko ili naučno delo, pozorišnu predstavu, umetničku priredbu, izložbu, itd.

recentan *lat.* nov, svež, mlad, skorašnji, neiskvaren; savremen, moderan, današnji, iz našeg doba.

recepis *lat.* 1. priznanica kojom se dokazuje svojina; 2. pismena potvrda (priznanica) da je pismo predato pošti ili drugom primaocu; 3. **povratni recepis**: potvrda (potpis) primaoca pošiljke da je pošiljku uredno primio.

recept *lat.* 1. propis, formula lekara za pripremanje i izdavanje leka u apoteci; 2. propis, formula za spravljanje i proizvodnju neke smese, jela, pića i sl.; 3. *prenosno*: praktični savet, pomoćno sredstvo.

receptakulum *lat.* deo cveta u kome su srasli oplodni organi, cvetište.

receptor *lat.* osoba koja se stara o lecarskim receptima u apoteci.

receptor *lat.* 1. primalac, prihvatalac nečega; 2. utajivač, pritajivač, jatak.

receptivan *lat.* sposoban, podešen za primanje, za razumevanje, shvatanja; prijemčiv; osetljiv.

receptivitet *lat.* 1. sposobnost, podešenost za primanje, razumevanje, shvatanje; 2. po Kantu: sposobnost čula da opažaju pod uticajem spoljašnjih predmeta i zbivanja.

receptirati *lat.* 1. propisati određeni lek; 2. napraviti lek po receptu.

receptor *lat.* 1. primalac, prihvatač, skupljač (poreza, duga, carine i dr.); 2. tehnički uređaj koji prima zvuke (npr. telefonska slušalica); 3. *medic.* završni deo živca koji prima spoljne nadražaje; 4. *prenosno*: nešto osetljivo, nežno koje reaguje na spoljna zbivanja.

receptura *lat.* 1. postupak propisivanja lekova ili sastava neke smese, pisanje receptata; 2. postupak pripremanja lekova po uputstvu lekara; postupak pripremanja sastava neke smese po uputstvu stručnog lica.

receptcija *lat.* 1. primanje i doček gostiju, mušterija, pacijenata, klijenata i sl.; 2. prijemno odeljenje u većim hotelima u kome se vrši primanje, prijava i odjava gostiju.

receptionar i **repcioner** *lat.* osoba koja radi u receptiji hotela na dočeku, prijemu i odjavi gostiju.

reces *lat.* 1. zastoj u plaćanju duga, dužna suma; 2. konačni sporazum u plaćanju duga, poravnanje, izravnanje; 3. u katoličkoj crkvi: otpusna molitva na kraju mise.

recesija *lat.* 1. opadanje proizvodnje i uopšte privrednih aktivnosti, blaži izraz za pojam *kriza*; 2. opadanje, odstupanje, uzmak; 3. povratak, nagodba.

recidiv(a) *lat.* ponavljanje, vraćanje neke pojave nakon što je bila iščezla (povratak bolesti, ponavljanje krivičnog dela i sl.).

recidivizam *lat.* ponavljanje krivičnih dela od istog izvršioca.

recidivirati *lat.* 1. ponovo se povratiti, pojaviti (bolest); 2. ponovo učiniti isti prestup, isto krivično delo.

recidivist(a) *lat.* osoba koja je ponovo učinila neki prestup ili krivično delo.

reciklaža i **recikliranje** *lat.-grč.* 1. ponovna upotreba otpadaka u proizvodnom procesu; 2. ponovno propuštanje gasa, vode ili vazduha kroz neki sistem.

recipe *lat.* na lekarskim receptima u značenju: primi, uzmi, stavi i sl., a piše se kao skraćenica *R* ili *Rc* ili *Rp*.

recipijent *lat.* 1. osoba koja prima transfuziju krvi; 2. posuda za primanje i skupljanje tečnosti ili gasova; 3. uopšte: primalac, primatelj, prijemnik, usvajač, usvojitelj; 4. stakleno zveno (kod vazdušnog šmrka).

recipiran *lat.* primljen, prihvaćen, usvojen.

recipirati *lat.* primiti, usvojiti; poprimiti navike; pristupiti, dopustiti.

reciprocitet i **reciprocnost** *lat.* uzajamnost, obostranost, međusobnost, protivusluga, uzajamni odnos; **princip reciprociteta**: načelo međunarodnog prava prema kome jedna država priznaje drugoj državi i njenim građanima izvesna prava i povlastice uz uslov da i druga država to isto čini u srazmernom obimu i vrednosti.

recipročan *lat.* uzajaman, međusoban, naizmeničan, obostran; **recipročni glagol**: uzajamno povratni glagol (npr. boriti se, tući se).

reciprocnost *lat.* v. *reciprocitet*.

recitativ *lat.* vokalna forma, najčešće u operi; sastoji se od isprekidanih muzičkih fraza koje više liče na govor nego na pevanje.

recitativan *lat.* koji se više govori nego peva.

recitator *lat.* osoba koja recituje, umetnički kazivač pesme, deklamator.

recitacija *lat.* 1. umetničko javno kazivanje književnog dela, najčešće pesme; 2. pesma koja se recituje, deklamacija.

recitovati i **recitirati** *lat.* govoriti ili čitati pred publikom recitaciju.

reš *nem.* 1. dobro pečen; 2. vrsta ospica koje brzo prolaze.

ribiz i **ribizla** *lat.* grm i plod s jestivim plodovima u obliku grozda.

riva *ital.* obala; uređena obala, šetalište pored mora.

rival *lat.* 1. suparnik u poslu; 2. takmac u sportu; 3. konkurent na tržištu.

rivalitet i **rivalstvo** *lat.* nadmetanje, suparništvo, takmičenje, konkurencija.

rivijera *ital.* 1. obala Sredozemnog mora s čuvenim letovalištima; 2. morsko kupalište uopšte; 3. kafa sa sladoledom.

rigidan *lat.* 1. krut, tvrd, ukočen, ukrućen; 2. *prenosno*: prestrog, nepopustljiv.

rigiditet i **rigidnost** *lat.* bolesna, trajna ukočenost mišića.

rigorizam *lat.* preterana strogost u načelima morala, nepopustljivost, krutost.

rigoroz *lat.* 1. strogi, doktorski ispit na univerzitetu; 2. povraćanje, bljuvanje.

rigoroznost *lat.* strogost, najveća tačnost u poštovanju propisa.

riza *grč.* 1. mantija sveštenika; 2. zlatni okvir na slici sveca; 3. traka na odeći od čohe kao ukras.

rizi-bizi *ital.* ukusno jelo od pirinča i graška.

rizik *fr.* opasnost, izlaganje opasnosti u nekom poduhvatu.

rizling *nem.* vrsta vinove loze; belo vino od te loze.

rizoma *grč.* podzemna stabljika biljke, podanak.

rizoto *ital.* pilav, napravljen od pileće džigerice i gljiva.

rijal *pers.* novčana jedinica Irana, Jemena i Saudijske Arabije.

rikoše *fr.* odbacivanje, odskakivanje granate (ili metka) od površine u koju udari pod određenim uglom; odskakivanje pljosnatog kamena od površine vode, tzv. žabica.

rikša *eng.* laka dvokolica u Aziji na kojoj čovek prevozi robu i ljude.

rima *grč.* glasovno podudaranje krajnjih reči u dva stiha, slik, srok.

rimejk *eng.* ponovno snimanje tema starih uspešnih filmova.

rimovati *fr.* pisati stihove s rimama, praviti rime, sricati, slikovati.

ring *eng.* 1. prostor za takmičenja u boksu i rvanju, poprište, arena; 2. monopolistički savez krupnih kapitalista radi špekulacija i podmićivanja.

ringšpil *nem.* vrteška, okretaljka sa korpama za zabavu mladeži.

rinitis *grč.* upala, zapaljenje nosa, kijavica, kunjavica.

rinolog *grč.* lekar, specijalista za bolesti nosa.

rinologija *grč.* nauka o bolestima nosa.

rinoplastika *grč.* operativno popravljavanje ili doterivanje oblika nosa.

rinfuza *ital.* roba koja se u rasutom stanju, bez vreća i omota, ubacuje u vagone, brod, kamion i sl. (npr. žito, ugallj, repa).

riper *eng.* parač, paralo, veliki nož za paranje, tj. specijalna alatka za vađenje korena iz zemlje, kamenja i dr.; teška do 2 tone; vuče je traktor.

Ripli *eng.* autor zbirke fantastičnih priča sa nazivom „Verovali ili ne“.

rips *eng.* tkanina sa hrapavim šarama i rebrastim brazdama; služi za presvlačenje nameštaja i pravljenje haljina.

ris *nem.* svežanj, pakovanje hartije, mera za pakovanu hartiju.

risiver *eng.* radio-aparat koji iz etera prima signale raznih talasnih dužina.

riskantan *fr.* rizican, smeo, opasan, skopčan s mogućnošću neuspeha.

riskirati *fr.* izlagati se riziku, opasnosti, usuditi se, odvažiti se.

riskontirati *ital.* obračunati se međusobno, prebiti dugovanja, izravnati.

rit *nem.* močvara, bara, barušina; podvodno zemljište uz reke ili jezera.

ritam *grč.* 1. ravnomerno, skladno, harmonično kretanje uopšte; 2. izmenjivanje muzičkih tonova prema njihovom trajanju; 3. u poeziji: dizanje i spuštanje glasa, smenjivanje naglašanih i nenaglašanih stihova.

riter *nem.* vitez, plemić u feudalnoj Evropi.

ritmika *grč.* nauka o ritmu uopšte, naročito o ritmu u poeziji i muzici.

ritmičnost *grč.* skladnost među delovima rečenice; postajanje ritma.

ritornel *ital.* 1. strofa od tri stiha; 2. mala italijanska narodna povelka; 3. pripev, refren koji se ponavlja; 4. *prenosno*: ponavljanje.

ritorno *ital.* 1. vraćanje, povratak; 2. ponovno upisivanje u trgovačku knjigu.

ritual *lat.* 1. skup obreda koji se vrše uz neki religiozni čin; ceremonija, ceremonijal, obred uopšte; 2. kod katolika: liturgijska knjiga koja sadrži pro-

pisane tekstove i postupke za izvođenje obreda izvan mise.

ritualan *lat.* obredni, koji se tiče verskih obreda, običajni, ceremonijalni.

ricinus *lat.* biljka, uljarica, čije ulje služi kao lek protiv zatvora, glista i u druge svrhe, posebno u tehnici.

ridžal *tur.* velikaš, dostojanstvenik, odličnik.

roba *ital.* 1. proizvodi rada namenjeni tržištu i potrošnji; 2. odeća, odevni predmeti, tkanine; 3. radna snaga u kapitalističkom društvu.

Robinson Kruso *eng.* usamljen čovek, pačenič; junak romana Danijela Defa (objavljen 1719), mladić koji se, posle brodoloma, spasio i isplivao na neko ostrvo i tu uspeo da živi 28 godina.

Robin Hud *eng.* harambaša, neustrašiv i snalažljiv čovek, simbol otpora prema tuđinu, tj. Anglosaksonaca protiv normanskih osvajača, opisan u narodnoj poeziji iz 15. veka.

robot *češ.-polj.* mehanički, veštački čovek, čovek-mašina, automat koji vrši neke pokrete i radnje koje su inače karakteristične za čoveka; u mnogim poslovima po fabrikama može da zameni čoveka, te da brže i tačnije radi.

robotizacija *češ.* uvođenje robota u industriji.

robotika *slov.* nauka o robotima, o automatima koji zamenjuju čoveka u proizvodnim procesima.

robustan *lat.* 1. silan, jak, snažan, tvrd, zdrav, krepak; 2. *prenosno*: neotesan, grub.

rodeo *sp.* 1. sportsko takmičenje u kaubojskim vешtinama (jahanje divljih konja, rvanje i druge vешtine), omiljena zabava u Južnoj Americi i SAD; 2. *prenosno*: izvođenje vratolomnih bravura motornim vozilima, naročito na motociklima.

roždanik *crkv. slov.* horoskop.

rozarijum *lat.* 1. ružičnjak, đulistan; 2. ružičnjak u kome se nalaze urne umrlih osoba na groblju.

rozeta *fr.* 1. vrpca od ordena; 2. dragi kamen u obliku piramide (obično dijamant).

rojalizam *fr.* odanost i vernost kralju i monarhiji.

rojalist(a) *fr.* pristalica rojalizma, monarhijskog oblika vladavine.

rojta *mađ.* kita, resa na zavesama, čilimima, zastorima i sl.

rok *ar.* legendarna ptica ogromne snage i veličine u arapskim pričama (zbirka „1001 noć“).

rokada *fr.* 1. u igri šaha: zamena mesta kralja i topa, što je pravilima igre jedncput dopušteno; 2. *prenosno*: pomeranje u službi, zamena mesta.

roker *eng.* najpre izvođač rokenrol-muzike, pa oblik omladinske kulture.

rokirati *fr.* 1. u igri šaha: izvršiti rokadu (zameniti mesta kralja i topa); 2. *prenosno*: promeniti, zameniti trupe na delu fronta; 3. *prenosno*: pomeriti, zameniti čoveka na radnom mestu.

rokenrol *eng.* vrsta veoma žive okretne igre sa slobodnim kretanjem igrača.

rokoko *fr.* umetnički stil 18. veka; odlikuje se preteranim ukrašavanjem: kićenost, dekorativnost, naročito u građevinarstvu i nameštaju.

rok-mjuzikl *eng.* mjuzikl u stilu rok-muzike kao što je npr. mjuzikl „Kosa“.

rok-opera *eng.-ital.* opera zasnovana i prožeta rok-muzikom.

rola *nem.* 1. glumačka uloga u pozorištu ili filmu; 2. svitak, bala, valjak.

rolat *ital.* savijeno ili nadeveno meso ili kolač.

roletna i roleta *nem.* zaštitnik, spoljna zavesa za prozore.

rolna *nem.* smotuljak tekstila ili nečeg drugog u obliku valjka.

rolo *fr.* savitljiva drvena ili platnena zavesa koja se pri dizanju savija u svitak; služi na vratima dućana, ređe na prozorima.

rolomobil *fr.* v. *trotinet*.

rolfilm *nem.* film namotan na kalem, predviđen za više snimaka.

rolštol *nem.* stolica na točkim.

rolšue *nem.* klizaljke na točkim za zabavu dece.

Rom — ime koje je kod nas preovladalo za pripadnike etničke grupe Cigana.

roman *fr.* 1. duža umetnička pripovest s radnjom koja obuhvata celinu određene stvarnosti, obično više ličnosti čiji se putevi ukrštaju i čije su sudbine različite; neki romani posvećeni su jednom glavnom događaju ili jednom glavnom licu (junak romana); 2. lju-

bavni doživljaji; pustolovina, avantura, uzbudljiv splet raznih zbivanja.

romaneskan *fr.* 1. uzbudljiv, čudnovat, pun neobičnih događaja, nalik na roman; 2. *prenosno*: preteran, zanesen.

Romani *lat.* porodica naroda čiji su se jezici razvili iz vulgarnog (narodnog) latinskog jezika (italijanski, francuski, španski, portugalski, rumunski i dr.); nastali su mešanjem raznih naroda s Rimljanima.

romanizam *lat.* 1. elemenat latinskog ili nekog drugog romanskog jezika u nekom neromanskom jeziku; 2. pravac u holandskom slikarstvu tokom 16. veka, nastao pod uticajem renesanse.

romanizacija *fr.* 1. padanje pod uticaj kulture staroga Rima ili pod uticaj katoličke crkve onih naroda koji su bili pokoreni od strane rimske imperije; 2. širenje romanskih jezika među neromanskim narodima; 3. prerada epa ili drame u formu romana.

romanizovati i romanizirati *fr.* 1. potpasti pod uticaj kulture starog Rima ili katoličke crkve; 2. širiti, rasprostrirati romanske jezike; 3. romansirati neko delo, dati mu oblik romana.

romanika *lat.* romanski stil u arhitekturi ranog srednjeg veka (preovlađuju lukovi i svodovi, masivnost oblika, stroga forma, jednostavnost).

romanist(a) *lat.* 1. poznavalac romanskog jezika i literature; 2. student romanistike; 3. specijalista za rimsko pravo.

romansa i romanca *fr.* 1. mala vokalna kompozicija lirskog sadržaja; 2. pesma za violinu, violončelo i klavir; 3. u literaturi srednjovekovne Španije: lirsko-epika pesma, slična baladi, s tim što je ispunjena optimizmom i vedrijim tonovima, za razliku od balade u kojoj preovlađuje sumorno raspoloženje; 4. *prenosno*: nežna, romantična ljubav, prijatan ljubavni doživljaj.

romanistika *lat.* nauka o romanskim jezicima i literaturi.

romansirati *fr.* napisati u obliku romana, preurediti neko delo u oblik romana.

romansijer *fr.* pisac romana, romanopisac.

romanski *lat.* 1. sve što se odnosi na Romeane; 2. sve što vodi poreklo od latinskog jezika; 3. koji se odnosi na roman; 4. **romanski jezici**: oni jezici koji su tokom srednjeg veka postali od latinskog: francuski, italijanski, španski, portugalski, rumunski i dr.; 5. **romanski stil**: stil loptastih lukova, jakih svodova, masivnih građevina, koji se razvio od 10. do 15. veka (nosi naziv i *romanika*, a katkad i *vizantijski stil*).

romantizam *fr.* umetnički pravac, naročito u književnosti, nastao početkom 19. veka u Evropi koji se suprotstavio dotadašnjim strogim formama i razumu; njegove odlike: isticanje mašte i osećanja nasuprot razumu, poniranje u sebe, idealizovanje prošlosti, sentimentalnost, potpuna sloboda izražavanja, maštanje, sklonost nestvarnom, sanjarenju; romantizam je imao odraz u filozofiji, ekonomiji i u drugim naukama.

romantika *fr.* sklonost maštanju, sanjarenju, nestvarnim sadržajima; v. *romantizam*.

romantičan *fr.* koji je u duhu romantizma; 2. pustolovan, maštovit, izmišljen, nestvaran, lep, poetičan, idealan.

romantičar i romantik *fr.* 1. pisac koji piše u duhu romantizma; 2. *prenosno*: čovek mašte i osećanja, fantast, idealista, sanjar.

romanticizam *lat.* v. *romantika*.

romanca *fr.* v. *romansa*.

romb *grč.* kosi kvadrat kojemu su sve četiri strane jednake.

romboedar *grč.* geometrijsko telo omeđeno sa šest rombova.

romboid *grč.* paralelogram čije su samo suprotne strane jednake i suprotni uglovi jednaki.

Romeo *ital.* 1. junak poznate Šekspirove tragedije o nesrećnoj ljubavi „Romeo i Julija“ (mladić, koji je, zbog velike ljubavi, izgubio život); 2. *prenosno*: simbol strasno zaljubljenog čoveka.

romobil i rolomobil *fr.-lat.* dečje vozilo; daska sa dva točka i ručkom za upravljanje; jedna noga ostaje na dasci, a drugom se vozač odbija od poda; *isto* i *trotinet*.

romologija — nauka o Romima (etnička grupa Cigana), o njihovom poreklu, istoriji, jeziku.

rondel *fr.* pesma od 14 stihova u tri strofe.

rondela *fr.* okrugla građevina, kula, cvetna aleja ili utvrđenje.

rondo *fr.* 1. mala pesma od oko 13 stihova; 2. muzička kompozicija vedra karaktera (glavna tema stalno se ponavlja); 3. društveni ples ranog srednjeg veka u Evropi, nalik na neka naša kola.

Rosinanta *sp.* 1. ime kobile Don Kihota u romanu Servantesa; 2. *prenosno*: raga, kljusina, kljuse.

rospija *tur.* zla žena, bludnica, kurva, drolja, prostitutka.

roštif *eng.* na roštilju napola pečeno goveđe meso (na engleski način).

roštraj *nem.* koji ne rđa, koji ne podleže rđanju.

rota *lat.* 1. vrhovni papski sud u Rimu pod čiju nadležnost spada ceo katolički svet; 2. mali odred vojnika, vod.

rotacija *lat.* 1. obrtanje, okretanje nekog tela oko svoje osovine (ose); kružno kretanje (npr. Zemlja se okreće oko svoje ose); 2. naizmenično, postepeno menjanje položaja, funkcije; promena smena (npr. kod nas: promena kadrova na rukovodećim položajima, demokratski način obnavljanja odozdo do gore); 3. vrsta obrtno štamparske mašine (obično za štampanje novina velikog tiraža); 4. odeljenje u štamparijama sa takvim mašinama.

rotirati *lat.* obrtati se, okretati se (oko svoje ose), vrteti se, kružiti, izmenjivati se po nekom redosledu (na funkcijama, rukovodećim mestima).

rotunda *fr.-ital.* 1. mala polukružna građevina s kupolom; 2. svaka spolja iznutra zaokrugljena zgrada (npr. Panteon u Rimu); 3. okrugao ženski ogrtač.

rotor *lat.* 1. pokretni deo električne mašine (električni motor, dinamomašina za naizmeničnu struju ili turbinu i dr.) koji se okreće oko svoje osovine za razliku od nepokretnog dela — statora; 2. pokretni deo kompresora sisaljke, hidromotora, itd.

roto-roman — roman bez književne vrednosti, štampan na novinskoj rotohartiji.

roštilj *nem.* 1. ražanj; 2. donji, rešetkasti deo peći na koji se stavlja gorivo; 3. naziv naprave za brzo pečenje mesa, gradele; 4. meso pečeno na roštilju (čevapčići, ražnjići, pljeskavice, vešalice i dr.).

rs *tur.* muška snaga, muškost.

rubato *ital.* muzički: oznaka za slobodno odstupanje od osnovnog tempa.

rubaska *rus.* ruska studentska i radnička košulja.

rubeola *lat.* virusna zarazna bolest (neopasna) kod dece, ospice, frus.

rubidij(um) *lat.* hemij. elemenat, metal sličan kaliju, srebrnasta sjaja.

Rubikon *lat.* 1. ime nekadašnje granične reke između Italije i Galijske (današnje Francuske) koju je prešao Julije Cezar (49. g. pre n.e.) sa svojom vojskom, nakon čega je zavladao Rimom; 2. *prenosno*: preći Rubikon — učiniti odlučan korak, posle čega nema vraćanja.

rubin *lat.* dragi kamen crvene boje, vrsta korunda; proziran, veoma tvrd.

rublja *rus.* novčana jedinica Sovjetskog Saveza; deli se na 100 kopejki.

rubrika *lat.* 1. članak ili stubac u novinama; 2. poglavlje, odeljak u novinama sa određenom sadržinom (kultura, privredna, sportska rubrika, itd.); 3. odeljak u formularu ili registru.

rubricirati *lat.* 1. podeliti rad u redakciji novina po rubrikama (kultura, sport, privreda, itd.); 2. špartati rubrike za neki spisak, registar, itd.

rudiment *lat.* 1. osnova, zametak, početak; temeljni pojam o nečemu, osnovno znanje; 2. zakržljali ostatak nekog organa.

rudimentaran *lat.* 1. početni, osnovni, elementaran, embrionalan; 2. zakržljao, nerazvijen, zaostao u razvitku (npr. rep kod čoveka).

rudimentacija *lat.* zakržljalo stanje; zaostalost, zakržjalost u razvitku.

ruž *fr.* crvenilo za usne, lice i nokte, karmin.

ruždija *tur.* srednja škola, gimnazija.

ružmarin *lat.* biljka prijatna mirisa, simbol veselja na svadbama.

ruina *lat.* 1. ruševina, razvalina, zgarište; 2. propast, krah, slom; 3. *prenosno*: oronuo, bolestan, iznemogao čovek.

ruiniran *lat.* razrušen, uništen, srušen; upropašćen, propao, pohaban, oštećen.

ruinirati *lat.* 1. srušiti, razoriti, upropastiti, uništiti, oštetiti, opustošiti; 2. naškoditi, narušiti zdravlje.

ruksak *nem.* vojnička ili planinarska torba koja se nosi na leđima, ranac.

rulada *fr.* 1. savijeno nadeveno meso ili kolač; 2. *muz.* brzi melodijski ukras, koloraturno pevanje, koloratura.

rulati *eng.* kretati se, voziti (npr. avion po rulnoj stazi); ljuljati se, posrtati, prevrtati se.

rulet(a) *fr.* 1. vrsta hazardne igre, tzv. kolo sreće; 2. dugačka traka od čelika i tkanine, namotana na kotur, koja služi za merenje.

ruler *fr.* avion koji se više ne upotrebljava za letenje, nego služi samo u pilotskim školama za obuku u voženju aviona po zemlji.

rum *eng.* alkoholno žestoko piće, dobija se vrenjem šećera, sadrži 40—60% alkohola.

rumba *eng.* američka poluritmička salonska igra, poreklom s Kube.

Rumelija *tur.* nekadašnji naziv za turske posede u Evropi, pa i za naše krajeve, osvojene do 1541. g.; kasnije naziv sužen na turski deo Trakije (istočno od reke Marice u Bugarskoj).

runda *eng.* 1. vremenski razmak u boks u trajanju od 2—3 minute (u amaterskom boks borba se vodi do tri runde, a u profesionalnom do petnaest); 2. jedan deo borbe, faza, krug uopšte; 3. *prenosno*: jedan krug pregovora u međunarodnim odnosima; 4. narudžba pića za celo društvo za stolom.

rupija *sanskrt.* novčana jedinica u Indiji, Indoneziji, Šri Lanki, Pakistanu, Mauricijusu i Omanu.

ruralan *lat.* seoski, seljački, koji se tiče sela, poljoprivredni.

ruralizam *lat.* pravac u umetnosti koji obrađuje seoske motive.

ruralistika *lat.* v. *zurizam*.

zurizam *lat.* 1. naziv za ideologiju političkih stranaka koje se oslanjaju na

seljačke mase; 2. posebna grana urbanizma i sociologije koja proučava problematiku uređenja i izgradnje sela.

zurizacija *lat.* proces naseljavanja sela i razvijanja poljoprivredne proizvodnje.

rusalka *starosl.* u slovenskoj mitologiji vodena ili šumska vila.

rusvaj *tur.* gužva i metež; divlja pijanka, terevenka, orgija, lumpiraj, lom.

rusizam — ruski izraz u nekom neruskom jeziku.

Rusin — 1. u području Karpata i Bukovine čest naziv za Ukrajinca, Malorusa i Rutena; 2. u Sremu i Vojvodini naziv pripadnika jednog ogranka Ukrajinaca (neki od njih deklariraju se kao Ukrajinci, neki kao Rusi, ali većina oseća da pripada etničkoj grupi Rusina).

rusifikacija *lat.* pretvaranje nečeg stranog u rusko, pretvaranje u Ruse; davanje ruskog karaktera nečemu, rusificiranje, porusivanje.

rusifikovati i rusificirati *lat.* rusiti, porusivati, dati nečemu ruski karakter, pretvoriti nerusko u rusko.

rusoman *rus.-grč.* strastan, fanatičan rusofil.

rusomanija *rus.-grč.* preterana ljubav prema Rusiji i svemu što je rusko.

rusofil *grč.* prijatelj Rusa i svega što je rusko.

rusofob *grč.* neprijatelj, mrzitelj Rusa i svega što je rusko.

rusofobija *grč.* neprijateljstvo, mržnja prema Rusima.

rustika *lat.* građevina od kamena otesanog samo na sastavcima.

rustikalan *lat.* seljački, seoski, poljski.

rustičan *lat.* grub, neobrađen, neotesan, nezgraplan.

ruta *fr.* put, putovanje; deo jednog dužeg puta; etapa, pravac putovanja.

rutenij(um) *lat.* hemij. elemenat, teško topljiv metal, pronađen u uralskoj platinskoj rudi.

rutil *lat.* vrsta dragog kamena crvenkaste boje.

rutizam *lat.* pojava kod neke osobe da ima crvenu kosu, ridokosost.

rutina *fr.* 1. robovanje ustaljenim pravilima i navikama, ustaljenim, krutim šablonima; 2. spretnost, izvežbanost, iskusanost, veština, vičnost.

rutiner *fr.* 1. čovek koji se pridržava rutine u poslu, koji robuje krutim pravilima, šablonima; 2. vešt, spretan, uvežban, iskusan u radu.

rutiniran *fr.* 1. spretan, vešt, iskusan, vičan, prekaljen; 2. *prenosno*: prepređen, lukav.

rutiniranost *fr.* spretnost, vičnost, izvežbanost, prekaljenost.

rufet *tur.* 1. zanat, zanimanje; 2. zanatlijsko udruženje, esnaf.

ruspa *tur.* mletački dukat, cekin, zlatnik.

ršum *tur.* gužva, krkljanac, napad gomi-
le, ljudski bes.

saba *tur.* 1. svež, prijatan severoistočni vetar; 2. **Saba**: zemlja legendarne „kraljice od Sabe“ (područje današnjeg Južnog Jemena); 3. jutro, zora, osvit.

sabajle i **sabaile** *tur.* rano ujutru, u zoru.
sabat *hebr.* subota, dan odmora kod Jevreja.

sabotaža *fr.* 1. protivzakonito ometanje rada u industriji i drugim delatnostima; 2. prikriveni, smišljeni otpor porobljenog naroda protiv okupatora (rušenje objekata, saobraćajnica, veza i dr.).

saboter *fr.* lice koje vrši sabotažu.

sabotirati *fr.* 1. namerno ometati rad; 2. vršiti sabotažu, nanositi štetu neprijatelju.

savana *šp.* velika travnata ravnica u Severnoj Americi i Africi, sa rastinjem koje je slično stepskom.

Savaot i **Sabaot** *hebr.* nebeski svetovi (nepravilno: nebeska sila, bog).

saga *norv.* 1. herojska pripovest u staroskandinavskoj literaturi koja govori o podvizima bogova, o prvim kraljevima; mit, priča, gatka, bajka; 2. **Saga**: staroskandinavska boginja priča i istorije, ljubavnica boga Odina.

SAD — *skraćena* za Sjedinjene Američke Države.

sadizam *fr.* 1. spolna izopačenost gde je spolna naslada spojena sa zadavanjem telesnih muka drugoj osobi; 2. *prenosno*: naslađivanje tuđim mukama.

sadist(a) *fr.* čovek opterećen sadizmom, surovi mučitelj drugih osoba.

sajla *nem.* gvozdeno uže za vuču motornih vozila i za druge svrhe.

sajdzija *tur.* časovničar, onaj koji opravlja satove.

sakagija *tur.* zarazna bolest konja i drugih kopitara, koja prelazi i na čoveka, slinavka, šap.

sakat *tur.* 1. bogalj, bez ruke, bez noge; 2. *prenosno*: nedovršen, iskvaren, loš.

sake *jap.* japansko nacionalno piće od prevrellog pirinča (ima 12—14% alkohola).

sako *ital.* kratak muški kaput.

sakos *grč.* gornja odežda pravoslavnih episkopa od skupocene materije.

sakra *lat.* 1. svete stvari, svetinje; 2. crkvene radnje; 3. proklet, prokletstvo.

sakralan *lat.* koji se odnosi na crkvene obrede, na svete radnje u crkvi.

sakrament(a)t *lat.* u hrišćanskoj crkvi: sveta tajna pričešća i krštenja (u katolikima).

sakramental *lat.* zakleti svedok pred sudom na nečiju nevinost.

sakramentalije *lat.* u katoličkoj crkvi: sve svete radnje (obredi, blagoslov) koje nisu sakramenti (pričest, krštenje), npr. sv. voda, brojanice, ikone.

sakramentari *lat.* reformisti u hrišćanskoj crkvi koji ne priznaju stvarno postojanje tela i krvi Hristove u svetom pričešću.

sakramentarij *lat.* stara hrišćanska liturgijska knjiga.

sakrilegij(um) *lat.* svetogrđe, povreda svetinja, bezboštvo, bogohulstvo, oskrvnuće verskih obreda, bogohuljenje.

sakristija *lat.* deo crkve ili prostorija u crkvi u kojoj se vrše pripreme za obrede i gde se čuvaju predmeti potrebni za njih.

saksija *tur.* 1. zemljani lonac u kome se gaji cveće; 2. mangala; crepulja pod kojom se na ognjištu hleb peče.

saksofon *grč.* metalni duvački instrument s jednojezičnim piskom; najčešće se upotrebljava u džez-orkestrima.

saksofonist(a) *grč.* svirač na saksofonu.

sala *nem.* velika svečana dvorana za prijeme, priredbe i sastanke.

salamander i **salamandar** *grč.* daždevnjak, burnik (vrsta guštera za kojeg se govorilo da živi u vatri); za vreme kiše iznenada se pojavi.

Salamina *grč.* 1. u antičko doba glavni grad ostrva Kipra; 2. grčko ostrvo nedaleko od atinske luke Pireja, naročito poznato po pobeđi grčke mornarice (480. g. pre n.e.) nad moćnijom persijskom flotom.

salamina *fr.* teška jednobojna svilena tkanina sa sjajnom površinom.

salamura *lat.* veoma slana voda u kojoj se, pod pritiskom tereta, drži riba ili meso koje se priprema za sušenje.

salaš *mađ.* 1. poljsko imanje van sela s potrebnim zgradama i poljoprivrednim alatima i mašinama; 2. vrsta koša za kukuruz u klipu.

salašar *mađ.* čovek koji živi u salašu.

salva *fr.* 1. počasna paljba iz vatrenog oružja nekome u čast, plotun; 2. *prenosno*: istovremena provala osećanja većeg broja ljudi; 3. pojava koja dolazi najednput u većoj količini.

salvator *lat.* spasitelj; obično se misli na Isusa Hrista.

salve *lat.* zdravo, dobro došao (pozdrav pri dolasku); zbogom, sretno pošao (pri odlasku).

salvet(a) *fr.* papirnata maramica za brisanje, ubrus, servijeta.

saldirati *ital.* izvoditi saldo, zaključiti račune, izravnati; utvrditi razliku između strane ulaza i strane izlaza; isplatiti ostatak duga.

saldo *ital.* razlika između dugovanja i potraživanja, odnosno između sume primanja i sume izdavanja; ostatak kod zaključenja računa koji se prenosi na novu stranicu knjige računa.

saldo-konto *ital.* račun izravnivanja dugovanja i potraživanja.

saldumiti *tur.* 1. prebacivati na drugu stranu, prelaziti; 2. *prenosno*: menjati mišljenje.

salinitet *lat.* slanost, slanost; sadržina soli u morskoj ili jezerskoj vodi.

salicil *lat.* beli prah koji sprečava vrenje i truljenje; služi za dezinfekciju, snižavanje temperature, za dobijanje boja, lepila i dr.

salon *fr.* 1. soba za prijem gostiju; 2. prostorija za izlaganje umetničkih dela i modnih proizvoda; 3. poslovna prostorija naročitog karaktera („modni salon“, „salon za dame“); 4. *prenosno*: finoća, otmenost, takt.

Salona — antičko ime našeg Solina.

salonit *lat.* građevinski materijal, smeša cementa i azbesta; služi za izradu građevinskih cevi, ploča i dr.

SALT *eng.* skraćenica naziva za američko-sovjetski sporazum (potpisan 1972) o ograničavanju strateškog i raketnog naoružanja.

salto *ital.* slobodan skok sa gimnastičke sprave.

saltomortale *ital.* 1. rizičan, vratoloman skok, sa okretom u vazduhu; 2. *prenosno*: smrtonosan skok; smeo i opasan poduhvat.

salut *lat.* pozdrav u svečanim prilikama: salvom topova, spuštanjem zastave na brodu i sl.

salutirati *lat.* 1. pozdraviti rukom po vojnički; 2. odati počast paljbom iz topova.

samar *grč.* 1. drvena tovarna naprava koja se stavlja na leđa konju, mazgi i magarcu; 2. podloga na kojoj nosači nose teret; 3. sljeme na krovu.

Samarija *hebr.* pokrajina u staroj Palestini u kojoj su živeli Samarićani.

Samarićanin *hebr.* prastanovnik Palestine; u crkvenom jeziku **samarićanin** znači: milosrdan čovek.

samarićanstvo *hebr.* pomaganje u nevolji, milosrde, čovekoljublje.

samardžija *tur.* zanatlija koji pravi samare.

samba — vrsta okretne igre, poreklom iz Brazila.

sambo — potomak roditelja od kojih je jedan Indijac a drugi Crnac.

samit *eng.* konferencija ili sastanak „na vrhu“, konferencija najviših predstavnika nekih država.

samovar *rus.* naprava za kuvanje čaja (često vrlo lepo izrađena).

samodržavje *rus.* despotski oblik carske vlasti u staroj Rusiji, apsolutizam, diktatura.

samotnik *starosl.* sam, usamljen, usamljenik; **vuk samotnik**: usamljenik u surovim prirodnim uslovima.

sampan *port.* mali kineski brod; upotrebljava se na rekama u jugoistočnoj Aziji; služi i za stanovanje, naročito sirotinji.

Samson *hebr.* 1. biblijski junak, nepobedivi Izraelac, kome je Dalila, zanosna lepotica, prepređenim lukavstvom, oduzela snagu (šišanjem kose) i predala ga neprijatelju; tako je pao u zatočenje Filistejaca koji su ga oslepeli; 2. *prenosno*: simbol neopreznog junaka (motiv iskorišćen za mnoga umetnička dela); v. *Dalila*.

samur *tur.* vrsta kune, lasica; životinja sa skupocenim krznom.

samuraji *jap.* privilegovana vojnička kasta u feudalnom Japanu; gajila kult rata, koji posle postaje osnova ideologije japanskih militarista.

samur-kalpak *tur.* kapa od samurova krzna.

samurovina *tur.* krzno od samura, hermelin.

San *ital.* u značenju „svet“, „sveti“ (u nazivu geografskih i drugih imena).

sanator *lat.* fond, ustanova ili firma koja finansira sanaciju radne organizacije koja ima gubitke.

sanatorij(um) *lat.* zdravstvena ustanova u kojoj se leče bolesnici lekovima i prirodnim faktorima (vazduh, klima, mineralne vode i sl.); lečilište, bolnica.

sanacija i **saniranje** *lat.* ozdravljenje, izlečenje privredne organizacije koja pravi gubitke; poboljšanje rada, likvidacija gubitaka.

sanacioni *lat.* koji se odnosi na sanaciju, na ozdravljenje ekonomije poslovanja firme koja pravi gubitke.

sangvin *lat.* crvena kreda, upotrebljavana u 18. veku za izradu crteža.

sangvina *lat.* 1. crvena boja, boja krvi; 2. crvena zemlja, crvenica; 3. crtež napravljen crvenom bojom.

sangvinik *lat.* živahan, snažan čovek; čovek koji se lako uzbuduje, vatrenog temperamenta, prgav, lako razdražljiv.

sangviničan *lat.* živahan, temperamentan, nagao, snažan, prgav, razdražljiv.

sangvinofobija *lat.-grč.* strah od krvi, posebno strah od operacija.

sandal *ar.* fino crveno drvo iz Indije iz kojeg se dobijaju ulja i boje.

sandal *tur.* vrsta polusvilene tkanine.

sandalovina *ar.* sandalovo drvo.

sandinist(a) *šp.* pripadnik revolucionarnog pokreta u Nikaragvi koji je osamdesetih godina 20. veka srušio diktatorski režim i uspostavio demokratsku vlast (naziv po generalu Sandinu koji se do kraja života borio protiv diktature u svojoj zemlji i u borbi položio život).

sandolina *ital.* vrsta malog sportskog čamca za jednu ili za dve osobe.

sanirati *lat.* 1. izlečiti, ozdraviti nekoga; 2. vršiti privrednu sanaciju.

sanitar i **sanitarac** *lat.* pripadnik sanitetskog osoblja, higijeničar.

sanitaran *lat.* zdravstveni, higijenski; **sanitarni** *čvor*: deo zgrade ili stana u kome se nalazi tzv. mokri čvor za održavanje higijene (kupaćilo, zahod).

sanitarije *lat.* mokri čvor u kući ili stanu (kupaćilo, zahod i dr.).

sanitet *lat.* 1. javne ustanove za očuvanje zdravlja, zdravstvo; 2. vojnik koji je osposobljen kao bolničar.

sanitetlija *lat.* vojnik koji obavlja poslove bolničara.

sankilot *fr.* 1. vojnik u vreme francuske revolucije (1789) koji je poticao iz siromašnih slojeva; 2. *prenosno*: proleter, junak, rodoljub.

sankcija *lat.* 1. odobrenje, prihvatanje neke odluke, zakona, uredbe niže vlasti, tj. ozakonjenje odluka više vlasti; 2. kaznene odredbe naznačene u zakonu koje bliže određuju posledice povrede zakona i drugih odluka; 3. **sankcije**: kaznene mere ekonomskog, finansijskog i vojnog karaktera koje se primenjuju protiv zemlje ili grupe zemalja koje krše međunarodne ugovore.

sankcionisati i **sankcionirati** *lat.* 1. potvrditi, odobriti, dozvoliti, prihvatiti sankciju; 2. primeniti kaznene mere; 3. pozakoniti, uzakoniti.

sans *fr.* kartaška igra slična preferansu.

sanskrit i **sanskrt** — drevni jezik Hinda (upotrebljavao se oko 17. veka, tj. sve do 12. veka naše ere); na njemu su napisana filozofska i naučna dela, kao i mnoga dela lepe književnosti (epovi Mahabharata i Ramajana); na sanskritu i danas pišu neki naučnici u Indiji.

santim *fr.* sitan novac u Francuskoj, stoti deo franka.

santimetar *fr.-grč.* isto što i centimetar.

Santo *ital.* u značenju „svet“, „sveti“ (prvi deo u nazivu nekih geografskih naziva ili imena naselja i gradova).

Santos — luka u Brazilu, poznata po izvozu kafe (otuda i ime jednog vrsti kafe).

santrač *tur.* 1. šah kao igra; 2. karirano platno u kockicama; 3. vrsta raznja, roštilj; 4. svežanj pruča; 5. donja daska na suknarskoj stupi; 6. ograda, okvir; 7. ograda oko bunara; 8. kraj, predeo, okolina.

sandžak *tur.* 1. pokrajina, oblast koju su u staroj Turskoj davali sultani svojim vojskovođama na upravljanje; 2. uprava nad manjom oblast; 3. vojna jedinica; 4. zastava, barjak.

Sandžak *tur.* područje, oblast u sastavu Srbije i Crne Gore.

sandžak-barjak *tur.* glavni barjak sandžaka, glavna zastava.

sandžak-beg *tur.* namesnik sultanov, upravitelj sandžaka.

Sandžaklija *tur.* stanovnik jugoslovenske pokrajine po nazivu Sandžak.

sapijens *lat.* mudar, pametan čovek.

sapijenti sat *lat.* mudrom dosta toliko, pametan će razumeti!

saponifikacija *lat.* 1. razlaganje masti i ulja (nastaju sapuni i glicerol); 2. razlaganje estera u kiselinu i alkohol pomoću baza i kiselina.

saprogen *grč.* koji izaziva truljenje; koji je postao procesom truljenja.

saprofiti *grč.* 1. mikroorganizmi, paraziti koji bujaju na uginulim organizmima, trulež, gnjilež; 2. biljke koje se hrane neživom organskom hranom kao što su gljive.

sara *mađ.* 1. deo čizme od članka do kolena; 2. šuplji valjak; 3. kutija, futrola.

sarag *lat.* vrsta morske ribe.

saraga *lat.* vrsta sitne slatkovodne ribe, pogodna za sušenje, uklevi.

saraj *tur.* dvor, osobito kraljevski dvor, vladareva palata; zgrada ministarstva; nekada: čitava sultanova posluha, straža, harem, tj. carska kuća; **saraji**: carski dvori.

saraf *tur.* 1. menjač novca, bankar; 2. zlatar koji se bavi kupoprodajom zlatnog novca i valute.

Saraceni *lat.* naziv za Arabe i muslimane u srednjem veku.

sarač *tur.* sedlar, zanatlija za izradu sedala za konje, kožar, samardžija.

sardela *ital.* vrsta sitne morske ribe; naziv po ostrvu Sardiniji.

sardina *lat.* trgovački naziv za konzerviranu sardelu.

sari *sansk.* umetnički izrađen prekrivač (plašt) koji nose žene u Indiji.

sarkizam *grč.* zlobna, jetka, zajedljiva poruga, oporo podsmevanje; pojačana ironija; zajedljivo, jetko ismevanje nekoga.

sarkastičan *grč.* prožet sarkazmom, zajedljiv, zloban, pakosno šaljiv.

sarkom *grč.* maligni otok vezivnog tkiva čoveka, zloćudni tumor, rak.

sarkofag *grč.* 1. spomenik u obliku groba, grobnica; 2. raskošno izrađen mr-

tvački sanduk, često od skupog mermera.

sarma *tur.* vrsta jela; u listove od kupusa uvije se samleveno meso sa pirinčem.

Sasi — staro germansko pleme severno od reke Labe (pokrajina Saksonija).

sasudi *lat.* mesto u pravoslavnoj crkvi gde stoje svete knjige i predmeti.

satana i **sotona** *grč.* 1. đavo, vrag, zao duh; 2. *prenosno*: zao, iskvaren čovek.

satanizam *hebr.* 1. đavolsko delo, strahota, užas; 2. obožavanje đavola; 3. književni smer koji uzdiže i slavi zlo u životu, ustaje protiv svih moralnih normi i ljudskih vrednosti.

satara *tur.* sekirica sa dužim sečivom i kratkom držaljkom.

sataraš *mađ.* vrsta jela od iseckane sveže paprike, paradajza, luka i dr.

satelit *lat.* 1. nekada: naoružani najamnik, pratilac svoga gospodara; 2. kasnije: slepi sledbenik, privrženik, ortak u zlu, pomagač u zločinu; 3. država koja se slepo pokorava jačoj državi; 4. astronomski: pratilac planeta (npr. Mesec je pratilac Zemlje); 5. veštački satelit i vasionki brod s ljudskom posadom; 6. *prenosno*: onaj koji se pokorava jačem, trabant.

satén *fr.* svilena tkanina s jakim sjajem na jednoj strani.

satinet *fr.* polusvilena tkanina s prugama, poluatlas.

satinirati *fr.* ugladiti papir, davati sjaj, glačati.

satir *grč.* 1. u starogrčkoj mitologiji: niže božanstvo, pohotljivi demon, s rogovima, repom i kozjim nogama; 2. član hora u satiričnoj starogrčkoj drami; 3. *prenosno*: pohotljiv, razbludan čovek.

satira *lat.* književni rod, koji, na duhovit i sarkastičan način, oštro osuđuje i šiba mane društva i pojedinaca; ismevanje, ruganje.

satirijaza *grč.* bolesno pojačan spolni nagon kod muškaraca.

satirik *lat.* pisac satire; čovek koji voli da se na duhovit način podsmeva ljudskim manama.

satirska igra *grč.* vesela, vedra, šaljiva starogrčka komedija čiji se zbor sastojao od satira; izvodila se posle ozbiljnih dramskih dela.

satiričar *lat.* pisac satiričnih književnih dela; v. *satirik*.

satisfakcija *lat.* zadovoljenje kod uvrede časti i dostojanstva koje se, u feudalnom dobu, davalo u obliku prihvatanja dvoboja; izvinjenje, opravdanje, nadoknada štete uopšte.

satrap *grč.* 1. carski namesnik pokrajine u staroj Persiji; 2. *prenosno*: okrutan, ohol, samovoljan tiranin.

satrapija *grč.* pokrajina u staroj Persiji kojom je upravljao satrap, okrutan i samovoljan gospodar i tiranin; v. *satrap*.

Saturn *lat.* 1. u starorimskoj mitologiji bog vremena i plodnosti; 2. šesta po veličini planeta Sunčevog sistema; 3. naziv američke rakete.

sauna *fin.* parno kupatilo sa temperaturom do sto stepeni; posle kupanja i parenja, po finskom običaju, kupaći skaču u hladnu vodu radi poboljšanja cirkulacije krvi u organizmu.

Safa *grč.* 1. poznata starogrčka lirska pesnikinja iz Mitilene sa ostrva Lezbos (oko 600. godine pre naše ere); 2. nebesko telo, asteroid, otkriven 1864.

safari — 1. ranije u Africi: istraživačka ili lovačka ekspedicija u kojoj su učestvovali crnci kao nosači tereta i oružja; 2. danas: safari označava zabavno putovanje po afričkim zemljama radi lova na divlje životinje (više fotoaparata nego oružjem).

safir *lat.* dragi kamen plave boje.

saft *nem.* umokak, sos, sok, safting.

Sahara *ar.* 1. poznata peščana pustinja u Severnoj Africi, koja se prostire na preko 340 miliona hektara; 2. sahara označava i peščanu pustinju uopšte.

saharin *grč.* hemijski preparat, beli kristalni prašak, pet stotina puta slađi od običnog šećera; dobra zamena za šećer; nije hranljiv, zbog čega se preporučuje bolesnima od šećerne bolesti.

saharoza *grč.* običan šećer, dobijen iz repe ili šećerne trske.

sahat *ar.* sat, čas.

sahibija i **sahib** *tur.* gospodar, domaćin; posednik imanja.

sač *tur.* plitak poklopac od pečene zemlje ili metala pod kojim se, na otvorenom ognjištu, peče hleb ili pita.

sačma *tur.* sitna olovna zrna kojima se ispunjava metak za lovačku pušku.

sadžak *tur.* tronog; tiganj na tri noge.

sving *eng.* 1. širok udarac izmahnutom rukom u boksu kojim se nokautira protivnik; 2. vrsta plesa.

svingeri *eng.* bračni ili ljubavni parovi koji dogovorno menjaju seksualne partnere međusobno.

svita *lat.* 1. pratnja, pratioci istaknute ličnosti; 2. muzički komad sastavljen od uzastopnih samostalnih pesama, povezanih jednom zamisli.

svič *eng.* svič poslovi: kad roba ide iz jedne zemlje u drugu posredstvom treće zemlje koja učestvuje u izradi robe.

seansa *fr.* 1. sednica, zasedanje uopšte nekog organa, neke skupštine; 2. naziv za sastanak spiritista na kome se tobože vrši posredovanje između prisutnih i duhova.

SEATO *eng.* skraćenica za odbrambeni pakt jugoistočne Azije, pod vodstvom SAD (rasformiran 1977).

seбореja *lat.* ljuštenje, perutanje kože ispod dlakavih površina zbog preteranog lučenja masti; posledice: opada kosa.

SEV *rus.* skraćenica: Savet za uzajamnu ekonomsku pomoć (obuhvata socijalističke zemlje istočne Evrope i neke iz Azije).

sevap *tur.* 1. dobročinstvo, bogougodni čin; 2. nagrada od boga za dobro delo; 3. zaslužno delo, zadužbina.

sevapčija *tur.* onaj koji čini dobra dela, sevapce.

sevdalija *tur.* 1. zaljubljen čovek; 2. ljubitelj ljubavnih pesama.

sevdalinka *tur.* ljubavna pesma puna nežnosti; čežnja, uzdisanje.

sevdah *tur.* ljubav, ljubavni uzdisaji.

sevdalisati i **sevdisati** *tur.* voleti, uzdisati, čežnuti za nekim.

Segestika *lat.* starorimski naziv za Sisak.

segment *lat.* 1. odsečak kruga ili lopte; 2. deo tela nekih prstenastih životinja; 3. *prenosno*: odsečeni, odvojeni deo nečega, neke celine.

segmentacija *lat.* 1. deljenje na odsečke, razdvajanje, cepanje; 2. u biologiji: stvaranje stanica (ćelija) cepanjem, deobom.

segmentovati i segmentirati *lat.* deliti, cepati, razdvajati, odsecati.

segregat *lat.* ono što je odvojeno, udaljeno, odstranjeno, razlučeno.

segregacija *lat.* 1. odeljivanje, razlučivanje, razdruživanje; odvajanje od neke celine (**rasna segregacija**: isto što i rasna diskriminacija; v. *diskriminacija*: lišavanje političkih i drugih prava crnaca u Južnoafričkoj Republici); 2. razlučivanje (grejanjem) lakše topljivih metala iz neke metalne smese; 3. deoba vlastelinskog zemljišta posle ukidanja kmetstva.

segregirati *lat.* odvojiti nešto od celine, vršiti segregaciju, izlučiti, razdružiti, odeliti, rastaviti, udaljiti, odstraniti.

sedativ *lat.* sredstvo za umirenje, smirenje živaca, za stišavanje uzrujanosti i postizanje uravnoteženosti kod labilnih osoba.

sedativan *lat.* koji deluje umirujuće kao sedativ, koji ublažuje bol.

sedef *tur.* 1. blistava masa kojom je obložena unutrašnjost školjke i kućica nekih puževa; 2. školjka bisernica.

sediment *lat.* talog, naslaga, sloj, mulj.

sedimentacija *lat.* 1. taloženje čestica mehanički zdrobljenih materijala; 2. sedimentacija krvi (eritrocita): merenje brzine taloženja crvenih krvnih zrnaca u krvi izvađenog iz vene.

sedimentisati(se) i sedimentirati (se) *lat.* taložiti se, izdvajati iz tečnosti, skupljati, slagati u talog, u taložne slojeve.

sedimentne stene *lat.* kamenje nastalo procesom taloženja mineralnog materijala usled površinskog razaranja nekih delova Zemlje.

sedra — siga, vrsta vapnenca.

sezam *grč.* orijentalna biljka; služi za jelo i dobijanje masnog i slatkog ulja nalik na bademovo ulje; v. *susam*.

Sezame, otvori se! — čarobna formula iz istočnjačkih priča „1001 noć“ za otvaranje vrata do tajnog, skrivenog blaga.

sezona *fr.* 1. deo godine, godišnje doba; 2. doba pogodno za neku vrstu poslova ili odmora (žetve, berbe, turizma, itd.).

sezonski *fr.* koji se odnosi na sezonu, koji odgovara izvesnom dobu godine; **sezonski radovi**: oni radovi koji se

obavljaju samo u određeno doba godine (žetva, letnji ili zimski turizam, zidarski poslovi i dr.).

seid *ar.* gospodin, gospodar, vladalac, potomak Muhamedov.

seiz *tur.* konjušar, sluga gospodarev koji se brine o konju.

seizmičan *grč.* trusni, koji se odnosi na potres, zemljotres.

seizmogram *grč.* kriva linija koju pravi seizmograf u toku zemljotresa.

seizmograf *grč.* sprava koja automatski beleži jačinu zemljotresa.

seizmolog *grč.* stručnjak za seizmologiju.

seizmologija *grč.* nauka o zemljotresima, o gradi zemljine kore i pronalaženju korisnih ruda u njoj utrobi.

seir i sejr *tur.* zabavljanje; naslađivanje u gledanju lepog, zabavnog.

seiriti i sejriti *tur.* zabavljati se, posmatrati nešto sa uživanjem.

sejm *polj.* 1. sastanak, skupština; 2. **Sejm**: poljska narodna skupština.

sejmen i sejmenin *tur.* stražar, pandur, redar; vojnik janičarskog puka.

sekans *lat.* jedna od trigonometrijskih funkcija ugla u pravouglog trouglu koja je jednaka odnosu između hipotenuze i nalegle katete, recipročna vrednost kosinusa.

sekanta *lat.* sečica, prava koja seče neku krivu liniju.

sekvenca i sekvencija *lat.* 1. najmanja filmska zaokružena celina, scena, epizoda; 2. *muz.* ponavljanje nekog motiva na različitim stupnjevima lestvice, u istom glasu.

sekvistar *lat.* sudsko oduzimanje tuđe imovine i predavanje nekom licu na privremeno čuvanje, tj. do konačnog rešenja spora.

sekvestrator *lat.* upravnik, određen od strane suda ili vlasti, da se stara o imanju i stvarima koje su u sporu u vezi svojine.

sekvestracija i sekvestriranje *lat.* 1. privremeno oduzimanje prava raspolaganja imovinom ili dela imovine osobi protiv koje se vodi krivični postupak; 2. *medic.* odvajanje istrulele kosti.

sekvestrirati *lat.* staviti pod sekvestraciju, tj. privremeno oduzeti (sudskom odlukom ili organa vlasti) pravo raspolaganja imovinom, te pravo raspo-

laganja i čuvanja preneti na treće lice do rešenja spora o svojini.

sekvoja *lat.* džinovsko četinarsko drvo (dostiže visinu do 150 m i starost oko 3.000 godina; raste u brdskim predelima Kalifornije, SAD).

sekret *lat.* tečnost koju luče neke žlezde; 2. tajna, zagonetka; 3. tajni pečat vladara; 4. nužnik, zahod.

sekretar *lat.* 1. pisar, zapisničar; 2. u nekim zemljama: ministar (državni sekretar); 3. odgovorni rukovodilac neke ustanove ili političke partije.

sekretarijat *lat.* 1. odeljenje ustanove za vođenje sekretarskih, administrativnih ili upravnih poslova (npr. policijski sekretarijat); 2. organ najviše državne uprave, ministarstvo (npr. sekretarijat za spolne poslove).

sekrecija *lat.* proces lučenja žlezda (npr. znoj); spolno lučenje (znojenje i sl.) i unutrašnje lučenje (neposredno u krv iz endokrinih žlezda).

seks *lat.* muški ili ženski spol; spolni nagon, spolnost; **seksualna revolucija**: razuzdanost u spolnim odnosima (grupni seks); otvoreni razgovori.

seks-bomba *lat.* žena privlačnog izgleda koja na prvi pogled izaziva seksualne želje muškaraca; najčešće glumica, seksualni simbol svog vremena.

seksupil *eng.* opšti naziv za erotsko-seksualnu draž muškarca ili žene; neodoljiva, spontana spolna privlačnost između dva partnera.

seksi *eng.* seksualna privlačnost, seksualna neodoljivost; npr. seksi-devojka: neobično privlačna, zavodljiva devojka.

seksizam *lat.* termin skovan po ugledu na termin rasizam, a katkada i muški fašizam; suština: stroga podela poslova i uloga žena i muškaraca u društvu, segregacija po osnovu spola, pri čemu se žena potcenjuje kao ljudsko biće.

seksolog *lat.-grč.* stručnjak za seksologiju.

seksologija *lat-grč.* nauka koja proučava seksualne probleme i seksualne odnose.

seksomanija *lat.-grč.* nezadrživa spolna strast, pomama, ludovanje za seksom, neurnerenost, preterivanje; v. *nimfomanija*.

seksplozija *lat.* pojam za naglo širenje seksualnih sloboda u zapadnoj civilizaciji polovinom 20. veka (nastao slivanjem reči seks i eksplozija).

seksa *lat.* 1. *muz.* interval između šest tonova; 2. šesti stepen dijatonske skale; 3. šesti razred neke škole; 4. šest karata iste boje.

seksant *lat.* astronomska sprava za merenje uglova; upotrebljava se u pomorstvu za određivanje položaja broda.

seksitet *lat.* 1. grupa od šest pevača ili svirača koji zajednički nastupaju; 2. muzički komad za šest instrumenata ili za šest ljudskih glasova.

sekskola *lat. muz.* grupa od šest tonova sa vrednošću od četiri tona.

seksualan *lat.* spolni, čulan, pohotljiv; koji je u vezi ili koji se odnosi na spolni život čoveka.

seksualizam *lat.* spolni život, spolnost.

seksualist(a) *lat.* pristalica Lineovog seksualnog sistema.

seksualitet *lat. v. seksualizam*.

seks-šop *lat.-eng.* prodavnica pornografske robe u zapadnim zemljama.

seksa *lat.* 1. grupa koja se odvojila od vladajuće crkve; 2. *prenosno*: zatvoreni krug ljudi koji se odvaja i otuđuje od širokih narodnih masa.

seksaš *lat.* 1. član neke sekte; 2. onaj koji se izdvaja iz celine, zastranjuje.

seksašiti *lat.* odvajati se od šire zajednice, grupišiti; stvarati sektu.

seksaštvo *lat.* 1. stvaranje sekti izdvajanjem iz šire zajednice; 2. začaurenost, zatvorenost, izdvojenost, otuđenost; 3. skup raznih verskih sekta; 4. *prenosno*: zatvorenost uskih grupa istomišljenika (političkih, literarnih).

sektor *lat.* 1. isečak, deo kruga; 2. izrezak, deo kugle; 3. deo vojnog fronta; 4. područje, delokrug rada (državni sektor, zadružni sektor i sl.); 5. deo puta.

sekularizacija *lat.* pretvaranje nečeg crkvenog u svetovno (ustanova, posed).

sekularizirati *lat.* crkveno učiniti svetovnim (ustanovu, posed).

sekularitet *lat.* svetovnost, svetovno pravosuđe u crkvi.

sekularni *lat.* 1. stoletni, stogodišnji; 2. svetovni, mirski, neckrveni, građan-

ski; **sekularni sveštenik**: duhovnik koji ne pripada ni jednom crkvenom redu; **apsolutni sekularni minimum**: najniža temperatura u jednom stoleću.

sekulum *lat.* 1. vek, dugo vremensko razdoblje; 2. ljudski vek; zemaljski život.

sekunda *lat.* 1. tren, časak; šezdeseti deo minuta ili ugla; 2. drugi glas u muzici, druga violina; 3. oznaka za drugu menicu ako je na istu svotu izdato više menica, tj. duplikat menice.

sekundant *lat.* 1. svedok u dvoboju; 2. pomoćnik boksera u ringu ili igrača šaha na šahovskom turniru.

sekundaran *lat.* drugorazredni, koji zauzima drugo mesto u nekom redu; sporedan, uzgredan, podređen, zavisni; v. *primarni*.

sekundirati *lat.* 1. pomagati, povlađivati, podupirati koga; 2. pratiti koga u pevanju; 3. prisustvovati kao svedok u dvoboju, tj. biti sekundant nekome.

sekcija *lat.* 1. osek, deo ustanove ili organizacije; 2. deo jednog puta, jedne saobraćajnice; 3. geografska karta manjeg područja.

selam *tur.* muslimanski pozdrav.

selamet *tur.* sigurnost, sreća, uspeh, zdravlje, spas, pravi put.

selektivan *lat.* 1. koji dobro odabira, razlučuje, izdvaja najbolje, najsposobnije; 2. radio-aparat koji ne meša stanice, koji ima čist glas.

selektivnost *lat.* svojstvo i sposobnost odabiranja, razlikovanja, izdvajanja najboljih, najsposobnijih.

selektor *lat.* 1. lice koje vrši neku selekciju, odabirač, probirač; 2. sportski funkcioner koji prati razvoj i formu pojedinih igrača i predlaže ih za utakmicu, posebno za državni tim; 3. odabirač pozorišnih komada, filmova ili drugih umetničkih dela za neki festival, smotru i sl.

selekcija *lat.* odabiranje, probir, izbor uopšte; odabiranje životinja za uspešan uzgoj ili biljaka radi dobijanja najboljih vrsta (Darvinova teorija prirodno odabiranja: najbolje pasmine životinja ili vrste biljaka ostaju u životu ako se uspešno prilagode sredini i podneblju u kome nastaju); v. *darwinizam*.

selekcionar *lat.* lice koje se bavi selekcijom biljaka i životinja; v. *selekcija*. **selekciona stanica** *lat.* poljoprivredna ogledna stanica koja proučava pitanja selekcije biljaka.

selekcionizam *lat.* v. *selekcija*.

selekcionisati i selekcionirati *lat.* odabirati, probirati, izdvajati najbolje i najsposobnije za život; izlučivati bolje od lošijih, sistematski, po određenoj naučnoj metodi.

selen *grč.* hemijski elemenat; upotrebljava se u tehnici, ponajviše u onoj koja je ugrađena u televiziju.

Selena *grč.* boginja Meseca kod starih Grka.

selenit *grč.* 1. u ljudskoj mašti zamišljeni stanovnik Meseca; 2. u novije vreme: čovek koji je boravio na Mesecu ili se sprema da tamo ide.

selenogamija *grč.* mesečarstvo, hodanje u snu; v. *somnambulizam*.

selenografija *grč.* opisivanje Meseca kao nebeskog tela.

selenologija *grč.* grana astronomije koja proučava Mesec.

selotejp *eng.* providna lepljiva traka, nazvana po engleskoj firmi Selo.

self-servis *eng.* samoposluživanje, samoposluga (trgovina), samoposluživanje hranom u restoranu.

Sem *eng.* engleska skraćenica imena Samuel, što znači „ujka Sem“, šaljivi naziv za Severnoamerikance i njihove vlade.

semaziologija *grč.* v. *semantika*.

semantika *grč.* nauka o značenju reči; 2. nauka o znacovima uopšte i njihovom značenju.

semafor *grč.* 1. signalni uređaj sa svetlima (žuto, crveno, zeleno) na raskršnicima ulica i puteva; signalni uređaj za prolaz vozova u stanicama koji daje znak da li je prolaz slobodan; 2. signalni uređaj na obali za brodove radi prenošenja poruka; 3. elektronski uređaj na stadionima ili u velikim sportskim dvoranama na kojima se objavljuju rezultati i druge informacije o toku igara, o igračima i sl.

semestar *lat.* polugode za vreme studija, vreme od pola školske godine.

seminar *lat.* 1. praktične vežbe studenata; 2. obučavanje slušalaca radi upoznavanja s novim propisima ili tehnič-

kim podacima uopšte; 3. kratak naučni skup; **seminarski rad studenata**: probni pismeni rad o kome se vodi diskusija.

semiografija *grč.* nauka o muzičkim znacima, notama; pisanje nota.

semiologija *grč.* 1. deo medicine koji proučava znakove, simptome bolesti; 2. nauka koja proučava različite znakove unutar jednog društva.

semiotika *grč.* opšta teorija znakova; bavi se svim onim što spada u komunikaciju ljudi: jezik, pokreti, mitovi, rituali, poezija, umetnost.

Semiti — istočnjački narodi koji vode poreklo od biblijskog Sema, jednog od Nojevih sinova (Jevreji, Arapi, Etiopljani i dr.); u užem smislu samo Jevreji.

semitizam — pojave karakteristične za Semite i njihovu kulturu.

semitologija *grč.* nauka koja se bavi proučavanjem istorije, kulture i jezika Semita.

senat *lat.* 1. gornji dom parlamenta nekih zemalja; 2. državno veće u starom Rimu; 3. sudski ili univerzitetski senat, kao veće, savet.

senator *lat.* 1. član senata, većnik, savetnik; 2. visoki činovnik u nekim zemljama.

sendvič *eng.* dve kriške hleba sa umetnutim puterom, šunkom sirom i dr.

senzal *ital.* posrednik na berzi, berzanski trgovac.

senzacija *lat.* 1. oset, osećaj, utisak; 2. snažan utisak koji je neki događaj ostavio u javnosti; 3. događaj, zbivanja, vest, novost koja uzbuđuje, zbunjuje začuđuje javnost.

senzacionalan *lat.* koji izaziva senzaciju, koji izaziva živo interesovanje; uzbuđljiv, uznemiravajući, zapaljiv za javnost.

senzacionalistički *lat.* sračunat, proračunat na skandale, na stvaranje senzacija, uzbuđenja, trauma.

senzibilan *lat.* veoma osetljiv, nežan, osećajan, čuvstven.

senzibilizatori *lat.* hemij. materije koje neke druge materije osposobljavaju za neku fotohemijsku reakciju.

senzibilitet *lat.* osetljivost, sposobnost opažanja, nežnost, čulnost.

senzibilnost *lat.* v. *senzibilitet*.

senzitan *lat.* osetljiv, lako uzbuđljiv, osećajan, nežan, čulan.

senzitivitet *lat.* osetljivost, sposobnost za osećanja, uzbuđenja, čulnost.

senzitivnost *lat.* v. *senzitivitet*.

senzimetrija *lat.-grč.* merenje osetljivosti fotografskog materijala na svetlost senzimetrom.

senzor *lat.* aparat koji prima, „oseća“ i najtiše zvukove, titraje tela, vibracije, toplotu, vlagu i dr. pojave.

senzoran i senzoričan *lat.* osetan, osetljiv, čulan, osećajan.

senzoriij(um) *lat.* deo mozga u kome je sedište oseta, osećanja; sposobnost primanja oseta.

senzualan *lat.* čulan, sladostrastan, koji je sklon telesnim uživanjima.

senzualizam *lat.* filozofsko učenje koje osećaje smatra kao jedino vrelo saznanja koje se svodi na čulna uživanja; 2. čulnost, strastvenost uopšte.

senzualist(a) *lat.* pristalica senzualizma, tj. čulnih uživanja.

senzualitet *lat.* v. *senzualnost*.

senzualnost *lat.* osetljivost, čulnost, strastvenost, sladostrastnost.

senilan *lat.* starački, oronuo, izlapeo, malaksao, podetinjio.

senilnost *lat.* staračka bolest, slabost, oronulost, nemoć, izlapelost.

senior *lat.* stariji; stariji član nekog sportskog društva, škole i sl.

seniorat *lat.* prvenstvo u pravu nasleđa najstarijeg u porodici.

sentencija *lat.* 1. mudra pouka moralnog sadržaja; 2. mišljenje, sud, odluka.

sentimen(a)t *lat.* osećaj, osećajnost, duboko duševno proživljavanje.

sentimentalan *lat.* čuvstven, osećajan, sladunjavo nežan, vrlo bolečiv.

sentimentalizam *lat.* 1. sentimentalnost; 2. književni pravac u Evropi koji se javlja u drugoj polovini 18. veka kao reakcija na racionalizam; ističe osećajnost.

sentimentalnost *lat.* pojačana osećajnost, preterana osetljivost.

separat *lat.* poseban prilog nekih novina ili časopisa.

separatan *lat.* izlučen, odeljen, zaseban; **separatan mir**: poseban, zaseban mir.

separatizam *fr.* težnja za otcpljenjem i izdvajanjem iz neke zajednice (državne, verske i sl.); otpadništvo.

separatist(a) *lat.* onaj koji teži otcpljenju od neke zajednice, pristalica separatizma.

separator *lat.* centrifuga, vrcaljška za izdvajanje meda, maslaca i sl.

separacija *lat.* odeljivanje, razlučivanje, razdvajanje, rastavljanje; 2. postrojenje u kome se obavlja separiranje.

separe *fr.* zasebna prostorija u nekom lokalu ili vozu.

separisati i **separirati** *lat.* odeliti, razlučiti, rastaviti, razdvojiti, izolovati, osamiti, odstraniti, ukloniti.

sepet *tur.* košarica, košara, krošnja.

sepsa *grč.* trovanje organizma zaraznim klicama; trovanje krvi.

septembar *lat.* rujan, deveti mesec u godini.

septet *lat.* 1. kompozicija za sedam instrumenata ili sedam glasova; 2. grupa od sedam svirača ili pevača.

septičan *grč.* truležan, zagađen, zaražen, koji stvara trulež, gnoj, trovanje.

ser *eng.* gospodin; tako se oslovljavaju kralj, vitezovi, prinčevi i svaki otmien čovek kad mu se ime ne pomene.

serafim *lat.* anđeo najvišeg reda, sa tri para krila.

serbezija i **seberz** *tur.* sloboda čoveka; život u slobodi.

serbes *pers.* slobodan, bez straha, bezbrižan, nezavisan, samostalan.

server *eng. u tenisu:* igrač koji počinje igru, napadač.

serviz *fr.* pribor za jelo, za čaj i sl.

servijeta *fr.* salvet, salveta, ubrus.

servilan *lat.* ropski pokoran, puzav, ponižan, udvoran.

servilnost *lat.* ropska pokornost, ropska uslužnost, ropska puzavost.

servirati *lat.* 1. u tenisu: započeti igru, udariti loptu; 2. poslužiti jelom; 3. izvršiti servis, servisirati neki aparat, mašinu.

servis *fr.* 1. posluživanje, usluga, služba; 2. radionica za opravke raznih mašina i aparata; 3. početni udarac lopte (u tenisu, ping-pongu i sl.)

servisirati *fr.* dati automobil ili neki kućni aparat na popravku.

servus *lat.* vrsta intimnog pozdrava: rob, sluga.

serdar *pers.* 1. zapovenik, vojskovođa, vrhovni komandant; 2. nekada u Crnoj Gori zapovednik čete ili nahije-

ski starešina; 3. glavar, poglavar uopšte.

serdarija *tur.* 1. područje jednog serdara; 2. objekat koji je podigao serdar.

serenada *fr.* 1. prvobitno, noćna pesma ili muzika koja se izvodi pod prozorom dragane; 2. kompozicija za soloinstrumental ili instrumentalni sastav.

seržan *fr.* podoficir, podnarednik u francuskoj vojsci.

serigrafija *lat.-grč.* način štampanja uz pomoć svilene tkanine.

serija *lat.* niz predmeta koji imaju neko zajedničko obeležje; niz televizijskih filmova povezanih istim nosiocima radnje i tematikom.

serijski *lat.* kad se nešto radi u serijama; v. *serija*.

seriozan *lat.* ozbiljan, dostojanstven, važan.

serioznost *lat.* ozbiljnost, dostojanstvenost, važnost.

serkl *fr.* 1. društvanje, uživanje ljudi; 2. prvi redovi partera u pozorištu.

serologija *lat.-grč.* nauka o krvnom serumu i njegovoj terapijskoj upotrebi.

seroterapija *lat.-grč.* lečenje serumima.

serpentina *lat.* vijugav put preko visova; zavojnica, zavijutak.

sertifikat *lat. v. certifikat.*

serum *lat.* 1. tečnost koju luči usirena krv, sukrvica; 2. krvna voda posle infektivnih bolesti (preparirana služi kao lek koji se daje injekcijama).

serf *eng.* novi sport: održavanje na uskoj dasci na talasima mora.

serdžada *tur. v. sedžada.*

sesija *lat.* 1. sednica, rede zasedanje neke skupštine; 2. zemljište, posed.

set *eng.* 1. dobijenih 6 partija (gemova) u tenisu; 2. komplet ženske odeće.

sećija *tur.* široka klupa pored zida, prekrivena ćilimom, za sedenje i ležanje.

sef *eng.* ćelični pregradak ili kasa za čuvanje novca i dragocenosti u banci.

sefte *tur.* početak dnevnog rada trgovca, njegov prvi pazar.

secati *nem. v. secovati.*

secer *nem.* slovoslogač na secmašini u štamparstvu.

secesija *lat.* 1. odeljivanje, seljenje, razdruživanje, rascep, prelaz na drugu stranu, odvajanje, otcpljenje (naročito u političkom pogledu); 2. pokret u likovnoj umetnosti u srednjoj Evropi

krajem 19. i početkom 20. veka, nastao kao protest protiv akademizma i istorijskih stilova, koji sadržajno ostaje bezidejan.

secesionizam *lat.* 1. isto što i **secesija**; 2. u SAD, za vreme građanskog rata od 1861—1864, pokret za otcpljenje 11 južnih država i osnivanje njihove konfederacije.

secesionist(a) *lat.* 1. pristalica idejne ili političke grupe koja se želi odeliti ili se odelila od neke celine; 2. pristalica pokreta u likovnoj umetnosti u Evropi koji se bori protiv akademizma; 3. pristalica pokreta za odvajanje južnih država od SAD uoči i za vreme građanskog, tzv. **secesionističkog rata** (v. **secesionizam**) koji se vodio između severnih i južnih država za ukidanje ropstva.

secirati *lat.* 1. parati (seći), otvoriti, otvoriti leš radi pronalaženja uzroka smrti i medicinskog proučavanja; 2. *prenosno:* detaljno nešto pregledati, analizirati, proučavati; sitničavo raščlanjivati, razglabati.

secmašina *nem.* mašina slogačica slova u štamparstvu (topi olovo i na osnovu kalupa, matrica, pravi pločice na čijim rubovima utiskuje redove slova); v. *linotip* i *monotip*.

secovati i **secati** *nem.* 1. igrati lutriju, kladiti se; 2. staložiti se, slegnuti se.

secentizam *ital.* umetnički stil italijanskih književnika 17. veka, koji je bio pretrpan i opterećen ukrasima razne vrste, kitnjast, raskošan.

secentist(a) *ital.* italijanski pesnik iz 17. veka, pesnik secenta.

secento *ital.* italijanska književnost i umetnost 17. veka; v. **secentizam**.

sedžada i **serdžada** *tur.* prostirač, ćilimče na kojem muslimani klanjaju namaz (muslimanska molitva koja se obavlja pet puta na dan u određeno doba); služi i kao ukras u kući (pravougao-nog je oblika).

sibarit *grč.* razvratnik, sladostrasnik (prema imenu starogrčkog grada Sibarisa, u južnoj Italiji, koji je bio čuven po raskoši i razvratu).

Sibila *grč.* 1. proročica u starom Rimu (bilo ih je više od 10); 2. *prenosno:* gatalica, vračara, veštica, babetina.

sibilant *lat.* piskavi, šuštavi suglasnik (*s, z i c*), koji se obrazuje trenjem vazdušne struje kroz uzan prolaz između vrha jezika i gornjih sekutica.

sibilizacija *lat.* glasovna pojava promene zadnjonepčanih suglasnika (tzv. velarnih glasova *k, g, h*) u sibilante (*s, z, c*) ispred glasa *i*, tako, npr. *vojnici* umesto *vojnik*, *nozi* umesto *nogi* (pod) *pazusima* umesto *pazuhima*.

Siva *sanskrt.* jedno od tri najviša božanstva u Indiji; upoređi: Brahma i Višnu; isto i **Siva**.

sigban — jedinica za merenje dužine talasa rendgenskih i gama-zrakova (po Sigbanu, švedskom fizičaru).

sigilacija *lat.* udaranje pečata, pečaćenje.

sigilografija *lat.* nauka o pečatima, opisivanje i proučavanje pečata.

sigilum *lat.* pečat; **loko sigili:** mesto pečata.

sigla *lat.* znak za skraćivanje reči i slogova u stenografiji, a i u drugim prilikama; sigle su i skraćenice naziva država kao npr. SFRJ, SSSR, SAD, pa i NOB i sl.

sigma *grč.* naziv za grčko slovo „Σ“.

sigmatizam *grč.* 1. pojava da se pri izgovoru pojedinih glasova nepotrebno upotrebljava i glas *s*; 2. pogrešno izgovaranje glasa *s* kao *f*.

Signmund *nem.* „pobedonosni zaštitnik“.

signal *lat.* 1. svetlosni, zvučni ili neki drugi vidni znak kojim se nešto saopštava; 2. opomena, upozorenje da treba nešto preduzeti ili da se valja čuvati od neke opasnosti.

signalizam *lat.* književni pravac koji nastoji da se autor izrazi različitim aranžmanima slova i simbola, pri čemu izbegava pesnička, pravopisna i druga pravila.

signalizator *lat.* 1. v. **signalist(a)**; 2. sprava za signaliziranje.

signalizacija *lat.* davanje signala, znakova; upozoravanje na nešto.

signalizovati i **signalizirati** *lat.* dati, davati signale, upozoravati, opominjati, javljati, saopštavati pomoću signala.

signalist(a) *lat.* 1. davalac znakova, značar; 2. trubač, bubnjar.

signatar *lat.* potpisnik, svedok, jemac, jamac.

signataran *lat.* potpisnički, koji se odnosi na neku garanciju potpisom; **signatarne države:** države potpisnice nekog ugovora.

signatum *lat.* potpisano i snabdeveno pečatom (na poveljama).

signatura *lat.* 1. nalepnica na lek koja sadrži recept lekara; 2. nalepnica na knjizi s podacima o njenom rasporedu u biblioteci; 3. znak na robu koji označuje njenu suštinu; 4. skraćeni potpis umetnika na svom delu; 5. uopšte: znak, oznaka, obeležje, žig, beleg, pečat.

signet(a) *fr.* 1. mali pečat; 2. vrpca uvezana u knjigu koja služi za oznaku strane do koje je čitalac došao.

signirati *lat.* 1. zabeležiti, obeležiti, naznačiti; 2. potpisati ili parafirati, staviti pečat, pečatiti.

signum *lat.* znak, opomena, upozorenje.

sid *fr.* u međunarodnom prometu: jug.

sida *eng.* opasna zarazna bolest koja napadnuti organizam čini neotpornim, tj. organizmu nedostaju odbrambene snage da bi se suprotstavio njenim virusima, što usporava efikasno lečenje.

sideracija *lat.* 1. položaj zvezda; 2. zao-ravanje biljne mase, posebno uzgojenog useva u svrhu dubrenja, gnojidbe zemljišta.

siderizam *lat.* 1. učenje o uticaju zvezda na životinje i biljke; 2. vera u takav uticaj; 3. tobožnji uticaj metala, vode i dr. na čoveka; 4. sposobnost čoveka da oseti gde u zemlji ima vode i metala.

siderit *grč.* vrsta železne rude iz koje se dobija izvrstan čelik.

sideričan *lat.* zvezdan; **siderična godina:** vreme obilaska Zemlje oko Sunca.

siderografija *grč.* veština urezivanja slika u gvožđu ili čeliku.

sideroza *grč.* bolest koju dobijaju metalci zbog udisanja gvozdene prašine.

siderotehnika *grč.* industrija gvožđa, metalurgija, dobijanje gvožđa.

siderurgija *grč.* industrija obrade gvožđa.

siz *fr.* 1. osnovna tema umetničkog dela; 2. kratak sadržaj umetničkog dela ili nekog drugog pisanog teksta.

Sizifov posao — težak i uzaludan posao, rad bez cilja i smisla (prema grčkoj

mitologiji kralj Korinta, zbog odavanja tajni bogova, bio je kažnjen da, u podzemnom svetu, večito valja veliki kamen uzbrdo, koji se, čim ga izgura do blizu vrha, ponovno otkotrlja u podnožje).

sijaset *tur.* 1. kazna, pogubljenje, smaknuće, beda; napast, buka, galama, neprilika; 2. mnoštvo, mnogo, previše, bezbroj.

sikter *tur.* beži, odlazi napolje, gubi se, marš napolje!

sikterisati *tur.* izbaciti na grub način iz kuće, isterati nepoželjnu osobu napolje.

sikteruša *tur.* druga crna kafa kojom se poslužuje gost (sikter-kafa), koja se daje gostu kao znak da je vreme da ode.

silaba *grč.* slog u reči, deo reči.

silabarij(um) *grč.* bukvar, knjiga početnica.

silabizacija *grč.* sistem ritmičkog merenja prema broju glasova u jednom stihu.

silabičan *grč.* 1. *gram.* koji se odnosi na slog, slogovan, koji čini slog reči; 2. poetski: stih koji se meri samo po broju slogova, a ne po dužini i naglasku.

silaza ¹ *fr.* uređaj (jama, trap ili toranj) za čuvanje i ukiseljavanje stočne hrane (krme); ostavlja se zeleno lišće, zeleni kukuruz, repa, seme od suncokreta, sirak i druge biljke koje sadrže dosta šećera.

silaza ² *fr.* brzina plovidbe nekog broda.

silikati *lat.* hemij. jedinjenja silicijuma s kiseonikom i nekim mineralima; široko se primenjuju u tehnici u obliku stakla, porcelana, keramike i dr.

silikoza *lat.* profesionalna bolest kopača dijamanta u južnoj Africi; najviše stradaju pluća zbog udisanja prašine.

silirati *fr.* praviti silažu, spremati stočnu hranu za zimu; v. *silaza*.

silicijum *lat.* hemijski elemenat velike tvrdoće; posle kiseonika najrasprostranjeniji na Zemlji; neka njegova jedinjenja upotrebljavaju se za izradu telefonskih i telegrafskih žica.

silogizam *grč.* posredan logički zaključak izveden iz dve ili više pretpostavki (premise); npr. „*Svi ljudi su smrtni, Sokrat je čovek*“ (dve premise); dakle,

sledi logičan zaključak: *Sokrat je smrtn*.

silogizirati *grč.* zaključivati posredno, praviti posredne zaključke.

silogistika *grč.* 1. nauka o silogizmima; 2. *prenosno:* besplodno, jalovo umovanje.

silometar *fr.* sprava za merenje brzine brodova.

silos *sp.* 1. građevina, skladište za čuvanje žita, opremljeno uređajima za provetravanje, hlađenje, čišćenje, sortiranje, sušenje, vaganje i automatsko punjenje u vreće; 2. jama, trap, toranj i sl. za ukiseljavanje stočne hrane/lišća, hranljivih biljaka i dr.), za siliranje krme i dr.

silueta *fr.* 1. nejasna figura čoveka ili predmet koji se više naslućuje nego vidi; 2. od crne hartije izrezani likovi koji se lepe na beli karton, ili obratno; 3. *prenosno:* mutan spoljni obris nečega, senka, tamna pojava.

simbioza *grč.* 1. zajednički život različitih živih bića, korisna, tesna i trajna zajednica životinje i životinje, životinje i biljke, biljke i životinje; 2. *prenosno:* idealno udruživanje ljudi ili spajanje u prirodi.

simbol *grč.* 1. materijalni ili zamišljeni (apstraktni) znak koji označava neki pojam ili na njega podseća, tj. obeležje njegovo, osnovne karakteristike, ono glavno što ga odražava ili sadrži (npr. golub je simbol mira, grb Jugoslavije je simbol udruženih naroda i republika); 2. kao stilski figura u književnosti simbol je reč ili skup reči koje, označavajući konkretan predmet, upućuju na neki apstraktan pojam ili pojavu; simbol je veoma izražajno umetničko sredstvo, kojim pesnik nekom nesvakidašnjem predmetu pridaje šire značenje, dublji smisao (M. M. Dimovska-S. Beljanski).

simbolizam *grč.* umetnički i posebno književni pravac, nastao u Francuskoj krajem 19. veka, a u mnogome zadire i u 20. vek, koji je apstraktne (zamišljenje) pojave i osećanja izražavao pomoću simbola (znakova); pesnici nastoje da simbolom, pesničkom slikom ili rečju izraze kompleks doživljaja (simbol je kao posrednik između sveta realnosti i duše); umetnički pravac

nastao je iz potrebe za negacijom uskih okvira strogo realističkog pristupa stvarnosti koji su zagovarali predstavnici naturalističke škole u književnosti.

simbolizacija *lat.* označavanje, predstavljanje znacima, simbolima.

simbolizovati i simbolizirati *lat.* prikazivati ili predstavljati znacima (simbolima); prikazivati (pismeno ili usmeno) u prenosnom značenju, služiti se simbolima, npr. neku ideju ili neku zajednicu.

simbolika *grč.* 1. prikazivanje ideja, pojmova i osećanja pomoću ugovorenih znakova (simbola); 2. skup simbola; 3. učenje o simbolima, ispitivanje i tumačenje simbola.

simboličan *grč.* slikovit, prikazan simboličnim znacima, koji ima prenosno značenje; koji ima karakter simbola, nestvaran.

simbolist(a) *grč.* pristalica, sledbenik simbolizma u umetnosti.

simens *nem.* jedinica za električnu provodljivost (po pronalazaču Simensu).

simentalsko goveće — plemenita vrsta goveda švajcarskog porekla.

simetrala *grč.* prava koja deli duž, ugao ili sliku na dva jednaka dela.

simetrija *grč.* podudarnost, skladnost; kad je jedna strana predmeta jednaka onoj drugoj strani, tj. leva strana jednaka desnoj i obratno.

simetričan *grč.* srazmeran, skladan; jedan deo jednak drugom delu.

simile *lat.* slično, sličnost, sličan primer.

simit *tur.* hleb od najfinijeg pšeničnog brašna.

simpatizer *grč.* onaj koji nekoga simpatizuje, koji mu je naklonjen, privržen.

simpatija *grč.* 1. bliskost, naklonost, ljubav prema nekoj osobi ili nekoj stvari; 2. duhovna srodnost, privlačnost (drag, dragan, ljubavnica).

simpatikus *lat.* deo vegetativnog nervnog sistema koji čine nervne ganglije; nalaze se na obe strane kičmenog stuba u vidu dva lanca.

simpatisati i simpatizirati *grč.* osećati simpatiju prema nekome; voleti nekoga, saosećati sa njim.

simpatičan *grč.* koji izaziva simpatiju; prijatan, mio, drag, privlačan.

simplifikator *lat.* onaj koji vrši simplifikaciju, pojednostavljiivač.

simplifikacija *lat.* uprošćavanje, pojednostavljenje.

simplifikovati i simplificirati *lat.* uprostiti nešto, pojednostaviti.

simplicizam *lat.* 1. jednostavnost, prostodušnost; 2. lakovernost, bezazlenost, prirodnost; 3. duševna ograničenost, glupost, primitivnost.

simplicist(a) *lat.* 1. površan čovek; 2. onaj koji u sebi nosi karakteristike simplicizma.

simplicitet *lat.* 1. jednostavnost, prostota; 2. naivnost, prostodušnost, bezazlenost, prirodnost; 3. ograničenost, glupost.

Simplon — dugački tunel u Švajcarskoj; po njemu voz: simplon—orijent ekspres (saobraćao 90 godina do 1976).

simplona i simploka *grč.* stilska figura koja se sastoji u ponavljanju istih reči na početku i na kraju stihova.

simpozij(um) *grč.* skup, sastanak naučnika ili određenih stručnjaka za raspravljanje o nekom pitanju.

simptom *grč.* 1. znak, obeležje neke pojave (npr. bolesti); 2. *prenosno*: znak, predznak, upozorenje, nagoveštaj uopšte.

simptomatičan *grč.* koji se javlja kao simptom, kao znak upozorenja da nešto postoji, da se nešto javlja (npr. bolest), karakterističan, koji je nagoveštaj neke pojave, značajan; **simptomatično lečenje**: lečenje preduzeto s ciljem uklanjanja simptoma bolesti, a ne njene osnovnog uzroka.

simptomatologija *grč.* 1. nauka o simptomima bolesti, semiologija; 2. skup simptoma neke bolesti.

sim *nem.* vodoravno isturen deo zida građevine, pri vrhu ili pri dnu.

simbija *tur.* lula (obično srebrom okovana).

simulant *lat.* čovek koji se pretvara, preneže, najčešće lažni bolesnik, zabušant; prenemagalo, licemer, dvoličnjak, neiskren, koji nastoji da podvali, da sakrije svoju pravu nameru, koji u pretvaranju „glumi“.

simulator *lat.* veštački napravljen uređaj, posebna kabina za vežbanje na zemlji pilota i kosmonauta u kojoj su

stvoreni prirodni uslovi, onakvi kakvi vladaju u atmosferi ili vasioni.

simulacija *lat.* pretvaranje, zavaravanje, obmanjivanje, zabušavanje; smišljeno prikazivanje telesne ili duševne bolesti kod zdrave osobe s ciljem da se ovom obmanom izvuče neka korist.

simulirati *lat.* pretvarati se, prenemagati se, činiti se bolesnim, zabušavati; lažno predstavljati neku stvar, obmanjivati, zavaravati.

simultan *lat.* istovremen, istodoban; **simultani prevod**: uporedni, istovremeni prevod govora i drugih tekstova koji se primenjuje na međunarodnim skupovima (primenjuje se i kod nas u saveznim organima na osnovu ustave ravnopravnosti jezika); **simultana pozornica**: pozornica kod koje su u početku predstave izgrađene sve scene i vidljive za publiku u toku trajanja čitave predstave.

simultanizam *lat.* vrsta kubizma, umetničkog pravca u književnosti i umetnosti; 2. isto što i **simultanost** i **simultanitet**.

simultanka *lat.* šahovska igra jednog igrača, istaknutog šahiste, protiv više šahista na više šahovskih tabli istovremeno.

simultanost i simultanitet *lat.* istodobnost, istovremenost.

simfonija *grč.* kompozicija od nekoliko delova u kojoj se instrumenti pojavljuju samostalno, a ne kao pratnja.

simfonijski *grč.* skladan, koji skladno zvuči; v. *simfonija*.

simfonist(a) *grč.* 1. sastavljač simfonije; 2. svirač u simfonijskom orkestru.

simfo-rok *eng.* stil rok-muzike sa obilnim korišćenjem instrumenata.

sinagoga *grč.* 1. jevrejski hram; 2. jevrejska škola; 3. skupština vernika.

sinaksar *grč.* pravoslavna knjiga sa kratkim životopisima svetaca.

Singidunum *lat.* naziv Beograda u doba starog Rima.

singl *eng.* sam, pojedinačan; jedan igrač protiv jednog igrača.

singl-ploča *eng.* gramofonska ploča; na jednoj strani samo jedna kompozicija.

singular *lat.* gram. jednina; *suprotno*: plural (množina).

singulare tantum *lat.* imenice koje imaju samo jedninu, npr. Beograd.

singularizam *grč.* učenje koje samo boga priznaje kao stvaraoca sveta.

singularitet *lat.* jedinka, pojedinačnost; delovanje jedinke.

sindikalizam *grč.* sitnoburžoaska struja u radničkom pokretu (Francuska, Italija, Španija i dr.); negira svaku državu, pa i proletersku, kao i potrebu postojanja partije radničke klase; protiv je političke borbe radnika, već je svodi na ekonomska poboljšanja; v. *anarholiberalizam*.

sindikalist(a) *grč.* pristalica i pobornik sindikalizma u međunarodnom radničkom pokretu; v. *sindikalizam*.

sindikar *grč.* 1. klasna organizacija radnika, radnički strukovni savez, koji se, u saradnji sa drugim strukovnim savezima, bori za prava radnika (poboljšanje ekonomskog položaja) u kapitalističkim zemljama i osvajanja vlasti; organizacija radnika u socijalističkim zemljama koja štiti njihova prava i radi na poboljšanju radnih uslova; 2. sindikat je i jedan od oblika udruživanja krupnih kapitalista, tj. viši oblik kartela; v. *monopol*.

sindrom(a) *grč.* skup više simptoma neke bolesti, gomilanje; sticaj okolnosti; saradnja.

sindel *grč.* pravoslavni monah s višom bogoslovskom školom, dodeljen za pomoć episkopu u obavljanju službenih poslova.

sindelijs *grč.* 1. pismeni dokument, ukaz, odluka kojom episkop postavlja sveštenika na određenoj parohiji; 2. pismeni dokument, ukaz patrijarha kojim se episkop imenuje na nekoj eparhiji.

sineast *fr.* filmski, kinematografski stvaralac, tj. stručno i talentovano lice koje radi na kreativnim poslovima filma.

sinegdoha *grč.* pesnička i govorna stilska figura koja se sastoji u zamenjivanju jednog pojma drugim, pri čemu se uzima deo mesta celine (npr. on nema krova mesto nema kuće).

sinekura *lat.* služba, položaj za koji se prima dobra plata, a ništa se ne radi, tj. živi se bez brige.

sinekurist(a) *lat.* bezbrižan čovek koji ima dobru platu a ne mora ništa da radi.

sinema-verite *fr.* umetnički pokret za verno prikazivanje stvarnosti u dokumentarnim filmovima.

sinema-košon *fr.* bioskop snabdeven pornografskim filmovima, „svinjarijama“, kao što sugerise ova francuska reč.

sinemaskop *grč.* filmovi sa stereofonskim zvukom i širokim platnom.

sinerama *grč.* vrsta trodimenzionalnog filma koji se prikazuje na konkavnom (izdubljenom) platnu, tripud dužem od običnog, sa tri projekciona aparata; gledalac dobija gotovo prirodnu sliku.

sinija *tur.* 1. niski okrugli sto od bakra ili srebra za obede; 2. veliki drveni tanjir.

sinister *lat.* 1. levo, levom rukom; *prenosno*: 2. nespretno, nepovoljno.

sinkopa *grč.* 1. izbacivanje iz sredine reči, radi skraćivanja, jednog sloga ili jednog slova, npr. stan'te; 2. iznenadna nesvestica ili smrt usled zastoja srca; 3. spajanje nenaglašenog dela takta sa naglašenim u muzici.

sinkopirati *grč.* 1. skratiti reč izbacivanjem sloga ili više slova; 2. *medic.* onesvestiti se; 3. *u muz.* pevati ili svirati u sinkopama.

sinkratija *grč.* oblik državnog uređenja u kojem narod uzima izvesnog učešća.

sinkretizam *grč.* 1. u filozofiji: kombinacija, usklađivanje oprečnih pogleda, naizgled nespojivih i protivurečnih; 2. udruživanje dve suparničke partije protiv treće (npr. u izbornoj kampanji); 3. *gram.* pojava da jedan gramatički oblik preuzima više funkcija, tj. da bude jednak oblik za nekoliko padeža.

sinod *grč.* crkveni sabor; u pravoslavnim crkvama veće koje upravlja autokefalnom crkvom; crkvena upravna vlast; posle arhijerejskog sabora najviša upravna vlast u pravoslavnoj crkvi, izvršilac odluka arhijerejskog sabora, tj. zbora svih arhijereja pravoslav. crkve.

sinodal *grč.* član sinoda, član crkvene skupštine; v. *sinod*.

sinolog *grč.* proučavalac kineske istorije, kulture, umetnosti, književnosti i jezika.

sinologija *grč.* nauka koja se bavi proučavanjem kineske istorije, kulture, umetnosti, književnosti i jezika.

sinonimi *grč.* reči koje su iste ili vrlo bliske po svom značenju, ali se razlikuju po obliku, npr. reči *plamen*, *vatra*, *oganj* slične su po značenju ili reči (svoj) *dom*, *kuća* — iste su po značenju, a sve skupa različite su po obliku.

sinonimija *grč.* pojava sinonima u jeziku; istovetnost, istoznačnost ili sličnost značenja reči.

sinonimika *grč.* nauka o sinonimima; v. *sinonimi*.

sinopsis *grč.* 1. nacrt, skica, pregled, sažet koncept, zamisao; 2. zbornik dela raznih pisaca posvećen istom predmetu i njihovo međusobno upoređivanje; 3. sažet nacrt budućeg filma koji služi kao osnova za pisanje scenarija.

sinoptika *grč.* grana meteorologije koja se bavi prognoziranjem vremena.

sinoptički *grč.* pisci tri evanđelja (Matej, Marko i Luka); imaju sličnosti i podudarnosti u opisu života Isusa Hrista, za razliku od Ivanova evanđelja koje se u nekim pojedinostima razlikuje.

sinoptičar *grč.* meteorolog koji proučava sinoptičke karte, tj. stručnjak za prognoziranje vremena.

sinoptička karta *grč.* geografska karta na kojoj su pregledno označeni rezultati posmatranja različitih vremenskih elemenata; služe za predskazivanje prognoze vremena.

sintagma *grč.* skup od dve ili više reči koje u rečenici čine jednu celinu a imaju određeno značenje; sintagma predstavlja jedan pojam ili jednu funkciju; npr. u rečenici: *Lasta gradi gnezdo* — *gradi gnezdo* je jedan pojam, tj. jedna sintagma; ili u rečenici: *Nenad i Ivan studiraju* — *Nenad i Ivan* imaju jednu funkciju (subjekatsku) i čine sintagmu; sintagme se dobijaju različitim kombinacijama reči, npr. *zelena livada*, *visoko brdo*, *sjajan govornik*.

sintaksa *grč.* nauka o rečenici, o službi i značenju reči u njoj.

sinteza *grč.* 1. naučna metoda proučavanja predmeta u njegovoj celini, u dijalektičkom jedinstvu i uzajamnoj vezi njegovih delova i sklopova; u naučnom saznanju sinteza je vezana za analizu; 2. u Hegelovoj idealističkoj filozofiji sinteza je najviši stupanj razvitka; 3. proces dobijanja složenih hemijskih jedinjenja iz jednostavnijih materija ili dobijanje jedinjenja direktno iz elemenata; 4. *uopšte*: spajanje, jedinjenje, sastavljanje, spoj, skup, najviši domet nečega.

sintetizovati i sintetizirati *grč.* 1. sastaviti, sastavljati, spojiti, spajati više različitih elemenata u jednu celinu, izvršiti sintezu; 2. veštački proizvesti, proizvoditi nešto hemijskim putem.

sintetika *grč.* proizvodi dobijeni hemijskim putem, tj. od veštačke materije; predmeti od plastičnih masa.

sintetičan *grč.* koji je dobijen putem sinteze, spajanjem, dobijen hemijskim, veštačkim putem.

sinus *lat.* 1. zavoj, nabor, vijuga; 2. zaliv, zaton, uvala; 3. supljina, duplja; 4. supljina u kostima lobanje, posebno u onima koji su u vezi sa nosom; 5. *mat.* odnos katete prema hipotenuzi u pravouglom trouglu.

sinusoida *lat.-grč.* kriva koja pokazuje promene sinusa u zavisnosti od promene ugla.

sinhron i sinhroničan *grč.* koji se zbiva u isto vreme, istovremen, istodoban; npr. istodobno snimanje tona i slike kod izrade filma.

sinhronizam *grč.* istodobnost, vremensko podudaranje, istovremenost jedne ili više radnji.

sinhronizator *grč.* uređaj koji sinhronizuje neke procese ili rad.

sinhronizacija *grč.* 1. usklađivanje zvukova (govora, muzike, pevanja) sa snimljenim filmskim slikama, tako da se dobije tonfilm; 2. usklađivanje uopšte.

sinhronizovati i sinhronizirati *grč.* vremenski uskladiti da se uporedo, istodobno, obavljaju dve radnje (npr. slike i govori kod snimanja filma).

sinhronija *grč.* savremenost, istodobnost, usporednost, vremenska usklađenost; *suprotno*: **dijahronija**.

sinhrotron *grč.* veliko postrojenje slično ciklotronu u kojem se vrši pojačanje brzine kretanja atoma.

sindžir *tur.* lanac, verige, okovi od gvožđa.

sinjor *ital.* gospodin, gospodar.

sinjora *ital.* gospoda, gospodarica.

sinjorina *ital.* gospodica.

sir *fr.* milostivi gospodar (tako se oslovljavao car, kralj).

sirena *grč.* 1. morska nimfa (u grčkoj mitologiji) koja je svojim pevanjem zavodila pomorce na mesta gde su stradali; 2. *prenosno*: zavodljiva, bezdušna žena; 3. sprava za ispitivanje postanka i merenja visine tonova; 4. signalna sprava sa jakim, ostrim zvukom (u fabrikama, na brodovima itd.).

Sirmijum *lat.* naziv Sremske Mitrovice iz doba vladavine Rimljana.

sirtaki *grč.* narodna melodija s plesom u Grčkoj.

sisal *lat.* vrsta agave koja se gaji na Javi; od nje se prave čvrste vreće.

sistem *grč.* 1. poredak s planskim pravilima, s delovima povezanim u celinu; 2. skup principa jedne nauke; 3. oblik društvenog uređenja; 4. skup privrednih jedinica i povezanost u celinu; 5. skladnost, organizovanost, sredenost.

sistemizam *grč.* 1. sređivanje po strogo naučnim metodama; 2. načela i skladnost ovakvog rada.

sistemizacija *grč.* 1. razvrstavanje, klasifikacija, grupisanje predmeta i pojava; 2. utvrđivanje radnih mesta ili sistematsko sređivanje nečega.

sistemizovati i sistemizirati *grč.* srediti stvari po određenom sistemu, utvrditi određeni red, ustanoviti određenu postupnost.

sistematika *grč.* 1. plansko i naučno razvrstavanje i grupisanje predmeta i pojava; sređivanje po logičnom redu, po sistemu; 2. grana biologije koja proučava organizme s gledišta njihove sličnosti i različitosti, tako da se dobijaju vrste, rodovi, klase i kola.

sistematičan *grč.* uređen, sreden, dosledno organizovan, stalan, čvrst.

sistematičnost *grč.* rad po sistemu, sredenost, organizovanost.

sistematologija *grč.* nauka o sistematskom sređivanju naučnog gradiva.

sistematski *grč.* koji je uređen po sistemu, planski, organizovan.

Siti *eng.* 1. naziv za stari, centralni deo Londona, odnosno za njegov poslovni deo u kome su smeštene banke, berza, trgovačke kompanije, itd.; 2. grad; centar grada.

sit-in *eng.* naziv za sedeći protestni skup građana.

sitologija *grč.* nauka o hrani.

sitomanija *grč.* bolesna želja za jelom.

sitofobija *grč.* bolesna odvratnost prema jelu.

situacija *lat.* 1. stanje, okolnosti, prilike u kojima se neko nalazi; 2. skupni naziv za zemljišne objekte ucrtane na karti (vode, gore, naselja i sl.).

situiran *lat.* dobro materijalno obezbeđen, imućan, bogat.

situirati *lat.* materijalno se obezbediti, osigurati; dobiti dobru službu.

sifilis *lat.* zarazna spolna bolest, koja ostavlja teške posledice.

sifilofobija *lat.* preterani strah od spolnih bolesti.

sifon *grč.* posebna boca sa uređajima za penušava pića (iz nje se tečnost isteruje pod pritiskom ugljene kiseline).

sifrazetkinja *fr.* pripadnica pokreta za ostvarenje većih prava žena.

sic⁻¹ *nem.* 1. sedište, sedalo u automobilu; 2. rad na sicu (na sedalu, stolici).

sic⁻² *lat.* (čitaj: sik) tako! reč kojom se skreće pažnja da je tačno napisano u tekstu, od reči do reči.

skaj *eng.* veštačka koža, načinjena od jedne vrste plastične mase.

skala *lat.* 1. stepenice, stube, merdevine, lestve; 2. dugačak, plosnat komad drveta koji služi za prelaz preko vode; 3. mesto gde se vrši taj prelaz.

skala *lat.* 1. muzički: niz od sedam tonova poredanih po visini; 2. podela nečeg na stepene po visini, jačini ili količini; 3. zgrada opere u Milanu.

skalp *lat.* odrana koža s glave ubijenog neprijatelja (pobednički trofej američkih Indijanaca).

skalpel *grč.* vrsta malog hirurškog noža.

skalpirati *lat.* oderati, zguliti kožu s glave.

skamija *lat.* stolica, klupa, osobito školska klupa.

skandal *grč.* sramota, bruka; ogorčenje, zgražavanje koje izaziva neki sramotan čin; negodovanje, ljutnja, galama, nered.

skandalizovati i skandalizirati *lat.* negodovati, izražavati ogorčenje zbog nekog sramnog čina, gnušati se, zgražati se, užasavati.

skandalozan *grč.* sablažnjiv, sraman, odvratn, gnušan čin.

skandirati *lat.* čitati stihove uz jasno isticanje stopa i rima; jasno naglašavati reči kod čitanja nekog teksta; izvikivati parole.

skapulati *ital.* osloboditi se nečega, izbaviti se iz nevolja, spasti se.

skaramuš *fr.* tip lažova, hvalisavca, razmetljivca u starim komedijama.

skaredan *rus.* ružan, odvratn, prljav, lakom, pohlepan, gadan, nakazan.

skarednost *rus.* odvratnost, prljavost, pohlepnost, nakaznost.

skaska *rus.* bajka, narodna priča puna neverovatnih događaja.

skaut *engl.* pripadnik skautske organizacije, izvidnik; v. *skautizam*.

skautizam *engl.* način odgajanja omladine u zapadnim zemljama kojem je cilj da se gradska omladina veže za prirodu, putem izleta i logorovanja po šumama, gde se razvija duh samopomoći; pokret zahteva trezvenost svojih članova; naročito zabranjuje piće i pušenje.

skafander *grč.* posebno odelo za ronioce i astronaute sa uređajima za disanje.

skver *engl.* mali javni park usred trga u velikim gradovima.

skejbord *engl.* daska s točkićima za klizanje mladih na asfaltu.

skela *lat.* splav od greda i dasaka za prevoz putnika i robe preko vode.

skelet *grč.* 1. kostur, kosti; 2. okosnica, srž nečega.

skener *engl.* aparat za precizna i slojevit snimanja tkiva i organa čoveka ili životinje (snimaju se tanki slojevi), tako da se lakše utvrdi eventualno oboljenje; skener, sa izvesnim adaptacijama, koristi se u konzervatorskim radovima na starim objektima (npr. snimaju se zidovi na kojima su freske i to sloj po sloj da bi se utvrdilo da li neka slika postoji ispod one koja je na zidu ili da bi se ustanovilo stanje

podloge slike); postoje i posebni skeneri koji služe za razlikovanje boja u izradi kolor klišea u štamparstvu ili u industriji radi proučavanja materijala.

skepsa *grč.* sumnja, neverica, nepoverenje, v. *skepticizam*.

skeptik *grč.* nepoverljiv čovek, sumnjičav, koji u sve sumnja, sumnjičavac.

skepticizam *grč.* sumnjičavost, sklonost sumnji, opšte nepoverenje; u filozofiji: usvajanje sumnje kao principa i neverovanje u kriterijume istine i mogućnosti spoznaje sveta.

skeptican *grč.* nepoverljiv čovek, sumnjalo, prožet skepticizmom.

skerlet *tur.* 1. otvoreno crvena boja; 2. tkanina u takvoj boji.

skeč *engl.* 1. kratko humorističko dramsko delo; 2. kratka pripovetka, crtica; 3. nacrt, skica, crtež; 4. kratak muzički komad.

ski *norv.* 1. vrsta sporta na snegu, skijanje; 2. skije: dugačke daske za skijanje, smučke.

ski-bob *engl.* vrsta saonice za skijanje; njima se upravlja kao triciklom.

skijering *norv.* vožnja na skijama s konjskom zapregom ili s motornom vučom.

ski-lift *engl.* žičara ili lift za prevoz skijaša do skakaonice ili ski-terena.

ski-maraton *norv.-grč.* skijaška trka na stazi od 50 kilometara.

ski-poni *engl.* 1. motor s propelerom koji vuče skijaša brzinom 50 km na sat.

skiptar *lat.* žezlo (specijalni štamp ili predmet), simbol vladarske moći.

skif *engl.* sportski čamac za jednog veslača sa dva pričvršćena vesla.

skica *ital.* 1. crtež, nacrt, provizoran plan; 2. priča, crtica.

skicirati *ital.* napraviti skicu, prikazati nešto u glavnim crtama.

skleroza *grč.* otvrdnuće, odebljanje nekih organa i tkiva krvnih sudova.

sklerotik i sklerotičar *grč.* onaj koji boluje od skleroze.

skolastik i skolastičar *grč.* 1. pristalica skolastike; 2. knjiški naučnik, formalista.

skolastika *grč.* 1. filozofija u službi teologije, crkveno učenje; skolastika teži da zasnuje i učvrsti pogled na svet u smislu crkvenog učenja; 2.

prenosno: formalno znanje bez veze sa životom i praksom, nabubranost.

skopofilija *grč.* 1. uživanje u gledanju erotskih (često i pornografskih) prizora ili fotografija; 2. želja za gledanjem spolnih organa drugih ili da drugi gledaju spolne organe takvih osoba.

skor *engl.* 1. uspeh, sreća; 2. broj golova ili bodova na utakmici (rezultati igre).

skorbut *lat.* zarazna bolest (gubljenje snage, krvarenja na površini mišića) koja se javlja zbog nedostatka vitamina u ishrani.

Skotland jard *engl.* 1. zgrada centralne uprave engleske policije u Londonu; 2. uobičajen naziv za englesku policiju uopšte.

skotofobija *grč.* neosnovan, bolestan strah od mraka.

skrap-buk *engl.* knjiga u koju se lepe iseći iz novina ili slike.

skrejper *engl.* 1. mašina za kopanje i prenošenje velikih količina zemlje; 2. mašina za čišćenje, osobito ulica od snega; 3. korpa za dopremanje rude.

skribent *lat.* pisar, piskaralo, skrabalo; prepisivač, kopista.

skribomanija *lat.-grč.* bolesna strast za pisanjem književnih dela onih koji ne poseduju ni talenat ni obrazovanje; v. *grafomanija*.

skriboman *lat.-grč.* čovek koji boluje od skribomanije.

skrinja *lat.* 1. sanduk, drveni kofer; isto i *škrinja*; 2. mrtvački sanduk; 3. ormar.

skripta i skriptum *lat.* 1. umnožena predavanja profesora za potrebe studenata; 2. beleške po nečijim predavanjima; 3. spisi, ono što je napisano.

skriptor *lat.* 1. pisac; 2. pomoćnik bibliotekara, pisar.

skriptorij(um) *lat.* pisarnica, kancelarija; ustanova u kojoj se vodi arhiva.

skrofule i škrofule *lat.* otok vratnih žlezda na tuberkuloznoj osnovi, guke.

skrofuloza i škrofuloza *lat.* tuberkuloza vratnih žlezda, gukavost.

skrupula *lat.* 1. sumnja, bojazan; obzir, oprez; 2. savesnost i tačnost u poslu.

skrupulant *lat.* savestan, pedantan, tačan u poslu.

skrupulozan *lat.* 1. oprezan, bojažljiv, suzdrživ, sumnjičav; 2. savestan, tačan.

skrupuloznost *lat.* bojažljivost, opreznost; savesnost, tačnost, pedantnost.

skulptor *lat.* vajar, kipar; umetnik koji od kamena, gline i drugih materijala pravi likove ljudi, životinja, itd.

skulptura *lat.* vajarska umetnost, vajarstvo; vajarski, kiparski rad, umetničko delo izvajano ili izliveno.

skuter *engl.* 1. mali automobil, 2. mali motocikl.

slavizam *fr.* slovenstvo, što potiče od Slovena.

slavizacija *fr.* v. *slavizirati*.

slavizirati *fr.* posloveniti, učiniti nešto slovenskim.

slavistika *fr.* nauka koja proučava slovenske jezike, kulturu i literaturu.

slavist(a) *fr.* 1. naučnik koji se bavi slavistikom; 2. student slavistike.

slavoman *fr.-grč.* čovek koji se oduševljava slovenstvom.

slavomanija *fr.-grč.* preterana ljubav prema slovenstvu.

slavofil *fr.-grč.* prijatelj Slovena, onaj koji voli Slovene.

slavonofob *fr.-grč.* neprijatelj Slovena; onaj koji mrzi Slovene.

slajd *engl.* dijapozitiv, projekcija, snimak prikazan na ekranu.

slajding *engl.* pokretno sedište u sportskom čamcu.

slalom *norv.* skijaško takmičenje u brzini spušta na kratkoj i krivudavoj stazi; izraz se primenjuje i u takmičenju čamcima sa više prirodnih i veštačkih prepreka.

slam *engl.* deo grada nastanjen najbednijom sirotinjom; prljave uličice.

sleng i slang *engl.* 1. govor neke grupe (glumaca, vojnika, kriminalaca, šatrovački govor i sl.); 2. vulgarne reči i izrazi londonske ulice.

slip *engl.* 1. vrsta kratkih gaćica; 2. vrsta uske kravate; 3. deo brodogradilišta na kome se popravljaju brodovi.

sliper *engl.* 1. lagana ženska cipela, papuča; 2. lagani ogrtač; 3. grejalica za noge.

sliping-kar *engl.* kola za spavanje u železničkoj kompoziciji.

slogan *engl.* stari ratnički poklič, parola, lozinka; propagandna parola.

sloumoušn *engl.* usporeni filmski ili televizijski snimak, naročito kod prikazi-

vanja neke akcije u sportskim takmičenjima.

smaragd *grč.* skupoceni dragi kamen svetlozelene boje, vrsta berila.

smeč i **smeš** *eng.* oštar udarac po lopti (u tenisu, odbojci) da se obori na polje protivnika.

smog *eng.* gusta, neprozirna magla od dima i drugih isparenja u gradovima.

smoking *eng.* 1. kaput od crnog sukna ili bele tkanine za svečane prilike; 2. svečano večernje odelo od crnog štofa, opšiveno svilom.

snajper *eng.* 1. odličan strelac sa optičkim instrumentima na pušci; 2. vrsta puške s durbinom za gađanje.

snekbar *eng.* bife, restoran sa automatima, lokal za samoposluživanje.

snoob *eng.* čovek koji se slepo povodi za modom, koji nema sopstvene vrednosti, ali mu imponuje tzv. visoko društvo koje imitira; prema nižim od sebe je nadmen, a prema višim od sebe servilan.

snoobizam *eng.* osobine snoobova; pridavanje važnosti sebi, povodenje za modom, izigravanje gospode; pokondirenost, uobraženost.

sob *češ.* vrsta severnog jelena, irvas.

sobranje — 1. makedonska narodna skupština; 2. bugarski parlament.

sovjets *rus.* 1. veće; naziv za veće radnika, seljaka i vojnika u Rusiji; 2. organ državne vlasti u SSSR-u.

Sovjeti — u novinarskom jeziku česta zamena za SSSR.

sovhoz *rus.* skraćeni naziv za državno poljoprivredno imanje u SSSR-u.

soda *lat.* natrijum-karbonat; služi za proizvodnju stakla, sapuna, papira i dr.; sredstvo za pranje; **soda-bikarbona**: služi kao lek za probavu; **soda-voda**: obična voda sa ugljičnom kiseelinom.

sodoma *hebr.* blud, nemoral, razvrat.

Sodoma i Gomora *hebr.* 1. prema Bibliji — dva staroizraelska grada u Palestini, koji su uništeni ognjem i mačem zbog bezbožništva i razvrata njihovih stanovnika; 2. *prenosno*: mesto greha i razvrata.

sodomija *hebr.* spolno opštenje čoveka sa životinjama, skotološtvo (po gradu Sodomi, gde su, prema Bibliji, ljudi vršili blud ove vrste).

sodeto *ital.* stav ili tekst koji treba muzički obraditi.

soj *tur.* 1. porodica, pleme; 2. rod, vrsta; 3. narod, koleni; 4. stalež, poreklo.

soja *lat.* biljka čije semenke sadrže belančevine i ulja korisne za ishranu.

Sojuz *rus.* 1. skraćeni naziv za SSSR; 2. savez; 3. naziv tipa svemirskog broda.

sokak *tur.* kratka, uzana ulica.

sokl(a) *nem.* 1. podnožje, postelje nečega; 2. donji, ispupčeni deo zida zgrade.

sokna *nem.* kratka čarapa do iznad gležnja.

sokratika *grč.* metoda podučavanja učenika grčkog filozofa Sokrata (470—399. g. pre n. e.) koja se sastoji u tome što se učenik pitanjima i odgovorima navodi na vlastito stvaranje zaključaka.

solarizacija *lat.* 1. prejako osvetljenje fotografske ploče, jako ekspoziranje; 2. izlaganje suncu, sunčanje.

solarij(um) *lat.* 1. sunčanik, sunčani sat; 2. mesto izloženo suncu (za sunčanje).

solarimetar *lat.-grč.* instrumentat za merenje jačine Sunčevog zračenja na površinu Zemlje.

solarni *lat.* sunčani, koji se odnosi na Sunce; **solarna energija**: Sunčeva energija za zagrevanje prostorija, vode i dr.

solventan *lat.* onaj koji je sposoban da svoje obaveze plaća, platežan.

solventnost *lat.* sposobnost firme ili ustanove, odnosno pojedinca da plaća dospele finansijske obaveze, platežnost; *suprotno*: insolventnost.

solvencija *lat.* sposobnost plaćanja obaveza, platežnost.

soldat *lat.* 1. ranije: plaćeni, najamni vojnik; 2. sada: vojnik redovne vojske.

soldateska *ital.* raspuštena, nedisciplinovana vojska, razularena rulja.

soleja *grč.* u pravosl. crkvi: izdignut prostor ispred oltara i ikonostasa na kome su smešteni pevnici i amvon.

solicizam *grč.* 1. jezička pogreška; 2. ogrešenje o prirodne zakone i pravila dobrog ponašanja.

solid *lat.* jedan od naziva za starorimski zlatnik.

solidan *lat.* 1. čvrst, jedar, tvrd, siguran, postojan, pouzdan, zbijen, izdržljiv; 2.

prenosno: pošten, zdrav, umeren; ozbiljan, trezven, razuman, razborit.

solidaran *lat.* koji se slaže sa drugim, tuđim mišljenjem, saglasan; nesebičan u pružanju pomoći, saosećajan, suodgovoran za neki zajednički posao.

solidarizam *lat.* učenje o društvu koje bi imalo kao osnovno načelo princip uzajamne povezanosti svih članova zajednice.

solidarisati(se) i **solidarizirati(se)** *lat.* saglasiti se, složiti se sa nečijim mišljenjem; izraziti moralnu i materijalnu podršku nekome.

solidarnost *lat.* svest o potrebi zajedničkog delovanja; jednoglasnost, saglasnost; preuzimanje zajedničkih obaveza, uzajamna odgovornost.

solidnost *lat.* 1. čvrstoća, temeljitost, trajnost, pouzdanost, sigurnost; 2. *prenosno*: ozbiljnost, trezvenost, čestitost, umerenost, razboritost, razumnost.

solipsizam *lat.* 1. subjektivni idealizam; učenje o vlastitoj spoznaji sveta; negiranje postojanja spoljnog sveta; nauka i ljudsko iskustvo opovrgli su ova shvatanja; 2. sebičnjaštvo, egoizam.

solipsist(a) *lat.* 1. pristalica solipsizma; 2. sebičnjak, egoista.

solist(a) *ital.* 1. umetnik koji nastupa sam; 2. *prenosno*: onaj koji sam nešto radi, ne osvrćući se na potrebu zajedničkog rada.

soliter *fr.* 1. visoka kuća, neboder; 2. *prenosno*: visok muškarac, dugajlija.

solmizacija *lat.* 1. imenovanje tonova po sistemu: *do, re, mi...*; 2. uvežbavanje melodije po imenima tona.

solo *ital.* 1. sam; 2. muzičko delo za jedan glas ili jedan instrumenat.

solomonski — mudar poput izraelskog kralja Solomona (iz 10. veka pre n.e.); **solomonski sud**: oštrouman sud; mudro i pravično suđenje.

solucija *lat.* 1. rešenje kao izlaz iz neke zamršene situacije; odluka; 2. hemijski: rastapanje, rastvaranje.

solufi i **sulufi** *tur.* zalisci kose na licu; uvojci kose.

solfedo *ital.* melodijsko vežbanje u pevanju radi razvijanja sluha i sticanja znanja u pevanju po notama bez pratnje instrumenata.

somatologija *grč.* nauka o čovečjem i životinjskom telu.

somatičan *grč.* telesan, koji se odnosi na telo.

sombrero *šp.* španski šešir sa širokim obodom koji štiti od sunca.

somnambul i **somnambulist(a)** *lat.* mesečar, onaj koji hoda spavajući, lunatik.

somnambulizam *lat.* hodanje u snu, mesečarstvo; ponekad se obavljaju i složene radnje; javlja se najčešće kod dece, bolesne od epilepsije i histerije.

somun *tur.* vrsta okruglog pšeničnog hleba.

sonant *lat. gram.* glas koji je zvučan (zvonak), a nema bezzvučnog para (to su glasovi: *v, j, lj, m, nj, r, l, n*).

sonar *eng.* akustični aparat sličan radaru, tj. ultrazvučni lokator koji može osluškivati zvukove brodskih elise, na osnovu čega se otkrivaju i određuju položaji neprijateljskih podmornica i brodova.

sonata *ital.* muzičko delo za jedan ili za dva instrumenta iz 3—4 dela.

song *eng.* pesma lakog, zabavnog karaktera, muzički bliska džezu.

sonda *fr.* 1. gumena cev koja se kroz jednak uvlači u želudac radi ispitivanja ili hranjenja bolesnika; 2. svrdlo za bušenje tla radi ispitivanja zemljine kore; 3. kugla s aparatom za ispitivanje atmosfere; 4. sprava za merenje morskih dubina, dubinomer.

sondaža *fr.* 1. ispitivanje, istraživanje sondom; merenje dubine mora; *prenosno*: ispitivanje, probanje, ogledanje; *isto* i **sondiranje**.

sondirati *fr.* 1. ispitivati, istraživati sondom; meriti dubinu mora; 2. *prenosno*: ispitivati, izviđati, pripremati teren za nešto, ispipavati mišljenje.

sonet *ital.* pesma od 14 stihova, sa 4 strofe, od kojih prve dve imaju po četiri, a poslednje dve po tri stiha koji se slikuju, rimuju; **sonetni venac**: petnaest soneta povezanih istom idejom i spojenih magistralom.

sonometar *lat.-grč.* aparat za merenje jačine zvuka i za ispitivanje sluha.

sonoran *lat.* prijatna zvuka, zvučan, zvonak, jasen, jak, prodoran.

sonorizacija *lat.* 1. pretvaranje bezzvučnih elemenata u zvučne; 2. pretvara-

nje nemog filma u tonfilm; 3. ozvučenje izvesnog prostora ili sale.

sonorizirati *lat.* ozvučiti, pozvučiti, učiniti nešto zvučnim.

sonornost *lat.* zvučnost, zvonkost, prodornost.

sopran *ital.* 1. najviši ženski ili dečji glas, diskant; 2. pevač(ica) s takvim glasom.

sopranist(a) *ital.* dečak koji peva sopran.

sopranistkinja i sopranistica *ital.* pevačica koja peva sopran.

Sorbona — pariski univerzitet (naziv po osnivaču Robertu de Sorbonu, 1201—1274).

sorta *lat.* rod, vrsta, soj, odlika, kov.

sortiment i sortiman *ital.* zbirka, zaliha, izbor različite robe, skladište.

sortirati *ital.* razvrstati, odvojiti, srediti robu po vrstama, snabdeti.

sos *fr.* 1. umokac od povrća sa raznim začinima, moča; 2. *prenosno*: mešavina svega i svačega (neugodan položaj, skripac, nevolja).

SOS — skraćenica na engleskom: spasite naše duše (znak za krajnju opasnost koju upućuju radio-televizijskim putem brodovi i avioni).

Sotir *grč.* spasitelj; teološki: Hristos (kao spasitelj čovečanstva).

sotona *hebr. v. satana.*

sofa *tur.* 1. široka klupa za odmor, pokrivena tkaninama; 2. prostori čilim s dušecima; 3. divan, kanabe, otoman; 4. prostor pred džamijom za klanjanje.

sofizam *grč.* namerno načinjen lažni, obmanjivački zaključak, koji izgleda formalno pravilan; sofizam se zasniva na dvosmislenosti pojmova, na dokazivanju pomoću nepotpunih pretpostavki, zaključaka.

sofija *grč.* 1. mudrost (i vlastito ime: Sofija); 2. veoma pobožan čovek.

sofist(a) *grč.* 1. čovek koji se namerno, i po potrebi, služi obmanjivačkim zaključcima, izvrtač istine; 2. istorijski: starogrčki prosvetitelj.

sofistika *grč.* 1. prvobitno: filozofski pravac sofista u staroj Grčkoj koji je, na temelju zdravog razuma, pobijao krute forme školskog znanja i mišljenja; 2. kasnije: primena lažnih, obmanjivačkih dokaza, sofizama; 3. mudrolije uopšte, izvrtanje istine, dovođenje u zabludu.

sofistikovan *grč.* izveštačen, dekadentan, rafiniran, superintelektualan.

sofistički *grč.* namerno izvrnut, krivotvoren (sud, dokaz, zaključak i sl.).

Sofoklo — grčki pisac tragedija; sačuvane: Antigona, Kralj Edip, Elektra i dr.

sofomanija *grč.* osobina da čovek stalno ističe svoju učenost i mudrost, potecujući druge.

sofra *tur.* trpeza, nizak okrugli sto s kojeg se obeduje, sinija.

softver *eng.* programi i načini upotrebe kompjutera koje izrađuje čovek.

socijabilitet *lat.* sposobnost podruštvljavanja, društvenost, druženost.

socijala *lat.* 1. popularni naziv za socijalno osiguranje i za pomoć koju ono pruža; *isto* i **socijalno**; 2. socijalistička problematika u književnosti.

socijalan *lat.* društven, koji se odnosi na društvene klase; družen, koji prihvata zajednicu, zajednički život; **socijalne bolesti**: bolesti koje nastaju zbog siromaštva; **socijalno osiguranje**: propisi koji regulišu zdravstvenu, penzionu i invalidsku zaštitu.

socijaldemokracija i socijaldemokracija *lat.* opšti naziv za radničke socijalističke partije, nastale u kapitalističkim zemljama u drugoj polovini 19. veka; u početku stajale na pozicijama marksizma; uoči prvog svetskog rata izneverile marksističke ideje i podržale imperijalistički rat.

socijalizam *lat.* društveno uređenje zasnovano na podruštvljenim sredstvima za proizvodnju u kojem društvenom proizvodnjom upravljaju neposredni proizvođači; raspodela se vrši svakome prema radu, a postepeno prestaje iskorišćavanje čoveka od strane čoveka.

socijalizacija *lat.* uređenje društvene zajednice po načelima socijalizma, tj. pretvaranje privatne svojine u zajedničku, društvenu.

socijalizovati i socijalizirati *lat.* sprovesti socijalizaciju, pretvoriti ličnu svojinu u društvenu, uspostaviti socijalistička načela.

socijalist(a) *lat.* sledbenik socijalističke ideologije; 2. član socijalističke partije.

socijalistički *lat.* koji pripada socijalizmu, koji se odnosi na socijalizam.

socijativ *lat. gram.* naziv za instrumental (šesti padež) koji ima predlog *s* i *sa* koji označuje neko društvo (npr. idem *s ocem*, *šetam sa sestrom*), za razliku od pravog instrumentala koji stoji bez predloga a označuje sredstvo kojim se nešto radi (npr. orem *plugom*, pišem *olovkom*).

socijetalna *lat.* društvena, koja se odnosi na društvenu zajednicu.

socijeter *fr.* dioničar, član dioničkog društva, akcionar.

socijetet *lat.* 1. ortakluk u poslu; 2. društvo; društvena zajednica; 3. zadruga.

socijus *lat.* 1. drug, ortak u poslu, pratilac; 2. sporedno sedište na biciklu ili motociklu na zadnjem delu.

socio-drama *lat.-grč.* psihodrama, izvedena od većeg broja osoba.

sociolingvistika *lat.* naučna disciplina koja se bavi odnosima između jezika, kulture i društva.

sociolog *lat.* naučni radnik koji se bavi sociologijom.

sociologizam *lat.* shvatanje po kojem se sve činjenice i pojave, duhovne i kulturne u društvu, objašnjavaju ukupnim društvenim stanjem.

sociologija *lat.* nauka o ljudskom društvu i o zakonima njegovog razvitka.

sociometrija *lat.-grč.* pravac u sociologiji koji se bavi proučavanjem i utvrđivanjem različitih odnosa u malim društvenim grupama (porodica, radna organizacija, škola, itd.).

sociopat *lat.* ličnost koja je u sukobu sa društvom.

socrealizam *lat.* skraćeni naziv za socijalistički realizam u umetnosti.

sparing *eng.* vežbanje u bokserskim pokretima i udarcima bez protivnika.

sparingovati *eng.* vežbati u bokserskim pokretima bez protivnika.

sparing-partner *eng.* protivnik kod treninga u bokserskim pokretima.

Spartak *lat.* vođa velikog ustanka robova i gladijatora u starom Rimu (73—71. g. pre n. e.); poreklom Tračanin; imao uspeha; poginuo u borbi.

Spartakijada *lat.* veliko sportsko takmičenje u SSSR-u, po uzoru na Olimpi-

jadu (naziv po Spartaku, vođi pobunjenih robova).

spartansko vaspitanje — 1. strogo vaspitanje u vojničkim vrlinama i izdržljivosti (nastalo u starogrčkom gradu Sparti); 2. *prenosno*: strog način života i odricanje od raskoši i drugih suvišnih stvari.

spahija *tur.* veliki posednik zemlje; vlastelin, gospodar, bogataš.

spahiluk *tur.* veliko imanje spahije, feudalni posed, feud.

spacij(um) *lat.* 1. prostor, mesto; 2. tipografski: razmak između štampanih slova ili redaka u štampanom stupcu; 3. dužina tipografskog znaka ili štampanog reda; 4. vreme, doba, rok, razdoblje.

spacionirati *lat.* 1. umetnuti između reči tanke pločice, prorediti slova; 2. štampati razmaknuto, proredito (spacionirano).

spejs-šatla *engl.* američki vasionski brod-avion „Kolumbija“ koji kruži oko zemlje i vraća se sletanjem na pistu kao avion.

spektakl *lat.* prizor, predstava; skandal, buka, vika; narodna proslava; gluma.

spektakularan *lat.* sjajan, veličanstven, efektan, izvanredan, neobičan.

spektar *lat.* 1. skup raznobojnih zraka, nastalih prelamanjem Sunčeve svetlosti kroz staklenu prizmu; 2. **suncani spektar**: spektar koji čine zraci Sunca, tzv. dugine boje: crvena, narandžasta, žuta, zelena, svetloplava, tamnoplava i ljubičasta boja; 3. **potpun spektar**: spektar koji ima neprekidan prelaz boja od jedne u drugu; 4. **prugasti spektar**: sastoji se od pojedinih obojenih zraka; 5. raspored elemenata neke složene celine; 6. *prenosno*: slika, priviđenje, vizija.

spektator *lat.* gledalac, posmatrač, očekivač, osmatrač.

spektogram *lat.-grč.* fotografija spektra nekog nebeskog tela ili neke hemijske materije u laboratoriji.

spektralna analiza *lat.* ispitivanje hemijskog sastava nekog tela posmatranjem njegovog spektra.

spektralne boje — boje spektra, dugine boje; v. **spektar**.

spektrograf *lat.-grč.* optička sprava za fotografisanje spektra; to je u stvari

spektroskop u kojem je okular zamenjen fotografskom kamerom.

spektrokemija grč. v. *spektrohemija*.

spektrometar lat.-grč. vrsta spektroskopa sa naročitim uređajem za određivanje položaja pojedinih linija spektra.

spektroskop lat.-grč. aparat za spektralnu analizu.

spektroskopija lat.-grč. način određivanja sastava hemijskih jedinjenja proučavanjem njihovih spektara.

spektrofotometar lat.-grč. aparat za merenje jačine svetlosti u spektru.

spektrofotometrija lat.-grč. fotoelektrično merenje količine svetla koje neka materija apsorbira na određenoj talasnoj dužini.

spektroheliogram lat.-grč. fotografija Sunca dobijena pomoću spektroheliografa.

spektroheliograf lat.-grč. specijalni spektrograf za fotografsko snimanje Sunca.

spektrohemija i **spektrokemija** lat.-grč. ispitivanje, naročito hemijskih elemenata, pomoću spektralne analize.

spekulant i **špekulant** lat. 1. posmatrač, istraživač, teoretičar; mudrijaš; 2. čovek preduzimljiv u trgovačkim poslovima, onaj koji koristi poremećaj na tržištu, ščardžija.

spekulativnost i **špekulativnost** lat. u filozofiji: čista teoretska spoznaja, nasuprot akciji i praksi; rezonovanje koje nema nikakve osnove u praktičnom iskustvu, prazno umovanje, mudrovanje, mudrijašenje.

spekulacija i **špekulacija** lat. 1. ispitivanje, istraživanje; umovanje, mišljenje; u filozofiji: težnja da se dođe do istine putem apstraktnog umovanja; razmišljanje, kombinovanje, dovijanje da se dođe do istine, mozganje, teoretiziranje; 2. trgovački: nastojanje da se različitim (dopuštenim i nedopuštenim) mahinacijama dođe do brze i lake zarade.

spekulisati i **špekulirati** lat. 1. ispitivati, istraživati, posmatrati unaokolo; udeljivati se u nešto, razmišljati, kombinovati da se dođe do istine; umovati, mozgati; 2. praviti trgovačke planove, razmišljati o mogućnostima brze i

lake zarade; v. *špekulisati* i *špekulirati*

spekulum lat. medicinski instrumenat za posmatranje telesnih otvora i šupljina.

speleolog grč. stručnjak u speleologiji.

speleologija grč. nauka koja se bavi proučavanjem pećina i špilja.

speleofauna grč.-lat. životinjski svet koji živi u pećinama i špiljama.

spelovati eng. sricati slovo po slovo neke reči.

sperma grč. muško seme, tečnost koju izlučuje muški spolni organ; seme uopšte, usev.

spermatozoidi i **spermatozoe** grč. muške spolne ćelije sposobne za oplođenje.

spermatologija grč. nauka o semenu.

specijal lat. 1. proizvod izuzetnog kvaliteta; 2. dobro piće; 3. prisan prijatelj.

specijalan lat. osobit, naročit; podrobni, pobliži, pojedinačan; izvanredan, izvrstan, odličan; određen, tačan, stručan.

specijalizant lat. osoba (obično mlad lekar) na specijalizaciji.

specijalizacija i **specijaliziranje** lat. 1. sticanje posebnih znanja u nekoj struci ili oblasti, stručno usavršavanje; 2. podela rada u proizvodnji na pojedine operacije; **specijalizacija proizvodnje**: sužavanje proizvodnog programa fabrike na one proizvode koji daju sigurnu dobit.

specijalizovati i **specijalizirati** lat. 1. stručno se usavršiti u nekoj struci, u grani nauke; 2. suziti proizvodni program na rentabilne proizvode.

specijalist(a) lat. 1. stručnjak u nekoj oblasti; 2. lekar koji se usavršio u jednoj grani medicine (npr. specijalista za plućne bolesti).

specijalitet lat. 1. posebno, naročito svojstvo nekog ukusno spremljenog jela; 2. osobina, osobenost, posebnost uopšte; 3. izvanredan proizvod svoje vrste; 4. glavna struka nauke ili umetnosti kojoj se neko isključivo posvetio.

specijalka lat. geografska karta sa vrlo preciznim prikazom nekog kraja.

specijalnost lat. struka, stručnost, posebna veština; v. *specijalitet* i *specifikum*.

specifikacija lat. 1. razvrstavanje, posebno označenje, detaljan opis pojedini

nosti; 2. utvrđivanje osnovnih osobina i karakteristika robe, delova ili materijala iz kojega neka roba treba da bude proizvedena.

specifikovati i **specificirati** lat. razvrstati, pobliže označiti, pojedinačno imenovati, opisati, nabrojiti.

specifikum lat. nešto specifično, svojevrsno, posebno, naročito, celishodno.

specifičan lat. 1. bitan, svojstven jednom predmetu ili pojavi; osoben, naročit, određen, opredeljen; 2. **specifična težina**: broj koji pokazuje koliko je puta neko telo teže ili lakše od iste zapremine (volumena) vode; 3. **specifična toplota**: količina toplote potrebna da se temperatura jednog grama neke materije povisi za jedan stepen Celzijusa.

specifičnost lat. osobenost, različitost u odnosu na druge, svojstvenost.

spid-gan eng. elektronska sprava za daljinsko merenje brzine trkača, skijaša i sl.

spiker eng. 1. lice koje u svojstvu radnika radio-stanice ili televizije govori pred mikrofonom ili na malom ekranu informacije i druge tekstove informativnog karaktera; 2. predsednik britanskog parlamenta.

spiral grč. 1. zavojnica, vijuga, kriva linija koja ide u zavojima oko jedne tačke ili ose; 2. žica savijena u vidu takve krive linije.

spiralan grč. koji čini spiralu, zavojit, u obliku zavrtnja.

spiranti lat. strujni suglasnici čiji odgovor traje dok traje dah; to su glasovi: f, z, s, š, ž, h, v.

spirit lat. 1. duh, duša, utvara, prikaza, duhovnost, dosetljivost.

spiritizam lat. verovanje u zagrobni život duhova umrlih osoba i u mogućnost opštenja sa njima preko posebnih posrednika koji tobože imaju taj dar.

spiritist(a) lat. onaj koji se bavi spiritizmom.

spiritual lat. nadzorni sveštenik u katoličkom novicijatu, duhovnik.

spiritualan lat. duhovni, duševni, nadahnut, netelesni, natčulan, nadzemski, vanzemaljski, božanski svet, duhovnički.

spiritualizam lat. idealističko i metafizičko shvatanje sveta, tj. da je sve što

postoji u svojoj suštini duhovne prirode, sastavljeno od duhovnih bić, čime se poriče stvarnost materije; *suprotno*: materijalizam.

spiritualist(a) lat. pristalica i pobornik spiritualizma.

spiritualizovati i **spiritualizirati** lat. 1. oduhoviti, produhoviti, dati čemu duhovno obeležje, tumačiti u duhovnom smislu; 2. prikazati nešto ili nekoga kao duha, kao anđela; 3. pretvoriti u alkohol, izvući iz čega alkohol, učiniti nešto alkoholnim.

spirituoz lat. pića koja sadrže alkohol, alkoholna pića.

spiritus lat. 1. disanje, dah, životni dah, život; 2. duh, duša; 3. jak i preduzimljiv duh; 4. **hemijski**: alkohol, spiritus; 5. **spiritus agens**: duhovni pokretač, začetnik neke akcije, podstrekač; 6. **spiritus movens**: isto što i spiritus agens.

spirometar lat.-grč. sprava za merenje količine udahnutog i izdahnutog vazduha.

spirohete lat. mikroorganizmi koje čine prelaz između bakterija i protozoa, tj. između biljnih i životinjskih mikroorganizama; imaju oblik spirale, zavojnice; neke su uzročnici teških bolesti (npr. sifilisa).

spič eng. 1. javni govor, obično na banketu u čast neke ličnosti ili nekog događaja, zdravica; 2. dulji pasus u glumačkoj ulozi.

splendidan lat. svetao, sjajan, divan, slavan, blistav, veličanstven, izdašan.

spondej grč. stihovna dvosložna stopa od dva duga sloga.

spondilitis grč. zapaljenje kičmenog pršljena.

spondiloza grč. poremećaj, iskrivljenje hrskavice na kičmenim pršljenovima.

spondilus grč. kičmeni pršljen.

sponzor i **sponsor** lat. 1. pokrovitelj, zaštitnik; 2. firma koja daje finansijska sredstva za realizaciju izvesnih priredbi, a pojavljuje se i kao pokrovitelj (na ovaj način obezbeđuje sebi diskretnu reklamu); 3. jamac, kum.

spontan lat. sam od sebe, samonikao, voljan, dobrovoljan, neorganizovan, prirodan, nehotičan, nepripremljen unapred, neusiljen, iznenadan.

spontanost *lat.* samoniklost, samovoljnost, prirodnost, neusiljenost.

spora *grč.* klica semena pomoću koje se bespolno razmnožavaju biljke bescvetnice (alge, mahovine, paprati i dr.) i neke jednočelijske životinje.

sporadičan *grč.* koji se pojavljuje od slučaja do slučaja, neregularan, neredovit, mestimičan, rasut; pojedinačan, usamljen.

sporadičnost *grč.* pojedinačno javljanje, povremeno javljanje, osamljenost.

sporangija i **sporangidija** *grč.* semeni sudič, nespolni rasplodni organ kod nižih biljaka.

sporogeneza i **sporogonija** *grč.* razmnožavanje putem spora kod biljaka bescvetnica.

sporozoe *grč.* jednočelijske životinje koje se razmnožavaju sporama; žive kao paraziti, gotovani u drugim životinjama.

sporofili *grč.* listovi na kojima se razvijaju sporangije sa sporama.

sporofite *grč.* biljke koje se razmnožavaju pomoću spora.

sport *lat.* 1. razne fizičke i telesne vežbe, igre i takmičenja, kojima je cilj razvijanje i jačanje organizma; 2. *prenosno*: zabava, razonoda, razbibriga.

sportist(a) *lat.* lice koje se aktivno bavi sportom.

sportsmen *eng.* čovek koji se sistematski bavi nekim sportom, sportist.

spot *eng.* 1. kratka reklamna poruka na televiziji; 2. naziv za sportsku prognozu; 3. reflektor, svetlosti reflektora, svetlosni krug na pozornici.

sprej *eng.* 1. mlaz tečnosti raspršen u vazduh; 2. naprava za raspršivanje tog mlaza (raspršivač spreja); 3. tečnost za raspršivanje u toj napravi.

sprinkler *eng.* 1. uređaj za zaštitu od požara (u fabrikama, skladištima, robnim kućama i dr.) koji automatski stupa u dejstvo čim temperatura dostigne određeni stupanj; 2. pumpa napunjena neizbrisivim mastilom kojim policija u nekim zapadnim zemljama rasteruje demonstrante.

sprint *eng.* trčanje na kratku stazu, brzo trčanje, kratka trka.

sprinter *eng.* trkač na kratkoj stazi; v. *sprint*; dobar trkač uopšte.

sprinterice *eng.* posebne cipele za trkača s klincima na prednjem delu, da se trkač ne bi klizao.

sprintovati i **sprintati** *eng.* trčati oštro, svom snagom, na kratkoj stazi.

sputnjik *rus.* naziv za prvi Zemljin satelit, izbačen u orbitu 1957. g. u Sovjetskom Savezu; nestao u vasioni 1958. g.

sputum *lat.* pljuvačka, ispljvak koji se daje na laboratorijski pregled.

srma *tur.* srebro, srebrna ili zlatna žica, konac.

srmajli *tur.* vezen deo odeće srmom ili zlatnim koncem.

srća *tur.* staklo, parčad stakla, izlomljeno staklo.

stabilan *lat.* postojan, stalan, čvrst, koji se ustalio na određenom stupnju i koji se ne menja; trajan, večan; *suprotno*: labilan.

stabilizator *lat.* 1. materija, dodatak nekom hemijskom jedinjenju da ga održi stalnim; 2. naprava za održavanje električnih veličina; 3. kod aviona i automobila naprava koja ublažuje vertikalne udare; 4. tečnost koja sprečava zgušnjavanje i služi za konzerviranje krevi.

stabilizacija *lat.* ustaljenje, učvršćenje, stalnost, postojanost, dovođenje u stabilan, stabilan položaj.

stabilizovati i **stabilizirati** *lat.* ustaliti, učvrstiti, učiniti stalnim, učiniti trajnim, stabilnim, postojanim, nepromenljivim.

stabilitet i **stabilnost** *lat.* postojanost, čvrstina, stalnost, ustaljenost, otpor prema poremećajima ravnoteže, nepromenljivost.

stabilnost *lat.* v. *stabilitet*.

stavrofor *grč.* krstonosac; u pravoslavnoj crkvi: sveštenik odlikovan pravom da nosi o vratu zlatan krst; **stavrofori**: nosioci krstova pri katoličkim crkvenim svečanostima.

stagnacija *lat.* 1. u ekonomiji: zastoj, usporavanje razvitka u industriji, poljoprivredi, trgovini i dr.; 2. nepokretnost, mirovanje; 3. *prenosno*: tromost, mlitavost, mrtvilo.

stagnirati *lat.* stati, zaustaviti se u razvoju, umrtviti se, umiriti se.

stagflacija — naša nova kovanica, postavljena od *stagnacija* i *inflacija*.

stadij(um) *lat.* 1. stupanj, dostignuta faza u razvitku nečega; 2. starogrčka mera za dužinu.

stadion *grč.* veliko igralište za sportska takmičenja, izgrađeno u obliku amfiteatra; služi i za velike fiskulturne svečanosti.

staž *fr.* trajanje službe, radni odnos; rok obaveznog rada za sticanje praktičnog iskustva; **pripravnički staž**: prvo radno iskustvo.

stažirati *fr.* biti na stažu, služiti kao pripravnik, kao vežbenik.

stažist(a) *fr.* osoba na stažu, pripravnik. **stalagmit** (grč. kupasta ledena velika sveća koja se stvara kapanjem vode sa raznim nanosima u podzemnoj pećini (voda zasićena vapnencem).

stalaktiti *grč.* kupasta ledena velika sveća koja se stvorila kapanjem vode i vapnenca a koja, u obliku ledenice, visi sa plafona pećine.

stalker *eng.* lovac prišunjavač, koji se oprezno primiče, šunja.

stalinizam — teorija, stavovi i praksa J.V. Staljina (1879—1953), koji je od marksizma i lenjinizma stvorio uprošćenu dogmu, a svojim birokratizmom i kršenjem zakonitosti, vlast sovjeta pretvorio u ličnu vlast; skup društvenih pojava i metoda upravljanja u SSSR-u vezanih za period Staljinove vlasti (birokratski centralizam, kult ličnosti).

Stambul i **Stambul** *tur.* naziv za Carigrad u narodnim pesmama i pričama; danas: **Istanbul**.

Stambolija *tur.* Carigradanin.

stampedo *šp.* 1. naglo bežanje preplašene stoke uz zaglušujuću buku; 2. *prenosno*: bežanje, beglavlo brzo kretanje velike mase ljudi.

standard *eng.* 1. tipični oblik nekog proizvoda, klasični primerak; 2. norma, propis koji ima za cilj da ujednači oblik, veličinu, kakvoću i način ispitivanja nekog materijala ili proizvoda (kod nas su ovi elementi utvrđeni u vidu jugoslovenskog standarda proizvoda — JUS); 3. zakonom određena novčana stopa; 4. uobičajena normalna cena; 5. uzor, obrazac, ono što je praksa potvrdila; 6. skup svih sredstava za život (materijalnih i duhovnih), životni standard.

standardizacija *eng.* svodenje mnogih oblika proizvoda na manji broj obrazaca (standarda) postojanog kvaliteta, forme, težine, itd.; normiranje, prilagođavanje određenom uzorku, izradi vanje po jednom obrascu.

standardni *eng.* koji se odnosi na standard, koji odgovara standardu; tipičan, normalan, osnovni, klasičan, temeljni.

staniol *lat.* tanki listovi kalaja koji služe kao omot za namirnice; tanko lisnato olovo ili kositar koji takođe služi za uvijanje produkata hrane.

star *eng.* 1. zvezda; 2. *prenosno*: čuvena pozorišna ili filmska glumica, odnosno glumac.

starleta *eng.* 1. zvezdica; 2. *prenosno*: filmska glumica manje vrednosti, obično početnica koja igra epizodne, sporedne uloge.

start *eng.* 1. čas početka sportskog takmičenja; 2. polazno mesto za početak trke; 3. prvi nastup na nekom takmičenju; 4. odlučan napad na loptu koja se nalazi kod protivničkog igrača; 5. poletanje aviona s piste.

starter *eng.* 1. osoba koja daje znak za početak takmičenja; 2. uređaj za pokretanje motora automobila, aviona i dr.; 3. fudbaler koji ima dobar start.

startovati i **startati** *eng.* 1. polaziti, poći, krenuti u trci; 2. započeti trku; postaviti se na start za početak trke; 2. poleteti (avion); 3. započeti neki posao.

stativ *lat.* 1. stalak za različite sprave u laboratorijama; 2. tronožac s nogarima i pločicom na vrhu za postavljanje fotografskog aparata, geodetskog instrumenta i sl.

stativa *lat.* 1. prečka od gola; 2. greda na tkalačkom razboju.

statika *grč.* nauka o ravnoteži sila; stanje mirovanja i stalni momenat tela; *suprotno*: **dinamika**.

statičan *grč.* koji se odnosi na statiku; nepokretan, posmatran u stanju mirovanja i ravnoteže (a ne u pokretu).

statirati *grč.* 1. biti statista u filmu ili pozorišnom komadu, igrati ulogu bez reči (najčešće u masovnim scenama); 2. *prenosno*: nekorisno nešto raditi, ne značiti ništa, figurirati.

statist(a) lat. onaj koji igra sporednu ulogu, u filmu ili pozorišnom komadu, koji statira; v. *statirati*.

statistika lat. nauka koja, na osnovu sređenih podataka, proučava stanje u društvu i stvara opšte zaključke koji se mogu koristiti za unapređenje određenih delatnosti i dalji razvoj.

statističar lat. lice koje se bavi statistikom.

statički grč. koji se tiče nauke o ravnoteži (statike).

stator lat. elektromagnetski deo dinama ili električnog motora koji se ne okreće, nepomični deo mašine; *suprotno: rotor*.

statoskop lat.-grč. 1. uređaj koji beleži neznatne promene atmosferskog pritiska; 2. instrumenat za tačnu kontrolu visine letenja.

statua lat. kip; skulptura; umetnički izvajan lik čoveka, grupe ljudi ili životinja.

statueta lat. mali kip, kipić, mali vajarski rad; v. *statua*.

statuirati lat. postaviti, odrediti, odrediti; utvrditi, odlučiti.

statura lat. struk, stas, rast, urast, veličina.

status lat. 1. stanje, sadašnji položaj, prilike; 2. građanski i pravni položaj jednog slobodnog lica; 3. stalni sastav zaposlenih radnika neke organizacije ili ustanove.

status kvo lat. položaj, stanje kakvo je bilo pre, prvobitno stanje.

statusna prava lat. prava koja sačinjavaju pravni položaj punopravnog građanina.

statusni simbol lat. znak, obeležje koje karakteriše visok društveni položaj (npr. posedovanje skupih automobila, vikendica ili letovanje u skupim letovalištim).

statut lat. 1. pravilo, propis, pravilnik rada neke ustanove, organizacije ili privredne firme; 2. zakon ili ustav jedne zajednice ili države.

statutaran lat. koji se tiče statuta, koji se odnosi na statut, koji je sadržan u statutu.

stafaža fr. 1. u slikarstvu: ljudski i životinjski likovi ugrađeni u sliku da bi joj dali živost; uopšte: naknadni, sporedan ukras, umetak; 3. *prenosno:*

grupa ljudi kao podrška nekome po potrebi, statisti; v. *stafaža*.

stafilokoke grč. loptaste bakterije koje izazivaju razne vrste gnojnih oboljenja (čireva, bubuljica i sl.).

stahanovac rus. radnik koji postiže najbolje radne rezultate, udarnik (po imenu čuvenog udarnika Stahanova, koji je u SSSR-u postizao najbolje radne rezultate i dobio velika priznanja).

stacija lat. stajalište saobraćajnih prevoznih sredstava, postaja, stanica; u katoličkim crkvenim ophodima: mesto na kome učesnici zastanu radi molitve; v. *štacija*.

stacionar lat. 1. manja zdravstvena ustanova u kojoj bolesnici mogu ležati, bolesničko prihvatište za hitne slučajeve ili za lakše bolesnike; 2. osoba koja je na službi u nekoj stanici (npr. u stanici za hitnu pomoć); 3. vrsta dečjeg parka.

stacionaran lat. stalan, nepokretan, postojan.

stacionirati lat. postaviti, dovesti, smestiti, rasporediti (npr. trupe).

stearin grč. čvrsta masna kiselina; služi za pravljenje sveća i u industriji kozmetike.

stek ¹ eng. ulog pri igri na opkladama, naročito na konjskim trkama.

stek ² eng. odrezak mesa; v. *biftek i ramstek*.

stela ¹ grč. stub, nadgrobni spomenik s likom pokojnika, stećak.

stela ² lat. zvezda (i vlastito ime: Stela).

stelaža fr. niz polica u nekoliko redova za knjige i razne stvari.

stematografija grč. opisivanje grbova i rodoslovlja.

stend eng. mesto za ispitivanje novoprodučenih mašina (u fabrikama); stočić za dijagrame i dr.

stend-baj (kredit) eng. kredit koji Međunarodni monetarni fond daje pojedinim zemljama radi stabilizacije privrede, ali pod uslovom da dotična zemlja vodi određenu zdravu ekonomsku politiku, o čemu se, pri uzimanju kredita, sklapa poseban sporazum sa Međunarodnim monetarnim fondom.

stenija grč. snaga, krepkost, telesna jakost, povećana životna delatnost tela; *suprotno: astenija*.

stenogram grč. rukopis ili govor napisan stenografijom.

stenograf grč. onaj koji piše stenografijom, brzopisac.

stenografija grč. brzo pisanje pomoću naročitih znakova i mnogih kratica, tako da se njim može verno zabeležiti i najbrži govor, brzopis.

stenografisati i stenografirati grč. pisati stenografijom, brzo pisati.

stenodaktilograf grč. lice koje na sašancima izgovorene reči zapisuje stenografijom i posle ih otluca na pisačkoj mašini; za ženu: **stenodaktilografkinja**.

stenodaktilografija grč. poznavanje stenografije i daktilografije, tj. kada stenograf sam kuca ono što je stenografisao.

stenoz grč. suženost, suženje kanala i krvnih žila, krvnih sudova.

stenokardija grč. stezanje srca, praćeno teškim disanjem i jakim bolovima; v. *angina pectoris*.

stenokromija grč. v. *stenohromija*.

stenermija grč. osobine nekih živih bića koja mogu da žive samo na usko ograničenim prostorima, na istoj temperaturi (npr. žirafa, vođeni konji, ili stanovnici hladnih, polarnih predela).

stenotip grč. mašina za stenografisanje (piše slogove ili cele reči).

stenotipija grč. pisanje stenotipom, mašinom za stenografisanje.

stenotipist(a) grč. stenograf koji stenogram kuca na pisačkoj mašini.

stenohromija i stenokromija grč. jednovremeno štampanje svih boja na gravirima i crtežima.

step eng. vrsta živog plesa (lupkanje o pod petama i prstima naizmenično).

stepati i stepovati eng. plesati step, izvoditi plesne korake stepa.

steper eng. plesač, izvođač stepa.

stapa rus. prostrane ravnice obrasle travom koje podnose sušu.

stereo grč. u prvom delu složene reči ima značenje: čvrstoću, gustoću, jakost, prostornost, krutost i sl.

stereo — skraćenica za pojam *stereofonija*, odnosno *stereofonski*.

stereoautograf grč. aparat za snimanje terena.

stereognozija grč. sposobnost ocene oblika i veličine nekog predmeta opipom.

stereografija grč. 1. perspektivno slikanje površine geometrijskih tela; 2. istovremeno snimanje nekog objekta s dve kamere.

stereokamera grč.-lat. fotografski aparat s dva objektivna.

stereokemija grč. v. *stereohemija*.

stereokromija grč. v. *stereohromija*.

stereometar grč. sprava za merenje zapremine mase brašnatih i šupljikavih tela.

stereometrija grč. deo geometrije koji obuhvata nauku o telima, o njihovom uzajamnom položaju u prostoru, te odnose njihovih linija, ravnina, itd.

stereoplanigraf grč. aparat za snimanje stereoplanigrafskih snimaka.

stereoplanigrafija grč. izrada karata sa stereografskih snimaka.

stereo-ploča grč. gramofonska ploča s kompozicijom snimljenom u stereo-tehnici.

stereorama grč. reljefna karta.

stereoskop grč. optička sprava u kojoj se predmet, predstavljen na dve slike, prikazuje očima u obliku jednog reljefnog perspektivnog lika.

stereostatika grč. nauka o ravnoteži čvrstih tela.

stereotelemetar grč. sprava za merenje odstojanja neke tačke od posmatrača.

stereotip grč. 1. metalna ploča, odlivena s matrice koja predstavlja verno kopiju tipografskog sloga (služi za štampanje većih tiraža); 2. isti postupak, neoriginalnost, otcranost.

stereotip grč. 1. odštampan sa stereotipa; 2. *prenosno:* uvek isti, nepromenljiv u osnovi, staromodan, ukalupljen, otcran, svakidašnji, banalan.

stereotipija grč. 1. postupak izrade stereotipa i prostorija u kojoj se to obavlja; 2. *medic.* ponavljanje na isti način govora, misli, kretanja i sl.

stereofonija grč. reprodukovanje zvuka tako da se dobija utisak o više izvora zvukova, tj. kao da dolaze iz različitih pravaca i sa udaljenosti.

stereohemija i stereokemija grč. nauka o prostornom razmeštaju atoma u molekulima i kristalima.

stereohromija i stereokromija *grč.* slika-nje običnim vodenim bojama na suvom malteru.

sterilan *lat.* 1. očišćen od zaraznih bakterija i klica; 2. neplodan, jalov, nerodan, onesposobljen za oplodavanje; 3. siromašan, oskudan, učmao, nepokretan koji nekako tavori; 4. *prenosno*: beskoristan, pust, prazan, neproduktivan.

sterilizator *lat.* uređaj za sterilizaciju, koji kuvanjem, vodenom ili formalinskom parom, ili visokom temperaturom, uništava štetne mikroorganizme, naročito na medicinskim instrumentima, iglama i dr.

sterilizacija *grč.* 1. uništavanje mikroba hemijskim ili drugim sredstvima; 2. lišavanje sposobnosti oplodavanja (čoveka ili životinje) odstranjivanjem spolnih žlezda, rendgenskim zračenjem, podvezivanjem i sl.

sterilizovati i sterilizirati *lat.* 1. uništiti mikrobe hemijskim ili drugim sredstvima; 2. lišiti sposobnosti oplodavanja, ojaloviti.

sterilnost i sterilitet *lat.* 1. očišćenost od zaraznih klica; 2. neplodnost, nerodnost, jalovost; 3. uzaludnost, beskorisnost, neproduktivnost, oskudnost.

sterling *eng.* koji ima standardnu čistoću ili vrednost; **funta sterlinga**: novčana jedinica u Engleskoj (ima 20 šilinga).

stetograf *grč.* aparat za grafičko predstavljanje kretanja disanja.

stetografija *grč.* beleženje, merenje kretanja disanja pomoću stetografa.

stetoskop *grč.* slušalica levkastog oblika kojom lekar, za vreme pregleda, osluškuje šumove u unutrašnjosti tela, naročito u području srca i pluća.

stetoskopija *grč.* ispitivanje pluća i drugih organa slušanjem, naročito osluškivanjem šumova pomoću stetoskopa.

stigma i stigmat *grč.* 1. ubod, žig, beleg, obeležje, tačka, mrlja, ožiljak; 2. *prenosno*: blačenje, sramota, ljaga, ružna stvar; 3. *medic.* otvorena rana na telu koja povremeno krvari; 4. spoljni, dušni otvor kod insekata; 5. mesto na tučku cveta koje prima pelud.

stigmatizacija *grč.* 1. udaranje, utiskivanje znaka (žiga), žigosanje; 2. *medic.*

tobožnje pojave Hristovih rana kod izvesnih (stigmatizovanih) osoba, naročito kod histeričnih i verskih fanatika koji tvrde da imaju žive rane.

stigmatizovati i stigmatizirati *grč.* 1. obeležiti nekim znakom, žigom, žigosati; 2. *prenosno*: oklevetati, ocrniti, baciti na nekoga ljagu.

stigmatograf *grč.* osoba koja obavlja stigmatografiju.

stigmatografija *grč.* veština pravljenja raznih šara u bojama.

Stiks *grč.* 1. u grčkoj i rimskoj mitologiji jedna od reka u podzemnom svetu preko koje je Haron, uz posebnu nplatu, prevozio duše umrlih osoba; 2. uopšte: oznaka smrti i podzemnog sveta, te nevolje koje prete ljudima od Stiksa, omraženog pojma koji podrazumeva zlo, patnje.

stil *grč.* 1. način pisanja i izražavanja nekog pisca (prolazni, pesnički, poslovi, besednički, zvanični stil); 2. način oblikovanja i izražavanja u likovnoj umetnosti, arhitekturi, nameštaju, odevanju, itd.; 3. način komponovanja nekog kompozitora; 4. način ma kojeg rada; 5. način života, ponašanja, ophođenja s ljudima; 6. način igranja u sportskom takmičenju, itd.; 7. skup karakterističnih umetničkih dela koja obeležavaju jednu epohu; 8. *prenosno*: običaj, navike, ponašanje, uglađenost, otmenost i sl.

stilizacija *lat.* 1. davanje delu vlastitog stila; oponašanje nekog stila; 2. oblikovanje misli, doterivanje rečenice u duhu jezičkih i gramatičkih pravila; 3. doterana, lepo oblikovana izrada nekog predmeta.

stilizovan i stiliziran *lat.* izrađen kao imitacija nekog stila; izrađen u određenom stilu; jezički doteran i pravilan.

stilizovati i stilizirati *lat.* 1. oblikovati, doterati rečenicu u duhu jezičkih pravila; 2. dati delu osobenosti vlastitog stila; 3. oblikovati neki predmet u određenom stilu, osmisлити ga, ukrasiti, učiniti lepim.

stilist(a) *lat.* koji poznaje umetnost književnog stila, pisac koji piše dobrim stilom, koji se trudi da lepo oblikuje misli.

stilistika *lat.* nauka o stilu, tj. o dobrom i pravilnom pisanju.

stilo *grč.* 1. ranije: držalje s perom i mastilom; 2. danas: nalivpero.

stima *ital.* čast, čašćavanje, poštovanje. **stimati i stimavati** *ital.* častiti, ugostiti, dočekati; ceniti, poštovati.

stimulans *lat.* 1. sredstvo koje podstiče neko delovanje; 2. podražavanje, sredstvo za draženje.

stimulantan i stimulativan *lat.* podstican, podražajan, koji draži, koji podstiče, podstreka.

stimulator *lat. v. stimulans.*

stimulacija *lat.* podsticanje, podstrekanje na rad, delovanje, podbađanje, podraživanje, nadraživanje, bodrenje, sokoljenje.

stimulisati i stimilirati *lat.* podsticati, podstrekovati, podražavati, bodriti, nadraživati.

stimulus *lat. v. stimulacija.*

stipendija *lat.* mesečna novčana potpora, pretežno đacima i studentima.

stipendirati *lat.* davati mesečnu stipendiju, podupirati školovanje nekog lica. **stipendist(a)** *lat.* lice koje prima stipendiju.

stipenditor *lat.* koji daje stipendiju; ustanova, firma, škola koja obezbeđuje stipendije onih koji su na školovanju.

stipler *eng.* konj koji se posebno trenira za trke s preponama.

stipler *eng.* konjska ili pešačka trka s preponama, zaprekama.

stipsa *grč.* 1. sredstvo za skupljanje krvnih sudova, kiseli kamen; 2. *prenosno*: cicija, velika tvrđica, džimrija. **stipulant** *lat.* onaj koji sklapa pogodbu, ugovarač, ugovorna strana.

stipulacija *lat.* pogodba, ugovor, sporazum, pristanak, obećanje.

stipulisati i stipulirati *lat.* ugovoriti, napraviti sporazum, ustanoviti uslove, obećati, pristati.

stih *grč.* niz metrički sredenih ritmova koji čine jednu celinu; jedan red u pesmi sa određenim brojem slogova.

stihar *grč.* odežda pravoslavnog sveštenika (dugačka i široka bela haljina, slična košulji) koju nosi za vreme službe božje.

stihizam *grč.* delovanje po nadahnuću, bez stručne sprema, amaterski.

stihija *grč.* 1. neobuzdana, neodoljiva snaga prirode koja ruši sve pred sobom i nanosi štetu (oluja, poplava, zemljotres, vulkan, požar i sl.); 2. spontano, nekontrolisano, rušilačko delovanje prirodnih sila i društvenih zakona; 3. snažno, slepo, podsvesno osećanje, nagon, instinkt; 4. neorganizovana, spontana snaga: razularnost, rušilaštvo, blokiranost ukorenjenim, nazadnim navikama nasuprot svemu što je novo, humano i napredno.

stihijnost *grč.* neobuzdanost, spontanost, nesavladivost, nekontrolisanost.

stihijski *grč.* 1. snažan, neobuzdan, neobično moćan, nesavladiv kao što su prirodne sile; 2. neorganizovan, nekontrolisan, neusmeravan društveni razvoj i delovanje širokih slojeva masa.

stjuard *eng.* 1. prvobitno: u anglosaksonskim velikaškim kućama major-dom; 2. kasnije: poslužitelj putnika na brodu, avionu, u voz; 3. danas: osoba koja brine o smeštaju i udobnosti putnika, naročito onih koji putuju avionom.

stjuardesa *eng.* pratilja putnika u avionu koja brine o njihovom smeštaju i posluživanju; sličnu ulogu ima i u poslovnim voz.

stoik *grč.* pristalica stoicizma.

stoicizam *lat.* 1. filozofski pravac u antičkoj grčkoj i rimskoj filozofiji koji je stajao između materijalizma i idealizma (osnivač u Grčkoj Zenon, a predstavnik u Rimu Marko Aurelije); osnovni učenja: nužno je da čovek spozna zakonitosti koje vladaju u društvu i da živi po uzoru na prirodu, oslobađajući se nagona i strasti; pošto svi ljudi imaju razum kao deca božja, oni treba da žive u jednoj svetskoj državi kao jedno čovečanstvo (zbog čega se propovedalo čuvanje duševnog mira); hladnokrvnost i nepokolebljivost; 2. *prenosno*: mirnoća i čvrstoća u teškim iskušenjima, izdržljivost i nepokolebljivost.

stoički *grč.* 1. ono što je svojstveno stoicizmu; 2. *prenosno*: čvrsto, mirno, nepokolebljivo, hladnokrvno, muževno, istrajno.

stok *eng.* 1. lager, zaliha robe na skladištu, stovarištu; 2. glavnica, gotovina,

osnovni kapital dioničkog društva, imovina; 3. državne obveznice koje su u opticaju.

stokirati *eng.* stvarati zalihe roba, uskladištavati, magacionirati robu.

stola *grč.* 1. traka, naramenica u katoličkih sveštenika koja je obavezna kod vršenja bogoslužnja; 2. sam bogoslužni čin; 3. damski okovratnik, najčešće od krzna; 4. nadoknada u novcu svešteniku za izvršeno bogoslužjenje.

stoma *grč.* 1. usta, otvor, ulaz, ušće; 2. otvor na listu kroz koji diše.

stomak *grč.* 1. želudac; 2. *prenosno:* trbuh (osobito u debelih ljudi).

stomatitis *grč.* zapaljenje desni, upala usne duplje.

stomatolog *grč.* stručnjak u stomatologiji, stručni zubar, dentista.

stomatologija *grč.* nauka o oboljenjima usne duplje, nauka o zubarstvu u užem smislu.

stop *eng.* 1. stoj, zaustavi, stani, prekinuti; 2. u telegrafiji: tačka, odnosno znak za početak nove rečenice ili nekog rečeničnog znaka (tačka, zarez, uskličnik i dr.).

stoper *eng.* u nogometu: igrač (obično centar-half) koji ima zadatak da zaustavlja protivničke napade i omogućiti kontranapad svog tima.

stoperica *eng.* v. *štoperica*.

stopping *eng.* zaustavljanje lopte ili protivničkih igrača.

stopirati *eng.* zaustaviti, zadržati, prekinuti, stati.

stor *eng.* zalihe, rezerve robe; stovarište, skladište, magacin, prodavnica, robna kuća, trgovina.

stora *fr.* prozorska zavesa od prozirne tkanine, ukrašena (za ceo prozor).

storija *ital.* priča, pripovest, bajka, opis, izveštaj, filmska priča.

stornirati *ital.* 1. obustaviti, poništiti račun u knjigovodstvu; 2. obustaviti naplatu, isplatu; 3. ukinuti, ispraviti grešku u knjiženju računa u knjigovodstvu.

storno *ital.* 1. u knjigovodstvu: obustavljanje, poništenje računa; ispravljanje računa, dokumenta, knjiženja; 2. *prenosno:* obustavljanje posla uopšte.

strada *ital.* cesta, put, drum; **auto-strada:** široki put sa više traka.

stradivari *ital.* naziv violine koju je izradio čuveni majstor violina Antonio Stradivari iz Kremone u Italiji (1644—1736).

strateg *grč.* vojskovođa, dobar poznavalac veštine vođenja rata.

strategija *grč.* 1. nauka o ratnoj veštini, o vođenju rata; 2. praktična delatnost vrhovne vojne komande u toku ratnih operacija; 3. nauka o povezanosti politike, ekonomije, državnih resursa i ciljeva rata.

strategijski *grč.* koji se odnosi na strategiju, na ratnu veštinu.

strategist i **strategičar** *grč.* 1. vešt i sposoban vojskovođa; 2. pisac knjiga o veštini ratovanja.

stratokomora *grč.* komora u kojoj su stvoreni uslovi kakvi vladaju u stratosferi; služi za privikavanje astronauta za letove u svemir.

stratokumululus *lat.* vrsta niskih oblaka u obliku plosnatih gruda.

stratonaut *lat.-grč.* v. *kosmonaut*.

stratonautika *lat.-grč.* v. *kosmonautika*.

stratopauza *lat.* sloj vazduha na granici između stratosfere i mezofere.

stratoplan *lat.-fr.* avion konstruisan za letove u stratosferu.

stratostat *lat.-grč.* vazdušni balon, opremljen za let u stratosferu.

stratosfera *lat.-grč.* sloj Zemljine atmosfere visok iznad površine mora od 10 do 11 km.

stratus *lat.* sloj niskih oblaka sličan magli, obično lokalnog karaktera.

stremen *tur.* v. *uzengija*.

strendžer *eng.* tuđinac, stranac, inozemac.

streptokoke *grč.* okruglaste bakterije, nanizane kao lanac; izazivaju gnojenja i trovanje krvi.

streptomycin *grč.* efikasan lek protiv tuberkuloze, raznih zapaljenja i mnogih zaraznih bolesti (tifusa, dizenterije, gonoreje i dr.).

stres *eng.* reakcija organizma na akciju nekog agresivnog agensa, tj. duševno i telesno preopterećenje organizma u nekim kriznim momentima.

striker *eng.* nagi trkač na javnim mestima, kao vid naivnog protesta pojedinca protiv društvenih nepravdi.

striktan *lat.* tačan, strog, jasno određen, oštar, poman.

strip *eng.* pripovetka u slikama sa vrlo malo teksta.

striptiz *eng.* 1. svlačenje plesačice dogola uz pratnju muzike, obično po barovima; 2. lokal u kojem se izvodi takvo svlačenje; 3. tačka barskog programa u kojoj nastupa pomenuta plesačica; 4. *prenosno:* razgolićenje, otkrivanje potpune istine, iskreno priznanje i sl.

striptizeta i **striptizerka** *eng.* plesačica u baru koja izvodi striptiz.

strihnin *grč.* otrovni alkaloid koji se nalazi u semenu nekih biljaka.

stroboskop *grč.* 1. pozorišna sprava za specijalni efekat u šou-programima, kojom se postiže treperavo osvetljavanje predmeta ili umetnika na sceni; 2. sprava za utvrđivanje frekvencije (tiranja) motora u pokretu.

stroncij(um) *lat.* hemijski elemenat koji se mnogo upotrebljava u pirotehnici.

strop *eng.* 1. omča od konopca ili metala za vuču ili dizanje tereta; 2. konopac ili metalno uže za vezivanje tovara za dizalicu, odnosno gondole za vazdušni balon ili padobrana za čoveka.

strofa *grč.* dva ili više stihova pesme koji čine celinu; kitica, koja se sastavlja po rimama ili po ritmu.

struktura *lat.* sastav, sklop, grada, ustrojstvo, raspored, zgrada, tvorevina.

strukturnalizam *lat.* pravac u nauci koji traži da se činjenice jedne naučne oblasti proučavaju kao elementi zavisni od celine (strukture).

student *lat.* redovni slušalac na univerzitetu ili visokoj školi.

studija *lat.* 1. naučna rasprava manjeg obima; 2. ispitivanje, istraživanje, učenje, proučavanje; 3. bavljenje nekom naukom ili umetnošću; 4. skica, model.

studije *lat.* savlađivanje naučnog programa na univerzitetu.

studio *ital.* 1. radionica umetnika (slikara, vajara); 2. ustanova za pripremanje umetnika; 3. prostorija za radio-emisije ili televizijske programe.

studiozan *ital.* duboko proučen, naučno potkovan; veoma stručan, učen.

studirati *lat.* pažljivo izučavati, posmatrati, razmišljati, proučavati nešto,

udubljivati se u nešto; učiti, spremati ispite na visokoj školi.

stupidan *lat.* glup, tupoglav, priglup, budalast, blesav.

stupidnost *lat.* glupost, tupoglavost, blesavost, sumanutost.

sub- *lat.* u složenicama ima značenje da je nešto dole, potčinjeno.

subalternacija *lat.* podređenost, zavisnost, potčinjenost.

subaša *tur.* 1. nadzornik poljoprivrednog imanja u staroj Turskoj; 2. šef policije u beogradskom pašaluku u 19. veku; 3. predstavnik turske vlasti u selu.

subašovati *tur.* vršiti službu subaše.

subvencija *lat.* pomoć, pripomoć; potpora (obično novčana) koju država daje pozorištu, naučnim ustanovama, humanoj ustanovi i dr.

subvencioniran *lat.* potpomognut novčano od države, dotiran.

subvencionisati i **subvencionirati** *lat.* pomagati, pomoći, priteći u pomoć u novcu, pripomoći, pripomagati, davati potporu; *isto* i **subvenirati**.

subverzivan *lat.* razoran, rušilački, prevratnički.

subverzija *lat.* rušilačka, prevratnička delatnost koju preduzimaju države jedna protiv druge, u uslovima mira ili rata, tajno i javno.

subito *ital.* odmah, brzo, žurno, odjednom.

subjek(a)t *lat.* 1. biće koje sazna je stvari i deluje, nosilac osobina i doživljaja; 2. *gram.* podmet u rečenici, tj. reč u rečenici koja označava biće ili predmet o kome se govori; 3. fizička ili pravna osoba, tj. pojedinac ili društvo, kao nosilac prava i obaveza.

subjektivan *lat.* ličan, svojstven jednoj osobi; 2. neobjektivan, pristran.

subjektivizam *lat.* 1. subjektivni idealizam koji poriče postojanje materijalnog sveta tvrdeći da je svet sadržaj naše svesti; 2. u sociologiji pravac koji tvrdi da razvitak društva ne određuju objektivne zakonitosti, nego subjektivni faktori: volja, ideje, ličnosti; v. *subjektivnost*.

subjektivitet *lat.* prisutnost i važnost svega samo za određeni subjekat; svojstvo subjekta, sve što pripada

subjektu; zavisnost od subjekta; *subproino*: objektivitet.

subjektivni faktor *lat.* idejno-političke organizacije klase ili društveni pokreti ili udruženja, a u savremenom društvu to su najčešće političke partije; subjektivni faktor je i država, tj. stanovništvo razvijene društvene svesti; kod nas: sve organizovane društvene snage (organizacije udruženog rada, SKJ, Socijalistički savez, udruženja, društvene i druge organizacije); čovek kao misaono biće je ličnost i subjekt i kao takav on je subjektivni faktor, naročito u samoupravnom socijalističkom društvu, nasuprot autokratskoj birokratiji koja priznaje samo faktore koji imaju monopol „svesti“.

subjektivnost *lat.* odnos prema nečemu određen ličnim shvatanjima, interesima ili ukusom subjekta; pristranost, neobjektivnost.

subjekcija *lat.* 1. pitanje koje govornik sam sebi postavlja, a zatim sam na njega odgovara; 2. potčinjenost, podložnost nekom uticaju.

subliman *lat.* veliki, uzvišen, plemenit, dostojanstven, divan, veličanstven.

sublimat *lat.* živin hlorid; antiseptičko sredstvo: najotrovnije živino jedinjenje.

sublimacija *lat.* pretvaranje čvrste materije u paru i obratan proces.

sublimisati i sublimirati *lat.* 1. vršiti sublimaciju; 2. *prenosno*: uzvisiti, pretvoriti u nešto više, oplemeniti, kovati u zvezde.

subordinacija *lat.* podređenost, potčinjenost; potčinjavanje mlađeg starijemu; poslušnost mlađeg, pokornost.

subordiniran *lat.* podređen, potčinjen starijem po rang.

subordinirati *lat.* potčinjati, podrediti, podložiti, podvrgnuti.

subotnik *rus.* dobrovoljni rad sobotom u SSSR-u u čast Lenjinovog rođendana.

suvenir *fr.* sećanje, uspomena; dar za uspomenu; stvar koja je u vezi sa uspomenom na nešto ili nekoga.

suveren *fr.* nosilac vrhovne državne vlasti, vladar; neograničeni vladar, gospodar zemlje, monarh.

suveren *fr.* najveći, najviši, nenadmašan; samostalan, nezavisan o drugoj državi; vrhovni, vladarski, neograni-

čen, neprikosnoven; **suverena država**: slobodna i nezavisna država.

suverenitet i suverenost *fr.* 1. vrhovna prava; vrhovna, neograničena vlast; 2. samostalnost države, potpuna državna nezavisnost o drugim državama u unutrašnjim poslovima i odnosima sa drugim državama; 3. nepovredivost granica.

sugerisati i sugerirati *lat.* nametnuti svoje mišljenje, volju, ideje drugima; nagovarati, nadahnuti, savetovati, navesti na nešto.

sugestibilnost *lat.* spremnost za prihvatanje dobrih sugestija.

sugestivan *lat.* 1. uticajan, upliv; sposoban da vrši uticaj na volju nekoga i na njegove postupke; 2. *medic.* povezan sa hipnozom, sa sugestijom.

sugestija *lat.* 1. uticaj, upliv, delovanje na volju nekog lica, na njegov rad, ponašanje; 2. predlog, savet, nagovor, navođenje na nešto, podsticaj, podstrek, mig; 3. hipnotičko, sugestivno delovanje na drugu osobu.

Sudeti — kraj u Čehoslovačkoj prema Nemačkoj, nekada naseljen Nemcima, gde je, 1938, izbila politička kriza, kada su Nemci uspeali da ovaj kraj pripoje uz pomoć nacionalne manjine.

sui generis *lat.* svoje vrste, poseban, svojevrsan; često i osobenjački, nastran.

sujeta *rus.* taština, slavloljublje, pohlepa za slavom, za isticanjem samoga sebe, bolesna ambicija.

sujetan *rus.* tašt, slavloljubiv, pohlepan za počastima, za slavom.

sukcesivan *lat.* uzastopan, postepen, postupan, vremenski jedan iza drugog, neprekinut, u nizu.

sukcesivnost *lat.* uzastopnost, postepenost, postupnost.

sukcesija *lat.* sled, red, uzastopnost, postepenost; red nasleđstva, nasleđstvo, nasleđivanje, ostavština.

sultan *tur.* titula monarha u nekim muslimanskim državama (u Turskoj naziv vladara od 13. veka).

sultanat *tur.* 1. zemlja u kojoj vlada sultan; 2. čast i dostojanstvo sultana.

sultanija *tur.* ćerka sultana, princeza.

Sultanija *tur.* muslimansko žensko ime.

sulfati *lat.* soli sumporne kiseline.

sulfidi *lat.* jedinjenja elemenata, naročito metala sa sumporom.

sulfiti *lat.* soli sumporaste kiseline.

suma *lat.* zbir, skup, iznos, svota; **sumarum**: zbir zbirova, zbir svih svota, sve ukupno.

sumaran *lat.* ukupan, zbirni; ukratko izložen, sažet, pregledan.

sumaren *fr.* podmornica, lađa koja plovi ispod vode, ubojna lađa.

sumirati *lat.* sabrati, sabirati, zbrajati.

Sumeri — narod visoke kulture u staroj Mesopotamiji, pronašao klinasto pismo; čuven po graditeljstvu.

sumpor *lat.* hemijski element; upotrebljava se za izradu baruta, glazura, šibica, u industriji boja, u poljoprivredi, medicini i dr.

sumpor-dioksid *lat.* jedinjenje sumpora i kiseonika, bezbojan gas; zagađivač vazduha, oštećuje disajne organe, deluje depresivno na ćelije.

sunet *tur.* obred obrezivanje uda muslimanske muške dece.

sunetiti *tur.* obrezivati mušku decu (kao verski obred kod muslimana).

suniti *tur.* većina muslimana (priznaju sunu iz Korana); v. *šiiiti*.

super *lat.* u složenicama ima značenje: nad, iznad, preko, više, previše, vrhovni, gornji, koji je iznad nečega, najbolji.

supervizor *lat.* nadglednik, nadzornik, naročito kod snimanja filma.

superdrednot *lat.-eng.* teški ratni brod.

superior *lat.* viši, bolji, nadmoćniji, naročito u katoličkim manastirima.

superioran *lat.* 1. nadmoćan, jači, koji nadmašuje, natkriljuje, istaknutiji, izvrsniji; 2. *prenosno*: otmien, uzvišen, visoko obrazovan.

superiornost i superioritet *lat.* 1. nadmoćnost, nadmoć, pretežnost, prednost, preimućstvo, prevlast, prvenstvo; 2. *prenosno*: otmienost, uzvišenost, visoka naobrazanost, nadutost, uobraženost; *suprotno*: **inferiornost**.

superlativ *lat.* treći, najviši stupanj poređenja prideva (npr. superlativ od *dobar* je *najbolji*); v. *pozitiv* i *komparativ*.

superlativan *lat.* 1. koji se odnosi na superlativ; 2. *prenosno*: krajnji, pretezan, izvanredan, najbolji, nenadmašan.

superman *eng.* čovek izvanrednih sposobnosti, natčovek.

supermarket *eng.* velika robna kuća sa samoposluživanjem.

superoksid *lat.* oksidacije jednog metala koji sadrži više kiseonika nego baza, a manje nego kiselina toga metala.

superprelevman *lat.-fr.* vrsta zaštite domaćih proizvoda, tj. ubiranje vrlo visokih taksa na proizvode iz uvoza kako bi se zaštitila domaća proizvodnja.

superrevidirati *lat.* ponovo pregledati štamparski slog i dati odobrenje za štampu.

superrevizija *lat.* 1. ponovna revizija, ponovni pregled već pregledanog; 2. *tipografski*: poslednji pregled sloga pre štampanja.

superrevizor *lat.* glavni, vrhovni nadzornik, pregledač, osobito naziv za ispicijenta na televiziji.

supersenzibilan *lat.* preosetljiv, preosećajan, natčulan.

supersile *lat.* dve najjače države u vojnom smislu (SAD i SSSR).

supersoničan *lat.* nadzvučan, brži od zvuka, iznad zvuka; **supersoničan avion**: avion brži od zvuka; **supersonična brzina**: brzina veća od brzine zvuka, tj. od 1200 km na sat.

superstruktura *lat.* 1. glavne privredne grane: industrija, rudarstvo, metalurgija; 2. gornji deo građevine, nadgradnja, nadzidiivanje.

superfosfat *lat.* veštačko đubrivo; smesa kalcijum-sulfata i kalcijum-fosfata.

supercesija *lat.* oslobađanje krivca, proglašenje nevinim.

supin *lat.* u latinskoj gramatici glagolska imenica koja ima samo dva oblika (prvi ima namerno značenje, a drugi obično kao dativ).

supkultura *lat.* potkultura gradske sirotinje (hipika, kriminalaca i dr.).

suplement *lat.* dopuna, dodatak, prilog; dopunski svezak, naknadni dodaci (obično rečniku, leksikonu).

suplementaran *lat.* dopunski, naknadni; **suplementarni ugao**: ugao koji dopunjuje neki drugi ugao do 180°.

supient *lat.* srednjoškolski nastavnik bez položenog profesorskog ispita, profesorski pripravnik.

supletivan *lat.* dopunski, koji dopunjuje, dopunjujući.

supletivi *lat.* dopunski oblici, tj. oblici različitog korena reči, ali istog osnovnog značenja; npr. *čovjek — ljudi, dobar — bolji*.

suplirati *lat.* zamenjivati, zastupati, nadopunjavati, popuniti.

supozicija *lat.* pretpostavka, nagađanje, verovanje, naslućivanje.

supranaturalizam *lat.* vera u postojanje natprirodnih sila.

supremat *lat.* vrhovna vlast, vrhovni nadzor.

suprematizam *lat.* smer u slikarstvu nastao pod uticajem kubizma i futurizma.

suprematija i supremacija *lat.* 1. prvenstvo, vrhovna vlast; 2. nadmoć, nadmoćnost, premoć, prevlast, prevaga.

supsidijaran *lat.* pomoćni, koji dolazi u drugom redu u obzir, drugostepen, sporedan; **supsidijarna obaveza**: obaveza koja stupa na snagu tek kad se neko drugi ne odazove svojoj.

supsidijum *lat.* novčana pomoć, pripomoć, novčana potpora.

supstantiv *lat.* imenica napravljena od glagola, glagolska imenica.

supstancija i supstancija *lat.* materija, masa; ono što je osnovno u nečemu, bitnost, jezgro, suština, stvarnost, zbilja, sadržaj, osnova, temelj; prema materijalističkom shvatanju supstancijom se smatra večno pokretna i večno promenljiva materija; idealizam smatra supstancijom duh, ideju.

supstancijalan *lat.* bitan, glavni, osnovni, temeljni, suštinski, koji se odnosi na supstanciju; stvaran, zbiljski, zantan, važan, vredan, pouzdan.

supstancijalizam *lat.* filozofsko shvatanje prema kojemu se stvarnost sastoji od postojećih bića, „supstancija“.

supstituisati i supstituirati *lat.* zameniti, staviti nešto na mesto nečega, naknaditi, nadoknaditi, zastupati.

supstitut *lat.* 1. zamenik, zastupnik, osoba koja zamenjuje drugu osobu po supstituciji; 2. nadomestak (npr. sintetički kaučuk je supstitut prirodnog kaučuka).

supstitucija *lat.* 1. zamena, zamenjivanje jedne stvari drugom koje su slične ili približnog kvaliteta (npr. sintetički

kaučuk zamenjuje u proizvodnji prirodni); 2. nadoknada, zastupanje; 3. oporučno, testamentom određivanje drugog naslednika ako prvi ne bi mogao koristiti nasledno pravo; 4. *lingv.* zamena jednog glasa drugim; 5. u hemiji: zamena atoma vodonika atomom drugog elementa.

supstitucionar *lat.* onaj koji vrši neku zamenu, izvršilac.

supstrat *lat.* 1. filozofski: jedinstvena materijalna osnova različitih pojava ili procesa; 2. podloga, osnova, temelj nečega, hranljiva sredina (podloga), najčešće za gajenje mikroorganizama; 3. *lingv.* stariji sloj jezika na nekom području.

suptilan *lat.* tanan, fin, prefinjen, nežan, duboko osećajan, vrlo osetljiv.

suptilnost *lat.* tananost, tačnost, nežnost, krhkost, prefinjenost, osećajnost.

suptrakcija *lat.* oduzimanje, odbijanje (jedna od četiri računске radnje).

suptrahirati *lat.* oduzimati, oduzeti (broj od broja).

suptropski *lat.* područje koje je blizu tropskom ili žarkom pojasu.

sura *tur.* glava, red, poglavlje u knjizi, posebno u Koranu (ima ih 114).

surduk *tur.* jaruga, provalija između dva brda; klanac, tesnac, sutjeska.

surla *tur.* njuška, obično kod slona.

surogat *lat.* 1. zamena, roba koja zamenjuje donekle drugu robu, ali nema odgovarajući kvalitet (npr. saharin umesto šećera); 2. falsifikovani proizvod.

suspendovati i suspendirati *lat.* privremeno udalжити sa službe; odgoditi, odložiti, proglasiti privremeno nešto nevažećim.

suspenzija *lat.* 1. privremeno uklanjanje, udalјavanje od službe; 2. privremeno odgađanje, obustavljanje nekog posla; 3. neizvesnost, nerešivost, sumnja, pozorenje; 4. stanje kada delići lebde ili vise u nekoj sredini.

suteren *fr.* 1. podrum, deo zgrade ispod prizemlja; 2. podrumski stan.

sutlijaš *tur.* pirinač kuvan u mleku sa šećerom i drugim začinima.

sufiks *lat.* nastavak, dodatak reči (deo reči između korena ili osnove i završetka, npr. *potpis-ivati*, *ruž-ičast*); *suprotno*: **prefiks**.

suficit *lat.* pretek, veći iznos u računu od očekivanog; suma koja se javlja kao višak, tj. kada su prihodi veći od troškova; višak u kasi; *suprotno*: **deficit**.

suficitan i suficitaran *lat.* koji ima viška u kasi; koji ne može sve potrošiti, pa može izvoziti.

sufler *fr.* 1. šaptač, službenik pozorišta koji glumcima, za vreme izvođenja predstave, šapće tekstove njihovih uloga (za to vreme nalazi se u posebnoj, skrivenoj od publike, kućici ili iza kulisa); 2. *prenosno*: potkazivač, doušnik policije.

sufilirati *fr.* 1. šaptati ulogu glumca u pozorištu; 2. *prenosno*: potkazivati, tajno dostavljati podatke o nekome.

sufražetkinja *eng.* pobornica pokreta sufražizma.

sufražizam *lat.* ženski pokret za ravnopravnost sa muškarcima u pogledu biračkog prava, naročito izražen u Engleskoj početkom 20. veka.

sudžuk *tur.* kobasica od ovčjeg ili goveđeg mesa.

sfera *grč.* 1. lopta, kugla, nebeski svod; 2. oblast delatnosti, delokrug rada; 3. nebo, nebesa, nadzemaljski svetovi; 4. sredina, okolnosti; 5. **uticajna sfera**: teritorija ili deo teritorije poluzavisne države koja se nalazi pod političkim ili ekonomskim uticajem jače države; 6. u složenim rečima sfera označava zonu, pojas, oblast, područje prostiranja (npr. atmosfera, stratosfera).

sferni *grč.* obal, okrugao kao lopta, loptast, koji pripada lopti, površini lopte.

sferoid *grč.* telo slično lopti (npr. Zemlja je sferoid, jer je spljoštena na polovima); geometrijski: spljošteni elipsoid, telo slično lopti.

sferokristali *grč.* homogene kristalne tvorevine s radijalnim (zrakastim) žilicama i okruglastom površinom; sastavni delovi sferolita.

sferoliti *grč.* okrugle rudne tvorevine različitih naziva, s obzirom na građu sastavnih delova.

sferologija *grč.* nauka o lopti, nauka o Zemljinom sferoidu.

sferometar *grč.* 1. loptomer, sprava za nalaženje prečnika lopte na osnovu

datog dela njene površine; 2. sprava za određivanje oblika sočiva, leće.

sfigmogram *grč.* grafički snimak udara bila ili otkucaja sfigmografom.

sfigmograf *grč.* sprava za merenje bila, pulsa, pulsometar.

sfigmomanometar *grč.* instrumenat za merenje krvnog pritiska.

sfiga *grč.* 1. u starom Egiptu kamena figura ležećeg lava s čovečjom glavom, postavljena obično pred hramovima ili u blizini grobnica; 2. mitološki: kod starih Grka čudovište (krilato biće: sprema devojka, pozadi lav) koje je davilo ljude ako nisu mogli rešiti zadate njegove zagonetke; 3. *prenosno*: zagonetna ličnost, zagonetka uopšte.

shema *grč.* slika ili opis u osnovnim crtama; skica, nacrt, plan, obrazac; v. *šema*.

shematizam *grč.* 1. sklonost mišljenju u gotovim, krutim shemama, v. *šematizam*; 2. pojednostavljenje u prikazivanju stvari; 3. krut način obavljanja poslova.

shematizovati i shematizirati *grč.* svoditi nešto na shemu, na obrazac, šablonizirati; razmatrati u opštim crtama; stvar pojednostaviti.

shematograf *grč.* univerzalna pisaljka (piše po keramici, staklu, drvetu i dr.).

shizofrenija *grč.* v. *šizofrenija*.

sholastika *grč.* v. *skolastika*.

scena *grč.* 1. pozornica, bina na kojoj se izvode pozorišne i druge predstave; 2. deo čina pozorišnog komada, prizor, pojava; 3. predstava, radnja, događaj, slika kao deo celine; 4. *prenosno*: svađa, skandal, neprijatan prizor; 5. područje, poprište borbe, delatnosti; 6. kulisa, pozorišne dekoracije; 7. slika nekog predela.

scenarij(um) *lat.* tekst, plan izvođenja dramskog dela sa svim uputstvima glumcima; 2. knjiga scena, pojava i drugih radnji u pozorišnom komadu.

scenario *grč.* tekst prema kome se snima film ili neka javna priredba.

scenarij(a) *grč.* 1. pisac scenarija; 2. lice koje kontroliše kretanje glumaca na sceni, raspored rekvizita i ceo tok izvođenja predstave.

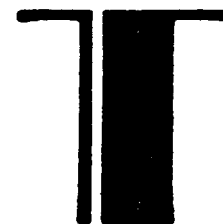
scenerija *lat.* sva oprema pozornice, scenska dekoracija, inscenacija.

scenograf *grč.* pozorišni slikar koji daje nacrt za dekoraciju pozornice.

scenografija *grč.* slikarski i drugi poslovi u vezi uređenja pozornice za pozorišne i druge predstave.

scijentizam *lat.* filozofski pogled koji zastupa tezu o svemoći nauke.

Scila i Haribda *grč.* 1. u grčkoj mitologiji: dva čudovišta u Mesinskom zalivu koja su napadala brodove i s njih proždirala pomorce; 2. *prenosno*: nalaziti se između Scile i Haribde znači biti u položaju kada opasnost pretila sa dve strane, tj. čuvajući se jedne opasnosti, čovek upada u drugu; 3. bliska opasnost, bezizlazan položaj.

tabak⁻¹ *tur.* komad hartije različitog formata, obično sa dva savijena lista; **štamparski tabak**: list hartije koji, kad se ispresavija, daje 16 štampanih strana u knjizi raznih formata; **autor-ski tabak**: štampana hartija sa 30.000 štamparskih slova i drugih znakova.

tabak⁻² *tur.* 1. štavljac, strojar kože; 2. zdela, tanjir, poslužavnik; 3. sloj, red, niz.

tabakana i **tabakarija** *tur.* fabrika kože, kožara za štavljenje i preradu sirove kože.

tabakera *fr.* kutija od raznog materijala za duvan ili cigarete.

tabakoza *lat.* bolest radnika u fabrikama duvana koja dolazi kao posledica udisanja duvanske prašine.

taban *tur.* donja strana stopala.

tabela *lat.* tablica, križaljka; pregledno napravljen spisak po rubrikama.

tabelaran *lat.* pregledan; pregled, prikazan i sreden po rubrikama u obliku tabele.

tabes *lat.* bolest sušenja ledne moždine kao posledica sifilisa.

tabetičar *lat.* onaj koji boluje od tabesa, sifilisa, sifilističar.

tabla *lat.* 1. ploča za pisanje, crtanje; 2. poen u tablanetu kad se dignu sve karte sa stola; 3. komad (tabla) zemlje, njiva; 4. tabla čokolade, itd.

tablet *fr.* 1. poslužavnik za kafu, čaj i dr.; 2. mali vezen podložak za stočić.

tableta *fr.* lek u obliku pločice, pastila.

tablo *fr.* 1. slika u pozorišnom komadu (između čina i pojave); 2. *prenosno*: veliko iznenađenje, zaprepašćenje.

tabloid *eng.* novine u SAD koje donose naduvane, senzacionalne vesti.

tablonet *fr.* vrsta kartaške igre u kojoj učestvuju dva ili četiri igrača.

tabor *mađ.* 1. ratni logor vojske; 2. *prenosno*: vojska, rat.

taboriti i **taborovati** *mađ.* boraviti u taboru, logorovati.

tabu — 1. kod primitivnih naroda: zabrana dodirivanja nekog predmeta, obavljanje nekih poslova, izgovaranje neke reči i sl.; narušavanje te zabrane povlači, tobože, smrt ili bolest prekršioca; 2. *prenosno*: zabranjeno mišljenje, tema; nešto što se ne sme dirati; nedokučiva tajna (kod nas često: **tabu-tema**: zabranjena tema).

tabula *lat.* 1. tabla, ploča, daska; 2. spis.

tabula raza *lat.* 1. čista, izbrisana tabla, ploča; 2. *prenosno*: potpuno neznanje; 3. radikalno uklanjanje nečega što je prethodilo; početak iznova.

tabulator *lat.* na pisačkoj mašini uređaj za pravljenje rubrika, tabela.

tabulatura *lat.* 1. staro notno pismo iz 15. i 16. veka (označava tonove slovima i brojkama); 2. pravljenje rubrika na pisačkoj mašini; v. *tabulator*.

tabun⁻¹ *rus.* velika ergela konja u stepama carske Rusije.

tabun⁻² *eng.* bojni otrov koji su Nemci pronašli 1944, ali ga nisu upotreбили.

taburet *fr.* mala, najčešće okrugla, tapacirana stolica bez naslona.

tabut *tur.* mrtvački sanduk bez poklopca kod muslimana.

tava *tur.* tiganj, bakrena posuda za pečenje i prženje i sl.

tavan *tur.* potkrovlje, plafon, strop, mansarda.

taverna *ital.* kafana, gostionica, krčma, birtija u Italiji.

tavulin *ital.* manji sto u domaćinstvu, stočić.

taze *tur.* sveže, novo tek skuvano jelo; sveže, tek ubrano voće ili povrće.

tain *tur.* obrok, sledovanje hrane; vojnički obrok ili hleb od 1 kg.

tajga *rus.* sibirski prašuma, nastanje na mnogim životinjama.

tajlorizam — sistem organizacije rada, nazvan po imenu osnivača, američkog inženjera Tajlora, koji je razradio metode za normiranje rada mašina i radnika, prema onima koji su bili najproduktivniji.

tajm-aut *eng.* kratak odmor (predah) u košarci, koji se dobija na zahtev trenera ili kapitena tima, radi dogovora o daljoj taktici u igri.

tajmkipper *eng.* 1. hronometar, merač brzine kod sportskih takmičenja; 2. kontrolor dolaska radnika na posao (u fabrikama).

tajming *eng.* osećanje za ritam koje poseduje filmski reditelj ili džez-muzičar.

tajfun *eng.* orkan, uragan velike snage; duva morima na jugu i istoku Azije.

tak *fr.* bilijarski štap, ke.

taksa *lat.* 1. utvrđena cena; 2. pristojba, tarifa; 3. dažbina (nadoknada) državi

i drugim institucijama za pravne i druge poslove; 4. vrsta posrednog poreza; 5. nagrada katoličkom svešteniku za svešteničke radnje.

taksativan *lat.* koji se može tačno utvrditi i proceniti; **taksativno nabranje**: pojedinačno nabranje svih slučajeva odnosno vrste.

taksator *lat.* procenjivač, određivač cene.

taksacija *lat.* procena, ocenjivanje, utvrđivanje cene.

taksi *fr.* auto za prevoz putnika i robe, autotaksi.

taksi-gerl *eng.* plaćena plesačica koja u kafani pleše sa gostima koji to žele.

taksimetar *fr.-grč.* brojilo, kontrolni aparat u auto-taksiju koji beleži pređenu kilometražu i iznos nadoknade za učinjenu uslugu.

taksirat *tur.* nevolje, nesreća; greh koji treba da kazni bog.

taksirati *lat.* 1. odrediti, utvrditi cenu; oceniti, proceniti; 2. platiti, priložiti propisanu taksu na molbu, žalbu i sl.; 3. biti taksista, voziti taksi.

taksonomija *grč.* nauka o osnovama reda i sistematizacije u nekoj oblasti, sistematika.

taksofon *lat.—grč.* automatski telefon, telefon-automat.

takt *lat.* 1. svaki od jednakih delova ritma muzičke melodije koji se ravnomerno ponavlja; 2. osećanje mere za pristojnost u ophođenju i radu; 3. ravnomerno kretanje uopšte.

taktizirati *grč.* raditi, postupati oprezno i smišljeno, prema prilikama.

taktika *grč.* 1. način, metod, postupak i sredstvo za postizanje određenog cilja; 2. nauka o vođenju bitke raspoloživim vojnim snagama; raspoređivanje trupa na najpogodnija mesta, koordinacija njihovog dejstva, iznenađenje i zbunjivanje neprijatelja; 3. kao deo strategije: metodi i oblici organizovanja vojnih jedinica u pojedinim operacijama; 4. u politici: oblici organizacije i metodi borbe preduzetih akcija u okviru klasne borbe.

taktičan *grč.* 1. obazriv, odmeren, pažljiv, pun takta u ophođenju s ljudima; spretan, snalažljiv; 2. v. *takt*.

taktičar *grč.* onaj koji dobro primenjuje taktiku u ponašanju; koji postupa

odmereno, proračunato, planski, obazrivo, promišljeno, pa i lukavo.

talambas *tur.* vrsta bubnja, posuda, presvučena kožom.

talar *lat.* 1. rimska tunika do gležnja; 2. duga haljina sveštenika, sudija, vladara.

talasografija *grč.* nauka o moru, opisanje mora.

talasometar *grč.* sprava za merenje morskih dubina, te plime i oseke mora.

talasoterapija *grč.* lečenje kupanjem u moru, morske kupke.

talasofobija *grč.* bolest strah od mora.

talen(a)t *lat.* nadarenost, darovitost, inteligencija, umni dar, umna obdarenost; naročita sposobnost na nekom području (muzika, gluma i dr.).

talentovan i talentiran *lat.* prirodno odaren, prirodno sposoban, uman.

Talija *grč.* jedna od devet starogrčkih boginja, zaštitnica dramskog pesništva, naročito komedije; otuda: **Talijin hram**.

talija *tur.* sreća, sudbina; zvezda pod kojom se neko rodi (srećna zvezda).

talij(um) *grč.* srebrnasto siv metal; primenjuje se u medicini.

talion *lat.* odmazda za zločin istom merom: oko za oko, zub za zub.

talir *nem.* vrsta starog austrijskog novca (kovan i u starom Dubrovniku).

talisman *fr.* po praznovernom shvatanju predmet, koji se nosi sobom, daje posjedniku čudotvornu moć, sreću, zaštitu, uspeh; *isto i amajlija*.

talican *tur.* srećan, srećne ruke, koji donosi sreću, koga prati sreća.

talk *ar.* najmekša ruda, magnezijev silikat (služi za podmazivanje mašina, glačanje kože, u medicini i dr.).

Talmud *hebr.* zbirka starojevrejskih religiozno-dogmatskih spisa koji sadrže pravila i propise, pisane na temelju jevrejskih svetih knjiga; reguliše religiozno-pravne odnose i život jevrejskih vernika.

talon *fr.* 1. uputnica za podizanje kamata kod zajmova; 2. kupon kod obveznica i drugih vrednosnih papira; 3. ostatak karata nakon deljenja.

talofite *grč.* biljke koje nemaju biljne organe: koren, stablo i listove (lišajevi, gljive, bakterije i alge).

talpa *tur.* debela velika daska, brvno; **talpara**: kuća sagrađena od talpi.

tambur *fr.* 1. bubanj, doboš; 2. bubnar, dobošar; 3. deo zgrade na kome počiva kupola; 4. trem ispred vrata; 5. dirigent vojne muzike; 6. vrsta veza.

tamaris *lat.* vrsta niskog zimzelenog drveća.

tambura *tur.* muzički instrumenat sa četiri do šest žica.

tamburin *ital.* mali doboš u koji se udara dlanom, daire.

tamjan *grč.* vrsta mirisave smole iz istočnih zemalja; služi za kađenje u crkvama i domovima, vezano za religiozne obrede i slavlja.

tampon *fr.* komad vate ili gaze koja se stavlja radi zaustavljanja krvarenja ili upijanja gnoja; zapušač, čep; **tampon zona**: teritorija između dve sukobljene države.

tamponada i tamponacija *fr.* zatvaranje rane, zaustavljanje krvarenja ulaganjem tampona (vate ili gaze).

tamponaža *fr.* svi radovi u bušotini kojima je cilj da se odvoje slojevi vode od slojeva nafte i da se spreči pristup vode u bušotinu; kod probijanja rudnog okna: veštačko zapušavanje praznina i pukotina cementom, glinom, bitumenom, itd.

tamponovati i tamponirati *fr.* 1. začepiti, zatisnuti, zapušiti; 2. staviti tampon i zaustaviti krvarenje.

tamtam *ind.* 1. azijski muzički instrumenat, gong, ručni bubanj; 2. *prenosno*: galama, graja, buka; 3. pompa, bleštava predstava, revija.

tanatologija *grč.* nauka o prirodi i uzrocima smrti.

tanatomanija *grč.* bolesna strast za ubijanjem ili za samoubistvom.

tanatometar *grč.* sprava za utvrđivanje smrti.

tanatofobija *grč.* preteran, bolestan strah od smrti.

tanac *nem.* igra, ples, igranka.

tangens *lat.* trigonometrijska funkcija: u pravougloj trouglu odnos između suprotne i nalegle katete za dani ugao.

tangenta *lat.* 1. dirka, dodirnica; prava koja spaja dve uzastopne tačke krive, krivulje; 2. mali čekić koji udara žice nekih muzičkih instrumenata.

tangirati *lat.* 1. dodirivati, doticati, taći, taknuti; 2. pogoditi; 3. ticati se.

tango *sp.* vrsta laganog plesa poreklom iz Argentine.

tandara-mandara *tur.* zbrkano, s brda s dola, bez reda i smisla.

tandem *eng.* 1. lake dvokolice sa dva konja; 2. bicikl s dva upravljača i dva vozača; 3. sprega, savez, ortakluk, najčešće dva čoveka u nekom poslu.

tane *tur.* topovsko zrno, granata; pušcano zrno, metak; zrno uopšte.

tanin *fr.* prah, dobija se iz kore hrasta i drugih biljaka; služi za štavljenje kože.

Tanjug — skraćena: Telegrafska agencija nove Jugoslavije (službena novinska agencija SFRJ, osnovana u toku narodnooslobodilačke borbe).

tank *eng.* veliki rezervoar za vodu, naftu i druge tečnosti, cisterna.

tanker *eng.* brod ili železnički vagon, uređen za prevoženje raznih tečnosti (nafte, benzina, ulja i dr.) bez ambalaze; brod-cisterna, vagon-cisterna, dereglija, vodonosac.

tankirati *eng.* napuniti ispražnjenu cisternu ili tank nekom tečnošću, obično naftom ili benzinom; nasuti, kupiti benzin na benzinskoj pumpi.

tantal *lat.* hemij. elemenat, siv metal; upotrebljava se za pravljenje tantal-sijalica, opruga za časovnike i hirurških instrumenata koji ne rdaju.

tantalit *lat.* redak, veoma sjajan mineral; sadrži gvožđe, mangan, tantal, niobijum i titan.

Tantalove muke *grč.* 1. muke, izazvane blizinom željenog cilja i nemogućnošću da se taj cilj ostvari; **Tantal**: po mitologiji veoma bogat vladar u Lidiji, zbog odavanja tajni bogova, kazniše ga da večno bude gladan i žedan, mada su mu u blizini bili voda i voće; kad bi hteo piti, voda se odmicala, a kad je hteo ubrati voće, grane su se izdizale; 2. *prenosno*: simbol neostvarenih želja uopšte.

tantijema *fr.* 1. naknada u vidu procenta od čiste dobiti (profita) koju ostvaruju firme u kapitalističkim zemljama, a koja se pretežno isplaćuje rukovodiocima i drugom osoblju zaslužnom za uspehe; 2. deo prihoda koji se isplaćuje

je autorima kao nagrada za izvođenje njihovih pozorišnih i drugih dela.

tantuz *šp.* žeton koji zamenjuje novac kod obračuna; v. *žeton*.

tanc i **tanac** *nem.* igra, ples, igranka.

tancati *nem.* igrati, plesati.

tanemajstor *nem.* učitelj igranja (ili: plesa).

taoizam *kin.* kineska religija (vrsta panteističkog misticizma).

tapacirer *lat.—nem.* v. *tapetar*.

tapet *grč.* stoni prekrivač u sobi za sastanke; **staviti na tapet**: staviti nešto ili nekoga na dnevni red, pokrenuti neko pitanje.

tapeta *grč.* prevlaka (ili: presvlaka) od papira ili tkanine za oblaganje zidova i pokućstva.

tapetar i **tapacirer** *lat.—nem.* stručni radnik koji presvlači nameštaj tkaninom, skajem, kožom i drugim materijalima.

tapetovati i **tapetirati** *grč.* staviti na zidove tapete.

tapija *tur.* sudska overena potvrda (dokumenat) o vlasništvu nekretnina.

tapioaka *port.* zrnasto skrobno brašno koje se dobija od krtolastog podzemnog stabla biljke manihot; uobičajena hrana američkih Indijanaca.

tapiserija *fr.* umetnički vez na retkom platnu čilima, prostirki, raznih ukrasnih predmeta, dekorativnih slika i sl. za zid i pod.

tapšati *mađ.* pljeskati snažno rukama u znak odobravanja, aplaudirati.

taraba *tur.* plot; ograda od dasaka ili letava.

tarana *tur.* isitnjeno testo u obliku zrna i osušeno, od čega se pravi čorba sa istim imenom.

tarantas *rus.* vrsta nekadašnjih ruskih dugim putničkih kola s arnjevim

tarantela *ital.* 1. vrlo živ narodni ples na jugu Italije; 2. vrsta otrovnog pauka.

tarapana *tur.* 1. zamaranje, trčanje, obigravanje, štrapac; 2. tučnjava, gužva.

Tarzan — ime izmišljenog junaka mnogih romana i filmova posle prvog svetskog rata; Tarzana je, kao beb, u prašumi ugrabila majmunica od majke i odgajila ga sa svojim mladuncima; nakon mnogih peripetija taj majmun-čovek, hrabar, spretan i dovrtljiv, kao odrastao čovek, dolazi među

ljude, privikava se civilizovanom životu, ali uvek čezne za prašumom.

tarifa *fr.* 1. službeni cenovnik poštanskih, telefonskih, železničkih i sl. usluga; 2. visina carine, poreza; 3. cena nekog rada.

tarifikacija *fr.* 1. određivanje plate prema kvalifikaciji radnika, prema složenosti, teškoći ili štetnosti rada; 2. određivanje vrste poreza.

tarifirati *fr.* odrediti tarifu, visinu plaćanja carine, prevoza, rada i sl.

tarifni ugovor *fr.* kolektivni ugovor (obično između sindikata radnika i vlasnika firme o uslovima plaćanja rada).

tarok *ital.* igra karata, raširena u Italiji, Austriji i Nemačkoj.

Tartif *fr.* 1. junak Molijerove istoimene komedije; 2. tip licemernog i prividno pobožnog čoveka.

tas *nem.* 1. plitak poveći tanjir za skupljanje priloga u crkvi; 2. poslužavnik; 3. podmetač za čašu; 4. okrugla metalna ploča na vagi ili bubnju.

tastatura *ital.* dirke, tipke na klaviru, pisačkoj mašini, kompjuteru, itd.

taster *nem.* 1. tipkalo, dirka; sprava na kojoj se, pritiskivanjem i otpuštanjem dugmeta otkucava telegram; 2. šestar za merenje debljine predmeta.

tatar *tur.* glasonoša, glasnik.

taumatologija *grč.* nauka o čudima, čudesima.

taumatomah *grč.* protivnik verovanja u čuda.

taumatomahija *grč.* borba protiv verovanja u mogućnost čuda.

taumaturg *grč.* čudotvorac, opsenar.

taumaturgija *grč.* čudotvorstvo, opsenarstvo, čarolije.

tautogram *grč.* pesma čiji redovi počinju istim slovima.

tautologija *grč.* 1. ponavljanje, nagomilavanje reči istog značenja (npr. Ja se bojim i strah me je ljuto); 2. definicija za pojam koja je već rečena u drugom obliku; 3. *log.* sud u kojem je subjekat jednak predikatu.

tautofonija *grč.* stalno, neprekidno ponavljanje istog zvuka.

tauširanje *nem.* postupak umetanja metala u metal (npr. zlata u čelik).

tauširati *nem.* umetati metal u metal; v. *tauširanje*.

tafobija *grč.* strah od groba, strah onoga koji se boji da ne bude živ sahranjen.

taft *nem.* laka svilena tkanina; služi pretežno za izradu postave.

tahigraf *grč.* veštak u brzom pisanju posebnim znacima, stenograf.

tahigrafija *grč.* stenografija staroga veka, pronađena na voštanim pločama; brzo pisanje, brzopis posebnim znacima.

tahikardija *grč.* ubrzano lupanje srca usled nervoze, uzbuđenja i sl.

tahilogija *grč.* brz način govora o svemu i svačemu (kod psihopata).

tahimetar *grč.* 1. sprava kojom se određuje u kojem se smeru, kako daleko i za koliko je viša ili niža neka tačka od one s koje se meri; 2. sprava za brzo merenje udaljenosti, brzo snimanje zemljišta, brzinomer.

tahimetrija *grč.* merenje udaljenosti tahimetrom.

tahogram *grč.* rezultat rada, beleženje tahografa.

tahograf *grč.* aparat koji beleži brzinu kretanja (npr. voza).

tahometar *grč.* sprava za merenje brzine kretanja (mašina, točkova, itd.), brzinomer, spidometar.

tašmajdan *tur.* 1. kamenolom; 2. **Tašmajdan**: naziv jednog predela u Beogradu.

tašizam *fr.* način slikanja pomoću spontanog nabacivanja boja, bez upotrebe četkice; prvi put primenjen u Francuskoj sredinom ovoga veka; karakteriše se mrljama kao osnovnim likovnim elementom, što ovom stilu daje poseban pravac u apstraktnom slikarstvu.

tvid *eng.* vunena tkanina za izradu odele i ogrtača.

tvist *eng.* 1. vrsta pamučne tkanine; 2. moderan ples; 3. vrsta konca; 4. piće od rakije, piva i jaja; 5. u tenisu: udarac po lopti tako da se ona u letu okreće.

teatar *grč.* 1. pozorište, gledalište; 2. *prenosno*: sve što se zbiva u pozorištu, pozorišne predstave; 3. zgrada pozorišta.

teatralan *grč.* 1. koji se odnosi na glumu; 2. neprirodan, izveštačen, sračunat da ostavi utisak.

teatralija i **teatralije** *grč.* pozorišne stvari, sve što se odnosi na pozorište.

teatralika *grč.* skup znanja o pozorištu i o pozorišnoj umetnosti (Begović).

teatralnost *lat.* izveštačenost, neprirodnost, sračunatost na utiske, na efekte.

teatralno *grč.* kao u pozorištu, glumački, neprirodno, proračunato na efekt.

teatrolog *grč.* stručnjak za teatrologiju.

teatrologija *grč.* nauka o pozorišnoj umetnosti.

tevegeničan — lice ili sadržaj pogodan za snimanje na televiziji.

tevtonizam *lat.* oduševljenje svim onim što je nemačko; **Tevtonci**: germansko pleme na Baltičkom moru koje se borilo protiv Rimljana.

teget — tamnoplava boja tkanine.

teza *grč.* 1. gledište, stanovište, mišljenje, stav; 2. glavna misao, glavni problem u nekom tekstu ili govoru; 3. naučni rad za sticanje zvanja doktora nauka; 4. *muz.* teški, naglašeni deo takta.

tezga *tur.* 1. trgovački dugački sto na kome se izlaže roba; 2. zanatlijska klupa za rad; 3. *prenosno*: uzgredna, sporedna zarada.

Tezej *grč.* ujedinitelj antičkih opština i osnivač države sa prestonicom Atinom; jedan od najvećih grčkih junaka i vojskovođa u ratu, mitološki heroj i ubica čudovišta Minotaura (neman, pola čovek, pola bik).

teizam *grč.* religiozno-filozofska dogma o postojanju jednog boga za razliku od ateizma (neverovanje u boga); verovanje da je svet stvorio jedan bog i da njime upravlja, za razliku od verovanja u više bogova (panteizam).

tein *lat.* sastojak čaja i nekih drugih biljaka, istovetan s kofeinom.

teist(a) *grč.* pristalica teizma, onaj koji veruje u boga.

tej *nem.* čaj, piće od sasušene biljke, poreklom iz Kine.

teka *grč.* beležnica, dačka sveska, pisanka.

tekija *tur.* 1. muslimanski manastir, deriški samostan; 2. kapela, mauzolej, grobnica nekog sveca; 3. izvor, studenac.

tekst *lat.* 1. originalne, izvorne reči nekog autora; napisan ili odštampan članak, studija, izveštaj, referat sa

ilustracijama (crteži, slike); 2. reči autora uz muzičko delo (opera, balada, romansa i sl.); 3. tipografsko pismo od 20 tačaka.

tekstil *lat.* tkanje, tkanina, tkivo, sukno, izatkano platno, pletene stvari;

tekstilna industrija: industrija predenja, tkanja i pletenja tkanina;

tekstilac: radnik u industriji tekstila;

tekstilne biljke: one od kojih se dobijaju predivna vlakna (pamuk, konoplja, lan, juta, itd.).

tekstologija *lat.* nauka koja utvrđuje tačne tekstove istorijskih dokumenata.

tekstuelan i tekstualan *lat.* veran tekstu, doslovan, koji je prema tekstu urađen, bukvalan, koji se nalazi u tekstu, od reči do reči.

tekstura *lat.* 1. geološki: spoljni znaci u strukturi rudne naslage (slojevitost, isprepletanost, nesrazmernost, itd.); 2. crtež u jezgri drveta nakon preseka po kojem se prepoznaju kvalitet i starost drveta; 3. uopšte: sklop i sastav nečega; 4. *prenosno:* tkanje, potka.

tekstologija *grč.* nauka o izgradnji organizma.

tekton *grč.* veštački građevinski materijal, sličan betonu.

tektonika *grč.* 1. nauka o stenama u Zemljinoj kori i procesima koji se u njoj zbivaju; 2. veština spajanja, izvođenja i raspoređivanja materijalnih i umetničkih elemenata u umetničkom, naročito u književnom delu.

tektonofizika *grč.* grana geofizike koja proučava razne promene na stenama u zemaljskoj kori, nastale usled delovanja prirodnih sila.

tektonski *grč.* 1. koji je u vezi sa strukturom Zemljine kore, sa promenama u njoj, nastale usled delovanja prirodnih sila; **tektonski potres:** potres, zemljotres koji nastaje zbog promena u Zemljinoj kori; 4. *prenosno:* snažna, rušilačka sila poput zemljotresa.

tektura *lat.* parče papira ili novoštampani listić koji se lepi preko pogrešno štampanog teksta, prilepnica.

telal *tur.* 1. objavljivač, oglašivač naređenja vlasti; 2. prodavac starih stvari, starinar.

telaliti *tur.* objaviti, izvikivati novosti, saopštenja, vršiti službu telala.

telalnica *tur.* starinarnica, prodavnica starih stvari.

telautografija *grč.* v. *belinograf*.

tele- *grč.* prvi deo složenice sa značenjem: daleko, u daljinu, na daljinu.

televizija *grč.* —*lat.* predavanje i primanje pokretnih slika iz daljine pomoću električnih metoda veze, što se zasniva na rastvaranju slike na velik broj pojedinih svetlosnih elemenata, „tačkica“, odnosno signala, koji se, kad dopru do TV prijemnika, pretvaraju u sliku.

televizor *grč.* —*lat.* televizijski prijemnik, deo prijemnog uređaja televizije koji na ekranu proizvodi predatu sliku.

telegram *grč.* vest poslata telegrafom; poruka, depeša, brzopis.

telegraf *grč.* 1. aparat kojim se pomoću žice ili bežično može saopštiti nešto na veliku daljinu; 2. ustanova koja šalje i prima telegrame.

telegrafija *grč.* brzo dostavljanje poruka na daljinu pomoću telegrafskih aparata.

telegrafisati i telegrafirati *grč.* poslati poruku telegrafom na daljinu, uputiti telegram, depeširati.

telegrafist(a) *grč.* službenik koji šalje i prima telegrame, depeše.

teledirigovanje i teledirigiranje *grč.* —*lat.* upravljanje na daljinu (nekom mašinom, tehnološkim procesom, saobraćajnim sredstvom, svemirskim brodom i sl.) bez neposrednog ljudskog delovanja na instrumente.

teledirigovati i teledirigirati *grč.* —*lat.* upravljati, rukovati na daljinu (aparatom, vasijskom letelicom, vozilom i sl.).

teledrama *grč.* dramsko delo pisano ili prilagođeno za prikazivanje na televiziji.

teležurnal *grč.* —*fr.* filmski žurnal izveden na televiziji, v. *žurnal*.

telekamera *grč.* —*lat.* aparat za televizijsko snimanje.

telekineza *grč.* pokretanje udaljenih predmeta bez neposrednog delovanja (tobožnja sposobnost spiritističkih medija).

telekino *grč.* kinematografska vrpca emitovana na televiziji.

telekomanda *grč.* —*lat.* sistem i aparatura za teledirigovanje.

telekomunikacije *grč.* —*lat.* skupni naziv za tehnička sredstva, uređaje i linije kojima se vrši prenos poruka, vesti, razgovora, fotografskih i filmskih snimaka, tj. radio-telegrafske i radio-telefonske veze; **telekomunikacijski satelit:** veštački Zemljin satelit kojim se prenose slike, tj. televizijske emisije na velike daljine.

telemekter *grč.* mali, novoizumljeni helikopter kojim se upravlja sa zemlje; služi za vojna i druga izviđanja, u saobraćaju i za nošenje TV kamera.

teleks *grč.* novinska vest dostavljena telefonom ili teleprinterom.

telelal *grč.* sprava za dovikivanje na daljinu (npr. sa broda na obalu).

telemetar *grč.* daljinomer, sprava za merenje udaljenosti neke tačke od posmatrača (kod artiljerije).

telemetrija *grč.* merenje pomoću telemetra na daljinu.

telemehanika *grč.* nauka o upravljanju raznim tehničkim mehanizmima na velikim udaljenostima.

telemikroskop *grč.* uređaj kojim se može povećati slika na velikoj udaljenosti, kao i predmeti koji se posmatraju.

teleoobjektiv *grč.* složeni objektiv u fotoaparatu kojim se dobija slika većih razmera i na velikim odstojanjima, što se ne može postići običnim objektivom.

teleologija *grč.* u idealističkoj filozofiji učenje da je sve u prirodi već uređeno što je bilo svrsishodno i da svaki dalji razvoj ostvaruje određene ciljeve koji su unapred bili postavljeni.

telepat *grč.* čovek koji se bavi telepatijom.

telepatija *grč.* sposobnost čoveka da oseti ili predoseti neki događaj na daljinu; sposobnost izvesnih osoba da se pomoću nekih, još nedovoljno proučenih duševnih veza, mogu sporazumevati sa nekim osobama koje se nalaze daleko od njihovih oseta; govori se o prenošenju misli, o uticaju na nekoga iz daljine, o vidovidosti izvesnih osoba, itd.

teleprinter *grč.* telegrafska pisačka mašina koja piše tekstove na daljinu; dve pisačke mašine u dva udaljena mesta

ispisuju isti tekst, tj. dok na jednoj daktilografkinja kuca tekst, automatski taj tekst otkucava mašina u drugom mestu (teleprinter se naročito koristi kod slanja tekstova za novine i za hitne poslovne poruke).

teletan — kombinovana primena radara i televizije u vazduhoplovstvu.

teleskop *grč.* 1. optička sprava (cevastog oblika) za posmatranje nebeskih tela i udaljenih predmeta; 2. vrsta zlatne ribice sa izbuljenim očima.

telespot *eng.* sportska prognoza koja se daje na televiziji.

telestih *grč.* pesma čiji krajnji glasovi daju neko ime ili rečenicu; v. *akrostih*.

teletajp *eng.* v. *teleprinter*.

teletajpseter *eng.* telegrafski aparat koji otkucava slova (a ne Morzeove znakove); vrsta štamparske mašine (linotip) kojom se otkucani tekst direktno prenosi iz redakcije na livačku mašinu u štampariji (ovo omogućuje da novine istovremeno izlaze u više gradova ili zemalja).

teleteka *grč.* prostorija u kojoj se odlazu, sortiraju i čuvaju televizijski filmovi i snimljene emisije.

teletekst *grč.* tekst na TV ekranu prikazan nizom svetlećih slova.

telefaks *grč.* —*lat.* vrsta novina za koje se tekst prima preko radio-talasa i odmah reprodukuju za čitanje (koriste se naročito na brodovima).

telefer *grč.* —*lat.* žičana železnica, žičara.

teleferist(a) *grč.* —*lat.* stručni radnik koji rukuje žičarom.

telefon *grč.* električna naprava za prenošenje govora na daljinu žičanim putem.

telefonija *grč.* prenošenje zvuka na daljinu žičanim putem.

telefonirati *grč.* razgovarati telefonom, javiti putem telefona.

telefonist(a) *grč.* lice koje se službeno služi telefonom.

telefon-restant *grč.* ostavljanje poruka, pod šifrom, u telefonskoj centrali koje se saopštavaju osobi koja se javi.

telefoto i telefotografija *grč.* fotografija prenesena fototelegrafijom; tj. telefonskim vodovima ili bežičnim putem (radio-talasila).

telefotograf *grč.* sprava koja na daljinu prenosi slike; v. *telefoto*.

telefotografija *grč.* uvećana fotografija snimljena teleobjektivom.

telop *grč.* televizijska slika.

telofaza *grč.* krajnji stupanj u deobi ćelija.

telur *lat.* hemij. element, sličan sumporu, služi u izradi fotografije.

telurijum *lat.* sprava koja prikazuje okretanje Zemlje oko Sunca.

tema i temat *grč.* 1. osnovna zamisao, glavna misao; 2. predmet neke rasprave ili umetničke obrade; 3. pismeni zadatak, osobito u školi.

temat *grč.* v. *tema*.

tematski *grč.* koji se odnosi na određenu temu.

tematika *grč.* 1. skup problema nekog naučnog ili umetničkog područja; 2. predmet obrade ili rasprave određenih aktuelnih pitanja.

temelj *grč.* osnova, podloga, podnožje, baza.

tempera *ital.* 1. tehnika slikanja mineralnim bojama; 2. slika od tih boja.

temperamen(a)t *lat.* brzina i jačina osećanja čoveka; čud, narav, priroda; skup sklonosti jednog čoveka.

temperamentan *lat.* bujan, plahovit, naga, osećajan, strastven.

temperatura *lat.* toplotno stanje, stepen zaprejanosti jednog tela.

temperirati *lat.* 1. umereno zagrejati prostoriju; podesiti toplotu, ublažiti; 2. ublažiti nešto, umeriti; 3. učiniti metale otpornijima.

tempirati *lat.* 1. namestiti upaljač tako da izazove eksploziju u određeno vreme bombe ili mine; 2. *prenosno*: podesiti da se nešto dogodi u željenom trenutku.

tempo *ital.* 1. vreme; 2. stepen brzine kojom se vrši neka radnja ili svira muzički komad; 3. pravilan zamah u plivanju; 4. u fudbalu: polet, zamah.

temporalan *lat.* 1. vremenski; 2. svetovni, zemaljski, prolazan; **temporalne rečenice**: vremenske rečenice (veznici: čim, dok, kada, pošto).

temporalizacija *lat.* vezivanje za vreme, obeležavanje vremenom, duh vremena.

ten *fr.* boja lica, boja kože, put.

tendencija *lat.* 1. težnja; sklonost prema nečemu, stremljenje; 2. pravac razvit-

ka neke pojave, smer, namera; 3. misao vodilja u nekom delu.

tendenciozan *lat.* pristran, usmeren sa određenom namerom (često zlonameran, sračunat da izvuče neku korist).

tender *eng.* javna međunarodna licitacija pribavljanja ponuda za neki posao.

tender *eng.* 1. vagon uz železničku lokomotivu sa gorivom i drugim neophodnim materijalom; 2. brodič za snabdevanje većih brodova; 3. *prenosno*: prirepak, pratilac, satelit; 4. prikolica teretnog automobila.

tendirati *lat.* težiti, naginjati prema nečemu, imati sklonosti prema nečemu, gravitirati, smerati, ciljati u određeno pravcu.

tenzija *lat.* 1. napon, napeto stanje, napetost, napregnutost; 2. *prenosno*: usiljenost, neprirodnost.

tenirati *fr.* u pozorištu i filmu bojadisati glumca radi postizanja boljeg efekta.

tenk *eng.* oklopna, dobro naoružana borna kola; kreću se na gusenicama.

tenker *eng.* brod-cisterna za prevoz tečnih goriva.

tenkist(a) *eng.* vojnik koji služi u tenkovskoj jedinici.

tenor *ital.* 1. najviši muški glas; 2. pevač s takvim glasom; 3. duh nekog zakona ili nekog drugog dokumenta, smisao, sadržaj, glavna misao, značenje; 4. odluka suda, izreka, presuda, rešenje; 5. način, stil govor; 6. držanje.

teo- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: bog, božanski, božji.

teodolit *grč.* sprava za merenje azimuta i visine nebeskih tela.

teozof *grč.* onaj koji se bavi teozofijom.

teozofija *grč.* praznoverje u vezi s bogom i tobožnji kontakti sa „zagrobnim životom“.

teokratija i teokracija *grč.* oblik državne vlasti u kome sveštenstvu pripada i politička vlast (npr. papska država Vatikan, vlast lama u Tibetu, vlast mula u Iranu).

teolog *grč.* 1. onaj koji se bavi teologijom, bogoslov; 2. student teološkog fakulteta.

teologija *grč.* 1. učenje o bogu, religiozno učenje koje pokušava da na sistematski način potkrepi i učvrsti religiozne dogme i verovanje u boga; 2. visoka škola u rangu fakulteta koja

studente priprema za sveštenike (naš izraz — bogoslovija).

teomanija *grč.* 1. preteran verski zanos, versko ludilo; 2. vrsta duševne bolesti koja se ogleda u tome što bolesnik smatra sebe bogom.

teomonizam *grč.* učenje da je bog jedini i celokupna stvarnost.

teomonija *grč.* učenje da sve zakone treba uskladiti sa božjim zakonima.

teopantizam *grč.* učenje da je bog sve i da u sebi sve sadrži.

teorem(a) *grč.* matematička istina u čiju se tačnost uveravamo pomoću konkretnih dokaza; pravilo, postavka, poučak, tvrdnja u čiju se tačnost uveravamo dokazima.

teoretisati i teoretizirati *grč.* 1. izgradivati, iznositi, objavljivati teoriju; 2. *prenosno*: razmišljati, rasuđivati o nečemu apstraktno, knjiški, šablonski, školski, bez osvrtnja na stvarnost; *isto i teoretizovati*.

teoretičan *grč.* misaoni, osnovan na nekoj teoriji, naučan, potkrepljen dokazima; *suprotno*: **praktičan i empiričan**.

teoretičan i teoretik *grč.* čovek koji se pretežno bavi teorijom, tj. poznavalac neke nauke kojom se ne bavi i praktično, čovek od čiste nauke; *suprotno*: **praktičar**.

teorija *grč.* 1. naučno, sistematsko tumačenje zakonitosti razvitka prirode i društva; 2. osnovni naučni pojmovi neke naučne discipline, nauka uopšte; 3. sistem izloženih ideja i saznanja o jednoj oblasti, uopštavanje stečenog iskustva, potvrđenog u praksi; 4. *prenosno*: nabubana, knjiška učenost, bez životne prakse i iskustva.

teorijski i teoretski *grč.* v. *teoretičan*.

teofanija *grč.* javljanje boga ljudima (kod mnogobožaca i u Starom zavetu); u hrišćanstvu: *Bogojavljenje* (kod pravoslavnih); *epifanija* (kod katolika).

teofobija *grč.* bolestan, neosnovan strah od boga.

tep *eng.* uređaj za prisluškivanje telefonskih razgovora.

tepeluk *tur.* 1. srebrom ili zlatom izvezena pločica na ženskim kapama, a i sama ta kapa; 2. gornji, okrugli deo crnogorske i hercegovačke kape.

tepih *nem.* 1. ćilim, sag; 2. *prenosno*: sistematsko bombardovanje jednog predela.

tepsija *tur.* plitka široka bakrena posuda u kojoj se pretežno peku pite.

ter *nem.* katran, smolasta masa.

tera *lat.* zemlja, suva zemlja, kopno.

teravizija *lat.* naziv za pretpostavljenu internacionalnu televiziju koja bi imala obuhvatiti čitavu zemaljsku kuglu.

teravija *tur.* kod muslimana: klanjanje uz ramazan.

terazije *tur.* mala ručna vaga, sprava za merenje sa dva tase.

Terazije *tur.* ime ulice u centru Beograda i jedne mahale u Sarajevu.

tera inkognita *lat.* 1. nepoznata zemlje; 2. *prenosno*: za izraz *tera inkognita* podrazumeva se — on nema pojma o toj stvari.

terakota *ital.* 1. pečena čista glina; 2. umetnički predmeti, glazuram neprevučeni, od lončarske gline; razne vaze, statuete i dr.; 3. boja pečene zemlje (crvenkasta, žućkasta).

teramicin *lat.* antibiotik širokog spektra dejstva protiv bakterija.

terapeut *grč.* lekar koji obavlja lekarsku praksu.

terapija i terapeutika *grč.* nauka o lečenju bolesti; metode lečenja.

teraplan *lat.* novi tip vozila koje može da lebdi iznad zemlje.

teraster *lat.* savremeno vozilo za kretanje po vodi, blatu i putevima.

teratogenija *grč.* rađanje, nastajanje nakaza, čudovišta.

teratologija *grč.* 1. nauka o nakazama; 2. učenje o biblijskim čudesima; 3. nauka o čudovištima životinjskog i biljnog sveta.

teratom *grč.* izraslina, kvrga, čir, nastao još u početku nastanka ploda.

teratotanazija *grč.* uništavanje ploda u majčinoj utrobi ako se utvrdi da će roditi nakazno dete (ovo je zakonom kažnjivo).

terevenka *tur.* pijanka, orgija, bučna zabava, lumperaj, bančenje.

terevenčiti *tur.* pijančiti, bančiti, lumpovati, orgijati.

terzija *tur.* krojač seljačkog odela.

terijer *eng.* vrsta psa; služi za lov pod zemljom miševa i pacova.

terilen *eng.* vrsta sintetičke tkanine koja se ne gužva.

teritorija *lat.* zemljišni prostor, ograničen prostor (npr. grada, države).

termalan *grč.* toplotni, koji se tiče toplih, vrelih izvora vode.

termalizam *grč.* lečenje u banjama toplom, mineralnom vodom.

terme *grč.* topli izvori vode, vrela, lekovita kupatila, toplice.

termidor *grč.* 1. drugi letnji mesec francuskog republikanskog kalendara; 2. naziv za kontrarevolucionarni prevrat (1794) kojim je oborena jakobinska diktatura i uspostavljena vlast krupne buržoazije.

termika *grč.* nauka o toploti i gorenju.

termin *lat.* 1. rok, određeno vreme za završetak nekog posla; 2. stručni naziv nekog pojma; 3. član jednog algebarskog izraza.

terminal *lat.* 1. završetak nečega, kraj; 2. početak ili završetak saobraćajne linije (železnice, aviona, autobusa, broda); 3. postaja, stanica; 4. „izlaz“ i „ulaz“ podataka u elektronski računar.

terminator *lat.* 1. onaj koji ograničava nešto; 2. granična linija, ograničenost.

terminologija *lat.* 1. nauka o stručnim izrazima; 2. rečnik u kome su skupljeni stručni izrazi, termini koji se upotrebljavaju u nekoj grani nauke ili umetnosti; 3. zbir stručnih izraza.

termit *grč.* smesa aluminijevog praha i oksida gvožđa, lako zapaljiva; razvija temperaturu od 3—3.500 sepeni; primena: kod zavarivanja metala i u zapaljivim avionskim bombama.

termiti *lat.* veliki beli mravi koji žive u tropskim krajevima.

termički *grč.* toplotni, toplinski, koji se odnosi na toplotu, na temperaturu.

termo- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: toplotni, topao, toplota.

termoakumulacija *grč.* nagomilavanje toplote da bi se kasnije isijavala.

termobarometar *grč.* instrumenat koji automatski registruje atmosferske pojave (pritisak vazduha, njegovu temperaturu i vlažnost).

termobatigraf *grč.* aparat za merenje temperature vode u morskim dubinama.

termogen *grč.* telo koje proizvodi toplotu.

termogeneza *grč.* proizvodnja, stvaranje toplote u živom organizmu.

termograf *grč.* aparat za automatsko beleženje temperature.

termodinamika *grč.* nauka koja proučava pretvaranje toplote u mehanički rad, kao i druge vrste energije, i obratno, obratni procesi.

termoelektrana *grč.* elektrana koja pomoću parnih mašina proizvodi električnu energiju; za proizvodnju pare obično koristi ugalj i nuklearno gorivo.

termoelektricitet *grč.* elektricitet izazvan ili proizveden toplotom.

termoliza *grč.* razlučivanje hemijskih jedinjenja putem toplote.

termologija *grč.* nauka o toplim mineralnim izvorima i banjama.

termometar *grč.* toplomer, sprava za merenje temperature (obično tela).

termometrija *grč.* deo nauke o toploti koja se bavi merenjem temperatura.

termonuklearan *grč.* koji se odnosi na razvijanje toplote koja nastaje razbijanjem atomskog jezgra.

Termopili *grč.* klanac u Grčkoj gde su izginuli hrabri Spartanci pružajući otpor nadmoćnijim Persijancima (480. godine pre n.e.).

termoplegija *grč.* sparno vreme koje izaziva toplotni udar, sunčanica.

termoregulacija *grč.* regulisanje toplote pomoću automatskih uređaja.

termosifon *grč.* zagrevanje staklenih bašta toplom vodom (pomoću cevi).

termostat *grč.* aparat za automatsko podešavanje temperature.

termostatika *grč.* nauka o održavanju toplotne ravnoteže.

termoterapija *grč.* lečenje toplim kupkama, toplim vazduhom.

termotehnika *grč.* nauka koja se bavi građenjem i iskorišćavanjem toplotnih mašina, aparata i postrojenja.

termofobija *grč.* strah od pokrivanja pri spavanju i od odevanja toplim haljinama, kao tobožnjih uzroka nekih bolesti.

termofor *grč.* sprava za zagrevanje tela vrućom vodom.

teror *lat.* nasilje; izazivanje straha, jeze, užasa; primena nasilja sve do fizičkog

uništenja protivnika; strahovlada, sistem progona naprednih ljudi; **beli teror**: sistem progona naprednih elemenata; **crveni teror**: mere otpora naprednih elemenata kontrarevolucionarima.

terorizam *lat.* vršenje terora, vladanje zastrašivanjem, tiranija.

terorisati i terorizirati *lat.* izlagati teroru, vladati pomoću zastrašivanja i nasilja; progoniti nasiljem i represalijama, ugnjetavati, nasilno sprečavati slobodu mišljenja.

terorist(a) *lat.* neposredni izvršilac terora, učesnik u terorističkim akcijama; pristalica individualnog terora, ubistva, nasilja.

ter-papir *nem.* hartija za pokrivanje krovova, natopljena terom (katrianom).

terpentin *grč.* tečna smola nekih četinarra; od nje se dobija terpentinsko ulje.

terca *lat.* 1. treći stupanj dijatonske lestvice; 2. interval između prvog i trećeg tona na bilo kom stupnju lestvice; 3. u mačevanju: desni udar.

tercet *lat.* kompozicija za tri glasa ili tri instrumenta.

tercija *lat.* vrsta štamparskih slova veličine 16 tipografskih tačaka.

tercijar *lat.* geološko razdoblje Zemlje koje je prethodilo sadašnjem.

tercijarni *lat.* koji je na trećem mestu, treći po redu.

tercijum *lat.* nešto treće, što je zajedničko dvema uporednim stvarima.

tercina *ital.* strofa od tri stiha u jamlskom ritmu.

terdžuman *tur.* tumač, prevodilac ili posrednik kod turskih vlasti.

terdžumaniti *tur.* tumačiti, prevoditi, posredovati kod vlasti.

teslim *tur.* preda, predaja nečega u posed.

teslimiti *tur.* ustupiti nešto; osloboditi se nečega kao nepotrebne stvari.

test *eng.* proba, opit, provera; pitanja kojima se proverava i utvrđuje nečije znanje ili sposobnost (npr. proveravanje znanja učenika).

testamen(a)t *lat.* oporuka, poslednja volja, zavešćenje, zavet nekog lica koje očekuje smrt (npr. o ustupanju svoje imovine).

testamentar *lat.* izvršilac poslednje volje po datom testamentu.

testat *lat.* svedodžba, svedočanstvo, overa, potvrda.

testator *lat.* onaj koji testamentom ostavlja neku imovinu, pravo i sl.

testera *tur.* pila, šega za rezanje drveta, gvozd i dr.

testija *tur.* glineni vrč, krčag za vodu.

testir *tur.* 1. oslobođenje šegrtu od daljeg učenja i njegovo proglašenje kalfom; 2. sloboda, dozvola, dopust; 3. emancipacija.

testirati *lat.* 1. proveriti nečije znanje, sposobnost, ispitati nečije stanje; 2. ostaviti oporuku, napisati testament; 3. posvedočiti, potvrditi.

testis *lat.* 1. muška spolna žlezda, mudo, jaje; 2. verodostojan svedok.

testitis *lat.* zapaljenje semenjaka (jaja, muda).

tetanus *grč.* teška zarazna bolest s grčevima i stezanjem; dolazi nakon zagađenja rane zemljom, prašinom, smećem ili dubrivom.

tet-a-tet *fr.* 1. poverljiv razgovor udvoje, u četiri oka; 2. čajni pribor za dvoje; 3. počivaljka za dvoje.

tetiva *grč.* 1. duž koja spaja dve tačke kruga (najduža je prečnik); 2. tkivo koje vezuje mišiće za neke kosti.

tetovirati *eng.* ucrtavati neizbrisive slike na čovečju kožu pomoću čestih uboda u koje se ubacuje boja.

tetra- *grč.* kao prvi deo složenice označuje vezu sa brojem četiri.

tetragon *grč.* četvorougao, četvorokut.

tetraedra *grč.* pravilni četvorougao; geometrijsko telo čije strane čine četiri trougla, trostrana piramida.

tetralogija *grč.* četiri književna dela, povezana istom idejom, koja čine jednu celinu (najčešće su to dramska dela).

tetrametar *grč.* stih od četiri stope ili od osam stopa.

tetrapak *grč.* vrsta posebnog papira koji služi za pakovanje raznih tečnosti (mleka, sokova i dr.).

tetrarh *grč.* prvobitno: vladar nad četvrtinom države, a posle — vladar uopšte.

tetrarhija *grč.* 1. vladavina 4 vladara, svaki nad po jednom četvrtinom ze-

mlje (uveo rimski Dioklecijan); 2. područje ili vlada jednog tetraha.

tetrastihon *grč.* pesma od četiri stiha; strofa od četiri stiha.

tetrastrofon *grč.* pesma od četiri strofe.

teferić *tur.* 1. zabava, odmor, izlet, piknik; 2. vidikovac; 3. izlet u prirodu sa dobrim društvom i zabavom; 4. mesto gde se održava takva zabava.

teferičiti *tur.* biti na teferiću, zabavljati se, odmarati se u prirodi uz prijatnu zabavu.

tefter *tur.* 1. spisak, blok za beleženje; 2. računski knjiga, registar; 3. trgovačka knjiga prijema i izdavanja robe.

tefterdar *tur.* knjigovođa, sekretar, računovođa.

tefteriti *tur.* 1. zapisivati u tefter, beležiti; 2. voditi poslovne knjige.

tehnika *grč.* 1. sva oruđa i znanja koja se upotrebljavaju u procesu rada i koja čoveku omogućuju delovanje na okolinu prirodo radi sticanja materijalnih dobara; 2. skup metoda koje se primenjuju u bilo kojem radu; 3. nauka koja se bavi metodama i procesima iskorišćavanja prirodnih izvora energije i materijala radi unapređenja proizvodnje; **bela tehnika**: aparati koji se upotrebljavaju u domaćinstvu, naročito u kuhinji (električni štednjak, frižider i sl.).

tehniko *ital.* tehnički referent u sportskom klubu koji ima zadatak da, u ime uprave kluba, koordinira, usklađuje rad igrača i njihovog trenera i s njim predlaže igrače za pojedine utakmice.

tehnikolor *grč.* film u boji.

tehnikum *grč.* srednja stručna škola za obrazovanje specijalista srednje kvalifikacije.

tehničara *grč.* jedna od modernih tehnika u snimanju i prikazivanju filmova.

tehnikacija *grč.-lat.* primena dostignuća tehnike na što širem području ljudskoga života.

tehnicizam *grč.* ovim terminom označava se ona ideologija i praksa koja proglašava tehniku za osnovu i suštinu celokupnog društvenog procesa i negira neophodnost da se o tehnici rasuđuje sa stanovišta humanističkih i etičkih ciljeva i ideala; to je ujedno i

shvatanje da tehnika razrešava sve društvene suprotnosti (Gončin-Vukobratović).

tehničar *grč.* 1. stručnjak sa obrazovanjem srednje tehničke škole; 2. u umetnosti, sportu, itd. — osoba koja naročito uspešno vlada tehničkom stranom neke discipline; 3. student tehnike.

težno *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: veština, umešnost.

tehnobirokratija i tehnobirokracija *grč.* sloj tehničke inteligencije, zaposlen po kancelarijama privrednih i drugih struktura, birokratizovan i odvojen od stvarnih problema, nastoji da celokupan društveni život podvrgne principima tehnike koji zanemaruju potrebe čoveka.

tehnokratizam *grč.* sistem u kome tehnička inteligencija i drugi stručnjaci upravljanje i društveni život podređuju tehnici, zanemarujući čoveka.

tehnolatrija *grč.* obožavanje tehnike, robovanje tehnici; zanemarivanje duhovne vrednosti čoveka.

tehnokrat(a) *grč.* 1. koji pripada tehnokratiji; 2. koji teži da sve probleme društva rešavaju tehnički i drugi stručnjaci.

tehnokratija i tehnokracija *grč.* 1. birokratizovan upravljački aparat tehničke inteligencije i drugih stručnjaka koji teži da sve društveno podredi principima tehnike, zanemarujući duhovne probleme čoveka; 2. ekonomski pokret u SAD koji teži da tehničari rukovode privredom.

tehnolog *grč.* specijalista za tehnologiju, inženjer tehnologije.

tehnologija *grč.* nauka o preradi sirovina u gotove proizvode.

tehnomenadžer *grč.-eng.* spretni rukovodilac koji se služi i maherajima.

tehnomenadžerstvo *grč.-eng.* birokratizovan sistem upravljanja stručnjaka koji ne bira sredstva u poslovanju s drugim firmama, služeći se često i nedozvoljenim radnjama.

tiganj *tur.* posuda za prženje mesa, jaja i dr. u domaćinstvu.

tigar *lat.* 1. krvoločna zver iz porodice mačaka; 2. *prenosno*: krvoločan čovek.

tigl *nem.* 1. mala štamparska mašina; 2. kalup za oblikovanje topljenog metala.

tijara *grč.* 1. papina trospatna kruna kao simbol njegove trostruke vlasti: na zemlji, u čistilištu i na nebu; 2. raskošna kapa uopšte.

tiket *eng.* 1. cedulja, papir; 2. vozna karta; 3. ulaznica; 4. etiketa.

til *fr.* tanka svileni ili pamučna tkanina.

tim *eng.* grupa igrača koja nastupa u takmičenju (npr. fudbalski tim)

timar *tur.* briga oko konja i dr.; 2. feudalno imanje; 3. konjska oprema.

timariti *tur.* čistiti, češljati konja češagijom i četkom.

timokratija i timokracija *grč.* vladavina bogataša; sistem društvenog uređenja u kome prava građana zavise od njihovog imovnog stanja.

timologija *grč. v. aksiologija.*

timopatija *grč.* duševna patnja, duševno oboleo čovek.

timor *lat.* 1. kamen, krš, neprohodni kamenjar; 2. nepregledna, gusta šuma.

timpan *grč.* 1. talambas, kotao prevučen kožom (po njoj se udara sa 2 batića); 2. polukrug udubljene u prozorima, vratima i crkvama; 3. bubnjić u uhu.

timus *grč.* žlezda s unutrašnjim lučenjem, smeštena u grudi (posle puberteta se umanjuje); reguliše količinu kalcijuma kod rasta kostiju.

tinejdžer *eng.* mladić ili devojka od 13. do 19. godina, s pubertetskim slabostima ili ekscesima; mangupi, frajeri, dečurlija.

tinktura *lat.* 1. tečna boja; 2. bojenje; 3. tečan lek dobijen iz trave.

tinta *ital.* mastilo, tečnost obojena za pisanje.

tip ¹ *grč.* 1. lik, uzor; 2. osoba koja ima posebne karakterne crte; 3. *prenosno*: osobenjak, prepređenjak, sumnjiv čovek.

tip ² *eng.* mig, nagoveštaj, savet o ishodu takmičenja; sportska prognoza.

tipizacija *grč.* 1. utvrđivanje jedinstvenih osobina nekog proizvoda; 2. svrstavanje, grupisanje nečega prema osnovnim obeležjima; 2. svodenje na manji broj modela, na tačno određeni tip proizvoda.

tipizirati *grč.* razvrstati, klasifikovati proizvode; v. *tipizacija*.

tipik *grč.* pravilnik crkvenih obreda i monaškog života u manastiru.

tipičan *grč.* koji pripada jednom tipu; karakterističan, koji predstavlja nešto opšte i zajedničko; bitan, značajan.

tipovati *eng.* prognozirati, predviđati pobeđnika u utakmici.

tipograf *grč.* 1. slovoslagač; 2. radnik u štamparstvu, grafičar.

tipografija *grč.* štamparija, štamparstvo, štamparska veština.

tipolitografija *grč.* štampanje na kamenu.

tipolog *grč.* poznavalac tipova ljudi na osnovu sistematskog proučavanja.

tipologija *grč.* učenje da se pojedinci mogu, prema nekim svojim dominantnim karakteristikama, razvrstati u nekoliko odeljenih kategorija; postupak razvrstavanja (klasifikovanje) individua u određene tipске kategorije.

tipometar *grč.* sprava za precizno merenje štamparskih slova.

tipometrija *grč.* veština i postupak štampanja geografskih karata.

tipotelegraf *grč.* telegrafski aparat koji odmah piše reči depeshe.

tipohromija *grč.* štampanje u boji.

tip-top *eng.* savršeno, odličan, prvorazredni, vrhunski.

TIR *fr.* skraćenica za međunarodni drumski prevoz, tj. oznaka na kamionima u međunarodnom saobraćaju, koji, po pravilu, prelaze granice bez carinskog pregleda.

tirada *fr.* dugačka fraza, opširna replika na neki govor; odlomak iz nekog govora, izgovoren u povišenom tonu da ostavi utisak; dosadan govor ili napis.

tiraž(a) *fr.* broj štampanih primeraka nekog lista, knjige, letka, slike, gramofonske ploče i sl.; 2. vučenje lutrije, gašenje lutrijskih ili drugih papira od vrednosti.

tiranin *grč.* vladar koji vlada samovoljno i nasilnički, pretevši nekome vlast na nasilan način; strog nasilnik, nemilosrdan, bezobziran, neumoljiv čovek, mučitelj, despot, siledžija.

tiranija *grč.* 1. okrutna, samovoljna, nasilnička, despotska vlast tiranina; 2. okrutno postupanje uopšte, nasilje, zulum.

tiranisati *grč.* zlostavljati, kinjiti, mučiti, terorisati, nasilno vladati.
tire *fr.* crtica u tekstu, spojница između reči, vezica.
tirkiz *fr.* dragi kamen zelenkastoplave boje, neprovidan.
tiroidna žleza *grč.* štitasta žleza na gornjem delu dušnika, sa unutrašnjim lučenjem.
titan *grč.* 1. po grčkoj mitologiji: div, džin, gorostas; 2. *prenosno*: čovek izvanrednih sposobnosti; 2. Saturnov satelit; 3. hemij. elemenat; 4. ime američke rakete.
titani *grč.* 1. vrsta minerala, silikat titana i kalcijuma; služi za izradu nakita; 2. vrsta jakog eksploziva.
titl *nem.* naslov, natpis, tekst; kopije filmova s titlovima (natpisima) na stranim jezicima; v. *titlovati*.
titla *lat.* znak, obično crta, nad rečima u kojima je izostavljeno neko slovo (u staroj grafiji).
titlovati *nem.* ispisivati tekst na kopiji filma, kao prevod govornih tekstova ako je film na stranom jeziku.
titula *lat.* naziv uz ime za obeležavanje stepena naučnog položaja (profesor, doktor i sl.) ili počasnog dostojanstva (grof, baron, vitez i sl.).
titular *lat.* onaj koji ima titulu, vlast i stvarnu moć koju ona nosi.
titularni *lat.* počasni, a ne stvarni.
titulisati i **titulirati** *lat.* 1. osloviti po tituli; 2. dati titulu.
titulomanija *lat.* strast za titulama, pomama za titulama.
tifdruk *nem.* metoda rotacionog štampanja sa udubljenim matricama.
tifolog *grč.* stručnjak u nauci o slepilu.
tiflogologija *grč.* nauka o slepilu i slepima.
tiflopedagog *grč.* nastavnik u školi za slepu decu.
tiflopedagogika *grč.* nauka o vaspitanju slepe dece i omladine.
tiflopedija *grč.* nauka o vaspitanju dece s delimično ili potpuno oštećenim vidom.
tiflotipografija *grč.* ispupčena, reljefna štampa za slepe.
tiflotrofeum *grč.* zavod za slepe, dom za slepe.
tifus *grč.* zarazna bolest u dva vida: trbušni i pegavi tifus.
tišler *nem.* stolar.

tišleraj *nem.* 1. stolarstvo, stolarski zanat; 2. stolarska radionica.
tjubles *eng.* vrsta automobilske gume koja se ne pumpa.
tjuner *eng.* elemenat radio i TV prijemnika pomoću kojeg se izdvaja određena frekvencija ili kanal.
toalet *lat.* 1. sto, ormarić i pribor za šminku; 2. kupatilo; 3. nužnik, zahod.
toaleta *fr.* 1. haljina, odelo; 2. oblačenje sa udešavanjem i češljanjem.
tobogan *eng.* 1. sprava za klizanje u dečjim vrtićima; 2. sanke američkih urođenika.
toga *lat.* muški ogrtač bez rukava kod starih Rimljana.
tozluci *tur.* dokolenice, gete (deo starinske odeće).
tokajac *mađ.* najbolje mađarsko vino iz grada Tokaj.
tokata *ital.* kraća muzička kompozicija, obično u brzom tempu za instrumente sa dirkama (orgulje, klavir i sl.).
toke *tur.* metalne pločice i dugmad kao ukras na prsima dolame.
toki-voki *eng.* prijemno-otpremna mala radio stanica za lokalne veze.
tokmak *tur.* malj, mali buzdovan; 2. zvekir na vratima kojim se kuca i doziva kod ulaza; 3. omalen, zdepast čovek; snažan čovek ili konj; 4. glupak, zvrndov, šmokljan.
toksikacija *lat.* trovanje, otrovanje organizma.
toksikolog *grč.* stručnjak za toksikologiju.
toksikologija *grč.* nauka o otrovima i njihovom dejstvu.
toksikoman *grč.* uživatelj otrovnih sredstava, narkotika i drugih otrova.
toksikomanija *grč.* bolesna strast uživanja otrova i narkotičnih droga.
toksikum *grč.* otrov.
toksini *grč.* otrovi životinjskog, biljnog ili bakterijskog porekla.
toksifobija *grč.* strah od otrova, od trovanja.
toksičan *grč.* otrovan.
toledo *šp.* šupljikavi ručni rad na platnu, vrsta cenjenog veza (naziv po španskom gradu Toledo u kome je i nastao ovaj vez).
tolerantan *lat.* trpeljiv, popustljiv, koji podnosi, trpi.

tolerancija i **tolerantnost** *lat.* 1. trpeljivost, podnošljivost prema tuđim mišljenjima i uverenjima, popustljivost, snošljivost, obzirnost; 2. dopušteno odstupanje od propisa i u težini zlatnog novca.
tolerisati i **tolerirati** *lat.* trpeti, podnositi, popuštati, respektovati.
tolkovati *rus.* tumačiti, objašnjavati, razjasniti, pojasniti.
tolmač *mađ.* tumač, prevodilac za strani jezik; tumač nejasnih stvari.
tolmačiti *mađ.* tumačiti, objašnjavati, razjasniti, razjašnjavati.
toluol *lat.* benzolu slična tečnost koja se dobija iz katrana kamenog uglja; upotrebljava se u proizvodnji boja, lakova, eksploziva, saharina, kao i za rastvaranje smola, kaučuka i dr.
tom *grč.* deo knjige, svezak; deo knjige koja je izdata u više tomova.
Toma *grč.* po Bibliji: čovek koji teško veruje ljudima — **neverni Toma**; on je jedan od 12 apostola koji nije verovao da se Hristos, posle smrti, javio sve dok ga nije lično video i opipao mu rane; otuda: neverni Toma.
tombak *tur.* žuta legura bakra i cinka.
tombola *ital.* vrsta lutrije, poreklom iz Italije.
tomistika i **tomizam** — smer u hrišćanskoj filozofiji, koji je papa proglasio zvaničnom filozofijom rimokatoličke crkve (naziv po učenju dominikanca Tome Akvinskog, u 13. veku, koji povezuje Aristotelovu filozofiju sa hrišćanskom naukom).
tomist(a) — pristalica sholastičara i teologa Tome Akvinskog; v. *tomistika*.
tomografija *grč.* rendgensko snimanje delova tela, tzv. dubinsko, slojevito snimanje.
tomomanija *grč.* želja, strast za podvrgavanjem hirurškim operacijama.
tomotomija *grč.* porodaj tzv. „carskim rezom“ (vrši se procecanjem trbuha).
tompus *fr.* 1. debela cigara od savijenih listova duvana; 2. džepni kišobran.
ton *grč.* 1. glas, znak, zvuk; 2. osnovna boja slike; slaganje boja; 3. način govora (zapovednički, prijateljski ton); 4. način zabave, odevanja, itd.
tona *eng.* mera za težinu i masu; **metrička tona**: 1000 kg; **engleska tona**: oko 1016 kg; **registarska tona**: obujam

2,83 m³; služi za jedinicu merenja registarske tonaže brodova.
tonaža *fr.* nosivost broda izražena brojem tona.
tonalan *grč.* zvučan, glasan, tonski, zvučkovni, glasovni.
tonalizam *grč.* tendencija u muzici, u slikarstvu, itd. da se što više istaknu tonske karakteristike, tonaliteti.
tonalitet *grč.* 1. *muz.* harmonijska osnovna kompozicije; obuhvata sve akorde koji se protežu na jedan osnovni akord, toniku; zvučnost, vrsta i narav zvuka, tonski red, ključ, karakter tona; 2. u slikarstvu: osnovna, preovlađujuća boja, kolorit.
tonzile *lat.* krajnici.
tonzilitis *lat.* zapaljenje krajnika.
tonzilektomija *lat.* operativno odstranjenje krajnika.
tonzura *lat.* kod katolika: ošišano mesto na vrh glave, krug na temenu.
tonika *grč.* *muz.* prvi i glavni stupanj lestvice; ton ili akord koji se nalazi na prvom stupnju durske lestvice.
tonikum *grč.* sredstvo za okrepljenje i jačanje organizma.
tonmajstor *grč.-nem.* lice koje podešava tonove kod magnetoskopskog snimanja, snimatelj tonova.
tonogram *grč.* slika krvnog pritiska dobijena na tonografu.
tonologija *grč.* nauka o tonu.
tonometar *grč.* 1. sprava za merenje jakosti glasa kod tonskog snimanja; merač intenziteta tonova; 2. sprava za merenje krvnog pritiska.
tonometrija *grč.* 1. *muz.* merenje tonova; 2. *medic.* merenje krvnog pritiska; 3. *medic.* merenje napetosti očne jabučice; 4. *fizič.* merenje napona pare.
tonofonit *grč.* visina glasa.
tonski *grč.* 1. glasan, zvučan, tonalan; 2. koji se odnosi na naglasak u reči.
tonus *grč.* normalno stanje napetosti mišića i ostalih organa tela.
tonfilm *grč.-eng.* zvučni film, za razliku od „nemog“ filma.
tonhala *grč.-eng.* dvorana u kojoj se snimaju zvukovi za film, radio i televiziju.
top ¹ *tur.* artiljerijsko ratno vatreno oružje koje ispaljuje granate.
top ² *eng.* 1. najgornji, najviši, vrhunski; 2. vrh, vrhunac, čelo; v. *top-lista*.

topaz *grč.* poludragi kamen žute ili druge boje, proziran.

topika *grč.* 1. nauka o dokazima; veština nalaženja i upotrebljavanja dokaza; 2. nauka o redu reči; 3. *medic.* melemi i druga sredstva za lečenje.

toples *eng.* vrsta ženskih kupaćih gaćica bez grudnjaka.

top-lista *eng.* spisak po vrednosti najpopularnijih melodija (i drugih pojava) za izvesno vreme.

toplifikacija *lat.* grejanje naselja toplom vodom, dovedenom cevovodima.

topograf *grč.* stručnjak za topografiju.

topografija *grč.* 1. nauka koja se bavi merenjem i snimanjem zemljišta radi prikaza na planu ili karti; 2. površine obeležene topografskim tačkama.

topologija *grč.* nauka o mestima gde se neka pojava najbolje ogleda.

toponim *grč.* naziv nekog geografskog mesta, mesno ime; ime države ili zemlje.

toponimija *grč.* nauka koja se bavi proučavanjem toponima; 2. ukupnost imena mesta (toponima) nekog područja.

toponomastika *grč.* nauka o značaju i poreklu imena mesta.

topuz i **topuzina** *tur.* buzdovan, malj, motka sa železnim šiljcima.

torakoplastika *grč.* operativno odstranjivanje nekoliko rebra kod plućnih bolesnika, da bi se obustavilo disanje obolelog reznja pluća.

torakoskop *grč.* endoskop, sprava kojom se vrši pregled grudnog koša.

torakoskopija *grč.* pregled grudnog koša pomoću torakoskopa da bi se utvrdilo stanje tuberkuloznog bolesnika uoči operacije na plućima.

torakotomija *grč.* operativno otvaranje grudnog koša.

toreador *šp.* borac s bikovima koji se obično bori jašući na konju, za razliku od borca torero koji se bori peške.

torero *šp.* borac s bikovima koji se bori peške (za razliku od toreadora koji se bori na konju).

toeutika *grč.* rezbarska veština, rezbarija; umetnička obrada metala ili slonove kosti radi dobijanja na površini reljefnih ukrasa.

torzija *lat.* 1. uvrtnje, sukanje neke niti i sila kojom se neka nit opire usukiva-

nju; 2. uvrtnje kraja presečene žile radi zaustavljanja krvarenja.

torzo *grč.* 1. gornji deo ljudskog tela, trup bez udova; 2. nedovršeno ili oštećeno umetničko delo (npr. čuveni Herkulov torzo u Vatikanu).

tori *eng.* politička partija u Engleskoj (oslanjala se na krupne zemljoradnike i plemstvo); iz nje je formirana sadašnja stranka konzervativaca.

torijevac *eng.* pripadnik engleske konzervativne stranke; v. *tori*.

torij(um) *lat.* hemij. radioaktivni elemenat.

tornado *šp.* orkan, snažan ciklonski vetar u američkom primorju.

torpednjača *lat.* lađa naoružana torpedima.

torpedo *lat.* 1. podvodna, samopokretna mina u obliku cigarete, na vlastiti pogon; eksplodira pri udaru o trup broda ili u njegovoj blizini; torpedo se izbacuje sa ratnih brodova (torpiljera, podmornica, krstarica i dr.) i sa obala pomoću lansirnih cevi; 2. zoološki: riba drhtulja.

torpedovati i **torpedirati** *lat.* 1. napasti ili pogoditi, potopiti, razoriti neprijateljski brod torpedom; 2. *prenosno*: osujetiti nečije planove, pomrsiti račune, sprečiti određene akcije.

torpiljer i **torpiljarka** *fr.* specijalni ratni brod, veoma brz, naoružan torpedima (danas zamenjen torpednim čamcima).

torpiljirati *fr.* v. *torpedovati*.

torsida *šp.* v. *torcida*.

tortura *lat.* mučenje, mrcvarenje uhapšenog ili optuženog; podvrgavanje telesnim i duševnim mukama radi dobijanja podataka od uhapšenog ili priznanja krivičnog dela; u surovosti torture naročito se istakla španska inkvizicija u srednjem veku.

torus *lat.* 1. elemenat osnove stuba u arhitekturi; 2. *mat.* telo koje nastaje rotacijom kružnice oko pravca u njenoj ravnini; 3. geometrijski lik u obliku prstena.

torcida i **torsida** *šp.* besomučno navijanje svim akustičnim sredstvima za pobedu nekog sportskog tima.

tost *eng.* 1. pržen komad hleba, prepečena kriška na tosteru (električnoj napravi); 2. zdravica kod koje se, po

engleskom običaju, umakao hleb u vino.

toster *eng.* električna naprava za pečenje tosta, pekač.

total *lat.* u filmskom jeziku izraz za sliku u kojoj je glumac snimljen u prirodnoj veličini.

totalan *lat.* ceo, celokupan, ukupan, sveobuhvatan; **totalno pomračenje**: potpuno pomračenje Meseca, Sunca i sl.; **totalni rat**: rat koji se vodi svim raspoloživim sredstvima bez pridržavanja normi međunarodnog i ratnog prava; rat se vodi ne samo protiv oružanih snaga već i protiv stanovništva neprijateljske zemlje.

totalizator *lat.* 1. mašina za sabiranje, sabiračica; 2. mehaničko brojilo na konjskim trkama koje pokazuje koliki je ukupni iznos uplaćen (totalna suma) kod kladenja iz koje se dele dobiti kad pobednik bude poznat; 2. profesionalni kladilac na konjskim trkama, posrednik pri kladenju.

totalizacija *fr.* zbrajanje, sabiranje, sažimanje, sumiranje.

totalizovati i **totalizirati** *fr.* zbrojiti, sumirati, upotpuniti, nadopuniti, zokružiti svotu na celi broj.

totalitaran *fr.* ceo, koji sve obuhvata, sveobuhvatni, potpun, sveukupan.

totalitarizam *fr.* sistem upravljanja u kojem državni aparat kontroliše i usmerava celokupni javni i kulturni život, privrednu i političku aktivnost, sprečava svaku privatnu inicijativu, guši slobodu javne reči i zavodi diktaturu (takav oblik totalitarne države bio je u nacističkoj Nemačkoj, 1933—1945, kao i u fašističkoj Italiji od 1924—1943).

totalitarist(a) *fr.* pristalica totalitarizma.

totalitarnost *fr.* v. *totalitarizam*.

totalitet *fr.* celina, ukupnost, sveukupnost, celovitost, potpunost, svi, sve.

totaloskop *grč.* jedan od sistema proširene filmske slike (kao što su kinemaskop, superskop i sl.), a dobija se snimanjem kroz poseban sistem sočiva (leća) koji se jednostavno namontira na filmsku kameru normalnog formata slike.

totem *ind.* životinja, biljka ili stvar koja se kod izvesnih zaostalih plemena

obožava i smatra za pretka plemena; često služi kao naziv, grb, ili amblem roda ili plemena.

totemizam *ind.* kult, obožavanje totema; jedan od najranijih oblika religije još od rodovskog uređenja društva; v. *totem*.

toto *lat.* hazardna igra pogađanja raznih sportskih takmičenja.

trabakula i **trabakol** *ital.* teretni obalski jedrenjak sa dva jarbola.

trabant *ital.* 1. stalni pratilac, telesni stražar, ulizica, prišipetlja; 2. nebesko telo kao satelit (Mesec je satelit Zemlje).

traverza *lat.* 1. poprečna greda od drveća ili železa; 2. poprečan bedem kao zaklon od bočne vatre na frontu; 3. poprečna brana ili sprud na reci.

traverzirati *fr.* 1. prelaziti preko reke, brda; 2. isprečiti se kome; 3. napasti, napadati s boka; 4. izbeći bočni napad, udarac.

travestija *lat.* književno delo ozbiljnog sadržaja sa šaljivom obradom.

travl *eng.* 1. mreža u obliku vreće za ulov riba; 2. sprava za rad na morskome dnu; **minski travl**: sprava za hvatanje i deaktiviranje morskih mina.

travler *eng.* 1. brod za ribolov koji obavlja pomoću mreže za ribolov tzv. travla; 2. specijalni brod za otkrivanje i uništavanje morskih mina.

traged *grč.* v. *tragičar*.

tragedija *grč.* 1. vrsta drame u kojoj se prikazuju duboke ljudske strasti, a koja se obično završava smrću glavnog junaka; 2. *prenosno*: velika nesreća, strašan događaj, težak, sudbonosan sukob.

tragma *grč.* najmanja strukturalna jedinica tragedije, „atom tragedije“.

tragizam *grč.* v. *tragika*.

tragik *grč.* v. *tragičar*.

tragika *grč.* teška, žalosna sudbina nekog čoveka; velika nesreća, sukob sa kobnim posledicama; stradanje, patnja, potresna zbivanja.

tragicomedija *grč.* drama u kojoj je izmešano tragično i smešno, da bi završetak bio radostan i vedar.

tragičan *grč.* tužan, potresan, žalostan, koban, sudbonosan, pun stradanja.

tragičar *grč.* 1. glumac koji igra uloge u tragedijama; 2. pisac tragedija.

tragičnost *grč.* kobnost, zlokobnost, zlosrećnost, potresenost.

tradicijska *lat.* predanje, usmeno pripovijedanje, prenošenje istorijskih zbivanja i doživljaja; prenošenje s kolena na koleno običaja, pravila ponašanja i sl.

tradicionalan *lat.* osnovan na tradiciji, koji se prenosi s kolena na koleno predanjem, pripovijedanjem; koji je uobičajen od davnina.

tradicionalizam *lat.* 1. verovanje u tradiciju, podržavanje tradicionalnih običaja; 2. preceñjivanje značaja tradicije, kruto pridržavanje zastarelih, nazadnih shvatanja koja sežu u prošlost i vuku nazad.

tradicionalist(a) *lat.* pristalica tradicionalizma, konzervativac.

Trajan — starorimski car (vladao 98—117.g.); proširio Rimsko Carstvo do najviših dimenzija, naročito na Istoku; poznat kao graditelj gradova, mostova, cesta (gradio put kroz Đerdap); ostala narodna priča „U cara Trojana koze uši“ i zapis *Trajanova tabla* (u Đerdapu).

trajekt *lat.* skela ili brod za prevoz robe i putnika preko vode, feribot.

trajektorija *lat.* 1. put kretanja materijalne tačke ili fizičkog tela, putanja; 2. linija leta taneta ili granate od ispaljivanja do udara u cilj.

trakt *lat.* 1. deo građevine u okviru višeg građevinskog sklopa; 2. sklop organa koji zajednički vrše neku funkciju (npr. probavi i trakt).

traktat *lat.* 1. rasprava, spis; teoretsko delo koje raspravlja o nekom važnom pitanju, studija; 2. međunarodni ugovor.

trambulin i trambulina *ital.* daska s koje plivači skaču u vodu.

traminac *nem.* vrsta ukusnog slatkog belog vina iz Tramina (Južni Tirol).

trampa *tur.* u trgovini: zamena robe za robu, bez posredovanja novca.

tramper *eng.* brod koji ne plovi prema stalnom redu plovidbe, već prema posebnom ugovoru o prevozu robe.

trampiti *tur.* zameniti robu za robu.

tranzistor *eng.* mali radio-prijemnik koji ima elektrode umesto radio-cevi, radi i na baterije; na istom principu

tranzistor služi za rad računskih mašina, aparata za sluh i sl.

tranzit *ital.* 1. prevoz robe ili putnika iz jedne zemlje u drugu preko zemlje koja se nalazi između njih; 2. prevoz robe od mesta utovara do mesta istovara, bez pretovaranja na usputnim stanicama.

tranzitiv *lat.* prelazan; **tranzitiv** **glagol:** prelazni glagol, tj. glagol iza kojeg mora stajati objekat, predmet glagolske radnje.

tranzitivan *lat.* prelazan; **tranzitiv** **glagol:** prelazni glagol, tj. glagol iza kojeg mora stajati objekat, predmet glagolske radnje.

tranzitni *ital.* koji je u vezi sa tranzitom, prevozni, koji se odnosi na prevoz tranzitom; v. *tranzit*.

trans ¹ *eng.* povišeno nervno uzbuđenje, pomračenje svesti u hipnozi ili pri spolnom uzbuđenju; zanos, ushićenje, ekstaza.

trans ² *lat.* predlog ili prvi deo složenice koja se javlja u više reči sa značenjem: preko, s one strane, pre i sl.

transakcija *lat.* krupniji trgovački posao, poslovni poduhvat, pobodba, ugovor, izravanje dugovanja, interesni sporazum partnera.

transatlantski *lat.* 1. preokooceanski, koji leži s obe strane Atlantskog okeana; 2. koji prelazi s jedne strane obale na drugu ovog okeana.

transverzala *lat.* poprečna prava; prava koja seče dve ili više pravih s kojima leži u istoj ravni.

transverzal *lat.* poprečan, presečen; v. *transverzala*.

transvestizam *lat.* bolestan nagon za oblačenjem haljina lica suprotnog spola.

transvestiti *lat.* ljudi koji imaju bolestan erotski nagon da oblače haljine lica suprotnog spola.

transgresija *lat.* 1. prestup, prekoračenje; gaženje prava, pogreška; 2. *geološki:* prodiranje mora u kopno usled spuštanja Zemljine kore; *suprotno:* regresija; 3. nadiranje jedne morske struje prema drugoj morskoj struji; 4. navlačenje jednog sloja na stariji sloj.

Transilvanija *lat.* pogranična pokrajina u Rumuniji i Mađarskoj, isto što i Erdelj.

transkontinentalan *lat.* koji preseca čitav jedan kontinent (put, železnička pruga).

transkribovati i transkribirati *lat.* 1. preneti, prenositi iz jednog pisma u drugo, npr. iz grčkog pisma u latinicu; 2. tačno zapisati ili zapisivati govorne glasove slovima i drugim naročitim znacima.

transkripcija *lat.* 1. prepisivanje; verno prepisivanje nekog teksta iz jednog pisma u drugo pismo, npr. iz grčkog u latinsko pismo, tj. da se značenja reči ne menjaju; 2. fonetsko pisanje reči nekog jezika, tj. onako kako se one faktički izgovaraju; 3. prenošenje muzičkog dela, napisanog za jedan instrument ili glas, na drugi; 4. uopšte: prepisivanje, prepis, prenos na drugo ime.

translatirati *lat.* trgovački: prenositi; v. *transferisati, transferirati*.

translator *lat.* prevodilac, tumač.

translacija *lat.* 1. prenošenje (govora, muzike i sl.) pomoću posredne prijemno-emisione radio-stanice uz pojačanje signala srazmerno povećanoj daljini; 2. prevodenje na drugi jezik; 3. prenos nekog prava; 4. premeštaj; 5. prerada.

transliteracija *lat.* doslovno prenošenje neke reči iz jednog pisma u drugo pomoću slova druge pismenosti (npr. iz glagoljice u latinicu).

transmisija *lat.* 1. prenošenje, prenos, prevod; 2. prenošenje sile obrtnog valjka, pomoću njegovih zupčanika, kaiševa, ležajeva i dr. na radne mašine ili postrojenja.

transmutacija *lat.* 1. prenošenje, preobražaj, promena, preinaka; 2. sposobnost preobražavanja.

transnacionalan *lat.* preko više nacija, u više naroda; **transnacionalne kompanije:** kompanije koje imaju fabrike i svoje filijale u više zemalja širom sveta.

transparent *lat.* 1. parola, sa slikom ili bez slike, ispisana na hartiji ili platnu koja se nosi u uličnoj povorci za vreme raznih svečanosti ili demonstracija; parola ili slika razapeta preko cele ulice sa istom svrhom; 2. u filmu: trik kada se već snimljenom filmu ukomponuje druga pozadina iz nekog drugog filma; 3. slika ili natpis izrađeni na providnom materijalu.

transpiracija *lat.* znojenje, preznojavanje; isparavanje (ispuštanje) suviše vode površinom tela kod biljaka i životinja.

transpirisati i transpirirati *lat.* znojiti se, isparavati, ispariti.

transplantat *lat.* deo tkiva ili organ presađen transplantacijom.

transplantacija *lat.* presađivanje, premeštanje dela tkiva ili celog organa na drugo mesto istog organizma ili na drugi organizam (u plastičnoj hirurgiji i vrtarstvu).

transplantirati *lat.* premestiti, presaditi tkivo ili organ; v. *transplantacija*.

transpozicija *lat.* 1. prenos, premeštanje, prebacivanje (npr. članova jedne jedinačine s jedne strane na drugu) 2. muz. prevodenje na drugi ton.

transpolaran *lat.* koji ide preko Zemljinih polova (transport) preko Severnog pola ili ispod njega (atomske podmornice).

transponovati i transponirati *lat.* 1. premestiti, premeštati, prebaciti nešto na drugu stranu; 2. prevesti na drugi glas (u muzici).

transport *lat.* 1. prenošenje, prevoženje, prevoz, otprema, odašiljanje, slanje; 2. prevozna sredstva i uređaji za prevoz robe i putnika (železnica, avion, kamion, žičara i dr.); 3. kontingent robe koji se istodobno transportuje.

transporter *lat.* 1. uređaj za premeštanje tereta u fabrici, konvejer; 2. prevožno sredstvo (kamion, avion i dr.); 3. osoba koja se bavi prevoženjem tereta.

transportovati i transportirati *lat.* preneti, prevoziti, odneti, odaslati (robu, putnike, poštu i dr.).

transfer *lat.* 1. prenos novca iz jedne banke u drugu ili iz jedne zemlje u drugu zemlju; 2. menjanje jedne valute za drugu; 3. prenos nominalnih hartija od vrednosti s jednog vlasnika na drugog; 4. *prenosno:* prenos uopšte (npr. transfer tehnologije).

transferacija *lat.* u sudskom postupku: posebna odluka o privremenom prenošenju oduzetih stvari na drugo lice do okončanja sudskog postupka.

transferisati i transferirati *lat.* 1. preneti, premestiti; 2. prevesti na drugi jezik; 3. iznos menice otpisati sa nečijeg konta; 4. pustiti u promet.

transfer-lista *lat.* popis fudbalera ili drugih igrača koji mogu promeniti klub; popis lica koji se mogu premestiti na druge dužnosti.

transfigurisati i transfigurirati *lat.* preobraziti, preobražavati, preinačiti, promeniti oblik, preoblikovati.

transfiguracija *lat.* preobražaj, promena oblika, preoblikovanje, preinaka.

transformator *lat.* 1. sprava koja pretvara struju višeg napona u niži i obratno; 2. mađioničar koji tobože pretvara jedne predmete u druge.

transformacija *lat.* pretvaranje, preobražavanje, preinačavanje, preoblikovanje, promena, metamorfoza.

transformizam *lat.* učenje o preobražavanju živog sveta u toku razvitka; v. *darvinizam*.

transformisati i transformirati *lat.* preobraziti, promeniti, preoblikovati, pretvoriti, preinačiti, preokrenuti, preudediti, izmeniti, prepraviti.

transfuzija *lat.* pretok, pretakanje krvi iz jednog organizma u drugi (kod težih oboljenja ili povreda kada nastane veći gubitak krvi).

transcendentalan *lat.* koji je, prema idealističkoj filozofiji, u našoj svesti pre svakog iskustva, nezavisan od iskustva.

transcendentan *lat.* koji prelazi granice mogućeg iskustva, koji prelazi granice stvarnosti, koji je van mogućnosti čulnog opažanja, natčulan, natprirodan, neshvatljiv, nerazumljiv, nejasan, taman, fantastičan.

transcendencija *lat.* ono što je nesaznatično iskustvom, ono što je preko granice iskustva, što nadilazi, prevazilazi ljudska shvatanja, što se nalazi izvan granica prirodnog sveta i prelazi područje čovekove svesti.

tranša *fr.* 1. deo jednog zajma (kad se zajam ne emituje ceo nego u delovima); 2. venac na kovanom novcu sa natpisom ili ukrasom.

transeja *fr.* rov, šanac, jarak; prokop, dugački rov u vidu kanala duž linije fronta koji štiti vojnike od neprijateljske vatre i služi za kontakte, obaveštenja i snabdevanja vojnika.

transirati *fr.* seći, rasecati, uređivati meso, sortirati na komade; raseći trbuh

živinčetu i očistiti utrobu; razdeliti meso u delove.

trap ⁻¹ *nem.* 1. stepenice na lađi; 2. lestve od užeta na brodu; 3. kod aviona: točkovi, plovci ili skije (stajni trap); 4. donja konstrukcija kola, šasija.

trap ⁻² *grč.* 1. jama u zemlji za spremanje i čuvanje zimnice; 2. bašta za dinje i lubenice; 3. mladi vinograd.

trapez *grč.* 1. četvorougao sa dvema paralelnim stranama (dve druge nisu); 2. gimnastička sprava koja ima prečagu obešenu na dva užeta (viseće vrtilo).

trapezoid *grč.* četvorougao sa dvema paralelnim stranama (dve druge nisu); 2. gimnastička sprava koja ima prečagu obešenu na dva užeta (viseće vrtilo).

trapezoid *grč.* četvorougao sa dvema paralelnim stranama (dve druge nisu); 2. gimnastička sprava koja ima prečagu obešenu na dva užeta (viseće vrtilo).

trapezoid *grč.* četvorougao sa dvema paralelnim stranama (dve druge nisu); 2. gimnastička sprava koja ima prečagu obešenu na dva užeta (viseće vrtilo).

trapezoid *grč.* četvorougao sa dvema paralelnim stranama (dve druge nisu); 2. gimnastička sprava koja ima prečagu obešenu na dva užeta (viseće vrtilo).

trapezoid *grč.* četvorougao sa dvema paralelnim stranama (dve druge nisu); 2. gimnastička sprava koja ima prečagu obešenu na dva užeta (viseće vrtilo).

trapezoid *grč.* četvorougao sa dvema paralelnim stranama (dve druge nisu); 2. gimnastička sprava koja ima prečagu obešenu na dva užeta (viseće vrtilo).

trapezoid *grč.* četvorougao sa dvema paralelnim stranama (dve druge nisu); 2. gimnastička sprava koja ima prečagu obešenu na dva užeta (viseće vrtilo).

trapezoid *grč.* četvorougao sa dvema paralelnim stranama (dve druge nisu); 2. gimnastička sprava koja ima prečagu obešenu na dva užeta (viseće vrtilo).

trapezoid *grč.* četvorougao sa dvema paralelnim stranama (dve druge nisu); 2. gimnastička sprava koja ima prečagu obešenu na dva užeta (viseće vrtilo).

trapezoid *grč.* četvorougao sa dvema paralelnim stranama (dve druge nisu); 2. gimnastička sprava koja ima prečagu obešenu na dva užeta (viseće vrtilo).

trapezoid *grč.* četvorougao sa dvema paralelnim stranama (dve druge nisu); 2. gimnastička sprava koja ima prečagu obešenu na dva užeta (viseće vrtilo).

trapezoid *grč.* četvorougao sa dvema paralelnim stranama (dve druge nisu); 2. gimnastička sprava koja ima prečagu obešenu na dva užeta (viseće vrtilo).

trapezoid *grč.* četvorougao sa dvema paralelnim stranama (dve druge nisu); 2. gimnastička sprava koja ima prečagu obešenu na dva užeta (viseće vrtilo).

traumatizovati i traumatizirati *grč.* izazvati psihički potres koji ostavlja trajne posledice.

trafika *ital.* prodaja na malo, prodavnica; kiosk, mala prodavnica duvana, cigareta i kućnih potrepština.

trafikant *ital.* 1. prodavac, trgovac koji prodaje robu u trafici; 2. vlasnik trafike.

traheja *grč.* 1. dušnik i hrskavica pluća; 2. svaka od brojnih cevčica koje tvore dušni sistem u insekata.

trahoma *grč.* zarazna hronična bolest očiju; stvaraju se siva zrnca na spoljnoj koži oka.

trač *nem.* brbljanje, ogovaranje, klevetanje; laž, kleveta.

travestija *lat.* književno delo u kome se ozbiljan sadržaj zaodeva u šaljiv oblik.

trevira — sintetičko vlakno i tkanina načinjena od njega.

trevlerček *eng.* putnički ček koji se može unovčiti kod svake banke koja je u poslovnoj vezi s bankom koja je izdala ček.

treger *nem.* 1. nosač, nosilac, amalin (često umesto — hozentreg); 2. u građevinarstvu: glavna greda, nosač, potpornik.

tredjunion *eng.* zanatlijsko, radničko profesionalno udruženje u Engleskoj; radnički sindikat.

tredjunionizam *eng.* oportunistička struja u radničkom pokretu (nazvana po glavnim predstavnicima te struje, engleskim sindikatima).

trezor *grč.* riznica, blago; specijalno uređena i dobro obezbeđena od provalnih krađa prostorija u bankama i nekim ustanovama, s kasama i sefovima u kojima se čuva novac i druge dragocenosti.

treid *eng.* trgovina, trgovanje, promet robe.

trema *grč.* strah, nervoza glumca uoči i za vreme javnog nastupa; uzbudjenje, strah, strepnja kandidata ispred ispita.

trenaža *eng.* v. *trening*.

trenažer *eng.* sobni automobil za vežbanje (obuku) vozača.

trend *eng.* 1. opšta sklonost, tendencija, tok događaja, mišljenja; 2. osnovni

pravac kretanja nekog društvenog procesa ili pojave; 3. kretanje cena, itd.

trenner *eng.* onaj koji nekog trenira, koji rukovodi telesnim vežbama ili poučava u nekoj sportskoj disciplini.

trening *eng.* vežba, vežbanje, uvežbavanje, fizičko pripremanje za utakmicu.

trenirati *eng.* vežbati, obučavati, sistematski osposobljavati sportiste.

trenčkot *eng.* 1. vrsta gornjeg kaputa; 2. prvobitno: vojnički kišni ogrtač.

trepanacija *lat.* otvaranje lobanje čoveka bušenjem ili rezanjem.

tretirati *fr.* 1. raspravljati; 2. postupati s nekim (dobro ili rđavo).

tretman *fr.* postupak, način prilazjenja nekom pitanju; 2. način lečenja.

tref *nem.* 1. pogodak, zgoditak; 2. boja igrača karte sa slikom lista deteline.

trefer *nem.* 1. onaj koji dobro gađa, dobar strelac; 2. pogodak, dobitak.

trefiti *nem.* 1. pogoditi (puškom); 2. susresti slučajno; 3. dogoditi se, desiti se.

triangl *lat.* trougao, trokut.

triangulacija *lat.* premeravanje zemljišta pomoću mreže trouglova na koje se razmeri teren.

tribada *grč.* žena koja bludniči sama sa sobom ili sa drugim ženama, homoseksualka.

tribadizam *grč.* homoseksualnost među ženama, lezbijiska ljubav.

tribina *fr.* 1. povišeno mesto za govornike ili za gledaoce utakmice; 2. mesto za publiku i novinare u parlamentu, galerija; 3. *prenosno*: mesto za slobodno ispoljavanje mišljenja (miting, štampa, skupština, televizija, itd.).

tribun *lat.* 1. istaknuti govornik, narodni vođa, popularan u masama; 2. u starom Rimu: starešina sresa (tribune); 3. narodni zastupnik pred plemićkim vlastima u starom Rimu.

tribunal *lat.* 1. određeno mesto na trgu u starom Rimu na kome je sedeo pretor i sudio okrivljenima; 2. sud, sudski kolegijum; viši sud.

tribut *lat.* 1. porez, namet koji plaća pobedeći narod osvajaču, pobedniku; 2. *prenosno*: dug, oduženje duga; 3. porez, danak, dažbina.

trivijalan *lat.* prost, običan, svakidašnji, jeftin; sićušan, neznatan, beznačajan;

neduhovit, otrcan, dosadan; sporedan, uzgredan.

trivijalnost *lat.* uprošćenost, običnost; malenkost, beznačajnost; neduhovitost, dosadnost, otrcanost; sporednost, uzgrednost; prostački izraz.

trivijalka *lat.* osnovna, narodna škola.

trigamija *grč.* brak sa tri žene ili sa tri muža istovremeno; troženstvo, tromuštvo.

trigon *grč.* trougao.

trigonalan *grč.* trougaoni, trostran, trokutan.

trigonometar *grč.* tačka određena triangulacijom.

trigonometrija *grč.* deo geometrije koji se bavi proučavanjem odnosa među stranama i uglovima trougla.

trijada *grč.* 1. jedinstvo triju osoba, predmeta, pojmova, trojstvo; 2. u teologiji: Trojstvo; 3. u starogrčkoj dramskoj poeziji celina od strofe, antistrofe i epode; 4. u idealističkoj Hegelovoj filozofiji: trojni proces, tumačenje razvoja sveta u tri faze, odnosno (u dijalektici) u tri stupnja (teza, antiteza, sinteza).

trijaza(a) *fr.* 1. roba slabijeg kvaliteta, tj. ona roba koja ostane posle biranja, probiranja bolje robe; 2. *medic.* raspoređivanje, razvrstavanje ranjenika i bolesnika u grupe prema prirodi rana i bolesti, kao i prema obliku i hitnosti medicinske pomoći koja treba da im se pruži.

trijal *lat. gram.* trojina (neki primitivni jezici imaju pored jednine, dvojine i množine još i posebne oblike uz broj tri).

trijalizam *lat.* 1. podela nečega na troje; 2. ravnopravna podela vlasti između predstavnika vlasti triju država koje su ušle u sastav jedne savezne države (npr. težnja u bivšoj Austro-Ugarskoj monarhiji da se vlast podeli između tri državne zajednice: Austrije, Mađarske i slovenskih naroda).

trijarhija *grč.* vlada, vladavina trojice.

trijas *grč.* najstarija perioda mezozojske ere, doba prije jure (slojevi zemlje sastojali su se od tri elementa: peska, liskunovitih škriljaca i ljuštunog vapnenca).

trijenale *lat.* umetnička priredba koja se održava svake treće godine.

trijer *fr.* mašina za prečišćavanje i sortiranje žita, posebno semena.

trijumvir *lat.* u starom Rimu: član trojice koji su upravljali državom ili obavljali druge važne državne poslove.

trijumvirat *lat.* 1. u starom Rimu: vrhovno državno rukovodstvo, sastavljeno od tri lica; 2. *prenosno*: tri osobe koje se udruže radi zajedničkog delovanja.

trijumf *lat.* 1. velika sjajna pobjeda, veliki uspeh; slavlje koje nastaje posle velike pobjede; 2. u starom Rimu: svečani ulaz vojskovođe (trijumfatora) u grad posle pobjede i radost naroda zbog toga.

trijumfalan *lat.* pobjednički, pobjedonosan, sjajan koji se prolama od radosti, koji likuje od zanosnog veselja; **trijumfalna kapija**: slavluk (luk, svod iznad svečane kapije).

trijumfator *lat.* pobjednik, slavni vojskovođa koji slavi pobjedu.

trijumfovati i trijumfirati *lat.* 1. pobediti neprijatelja, suparnika, biti jači, nadmoćniji; 2. slaviti izvojevanu pobjedu, likovati; 3. radovati se, zanositi se, veseliti se zbog pobjede.

trik *eng.* 1. dosetka, majstorija, veština, opsen, spretan manevar; 2. vešto izvedena prevara, obmana, lukavština, smicalica.

trikini *eng.* moderni ženski kupaći kostim (grudnjaci se nalepe pomoću flastera).

triko *fr.* 1. rastegljiv tkani materijal; 2. pletena tesna haljina do pojasa; 3. odela baletskih igrača, gimnastičara, učenika i drugih pripisano uz telo.

trikolora *lat.* zastava u tri boje, trobojka.

trikotaza *fr.* 1. proizvodi izrađeni mašinskim pletenjem; 2. fabrika koja izrađuje pletene odevne predmete.

trilateralan *lat.* trostran, trojak (npr. ugovor koji obavezuje podjednako tri strane); v. *bilateralan i multilateralan*.

trilema *grč.* 1. *log.* trostruka pretpostavka (hipoteza), kolebanje između triju mogućnosti za delanje ili kod izbora triju stvari.

triler *eng.* roman, pripovetka ili film koji izaziva jezu i uzbuđenje.

triler *eng.* treperenje, podrhtavanje glasa ili zvuka.

trilijarda *lat.* hiljadu triliona.

triling *eng.* koji izaziva jezu, uzbuđenje, uzbuđljiv film, roman i sl.; *isto i triler*.

triling *eng.* jedno od trojaka, jedno od tri stvari, trojče.

trilogija *grč.* tri romana ili tri dramska dela jednog pisca prožeta jednom opštom idejom, jednom zamisli; v. *duologija, tetralogija, pentalogija*.

trilon — jedan od bojnih otrova (u trilone spadaju otrovi: tabun, sarin, soman).

trim *hol.* 1. unutrašnji deo broda za držanje raznih zaliha i tereta; 2. uzdužni nagib broda kad mu je gaz veći od normalnog; 3. ravnomeran raspored tereta u unutrašnjosti broda; 4. pravilan položaj jarbola broda ili drugog plovila prema vetru.

trim *eng.* fizička sposobnost, kondicija, dobro stanje zdravlja, raspoloženje; **trim-staza**: uređeni teren za masovnu rekreaciju (staza za trčanje i pešačenje sa spravama za fizičke vežbe); **trim-centar**: zgrade sa spravama za fizičku rekreaciju bez velikih naprezanja organizma.

trimer *eng.* 1. frizerski pribor sa ugrađenim žiletom kojim se skraćuje kosa; 2. električni kondenzator malog, promenljivog kapaciteta; 3. uređivač, čistač nečega, sprava za čišćenje; 4. *prenosno*: kolebljivac, prevrtljivac u mišljenju, u političkom opredeljenju.

trimestar *lat.* razdoblje od tri meseca, tromesečje.

trimetar *grč.* stih od tri metra, tj. od šest stihovnih stopa.

trimo *fr.* zid između dva prozora; visoko ogledalo između dva prozora ili ugrađeno iznad kamina.

trimorfan *lat.-grč.* u tri oblika, troobličan: **trimorfne biljke**: biljke kod kojih se cvetovi javljaju u tri oblika.

trimorfizam *grč.* troobličnost, troličnost. **trimurti** sanskrt. božansko trojstvo u hindijskoj religiji (Brahmastvaralac, višnu-čuvar, Šiva-razaralac).

trinacija *lat.* običaj da u vreme velikih praznika katolički sveštenik služi po tri mise (npr. za Božić).

trinitet *lat.* trojstvo.

trinitrotoluol — eksploziv kojim se pune topovske granate i eksplozivne mine, trotil.

trinom *grč.* algebarski izraz koji se sastoji od tri člana, tročlani izraz (npr. $a+b+c$).

trio *ital.* 1. muzički komad za tri različita glasa ili tri instrumenta; 2. tri glasa ili tri instrumenta koji izvode takvo muzičko delo; tercet; 3. srednji deo plesa; 4. trojica, trolist, trojstvo (Klasić).

triod *grč.* u pravoslavnoj crkvi: knjiga sa preglednim objašnjenjima o nastupajućim crkvenim praznicima.

trioda *grč.* vakuumna cev, lampa sa tri elektrode.

triola *ital.* u muzici: ritmički ukras od tri jednake note koje traju isto toliko koliko i dve istovrsne note (npr. tri osminke kao dve).

triolet *fr.* pesmica od osam stihova kod koje se posle trećeg stiha ponavlja prvi stih, a posle šestog oba prva stiha.

trip *eng.* 1. posrtanje, greška, zabluda; 2. *prenosno*: osećaj koji ispunjava lice koje uzima drogu.

tripoza *grč.* bolest spavanja.

tripartit *lat.* zbirka običajnog mađarskog privatnog prava koje se i u našim krajevima primenjivalo (Međumurje, Vojvodina) do 1918.

tripartitan *lat.* trostruk, trostrani (sporazum, ugovor); iz tri dela.

triparticija *lat.* podela nečega na tri dela.

triper *nem.* kapavac, gonoreja, zarazna spolna bolest koju izazivaju gonokoke (zapaljenje mokraćnih kanala, gnjenje).

triping *eng.* u hokeju na ledu: namerno obaranje igrača, prekršaj, faul.

tripleks *lat.* 1. trostruk, trogub; 2. složeno staklo, dobijeno spajanjem staklenih ploča pomoću elastičnog lepka.

triplikat *lat.* 1. treći primerak nekog dokumenta ravan originalu; 2. izdavanje nekog dokumenta po treći put.

triplikacija *lat.* utrostručavanje, utrostručenje; ponavljanje tri puta.

tripirati *lat.* utrojiti, utrostručiti, utrognuti.

triplicirati *lat.* v. *tripirati*.

triplicitet *lat.* trostrukost, trogubost, trojstvo.

triptik *grč.* pasoš za prelaz preko granice motornih vozila bez plaćanja carine.

triptih i **triptihon** *grč.* umetničko delo, sastavljeno iz tri dela, obično slika ili crtež (dva lista sa strane preklapaju srednji deo).

tristihon *grč.* pesme ili strofe od tri stiha.

tritanopija *grč.* delimična slepoba za boje (za svetloplavu, tamnoplavu i ljubičastu).

tritment *eng.* prošireni sinopsis za izradu filma.

trifurkacija *lat.* račvanje reke pri ušću u tri rukavca; v. *bifurkacija*.

trihina *grč.* sićušna glista koja živi parazitski u crevima i mišićima ljudi i životinja, naročito kod svinja, izazivajući teška oboljenja.

trihinoza *lat.* teško oboljenje creva i mišića nekih životinja, naročito svinja, koje prouzrokuje glista trihina (bolest se prenosi i na ljude).

trihoma *grč.* obraslost tela dlakom ili kosom, kosmatost.

trihomonas *grč.* parazit koji obično živi u crevima, vagini i mokraćnoj bešici čoveka; prouzrokuje prolive i vaginitis (bolest vagine).

Troja *grč.* glavni grad države Trojade u Maloj Aziji, čuvena po trojanskom ratu (1193—1174. pre n.e.) koji su, protiv Troje, povelj Grci da bi se osvetili za otmicu Lepe Jelen, koju je bio oteo Paris; tek posle deset godina Grci su osvojili Troju pomoću drvenog (trojanskog) konja.

trojanski konj — 1. pošto Grci za 10 godina opsade Troje nisu uspeali da je osvoje, naprave velikog drvenog konja; u njemu je bilo dosta mesta za grupu ratnika; noću ga ostaviše i napustiše mesto borbe; Trojanci uvuku konja u grad, iz kojeg potajno izađu Grci i tako osvoje Troju; 2. *prenosno*: lukavo smišljeno delo.

trojka *rus.* ruska zaprega sa tri konja

trola *eng.* 1. motka s točkicama koja služi tramvajima i trolejbusima za dovođenje električne struje; 2. fabrička ili rudarska kolica koja se kreću po zategnutom konopcu iznad zemlje.

tromb *grč.* zgrušana krv koja se stvara u arteriji, zgrušak, usirak; v. *tromboza*.

tromblon *fr.* valjkasti čelični levak koji se stavlja na pušku; iz tromblona se ispaljenim metkom izbacuje mala bomba.

tromboza *grč.* začepljenje krvnih sudova usled zgrušavanja krvi.

trombociti *grč.* krvna zrnca pločastog oblika, važna u procesu zgrušavanja krvi.

tron *grč.* presto, vladarska stolica, jedan od znakova dostojanstva vladara.

trop⁻¹ *grč.* pesnički ukras, stilska figura koja daje prenosno značenje reči (npr. kaže se *lija* umesto *lukav čovjek*); najčešće stilske figure su: metafora, alegorija, hiperbola, personifikacija, ironija, eufemizam.

trop⁻² — tekstovi i melodijski umetak u srednjovekovnoj crkvenoj i trubadurskoj muzici.

tropar *grč.* u pravoslavnoj crkvi: pesma u slavu nekog svetitelja, himna svetitelju; *prema svecu* i *tropar*: uzrečica kod pravoslavnih koja otprilike znači — svakome ono što mu po zaslugi pripada.

tropi *grč.* pojas Zemljine površine između povratnika; krajevi tropskog pojasa.

tropizam *grč.* nastrojenost biljaka i životinja, vezanih za mesto, da na izvesne spoljne nadražaje odgovaraju pokretima.

tropikal *eng.* vrsta lake tkanine, pogodna za velike vrućine.

tropologija *grč.* nauka o tropima, o rečima koje imaju preneseno, slikovito značenje, tj. nauka o stilskim figurama (npr. epitet, metafora).

tropopauza *grč.* sloj vazduha na granici između troposfere i stratosfere.

troposfera *grč.* prvi sloj vazduha koji obmotava Zemlju, debljine oko 8 km.

tropski *grč.* žarki, koji se odnosi na tople, tropske predele; koji se odnosi na trop, tj. na reči koje imaju prenosno, slikovito značenje.

trotil — jako eksplozivna tvar; upotrebljava se za punjenje bombi.

trotnet *fr.* dečje vozilo, daska s dva točka i upravljačem na prednjem točku; otiskuje se zaletanjem.

trotoar *fr.* deo ulice kojim se kreću pešaci.

trofej *grč.* 1. ratni plen (zastave, oružje i dr.) kao znak preokreta i pobeđene protivnikom; 2. znak uspeha u lovu (rogovi divljači i sl.); 3. znak pobeđene u sportu (pehari, zastavice, medalje i dr.).

trofičan *grč.* koji se tiče hrane, koji služi za ishranu.

trofologija *grč.* nauka o ishrani.

trohej *grč.* dvosložna stopa u stihu (prvi naglašen, drugi nenaglašen).

trockizam *rus.* opoziciona struja u radničkom pokretu SSSR-a (prema vođi Lavu Trockome koji je došao u sukob sa Staljinom i morao da emigrira).

trockist(a) *rus.* pristalica trockizma.

trubadur *fr.* 1. srednjovekovni pesnik-pevač (obilazio dvorove velikaša i pevao o viteškoj ljubavi; 2. *prenosno*: zaljubljeni pesnik, pesnik ljubavi.

trudodan *rus.* dan rada u sofhozima i kolhozima (SSSR), plaćen namirnicama.

truizam *eng.* 1. očevitna istina, opštepoznata činjenica, koju ne treba dokazivati; 2. otrcan izraz, svakidašnja rečenica, banalnost.

trupa *nem.* 1. vojna jedinica; 2. društvo putujućih glumaca i drugih umetnika.

trust *eng.* udruženje krupnih kapitalista radi diktiranja cena na tržištu izvesnim proizvodima i postizanja boljih profita.

trust mozgova *eng.* angažovani najposobniji stručnjaci i naučnici.

tuba *lat.* limena cev u kojoj se pakuju kremovi, vazelin, paste i dr.

tuberkulin *lat.* preparat za cepljenje protiv tuberkuloze.

tuberkuloza *lat.* zarazna i opasna bolest pluća i drugih organa.

tulbe i **turbe** *tur.* grobnica, kapela nad grobom turskih careva i velikaša.

tulipan *lat.* cvet iz familije ljiljana (liči na turski turban).

tulumba *tur.* 1. vrsta slatkih kolača; 2. pumpa za zalivanje i gašenje požara.

tulumina i **tulum** *tur.* 1. mešina za vino; 2. porez koji su plaćali vinogradari spahijama.

tumbanje *tur.* okretanje, prevrtanje, valjanje.

tumbati *tur.* okretati, prevrtati, valjati, lomiti.

tumbe *tur.* obrnuto, izvrnuto, naopako, strmoglavito postavljeno.

tumor *lat.* 1. oteklina, izraslina, čir; 2. neopasni tumori (v. *benigni*) i opasni (v. *maligni*); v. *karcinom*.

tuna *grč.* morska riba, veoma ukusnog mesa; tunjina.

tunika *lat.* vrsta kratke ženske haljine (kod Rimljana: košulja bez rukava).

Tunguzija — pokrajina u Sibiru, simbol daleke, nepoznate divlje zemlje.

tundra *rus.* velika močvarna ravnic, obrasla mahovinom, lišajevima i niskim rastinjem u severnim polarnim krajevima Evrope, Azije i Amerike.

tunel *eng.* 1. prokop kroz breg ili planinu; 2. podzemni put ili prolaz; rov.

tupamarosi *šp.* pripadnici ilegalne gradske gerile u Južnoj Americi.

tupoljev *rus.* tip sovjetskog aviona (po konstruktoru N. Tupoljevu).

tur *tur.* prošireni deo čakšira ili gaća pozadi, ispod stražnjice.

tura *fr.* 1. put, šetnja, deo puta; 2. jednokratna isporuka neke robe, turnus.

turaža *fr.* broj obrta što ih učini jedan motor u određenom vremenu.

turban *tur.* belo platno koje muslimani obavijaju oko fesa kao ukras; čalma.

turbe *tur.* v. *tulbe*.

turbina *lat.* pogonsko-obrtna mašina koja se okreće pod pritiskom vode, pare ili gasa i tako stvara mehaničku energiju.

turbo- *lat.* predmetak koji se stavlja ispred naziva mašina koju pokreće turbina.

turbogenerator *lat.* električni generator koji pokreće parna ili plinska turbina.

turbomlazni motor *lat.* vrsta protočnog mlaznog motora koji siše vazduh za izgaranje pomoću centrifugalnog kompresora.

turboreaktor *lat.* v. *turbomlazni motor*.

turizam *fr.* putovanje radi odmora, zabave, lečenja i razgledanja znamenitosti.

turizmolog *fr.* naučnik koji se bavi problemima turizma.

turizmologija *fr.* nauka koja se bavi problemima turizma.

turist(a) *fr.* čovek koji putuje radi odmora, zabave i lečenja.

turing *eng.* turizam; putovanje, izlet autobusom ili automobilom.

turneja *fr.* duže putovanje u više mesta umetnika, sportista, naučnika, itd.

turnir *fr.* sportsko takmičenje sa većim brojem učesnika.

turnus *grč.* 1. utvrđeni red obavljanja poslova u smenama; 2. jedna isporuka robe.

turoperator *eng.* stručnjak za organizovanje turističkih putovanja.

tur-retur *fr.* kupljena vozna karta za odlazak i povratak, najčešće sa nekim popustom.

turcizam — reč ili izraz turskog porekla (u ovom rečniku za njih je upotrebljena skraćenica *tur.*); mnogi turcizmi su arapskog ili persijskog porekla, ali oni su u naš jezik došli preko Turaka, pa ih zato navodimo kao turcizme.

tursija *tur.* ukiseljeno povrće, a ponekad i voće, u slanoj vodi i sirćetu, pripremljeno za zimu, zimnica.

Tutankamonova piramida — sačuvana piramida ogromnih razmera koju je za života podigao staroegipatski faraon Tutankamon (oko 1350 godine pre n.e.); u njoj je nađen kovčeg s očuvanom mumijom faraona i veoma bogatom arheološkom građom.

tuti *ital.* svi, svi skupa; u horu — svi glasovi zajedno, ceo hor.

tuti fruti *ital.* 1. svi plodovi zajedno; 2. italijansko jelo, pripremljeno od raznog voća i povrća; 3. *prenosno*: meša-

vina svega i svačega; 4. vrsta modernog plesa u Italiji.

tutkalo *tur.* stolarski i obućarski lepak.

tutor *lat.* 1. staratelj, staralac maloletnika ili duševno bolesnih; 2. **crkveni tutor**: predsednik crkvenog odbora koji se, kao pokrovitelj, brine o crkvenim stvarima.

tutorijum *lat.* sudsko imenovanje staraoca, tutora; starateljstvo.

tutorovati *lat.* biti tutor, obavljati dužnosti tutora.

tutorstvo *lat.* 1. starateljstvo, briga o maloletnom ili duševno bolesnom; 2. *prenosno*: nepotrebna briga o nekome, briga koja vredi i potcenjuje.

tutun *tur.* duvan.

tuf *lat.* kamen vulkanskog porekla; upotrebljava se u građevinarstvu.

tufegdžija *tur.* 1. puškar, oružar, izradivač pušaka, trgovac oružjem; 2. vojnik naoružan puškom, strelac, pešak; 3. pripadnik sultanove garde u staroj Turskoj.

tufek *tur.* puška.

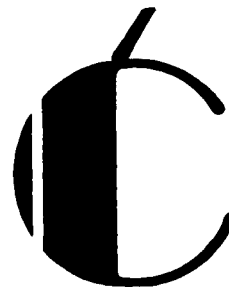
tuće *nem.* celina nečega od dvanaest komada.

tuć *tur.* bronza.

tuš *fr.* 1. kratak pozdrav muzikom; 2. crna vodena boja za pisanje; 3. kupanje u mlazevima; 4. u rvanju: v. *tuše*.

tuše *fr.* u rvanju: dodir borca lopaticama o prostirku kao znak poraza.

tuširati *fr.* 1. kupati se pod tušem; 2. crtati ili slikati tušem; 3. u rvanju: oboriti protivnika na obe lopatice i time pobediti.

Čaba *ar.* muslimansko svetište u Meki (Saudijska Arabija) koje posećuju muslimani iz celog sveta (hadžije); u zgradu je uzidan i sveti „crni kamen“ (hadžar), koji pobožni muslimani sa strahopoštovanjem dodiruju i celivaju; *isto i Kaba.*

čaba *ar.* poseta (hadžiluk) do svetog mesta Čabe.

čablast *tur.* sulud, čaknut, luckast.

čage *tur.* hartija, pismo, beležnica; dokumenat, potvrda.

čaija *tur.* vrsta slatkog kolača.

čaja *tur.* v. *čaija*.

čaknut *tur.* glup, blesav, šašav.

čakulati *ital.* brbljati, čavrljati, časkati, ogovarati, blebetati.

čakule *ital.* pričanje, brbljanje, časkanje, ogovaranje.

čakulon *ital.* brbljivac, pričalo, časkalo.

čalov — budala, luda, blesavko.

čama *tur.* ženska haljina.

čao *ital.* zdravo (pozdrav).

čapati *ital.* uhvatiti, uloviti, zgrabiti, ščepati.

čar *tur.* zarada, dobitak, korist; trgovački posao.

čariti *tur.* dobiti, zaraditi, imati koristi, profitirati.

čardžija *tur.* 1. trgovac; 2. onaj koji ostvaruje neku zaradu u svakoj situaciji.

časa *tur.* zemljana, porculanska ili bakrena duboka zdela.

čata i **čato** *tur.* pisar, obično pisar u administraciji mesne vlasti.

čatib *tur.* *isto i čata.*

čafir *tur.* nevernik, onaj koji ne priznaje boga, nemusliman.

čebe *tur.* pokrivač od vune, guber.

čebedžija *tur.* onaj koji pravi čebad.

čevap *tur.* komad mesa pečen na žaru.

čevapčići *tur.* valjušci od mlevenog mesa, pečeni na žaru.

čevabčija *tur.* onaj koji peče ili prodaje čevapčiće; za ženu: **čevabdzijka.**

čevabdzinica *tur.* prodavnica čevapčica sa uređajima za njihovo pečenje.

čezap *tur.* oštra voda, šalitrina kiseline koja služi za izdvajanje zlata i srebra.

čef *tur.* v. *čef.*

čefli *tur.* v. *čef.*

čela *tur.* glava bez kose.

čelav *tur.* čovek bez kose.

čelaviti *tur.* gubiti kosu, postajati čelav.

čelavost *tur.* stanje bez kose, izgubljena kosa na glavi ili na nekom drugom delu tela.

Čele-kula *tur.* „kula od glava“; strašan spomenik turskog varvarstva koji su Turci podigli kod Niša od lobanja poginulih Srba, 1809. g. pri opsadi Niša, kada je herojski poginuo resavski junak Stevan Sindelić (ovaj spomenik je očuvan i stavljen pod zaštitu države).

čelepír *tur.* pljačka, plen, dobit koja dođe na lak način.

čelepírítí *tur.* pleniti, učestvovati u deobi plena.

čelepóš i **čelepúš** *tur.* kapica koju duhovnici nose ispod šešira; kapica koja pokriva čelu.

čelija *lat.* 1. sobica (u samostanu ili zatvoru); 2. organska stanica, osnovni elemenat živih bića; **partijska čelija:** osnovna organizaciona jedinica u komunističkim partijama; 3. okce u pčelinjem saću.

čemal *tur.* savršenstvo, dozrelost, potpunost, vrhunac moći, slave, bogatstva; fizička i umna zrelost čoveka.

čemane *tur.* gusle, violina.

čemer *tur.* 1. svod, luk u građevini; 2. muški pojas s pregradama za novac i druge potrepštine; 3. ženski pojas od srebra.

čemerítí *tur.* graditi na svod, na luk.

čenar *tur.* 1. međa, granica, periferija; 2. vrsta platna i odeća od tog platna; 3. vez na peškuru.

čenevir *tur.* konoplja; konopac, uže.

čenifa *tur.* 1. zahod, nužnik; 2. noćna posuda.

čepenak *tur.* 1. vrata od radionice ili dućana koja su podešena tako da na njima trgovac izlaže robu za prodaju; 2. *prenosno:* dućan.

čeramida *tur.* vrsta krovnog crepa.

čeramidžija *tur.* onaj koji proizvodi crep, ciglu.

čerana *tur.* zanatlijska radionica, naročito: radionica sapuna i užarska radionica.

červis *tur.* sok, sos, umokac.

čerpič *tur.* sirova, još nepečena cigla.

čert *tur.* ugao dobijen od ukrštanja grebda na zgradi brvnari; usek, urez.

čerhana *tur.* 1. radionica, fabrika; 2. javna kuća, kupleraj.

čerčivo *tur.* okvir, oplata, ram na prozoru, prozorski okvir.
časam *tur.* sreća, u frazi: kupiti na sreću.
cesar *nem.* car, gospodar, samodržac (obično se misli na bivšeg austrijskog cara).
cesatluk *tur.* zastoj, stagnacija u privredivanju, privredna kriza.
časma *tur.* 1. vrsta šupljikavog veza; 2. seča, sečenje.
četen *tur.* lan, laneno platno.
četen-halva *tur.* vrsta halve, nalik na lanenu pređu.
čef *tur.* volja, dobra volja, dobro raspoloženje, radost, veselje, uživanje; prohtev sa nasladom.
čefil *tur.* svedok, garant, jemac.
čefilema *tur.* jamčenje, garantovanje.
čefiliti *tur.* jamčiti za nekoga, garantovati, obavezati se.
čefini *tur.* belo platno u koje muslimani uvijaju pokojnika.
čefli *tur.* razgaljen, veseo, dobro raspoložen, zagrejan pićem, pripit.
čehaja *tur.* 1. upravnik, sekretar, nadzornik; 2. ekonom na velikom imanju; 3. zastupnik vezira ili neke druge visoke ličnosti; 4. predstavnik nekog udruženja; 5. starešina sela; 6. čobanski starešina, katunar.
čibret i **čibrit** *tur.* šibica sumporača.
čivot *grč.* 1. u pravoslavnih — kovčeg u kojem se čuvaju mošti (kosti) svetaca; 2. ostava u kojoj se čuva euharistija; 3. *prenosno*: odar, katafalk.
čiler *tur.* 1. kućerak; 2. soba za ostavu, vajat.
čilibar *tur.* 1. fosilna smola, jantar (potiče od četinara); 2. vrsta belog grožđa.
čilim *tur.* sag, tepih, prostirač u stanu ili kancelariji.
čilimar *tur.* onaj koji ručno pravi čilime.
čilimara *tur.* radionica ili fabrika za izradu čilima.
čilimarstvo *tur.* proizvodnja čilima kao privredna grana.
čilit *grč.* katanac, lokot.
čispet *tur.* 1. odelo, odeća; 2. nakit, gizdanje.
čispetli *tur.* lepo obučen, nagizdan.
čitab i **čitap** *tur.* 1. verska knjiga; 2. potvrda, cedulja; 3. pismeno naređenje.
čitap *tur.* v. *čitab*.

čifta *tur.* 1. bakaln, trgovac mirođija; 2. *prenosno*: tvrđica, škrtac, malograđanin, buržuj; zelenoš, lihvar, lakomac.
čiftinstvo *tur.* malograđanština, filistarstvo.
čopav *tur.* hrom, šepav.
čor i **čorav** *tur.* slep na jedno oko, čoravko
čoraviti *tur.* postajati čorav, činiti koga čoravim, oslepljivati.
čorak i **čorac** *tur.* slepi metak, tj. bez ubojitog naboja.
čorbadža *tur.* okno na krovu; v. *badža*.
čorbudžak *tur.* v. *čorsokak*.
čorda *tur.* sablja.
čorluk *tur.* prkos, inat, tvrdoglavost, upornost, nepopustljivost.
čorsokak *tur.* 1. slepa ulica koja nema izlaz; 2. *prenosno*: teška, kritična situacija, bezizlazan položaj.
čosati *tur.* 1. ašikovati, udvarati se; 2. šaliti se, nadmudrivati se.
čosa i **čoso** *tur.* 1. čovek kome ne raste brada, čosav; 2. lukavac, mudrac.
čotek *tur.* v. *čutek*.
čošak i **čoše** *tur.* ugao, kut.
čošak *tur.* balkon, doksat, čardak.
čuvik *tur.* uzvišica, brežuljak, oštar vrh nekog uzvišenja.
čuza *tur.* zatvor, hapsana, tamnica.
čulav i **čulah** *tur.* polukružna kapa od uvaljane vune koja se nosi ispod fesa, keče.
čulbastija *tur.* meso od rebara, pečeno na žaru, kotlet, biftek, krmenadla.
čulum *tur.* mali topuz, mala topuzina.
čuma *tur.* čuperak kose koji nemirno stoji.
čumez *tur.* 1. kokošinjac; 2. mala trošna kuća, udžerica; 3. zapuštena kafana.
čumur *tur.* drveni ugalj.
čumurana *tur.* 1. mesto gde se prodaje ugalj; 2. mesto gde sagoreva drveni ugalj; 3. mesto gde se pravi čumur.
čumurđija *tur.* onaj koji pravi i prodaje čumur.
čup *tur.* veliki zemljani sud za domaće namirnice.
čuprija *tur.* most preko reke; most uopšte.
čurak *tur.* ogrtač, gornji zimski kaput, postavljen i opšiven krznom; bunda, kožuh.

čurdija *tur.* 1. kratak kožuh; 2. duga ženska haljina bez rukava s krznom.
čurta *tur.* 1. grudnjak, držač grudi, pršnjak; 2. tikva, bundevara.
čurčija *tur.* krznar, kožuhar, zanatlija koji izrađuje predmete od krzna.
čusegija *tur.* lopatica za ugalj ili žar.
čuskija *tur.* 1. gvozdena poluga kao pomoćna alatka za dizanje tereta; 2. kramp, budak, pijuk.
čustek *tur.* 1. spone kojima se konjima vežu noge; 2. okovi, lanci, negve.
čutek *tur.* 1. batina, šiba, štap; 2. udarac batinom.
čutuk *tur.* 1. panj, trupac, klada; 2. *prenosno*: glupak, smetenjak.
čufta i **čufte** *tur.* meso od seckanog ili mlevenog mesa u sosu.
čufter *tur.* slatko, džem, kompot od dunja, smokava, grožđa.
čufur *tur.* izdajstvo, otpadništvo od pokreta, vere; bezverstvo, napuštanje islama.

uvertira *fr.* 1. uvodni deo muzičkog scenskog dela, predigra, uvod u operu, operetu ili balet; 2. mala, samostalna muzička kompozicija za orkestar; 3. *prenosno*: uvod, početak nekog posla, prvi koraci.

ugič *tur.* ovan predvodnik ovaca (sa zvonom, čaktarom).

ugljen-dioksid *lat.* jedinjenje ugljenika s kiseonikom, nastaje pri sagorevanju ugljenika i ugljenikovih jedinjenja; ovaj bezbojni gas u organizmu predstavlja krajnji proizvod metabolizma ugljenih hidrata i masti; iz tkiva prelazi u krv i eliminiše se iz organizma uglavnom kroz pluća, disanjem (u izdisanom vazduhu nalazi se oko 4%); osim u živim organizmima, on se stvara i pri raznovrsnim procesima u prirodi, a njegovu koncentraciju regulišu zelene biljke (udišu ga); ima važnu fiziološku ulogu, jer reguliše disanje; koncentracija iznad 15% u vazduhu može da bude opasna po život.

ugljen-monoksid *lat.* bezbojan, bez mirisa, zapaljiv gas; nastaje pri sagorevanju organskih materija u pećima, u produženom radu motora sa unutrašnjim sagorevanjem i dr.; izaziva profesionalna i druga trovanja, čiji stepen zavisi od koncentracije ovoga gasa; simptomi trovanja: glavobolja, mučnina, povraćanje, malaksalost, a kod težih trovanja gubljenje svesti.

ugur *tur.* sreća, blagostanje, blagoslov.

ugursuz *tur.* 1. nevaljalac, pokvarenjak, loš čovek, lopov; 2. šaljivčina, vragolan, zabavljač, lakrdijaš.

ugursuzluk *tur.* 1. nevaljalstvo, nepoštenje, lopovluk; 2. šala, vragolija, zabava, komedija.

udarnik *rus.* radnik koji najviše prebacuje radnu normu, najbolji radnik.

udometar *lat.-grč.* sprava za merenje količine kiše, kišomer.

udometrija *lat.-grč.* merenje količine kiše.

UEFA *fr. skraćenica* Evropska fudbalska zajednica (ranije): Kup sajamskih gradova).

uzans i **uzanca** *fr.* upotreba, navika, običaj, naročito ustaljeni trgovinski običaj koji važi kao nepisani zakon.

uzengija *tur.* stremen, metalna papučica sa strane sedla, oslonac za nogu jahača.

uzukapija *lat.* sticanje prava vlasništva na neku stvar dugim posedovanjem i korišćenjem; pravo vlasništva stečeno zahvaljujući zastarelosti tuđeg prava.

uzun *tur.* visok, velik, dug, dugajlija.

uzur *tur.* 1. odmor, dokolica, penzija, mirovina; zabava, bezbrižnost, nerad; 2. nedostatak, mana; 3. pravdanje, opravdavanje, izvinjavanje.

uzurpator *lat.* otimač, nasilnik; osoba koja nasilnim putem prigrabi vlast ili koja prisvoji tuđa prava ili imovinu.

uzurpacija *lat.* otimanje, otimačina; protivpravno, nasilno prisvajanje vlasti, imovine ili tuđih prava.

uzurpirati *lat.* otići, nasilno prisvojiti tuđu imovinu, nametnuti svoju vlast, domoći se nezakonitim putem tuđih prava.

uzus *lat.* 1. običaj, navika; 2. upotreba neke tuđe stvari bez prava na prihod od nje; upotreba tuđeg prava uopšte.

ujdurma *tur.* dobro smišljena podvala, smicalica, dvoličnost.

ujdurisati *tur.* podvaliti, udesiti podvalu, smicalicu, namestiti, pripremiti neugodnost.

ukaz *rus.* naredba, odluka šefa države; odluka, rešenje državne vlasti.

ulak *tur.* 1. glasnik, kurir, glasonoša; 2. *prenosno*: glas, vest.

ular *tur.* uzda, oglav, povodac za konja.

ulema *tur.* sveštenici i pravnici u muslimanskim zemljama.

ulema-medžlis *tur.* veće ulema, upravni organ muslimanske verske zajednice.

Ulis i **Ulkis** *lat.* latinsko ime slavnog grčkog junaka Odiseja.

ulitis *grč.* 1. zapaljenje desni; 2. zapaljenje ožiljaka od rana.

ulkus *lat.* čir; čir na dvanaestopalačnom crevu ili na želucu.

ultima *lat.* poslednji slog neke reči.

ultima ratio *lat.* poslednje krajnje sredstvo borbe (obično se u odnosima između država rat smatra poslednjim sredstvom).

ultimativan *lat.* koji ima karakter ultimatum; poslednji, krajnji.

ultimatum *lat.* 1. poslednji zahtev ili uslov koji jedna država predaje drugoj pod pretnjom da će u slučaju

neudovoljenja primeniti stroge mere, uključujući i rat; 2. uopšte: zahtev praćen raznim pretnjama.

ultimo *lat.* poslednji dan u mesecu, zadnji dan meseca.

ultimogenitura *lat.* pravo najmlađeg (poslednjeg) sina da bira deo nasledstva (ovo dolazi ponajviše kod nomadskih plemena gde se stariji sinovi odvajaju sa svojim stadima, a najmlađi ostaje sa roditeljima; pojava je poznata i u evropskim zemljama gde stariji sinovi odlaze u grad, a mlađi ostaju s roditeljima).

ultimum *lat.* poslednje, krajnje, krajnji cilj.

ultra *lat.* prvi deo u složenicama koji znači: preko mere; preterano, krajnje, s one strane, više, iznad.

ultravioletni zraci *lat. v. ultraljubičasti zraci.*

ultragama-zraci *lat.* zraci koji dolaze iz kosmosa (iz dosad nepoznatih izvora).

ultraizam *lat.* književni pravac u Latinskoj Americi koji ima odlike futurizma.

ultraljubičasti zraci *lat.* nevidljivi zraci na krajnjem, ljubičastom delu Sunčeva spektra koji deluju hemijski (izazivaju fluorescenciju).

ultradesnica *lat.* krajnja desnica, čiji predstavnici pribegavaju terorističkim akcijama u političkoj borbi.

ultralevica *lat.* krajnja levica, čiji su pripadnici skloni terorističkim oblicima političke borbe.

ultrakratki talasi *lat.* elektromagnetni talasi dužine manje od 10 m; primenjuju se na televiziji, radarima i na radiju.

ultramarin *lat.* 1. skupocena, lepa, kao nebo plava, boja; modra, mineralna boja; 2. *prenosno*: modriilo, plavetnilo.

ultramikroskop *lat.* mikroskop pod kojim se mogu videti i najsitnije čestice.

ultramontanac *lat.* pristalica ultramontanizma, klerikalac.

ultramontanizam *lat.* naziv za politički pokret koji podupire svom snagom politiku pape i crkve, ne vodeći računa o interesima države i širokih slojeva naroda; klerikalizam.

ultrapas *lat.* veštački presovana materija iz porodice aminoplasta koja je otporna protiv mehaničkih oštećenja.

ultrafilter i **ultrafilter** *lat.* 1. filter sa veoma sitnim porama za prečišćavanje tečnosti; 2. naprava ili materija koja propušta zrake određene talasne dužine.

ultrafiltracija *lat.* prečišćavanje (filtracija) kroz porozne membrane, npr. postupak za izolaciju belančevina i virusa.

ultracentrifuga *lat.* brzohodna centrifuga za taloženje submikroskopskih čestica (preko 150.000 obrtaja u minuti); upotrebljava se za određivanje molekularne težine hemijskih jedinjenja, za analizu koloida i u nuklearnoj tehnici za odvajanje različitih izotopa istog elementa.

ultracrveni zraci *lat.* nevidljivi zraci Sunčeva spektra koji se odlikuju toplotnim dejstvom.

ultraš *lat.* pristalica krajnje leve ili desnice; *v. ultralevica i ultradesnica.*

ulceracija *lat.* stvaranje ulkusa, čira.

UNESKO *eng. skraćeno:* Agencija ujedinjenih nacija za odgoj, nauku i kulturu.

univerzalan *lat.* 1. koji se odnosi na ceo svet, koji se tiče celog sveta; 2. sveopšti, sveobuhvatni, mnogostran; zajednički za sve.

univerzalizam *lat.* sveznanje; svestranost u znanju; celina, ukupnost, sveobuhvatnost, opšta valjanost i primenljivost.

univerzalnost *lat. v. univerzalizam.*

Univerzijada *lat.* međunarodna studentska takmičenja u raznim sportskim disciplinama (održavaju se svake druge godine) po ugledu na Olimpijadu.

univerzitet i **univerza** *lat.* najviša nastavna ustanova koja u svom sastavu ima više fakulteta, sveučilište; **narodni univerzitet**: ustanova za popularisanje umetnosti i nauke.

univerzum *lat.* svet, svemir, vasiona, vaseljena.

unija *lat.* savez, ujedinjenje, združenje, društvo, sporazum, udruženje; forma ujedinjenja više zemalja u jednu celinu.

unijati *lat.* sjedinjeni; pripadnici grkokatoličke crkve, nekadašnji pravoslavlci (u istočnoj Galiciji, Hrvatskoj i Vojvodini), koji su se, pod pritiskom, sjedinili s rimokatoličkom crkvom

prihvativši neke njene dogme a zadržavši svoje obrede i organizaciju (priznali su i vlast papinu).

unikat *lat.* prvi ili jedini izrađeni primerak nečega, original.

unikatni *lat.* jedinstven i neponovljiv u svojoj vrsti; izuzetan, nedostignut, bez premca.

unikum *lat.* jedinstvena, retka stvar, nešto što je jedino u svojoj vrsti, što se samo jednom nalazi; nešto dobro, izuzetno, nečuvano.

unilateralan *lat.* jednostran, obavezan samo za jednu ugovornu stranu; *suprotno*: bilateralan, tj. obostran koji obavezuje obe strane.

unionizam *lat.* težnja za političkim sjedinjenjem, za jedinstvom; do 1918. težnja za užom političkom povezanošću Hrvatske i Mađarske.

unionist(a) *lat.* pristalica sjedinjenja, jedinstva, ujedinjenja, unije.

uniseks *lat.* ista odeća za muško i žensko, tj. žena u pantalonama.

unison *ital.* jednoglasno, jednoglasno, skladan, složan.

unisono *ital.* 1. jednoglasno, u jedan glas; jednoglasno, složno; 2. *fiz.* jednakost učestalosti dvaju izvora titranja.

Unita *ital.* „Jedinstvo“, dnevni list, organ Komunističke partije Italije.

unitaran *lat.* jedinstven, sjedinjujući; koji teži jedinstvu, ujedinjenju.

unitarizam *lat.* težnja za državnim jedinstvom, za sjedinjenjem; težnja za stvaranjem jake države sa jedinstvenom centralnom vlašću, jedinstvenom državnom upravom, tj. da se savezna država pretvori u jedinstvenu; *suprotno*: federalizam.

unitarist(a) *lat.* pristalica unitarizma.

unitet i **unitas** *lat.* jedinstvo, jedinstvenost, jednakost, slaganje, zajednica.

unifikacija *lat.* jedinstven oblik, jednoobraznost; ujedinjenje, izjednačenje; jedinstvo, jedinstvenost.

unifikovati i **unificirati** *lat.* svoditi na jedinstven oblik, na jednoobraznost; ujediniti, sjediniti; izjednačiti, ujednačiti.

uniforma *lat.* jednoobrazno vojno ili civilno odelo za službeni upotrebu.

uniforman *lat.* jednoobrazan, jednolik, jednorodan; jedinstven, jednak.

uniformizam *lat.* težnja da sve državne zajednice ili društvene organizacije budu jednako uređene; težnja za jednoobraznošću u obavljanju raznih društvenih poslova.

uniformisanje *lat.* 1. uvođenje jedinstvenog odelu poput vojne i druge uniforme; 2. *prenosno*: davanje nečemu jedinstven oblik, izjednačavanje.

uniformisati i **uniformirati** *lat.* 1. obući u jedinstvenu uniformu, jednoobrazno odenuti; 2. *prenosno*: učiniti nešto jednoličnim, dati jednak oblik, ujednačiti, izjednačiti.

UNICEF *eng. skraćeno:* Međunarodni dečji fond Ujedinjenih naroda za hitne potrebe; piše se i Unicef.

unkaš *tur.* prednji, izdignuti deo sedla, obluk, oblučje.

UNKTAD *eng. skraćeno:* Konferencija Ujedinjenih nacija za trgovinu.

UNRA *eng. skraćeno:* Uprava ujedinjenih naroda za pomoć i obnovu (osnovana 1943. i delovala do 1949. pomažući hranom, lekovima, odećom, materijalima i drugim narode koji su stradali od agresije u drugom svetskom ratu).

untermens *nem.* „potčovek“, čovek „nižije vrste“ (izraz nemačkih fašista za ljude koji su u okupiranim zemljama postojali njihovi robovi).

untermens *nem.* donje toplo rublje (gaće, potkošulja i dr.), obično od flanela.

unca *lat.* mera za težinu plemenitih metala.

unca *lat.* stara mera za težinu; danas u upotrebi kod Engleza i Amerikanaca.

upanišadi *sanskrt.* tekstovi, većinom u prozi, koji se nadovezuju na vedske himne i na njihove prve komentare zvane *brahmane*) razmišljanja teološke prirode starih brahamskih mudraca).

ura *nem.* čas, sat; časovnik.

uravnilovka *rus.* ravnomerna raspodela proizvodnih dobara ili ostvarenog dohotka među proizvođačima bez obzira koliko je ko doprineo u procesu proizvodnje; nivelacija.

uragan *fr.* velika oluja, nevreme; orkan. **urakratija** *grč.* nemogućnost zadržavanja mokraćne.

Uran *grč.* 1. u starogrčkoj mitologiji bog neba; 2. sedma planeta Sunčevog si-

stema; 3. **uran**: radioaktivni hemijski elemenat koji služi za dobijanje atomske energije; *isto* i **uranijum**.

uranit *grč.* jedna od najvažnijih uranskih ruda.

urar *nem.* časovničar, sajdzija.

urbanizam *lat.* izgrađivanje i uređenje gradova i gradskih naselja za praktične potrebe stanovnika; nauka o planском izgrađivanju gradova.

urbanizacija *lat.* proces koncentrisanja industrije i stanovništva u gradovima; proces pretvaranja seoskih naselja u gradska naselja, u gradove.

urbanizovati i **urbanizirati** *lat.* neku naseobinu učiniti gradom, dati joj karakteristike grada, gradskog naselja.

urbanist(a) *lat.* stručnjak, najčešće inženjer-arhitekta, u izgrađivanju i uređenju gradova.

urbanistika *lat.* nauka o uređenju gradova prema praktičnim potrebama ljudi.

urgentan *lat.* hitan, žuran, prešan, neodložan, preko potreban.

urgencija *lat.* požurivanje nekog posla, opomena, žurnost, prešnost.

urgirati *lat.* požurivati, pospešivati neku stvar ili neko rešenje; opominjati na hitnost, žurnost, prešnost, neodgovornost.

urdu — jezik kojim se danas pretežno govori i piše u Pakistanu.

urea *lat.* bela kristalasta tvar u urinu (mokraći); upotrebljava se u proizvodnji sintetičkih smola.

ureziliti *tur.* uvrediti, ražaliti koga; osramotiti, obrukati.

urezis *grč.* mokrenje.

uremija *grč.* trovanje organizma nago-milavanjem mokraćne kiseline u krvi i tkivu.

ureter *grč.* mokraćovod, cevčica kojom otiče mokraća.

urin *lat.* mokraća.

urinal *lat.* sud za mokrenje teških bolesnika, „guska“.

urinirati *lat.* mokriti.

urlator *ital.* pevač zabavnih melodija čije pevanje liči na urlanje.

urma *tur.* vrsta visoke palme sa slatkim, koštunjavim plodovima.

urna *lat.* 1. kameni ili metalni sud u kojem se čuva pepeo pokojnika koji je spaljen u krematorijumu; 2. kutija u koju se, kod tajnog glasanja, spuštaju izborni listići ili kuglice; 3. posuda iz koje se izvlače brojevi kod lutrije, lutrijski bubanj.

urolog *grč.* lekar, specijalista za urologiju.

urologija *grč.* nauka o bolestima mokraćnih organa.

uroskopija *grč.* pregled, ispitivanje mokraće.

urtikarija *lat.* koprivnjača, svrbljivi kožni osip koji brzo prolazi (obično kao posledica osetljivosti na neka jela).

utva (zlatokrila) — divlja patka koja, u narodnoj pesmi, ima zlatno perje na trbuhu.

utenzilije *lat.* razne kućne alatke, sprave, pribor (za jelo, poljoprivredne sitne alatke, pribor za pisanje i dr.).

uterus *lat.* materica; plod utrobe, dete.

util *lat.* opšti naziv za sve stvari i predmete (otpaci industrije i male privrede) nepodesne za neposrednu upotrebu, ali pogodne da se iskoriste kao osnovna sirovina u nekoj drugoj dodatnoj proizvodnji; **util-sirovine**: krpe, kosti, staklo, stara roba, prazne konzerve i dr.

utilizacija *lat.* korišćenje, iskorišćavanje, upotreba; npr. korišćenje industrijskih otpadaka.

utilitaran *lat.* koristan, koji odgovara praktičnoj upotrebi, pogodan, prikladan, upotrebljiv, probitačan.

utilitarizam *lat.* 1. filozofsko učenje po kojem je cilj ljudske delatnosti i uslov postojanja korist i dobit (pojedince, grupe ili šire zajednice); 2. *prenosno*: opšta težnja da se iz svake delatnosti čoveka izvuče neka korist ili dobitak.

utilitarist(a) *lat.* pristalica, pristaša utilitarizma.

utilitarac *lat.* čovek koji u svemu traži neku svoju korist.

utilitet *lat.* korisnost, probitačnost, prednost, celishodnost, korist, dobit; **princip utiliteta**: načelo korisnosti.

utopija *grč.* 1. fantazija, neostvariva mašta; 2. **Utopija**: naziv romana engleskog mislioca iz 16. veka Tomasa Mora u kome je prikazao socijalističko uređenje na jednom zamišljenom

ostrvu (država je idealno uređena, što je samo mašta mogla stvoriti); 3. *uopšte*: sanjarenje, neostvariva zamisao, idealno stanje u društvu.

utopijski *grč.* neostvariv, nestvaran, sanjarski, sanjalački, nemoguć.

utopijski socijalizam *grč.-lat.* preteča teorije naučnog socijalizma; razne teorije o socijalizmu koje su kapitalističkom poretku suprotstavljale idealno uređeno socijalističko društvo (u 16. veku Tomas Mor u delu **Utopija**, u 17. veku Kampanela u delu **Grad sunca**, u 19. veku dela Sen-Simona, Furie i Ovena); tadašnji mislioci nisu otkrili osnovne zakone društvenog razvika, što su učinili Marks i Engels.

utopist(a) *grč.* 1. autor dela „Utopija“; 2. sledbenik utopijskog socijalizma; 3. *prenosno*: sanjar, maštovit čovek, fantast, onaj koji se oduševljava nečim neostvarivim, zanesenjak.

ufitiljiti *tur.* 1. tanko usukati brkove; 2. jako oslabiti, omršaviti; 2. napiti se, nakresati, pićem zagreјјati.

učkur *tur.* vrpca, podvezica za gaće.

udžera *tur.* stračara, mala trošna kuća.

udžerica *tur.* v. *udžera*.

uštrb *rus.* šteta.

ušur *tur.* 1. ujam, deo brašna koji uzima mlinar za meljavu umesto novca; 2. naturalna renta ili porez, deo ostvarenog prihoda od poljoprivrednog zemljišta.

fabijevci *eng.* prvo englesko socijalističko udruženje (osnovano 1883. u Londonu) koje je težilo preobražaju kapitalističkog društva putem postepenog ograničavanja privatne svojine i njeno prenošenje u državnu svojinu (naziv po rimskom vojskovođi Fabiju Maksimu, oklevala, koji je oklevao da se upusti u odlučnu borbu sa Hanibalom).

fabrika *lat.* privredna organizacija u kojoj veći broj radnika pomoću mašina, strojeva, proizvodi potrošna dobra i razne mašine, alatke, instrumente; *isto* i **tvornica**.

fabrikant *lat.* 1. vlasnik fabrike u kapitalističkom društvu; 2. proizvođač fabričke robe, tvorničar.

fabrikat *lat.* fabrički, mašinski izrađen proizvod.

fabrikacija *lat.* 1. fabrička, tvornička proizvodnja robe u velikim količinama za potrebe tržišta; 2. *prenosno*: izmišljanje, kovanje laži; bajka.

fabrikovati i **fabricirati** *lat.* 1. izrađivati, proizvoditi robu u fabrici u velikim količinama; 2. *prenosno*: izmišljati, kovati laži protiv nekoga.

fabula *lat.* 1. basna, kratka izmišljena priča u kojoj životinje govore i ponašaju se kao ljudi; 2. sadržaj, siže radnje i događaja romana, pripovetke ili nekog drugog književnog dela; 3. izmišljotina, laž.

fabulator *lat.* pričalac, pričalo, maštalac.

fabulacija *lat.* pričanje izmišljenih, fantastičnih priča.

fabulije *lat.* prazne, besadržajne priče, obična naklapanja.

fabulisati i **fabulirati** *lat.* pričati basne; pričati priče, izmišljati, maštati, čaškati; *isto* i **fabulovati**.

fabulist(a) *lat.* basnopolisac, pisac basana.

fabulozan *lat.* čudesan, neobičan, koji je kao u basni, bajci, izmišljen, neverovatan, basnoslovan.

favela *šp.* sirotinjsko naselje, napravljeno od kartona, limenki i dr. (obično na periferiji južnoameričkih gradova).

favor *lat.* naklonost, privrženost, odanost.

favorabilan *lat.* drag, mio, omiljen, ugodan, prijatan, koristan, pogodan, povoljan, probitačan.

favorizovati i **favorizirati** *lat.* biti nekome naklonjen, sklon, davati nekome prednost, povlađivati kome, potpomagati koga, štititi nekoga, ići mu na ruku, podržavati ga, podupirati, potkrepljivati, isticati ga, pomagati da ostvari želje; *isto* i **favorisati**.

favorit *lat.* 1. ljubimac, mišljenik, štićenik; 2. čovek koji je pod zaštitom uticajne, moćne ličnosti; 3. tim koji ima najviše izgleda da će pobediti u nekom važnom takmičenju; 4. trkački konj na koga se najviše klade a ima najviše izgleda na pobjedu u trci.

favoritizam *lat.* 1. izdizanje, protežiranje, forsiranje favorita, ljubimaca uticajnih ličnosti i njihovo dovođenje na visoke položaje u društvu; 2. sistem vlasti koji se osniva na uticaju miljenika, ljubimaca, favorita.

favoritkinja *lat.* ljubimica, milosnica, dragana, naročito nekog uticajnog čoveka.

fagot *ital.* muzički drveni duvački instrument koji od svih drvenih instrumenata ima najdublje tonove.

fagotist(a) *ital.* svirač u fagot.

fagociti *grč.* ćelije koje imaju sposobnost da gutaju strana tela i bakterije u organizmu i da ih probavljaju; u fagocite spadaju uglavnom leukociti i neke ćelije vezivnog tkiva.

fagocitoza *grč.* svojstvo, sposobnost fagocita (vrsta ćelija) da uzimaju u sebe (gutaju, proždiru) razne bakterije i druga strana tela u organizmu i da ih uništavaju.

faza *grč.* 1. razvojni, dostignuti stupanj razvoja nečega; 2. period u procesu razvitka; 3. oblik, stepen razvitka uslovljen prilikama i uslovima; 4. promene u obliku ili stanju tela ili neke pojave.

fazan *grč.* krupnija ptica iz familije koka; odlikuje se lepim perjem i ukusnim mesom.

fazanerija *grč.* ogradeni prostor u šumi u kojem se odgajaju fazani.

fazon i **fazona** *fr.* 1. oblik, forma, kraj, spoljašnji izgled; 2. način izrade nečega.

fazonirati *fr.* dati nečemu fazon, oblik, udesiti, uobličiti.

fajda *tur.* korist, dobit; *isto* i **vajda**.

fajdisati i fajditi *tur.* koristiti, iskoristiti, ušicariti, dobiti.

fajdjica *tur.* mala, neznatna korist.

fajercajg *nem.* upaljač za cigarete, kresivo.

fajercange *nem.* klešta za vađenje železa iz vatre (kovačko oruđe).

fajfront *nem.* svršetak rada; osobito vreme kada se zatvaraju kafane i drugi noćni lokali.

fajta *mađ.* soj, vrsta, pasmina, rasa, sorta, bagra.

fak(a)t *lat.* činjenica, istina, zbilja, događaj, slučaj; **de fakto**: stvarno, zaista.

fakin *fr.* 1. grubijan, neotesanko, man-gup; 2. nosač, sluga (u primorju); 3. propalica.

fakir *tur.* 1. lutajući muslimanski monah; 2. u Indiji: asket, magičar, siromašak, prosjak; čovek koji izvodi razna „čudesna“: hipnotiše zmije, leži go na ekserima, probada se iglama.

faksimil *lat.* 1. verno preslikavanje rukopisa, crteža ili neke štampane stvari; 2. precizan snimak slike, kopija; 3. pečat na kome je ugraviran nečiji potpis (najčešće onih ljudi koji moraju često potpisivati dokumenta); **faksimil-prenos**: v. *fotoaleografija*.

fakticitet *fr.* 1. neprirodnost, izveštačenost; 2. podvojenost ličnosti; 3. odnos čoveka prema sredini i prema samom sebi.

faktičan *lat.* stvaran, činjeničan, istinit.

faktičnost *lat.* stvarnost, istinitost.

faktograf *lat.* onaj koji beleži činjenice, bez tumačenja, bez analize.

faktografija *lat.* 1. beleženje činjenica, događaja bez njihovog tumačenja; 2. način raspolaganja materijalom kod izrade umetničkog dela.

faktor *lat.* 1. činilac, pokretač ili uzročnik neke pojave; 2. *mat.* svaki broj koji se množi (multiplikand i multiplikator su faktori); 3. tehnički rukovodilac u štampariji; 4. *prenosno*: jaka, uticajna ličnost koja posreduje u poslovima, agent, makler; osoba koja donosi važne odluke.

faktorijsa *eng.* 1. trgovачка naseobina koju su svojevremeno podizali evropski trgovci u kolonijalnim zemljama; 2. mesto u udaljenim krajevima gde se vrši otkup lovine i opskrbljivanje lovaca nužnim potrebama.

faktura *lat.* 1. račun za prodatu robu ili učinjenu uslugu; 2. način i tehnika stvaranja umetničkog dela; 3. uopšte: izrada, gradnja, oblikovanje.

fakturisati i fakturirati *lat.* napisati, ispostaviti fakturu (račun) za prodatu robu ili učinjenu uslugu.

fakturist(a) *lat.* osoba koja piše, ispostavlja ili kontroliše fakture.

fakultativan *lat.* koji se može birati, koji je ostavljen slobodnom izboru, neobavezan (npr. neki predmet u školi ili na fakultetu).

fakultativnost *lat.* neobaveznost, koji ne obavezuje, koji se slobodno bira.

fakultet *lat.* samostalni deo univerziteta u kojem se izučava jedna grupa srodnih predmeta (pravo, ekonomija, medicina, itd.).

fakultetlija *lat.* u dnevnom govoru: čovek koji je završio jedan od fakulteta, intelektualac.

fala *eng.* trik u fudbalskoj igri kada jedan igrač, za vreme izvođenja šesnaesterca, uskoči u „živi zid“ protivničkog tima; kada lopta pođe prema голу on se naglo savija i tako joj otvori put pogotka.

falanga *grč.* 1. borbeni red pešadije u obliku pravougaonika kod starih Grka; 2. kod utopijskog socijaliste Furijea: radna socijalistička opština; 3. fašistička partija u Španiji; 4. *prenosno*: ljudi koji se bore za ostvarenje neke ideje.

falaristika *grč.* pasija, hobi skupljanja značaka.

falinka *nem.* mana, pogreška, nedostatak.

faliti *nem.* 1. nedostajati, manjkati, ne biti prisutan (npr. na času); 2. pogrešiti, promašiti.

faličan *nem.* lažan, kriv, veštački izrađen; neiskren, prepreden, lukav; s manom, s nedostatkom, pogrešan.

falokratija i falokracija *grč.* vladavina muškaraca u javnom i političkom životu.

falos *grč.* muški spolni organ koji je, kod starih Grka, poštovan kao simbol plodnosti.

falset *ital.* najviši tonovi muškog glasa, veoma tanki i prigušeni, tako da nalikuju ženskom glasu.

falsifikat *lat.* krivotvorena stvar, lažni dokumenat, izrađen potajno, dokumenat koji po zakonu ne važi.

falsifikator *lat.* čovek koji pravi falsifikate, krivotvorilac, varalica.

falsifikacija i falsifikovanje *lat.* krivotvorenje, pravljenje lažnih dokumenata, samovoljna, neovlašćena prepravka radi ličnih interesa.

falsifikovati i falsificirati *lat.* praviti falsifikovan dokumenat, vršiti falsifikovanje novca, dokumenata, prepravljati brojke u dokumentima, imena i sl.

falta *nem.* bora, nabor, na suknji, na haljini.

faltati *nem.* praviti nabore, falte na suknji, na haljini.

falus *grč.* v. *falos*.

falcmašina *nem.* mašina za savijanje hartije u štampariji, savijačica.

falcovati i falcovati *nem.* savijati, presavijati tabake hartije u knjigoveznici.

fals *nem.* faličan, pogrešan, lažan, sa ozbiljnim nedostatkom.

fama *lat.* glas koji se usmeno prenosi, glasina, govorkanje, vest.

familija *lat.* 1. porodica, ukučani, domaća čeljad, svojta; 2. rodbina, rod; 3. grupa biljaka ili životinja zajedničkog porekla.

familijaran *lat.* 1. porodični, srodnički, koji ima familiju, porodicu; 2. prisran, prijateljski, poverljiv, suviše otvoren.

familijarnost *lat.* prijateljsko ophođenje, prisnost, druževnost, iskrenost; familijaran postupak, neusiljenost.

famozan *lat.* 1. čuven, glasovit, slavan, o kome se mnogo govori; 2. čuven po zlu, zloglasan, ozloglašen.

famulus *lat.* sluga, služitelj; školski služitelj.

fan *eng.* vatreni navijač u pop-muzici, sportu i sl.

fanarioti *grč.* 1. prvobitno naziv nekih aristokratskih grčkih porodica u carigradskoj četvrti Fanar, a posle naziv za sve Grke u Turskoj; bogati su imali veliki uticaj u državi, pa i na carigradsku patrijaršiju; 2. kod nas: Grci koji su, posle ukidanja pečke patrijaršije (1776) dolazili za vladike i druge crkvene velikodostojnike.

fanatizam *lat.* preteran zanos, odanost ili revnost; preterana zaslepljenost i

potpuna predanost jednoj ideji, veri, političkoj stranci i sl.

fanatizovati i fanatizirati *lat.* zaneti, zaslepti, ludo se zagrejavati za nešto; učiniti nekoga fanatičnim.

fanatik *lat.* čovek koji je do krajnosti odan nekoj ideji, nekom pokretu, veri, poslu i slično; zanesenjak, naročito verski.

fanatičan *lat.* obuzet fanatizmom, preterano zagrejan za nešto.

fanzin *eng.* mali propagandni časopis o nekom pop-pevaču.

Fantaz *grč.* bog sna kod starih Grka koji dočarava ljudima u snu prijatne stvari.

fantazija *grč.* 1. mašta, uobrazilja; čudan proizvod mašte, sanjarenje, maštarija; 2. vrsta muzičkog komada.

fantazirati i fanatizovati *grč.* maštati, sanjariti, zanositi se nečim, nešto očekivati.

fantazma *grč.* 1. priviđenje, utvara, avet, varljive slike stvorene maštom; 2. nelogična, apsurdna ideja.

fantazmagorija *grč.* opsena, obmana, fantastične slike koje vidi čovek s rastrojenom maštom.

fantast(a) *grč.* sanjar, zanesenjak, čovek sa razigranom maštom.

fantastika *grč.* ono što je stvoreno maštom, izmišljeno, čudnovato; nestvarno, natprirodna stvar ili pojava.

fantastičan *grč.* koji je stvoren maštom, nestvaran, prividan, neverovatan, neobičan, čudesan, čaroban; ogroman, preterano velik.

fantom *grč.* 1. noćno priviđenje, utvara, avet, sablast; 2. *medic.* vrsta lutke za vežbanje porođajnih operacija; 3. model čoveka ili životinje u prirodnoj veličini (u muzejima, panoptikumima i dr.).

fantom-pisac *grč.* pisac koji anonimno piše literarno delo za drugu ličnost.

fanfara *fr.* 1. limeni duvački instrumenat; 2. kratak muzički komad pisan najčešće za trube; 3. kratak signal truba, 3. truba kojom se izvode takvi signali; 4. kratka vojnička melodija koju izvode trube; 5. konjička ili lovačka muzika.

FAO *eng. skraćeno*: Agencija za poljoprivredu i ishranu Ujedinjenih nacija.

far⁻¹ *eng.* u filmskom jeziku: vožnja kamere posebnim šinama (tračnicama) radi neprekidnog praćenja snimanog objekta na različitim mestima.

far⁻² *grč.* 1. kula svetilja, svetionik na moru; 2. svetiljka na automobilu.

farad *eng.* jedinica za merenje električnog kapaciteta; kapacitet kondenzatora između čijih provodnika poraste napon za 1 volt kad se napuni količinom elektriciteta od 1 kulona; za merenje upotrebljava se milion puta manja jedinica zvana mikrofarad (naziv po engleskom fizičaru Faradeju, 1791—1867).

faraon *grč.* naziv starih egipatskih vladara.

farba *nem.* 1. boja; 2. boja u kartama.

farbati *nem.* 1. bojiti, bojadisati; 2. *prenosno*: varati, obmanjivati, lagati.

Farenhajtov termometar — toplomer koji je između tačke smrzavanja i tačke ključanja vode podeljen na 180° (nazvan po pronalazaču Farenhajtu, nemačkom fizičaru, 1686—1736).

farisej i **farizej** *hebr.* 1. pripadnik religiozno-političke sekte u staroj Judeji (u drugom veku pre n.e.); isticala se pobožnošću i strogošću (u čemu je bilo mnogo pravitrova); 2. *prenosno*: licemer, čovek koji se pretvara, koji samo spolja pokazuje privrženost nekoj ideji.

farisejstvo i **farizejstvo** *lat.* licemerstvo, dvoličnost, pretvaranje.

farma *eng.* poljsko imanje van sela, majur, salaš.

farmakognozija *grč.* nauka o poznavanju lekova.

farmakografija *grč.* opisivanje lekova; receptura, nauka o propisivanju lekova.

farmakodinamika *grč.* deo farmakologije koji proučava dejstvo lekova na živi organizam.

farmakolog *grč.* stručnjak u farmakologiji.

farmakologija *grč.* nauka o lekovima i njihovoj primeni.

farmakomanija *grč.* bolesna sklonost nekih osoba za uzimanjem svih mogućih lekova.

farmakon *grč.* lek.

farmakopeja *grč.* zbirka propisa za apotekare o spravljanju, ispitivanju i čuvanju lekova.

farmakofobija *grč.* bolestan strah od uzimanja lekova.

farmaceut *grč.* 1. student farmacije; 2. čovek koji je završio studije farmacije, magistar farmacije, apotekar.

farmacija *grč.* sve naučne discipline o lekovima; apoteka, apotekarstvo.

farmer *eng.* vlasnik poljskog imanja (farme); ratar, poljoprivrednik; zakupnik zemlje.

farmerke *eng.* pantalone posebnog kroja od grubog platna.

farsa *fr.* 1. manji pozorišni komad vulgarne i grube komike, lakrdija, šaljiva igra; 2. *prenosno*: šaljiv, nepristojan ispad.

fasada *fr.* 1. prednja strana zgrade, lice zgrade; 2. *prenosno*: spoljašnost neke stvari.

fasader *fr.* radnik građevinske struke koji radi fasade kuća.

fasenda *port.* veliko poljoprivredno imanje u Brazilu.

faseta *nem.* 1. uglačana površina; 2. metalni okvir za pritezanje klišea.

fasovanje *nem.* sledovanje vojničke hrane, oružja i opreme.

fasovati *nem.* sledovati, uzeti vojničku hranu i opremu.

fasung *nem.* 1. sledovanje, ono što neko me pripada; 2. okvir nakita ili tehničkih predmeta; 3. optočavanje, uokvirjenje slike; 4. vrat sijalice.

fascikl(a) i **fascikula** *lat.* svežanj; svežanj spisa sa omotom.

fascinant *lat.* koji može fascinirati, očaravajući.

fascinacija *lat.* opčinjenje, očaranje, opsesa, opčinjenost, očaranost.

fascinirati *lat.* opčiniti, očarati, opseniti, omadijati, zaslepiti.

fatalan *lat.* sudbonosan, sudbinom određen, koban, neizbežan, zlokoban, nesrećan, poguban, razoran, opasan, smrtonosan.

fatalizam i **fatalitet** *lat.* verovanje u unapred određen sudbinu i njenu kobnu neizmenljivost; teološko učenje o čovekovoj predodređenosti za blaženstvo ili prokletstvo; fatalizam je važna crta islamskih veroispovesti.

fatalist(a) *lat.* čovek koji veruje u predodređenu zlu sudbinu, u neizmenljivost svoje budućnosti; pristalica fatalizma.

fatalnost *lat.* zla kob, nesreća, nesrećan slučaj; sudbonosnost, kobnost, težina položaja, teška neizvesnost.

fatamorgana *lat.* 1. optička varka u pustinjama ili na moru, kad se čoveku, zbog pregrejanog ili naglo ohlađenog vazduha, čini da vidi nepostojeće stvari, predmete, gradove, predele (oaze, naselja, vatru i sl.); 2. *prenosno*: opsena, priviđenje, varka, utvara, iluzija.

fater *nem.* otac (u familijarnom govoru).

fatum *lat.* zao udes, kob, zla sudbina.

fau *nem.* naziv rakete kojom su Nemci, tokom drugog svetskog rata, bombardovali Englesku (instalacije i proizvodni pogoni raketa uništeni su bombardovanjem).

faul *eng.* grub prekršaj pravila u sportskom takmičenju, namerna grubost, surov ispad koji povlači odgovarajuću kaznu.

faulirati *eng.* napasti, ozlediti, udariti protivničkog igrača u igri.

Faun *lat.* 1. jedno od nižih božanstava u starorimskoj mitologiji koje živi po planinama i gustim šumama (pokrovitelj stada; dlakav, po izgledu sličan kozi); 2. *prenosno*: pohotljiv, nezasićen čovek; 3. vrsta američkog majmuna.

Fauna *lat.* mitološka starorimska boginja polja i šuma.

fauna *lat.* 1. životinjsko carstvo uopšte; 2. sav životinjski svet na jednom užem području, jedne zemlje, jednog kontinenta ili nekog perioda u geološkoj istoriji Zemlje.

Faust *lat.* glavni junak istoimene Geteove tragedije, simbol nezadržive težnje ljudske za znanjem i smislom sreće, koji je u nezadrživoj želji da sazna istinu i doživi trenutak sreće, sklopio savez sa đavolom (Mefistofelom) i, prošavši mnoge neugodnosti, došao do saznanja da je čovekova sreća u poštenom radu za dobro drugih ljudi.

fah *nem.* 1. struka, stručnost; 2. znanje, nauka; 3. pregradak, pretinac u pošti.

fahman *nem.* stručnjak u nekoj grani, veštak u nekom složenom poslu.

facije *lat.* taložne stene koje su postale

istovremeno a pod različitim uslovima.

fašizam *lat.* ideološko-politički pokret i sistem vladavine najreakcionarnijeg dela krupne buržoazije i veleposednika, čiji je cilj bio stvaranje bogatstva, gospodarenje svetom i uništavanje progresivnih pokreta, naročito radničkog pokreta; ovaj mračni sistem najpre uveden je u Italiji (1924), pod vodstvom Benita Musolinija, zatim u Nemačkoj (1933), pod vodstvom Adolfa Hitlera, u Španiji (1939), pod vodstvom generala Franka; fašistički pokret pokrenuo je i vodio drugi svetski rat i prouzrokovao ogromne žrtve i patnje naroda (u Aziji je imao saveznika, militaristički Japan); savezničke zemlje (SSSR, Engleska, SAD i druge) porazile su fašističke sile 1945.

faširati *nem.* seći, seckati (meso); **faširana** *šnicla*: šnicla od seckanog mesa, hleba, luka, a katkada i sa dodatkom krompira.

fašist(a) *lat.* pristalica fašizma; član fašističke partije.

fašistoidan *lat.* zadojen fašizmom, sa osobinama fašiste; v. *fašizam*.

febrilan *lat.* grozničav, bolesnik od groznice.

febrilnost *lat.* grozničavost, stanje povećane telesne temperature.

febris *lat.* groznica.

februar *lat.* veljača, drugi mesec u godini.

februacija *lat.* religiozno čišćenje duše, ispovest, pokajanje.

fedajin *ar.* 1. onaj koji je žrtvovao svoj život; 2. pripadnik Narodno demokratskog fronta za oslobođenje Palestine od okupacije Izraela.

fedajin *ar.* pripadnik marksistički orijentisane partije u Iranu, koja ostaje verna islamu.

feder *nem.* opruga, gibanj, pokretač.

federalizam *lat.* 1. sistem državnog uređenja na federalnim načelima; 2. pokret u nekim višenacionalnim zemljama za federativno uređenje države; 3. struja u međunarodnom radničkom pokretu koja se zalagala za uređenje društva na bazi stvaranja saveza proizvodnih komunja.

federalizacija *lat.* uvođenje federativnog uređenja zemlje umesto ranijeg centralističkog uređenja.

federalist(a) *lat.* pristalica federalizma.

federalni *lat.* savezni, koji se tiče savezne države.

federativni *lat.* savezni; **federativna država:** savezna država; **federativni sistem:** savez država.

federacija *lat.* 1. savez; savezna država, savez država; 2. savez društava ili organizacija.

feding *eng.* slabljenje ili potpuni prestanak zvuka u radio-tehnici.

fejd-aut *eng.* gubljenje oštine slike na filmu i TV sve dok ne bude mutna.

fejd-in *eng.* izoštravanje slike na filmu i televiziji.

fekalan *lat.* izmetni, koji se tiče izmeta, koji sadrži izmet.

fekalije *lat.* izmeti (iz tela); čovečji i životinjski izmeti.

fela *mad.* vrsta, pasmina, soj, sorta.

felah *tur.* zemljoradnik, seljak u arapskim zemljama.

felacija *lat.* seksualno zadovoljavanje ljubljem, odnosno lizanjem spolnih organa, pa i stavljanje penisa u usta (često kod homoseksualaca).

feldkomandantura *nem.* organ nemačke vojne uprave u ratnim operacijama (kod nas naziv poznat iz doba okupacije 1941—1945).

feldmaršal *nem.* najviši vojni čin u nekim zemljama, vojskovođa, maršal.

feldspat(i) *nem.* vrsta rude glinenca, česti sastojci vulkanskih stena.

feler *nem.* 1. mana, nedostatak, porok, greška; 2. neispravnost robe.

feleričan *nem.* koji je proizveden sa felerom, s greškom, neispravan.

feliks *lat.* srećan.

felon *grč.* u pravoslavnoj crkvi: široka gornja sveštenička odežda bez rukava (nosi se preko stihara i epitrahilja).

feljton *fr.* 1. podlistak; novinski poduži članak, nekada u više nastavaka, napisan živo i duhovito; 2. jedan od novinskih stubaca ili određena vrsta novinskog materijala.

feljtonist(a) *fr.* pisac feljtona za novine.

femina *lat.* žena.

feminizam *lat.* pokret žena za formalno pravno izjednačenje sa muškarcima u kapitalističkim zemljama.

feminin *lat.* 1. *gram.* ženski rod; 2. reč ženskog roda.

feminist(a) *lat.* pristalica emancipacije žena, pristalica feminizma.

feministkinja *lat.* pobornica emancipacije žena, pristalica feminizma.

femicid *lat.* 1. opšti naziv za sva nasilja nad ženama od batinjanja do prisiljanja na prostituciju; 2. ubistvo žene; ženoubojstvo.

fen *nem.* 1. topao, suv vetar u Alpima; 2. naziv električnog aparata za sušenje kose; 3. vrsta nauke, naučna disciplina (u Turskoj).

Fenikija — zemlja na obali Sirije u starom veku sa visokom pismenošću.

feniks *grč.* 1. mitska ptica iz stare istočne bajke koja tobože, predosećajući svoju smrt, sama sagori u svom gnezdu, a onda se ponovo rađa iz pepela; 2. *prenosno:* onaj koji vaskrsava iz mrtvih, koji je faktički besmrtn, neprolazan, koji se iznova vraća u život, preporada.

Feničani — narod semitskog porekla; u starom veku imali svoju državu Fenikiju.

fenol *grč.* karbolna kiselina; blaži rastvor deluje antiseptički.

fenologija *grč.* deo biologije koji proučava zakonitost i tempo povremenih (periodičnih) pojava u životu biljaka i životinja (npr. buđenje biljaka iz zimskog sna, cvetanje, sazrevanje plodova, ili povratak ptica iz toplijih krajeva, pravljenje gnezda, leženje ptičadi iz jaja).

fenomen *grč.* 1. retka, izuzetna pojava uopšte, naročito u prirodi (npr. darovit, natprosečan, sposoban čovek); nešto značajno, neobičan slučaj, čudo, izuzetak, iznimka; svaka stvar ili pojava koju opažamo našim čulima; 2. u idealističkoj filozofiji: subjektivna pojava koja postoji samo u našoj svesti a ne i u stvarnosti.

fenomenalan *grč.* vrlo redak, sasvim neobičan, čudnovat, izvanredan (čovek, delo, pojava, itd.).

fenomenalizam i **fenomenizam** *grč.* subjektivno-idealistički pravac u filozofiji koji negira postojanje objektivne stvarnosti i smatra jedino realnim pojave svesti, fenomena, tj. izuzetne, izvanredne pojave u prirodi ili u de-

latnosti živih bića; shvatanje da čovekova moć saznanja dopire samo do izuzetnih pojava (fenomena), ali ne i do njihove suštine, do istinske stvarnosti.

fenomenologija *grč.* nauka o pojavama (za razliku od učenja o „stvarima po sebi“), nauka o prirodnim i drugim pojavama, nezavisna od iskustva; opisivanje i analiziranje pojava u jednom određenom području.

fenotip *grč.* skup spolnih vidljivih osobina živih bića, tj. spolni izgled kakav se razvio pod uticajem okoline, za razliku od genotipa gde nasleđe (unutrašnje osobine) igraju važnu ulogu; drugim rečima: svaki konkretni organizam sa izraženim oznakama.

fenjer *tur.* ručna svetiljka, staklom ili na drugi način uokvirena u kojoj gori petrolej ili sveća.

fenjerdžija *tur.* 1. palitelj javnih fenjera (dok nije bilo električne struje u gradovima); 2. čovek u koloni (obično u vojnoj) koji nosi fenjer.

fer *eng.* pošten, besprekora, častan, kavaljer, pristojan; **fer plej:** poštena igra, častan, viteški postupak (u sportu, u kladenju, u svakom poslu).

fergazer *nem.* karburator na motoru, rasplinjač (iz pogonske tečnosti proizvodi gasnu smesu).

feredža *tur.* svečana odeća muslimanki: dugačak, širok ogrtač s mrežom koja pokriva lice kao simbol ropstva i bespravnosti žene (posle narodne revolucije naše muslimanke su zbacile feredžu).

feribot *eng.* specijalni brod za prevoz putnika i robe preko reka, mora, jezera, trajekt.

ferijala *lat.* 1. godišnji odmor; 2. rekreacija; 3. novac za odmor; 4. ferijalni savez.

ferije *lat.* školski praznici, dani odmora, odmor; školski ili sudski raspust tokom godine; **Ferijalni savez:** omladinska (đačka i studentska) organizacija koja organizuje svojim članovima jeftin letnji odmor; **ferijalac:** član Ferijalnog saveza; za ženu: **ferijalka.**

ferman *tur.* 1. pismena naredba, sultanov ukaz, carska dozvola; nalog, zapovest cara; 2. putna isprava; 3. do-

kumenat sa važnom odlukom; 4. postavljenje, rešenje.

fermati *tur.* poštovati nekoga, ceniti, uvažavati, respektovati.

fermato *ital.* u muzici: termin koji znači da se trajanje tona produžuje.

fermen *tur.* deo stare narodne nošnje, vrsta prsluka od čohe, kadife ili šajka, izvezen gajtanima.

fermen(a)t *lat.* kvas, kvasac, sitna gljivica koja izaziva vrenja.

fermentacija *lat.* vrenje, previranje, uskišnjavanje (npr. proces kojim se šećer pretvara u alkohol).

fermentisati i **fermentirati** *lat.* vreti, previrati, kisluti, kiseliti se; *isto* i **fermentovati.**

fermij(um) — novi hemijski elemenat, otkriven 1952. nakon eksplozije hidrogenske bombe (naziv po Fermiju, velikom fizičaru).

ferotipija *lat.* fotografija izrađena na železnom limu.

fertilan *lat.* plodan, rodan, plodonosan, obilan, bogat.

fertilizacija *lat.* 1. oplodjenje (proces spajanja spermatozoida i jajne ćelije); 2. gnojenje zemlje.

fertilitet *lat.* 1. plodnost, rodnost; sposobnost ženke da rađa potomke; 2. broj živorođene dece na 1.000 žena u dobu za rađanje (od 15. do 49. g.).

ferum *lat.* hemijski elemenat, gvožđe, železo.

fes *tur.* kapa ovalnog oblika, obično crvena (naziv po gradu Fesu u Maroku gde je izrađivana); uvedena u Turskoj mesto čalme i saruka.

fest — svečanost, svetkovina (pojam za različite priredbe); **modfest** ili **film-ski fest:** festival najboljih filmova svake godine u Beogradu.

fiesta *ital.* veselje, značajan praznik; u narodnom govoru i **fešta.**

festival *lat.* svetkovina, svečanost; periodična kulturna priredba (muzička, pozorišna, kinematografska i sl.); smotra umetnosti.

festum *lat.* svetkovina, praznik, svečanost; **post festum:** posle svečanosti, tj. prekasno.

festung *nem.* tvrđava, utvrđenje, kula (naziv za stari deo Osijeka); **Festung Evropa:** naziv kojim su nemački nacisti krstili Evropu koja je gotovo čitava

bila u njihovim rukama tokom drugog svetskog rata, kao tobože neosvojiva tvrđava.

fet *nem.* masno, debelo (štampano slovo).

fetalan *lat.* koji se tiče fetusa, zametka, zametni, embrionalan.

fetacija *lat.* stvaranje zametka (fetusa), stvaranje embriona.

fetva *tur.* pravno rešenje turskog muftije ili šejhul-islama o nekoj spornoj verskoj stvari koja nije u serijatu predviđena; osnaženje smrtno presude od strane velikog vezira, bez kojeg se ne može izvršiti kazna.

fetiš *fr.* 1. predmet koji neka primitivna plemena obožavaju kao nosioca čudotvorne sile; 2. *prenosno*: predmet slepog obožavanja uopšte.

fetisizam *fr.* 1. pripisivanje tajanstvene, natprirodne, čudotvorne moći nekom predmetu ili pojavi; obožavanje takvog predmeta; 2. preterano obožavanje neke osobe ili stvari.

fetotimija *lat.* sečenje, rasecanje novorođenčadi kod teškog porođaja.

fetus *lat.* dete u majčinoj utrobi tri meseca posle začeća; *isto* i **embrion**.

feud *lat.* zemlja koju je u srednjem veku plemić dobijao od vladara na uživanje, najčešće doživotno, uz obavezu vernosti i pomaganja u ratu (feudi su osnova feudalizacije srednjovekovnog društva).

feudalan *lat.* koji se osniva na sistemu feudalnih poseda, srednjovekovni.

feudalac *lat.* posednik feuda, velikog imanja, senior, vlastelin, spahija.

feudalizam *lat.* socijalno-ekonomska formacija (društveno uređenje) nakon robovlasničkog uređenja, počev od 5. veka pa do pojave kapitalističkog društvenog uređenja (15—16. vek); ekonomska podloga feudalizma bilo je feudalno imanje (feud); seljak je bio vezan za zemlju i u obavezi da feudalcu daje radnu rentu (kuluk), naturalnu rentu (u proizvodima) i novčanu rentu; feudali su bezdušno eksploatirali seljake-kmetove.

feudalizacija *lat.* proces uvođenja, uspostavljanja feudalnog sistema.

feferon *ital.* vrsta male, obično veoma ljute paprike.

fecit *lat.* znak na umetničkim delima: izradio, napravio ili skraćeno: fec.

feš *nem.* lep, elegantan, stasit, gizdav (u odelu i ponašanju).

fešta *ital.* v. *fešta*.

fibra *lat.* 1. vlakno, žilica, končić; 2. mišićno vlakno; 3. čvrsto sabijen papir od raznih krpica; služi kao izolacioni materijal i kao obloga sanduka i kutija.

fibrila *lat.* vlakance, žilica u ćelijaskom tkivu (mišićnom i živčanom).

fibrin *lat.* fibrini su vlaknasta iz belančevine u krvi; kod zgrušavanja krvi povezuju međusobno krvna telašca.

fibrinogen *lat.* materija u krvi, vrsta belančevine od koje, zgrušavanjem, postaje fibrin.

fibrozan *lat.* vlaknast, končast, žiličast.

fibrom *lat.* dobroćudni otok mišićnih vlakana, neopasan po zdravlje.

fibrosarkom *lat.* vrsta opasnog, zloćudnog tumora; maligni tumor, rak (javlja se kod mladih osoba).

fibrociti *lat.* ćelije (stanice) koje izgrađuju vezivna vlakna.

figa *ital.* 1. smokva; 2. *prenosno*: šaka stisnuta s palcem između prstiju.

figaro *sp.* berberin, brica, osobito lukav, okretan i prepređen (po imenu glavnog junaka u Bormaseovim komedijama „Seviljski berberin“ i „Figarova ženidba“ u kojima je prikazan čovek iz naroda koji se kroz život probija lukavštinom i lopovlukom; jer nije plemić).

figura *lat.* 1. lik, oblik, pojava, prilika, slika, crtež; 2. stas, rast, kip, stuk, oblik tela; 3. izgled, vid; 4. pokreti i slike plesača; 5. pesnički ukras.

figurant *lat.* 1. statist u glumačkoj ekipi, sporedno lice, sporedan igrač, plesač ili glumac, obično bez govorne uloge; 2. *prenosno*: beznačajna osoba.

figurativan i **figuralan** *lat.* slikovit, izrečen u slici, u prenosnom smislu.

figuracija *lat.* 1. davanje oblika, oblikovanje figura, oblik; 2. *muz.* ukrašavanje melodije melodijsko-ritmickim figurama; 3. svojstvo likovnog dela da prikazuje motiv iz realnog života (za razliku od apstrakcije).

figurina *lat.* mala figura od pečene gline, bronzne, srebra, itd.

figurisati i **figurirati** *lat.* 1. igrati određenu ulogu; 2. praviti, izrađivati figuru; 3. biti figura negde radi ukrasa; 4. *prenosno*: ne značiti ništa.

figurist(a) i **figurator** *lat.* 1. crtač, slikar, portretista; 2. livac kipova u gipsu; 3. plesač koji izvodi figure; *isto* i **figuralist(a)**.

fid-bek *eng.* 1. uređaj za ujednačavanje radio signala; 2. u kibernetici: povratna kontrola, skup povratnih, retroaktivnih informacija i ponašanja; 3. u televiziji: emisija u kojoj gledaoci postavljaju pitanja i dobijaju odgovore od samih izvodača.

FIDE *fr. skraćenica*: Međunarodni šahovski savez.

fideizam *lat.* reakcionarno učenje koje stavlja veru na mesto nauke.

fideikomis *lat.* u robovlasničkom (rimskom) i feudalnom uređenju porodični posed koji se ne može otuđiti; nasleđuje ga najstariji sin (čuvanje velikih poseda).

Fidija *grč.* 1. slavni grčki vajar iz 5. veka pre n.e.; podigao hram Partenon na brdu Akropolis u Atini; 2. *prenosno*: nedostizni vajar.

fizik *grč.* 1. fizičar; 2. ranije: gradski ili državni lekar.

fizika *grč.* nauka koja proučava osobine i sastav prirodnih tela (materije) i zakone po kojima nastaju njihova kretanja.

fizikalni *grč.* sve što se odnosi na fiziku, što spada u fiziku; **fizikalna terapija**: lečenje prirodnim sredstvima (kupanjem, masažom i dr.)

fizikus *lat.* v. *fizik*.

fizio- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: priroda, prirodan.

fiziognozija *grč.* poznavanje prirode, proučavanje prirode.

fiziognom i **fiziognomist** *grč.* onaj koji može da upozna duševne osobine čoveka po crtama njegovog lica.

fiziognomija *grč.* veština poznavanja ljudi po fiziognomiji.

fiziokrat *grč.* sledbenik učenja koji je (u 18. veku) zemlju i zemljoradnju priznavalo jedinim izvorom pravog bogatstva.

fiziolog *grč.* stručnjak za fiziologiju.

fiziologija *grč.* jedna od osnovnih bioloških nauka koja svestrano proučava funkcije organizma.

fizionomija *grč.* 1. crte i izraz lica, izgled lica; 2. karakter čoveka; 3. sve crte koje bliže određuju ličnost čoveka; 4. spoljašnji izgled nečega.

fizioterapeut *grč.* lekar koji leči fizioterapijom.

fizioterapija *grč.* lečenje prirodnim sredstvima (toplom, mineralnom vodom, vazduhom, kupanjem, masažom, oblozima, električnom strujom, itd.).

fizičar *grč.* naučnik koji se bavi problemima fizike.

fizički *grč.* koji se odnosi na fiziku, svet, pojave u prirodi kojima se bavi fizika; stvaran, telesni; **fizička kultura**: sistematsko jačanje i usavršavanje tela raznim vežbama i higijenskim navikama; **fizički rad**: rad koji se vrši snagom organizma, posebno snagom mišića; **fizička geografija**: zemljopis koji se bavi prirodnim pojavama (reke, mora, jezera, planine i dr.)

fijaker *fr.* kočije, karuce, kola sa upregnutim konjima koje su nekad bile u službi uličnog saobraćaja po gradovima.

fijakerist(a) *fr.* 1. kočijaš koji tera fijaker; 2. vlasnik fijakera.

fijasko *ital.* velik, potpun neuspeh, propast, bruka, blamaža.

fikologija *grč.* nauka o algama.

fikomicete *grč.* alga slične gljive, biljke čije hife nisu izdvojene poprečnim zidovima (plesni, krompirova peronospora i dr.).

fikohrom *grč.* zelena bojena tvar u jednoćelijskim okrecima (algama).

fiks *lat.* 1. čvrst, udaren, pribijen, nepokretan, stalan; 2. određen, utvrđen; 3. tačno određena nagrada, plata; 4. drogiranje, ubrizgavanje droge.

fiksaža *fr.* učvršćivanje, utvrđivanje boja na slici i dr.

fiksna *lat.* čvrst, stalan, određen, nepromenljiv.

fiksativ *lat.* sredstvo za učvršćivanje (boje na slici, fotografske ploče, otiska i sl.).

fiksativan *lat.* koji ima svojstvo da učvršćuje, da određuje, jača.

fiksator *fr.* sredstvo za učvršćenje, lepljenje (vosak za brkove, pomada za lice i sl.).

fiksacija *lat. v. fiksiranje.*

fiksini *lat.* nevidljivi prašak koji se upotrebljava u kriminalistici za posipanje predmeta kako bi na njima ostali što jači otisci prstiju.

fiksir *lat. v. fiksativ.*

fiksiranje *lat.* 1. učvršćenje, ustaljenje, trajnost, stalnost; 2. obrađivanje negativna fotografske slike tako da se više ne menja na svetlosti; 3. *prenosno*: bolesna preokupacija, opsesija, misao koja čoveka progoni; 4. ubrizgavanje intravenoznih injekcija kod narkotika.

fiksirati *lat.* 1. tačno utvrditi određeni rok, cenu neke robe i sl.; 2. ustremiti pogled u nešto; piljiti u nekoga; 3. utvrditi sliku nakon razvijanja; 4. ubrizgati sebi injekciju narkotika.

fiksna ideja i **fiks-ideja** *lat.* misao koja opsesa bolesna čoveka, koja potiskuje sve druge misli, opsesija, preokupacija.

fiksni *lat.* čvrst, stalan, utvrđen, određen, preciziran.

fiksus *lat. v. fiks.*

fiktivan *lat.* izmišljen, lažan, prividan, nestvaran.

fikcija *lat.* izmišljena stvar, zamisao, priviđenje, lažna pretpostavka.

fikus *lat.* vrsta ukrasne sobne biljke iz porodice dudova.

fil *nem.* nadev, nadevak (za paprike, kolače i sl.).

fil *grč.* predmetak i nastavak u složenici, a sa značenjem: prijatelj, ljubitelj, pristalica, npr. slovenofil, filozof.

fila *grč.* u staroj Grčkoj: pleme, plemenska zajednica.

filigram *lat.-grč.* vođeni žig utisnut u papir.

filadelfija *grč.* 1. bratska ljubav, ljubav prema bližnjima; 2. *prenosno*: prepređen, lukav čovek (kod Srba).

filandrija *grč.* ljubav prema mužu.

filantrop *grč.* čovekoljubac, čovek koji voli ljude, pomaže im, brine se o njima da im bude bolje; *suprotno*: **mizantrop**.

filantropizam *grč.* zastupanje filantropije rečju i delom; učenje prosvetitelja 18. veka da je čovek po prirodi dobar i

da mu treba pomoći u razvijanju njegovih sposobnosti i sklonosti.

filantropija *grč.* čovekoljublje, ljubav prema čovečanstvu; ljubav prema bližnjima.

filatelizam *grč.* strast, pasija skupljanja poštanskih maraka.

filatelija *grč.* skupljanje poštanskih i taksenih maraka, koverata s markama i otisnutim pečatima pošta, kao i papirnih novčanica svih zemalja.

filatelist(a) *grč.* sakupljač poštanskih i drugih maraka, čovek koji se bavi filatelijom.

fileti *ital.* tanki nareseci ribljeg mesa (jedu se kao zakuska uz piće).

filigran *fr.* 1. fini mrežasti rad od srebrne ili zlatne žice u obliku fine čipke; 2. šara, vođeni znak na novčanicama.

filigranski *fr.* 1. pleten precizno u obliku fine čipkaste mrežice, iz tanke metalne žice; 2. *prenosno*: nešto precizno, fino izrađeno.

filijala *lat.* deo, ogranak neke veće firme; podružnica, poslovna jedinica.

filijacija *lat.* veza roditelja i dece; poreklo, rod, rodbinska povezanost.

filipika *grč.* oštar govor protiv nekoga (prema Demonstenovim govorima protiv makedonskog kralja Filipa II, oca Aleksandra Velikog).

filistar *nem.* malograđanin, čifita; duhovno ograničen čovek, licemer u ponašanju, sitničar, cepidlača.

filistarstvo *nem.* malograđanština, tesnogrudost, ograničenost; *v. filistar*.

Filisteja — staro, biblijsko ime za deo Palestine, koja je bila naseljena Filistejcima.

Filistejac — stanovnik stare Filisteje, pripadnik naroda koji je bio zakleti neprijatelj Izraela (prema biblijskim pričama).

film *eng.* 1. traka koja služi za snimanje i kopiranje snimaka; 2. traka za kinematografske predstave; 3. komad koji se prikazuje u kinematografiji.

filmovati *eng.* snimati po scenariju film; snimati film po književnom delu.

filmogeničan *eng.* osoba koja, naročito licem, dobro izgleda na filmskoj slici.

filmografija *eng.-grč.* popis filmova po datumima premijera, po autorima ili po producerskim firmama i sl.

filmolog *eng.-grč.* čovek koji se stručno bavi filmologijom.

filmologija *eng.-grč.* nauka o filmu, o filmskoj umetnosti, kinematografiji.

filmoteka *eng.-grč.* zbirka filmova, kinematografskih komada.

filmofil *eng.-grč.* ljubitelj filma, prijatelj filma.

filmofob *eng.-grč.* onaj koji ne voli film, neprijatelj filma, koji se plaši filma.

filoblaste *grč.* biljke kod kojih se, pri klijanju, javljaju dva klicina listića (dikotiledoni) ili više klicinih listića (polikotiledoni).

filovati *nem.* puniti, nadevati paprike i dr.

filogeneza i **filogenija** *grč.* biološki proces razvoja svih organskih oblika u toku života na Zemlji; razvoj pojedinih grupa životinja i biljaka, odnosno njihovih organa; *suprotno*: **ontogeneza**.

filozof i **filosof** *grč.* 1. mislilac koji razrađuje osnovna pitanja pogleda na svet, koji se bavi filozofijom, tj. koji se posvetio istraživanju istine o svetu i životu; 2. student filozofije; 3. **ironično**: mudrijaš, prevejanac, lukavac.

filozofema *grč.* tvrdnja, nauka, teorija.

filozofija i **filosofija** *grč.* nauka koja se bavi pitanjem suštine sveta i života uopšte, zakonima razvitka prirode, društva i mišljenja; razlikuju se dva osnovna smera; a) **materijalistički**: zasnovan na istraživanjima i nauci i b) **idealistički**: zasnovan na religiji i raznim verovanjima.

filozofirati i **filosofirati** *grč.* 1. baviti se filozofijom, filozofskim pitanjima, razmišljati, otkrivati istinu o svetu i zakonima razvitka prirode i društva; 2. ironično: mudrijašiti.

filokartist *grč.* sakupljač razglednica.

filoksera *grč.* biljna vaš koja uništava vinograde.

filolog *grč.* naučnik koji se bavi filologijom.

filologija *grč.* nauka koja se bavi proučavanjem jezičkih pojava, nauka o jeziku.

filtr i **filter** *lat.* 1. cediljka, naprava kojom se tečnost čisti od čvrstih delova; 2. naprava za prečišćavanje vazduha i raznih gasova.

filosof *grč. v. filozof.*

filosofija *grč. v. filozofija.*

filosofirati *grč. v. filozofirati.*

filtrant *lat.* radnik prehrambene struke koji nadzire filtraciju.

filtrat *lat.* procedena tečnost koja je prošla kroz filter, koja je filtrirana.

filtracija *lat.* cedenje, procedivanje, propuštanje tečnosti kroz filter.

filtrirati i **filtrirati** *lat.* cediti, procediti, propustiti tečnost kroz filter.

fil-feder *nem.* naličje, pero, stilo.

filharmonija *grč.* društvo, udruženje ili ustanova za negovanje muzike i priređivanje simfonijskih koncerata.

filc *nem.* sukno dobijeno od presovanih vlakana, zečje dlake i drugih materija od kojih se prave šeširi, cipele, čebad, neka odeća i dr.

filcovati i **filcati** *nem.* pipati, opipavati (npr. životinju kod kupovine).

filđan *tur.* šoljica za crnu kafu bez drške (obično kod Turaka).

fimoza *grč.* 1. suženost kapice muškog uda (nemogućnost otvaranja penisa); 2. suženost kanala materice.

fin *fr.* tanan, nežan, sitan, izvrstan, odabran, vešt, istančan, ugladen, čist.

finalan *lat.* završni, konačni, krajnji;

finalna rečenica: namerna rečenica.

finale *lat.* 1. konac, kraj, svršetak; 2. završni deo nekog muzičkog ili književnog dela; 3. završni deo sportskog takmičenja; 4. završna priredba koja mora dati pobednika u takmičenju.

finalist(a) *lat.* pobednik u prethodnim takmičenjima (tim ili pojedinac) koji je stekao pravo da se bori za konačno osvajanje prvenstva.

finans i **financ** *lat.* finansijski službenik koji suzbija krijumčarenje i brine o naplati državnih poreza i taksa.

finansije i **financije**, *lat.* novčana sredstva, novac; novčane prilike.

finansijer i **financijer** *fr.* 1. onaj koji firmama posuđuje novac, bankar; 2. stručnjak za finansijske poslove.

finansijski i **financijski** *fr.* prihodni, koji se tiče novca, novčani; **finansijski kapital**: monopolistički, industrijski kapital koji je srastao sa bankovnim kapitalom; **finansijski plan**: novčani izraz proizvodnog plana radne organizacije u kome su predviđeni prihodi, rashodi, račun finansiranja i dobit (profit).

finansirati i financirati *lat.* dati novac za neki posao, plaćati, novčano podupirati neke programe.

financije *fr. v. finans, finansije, finansijer, finansijski.*

fingiran *lat.* izmišljen, prividan, tobožnji, fiktivan, nepostojeći.

fingirati *lat.* izmišljati, zamišljati, praviti se, lažno predstavljati.

finesa *fr.* finoća, nežnost, istančanost, ugladenost, pronicljivost, tačnost.

finiš *eng.* 1. završni, odlučni deo sportskog takmičenja u brzini, završnica; 2. cilj, krajnja tačka dostizanja sportskog takmičenja.

finišer *eng.* 1. igrač koji je treniran za izvođenje poslednjeg udarca (strelac, golgeter); 2. mašina za završne radove (polaganje asfalta, betona i sl.).

finta *lat.* 1. prevara, lukavština, podvala; 2. mačevalački trik, lažni udarac.

fioka *mad.* ladica, kutija za izvlačenje (u stolu ili ormaru).

fiola *fr.* 1. trbušasta staklena bočica (apotekarska); 2. tuba s tabletama.

firanga *nem.* zastor, zavesa; prozorska zavesa.

firer *nem.* 1. voda; 2. podnarednik, podoficir u bivšoj austrijskoj vojsci.

firma *lat.* 1. naziv, koji nosi neka industrijska ili trgovinska radna organizacija; 2. natpis nad vratima pomenutih organizacija.

firnajs *nem.* ulja biljnog porekla (laneno, makovo, ricinusovo i dr.) koja izazivaju sušenje; služe za premazivanje obojenih predmeta radi zaštite od vlage i vazduha.

fire *mad.* konac za prošivanje.

fircati *nem.* prošivati koncem.

fisija *lat.* cepanje, deoba; u novije vreme cepanje jezgra atoma nekih teških elemenata uz oslobađanje velike količine energije.

fisk *lat.* 1. carska privatna blagajna u doba Rima; 2. državna blagajna; 3. blagajna neke ustanove; 4. državna imovina; 5. država u funkciji poslovnog partnera; 6. sredstva državnih prihoda.

fiskal *lat.* 1. pravni zastupnik državne blagajne; 2. advokat (fiskal).

fiskalan *lat.* koji se odnosi na fisk, na državnu blagajnu, na njene prihode i rashode; **fiskalna godina**: obračunska

godina bilo kojih 12 meseci izabranih za obračunski period; **fiskalna politika**: politika jedne zemlje, njeno zakonodavstvo i administrativna praksa u pogledu oporezivanja, državnog zajma, valute, itd.; **fiskalni monopol**: državni monopol u cilju ostvarenja državnih prihoda.

fiskultura *grč.-lat.* skraćenica od *fizička kultura* (sportske vežbe radi jačanja organizma i održavanja dobrog zdravlja).

fiskulturnik *grč.-lat.* čovek koji se bavi fiskulturom.

fistula *lat.* 1. kanal, šupljina u obolelom tkivu kroz koji gnoj izlazi napolje; 2. vrsta gnojnog čira na koži; 3. v. *falset*.

fitilj *tur.* 1. gajtan za paljenje mina; 2. vrpca u sveći ili kandilu.

fito- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: biljka, biljni.

fitobiologija *grč.* nauka o životu biljaka.

fitogen *grč.* koji je nastao od biljaka, koji je biljnog porekla (kameni i drveni uglj, treset i dr.).

fitogeografija *grč.* grana geografije koja proučava rasprostranjenost biljnog sveta na Zemlji; v. *geobotanika*.

fitoekologija *grč.* botanička disciplina koja proučava odnose biljaka i biljnih zajednica prema spoljašnjoj sredini, kao i uzajamne odnose biljaka i drugih organizama.

fitokemija *grč. v. fitohemija.*

fitolit *grč.* okamenjena biljka, okamina biljke.

fitologija *grč.* nauka o bilju, botanika.

fitopalentologija *grč.* nauka o izumrlim (fosilnim) biljkama, o njihovom razvoju i životu u prošlim geološkim epohama.

fitoparaziti *grč.* biljni paraziti.

fitopatologija *grč.* nauka koja proučava biljne bolesti.

fitosociologija *grč.* nauka koja proučava međusobne odnose biljaka.

fitoterapija *gr.* 1. *medic.* lečenje lekovima biljnog porekla; 2. lečenje biljaka.

fitotomija *grč.* anatomija biljaka.

fitotopologija *grč.* nauka o mestima povoljnim za razmnožavanje biljaka.

fitotropija *grč.* preobražavanje biljaka, veština ukrštanja i menjanja biljaka.

fitotrofija *grč.* negovanje, ishranjivanje biljaka.

fitofiziologija *grč.* biološka nauka koja proučava procese u biljnom telu.

fitohemija i fitokemija *grč.* nauka o hemijskim materijama koje se dobijaju iz biljaka.

fitocenoza *grč.* biljna zajednica, zajednica biljaka.

fitocenologija *grč.* nauka o biljnim zajednicama ili fitocenozama.

fiturgija *grč.* nauka o zasađivanju biljaka.

FIFA *fr. skraćenica:* Međunarodni fudbalski savez.

fifti-fifti *eng.* pola-pola (pri podeli nečega); jednaka podela: pedeset-pedeset odsto.

fičer *eng.* novinski članak, film, roman, novela i sl. delo osobite privlačnosti.

fisbajn *nem.* riblja kost (iz usta kita) od koje se prave češljevi, razni ukrasi i dr.

fišek *tur.* 1. metak za vatreno oružje; 2. kesa od hartije u obliku levka.

fišeklija *tur.* kožna kesa ili široki kaiš sa pregradama za nošenje fišeka.

fiskal *lat.* 1. advokat, odvjetnik; pravni zastupnik; 2. *prenosno:* prepreden, lukav čovek.

fjord *dan.* dugačak a uzan morski zaliv na obalama polarnih oblasti, najviše u Norveškoj.

flagrantan *lat.* 1. jasan, očigledan, očevidan, nesumnjiv, uočiti; 2. vatren, žestok.

flagrantnost i flagrancija *lat.* očitost, očevidnost, očiglednost; vatrenost, upadljivost.

Flamanci — narod u Belgiji, sličan Holandanima, potiče od starih Franaka.

flamingo *lat.* crvena čaplja, slična rodi, poreklom iz zapadne Azije i S. Amerike.

flanel *fr.* mekana vunena ili pamučna tkanina (za toplo rublje).

flaster *grč.* 1. naročita tkanina sa premazanim melemom za zavijanje rane; 2. *prenosno:* dosadna osoba, gnjavator.

flauta *grč.* duvački muzički instrument, sa tonovima koji nadvisuju sve drvene instrumente (sada preovlađuje flauta od metala).

flah *nem.* plosnat, ravan, plitak, površan.

flahdruk *nem.* ravno štampanje na ofset-presi, tj. postupak pri štampanju kad svi delovi materijala koji se štampanju leže u istoj ravni, za razliku od štampanja na valjcima.

flaša *nem.* boca, staklena boca.

flegma *grč.* 1. hladnokrvnost, mirnoća, ravnodušnost, tromost; 2. zgusnuti ostatak od frakcionog pretakanja tekuće mešavine.

flegmatik *grč.* čovek koji se teško uzbuđuje, ravnodušan, neosetljiv, strpljiv, hladnokrvan.

flegmatičan *grč.* trom, mlitav, hladnokrvan, ravnodušan, nedelatan, neosetljiv.

flegmatičnost *grč.* ravnodušnost, hladnokrvnost, tromost, neosetljivost, neuzbudljivost.

fleka *nem.* 1. mrlja, pega; uprljano mesto na odelu; 2. zakrpa na poderanoj cipeli, obično zalepljena.

fleksibilan *lat.* elastičan, prilagodljiv, savitljiv, vitak, promenljiv.

fleksibilnost i fleksibilitet *lat.* elastičnost, prilagodljivost, savitljivost, vitkost, promenljivost.

fleksivan *lat. gram.* koji ima fleksiju; jezik koji vrši promene, tj. po deklinaciji i konjugaciji.

fleksija *lat. gram.* promena, menjanje reči imenskih (imenice, zamenice, pridevi i brojevi) i glagolskih reči; fleksija je u stvari zajednički naziv za deklinaciju i konjugaciju.

fleksimetar *lat.-grč.* aparat za merenje krivina na asfaltu, na putevima i savijanja uopšte.

fleksor *lat.* mišić koji vrši savijanje u nekom zglobu, pregibanje, mišić prečibač.

fleksura *lat.* naziv u geologiji za kolenustu boru (nastaje jakim uvijanjem Zemljine kore, a da se bora ne prekiće).

fleret *fr.* tanak mač s kuglicom na vrhu koji služi za vežbanje u mačevanju.

flert *eng.* ljubakanje, koketiranje, asikovanje, zabavljanje, udvaranje.

flertovati *eng.* udvarati se, koketirati, zabavljati bez ozbiljne namere.

fles ¹ *engl.* magnezijumova svetlost pri fotografisanju, blic, bleskalica.

fles ² *eng.* figura u kartama kod pokera, tj. kad igrač složi sve karte jedne boje.

fleš ³*eng.* kratka, veoma važna vest koja se na najbrži način (obično teleksom) šalje sredstvima informisanja) npr. Čovek na Mesecu; Ubijen Kenedi).

fleš-bek *eng.* filmske sekvence kojima se, tokom fabuliranja filma, radnja vraća u prošlost glavnih junaka.

flinta *nem.* 1. žena lakog, sumnjivog morala; 2. puška kremenjača.

flipper *eng.* vrsta električnog bilijara (loptice se pokreću pomoću flipera (udarača) kojim se ručno rukuje.

flispapir *nem.* 1. upijač, rastresit papir; 2. fini, prozirni tanki papir.

flober *fr.* dečja jednocevna puška malog kalibra.

flor *lat.* 1. crna prozirna tkanina; 2. crna traka koja se nosi kao znak žalosti; 3. koprana, veo; 4. fina vrsta duvana u dugačkim listovima.

Flora *lat.* u starogrčkoj mitologiji boginja cveća, proleća i plodnosti.

flora *lat.* sve biljke jednog kraja, geografskog područja ili nekog vremenskog perioda u geološkoj istoriji Zemlje.

florencija *lat.* cvetanje, cvat, doba cvetanja.

floret *fr.* 1. v. *fleret*; 2. ponekad i samo mačevanje.

florist(a) *lat.* 1. onaj koji se bavi floristikom; 2. slikar cveća; izradivač veštačkog cveća.

floristika *lat.* nauka o cveću, poznavanje cveća.

floskula *lat.* 1. govornički cvet, ukras govora; 2. *prenosno*: šuplja fraza; laž, smicalica.

flota *fr.* 1. svi ratni i transportni brodovi neke države; 2. svi brodovi, najčešće ratni, neke države koji plove po nekom moru (npr. sredozemna flota); 3. najviša organizaciona jedinica ratnih brodova; 4. svi brodovi koji pripadaju jednoj broderskoj firmi; 5. **vazdušna flota**: svi letaćki aparati (vojni i civilni) koji pripadaju jednoj državi.

flotacija *fr.* ispiranje rude vodom od raznih primesa i mesto gde se to ispiranje obavlja, tj. postrojenje koje vrši flotaciju.

flotel *fr.* hotel koji se nalazi pored obale mora.

flotila *fr.* manji odred ratnih brodova koji deluje na rekama i jezerima, a ponekad plove i uz obalu mora.

fluvijalan *lat.* rečni, vodeni, stvoren rečnom vodom; koji raste u vodi.

fluguracija *lat.* munja, blesak munje.

fluenta *lat.* veličina, opseg koji zavisi od vremena postojanja, tj. vezan za moment postojanja.

fluid *lat.* 1. tečno ili gasovito telo; 2. *prenosno*: neko tajanstveno strujanje koje se ne može tačno odrediti, nešto nestalno, prolazno.

fluidan *lat.* tečan; lak, neizveštačen, neusiljen.

fluidnost *lat.* tečnost, gasovitost; neusiljenost (u ponašanju, u govoru).

fluktuacija *lat.* 1. kolebanje, talasanje, lelujanje, gibanje, titranje tečnosti, nepostojanost, nestabilnost; 2. priliv i odliv radne snage ili članova neke zajednice, priliv i odliv novca i sl.

fluktuirati *lat.* 1. talasati se, kolebati se; 2. *prenosno*: biti nestalan, menjati se.

fluor *lat.* hemij. elemenat iz grupe halogenih elemenata; gas zagušljiva mirisa, veoma otrovan; služi za dobijanje organskih i neorganskih jedinjenja.

fluorescencija *fr.* svojstvo nekih tela da svetlucaju dok na njih deluju zraci manje talasne dužine, tj. ultraljubičasta svetlost.

fluorografija *lat.* brzo, automatsko fotografisanje rendgenskih fluorescentnih slika; primenjuje se prilikom sistematskih pregleda velikog broja ljudi (u fabrikama, ustanovama, po selima, u školama i sl.).

foaje *fr.* prostorija u pozorištu ili bioskopu u kojoj se posetioци zadržavaju za vreme pauza.

fobija *grč.* neosnovan strah koji neki bolesnici osećaju u izvesnim okolnostima.

fovizam *fr.* slikarski pokret u Francuskoj početkom 20. veka; odgovara ekspresionizmu u drugim zemljama.

fozgen *grč.* veoma otrovan gas; koristi se i kao bojni otrov u ratu.

foka *grč.* tuljan, vrsta sisara iz reda perajara.

foksterijer *eng.* vrsta engleskog psa lisičara; živahan, snažan, glatke ili grube dlake.

fokstrot *eng.* vrsta živahne okretne igre u četiri takta, poreklom iz Amerike.

fokus *lat.* 1. žiža, žarište; tačka u koju se skupljaju zraci odraženi sfernim ogledalom ili prelomljeni sočivom; 2. *medic.* žarište nekog procesa nakon upale u organizmu; 3. *prenosno*: centar, središte, žarište nekih zbivanja ili aktivnosti.

fol *ital.* izmišljotina, prevara, laž; izmišljena priča, bajka.

folija *fr.* 1. ludilo, ludost, bezumnost; 2. živahan španski muzički komad.

folija *lat.* 1. veoma tanak metalni list koji obično služi za zavijanje namirnica i za pakovanje raznih proizvoda; 2. podloga, pozadina nečega.

folijant *lat.* 1. knjiga u formatu polutabaka; 2. debela knjiga velikog formata.

folijacija *lat.* obeležavanje strana knjige ili rukopisa brojevima, paginacija.

folio *lat.* format knjige (folio-format) u veličini polutabaka; 2. list u trgovačkoj knjizi; 3. list ili strana knjige, osobito pisane rukom.

folirant *ital.* lažov, prevarant, dvoličnjak, obmanjivač.

folirati *ital.* lagati, varati, izmišljati lažne priče, obmanjivati, podvaljivati.

folk *eng.* vrsta pop-muzike inspirisane folklorom.

folklor *engl.* usmene narodne umotvorine: pesme, priče, poslovice i dr.; običaji, nošnja, plesovi i dr.

folklorist(a) *eng.* onaj koji se bavi izučavanjem folkloru ili stvara umetnička dela u duhu folkloru.

folkloristika *eng.* nauka o folkloru, o usmenom narodnom stvaralaštvu, o narodnoj tradiciji i običajima.

folkskvagen *nem.* narodna kola; marka automobila nemačke izrade.

folksdojčער *nem.* naziv za Nemca rođenog u nekoj drugoj zemlji izvan Nemačke.

folksšturm *nem.* naziv za „poslednju odbranu“ (mladići od 16 i stariji od 60 godina) koji su, u očajanju, krajem 1944. godine, organizovali nacisti u Nemačkoj u pokušaju da zaustave napredovanje Saveznika.

fon ⁻¹ *grč.* 1. zvuk, glas kao fizička pojava u lingvistici; 2. šum, pucketanje u telefonskoj slušalici ili radio-prijem-

niku; 3. jedinica za merenje jakosti glasova i šumova.

fon ⁻² *nem.* predmetak pred plemićkim titulama (isto kao naš predlog od).

fon ⁻³ *fr.* 1. temelj, osnova; 2. pozadina (slike, zbivanja i sl.); 3. sektor rada; 4. splet zbivanja.

fonastenija *grč.* oslabljenje glasa, opadanje jakosti tona usled nerвозe ili zamorenosti.

fonacija *lat.* stvaranje, obrazovanje glasa (sa fiziološkog gledišta).

fond *fr.* 1. osnova, temelj nečega; 2. nagomilan novac, kapital; 3. suma novca kao osnovni kapital neke firme; 4. novac koji se može trošiti samo za određenu svrhu (npr. rezervni fond, fond zajedničke potrošnje, investicioni fond i sl.); **dispozicioni fond**: novac koji neka vlada može trošiti a da o tome ne mora polagati račun parlamentu, tj. novac za poverljive svrhe.

fondacija *lat.* 1. osnivanje, osnutak, udaranje temelja, utemeljenje nečega; 2. zadužbina, zaklada, fond za određene svrhe (nagrade, pomoć); 3. osiguranje, pokrivanje bankovnih novčanica (npr. zlatom, stranom valutom).

fonem(a) *grč.* glas kao nosilac razlike značenja reči (npr. kod reči *ban-dan*, *brava-krava*, *drug-krug* — razlika u značenju nastaje zbog prvog glasa (slova); neki glasovi imaju i glasovne varijante ili alfone).

fonendoskop *grč.* vrsta lekarskog stetoscopa, samo mnogo osetljiviji (ima metalni bubnjić koji lekar stavlja sebi u uši za vreme pregleda).

fonetika *grč.* nauka o glasovima i o tvorbi glasova (artikulacija); **eksperimentalna fonetika**: nauka koja proučava kako nastaju glasovi ljudskog govora i kako zvuče.

fonetičar *grč.* onaj koji se bavi fonetikom, stručnjak za fonetiku.

fonetski i fonetički *grč.* koji se odnosi na fonetiku, glasovni; **fonetski pravopis**: pravopis u kojem se reči pišu onako kako se izgovaraju (naš pravopis je fonetski).

fonija *grč.* naprava za dozivanje na velike udaljenosti koja pojačava glas (služi za dozivanje na velikim brodovima i sa njih na obalu).

fonijatar *grč.* lekar, specijalista za fonijatriju.

fonijatrija *grč.* nauka o lečenju glasa, naročito grešaka u govoru.

fono- *grč.* predmetak u složenim rečima sa značenjem: glas, sluh, zvuk.

fonovizija *grč.* vrsta televizijskog aparata koji telefonskom linijom vrši prenos slike.

fonogoniometar *grč.* aparat koji gonometrijski određuje mesto odakle dolazi neki zvuk (brujanje aviona, kamiona, tenka i sl.).

fonogram *grč.* ono što je zabeleženo (snimljeno) fonografom.

fonograf *grč.* sprava koja snima tonove i glasove i omogućuje da se posle mogu reprodukovati (izumio Edison); prvi naziv za današnji gramofon.

fonografija *grč.* snimanje zvukova i glasova radi reprodukcije.

fonoenciklopedija *grč.* zbirka znanja snimljenog na gramofonskim pločama ili na magnetofonskim vrpčama.

fonola *grč.* mehanički klavir.

fonolog *grč.* onaj koji se bavi fonologijom, stručnjak za fonologiju.

fonologija *grč.* nauka o glasovima i zvukovima (proučava psihičke oblike glasova, njihove predstave i funkciju, posebno funkcionalni opis fonema i njihovu ulogu u jednom jeziku).

fonomanija *grč.* bolesno stanje u kojem se kod nekih osoba javlja želja za ubijanjem.

fonometar *grč.* aparat za merenje jačine glasa i zvuka, zvukomer.

fonometrija *grč.* merenje jačine glasa i zvuka; ispitivanje rezonance pojedinih delova tela stavljanjem na njih zvučne viljuške.

fonomimija *grč.* oponašanje, podražavanje glasa ili govora pokretima delova tela, mimikom.

fonomimika *grč.* način vizuelnog prikazivanja tonova u lestvici pomoću položaja desne ruke.

fono-montaža *grč.* presnimavanje zvukova ili glasova s više magnetofonskih traka na jednu traku.

fonomorfologija *grč.* grana lingvistike koja u centru svojih ispitivanja ima fonološko-morfološke veze; značaj fonema uopšte za nauku o oblicima u jeziku; v. *fonema*.

fonoplastika *grč.muz.* nova vrsta umetničkog izraza koja u sebi skladno spaja zvuk, svetlost, pokret i prostor.

fonoskop *grč.* aparat sa odgovarajućom skalom koja pokazuje broj treptaja jednog tona.

fonostilistika *grč.* grana stilistike koja proučava izražajne osobine govorne i pisane reči.

fonoteka *grč.* diskoteka, gramoteka; arhiv magnetofonskih vrpca.

fonofobija *grč.* neosnovan strah od glasnog govora; bolesnik samo šapuće.

fontana *lat.* izvor, vodoskok, česma, zdenac, kladenac.

fontanela *lat.* 1. izvorčić, česmica; 2. mali vodoskok; 3. veštački napravljen kanal za oćicanje gnojia iz rane; 4. mekanio mesto na temenu novorođenčeta, gde kosti još nisu dovoljno srasle, nego su vezane hrskavicom.

fonurgija *grč.* nauka o zvuku, nauka o glasu.

for *fr.* samostalno malo utvrđenje, tvrđavica.

forverd *eng.* 1. navala, napad u fudbalu; 2. igrač iz navale.

fordizam — sistem organizacije rada i upravljanja preduzećem koji je uveo američki industrijalac Henri Ford (1863—1947), osnivač i vlasnik velikih fabrika automobila; bitne karakteristike ovog sistema su: podela rada i automatizovani tehnološki proces, čime se u kapitalizmu pojačava eksploatacija radnika.

forenzičan *lat.* sudski, koji služi sudskom istražnom postupku i dokaznom postupku na sudu; **forenzična medicina**: sudska medicina.

Forin ofis *eng.* naziv za englesko ministarstvo spoljnih poslova.

forinta *ital.* novčana jedinica u Mađarskoj i u nekim drugim zemljama.

forma *lat.* 1. oblik, spoljašnji izgled; 2. kalup; 3. način ophođenja; 4. fizička osposobljenost sportista; 5. model, muštra, obrazac, propis.

formalan *lat.* 1. koji se tiče forme, prividan, nestvaran; 2. koji je propisan, tačan.

formaldehid *lat.* bezbojan plin, služi za konzerviranje i u tehnici.

formalizam *lat.* preterano davanje značaja formi a ne sadržini, suštini.

formalizovati *lat.* kruto se držati propisa.

formalin *lat.* jaka antiseptička tečnost.

formalist(à) *lat.* onaj koji više obraća pažnju na formu nego na sadržinu.

formalno *lat.* bez sadržaja, samo po spoljašnosti, po izgledu.

formalnost *lat.* uobičajenost, po utvrđenom običaju, reda radi.

format *lat.* oblik, veličina knjige ili neke druge stvari.

formacija *lat.* 1. obrazovanje, tvorenje, stvaranje nečega; 2. sastav, raspored vojske; 3. stupanj u razvitku društva; 4. slojevi (geološki) jednog razdoblja.

formirati *lat.* 1. dati oblik, oblikovati, sklopiti; 2. obrazovati nešto, sastaviti.

formula *lat.* 1. obrazac za rešavanje zadatka; 2. znaci hemij. elementa; 3. pravilo, izraz, propis, odredba; 4. određenje nekog pojma.

formular *lat.* 1. propisani obrazac pismenih dokumenata (prijava, diploma i dr.); 2. štampani obrazac prema kome treba sve ostale štampati.

formulacija *lat.* 1. jasno i određeno izražena neka misao; 2. zakonska odredba ili nešto slično.

formulisati i formulirati *lat.* dati određeni oblik nekoj zamisli, sročiti, jasno izraziti misao, odrediti, definisati, zamisliti.

forsa *fr.* sila, snaga, jakost, moć; nasilno delovanje, nasilje.

forsiranje *fr.* vojni prelaz preko reke čiju drugu obalu brani neprijatelj.

forsirati *fr.* 1. požurivati obavljanje nekog posla; 2. zapinjati na radu; 3. u ratu: preći reku pod borbom i osvojiti drugu utvrđenu obalu.

fortati *tur.* vući nekoga za nos, obmanjivati, ismevati.

fortepijano *ital.* 1. instrumenat sa žicama; zvuk daju čekići i maljice, 2. u muzici: najpre jako, a zatim slabo.

fortissimo *ital.* vrlo jako (u muzici).

fortifikator *lat.* graditelj utvrda, pretežno vojnih utvrđenja.

fortifikacija *lat.* 1. utvrđenje; podizanje utvrđenja; 2. nauka o podizanju vojnih utvrđenja.

fortifikovati i fortificirati *lat.* graditi utvrde, utvrđivati.

fortran *eng.* programski jezik računara za matematičke probleme.

Fortuna *lat.* 1. boginja sreće kod starih Rimljana; 2. asteroid, otkriven 1852.

forum *lat.* 1. telo, nadležna uprava, sud; 2. trg za javne proslave u starom Rimu.

fosil *lat.* 1. okamenjena životinja ili biljka iz raznih geoloških perioda; 2. *prenosno*: nešto što je zastarelo i davno preživelo.

fosilan *lat.* 1. okamenjen (biljka, životinja); 2. zastareo, izandao.

fosfati *grč.* 1. soli fosforne kiseline; 2. minerali koji poseduju ove soli.

fosfidi *grč.* jedinjenja fosfora sa drugim elementima.

fosfiti *grč.* soli fosforaste kiseline.

fosfor *grč.* hemijski elemenat „svetlonošac“ (svetli u mraku); veoma jak otrov; upotrebljava se u izradi šibica i u industriji.

fosforescencija *grč.* svojstvo nekih tela da dugo u mraku svetle pošto su prethodno bila izložena zračenju Sunca (luminiscencija).

foto *grč.* osnovna, praktična jedinica svetlosti u fotografiji.

foto *grč.* fotografska slika.

foto- *grč.* predmetak u složenim rečima sa značenjem: svetlost, svetlosni.

fotoamater *grč.* nestručnjak, koji se bavi fotografijom iz ljubavi prema njoj.

fotogeničan *grč.* koji na slici izlazi lepše nego što je u prirodi.

fotografer *grč.* izrađivač slika u bakru.

fotogram *grč.* fotografski ili filmski snimak.

fotogram-metar *grč.* aparat za snimanje fotograma.

fotogrametrija *grč.* veština određivanja veličine fotografisanih predmeta na osnovu fotografije, naročito u topografiji.

fotograf *grč.* stručnjak za fotografiju; onaj koji se stalno bavi fotografijom kao zanimanjem, koji snima, pravi snimke i izrađuje ih.

fotografija *grč.* 1. fotografski snimak, slika; 2. *prenosno*: tačan opis nekoga.

fotografisati i fotografirati *grč.* snimati, snimati slike fotografskim aparatom.

fotoelektricitet *grč.* elektricitet izazvan svetlošću.

fotoelektron *grč.* elektron emitovan iz neke materije pod uticajem svetla.

fotoelemenat *grč.* naprava koja svetlosnu energiju pretvara u energiju električne struje; primenjuje se u tehnici, naročito u televiziji.

fotokemija *grč. v. fotohemija.*

fotokrom *grč. v. fotokrom.*

fotokromija *grč. v. fotokromija.*

fotolitografija *grč.* prenošenje fotografije na litografski kamen.

fotologija *grč.* nauka o svetlosti.

fotometar *grč.* svetlomer, sprava za merenje jačine svetlosti.

fotometrija *grč.* merenje jačine svetlosti.

fotomontaža *grč.* 1. fotografija dobijena kombinacijom više različitih slika; 2. postupak kojim se postiže takva kombinacija.

foton *grč.* najmanja količina svetlosti jednog svetlosnog izvora.

foto-reportaža *grč.* novinski izveštaj u kojem veći deo čine fotografije.

foto-reporter *grč.* fotograf koji snima za novine i časopise.

foto-robot *grč.* slika (obično nekog kriminalca) na osnovu opisa svedoka.

foto-roman *grč.* roman ispričan fotografijama kao strip crtežima.

fotos *grč.* fotografija, fotografski snimak.

foto-safari *grč.* safari ne radi lova već radi snimanja divljih životinja.

fotoseter *grč.* najmodernija štamparska tehnika, fotoslog.

fotosinteza *grč.* proces u kojem živi organizmi, pretežno biljke, uz sudelovanje sunčanih zraka, od jednostranih jedinjenja stvaraju sebi hranu i mogućnost za opstanak.

fotoslog *grč.* jedna od najnovijih tipografskih tehnika; slagalica mašina u štamparstvu koja umesto izlivanja slova ima matricu sa filmovima, projekcioni uređaj i filmsku vrpcu; u stvari, tekst se kuca (tipka) kao na pisačkoj mašini; posle toga, nakon razvijanja filmske vrpce, dobija se štamparski slog čija se slova lako mogu povećavati i smanjivati, što mu je velika prednost u odnosu na klasični, olovni slog.

photostat *grč.* aparat za umnožavanje različitih dokumenata, otisaka ili crteža neposrednim kopiranjem, čime se postiže preslikavanje u prirodnoj veličini.

fotosfera *grč.* vidljiva svetlost na površini sunčeve kugle koja se sastoji od užarenih metalnih para i gasova koji izlučuju svetlo i toplinu na druga nebeska tela.

fototeka *grč.* mesto gde se čuvaju fotografije, fotografski arhiv.

fototelegraf *eng.* aparat za prenos vesti putem radijske ili žičane veze; služi za predaju i prijem rukopisa, štampanog teksta, crteža, shema, grafikona i fotografija, koje se u prijemniku registruju na fotografskom papiru (Vuja-klija).

fototelegrafija *grč.* prenos fotografija telegrafijom ili radiotelegrafijom; telefoto ili tzv. faksimil-prenos.

fototerapija *grč.* lečenje pomoću svetla, naročito ultraljubičastim zracima.

foto-test *grč.* prikazivanje filmskog snimka nekog događaja radi utvrđivanja istine.

fototehnika *grč.* tehnika i tehnička dostignuća fotografisanja.

fototipija *grč.* izrada klišeja fotohemijskim putem.

fototipsko izdanje *grč.* ponovljeno staro izdanje knjige putem presnimavanja teksta.

foto-finiš *grč.* spojena štoperica i kinokamera radi snimanja kraja nekog sportskog takmičenja i utvrđivanja redosleda sportskih rezultata.

fotofobija *grč.* strah od svetlosti (kod bolesnih od očiju).

fotofon *grč.* instrumenat za prenošenje tonova pomoću svetlosti.

fotohemija i fotokemija *grč.* nauka o hemijskom dejstvu svetlosti.

fotokrom i fotokrom *grč.* fotografska slika u boji.

fotokromija i fotokromija *grč.* fotografisanje u prirodnim bojama; reprodukcija boja fotografskim putem.

fotocinkografija *grč.* postupak prenošenja fotografije na cinkanu ploču.

fragment *lat.* odlomak, deo, posebno nekog starog književnog dela.

fragmentaran *lat.* koji je u odlomcima, nepotpun, delimičan.

fragmentacija *lat.* komadanje, rasparčavanje; deoba, razdeoba.

fraza *grč.* misao, rečenica bez sadržaja, koja lepo zvuči ali šuplje.

frazeologizam *grč.* frazeološka jedinica, tj. ustaljeni izraz od dve ili više reči kojemu značenje obično ne proizilazi iz značenja sastavnih delova govora (npr. ostaviti na cedilu).

frazeologija *grč.* 1. nauka o osobenostima nekog jezika; 2. prazno, nesadržajno pričanje.

frazer *grč.* koji kitnjasto, lepo priča, ali besadržajno; v. *fraza*.

frazirati *grč.* govoriti fraze (lepe po formi, ali bez sadržaja).

fraj *nem.* slobodan, besplatan.

frajer *nem.* besposličar, pustolov, parazit; spekulant, bitanga.

frajkor *nem.* odred dobrovoljaca; dobrovoljački odred Srba na strani Austrije u austro-turskom ratu (1788—1791) pod nazivom Kočina krajina.

frajla *nem.* gospodica.

frak *fr.* muški kaput bez peševa; dvorsko odelo; danas: svečano odelo.

fraktura *lat.* 1. prelom kostiju; 2. šljasta azbuka (gotica).

frakcija *lat.* 1. u političkoj partiji grupa istomišljenika koja se u izvesnim pitanjima ne slaže sa većinom; 2. deo, odlomak celine.

frakciona destilacija *lat.* odvajanje tečnosti s različitim tačkama ključanja.

frakcionaš *lat.* član grupe (frakcije) koja se ne slaže sa političkom linijom većine u partiji; čovek koji teži stvaranju grupe, frakcije.

franak *fr.* novčana jedinica Francuske, Belgije, Švajcarske i drugih zemalja.

frankatura *lat.* plaćanje poštarine unapred, plaćena poštarina.

frankirati *ital.* snabdeti pismo markama, platiti poštarinu.

Frankštajn — naziv romana i filma; u njemu doktor Frankštajn od kostura jednog mrtvaca i mozga nekog ludaka konstruiše čudovište koje, po njegovim nalogima, vrši različita zločinstva.

franko *ital.* trgovački izraz koji znači da prodavac mora robu dovesti, o svom trošku i na svoj rizik, do mesta naznačenog u ugovoru; **franko carina**: cena sadrži i troškove carinjenja; **franko-franko**: u cenu ulaze troškovi ambalaže i vozarine; **franko-kamati**: faktorni iznos se kreditira bez plaćanja kamata; **franko-vagon**: obaveza prodavca

da robu o svom trošku utovari u vagon, a od tog trenutka kupac preuzima robu i rizik; **franko-valuta**: faktorni iznos se može platiti u bilo kojoj zlatnoj valuti; **franko-železnica**: prodavac snosi sve troškove i rizik do predaje robe na stanici; **porto-franko**: slobodna luka.

frankoman *ital.-grč.* čovek koji preterano voli Francuze i sve što je francusko.

frankomanija *ital.-grč.* preterana ljubav prema Francuzima i svemu što je francusko.

frankotip *ital.* sprava za udaranje pečata na pisma (umesto lepljenja maraka).

frankofil *ital.-grč.* prijatelj Francuske i Francuza.

frankofob *ital.-grč.* onaj koji mrzi Francuze i sve što je francusko.

frankofon *ital.-grč.* osoba koja se izvorno služi francuskim jezikom.

frankofonske zemlje *ital.* bivše francuske kolonije u Africi u kojima se govori francuski kao zvaničan jezik ili kao drugi jezik.

frannason *fr.* slobodni zidar, mason.

frannasonerija *fr.* slobodno zidarstvo; v. *mason*.

francij(um) — radioaktivni elemenat.

fransiza *fr.* deo štete koji, po ugovoru, snosi sam osiguranik.

franjevac — katolički kaluder reda koji je, 1210. godine, osnovao sv. Franjo Asiški.

frapantan *fr.* neobičan, neočekivan, čudan, koji izaziva divljenje.

frapirati *fr.* iznenaditi, pasti u oči, začuditi, preneraziti, ošamutiti.

fras *nem.* grč sa trzajima, sa ukočenošću tela i padavicom, pretežno kod dece.

fratar *lat.* katolički kaluder, redovnik.

fraternizacija *lat.* bratimljenje, bratsko ophođenje između pretpostavljenog i potčinjenog.

fraternite *fr.* bratstvo, pobratimstvo.

fratrija *grč.* 1. skup nekoliko rodova u prvobitnoj zajednici koji je činio pleme; 2. bratstvo, zadruga, pleme.

fraudator *lat.* varalica, prevarant, obmanjivač.

fraudacija *lat.* varanje, prevara, obmanjivanje.

fraudirati *lat.* varati, obmanjivati, prevariti, krijumčariti.

fregata *ital.* 1. vrsta brzog ratnog broda, naoružana sa više topova; 2. tropska ptica iz reda roda, laka i brza u letenju.

frez *fr.* 1. crvena boja jagode; 2. ženska naborana jakna; 3. žleb u drvetu ili metalu; 4. zaštitno kolje.

fresa i **frezmašina** *fr.* 1. glodalica, mašina sa mnogo zubaca koja služi za obradu metalnih i drvenih površina, za urezivanje zubaca na oruđa, za zupčanike, itd.; 2. mašina za obradivanje zemlje koja prekopava zemlju.

frekventan *lat.* čest, učestao, obilno posećen.

frekvencija *lat.* 1. češće ponavljanje, učestalost; 2. velika posećenost, nava-l; 3. broj treptaja u sekundi kod električnih talasa i sl.

FRELIMO *engl. skraćunica:* Front za oslobođenje Mozambika.

frenetičan *grč.* besan, zaglušan, mahnit; lud od oduševljenja, buran.

frenolog *grč.* onaj koji se bavi frenologijom.

frenologija *grč.* nauka o duševnim osobinama na osnovu oblika lubanje.

frenopatija *grč.* duševna poremećenost, duševna bolest.

frent *nem.* putovanje tek izučenog mladog kalfa u druga mesta da bi stekao iskustvo i praksu.

frentati *nem.* putovati u frent radi sticanja iskustva, prakse.

frenter *nem.* mladi kalfa na putu po tuđini; *v. frent.*

freska *ital.* slika, najčešće velika, rađena vodenim bojama na svezem malteru, žbuci.

fresco *ital.* 1. sveže, živahno; **fresko slikarstvo:** *v. freska*; 2. vrsta vunene tkanine.

frivolan *lat.* bedan, neukusan, površan, ništavan; lakomislen, nepristojan.

frivolnost *lat.* lakomislenost, nepristojnost, drskost, raskalašnost.

frigidan *lat.* 1. hladan, ravnodušan, hladnokrvan; 2. spolno neosećajan, nemoćan.

frigidnost i **frigiditet** *lat.* 1. hladnoća, neosetljivost; 2. neosetljivost i nemoć u spolnim odnosima, naročito kod žena.

frizirati *fr.* 1. češljati, kovčati kosu; 2. *prenosno:* nešto podešavati prema prilikama, kratiti, podsecati, sakatiti.

frizura *fr.* način češljanja kose.

frikcija *lat.* trenje, trljanje predmeta o predmet.

fric — pogrdno ime za Nemca (prema čestom imenu Fric od Fridrih).

fri-sop *eng.* prodavnica strane robe na prometnim mestima koja ne podleže carini (zato je i jeftinija).

froidizam *nem.* psihoanaliza, smer u psihologiji koji je ustanovio Sigmund Frojd (1856—1939).

front *lat.* 1. prednja strana, prednji stroj ili borbeni raspored kopnenih snaga vojske u ratu; 2. grupa armija pod komandom jednog komandanta; 3. politički savez nekoliko partija; 4. organizovane društvene snage.

frontalni *lat.* prednji, čeon; **frontalni napad:** napad spreda na protivka.

frotir *fr.* hrapava, čupava pamučna tkanina.

frtalj *nem.* četvrt nečega, četvrtina.

fruktuarije *lat.* žitarice, biljke koje donose plod.

fruktuozan *lat.* plodan, rodan, koristan.

frustracija *lat.* osećaj nezadovoljstva kao posledica nemogućnosti zadovoljenja pojedinih nagona i želja (nenormalno, bolesno stanje koje se često javlja kod razmaženih osoba).

frustuk *nem.* doručak.

ftizeolog *grč.* lekar, specijalista za plućne bolesti.

ftizeologija *grč.* deo medicine koji se bavi lečenjem tuberkuloze.

fuga *lat.* kompozicija za više glasova; isti stav ponavlja više glasova.

fugasa *fr.* plitka, nagazna mina koja se ukopava u zemlju.

fuzija *lat.* 1. stapanje, spajanje, sjedinjenje; 2. spajanje dve ili više radne organizacije ili partije; 3. u fizici: nuklearna reakcija u kojoj se spajaju jezgra lakših elemenata u jezgra nešto težih elemenata, pri čemu se oslobađaju velike količine energije.

fuzionisati i **fuzionirati** *lat.* sastaviti, spojiti, složiti; sprovesti fuziju.

fukara *tur.* siromah, sirotinja; prost svet; ološ, raja; propalica, bednik.

fuksa *nem.* 1. prvobitno: rida kobila; 2. *prenosno:* drolja, bludnica, javna žena.

fungirati *lat.* vršiti funkciju, službovati; igrati ulogu, delovati, raditi.

fungicidi *lat.* hemijski preparati za uništavanje gljivičnih oboljenja bilja.

fundament *lat.* osnova, temelj, baza, podnožje, postolje, podloga, uporište.

fundamentalan *lat.* osnovni, temeljni, glavni, bitni, prvobitni.

fundator *lat.* osnivač, utemeljač, zaveštač, zadužbinar; podstrekač akcija.

fundacija *lat.* polaganje temelja za neki objekat; osnivanje nečega.

fundiran *lat.* 1. učvršćen, ojačan, tvrd, osiguran; 2. potkrepljen jakim dokazima.

fundirati *lat.* 1. udariti temelje nečemu, utemeljiti, zasnovati; 2. potkrepiti dokazima.

fundus *lat.* 1. tle, zemlja; 2. imovina, imanje; 3. fond, zalihe, blago, obilje.

funkcija *lat.* služba, zvanje; javna delatnost, obaveza, položaj; 2. *mat.* promenljiva veličina koja se menja u zavisnosti od promena druge neke veličine; 3. u biologiji: rad koji obavlja neki telesni organ.

funkcionalan *lat.* koji se tiče nekog rada, funkcije, službe, svrshodan.

funkcionalnost *lat.* služenje određenog svrši.

funkcionar i **funkcioner** *lat.* onaj koji vrši neku funkciju, službenik.

funkcionisati i **funkcionirati** *lat.* vršiti službu, funkciju, raditi, delovati.

funta *eng.* 1. mera za težinu, oko 1/2 kg (različita u raznim zemljama); 2. novčana jedinica u nekim zemljama (u Engleskoj, Egiptu, Libanu i dr.).

funjara *tur.* loš čovek, ništarija, nemoralan, nekarakteran čovek.

fura *nem.* vožnja, prevoz nečega (obično najamni).

furaž(a) *fr.* stočna hrana, krma, naročito konjska hrana u vojsci.

furažer *fr.* nabavljač, nakupac stočne hrane, naročito u konjici.

furažirati *fr.* nabavljati stočnu hranu, opskrbljivati stočnom hranom.

furati *nem.* voziti, prevoziti nešto, obično seoskim kolima.

furgon *fr.* 1. zatvoreni železnički vagon; 2. velika zatvorena teretna kola (ka-

mion) za prevoz prtljaga i pokućstva; 3. municijska kara; 4. mrtvačka kola.

furda *tur.* otpaci od klanja stoke; škart; kalo.

Furija *lat.* u starorimskoj mitologiji jedna od boginja osvete.

furija *lat.* 1. jarost, pomama, bes, mahnitost; 2. *prenosno:* svadljiva žena, zla žena, oštokonda, aspida.

furijerizam — učenje francuskog utopiste Šarla Furijea (1772—1837).

furiozan *lat.* besan, goropadan, jarostan, mahnit.

furmetin *ital.* kukuruz.

furnir *fr.* veoma tanke dasčice, fino obrađene, kojima se oblaže nameštaj.

furor *lat.* bes, pomama, razjarenost, zanos.

furuna *tur.* peć za zagrevanje prostorija u domaćinstvu.

furundžija *tur.* 1. onaj koji pravi furune; 2. pekar, hlebar.

furundžinica *tur.* pekara, pekarnica.

fursat *tur.* zgoda, prilika, pravi čas za neki posao ili gest, postupak.

fusnota *nem-lat.* beleška ispod teksta, obično sitnijim slovima, koja bliže objašnjava neke delove teksta ili pomenuti podatak, odnosno termin (označuje se sitnim brojkama ili zvezdicama s gornje desne strane poslednjeg slova reči beleške).

fut *eng.* engleska stopa za dužinu (oko 30 santimetara).

futbal *eng. v. fudbal.*

futing *eng.* trčanje i pešačenje na čistom vazduhu (kao trening).

futrola *nem.* kutija ili navlaka za čuvanje neke stvari.

futur *lat. gram.* buduće vreme.

futurizam *lat.* umetnički pravac, nastao početkom 20. veka u Italiji, koji se oduševljava onim što je stvorila mašina (protivi se tradiciji).

futurolog *lat.* naučnik koji se bavi futurologijom.

futurologija *lat.* nova nauka o budućnosti čovečanstva.

fuš *nem.* 1. rdavo, nestručno obavljen posao; 2. bespravno obavljen posao.

fušer *nem.* šepRTLja, čovek koji radi površno i loše, nadrimajstor.

fušeraj *nem.* fušerski, loš rad, loša izrada, nestručan rad.

haber *tur.* 1. glas, vest, poruka; izveštaj, informacija; 2. predanje, tradicija; 3. spoznaja, saznanje, osećaj; 4. obaziranje, obraćanje pažnje; 5. *gramatički*: predikat.

haberdar *tur.* v. *habernik* i *haberdak*.

habernik i **haberdak** *tur.* 1. vesnik, glasnik, glasonoša; 2. top, puška ili koje drugo sredstvo za uzbunu kojim se daje znak za uzbunu ili se nešto važno oglašava (saopštava) javnosti; *isto* i **aberdar**, **abernik** i **aberdak**.

habilitacija *lat.* 1. studija, naučni rad kao preduslov da neko postane profesor univerziteta; 2. naučni rad na osnovu kojeg se stiče zvanje nastavnika visoke škole.

habib *tur.* 1. miljenik; voljeni, ljubljani; 2. **Habib**: muško ime sa istim značenjem.

habilitovati(se) i **habilitirati(se)** *lat.* pokazati sposobnost (obično nekom studijom) za docenta (predavača) na univerzitetu.

habit *lat.* 1. muško monaško odelo; 2. haljina službene osobe (sudije i dr.).

habitat *lat.* geografska oblast pogodna za životne aktivnosti jedne vrste, grupe ili individue.

habitacija *lat.* stan, nastanjenje, kuća, dom; stanovanje, boravak.

habitus *lat.* 1. karakterističan oblik jednog organizma, specijalno njegov spoljašnji oblik; držanje, ponašanje; 2. oblik organizma nastao usled načina života, telesni sastav; 3. navika, običaj.

habronoša *tur.* raznoslač nepovoljnih glasova; vesnik, glasnik; dostavljač, potkizivač; *isto* i **abronoša**.

havana *šp.* vrsta finih cigara od duvan-skih listova sa Kube (nazvana po Havani, glavnom gradu Kube).

havarija *nem.* 1. kvar, udes, šteta; 2. oštećenje broda usled bure ili zbog nasukanja na stenu; 3. razna oštećenja vozila, objekata i sl.

hagio- *grč.* predmetak u složenim rečima sa značenjem: svet, sveti.

hagiograf *grč.* pisac hagiografija (biografija) svetaca.

hagiografija *grč.* 1. biografija, životopis nekog sveca; 2. pisanje životopisa svetaca.

hagiolatrija *grč.* obožavanje svetaca, poštovanje svetaca, služba svecima.

hagiologija *grč.* 1. učenje o svecima; 2. zbirka priča o svecima.

hagiomahija *grč.* borba protiv poštovanja svetaca.

had *grč.* v. *ad*.

Had *grč.* v. *Ad*.

hadis *tur.* predanjem sačuvani (zapisani u 8. veku) podaci o životu i izrekama Muhameda i njegovih drugova.

hadum i **hadumac** *tur.* uškopljenik, evnuh, sluga, čuvar žena; *isto* i **adum** i **adumac**.

hazard *fr.* 1. slučaj, sreća, kocka, karta-nje, igra na sreću u velike pare; 2. *prenosno*: veliki rizik, kušanje sreće, igra slučaja.

hazarder *fr.* igrač na sreću; onaj koji mnogo rizikuje.

hazardirati *fr.* stavljati na kocku sve, izlagati se opasnosti; igrati na sreću, kockati u veliki novac.

Hazari *tur.* turska nomadska plemena koja su živela uz Volugu u 8. veku.

hazjain *rus.* gazda, glavni gazda (tako je voleo Staljin da ga oslovljavaju).

hair *tur.* v. *air*.

hairli *tur.* v. *airli*.

hairluk *tur.* radost, zadovoljstvo, sreća.

hajvan *tur.* v. *ajvan*.

hajvar *tur.* v. *ajvar*.

Hajdpark *eng.* poznati park u Londonu u kome svi mogu javno govoriti.

hajduk *tur.* 1. odmetnik od turske vlasti, borac za slobodu; 2. odmetnik uopšte, razbojnik, lopov, provalnik, preprede-njak; 3. bećar, junak, dika; *isto* i **ajduk**.

hajdukovati *tur.* baviti se hajduko-vanjem, odmetništvom.

hajl *nem.* zdravo, zdravo da si, živeo!

hajl-lajf *eng.* otmen svet, viši društveni krugovi, gospoda.

haj-faj *eng.* skraćeni naziv za haj fideliti; v. *haj fideliti*.

haj fideliti *eng.* visok kvalitet reprodukcije zvuka kod audio-aparata.

hala⁻¹ *tur.* v. *ala*.

hala⁻² *nem.* velika fabrička zgrada u kojoj su smeštene mašine i radnici.

halabuka *tur.* v. *alabuka*.

halav *tur.* prljav, gnusan, lakom.

halajka *tur.* v. *alajka*.

halakati *tur.* v. *alakati*.

halal *tur.* v. *alal*.
halaliti *tur.* v. *alaliti*.
halapljiv *tur.* proždrljiv, lakom, neumeren u jelu; *isto i alapljiv*.
halas *mađ.* v. *alas*.
halva *tur.* v. *alva*.
halvaluk *tur.* v. *alvaluk*.
halvadžija *tur.* v. *alvadžija*.
haleluja *grč.* v. *aleluja*.
haliluk *tur.* pustoš, praznina; nenaseljenost, nenastanjenost.
halif *ar.* v. *kalif*.
halka *tur.* v. *alka*.
halogen *grč.* hemij. element koji stvara so u jedinjenju s drugim metalom: halogeni elementi su: brom, jod, fluor i hlor.
halofiti *grč.* biljke s bogatim sadržajem soli; rastu pored mora.
halt *nem.* stoj, stani!
halucinacija *lat.* buncanje, trabunjanje; priviđenje, čulna obmana usled moždanih poremećaja i psihičke razdraženosti.
halucinirati *lat.* imati halucinaciju, priviđenje nepostojećih stvari.
halucinogeni *lat.* materije koje izazivaju halucinacije.
halucinoza *lat.* bolesno stanje u kome se doživljavaju halucinacije.
half *eng.* igrač koji pomaže odbranu i navalu.
half-linija *eng.* linija trojice srednjih pomagača u fudbalu (između bekova i navale).
half-tajm *eng.* poluvreme, polovina igre; odmor na pola igre.
ham *tur.* v. *am*.
hamajlija *tur.* v. *amajlija*.
hamal *tur.* v. *amal*.
hamalija *tur.* nagrada hamalu za uslugu.
hamaliti *tur.* raditi kao hamal; teško raditi.
hamam *tur.* v. *amam*.
hamahromija *grč.* istovremeno štampanje u više boja.
hambar *tur.* v. *ambar*.
hamburger *eng.* 1. vrsta američke pljeskavice; 2. vrsta vinove loze i grožđa.
Hamiti i Hamićani — belci nesemitskog porekla (Somali, Tuarezi, Berberi).
Hamlet *eng.* 1. danski princ, živeo 500 godina pre n.e.; glavni junak istoimene Šekspirove drame; 2. *prenosno*: tip

inteligentnog čoveka, ali kolebljivog i neodlučnog.
Hamurabijev zakon — zakon koji je uveo vavilonski kralj Hamurabi u 17. veku pre n.e.
han *tur.* gostionica, prenočište; *isto i an*.
hangar *fr.* velika pokrivena prostorija za smeštaj aviona i vozila.
Hanibal — vođa Kartagine koji je 211. g. pre naše ere zapretio da osvoji Rim.
hanuma *tur.* v. *anuma*.
handžar *tur.* kratak mač; orijentalni dvosekli bojni nož za sečenje i bodenje; kama, jatagan.
handžija *tur.* vlasnik hana, gostioničar; *isto i andžija*.
haos *grč.* zbrka, nered, darmar; *isto i kaos*.
haotičan *grč.* zbrkan, u teškom neredu, ispreturan, zbunjen.
haploglogija *grč.* ispadanje jednog od dva ista sloga ili slična sloga; tako je postalo *zakonoša* od *zakononoša*, *idolatrija* od *idololatritja* i sl.
haps(a) *tur.* v. *aps(a)*.
hapsana *tur.* v. *apsana*.
hapsandžija *tur.* v. *apsandžija*.
hapsiti *tur.* v. *apsiti*.
hapšenik *tur.* uhapšenik, utamničenik.
harakiri *jap.* v. *harikiri*.
haram *tur.* prokletstvo; grehota; zabranjeno, nepovredivo u verskom pogledu; *isto i aram*.
harambaša *tur.* 1. vođa hajduka; 2. za Turke u prošlosti: lopov, razbojnik; *isto i arambasa*.
haramija *tur.* v. *aramija*.
haranga *fr.* podsticanje na neko delo; podstrekavanje, nagovaranje; huškanje protiv nekoga; negodovanje protiv nekoga.
haranger *fr.* podbadač, podstrekač, huškač; v. *haranga*.
harangirati *fr.* negodovati protiv nekoga; govoriti, nagovarati nekoga protiv nekog; huškati, podbadati, činiti neprijatnosti.
harati *tur.* pljačkati, krasti, otimati; pustošiti, satirati, nanositi štetu; *isto i arati*.
harač *tur.* glavarina, vrsta ličnog poreza (danak) koji se za vreme turske vladavine naplaćivao od muškaraca nemu-

slimana; *isto i arac*; 2. trošak, izdatak.
haračiti *tur.* 1. skupljati harač, ubirati porez; 2. *prenosno*: pustošiti, otimati, pljačkati; *isto i araciti*.
haračlija *tur.* onaj koji ubira harač, poreznik.
hardver *eng.* sve što je materijalno u mehanizmu kompjutera, za razliku od softvera, što je čovekov doprinos radu kompjutera.
harem *tur.* 1. kod muslimana ženski deo kuće, potpuno odeljen od ostalih prostorija (stranim muškarcima ulaz zabranjen); 2. zajednički naziv za žensku čeljad u muslimanskoj kući; 3. ograđeno dvorište uz džamiju (delimice groblje); 4. *prenosno*: više ljubavnica jednog muškarca.
haribda *grč.* v. *Scila*.
harizma *grč.* 1. u teologiji: božanska nadarenost, sveto nadahnuće, osobita moć stečena božjom milošću; vidovnjaštvo, moć komuniciranja sa svecima; 2. *prenosno*: čovek koji neodoljivo privlači mase svojim magnetizmom.
harikiri *jap.* vršenje samoubistva rasecanjem stomaka (japanski običaj, naročito kod članova tzv. „višeg društva“); znatan broj Japanaca izvršio je harikiri nakon kapitulacije Japana 1945. godine.
Harlem — crnačka četvrt u Njujorku.
haringa *nem.* sleđ, vrsta ribe iz Severnog mora.
harlekin *ital.* lakrdijaš, naročito u italijanskim komedijama; prevrtljivac.
harmonizacija *grč.* 1. komponovanje muzičke pratnje uz jednu melodiju; 2. dovođenje u sklad nečega, usklađivanje.
harmonizovati i harmonizirati *grč.* 1. dati muzičku pratnju jednoj melodiji; dovoditi u sklad, usklađivati; 2. *prenosno*: saglasiti, složiti.
Harmonija *grč.* u starogrčkoj mitologiji lepa kći Aresa i Afrodite, oličenje sloge, reda i mira.
harmonija *grč.* 1. sklad delova jedne celine; 2. muz. nauka o spajanju različitih tonova u skladnu celinu; 3. deo teorije muzike o sastavljanju akorda; 4. *prenosno*: sklad, skladnost, sloga, složnost, jednodušnost, podudaranje.

harmonij(um) *grč.* muzički instrument sličan orguljama, samo nešto manji.
harmonika *grč.* 1. muzički instrument u obliku kutije koji proizvodi ton vibriranjem metalnih jezičaka usled strujanja vazduha kroz mehanizam harmonike; 2. *prenosno*: elastičan, rastegljiv predmet.
harmonisati i harmonirati *grč.* biti u skladu sa nekim, živeti u slozi, u harmoniji, slagati se, saglašavati se, biti u prijateljstvu.
harmonist(a) *grč.* slikar ili muzičar koji harmoniju oseća i izražava u svojim umetničkim delima.
harmonisti i harmoniti *grč.* pripadnici jedne verske sekte u SAD (naziv dobili po tome što su u životu hteli da uspostave idealnu harmoniju).
harmoničan *grč.* skladan, saglasan; složan, blagozvučan, jednodušan.
Haron *grč.* u starogrčkoj mitologiji: lađar koji je umrle prevozio na onaj svet preko podzemne reke Stiksa, naplaćujući im po jedan obol.
harpija *grč.* u starogrčkoj mitologiji: ime krilatog i brzog čudovišta (pola devojka, a pola ptica grabljivica) koje je proždralo sve što je stiglo, simbol nezasiće grabežljivosti.
harpun *eng.* oruđe za bacanje, slično koplju, kojim se gađaju velike ribe prilikom lova, naročito veliki kitovi; badva, ostve, osti.
harpunar *eng.* lovac na kitove, specijalista u gađanju harpunom.
harpunirati *eng.* bacati harpun, pogoditi veliku ribu harpunom, ostvom.
harfa *nem.* muzički žičani instrument na kome su žice zategnute na uspravno postavljenom okviru (ima veliki rezonator).
harfist(a) *nem.* svirač na harfi.
harciti *tur.* trošiti lakomisleno novac; *isto i arciti*.
hasler *eng.* muškarac koji se izdržava prodajom seksualnih usluga homoseksualcima.
hasna *tur.* korist, dobit, imetak, imanje.
hasura *tur.* v. *asura*.
hat *tur.* v. *at*.
hatar *tur.* 1. ljubav, naklonost, dopadanje, svidanje; 2. prohtev, čef, želja.
hatar *tur.* v. *atar*.

hatišerif *tur.* ukaz, dekret turskog sultana (najviši akt države, naređenje).

hatma *tur.* molitva kod muslimana koja se moli kad bude pročitan čitav Koran.

hauba *nem.* 1. poklopac na motoru automobila; 2. kapa u priboru za stavljanje trajne ondulacije.

haubica *nem.* vrsta velikog topa čija granata ima ubacnu putanju.

hauzmajstor *nem.* nastojnik, domaćin zgrade, pazikuća.

haustor *nem.* velika vrata, glavni ulaz u kuću, ulazna kapija.

hafiz *tur.* 1. kod muslimana: počasno ime naučnika; 2. čovek koji zna napamet ceo Koran ili neke druge poznate pesme.

hacienda i hacijenda *šp.* veće imanje, farma, poljsko dobro.

hadžar *tur.* sveti „crni kamen“ u Čabi; hodočasnici ga celivaju.

hadži i hadžija *tur.* hodočasnik; musliman koji je posetio sveto mesto u Meki; pravoslavni hrišćanin koji je posetio Jerusalim i poklonio se Hristovom grobu.

hadžiluk *tur.* putovanje u Meku ili Jerusalim radi poklonjenja svetim mestima (muslimani idu u Meku, a pravoslavni u Jerusalim); hodočašće.

hašiš *tur.* opojna i opasna droga koja se dobija od cvetova indijske konoplje; na Istoku se pije ili puši radi izazivanja pohotljivosti.

haš-partija *tur.* skup na kome se uživa hašiš.

hvat — stara mera za dužinu (1,896 m; četvorni hvat — 4 kvadratna metra).

Heba *grč.* u starogrčkoj mitologiji boginja mladosti.

hebraizam *lat.* 1. hebrejski izraz u nekom nehebrejskom jeziku; 2. starija jevrejska religija, za razliku od mlade — judeizma.

Hebrej *lat.* Jevrej, Jevrejin, Židov.

hebrejist(a) *lat.* naučnik koji se bavi proučavanjem jevrejskog jezika, književnosti i kulture.

hegelijanizam i hegelijanstvo — filozofsko učenje Hegela (1770—1831); on je idealista, ali je njegova dijalektička metoda revolucionarna, koja je, u rukama Marksa i Engelsa, postala

osnovna metoda materijalističke nauke.

hegelovac — sledbenik Hegelove filozofije.

hegemon *grč.* vođa, vladar, neograničeni vladalac, gospodar, zapovednik.

hegemonizam *grč.* težnja za vladanjem nad drugima, za hegemonijom; sprovođenje hegemonističke politike u odnosu na druge narode, klase, političke organizacije i druge društvene subjekte.

hegemonija *grč.* prevlast, premoć, nadmoć; rukovodstvo, rukovodeća uloga neke klase ili države u odnosu prema drugim klasama ili državama.

hegemonist(a) *grč.* vladalac koji sprovodi politiku hegemonije; pristalica hegemonije.

hedipatija *grč.* osećanje ugodnosti, slasti; odanost čulnom uživanju.

hedonizam *grč.* 1. filozofski pravac koji smatra da je čulno uživanje najveće dobro i ideal čoveka, kao i cilj njegovog postojanja; 2. etička doktrina da je dužnost tražiti zadovoljstvo i izbegavati nevolje.

hedonija *grč.* bolesna veselost, bolesna razdraganost.

hedonist(a) i hedonik *grč.* pristalica, sledbenik hedonizma, čulnog uživanja, sladostrašća, „slatkog života“.

hekatomba *grč.* 1. kod starih Grka: velika žrtva prineta bogovima (i do sto volova); 2. *prenosno*: masovno žrtvovanje; pokolj ljudi.

heklati *nem.* plesti iglom, kukičati.

heksagon *grč.* šestougaonik.

heksagram *grč.* šestokraka („Davidova“) zvezda, geometrijska figura sastavljena od dva ravnostrana, jedan u drugi utisnuta trougla, simbol jevrejstva.

heksaedar *grč.* geometrijsko telo ograničeno sa šest kvadratnih strana istih dimenzija, kocka.

heksametar *grč.* stih od šest daktilskih stopa (v. *daktil*) u kome su spevane starogrčke i latinske junačke i dr. pesme (npr. Ilijada).

hektar *grč.* jedinica za merenje površine zemljišta: 100 ara ili 10.000 kvadratnih metara (skraćeno: ha).

hekto- *grč.* predmetak u složenim rečima sa značenjem: sto (npr. hektolitar jednak je — 100 litara).

hektogram *grč.* teg od sto grama.

hektograf *grč.* aparat za umnožavanje spisa i crteža.

hektolitar *grč.* mera za težinu tečnosti: sto litara (skraćeno: hl).

hektometar *grč.* mera za dužinu: jedan hektometar jednak je dužini od sto metara.

Hektor *grč.* sin Prijama i Hekube, glavni zapovednik trojanske vojske i najveći trojanski junak (v. *Troja*); ubio ga Ahil.

Hekuba *grč.* majka junaka Hektora; izgubila u trojanskom ratu 19 sinova i muža kralja trojanskog Prijama; pala u ropstvo Grka.

Helada *grč.* Grčka, naročito stara, klasična Grčka, Jelada.

Helvecija *lat.* staro latinsko ime Švajcarske.

Helena *grč.* žena kralja Menelaja, čuvena lepotica (Lepa Jelena) koju je odveo Paris zbog čega je došlo do trojanskog rata.

Heleni *grč.* stari Grci, Jeleni.

helenizam *grč.* grčki jezik, običaji, kultura, istorija; jelinizam; obuhvata zadnja tri veka stare ere.

helenizacija — pogrčivanje, činjenje nekoga ili nečega grčkim.

helenist(a) *grč.* stučnjak za starogrčki jezik i književnost.

helidrom *grč.* mesto za sletanja i uzletanje helikoptera.

helij(um) *grč.* najlakši gas posle vodonika; upotrebljava se za punjenje vazdušnih balona, za razblaživanje kiseonika i u hemijskim laboratorijama.

helikopter *grč.* vazдушna letelica koja vertikalno uzleće i sleće.

helio- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: Sunce, vezan za Sunce.

heliograf *grč.* astronomski instrument koji automatski prati Sunce u svakodnevnom kretanju; sprava za snimanje Sunca ili za svetlosne signale.

heliografija *grč.* nauka o Suncu; opisivanje Sunca.

heliografski *grč.* nacrtan ili predstavljen uticajem sunčane svetlosti; **heliografska hartija**: hartija na kojoj se crta zahvaljujući Sunčevoj ili nekoj drugoj svetlosti jakog intenziteta.

heliodor *grč.* vrsta berila; spada u drago kamenje; ima ga u Africi.

heliolatrija *grč.* obožavanje Sunca; služba Suncu kao bogu.

heliometar *grč.* astronomski durbin sa prepolovljenim objektivom; služi za vrlo tačno merenje veoma malih rastojanja i uglova na nebu, naročito prečnika Sunca.

Helios *grč.* bog Sunca kod Starih Grka.

helioskop *grč.* durbin za posmatranje Sunca.

heliostat *grč.* sprava pomoću koje se sunčevi zraci uvek projektuju u istu tačku i pored brzog kruženja Zemlje oko Sunca i oko svoje ose.

helioterapija *grč.* lečenje pomoću sunčevih zraka, sunčanjem.

heliotropizam *grč.* svojstvo biljaka da se okreću prema svetlu (npr. suncokret).

heliofobija *grč.* bolestan strah od sunčeve svetlosti.

heliocentrizam *grč.* filozof. shvatanje da je Sunce središte našeg planetarnog sistema, te da se oko Sunca okreću Zemlja i planete (naučno otkriće Poljaka Nikole Kopernika, 1473—1543); *suprotno*: **geocentrizam**.

heliocentričan *grč.* kome je Sunce u središtu; v. *heliocentrizam*.

heloti *grč.* robovi u staroj Sparti; po potrebi služili i kao vojnici.

hemadenozna *grč.* bolest krvnih sudova.

hematit *grč.* mineral, glavna ruda gvožđa; služi za proizvodnju boje.

hemato- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: krv, krvni.

hematogen *grč.* lek protiv malokrvnosti; sredstvo za stvaranje krvi.

hematogloblin *grč.* krvno crvenilo.

hematografija *grč.* opisivanje krvi, opis krvi.

hematoza *grč.* preobražaj hranljivih sastojaka u krv; pretvaranje venske u arterijsku krv.

hematokratija i hematokracija *grč.* vladavina u kojoj nosioci državne uprave mogu biti samo pripadnici „plemstva po krvi“; vlast plemstva.

hematolog *grč.* lekar, specijalista za bolesti i probleme krvi.

hematologija *grč.* nauka o krvi; nauka o procesima stvaranja krvi.

hematopskopijska *grč.* pregled krvi, ispitivanje krvi.

hematofobija *grč.* strah od gledanja prolivene krvi.

hematurija *grč.* prisustvo krvi u mokraći.
hemendeks *eng.* pržena šunka s jajima.
hemeroteka *grč.* zbirka novina i časopisa.
hemija *grč.* nauka koja se bavi proučavanjem strukture materije i njenim promenama; *isto i kemija*.
hemikalije *grč.* proizvodi hemijskih fabrika (lekovi, boje, soda i dr.); *isto i kemikalije*.
hemiplegija i hemipleksija *grč.* oduzeće jedne polovine tela.
hemisfera *grč.* Zemljina ili nebeska polulopta.
hemičar *grč.* onaj koji se bavi hemijom, koji proučava hemiju; *isto i kemičar*.
hemo- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: krv, krvni.
hemoglobin *grč.* materija (supstanca) u krvi koja joj daje crvenu boju i prenosi kiseonik kroz krvne sudove.
hemogram *grč.* krvna slika iz koje se vidi struktura krvi, tj. broj crvenih i belih krvnih zrnaca, količina hemoglobina i dr.
hemokultura *grč.* uzimanje krvi radi odgajivanja u njoj zaraznih klica u cilju utvrđivanja dijagnoze tifusa i drugih oboljenja.
hemoliza *grč.* proces razlaganja crvenih krvnih zrnaca, pri čemu iz njih izlazi pigment hemoglobin.
hemometar *grč.* sprava za određivanje gustine krvi, krvomer.
hemopatolog *grč.* lekar, specijalista za hemopatologiju.
hemopatologija *grč.* nauka o bolestima krvi (deo medicine).
hemoroidi *grč.* šuljevi, proširenje vena u blizini čmara; povremeno pucanje vena i krvarenje (od ove bolesti pate osobe koje dugo sede).
hemostaza *grč.* zaustavljanje krvarenja.
hemostatici *grč.* sredstva za zaustavljanje krvarenja.
hemoterapija *grč.* lečenje krvlju i krvnim serumom (osobito davanjem transfuzije krvi).
hemofilija *grč.* 1. prijateljstvo, naklonost; 2. nasledno krvno oboljenje kod kojeg se krv teško zaustavlja.
hemofilicari *grč.* bolesnik od nasledne krvne bolesti, od hemofilije.
hemofobija *grč.* strah od pogleda na krv.

hemociti *grč.* krvna zrnca.
hemurgija *grč.* nauka o industrijskom iskorišćavanju agrarnih proizvoda.
hendikep *eng.* 1. sportski: prepreka, teškoća, smetnja, opterećenje nametnuto boljem takmičaru; 2. *prenosno*: otežan položaj, pogoršani uslovi.
hendikepiran *eng.* onemogućen, sprečen, stavljen u težak položaj.
hendikepirati *eng.* sprečiti, otežati, sputati, onemogućiti.
hends *eng.* u nogometu: greška učinjena zabranjenim dodirima lopte rukom: kad lopta udari igrača u ruku, ili kad je igrač namerno zadrži rukom.
hepat- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: jetra.
hepatik *grč.* bolesnik od jetre.
hepatika *grč.* sredstva, lekovi protiv bolesti jetre.
hepatitis *grč.* zapaljenje jetre.
hepatolog *grč.* lekar, specijalista za hepatologiju.
hepatologija *grč.* nauka o jetri.
hepening *eng.* savremeni oblik likovnog, pozorišnog ili muzičkog izražavanja, zasnovan na improvizaciji, iznenađenju i šokiranju publike; izvodi ga umetnik obično na javnom mestu (na ulici), uz sudelovanje svih prisutnih.
hepiend *eng.* srećan završetak, srećan rasplet (u romanima, filmovima, pozorišnim komadima); srećan završetak uopšte.
her *nem.* gospodin.
Hera *grč.* boginja braka i porođaja u staroj grčkoj mitologiji; oličenje gorde, vlastoljubive, ljubomorne žene (kod Rimljana: Junona).
heraklit *grč.* presovane ploče od drvene vune i cementa; lak građevinski materijal koji služi za toplotnu i akustičnu izolaciju.
Heraklit *grč.* starogrčki filozof (544—480. pre n.e.), „otac dijalektike“, poznat po delu „O prirodi“.
Heraklo *grč.* u starogrčkoj mitologiji: heroj koji se odlikovao izvanrednom fizičkom snagom i izveo mnogo junačkih podviga i čuda.
heraldika *lat.* nauka o grbovima i ustaljena pravila o sastavljanju grbova; opisivanje grbova i njihove istorije.
herbar i **herbarij(um)** *lat.* 1. sveska udešena za čuvanje osušenih biljaka; 2.

zbirka presovanih i osušenih biljaka koja služi za proučavanje flore.
herbarizacija *lat.* skupljanje i sušenje biljaka u naučne i druge svrhe.
herbicidi *lat.* preparati za uništavanje korova i drugog štetnog rastinja (njihovo otrovno dejstvo ne šteti strnim žitima).
hereza, heres i herezija *lat. v. jeres*.
heretizam *lat. v. hereza*.
heretici *lat. v. jeretici*.
herihter *nem.* priređivač kože, krojilac i prošivač kože za obuću.
Herkul *grč.* 1. latinsko ime grčkog mitskog heroja Herakla; 2. *prenosno*: veoma jak, snažan čovek, atleta.
hermafrodit *grč.* dvospolno biće (biljka, životinja, čovek) koje ima i muške i ženske spolne organe.
hermafroditizam *grč.* dvospolnost, pojava da jedno živo biće ima dva spola; *isto i androgizam*.
hermelin *lat.* samurovina, skupoceno krzno istoimene velike severne lisice.
hermeneut *grč.* stručnjak za hermeneutiku.
hermeneutika *grč.* 1. nauka o pravilima i sredstvima tumačenja Biblije, istorijskih spomenika i naučnih dela; 2. nauka o ljudskim postupcima.
Hermes *grč.* mitološki: bog glasnik bogova, bog izuma, puteva i trgovine, zaštitnik putnika, vodič duša u podzemnom svetu (kod Rimljana: Merkur).
hermetizam *grč.* 1. zatvorenost u samoga sebe, izbegavanje ljudi; 2. pravac u poeziji između dva rata: isticanje emotivne, zvučne vrednosti reči.
hermetika *grč.* nauka o nedokučivim, tajnim stvarima, naročito o alhemiji.
hermetičan *grč.* čvrsto zatvoren, nepropustljiv za vazduh, nepristupačan.
hernija *lat.* bruh, kila (izlaz unutrašnjih organa u susednu duplju ili pod kožu).
Herodot *grč.* najstariji grčki istoričar, otac istorije (5. v. pre n.e.).
heroin — derivat morfijuma, beli prah, jedna od opojnih droga.
heroizam *grč.* junaštvo, viteštvo, junačko delo, neobična hrabrost.
heroika *grč.* muzička kompozicija u slavu junaštva; himna herojstvu.
heroina *grč.* junakinja; glumica koja igra glavne uloge, protagonistkinja.

heroj *grč.* čovek koji se istakao hrabrim delima, naročito na bojnopolju.
heromanija *grč.* ludovanje za rizičnim pustolovinama, za junačkim delima.
Herostrat *grč.* 1. Grk koji je 356. g. pre n.e. zapalio čuveni Artemidin hram u Efezu da bi mu ime ušlo u istoriju, tj. da bi proslavio svoje ime bilo čime; 2. *prenosno*: častoljubiv čovek, koji želi da stekne slavu ne birajući način, makar i zločinom.
Herostratova slava — rđava, po zlu čuvena slava, slava rušioca svetinja.
herpes *grč.* kožno oboljenje sa ospicama i plikovima.
heruvika *hebr.* pravoslavna crkvena pesma u kojoj se spominju heruvimi.
heruvim *hebr.* anđeo detinjastog izgleda u pravoslavlju; nalazi se uz boga.
here ¹ *nem.* sree; na kartama: karta sa slikom srea, adut, etc.
here ² *nem.* jedinica za merenje frekvencije (učestalosti) naizmeničnih struja.
here-roman *nem.* ljubavni roman sladenjavnog sadržaja (ljubić).
herceg *nem. v. hercog*.
hercog *nem.* vojvoda, nekada nasledna titula kod Nemaca.
hetera *grč.* 1. ljubavnica, bludnica; 2. obrazovana, slobodna žena kod starih Grka.
heterizam *grč.* priznat konkubinac (zajednički brak u plemenu); *v. konkubinac*.
heterija *grč.* 1. naziv političkih tajnih klubova u staroj Atini koje su osnivali aristokrate da bi ih podupirali u borbi protiv demokrate; 2. tajno političko udruženje koje je radilo na oslobodenju Grčke od Turaka.
hetero- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: drugi, razni, različit.
heterobiografija *grč.* životopis koji neko napiše o nekom drugom (za razliku od autobiografije).
heterogen *grč.* raznovrstan, nejednak, sastavljen od raznorodnih elemenata, različit, neujednačen, nespojiv, stran, koji nema u svojim delovima ista svojstva; *suprotno: homogen*.
heterogenea *grč.* u gramatici: naziv za imenice koje u istom ili različitom značenju imaju u množini drugačiji rod nego u jednini (npr. akt, množina je akti i akta).

heterogenost *grč.* raznorodnost, raznovrsnost, nejednakost, nespojivost.

heterogonija *grč.* oblik menjanja generacija, kad pojedine generacije pokazuju u razvoju različite oblike.

heterodoksan *grč.* koji odstupa od utvrđenog verskog učenja, koji pripada drugoj veri, inoverac; *suprotno:* **ortodoksan**.

heterodoksija *grč.* inoverstvo, pripadanje drugoj veri; krivoverje, jeres; *suprotno:* **ortodoksija**.

heteroerotizam *grč.* seksualna sklonost prema suprotnom spolu, normalni seksualni odnos; *suprotno:* **homoseksualizam**.

heteroza *grč.* pojava bujnijeg rasta, snažnijeg i bržeg razvitka kod biljaka i životinja kod kojih je izvršeno ukrštanje; u sledećim generacijama postaju otpornije i daju veći prirod (npr. kod nas hibridi kukuruza).

heterozeteza *grč.* lukavo, dvolično pitanje (postavljanje nekome nevažnih pitanja, smišljeno, da bi ga u odgovoru uhvatio u laži; kaptativno pitanje).

heterozigot *grč.* melezi; melezan organizam, raznonasledan.

heterozigotan *grč.* koji sadrži dva različita oblika jednog te istog gena (kod meleza, križanaca); *suprotno:* **homozigotan**.

heteroinseminacija *grč.-lat.* veštačko oplodavanje životinja ili čoveka, što se postiže ubrizgavanjem semena u rodnicu ženke od drugog mužjaka a ne od onog s kojim živi u zajednici; *isto i* **heterolagnija**.

heteromorfan *grč.* drugačijeg ili različitog oblika.

heteromorfizam *grč.* pojava da se kod regeneracije organizma razvije drugi organ a ne onaj koji je bio izgubljen (npr. kod gliste može se umesto izgubljene glave razviti još jedan rep).

heteronomija *grč.* zavisnost od tuđih zakona, nesamostalnost, ograničenje slobodnog delovanja; *suprotno:* **autonomija**.

heteroseksualan *grč.-lat.* normalno seksualan, naklonjen prema drugom, suprotnom spolu; *suprotno:* **homoseksualan**.

heteroterme *grč.* životinje sa promenljivom temperaturom tela, hladnokrvne

životinje (sve životinje sem ptica i sisara).

heterotrofija *grč.* karakteristika nekih organizama da ne mogu živeti od anorganskih jedinjenja nego im treba organska hrana (ljudi, životinje, nezelene biljke), za razliku od autotrofnih biljaka, koje se same hrane, tj. koje imaju biljno zelenilo i mogu da stvaraju organsku materiju iz neorganskih, mineralnih jedinjenja.

heterofonija *grč.* 1. najprimitivniji oblik polifonije (kad dva ili više pevača izvode istu melodiju i slobodno je variraju); 2. bolest glas.

hetman *nem.* glavni vojni zapovednik u Poljskoj, Litvaniji i Ukrajini (od 15. do 18. veka); v. *ataman*.

het-trik *eng.* oznaka za tri zgođitka (gola) istog igrača u istoj utakmici, naročito u fudbalu.

hećim *tur.* lekar, doktor.

hećimluk *tur.* medicina (profesija, nauka).

hećimština *tur.* plata lekara (hećima).

heureka *grč.* v. *eureka*.

heuristika *grč.* 1. nauka o metodama istraživanja novih saznanja; veština pronalaženja istine; 2. metod po kome deca sama pronalaze rešenja problema.

heruistički *grč.* pronalazački, koji se odnosi na heruistiku, metod koji vodi pronalaženju naučnih istina.

Hefest *grč.* u starogrčkoj mitologiji bog vatre i kovačkih veština (kod starih Rimljana: Vulkan).

hefta *tur.* v. *efta*.

Hedžas *ar.* predeo u Saudijskoj Arabiji u kojem se nalazi muslimansko svetilište Meka.

hedžra *tur.* odlazak Muhameda iz Meke u Medinu (622. g. n. e.); ovo preseljenje (16. jula) muslimani smatraju veoma važnim i od tada računaju godine.

hibernator *lat.* aparat za hlađenje zuba i drugih delova tela radi postizanja lokalne anestezije.

hibernacija *lat.* 1. zamrzavanje, zaledivanje, promrzlost; 2. zimski san nekih toplokrvnih životinja (npr. medveda); veštački san stvoren radi lečenja nekih duševnih bolesnika.

hibernizacija *lat.* 1. vrsta anestezije; zamrzavanje delova tela u svrhu po-

stizanja neosetljivosti (npr. uduvavanje hladnog vazduha u zub koji treba lečiti ili vaditi); 2. zamrzavanje delova tela uoči operacije.

hibrid *lat.* 1. melezi, polutan, bastard, križanac; potomak ili sorta, nastala ukrštanjem biljnih ili životinjskih vrsta (npr. hibrid kukuruza nastao je ukrštanjem dve sorte kukuruza); 2. *gram.* složenica nastala od reči dva jezika (npr. *automobil* od grčke reči *autos* i latinske reči *mobilis*).

hibridan *lat.* ukršten, mešan, stvoren mešanjem, raznorodan.

hibridizacija i hibridacija *lat.* ukrštanje, križanje, parenje u biljnom i životinjskom svetu radi dobijanja hibrida, meleza, bastarda i poboljšanja potomaka ili sorti.

Hibris *grč.* 1. u starogrčkoj mitologiji boginja obesti, oholosti, drskosti, ras-kalašnosti; 2. *prenosno:* iste osobine koje poseduju neki ljudi.

Higija *grč.* starogrčka boginja zdravlja, kći Eskulapova; prikazivana sa školjkom u ruci iz koje pije zmija, što je uzeto kao simbol lekarstva.

higijena *grč.* 1. nauka o čuvanju zdravlja, o uslovima života koji utiču na čuvanje zdravlja i o merama kojima se sprečavaju bolesti; 2. mere koje osiguravaju čuvanje zdravlja ljudi.

higijeničar *grč.* stručnjak za higijenu, osoba koja brine o higijeni u nekoj zajednici.

higijenski *grč.* zdravstveni, koji se odnosi na zdravlje; koji stvara uslove za čuvanje zdravlja.

higro- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: vlaga, vlažan.

higrobarometar *grč.* instrumenat za merenje vlažnosti vazduha.

higrogram *grč.* crtež, rezultat rada, ispisivanja higrografa.

higrograf *grč.* sprava koja beleži relativnu vlagu u atmosferi.

higrologija *grč.* nauka o vlažnosti vazduha.

higrometar *grč.* sprava za merenje vlažnosti vazduha; v. *higrobarometar*.

higrometrija *grč.* merenje vlažnosti vazduha.

higroskop *grč.* v. *higrometar*.

higrostat *grč.* uređaj za održavanje stalne vlažnosti vazduha u zatvorenim prostorijama.

higrofile i higrofit *grč.* biljke kojima je potrebno više vlage da bi mogle uspevati.

higrofobija *grč.* bolestan strah od vlage ili tečnosti.

hidalgo *šp.* 1. vitez, plemić; pripadnik nižeg plemstva u Španiji; 2. kovani novac nekada u Meksiku.

hidra *grč.* 1. neman, azdaja, mitološka vodena zmija sa osam glava (čim bi se jedna odsekla, izrastale bi dve nove) koju je, prema priči, ubio Heraklo; 2. *prenosno:* neprijateljska sila koja stalno pretila, teško savladivo zlo; 3. jedno od sazvezda; 4. slatkovodni polip (sitna vodena životinja).

hidrant *grč.* 1. priključak, vrsta slavine na uličnoj vodovodnoj mreži; služi za pranje ulica ili za slučaj požara; 2. polip u zajednici vodenih polipa.

hidrat *grč.* jedinjenje vode sa oksidima kiseline; **ugljeni hidrati:** celuloza, skrob, šećeri i gume.

hidratacija *grč.* hemijska kombinacija (jedinjenje) vode s nekom supstancijom.

hidratitativ *grč.* pretvarati u hidrat, spojiti s vodom.

hidrauličar *grč.* stručnjak za hidrauliku.

hidraulika *grč.* nauka o zakonima ravnoteže i kretanja tečnosti; veština iskorišćavanja vodene snage (deo hidromehanike).

hidraulični *grč.* koji spada u hidrauliku; koji deluje usled pritiska ili pokretanja vode ili neke druge tečnosti; **hidraulična kočnica:** cilindar napunjen glicerinom ili gustim uljem koji služi za prigušivanje jakih udara (npr. kod pucanja topa).

hidridi *grč.* hemijska jedinjenja elementa sa kiseonikom.

hidriranje *grč.* spajanje nezasićenih organskih jedinjenja s vodonikom.

hidro- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: voda, vodeni.

hidroavijacija *grč.-lat.* doslovno — vodena avijacija; avioni, snabdeveni spravama (plutačama, lađastim dnom) koje im omogućuju uzletanje s vode i spuštanje na vodu.

hidroavion *grč.-lat.* avion koji može da se uzdiže s vode i da se spušta na vodu (ima čamce, plovke umesto točkova).

hidroakustika *grč.* nauka koja proučava podvodno kretanje zvuka.

hidroarheologija *grč.* nauka koja ispituje ostatke materijalne kulture minulih civilizacija potonulih u vodama, pretežno raznih mora.

hidrobaza *grč.* baza za uzletanje i sletanje hidroaviona.

hidrobiologija *grč.* nauka koja proučava biljni i životinjski svet u vodama.

hidrobionti *grč.* živa bića koja žive u vodenim bazenima.

hidrobus *grč.-lat.* manji brod za prevoz putnika, vođeni autobus.

hidrogamija *grč.* oprašivanje biljaka posredstvom vode.

hidrogen i **hidrogenij(um)**, *grč.* vodonik, hemijski elemenat, najlakši gas; ima široku primenu u tehnici; služi za dezinfikovanje, bojadisanje kose i dr.

hidrogenerator *grč.* generator koji energiju, nastalu kretanjem vode, koja ide preko vodene turbine, pretvara u električnu energiju.

hidrogeologija *grč.* nauka o uticaju vode na stvaranje Zemljine površine.

hidrogenska bomba *grč. fr.* vrsta nuklearne bombe, ogromne snage, kod koje se koristi proces nuklearne fuzije teškog vodonika (deuterijuma); razlikuje se od atomske bombe time što se pri njenoj eksploziji spajaju atomska jezgra lakših elemenata u teža atomska jezgra, čime se oslobađa ogromna energija (izaziva bljesak, toplotni udar, vazdušni pritisak i snažno radioaktivno delovanje).

hidrogliser *grč.-fr.* vrlo brz brodić, s krilcima koja klize po vodi.

hidrografija *grč.* deo geografije koji proučava i opisuje vode na površini Zemlje.

hidrodinamika *grč.* deo hidromehanike koji proučava zakone kretanja tečnosti i gasova.

hidrodrom *grč.* mesto na vodi gde se spuštaju i uzleću hidroavioni.

hidroelektrana *grč.* električna centrala sa pogonom na vodu.

hidroenergetika *grč.* sila do koje se dolazi motorima na vodeni pogon.

hidroenergija *grč.* vodena snaga.

hidroizolacija *grč.-lat.* postupak izolovanja vlage, odnosno prodiranja vode.

hidroliza *grč.* razlaganje hemijskih jedinjenja pomoću vode na više prostih jedinjenja.

hidrolog *grč.* stručnjak za hidrologiju.

hidrologija *grč.* nauka koja proučava vodeni pokrivač Zemlje i cirkulaciju vode na zemaljskoj kugli.

hidromanija *grč.* 1. nagon bolesnika da se baca u vodu; 2. preterivanja u lečenju hladnom vodom.

hidromantija *grč.* proricanje, gatanje po vodi.

hidrometar *grč.* sprava za merenje brzine tekuće vode, vodomer.

hidrometeorologija *grč.* nauka koja proučava kretanje vode u atmosferi.

hidrometrija *grč.* proučavanje i merenje brzine toka voda, tekućih voda.

hidromehanika *grč.* nauka koja proučava zakone ravnoteže (hidrostatika) i kretanja tečnosti (hidrodinamika).

hidronim *grč.* ime neke vodene površine (reke, mora, jezera, okeana i dr.)

hidronimija *grč.* naučna disciplina koja proučava poreklo imena vodenih površina (reka, mora, jezera, okeana i dr.).

hidroplan *grč. v. hidroavion.*

hidrospidometar *grč.* aparat za merenje brzine vode.

hidrostat *grč.* vrsta ronilačkog aparata za ronjenje u dubinu do 600 metara.

hidrostatika *grč.* deo hidromehanike koji proučava zakone tečnosti (i gasova) i zakone ravnoteže tela uronjenih u tečnosti.

hidrosfera *grč.* sva voda koja pokriva Zemlju, vodeni omotač Zemlje.

hidroterapeut *grč.* specijalista koji leči hidroterapijom.

hidroterapija *grč.* nauka o lečenju vodom; lečenje hladnom ili toplom vodom.

hidrotehnika *grč.* nauka i veština građenja objekata u vodi ili nad vodom (kanali, brane, postrojenja za navodnjavanje, hidroelektrane, obalutvrde, regulisanje reka, navodnjavanje, snabdevanje vodom, itd.).

hidrofizika *grč.* deo geofizike koji se bavi proučavanjem fizičke osobine vode i pojava vezanih za hidrosferu.

hidrofilan *grč.* koji voli vodu, požudan za vodom, koji upija vodu (hidrofilan pamuk — higijenski pamuk).

hidrofili *grč.* biljke prilagođene životu u vodi u kojoj cvetaju (oprašivanje se vrši pomoću vode).

hidrofilijski *grč.* 1. požudnost za vodom, osećanje potrebe za vodom; 2. oprašivanje biljaka posredstvom vode.

hidrofiti *grč.* biljke koje delimično ili potpuno žive u vodi.

hidrofobija *grč.* strah od vode koji se pokazuje kad uđe besan pas.

hidrofon *grč.* sprava za prenošenje, odnosno primanje podvodnih akustičnih signala, za registrovanje podvodnih šumova raznih izvora (brod, propeler, eksplozija) i određivanje njihovog položaja; koristi se naročito kod otkrivanja podmornica.

hidrofor *grč.* uređaj za dovod vode (obično za stanove i objekte gde nema mešnog vodovoda), tj. crpka, pumpa koja vodu iz bunara ili podzemnog izvora, odnosno cisterne dovodi u kuću.

hidrohotel *grč.-lat.* ploveći, turistički hotel.

hidrocentrala *grč.* električna centrala sa pogonom na vodu.

hijalit *grč.* vrsta kremena; staklen, bezbojan; providan kao staklo opal koji služi za izradu umetničkih predmeta, naročito posuda.

hijalografija *grč.* mozaik od čilibara, providne smole i kristala.

hijalotipija *grč.* štampanje na staklu; slikanje na staklu.

hijalurgija *grč.* proizvodnja stakla, staklarstvo, staklarska industrija.

hijat *lat.* zev, pojava kada se na kraju prve i na početku druge reči nađu dva samoglasnika (npr. crnooka, narodnooslobodilačka).

hijena *grč.* 1. opasna krvoločna zver nalik na vuka; hrani se strvinama; 2. *prenosno:* zver-čovjek, surov, krvolok.

hijerarh *grč.* vrhovni sveštenik, poglavar u pravoslavnoj crkvi, *isto* i *jerarh*.

hijerarhija *grč.* 1. sređivanje elemenata (lica, stvari, ideja) u rangovni red tako da je svaki rang podređen jednom iznad njega (npr. stepeni starešinstva u vojsci od redova do generala čine hijerarhiju); 2. službena lestvica vlasti

po rangu, činu ili položaju od nižega ka višem po starešinstvu i važnosti; 3. vladavina sveštenstva u strogoj podeli vlasti od najnižeg do najvišeg po rangu i dostojanstvu; 4. *prenosno:* razvrstavanje stvari, ideja i drugog po važnosti od slabih ka najvrednijima.

hijeroglifi *grč.* 1. slikovno pismo starih Egipćana u vidu figura (životinja, ljudi, raznih predmeta, itd.), a kasnije u obliku ugovorenih znakova; danas ovaj pojam označava kinesko, japansko i korejsko pismo; 2. *prenosno:* teško razumljivo i nečitko pismo.

hijerokrat *grč.* sveštenik-vladar.

hijerokratija i **hijerokracija** *grč.* vladavina sveštenstva; v. *teokratija*.

hijerologija *grč.* 1. opisivanje, prikazivanje duhovnih stvari; učenje o sveštenkim radnjama i religioznim obredima.

hijeroteka *grč.* 1. u katoličkoj crkvi: sanduče u kome se čuvaju stvari koje se smatraju kao svete; 2. grob. svetitelja.

hijerotika *grč.* religiozno učenje o posvećivanju stvari.

hilijazam *grč.* 1. religiozno učenje o predstojećem dolasku Hrista na zemlju i njegovom hiljadugodišnjem carstvu pre smaka sveta; 2. po Kantu: vera u napredovanje ljudi ka moralnom savršenstvu.

hilus *lat.* središnji deo organa kojim prolaze krvne žile, živci i odvodni kanali (kod pluća, slezene, jetre i bubrega).

himen *grč.* devičanska opna, zalistak, devičnjak (na ulazu devojačke usmine od vagine, koji ga delimično zatvara).

Himen *grč.* 1. u starogrčkoj mitologiji: bog braka i svadbe; 2. svadbena pesma u čast dovođenja mlade neveste.

himera *grč.* 1. mitološka neman, čudovište kod starih Grka s lavljom glavom, s kozjim trupom i sa zmajskim udovima; 2. *prenosno:* varka, uobraženje, samoobmana, sanjarija, prazna nada, neizvodljiva zamisao.

himna *grč.* 1. pesma u slavu bogova i heroja u staroj Grčkoj; 2. *danas:* službena državna pesma sa muzičkom pratnjom u čast domovine; 3. svečana pesma neke zajednice (kluba, društva, firme); 4. u poeziji: lepota, zanosna pojava.

himnologija grč. 1. nauka o himnama; 2. učenje o crkvenim pesmama.

hinduizam — savremena forma brahmanizma u Indiji; v. *brahmanizam*.

hindustani — glavni saobraćajni jezik u severnoj Indiji i Pakistanu (u dve književne varijante; **hindi**: u Indiji; **urdu**: u Pakistanu).

hintov mađ. kočija, karuce; *isto i intov*.

hip- grč. u složenim rečima označuje neko sniženje, umanjeno prema normalnom; *suprotno*: **hiper**.

hiper- grč. u značenju: preko, nad, iznad (u složenim rečima označava nešto prekomerno, povećano, suviše).

hiperbaton grč. poetska figura premeštanja reči iz uobičajenog reda (npr. mesto naša kuća dobija se — kuća naša)

hiperbola grč. 1. preuveličavanje, stilski figura preterivanja, radi jačeg utiska; preuveličavanje uopšte; 2. *mat.* kriva u ravni kod koje je razlika rastojanja ma koje njene tačke od dveju utvrđenih tačaka stalna (konstantna); v. *parabola i elipsa*.

hiperbolika grč. preterivanje, preuveličavanje.

hiperbolisati i hiperbolizirati grč. preterivati, preuveličavati; izražavati se u hiperbolama, u superlativima; pojačavati izraz rečju.

hiperboličan i hiperbolički grč. koji pripada hiperboli, oblika hiperbole, koji je preteran, preuveličan (izrazom, rečima).

hiperboloid grč. geometrijsko telo kojemu su preseki hiperbole, elipse i kružnice.

Hiperborejci grč. 1. u grčkoj mitologiji: narod koji u miru i izobilju živi na severu Evrope; 2. danas: pesnički naziv za Skandinavce.

hiperbulija grč. prekomerno uvećanje snage volje.

hipervitaminoza lat. nastali poremećaji u organizmu zbog prevelikih doza uzimanja vitamina.

hiperglikemija grč. povećanje šećera u krvi čoveka.

hiperdulija grč. preterano obožavanje neke ličnosti (npr. Bogorodice).

hiperit grč. dubinska eruptivna stena.

hiperkriza grč. previše žestok, nagli obrt u stanju neke bolesti.

hipermangan grč. dezinfekciono sredstvo za ispiranje rana i čireva.

hipermoderan grč.-fr. onaj koji je sklon preteranom pomodarstvu.

hiperpopulacija grč.-lat. prenaseljenost zemaljske kugle; teorija buržoaskih ekonomista o prenaseljenosti i nedostatku životnog prostora; oni zastupaju tezu da je beda prirodna nužnost koja sprečava prenaseljenost.

hiperprodukcija grč.-lat. preterana, preobimna proizvodnja dobara, veća od potrošnje stanovništva, što u kapitalističkim zemljama dovodi do ekonomskih kriza (nalog smanjenje proizvodnje, otpuštanje radnika, poremećaji na tržištu, itd.).

hipersomnija grč.-lat. bolesna, povećana potreba za snom, za spavanjem.

hipersoničan grč.-lat. nadzvučan, superoničan (savremeni vojni avion).

hipertenzija grč.-lat. 1. povećani krvni pritisak, prejak pritisak krvi; 2. prenapetost uopšte.

hipertermija grč. povišenje temperature tela iznad normale od 37° Celzijusa.

hipertonija grč. povećani krvni pritisak u arterijama.

hipertrihoza grč. prevelika obraslost dlakama; rutavost, kosmatost tela.

hipertrofija grč. 1. preterano povećanje obima nekog telesnog organa ili tkiva, odnosno celog organizma usled prekomernog hranjenja ili nekog bolesnog procesa; 2. *prenosno*: povećanje nečega do nenormalno velikih razmera.

hipertrofiran grč. preterano uvećan, nenormalno povećan.

hipertrofirati grč. preterano se povećati; nenormalno, previše rasti.

hipi eng. bolesna, depresivna američka mladež; živi na ulici, zapuštena, prljava; propagira ljubav i mir.

hipijatar grč. specijalista za konjske bolesti, veterinar.

hipijatrika grč. nauka o lečenju konja, deo veterine.

hipovitaminoza lat. bolest koja se javlja zbog nedostatka vitamina u organizmu.

Hipokrit — čuveni starogrčki lekar iz 4. veka pre n. e.

hipnoza grč. stanje slično snu ili polusnu, praćeno potčinjavanjem volje

spavača volji uspavljiivača (hipnotizera).

hipnologija grč. nauka o snu.

hipnopatija grč. spavaća bolest, bolest spavanja.

hipnopedija grč. metod učenja u snu (npr. stranog jezika).

hipnoterapija grč. lečenje hipnozom.

hipnotizam grč. nauka o hipnozi; sve pojave koje se javljaju u vezi sa hipnozom (stanje hipnotizirane osobe i dr.).

hipnotizer grč. čovek koji se bavi hipnotisanjem drugih osoba.

hipnotisati i hipnotizirati grč. 1. uspavljivati; delovati sugestijom na nekog i dovesti ga u stanje dubokog sna; 2. *prenosno*: nekoga očarati, opseniti.

hipnotici grč. sredstva za uspavlivanje.

hipnotičan i hipnotički grč. koji uspavljuje, koji deluje uspavljujući.

hipnofobija grč. trzanje u snu usled sanjanja neprijatnih stvari.

hipo- grč. predmetak u složenicama sa značenjem: pod, ispod.

hipo- grč. predmetak u složenicama sa značenjem: konj, konjski.

hipovitaminoza grč. v. *avitaminoza*.

hipoglikemija grč. nedostatak šećera u krvi čoveka.

hipodrom grč. 1. uređeno mesto za konjske trke; 2. natkrivena jahaonica.

hipokoristik grč. ime iz milošte (npr. Jovica umesto Jovan; bata, seka).

Hipokrat grč. najčuveniji starogrčki lekar i pisac medicinskih knjiga iz 4. veka pre n. e. (*Priroda leči a lekar brine o bolesniku* — čuvena njegova izreka); smatra se osnivačem medicinske nauke.

hipokrizija grč. licemerstvo, dvoličnost, pretvaranje, prenemaganje.

hipokrit(a) grč. licemer, dvoličan čovek, pretvaralo, prenemagalo.

hipopleksija grč. lakši udar kaplje.

hipostaza grč. 1. osnova, podloga; srž, bit; biće; 2. opredmećenje, otelotvorenje nečega apstraktnog u konkretni lik; 3. osoba, subjekt; 4. zastajanje krvi.

hipostenija grč. iznemoglost, pomanjkanje snage, malaksalost organizma.

hipoteza grč. naučna pretpostavka o nekoj pojavi, koju valja dokazati da bi

postala naučna teorija ili zakon; 2. domišljanje, nagađanje.

hipoteka grč. 1. zalaganje nekretnina za osiguranje primljenog zajma koje se upisuje u zemljišne knjige; 2. zajam osiguran hipotekom.

hipotekar grč. davalac zajma sa hipotekom.

hipotekarni grč. koji se odnosi na poslovanje sa hipotekom; **hipotekarna banka**: banka koja daje zajmove uz zalaganje imanja, tj. da može imanje prodati ukoliko se dug ne vrati o roku.

hipotenzija i hipotonija grč. smanjeni, sniženi krvni pritisak u arterijama.

hipotenuza grč. strana u pravougloj trouglu koja leži nasuprot pravougla.

hipotermija grč. temperatura tela ispod normalne temperature od 36°.

hipotetičan grč. koji se osniva na hipotezi, pretpostavci, pretpostavljen, sumnjiv, nedokazan; **hipotetična rečenica**: pogodbena rečenica.

hipotonija grč. v. *hipotenzija*.

hipofiza grč. mala žlezda u mozgu sa isključivo unutrašnjim lučenjem; proizvodi neke hormone koji deluju na spolne žlezde, na jačanje kosti i dr.

hipohondar i hipohondrist(a) grč. umišljeni, uobraženi bolesnik, setan čovek.

hipohondrija grč. živčana rastrojenost, bolestan strah od bolesti koje postoje samo u bolesnikovoj mašti; seta, sumornost, utučenost.

hipocentar grč. tačka u dubini Zemljine kore odakle polaze zemljotresi.

hipsofobija grč. preteran, bolestan strah od visine.

hir tur. samovolja, ćudljivost, neuravnoteženost, jogunaštvo.

hirologija grč. sporazumevanje gluvih pokretima ruku i prstiju.

hiromant grč. čovek koji se bavi hiromantijom, gatanjem, vraćanjem.

hiromantija grč. praznoverje, gledanje u dlan i određivanje sudbine na osnovu crta ruke.

hirotonisan grč. proglašen za vladiku ili drugo zvanje u pravoslavnoj crkvi.

hirurg grč. lekar, specijalista za hirurgiju, operator.

hirurgija grč. lečenja operativnim, hirurškim zahvatima na bolesniku.

hispanizam *lat.* 1. osobenosti španskog jezika i govora; 2. španski izraz u nekom govoru.

hispanistika *lat.* izučavanje španskog jezika i kulture.

histerija *grč.* neuravnoteženost, vrsta nervne bolesti koja se ispoljava u vidu povremenih nervnih napada, praćenih grčevima.

histerik *grč.* čovek koji boluje od histerije.

histeromanija *grč.* ženska pohotljivost na muškarce, histerično ludilo.

histolog *grč.* lekar, specijalista za bolesti tkiva.

histologija *grč.* nauka o tkivima u organizmu.

hit *eng.* 1. udarac, uspeh, pogodak; 2. gramofonska ploča s kompozicijom koja se proda u mnogo primeraka; 3. književno delo koje ima veliki uspeh.

hit-parada *eng.* radio i TV emisije s najuspešnijim zabavnim kompozicijama.

hifa *grč.* dugačka bezbojna ćelija (stanica) u gljiva.

hi-hat *eng.* udaraljka koju čine dva bronzana tanjira na vertikalnom stočiću (u džez-orkestru).

hlor *grč.* hemij. elemenat; služi za dezinfekciju vode, za hlorisanje; *isto i klor.*

hlorofil *grč.* biljno zelenilo, materija u listu koja biljci daje zelenu boju; *isto i klorofil.*

hloroform *grč.* bezbojna, lako isparljiva tečnost, jaka mirisa, koja se dobija iz hlornog kreča i alkohola; važan rastvarač za masti, ulja, smole, kaučuk i druge materije; upotrebljava se u medicini za narkozu pre operacije (Aleksić); *isto i kloroform.*

hobi *eng.* zanimanje koje nije izvor zarade, već služi za zabavu i rekreaciju (skupljanje poštanskih maraka ili gramofonskih ploča, skupljanje starog novca, amatersko slikanje i sl.).

hobl *nem.* strug, blanja, rende; strugara većih dimenzija (radionica).

hoblovati *nem.* strugati, blanjeti, tesati drvo; rendisati.

hoverkraft *eng.* prevozno sredstvo koje se kreće velikom brzinom po vodi na „vazdušnom jastuku“.

hozentregeri *nem.* gumene trake preko ramena koje drže pantalone.

hokuspokus *nem.* mađioničarska reč koju upotrebljava mađioničar kod izvođenja svojih tačaka; opseni, varka.

hol *eng.* predvorje neke veće zgrade, prostrano predsooblje, trem.

holesterin i holesterol *grč.* jednovalentni alkohol u životinjskim mastima (povećana količina u krvi izaziva aterosklerozu); v. *kolesterol.*

holizam *grč.* 1. teorija da organizam kao celina usmerava fizičko-hemijske procese u živom biću; 2. u psihologiji: načelo da se pojedine psihičke pojave uvek moraju posmatrati u sklopu psihičke celine.

hologram *grč.* snimak dobijen holografijom (trodimenzionalna tehnika).

holografija *grč.* novi tip trodimenzionalne fotografije, takve da se snimljeni predmet ne može prepoznati; tek pomoću posebnog svetla ili uz pomoć laserskih zraka ponovo se organizuje trodimenzionalna slika predmeta; holografijom se dobijaju sve optičke informacije o snimljenom objektu.

holokaust *eng.* žrtve koje izgore u ritualnom plamenu ili žrtve koje stradaju u požaru (termin se upotrebljava i za stradanje Jevreja u fašističkim krematorijumima).

Homer *grč.* starogrčki pesnik kome se pripisuju spevovi *Ilijada* i *Odiseja*.

homo- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: isti, jednak, sličan, zajednički.

homo *lat.* čovek, ljudsko biće.

homogamija *grč.* 1. razmnožavanje u jednoj određenoj grupi jedinki (individua) koje imaju iste nasledne karakteristike; 2. jednovremeno sazrevanje muških i ženskih cvetova kod dvospolnih biljaka.

homogen *grč.* istorodan, istovrstan; zbijen, jak, čvrst, *suprotno:* heterogen.

homogenizacija *grč.* zbijanje, jačanje združivanje, stabilizovanje.

homogenost *grč.* istovrsnost, istorodnost, zbijenost, jakost, složenost, podudarnost; *suprotno:* heterogenost.

homograf *grč.* sprava za izradu perspektivnih crteža.

homo duplex *lat.* dvoličan (licemeran) čovek koji se u javnom životu ponaša na jedan način, a u privatnom na drugi, sasvim suprotan način.

homoeerotizam *grč.* v. *homoseksualizam.*

homoeerotika *grč.* isto što i *homoseksualizam.*

homoeotnija *grč.* pripadanje istom narodu.

homozigot *grč.* organizam nastao od roditelja istovetnih genetskih osobina; *suprotno:* heterozigot.

homokromija *grč.* v. *homohromija.*

homologan *grč.* saglasan, odgovarajući, istoimen, sa istim odnosima; **homologi** *organi:* organi koji imaju istu građu i poreklo, ali mogu vršiti različite funkcije, npr. prednji udovi sisara i krila ptica; **homologi** *red:* hemij. elementi koji u obliku slaganja pokazuju izvesnu podudarnost (npr. metan, etan, propan, butan i dr.).

homologacija *grč.* postupak koji sprovodi nadležna ustanova radi provere da li neki proizvod odgovara zakonskim uslovima u pogledu sigurnosti kod upotrebe, neškodljivosti po zdravlje ljudi i životinja i dr.

homologija *grč.* slaganje, saglasnost; sličnost organa različitih organizama po poreklu; sličnost izvesnih organskih jedinjenja.

homologumena *grč.* službeno, od crkvenih vlasti, priznati spisi Novog zaveta, tj. oni koje svi zvaničnici smatraju izvornim i pravim.

homo menzura *lat.* čovek je mera svih stvari (Protagora).

homomorfan *grč.* istog oblika, jednak drugom obliku, istolik.

homonim *grč.* reč koja jednako zvuči s drugom, (obe su istog oblika), a ima različito značenje; istozvučnica; npr. *kosa* (na glavi) i *kosa* (orude, alatka kojom se kosi trava), ili: *grad* (varoš) i *grad* (led, tuča) i sl.

homoniman *grč.* jednozvučan, istozvučan, istoimen.

homonimija *grč.* jednakozvučnost, svojstvo reči koje jednako zvuče, imaju iste oblike, a različito značenje.

homo novus *lat.* nov čovek u javnom životu, novajlija, skorojević; novi javni radnik koji ranije javnosti nije bio poznat.

homo primigenijus *lat.* pračovek, prvobitni čovek, npr. krapinski čovek.

homo sapiens *lat.* razuman čovek, obdaren razumom, današnji čovek

(stručno ime dato sadašnjoj ljudskoj vrsti).

homoseksualan *grč.-lat.* spolno naklonjen istom spolu; abnormalno seksualan.

homoseksualac *grč.-lat.* muškarac koji oseća spolni nagon prema muškarcu.

homoseksualizam i homoeerotizam *grč.-lat.* protivprirodna spolna sklonost prema osobama istog spola; *isto i uranizam.*

homoseksualnost *grč.-lat.* isto što i **homoseksualizam.**

homosocijalan *grč.-lat.* koji pripada istoj društvenoj sredini.

homoteizam *lat.* versko učenje koje zamišlja svoje bogove s čovečjim likom i sklonostima.

homotermija *grč.* stalnost i ujednačenost temperature nekog tela.

homofon *grč.* reč istog glasovnog sastava, istog naglaska, a različitog značenja i različite vrste: *gol* — nag (pridev) *gol* — zgoditak (imenica).

homofon *grč.* 1. višeglasni muzički komad u kome je jedan glas glavni, a ostali služe kao njegova pratnja; v. *polifon.*

homofonija *grč.* muzika u kojoj se ističe glavna melodija, dok ostali glasovi (deonice) imaju akordsku pratnju; *suprotno:* **polifonija.**

homo homini lupus *lat.* čovek je čoveku vuk (buržoaski pogled na međuljudske odnose, tzv. vučji zakon; izreka potiče od filozofa Hobsa).

homohromija i homokromija *grč.* sposobnost nekih životinja da boju svoje kože prilagode boji okoline u kojoj žive, kamuflaža; v. *mimikrija.*

homocentrizam *lat.* pogled na svet po kome je čovek središte svih zbivanja.

honved *mađ.* 1. vojnik u bivšem mađarskom domobranstvu, domobranac; 2. *prenosno:* mađarska vojska.

honorant *lat.* lice koje prima na sebe menicu za račun drugoga.

honorar *lat.* novčana nagrada, nadoknada po ugovoru za izvršeni neki rad (književnicima, glumcima, novinarima, advokatima i dr.).

honorat *lat.* 1. ugledan čovek, dostojanstvenik kome pripada neka počast; 2. lice za čiji račun honorant prima na

sebe ili isplaćuje protestovanu menicu.

honoracija *lat.* 1. ukazivanje počasti; 2. otkupljivanje nečije menice.

honorisati i **honorirati** *lat.* 1. novčano nagraditi, darivati; 2. nagraditi u vidu priznanja, pohvale, pohvaliti; 3. platiti, primiti na sebe menicu.

honoris kauza *lat.* radi počasti, iz počasti; **doktor honoris**: počasni doktor, dobijena titula, bez polaganja ispita, u znak priznanja za naučne i druge zasluge.

hopikopter *grč.* naziv za novu letilicu: mali helikopter pričvršćen za leđa.

hopletika *grč.* sлагалиште oružja, zbirka oružja, oružnica.

hoplit *grč.* oklopnik u staroj Grčkoj (imao šlem, kratak mač, oklop, dugo koplje i štitnike na cevanicama nogu).

hor *grč.* 1. grupa, zbor pevača koji pevaju zajedno; 2. u starogrčkim tragedijama grupa pevača i igrača koja je nastupala u međučinovima; *isto i kor.*

Horacije *lat.* jedan od najvećih starorimskih lirskih pesnika iz I veka pre n.e.

horda *tur.* 1. rulja, čopor, neorganizovana skupina, najprimitivniji oblik ljudskog društva u kome nije bilo podele rada; 2. *prenosno*: divlja, neobuzdana, neorganizovana rulja ili vojna jedinica.

hordija *tur.* veliki vojni logor; *isto i ordija.*

horeograf *grč.* v. *koreograf.*

horeografija *grč.* v. *koreografija.*

horizont *grč.* 1. vidik, krug koji ograničava vidik; vidna granica između neba i zemlje ili između neba i vodene površine; prostor koji se vidi sa jednog mesta; 2. rudarski: sprat, kat; 3. *prenosno*: shvatanje, širina pogleda.

horizontala *grč.* vodoravna linija; pravac paralelan sa ravnomom horizonta.

horizontalan *lat.* vodoravan, koji zauzima pravac ili položaj horizontale.

horizontalna rotacija *lat.* međusobna zamena javnih funkcija, najčešće u jednom gradu ili regiji, tzv. kadrovska vrteška; isti ljudi zamenjuju funkcije istog ranga, značaja i uticaja.

hormoni *grč.* produkt, tvar žlezda za unutrašnje lučenje koja ima sposob-

nost da podstiče ili koči različite funkcije organizma.

horograf *grč.* opisivač neke zemlje ili kraja.

horografija *grč.* 1. opis neke zemlje ili nekog kraja; 2. opisivanje časovnika.

horok — u košarci: bacanje (šut) u luku preko glave, čime se onemogućuje blokiranje sa strane protivnika.

horologija *grč.* 1. nauka o rasprostranjenosti biljaka i životinja na Zemlji; 2. nauka o merenju vremena; 3. načela i veština građenja uređaja za pokazivanje vremena.

horologij(um) *grč.* 1. pokazivač časova, časovnik; 2. u pravoslavlju: zbirka molitava za svako doba dana, časoslov, časlovac (za pevanje kanona).

horor *lat.* strah.

horor-sou *eng.* predstava strave i užasa (često s ironičnim prizvukom).

horoskop *grč.* 1. knjiga s kalendarom i proricanjem sudbine prema položaju zvezda na dan kad je ko rođen; 2. šarlatanski nenaučan opis sudbine neke osobe.

hortenzija — ukrasna biljka, poreklom iz Kine i Japana.

hortikultura *lat.* vrtarstvo, baštovanstvo, povrtarstvo, cvečarstvo.

hortolog *lat.-grč.* poznavalac vrtarstva, naročito cvečarstva.

hortologija *lat.-grč.* nauka o vrtarstvu, posebno o cvečarstvu.

hospital *lat.* 1. bolnica, najčešće vojnička bolnica; 2. dom za starce i nemoćnike.

hospitalar *lat.* 1. nadzornik bolnice; 2. negovalac bolesnika (kod katolika).

hospitalizacija *grč.* smeštanje bolesnika u bolnicu radi lečenja.

hospitalizirati *lat.* smestiti bolesnika u bolnicu radi lečenja.

hospitalitet *lat.* pravo gostoprimstva; gostoprimstvo.

hospitant *lat.* koji prisustvuje predavanjima kao gost ili kao posmatrač.

hospitacija *lat.* gostovanje; pripremanje za nastavničko zvanje prisustvom predavanjima u nekoj školi.

hospitovati i **hospitirati** *lat.* gostovati; prisustvovati predavanjima u školi radi priprema za nastavničko zvanje.

hospic *lat.* konačište, gostionica; sklonište za putnike u katoličkom manastiru.

hostel *eng.* hotel, pretežno namenjen srednjoškolicima i studentima; studentski dom.

hostija *lat.* 1. hlepčić kojim se katolici pričešćuju; u starom Rimu; 2. žrtvena životinja koja se ubijala uz posebne obrede.

hohštapler *nem.* 1. varalica velikog stila; čovek koji nastupa s otmenim manirima radi vršenja raznih prevara; 2. čovek koji tera luksuz bez sredstava.

hohštapleraj *nem.* delo, postupak hohštaplara (obmanjivanje drugih i sl.).

hohštaplerisati i **hohštaplirati** *nem.* vršiti prevare na fin način, varati.

hodža *tur.* muslimanski sveštenik, duhovnik, veroučitelj, profesor u medresu, verskoj školi; verski obrazovana osoba; *isto i odža.*

hodžatoleslam *pers.* visoki sveštenečki čin u islamskoj šiitskoj hijerarhiji, odmah iza ajatolaha, vrhovnog verskog vođe.

hrestomatija *grč.* 1. zbirka najboljih tekstova raznih pisaca; 2. čitanka namenjena za školsku upotrebu.

hrizantema *grč.* jesenjsko cveće, zimsko ruža, ivanjska ruža.

hrizma *grč.* miro kojim se u katoličkoj crkvi premazuju vernici pri krštenju ili pri potvrđi u veri i u drugim prilikama; *isto i krizma.*

hrizografija *grč.* tehnika pisanja i slikanja zlatom u Vizantiji.

hrizolatrija *grč.* obožavanje bogatstva, slepo robovanje novcu.

hrisovulja *grč.* zlatna bula, vrsta vladarskog pismenog akta velike važnosti; naziv po tome što je pečat na dokumentu bio od zlata.

hristijanizam *grč.* Hristova vera, hrišćanstvo; *isto i kristijanizam.*

hristijanizacija *grč.* pohrišćavanje ne-hrišćana, prevodeње u hrišćanstvo; *isto i kristijanizacija.*

hristijanizirati *grč.* pokrstiti, prevesti u hrišćanstvo; *isto i kristijanizirati.*

hristiotija *grč.* 1. moralna načela učenja Isusa Hrista; 2. naziv jednog dela Dositeja Obradovića; *isto i kristiotija.*

hristokratija i **hristokracija** *grč.* vladavina hrišćanske crkve u nekim zemljama; *isto i kristokratija, kristokracija.*

hristologija *grč.* učenje o Hristu, deo hrišćanske dogmatike; *isto i kristologija.*

Hristos *grč.* pomazanik, u početku samo nadimak Isusov (on je sam o sebi govorio da je očekivani Mesija, spasitelj ljudi na Zemlji); kasnije, kao vlastito ime, spojeno sa imenom Isus; *isto i Krist.*

hrišćanin *grč.* pristalica hrišćanstva; *isto i krišćanin, krišćanin.*

hrišćanski socijalisti *grč.-lat.* pripadnici političkih partija u nekim zemljama Evrope koji teže rešenju socijalnih i društvenih problema u duhu hrišćanstva.

hrišćanstvo *grč.* religija koju je osnovao Isus Hristos iz Nazareta, obećani Mesija; *isto i krišćanstvo.*

hrom *grč.* hemij. elemenat, tvrd, sjajan metal; služi pretežno za izradu hromnog čelika i prevlačenje (hromiranje) metalnih predmeta; *isto i krom.*

hroma *grč.* boja, mešavina boja; boja kože; *isto i kroma.*

hromat *grč.* so hromne kiseline; *isto i kromat.*

hromatizam *grč.* boja, obojenost, naročito delovi tela; *isto i kromatizam.*

hromatika *grč.* 1. nauka o bojama; nauka o postanku i odnosima boja; veština mešanja boja; 2. ritmičko kretanje glasa; *isto i kromatika.*

hromatin *grč.* materija iz koje se sastoje hromozomi a koja se može lako obojiti nekom materijom; *isto i kromatin.*

hromato- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: boja; *isto i kromato.*

hromatoza *grč.* bolest kože koja se sastoji u nepravilnom stvaranju pigmenta; *isto i kromatoza.*

hromatologija i **kromatologija** *grč.* v. *hromatika.*

hromatoskop *grč.* kaleidoskop koji se upotrebljava u crtanju šara i mustri; ideador, tiposkop; *isto i kromatoskop.*

hromatotehnika *grč.* primena tehnike u spravljanju boja; *isto i kromatotehnika.*

hromatofori *grč.* ćelije u koži nekih životinja, bogate pigmentom, koji im omogućava menjanje boje, zavisno od

boje okoline, što ih štiti od drugih životinja; biljne ćelije s nekim bojama; *isto i kromatofori*.

hromirati *grč.* prevući, prevlačiti metal hromom; *isto i kromirati*.

hromit *grč.* oksid gvožđa i hroma; osnovni sastojak hromove rude koji ima raznovrsnu upotrebu, naročito u industriji čelika; *isto i kromit*.

hromo- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: boja; *isto i kromo-*.

hromozomi *grč.* končasta tela koja se stvaraju u jedru ćelije; pri njegojoj indirektnoj deobi ona su nosioci naslednih osobina — gena; *isto i kromozomi*.

hromokinetografija *grč.* kinematografija sa slikama u boji; *isto i kromokinetografija*.

hromolitografija *grč.* litografija u koloru; *isto i kromolitografija*.

hromoplasti *grč.* hromatofori koji daju žutu i crvenu boju mnogim cvetovima i plodovima; (v. hromatofori); *isto i kromoplasti*.

hromopsija *grč.* bolest kad bolesnik koji vidi nepostojeće boje; *isto i kromopsija*.

hromoskop *grč.* aparat za reprodukciju prirodne boje tela mešavinom triju osnovnih boja; *isto i kromoskop*.

hromoterapija *grč.* lečenje raznobojnim zracima; *isto i kromoterapija*.

hromotipija *grč.* fotomehanički postupak pri izradi reljefnih ploča u cinku i pri štampanju i raznim bojama; *isto i kromotipija*.

hromofor *grč.* „nosilac boja“, grupa atoma koji, kao nosici organskih jedinjenja, daju ovima bojena svojstva; *isto i kromofor*.

hromofotografija *grč.* fotografisanje u boji; fotografija u boji; *isto i kromofotografija*.

hromofototerapija *grč.* lečenje nekih duševnih bolesnika bojenom svetlošću; *isto i kromofototerapija*.

hromocinkografija *grč.* štampanje u više boja; *isto i kromocinkografija*.

hronika *grč.* 1. letopis, opis događaja, pisan po godinama, iz godine u godinu (hronološkim redom), po redu zbivanja; 2. rubrika u novinama koja prati dnevna zbivanja; *isto i kronika*.

hroničan *grč.* koji se javlja s vremena na vreme, koji se ponavlja povremeno, koji traje dugo vremena, stalan (stalne, hronične bolesti); *isto i hroničan*.

hroničar *grč.* pisac hronike; *isto i hroničar*.

hrono- *grč.* predmetak u složenicama sa značenjem: vreme; *isto i krono-*.

hronogram *grč.* latinski zapis ili stih koji sadrži rimska brojna slova, koja, sva zajedno, sačinjavaju godinu nekog događaja; *isto i kronogram*.

hronograf *grč.* 1. vrsta srednjovekovnih istorijskih spisa; 2. aparat za tačno određivanje vremena i merenje kratkih vremenskih razmaka; 3. hroničar, letopisac; *isto i hronograf*.

hronografija *grč.* 1. pisanje hronika, letopisa; 2. tačno beleženje početaka i svršetaka neke pojave, toka radnje i dr. pomoću elektriciteta; *isto i hronografija*.

hronolog *grč.* poznavalac nauke o vremenu, hronologije; *isto i hronolog*.

hronologija *grč.* nauka o vremenu, nauka o određivanju vremena kada se zbije neki istorijski događaj; *isto i hronologija*.

hronološki *grč.* 1. koji se tiče nauke o vremenu; 2. uređen po vremenskom redu; 3. pričanje događaja po redu kojim su se zbili; *isto i hronološki*.

hronometar *grč.* časovnik, veoma precizan, za tačno merenje vremena; *isto i hronometar*.

hronometrija *grč.* merenje vremena; nauka o merenju vremena; *isto i hronometrija*.

hronos *grč.* vreme; *isto i kronos*.

hronoskop *grč.* naročit električni časovnik za merenje vrlo malih vremenskih razmaka; *isto i hronoskop*.

hronofon *grč.* 1. zvuk, glas; 2. električni džepni časovnik, budilnik; *isto i hronofon*.

hronofotografija *grč.* fotografsko, preko serije fotografskih snimaka, prikazivanje nekog zbivanja; slike (fotografije) se snimaju u kratkim, ali jednakim vremenskim razmacima, što se obavlja specijalnim aparatom — hronofotogramom; *isto i hronofotografija*.

Hsinhua — zvanična noviska agencija NR Kine (Nova Kina), osnovana 1944. godine za vreme revolucije.

hubertus *nem.* lagan, nepromoćiv ogrtač (nose ga većinom lovci).

hugenoti *fr.* naziv za francuske protestante kalviniste.

hudba *tur.* 1. molitva muslimana; 2. propoved.

hudožestvo *rus.* umetnost.

hudožestveni *rus.* umetnički; **Hudožestveni teatar**: nadaleko čuveno moskovsko pozorište, osnovano 1897. od strane ruskog scenskog realizma na čelu sa umetnikom Stanislavskim (1863—1938).

hulahop i hulahup *eng.* 1. vrsta igre sa obručem koji se vrti oko struka; 2. vrsta ženskog donjeg rublja — čarape i gaćice zajedno.

human *lat.* čovečan, čovekoljubiv, blagorodan, dobrodušan, milosrdan.

humanizam *lat.* 1. čovečnost, čovekoljublje, plemenitost, milosrde; 2. napredni, kulturni, naučni i filozofski pokret od 14. do 15. veka koji je suprotstavio feudalno-crkvenoj ideologiji antiku i novi pogled na svet i poštovanje čovekova dostojanstva; otuda ponovno proučavanje grčke i rimske nauke i umetnosti i napor da se što dublje prodre u njih u vreme evropskog preporoda (renesanse).

humanizacija *lat.* stvaranje dostojnih uslova za život čoveka.

humanizovati i humanizirati *lat.* stvarati bolje uslove za čoveka, uspostavljati bolje društvene odnose; uklanjati surovosti, popravljati uslove.

humaniora *lat.* 1. starogrčke i starorimske nauke; 2. viši razredi humanističkih škola u starom školstvu koji su proučavali humanioru (klasična gimnazija).

humanist(a) *lat.* 1. pristalica humanizma; 2. stručnjak za staru grčku i rimsku kulturu; 3. plemenit, čovekoljubiv, human čovek.

humanistički *lat.* koji se odnosi na humaniste i humanizam; **humanističke nauke**: uobičajen naziv za filozofiju, istoriju, filologiju i sl.

humanitaran *lat.* čovečan, čovekoljubiv, koji nastoji da pomogne ljudima.

humanitarizam *fr.* uređenje društvenih odnosa u duhu poštovanja ljudskih prava i potreba.

humanitet *lat.* skup svih ljudskih osobina koje čoveka čine čovekom; čovekoljubivost, ljubav prema bližnjima, humanost.

humanost *lat.* čovečnost, plemenitost, milosrde.

humanum *lat.* jedna crta ljudske kulture, čovečnost.

humanizacija *lat.* unošenje u zemljište gotovih humusnih materija, ili materija iz kojih se one lako stvaraju: dubrenje zemljišta; zaoravanje trava na njivama, itd.

humifikacija *lat.* pretvaranje u humus, obogaćivanje tla humusom; raspadaanje i truljenje biljnih i životinjskih organizama i njihovo pretvaranje u zemlju.

humor *lat.* 1. šala, vedro raspoloženje, osećanje za smešno; 2. smisao za komiku, duhovitost; 3. pošalica, dosetka; nezlobno prikazivanje ljudskih mana.

humoreska *lat.* 1. kratka duhovita priča; 2. muzička kompozicija šaljivog tona.

humorist(a) *lat.* 1. pisac humanističkih dela; 2. čovek sklon humoru, šaljivčina.

humoristika *lat.* 1. šaljiva literatura; 2. *prenosno*: nešto smešno, šaljivo.

humorističan *lat.* duhovit, šaljiv, prožet humorom, veseo.

humus *lat.* zemlja crnica; gornji sloj zemlje.

Huni — narod iz Azije koji je pod vođstvom Atile napao Rimsko Carstvo i prodro do Rima u 5. veku.

hunta *šp.* 1. udruženje, odbor, komitet za neku političku akciju u Španiji i zemljama Latinske Amerike; 2. urota, vojna vlast, zaverenici, zavera.

hunter *eng.* 1. lovac; lovački konj; 2. lovački pas.

hurija *tur.* 1. lepotica u muslimanskom raju (dženetu) kojima će se verni, posle smrti, naslađivati; 2. *prenosno*: neobično lepa žena, lepotica.

husar *mađ.* lako naoružan mađarski konjanik.

husisti — pristalice češkog verskog reformatora Jana Husa (1370—1415).

hutba *tur.* propoved kod muslimana koju drži imam petkom i o bajramima.

cajtnot *nem.* 1. vremenski tesnac, oskudica vremena, škripac; javlja se kad igrač šaha, na kraju petog sata igre, nije povukao 40 poteza, pa nema više vremena za razmišljanje; 2. *prenosno*: vremenska oskudica uopšte.

cakumpak i **cakumpakum** *nem.* sve skupa, potpuno, đuture.

capin *ital.* 1. trnokop, budak; 2. planinarski štap sa sekiricom.

capiner *ital.* radnik koji capinom privlači balvane za utovar.

cvajband *nem.* sistem reprodukovanja materijala sa dve trake — tonskom i filmskom (slika); *suprotno*: **singl** — sa jednom trakom na kojoj su i ton i slika.

cvancik *nem.* stari austrijski novac od 20 krajcera.

cvibak *nem.* dva puta pečen hleb, dvopek.

cvika *nem.* plaši se, hvata strah.

cviker *nem.* naočari koji se pričvršćuju za nos pomoću metalne štipaljke.

cvikati i **cvikovati** *nem.* štipati, kidati, bušiti (kartu u vozu).

cvilih *lat.* jako i grubo laneno ili pamučno platno.

ceger *nem.* korpica, kotarica, zembilj (za životne namirnice).

cedent *lat.* poverilac, onaj koji posuđuje novac, robu i dr.

cedulja *lat.* 1. list, parče hartije za pribeležku; 2. privremena priznanica.

Cezar *lat.* 1. rimski državnik, vojskovođa i diktator (100—44. g. pre n.e.); 2.

cezar: monarh, apsolutni gospodar države; 3. počasni naziv rimskih careva i naslednika prestola.

cezarizam *lat.* 1. apsolutna carska vlast Julija Cezara i njegov sistem vladanja; 2. sistem vladavine za vreme drugog francuskog carstva.

cezaroman *lat.-nem.* osoba koja luduje za carskom vlašću.

cezaromanija *lat.-grč.* 1. strast, pomama za carskom vlašću; 2. duševna bolest koja se ogleda u oponašanju carskih karakteristika.

cezaropapizam *lat.* sjedinjavanje crkvene i svetovne vlasti u ličnosti vladara, tako da je vladar i vrhovni poglavar crkve.

cezij(um) *lat.* hemij. element, mek srebrnast metal; primenjuje se u proiz-

vodnji elektronskih lampica i dr., a služi i u mikrohemskoj analizi.

cezura *lat.* 1. pauza, kratak predah; 2. kratak odmor u stihu kod čitanja.

cekin *ital.* nekadašnji mletački zlatnik, dukat.

cekografija, *lat.* sve vrste pisama za slepe, koje su, prema jednoj međunarodnoj konvenciji, oslobođene poštarine u celom poštanskom saobraćaju.

celebrant *lat.* katolički sveštenik koji obavlja bogoslužbeni obred.

celebracija *lat.* svečanost, svetkovina, proslava, proslavljanje.

celebrirati *lat.* slaviti, svečano vršiti neki obred (npr. misu kod katolika).

celebritet *lat.* čuvenost, glasovitost; slavan čovek, slavno ime.

celer *nem.* peršun, vrsta povrća koje se upotrebljava kao začim.

celestin *lat.* ruda, najčešće modre boje, upotrebljava se u proizvodnji šećera.

Celzije i **Celzijus** — švedski fizičar i astronom iz 18. veka koji je izumeo toplomer, podeljen na 100 stepeni iznad i ispod nule.

celibat *lat.* beženstvo, bezbračnost; zabrana ženidbe katoličkim sveštenicima (uveo papa Grgur VII, 1074. g.).

celofan *lat.-grč.* tanki, prozirni listovi od celuloze koji ne propuštaju vodu; služe za pakovanje hrane i u štamparstvu.

celuloza *lat.* glavni, sastavni deo omotača biljnih ćelija; primenjuje se u proizvodnji hartije, veštačkih vlakana, eksploziva, lakova i dr.

celuloid *lat.-grč.* lako zapaljiva, providna i elastična plastična masa, koja se dobija iz pamuka i alkoholnog rastvara kamfora; služi za izradu češljeva, filmova, veštačkih zuba, ogrlica i dr.

cement *lat.* vrsta vapnenog praha koji, pomešan s vodom i peskom, postaje tvrd kao kamen.

cementiranje *lat.* 1. učvršćivanje nečega cementom, izrada predmeta u cementu; 2. metalurški postupak po kome se neki metal prevlači izvesnom materijom u prahu (tako se od gvožđa i ugljenog praška, zagrevanjem, dobija čelik, od bakra i cinka mesing, itd.).

cementirati *lat.* 1. izraditi nešto, učvrstiti cementom; 2. *prenosno*: postaviti

nečemu čvrstu osnovu, utvrditi, učvrstiti uopšte.

cenzor *lat.* 1. procenjivač, ispitivač, pregledač, nadglednik, krtičar; 2. službeno lice koje vrši cenzuru pisama, novina, knjiga, filmova; 3. državni organ za kontrolu štampanih stvari; 4. u starom Rimu: državni službenik koji je pazio na političku lojalnost građana i rukovodio određivanjem cenzusa.

cenzura *lat.* 1. procena; 2. ocenjivanje, kritičko ispitivanje; 3. službeni pregled (kontrola) novina, knjiga, filmova i drugog materijala pre objavljivanja (ili štampanja), odnosno pre prikazivanja za javnost; 4. ustanova koja vrši cenzuru; 5. u starom Rimu: dužnost cenzora.

cenzurisati i **cenzurirati** *lat.* vršiti cenzuru; službeno pregledati rukopise pripremljene za štampu, filmove, pozorišne komade i dr. pre prikazivanja.

cenzus *lat.* 1. procena vrednosti imovine građana (u starom Rimu) radi uvrštavanja u poreske grupe; 2. utvrđivanje visine porodičnog prihoda radi dobijanja većeg dodatka ili socijalne pomoći; 3. u Engleskoj i SAD periodični popis stanovništva, industrije, ukupne proizvodnje i dr.

cent *lat.* 1. metarski cent: 100 kg; 2. pedeset kilograma; 3. stoti deo američkog i kanadskog dolara, holandskog guldena, kineskog juana i dr.

centar *lat.* 1. središte, sredina neke aktivnosti ili odnosa; 2. *preosno*: veliko naselje, središte jakih snaga (npr. naučni centar, trgovački centar).

centarfor *lat.* igrač koji vodi navalu tima, srednji navalni igrač.

centarhalf *lat.* igrač tima koji deluje kao srednjak pomoćnog reda (half-linije), povezuje navalu i odbranu.

centaršut *lat.* dobačaj lopte sa krajnjeg krilnog ruba igrališta u sredinu.

centigrad *lat.* stepen Celzijusovog termometra (koji je podeljen na sto stepeni).

centigram *lat.* stoti deo grama, santigram.

centilitar *lat.* stoti deo litra, santilitar.

centimetar *lat.* stoti deo metra, santimetar.

centrala *lat.* 1. glavna upravna vlast teritorije ili države; 2. vrhovna uprava

neke ustanove, firme ili organizacije; 3. glavni grad, prestonica; 4. mesto gde su smeštene glavne mašine tehničke ustanove (električna, telefonska).

centralan *lat.* glavni, središnji, rukovodeći; **centralni komitet**: glavni upravni odbor; **Centralne sile**: u prvom svetskom ratu (1914—1918) savez Nemačke i Austro-Ugarske (pripadale su mu Turska i Bugarska).

centralizam *lat.* sistem upravljanja u kome su niži organi vlasti potčinjeni centralnoj vlasti, kao i sve važnije ustanove i organizacije koje rade po direktivama centralne vlasti.

centralizacija *lat.* koncentracija glavnih državnih funkcija u centralnim organima vlasti i državnim ustanovama; koncentracija rukovođenja i upravljanja u jednom centru za određeno mesto ili područje; *suprotno*: decentralizacija.

centralizovati i **centralizirati** *lat.* koncentrisati, usredsrediti vlast u jednom centru, potčiniti niže organe vlasti i ustanove jednom centru; *suprotno*: decentralizovati i decentralizirati.

centralist(a) *lat.* pristalica centralizma.

centrizam *lat.* srednja linija u politici; sklonost kompromisima i pomirljivom stavu, oportunizmu.

centripetalan *lat.* koji teži prema središtu; **centripetalna sila**: sila koja stalno vuče u središte; *suprotno*: centrifugal.

centrirati *lat.* 1. namestiti, dovesti nešto u središte; 2. utvrditi središnju osovinu; 3. baciti loptu s krila u središte igrališta.

centrifugal *lat.* koji beži od središta, koji teži da se udalji od središta; **centrifugalna sila**: sila koja, kod tela koja se vrte, odvlači od sredine; **centrifuga**: aparat za izdvajanje tvrdih delova ili kristala od tečnosti, ili uklanjanje vode iz tvrdih materijala (vrćanje meda i dr.).

centrovertiran *lat.* povučen, okrenut (duševno) sam prema sebi.

centrosfera *lat.-grč.* centralno jezgro Zemlje, za razliku od litosfere, Zemljine kore.

centrum *lat.* 1. v. *centar*; 2. političke partije ili grupe koje u buržoaskim

parlamentima stoje između leve i desnice; 3. sredina šahovske table.

centrumaš *lat.* pristalica centruma.

centurija *lat.* 1. u starom Rimu: vojna jedinica od 100 vojnika; 2. podela stanovništva prema imovinskom cenzusu; 3. strofa u pesmi; 4. stoleće, vek.

centurion *lat.* komandant centurije.

cepin *nem.* veliki motorni vazdušni brod (dirizabl), punjen gasovima lakšim od vazduha (veliki balon); letelicu istisnuo kasnije avion (naziv po izumitelju Cepelinu).

cerada *lat.* 1. voštano platno; 2. nepromočivo odelo pomoraca; 3. navlaka od nepromočivog platna na kamionima, kolima, vagonima radi zaštite od vremena.

cerealije *lat.* zajednički naziv za sve žitarice.

cerebrum *lat.* mali mozak.

cerebralan *lat.* moždan, koji se odnosi na mozak; promišljen, razuman, racionalan; **cerebralni sistem**: deo živčanog sistema koji obuhvata mozak i živce koji iz njega izlaze; **cerebralna afekcija**: bolest mozga.

cerebroza *lat.* zapaljenje mozga praćeno besnilom.

cerebrum *lat.* mozak, veliki mozak.

cerezin *lat.* vrsta veštačkog voska, sličan parafinu; služi za izradu sveća, impregnisanje tkanina i hartije, za pravljenje veštačkog saća i mazanje podova i dr.

ceremonija *lat.* 1. utvrđeni red neke svečanosti ili obrede; 2. preterana učtivost i uglađenost, puka formalnost, a katkada i neugodna udvornost.

ceremonijal *lat.* 1. zvanično utvrđen red i raspored neke svečanosti; 2. pravila i opis građanskih ili crkvenih ceremonija.

ceremonijalan *lat.* 1. koji se obavlja u okviru ceremonija ili se na njih odnosi; 2. koji se drži ceremonija, koji je preterano učtiv.

ceremonijar *lat.* čovek koji rukovodi ceremonijama u crkvi ili na drugim svečanostima.

ceribaša *tur.* 1. ciganski starešina; 2. zapovednik odreda neredovne turske vojske; 3. konjanik.

cerij(um) *lat.* hemij. elemenat, mekan metal; služi za izradu kremenata i kresiva.

cerin *lat.* zelena smola, glavni sastojak pčelinjeg voska.

ceroplastika *lat.-grč.* uobličavanje umetničkih predmeta u vosku.

certifikat *lat.* 1. svedočanstvo, uverenje, potvrda; 2. obveznica državnog zajma; *isto* i **sertifikat**.

cesija *lat.* 1. ustupanje, odstupanje; 2. prenošenje nekog prava na drugog; 3. prenos nekog potraživanja, na osnovu ugovora ili po sili zakona s jednog poverioca (cedenta) na drugog (cesionara).

cesionar *lat.* lice kojemu se ustupa neka stvar ili neko pravo, koje uživa cesiju.

ceh *nem.* 1. staleška, profesionalna organizacija (esnaf); 2. zajednički trošak napravljen u kafani, u hotelu.

CIA *eng. skraćenica*: Centralna obavestajna agencija SAD koja prikuplja podatke za Armiju.

ciborijum *lat.* u katoličkoj crkvi: posuda u kojoj stoji posvećena za pričešć hostija.

civil *lat.* 1. građanin, građansko lice (za razliku od vojnog lica); 2. građansko odelo; 3. pravno: građansko pravo kao nauka.

civilan *lat.* građanski; sve što se tiče opšteg građanskog, privatnog prava; **civilni brak**: građanski brak, koji se sklapa pred građanskim vlastima; **civilna služba**: služba u građanstvu; **civilna samozaštita**: organizacija stanovništva i obućenost u cilju sprečavanja bilo kakvih štetnih posledica od eventualnog neprijateljskog napada, požara, poplava i sl.

civilizator *lat.* onaj koji nosi i širi civilizaciju po svetu (ironičan naziv za imperijaliste i kolonizatore; v. *kultur-treger*).

civilizacija *lat.* 1. visok stepen društvenog razvoja i materijalne kulture (tehnika, obrazovanje, veštine, shvatanja, etička načela); 2. uglađenost i uljudnost u ophođenju.

civilizovati i **civilizirati** *lat.* provoditi civilizaciju, podizati duhovnu i materijalnu kulturu, prosvetivati, kultivirati narod.

civilist(a) *lat.* 1. građanin, za razliku od vojnika; 2. stručnjak, naučnik ili sudija za građansko pravo (za razliku od krivičnog prava).

cigara *šp.* umotani duvanski celi listovi, pogodni za pušenje.

cigovati *nem.* nabirati, nabirati tkaninu.

cizeler *fr.* stručni radnik za rezanje metala, rezbar.

cizelirati *fr.* 1. dletom urezivati likove i šare; 2. vajarske radove izlivenne u metalu dletom umetnički popraviti i doterati.

cijan *grč.* gas bez boje, oštra mirisa i jako otrovan; u jedinjenju s vodonikom daje veoma otrovnu cijanovodoničnu kiselinu, a sa kalijumom otrov cijankalij (veoma žestok otrov).

cijanidi *grč.* hemij. jedinjenja cijana, naročito s metalima.

cijanizacija *grč.* 1. uništavanje gamadi otrovnim cijanovim jedinjenjima; 2. postupak izlučivanja zlata i srebra iz ruda uz pomoć natrijeva cijanida.

cijankalij(um) *grč.* kalijumova so cijanovodonične kiseline, kalcijumov cijanid, vrlo jak otrov.

ciklama *lat.* gorska ljubičica, biljka vrlo mirisnih cvetova.

ciklički *grč.* kružni, koji kruži, koji se ponavlja, koji se odnosi na jedan završen kružni proces (ciklus).

ciklobal *nem.* igra slična fudbalu ili rukometu; igrači, sedeći na biciklima, udaraju loptu točkovima i glavom (vratar sme braniti gol i rukama).

ciklograf *grč.* aparat, pričvršćen za točak, automatski ucrtava na hartiji trasu puta koju vozilo pređe.

ciklometar *grč.* sprava koja meri prevajljeni put vozila (broj obrtanja osovine točka).

ciklon *grč.* 1. oluja, vior; vrtložno kretanje atmosfere uz nizak pritisak u centru kretanja, praćeno velikim padavinama; 2. aparat za suvo čišćenje vazduha; 3. plin koji uništava gamad (jak otrov).

ciklona *grč.* područje niskog vazdušnog pritiska, okruženo visokim pritiskom.

ciklorama *grč.* vrsta najnovijeg kinematografa u kojem se slike projiciraju u okrugloj dvorani svuda po zidovima, a gledaoci prate film stojeći; filmsko platno ide u krug, a gledalac je u

sredini gde je i projekcioni aparat; gledalac se oseća kao da se nalazi usred samog zbivanja.

ciklostil *grč.* jedna od mašina za umnožavanje raznih kucanih materijala.

ciklotron *grč.* jedna vrsta akceleratora — mašina kojom se ubrzavaju pozitivno naelektrisane čestice do vrlo velikih brzina u svrhu razbijanja atomskih jezgara.

ciklus *grč.* 1. krug, kolo, zaokružena celina (predavanja, pesama, proizvodnih procesa i dr.); 2. zbir povezanih pojava koje se ponavljaju istim redom za određeno vremensko razdoblje (npr. proizvodni ciklus); 3. niz epskih pesama sa zajedničkim glavnim licima (npr. ciklus Kraljevića Marka).

cikorija *grč.* biljka čiji koren služi kao dodatak kafi ili zamena kafi.

cikcak *nem.* vijugav put, put sa ostrim zavojima, sa izlomljenom linijom.

cilindar *grč.* 1. valjak, oblica; 2. valjka-staklena cev na lampama; 3. deo motora sa unutrašnjim sagorevanjem, oblika šupljeg valjka, stublina; 4. visok šesir u obliku valjka.

cilindričan *grč.* valjkast, koji je napravljen u obliku valjka.

cimbal(a) *grč.* muzička sprava u obliku trapeza sa mnogo žica po kojima se udara drvenim štapićima.

cimerkolega *nem.* sustanar u zajedničkoj sobi, sobni kolega.

cimet *grč.* tropsko drvo, bogato eteričnim uljima; služi kao začim.

cinabarit *grč.* jedina ruda žive, vrlo lepe crvene boje.

cinizam *grč.* 1. drskost, gruba zajedljivost; omalovažavanje i prezir morala i kulturnih vrednosti; 2. filozofsko učenje o vrlini kao najvećem dobru i o potrebi povratka prirodi uz odbacivanje društvenih konvencija (predstavici Diogen, Antisten).

cinik *grč.* 1. čovek koji je ravnodušan na dobro i zlo, koji se, iz nekih dubljih razloga, svemu podsmeva, kome ništa nije sveto; bezočan, drzak, koji prezire sve društvene obzire; 2. pripadnik filozofske škole i učenja o vrlini kao najvećem dobru i o potrebi povratka prirodi.

ciničan *grč.* drzak, pakostan, bezobrazan, zloban, bestidan.

cink *grč.* metal iz grupe obojenih metala; upotrebljava se kao lim u industriji, građevinarstvu i domaćinstvu.

Cincar i Cincarin — 1. pripadnik jednog ogranka Rumuna; 2. *prenosno*: sitni trgovac, škrtac, čifta.

cinkvajs *nem.* bela slikarska boja.

cinkograf *nem.* stručnjak u cinkografiji.

cinkografija *nem.* 1. postupak sličan litografiji; urezivanje slova ili slika u cinkane ploče radi umnožavanja štampanjem; 2. radionica u kojoj se obavlja taj posao.

Cion *hebr.* 1. breg pored Jerusalima na kome je izgrađen stari Davidov grad i Solomonov hram; 2. *prenosno*: crkva i njeni vernici.

cionizam *hebr.* jevrejski pokret za uspostavljanje jevrejske države na tlu Palestine.

cionist(a) *hebr.* pristalica cionističkog pokreta.

cirka *lat.* otprilike, oko, približno.

cirkil *lat.* šestar, sprava za crtanje krugova.

circle *lat.* naprava za crtanje u nacrtnoj geometriji.

cirkonij(um) *pers.* redak metal; primećuje se za premazivanja peći i dr.

cirkular *lat.* 1. raspis, umnoženo pismo, okružnica; 2. kružna pila, testera.

cirkularan *lat.* kružni, u obliku kruga; koji ima karakter cirkulara.

cirkulacija *lat.* 1. kruženje, kružno kretanje; 2. promet, saobraćaj; 3. proticanje.

cirkulacioni organi *lat.* krvni sudovi, sistem krvnih sudova.

cirkulacioni papiri *lat.* menice, kreditna pisma i drugi vrednosni papiri koji služe privremeno kao zamena novca.

cirkulisati i cirkulirati *lat.* kružiti, kretati se u krugu, proticati, teći, kolati, ići od ruke do ruke.

cirkus *lat.* 1. u doba robovlasništva ograđeni prostor za igre i takmičenja; 2. pozornica sa akrobatskim i gimnastičkim priredbama u kojima nastupaju ljudi i životinje; 3. *prenosno*: nepristojna buka, svađa, nered; zabavan prizor.

ciroza *grč.* oboljenje jetre kao posledica alkoholizma, sifilisa i dr.

cirkumulusi *lat.* visoki oblaci koji se prostiru u nizu belih grudvica.

cirostratusi *lat.* oblaci koji se prostiru u vidu beličastog vela.

cirusi *lat.* 1. sitni, paperjasti oblačići; 2. oplodni organi kod crva.

cista *grč.* izraštaj na telu izpunjen tečnošću ili gnojem.

cisterna *lat.* 1. rezervoar ili bazen za skupljanje kišnice; 2. specijalni vagon ili kamion za vodu ili tekuća goriva (benzin, nafta, ulje i dr.).

cistitis *grč.* zapaljenje, upala mokraćne bešike.

cistoskop *grč.* optička sprava za pregled unutrašnjosti mokraćne bešike.

cistoskopija *grč.* pregled mokraćne bešike cistoskopom.

cidatela *ital.* 1. tvrđava, utvrda, uporište; 2. najutvrđeniji deo velike tvrđave, obično na izdignutom mestu; 3. posebna utvrda u gradu.

citāt *lat.* deo tudeg teksta koji je doslovno naveden iz neke knjige, novina ili dokumenta, s naznakom pisca (tekst se stavlja pod navodnicima).

citirati *lat.* doslovno navesti deo tudeg teksta ili govora.

citogen *grč.* koji stvara stanice, ćelije u telu.

citogenetika *grč.* grana biologije koja proučava građu i funkcije ćelije u vezi sa nasleđivanjem.

citogonija *grč.* razmnožavanje putem pojedinačnih ćelija.

citodijagnostika *grč.* raspoznavanje bolesti pomoću ćelija.

citoliza *grč.* rastvaranje struktura ćelija pod dejstvom hemijskih, radioaktivnih i drugih faktora.

citologija *grč.* grana biologije koja se bavi proučavanjem biljnih i životinjskih ćelija.

citometar *lat.* sprava za merenje brzine.

citoplazma *grč.* deo protoplazme životinjskih i biljnih ćelija, osnovni, prozirni deo žive ćelije u kojem se nalazi jezgro; jedna od najvažnijih tvari u prirodi, jer od nje, zajedno sa jedrom, zavise pojave života.

citostatik *grč.* sredstvo koje sprečava rastenje ćelija u organizmu; primenjuje se u lečenju malignih tumora.

citofon *lat.-grč.* vrsta unutrašnjeg (kućnog) telefona.

citra *grč.* stari muzički instrumenat sa žicama.

citrati *lat.* soli limunske kiseline.

citron *grč.* limun (plod i drvo limuna).

cifarnik *nem.* brojčanik na časovniku.

cifra *ar.* brojka, znak kojim se piše broj, brojni znak.

cifrati *ar.* kititi, udešavati, doterivati; bez razloga hvaliti i uzdizati nekoga.

cic *nem.* pamučna tkanina, poreklom iz Indije.

cicero *lat.* 1. vrsta štamparskih slova, nešto krupnija od garmonda; 2. jedinica za merenje štamparskog sloga, veličine 12 tačaka (nešto više od pola santimetra).

Ciceronov stil *lat.* sjajan govornički stil (po velikom rimskom državniku i besedniku Ciceronu, 106—43. godine pre n.e.).

cicija *tur.* tvrdica, škrtac.

cicijašiti *tur.* biti tvrdica, cicija, škrtariti.

cokule *ital.* najteže kožne zimske cipele, posebno vojne.

col *nem.* stara mera za dužinu.

cug *nem.* 1. voz, željeznica; 2. gutljaj, otpijanje; 3. sulundar, promaja.

cugati *nem.* piti, opijati se; vući, potezati piće, piti.

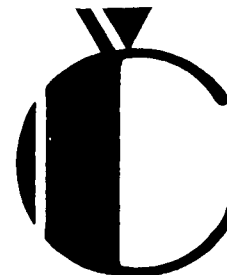
cuger *nem.* pribor za šivenje novog odela (postava, vata i dr.).

cukar *nem.* šećer.

curik *nem.* natrag, nazad, iza sebe.

curikati i **curiknuti** *nem.* povući nazad kola, automobil i sl.

cušpajz *nem.* jelo od povrća, varivo; do-datak, prilog uz glavno jelo.

čavao *ital.* klin, ekser za potkivanje konja.

čador *tur.* vojnička kućica od platna na štapovima: šatra, šator.

čair *tur.* livada, poljana, travnjak, pašnjak, dolina.

čajka *rus.* lak i brz čamac kod naroda na Dunavu, šajka.

čakarast *tur.* 1. razrok; 2. onaj koji je raznobojnih očiju.

čakija *tur.* džepni nožić, perorez.

čaklja *mađ.* 1. motka s gvozdеном kučkom na jednom kraju za privlačenje udaljenih predmeta; 2. motka, pritka uz koju se penje vinova loza i dr.

čakmak *tur.* 1. kresivo za izazivanje varnica, ognjilo; 2. konop koji veže jarbol za brod.

čaksire *tur.* hlače, pantalone.

čalabrcnuti i **čalabrknuti** *tur.* na brzinu nešto malo pojesti, „samo brkove omastiti“.

čalma *tur.* beli platneni ovoj oko fesa kod muslimana, turban, saruk.

camovina *tur.* jelovo drvo; drvo četinar (borovina, smrekovina, jelovina).

čanak *tur.* drvena zdela.

čankir *fr.* 1. čir uopšte; 2. opasna spolna bolest, šankir.

čankoliz *tur.* gotovan, poguzija, ližisahan.

čantrati *tur.* dosadno pričati, prigovarati, gundati, čangrizati.

čapra *tur.* 1. koža uopšte; 2. kožna kanta kojom se zahvata voda iz bunara.

čaprazdivan *tur.* ulagivanje, poltronstvo, udvaranje.

čarda *mađ.* 1. gostionica na periferiji grada; 2. krčma u polju, na pustari.

čardak *tur.* 1. spremište za kukuruz; 2. kula stražara; 3. zgrada na spratu sa izbočenim drvenim gornjim spratom; 4. gornji spratovi takve zgrade.

čardaklija *tur.* 1. vinova loza koja se penje uz stubove i kuće; 2. stražar na čardaku (kuli), graničar, osobito u Vojnoj krajini.

čardaš *mađ.* veoma živ mađarski narodni ples.

čarka i **čarkanje** *tur.* 1. puškanje vojnih prethodnica uoči bitke na frontu; okršaj, pripucavanje; 2. *prenosno:* zaševica, svađa, sukob.

čarkati *tur.* prepucavati, zametati čarku.

čarlama *tur.* 1. podvala, prevara, obmana; 2. vrsta plesa i muzike za taj ples.

čarlston *eng.* vrsta američkog društvenog plesa, poreklom od crnačkog solo-plesa u mestu Čarlston (zahvatio Evropu posle prvog svetskog rata).

čarter *eng.* 1. povelja, isprava, dokument, papir, povlastica; 2. pismeni ugovor o najmu broda ili aviona za poseban prevoz putnika i robe.

čartizam *eng.* socijalni pokret engleskih radnika u prvoj polovini 19. veka protiv krupnih kapitalista (radnici su slali peticije u kojima su zahtevali ostvarenje svojih prava i demokratizaciju državne uprave).

čartirati *eng.* 1. povlastiti nekoga; 2. dati brod ili avion u najam, u zakup.

čartist(a) *eng.* pristalica čartističkog pokreta u Engleskoj.

čaršija *tur.* 1. poslovni, trgovački deo grada; 2. ulica s dućanima; 3. poslovni svet; 4. *prenosno:* malograđani i njihov pogled na svet, javno mnjenje koje oni formiraju (tzv. čaršijske priče).

čatma *tur.* pleter od pruča oplepljen blatom ili malterom (služi za zidanje i pregrade kuća).

čatmara *tur.* kuća od čatme (pleter oplepljen zemljom ili malterom).

čatrlja *tur.* udžerica, stračara, sirotinjska kućica.

čatrnja *mađ.* bunar, cisterna.

čajuš *tur.* 1. podoficirski čin u turskoj vojsci; 2. policijski služitelj, pandur; 3. konjanik u staroj Turskoj; 4. starešina svatova, šaljivčina.

ča-ča-ča — društveni ples, poreklom iz Južne Amerike, popularan u celom svetu posle drugog svetskog rata.

čeze *mađ.* laki fijaker, dvokolice.

ček *eng.* vrednosni, novčani papir kojim se podiže novac u banci ili na pošti, na račun izdavaoca čeka; kad se novac ne izdaje nego samo prenosi s računa na račun, radi se o bariranom, vezanom čeku.

Čeka *rus.* skraćenica: Izvanredna komisija za borbu s kontrarevolucijom i sabotажom (posle oktobarske revolucije 1917. u Rusiji).

čekmek-čuprija *tur.* most koji se podiže i spušta (u narodnoj pesmi).

čekmedže *tur.* ladica, kaseta, škrinja; posebna pregrada za novac u dućanu.
čelak *tur.* uređaj za dizanje; točak, vitlo; naprava za podizanje tereta na građevinama ili za zahvatanje vode iz dubokog bunara.
čelrk-čelenska *tur.* srebrno ili zlatno pero na kapi (okreće se prema vetru).
čelebija *tur.* gospodin, osobito mlad čovek; plemić; ugledan, školovan čovek.
čelenska *tur.* 1. nakit u obliku perjanice pričvršćen za kalpak kape, ili za čalmu, koji znači tursko odlikovanje za posećenu neprijateljsku glavu; 2. nakit na kapi ili kalpaku.
čelindžer *eng.* najveća dosad izmerena morska dubina (10.863 m), nazvana po istoimenom britanskom brodu sa kojeg je merenje izvršeno (1951).
čelist(a) *ital.* svirač na čelu, velikom gudačkom instrumentu.
čelo *ital.* veliki gudački instrumenat sa četiri žice, violončelo.
černadan *tur.* sanduk za držanje haljina.
čembalo *ital.* instrumenat sa žicama i dirkama, preteča klavira.
čengel *tur.* gvozdena kuka; kad je neko u staroj Turskoj bio osuđen na smrt, visio je o posebnoj kuki sve dok nije umro.
čendž *eng.* u tenisu: promena strana u meču; vrši se isključivo pri neparnom zbiru gemova.
čerga *tur.* 1. ciganski šator Cigana nomada; 2. grubo tkana ponjava.
čergar *tur.* Ciganin koji živi pod šatorom, u čergi.
čerek *tur.* četvrtina nečega (npr. četvrtina zaklanog govečeta).
čerečiti *tur.* 1. kidati, seći na čereke, komadati; 2. *prenosno*: razdvajati nasilno neku celinu.
čerpić *tur.* v. *čerpić*.
česma *tur.* izvor, kladenac; izvor iz kojeg voda teče kroz cev.
česagija *tur.* limena četka za timarenje konja i goveda, češalo.
čibuk *tur.* 1. cev lule, kamiš; 2. lula; 3. danak u stoci koji se davao sultanu u staroj Turskoj.
čibukati *tur.* udarati, mlatiti, tući (čibukom).
čibuklija *tur.* 1. kesa o sedlu u kojoj se nosio čibuk; 2. četkica za malanje.

čibuljica i **čiba** *tur.* bubuljica, gnojni čirić, obično na licu, akna.
čibukčija i **čibugdžija** *tur.* 1. momak kod turske gospode koji je posluživao čibukom; 2. izrađivač čibuka; 3. ubirač čibuka, posebnog poreza na stoku u Turskoj.
čivija *tur.* 1. ekser, čavao, klin; 2. ključ za zatezanje žica na violini.
čiviluk *tur.* naprava za vešanje odela, vešalica.
čivit *tur.* 1. modro, modril: 2. plavi pigment biljnog porekla.
Čivutin i **Čifutin** *tur.* 1. prezrivo tursko ime za Jevrejina; 2. tvrđica.
čikoš *mađ.* čuvar i odgajivač konja, konjušar.
čilaš *tur.* konj sive dlake, pegav, šaren konj.
čimpanza *fr.* v. *šimpanzo*.
činija *tur.* zdela, sud za potrebe domaćinstva.
činodejstvo *crkv.-slov.* crkveni obred, bogoslužjenje.
činčila *sp.* južnoamerički glodar skupocenog krzna; gaji se dosta u Evropi, a i kod nas u domaćinstvima.
čin-čin *ital.* nazdravlje, u dobro zdravlje (uzvik pri kucanju čašama).
čip *eng.* 1. mala memorijska ploča, deo elektronskog računara, napravljena od silicijuma, čija se dimenzija stalno smanjuje a memorija, zahvaljujući modernoj elektronici, povećava (sve više se masovno proizvodi i **mikročip**); 2. ulog kod kartanja, žeton; v. *biočip*.
čips *eng.* 1. pržen krompir isečen na tanke kriške; 2. vrsta sendviča.
čistka *rus.* 1. čišćenje, isključivanje iz članstva Komunističke partije (SSSR) nepoželjnih lica; 2. *prenosno*: isključivanje nepoželjnih uopšte.
čirak *tur.* 1. svečnjak; 2. sluga, šegrt.
čitluk *tur.* vrsta feudalnog poseda koji gospodar obrađuje korišćenjem siromašnih seljaka čifčija (čivčija).
Čifutin *tur.* v. *Čivutin*.
čifčija *tur.* siromah, siromašni zemljoradnik.
čičerone *ital.* vodič za strane turiste po italijanskim gradovima (govorljiv i brbljiv); naziv po starorimskom besedniku Čičeronu.
čoja *tur.* v. *čoha*.

čokanj *tur.* posebna staklenica za rakiju u vidu izdužene male flaše.
čokot *tur.* 1. struk vinove loze; 2. kočanj od kukuruza.
čopor *mađ.* 1. krdo, stado vukova ili drugih divljih životinja; 2. rulja, hrpa.
čorbadžija *tur.* 1. bogat čovek, gazda; 2. juzbaša, kapetan, zapovednik buljuka u staroj turskoj vojsci.
čot *ital.* kameniti vrh, glavica, brdo.

čoha i **čoja** *tur.* vrsta fabrički valjanog sukna i odeća od njega.
čoček *tur.* profesionalni plesač ili plesačica koja kod plesa izvodi pokrete trbuhom.
čuka *tur.* uzvišenje, vis, brdo, izvišica, glavica.
čutura *tur.* pljosnata boca za rakiju (najčešće od drveta); vojnička čutura je od metala.
čućuk *tur.* dečak, momak.

džaba i džabe *tur.* 1. na dar, besplatno, poklonjeno, badava; 2. uzalud, beskorisno.

džabaisati *tur.* 1. dati nešto džabe, pokloniti, darovati; 2. dići ruke od nečega, otarasiti se nečega; 3. ne tražiti (svoju stvar).

džabaluk *tur.* 1. nešto dobijeno besplatno, mukteševina; 2. jeftinoća, najniže cene, ispod stvarne vrednosti; 3. uzaludan, beskoristan rad.

džabesija *tur.* uzaludnost, beskorisnost.

džabija *tur.* poreznik, ubirač državnih i vakufskih poreza za vreme turske uprave.

džada *tur.* 1. put, drum, javna cesta; 2. putovanje, pokret.

džainizam i džinizam *sansk.* asketska indijska religija, jedna od budističkih sekti (duboko razmišljanje, zabrana ubijanja životinja i dr.).

džam *tur.* staklo; prozorsko okno.

džamadan i džemadan *tur.* 1. vrsta prsluka, srebrom i svilom izvezenog, čiji se peševi preklapaju (naročito kod Crnogoraca i Albanaca); 2. kožni kofler, kovčeg, kožna torba, prtljag uopšte.

džamahirija *ar.* republika; država s republičkim oblikom vladavine.

džambas *tur.* 1. akrobata, osobito na konjima u cirkusu; 2. dobar poznavalac konja koji se bavi trgovinom konja, mešetar; 3. prepredenjak, varalica.

džambasiti *tur.* trgovati konjima, preprodavati konje.

džambo-džet *eng.* 1. popularni naziv za velike putničke avione; 2. nešto kabašto, zdepasto; 3. džinovski slon, najveći slon.

džamija *tur.* muslimanska bogomolja, mošeja.

džamdžija *tur.* staklorecac, staklar.

džan *tur.* duša, život.

džana i džanarika *tur.* vrsta šljive okrugla oblika, ranka.

džanabet i dženabet *tur.* čovek koji nema sreće, nesretan, prokletnik.

džanarika *tur.* v. *džana*.

džandar *tur.* 1. žandar, čuvar reda, policajac; 2. vrsta kartaške igre u kojoj džandar nosi sve.

džandrljiv i čandrljiv *tur.* svadljiv, čangriziv, sklon svadi.

džandrljivost i čandrljivost *tur.* svadljivost, čangrizivost, svojeglavost.

džanteslim *tur.* predao je dušu Alahu, umro je.

džanum *tur.* dušo moja! živote moj! drago moje!

džara *tur.* glinen lonac za ulje, mast i sl., žara, urna.

džaul *eng.* jedinica za merenje rada (energije), električne struje, džul.

džeb *eng.* u boksu: oštar, nagao udarac levom rukom u protivničko lice.

džebana i džebehana *tur.* barut, olovo za municiju, municija, streljivo.

džebelija *tur.* vojnik oklopnik u staroj Turskoj.

dževa *tur.* galama, larva, vika, buka, graja.

dževap *tur.* odgovor na obavezu; briga oko nekoga, staranje, zbrinjavanje.

dževerdan i dževerdar *tur.* v. *dževerdan*.

džez *eng.* 1. muzika nastala u Sev. Americi krajem 19. veka pod uticajem crnačkih melodija i pesama, a delimično i nekih evropskih plesova; preovlađuju duvački instrumenti: saksofon, klarinet, truba, trombon, flauta, oboa, rog i udaraljke (timpani, čelesta, ksilofon i dr.); 2. orkestar koji izvodi takvu muziku.

džez-bend *eng.* orkestar koji svira džez-muziku.

džezva *tur.* posuda, obično od bakra za kuvanje crne kafe.

džez-rok *eng.* muzika koja je izraz približavanja džeza i roka.

dželat *tur.* 1. izvršilac smrtne kazne, krvnik; 2. *prenosno:* bezdušan čovek, zlotvor, krvopija.

dželebdžija i dželepčija *tur.* 1. odgajivač stoke, stočar; 2. trgovac stokom, volovima.

dželep *tur.* stado volova.

dželepčija *tur.* v. *dželebdžija*.

džem *eng.* ukuvano voće, pekmez, marmelada.

džemadan *tur.* v. *džamadan*.

džemat *tur.* 1. opština, komuna; 2. verska opština kod muslimana, tj. skup muslimana koji idu u jednu džamiju ili zajedno obavljaju molitvu; 3. društvo, zajednica, kompanija.

džemadbaša *tur.* starešina džemata, vođa, glavar kod muslimana.

džematlija *tur.* član džemata, opštine, opštinar.

džembori *eng.* 1. proslava, bučno veselje, zabava; 2. međunarodno logorovanje skauta.

džemijet *tur.* udruženje, društvo, zajednica.

Džemijet *tur.* u staroj Jugoslaviji politička partija pripadnika albanske i turske narodnosti na Kosovu i Makedoniji (u početku pomagala režim, posebno izglasavanje Vidovdanskog ustava 1921); kad je prešla u opoziciju (1925) bila je zabranjena.

džemper *eng.* 1. bluza od vune ili pamuka s rukavima ili bez rukava; 2. konj skakač ili uopšte životinja koja skače, osobito insekt, buva i dr.

dženebet *tur.* v. *džanabet*.

dženaza *tur.* 1. posmrtni ostaci čoveka, mrtvac; 2. pogreb, sprovod, sahrana; **džezaza namaz:** molitva mrtvom uoči sahrane.

dženem *tur.* muhamedanski, muslimanski pakao.

dženet *tur.* muhamedanski, muslimanski raj.

dženetlija *tur.* pokojnik koji je zaslužio da uđe u raj, stanovnik raja.

džentlmen *eng.* čovek plemenita roda, gospodin, otmenog i uljudnog ponašanja.

džentlmenski sporazum *eng.* neformalni dogovor o nekom pitanju između ovlašćenih predstavnika dveju ili više država kojim se reguliše neki problem; pridržavanje dogovora je stvar morala i časti.

džentri i **džentrija** *eng.* niže plemstvo, bez titula, u Engleskoj, Mađarskoj i drugim zemljama (naučnici, pravnici, oficiri, veleposjednici i dr.).

džet *eng.* avion na mlazni pogon, mlaznjak.

džet-pogon *eng.* mlazni pogon (obično aviona).

džetport *eng.* aerodrom koji može da prima velike mlazne avione.

džet-set *eng.* društvena elita, uži sloj, krem društva.

džet-strim *eng.* novi meteorološki pojam označava usku, ali hiljade kilometara dugačku zonu, na 6—15 km iznad Zemljine atmosfere, u kojoj vladaju

snažne vazdušne struje, veoma opasne za avione.

džeferdan i **džeferdar** *tur.* vrsta puške, starije izrade, katkada ukrašena i raznim draguljima.

džibra *tur.* 1. kom, trop, ostatak od pečenje rakije; 2. med zgnječen s voskom.

džigit *tur.* 1. veština jahača na konju (kod Kozaka); 2. hrabar, odvažan čovek.

džigitovka *tur.* takmičenje u trčanju na konjima i akrobacija s konjima.

džida *tur.* 1. koplje; 2. drška od barjaka.

džiju-džicu *eng.* japanski način samoodbrane, vrsta rvanja; plemenita veština u kojoj se onesposobljava a ne ozleđuje protivnik.

džil *eng.* engleska mera za težnosti i žito.

džilit *tur.* kratak štap s kvrgom na jednom kraju ili kratko koplje bez gvođenog šiljka kojim konjanici gađaju jedan drugog u igri ili u vežbanju za takmičenje.

džilitati (se) *tur.* bacati se džilitom, gađati malim kopljem u igri.

džimrija *tur.* škrtac, škrtica, tvrdica, cicija.

džin⁻¹ *tur.* 1. div, gorostas, kolos, gigant; 2. zao duh, demon.

džin⁻² *eng.* 1.irska klekovača, rakija od raznog semena; 2. mašina za pamuk.

Džingis-kan — osnivač mongolskog carstva („Veliki kan“), veliki ratnik i državnik (1155—1227).

džinovski *tur.* divovski, ogromnih razmera, neobične snage.

džingo *eng.* čovek ratoborno i šovinistički nastrojen.

džingoizam *eng.* borbena nacionalistička politika, šovinizam.

džinizam *sansk.* v. *džainizam*.

džins⁻¹ *eng.* laka, mladalačka odeća.

džins⁻² *tur.* vrsta, rod, soj, fela.

džinfis *eng.* džin pomešan s nekim penušavim pićem.

džip *eng.* mali automobil za terenske potrebe, pokriven šatorom.

džihad *tur.* sveti rat protiv nevernika (kod muslimana), pobeda nad nevernici; isto i **gazavat**.

džidža *tur.* dečja igračka, zvečka.

džob *eng.* 1. posao, zaposlenje, rad; 2. poslovni poduhvat.

džober *eng.* posrednik, senzal; učesnik na berzi, špekulant.

džoging *eng.* trčanje, najčešće u prirodi, radi jačanja organizma.

džoka *tur.* tesan, loše izrađen prsluk ili haljina; nevredna haljina.

džokej *eng.* profesionalni jahač na konjskim trkama.

džokej-klub *eng.* klub ili društvo ljubitelja konjskih trka.

džoker *eng.* 1. u nekim kartaškim igrama karta sa slikom lude koja može zameniti svaku drugu kartu; 2. siromah, bogalj.

džomba *tur.* 1. sasušeno, naborano blato na putu; 2. provalija, ponor.

džombas *tur.* neravan put, neprohodan, s ponorima, provalijama.

džuba *tur.* 1. starinska muška ili ženska haljina; 2. mantija muslimanskih sveštenika.

džuboks *eng.* električna naprava za automatsko puštanje gramofonskih ploča.

džudo *eng.* japanski rvački sport, sličan džiju-džicu, samo je hitriji i gipkiji; ne razvija samo telo, već i duh.

džukac *tur.* v. *džukela*.

džukela *tur.* 1. gadan, otrcan pas; 2. *prenosno:* čovek s lošim osobinama, lenjivac, skitnica.

džul *eng.* v. *džaul*.

džulus *tur.* porez koji su plaćale crkve u Srbiji povodom stupanja na presto novog turskog sultana (krzno, čarape i nešto novca).

džuma *tur.* muslimanska molitva petkom.

džumbus *tur.* 1. veselje, zabava, bučna, vesela graja; 2. *prenosno:* nered, gužva, galama, vika.

džumbusati *tur.* paviti džumbus, veseliti se, bučno se zabavljati.

džumle *tur.* svi skupa, zajedno.

džumhur *tur.* 1. narod, puk; 2. skupština naroda, zbor, konferencija; 3. republika.

džumhurija *tur.* republika.

džumhurijet *tur.* država s republikanskim uređenjem.

džungla *eng.* 1. prostrana, močvarna oblast, naročito u tropskim krajevima Indije i Južne Amerike, obrasla šumom i gustim četinarima, puna divljih životinja; 2. *prenosno:* nered u društvu gde vlada pravo jačega kao što je **zakon džungle** koji vlada među životinjama u džungli.

džupa *tur.* štrikana vunena ženska haljina, a ponekad i košulja.

džupet *tur.* ženska donja haljina.

džus *eng.* sok od voća i sl.; tečnost.

šabaka *ital.* vrsta mreže i barke za ribolov.

šaban *tur.* osmi mesec muslimanske Me-sečeve godine; ime detetu **Šaban**, rođenom u mesecu šabanu.

šablon(a) *fr.* 1. kalup, obrazac, model za izradu nečega; 2. *prenosno*: slepo pri-državanje jednog obrasca; otrcan, neoriginalan postupak, književni rad i sl.

šablonizam *nem.* koji je pravljen po šablonu, mehanički, bez duha.

šablonizirati i **šablonirati** *nem.* raditi po jednom šablonu, po kalupu, kopirati, bez kreacije, bez duha, bez originalnosti.

šagren *fr.* 1. fino izrađena koža od kože, konja, magarca, morskog psa, kamile i drugih životinja; 2. rapava koža sa ožiljcima; **šagren-papir**: rapavi, sa ožiljcima papir; **šagrenske tkanine**: svila, platno s tačkicama.

šadrvan *tur.* v. *šedrvan*.

šajak *tur.* vrsta grubog zbijenog sukna (za seljačko muško odelo).

šajba *nem.* prozorsko okno, prozor.

šajka *mađ.* v. *čajka*.

šakal *tur.* grabljiva životinja, slična vuku (živi u Aziji i Africi).

šalabazati *tur.* lutati, švrljati bez cilja, tumarati.

šalanžer *eng.* bokser koji, po odobrenju kluba, izaziva dotadašnjeg prvaka.

šalvare *tur.* široke duge istočnjačke ženske pantalone; v. *dimije*.

šalitra *ital.* hemij. jedinjenje; služi kao sredstvo za dubrenje (čilska šalitra); obična šalitra upotrebljava se u konzerviranju mesa, u pirotehnici, medicini i dr.

šalica *nem.* šoljica za kafu (bez drške: fildžan).

šalmaj *fr.* svirala, frula; u Makedoniji: zurle; u Hrvatskoj: sopile.

šalon *fr.* vrsta fine vunene tkanine s krstićima.

šaloni *fr.* 1. prozorski kapci, spoljni zatvarači s pokretnim daščicama koji se mogu razmicati i sastavljati radi regulisanja dnevnog svetla; 2. fina tkanina; 3. ribarska mreža.

šalter *nem.* 1. prekidač električne struje; 2. prozorče na stanicama, u bankama, poštama, ustanovama kroz koje službenik saobraća s publikom.

šamija *tur.* marama obavijena oko glave kod udatih žena (na Balkanu).

šamla *lat.* klupica, niska sedeljka bez naslona.

šamoa *fr.* 1. boja divokoze, otvorenožuta boja; 2. koža divokoze, meka, elastična.

šamot *fr.* zemlja porculanača; posebna vrsta gline od koje se prave vatrostalne opeke za visoke temperature (oblaganje peći u topionicama, topioničarskih lonaca i dr.).

šampanj i **šampanjac** *fr.* fino penušavo vino (dobija se kad se novom vinu doda šećer i dozvoli naknadno vrenje); naziv po francuskoj pokrajini Šampanj.

šampinjon *fr.* pitoma pečurka, vrsta gljive pogodna za jelo.

šampion *fr.* 1. prvak, pobednik u nekom sportskom takmičenju; 2. idejni borac u nekom pokretu, krčilac, začetnik.

šampionat *fr.* prvenstvo u nekom sportu, pobedništvo, takmičenje.

šampon *eng.* tečni sapun za pranje kose.

šanac *nem.* rov, vojno utvrđenje na liniji fronta.

šanžan *fr.* 1. vrsta svilene tkanine koja se preliiva; 2. poludragulj.

šanžer *fr.* menjač, bankar, saraf; v. *saržer*.

šanžirati *fr.* 1. menjati, promeniti, trampiti; 2. menjati novac; 3. prelivati boje na tkanini.

šank *nem.* deo hotela, gostionice gde se toči piće i serviraju jela; mesto u stanu gde se ispija piće s prijateljima i porodicom.

šankr *lat.* rak, grizlica; raku slična venerična bolest, sifilističan čir.

šansa *fr.* prilika, mogućnost za uspeh; dobri uslovi, srećna okolnost.

šansona *fr.* popularna pesma s lakom muzikom, obično ljubavna.

šansoneta *fr.* 1. pevačica koja peva šansone, šansonjerka; 2. pesmica.

šansonijer *fr.* 1. pevač ili kompozitor šansona; 2. zbirka šansona.

šantav *mađ.* šepav, čovek koji hramlje na jednu nogu.

šantung *kin.* kineska svila, služi za izradu ženskih odevnih predmeta (naziv po istoimenoj kineskoj provinciji i poluostrvu).

šap *tur.* zapaljenje papaka kod stoke (veoma opasna zarazna bolest).
šapirograf *nem.* sprava za umnožavanje spisa i crteža.
šapirografisati i **šapirografirati** *nem.* umnožiti, umnožavati rukopise i crteže na šapirografu.
šapka *rus.* 1. svečana oficirska kapa; 2. kapa službenih lica u uniformi.
šarada *fr.* 1. zagonetka napisana u slogovima od kojih svaki čini posebnu reč (npr. *sto* i *lar*) rimsko božanstvo; 2. *prenosno:* nerazumljiva stvar.
šaraf *nem.* v. *šraf*.
šargija *tur.* 1. orijentalni muzički instrument sa više žica; vrsta tambure slična bugariji; 2. pesma, popevka.
šarža *fr.* 1. čin, visok položaj u vojsci; 2. municija, meci; 3. punjenje puške; 4. tovar, breme; 5. određeni deo sirovine koja se obrađuje u jednoj radnoj operaciji; 6. znak za polazak na juriš; 7. karikiranje u umetničkom postupku; 8. šaržirane uloge: oštro karakterizovane manje uloge.
šaržer *fr.* punjeni gvozdeni okvir meci-ma koji se, pod dejstvom opruge, automatski ispaljuje iz brzometne puške ili automata.
šaržirati *fr.* 1. u izlaganju ili prikazivanju nečega preterivati, karikirati; 2. pretrpati, natovariti, preoptereti; 3. staviti u dužnost, narediti; 4. puniti oružje; 5. obasuti vatrom, napasti svom silinom.
šarlatan *fr.* 1. obmanjivač, varalica, opsenar; 2. nadržilekar.
šarlah *nem.* 1. opasna zarazna bolest, pretežno kod dece (čitavo telo je osuto crvenim tačkicama); 2. živahna crvena boja.
šarm *fr.* draž, čar, ljupkost, privlačnost, dopadljivost, simpatičnost.
šarmantan *fr.* divan, krasan, mio, ljubak, dopadljiv, dražestan, simpatičan, drag.
šarmer *fr.* muškarac koji ima svojstvo da šarmira, zavodnik.
šarmirati *fr.* očarati, oduševiti, zadiviti, osvojiti, privući.
šarnir *fr.* 1. šarka, spojnica na prozorima i vratima, gvožđe koje drži prozor ili vrata za dovratnik; 2. spojnica za držanje vrata ormara, kutija i dr.

šasija *fr.* 1. donji, gvozdeni deo automobila na kome stoji karoserija; 2. deo aviona koji mu omogućuje kretanje po zemlji (za šasiju su pričvršćeni točkovi, skije ili plovci).
šatirati *nem.* senčiti, osenčiti, nijansirati boje.
šatl *eng.* prevoz bez voznog reda koji se neprekidno obavlja između dva grada (npr. avion poleće čim se napuni).
šatobrijan *fr.* pržena goveda pečenica.
šator *tur.* privremena poljska kućica od platna, naročito podesna za logorovanje (vojске, omladine, radnika); šatra, čador.
šatra *tur.* koliba ili radnja od dasaka, daščara.
šafan *tur.* biljka od čijeg se ljubičastog cveta, osušenog i samlevenog, dobija neki začim ili lek, a služi i za bojenje.
šah *tur.* 1. titula vladara u Iranu u značenju kralj, car; 2. igra sa 32 figure na dasci (tabli) podeljenoj na 64 polja (držati nekoga u šahu znači — ne dati mu da se makne, zaokupiti ga).
šah-mat *tur.* 1. svršetak šahovske igre; 2. *prenosno:* poraz, neuspeh, gubitak.
šaht(a) *nem.* 1. rov, grotlo, okno u rudniku odakle se vade korisne rude; 2. okno vodovoda postavljeno na ulici ili okno gradske kanalizacije u koje se sliva voda.
šacovati *nem.* 1. ocenjivati, procenjivati; 2. posmatrati sa strane, kibicovati.
Švaba *nem.* pogrđni izraz za Nemca.
švajser *nem.* zavarivač, radnik koji vrši zavarivanje metalnih delova.
švajsovanje *nem.* vršiti zavarivanje na metalnim delovima, spajati metal.
švaler *fr.* ljubavnik, dragan, milosnik, ženskaroš, lola.
švalerisati *fr.* voditi ljubav, održavati ljubavne odnose.
švalerka *fr.* ljubavnica, milosnica, dragana.
švargla *nem.* vrsta debele kobasice (svinjski želudac nadeven parčićima mesa od svinjske glave, srca, kožurice, krvi i začina).
švejk *češ.* tip dobroćudnog vojnika-simulanta (po imenu Čeha Jozefa Švejka, glavnog junaka romana „Dobri vojnik Švejk“).

švenk *nem.* filmski i televizijski izraz za pomicanje kamere iz jednog ugla u drugi; *isto* i **panorama**.
švenker *nem.* filmski radnik koji radi na švenku (gleda kroz posebnu spravu na scenu i tako upravlja snimanjem).
švenkovati *nem.* voziti, pomerati kameru prema potrebama snimanja.
šverc *nem.* crna berza, krijumčarena roba; nedozvoljena trgovina: prebacivanje robe preko granice ili iz mesta u mesto bez plaćanja carina i drugih poreza; nedozvoljena preprodaja ulaznica i dr.
švercer *nem.* krijumčar, lice koje se bavi švercom, nedozvoljenom trgovinom.
švercovati i **švercati** *nem.* 1. krijumčariti, baviti se švercom; 2. voziti se vozom, brodom ili drugim prevoznim sredstvom bez karte.
šviudl *nem.* 1. opsena, zaslepljenost, prevara, zavodjenje, varka; 2. vrtoglavica.
švindler *nem.* varalica, prevarant, opsenar.
švindlovati *nem.* vršiti prevare, varati, podvaljivati, obmanjivati.
švorc *nem.* čovek bez novca, bez prebije-ne pare.
šeboj *tur.* vrsta ukrasnog cveća žuto-zlatnih cvetova.
ševal *tur.* deseti mesec u muslimanskom kalendaru (počinje 7. jula).
šega ¹ *nem.* pila, testera za drvo, metal i druge materijale.
šega ² *tur.* 1. običaj; 2. prevara; 3. šala, komedija, smešna stvar.
šegačiti *tur.* terati šalu, šaliti se na grub način.
šegrt *tur.* učenik zanata, pripravnik za zanatliju.
šegrtluk *tur.* vreme učenja zanata šegrt-a, učenika, početnika.
šegrtovati *tur.* biti šegrt, učiti zanat.
šedrvan *tur.* 1. vodoskok, fontana; 2. bazen, naročito uz džamiju za uzimanje abdesta.
šeik *tur.* 1. poglavar muslimanske verske zajednice, sekte, škole; 2. starešina sela, plemena; **šeih-ul-islam:** vrhovni muftija, vrhovni poglavar verske zajednice u staroj Turskoj.
šejtan *tur.* 1. davo, sotona; 2. *prenosno:* dovrtljiv, spretan čovek, obešenjak.

šekspirolog *eng-grč.* naučnik koji se bavi šekspirologijom.
šekspirologija *eng-grč.* nauka o Šekspiru i njegovoj dramatici.
šema *grč.* v. *shema*.
šematizam *grč.* v. *shematizam*.
šemizet *fr.* 1. košuljica, prslučić; 2. ormarić za rublje.
šenluk *tur.* svetkovina, veselje, zabava, priredba.
šenluciti *tur.* biti na šenluku, na veselju, veseliti se, zabavljati, radovati se.
šerbe i **šerbet** *tur.* toplo piće od prženog šećera, medovina.
šeret *tur.* 1. lukav, prepređen, podmu-kao čovek; 2. šaljivčina.
šeretluk *tur.* 1. lukavstvo, prepređenost; neiskrenost, podmuklost; 2. nestašluk, vragolija.
šeri-brendi *eng.* vino šeri sa rakijom prepečenicom ili konjakom, tj. vrsta likera.
šerijat *tur.* skup muslimanskih verskih, krivičnih i građanskih zakona, zasnovanih na Koranu, za razliku od adeta, zasnovanog na običajnom pravu; šerijatsko pravo, šerijat.
šerif ¹ *eng.* najviši (administrativni i sudski) činovnik grofovije, države, okruga ili mesta u Engleskoj i SAD.
šerif ² *tur.* 1. plemenit, odličan; pošten; 2. direktan potomak Muhamedov; 3. nekadašnja titula upravnika Meke.
šetland *eng.* vrsta engleske vunene tkanine.
šećerlema *tur.* slatkiš napravljen od šećera, bombon.
šef *fr.* starešina odeljenja, firme, ustanove; prvak, kolovoda, rukovodilac.
šeh *tur.* izraz za napad na kraljevu u šahovskoj igri.
šehar *tur.* grad, varoš; gradska četvrt.
Šeherezada *ar.* ime lepe pripovednice koja, svojim zanimljivim pričama, uspeva da odloži smrtnu opasnost koja joj preči (priča priče iz zbirke „Hiljadu i jedna noć“).
Šiva *ind.* jedno od tri glavna indijska božanstva (Brahma, Višnu, Šiva); Šiva je, prema mitologiji, stvoritelj i razaratelj sveta.
šizma *grč.* 1. rasep, raskol, odvajanje, naročito od crkve ili vere; 2. *prenosno:* podvojenost, rasep, raskol.

šizmatik *grč.* otpadnik od vere ili crkvene zajednice.

šizofrenija *grč.* duševna bolest, tzv. mlađalačko ludilo; manifestuje se u pomanjkanju normalne umne sposobnosti, te poremećajima u osećanjima i mišljenju.

šizofreničar i **šizofrenik** *grč.* bolesnik koji pati od šizofrenije.

šiiti *tur.* pripadnici islamsko-religiozne sekte, koja preovlađuje u Iranu (islamska partija šiita oborila je šaha i preuzela svu vlast); ova sekta ne priznaje samo Muhameda za proroka, već i Aliju, Muhamedova zeta, kao i imame koji potiču iz njegove porodice.

šik *fr.* 1. dobar ukus, smisao za dobar ukus; gizdanje, doterivanje; 2. lep, dopadljiv, pomodan, elegantan, otmen.

šikana i **šikanacija** *fr.* zloba, pakost, spletarenje, zadirkivanje, vredanje, uznemiravanje; *isto* i **šikaniranje**.

šikanirati *fr.* uznemiravati, vredati, mučiti, kinjiti, ponižavati.

šiling *eng.* 1. engleska novčana jedinica (jedna dvadesetina funte sterlinga); 2. austrijska novčana jedinica (sadrži 100 groša).

šimi i **šimike** *eng.* vrsta američkog društvenog plesa, nastao iz fokstrota; **šimi-cipele**: dugačke, uske i šiljate cipele.

šimpanzo *nem.* vrsta afričkog majmuna; životinja najbližnja čoveku; lako se pripitomljava.

šimšir *tur.* ukrasno šiblje, naročito pogodno za stvaranje zelene ograde.

šindra *tur.* jelove ili brestove daščice za pokrivanje krova kuća i drugih objekata; služe umesto crepa.

šinobus *nem.* motorni voz, autobus na šinama; koristi se za prevoz putnika na kraćim relacijama.

šinter *nem.* 1. živoder, strvoder; čovek koji ubija pse i mačke lualice; 2. *prenosno*: gulikoža, onaj koji bezobzirno koristi čoveka, bezdušnik.

šinto *jap.* zvanična, glavna vera u Japanu (mešavina budizma i kamikulta) koja smatra da su mikado i njegovi preci, koji su vladali Japanom, direktni potomci stvoritelja sveta.

šintoizam *jap.* starojapanska vera koju još i danas održavaju Japanci (pored

budizma); gaji kult predaka, obožava cara mikada.

šinjel *rus.* zimski dugački kaput aktivnih vojnih lica.

šira *tur.* 1. slatko vino; sok od zgnječene zrelog grožđa (neprevrelo vino); 2. loša, nakisela rakija.

širit *tur.* 1. traka koja se prišiva kao znak čina na uniformu; 2. vrpca, traka na odelu, obrub, gajtan.

šičar *tur.* 1. laka zarada, dobit; 2. korist, imetak; 3. lov, plen.

šičariti *tur.* 1. dobiti plen, lako zaraditi; 2. ostvariti korist; 3. uloviti nešto.

šičardžija *tur.* onaj koji trči za šičarom, lakomac.

šif *nem.* 1. lađa, brod; 2. otisak sloga u štampariji koji služi za ispravljanje grešaka (korekturu); 3. metalni okvir za ručno slaganje slova u štampariji; 4. novinarski stubac; špalta, slajfna.

šifon *fr.* 1. vrsta štofa koji se ne gužva; 2. vrsta postelnog platna.

šifonjer *fr.* ormar za odelo, veš i druge kućne stvari.

šifra *fr.* 1. ugovoreni znakovi za tajno pismo; koristi se pretežno u špijunaži između država, u vojsci, naročito za vreme rata, i u diplomatiji; 2. početna slova vlastitog imena, monogram.

šifrant i **šifrer** *fr.* stručno lice koje zna da piše tajnim pismom, tj. da šifrira pismo.

šifrovan i **šifriran** *fr.* napisan šifrom, tajnim pismom, ugovorenim znacima.

šifrovati i **šifrirati** *fr.* pisati pomoću šifre, tajnim pismom; 2. u trgovini: cenu robe označiti tajnim znacima umesto običnim brojevima.

šihta *nem.* 1. skup materijala koji se prerađuje u metalurškom procesu (ruda, komadi metala, koks i ostale primese, u određenoj srazmeri, stavljaju se u visoku ili martenovsku peć); 2. smena radnika u fabrici; 3. radno vreme jedne grupe (smene) radnika u fabrici, rudniku i sl.

šiša i **šiše** *tur.* boca za piće, staklenka, butelja; 2. tavanica, strop, tavan.

šjor *ital.* gospodin, gospodar; za ženu: **šjora** — gospođa, gospodarica.

škare *nem.* makaze, nožice za sečenje platna i drugog materijala.

škarpa *ital.* kosa podgrađnja klizavog terena, betonirani jarak i sl.

škart *ital.* 1. roba oštećena u toku proizvodnje, neupotrebljiva, odbačena; 2. *prenosno*: čovek koji je za svaki posao nesposoban, naročito vojnik.

škartirati *ital.* 1. izdvojiti, odeliti ono što je napravljeno s greškama, što nije za upotrebu; 2. odbaciti kvarno, isključiti, ukloniti.

škatura i **škatura** *ital.* kutija; **crna kutija**: prikriven uređaj na putničkim avionima koji tokom leta automatski registruje ispravnost rada motora i razgovore u pilotskoj kabini (dokazno sredstvo za slučaj nesreće).

škaf *lat.* 1. drveni sud za vodu, čabar; 2. pokrov na lađi ili ostava za stvari.

škembe *tur.* 1. želudac, burag; 2. *prenosno*: trbuh, trbušina.

škembići *tur.* jelo pripremljeno od goveđeg želuca; v. **škembe**.

škoda *nem.* šteta, kvar; ono što kvari, što nanosi štetu.

škoditi *nem.* štetiti, nanositi štetu, kvariti.

škorpija i **škorpijon** *grč.* 1. životinja slična raku (ima jako otrovnu žaoku); spada u rod pauka; 2. sazvežđe na južnom nebu; 3. *prenosno*: zla žena, krovopija.

škrabati *nem.* pisati, piskarati; šarati, loše pisati.

škrapa *nem.* pukotina u krečnjačkim stenama i glečerima; rov, špilja.

škrinja i **škrinja** *tur.* sanduk, drveni kofer.

škrofula *lat. v. skrofula*.

škrofuloza *lat. v. skrofuloza*.

škrofulozan *lat. v. skrofulozan*.

škuda *lat.* stari dubrovački i mletački srebrni novac, talir.

škur(a) *ital.* spoljni kapak na prozoru.

slag *nem.* 1. *medic.* kap, slog, kaplja; 2. u domaćinstvu: pavlaka umućena sa šećerom; 3. poreklo, vrsta, soj, ljudska priroda (npr. čovek starog slaga).

slagvort *nem.* geslo, parola, krilatica, devisa; izraz koji sadrži osnovni odgovor na neko pitanje.

slager *nem.* 1. uspeli film ili pozorišni komad; 2. laka pesma u modernom ritmu; 3. jak, naglašen govor; 4. roba ili nešto drugo što je u modi; 5. uopšte: hit, nešto privlačno, zanimljivo, dopadljivo.

slajm *nem.* sluz, sluzava tekućina koja se izbacuje iz pluća za vreme prehlada, zbog bolesti astme, tuberkuloze i dr.

slajfer *nem.* brusač, oštrač za noževe i dr.

slajfna *nem.* 1. vrpca, traka; 2. špalta, šif, tj. otisak štamparskog sloga pre nego što se prelome strane; 3. traka hartije na kojoj novinari pišu članke; 4. naziv za filmsku vrpcu na kojoj je snimljena sekvenca.

slajfati i **slajfovati** *nem.* 1. oštriti, brusiti; 2. kliziti točkom po ledu ili blatu.

šlampav *nem.* aljkav, neuredan, nemaran; *isto* i **šlampast**; **šlampavac**.

šlang i **šlank** *nem.* vitak, uzan, tanak u struku.

šlah *nem.* 1. dugačko gumenno crevo za polivanje bašte, za vadenje pića iz bureta; 2. gumeni umetak (točka, lop-te i sl.); 3. naduvani dušek za vodu.

šlafrok *nem.* kućna haljina, kućni kaput, ogrtač.

šlem *nem.* 1. kaciga, vojnička kapa od metala koja štiti glavu od vatrenog oružja; 2. kapa od metala za rudare, metalurge i druge radnike.

šlep *nem.* 1. polovni objekat za prevoz tereta bez vlastitog pogona koji vuku brodovi (remorkeri); 2. skut na ženskim haljinama koji se vuče po podu.

šlepati i **šlepovati** *nem.* 1. tegliti, vući šlep; 2. vući (kamionom ili autom) drugo pokvareno vozilo; 3. *prenosno*: hodati, ljubakati se s nekim; izdržavati nekoga.

šleper(a) *nem.* 1. brod koji vuče, tegli više šleпова u nizu, tegljač, remorker; 2. vozilo koje tegli (šlepa) drugo, pokvareno vozilo.

šliperi *eng.* železnički pragovi, drveni ili gvozdeni, za koje su pričvršćene železničke šine.

šlif *nem.* ugladenost, fini maniri u ponašanju; prefinjenost, pažljivost.

šlifovati i **šlifati** *nem.* 1. brusiti, glačati; 2. učiti nekoga pristojnom ponašanju.

šlic *nem.* prorez, razrez (na muškim i ženskim pantalonama ili na kaputu).

šličuge i **šličue** *nem.* klizaljke na točkićima koje se pričvršćuju za cipele.

šlog i **slag** *nem.* udar, kaplje, kap (apopleksija).

šlogirati *nem.* oduzeti se, paralizovati se od šloga.

šlos *nem.* 1. brava, zatvarač; 2. dvorac, zamak.

šloser *nem.* bravar.

šlus *nem.* 1. konac, kraj, svršetak, zaključak; 2. struk, pas.

šljaka *nem.* talog, zgura, otpaci; nusprodukt kod metalurgijskog procesa taljenja.

šljam *nem.* 1. kaljuga, blato, glib; 2. *prenosno:* ološ, najgori ljudi.

šljahta *polj.* ranije: poljsko plemstvo.

šljahtić *polj.* član poljskog plemstva, poljski plemić.

šmajser *nem.* kratka automatska mašinska puška kojom su Nemci bili naoružani u drugom svetskom ratu.

šmeker *nem.* onaj koji jede sa uživanjem; koji proba, kuša, gustira.

šmekati i **šmekovati** *nem.* prijati, imati ukus, slatko jesti, probati.

šmizla *fr.* pomodarka, žena koja se povodi za modom, koja se prenemaže, pravi važna.

šminka *nem.* boja i druga sredstva za ulepšavanje lica i očiju.

šminkati *nem.* udešavati lice šminkom, doterivati se.

šminker *nem.* stručno lice za šminkanje glumaca u pozorištu i za film.

šmirgl *nem.* sitni korund (pomešan sa kvarcom i gvoždem) koji služi za čišćenje i glačanje metala i drveta.

šmirglati *nem.* čistiti, glačati, trljati šmirglom.

šnajder *nem.* krojač odela.

šnala *nem.* kopča za povezivanje kose, predica.

šnaps *nem.* rakija.

šne *nem.* izlupano belance od jajeta (za kolače).

šnirati *nem.* vezati, stezati (cipele); povezivati vrpcom, uzicom obuću.

šnit *nem.* 1. kroj za odelo; 2. komad, parče.

šnicla *nem.* odsečeno i na masti prženo parče mesa.

šnur *nem.* 1. vrpca, uzica, gajtan za povezivanje (šniranje) cipela i sandala; 2. *u kartanju:* uplaćeni novac svih igrača koji se nalazi u banci.

šnuftikla *nem.* džepna maramica za brisanje, rupčić.

šovinizam *fr.* najnegativniji vid nacionalizma, raspaljivanje nacionalne mržnje, preuveličavanje svoje nacije, potcenjivanje drugih nacija i naroda, ispoljavanje nacionalne superiornosti i isključivosti; reakcionarna politika proganjanja, istrebljenja i ugnjetavanja drugih naroda.

šovinst(a) *fr.* čovek zadojen šovinizmom, pristalica šovinizma.

šogor *nem.* šurak (ženin brat).

šogorica *nem.* šogorova žena.

šoder *nem.* tucani kamen, šljunak.

šok *fr.* 1. oštećenje i poremećaj svih funkcija organizma, izazvano duševnim potresima i telesnim ozledama; 2. udar, potres, nesreća, napad.

šokantan *fr.* težak, neprijatan, neugodan, odvratan.

šokirati *fr.* zgranuti, zaprepastiti, preneraziti, ošamutiti.

šok-terapija *eng.* 1. lečenje električnim šokovima; 2. nagli zaokret u nekoj akciji.

šoping *eng.* kupovanje po radnjama, nabavka robe uopšte.

šor *mađ.* ulica, sokak.

šorc i **šorts** *eng.* kratke sportske pantalone.

šot-lista *eng.* u TV terminologiji popis snimljenog materijala, primljenog preko neke svetske TV agencije.

šou *eng.* 1. umetničko-zabavna priredba; 2. *prenosno:* spektakl, zanimljiv događaj.

šou-biznis *eng.* oblast pozorišta, filma i zabavne estradne muzike kao posao i izvor zarada onih koji su u taj posao uložili novac.

šoumen *eng.* umetnik-zabavljač koji se bavi lakšim oblicima pozorišne umetnosti (imitiranje umetnika, pričanje anegdota, pevanje kupleta i izvođenje skečeva).

šofer *fr.* upravljač automobila, vozač.

šofirati *fr.* upravljati automobilom, voziti automobil.

špaga *ital.* kanap, konopac, uzica.

špageti *ital.* dugi rezanci za jelo, makaroni koji nisu šupli.

špajz i **špajza** *nem.* ostava, prostorija za držanje životnih namirnica.

špalir *ital.* 1. dva reda postrojenih vojnika uz put između kojih prolazi neka

istaknuta ličnost kojoj se tako odaje počast; 2. red voćaka pored ograde.

špalta *nem.* v. *šif, šlajfna*.

špancir *nem.* v. *špacir*.

špancirati *nem.* v. *špacirati*.

šparati *nem.* čuvati, štedeti novac, namirnice i drugo, ekonomisati.

šparkasa *nem.* 1. štedionica, banka; 2. kutija u koju se stavlja novac radi štednje.

špacionirati i **špacionirati** *nem.* prorediti redove i reči sloga kod pripreme štampe.

špacir i **špancir** *nem.* šetnja, lagano hodanje, hodanje radi opuštanja.

špacirati i **špancirati** *nem.* hodati, šetati, lagano pešačiti zbog opuštanja.

špediter *ital.* firma ili lice koje prevozi specijalne terete robe.

špedicija *ital.* 1. firma ili ustanova koja se bavi prevoženjem specijalnih tereta, naročito kod uvoza i izvoza robe; 2. otpremanje robe.

špek *nem.* slanina.

špekulant i **špekulant** *lat.* onaj koji hoće što jeftinije da kupi a što skuplje da proda (koristi poremećaj na tržištu); sičardžija, crnobezizijanac.

špekulacija i **špekulacija** *lat.* 1. trgovanje radi lake i brze zarade, bez mnogo truda, uz kršenje zakona i propisa; korišćenje poremećaja na tržištu; 2. *prenosno:* prljav, nečastan posao.

špekulisati i **špekulirati** *lat.* baviti se špekulacijom, kršiti propise, raditi prljave, nečasne poslove; neopravdano zarađivati mnogo; v. *špekulisati* i *špekulirati*.

špenadla *nem.* čioda, igla pribadača, zadevača.

šperploča *nem.* slepljena ploča od najmanje tri dasčice, dobijena pod velikim pritiskom; tvrda i pogodna u industriji nameštaja.

špeceraj *nem.* roba za domaćinstvo: namirnice, bakalska roba i dr.

špihl *nem.* 1. ogledalo, zrcalo; 2. nacrt izgleda novinske stranice, knjige i sl.

špijun *ital.* uhoda, dostavljač, potkazi-vač; tajni agent koji prikuplja i dostavlja važne podatke, naročito neke države, vojske i sl.

špijunaža *fr.* dostavljanje drugoj državi, tajnim putem, važnih vojnih, ekonom-

skih i drugih podataka; uhodjenje, potkazivanje, dostavljanje.

špijunirati i **špijunisati** *fr.* uhoditi, pratiti, potkazivati, dostavljati važne podatke iz oblasti državne tajne drugoj državi.

špikovati *nem.* naseći, nadenuti slanim meso radi boljeg ukusa.

špil *nem.* komplet karata za igranje.

špilhonorar *nem.* novčana nagrada koju glumac ili pevač prima pored redovne plate, tj. posebno za svako veće kad učestvuje u programu ili onda kada dnevno dva puta nastupa.

špilja *grč.* pećina, podzemna prostorija.

špinat *nem.* spanać, jednogodišnja biljka čije lišće služi za ishranu.

spiritus *lat.* alkohol, dobijen destilacijom voća, vina i dr.

špic *nem.* 1. vrh, šiljak; 2. vrsta psa; 3. gužva u saobraćaju, saobraćajni špic.

špica *nem.* 1. čipka; 2. semenka; 3. početni ili završni deo filma ili TV emisije sa imenima glumaca i drugih učesnika u izradi filma, odnosno emisije.

špiclov *nem.* 1. pogrđni naziv za policajca, tajnog agenta; 2. *prenosno:* podmukao, prepreden čovek.

šporet *nem.* štednjak za kuvanje i pečenje.

špric *nem.* cilindar s klipom na kojem se stavlja šuplja igla; služi za vadenje krvi ili ubrizgavanje lekova pod kožu, u mišić ili u venu.

špricer *nem.* vino pomešano sa sodom ili kiselim vodom; *isto* i *gemist*.

špula i **špulna** *nem.* kalem (u obliku valjka) za namotavanje žice ili konca.

šrapnel *eng.* artiljerijsko zрно ispunjeno olovom ili gvozdanim kuglicama, kad doleti iznad određenog cilja, raspiškava se u vazduhu, a kuglice prste na sve strane (imaju širok dijapazon dejstva).

šraf i **šaraf** *nem.* zavrtanj, navrtanj.

šrafe *ital.* u kartografiji: crtice pomoću kojih se predstavlja reljef na kartama.

šrafirati *nem.* 1. senčiti pomoću linija koje se seku ili koje su u različitim paralelnim; 2. kartografirati reljef pomoću šrafama.

šrafciğer *nem.* kipek za upijanje i odvajanje zaradaka od poreznog opterećenja.

srot *nem.* 1. saćma, dramlija; 2. krupno mleven kukuruz, jarma, prekrupa, kaša.

štab *nem.* 1. vojna komanda bataljona, puka i viših jedinica; 2. rukovodeći organ za obavljanje nekog važnog društvenog posla.

štagalj *nem.* seoska zgrada u kojoj se drži seno i druga stočna hrana.

štala *nem.* seoska zgrada za smeštaj konja, goveda i druge stoke.

štambilj *nem.* žig, pečat, mur.

štampana *ital.* 1. dnevni i periodični listovi; 2. izrada novina u štamparijama i drugih materijala; 3. tisak, otisak.

štampani *ital.* izdavatili, umnožavati, izradivati novine, knjige, razne štampane stvari; tiskati, otiskivati.

štanga *nem.* metalna poluga, pritka, motka.

štangla *nem.* v. *štanga*.

štanđ *nem.* 1. mesto za izlaganje ekspozata na sajmu; 2. tezga na pijaci; 3. polazno stajalište automobila i drugih vozila.

štancati i **štancovati** *nem.* obrezivati metalne i druge predmete pomoću čeličnih i drugih presa.

štafelaj *nem.* postolje, nogari koji drže sliku dok slikar radi.

štafeta *ital.* 1. glasnik, glasonoša; 2. utakmica u trčanju po etapama kada se predaje palica sledećem trkaču.

štafir *nem.* devojačko ruho, devojačka oprema za udaju.

štafirati *nem.* 1. opremiti devojku za udaju; 2. oživeti sliku dodavanjem figura.

štacija *nem.* stanica, kolodvor, postaja, pristanište, mesto sastanka.

štedro *crkv.-slov.* darežljivo, izdašno, nesebično, široke ruke.

štek *eng.* gomila, hrpa, velika količina nečega.

štekati i **štekovati** *nem.* uticati, spajati, izvoditi električni kontakt.

štekdoza *nem.* utikač u zidu za priključivanje električnih aparata na električnu mrežu, priključni kontakt.

šteker *nem.* 1. utikač za električnu struju, kontakt, priključnik.

štekovati *nem.* v. *štekati*.

štekontakt *nem.* isto i **šteker**.

štelovati *nem.* podešavati, nameštati, doterati, doterivati.

štepovati *nem.* prošivati na više mesta tkaninu šivaćom mašinom.

štiglic *nem.* češljugar (ptica).

štimer *nem.* 1. stručnjak koji podešava glasove na muzičkim instrumentima; 2. sprava za davanje glasa.

štirati i **štirivati** *nem.* 1. ugađati, usklađivati, podešiti, podešavati (žice na muzičkom instrumentu); 2. slagati se, biti u skladu (računi štimaju); 3. pogrdno: nagovarati ženu na ljubavnu avanturu; udvarati se.

štimmung *nem.* 1. prijatna atmosfera, dobro raspoloženje, ugodnost; 2. karakteristika neke sredine; 3. ugodnost u umetničkom delu.

štirak *nem.* skrob kojim se priprema rublje za peglanje, glačanje.

štift *nem.* 1. utikač za telefonsku vezu u centrali; 2. metalna osovina; 3. pisaljka, olovka; 4. vaspitni zavod, konvikt, samostan.

štih *nem.* 1. ubod, rez; 2. bod, poen (u igri karata); 3. neugodan miris, smrad; 4. preliv, nijansa boje.

štihvort *nem.* 1. poslednja reč u govoru glumca posle koje drugi glumac nastavlja da govori ili treba da učini nešto (reč vodilja, spona, veza); 2. u rečnicima i sličnim delima: odrednica, reč koja je masnim slovima štampana.

šticanje *nem.* prodaja strane valute na slobodnom tržištu, po kursu redovno višem od zvaničnog, koja se poluilegalno ostvaruje u pojedinim radnim organizacijama.

štiovati *nem.* prodavati devize na slobodnom tržištu po višem kursu.

štopati i **štopovati** *nem.* zaustaviti, zaustavljati, umiriti loptu u fudbalu; 2. krpiti, zakrpiti čarape.

štopati *nem.* izmeriti, meriti vreme štopericom.

štoper *eng.* merač vremena štopericom.

štoperica *eng.* časovnik sa skazaljkom koja se, pritiskom na dugme, u istom trenutku zaustavlja; upotrebljava se za tačna merenja vremena u sportskim takmičenjima ili gde se traži tačno, precizno vreme trajanja neke radnje.

štos *nem.* 1. udar, udarac; 2. hrpa razne hartije, knjiga, novčanica i dr.; 3. *prenosno:* dosetka, šala, vic; smicalica.

štrajk *eng.* organizovana obustava rada radnika u fabrikama ili zaposlenih službenika u ustanovama radi postizanja izvesnih socijalnih ili političkih ciljeva, a naročito radi poboljšanja ekonomskog položaja.

štrajkač i **štrajkaš** *eng.* čovek koji učestvuje u štrajku, koji štrajkuje.

štrajkati i **štrajkovati** *eng.* stupati u štrajk, biti u štrajku, uzeti učesća u štrajku.

štrajkbreher *nem.* radnik koji ne prihvata štrajk, koji dolazi na posao za vreme štrajka, štrajkolomac; izdajnik interesa organizovanih radnika.

štrand *nem.* plaža, lido, obala, žal, osobito peskovita plaža na obali, pogodna za kupanje.

štrapac *nem.* zamoran, naporan rad koji iscrpljuje; napor, naprezanje.

štrapacirati *nem.* 1. izmoriti, mučiti, zamarati napornim radom; 2. smanjivati vrednost stvari prekomernom upotrebom; 3. kidati, trgati, trošiti.

štrafta *nem.* pruga, crta; traka, kaiš.

štreber *nem.* čovek koji teži da načini karijeru, velikom marljivošću i ulizivanjem, ne birajući način; laktaš, gramzljivac, karijerista.

štreka *nem.* 1. železnička pruga; 2. udaljen, daleki put.

štrik *nem.* 1. už, konopac (obično za sušenje veša); 2. *prenosno:* obešenjak, mangup, vragolan.

štrikati *nem.* plesti (npr. džemper, čarape).

strih *nem.* 1. linija, pruga, crta; 2. crta, linija kao znak da se neki tekst pomišta; 3. ograničen prostor za kretanje, omeđen linijom.

štuka *nem.* 1. vrsta ribe; 2. vrsta nemačkog ratnog aviona u drugom svetskom ratu.

štula *ital.* štaka, pomoćna drvena noga.

šturmavik *rus.* vrsta ratnog aviona.

štucovati i **štucati** *nem.* podrezivati, podšišati (brkove, bradu i sl.).

šuber *nem.* otvor na prozoru koji se zatvara pomicanjem daske (u bankama, poštama, restoranima).

šuga *pers.* 1. ćelavost; 2. svrab.

šuko i **šukosteher** *nem.* zidni utikač za električnu struju (omogućuje veću potrošnju nego obični utikač).

šund *nem.* loša roba, nevredna stvar, smeće; **šund-literatura:** knjige bez literarne vrednosti.

šupirati *nem.* policijski proterati (u zavičajno mesto).

šuster *nem.* 1. obućar, cipelar; 2. *prenosno:* nesposoban čovek, laik, neznalica; 3. vrsta kartaške igre.

šut *eng.* 1. udarac, hitac, pucanj, pucanje (naročito u sportu); 2. otpaci posle rušenja ili zidanja (malter, cigle i dr.).

šutirati *eng.* udarati, pucati, obično lopatom na gol.

šućur *tur.* hvala, neka je hvala; **šućur alahu:** hvala bogu.

šuckor *nem.* zaštitni vojni odred.

šči *rus.* čorba od kiselog kupusa ili zeleni (rusko narodno jelo).

Književna zajednica Novog Sada
Univerzitetska riječ

Ljubo Mićunović
SAVREMENI LEKSIKON STRANIH REČI

za izdavače
Milorad Grujić
Janko Brajković

Recenzenti
Akademik profesor dr Jovan Đorđević
Dr Mihailo Bjelica
Prof. dr Branislav Ostojić

Likovno grafička oprema
Vukosava Šibalić

Korektura BIGZ-a

Izdavači
Književna zajednica Novog Sada,
Trg slobode 4/II, 21000 Novi Sad
telefoni: 021/611-173, 338-118
žiro-račun: 65700-678-7085
i NIO „Univerzitetska riječ“,
Danila Bojovića bb, 81400 Nikšić
telefoni: 083/31-238, 31-251
žiro-račun: 20800-603-1237
Predstavništvo: Beograd, Zeleni venac 21
telefoni: 011/624-227, 627-881

YU ISBN 86-7331-128-4

Štampa
BIGZ

1988.

CIP — Каталогизација у публикацији

Библиотека Матице српске, Нови Сад

801.316.3

МИЋУНОВИЋ, Љубо

Savremeni leksikon stranih reči / Ljubo Mićunović. - Novi Sad [etc.]
: Književna zajednica Novog Sada [etc.], 1988. — 647 str. ; 21 cm
ISBN 86-7331-128-4